Tte Pa̱'a̱li̱ Me' Skëköl tö Se' a̱

Bribri Bible

Contents

Íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi	1
Jonás dör Jehová ttéköl e' pakè	61
Jesús Tté Buaë Kit Mateo tö	64
Jesús Tté Buaë Kit Marcos tö	113
Jesús Tté Buaë Kit Lucas tö	143
Jesús Tté Buaë Kit Juan tö	195
Ì o̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö e' pakè	232
Yëkkuö kit Pablo tö Roma wakpa a̱	277
Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Corinto wakpa a̱	298
Yëkkuö skà kit Pablo tö Corinto wakpa a̱, i' ta̱ ide böt	318
Yëkkuö kit Pablo tö Galacia wakpa a̱	331
Yëkkuö kit Pablo tö Éfeso wakpa a̱	340
Yëkkuö kit Pablo tö Filipos wakpa a̱	347
Yëkkuö kit Pablo tö Colosas wakpa a̱	352
Yëkkuö Tsá̱ Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱	357
Yëkkuö Skà Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱, i' ta̱ ide böt	361
Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱	364
Yëkkuö skà kit Pablo tö Timoteo a̱, i' ta̱ ide böt	370
Yëkkuö kit Pablo tö Tito a̱	375
Yëkkuö kit Pablo tö Filemón a̱	378
Yëkkuö kitule hebreowak a̱	380
Yëkkuö kit Santiago tö	398
Yëkkuö tsá̱ kit Pedro tö	404
Yëkkuö skà kit Pedro tö, i' ta̱ ide böt	411
Yëkkuö tsá̱ kit Juan tö	415
Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide böt	420
Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide mañat	421
Yëkkuö kit Judas tö	422
Ì kkayë' Jesucristo tö Juan a̱, e' tté pakè	424

Tte Pa̱'a̱li̱ Me' Skëköl tö Se' a̱

New Testament Old Testament Portions in Bribri (CS:bzd:Bribri)

Language: Bribri
Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.
Copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.
f5c2f292-a074-5258-9696-cb1bd0689f5c
ISBN: 978-1-5313-0116-3

Íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi

Génesis

Si'kuaie yëkkuö i' kiè *Génesis,* e' wà kiane chè, *íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi.* Yëkkuö i' blatëule böt tsi̱ní. Et tsi̱ní e' dör capítulo et dö̀ capítulo dabom eyök kí̱ et (1–11). Iët tsi̱ní e' dör capítulo dabom eyök kí̱ böt dö̀ capítulo dabom ske̱yök (12–50). Et tsi̱ní e' tö se' a̱ íyi ko̱s e' wì pakè. Ká̱ jaì ena ká̱ i' e' yöne ke̱we. Ñies ñiwe, nañewe, diwö, si'wö ena bëkwö e' yöne tsa̱we. Es ñies dayë, ká̱ sí, iyiwak, se' wëpa ena alakölpa, e' ko̱s yö' Skëköl tö, e' pakè yëkkuö et tsi̱ní tö. Ñies we̱s s'ditsö tsá̱ e'pa tö ì sulu wamblë' ena ì o̱' Skëköl tö ie'pa tsa̱tkoie inuí̱ yöki̱, e' tso' kitule yëkkuö et tsi̱ní ki̱. Ñies we̱s s'ditsö pone'mi ká̱ wa'ñe se̱nuk ditséwö wa ditséwö wa ena ì kue̱ki̱ s'ttö̀ tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' ko̱s pakè yëkkuö et tsi̱ní tö.

Yëkkuö iët tsi̱ní tö ikkachè se' a̱ tö we̱s Israel aleripa e'pa dë'bitu̱ wëm eköl kiè Abraham e' wa. Israel aleripa wa Skëköl tö ibikeitsétke ká̱ ulitane wakpa tsa̱tkök inuì̱ yöki̱. A̱s e' wà tkö̀, e' kue̱ki̱ Skëköl tö Abraham klöo̱' iwák a̱. Abraham e̱rblë' Skëköl mik buaë, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ittè me' ie' a̱. E' tso' kitule yëkkuö iët tsi̱ní ki̱.

Ttè me' Skëköl tö Abraham a̱, e' ë̀ me'itö Abraham alà Isaac ena Isaac alà Jacob e'pa a̱. Jacob ñe' ë̀ kiè ñies Israel. E' kue̱ki̱ ie' aleripa kièsö Israel aleripa. Yëkkuö iët tsi̱ní ë̀ ki̱ itso' kitule tö we̱s Skëköl tö Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa tsa̱tkë'bitu̱ ibolökpa ko̱s yöki̱ a̱s ttè me'itö ie'pa a̱ e' wà tkö̀ wake'.

Skëköl tö íyi ulitane yö'

1 Tsa̱we ta̱ ká̱ jaì ena ká̱ i', e' yö'a̱t
Skëköl tö. 2 Mik ie' tö íyi ulitane tsá̱
yö'mi, eta̱ ká̱ wa'ñe kë̀ ki̱ ì ku̱' yës. Ká̱ sí
kë̀ ta̱'. Di' ë̀ me'r i̱ski̱ë. Ká̱ dör ttsettseë.
Erë Skëköl Wiköl shkö̀ar di' tsa̱ka̱.
3 Eta̱ Skëköl tö iché: "¡Ká̱ ñinú!"
Eta̱ ká̱ ñine. 4 Ie' tö isué̱ tö ká̱ ñiwe e'
dör buaë, e' méa̱titö ñiweie. Ká̱ ttsettse,
e' méa̱titö nañeweie. 5 Ñiwe, e' kiéitö
ñiwe. Ká̱ ttsettseë, e' kiéitö nañewe. Ekkë
kanewé̱itö ká̱ tsa̱we a̱.
6 E' bule es ta̱ ie' tö iché: "¡Iyönú we̱s
ská̱tke̱ kkö̀ dapee es di' shu̱a̱ iblatoie a̱s
kë̀ iwöiërwa̱ne ñì a̱!"
7 Eta̱ es iyuéitö di' blatoie. Es di' a̱te̱ ká̱
jaishe̱t ena ká̱ i' ki̱. 8 Ì yuéitö, e' kiéitö
ka̱költtö. Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de böt.
9 E' bule es ta̱ ie' iché: "¡Di' a̱te̱ ká̱ i' ki̱,
e' e̱' dapa'ú̱ka̱ ek tsi̱ní ë̀me a̱s íyök poppo
döka̱!"
Eta̱ es iyöne. 10 Wé̱ íyök poppo deka̱,
e' kiéitö íyök. Wé̱ di' dapaneka̱, e' kiéitö
dayë.
Ie' isué̱ tö e' ko̱s dör buaë. 11 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö iché: "¡Íyök ki̱ íyi kuá ulitane
tskinú! Ka̱kö wör ta̱' ese, ñies kal uli-
tane wör ta̱' ese ko̱s tskinú iwakmik
iwakmik."
Eta̱ es ekkëpa tskine. 12 Es íyök ki̱ íyi
kuá ulitane tskine ka̱kö wör ta̱' iwakmik
iwakmik, ñies kal wör ta̱' iwakmik iwak-
mik. Ie' tö isué̱ tö ekkëpa ko̱s, e' dör buaë.
13 Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de mañat.
14 E' bule es ta̱ ie' iché: "¡Ì dalöburta̱'
yönú ká̱ jaì a̱! Ekkëpa dör buaë ká̱ bla-
toie ñiwe nañewe, ñies ikkachoie mik ta̱
diwö de ka̱wö tköwo̱ie, ñies ká̱ shta̱'wo̱ie
ena duas tköke e' jche̱noie. 15 Ekkëpa ko̱s
dalöburke tai̱ë ká̱ i' ki̱."
Eta̱ es iyöne. 16 Es ie' tö ì dalöbur-
ta̱' tai̱ë ese yuéa̱t bök. Ikibiie dör ká̱
ñiwo̱ie ñiweie. Wé̱ne dalöbur diöshe̱t
e' dör olo'bunoie nañeweie. 17 Ekkëpa
méa̱titö ká̱ jaì a̱ dalöbunoie ká̱ i' ki̱ 18 ñië
nañeë, ñies ká̱ ñiwe ká̱ nañewe e' blatoie.
Ie' tö isué̱ tö ekkëpa dör buaë. 19 Ekkë
kanewé̱itö eta̱ ká̱ de tkël.
20 E' bule es ta̱ ie' tö iché: "¡Iyiwak
se̱rke di' a̱ dayë a̱, e' ko̱s yönú tai̱ë! ¡Ñies
dù ulitane yönú a̱s iu̱r ka̱shu̱k a̱!"

21 Eta̱ es iyiwak blubluë se̱rke dayë
a̱, ekkëpa yuéitö. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke
di' a̱ ena dayë a̱ ekkëpa yuéitö iwakmik
iwakmik. E' sù̱ dù ulitane yuéitö, iwak-
mik iwakmik.
Ie' isué̱ tö ekkëpa ko̱s dör buaë. 22 Eta̱
iyiwak yuéitö e'pa a̱ ie' e̱r buaë ché ttè i'
wa: “a' alönú tai̱ë, di' ko̱s, dayë ko̱s, e' wà
iő̱ka̱ tai̱ë. Ñies a̱s dù alör tai̱ë ká̱ wa'ñe.”
23 Ekkëpa kanewé̱itö eta̱ ká̱ de ske̱l.
24 E' bule es ta̱ ie' tö iché: “¡Iyiwak
se̱rke ká̱ sí ki̱, e' ulitane yönú iwakmik
iwakmik! ¡Iyiwak uru, iyiwak kañiru,
iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë ko̱s yönú iwak-
mik iwakmik!”
25 Eta̱ es ie' tö iyiwak ulitane yué ká̱
sí ki̱ iwakmik iwakmik. Ie' tö isué̱ tö
ekkëpa ko̱s dör buaë.
26 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “Ditsö yuö̀sö
we̱s se' es a̱s ie'pa tkö̀ka̱sö ká̱ i' ko̱s
wökirie. Nima, dù, iyiwak uru, iyiwak
kañiru, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë ko̱s tso'
ká̱ i' ki̱, e' a̱tdaë ie'pa ulà a̱.”
27 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö',
eta̱ iyuéitö we̱s ie' es;
Ie'pa yuéitö wëm eköl ena alaköl eköl.
28 Ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱ i' es:
“A' ala'r kő̱ka̱ tai̱ë,
a' alönú tai̱ë ká̱ ulitane ki̱.
Ká̱ i' ko̱s e' kané ú̱ a' tö.
Nima, dù, ena iyiwak ulitane ekkëpa ko̱s
wökir a' dör, e' wà ú̱.”
29 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché ie'pa a̱:
“Ye' ttö̀ ttső. Íyi kuá ko̱s wörta̱' ñarta̱',
ese méa̱työ a' a̱ ñè. Ñies kalwö ulitane
katarta̱' ku'yarta̱' ese ko̱s méa̱työ a' a̱ katè
ku'yè. 30 Erë iyiwak kañiru, iyiwak uru
ena dù, ekkëpa ko̱s a̱ ka̱kö méa̱työ katè.”
Eta̱ es ia̱te̱. 31 Ie' isué̱ tö ekkë ko̱s dör
buaë shu̱te̱. Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de
teröl.

2 Es ká̱ jaì ena ká̱ i', ñies íyi ulitane tso'
iki̱, e' yöne o̱ne se̱. 2 Ká̱ de kul eta̱ ì
ko̱s yö'bitu̱itö e' yöne o̱ne, e' kue̱ki̱ diwö
e' wa ie' kè̀ kaneblëne. 3 E' diwö wa kè̀ ie'
kaneblëneia̱ ká̱ i' yuök e' kue̱ki̱ ie' iché tö
diwö e' dör buaë. Ñies ie' iché tö semana
bit e' diwö bata e' dör batse'r se' a̱.

Skëköl Jehová tö s'ditsö tsá̱ yué

4 I' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' tsá̱ yönea̱t, e'
pakè.
Mik Skëköl Jehová tö ká̱ jaì ena ká̱ i'
e' yö', 5 e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m ie' tö ka̱li̱
patkö̀ ká̱ i' ki̱, ñies kè̀ yi ku̱' ká̱ kanéu̱k.
E' kue̱ki̱ ka̱m kal kuá tskir ena ka̱m ka̱kö
tskir. 6 Erë di' tskirke íyök a̱, e' tö íyök
ko̱s nuwe̱ke. 7 Eta̱ Skëköl Jehová tö íyök
yué s'ditsöie eköl wák dör wëm. Eta̱ ie'
tö iwöiké iyik a̱ ta̱ iyöne se'ie ttsë'ka.
8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ká̱ buaala yué ek-
wöki diwö tskirke e' ëka̱, ká̱ kiè Edén
ee̱. Eta̱ wëm yö'itö, e' méa̱titö ká̱ buaala
e' a̱ se̱nuk. 9 Ee̱ ie' tö kal ulitane wër
bua'buaë, ñies iwö dör buaë katano ese
tské. Ká̱ buaala e' shu̱sha̱, ie' tö kal tské
bölka. Kal elka dör se̱ne michoë e' kéli.
Kal iëlka e' dör íyi buaë ena íyi suluë ese
jche̱noie e' kéli.
10 Edén ká̱ shu̱a̱ di' tskirke etö, e' tö ká̱
buaala nuwe̱ke. Wé̱ ká̱ e' kkö̀ döwa̱ ee̱
di' e' ulà jchërke döka̱ tkëtö. 11 Di' ulà
etö kiè Pisón. E' tkökemi ká̱ kiè Havilá,
e' ko̱s a̱. Ká̱ e' ki̱ oro tso'. 12 Oro e' dör
oro bua'bua. Ñies kiö̀ masmas bua'bua,
ese tso' ena ák bua'bua kiè ónice ese tso'.
13 Di' ulà ëtö tkökemi ká̱ kiè Cus, e' ko̱s a̱.
E' kiè Guihón. 14 Iulà ëtö skà mir ká̱ kiè
Asiria diwö tskirke, e' ëka̱. E' kiè Tigris.
Eta̱ di' ulà bataie, e' kiè Éufrates.
15 Mik Skëköl Jehová tö wëm tsé̱mi
méa̱t ká̱ buaala a̱te̱ Edén e' shu̱a̱ a̱s
ikaneù̱itö, a̱s ikkö'nùitö, 16 eta̱ ie' tö ttè
dalöiëno i' mé ia̱: “Ká̱ buaala e' kéliwö
ulitane katèmibö. 17 Erë íyi buaë ena íyi
suluë ese jche̱noie e' kéliwö kè̀ katar. Mik
kal e' wö katébö, eta̱ be' duöwa̱raë. E'
kue̱ki̱ kè̀ ikatar.”
18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “Kè̀ idör bua'
wëm a̱ se̱nuk ekörla. Sú̱yö ie' a̱ wapie yuè
eköl iki̱muk buaë.” 19 Eta̱ iyiwak yö'itö
íyök wa ekkë ko̱s debitu̱ iwa̱ wëm a̱ suè̱

tö i̱ma ie' tö ikiè meka̱mi. Ta̱ we̱s wëm
tö ikiè méka̱ es ia̱te̱. 20 Es wëm tö iyiwak
uru ena iyiwak kañiru, ñies dù, ekkë ko̱s
kiè méka̱. Erë kȅ ie' ki̱muk ku̱ne buaë ie'
wapieie.
21 Eta̱ Skëköl Jehová tö wëm
kapöwé̱wa̱ tai̱ë, e' dalewa ie' tö ichane
yéttsa̱ etö, e' chkà wöiéwa̱neitö.
22 Ichane e' yuéitö alakölie ta̱ idebitu̱
iwa̱ wëm a̱. 23 Mik wëm tö isué̱, eta̱
ichéitö:
"¡I' je' dör ye' wák dichéwö ena ye' wák
chkà! Alaköl dë'ka̱ wëm wa, e' kue̱ki̱ ikir-
daë alaköl."*
24 E' kue̱ki̱ wëpa kȅ se̱rpaia̱ iyế ena imì
e'pa dapömik, ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa
böl se̱rdaë ñita̱, ta̱ imía̱ we̱s wák eköl ȅ
es.
25 E' ké̱ska' ta̱ wëm ena alaköl iëte̱r
sume, erë ie'pa kȅ wa̱ jaë jche̱r.

S'ditsö tö Skëköl ttȍ dalöse̱wé̱wa̱

3 Tkabȅ tso' etö, e' e̱rbikȍ tai̱ë
s'ki̱tö'wo̱ie iyiwak kañiru yö' Skëköl
Jehová tö, ekkë ko̱s tsa̱ta̱. Ká̱ et ta̱ ie' tö
alaköl a̱ ichaké:
—¿Moki̱ Skëköl tö iyë'a̱t a' a̱ tö ká̱ buaë
shu̱a̱ kal ulitane tso', e' wö kȅ katar yës?
2 Alaköl tö iiu̱té:
—Au, e' kȅ dör es. Ie' tö sa' a̱ iché tö
kal ulitane wö katarmi. 3 Erë kal àr ká̱ i'
shu̱sha̱ë, e' wö kȅ katanuk, kȅ e' kanuk
sa' a̱. E' wamblé sa' tö, eta̱ sa' duöralur.
4 Eta̱ tkabȅ tö iché alaköl a̱:
—Au, e' dör ka̱che. A' kȅ duȍpawa̱. 5 Ie'
wa̱ ijche̱r buaë tö mik kalwö e' katéwa a'
tö, eta̱ ì dör buaë, ì dör suluë e' jche̱rdaë
a' wa̱ we̱s ie' wák wa̱ ijche̱r es.
6 Eta̱ alaköl isué̱ tö kalwö e' wër buaë
katè. Ie' é̱na ikatak íyi jche̱noie buaë. E'
kue̱ki̱ ie' tö kalwö batsée, katéwaitö. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö imé iwëm a̱, eta̱ iwëm
ikatéwa ñies. 7 E' bet ta̱ ì dör sulu, ì
dör buaë ese a̱ne ie'pa é̱na, eta̱ ie'pa wa̱
ijche̱newa̱ tö ie'pa iëte̱r sume. Eta̱ ie'pa
tö kal kiè higuera, e' köyök yué banoie e'
wa ie'pa e̱' patréwa̱.
8 Siwa̱' bitsi̱rke tsá̱li̱, eta̱ wëm ena
ilaköl tö Skëköl Jehová shkökedur ká̱
buaë shu̱a̱, e' ttsé. E' yöki̱ ie'pa e̱' blélur
kal tso' tai̱ë ese shu̱a̱.
9 Erë Skëköl Jehová tö wëm kié ta̱
ichaké:
—¿Wé̱ be' tso'?
10 Wëm tö iiu̱té:
—Ye' tö ittsé tö be' shkökedur ká̱
buaala shu̱a̱. Ye' dur sume, e' kue̱ki̱ ye'
suane be' yöki̱. E' kue̱ki̱ ye' e̱' bléwa̱ be'
yöki̱.
11 Eta̱ Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Yi be' a̱ iché tö be' dur sume? Ichö́
ña tö kalwö yë'yö be' a̱ tö kȅ ikatar ¿e'
katébö?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Be' tö ye' a̱ alaköl me', ye' wapieie,
e' tö ye' a̱ kalwö mé katè. E' katéwayö.
13 Eta̱ Skëköl Jehová tö alaköl a̱
ichaké:
—¿Iö́k bö iwamblé?
Ie' tö iiu̱té:
—Tkabȅ tö ye' ki̱téka̱, e' kue̱ki̱ ye' tö
kalwö e' katéwa.
14 Eta̱ Skëköl Jehová tö tkabȅ a̱ iché:
—Ì wamblé be' tö, e' kue̱ki̱ ye' tö be'
a̱ ichè tö iyiwak ko̱s shu̱a̱ be' ȅ weirdaë
michoë. Ke̱kraë be' shköraë e̱' ku̱ule be'
batsi̱' ki̱ ta̱ be' kkȍ a̱ ká̱ po mirawa̱.
15 Be' ena alaköl meraa̱työ ñì bolökie. Be'
aleripa ko̱s ena alaköl aleripa ko̱s, e'pa
a̱te̱ ñì bolökie ñies. Alaköl aleri eköl tö
be' wökir shka̱'we̱raë ena be' tö ie' klȍ
kaniñak shka̱'we̱raë.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché alaköl a̱:
—Mik be' alà ku̱rketke eta̱ be' weirdaë
sia̱rë, idalë'r tai̱ë e' ttseraëbö. Erë be'

*__2:23__ Hebreoie ttè kiane yënuk *wëm* e' dör *ish* ena ttè kiane yënuk *alaköl* e' dör *isha.*

ki̱ be' wëm kiardaë ena ie' döraë be'
wökirie.†
17 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché wëm a̱:
—Be' tö be' alaköl ttö̀ iu̱té, kalwö
yë'yö be' a̱ tö kë̀ ikatar, e' wà katébö.
E' kue̱ki̱ be' weirdaë ñies. Be' kue̱ki̱ íyök
sulu'we̱rawa̱yö. Be' kaneblöraë darërëë
be' chkè yuloie. 18 Íyök ki̱ dika'chka
ena ka̱kö sulusi, alördaë. Ñies kalwö
kañiru katerabö. 19 Be' ka̱wöta̱ kaneblök
darërëë chkoie dö̀ mik be' duowa̱, mía̱ne
íyökie we̱s be' dör kuaë es eta̱. Be' yöne
íyök wa, e' kue̱ki̱ be' dörane íyökie.
20 Wëm tsá̱ yöne, e' kiè Adán. Ilaköl
dör se' mì tsá̱. E' kue̱ki̱ Adán tö ikiè méka̱
Eva.‡
21 Eta̱ Skëköl tö datsi' yué ie'pa a̱ iyi-
wak kkuölit wa, ta̱ ie'pa paiéitö. 22 Eta̱
ie' tö iché: "I̱'ñe ì dör buaë ena ì dör su-
luë, e' jche̱r ditsö wa̱ we̱s se' wa̱ ijche̱r es.
E' kue̱ki̱ dö' ie'pa mi', se̱ne michoë e' kéli
wöbatsök katè ta̱ ise̱r michorak."
23 E' kue̱ki̱ ie' tö wëm ena ilaköl yéttsa̱
ká̱ buaala tso' Edén e' a̱, ta̱ ipatkémiitö
íyök wakanéu̱k. Íyök wa wëm yöne e' ki̱
ipatkémi kaneblök. 24 Ie' tö itrë'wé̱shka,
e' ukuöki̱ ta̱ ì ttsë'ka pik ta̱' tso' ká̱ jaì a̱ kiè
kérub, e'pa tuléwa̱itö ká̱ buaala e' ñalé̱
ska' diwö tskirke e' ëka̱ ikkö'nuk. Ñies
tabè wöñarke dalölöë ratkear siwa̱' ki̱, e'
méa̱titö a̱s kë̀ yi döwa̱ia̱ se̱ne michoë kéli
ska'.

Caín tö iël kiè Abel, e' ttéwa̱

4 Eta̱ Adán se̱né Eva ta̱. Eva duneka̱
ta̱ ilà ku̱ne wëm. Ikiè méka̱itö Caín.¶
Mik alà ku̱ne, eta̱ Eva tö iché: "Jehová
tö ye' ki̱mé, e' kue̱ki̱ ye' alà ku̱ne eköl
wëm." 2 E' ukuöki̱ ta̱ ilà skà ku̱ne ek, e'
kiè Abel, Caín ël tsirla. Abel tö obeja
alöwe̱ke. Caín tö dalì kuatkeke.

3 Ká̱ et ta̱, Caín wa̱ idali wöne, ese kak
mí mè Jehová a̱ idalöioie. 4 Eta̱ Abel wa̱
ie' icha mí ñies. Ie' obeja tsá̱ bua'bua, ese
kak mí ie' wa̱ mè Jehová a̱. Abel ena ì
méitö e' wër buaë Jehová wa. 5 Erë ie'
kë̀ wa̱ Caín ena ì méitö e' su̱ne es, e'
kue̱ki̱ Caín uluneka̱ tai̱ë, iwö yée suluë.
6 E' kue̱ki̱ Jehová tö Caín a̱ ichaké: "¿Iö́k
be' ulune wö yée sulu? 7 Be' tö ì bua'
ú̱pa, e̱'ma be' ja̱ñuke tsuleë. Erë ì sulu
wamblébö, e' kue̱ki̱ ì sulu e̱' métër bër
be' panuk namuie e̱' aloka̱ be' ki̱. Erë be'
ké e̱' alökka̱ iki̱."
8 Ká̱ et ta̱, Caín tö iël Abel kiémi
kañika̱. Mik ie'pa demi kañika̱, eta̱ ee̱
Caín ñippéka̱ iël ta̱ eta̱ iël ttéwa̱itö. 9 E'
ukuöki̱ ta̱ bet, Jehová tö Caín a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ël Abel?
Caín tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r. Ye' kë̀ dör ie'
kkö'nukwak.
10 Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Iö́k bö iwamblé es? Be' ël ttéwa̱bö,
e' pë́ tëne tai̱ë íyök ki̱, e' nuí̱ tso' be' ki̱. E'
ki̱ ye' ka̱wöta̱ be' we'ikök. 11 E' kue̱ki̱ be'
weirdaë íyök ki̱ wé̱ be' tö be' ël pë́ tkö'wé̱,
e' ki̱ be' yerattsa̱yö. 12 Be' kaneblö̀mi tai̱ë,
erë kë̀ wà wörpa buaë. Be' ka̱wöta̱ shkök
ká̱ wa'ñe, kë̀ a̱ e̱no ta̱' yës.
13 Eta̱ ie' tö Jehová iu̱té:
—E' darërë ye' a̱. Kë̀ ye' a̱ idalë'ttsënuk.
14 I̱'ñe be' tö ye' u̱yéttsa̱ ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱
ta̱ ye' ka̱wöta̱ shkök ká̱ wa'ñe ka̱mië, kë̀
a̱ e̱no ta̱'. Be' kë̀ ku̱'ia̱ ye' ta̱, e' kue̱ki̱ yi
ye' kué̱wa̱, ese tö ye' tterawa̱.
15 Erë Jehová tö iiu̱té:
—Yi be' ttéwa̱, ese kí̱ weirdaë sia̱rë tai̱ë
iskéie.
Eta̱ Skëköl tö iwakyuée iwà kkachoie
a̱s yi tö ikué̱wa̱, ese kë̀ tö ittö̀wa̱. 16 Eta̱
Caín e̱' yéttsa̱ Jehová wörki̱ ta̱ imía̱ ká̱

†**3:16** ***Mik be' alà ku̱rketke…ie' döraë be' wökirie:*** Ñies ttè e' mane'wè̱misö i' es: *Be' é̱na e̱' alakka̱ be' wëm ki̱, erë ie' e̱' alöraka̱ be' ki̱.*
‡**3:20** ***Eva:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ttsë'ka.*
¶**4:1** ***Caín:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ye' ulà a̱ ide.*

kiè Nod ee̱, ká̱ e' a̱te̱ Edén diwö tskirke
e' kke̱.
17 Eta̱ Caín se̱né ilaköl ta̱. Iduneka̱ ta̱
ilà ku̱ne wák dör wëm, e' kiè Enoc. E'
ukuöki̱ ta̱ Caín tö ká̱ yué et, kiè méka̱itö
ilà kiè wa Enoc. 18 Enoc dör Irad yë́. Irad
dör Mehujael yë́. Mehujael dör Metusael
yë́. Metusael dör Lámec yë́.
19 Eta̱ Lámec se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱.
Eköl kiè Adá, eköl kiè Silá. 20 Eta̱ Adá
dë' alàë kiè Jabal. E' aleripa dör iyiwak
alöu̱kwakpa e' se̱rke úla yöule datsi'tak
wa ese a̱. 21 Ie' ël kiè Jubal. E' aleripa
dör ma'ma kicha ta̱' guitarra sù̱ ena
ma'ma pulë sù̱ ese bla'u̱kwakpa. 22 Silá
dë' alàë ñies kiè Tubal-Caín. E' aleripa
dör tabechka kiè bronce ena hierro ese
stë́. E' kutà kiè Naamá.
23 Ká̱ et ta̱ Lámec tö iché ilakölpa a̱:
"A Adá, a Silá, ye' ttö̀ ttsö́:
Wëm eköl duladula tö ye' shka̱o̱',
e' kue̱ki̱ ye' tö ikötwa̱.
24 Yi tö Caín ttéwa̱, e' tö iské tue̱raë sia̱rë,
erë yi tö ye' ttéwa̱, e' tö iské kí̱ tue̱raë
jaishe̱t shu̱te̱."
25 Adán alà skà kéka̱ne ilaköl ta̱ wák
wëm. Eva tö iché: "Skëköl tö ye' a̱ alà ské
mé eköl, Caín tö Abel kötwa̱, e' skéie." E'
kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ Set.§
26 Ñies Set de alàë wák wëm kiè
méka̱itö Enós. E' ké̱wö ska' ta̱ s'ditsö tö
Skëköl a̱ íyi tsá̱ ki'mi ena idalöië'mi ikiè
Jehová e' wa.

Adán aleripa

5 1–2 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö', eta̱
iyuéitö we̱s ie' wák es. Ie'pa yuéitö
wëm ena alaköl. Ie' e̱r buaë ché ie'pa
a̱. Ie' tö ie'pa yué, e' diwö shà̱ ta̱ ikiè
méka̱itö s'ditsö. I' dör Adán aleripa e'pa
kiè.
3 Mik Adán ki̱ duas de cien eyök ki̱
dabom mañayök (130), eta̱ ie' alà ku̱ne
eköl, e' dör we̱s ie' wák es, ikiè méka̱itö
Set. 4 E' ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien
paryök (800). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne
wëpa ena alakölpa. 5 Es ie' ki̱ duas deka̱
se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom mañayök
(930) eta̱ ie' blënewa̱.
6 Mik Set ki̱ duas de cien eyök ki̱ ske̱l
(105), eta̱ ie' alà wëm kiè Enós, e' ku̱ne.
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien
kuryök ki̱ kul (807). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱
ku̱ne wëpa ena alakölpa. 8 Es ie' ki̱ duas
deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom eyök
ki̱ bök (912) ta̱ iblënewa̱.
9 Mik Enós ki̱ duas de dabom su̱li̱yök
(90), eta̱ ie' alà wëm kiè Cainán, e' ku̱ne.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien
paryök ki̱ dabom eyök ki̱ ske̱l (815). E'
shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa.
11 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök
ki̱ ske̱l (905) ta̱ iblënewa̱.
12 Mik Cainán ki̱ duas de dabom
kuryök (70), eta̱ ie' alà wëm kiè Ma-
halalel, e' ku̱ne. 13 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱
se̱neia̱ duas cien paryök ki̱ dabom tkëyök
(840). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena
alakölpa. 14 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien
su̱li̱yök ki̱ dabop (910) ta̱ iblënewa̱.
15 Mik Mahalalel ki̱ duas de dabom
teryök ki̱ ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm
kiè Jéred, e' ku̱ne. 16 E' ukuöki̱ ta̱, ie'
kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök ki̱ dabom
mañayök (830). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne
wëpa ena alakölpa. 17 Es ie' ki̱ duas deka̱
se̱raa̱ cien paryök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱
ske̱l (895) ta̱ iblënewa̱.
18 Mik Jéred ki̱ duas de cien eyök ki̱
dabom teryök ki̱ bök (162), eta̱ ie' alà
wëm kiè Enoc, e' ku̱ne. 19 E' ukuöki̱ ta̱,
ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök (800). E'
shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa.
20 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱
dabom teryök ki̱ bök (962) ta̱ iblënewa̱.
21 Mik Enoc ki̱ duas de dabom teryök
ki̱ ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm kiè Ma-
tusalén, e' ku̱ne. 22 Ie' tö Skëköl ttö̀

§**4:25** ***Set:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ie' tö imé.*

ë̀ dalöieke. Matusalén ku̱ne, eta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien mañayök (300). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 23 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien mañayök ki̱ dabom teryök ki̱ ske̱l (365). 24 Ie' se̱ne' buaë Skëköl ta̱, e' kue̱ki̱ ká̱ et ta̱ Skëköl wa̱ ie' mítse̱r ttsë'ka, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' ku̱'ia̱.

25 Mik Matusalén ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom paryök ki̱ kul (187), eta̱ ie' alà wëm kiè Lámec, e' ku̱ne. 26 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien kuryök ki̱ dabom paryök ki̱ bök (782). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 27 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom teryök ki̱ su̱li̱tu (969) ta̱ iblënewa̱.

28 Mik Lámec ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom paryök ki̱ bök (182), eta̱ ie' alà ku̱ne wëm. 29 E' kiè méka̱itö Noé.** Mik ie' tö ilà kiè méka̱, eta̱ ie' tö iché: “Jehová tö íyök sulu̱o̱'wa̱. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ kaneblök darërë ikuatkoie; erë alà i' tö se' keraë e̱nuk.” 30 Noé ku̱ne, e' itöki̱ Lámec kí̱ se̱neia̱ duas cien ske̱yök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱ ske̱l (595). E' shu̱a̱ ila'r ki̱ ku̱ne wëpa alakölpa; 31 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien kuryök ki̱ dabom kuryök ki̱ kul (777) ta̱ iblënewa̱.

32 Noé ki̱ duas de cien ske̱yök, e' itöki̱ ila'r ku̱ne mañal. Ikibi kiè Sem. Ishu̱ ë́k kiè Cam. Ibata ë́k kiè Jafet.

S'ditsö ì sulu ë̀ wambleke ke̱kraë

6 1–2 Mik s'ditsö alönémi tai̱ë ká̱ i' ki̱, eta̱ Skëköl ala'r†† tö isué̱ tö s'ditsö alà busipa dör bua'buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa tö busipa wa ie'pa wöbatse ese tsé̱lur. 3 Erë Jehová tö iché: “Ditsö dör duöta̱'wa̱ ese wakpa. I̱'ñe ta̱ ye' kë̀ tö ka̱wö mepaia̱ ditsö a̱ se̱no ká̱ tai̱ë. Es ise̱rdaë duas cien eyök ki̱ dabom böyök (120), ekkë ulat.”

4 Mik Skëköl ala'r bak se̱nuk s'ditsö alà busipa ta̱ alà koka̱ ie'pa ta̱, eta̱ e' ké̱ska' ta̱ wëpa blubluë, ka̱kke̱ë, esepa we̱lepa bak ká̱ i' ki̱. Ñies e' ukuöki̱ wëpa esepa bakia̱. E'pa dör pë' darërë kkeauleka̱ tai̱ë ia̱'chki ta̱ ese.

5 Jehová tö isué̱ tö s'ditsö tö ì sulu ë̀ wambleke tai̱ë shu̱te̱. Ì suluë ë̀ bikeitseke ie'pa tö ke̱kraë. 6 E' kue̱ki̱ Skëköl e̱r a̱ idalënene tai̱ë. Ie' tö ibikeitsé: “Kë̀ yö ditsö yuö́pa.” 7 Eta̱ ie' iché: “Ditsö yö' ye' tö ká̱ i' ki̱, sú̱yö e'pa e̱wë̀wa. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke ká̱ sí ki̱, e' e̱we̱rawayö. ¿Ìie ye' tö ie'pa yö'?” 8 Erë wëm tso' eköl kiè Noé, e' sue̱ke Jehová tö e̱r bua' wa.

Noé tö kanò bërie yué

9 Ttè ikkë dör Noé pakè.

Noé dör wëm yësyësë Skëköl wörki̱. Ke̱kraë ie' tö Skëköl ttö̀ dalöieke buaë. Ie' eköl ë̀ se̱rke we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 10 Ie' ala'r dör mañal wëpa kiè Sem, Cam, ena Jafet.

11 Skëköl wörki̱ s'ditsö tso' e̱' wamblök sulu ë̀me, ñippök tai̱ë shu̱te̱. 12 Ie' tö isué̱ tö tai̱ë íyi suluë ë̀ tso' íyök ki̱. 13 E' kue̱ki̱ ie' tö Noé a̱ iché: “Ye' tö ibikeitsétke tö ditsö ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ e' e̱we̱rawayö se̱. Ie'pa ñippöke tai̱ë shu̱te̱ ká̱ i' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ditsö ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ e' e̱we̱rawa se̱raa̱ di' tai̱ë wa. 14 E' kue̱ki̱ kanò yuö́ etö bërie kal bua'bua ese wa, e' shu̱ blatö́. Kanò wöa̱r tso' ipamik, e' wötö́ kiöchka dalolo bötsböts ese wa u'rki̱ ena ishu̱a̱ a̱s di' kë̀ tkö̀wa̱ia̱. 15 Kanò yuö́ batsí̱ metro döka̱ cien eyök kí̱ dabom mañayök kí̱ ske̱l (135 metros) ekkë. Ñies isho̱ló̱ yuö́ metro döka̱ dabom böyök ki̱ böt ki̱ sha̱böts (22,5 metros) ekkë. E' sù̱ ispé yuö́ metro döka̱ dabom eyök kí̱ mañat kí̱ sha̱böts (13,5 metros) ekkë.

5:29 *Noé:* Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *e̱nuk*.

††**6:1-2 *Skëköl ala'r:*** Kë̀ s'wa̱ ijche̱r moki̱ tö yi chéitö es. We̱lepa tö ibikeitsè tö e' dör Skëköl biyöchökwakpaie ö aknamaie erë Jesús tö iché tö esepa kë̀ a̱ se̱nukwa̱ s'ditsö ta̱ (Marcos 12.25). We̱lepa skà tö ibikeitsè tö e' dör s'ditsö wé̱sele se̱r suluë. Ì wamblekerakitö ese kë̀ wër buaë Skëköl wa, e' ë̀ jche̱r se' wa̱.

16 Kanò ḵi u yuőka̱, erë kanò kkȍ ḵi iu-
lat múa̱t metro sha̱böts. Kanò shu̱ blatő
mañat kuö. Ñies iwékkö yuő et kanò spé
mik shkowa̱ie kanò a̱. 17 Di' patkerayö íyi
tso' ttsë'ka ká̱ i' ḵi e' ko̱s e̱wo̱wa. Ekkë
duörawa̱ se̱raa̱ ká̱ wa'ñe. 18 Erë ye' ttè
meraë be' a̱ tö be' tsa̱tkeraëyö kanò a̱
di' yöḵi. Be' ala'r ena be' alaköl ena be'
yakpa, e'pa tsú̱mi e̱' ta̱ kanò a̱. 19 E' sù̱
iyiwak kua̱'ḵi kua̱'ḵi tso' ká̱ sí ḵi, e' iőmi
kanò a̱ etö wë'ñe etö alaki a̱s itsa̱tkër we̱s
be' es. 20 Iyiwak ko̱s iő kanò a̱. Iyiwak
kua̱'ḵi kua̱'ḵi u̱rta̱', iyiwak uru, dȍ iyiwak
e̱' ku̱ke i̱sḵi, e' ko̱s iőmi kanò a̱, etö wë'ñe
etö alaki, a̱s kȅ iduölur. 21 Ñies chkè uli-
tane dapa'ú̱ blő be' a̱ ena iyiwak a̱ katè."
22 Eta̱ ekkë ko̱s wakanewé̱ Noé tö se̱
we̱s Skëköl tö iché ia̱ es.

Di' bak tai̱ë ká̱ i' ḵi

7 1–4 E' ukuöḵi ta̱ Jehová tö Noé a̱ iché:
"I̱'ñe kuiki ta̱ ye' tö ka̱li̱ patkeraë ká̱ i'
ḵi döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ñië nañeë.
¡E' wa íyi ulitane yö' ye' tö tso' ttsë'ka ká̱
sí ḵi, e' ko̱s e̱we̱rawayö yës! Erë ye' tö
isué̱ tö ditsö ulitane shu̱a̱ be' ȅ se̱rke buaë
yësyësë we̱s ye' ḵi ikiane es. E' kue̱ḵi
be' e̱' iőka̱ kanò a̱ be' yamipa ko̱s ta̱.
Ñies iyiwak batse'r‡ ko̱s ese tsú̱mi döka̱
kuktö wë'ñe kuktö alaki. Erë iyiwak kȅ
dör batse'r, ese tsú̱mi etö wë'ñe etö alaki.
E' sù̱ ñies dù kua̱'ḵi kua̱'ḵi tsú̱mi döka̱
kul wë'ñe kul alaki a̱s kȅ ie̱rwa. Ko̱s ttè
chéyö be' a̱, e' wakaneú̱ es." 5 Eta̱ e' ko̱s
wakanewé̱ Noé tö yësyësë we̱s Jehová tö
ie' a̱ iché es.
6 Mik di' bak tai̱ë ká̱ i' ḵi, eta̱ Noé ḵi
duas tso' cien teryök (600). 7 Ie' e̱' iéka̱
kanò a̱ ila'r ena ilaköl ena iyakpa e'pa ko̱s
ta̱ e̱' tsa̱tkök di' alörke tai̱ë e' yöḵi. 8–9 Iyi-
wak batse'r, e' sù̱ iyiwak kȅ dör batse'r,
iyiwak e̱' ku̱ke ibatsi̱' ḵi ñies dù, ekkë
ko̱s dewa̱ kanò a̱ Noé ta̱ bölka bölka we̱s
Skëköl tö iché ia̱ es.
10 Ká̱ de kul, eta̱ di' tö ká̱ katémitke.
11 Noé ḵi duas de cien teryök (600), ḵí si'
et ḵí ká̱ dabom eyök ḵí kul (17). E' diwö
shà̱ ta̱ íyök tskirolone ta̱ di' tso' idiḵia̱
e' deka̱ tai̱ë ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ jaishe̱t
kköburolone ta̱ di' bite̱shka tai̱ë ka̱li̱ie
ká̱ i' ḵi. 12 Eta̱ ka̱li̱ yëne darërëë döka̱
ká̱ dabom tkëyök (40) ñië nañeë. 13 Ka̱li̱
yënémi, e' diwö shà̱ ta̱ Noé e̱' iéka̱ kanò a̱
ila'r ta̱. Ila'r kiè Sem, Cam ena Jafet. E' sù̱
ilaköl, iyakpa mañal, e'pa e̱' iéka̱ ñies ie'
ta̱ kanò a̱. 14 Ie'pa ta̱ iyiwak ulitane dewa̱
kanò a̱, iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyi-
wak e̱' ku̱ke i̱sḵi ḵi ena dù ulitane. Ekkë
ko̱s dewa̱ kanò a̱ ie'pa ta̱. 15 Iyiwak ko̱s
ekkë dewa̱ kanò a̱ bölka bölka. 16 E' shu̱a̱
imí wë'ñe etö alaki etö, we̱s Skëköl tö
iché ia̱ es. E' o̱ne yës ta̱, Skëköl tö kanò
wékkö wötéwa̱.
17 Eta̱ ka̱li̱ yënemiie döka̱ ká̱ dabom
tkëyök (40). We̱s di' alör mirka̱ es kanò
batsemirka̱itö. 18 Es di' ḵí alönèmi tai̱ë
ta̱ kanò batsemirka̱itö buaë. 19–20 Es di'
alöneka̱ tai̱ë ka̱bata ko̱s blubluë, e' tsa̱-
ta̱ jaishe̱t dȍ metro kul ekkë. 21 Es ko̱s
íyi tso' ttsë'ka ká̱ sí ḵi, ekkëpa duolur
di' a̱ se̱. Dù ko̱s, iyiwak uru ko̱s, iyiwak
kañiru ko̱s, iyiwak e̱' ku̱ke i̱sḵi ko̱s, ñies
s'ditsö ekkëpa ko̱s duolur yës. 22 Ì ko̱s tso'
ká̱ sí ḵi ttsë'ka, e' e̱newa se̱. 23 Erë Noé
ena ì tso' ie' ta̱ kanò a̱, e'pa ȅ tsa̱tkëne.
Eta̱ imale̱pa ko̱s e' e̱newa. Es ñies iyiwak
ulitane e̱wé̱wa di' tö. Dù ulitane, iyiwak
uru, iyiwak kañiru dȍ iyiwak e̱' ku̱ke i̱sḵi,
ekkë ko̱s e̱newa se̱raa̱. 24 Es di' a̱te íyök
ḵi ká̱ döka̱ cien eyök ḵi dabom ske̱yök
(150) ekkë.

Di' sinewa̱ne

8 Erë Skëköl kȅ é̱na Noé chë'wa. Ñies
iyiwak ulitane tso' Noé ta̱ kanò a̱ e'

‡7:1-4 *Iyiwak batse'r:* E' wà kiane chè iyiwak kȅ dör ñá ie'pa a̱. Se' we̱lepa tö ichè iyiwak skítane.

kë̀ chë'wa ie' é̱na. Ie' tö siwa̱' patké a̱s itö
di' siù̱wa̱ne ká̱ wa'ñe. Eta̱ di' pasinemine
e̱nae̱na. 2 Íyök tskirolone e' wötënene.
Ñies ká̱ jaishe̱t kköburolone e' wötëru-
lunene. Eta̱ ka̱li̱ wöklönewa̱ kë̀ yërku̱'ia̱.
3 Di' tso'ia̱ e' pasirmirne e̱nae̱na. Ká̱ de
cien eyök ki̱ dabom ske̱yök (150), eta̱ di'
sirmir ë̀me. 4 E' ki̱ si' de teröl (6) diwö
de dabom eyök ki̱ kul (17), eta̱ e̱rpa
kanò sineka̱ ka̱bata kiè Ararat e' ki̱. 5 Eta̱
di' pasinemiie. Si' de dabop (10), e' tsá̱
diwö, eta̱ ka̱bata ka̱kke̱ë ese wënemitke.
6 E' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40), eta̱
Noé tö kanò wékkö tsitsir kköppée. 7 Ie'
tö dù ölö́ sù̱, e' émi et. Erë dù e' kë̀
dë'ia̱ne kanò a̱ ie' u̱rke wi̱shwi̱sh dö̀ mik
di' sine eta̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö nuböl
émi et isuo̱ie tö ká̱ sinene. 9 Erë di' tso'ia̱
íyök ki̱, ka̱m isirwa̱, e' kue̱ki̱ nuböl dene
kanò a̱. Kë̀ ie' wa̱ ká̱ ulat poppo ku̱ne e̱'
tkowa̱. Noé tö nuböl klö'wé̱wa̱ ulà wa ta̱
itsé̱wa̱neitö kanò a̱.
10 Ie' tö iskà pané döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie'
tö nuböl skà émine. 11 Ká̱ tuinemitke ta̱
nuböl dene, e' wa̱ kal ulatska debitu̱ ikà
ki̱. Es Noé é̱na ia̱ne tö íyök kí̱ sirmir. 12 Ie'
tö iskà pané döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie' tö nuböl
skà émine. Nuböl e' kë̀ dë'ia̱ne.
13 Mik Noé ki̱ duas tso' cien teryök ki̱
et (601), eta̱ íyök pasinene. Eta̱ si' ke̱we,
e' tsá̱ diwö, ie' tö kanò ki̱ u tso' e' kléttsa̱.
Eta̱ ie' isué̱ tö íyök pasinene. 14 Ka̱wö de
si' et ki̱ diwö dabom böyök ki̱ kul (27),
eta̱ ie' isué̱ tö íyök pasinene se̱raa̱. 15 Eta̱
Skëköl tö ie' a̱ iché: 16 "Be' e̱' yö́ttsa̱ kanò
a̱, be' alaköl ta̱, be' ala'r ta̱, be' yakpa ta̱
ñies. 17 Es iyiwak ulitane yö́lurbö se̱. Dù
ena iyiwak uru ena iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱
e' ko̱s yö́lurbö kanò a̱, a̱s imi' ká̱ wa'ñe
alönuk tai̱ë ká̱ wà iökne."
18 Es Noé alaköl ena ila'r ena iyakpa,
e'pa e̱' yélur kanò a̱. 19 Es ñies iyiwak
ulitane, uru ena kañiru ena iyiwak e̱'
ku̱ke i̱ski̱, ñies dù e' ko̱s e̱' yéttsa̱ kanò
a̱ se̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ák kataté
ka̱'ie¶¶ et Jehová a̱. E' bata ki̱ ie' tö iyi-
wak batse'r ese jché ña'wé̱itö etö etö
Jehová dalöioie. Ñies dù batse'r jchéitö
ña'wé̱itö Jehová a̱ etk etk. 21 Mik ishklé̱
alar buaë, e' demi Jehová ska' ta̱ ittséitö
ta̱ ibikeitséitö: "Erë́ ditsö ià̱ duladula
döka̱ këchke, eta̱ ì sulu ë̀ bikeitsekeitö.
Erë kë̀ yö ká̱ sulu'we̱pawa̱ia̱ ie'pa kue̱ki̱.
Es ñies kë̀ yö ì ko̱s tso' ttsë'ka e' e̱wë̀waia̱
we̱s yö ie̱wé̱wa es.
22 "Ká̱ i' tso'ia̱,
eta̱ dalì kuatkërmi, iwà wörmi;
ka̱ba tso', ka̱se̱ tso' ñies;
ka̱li̱ tso', duas tso' ñies;
ká̱ ñiwe tso', ká̱ nañewe tso' ñies."

Skëköl Jehová tö ittè mé Noé a̱

9 Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Noé a̱ ñies
ila'r a̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "A' alönú
tai̱ë. Ká̱ wa'ñe wà iö́ne a' ala'r wa. 2 Ditsö
yöki̱ iyiwak ulitane suardaë. Iyiwak uli-
tane u̱rke ka̱shu̱k a̱ ena iyiwak se̱rke ká̱
sí ki̱ ena iyiwak se̱rke dayë a̱, e' ko̱s a̱te̱
a' diki̱a̱. 3 Iyiwak ulitane ena kalwö ena
ka̱kö e' katèmi a' tö wé̱ kiane a' ki̱ ese. E'
ko̱s méa̱työ a' a̱ katanoie. 4 Chkè ulitane
katèmi a' tö, erë kë̀ ikatar ipë́ ta̱, se' se̱rke
s'pë́ mik e' kue̱ki̱. 5 Se' se̱rke s'pë́ mik, e'
kue̱ki̱ kë̀ se' menea̱t ñì ttökwa̱, e' nuí̱ ta̱'.
Yi tö eköl ttéwa̱, ese kichatërdaë. E' sù̱
iyiwak wé̱ tö s'ttéwa̱, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱
ñies. A' wé̱ tö s'ttéwa̱, ese nuí̱ patue̱raëitö
ye' a̱.
6 "Skëköl tö s'ditsö yö' we̱s ie' es,
e' kue̱ki̱ yi tö se' ttéwa̱,
ese wák ka̱wöta̱' ttèwa̱ wake'.
7 Erë a' alönú tai̱ë,
ká̱ wa'ñe wà iö́ ala'r wa."
8 Ñies Skëköl tö iché Noé a̱ ena ila'r a̱:
9–10 "I̱'ñe ye' ttè mukea̱t a' a̱ ena iyiwak
e̱' yéttsa̱ kanò a̱ a' ta̱, e' ko̱s a̱. 11 Mok-
i̱ë ye' tö a' a̱ ichè tö ye' kë̀ tö ditsö ena
iyiwak tso' ká̱ wa'ñe, e' ko̱s e̱we̱pawaia̱

¶¶**8:20 *Ák kataté ka̱'ie:*** E' wà kiane chè si'kuaie *altar.*

di' wa. Di' kë̀ döpaia̱ ká̱ wa'ñe sulu'u̱kwa̱
we̱s itka es.” 12–13 Ye' tö shkaba' tkekear
mò shu̱a̱ iwà kkachoie a' a̱ ena ditsö uli-
tane a̱ tö ye' ttè méa̱työ a' a̱ ena iyiwak
ko̱s a̱ ke̱kraë. 14 Mik ye' tö mò patké ta̱
e' shu̱a̱ shkaba' tkëne e' wërmi, 15 eta̱ ye'
é̱na ia̱ne tö ye' ttè me'a̱tbak a' a̱ ena iyi-
wak ko̱s a̱ tö kë̀ ye' tö ditsö ena iyiwak
ulitane e̱we̱pawaia̱ di' wa. 16 Es mik shk-
aba' tkëne mò shu̱a̱ e' sué̱yö, eta̱ bet ye'
é̱na idaa̱ tö ye' ttè me'a̱t ditsö a̱ ena iyi-
wak ko̱s a̱ michoë ke̱kraë. 17 E' dör iwà
kkachoie tö ye' ttè me'a̱tbak ditsö ulitane
a̱ ñies iyiwak tso' ká̱ i' ki̱ e' ko̱s a̱.” Es
Skëköl tö Noé a̱ iché.

Noé alà kiè Cam e' kë̀ wa̱ iyë́ dalö̀ ta̱'

18 Noé ala'r e̱' yë'lur kanò a̱, e'pa kiè
Sem, Cam ena Jafet. Cam dör Canaán yë́.
19 E'pa mañal dör Noé ala'r. Ie'pa aleripa
tö ká̱ wà iéne.
20 Noé dalì kuatkémi. E' shu̱a̱ uva ku-
atkéitö. 21 Ká̱ et ta̱ ie' tö uva diö̀ shköshkö
e' yé ta̱ e' tö ie' ttéka̱ tai̱ë. Ie' datsi' yéttsa̱
ta̱ ia̱newa i̱ski̱ sume iu a̱. 22 Cam dör
Canaán yë́, mik e' tö iyë́ sué̱ sume, eta̱
ie' mía̱ ibiyö́ chök iëlpa böl e'pa a̱. 23 Erë
Sem ena Jafet e'pa kë̀ é̱na iyë́ tër sume
e' sua̱k. E' kue̱ki̱ ie'pa tö datsi' klö'wé̱wa̱,
iméka̱rakitö e̱' o' bataki̱ ta̱ ie'pa shkémi
tsi̱kka iwötrélur bánet dö̀ wé̱ iyë́ tër ee̱
ta̱ ipabakéwa̱ datsi' e' wa.
24 Noé tté tai̱ë blo' tö e' ti̱'neka̱. Mik
ie' wa̱ ijche̱newa̱ ilà tsirla ë́k kë̀ wa̱ ie'
dalöiëne', 25 eta̱ ichéitö:
“¡A̱s Canaán ka̱wö tkö̀ suluë!
¡Ie' weirdaë sia̱rë shu̱te̱ klöulewa̱ iëlpa
böl e'pa kanè mésoie!”
26 E' ukuöki̱ ta̱ iki̱ chéitö:
“¡Jehová dör Sem Këköl a̱s e' ki̱karka̱!
A̱s Canaán aleripa kaneblö̀ Sem aleripa
a̱ ikanè mésopaie.
27 A̱s Skëköl ka̱wö buaë mù Jafet a̱ a̱s ie'
alör michoë.
A̱s Jafet ditséwöpa se̱r Sem yamipa ska'.
A̱s Canaán aleripa kaneblö̀ ie' a̱ klöulewa̱
ikanè mésopaie.”
28 Di' bak tai̱ë ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱ ta̱
Noé se̱ne'ia̱ duas cien mañayök kí̱ dabom
ske̱yök (350). 29 Mik ie' blënewa̱, eta̱ ie'
ki̱ duas tso' cien su̱li̱yök ki̱ dabom ske̱yök
(950).

I' dör Noé aleripa kiè

10 Noé ala'r kiè Sem, Cam ena Jafet.
Di' bak tai̱ë e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wák
ala'r ku̱ne. Ikkëpa dör Noé aleripa kiè.
2 Jafet ala'r wëpa dör Gómer, Magog,
Madai, Iaván, Tubal, Mésec, ena Tirás.
3 Gómer, e' ala'r wëpa dör Asquenaz, Ri-
fat, ena Togarmá. 4 Iaván e' ala'r wëpa
dör Elisá, Tarsis, Quitim ena Rodanim.
5 E'pa ko̱s dör Jafet aleripa. Ie'pa ñì
blatérak ulawa ulawa. Es iká̱ yuérakitö
tseë iwakpa a̱ dayë kkömik. Ittö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ iwakpamik.
6 Cam ala'r wëpa dör Cus, Misraim,
Fut, ena Canaán. 7 Cus ala'r wëpa dör
Sebá, Havilá, Sabtá, Raamá ena Sabtecá.
Raamá ala'r wëpa dör Sebá ena Dedán.
8 Cus dör wëm kiè Nimrod, e' yë́. Nimrod
de ke̱weie blu' darërëë ká̱ i' ki̱. 9 Jehová
ttö̀ wa Nimrod dör yëria poë. E' kue̱ki̱ ttè
i' menea̱t se' a̱: “Be' dör yëria poë Skëköl
ttö̀ wa we̱s Nimrod es.” 10 Mik Nimrod
bak ká̱ kiè Sinar, e' wökirie eta̱ ká̱ e' shu̱a̱
ká̱ tso' tkël kiè Babel, Érec, Acad, ena
Calné. E' ko̱s dör ká̱ bua'ie ese. 11 Wëm
e̱' yéttsa̱ Sinar a̱ eköl kiè Asur. E' mía̱ ká̱
bánet. Eta̱ ee̱ ie' ká̱ yué tkël kiè Nínive,
Rehobot-ir, Quélah ena Resen. 12 Resen
dör ká̱ bërie. E' a̱te̱ Nínive ena Quélah, e'
shu̱sha̱.
13 Eta̱ Misraim aleripa mía̱ ie'pa
ikkë wakpaie: ludeowak, anameowak,
lehabiwak, naftuhiwak, 14 patruseowak,
casluhítawak, ena caftoritawak.
Filisteowak datse̱ caftoritawak wa.
15 Canaán dör Sidón yë́. Sidón
dör ie' alà tsá̱. Ie' alà skà kiè Het.
16 Canaán aleripa mía̱ ie'pa ikkë

wakpaie: jebuseowak, amorreowak,
gergeseowak, 17 heveowak, araceowak,
sineowak, 18 arvadeowak, semareowak
ena hamateowak. Ká̱ tai̱ë ta̱ e' wakpa
ko̱s ñì blabatsérak ponemi ká̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱. 19 Canaánwak ká̱ a̱te̱ ká̱ kiè
Sidón döwa̱ ká̱ kiè Gaza. Gaza a̱te̱ ká̱ kiè
Guerar e' kke̱. Ñies ie'pa ká̱ a̱te̱ döwa̱ ká̱
kiè Lesa diwö tskirke e' kke̱. Lesa a̱te̱
ká̱ tkël kiè Sodoma, Gomorra, Admá
ena Seboím e' kke̱. 20 E' wakpa ko̱s dör
Cam aleripa. Ie'pa ñì blabatsérak ulawa
ulawa. Es iká̱ yuéitörak tseë iwakpa a̱.
Ittö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwakpamik.
21 Ñies Sem dë' alàë, e' dör Jafet ël
kibi ë́k. Heber ala'r ko̱s dör Sem aleripa.
22 Sem ala'r dör Elam, Asur, Arfaxad, Lud
ena Aram. 23 Aram ala'r dör Uz, Hul,
Guéter ena Mas. 24 Arfaxad dör Sélah
yë́. Sélah dör Heber yë́. 25 E' ukuöki̱ ta̱
Heber alà de böl. Eköl kiè Péleg.§§ E'
ké̱wö ska' ta̱ sulitane ñì blabatsérak, e'
kue̱ki̱ ikiè méka̱itö es. Iëköl kiè Joc-
tán. 26 Joctán ala'r dör Almodad, Sélef,
Hasar-mávet, Jérah, 27 Hadoram, Uzal,
Diclá, 28 Obal, Abimael, Sebá, 29 Ofir,
Havilá, ena Jobab. E'pa ko̱s dör Joc-
tán ala'r. 30 Ie'pa se̱rke ká̱ micho ká̱ kiè
Mesá tkörö ká̱ kiè Sefar e' shu̱ulat a̱.
Sefar a̱te̱ ka̱bata a̱, wé̱ diwö tskirke, e'
kke̱. 31 E' wakpa ko̱s dör Sem aleripa.
Ie'pa ñì blabatsérak ulawa ulawa. Es
iká̱ yuérakitö tseë iwakpa a̱. Ittö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ iwakpamik.
32 Pë' ko̱s ekkëpa dör Noé aleripa kiè
kitule we̱s iditséwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena wé̱
ise̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ es. Di' bak tai̱ë,
e' ukuöki̱ ta̱ se' alönene tai̱ë e' ñì blabat-
sérak ká̱ wa'ñe.

Skëköl tö s'ditsö ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱

11 Kuaë ta̱ sulitane ttöke ttè etö-
kicha ë̀ wa. 2 Mik ie'pa míyal-
dak diwö tskirke, e' ëka̱, demirak ka̱kkue
kiè Sinar ee̱, eta̱ ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk.
3 Ká̱ et ta̱ ie'pa iché ñì a̱: "Mishkarak
ska̱u̱chka yuök blok sù̱, e' kukuèsö
bö' a̱ a̱s imi'a̱ darëréë u yuoie." Es
iwakanewé̱rakitö ák skéie. Ñies kiöchka
dalolo bötsböts ese wa ibatsérakitö ì tso'
shu̱tuule ese skéie. 4 E' ukuöki̱ ta̱ iskà
chénerakitö ñì a̱: "Mishkarak ká̱ blublu
yuök. E' shu̱a̱ u yuö̀sö ka̱kke̱ë döka̱ ká̱ jaì
a̱. Es se' e̱' chö̀mi buaë këkëpa tai̱ë ena kë̀
se' ka̱wöta̱ ñì blabatsök ká̱ wa'ñe."
5 Erë Jehová e̱' éwa isa̱u̱krak tö ie'pa
ká̱ blublu yueke ena u ka̱kke̱ë yueker-
akitö. 6 Eta̱ ie' tö ibikeitsé: "Ie'pa dör ká̱
etkë̀ wak ena ittörak etkë̀ ñies, e' kue̱ki̱
ie'pa tö kanè i' kéka̱mi. E' ukuöki̱ ta̱ kë̀
ì a̱ ie'pa wöklönuk. Ie'pa se̱rmi we̱s ie'pa
ki̱ ikiane es. 7 E' kue̱ki̱ sú̱yö ie'pa kè ttök
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱s kë̀ iñi ttö̀ a̱nia̱."
8 Es Jehová tö iblabatsérak ká̱ wa'ñe.
Ee̱ ie'pa ká̱ yué e' kané wöpanere. 9 Ká̱ e'
ki̱ Jehová tö ie'pa ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
ena iblabatsérakitö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ ká̱
e' kinewa̱ Babel.*

Sem aleripa

10 I' dör Sem aleripa kiè. Di' bak tai̱ë,
e' ukuöki̱ duas bök, e' ké̱wö ska' ta̱ Sem
ki̱ duas tso' cien eyök (100). Eta̱ ie' alà
ku̱ne wëm kiè Arfaxad. 11 Arfaxad ku̱ne,
e' ukuöki̱ Sem kí̱ se̱neia̱ duas deka̱ cien
ske̱yök (500), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa
ena alakölpa.
12 Mik Arfaxad ki̱ duas tso' dabom
mañayök kí̱ ske̱l (35) eta̱ ie' alà ku̱ne
wëm, e' kiè Sélah. 13 Sélah ku̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ Arfaxad kí̱ se̱neia̱ duas cien
tkëyök kí̱ mañal (403), eta̱ ie' ala'r skà
ku̱ne wëpa ena alakölpa.
14 Mik Sélah ki̱ duas tso' dabom
mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Heber.
15 Heber ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Sélah kí̱

§§10:25 ***Péleg:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ñì blabatsè.*
*11:9 ***Babel:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *chilineka̱.*

se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ mañal (403),
eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
16 Mik Heber ki̱ duas tso' dabom
mañayök kí̱ tkël (34), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè
Péleg. 17 Péleg ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Heber
kí̱ se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ dabom
mañayök (430), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne
wëpa ena alakölpa.
18 Mik Péleg ki̱ duas tso' dabom
mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Reú.
19 Reú ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Péleg kí̱ se̱neia̱
duas cien böyök kí̱ su̱li̱tu (209), eta̱ ie'
ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
20 Mik Reú ki̱ duas tso' dabom
mañayök kí̱ bök (32), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè
Serug. 21 Serug ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Reú
kí̱ se̱neia̱ duas cien böyök kí̱ kul (207),
eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
22 Mik Serug ki̱ duas tso' dabom
mañayök (30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Na-
hor. 23 Nahor ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Serug kí̱
se̱neia̱ duas cien böyök (200), eta̱ ie' ala'r
skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
24 Mik Nahor ki̱ duas tso' dabom böyök
kí̱ su̱li̱tu (29), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Térah.
25 Térah ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Nahor kí̱
se̱neia̱ duas cien eyök kí̱ dabom eyök kí̱
su̱li̱tu (119), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa
ena alakölpa.
26 Mik Térah ki̱ duas tso' dabom
kuryök (70), e' ukuöki̱ ta̱ ie' ala'r ku̱ne
mañal. Ala'r e'pa kiè Abram, Nahor ena
Harán.

Térah ala'r

27 E'pa dör Térah ala'r. Térah dör
Abram, Nahor ena Harán, e'pa yế.
Harán, e' dör Lot yế. 28 Harán blënewa̱
ke̱we iyế Térah e' yöki̱ ká̱ kiè Ur ee̱. Ká̱
e' a̱te̱ Caldea. Ie' blënewa̱ wé̱ ie' ku̱ne ee̱.
29 Abram se̱néwa̱ alaköl kiè Sarai, e'
ta̱. Nahor se̱néwa̱ alaköl kiè Milcá, e' ta̱.
Milcá dör Harán alà busi ena Iscá kutà.
30 Sarai kȅ döta̱' alàë.
31 Térah e̱' yéttsa̱ Ur, dör caldeawak ká̱
e' a̱. Ie' alà Abram ena itala kiè Lot dör
Harán alà ena iyàk kiè Sarai e'pa mía̱ ie'
ta̱. Warma ie'pa mírö döka̱ ká̱ kiè Canaán
ee̱, erë ie'pa demi ká̱ kiè Harán, eta̱ ee̱
ie'pa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk. 32 Ee̱ Térah blënewa̱.
Ie' ki̱ duas tso' cien böyök ki̱ ske̱l (205).

Jehová tté Abram ta̱

12 Mik Abram bak se̱nuk ká̱ kiè Ur
ee̱, eta̱ Jehová tö ie' a̱ iyë': "Be' ká̱
ena be' ditséwöpa ena be' yế yamipa, e'
múa̱t ta̱ be' yúshka se̱nuk, ká̱ kkachekeyö
be' a̱ ee̱. 2 Ká̱ e' ki̱ ye' tö be' aleripa
alöwe̱raë tai̱ë. Ie'pa döraë ká̱ tai̱ë wak-
paie. Ye' e̱r buaë chöraë be' a̱. Ye' tö pë'
tai̱ë keraë be' kkeökka̱ tai̱ë. Ñies be' e̱r
buaë chöraë pë' tai̱ë a̱. 3 Wé̱pa e̱r buaë
ché be' a̱, esepa a̱ ye' e̱r bua' chöraë.
Wé̱pa tö alibché be' ki̱, esepa we'ikerayö.
Be' batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱."
4 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ká̱ kiè Harán we̱s
Jehová tö ie' a̱ iyë' es. E' ké̱ska' ta̱ ie' ki̱
duas tso' dabom kuryök kí̱ ske̱l (75). Ie'
mía̱ Canaán. 5 Eta̱ ie' wa̱ iyamipa míts̱e̱r
se̱raa̱. Ilaköl kiè Sarai ena ilayök kiè Lot
ena íyi ulitane tso'rak iwa̱, ekkë ko̱s mít-
se̱rak iwa̱. Ñies Harán wakpa we̱lepa tso'
ie' wa̱ kanè mésoie, e' mítse̱r ie' wa̱. Mik
ie' demi Canaán, 6 eta̱ ie' tkami ká̱ ko̱s
ekkë dȍmi ká̱ kiè Siquem a̱te̱ Canaán ee̱.
Ee̱ ká̱ a̱te̱ kiè Moré. Ee̱ kós klȍ àr elka.
Canaánwakpa a̱ ká̱ e' dör ká̱ dalöiër-
ta̱' ese. (E' ké̱wö ska' ta̱ Canaánwakpa
se̱rkeia̱ ee̱.) 7 Eta̱ ee̱ Jehová e̱' kkaché
Abram a̱ ta̱ ichéitö ia̱: "Ká̱ i' meraëyö be'
ditséwö a̱."
Eta̱ Abram tö ák kataté ka̱'ie et iyi-
wak jchoie Jehová dalöioie ee̱ Jehová e̱'
kkayë' ie' a̱ e' kue̱ki̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱ imía̱
ká̱ dör ka̱bataie a̱te̱ Betel diwö tskirke e'
ëka̱. Eta̱ ee̱ ie' se̱né ekuölö. Ká̱ e' a̱te̱ Be-
tel ena ká̱ kiè Ai e' shu̱ulat a̱. Ee̱ ie' tö ák
skà kataténe et. Ee̱ ie' tö Jehová dalöié.
9 E' ukuöki̱ ta̱ Abram mía̱ e̱nae̱na Négueb
kke̱.

Abram mía̱ Egipto

10 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba tkënewa̱ poë
ká̱ e' ki̱. Kë̀ ì ta̱' katè wé̱ Abram se̱rke
ee̱. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ Egipto se̱nuk ekuölö.
11 Abram dökemitke Egipto eta̱ ilaköl
Sarai, e' a̱ ichéitö: “Ye' ttö̀ ttsö́. Ye' wa̱
ijche̱r buaë tö be' dör buaala. 12 Mik
Egipto wakpa tö be' sué̱ tö be' dör buaala,
eta̱ ie'pa tö ichèmi: ‘Wì̱ dör wëm wí̱
alaköl.’ Eta̱ ye' tterawa̱ ie'pa tö be' kue̱ki̱
erë ie'pa be' meraa̱t se̱nukwa̱ ie'pa ta̱.
13 E' kue̱ki̱, be' we'ikèyö, ichö́ ie'pa a̱ tö
ye' dör be' akë a̱s kë̀ itö ye' ttö̀wa̱ be'
kue̱ki̱ a̱s ye' ka̱wö tkö̀ buaë.”
14 Mik Abram demi Egipto, eta̱ Egipto
wakpa isué̱ tö Sarai dör alaköl buaala.
15 Ká̱ e' blú kue̱blupa tö isué̱ ñies tö Sarai
dör alaköl buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa mía̱
ichök blu' a̱ tö alaköl e' dör buaala. Eta̱
imítse̱rak iwa̱ blu' wé a̱.
16 Eta̱ Egipto blú tö Abram kkö'né
buaë Sarai dalërmik. Tai̱ë ie' tö Abram
a̱ iyiwak uru kakmé. Obeja, baka, burro
ena kameio e' kakméitö ie' a̱. Se' ñies
kakméitö ie' a̱ kanè mésoie wëpa ena
alakölpa. 17 Erë Sarai kue̱ki̱ Jehová tö
Egipto blú ena iyamipa we'iké tai̱ë.
Duè méka̱ tai̱ë ie'pa ki̱. Ka̱wö darërëë
méka̱itö ie'pa ki̱. 18 E' kue̱ki̱ Egipto blú tö
Abram tsu̱k patké ta̱ ichéitö ia̱: “¿Iö́k bö
iwamblé ye' ta̱ es? ¿Ì kue̱ki̱ be' kë̀ wa̱ ye'
a̱ iyëne tö alaköl i' dör be' alaköl? 19 Be'
tö ye' a̱ iyë' tö ie' dör be' kutà. E' kue̱ki̱
tsir eta̱ ye' se̱néwa̱ ie' ta̱. I' be' alaköl, it-
sú̱mine ta̱ be' yúshka.” 20 Eta̱ Egipto blú
tö ishkëkipa patké Abram yöktsa̱ ká̱ e' ki̱
ilaköl ta̱ ena ì ko̱s tso' ie' wa̱ ekkëpa ta̱.

Abram ena Lot ñì blabatsélor

13 E' ukuöki̱ ta̱ Abram ena ilaköl e̱'
yélur Egipto mía̱ne Négueb. Ie'
íyi ko̱s mítse̱rak iwa̱ se̱raa̱. Ie' alayök Lot
e' mía̱ ie'pa ta̱ ñies. 2 Abram dör íyi blu'
tai̱ë. Ie' wa̱ oro tso'. Ie' wa̱ inuköl tso' tai̱ë.
Ñies ie' wa̱ iyiwak tso' tai̱ë. 3 Négueb ee̱
ta̱ ie' mía̱ne e̱nae̱na dö̀ Betel. Betel ee̱ ta̱
ie' mía̱ne tkörö wé̱ ie' bak se̱nuk ke̱we ee̱.
Ká̱ e' a̱te̱ Betel ena Ai e' ulat shu̱sha̱. 4 Ká̱
e' a̱ ie' wa̱ ák katatëulebak ka̱'ie, ee̱ ie' tö
Jehová dalöiéne.
5 Lot dör ñies íyi blú tai̱ë we̱s iyëla
Abram es. Iyiwak tso' tai̱ë ie' wa̱ obeja
ena baka. Se' tso' ie' wa̱ ñies kanè mé-
sopaie. 6 Erë wé̱ ie'pa se̱rke ká̱ e' ki̱ ka̱kö
kë̀ ku̱'ia̱ ie'pa iyiwak ko̱s a̱ katè. Ie'pa
kë̀ chë'ka̱ia̱ ñì o̱'mik. 7 Abram ena Lot
e'pa iyiwak kkö'nukwakpa ñippöke, ñì
wöñatköke. Ñies pë' tso'tke ke̱net ká̱ e'
ki̱. E' wakpa dör canaánwak ena ferese-
owak. 8 Ká̱ et ta̱ Abram tö iché Lot a̱: “Se'
dör ñì yami. Kë̀ imène buaë tö se' ñippö̀.
Ñies se' iyiwak kkö'nukwakpa ñippöke
ë̀me e' kë̀ dör buaë. 9 Ká̱ sa̱ú̱ wì̱ ká̱ bua'
tso'. Be' ishu̱shtö́ wé̱ne wa be' wöbatse,
e' a̱ be' yúshka. Be' mí wì̱ ëka̱, e' ta̱ ye' mí
dià ëka̱. Eta̱ be' mí dià ëka̱, e' ta̱ ye' mí
wì̱ ëka̱.”
10 Eta̱ Lot ká̱ kí̱ sué̱ ka̱mië, eta̱ ko̱s
di' kiè Jordán, e' kkömik ká̱ buaë tso',
e' kí̱ sué̱ ie' tö. Eta̱ ie' tö isué̱ tö ká̱ e'
dör buaë dö̀ ká̱ kiè Sóar ee̱. Buaë di'
tso' we̱s ká̱ buaë yö' Jehová tö es ena
we̱s Egipto es. (E' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m Je-
hová tö ká̱ kiè Sodoma ena ká̱ kiè Go-
morra, e' böt e̱ù̱wa.) 11 Eta̱ ka̱kkue tso'
Jordán di' kkömik e' shu̱shté Lot tö, eta̱
e' wa ie' mía̱. Es ie'pa ñì blabatsélor.
12 Abram e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Canaán. Lot mía̱
se̱nuk Jordán ka̱kkue ki̱, ee̱ ká̱ tso' tseë.
Ie' se̱né tsi̱net ká̱ kiè Sodoma e' o̱'mik.
13 Sodoma wakpa, se̱rke suluë. Ie'pa ì
sulu ë̀ wambleke ke̱kraë Jehová wöa̱.
14 Lot mía̱ e' ukuöki̱ ta̱, Jehová tö iché
Abram a̱: “Wé̱ be' tso' ee̱ ká̱ kí̱ sa̱ú̱ bua'ie
shkit wöwí̱ wöiá̱ dià ëka̱ jaì ëka̱ ká̱ wa'ñe
tö ¿is idör? 15 Ká̱ ko̱s kí̱ sué̱bö, e' meraëyö
be' a̱ ena be' aleripa a̱ ke̱kraë. 16 Ye' tö
be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë we̱s íyök po tai̱ë
es. We̱s íyök po kë̀ shta̱rta̱' es be' aleripa
alördaë kë̀ ishta̱rpa yi a̱. 17 Ká̱ i' ko̱s mer-
aëyö be' a̱. E' kue̱ki̱ be' yú iweblök se̱raa̱.”

18 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱ se̱nuk
kós klö̀ wökir àr tai̱ë dör wëm kiè Mamré
e' icha ee̱. E' a̱te̱ tsi̱net ká̱ kiè Hebrón ee̱.
Ee̱ Abram tö ák skà kataté ka̱'ie Jehová
dalöioie.

Abram tö ilayök Lot, e' tsa̱tké

14 E' ké̱wö ska' ta̱ blu'pa tso' tkël.
Eköl kiè Amrafel, e' dör ká̱ kiè
Sinar, e' blú. Iëköl kiè Arioc, e' dör ká̱
kiè Elasar, e' blú. Iëköl skà kiè Quedor-
laómer, e' dör ká̱ kiè Elam, e' blú. Eta̱
ibata ë́k kiè Tidal, e' dör ká̱ kiè Goím,
e' blú. 2 Blu'pa skà tso' döka̱ ske̱l e' eköl
kiè Bera, e' dör ká̱ kiè Sodoma, e' blú.
Iëköl kiè Birsá, e' dör ká̱ kiè Gomorra, e'
blú. Iëköl kiè Sinab, e' dör ká̱ kiè Admá,
e' blú. Skà kiè Seméber, e' dör ká̱ kiè Se-
boím, e' blú. Ibata ekkë e' dör ká̱ kiè Bela,
e' blú. Ká̱ e' kiè Sóar ñies. E' ké̱wö ska' ta̱
blu'pa döka̱ tkël ñe' e̱' kéka̱ ñippök blu'pa
skà döka̱ ske̱l ñe' ta̱. 3 Blu'pa ske̱l e'pa tö
iñippök wakpa dapa'wé̱ ek tsi̱ní ñippök
blu'pa tkël e'pa ta̱ ka̱kkue kiè Sidim ee̱.
Ee̱ dayë wölö me'r bërie kiè Mar Muerto.
4 Blu'pa döka̱ ske̱l e'pa bak se̱nuk
iwakpa ta̱ döka̱ duas dabom eyök ki̱ bök
(12), blu' kiè Quedorlaómer, e' diki̱a̱.
Mik e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ mañal
(13) eta̱ ie'pa kë̀ é̱na Quedorlaómer ttè
dalöiakia̱. Ie'pa e̱' kakka̱ ñippök ie' ta̱. 5 E'
ki̱ duas de ek eta̱ Quedorlaómer e̱' yéttsa̱
mía̱ ñippök ibolökpa ta̱. Blu'pa döka̱
mañal dör ie' klépa, e' míyal ie' ta̱ ñip-
pök. Ie'pa mía̱ ká̱ kiè Astarot Carnaim ta̱
ee̱ ie'pa e̱' aléka̱ refaítawak ki̱. E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ zuzitawak ki̱, ká̱ kiè Ham
ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ emiwak
ki̱, e' wakpa ká̱ kiè Savé-quiriataim. 6 E'
ukuöki̱ ie'pa e̱' aléka̱ horeowak ki̱ ka̱-
bata kiè Seír ee̱. Eta̱ itötié̱mi ie'pa tö dö̀
tkörö ká̱ kiè El-parán ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱
sir poë, e' kkömik. 7 Eta̱ ee̱ ie'pa bite̱ne
itö̀ wane dö̀ ká̱ kiè En-mispat. Ká̱ e' kiè
Cadés ñies. Ie'pa e̱' aléka̱ Amalec aleripa
ki̱ ta̱ iká̱ klö'wé̱wa̱rakitö. Ñies ie'pa e̱'
aléka̱ amorreowak ki̱. E' wakpa ká̱ kiè
Hasesón-tamar. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mi'ke
ñippök blu'pa ske̱l ta̱. E' kue̱ki̱ blu'pa ske̱l
e̱' dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱ blu'pa tkël
ki̱nuk ñippoie.
8–9 Eta̱ Sodoma blú ena Gomorra blú
ena Admá blú ena Seboím blú ena Bela
blú (Bela kiè Sóar ñies), blu'pa ske̱l
ekkëpa ñì dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱
ñippoie, Quedorlaómer, e' dör Elam blu',
e' ta̱ ena blu'pa tso' ie' ta̱ e'pa ta̱ ñies.
Blu'pa e'pa dör Tidal, e' dör Goím blu'.
Iëköl dör Amrafel, e' dör Sinar blu'. Bata
ë́k dör Arioc, e' dör Elasar blu'. Es blu'pa
tkël míyal ñippök blu'pa ske̱l ta̱. 10 E'
ké̱wö ska' ta̱ Sidim ké̱kkue ki̱ kiöchka
dalolo bötsböts ese dapé tso' tai̱ë. Mik
Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa
tkayal ñippè yöki̱ eta̱ ie'pa sha̱böts a̱nemi
kiöchka dapé tso' tai̱ë ese a̱. Imale̱pa
tkayalmi ka̱bata shu̱a̱.
11 Es blu'pa döka̱ tkël e'pa e̱' aléka̱
blu'pa ske̱l ki̱. Eta̱ ie'pa tö chkewö ena
íyi bua'bua tso' Sodoma ena Gomorra e'
ko̱s klö'wé̱wa̱rakitö ta̱ iponemirak. 12 E'
ké̱wö ska' ta̱ Abram alayök Lot se̱rke
Sodoma. E' míts̱e̱rak iwa̱, es ie' dalì ko̱s
e' míts̱e̱rak iwa̱ ñies.
13 Eta̱ ñippè shu̱a̱ wëm tkashkar eköl,
e' wa̱ ibiyö́ mí Abram a̱. Abram e' dör he-
breowak. Ie' se̱rke tsi̱net wëm kiè Mamré
dör amorreowak e' kós klö̀ wökir àr ee̱.
Mamré dör Escol ena Aner ël. Ie'pa wa
Abram wër buaë.
14 Mik Abram tö ibiyö́ ttsé, eta̱ ie' kanè
mésopa ku̱ne ie' u a̱, e'pa dapa'wé̱itö
döka̱ cien mañayök ki̱ dabom eyök ki̱
pàköl (318) ilayök tsa̱tkoie. Eta̱ ie'pa
míyal blu'pa tkël itöki̱ döka̱ ká̱ kiè Dan
ee̱. 15 Eta̱ nañewe ie'pa demi me'ie ñip-
pémiie blu'pa ta̱. Eta̱ ie'pa tö blu'pa
töié̱mi tkörö ká̱ kiè Hobá ee̱. Hobá a̱te̱ ká̱
kiè Damasco e' wöwí̱. 16 Eta̱ ì ko̱s minet-
se̱r blu'pa wa̱, e' ko̱s yélur ie'pa tö blu'pa
ulà a̱. Es Abram tö ilayök Lot e' tsa̱tkée.
Ñies ì tso' ilayök wa̱ e' ko̱s dene iulà a̱.

Ñies alakölpa ena pë' male̠pa tso' klöule-
wa̠ e'pa ko̠s tsa̠tkée ie' tö.

Melquisedec e̠r buaë ché Abram a̠

17 Mik Abram e̠' aléka̠ Quedorlaómer
ki̠, e' sù̠ blu'pa mañal shköke ie' ta̠, e'pa
ki̠. E' ukuöki̠ ta̠ ie' bite̠ne de Savé ké̠kkue
ki̠. Ka̠kkue e' kiè ñies Blu' Ké̠kkue.
Eta̠ ee̠ Sodoma blú de ie' ñale̠tsu̠k ie'
shke̠'u̠k. 18 Ñies ká̠ kiè Salem, e' blú kiè
Melquisedec, e' dör Skëköl dör íyi uli-
tane tsa̠ta̠ e' sacerdote. Ie' tö pan ena vino
yéttsa̠. 19 Eta̠ ie' e̠r buaë ché Abram a̠ ttè
i' wa:
“Skëköl dör íyi ulitane tsa̠ta̠, e' tö ká̠ jaì
ena ká̠ i' yö'.
Ie' tö be' ki̠mè a̠s be' ka̠wö tkȍ buaë
ke̠kraë.
20 Ie' dör íyi ulitane tsa̠ta̠, e' ki̠kökasö.
Ie' tö be' ki̠mé e̠' alökka̠ be' bolökpa ki̠, e'
kue̠ki̠ iki̠kökasö.”
Eta̠ íyi ko̠s de Abram ulà a̠ ñippè shu̠a̠,
e' mú blatèsö döka̠ dabop ta̠ e' tsá̠ eyök
yéttsa̠itö méitö Melquisedec a̠ Skëköl
dalöioie. 21 E' ukuöki̠ ta̠ Sodoma blu' tö
iché Abram a̠:
—Sa' yamipa tsa̠tkée be' tö, e'pa múne
ye' a̠. Erë dalì ko̠s e' tsú̠mi be' tö be' a̠.
22 Erë Abram tö iiu̠té:
—Au. Jehová dör Skëköl íyi ulitane
tsa̠ta̠, e' tö ká̠ jaì ena ká̠ i' yö', ie' a̠ ye'
kablétke 23 tö ì ko̠s dör be' icha, e' kȅ
tse̠pa̠atyö yës. Dȍ be' datsi'takla ö be'
klökkuö kicha kȅ tse̠pa̠atyö etkla wë'ia̠ a̠s
kȅ be' ichȍ tö be' íyi wa ye' blune. 24 Kȅ
ì kiane ye' ki̠ ye' wák a̠. Chkȍ ko̠s ñétke
ye' kanè mésopa tö, e' ȅ dör wë' ye' a̠.
Erë wé̠pa dare ye' ta̠ ñippök bulu'pa ta̠
kiè Aner ena Escol ena Mamré, a̠s ie'pa
wa̠ dalì kakmi' ko̠s ika̠wöta̠ tsu̠kmi eköl
eköl ekkë.

Jehová tö ittè mé Abram a̠

15 E' ukuöki̠ ta̠ Jehová tté Abram ta̠
kabsue̠ie, eta̠ ichéitö ia̠:
—A Abram, kȅ be' suanuk. Ye' dör be'
tsa̠tkökwak. Íyi buaë merayö be' a̠ tai̠ë
shu̠te̠.
2–3 Erë Abram tö iiu̠té:
—A Skëköl, ye' wák alà kȅ ta̠', e' kue̠ki̠
ì ko̠s memibö ye' a̠ e' kȅ dör ìie bua' ye'
a̠. Ye' íyi ko̠s a̠tdaë ye' kanè méso kiè
Eliézer dör Damasco wak e' ulà a̠. Erë ie'
dör o̠'ka.
4 Eta̠ Jehová tö iiu̠té:
—Be' wák alà ku̠rdaë, e' kȅ dör o̠'ka.
5 Eta̠ Jehová wa̠ Abram mítse̠r u'rki̠, ta̠
ichéitö ia̠:
—Ká̠ sa̠ú̠ buaë siwa̠' ki̠. Bëkwö sa̠ú̠ ta̠
ishta̠'ú̠. ¿Be' a̠ ishta̠rmi? E̠'ma bua', es be'
aleripa alördaë tai̠ë.
6 Eta̠ Abram e̠rblé Jehová mik, e' kue̠ki̠
iklö'wé̠itö we̠s pë' buaë yësyësë es.
7 Eta̠ ichéitö ia̠:
—Ye' dör Jehová. Ye' tö be' yë'ttsa̠
caldeawak ká̠ kiè Ur e' a̠ ká̠ i' moie be'
a̠ ena be' aleripa ko̠s a̠.
8 Eta̠ Abram ie' a̠ ichaké:
—A Skëköl, ¿we̠s e' jche̠rmi ye' wa̠
yësyësë tö ká̠ i' dȍmi ye' ulà a̠?
9 Jehová tö iiu̠té:
—Baka ena chibo ena obeja e' ko̠s ki̠
duas tso' mañal, ese tsú̠bitu̠ ña etö etö.
Ñies nuböl et ena ipupula et, e' tsú̠bitu̠
ña.
10 Eta̠ Abram wa̠ iyiwak ko̠s ekkë deb-
itu̠ Jehová a̠. Eta̠ ie' tö iyiwak e' ttélur
télor shu̠sha̠ë. Sha̠böts méwa̠itö wí̠ wa
sha̠böts méwa̠itö i' wa. Es ia̠te̠ ñì wösha̠ë.
Erë dù kȅ tënane ie' wa̠ es. 11 Eta̠ ölő
dettsa̠ iyiwak chkà dalërmik, erë Abram
tö ibukueke chkè ki̠. 12 Ká̠ tuinemitke,
eta̠ Abram kapowa̠ tai̠ë. E' bet Abram
pamik ká̠ mía̠ ttsettseë shu̠te̠ se' suawè̠
ekkë.
13 Eta̠ Jehová tö iché ia̠:
—Be' wa̠ ijche̠nú buaë tö be' aleripa
se̠rdaë ká̠ kua̠'ki̠ ki̠ we̠s ká̠ kua̠'ki̠ wakpa
es. Ee̠ ie'pa klördawa̠ kanè mésopaie kȅ
patue̠ta̠'. Ie'pa weirdaë döka̠ duas cien
tkëyök (400), ekkë ulatök. 14 Erë ká̠ wé̠

wakpa tö ie'pa we'ikera, e' wakpa ské
we'ikerayö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱ be' aleripa
yërdattsa̱ ká̱ e' a̱. Ie'pa wa̱ íyi bua'bua tuè̱
darërëë ese miraë tai̱ë iwákpa a̱. 15 Eta̱
mik be' kënewa̱ eta̱ be' duöwa̱mi buaë,
kȅ weir ta̱'. Es be' michoë be' dëu̱töpa
itöki̱. 16 Eta̱ mik be' aleripa tso' ká̱ kua̱'ki̱
ñe' a̱ e'pa de döka̱ tkëtökicha, eta̱ ie'pa
dörane ká̱ i' ki̱. Ká̱ i' wakpa, kiè amorre-
owak, ka̱m e'pa tö ì sulu wamblȍ dȍ wë'
ishu̱loie. E' kue̱ki̱ be' aleripa kȅ döpane
ká̱ i' ki̱ bet.
17 Ka̱tuine de ka̱mië, eta̱ ì dettsa̱
tabechka ukuöie, e' shu̱a̱ shkle̱ batröke
tai̱ë. Ñies kuàtak sí wöñarke tai̱ë ese
dettsa̱ ta̱ itkami iyiwak chkà blatëule
tkëte̱r ee̱, e' shu̱sha̱. 18 Eta̱ Jehová tö ttè
mé Abram a̱ i' es:
—Ká̱ i' meraëyö be' aleripa a̱. Di'
kiè Egipto dí† ee̱mi döka̱ di' kibi kiè
Éufrates, ká̱ ekkë ko̱s meraëyö be' aleripa
a̱. 19 I̱'ñe ta̱ ká̱ e' dör quenitawak, qu-
enizitawak, cadmoneowak, 20 hititawak,
fereseowak, refaítawak, 21 amorreowak,
canaánwak, gergeseowak ena jebuse-
owak e'pa ko̱s wakpa ká̱.

Abram alà ku̱ne kiè Ismael

16 Abram alaköl Sarai, e' kȅ döta̱'
alàë. Ie' wa̱ alaköl tkër eköl kanè
mésoie kiè Agar. E' dör egiptowak. 2 Eta̱
Sarai tö iché Abram a̱:
—Isa̱ú tö Jehová kȅ wa̱ ye' a̱ alà mène.
E' kue̱ki̱ be' se̱nú ye' kanè méso Agar ta̱.
Eta̱ isalema ie' batamik alà dȍmi ye' ulà
a̱.
Eta̱ Abram tö Sarai ttȍ iu̱té. 3 Eta̱ Sarai
tö egiptowak tso' ie' wa̱ kanè mésoie, e'
tsé̱bitu̱, mé iwëm a̱ alakölie. E' ké̱wö ska'
ta̱ ie'pa se̱né Canaán e' ki̱ duas de dabop.
4 Eta̱ Abram se̱néwa̱ Agar ta̱, eta̱ Agar
duneka̱. Mik ie' isué̱ tö ie' duneka̱, eta̱ ie'
tö iwökir Sarai sué̱mi suluë. 5 Eta̱ Sarai
tö iché Abram a̱:
—¡Be' iane iwiie tö Agar tö ye' sue̱ke
suluë! Ye' wák tö be' a̱ Agar me' alakölie
i' ta̱ idurtke e' wà ku̱rdaë, eta̱ ie' e̱' ttsöke
jaishe̱t ye' tsa̱ta̱. ¡A̱s Jehová tö se' a̱ ichȍ
tö yi iane iwiie, ye' ö be'!
6 Eta̱ Abram tö iiu̱té:
—Ye' ttȍ ttső, be' kanè méso tso' be' ulà
a̱. Be' iú̱ we̱s be' é̱na iwa̱k es.
E' ukuöki̱ ta̱ Sarai tö ikanè méso
we'ikémi tai̱ë. E' kue̱ki̱ Agar tkashkar.
7 Eta̱ Jehová biyöchökwak bua'ie, e' tö
ikué̱ di' tum o̱'mik ká̱ wé̱ kȅ yi ku̱' ese
ska'. Di' tum e' tso' ñala̱ micho ká̱ kiè
Sur e' kkömik. 8 Eta̱ Jehová biyöchök-
wak bua'ie tö ie' a̱ ichaké:
—A Agar, Sarai kanè méso, ¿Wé̱ be'
bite̱? ¿Wé̱ be' micho?
Ie' iiu̱té:
—Ye' tkashkar ye' wökir Sarai yöki̱.
9 Eta̱ ie' iché ia̱:
—Be' dakőne be' wökir ska' ta̱ idalöiő
bȅrë.
10 Ie' tö ikí̱ ché ia̱:
“Ye' be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. Kȅ yi a̱ ish-
ta̱nuk ekkë.
11 Be' e̱riarke, e' ttsé Jehová tö,
e' kue̱ki̱ se̱ be' dur, e' wà ku̱ne,
ta̱ ikiè múka̱bö Ismael.‡
12 Be' alà döraë we̱s burro pupula kȅ
urutërta̱' es.
Ie' ñippöraë darërë sulitane ta̱. Ñies suli-
tane ñippöraë ie' ta̱.”
Ie' se̱rdaë ke̱kraë ñippök iëlpa ta̱.
13 Jehová tté Agar ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ Agar
tö iché: “Skëköl ye' sué̱, e' wák sué̱wa̱yö.”
E' kue̱ki̱ ie' tö Skëköl kié i' es: “Skëköl
tö ye' sué̱ e'.” 14 E' kue̱ki̱ ñies di' tum e'
kiè mékai̱tö: “Skëköl tso' e' ye' sue̱ke”. Di'
tum e' tso' Cadés ena Béred e' shu̱sha̱ë.

---

†**15:18** ***Egipto dí:*** E' kȅ dör di' bërie tso' Egipto kiè Nilo e'. E' dör di' tsitsirla tso' Egipto ena Canaán e' shu̱sha̱.

‡**16:11** ***Ismael:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *Skëköl tö ittsé.*

15 E' ukuöki̱ ta̱ Abram alà kéka̱ Agar
ta̱ e' wà ku̱ne wák wëm. Abram tö ikiè
méka̱ Ismael. 16 Ismael ku̱ne, e' ké̱wö ska'
ta̱ Abram ki̱ duas tso' dabom paryök kí̱
teröl (86).

Jehová tö ittè mé Abraham a̱, e' wà kkacho méa̱titö

17 Mik Abram ki̱ duas tso' dabom
su̱li̱yök kí̱ su̱li̱tu (99), eta̱ Jehová
e̱' kkaché ie' a̱ ta̱ iché ia̱:
—Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Uli-
tane Tsa̱ta̱ e'. Be' se̱nú yësyësë ye' wörki̱
ke̱kraë, 2 e' ta̱ ye' ttè meraë be' a̱ tö be'
aleripa alördaë tai̱ë be' itöki̱.
3 Eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök
ki̱. E' dalewa Skëköl tso' ttök ie' ta̱, ta̱
ichéitö ia̱:
4 —Ye' ttè meke be' a̱ e' dör i' es: Be'
döraë ká̱ tai̱ë wakpa ye̋ie. 5 E' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ be' kȅ kièia̱ Abram. Ye' tö be' tkéka̱ ká̱
tai̱ë wakpa ye̋ie, e' kue̱ki̱ be' kiè méka̱yö
Abraham.¶ 6 Ye' tö be' aleripa alöwe̱raë
tai̱ë. Ie'pa döraë blu'paie ena ká̱ tai̱ë wak-
paie. 7 Ke̱kraë ye' dör be' Këköl ñies be'
aleripa Këköl. Ka̱wö e' mekeyö be' a̱.
8 I̱'ñe ta̱ be' se̱rke Canaán, ká̱ e' ko̱s mer-
aëyö be' a̱ ena be' aleripa a̱. E' a̱te̱ ie'pa
ulà a̱ ke̱kraë. Ye' dör ie'pa Këköl.
9 Skëköl tö iskà chéne Abraham a̱:
—Erë be' ena be' aleripa ko̱s e' ka̱wö-
ta̱ ttè muk ye' a̱ ñies. 10 E' dör i' es: A'
wëpa ko̱s ka̱wöta̱ itóttola kkuölitla tök
tsir. 11 E' kue̱ki̱ a' wëpa ko̱s e' wakyuő
es. E' tö ikkacheraë tö se' ttè me' ñì a̱.
12 Ke̱kraë ko̱s a' ala'r ku̱rke wëpa, ñies a'
kanè mésopa ala'r wëpa, mik e' ki̱ ká̱ de
pàköl, eta̱ a' ka̱wöta̱ iwakyuök es. 13 A'
ka̱wöta̱ iu̱k kröröë ala'r ko̱s ku̱rke a' u
a̱ ekkëpa ta̱. Es ttè me'tkeyö a' a̱, e' a̱te̱
wakyöule a' chkà ki̱ ke̱kraë. 14 Wëm kȅ
wakyöule, ese kȅ wa̱ ye' ttȍ dalöiëne, e'
kue̱ki̱ kȅ ika̱wö ta̱'ia̱ se̱nuk a' shu̱a̱.
15 Ñies Skëköl tö iché Abraham a̱:
—Be' alaköl kȅ kièia̱ Sarai. I̱'ñe ta̱ ikir-
daë Sara.§ 16 Ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱ a̱s ie'
alà kȍka̱ be' a̱. Moki̱ ye' e̱r buaë chöraë
ie' a̱. Ie' döraë ká̱ tai̱ë wakpa mìie. Ñies
ie' aleripa shu̱ döraë blu'paie.
17 Abraham skà e̱' té̱wa̱ne i̱ski̱ iwötsa̱
méwa̱itö íyök ki̱. E' dalewa ija̱ñéka̱ ta̱
ibikeitséitö: “¿Ye' ki̱ duas tso' cien eyök
(100), we̱s e' dȍmi ye̋ie? ¿Sara ki̱ duas
tso' dabom su̱li̱yök (90), eta̱ we̱s ie' dȍmi
alàë?”
18 Erë ie' tö iché Skëköl a̱:
—¡Be' mú e̱r buaë chȍ Ismael a̱!
19 Erë Skëköl tö iiu̱té:
—Au, e' kȅ dör es. Be' alaköl Sara,
e' döraë alàë ta̱ ikiè múka̱bö Isaac. Ttè
me'yö be' a̱ e' ȅ meraneyö ie' a̱ ena ie'
aleripa a̱ ke̱kraë. 20 Kȅ ye' é̱na Ismael
chë'wa. Ye' tö ie' ki̱meraë ñies. Ye' tö ie'
ala'r alöwe̱raë tai̱ë a̱s ileripa dȍ tai̱ë ká̱
i' ki̱. Ismael döraë s'blu'pa döka̱ dabom
eyök ki̱ böl e'pa ye̋ie. Ie' aleripa alördaë
tai̱ë. 21 Erë ttè me'tkeyö be' a̱ e' a̱tdaë be'
alà ku̱rdaë kiè Isaac e' a̱. Be' alà e' keraka̱
Sara tö duas iëk wa ka̱wö ikkë ta̱.
22 Mik Skëköl tté o̱ne Abraham ta̱, ta̱
imía̱. 23 E' wösha̱ë Abraham tö ilà Ismael
e' tottola kkuölitla tée tsir. Ñies ie' wa̱
kanè mésopa tso' ku̱ne ie' u a̱ ena wëpa
to̱ule ese, e'pa ko̱s tottola kkuölitla téeitö
tsir we̱s Skëköl tö iyë'ia̱ es. 24–25 Mik
Abraham ki̱ duas tso' dabom su̱li̱yök ki̱
su̱li̱tu (99) ena ilà ki̱ itso' dabom eyök
ki̱ mañal (13) eta̱ ie'pa tottola kkuölitla
tëne tsir.
26–27 Es e' diwö ȅ wa Abraham ena ilà
tottola kkuölitla tëne tsir. Ñies wëpa dör
ie' kanè mésopa, e'pa ko̱s tottola kkuöl-
itla tëne tsir.

¶**17:5** ***Abraham:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ká̱ wakpa tai̱ë, e' ye̋.*

§**17:15** ***Sarai:*** Ere̋ s'kiè e' ena *Sara* ttsër be̋rë ku̱a̱'ki̱, erë iwà dör ñies. Iwà kiane chè *blu' alà busi* ö *alaköl dalöiërta̱' tai̱ë ese.* Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ es iwà kkachoie tö ttè mène Abraham a̱ e' wà döraë ie' ki̱ ñies.

Jehová tö iché Abraham a̱ tö alà meraëyö be' a̱

18 Ká̱ et dibata a̱ ta̱ Abraham tkër
ie' ukkö a̱. Ie' u tso' wé̱ wëm kiè
Mamré e' kós klö̀ wökir àr ee̱. Ie' tkër ee̱
eta̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱. 2 E' wà pakè i'
es: Abraham wökéka̱ ta̱ ie' isué̱ tö wëpa
de iëte̱r ie' wörki̱ mañal. E' sué̱ ie' tö ta̱
bet ie' e̱' kéka̱, mía̱ ie'pa ñale̱tsu̱k ta̱ ie'
e̱' té̱wa̱ iski̱ ta̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök ki̱ ie'pa
shke̱'wo̱ie. 3 Ie' tö iché:
—A këkëpa, be' we'ikèyö, kë̀ be' minuk
bet. 4 Ye' mi' di' tsu̱k a' klö̀ skuoie, e'
ukuöki̱ ta̱ a' e̱nú bë̀rë kal i' diki̱a̱. 5 A' de-
tke ye' ska', eta̱ ilè mekeyö a' a̱ ñè a̱s a'
diché iërne shkoie.
Eta̱ ie'pa tö ie' iu̱té:
—E̱'ma iú̱ we̱s be' tö iché es.
6 Abraham tkawa̱ iu a̱, ta̱ ichéitö Sara
a̱:
—Bet, harina bua'bua yulö́ kilo döka̱
dabom böyök (20) ekkë, e' wa pan yuö́.
7 E' ukuöki̱ ta̱ bet ie' wák tu̱nemi
baka pupula shu̱shtök wé̱ bua'bua ese
klö'wé̱wa̱itö. E' mítse̱r ie' wa̱ méitö ikanè
méso eköl a̱. Bet ta̱ ikanè méso tö
ikanewé̱ ie' a̱ katè. 8 Abraham tö baka
chkà ena baka tsu'diö wösi ena baka
tsu'diö pa̱'a̱li̱ e' mé ie'pa a̱. Ie'pa tulur
chkök kal àr ukkö a̱ e' diki̱a̱. E' dalewa
Abraham dur ie'pa tiök ee̱.
9 E' dalewa ie'pa tö ichaké Abraham a̱:
—¿Wé̱ be' alaköl kiè Sara e'?
Ie' iiu̱té:
—Ie' tkër we̱shke̱.
10 Eta̱ ie'pa eköl tö iché ia̱:
—Duas iëk e' wa ye' döne be' pakök. E'
ké̱wö ta̱ be' alaköl Sara alà ta̱'tke.
E' dalewa Sara tkër Abraham tsi̱kka
u wékkö a̱. Ie' tso' ie'pa ttöke, e' ttsök.
11 Abraham ena ilaköl, e' dewa̱tke këkë-
pala. Bànet Sara kë̀ tö alakölpa duè sue̱-
ta̱'ia̱. 12 E' kue̱ki̱ Sara kë̀ a̱ jañè wöklönuk
ta̱ ibikeitsé: "¿We̱s ye' tö ttè i' klö'wë̀mi
tö sa' kërulunetke e' dö̀mi alàë?" 13 Je-
hová tö iché Abraham a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ Sara ja̱ñéka̱? ¿Ì kue̱ki̱ ie' tö
iché: "¿We̱s ye' kënewa̱tke e' dö̀mi alàë?"
14 Kë̀ ì ta̱ ye' a̱ darërë. Duas iëk ye' döne,
eta̱ ie' alà ta̱'tke.
15 Sara suane e' kue̱ki̱ ichéitö: "Kë̀ ye'
ja̱ñine'."
Erë Jehová tö iché ia̱:
—E' kë̀ dör es. Moki̱ be' ja̱ñéka̱.

Abraham kköché Jehová a̱ Sodoma wakpa tsa̱tkö̀

16 E' ukuöki̱ ta̱ ipakökwakpa e̱'
duéka̱rak ta̱ imíyal dö̀ wé̱ Sodoma
kí̱ wëne ee̱. Abraham tö iñalé̱ mére
e̱' choa̱t ie'pa a̱. 17–19 Eta̱ Jehová tö
ibikeitsé: "Abraham aleripa alördaë tai̱ë
diché ta̱' tai̱ë. Ye' tö iyë'a̱t ie' a̱ tö ie'
batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱. Ye' tö ie' shu̱kit a̱s ie' tö ila'r
ena ileripa a̱ ichö̀ tö ye' ttè dalöiö́ ñies
tö ì ko̱s buaë yësyësë e' ú̱. Es ì ko̱s yë'yö
ie' a̱ e' we̱raëyö. E' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱
ichöki̱a̱ tö iö́k ye' mí Sodoma." 20 E'
kue̱ki̱ ie' tö iché Abraham a̱:
—Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa
e̱' wamblökerak suluë tai̱ë shu̱te̱, e' ché
sulitane tö. 21 E' kue̱ki̱ ye' mía̱ ee̱ isa̱u̱k tö
yëne ie'pa e̱' wamblöke suluë ichö́k we̱s
ye' a̱ ikkatëne es.
22 Eta̱ Abraham pakökwakpa böl e̱'
yéttsa̱ mía̱ Sodoma. Erë Abraham a̱te̱ dur
Jehová ta̱. 23 Ie' e̱' skéwa̱ tsi̱net Jehová
ska' ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿S'se̱r moki̱ë esepa e̱wë̀wamibö se'
sulusipa ta̱? 24 Isalema s'se̱r moki̱ë esepa
tso' Sodoma döka̱ dabom ske̱yök (50),
eta̱ ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̀wamibö se̱raa̱? ¿Kë̀
be' tö ilo'yepa ie'pa ki̱ s'se̱r moki̱ë tso'
döka̱ dabom ske̱yök (50), e'pa kue̱ki̱?
25 ¡Moki̱ be' kë̀ tö s'se̱r yësyësë esepa
e̱we̱pawa se' sulusipa ta̱ ñita̱! Kë̀ bö
iwamblepa es. ¡E' kë̀ wamblërpa! Be' dör
sulitane shu̱lökwak e' kue̱ki̱ ¿we̱s e' kë̀ tö
se' shu̱lepa yësyësë?

26 Jehová tö iiu̱té:

—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom ske̱yök (50) e' ta̱ e'pa dalërmik kë̀ ye' tö imale̱pa e̱we̱pawa.

27 Eta̱ Abraham tö iskà chéne ia̱:

—Be' dör Skëköl. Ta̱ ye' dör we̱s ká̱ po ena mulu̱chka es be' wöa̱. E' tö be' chakè tai̱ë kë̀ suane. Isalema s'se̱r moki̱ë esepa kianeia̱ ske̱l (5) a̱s idöka̱ dabom ske̱yök (50). 28 Ske̱l e' kianeia̱, e' ta̱ e'pa ë̀ kue̱ki̱ ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̀wamibö?

Jehová tö iiu̱té:

—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom tkëyök ki̱ ske̱l (45), e' ta̱ kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.

29 Abraham tö iskà chaké:

—Dö' dabom tkëyök (40) ë̀ tso', e' ta̱ ¿be' tö ká̱ e' wakpa e̱wë̀wami?

Jehová iiu̱té:

—Au, kë̀ yö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa dabom tkëyök (40) e' dalërmik.

30 Eta̱ Abraham tö ikí̱ ché ia̱:

—Tai̱ë be' tsiriwé̱yö, e' kue̱ki̱ kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. Dö' s'se̱r yësyësë tso'ia̱ dabom mañayök (30) ë̀.

Jehová tö iiu̱téne:

—Au, dabom mañayök (30), e'pa dalërmik kë̀ yö ie̱we̱pawa.

31 Abraham tö ikí̱ chaké ë̀me:

—A ye' Këköl, tai̱ë yö be' dalöse̱wé̱wa̱ be' chakök i' es, erë ká̱ ki̱ s'se̱r moki̱ë tso' dabom böyök (20) ë̀, e' ta̱ e'pa kue̱ki̱, ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̀wamibö?

Jehová tö iiu̱té:

—Au, ie'pa dabom böyök (20), e' ë̀ dalërmik kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.

32 Abraham tö ikí̱ chaké ta̱ ichéitö ia̱:

—Kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. I' ë̀ chakekeyö be' a̱. S'se̱r moki̱ë esepa tso' döka̱ dabom eyök (10) ë̀, e' ta̱ ¿we̱s bö iwë̀mi? ¿ká̱ e' wakpa e̱wë̀wamibö?

Jehová tö iiu̱té:

—Dabom eyök ë̀ dalërmik kë̀ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.

33 Mik ie'pa tté o̱ne ñita̱ eta̱ Jehová mía̱ne. Abraham bite̱a̱ne ie' u a̱.

Skëköl tö Sodoma ena Gomorra wakpa e̱wé̱wa

19 Ká̱ tuinemitke ta̱ Skëköl biyöchökwakpa böl e'pa demi ká̱ kiè Sodoma e̱e̱. Abraham alayök kiè Lot, e' tkër ká̱ e' kköiëulewa̱ e' wékkö a̱.** Mik ie' tö Skëköl biyöchökwakpa sué̱, eta̱ ie' e̱' kéka̱ ie'pa shke̱'u̱k. Ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱itö íyök ki̱. 2 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—A këkëpa, ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' kapö́rö ye' ska'. E̱e̱ a' klö̀ skuö̀mi eta̱ bule bla'mi a' mi'mine.

Ie'pa iiu̱té:

—Au. Kë̀ be' tkinuk. Sa' kapömi u'rki̱.

3 Erë Lot kköché tai̱ë ie'pa a̱. Bata ekkë ta̱ ie'pa míyal ie' u a̱. Mik ie'pa dewa̱ we̱shke̱, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ chkè yulé buaë. Pan kë̀ wötuule iwölöwo̱ka̱ wa ese yuéitö ie'pa a̱. Ie'pa chké.

4 Ka̱m ie'pa kapö̀lur e' yöki̱ Sodoma wakpa wëpa debitu̱ tai̱ë. E'pa tö Lot u kköiéwa̱ shkit. Ie'pa ulitane, duladulapa dö̀ këkëpaë, e'pa ku̱lé̱mi Lot wöa̱. 5 Ie'pa tö ichaké a̱neule:

—I̱'ñe wëpa böl debitu̱ be' u a̱ ¿wé̱ e'pa? ¡Ie'pa yö́lur í̱e̱ sa' a̱ u'rki̱ a̱s sa' se̱rka̱ ie'pa ta̱ kësik wa!

6 Lot e̱' yéttsa̱ ttök ie'pa ta̱. Ukkö wötéwa̱itö buaë itsi̱kka. 7 Ie' tö ie'pa a̱ iché:

—A yamipa, ye' kköchö̀ a' a̱ tö ì sulu e' kë̀ wamblar ie'pa ta̱. 8 Ye' alà busipa tulur böl ka̱m se̱r wëpa ta̱, e'pa yekeluryö a' a̱ a̱s a' tö iwamblö̀ ie'pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane es. Erë kë̀ ì wamblar sulu ye' pakökwakpa dewa̱ ye' ska', e'pa ta̱.

9 Erë ie'pa iiu̱té:

19:1 ***ká̱ e' kköiëulewa̱ e' wékkö a̱:* E' ké̱wö skà ta̱ ká̱ ulitane dör kköiëule ese ké̱ wékkö tso'.

—¡Be' e̱' skö́u̱ bánet! Be' kë̀ dör ká̱ i'
wak. Be' kë̀ a̱ ì yënuk sa' a̱. ¡E' kue̱ki̱ be'
we'ikeraë sa' tö ie'pa se̱ tsa̱ta̱!

E' ukuöki̱ ta̱ iwe'ikémi ie'pa tö ta̱
idemirak u wékkö batsökök. 10 Eta̱ Lot
pakökwakpa ulà tié̱wa̱ u'rki̱ ukkö a̱ Lot
tsé̱wa̱ we̱shke̱. Eta̱ ie'pa tö ukkö wötéwa̱.
11 Pë' sulusi ko̱s wöbla sulu'wé̱lur ie'pa
tö, kë̀ wawëneia̱. Duladulapa dö̀ këkëpaë
e'pa ko̱s wöbla sulurulune. E' kue̱ki̱ ie'pa
shtrinewa̱ ukkö yulök. Kë̀ ie'pa wa̱ iku̱ne.
12–13 Lot pakökwakpa tö iché ia̱:

—Tai̱ë ká̱ i' wakpa kkatëne e' tté demi
Jehová wö ki̱. E' kue̱ki̱ sa' patkéitö ie'pa
e̱u̱kwa. Ie'pa e̱we̱kewa sa' tö yës. E' kue̱ki̱
be' yamipa e̱kka kí̱ tso' ká̱ i' ki̱, e' ta̱ e'pa
yö́lur. Be' alà duladulapa ta̱' ö be' alà
busipa ta̱' ö be' nua̱kipa ta̱', ö be' yamipa
skà tso' ká̱ i' ki̱, e' ta̱ ¡iyö́lur bet tsú̱mi
ka̱mië!

14 Eta̱ Lot mía̱ wëpa ttè meule se̱nukwa̱
ila'r busipa ta̱ e'pa weblök ta̱ iché ia̱rak:

—¡A' e̱' kö́ka̱! ¡A' yúshka! Jehová tö ká̱
i' e̱we̱kewa.

Erë ie'pa tö ibikeitsé tö ie' kalöke ie'pa
ta̱. 15 Ká̱ ñirketke, e' ulatök ta̱ Skëköl
biyöchökwakpa tö iché Lot a̱:

—Sa' tö ká̱ i' e̱we̱kewa. Kë̀ be' duakwa̱,
e' ta̱ ¡bet, be' e̱' kö́ka̱! ¡Be' alaköl ena be'
ala'r busipa tsú̱mi!

16 Erë ie' e̱' u̱keia̱ e̱naë. Erë Jehová e̱r
buaë ché ie' a̱, e' kue̱ki̱ Skëköl biyöchök-
wakpa tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ yèttsa̱. E' sù̱
ñies ilaköl ena ilà busipa yélur ie'pa
tö Sodoma a̱ itsa̱tkoie. 17 Mik ie'pa tö
iyéttsa̱rak bánet eta̱ Skëköl biyöchök-
wakpa tö iché ie'pa a̱:

—¡A' tu̱nú a̱s a' tsa̱tkër! ¡Kë̀ a' ká̱
i' sa̱ukia̱ tsi̱kkane yës! ¡E' sù̱ kë̀ a' e̱'
wöklö'u̱k ka̱kkue i' ki̱! ¡A' éna e̱' tsa̱tkak,
e' ta̱ a' yúshka etkëme ka̱bata a̱!

18 Erë Lot tö iché ia̱:

—¡A këkëpa, au, a' we'ikèyö! 19 A' tö
ye' ki̱mé tai̱ë. A' tö ye' tsa̱tké duö̀wa̱ ulà
a̱, erë kë̀ ye' shkak ka̱bata a̱. Ye' ibikeitsè
tö ì sulu datse̱ ká̱ i' e̱u̱kwa, e' tö ye' kuè̱mi
ña̱la̱ ki̱ eta̱ ye' duöwa̱mi. 20 Ká̱ tsitsir tso'
íe̱ tsi̱net, ee̱ ye' tkö̀shkarmi. Ka̱wö mú ña
shkowa̱ ee̱ e̱' tsa̱tkoie. Moki̱ e' dör ká̱ tsir.
21 Eta̱ ie'pa eköl tö iiu̱té:

—Ye' be' ttö̀ ttsé, e' kue̱ki̱ yö iwe̱ke
we̱s be' tö ye' a̱ ikié es. Ká̱ chébö ye' a̱
e' kë̀ e̱we̱ku̱'wayö. 22 Erë be' yú etkëme
ee̱. Kë̀ ye' a̱ ì wamblënuk ka̱m be' dö̀mi
e' dalewa.

E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè Sóar.††

23 Mik ká̱ ñine eta̱ Lot demi Sóar. 24 Eta̱
azufre wöñarke bö'ie e' patkébitu̱ Jehová
tö tai̱ë Sodoma ena Gomorra ki̱. 25 Ká̱ e'
wakpa e̱wé̱wa bö' tö yës. Ñies dalikua
ko̱s tskirke ká̱ e' ki̱ e' ñanewa̱ se̱raa̱. 26 Erë
Lot alaköl dami itöki̱. E' tö ká̱ sué̱ itsi̱kka.
Bet ie' yönane dayë wösiie shkë'ka.

27 Bule es bla'mi ta̱ Abraham mía̱ne wé̱
ika̱paké Jehová ta̱ ee̱. 28 Sodoma ena Go-
morra kí̱ suéitö ta̱ ishklé̱ batröke tai̱ë we̱s
të blublu ña'wè̱sö es. 29 Es Skëköl tö ká̱ e'
wakpa e̱wé̱wa. Erë ì ki' Abraham tö ie' a̱,
e' ska' ie' e̱r de, e' kue̱ki̱ ie' tö Lot tsa̱tkée.

Lot alà busipa alà kéka̱ ie' ta̱

30 Sodoma ena Gomorra e̱wé̱wa
Skëköl tö, e' ukuöki̱ ta̱ Lot suane se̱nukia̱
Sóar. E' kue̱ki̱ imía̱ se̱nuk ka̱bata a̱ ila'r
busipa böl ta̱. Ee̱ ie'pa mañal se̱né ákuk
a̱.

31 Ká̱ et ta̱ ilà busi kibi tö iché itsirla a̱:

—Se' yë́ kënewa̱tke eta̱ kë̀ wé̱ wëpa ta̱'
se̱nuk se' ta̱ we̱s alakölpa male̱pa wëpa
ta̱' es. 32 E' kue̱ki̱ se' yë́ ttöka̱sö blo' wa
eta̱ se' se̱r ie' ta̱, eta̱ es se' ulà a̱ alà dö̀mi.

33 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyë́ ttéka̱ blo'
wa tai̱ë, eta̱ ilà busi kibi ë́k se̱né ie' ta̱.
Erë ie' tteke blo' tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kë̀ ie'
éna ì a̱neia̱. 34 Bule es ta̱ ilà busi kibi tö
iché itsirla a̱:

††**19:22** ***Sóar:*** Hebreoie ká̱ kiè *e' wà kiane chè ká̱ tsir.*

—Bö ittsö́, ye' se̱né se' yḗ ta̱. I̱'ñe
nañewe iskà ttöka̱sö blo' wa. Eta̱ be' se̱nú
ie' ta̱. Eta̱ es se' böl ulà a̱ alà dö̀mi.
35 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyḗ skà ttéka̱
blo' wa. Eta̱ ilà busi tsirla se̱né ie' ta̱.
Erë ie' tteke blo' tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kë̀ ie'
é̱na ì a̱neia̱. 36 Es ilà busipa böl e̱' buk-
luwé̱ka̱ iyḗ wa. 37 Eta̱ ikibi ḗk alà ku̱ne
kiè méka̱itö Moab. I̱'ñe ta̱ Moab aleripa
datse̱ e' batamik. 38 Ñies itsirla de alàë,
kiè méka̱itö Ben-amí. I̱'ñe ta̱ amonwak
datse̱ e' batamik.

Abraham ena Abimélec

20 Abraham e̱' yéttsa̱ Mamré a̱, mía̱
tkörö ká̱ kiè Négueb ee̱. Eta̱ ie' e̱'
tsé̱a̱t se̱nuk ká̱ kiè Guerar ee̱. Guerar a̱te̱
Cadés ena Sur e' shu̱sha̱ë. 2 Ie' tö ká̱ e'
wakpa a̱ iché tö Sara dör ie' kutà. Ká̱ e'
blú kiè Abimélec, e' tö Sara tsu̱k patké
alakölie e̱' a̱. 3 Erë nañewe ta̱ ie' kapowa̱
e' dalewa, Skëköl tté ie' ta̱ kabsuè̱ a̱ ta̱
iché ia̱:
—Alaköl tsu̱k patkébö e' wëm ta̱', e'
kue̱ki̱ be' duöwa̱mi.
4 Erë ka̱m ie' se̱r Abraham alaköl ta̱, e'
kue̱ki̱ ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' kë̀ ki̱ e' nuí̱ ku̱' ¿we̱s e'
ttèwa̱mibö? 5 E̱'ma Abraham wák tö ye' a̱
iché tö alaköl e' dör ie' kutà. Ñies ilaköl
tö ye' a̱ iché tö Abraham dör ie' akë. E'
kue̱ki̱ ye' tö ì ko̱s wé̱ e̱r bua' wa. Kë̀ ye'
wa̱ iwamblëne e̱r sulu wa.
6 Skëköl tö iskà iu̱téne kabsuè̱ a̱ ta̱
ichéitö ia̱:
—Ye' é̱na ia̱ne buaë tö be' tö iwé̱ e̱r
bua' wa. E' kue̱ki̱ kë̀ ye' wa̱ be' kàne ie'
kökwa̱ a̱s be' kë̀ tö ì sulu wamblö̀ ye' ki̱.
7 Abraham dör ye' tteköl, e' kue̱ki̱ bet be'
yú ilaköl mukne ia̱. Ie' tö ye' a̱ ikieraë a̱s
be' se̱ria̱ ttsë'ka. Erë be' kë̀ dë'ne imukne,
e' ta̱ be' ena be' yamipa ko̱s duöralur.
8 Bule es bla'mi ta̱ Abimélec shke̱ne
ikanè mésopa kiéitö ta̱ ì suéitö kabsuè̱
a̱ e' ko̱s pakéitö ie'pa a̱. Mik e' ttsé ie'pa
tö eta̱ tai̱ë ie'pa suanéka̱ iyöki̱.
9 Eta̱ Abimélec tö Abraham kié ta̱ iché
ia̱:
—¿Iö́k be' tö iwamblé sa' ta̱ es? Be'
kue̱ki̱ Skëköl tö sa' pau̱ñé e̱wè̱wa, erë
Skëköl tö sa' pau̱ñé es, eta̱ ¿ì sulu
wambléyö be' ta̱? Íyi ese kë̀ ka̱wö ta̱'
wamblënuk. 10 Be' tö ì sulu wamblé ye'
ta̱, eta̱ ¿ì dör iwà?
11 Abraham tö iiu̱té:
—Ye' tö ibikeitsé tö ká̱ i' ki̱ kë̀ yi
tö Skëköl dalöieta̱'. Ye' suane dö' a' ye'
ttèwa̱ ye' alaköl yottsa̱ ye' ulà a̱. 12 Erë
iyëne tö ie' dör ye' kutà. Ie' yḗ dör ye' yḗ,
erë ie' mì kë̀ dör ye' mì. Ñies ie' dör ye'
tayë. 13 Mik Skëköl tö ye' a̱ iyë' tö be' e̱'
yö́ttsa̱ be' yḗ ká̱ a̱, eta̱ yö iché ye' alaköl
a̱: "Ká̱ wa'ñe wé̱ se' demi, eta̱ ichṓ tö ye'
dör be' akë."
14 Eta̱ Abimélec tö Sara méne iwëm
Abraham a̱. Ñies iyiwak kakméitö Abra-
ham a̱ obeja ena baka. Ñies kanè mésopa
kakméitö ie' a̱ wëpa ena alakölpa. 15 Eta̱
ie' iché Abraham a̱:
—Ye' ká̱ sa̱ú̱ se̱raa̱ wé̱ wa be' wöbatse
e' ki̱ be' yú se̱nuk.
16 Eta̱ Sara a̱ ichéitö:
—Ye' tö inuköl wömule̱ kakmé be' akë
a̱ döka̱ mil ekkë. E' dör ì sulu wambléyö
be' ta̱ be' wakpa ulitane wöa̱ e' patuo̱ie.
Es be' kë̀ jaëneia̱.
17 Eta̱ Abraham tö Skëköl a̱ ikié tö
Abimélec ena ilaköl duöke, e' bua'ú̱ne.
Eta̱ Skëköl tö ie'pa bua'wé̱ne. 18 Alakölpa
ko̱s tso' Abimélec u a̱, e'pa shu̱ mo'wa̱ Je-
hová tö a̱s kë̀ idöia̱rak alàë Sara kue̱ki̱.
Ie'pa ko̱s shu̱ wötséene Jehová tö.

Sara alà kéka̱ Abraham a̱

21 Ì yë' Jehová tö Sara a̱ tö be' alà
köraka̱, e' wà tka we̱s iyëne bak
es. 2 Erḗ Sara ena iwëm dör këkëpalatke,
erë ie' duneka̱ e' wà ku̱ne. Alà e' ku̱ne mik
Skëköl tö iké̱wö yë' ie' a̱ eta̱. 3 Sara alà
ku̱ne wëm e' kiè méka̱ Abraham tö Isaac.
4 Mik Isaac ki̱ ká̱ de pàköl, eta̱ Abraham
tö itóttola kkuölitla tée tsir we̱s Skëköl tö

ie' a̱ iyë' es. 5 E' ké̱wö ska' ta̱ Abraham ki̱
duas tso' cien eyök (100). 6 Eta̱ Sara tö
ibikeitsé: “Skëköl tö ye' ja̱ñawé̱ka̱. Mik
sulitane wa̱ ijche̱newa̱ tö ye' de alàë eta̱
tai̱ë ie'pa ja̱ñumi ye' ta̱. 7 Ka̱m ye' alà
kö̀ka̱ eta̱ kë̀ yi a̱ iyënuk tö ye' dö̀mi alàë.
Erë i' ta̱ ye' alà kéka̱ Abraham a̱, ie'
kënewa̱tke eta̱.”

Agar ena Ismael u̱yéttsa̱ bánet

8 Eta̱ Abraham alà Isaac de bërie ta̱
itsu'batsée e' ké̱wö tkö'wé̱ Abraham tö
tai̱ë. 9 Eta̱ Sara tö isué̱ tö Abraham alà
ku̱ne egiptowak kiè Agar e' ta̱ kiè Ismael,
e' tö Isaac wayueke suluë. 10 E' kue̱ki̱
Sara mía̱ ichök Abraham a̱: “Ì ko̱s tso' be'
wa̱ mè se' alà Isaac a̱, e' kë̀ ka̱wö ta̱' blatè
se' kanè méso e' alà a̱. E' kue̱ki̱ iyuö́shkar
alàë.”
11 Ismael dör Abraham alà ñies e' kue̱ki̱
ì ché Sara tö e' tö ie' e̱riawé̱ tai̱ë. 12 Erë
Skëköl tö iché ia̱: “Be' aleripa chökle e'pa
döraë Isaac wa. E' kue̱ki̱ kë̀ be' tkinuk be'
alà kibi ë́k ki̱ ena imì ki̱. Ì ko̱s ché Sara tö
e' ú̱. 13 Be' alà ku̱ne a' kanè méso ta̱, ñies
e' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë, ie' dör be' alà
e' kue̱ki̱.”
14 Eta̱ bule es bla'mi ta̱ Abraham tö
Agar a̱ chkè mé. Ñies di' méitö ia̱ iyiwak
kkuölit yöule di' tso̱ie ese a̱. E' tiéka̱ ie' tö
se̱raa̱ itsi̱ ki̱ ta̱ iyuéshkar ilà Ismael e' ta̱.
Agar mía̱ shkémi ëanas wé̱ kë̀ yi se̱rku̱'
ese ska' ká̱ kiè Beerseba e' ëka̱. 15 Mik idi'
e̱newa, eta̱ ilà tkése̱ritö kal diki̱a̱. 16 Ie' kë̀
ki̱ ilà kiane suè̱ duökwa̱, e' kue̱ki̱ imía̱ e̱'
tkése̱r kukuie. Mik ie' e̱' tkése̱r i̱ski̱ eta̱ ilà
i̱émi.
17 Ilà i̱u̱ke e' ttsé Skëköl tö ta̱ bet Je-
hová biyöchökwak bua'ie e' tö Agar a̱
ichaké ká̱ jaì a̱: “¿A Agar we̱s be' de? Kë̀
be' suanuk. Be' alà tkër i̱u̱k e' ttsé Skëköl
tö. 18 Be' yú be' alà yulök. Ikö́ka̱ ulà a̱ kë̀
arwa. Ye' tö ie' aleripa alöwe̱raë tai̱ë.”
19 Eta̱ Skëköl tö Agar a̱ di' tum kkaché
et. Ie' mía̱ di' e' tsu̱k, iyiwak kkuölit a̱
e' méitö Ismael a̱ yè. 20 Skëköl tö Ismael
kkö'né buaë. Ie' talane se̱né ká̱ wé̱ ki̱ kë̀
yi ku̱' kiè Parán ee̱. Ie' de sulëname buaë.
21 Ie' kibine ta̱ imì tö iulabatséwa̱ alaköl
dör egiptowak ese ta̱.

Abraham ena Abimélec tö ka̱wö mé ñì a̱

22 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Abimélec mía̱
ttök Abraham ta̱. Ie' ñippökwakpa wökir,
kiè Ficol, e' mí ie' wapie. Eta̱ Abimélec tö
iché Abraham a̱:
—Sa' wa̱ ijche̱r tö Skëköl be' ki̱meke
tai̱ë ì ko̱s we̱kebö e' wa. 23 E' kue̱ki̱ be'
ttè mú ye' a̱ íe̱ Skëköl wö wa tö be' kë̀
tö ì sulu wamblepa ye' ki̱ ñies ye' ala'r ki̱
ena ye' aleripa ko̱s e'pa ki̱. Be' ttè mú ye'
a̱ tö be' e̱r bua' chöraë ye' a̱ we̱s ye' e̱r
buaë ché be' a̱ es. Ñies be' ttè mú ye' a̱
tö be' e̱r buaë chöraë ká̱ i' wé̱ be' se̱rke e'
wakpa a̱.
24 Abraham tö iiu̱té:
—Tö́. Es ye' ttè mé be' a̱.
25 Erë Abimélec wakpa tö di' tum biule
yë'ttsa̱ et Abraham wakpa ulà a̱. E' chaké
Abraham tö ie' a̱. 26 Ie' tö iiu̱té:
—E̱rpa be' ye' tkiwé̱wa̱ ttè e' wa. Kë̀ bö
ichö́pa ye' a̱, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ ijche̱r. Brör
¿yi tö e' wamblé be' ki̱?
27 Abraham tö baka ena obeja kakmé
Abimélec a̱ eta̱ ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱.
28 E' ukuöki̱ ta̱ Abraham tö iobeja alakipa
pupula e' dapa'wé̱ döka̱ kuktö ek tsi̱ní.
29 Mik e' sué̱ Abimélec tö eta̱ ie' tö Abra-
ham a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ be' iyiwak kuktö dapa'wé̱ ek
tsi̱ní?
30 Abraham tö iiu̱té:
—Iyiwak kuktö, e' meke ye' tö be' a̱ iwà
kkachoie tö moki̱ ye' tö di' tum e' bi'.

31 Ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱ ee̱ e' kue̱ki̱ ká̱
e' kinewa̱ Beerseba.‡‡
32 Ie'pa ka̱wö mé ñì a̱, e' ukuöki̱ ta̱
Abimélec ena Ficol e'pa bite̱yal filiste-
owak ká̱ a̱. 33 Eta̱ Abraham tö kal kuá kiè
tamarisco ese kuatké elka Beerseba. Ee̱
ie' tö Jehová dör Skëköl yöbië e' dalöié.
34 Ee̱ ie' se̱né ká̱ tai̱ë filisteowak ká̱ a̱.

Skëköl tö Abraham ma'wé̱ ilà wa

22 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö Abraham
ma'wé̱ tö moki̱ ie' tö idalöieta̱'. Ie'
chakéitö:

—A Abraham.

Abraham tö iiu̱té:

—¿Ì?

2 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:

—Be' alà eköl ȅ kiè Isaac e' dalër be'
é̱na tai̱ë, e' tsú̱mi Moria. Mik be' demi ee̱,
eta̱ ye' tö be' a̱ ka̱bata kkacheke, e' ki̱ be'
alà ttő̱wa̱ ta̱ iña'ú̱wa ye' a̱ ye' dalöioie.
3 Bule es bla'mi ta̱ Abraham e̱' kéka̱ ta̱
burro payuéitö. Bö' jchéitö tsȅmi. Eta̱ ie'
mía̱ wé̱ Skëköl tö ie' a̱ iyë' ee̱ ilà ena ikanè
mésopa böl e'pa ta̱. 4 E' böiki es ta̱ Abra-
ham tö ká̱ yëne ie' a̱ e' kí̱ sué̱ ka̱mië. 5 Eta̱
ie' tö iché ikanè mésopa a̱:

—Íe̱ a' e̱' tsú̱at burro i' ta̱. Ye' ena
ye' alà, sa' micho ka̱bata jaì a̱ Skëköl
dalöiök, e' wa sa' döne.

6 Eta̱ Abraham wa̱ bö' mí e' ppéka̱itö
Isaac kuli' ki̱. Tabela ena bö'ka bö' bat-
soie e' mí Abraham wa̱. Eta̱ imíyal ñita̱.
7 Eta̱ Isaac tö iché iyế a̱:

—A, yếwö.

Abraham tö iiu̱té:

—A alà, ¿ì kiane be' ki̱?

Isaac tö iché ia̱:

—A Yếwö, bö' tso' se' wa̱, ñies bö'ka,
erë ¿wé̱ obeja pupula ttekewa̱ Skëköl a̱
e'?

8 Iyế tö iiu̱té:

—A alà, Skëköl wák tö e' meraë se' a̱.
Ie'pa mir ñita̱. 9 Mik ie'pa demi wé̱
Skëköl tö iyë' Abraham a̱ ee̱, eta̱ Abra-
ham tö ák kataté et ka̱'ie. E' ukuöki̱ ta̱
ibö' dapa'wé̱ka̱ ka̱' e' ki̱ ta̱ ilà klö'wé̱wa̱itö
payuéwa̱ méka̱itö bö' bata ki̱. 10–11 Ie'
tabela klö'wé̱wa̱ ilà ttowa̱ ña'wȅ Je-
hová a̱. E' wösha̱ ta̱ Jehová biyöchökwak
bua'ie e' tö Abraham chaké siwa̱' ki̱:

—¡A Abraham, a Abraham!

Ie' tö iiu̱té bet:

—¿Ì?

12 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö
iché ia̱:

—¡Be' alà kȅ shka̱'wa̱r, kȅ ittarwa̱! Be'
wák alà eköl ȅme e' kȅ kkëo̱ne be' wa̱ ye'
yöki̱. E' wa ye' wa̱ ijche̱r tö moki̱ be' tö
ye' dalöieta̱' tai̱ë.

13 E' wösha̱ Abraham tö isué̱ tö obeja
wë'ñe e' mali̱tsé̱wa̱ idula' a̱ kal tsitsir
chale a̱. Ie' tö iyiwak e' klö'wé̱wa̱ jché
ña'wé̱wa ilà skéie Jehová dalöioie. 14 Ie'
tö ká̱ e' kiè méka̱ i' es: "Ì kiane se' ki̱ e'
mera Jehová tö." E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se' tö
ichekeia̱: "Ì kiane se' ki̱, e' merdaë se' a̱
Jehová ké̱bata a̱."

15–16 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö
Abraham skà kié ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö ia̱:

—Jehová tö iché: 'Buaë be' tö ye'
dalöieke, be' alà eköl ȅ, e' méttsa̱bö ye'
a̱. 17 E' kue̱ki̱ ye' e̱r buaë chöraë be' a̱
tai̱ë. Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë we̱s
bëkwö tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱ es, we̱s ttsa̱'wö
tso' tai̱ë dayë kkömik es. Ñies ie'pa e̱'
alöraka̱ ibolökpa ki̱ ke̱kraë. 18 Be' tö ye'
ttȍ dalöié, e' kue̱ki̱ be' aleripa batamik
ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱.'

19 Eta̱ Abraham bite̱ane wé̱ ikanè mé-
sopa a̱té̱a̱t ee̱ ta̱ imíyal se̱ra̱ ñita̱ dömine
Beerseba wé̱ ie' se̱rke ee̱.

Nahor ala'r

20–23 E' ukuöki̱ ta̱ biyȍ debitu̱ Abraham
ki̱ tö ie' ël kiè Nahor, e' alaköl kiè Milcá,

‡‡**21:31** ***Beerseba:*** Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè *ttè mène ñì a̱ e' di' tum biule* ö *Obeja kuktö e' di' tum biule.*

e' ala'r de pàköl (8). E' alà ko'k kiè Uz.
Imale̱pa kiè dör Buz, Quemuel, e' dör
Aram yë́, Quésed, Hazó, Pildás, Idlaf ena
Betuel e' dör Rebeca yë́.
24 Nahor alaköl skà tso' kiè Reumá, e'
ta̱ ie' ala'r kéka̱ tkël. E'pa kiè dör Teba,
Gáham, Tahas, ena Maacá.

Sara blënewa̱

23 Mik Sara ki̱ duas tso' cien eyök
kí̱ dabom böyök kí̱ kul (127),
2 eta̱ ie' blënewa̱ ká̱ kiè Quiriat-arbá a̱te̱
Canaán ee̱. Ñies ká̱ e' kiè Hebrón. Abra-
ham schöne e' i̱eitséitö sia̱rë. 3 Ie' tkër
idëu̱tö nu o̱'mik e' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ttök
hititawakpa ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
4 —Erë́ ye' dör ká̱ kua̱'ki̱ wak se̱rke a'
shu̱a̱ e' ë̀, erë ká̱ wataú̱ ña pöie ye' dëu̱tö
blowa̱.
5 Ie'pa tö iiu̱té:
6 —A këkëpa, be' we'ikè sa' tö, sa' ttö̀
ttsö́. Sa' a̱ ta̱ be' dör këkëpa tai̱ë e' se̱rke
sa' shu̱a̱. E' kue̱ki̱ be' dëu̱tö nu blö́ sa' pö
bua'ie ese a̱. Sa' ulitane kë̀ tö ichepa be'
a̱ tö kë̀ iblar sa' pö a̱.
7 Ie' e̱' duéka̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ie'pa dalöiök 8 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ a' ki̱ ikiane tö ye' dëu̱tö nu
blèwa̱yö íe̱ a' ká̱ a̱, e' ta̱ wëm kiè Efrón
dör Sóhar alà, e' a̱ ichö́ 9 tö ákuk tso' ie'
ká̱ kkö̀ a̱ kiè Macpelá e' wataú̱ttsa̱ ye' a̱
ye' yamipa pöie. Ye' tö ipatuè̱mi ie' a̱ ko̱s
itué̱ ekkë. Es ákuk e' a̱te̱ ye' ulà a̱ a' shu̱a̱.
10 Eta̱ Efrón dör hititawak e' tkërñak
ie'pa shu̱a̱, e' tö Abraham iu̱té darërë a̱s
iyamipa ena ko̱s daparke ká̱ e' wékkö a̱
e'pa tö ittö̀ ttsö̀. Ie' tö iché Abraham a̱:
11 —A këkëpa, kë̀ ye' tö ákuk watue̱pa
be' a̱. Ká̱ e' ñies ákuk tso' ia̱, e' kakmekeyö
be' a̱ ë́. Ye' yamipa ko̱s tso' íe̱ e'pa tö ye'
ttö̀ ttsé tö ká̱ e' kakméyö be' a̱. Be' dëu̱tö
nu blö́ ee̱.
12 Erë Abraham e̱' tkéwa̱ne kuchë ki̱ ká̱
e' wakpa wörki̱ 13 ta̱ ichéitö ie' a̱ sulitane
wörki̱:
—Ye' ttö̀ ttsö́. Be' pablèyö tö ká̱ e' ské
klö'ú̱ ye' ulà a̱. E' ukuöki̱ ye' dëu̱tö nu
blekewa̱yö.
14 Ie' tö iiu̱té:
15 —A këkëpa, ye' ttö̀ ttsö́. Ká̱ e' ské dör
inuköl wömule̱ döka̱ cien tkëyök (400),
erë inuköl ekkë ë̀, kë̀ e' ki̱ se' tkinuk. Be'
dëu̱tö nu blö́ ee̱.
16 Eta̱ ko̱s ie' tö ká̱ ské ché imale̱pa
wörki̱ e' mène buaë Abraham a̱, ekkë
patué̱ttsa̱itö.¶¶ 17–18 Es Efrón ká̱ tso'
Macpelá a̱te̱ Mamré diwö tskirke e' ëka̱
e' de Abraham ulà a̱ iákuk ta̱ ena kal tso'
ko̱s iki̱ e' ta̱. Hititawak ena sulitane dami
ká̱ e' wékkö a̱ e'pa ko̱s dör ká̱ to̱ne e'
ttekölpa.
19 E' ukuöki̱ ta̱, Abraham tö idëu̱tö
nu bléwa̱ ákuk tué̱itö Macpelá ee̱. Ká̱
e' a̱te̱ Mamré a̱te̱ Canaán e' o̱'mik
tsi̱net (Mamré kiè ñies Hebrón). 20 Ká̱ e'
watué̱ttsa̱ ie' a̱ hititawak tö. Es ká̱ e' ena
ákuk e' de Abraham ulà a̱ iyamipa pöie.

Abraham tö alaköl yulök patké Isaac a̱

24 Abraham dewa̱ këkëpalaie. Ie' a̱
Jehová e̱r buaë ché íyi ulitane
wa. 2 Ká̱ et ta̱ ie' tö ikanè méso kibi kié.
E' dör ie' íyi ko̱s e' kue̱blu. Ie' tö iché ia̱:
—Be' ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a̱ iwà
kkachoie tö moki̱ ì kiekeyö be' a̱ e'
wawe̱raëbö. 3 Jehová dör ká̱ jaì ena ká̱
i' e' Këköl e' wörki̱ be' ttè mú ye' a̱ mok-
i̱ë tö ye' alà kë̀ kar se̱nukwa̱ Canaán íe̱
se' se̱rke e' alékölpa ta̱. 4 Be' yú ká̱ wé̱
ye' manét ee̱, eta̱ ee̱ alaköl yulö́ eköl ye'
yamipa shu̱a̱ se̱nukwa̱ ye' alà ta̱.
5 Ie' tö iiu̱té:

¶¶23:16 E̱s ie'pa wöblar íyi watau̱k ñì a̱. Erë́ Efrón tö iché tö ká̱ e' kakmé̱itö Abraham a̱ erë e' kë̀ yëne. Ñies e' a̱ne Abraham é̱na, e' kue̱ki̱ ie' tö Efrón patué̱ bë̀rë ko̱s Efrón ie' a̱ iché ekkë.

—Dö' alaköl kë̀ bitu̱ ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s
ye' iwè̱mi? ¿Buaë idir be' a̱ tö be' alà mi'
ye' wa̱ dö̀ wé̱ be' manét ee̱?
6 Ie' iiu̱té:
—¡Au, kë̀ ye' alà tsa̱rmi ee̱! 7 Jehová
dör ká̱ jaì Këköl, e' tö ye' yë'ttsa̱ ye' yë́
u a̱ ena ye' yamipa ká̱ a̱. Ie' tö ittè me'
ye' a̱ tö ká̱ i' meraëitö ye' aleripa a̱. Ie' tö
ibiyöchökwak patkeraë be' ki̱muk alaköl
tsu̱kbitu̱ ye' yàkie. 8 Alaköl kë̀ shkak be'
ta̱, e' ta̱ kë̀ be' tkinuk. Kë̀ be' kàne iskà
yulök. Erë kë̀ ye' alà tsa̱rmi ee̱.
9 Eta̱ ikanè méso ulà méwa̱ ie' tu' diki̱a̱
ta̱ ittè mé ia̱ tö iwe̱raë we̱s iu̱k patkéitö
es. 10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iwökir íyi ko̱s
bua'bua, ese shté tsè̱mi kakmè. Ekkë
ko̱s payuéitö iyiwak kiè kameio e' ki̱
döka̱ dabop. Eta̱ ie' mía̱ iyiwak wëttsë
tkörö Nahor a̱te̱ Mesopotamia ee̱. 11 Mik
ie' demi tsi̱net Nahor, eta̱ ká̱ tuirketke.
Diwö ekkë ta̱ ká̱ e' alékölpa mi'ke di'
tsu̱k. E' wösha̱ ta̱ ie' de di' tum biule e'
kkömik ta̱ ikameio kéitö e̱' tulökse̱r e̱nuk
ee̱. 12 Eta̱ ie' tö iché Skëköl a̱: "A Jehová,
be' dör ye' wökir Abraham e' Këköl. Ye'
ki̱mú i̱'ñe ñies e̱r buaë chö́ ye' wökir a̱.
13 Íe̱ di' tum biule o̱'mik ye' e̱' tsu̱kea̱t bër-
bër è ká̱ i' busipa tso' di' tsu̱k e' dalewa.
14 Ka̱wö mú ña tö wé̱ne ë́k a̱ ye' iché: 'Be'
kakö' ö́wa ye' a̱ di' kakmú yè', a̱s e' tö ye'
iu̱tö̀: 'Be' di' yö́ ñies be' kameio a̱ ikak-
mekeyö.' Es ye' é̱na ia̱ne tö e' ë́k shu̱shté
be' tö Isaac a̱ alakölie. Es ye' wa̱ ijche̱rmi
tö be' e̱r bua' ché ye' wökir a̱."
15 Eta̱ ka̱m ì chekeitö e' o̱r, eta̱ ie' isué̱
alaköl datse̱ eköl kakö' bune kuli' ki̱ di'
tso̱ie. E' dör Rebeca, ie' dör wëm kiè
Betuel e' alà busi. Betuel mì dör Milcá
ena iyë́ dör Nahor. Nahor dör Abraham
ël. 16 Rebeca dör busi buaala ka̱m ise̱r
wëm ta̱. Ie' mía̱ döttsa̱ di' tum biule e'
a̱ ikakö' wà iök. 17 Mik imítke eta̱ Abra-
ham kanè méso tu̱nemi itöki̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̱ e'
kakmú ña yè.
18 Ie' tö iiu̱té,
—A këkëpa, be' di' yö́.
E' bet ie' kakö' éwa klö'wé̱wa̱ ulà a̱ ta̱
di' méitö ia̱ yè. 19 Mik ie' di'yé o̱ne ta̱ Re-
beca tö iché ia̱:
—Ye' mí di' tsu̱k ñies mè be' kameio a̱.
20 Bet ikakö' wà ka'wé̱itö wé̱ iyiwak
di'yöke e' a̱ ta̱ imí di' kí̱ tsu̱k iyiwak a̱.
Es iwé̱itö kameio ulitane a̱. 21 E' dalewa
Abraham kanè méso tso' isa̱u̱k bë̀rë, wà
dör tö ie' ki̱ ikiane jche̱nowa̱ yësyësë tö
Jehová tö ie' ki̱mé ì dalërmik ie' shkö̀ e'
wa a̱s idöttsa̱ buaë ö au. 22 Mik kameio
di'yé o̱ne, eta̱ ie' tö ula'tsio sù̱ e̱s dör
gramo teröl ese tkéwa̱ busi yik a̱. Ñies
ulaio méitö böt, e' e̱s dör cien gramos tsa̱-
ta̱. 23 Eta̱ ie' tö iché ia̱:
—Be' we'ikèyö, ichö́ ña ¿Yi alà busi be'
dör? ¿Ye' chö̀mi i̱'ñe nañewe be' yë́ u a̱
kapökrö ye' kanè mésopa ta̱?
24 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Betuel alà busi, e' dör Milcá
ena Nahor alà wëm. 25 Sa' u a̱ a' chö̀mi.
Ñies a' kameio a̱ chkè tso'.
26 Eta̱ Abraham kanè méso e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ Jehová dalöiök 27 ta̱ ichéitö:
"Jehová dör ye' wökir Abraham e' Këköl.
E' ki̱kökka̱ ye' tso'. Ke̱kraë ie' tö ye' wökir
Abraham ki̱meke buaë. Ke̱kraë ie' e̱r
buaë chöke ye' wökir a̱. Ie' wa̱ ye' deb-
itu̱ buaë ña̱la̱ ki̱ dö̀ íe̱ ye' wökir yamipa
u a̱. E' kue̱ki̱ iki̱kèka̱yö."
28 Rebeca tu̱nemi shka̱la̱la̱ë imì u a̱ ì
ko̱s tka ie' ta̱ e' pakök. 29–30 Ie' akë kiè
Labán, e' tö ula'tsio sué̱ ena ulaio sué̱
ikutà ulà a̱. Ñies ì ché Abraham kanè
méso tö e' tté ttséitö. E' kue̱ki̱ ie' bite̱a̱
iña̱le̱tsu̱k di' tum biule a̱. Ie' de Abraham
kanè méso ska' e' tso'ia̱ ikameio ta̱ di' tum
biule ska'. 31 Eta̱ Labán tö iché ia̱:
—Jehová tso' be' ta̱ buaë. ¡Mishka ye'
ska'! ¿We̱s be' e̱' tsu̱kea̱t u'rki̱? Ye' u
kanewé̱tke be' a̱ ñies kameio a̱.
32 Es Abraham kanè méso bite̱a̱ ie' ta̱.
Ee̱ ie' tö dalì tso' kameio ki̱ e' éwa ta̱
itiéitö. E' ukuöki̱ ta̱ ie' wa̱ di' debitu̱ Abra-

ham kanè méso a̱ ena iwapiepa a̱ klö̀
skuoie.
33 Mik ie'pa tö itié, eta̱ Abraham kanè
méso tö iché:
—Kë̀ ye' chkö̀pa ka̱m ye' tö iö́k ye' deb-
itu̱ e' wà pakö̀ a' a̱ eta̱.
Labán tö iiu̱té:
—E̱'ma ichö́. ¿Ì dör iwà?
34 Ie' tö iché:
—Ye' dör Abraham kanè méso. 35 Je-
hová tö iki̱mé tai̱ë. Ie' tö iblu'wé̱ tai̱ë.
Obeja, baka, orochka, inukölchka, kanè
mésopa wëpa ena alakölpa, kameio ena
burro, e' ko̱s méitö ia̱ tai̱ë. 36 Ñies ilaköl
Sara e' tö alà mé ia̱ eköl wák wëm
ikënewa̱tke eta̱. Ì ko̱s tso' ye' wökir wa̱
e' méitö ilà a̱. 37 Ie' tö ye' ké ttè muk ie'
a̱. Ye' a̱ ichéitö: 'Ye' alà kë̀ kar se̱nuk-
wa̱ Canaán wé̱ ye' se̱rke e' alékölpa ta̱.
38 Be' yú wé̱ ye' yë́pa tso' ee̱ ta̱ alaköl yulö́
eköl ye' yàkie ye' ditséwö shu̱a̱.' 39 Ye' tö
iiu̱té: 'A ye' wökir Abraham, ¿dö' alaköl
kë̀ bitu̱ ye' ta̱?' 40 Ie' tö ye' iu̱té: 'Ke̱kraë
ye' se̱rke buaë Jehová wöa̱, e' kue̱ki̱ ie'
tö ibiyöchökwak patkeraë be' ta̱ a̱s be'
ka̱wö tkö̀ buaë ñala̱ ki̱, ñies a̱s alaköl
kù̱bö ye' yàkie ye' yamipa ye' yë́ wa e'pa
shu̱a̱. 41 Erë ye' yamipa kë̀ é̱na ilà busi
patkak be' ta̱, e' ta̱ kë̀ be' tkinuk. Kë̀ ì tté
ta̱'ia̱ be' ki̱.'
42–44 "E' kue̱ki̱ ye' debitu̱ i̱'ñe di' tum
biule ska'. Ee̱ ye' tö ikié Jehová dör ye'
wökir Abraham e' Këköl e' a̱: 'tö moki̱ be'
ye' ki̱meke alaköl yulök ye' wökir Abra-
ham yàkie, e' ta̱ a̱s e' bitu̱ ye' ska' íe̱ di'
tum biule ska'. Mik ye' tö ie' a̱ di' kak kié,
eta̱ a̱s imùitö ye' a̱ ena ichö̀itö: Ñies ye' tö
be' kameio a̱ ikakmeke. Es ye' isuè̱mi tö
alaköl e' shu̱shté be' tö ye' wökir yàkie.'
45 Mik e' chekeyö e' e̱rketke, eta̱ ye' isué̱
tö Rebeca datse̱ ikakö' bune ikuli' ki̱.
46 Mik ie' di' yinetke eta̱ ye' tö ie' a̱ iché:
'Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̱ e' kakmú
ña yè.' E' bet ikakö' éwaitö ta̱ ichéitö:
'Be' di' yö́. Ñies imekeyö be' kameio a̱.'
Ie' ye' a̱ di' mé ñies ye' kameio a̱. 47 E'
ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' a̱ ichaké: '¿Yi alà busi
be' dör?' Ie' iiu̱té: 'Ye' dör Betuel alà busi
e' dör Nahor ena Milcá alà.' Eta̱ ula'tsio
sù̱ e' tkéwa̱yö iyik a̱ ena ulaio tkéwa̱yö
böt iulà a̱. 48 E' ukuöki̱ ta̱ ye' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ta̱ Jehová dalöiéyö. Ie' dör ye'
wökir Abraham e' Këköl e' ki̱kéka̱yö. Ie'
wa̱ ye' debitu̱ buaë yësyësë busi shu̱ki-
titö ye' wökir yamipa shu̱a̱ ilà a̱ e' ska'.
49 Es ¿a' e̱r buaë chöke ye' wökir a̱? ¿A'
e̱' chöke iki̱muk e̱r bua' wa? Ichö́ ña i' ta̱
yësyësë i̱ma a' tö ichè, es ye' é̱na ia̱rmi tö
ì wè̱miyö."
50 Eta̱ Labán ena Betuel e'pa tö iiu̱té:
—E̱'ma i' ko̱s debitu̱ Jehová ttö̀ wa.
E' kue̱ki̱ kë̀ we̱s sa' a̱ ì o̱nuk. Kë̀ sa' a̱ ì
yënuk yës. 51 I' Rebeca. Itsú̱mi be' wökir
a̱ se̱nukwa̱ ilà ta̱ we̱s Jehová ki̱ ikiane es.
52 Mik Abraham kanè méso tö ttè e'
ttsé, eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iwöt-
sa̱ méwa̱ íyök ki̱ Jehová dalöiök. 53 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö íyi yöule orochka wa ena
inukölchka wa ñies datsi' bua'bua e' tai̱ë
yélur méitö Rebeca a̱. Ñies ie' tö ikakmé
Rebeca akë a̱ ena imì a̱. 54 E' ukuöki̱ ta̱
ie' ena iwapiepa chké di'yé ta̱ ikapere
ee̱. Bule es ta̱ iti̱'nerak ta̱ Abraham kanè
méso tö iché:
—Ye' mía̱ne ye' wökir ska'.
55 Erë Rebeca akë ena imì e'pa tö iché
ia̱:
—Rebeca kë̀ tsa̱rmi bet. Ka̱wö mú ie' a̱
a̱s ie' e̱' tsù̱a̱t sa' ta̱ ká̱ dabop, e' wa wë'
be' wa̱ imi'mi.
56 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:
—Kë̀ ye' wöklö'u̱kia̱ a' tö. Jehová tö ye'
ki̱mé a̱s ì ko̱s döttsa̱ buaë ye' a̱. E' kue̱ki̱
ye' ö́mi ye' wökir u a̱.
57 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' mí Rebeca kiök chakè ¿i̱ma
ichèmiitö?
58 Eta̱ Rebeca kiérakitö ta̱ ichakérakitö
ia̱:
—A Rebeca ¿be' shkak wëm i' ta̱?
Ie' tö iiu̱té:
—Tö́.

59 Es ie'pa tö Rebeca ena alaköl tso'
ie' kkö'nuk ke̱kraë e'pa a̱ ka̱wö mé a̱s
imi'rak. Ñies Abraham kanè méso ena
iwapiepa ko̱s e'pa a̱ ka̱wö mérakitö a̱s
imi'rak. 60 Ie'pa mitke ta̱ Rebeca yamipa
e̱r buaë ché ie' a̱ ttè i' wa:
“A sa' yami,
A̱s be' alör tai̱ë shu̱te̱ë.
A̱s be' aleripa e̱' alṑka̱ ibolökpa ko̱s ki̱.”
61 Eta̱ Rebeca ena ikanè mésopa e̱'
tuléka̱ ie'pa kameio ki̱ ta̱ imíyal Abraham
kanè méso itöki̱.
62 E' ké̱wö ska' ta̱ Isaac se̱rke Négueb
wé̱ di' tum biule tso' kiè “Skëköl tso' e'
tö ye' sue̱ke” ee̱, e' dene iyḗ ska'. 63 Tsá̱li̱
ta̱ Isaac e̱' yéttsa̱ shkök ka̱bikeitsörami.
E' wösha̱ ta̱ ie' isué̱ tö kameio datse̱ tseë.
64 E' wösha̱ Rebeca tö ie' sué̱ ñies ta̱ ie' e̱'
éwa kameio ki̱. 65 Rebeca tö ichaké Abra-
ham kanè méso a̱:
—¿Wëm doa̱ wì̱ se' kke̱, e' dör yi?
Ie' iiu̱té:
—E' dör ye' wökir Isaac.
Eta̱ Rebeca wö pabakéwa̱ datsi'tak wa.
66 Abraham kanè méso tö ì ko̱s tka ie'
ta̱ e' paké Isaac a̱. 67 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca
mítse̱r Isaac wa̱ imì Sara blënewa̱ e' u a̱.
Es Isaac se̱néwa̱ ie' ta̱. Isaac é̱na Rebeca
dalër tai̱ë, es ie' e̱r pabléne imì blënewa̱
e' kue̱ki̱.

Abraham ena Queturá e'pa aleripa

25 Abraham alaköl ské tsé̱wa̱ kiè
Queturá. 2 Ie' ala'r kéka̱ Abraham
ta̱ wëpa döka̱ teröl. E'pa kiè dör Zim-
rán, Jocsán, Medán, Madián, Isbac ena
Súah. 3 Jocsán dör Sebá ena Dedán, e'pa
yḗ. Dedán aleripa e' ditséwö döka̱ mañal
kiè asurwak, letuswak ena leumwak.
4 Madián ala'r wëpa kiè Efá, Éfer, Hanoc,
Abidá ena Eldaá. E'pa ko̱s dör Queturá
aleripa.
5–6 Ī̀ ko̱s tso' Abraham wa̱ e' a̱te̱ Isaac
ulà a̱. Erë ka̱m Abraham duṑwa̱, e' yöki̱
ie' tö íyi kakmé ilakölpa male̱pa ala'r a̱.
Ie'pa patkémiitö se̱nuk ká̱ bánet a̱te̱ diwö
tskirke e' ëka̱ ka̱mië a̱s kḕ iku̱'rak Isaac
ska' tsi̱net.

Abraham blënewa̱

7 Abraham se̱ne' duas cien eyök kí̱
dabom kulyök kí̱ ske̱l (175) se̱raa̱ 8 eta̱
iblënewa̱ buaë ikënewa̱tke kḕ weine
sia̱rë. Es ie' michoë idëu̱töpa itöki̱.
9–10 Ila'r Isaac ena Ismael e'pa tö inú blé
ilaköl Sara pö e' o̱'mik ákuk kiè Macpelá
ee̱. Ákuk e' a̱te̱ Mamré diwö tskirke e' wa.
Ká̱ e' bak hititawak kiè Efrón dör Sóhar
alà e' ulà a̱. Ká̱ e' wato̱'ttsa̱ hititawak
tö Abraham a̱. 11 Abraham blënewa̱, e'
ukuöki̱ ta̱ Skëköl e̱r buaë ché Isaac a̱.
Ie' e̱' tsé̱a̱t se̱nuk tsi̱net di' tum biule kiè
“Skëköl tso', e' ye' sue̱ke” ee̱.

Ismael ala'r

12 Ismael dör Abraham alà Agar ta̱.
Agar dör Abraham alaköl Sara, e' kanè
méso e' dör egiptowak. Ikkë dör Is-
mael ala'r e'pa kiè 13 we̱s iku̱nerak es:
Nebaiot, e' dör ilà tsá̱. E' itöki̱ Quedar,
Adbeel, Mibsam, 14 Mismá, Dumá, Masá,
15 Hadar, Temá, Jetur, Nafis ena ibata
kiè Quedmá. 16 E'pa ko̱s dör Ismael ala'r
döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12). Ie'pa ká̱
kiérak iwákpa kiè wa. Ie'pa ko̱s dör
iwakpa ká̱ wökirpa.
17 Ismael ki̱ duas de cien eyök
kí̱ dabom mañayök kí̱ kul (137) ta̱
iblënewa̱. Es ie' michoë idëu̱töpa itöki̱.
18 Ie' aleripa mía̱ se̱nuk Havilá ena Sur
e' shu̱sha̱. Ká̱ e' a̱te̱ Egipto wösha̱ë Asiria
ñalé̱ kke̱. Ie'pa se̱rke ee̱ bánet Abraham
aleripa male̱pa yöki̱.

Jacob ena Esaú ku̱ne

19 Ttè i' dör Isaac dör Abraham alà, e'
pakè. 20 Isaac ki̱ duas de dabom tkëyök
(40) ta̱ ise̱néwa̱ Rebeca ta̱. Rebeca dör
Betuel e' alà busi ena Labán kutà. Ie'pa
dör arameowak se̱rke ká̱ kiè Padán-aram
ee̱. 21 Rebeca kḕ dṑ alàë. E' ku̱eki̱ Isaac
tö Jehová a̱ ikié a̱s Rebeca dṑ alàë. Je-

hová tö ittö̀ ttsé ta̱ Rebeca duneka̱ e'
wakpa dör klö̀. 22 Erë klöpa ñippöke tai̱ë
ie' shu̱a. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé: “Ye' weirke
i' es, e̱'ma ¿iö́k ye' se̱rmiia̱?” E' kue̱ki̱ ie'
mía̱ iwà chakök Jehová a̱. 23 E' tö ie' a̱
iché:

“Be' shu̱a ala'r tso' böl.
Mik ie'pa de këchke, eta̱ ikibi ë́k döraë itsirla kanè mésoie.
Ie'pa aleripa döraë ká̱ böt ñì bolökpa ese wakpa.
Itsirla aleripa döraë diché kibiie ikibi aleripa tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ñippémitke ka̱m iku̱r e' yöki̱.”

24 Rebeca ké̱wö de, eta̱ klöpa ku̱ne
wëpa. 25 Ike̱we ë́k ku̱ne e' tsà̱ dör mash-
mash ipàkö shamamaë. Ie' kiè méka̱itö
Esaú.[§§] 26 Alà tsá̱ ku̱ne e' klöulewa̱ iël
tsirla wa̱ iklö kaniñak a̱ iulà et wa. E'
kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Jacob.[*] Mik Rebeca
klöpa ku̱ne eta̱ Isaac ki̱ duas tso' dabom
teryök (60).

Iyë́ wa̱ ì tso' meke̱at Esaú a̱ e' ké̱wö watué̱ttsa̱itö

27 Klöpa kibinetke. Esaú dör yëria poë.
Ie' wöbatsö sulu yëble wa. Erë iël Jacob,
e' kë̀ dör es. Ie' se̱rke bë̀rë. Ie' wöbatsö
se̱nuk u a̱ ë̀. 28 Iyiwak kañiru tteke Esaú
tö e' chkà wa Isaac wöbatsö suluë. E'
kue̱ki̱ Isaac ki̱ Esaú kiar kibiie Jacob tsa̱-
ta̱. Erë Rebeca ki̱ Jacob kiar kibiie Esaú
tsa̱ta̱.

29 Ká̱ et ta̱ Jacob tso' u̱lök. E' dalewa
Esaú debitu̱ shtrinewa̱ tai̱ë datse̱ kañika̱.
30 Ie' iché Jacob a̱:

—Be' we'ikèyö, ì alé be' tö mat se̱
kakmú ye' a̱ ñè. Sulu ye' dué bli wa̱. E'
kue̱ki̱ Esaú kiè Edom[†] ñies.

31 Jacob tö iiu̱té:

—Ke̱weie ì meke̱at se' yë́ tö be' a̱ be'
dör ilà kibi e' kue̱ki̱, e' ké̱wö múttsa̱ ye' a̱
chkö̀ i' skéie.

32 Esaú tö iché:

—Ye' tteke bli tö dö' e' tö ye' ttèwa̱, e'
ta̱ ì meke̱at se' yë́ tö ye' a̱ ¿ìie bua' e' dör
ye' a̱?

33 Jacob tö ikí̱ ché ia̱:

—I' ta̱ be' ttè mú ye' a̱ tö moki̱ be' tö
ye' a̱ imeke.

Eta̱ Esaú tö ittè mé Jacob a̱ yësyësë
Skëköl wöa̱. Es ì meke̱at iyë́ tö ie' a̱, e'
ké̱wö méttsa̱itö Jacob a̱. 34 Jacob tö chkö̀
mé ia̱ pan ta̱. Mik Esaú chké o̱ne di' yé
o̱ne, ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱. Ie' dör ilà kibi
e' ulà a̱ íyi bua' ké̱wö tso', e' kë̀ ki̱ ie' tkine
yës.

Isaac mía̱ Guerar

26 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba a̱ne tai̱ë ká̱
e' ko̱s ki̱ we̱s ibak Abraham ké̱wö
ska' ta̱ es. E' kue̱ki̱ Isaac mía̱ Guerar wé̱
filisteowak blú se̱rke kiè Abimélec ee̱.
2 Ee̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
“Kè be' minuk Egipto. Be' e̱' tsúa̱t wé̱ ye'
be' a̱ iché ee̱. 3 Be' se̱núia̱ ká̱ i' ki̱. Ye' tso'
be' ta̱. Ye' e̱r buaë chöraë be' a̱. Ká̱ i' ko̱s
meraëyö be' a̱ ñies be' aleripa a̱. Es ye' ttè
muke be' a̱ we̱s ke̱we ime'yö be' yë́ Abra-
ham a̱ es. 4 Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë
we̱s bëkwö tso' tai̱ë es. Ká̱ i' ko̱s merayö
be' aleripa a̱. Ñies ie'pa batamik ye' e̱r
buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱. 5 Abra-
ham tö ye' ttè ko̱s e' iu̱të' buaë. Ttè mé
ye' tö ie' a̱ e' ko̱s blë' buaë ie' tö e' kue̱ki̱
ye' tö ttè buaë e' meke be' a̱ ñies.”

6 Isaac e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Guerar. 7 Ká̱ e'
wakpa tö Isaac a̱ ichaké: “¿Rebeca dör
be' yaie?” Erë ie' suane ichök: “Ie' dör
ye' alaköl.” E' kue̱ki̱ ie' iché: “Ie' dör ye'
kutà.” Ie' tö ibikeitsé tö ká̱ e' wëpa tö ie'
ttèwa̱mi ilaköl buaala kue̱ki̱.

[§§]25:25 ***Esaú:*** Esaú kiè ñies Seír. Hebreoie Seír wà kiane chè *pakö̀.* Génesis 36.8 sa̱ú̱.
[*]25:26 ***Jacob:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *s'klö̀ kaniñak.*
[†]25:30 ***Edom:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *mat.*

8 Isaac ki̱ ká̱ de tai̱ë ee̱. Ká̱ et ta̱, ká̱ e'
blú kiè Abimélec, e' tö isué̱ ukkö tsitsir
a̱ tö Isaac tso' ilaköl Rebeca peñuk. 9 Bet
itsu̱k patkémiitö ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Moki̱ tö alaköl se̱ dör be' alaköl? ¿Ì
kue̱ki̱ be' tö iyë' kuaë tö ie' dör be' kutà?
Isaac tö iiu̱té:
—Ye' ibikeitsé tö isalema a' ye'
ttèwa̱mi ie' kue̱ki̱.
10 Erë Abimélec tö iché ia̱:
—¿Ì kue̱ki̱ i' wamblébö sa' ta̱? Tsir eta̱
wëm we̱le se̱néwa̱ ie' ta̱, e' ta̱ iekkë ta̱ be'
tö sa' ké ì sulu wamblök Skëköl wöa̱.
11 Abimélec tö iché sulitane a̱:
—A' isie tö Isaac tsiriwé̱ ö ilaköl tsiri-
wé̱, e' ta̱ e' tterawa̱.
12 Duas e' wa Isaac tö dalì kuatké, wà
wöne buaë, Jehová e̱r buaë ché ie' a̱
e' kue̱ki̱. 13 Ie' de íyi blú tai̱ë. Tai̱ë íyi
tso' ie' wa̱. 14 Ie' wa̱ obeja ena baka tso'
tai̱ë. Ñies kanè mésopa tso' tai̱ë ie' wa̱.
E' kue̱ki̱ filisteowak e̱r ttsë'r suluë ie' ki̱.
15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö di' tum bi' iyḗ Abra-
ham e' kanè mésopa tö, e' ko̱s wötéwa̱
íyök wa. 16 Bata ekkë ta̱ Abimélec tö iché
Isaac a̱:
—Be' yöne íyi blu' tai̱ë sa' tsa̱ta̱, e'
kue̱ki̱ ¡be' yúshka!
17 Eta̱ Isaac mía̱ se̱nuk Guerar ka̱kkue
ki̱. 18 Ee̱ di' tum bi' iyḗ tö, e' wötë'wa̱
filisteowak tö iyḗ blënewa̱ ukuöki̱ ta̱, e'
ko̱s biéneitö ta̱ ikiè méka̱itö we̱s iyḗ tö
ime'ka̱ es. 19 Ká̱ et ta̱ ie' kanè mésopa tso'
di' tum biök ká̱ e' ki̱, eta̱ ie'pa tö di' tum
a̱ di' tuökeka̱ tai̱ë ese kué̱ et. 20 Erë ká̱ e'
obeja kkö'nukwakpa debitu̱ ñippök Isaac
obeja kkö'nukwakpa ta̱. Ie'pa tö iché tö
di' tum e' dör ie'pa icha. E' kue̱ki̱ Isaac tö
di' tum biule e' kiè méka̱ "Ñippök." 21 E'
ukuöki̱ ta̱ Isaac kanè mésopa di' tum skà
bié et, e' ki̱ iskà ñippérak. E' kue̱ki̱ di' tum
biule e' kiè méka̱itö "Se' ñì bolök."
22 Ie' mía̱ ka̱mië ká̱ e' ki̱, ee̱ di' tum skà
biéitö et. E' kȅ ki̱ iñi bunerak. Ie' iché:
"I̱'ñe ta̱ Jehová tö ká̱ bua' mé se' a̱ wë'
ta̱ se' se̱rdaë buaë." E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè
méka̱itö "Ká̱ tso' tai̱ë se' a̱."
23 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Beerseba. 24 E'
nañewe Jehová de ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
"Ye' dör be' yḗ Abraham e' Këköl.
Ye' tso' be' ta̱, e' kue̱ki̱ kȅ be' suanuk.
Abraham dör ye' kanè méso e' dalërmik
ye' e̱r buaë chöraë be' a̱,
ñies be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë."
25 Ee̱ Isaac tö ák katate et ka̱'ie iyi-
wak jchoie Jehová dalöioie. Ee̱ ie' se̱né
ta̱ ikanè mésopa tö di' tum bié et ee̱.

Isaac ena Abimélec ka̱wö mé ñì a̱

26 Ká̱ et ta̱, Abimélec datse̱ Guerar deb-
itu̱ ttök Isaac ta̱. Iyamipa debitu̱ böl ie'
ta̱. Eköl kiè Ahuzat. Iëköl kiè Ficol. E' dör
Abimélec ñippökwakpa wökir. 27 Isaac
tö iché ia̱:
—A' é̱na ye' a̱r suluë. A' ye' yö'shkar a'
ká̱ ki̱. Eta̱ ¿iö́k a' do ye' ska'?
28 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' isué̱ tö Jehová tso' be' ta̱. E' kue̱ki̱
sa' bite̱a be' a̱ ichök tö ka̱wö mùwa̱sö ñi-
ta̱. 29 Sa' kȅ wa̱ be' tsirio̱ule ì wa. Ke̱kraë
sa' tö be' ki̱mé. Mik be' manetwa̱, eta̱ sa'
kȅ wa̱ ì tté ku̱' a' ki̱. I̱'ñe ta̱ iwënewa̱ tö be'
a̱ Jehová e̱r buaë chöke tai̱ë. E' kue̱ki̱ be'
ttè mú sa' a̱ tö be' kȅ tö ì sulu wamblepa
sa' ki̱.
30 Eta̱ Isaac tö ka̱wö buaë tkö'wé̱ ie'pa
ta̱, chkè wa di'yè wa. 31 Bule es bla'mi ta̱
ie'pa tö ika̱wö mé ñì a̱ tö kȅ ñippöia̱rak.
E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱ chéa̱t ñì a̱ e̱r bua' wa.
32 E' diwö shà̱ ta̱ Isaac kanè mésopa tso'
di' biök, e'pa wa̱ ibiyṓ de tö sa' di' kué̱.
33 Ie' tö di' e' kiè méka̱ Sebá.‡ E' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ ká̱ e' kièia̱ Beerseba.
34 Mik Esaú ki̱ duas de dabom tkëyök
(40), eta̱ ie' se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱. Eköl
kiè Judit e' yḗ kiè Beerí, e' dör hititawak.
Iëköl kiè Basemat e' yḗ kiè Elón, e' dör hi-

‡**26:33** ***Sebá:*** Hebreoie di' biule kiè e' wà kiane chè *ttè mène ñì a̱.*

titawak ñies. 35 Alakölpa böl e'pa tö Isaac
ena Rebeca e̱riawé̱ka̱ tsiriwé̱ka̱ tai̱ë.

Isaac e̱r buaë ché Jacob ena Esaú a̱

27 Isaac dewa̱ këkëpalatke. Ie' kë̀
wöbla wawëria̱. Ká̱ et ta̱ ilà kibi
Esaú e' kiéitö ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A alà!
Esaú tö iiu̱té:
—A yë́wö, ¿ì?
2 Eta̱ Isaac iché ia̱:
—Be' tö isué̱ tö ye' kënewa̱tke dö'
we̱kkë alè ta̱ ye' duö̀wa̱. 3 E' kue̱ki̱ ye' ki̱
ikiane tö be' kuaböt klö'ú̱ ta̱ be' yú ye' a̱
yëblök. 4 Eta̱ iwakaneú̱ ña buaë we̱s ye'
wöbatsö iwa es, ta̱ itsú̱bitu̱ ña katè. E' wa
ye' e̱r buaë chöke be' a̱ ka̱m ye' duö̀wa̱ e'
yöki̱.
5 Erë Isaac ttöke Esaú ta̱ e' ttsé Rebeca
tö. E' kue̱ki̱ mik Esaú mía̱ yëblök kañika̱
6 eta̱ bet ie' tö iché Jacob a̱:
—A alà, ye' ttö̀ ttsö́. Ye' tö be' yë́ ttsé
ttök be' ël Esaú ta̱, ta̱ iché ia̱: 7 "Be' yú
yëblök, e' wakaneú̱ ña buaë ta̱ itsú̱bitu̱
ña katè. E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö be' a̱ íyi ko̱s
bua' e' ké̱wö mekeyö be' a̱ Jehová wörki̱
ka̱m ye' duö̀wa̱ e' yöki̱." 8 E' kue̱ki̱ ye' ttö̀
ttsö́ buaë. 9 Be' yú chibo pupula bua'bua
ese tsú̱bitu̱ ña bötö ta̱ ikanewe̱keyö buaë
we̱s be' yë́ wöbatsö iwa e̱s. 10 E' ukuöki̱
ta̱ be' tö chkè tsú̱mi be' yë́ a̱ a̱s iñuitö. Es
íyi ko̱s e' ké̱wö a̱tmi be' a̱ be' ël skéie.
11 Erë Jacob tö iché imì a̱:
—Ye' ël pa shamamaë. Ye' kë̀ dör es.
12 Ye' yë́ tö ye' kèmi, e' ta̱ ittsèwa̱mi tö ye'
idir, eta̱ ie' ichèmi tö ye' tso' ie' dalöse̱uk-
wa̱. Ie' kë̀ e̱r buaë chepa ye' a̱. E' skéie ie'
e̱r sulu chöraë ye' ki̱.
13 Erë imì tö iiu̱té:
—A alà, a̱s ie' e̱r sulu chö̀ ye' ki̱. Ye' ttö̀
iu̱tö́. Be' yú chibola chéyö be' a̱ e' tsu̱k.
14 Eta̱ Jacob mía̱ chibola tsu̱k e' deb-
itu̱ iwa̱ imì a̱. E' kanewé̱ imì tö buaë
we̱s Isaac wöbatsö iwa es. 15 Ilà kibi Esaú
datsi' tso' blëule u a̱ e' bua'bua yéttsa̱
iéka̱itö ilà tsirla ki̱. 16 E' ukuöki̱ ta̱ chi-
bola kkuölit wa Jacob ulà ena ikuli' pa-
tréwa̱itö. 17 Chkö̀ bua' ena pan yuétkeitö,
e' méitö Jacob a̱ tsè̱mi iyë́ a̱.
18 Jacob dewa̱ iyë́ ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A yë́wö.
Isaac tö iiu̱té:
—A alà, ¿be' dör ye' alà wé̱ne ë́k?
19 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Esaú, be' alà kibi ë́k. Ì chébö
ña, e' kanewé̱tkeyö. Be' e̱' tkö́se̱r iyiwak
ttéyö e' katök. E' ukuöki̱ ta̱ be' íyi buaë e'
ké̱wö mekebö ye' a̱, e' mú ye' a̱.
20 Erë Isaac tö ichaké ia̱:
—A alà, ¿we̱s be' ulà de iyiwak e' ska'
bet?
Ie' iiu̱té:
—Jehová dör be' Këköl e' tö ye' ki̱mé
e' wa ikué̱wa̱yö bet.
21 Isaac tö iché ia̱:
—Be' e̱' skö́wa̱ ye' o̱'mik pattsèyö tö
moki̱ë be' dör ye' alà Esaú.
22 Ie' e̱' skéwa̱ iyë́ o̱'mik a̱s ipattsö̀itö.
Isaac tö iché:
—Be' ttö̀ e' dör Jacob ttö̀. Erë be' ulà e'
dör Esaú ulà.
23 Jacob ulà kö̀ shamamaë we̱s iël kibi
ulà es, e' kue̱ki̱ Isaac kë̀ é̱na ia̱ne buaë tö
e' dör Jacob. Mik ie' e̱r buaë chöketke ilà
a̱, 24 eta̱ iskà chakéneitö:
—¿Moki̱ be' dör ye' alà Esaú?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, ye' dör Esaú.
25 Iyë́ tö iché ia̱:
—A alà, iyiwak ttébö kanewé̱bö e' mú
ña katè a̱s ye' e̱r buaë chö̀ be' a̱.
Ie' tö iyë́ tié ñies vino mé ia̱ yè. Isaac
chké, vino yé. 26 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—A alà, be' e̱' skö́wa̱ ye' o̱'mik ye'
wöalattsö́.
27 Mik Jacob e̱' skéwa̱ iyë́ wöalattsök,
eta̱ iyë́ tö idatsi' alattsé ta̱ ie̱r buaë ché
ilà a̱ ttè ikkë wa:
"Tö́, ipaalar we̱s ye' alà paalar es.
Ie' paalar buaë we̱s kañika̱ kkö'nè Jehová
tö e' alar ë̀.

28 A̱s Skëköl tö be' a̱ mò wöli mè ke̱kraë
be' dalikua ki̱.
A̱s ie' tö be' dalikua ko̱s e' wöu̱ buaë
a̱s be' wa̱ trigowö ta̱' tai̱ë ena vino ta̱' tai̱ë.
29 Ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë a̱s e' dṑ be' kanè
mésopaie.
A̱s ie'pa e̱' tulṑwa̱rak kuchë ki̱ be' wörki̱
be' dalöiök.
A̱s be' mú dṑ be' ëlpa wökirie.
A̱s ie'pa e̱' tulṑwa̱ kuchë ki̱ be' wörki̱ be'
dalöiök.
Wé̱pa e̱r sulu ché be' ki̱, esepa ki̱ Skëköl
e̱r sulu ské chöraë.
Ñies wé̱pa e̱r buaë ché be' a̱, esepa a̱
Skëköl e̱r buaë ské chöraë.”
30 Isaac e̱r buaë chétke Jacob a̱ ta̱ Ja-
cob mía̱tke. E' bet ta̱ Esaú tso' yëblök e'
dene. 31 Ñies ie' tö chkè alé buaë, e' mí
iwa̱ iyḗ a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—A yḗwö, dúla ttéyö e' alí katṓ. E'
ukuöki̱ ta̱ be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e' chṓ
ña.
32 Isaac tö ichaké:
—¿Yi dör be'?
Ilà tö iiu̱té:
—Ye' dör Esaú be' alà kibi.
33 Isaac tkinewa̱ painéka̱ tai̱ë ta̱
ichéitö:
—E̱'ma ¿yi dare yëblök, e' wa̱ chkè
debitu̱ ña? E' katéwayö se̱raa̱ ka̱m be' dṑ
e' yöki̱. E' a̱ ye' e̱r buaë chétke. Es ie' a̱ ye'
e̱r buaë chè e' a̱te̱tke.
34 Mik Esaú tö ì ché iyḗ tö e' ttsé, eta̱
ie' e̱rianeka̱ a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö:
—¡A yḗwö, ye' a̱ e̱r buaë chṓ ñies!
35 Erë Isaac tö iiu̱té:
—Be' ël datke ye' ki̱tö'u̱k e' a̱ ye' e̱r
buaë chétke be' skéie.
36 Esaú tö iiu̱té:
—Wëe' ie' kiè Jacob. I' ta̱ bötökicha
iwambléitö ye' ta̱ i' es. Be' íyi ké̱wö
mekebö ye' a̱ ye' dör be' alà kibi e' kue̱ki̱,
e' ké̱wö yë'ttsa̱ ye' ulà a̱ ie' tö kuaë. I̱'ñe
ta̱ be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e' yéttsa̱itö ye'
yöki̱. ¿Warma be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e'
kḕ ta̱'ia̱?
37 Isaac tö iiu̱té:
—Ittsṓ. Ye' tö ie' méka̱tke be' wökirie.
Ye' tö be' aleripa ko̱s e' métke ie' kanè
mésopaie. Ñies ye' tö ichétke a̱s chkewö
ena vino dṑ ie' ulà a̱ tai̱ë. A alà, ¿ì memiia̱
ye' tö be' a̱ i' ta̱?
38 Erë Esaú tö ikí̱ ché iyḗ a̱:
—A yḗwö ¿be' e̱r buaë chöke sa' a̱ e'
dör etkḕ? ¡Ye' a̱ e̱r buaë chṓ ñies! Eta̱
Esaú i̱é̱ka̱ tai̱ë.
39 Isaac tö iché ia̱:
“Be' se̱rdaë wé̱ mò wöli kḕ ta̱' tai̱ë ese
ska'.
Ee̱ be' dalikua kḕ wörpa buaë.
40 Be' ñippöraë tabè wa o̱'ka ta̱ iíyi kue̱ki̱,
e' mik be' se̱rdaë.
Be' döraë be' ël kanè mésoie.
Erë mik be' ñippémi ie' ta̱,
eta̱ be' e̱' yörattsa̱ ie' ulà a̱.”

Jacob tkashkar Esaú yöki̱

41 Isaac e̱r buaë ché Jacob a̱ Esaú skéie.
E' kue̱ki̱ Esaú é̱na suluë Jacob a̱rke. Ie'
ibikeitsé: “Ye' yḗ duökewa̱tke. Mik id-
uowa̱ e' ké̱wö tka, eta̱ ye' ël tterawa̱yö.”
42 Mik Rebeca wa̱ ijche̱newa̱ tö Esaú
tö iël bikeitsé ttèwa̱, eta̱ Jacob tsu̱k
patkéitö ta̱ iché ia̱:
—A alà, ittsṓ. Be' ël Esaú e̱' pablöke
tö ie' be' tterawa̱. 43 E' kue̱ki̱ ye' ttṑ ttsṓ.
Be' tkṓshkar bet ye' akë kiè Labán se̱rke
Harán e' u a̱. 44–45 Be' e̱' tsú̱a̱t ie' ska' ká̱
tai̱ë dṑ mik be' ël e̱r buanene be' ki̱ ena ì
sulu wamblébö e' chowane ie' é̱na eta̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ye' tö be' tsu̱k patkeraë, e' wa
be' döne. ¡Ye' kḕ ki̱ ikiane tö ye' ala'r böl
e' duṑwa̱ diwö etkḕ a̱!
46 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca tö iché Isaac a̱:
—Esaú alakölpa dör hititawak e'pa tö
ye' shtriwé̱tke tai̱ë. Jacob se̱néwa̱ alaköl
ese ta̱, e' ta̱ ye' mú duṑwa̱.
28 Eta̱ Isaac tö Jacob kié ta̱
ishke̱'wéitö ta̱ ichéitö ia̱:
—Kḕ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱. 2 Be'
yú be' duöchke kiè Betuel se̱rke Padán-
aram e' ska'. Ee̱ be' se̱núwa̱ be' nau̱ Labán

alà busipa e' eköl ta̱. 3 Skëköl Diché Ta̱'
Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ a̱s e' e̱r buaë chö̀ be'
a̱. Ñies a̱s ie' tö be' aleripa alöù̱ tai̱ë ká̱
wa'ñe. 4 Ie' tö iyë'a̱tbak Abraham a̱ tö ká̱
i' meraëitö ie' a̱. E' ki̱ se' se̱rke shkal. A̱s
ie' e̱r buaë chö̀ be' a̱ ena be' aleripa a̱ we̱s
ie' e̱r buaë yë' Abraham a̱ es a̱s ká̱ i' dö̀ a'
ulà a̱.
5 Es Isaac tö Jacob patkémi Padán-
aram. Jacob demi inau̱ Labán ska'. Labán
dör arameowak kiè Betuel, e' alà. Ie' dör
Rebeca akë. Rebeca dör Jacob ena Esaú
e'pa mì.

Esaú se̱néwa̱ Mahalat ta̱

6 Esaú wa̱ ijche̱newa̱ tö Isaac e̱r buaë
ché Jacob a̱ ñies tö ipatkémiitö ká̱ kiè
Padán-aram se̱nukwa̱ ee̱. Ñies ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö mik iyë́ e̱r bua' ché Jacob
a̱ eta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̀ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱.
7 Ñies ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jacob mía̱
ká̱ kiè Padán-aram we̱s iyë́ ena imì tö
iché ia̱ es. 8 Es ie' é̱na ia̱ne tö iyë́ kë̀ ki̱
ikiane tö ie'pa se̱rwa̱ canaánwakpa ta̱.
9 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ alaköl skà yulök Ismael
dör Abraham alà e' ska'. Ee̱ ie' se̱néwa̱
Ismael alà busi kiè Mahalat e' ta̱, e' dör
Nebaiot kutà. Es alaköl kí̱ tsé̱wa̱itö eköl
e' kë̀ dör canaánwak we̱s imale̱pa es.

Jacob kabsué̱ Betel

10 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba michoë
Harán. 11 Ie' michoë wé̱ ka̱tuine iki̱ ta̱
ee̱ ikapere. Ák méwa̱itö wökir kataie, e'
ki̱ ie' kapöwa̱. 12 Ee̱ ie' kabsué̱. Ie' isué̱
tö klökata batsì̱ë tkër i̱ski̱ ibata döka̱ ká̱
jaì a̱. E' ki̱ ie' isué̱ tö Skëköl biyöchök-
wakpa shköke wo̱'k wa'k. 13 Ñies ie' isué̱
tö Jehová dur ie' o̱'mik ta̱ ichéitö ia̱:
“Ye' dör Jehová. Ye' dör be' talà, Abra-
ham, ena be' yë́, Isaac, e'pa Këköl. Ká̱
i' wé̱ be' tër, e' meraëyö be' a̱ ena be'
aleripa a̱. 14 Ie'pa alördaë tai̱ë we̱s ká̱ po
es. Ie'pa michoë se̱nuk ká̱ wa'ñe. Ye' e̱r
buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱ be' ena
be' aleripa e'pa batamik. 15 Ye' tso' be'
ta̱. Ye' tö be' kkö'neraë ká̱ wa'ñe wé̱ be'
mir ee̱. Be' dörane ye' wa̱ ká̱ i' ki̱. Kë̀
yö be' we'ikepa. Ttè ko̱s méyö be' a̱, e'
wawe̱raëyö es.”
16 Mik Jacob ti̱'neka̱, eta̱ ie' ibikeitsé:
“Moki̱ Jehová tso' ká̱ i' ki̱, e' kë̀ jche̱r ye'
wa̱.” 17 Tai̱ë ie' suane ta̱ ibikeitséitö: “Ká̱
i' dör batse'r tai̱ë. ¡Íe̱ dör Skëköl wé! ¡Íe̱
dör ká̱ jaì wékkö!”
18 Bule es ta̱ Jacob e̱' kéka̱ bla'mi.
Ák méwa̱itö iwökir kataie, e' kéka̱itö
duéka̱a̱titö iwà kkachoie tö ká̱ e' dör
batse'r. Kiö̀ téitö ák bata ki̱ iwà kkachoie
tö ká̱ e' tso' Skëköl dalöioie. 19 Ká̱ e' kiè
mane'wé̱ttsa̱ne ie' tö Betel¶ Ke̱we ta̱ ká̱ e'
kiè Luz.
20 Ee̱ ie' tö ittè mé Jehová a̱ i' es: “Be'
tso' ye' ta̱ ena ye' kkö'né be' tö i' ye' mir
eta̱, ena be' tö chkè ena datsi' mé ye'
a̱, 21 ñies ye' dene buaë ye' yë́ ska', e'
ko̱s wé̱bö ye' a̱, e' ta̱ be' klö'we̱raëyö ye'
Këkölie. 22 Ák duéka̱yö i', e' dör iwà kka-
choie tö íe̱ be' dalöiërdaë. A Skëköl, ì ko̱s
mekebö ye' a̱, e' mú blatèsö döka̱ dabop
ta̱ e' tsá̱ eyök meraneyö be' a̱.”

Jacob demi Labán ska'

29 E' ukuöki̱ ta̱, Jacob mía̱ pë' se̱rke
diwö tskirke e' ëka̱. 2 Ee̱ ie' tö di'
tum biule sué̱ et kañika̱. E' pamik obeja
daparke mañayök e̱nuk ee̱ di' e' yekerak-
itö e' kue̱ki̱. Di' tum biule kkö̀ ki̱ ákkue
bërie me'r et. 3 Iyiwak kkö'nukwakpa
wöblanewa̱tke tö a̱s iyiwak ulitane da-
parka̱ ee̱, e' ukuöki̱ ta̱ ákkue skeu̱ke
di' tum biule kkö̀ ki̱ a̱s iyiwak di'yö̀.
Iyiwak di'yane o̱ne ta̱ ie'pa tö ikkö̀
pabakéwa̱ne ákkue wa. 4 Jacob tö iyiwak
kkö'nukwakpa a̱ ichaké:
—A yamipa, ¿ká̱ wé̱ wakpa a' dör?
Ie'pa tö iiu̱té:

¶28:19 **Betel:** Hebreoie kiè e' wà kiane chè *Skëköl wé.*

—Sa' dör Harán wakpa.
5 Ie' tö iskà chakéne:
—¿A' wa̱ wëm kiè Labán dör Nahor
alà, e' su̱ule?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö́, e' su̱ule sa' wa̱.
6 Ie' tö ichaké:
—¿Is ie' tso'?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' tso' bua'. Isa̱ú̱. Wì̱ busi datse̱ e' dör
ie' alà kiè Raquel e'. Ie' datse̱ iyë́ iyiwak
wëttsë.
7 Ie' tö iché:
—Ká̱ tso'ia̱ ñiwe. Diwö tso'ia̱ ka̱kke̱ë
iyiwak dapa'wo̱wa̱ ek tsi̱ní. Ì kue̱ki̱ a' kë̀
tö di' mè ia̱ ta̱ ièmirak chkök.
8 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' a̱ e' wamblënuk. Sa' ka̱wöta̱
ipanuk. Mik obeja de se̱raa̱, eta̱ sa' tö di'
tum kkö̀ ppekeka̱ ta̱ di' meke sa' tö iyi-
wak a̱.
9 Ie' ttöke ie'pa ta̱, e' dalewa Raquel
debitu̱ iyë́ iyiwak wëttsë, ie' dör iyë́ iyi-
wak kkö'nukwak e' kue̱ki̱. 10 Jacob tö
Raquel sué̱ inau̱ iyiwak wëttsë, e' bet ie'
tu̱nemi di' kkö̀ kéka̱ ta̱ iyiwak a̱ di' méitö.
11 E' ukuöki̱ ta̱ Raquel shke̱'wé̱itö wöalat-
séitö ta̱ ie' i̱é̱kaie ttsë'ne buaë kue̱ki̱. 12 Ie'
tö iché ia̱: “Ye' dör Rebeca alà ena Labán
nau̱yö.” E' bet ta̱ Raquel tu̱nemi ichök
iyë́ a̱.
13 Mik Labán tö inau̱yök tté ttsé, eta̱
bet itu̱nemi iñale̱tsu̱k. Ipaklö'wé̱wa̱itö ta̱
iwöalattséitö ta̱ imítse̱r iwa̱ iu a̱. Ì ko̱s tka
Jacob ta̱ e' pakéitö inau̱ a̱. 14–17 Ta̱ Labán
tö iché ia̱: “Moki̱ë̱ be' dör ye' yami e̱kka.”

Jacob se̱néwa̱ Lía ena Raquel ta̱

Labán alà busi böl, ikibi ë́k kiè Lía, itsirla ë́k kiè Raquel. Lía wöbla e' kë̀ dör buaala[§] erë Raquel dör buaala wa'ñe.

Jacob se̱né Labán ska' dö̀ si' et. E' ukuöki̱ ta̱ Labán tö iché ia̱:

—Be' dör ye' yami, erë be' kë̀ ka̱wö-
ta̱ kaneblök ye' a̱ éme. Ichö́ ña ¿ko̱s be'
tö ye' ña'wè̱mi? 18 Jacob wöbatse Raquel
wa, e' kue̱ki̱ ie' tö Labán iu̱té:
—Be' tö ka̱wö mé ye' a̱ se̱nukwa̱
Raquel ta̱, e' ta̱ e' skéie ye' kaneblöke be'
a̱ döka̱ duas kul.
19 Labán tö iiu̱té:
—Ye' a̱ ta̱ e' dör buaë. Be' je' a̱ ye' tö
imèmi buaë. Ye' kë̀ é̱na imak o̱'ka a̱. Be'
e̱' tsú̱a̱t ye' ska'.
20 Es Jacob kaneblë' döka̱ duas kul
Raquel dalërmik. Erë ie' ki̱ Raquel kiane
taië̱, e' kue̱ki̱ ka̱wö ekkë e' ttséitö ká̱ bër-
bër ë̀. 21 Mik duas kul tka, eta̱ Jacob tö
iché Labán a̱:
—Ka̱wö yë'yö be' a̱, e' detke. Ka̱wö mú
ye' a̱ se̱nukwa̱ be' alà busi Raquel ta̱.
22 Eta̱ Labán tö sulitane a̱ ishke̱ñé tö a'
shkö́ ulabatsè e' ké̱wö tkö'u̱k. 23 Erë ka̱tu-
ine, e' shu̱a̱ Lía mí ie' wa̱ Jacob a̱ Raquel
skéie ta̱ Jacob kapé ie' ta̱. 24 Labán tö
ikanè méso eka kiè Zilpá, e' me'tke Lía
a̱ ikanè mésoie. 25 Bule es bla'mi ta̱ Ja-
cob tö isué̱wa̱ tö e' dör Lía. Ie' mía̱ Labán
ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Ì̱ wamblé be' tö ye' ta̱? Ye' kaneblé
be' a̱ Raquel dalërmik. ¿Iö́k be' tö ye'
ki̱tö'wé̱ es?
26 Labán tö iiu̱té:
—Íe̱ sa' wöblar tö alà busi kibi ese
se̱rkewa̱ ke̱weie, e' itöki̱ itsirla ë́k. 27 Se'
ka̱wöta̱ Lía ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k
döka̱ ká̱ kul. Mik ké̱wö e' tka, eta̱ ye' tö
be' a̱ Raquel meke ñies. Erë be' ka̱wö-
ta̱ skà kaneblökne ye' a̱ duas kul Raquel
dalërmik.
28 E' dör buaë Jacob a̱. Mik Lía ula-
batsè ké̱wö e' diwö tka, eta̱ Labán tö
Raquel mé Jacob a̱ alakölie ñies. 29 Ñies
ie' tö ikanè méso eka kiè Bilhá e'
mé Raquel a̱ ikanè mésoie. 30 Es Jacob
se̱néwa̱ Raquel ta̱ ñies. Erë́ ie' ka̱wöta̱

[§]**29:14-17** ***Lía wöbla e' kë̀ dör buaala:*** Hebreoie ttè e' wà kë̀ jche̱r se' wa̱ bua'iewa̱. Isalema e' wà kiane chè *Lía wöbla dör buaala.*

kaneblökne skà Labán a̱ döka̱ duas kul,
erë ie' e̱na idalër kibiie Lía tsa̱ta̱.

Jacob ala'r

31 Jehová tö isue̱ tö Jacob kë̀ ki̱ Lía
kiane bua'ie. E' kue̱ki̱ Lía a̱ alà méitö.
Erë Raquel kë̀ döta̱' alàë. 32 Lía duneka̱
alà ku̱ne ta̱ ie' tö iché: "Ye' e̱riarke tai̱ë e'
sue̱ Jehová tö, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' dalër-
daë ye' wëm e̱na." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö
Rubén.[**]
33 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà ku̱ne eköl ta̱
ichéitö: "Ye' wëm kë̀ tkine ye' ki̱ e' sue̱
Jehová tö e' kue̱ki̱ alà skà méitö ye' a̱."
E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Simeón.[††]
34 Ie' alà skà kéka̱ ta̱ ichéitö: "Ire' ye'
ala'r deka̱ mañal e' kue̱ki̱ ye' wëm e̱na
ye' dalërmi kibiie." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö
Leví.[‡‡]
35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà kéka̱ ta̱
ichéitö: "I̱'ñe ta̱ ye' tö Jehová ki̱kekeka̱."
E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Judá.[¶¶] Eta̱ ekkë ë̀
ie' alà dë'.

Raquel ala'r

30 Mik Raquel tö isue̱ tö ie' kë̀ dö̀
alàë, eta̱ ie' sibineka̱ iël ki̱. Ie' tö
iché iwëm a̱:
—Be' kë̀ tö ye' a̱ alà mè, e' ta̱ ye'
duörawa̱.
2 Jacob uluneka̱ ie' ki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' dör Skëköl kalì, e̱'ma ye' a̱ alà
mermi be' a̱. Ie' wák tö be' méa̱t kë̀ dö̀
alàë.
3 Ie' tö iiu̱té:
—Ittsö́, ye' kanè méso kiè Bilhá, e' ta̱
be' se̱nú. Mik ie' alà kéka̱ eta̱ e' dör we̱s
ye' alà es. Es ye' döraë alàë ie' batamik.
4 Es ie' tö ikanè méso Bilhá e' mé iwëm
a̱ alakölie, e' ta̱ Jacob se̱né. 5 Ie' ta̱ Ja-
cob alà kéka̱. 6 Raquel tö iché: "Skëköl
tö ye' tsa̱tké buaë. Ie' tö ye' ttö̀ ttsé ta̱
alà méitö ye' a̱ wëm." E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè
méka̱ Dan.[§§]
7 E' ukuöki̱ ta̱ Bilhá alà skà ku̱ne Jacob
ta̱. 8 Raquel tö iché: "Ye' ñippé tai̱ë ye'
ël ta̱ eta̱ ye' e̱ aléka̱ iki̱." E' kue̱ki̱ ikiè
méka̱itö Neftalí.[*]
9 Mik Lía tö isue̱ tö ie' kë̀ dë'ia̱ alàë, eta̱
ie' tö ikanè méso kiè Zilpá, e' mé Jacob a̱
alakölie. 10 Zilpá alà kéka̱ Jacob ta̱. 11 Lía
tö iché: "¡Edaa̱ ì mène ye' a̱!" E' kue̱ki̱ ilà
kiè méka̱itö Gad.[†]
12 E' ukuöki̱ ta̱ Zilpá alà skà kéka̱ Ja-
cob ta̱. 13 Lía tö iché: "¡Ye' ttsë'r buaë!
Ire' alakölpa ko̱s tö icheraë tö be' ttsë'r
buaë." E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Aser.[‡]
14 Trigo wö alirke e' ké̱ska' ta̱ Rubén
mí̱a kañika̱. Ee̱ ie' tö kalwö kiè mandrá-
gora[¶] e' alí kue̱. E' bite̱ iwa̱ imì Lía a̱. Mik
Raquel tö kalwö e' sue̱ ta̱ ichéitö Lía a̱:
—Be' we'ikèyö, kalwö debitu̱ be' alà
wa̱ be' a̱, e' kakmú ña.
15 Lía tö iiu̱té:
—¿Be' kë̀ a̱ wë' idir tö be' wa̱ ye' wëm
mítse̱r? ¡Kí̱ie ta̱ be' e̱na kalwö debitu̱ ye'
alà wa̱ ye' a̱, e' yaktsa̱ ye' ulà a̱!
Erë Raquel tö iché ia̱:
—Kalwö e' skéie i̱'ñe nañewe ye' wëm
patkekeyö be' ta̱ kapök.

[**] **29:32** ***Rubén:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ye' e̱riane e' sue̱itö.*
[††] **29:33** ***Simeón:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ittsök.*
[‡‡] **29:34** ***Leví:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ñita̱.*
[¶¶] **29:35** ***Judá:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *Skëköl ki̱kèka̱sö.*
[§§] **30:6** ***Dan:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *Skëköl tö s'tsa̱tkè buaë.*
[*] **30:8** ***Neftalí:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ñippök.*
[†] **30:11** ***Gad:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ka̱wö buaë mène.*
[‡] **30:13** ***Aser:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ittsë'r buaë.*
[¶] **30:14** ***mandrágora:*** Ká̱ e' ké̱wöska ta̱ ie'pa tö ibikeitseke tö mandrágora wö katé alakölpa tö, e' ta̱ e' tö ie'pa ki̱mèmi dök alàë.

16 Ka̱tuirketke ta̱ Jacob tso' kaneblök e'
debitu̱ ta̱ Lía mía̱ iñale̱tsu̱k ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' tö ye' alà mandrágora e' mé
Raquel a̱, e' skéie be' ka̱wöta̱ kapök ye'
ta̱ i̱'ñe nañewe.
E' nañewe Jacob kapé ie' ta̱. 17 Eta̱
Skëköl tö Lía ttö̀ ttsé ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà
skà ku̱ne Jacob ta̱. Es ie' alà deka̱ ske̱l.
18 Lía tö iché: "Ye' tö ye' kanè méso mé
ye' wëm a̱ e' skéie Skëköl ye' a̱ alà i' mé."
E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Isacar.§
19 E' ukuöki̱ ta̱ Lía alà skà kéka̱ Jacob
ta̱, e' ta̱ ideka̱ teröl. 20 Ie' iché: "Skëköl
tö ye' a̱ ì buaë kakmé. Ire' ye' ala'r de
teröl. E' kue̱ki̱ ye' wëm é̱na ye' dalërdaë
jaishe̱t." E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Zab-
ulón.**
21 Bata ekkë ta̱ ie' alà skà ku̱ne alaköl.
E' kiè méka̱itö Dina. 22 Erë ñies Raquel
ki̱mé Skëköl tö. Ie' tö ala'r mé ia̱ we̱s
Raquel tö ikié ia̱ es. 23 Ie' duneka̱ ta̱ ilà
tsá̱ ku̱ne kiè méka̱itö José. Ie' tö iché:
"Ye' jaëne' sia̱rë e' yéttsa̱ Skëköl tö ye' ki̱.
24 Jehová mú tö ye' a̱ alà kí̱ mè ia̱ eköl."
E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö José.††

Jacob iyiwak alöne tai̱ë

25 José ku̱ne e' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö iché
Labán a̱:
—Ye' ö́mine ye' ka̱ska'. 26 Ye' alakölpa
ena ye' ala'r e'pa mú ye' a̱ a̱s imi'rak ye'
ta̱. Ye' kaneblétke be' a̱ ie'pa skéie. Be' wa̱
ijche̱r buaë tö ko̱s ye' kaneblé be' a̱.
27 Erë Labán tö iiu̱té:
—Be' we'ikèyö. Be' e̱' tsú̱a̱tia̱ se̱nuk ye'
ska'. Ye' tö itötké tö Jehová e̱r buaë ché
ye' a̱ be' batamik. 28 Ichö́ ña ko̱s be' ki̱
inuköl kiane be' kanè skéie, e̱'ma ekkë
ye' be' patuè̱mi.
29 Ie' tö iiu̱té:
—Be' wa̱ ijche̱r tö ye' kaneblé buaë be'
a̱. Ñies ye' tö be' iyiwak kkö'né buaë be'
a̱. 30 Mik ye' dë'bitu̱ be' ska', eta̱ be' kë̀
wa̱ ì ku̱' tai̱ë. I̱'ñe ta̱ be' wa̱ íyi tso' tai̱ë.
Jehová e̱r buaë ché be' a̱ ye' kue̱ki̱. Erë
¿mik ye' kaneblö̀mi ye' wák a̱? Ye' wöché
yamipaë.
31 Labán tö iskà ché ia̱:
—¿Ko̱s be' ki̱ ikiane tö be' patuè̱yö?
Ie' tö iiu̱té:
—Be' kë̀ tö ye' patau̱k. Erë ì chekeyö
be' a̱ e' iu̱tö́, e' ta̱ ye' tö be' iyi-
wak kkö'nemi. 32 I̱'ñe ye' mi'ke be' iyi-
wak shu̱shtök. Obeja ko̱s dalolo ena
chibo ko̱s wöaule shkitshkit ö u̱la̱u̱la̱ ese
klö'we̱keyö ye' wák a̱ e̱' patuo̱ie. 33 Mik
be' de ye' iyiwak sa̱u̱k ta̱ ee̱ be' isuè̱mi tö
obeja dalolo ö chibo wöaule shkitshkit ö
u̱la̱u̱la̱ ese ë̀ tso', e' ta̱ be' wa̱ ijche̱rwa̱mi
tö ye' dör wëm yësyësë. E' kë̀ dör es, e'
ta̱ be' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö be' iyiwak
ekiblé.
34 Labán tö iiu̱té:
—Tö́, buaë idir. Iù̱sö we̱s be' iché es.
35 Erë e' diwö shà̱ ta̱ ie' mía̱ ie' iyiwak
shu̱shtök. Ie' chibo ko̱s tso' wöaule skëk-
shkëk ö u̱la̱u̱la̱ ese yéluritö. Ñies ie' obeja
ko̱s tso' dalolo ese yéluritö ta̱ iméitö ila'r
wëpa a̱ kkö'nè. 36 E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak
yélur ie' tö e' wëttsë ie' mía̱ shkè dö̀
ká̱ mañat Jacob yöki̱. Eta̱ Jacob ka̱wöta̱
Labán iyiwak male̱pa e' kkö'nuk.
37 Erë Jacob tö kal kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dö̀
mañalka e' ulà aki tée. Elka kiè álamo,
skà kiè almendro, skà kiè castaño. Kal
ulà kkuölit takla jchéloritö a̱s iwër
wöaule saruru skëkshkëk. 38–39 E' ukuöki̱
ta̱ kal ulà e' tuléwa̱itö wé̱ iyiwak daparke
di'yök e' wösha̱ë. Ee̱ iyiwak wöbatsöke
ñì wa. Iyiwak wöbatsöke ñì wa kal ulà
ñe' wösha̱ë e' ala'rla ko̱s tskirke wöaule
skëkshkëk ö shkitshkit ö u̱la̱u̱la̱. 40 Iyi-
wak tskirke wöaule e' ko̱s dapa'wë́itö
bánet ie' wák a̱. Ese wë'ñe ko̱s u̱yéwa̱itö

§30:18 ***Isacar:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ské.*
30:20 ***Zabulón:* Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *kakmeule.*
††30:24 ***José:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ilè ki̱mú.*

Labán iyiwak ko̱s wöaule ö dalolo ese a̱
a̱s itskir wöaule ö dalolo. Es ie' iyiwak
alörke tai̱ë bánet, kȅ ku̱' Labán icha ta̱
ñita̱. 41 Mik iyiwak bua'bua ese wöbat-
söke ñì wa, eta̱ ie' tö kal ulà ñe' tuléwa̱
wé̱ iyiwak di' yöke ee̱. Es ie'pa tö kal
ulà wöaule e' sué̱ mik iwöbatsöke ñì wa
e' dalewa. E' ala'rla tskirke ko̱s e'pa dör
wöaule. 42 Erë mik iyiwak sí po ese dat-
se̱, eta̱ ie' kȅ tö kal ñe' tulèwa̱. E' kue̱ki̱
iyiwak sí po ese ala'rla ko̱s tskirke e'
dör Labán icha. Erë wé̱ bua'buaë ese dör
ie' icha. 43 Es ie' de íyi blú tai̱ë. Obeja
ena kanè mésopa wëpa ena alakölpa ñies
kameio ena burro e' ko̱s tso' ie' wa̱ tai̱ë.

Jacob tkakshkar Labán yöki̱

31 Erë Jacob tö ittsé tö Labán ala'r
dulakölpa tö icheke: "Jacob tö se'
yé̋ íyi ko̱s e' klö'wé̱wa̱, e' wa ie' e̱' blu'wé̱
tai̱ë." 2 Ñies ie' tö isué̱ tö Labán kȅ tö ie'
suèi̱a̱ buaë we̱s ke̱net es. 3 Eta̱ Jehová tö
ie' a̱ iché: "Be' yúne be' yé̋pa ka̱ska' wé̱
be' yamipa tso' ee̱. Ye' michoë be' ta̱ be'
kkö'nuk."
4 Jacob tö Raquel ena Lía tsu̱k patké
dȍ wé̱ ie' tso' obeja wëttsë ee̱ 5 ta̱ ichéitö
ia̱:
—Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö a' yé̋ kȅ ki̱ ye'
kianei̱a̱ we̱s ke̱net es. Erë ye' yé̋ e' Këköl
tso' ye' ta̱ ke̱kraë ye' ki̱muk. 6 A' wa̱ ijche̱r
buaë tö ye' kaneblé a' yé̋ a̱ moki̱. 7 Erë
ie' tö ye' ki̱tö'wé̱ ke̱kraë ye' kanè ské wa.
Erë Skëköl kȅ wa̱ ie' a̱ iké̱wö mène a̱s ì
sulu wamblȍitö ye' ki̱. 8 Mik ie' tö ye' a̱
iché: "Ye' be' patue̱ke iyiwak wöaule shk-
itshkit ese wa", eta̱ iyiwak ulitane pa̱ne
wöaule shkitshkit ȅme. Mik ie' tö ye'
a̱ iché: "Ye' be' patue̱ke iyiwak wöaule
shkëkshëk ese wa", eta̱ iyiwak ulitane
pa̱ne wöaule shkëkshëk ȅme. 9 Es Skëköl
tö a' yé̋ iyiwak yë'lur mè ye' a̱.
10 "Iyiwak wöbatsöke ñì wa e' ké̱wö
ska' ta̱ ye' kabsué̱ tö iyiwak wë'ñe wö-
batsöke iláki wa, e' ko̱s wák dör wöaule
shkëkshëk ena shkitshkit ena u̱la̱u̱la̱.
11 Kabsuè̱ e' a̱, Skëköl biyöchökwak ye'
chaké ye' kiè wa ta̱ ye' iiu̱té: '¿Ì?' 12 Ie'
ye' a̱ iché: 'Isa̱ú̱ bua'ie ta̱ be' isue̱raë tö
iyiwak wë'ñe wöbatsöke iláki wa, e' ko̱s
dör wöaule shkëkshëk ena shkitshkit ena
u̱la̱u̱la̱. Ì sulu ko̱s wamblé Labán tö be' ki̱,
e' sué̱yö, e' kue̱ki̱ ye' tö iwé̱ es. 13 Ye' dör
Këköl dë'bitu̱ be' wörki̱ ká̱ kiè Betel ee̱ e'.
Ee̱ be' tö ák du'ka̱at ye' dalöioie. Ee̱ be'
tö ka̱wö me' ye' a̱. Be' e̱' kő̱ka̱ bet, be' e̱'
yő̱ttsa̱ ká̱ i' a̱. Be' yúne wé̱ be' ku̱ne ee̱.'"
14 Eta̱ Raquel ena Lía e'pa tö iiu̱té:
—Kȅ sa' a̱ sa' yé̋ daliukuö ta̱'ia̱. 15 Ñies
sa' sué̱ sa' yé̋ tö suluë we̱s o̱'ka es. Kí̱ie ta̱
sa' wato̱'ttsa̱itö be' a̱, sa' ské klöo̱'itö buaë
e' e̱wé̱waitö yës. 16 E̱'ma ko̱s Skëköl tö íyi
yë'lur sa' yé̋ ulà a̱, e' dör sa' icha ena sa'
ala'r icha. E' kue̱ki̱ ì ko̱s ché Skëköl tö be'
a̱ e' iu̱tő̱.

Jacob e̱' yéttsa̱ Padán-aram

17–18 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö ila'r ena
ilakölpa e'pa ké e̱' tkökka̱ kameio ki̱.
Ie' iyiwak ko̱s ena ie' íyi ko̱s dë' ie' ulà
a̱ Padán-aram ikanè skéie, e' patkémi-
itö ke̱weie ie' yöki̱. Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mi-
cho iyé̋ Isaac ska' Canaán. 19 Labán mía̱
ká̱ bánet ioveja köyök tök, e' dalewa ie'
wa̱ íyi diököl tso' dalöiè e' ko̱s bléwa̱mi
Raquel tö. 20 Jacob kȅ wa̱ iyëne Labán
a̱ tö ie' mi'ke̱a̱. Es ie' tö iki̱té buaë. 21 Ie'
tkashkar. Íyi tso' ie' wa̱ e' ko̱s wëttsë. Bet
ta̱ ie' tkattsa̱ di' kiè Éufrates, e' wi̱she̱t. Ee̱
ta̱ ie' micho ká̱ kiè Galaad e' ká̱ köwö ki̱.

Labán tö Jacob tötié̱

22 Jacob bakshkar e' ki̱ ká̱ de mañat,
eta̱ Labán wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' bakshkar.
23 Eta̱ ie' mía̱ itöki̱ iyamipa ta̱. Ká̱ de kul
ta̱ ie' tö ikué̱ Galaad ká̱ köwö ki̱. 24 E'
nañewe Labán kabsué̱ tö Skëköl de ie'
wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱: "Ye' ttȍ ttső̱. Kȅ be'
kàne ttök Jacob ta̱ kësik wa."
25 Ie' de wé̱ Jacob úla tulur Galaad ká̱
köwö ki̱ ee̱. Ee̱ ie' ena iyamipa, e'pa tö

iúla tuléka̱ kapowa̱ie ñies. 26 Ie' tö iché
Jacob a̱:
—¿Ì wamblé be' tö i' es? ¿Iö́k be' tö
ye' ki̱tö'wé̱ i' es? Be' wa̱ ye' alà busipa
bite̱tse̱r we̱s ñippökwakpa tö s'tsë̀mi es.
27 ¿Ì kue̱ki̱ be' ye' ki̱tö'wé̱? Be' tkashkar
akir ye' yöki̱. Be' e̱' biyö́ chö́pa ye' a̱,
e̱'ma ka̱wö buaë tkö'wé̱ ye' tö a' wëttsë
ttsëne buaë wa, ma'ma kicha ta̱' ese wa
ena sabak blar buaë ese wa. 28 Kë̀ be' wa̱
ka̱wö méne ye' a̱ ena ye' ala'r busipa ena
ye' duöchkepa e'pa a̱ a̱s sa' e̱' chö̀at ñì a̱.
Be' tö iwamblé we̱s pë' suluë es. 29 Ye' wa̱
diché tso' a' ulitane tsa̱ioie buaë, erë e̱nia̱
nañewe be' yë́ e' Këköl tö ye' a̱ iché: 'Ye'
ttö̀ ttsö́. Kë̀ be' kàne ttök Jacob ta̱ kësik
wa.' 30 Be' mitkene be' yë́ u a̱ we̱s be' ki̱
ikiane ta̱i̱ë es, eta̱ ¿Ìie be' tö ye' wa̱ íyi
diököl tso' dalöiè e' ekiblé?
31 Eta̱ Jacob tö iiu̱té:
—Ye' suane be' yöki̱. Ye' ibikeits dö' be'
ye' yöki̱ be' ala'r busipa yèttsa̱ne e̱r sulu
wa. 32 Yi wa̱ be' íyi diököl tso' dalöiè e'
tso', e' ta̱ a̱s e' wák duö̀wa̱. Se' yamipa
ko̱s tso' íe̱ se' sa̱u̱k, e'pa wörki̱ be' yú be'
íyi yulök. E' kué̱bö, e' ta̱ itsú̱mi.
Erë ie' kë̀ wa̱ ijche̱r tö Raquel tö iyë́ íyi
diököl e' blë'wa̱bitu̱.
33 Eta̱ Labán tkawa̱ Jacob úla a̱ ie' íyi
yulök. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tkawa̱ Lía úla a̱.
Ñies Lía ena Raquel kanè mésopa böl
e'pa úla shu̱yuléitö. Erë kë̀ ie' wa̱ iku̱ne.
Ie' e̱' yéttsa̱ Lía úla a̱ mía̱ Raquel úla
shu̱yulök. 34 E' dalewa Raquel tö iyë́ íyi
diököl bléwa̱ kameio tsi̱kkuö diki̱a̱ ta̱ ie'
wák e̱' tkéka̱ ibata ki̱. Labán tö ie' úla
ulitane shu̱yulé erë kë̀ iwa̱ iku̱ne yës.
35 Raquel tö iché ia̱:
—A yë́wö, kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. Ye' e̱'
kö̀ka̱mi be' wörki̱, erë ye' duöke sik duè
wa̱.
Labán tö ie' íyi diököl yulé ta̱i̱ë. Erë kë̀
ie' wa̱ iku̱ne. 36 E' kue̱ki̱ Jacob uluneka̱
ta̱i̱ë ta̱ ichéitö Labán a̱:
—¿Ì sulu wambléyö be' ki̱, e' kue̱ki̱
be' ye' tötié̱ dö̀ íe̱? 37 Be' tö ye' íyi ko̱s
e' shu̱yulé ta̱ ¿be', ì kué̱bö? E' tulö́ íe̱
se' yamipa wörki̱ a̱s ie'pa tö ichö̀ tö yi
ttè dör moki̱ë, be' ö ye'. 38 Ye' kaneblë'
be' a̱ duas döka̱ dabom böyök (20), e'
dalewa ta̱ be' chibo ena be' obeja e' ko̱s
tskirke bua'buaë. Be' iyiwak bobokpa kë̀
tkëulettsa̱ yës. Ñies kë̀ ye' wa̱ be' obeja
pupula ë̀ kataulewa. 39 Namu tö be' iyi-
wak ttéwa̱, e' ta̱ kë̀ ye' wa̱ inú dë'bitu̱.
E' nuí̱ pato̱' ye' tö be' a̱. Ñiwe ö nañewe
be' iyiwak ekiblélur akblökwakpa tö, e'
pata̱u̱k be' tö ye' ka'. 40 Ñiwe ye' tteke
ka̱ba tö. Nañewe ta̱ ye' tteke ka̱se̱ tö.
Kë̀ ye' kapowa̱ buaë. 41 Ye' kaneblë' be'
a̱ duas dabom böyök (20) eta̱ es ye' bak
weinuk ke̱kraë. Ye' kaneblë' duas dabom
eyök ki̱ tkël (14) be' alà busipa dalër-
mik. E' ukuöki̱ ta̱ ye' skà kaneblë' duas
teröl be' iyiwak kue̱ki̱, erë be' bak ye'
ki̱tö'u̱k ke̱kraë ye' kanè ské wa. 42 Abra-
ham ena ye' yë́ Isaac e'pa Këköl kë̀
kú̱pa ye' ta̱, e̱'ma be' ye' patkë'bitu̱ ulà
wöchka. Erë Skëköl tö isué̱ tö ye' sia̱rla,
e' kaneblë' ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö be' wöuñé
e̱nia̱ nañewe.

Jacob ena Labán e'pa ka̱wö mé ñì a̱

43 Eta̱ Labán tö Jacob iu̱té:
—Be' alakölpa dör ye' alà busipa. Be'
ala'r dör ye' duöchkepa. Obeja ko̱s e'
dör ye' icha. Ì ko̱s sué̱bö íe̱, e' dör ye'
icha ë̀. ¿We̱s ye' a̱ ye' alà busipa ena
ye' duöchkepa e'pa o̱rmi? 44 E' kue̱ki̱ be'
shkö́. Mishka ka̱wö muk ñì a̱. Es se' wa̱
ijche̱rdaë tö we̱s se' ka̱wöta̱ ñì dalöiök.
45 Ee̱ ta̱ Jacob tö ák duéka̱ ek ie'pa
ka̱wö muke ñì a̱ e' wà kkachoie. 46 Ie' tö
iché iyamipa a̱:
—Ák dapa'ú̱ íe̱.
Ie'pa ulitane tö ák dapa'wé̱ ta̱ ichkérak
ák dapaule e' o̱'mik. 47 Eta̱ Labán tö ká̱ e'
kiè méka̱ iwák ttö̀ wa "Jegar Sahadutá".

Ñies Jacob tö ikiè méka̱ iwák ttö̀ wa “Galaad.”‡‡ 48 Labán tö iché:

—I̱'ñe ák ikkë dapa'wé̱a̱tsö ka̱wö mésö ñì a̱ e' wà kkachoie.

E' kue̱ki̱ Jacob tö ká̱ e' kiè méka̱ es. 49 Ká̱ e' kine ñies Mispá, wà dör tö Labán tö iché:

—Mik kë̀ se' ñì su̱neia̱, eta̱ a̱s Jehová tö se' sa̱ú̱ tö we̱s se' ñì wamblöke. 50 Be' tö ye' ala'r busipa we'iké ö be' se̱néwa̱ alakölpa kua̱'ki̱ ta̱, e' ta̱ e' sue̱raë Skëköl tö. Erë́ kë̀ yi ku̱' e' sa̱u̱k chène ye' a̱, erë Skëköl wák tö isue̱raë.

51 Eta̱ Labán tö ikí̱ ché Jacob a̱:

—Ák dur i' ena ák dapaule i' e' dapa'wé̱yö se' böl shu̱sha̱ë. 52 Ák dur i' ena ák dapaule i' e' dör se' böl a̱ iwà kkachoie tö íe̱ ë̀ se' ka̱wöta̱ dökwa̱. Kë̀ ye' tkö̀pami be' kke̱r ñippök be' ta̱. Ñies kë̀ be' tkö̀pami ye' kke̱r ñippök ye' ta̱. 53 Abraham dör be' duöchke ena Nahor dör ye' duöchke, e'pa Këköl eköl ë̀, a̱s e' tö se' shu̱lö̀.

Eta̱ Jacob tö ka̱wö mé moki̱ë Labán a̱ Skëköl dalöieke iyë́ Isaac tö e' wörki̱. 54 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyiwak jché ña'wé̱ Skëköl dalöioie ee̱. Ie' tö iyamipa kié chkök. Ie'pa ulitane chké ta̱ ikaperö ee̱.

55 Bule es bla'mi ta̱ Labán tö iduöchkepa ena ila'r busipa e'pa wöalattsé e̱' choa̱t ie'pa a̱. Ie' tö iché ia̱rak: a' mú ka̱wö tkö̀ buaë ke̱kraë. E' ukuöki̱ ta̱ imichone ika̱ska'.

Jacob tö Esaú ma'wé̱ e̱r bua'wè̱

32 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob mir ë̀ wé̱ imírö ee̱. Ñala̱ ki̱ Skëköl biyöchökwakpa de ie' ska'. 2 Mik e'pa sué̱itö, eta̱ ichéitö: “I'pa dör Skëköl ñippökwakpa.” E' kue̱ki̱ ie' tö ká̱ e' kiè méka̱ Mahanaim.¶¶

3 Eta̱ ie' tö ikanè mésopa patkémi biyö̀ muk ie' ël Esaú a̱ tö ie' datse̱. Ie' ël se̱rke ká̱ kiè Seír a̱te̱ Edom ee̱. 4 Ie' tö ichémi ikanè mésopa a̱: “A' tö ichö́ ye' ël a̱: ‘Be' ël Jacob datse̱ be' wöki̱ be' kanè mésoie. Ie' tö ichébitu̱ be' a̱: Duas ikkë ko̱s ye' se̱né Labán ska'. 5 Ye' wa̱ baka tso' ena obeja tso' ena burro tso' ta̱ië. Ñies kanè mésopa tso' ye' wa̱ ta̱ië wëpa ena alakölpa. Be' dör ye' këkëpa. Be' a̱ ttè i' patkémiyö a̱s be' tö ye' kiö̀wa̱ e̱r bua' wa.’”

6 Mik ibiyö̀ wakpa dene, eta̱ ie' a̱ ichéitö:

—Sa' dare be' ël ska', e' wák datse̱ bet be' shke̱'u̱k. Eta̱ ie' wa̱ wëpa datse̱ e̱' ta̱ döka̱ cien tkëyök (400).

7 Mik e' ttséitö, eta̱ ta̱ië ie' suane. Ta̱ië ie' ka̱bikeitséka̱ we̱s ye' e̱' ù̱mi. E' kue̱ki̱ ie' tö iyamipa ena ikanè mésopa ena iobeja ena ibaka ena ikameio e' ko̱s blabatsélor böl tsi̱ní. 8 Ie' ibikeitsé tö isalema ye' ël ñippö̀mi ek tsi̱ní ta̱, e' dalewa iëk tsi̱ní tköshkarmirak. E' kue̱ki̱ ie' iblabatsélor es. 9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Skëköl a̱: “A Jehová, be' dör ye' talà Abraham ena ye' yë́ Isaac e'pa Këköl. Be' ye' a̱ iyë': ‘be' yúne be' yamipa ska', eta̱ ye' tö be' ki̱meraë a̱s be' ka̱wö tkö̀ buaë.’ 10 Be' e̱r bua' ché ye' a̱. Be' kë̀ wa̱ ye' mea̱tule bërbër ë̀. Warma e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. Ye' bakmi di' Jordán wì̱ a̱ kë̀ wa̱ ì ta̱', e' ké̱wö ska' ta̱ ye' wa̱ shko kéli ë̀ dami. Erë i̱'ñe ta̱ ye' wöché ta̱ië iyiwakie ena se'ie blabutsule böl tsi̱ní. 11 Be' we'ikèyö, ye' tsa̱tkö́ ye' ël Esaú e' ulà a̱. Ye' suane ie' yöki̱ dö' ie' datse̱ ñippök ye' ta̱; ñies dö' ye' alakölpa ena ye' ala'rla e'pa ko̱s e̱wè̱wa ie' tö. 12 Be' tö ye' a̱ iyë'a̱tbak yësyësë tö be' tö ye' ki̱meraë a̱s ye' ka̱wö tkö̀ buaë. Ñies be' tö iyë' tö ye' aleripa alördaë ta̱ië we̱s dayë tsé̱wö kë̀ shta̱rta̱' es.”

13 E' nañewe ie' kapére ee̱. Iyiwak tso' ie' ta̱ ee̱ e' shu̱shté ie' tö kakmè ie' ël a̱. 14 Ikkë shu̱tshté ie' tö: chibo alaki

‡‡**31:47** ***Galaad:*** Ká̱ e' kiè dör böt erë iwà kiane chè ñies. E' dör *ák dapaule ka̱wö mène e' wa kkachoie.*

¶¶**32:2** ***Mahanaim:*** Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè *ñippökwakpa böltëpa.*

dökа̱ cien böyök (200); chibo wë'ñe
dökа̱ dabom böyök (20); obeja alaki
dökа̱ cien böyök (200); obeja wë'ñe dökа̱
dabom böyök (20); 15 kameio alaki pа̱ne
ñiköl ilà tа̱, ese dökа̱ dabom mañayök
(30); baka alaki dökа̱ dabom tkëyök
(40); baka wë'ñe pupula dökа̱ dabop
(10); burro alaki dökа̱ dabom böyök
(20); burro wë'ñe dökа̱ dabop (10).
16 E' ukuöki̱ tа̱ iyiwak ekkë ko̱s tuléitö
ikanè mésopa а̱ iwakmik iwakmik ulawa
ulawa tа̱ ichéitö iа̱rak:

—A' yú ye' yöki̱ ke̱we. Ká̱ ulat múа̱t
iyiwak а̱ ulat ulat а̱s kë̀ iwöiërwа̱ ñitа̱.

17 Etа̱ kanè méso ke̱we patkémiitö e' а̱
ichéitö:

—Mik be' tö ye' ël kué̱ tа̱ ie' tö be'
chaké: “¿Yi be' wökir? ¿Wé̱ be' micho?
¿Se̱kkë dör yi iyiwak?”, 18 etа̱ iiu̱tö́: “A
këkëpa, iyiwak i' ko̱s e' kak patké be'
kanè méso Jacob tö be' а̱. Ie' wák datse̱
sa' itöki̱.”

19 E' sù̱ ikanè mésopa male̱pa patkémi-
itö iyiwak wëttsë, e'pa а̱ ichémiitö ñies:

—Mik a' tö Esaú kué̱, etа̱ ichö́ iа̱ es ë̀.
20 Kë̀ a' éna ichökwa chè iа̱: “A këkëpa,
be' kanè méso Jacob e' datse̱ sa' itöki̱.”

Ie' tö ibikeitsé: “Iyiwak patkémiyö
ke̱weie ye' ël а̱ e' dör а̱s ie' e̱r buarne ye'
ki̱. E' ukuöki̱ tа̱ ye' wák tö isuè̱mi. Es ie' tö
ye' kièwа̱mi e̱r bua' wa.” 21 Es iyiwak kak
patkémiitö ke̱weie ie' yöki̱. Erë ie' wák e̱'
tsé̱а̱t kapökrö ie' úla а̱.

Jacob ñippé kapa wa Skëköl tа̱

22–23 E' nañewe Jacob e̱' kékа̱. Ie' tö
ilakölpa böl ena e'pa kanè mésopa böl
ena ila'r dökа̱ dabom eyök ki̱ eköl e'pa
ko̱s dapa'wé̱itö tа̱ iu̱yöktsа̱ ké di' Jaboc
wi̱she̱t ñies ì ko̱s tso' iwа̱ ekkë u̱yéttsа̱itö.
24 Ie' e̱' tsé̱а̱t eköl. Ee̱ tа̱ wëm de eköl ie'
ska' tа̱ ie'pa ñippé kapa wa darërë dö̀ ká̱
ñine etа̱. 25 Erë wëm e' tö isué̱ tö kë̀ ie' e̱'
alö̀pakа̱ Jacob ki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö itéwа̱ itu'
wöiërkewа̱ e' ki̱ tа̱ itu' wöyënettsа̱. 26 Etа̱
wëm ñe' tö iché ie' а̱:

—Ká̱ ñirkewа̱tke e' kue̱ki̱ ye' ö́wa.

Ie' tö iiu̱té:

—Kë̀ be' tö ye' а̱ kа̱wö bua' mè, etа̱ kë̀
ye' tö be' epamine.

27 Wëm tö ie' а̱ ichaké:

—¿I̱ma be' kiè?

Ie' tö iiu̱té:

—Ye' kiè Jacob.

28 Wëm tö iché iа̱:

—Kë̀ be' kièiа̱ Jacob. Be' kirdaë Is-
rael.§§ Be' ñippé Skëköl tа̱ ñies s'ditsö tа̱
etа̱ ì kiane be' ki̱ e' de be' ulà а̱, e' kue̱ki̱
be' kiè mékа̱yö es.

29 Jacob tö ie' а̱ ichaké:

—Ichö́ ña, ¿i̱ma be' kiè?

Ie' iiu̱té:

—¿Iö́k be' ki̱ ye' kiè kiane jche̱nuk?

Ee̱ tа̱ wëm ñe' e̱r bua' ché ie' а̱. 30 Ie'
tö ká̱ e' kiè mékа̱ Penuel.* Ie' tö iché:
“Erë́ ye' tö Skëköl wák sué̱wа̱ ye' wöbla
wa, erë kë̀ ye' du'wа̱.” E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè
mékа̱itö es.

31 Mik ie' tkökemitke Penuel, etа̱ diwö
tskine. Erë ie' tu' wöyënettsа̱, e' kue̱ki̱
ie' shkörami shaotshaot. 32 Ie' tënewа̱
itu'kicha ki̱, e' kue̱ki̱ dö̀ ikkë tа̱ ie' aleripa
ko̱s kë̀ tö iyiwak tu'kicha katetа̱'.

Esaú e̱r buanene Jacob ki̱

33 Mik Jacob tö isué̱ tö ie' ël datse̱
ena wëpa tаi̱ë datse̱ ie' wа̱ dökа̱
cien tkëyök (400), etа̱ ie' tö ila'rla bla-
batsé. E'pa méitö Lía а̱ ena Raquel а̱ ena
e'pa kanè mésopa böl а̱. 2 Kanè mésopa
böl e'pa patkémiitö ke̱weie ila'r tа̱. E'
ukuöki̱ tа̱ ie' tö Lía ena ila'r patkémi. Bata
ekkë Raquel ena ilà José e'pa patkémiitö.
3 Etа̱ ie' wák tkami ke̱we ie'pa yöki̱. Ie'
mirwа̱ ie' ël wörki̱ e' dalewa ie' wöémi
dö̀ i̱ski̱ es iwöömir dökа̱ kuktökicha (7

---

§§**32:28** ***Israel:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ñippè Skëköl tа̱.*
32:30** ***Penuel: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè *Skëköl wö.*

veces). Es ie' demi tsi̱net iël wörki̱. 4 Eta̱
Esaú tu̱nebitu̱ ie' wöki̱, ta̱ ipaklö'wé̱wa̱itö
ikuli' a̱ ta̱ iwöalattséitö ta̱ ié̱rak ñita̱. 5 E'
ukuöki̱ ta̱ Esaú tö Jacob alakölpa ena
ila'rla e'pa sué̱ ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿Wí̱kkëpa dör yi?
Jacob tö iiu̱té:
—A këkëpa, Skëköl tö ala'rla wí̱kkëpa
mé ye' a̱.
6 Eta̱ ilakölpa kanè mésopa e'pa de
ila'rlaë ta̱ iwö éwarak dö̀ i̱ski̱. 7 E' ukuöki̱
ta̱ Lía de ila'rë ta̱ ie'pa wöéwa i̱ski̱ ñies.
Bata ekkë ta̱ Raquel de ilà José ta̱ eta̱
ie'pa wöéwa dö̀ i̱ski̱ ñies. 8 E' bet ta̱ Esaú
tö ie' a̱ ichaké:
—Iyiwak kué̱yö ñala̱ ki̱ ulawa ulawa
¿ìie e' dör?
Ie' iiu̱té:
—E' dör a̱s be' e̱r buarne ye' ki̱.
9 Esaú tö iiu̱té:
—Au, kë̀ be' tkinuk ye' ki̱. Ye' wa̱ itso'
tai̱ë. E' tsú̱a̱t be' wák tö.
10 Erë Jacob tö iskà ché ia̱:
—Au, kë̀ be' tö ye' ttè watöktsa̱. Be'
e̱r buanene ye' ki̱ e' ta̱ íyi kakmekeyö
be' a̱ e' klö'ú̱. Be' tö ye' kiéwa̱ buaë. Be'
sué̱neyö e' dör buaë ye' a̱ we̱s Skëköl wák
suè̱yö es. 11 Tai̱ë Skëköl tö ye' blu'wé̱. Kë̀
ì kianeia̱ ye' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' be' pablè tö
íyi kakméyö be' a̱ e' tsú̱ ye' ulà a̱.
Jacob tö iyiwak watké ia̱ tai̱ë, e' kké̱pa
iël Esaú tö iyiwak tsé̱ iulà a̱. 12 Esaú tö
iché ia̱:
—E̱'ma mishka ñita̱. Ye' mi'ke ke̱we.
13 Erë Jacob tö iiu̱té:
—A këkëpa. Be' wa̱ ijche̱r bua' tö ye'
ala'r ià̱ tsitsirla. Ñies obeja ena baka
tso' alàë e' bikeitséyö dö' ishtrirwa̱ ta̱
iduölurmi se̱kka̱ ká̱ etkëme. 14 Ye' a̱ ta̱
buaë idir tö be' yu'tke ke̱we, eta̱ wë' ye'
do be' itöki̱ e̱nae̱na we̱s ye' iyiwak ena
ye' ala'rla shkömir es. Es ye' mir ie'pa ta̱
dö̀ be' se̱rke Seír ee̱.
15 Eta̱ Esaú tö iiu̱té:
—E̱'ma buaë idir. Ka̱wö mú ña ye' kanè
mésopa we̱lepa muka̱t be' a̱ be' ki̱moie.
Erë Jacob tö iiu̱té:
—Au, ¿iö́k be' e̱' we'ikö̀ ye' wa̱ ekkë
chökle?
16 E' ë̀ diwö ta̱ Esaú mía̱ne Seír iyamipa
ta̱. 17 Erë Jacob mía̱ ká̱ kiè Sucot† ee̱.
Ee̱ ie' u yué iwák a̱. Ñies iyiwak wé
chali'wé̱itö. E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö
Sucot.
18 Es Jacob manéta̱t Padán-aram dö̀
Canaán. Ie' dettsa̱ buaë. Ie' se̱né ká̱ kiè
Siquem, e' wösha̱. 19 Wé̱ ie' tö ká̱ yué
e' tué̱ttsa̱ ie' tö. E' ské dör inuköl wö-
mule̱ döka̱ cien eyök (100). Hamor dör
Siquem yë́, e' ala'r tö ká̱ watué̱ Jacob
a̱. 20 Ká̱ e' a̱ Jacob tö ák katató et ka̱'ie
iyiwak jchoie Skëköl dalöioie. E' kiè
méka̱itö El-elohé-israel.‡

Dina dalöse̱wé̱wa̱ Siquem tö

34 Jacob alà busi Lía ta̱ kiè Dina, ká̱
et ta̱ e' mía̱ ká̱ e' wakpa busipa
pakök. 2 Eta̱ Hamor e' dör heveowak e'
dör ká̱ e' wökir, e' aladulaköl kiè Siquem
e' tö Dina sué̱. Eta̱ ie' tö iklö'wé̱wa̱ ta̱
ise̱néka̱ ita̱ kësik wa. 3 Erë ie' wöbatse
Dina wa̱ tai̱ë ta̱ ipabléitö tai̱ë. 4 Eta̱ ie' tö
iché iyë́ a̱:
—A yë́wö, be' yú këkëpa Jacob ska' ilà
busi kiöktsa̱ ye' a̱ a̱s ye' se̱rwa̱ ie' ta̱.
5 Ì sulu wamblé Siquem tö Dina ta̱ e'
jche̱newa̱ Jacob wa̱. Erë ie' aladulakölpa
tso' kañika̱ iyiwak kanéu̱k, e' kue̱ki̱ ie' kë̀
wa̱ iyëne ie'pa a̱. 6 E' dalewa Hamor dör
Siquem yë́ e' mía̱ Jacob ska' ttök ie' ta̱.
7 Mik Jacob aladulakölpa dene u a̱, eta̱
ì wamblëne Dina ta̱ e' jche̱newa̱ ie'pa wa̱.
E' tö ie'pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Siquem se̱néka̱
Jacob alà busi ta̱ e' dör íyi suluë Israel
aleripa a̱. E' kë̀ ka̱wö ta̱' wamblè es. 8 Erë
Hamor tté ie'pa ta̱, ta̱ ichéitö ia̱:

†**33:17** ***Sucot:*** Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè *u yöule chalichali.*
‡**33:20** ***El-elohé-Israel:*** Hebreoie kiè e' wà kiane chè *Israel Këköl diché ta̱' tai̱ë.*

—Ye' aladulaköl Siquem, e' wöbatse
tai̱ë a' kutà wa. A' we'ikèyö ka̱wö mú ie'
a̱ se̱nukwa̱ ie' ta̱. 9 Es a' yörmi sa' yami-
paie. Es sa' se̱rwa̱mi a' alà busipa ta̱. Ñies
a' se̱rwa̱mi sa' alà busipa ta̱. 10 A' e̱' tsúa̱t
se̱nuk sa' shu̱a̱. A' se̱nú sa' ká̱ a̱ wé̱ a' ki̱
ikiane ee̱. A' tö íyi wataú̱ ena íyi taú̱. A'
tö ká̱ taú̱. Kè̱ yi tö a' wöklö'we̱pa.
11 Ñies Siquem tté Dina yé̱ ta̱ ena ikëpa
ta̱, eta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' a' pablè tö ye' ttè klö'ú̱. Ye' tö a' a̱
íyi kakmeraë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. 12 Ko̱s
iské¶ dör e' tsa̱ta̱ a' tö ye' a̱ ikí̱ kié, e' ta̱
ekkë meraëyö a' a̱. E' kè̱ ki̱ ye' tkine. Ye'
tö íyi meraë tai̱ë a' a̱, erë ka̱wö mú ye' a̱
se̱nukwa̱ be' kutà ta̱.
13 Erë Siquem tö ie'pa kutà
dalöse̱wé̱wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ena iyé̱
iu̱té ka̱chè wa. 14 Ie'pa tö iché ia̱:
—Kè̱ sa' a̱ sa' kutà menuk wëpa kè̱ tot-
tola kkuölitla tëule tsir, esepa a̱. E' dör
suluë sa' a̱ jaë tai̱ë. 15 Es è̱ sa' tö a' iu̱tèmi.
A' wëpa ko̱s tottola kkuölit tée tsir we̱s
sa' es, e' ta̱ sa' tö a' ttò̱ iu̱tèmi. 16 Es a' se̱r-
wa̱mi sa' alà busipa ta̱. Ñies sa' se̱rwa̱mi
a' alà busipa ta̱. Es sa' se̱rmi a' ta̱ ñita̱ we̱s
ká̱ etkè̱ wakpa es. 17 Erë kè̱ a' wa̱ a' tot-
tola kkuölitla tëne we̱s sa' tö iché a' a̱ es,
e' ta̱ sa' míyalne ká̱ i' ki̱. Sa' kutà mítse̱rne
sa' wa̱.
18 Eta̱ Hamor ena ilà Siquem e'pa a̱
imène buaë. 19 Tai̱ë duladula e' ki̱ Ja-
cob alà busi kiane, e' kue̱ki̱ bet iwé̱itö
we̱s ie'pa tö iché es. Ie' dalò̱ tai̱ë iyé̱ ska'
imale̱pa tsa̱ta̱. 20 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ iyé̱ ta̱ ká̱
kköiëule e' wékkö a̱. Ee̱ ká̱ e' wakpa ñì
dapa'u̱ke ttè shu̱loie. Ee̱ Siquem ena iyé̱
mía̱ ttök iká̱ wakpa ta̱. Ta̱ ichéitö ia̱rak:
21 —Pë' debitu̱ íe̱ e̱r buaë se' ta̱. Ie'pa
de se̱nuk se' ta̱, íyi tau̱k ena íyi watau̱k
se' shu̱a̱. Ká̱ tso' wë' ie'pa a̱. Se' se̱rwa̱mi
ie'pa alà busipa ta̱. Ñies ie'pa se̱rwa̱mi se'
ichapa ta̱. 22 Eta̱ a̱s se' dò̱ ká̱ etkè̱ wak-
paie ie'pa ta̱ ñita̱, eta̱ s'ka̱wöta̱ iu̱k we̱s
ie'pa tö iché es. Ie'pa tö iché tö se' wëpa
ulitane ka̱wöta̱ itóttola kkuölitla tök tsir
we̱s ie'pa wöblane iu̱k es. 23 Eta̱ ko̱s ie'pa
wa̱ iyiwak tso', ì tso' e' döraë se' icha.
Sö ichò̱ ie'pa a̱ tó̱. Eta̱ es ie'pa e̱' tsu̱kea̱t
se̱nuk se' shu̱a̱.
24 Eta̱ wëpa tso' ká̱ e' ki̱ kibinetke, e'pa
ulitane a̱ buaë idir. Eta̱ ie'pa ko̱s tottola
kkuölitla télor tsir.
25 E' ukuöki̱ bökki̱ es ta̱ mik e'
dalërkeia̱ tai̱ë kè̱ wa ie'pa e̱' tsa̱tkër, eta̱
Jacob aladulakölpa dör Dina akëpa kiè
Simeón ena Leví, e'pa míyal Siquem,
eta̱ ká̱ e' wakpa wëpa télurdakitö se̱raa̱
tabè wa. 26 Es ie'pa tö Hamor ena ilà
Siquem e'pa ttéwa̱ tabè wa. Ie'pa tö ikutà
yéttsa̱ Siquem u a̱ ta̱ imíyal. 27 Ká̱ e' wëpa
ttélur se̱raa̱. E' ukuöki̱ ta̱ Jacob aladu-
lakölpa male̱pa debitu̱ ta̱ íyi ko̱s tso' ká̱
e' ki̱ e' tsé̱mirakitö. 28 Es ie'pa wa̱ obeja
ena baka ena burro ena íyi ko̱s tso' ká̱
kköiëulewa̱ e' a̱, ñies ì ko̱s tso' kañika̱ e'
mítse̱r. 29 Ñies íyi tso' ko̱s u a̱, e' mítse̱r
ie'pa wa̱ se̱raa̱. Ala'rla ko̱s ena alakölpa
ko̱s e'pa klö'wé̱lur ie'pa tö ie'pa kanè mé-
sopaie. 30 Eta̱ Jacob tö iché Simeón ena
Leví a̱:
—A' tö se' tsa̱ié. A' kue̱ki̱ ká̱ i' wakpa
e' dör canaánwak ena fereseowak e'pa
ulurdaë se' ki̱ tai̱ë. Ie'pa ñì dapa'u̱raë ñip-
pök se' ta̱. Kè̱ se' wa̱ ñippökwakpa ta̱'
tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' alöraka̱ se' ki̱. Ye'
ena ye' yamipa ko̱s ttelurdaë ie'pa tö.
31 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—¿I̱ma ie'pa e̱rbikò̱ tö ie'pa wa̱ sa' kutà
mi'mitse̱r we̱s alakölpa sulusi es?

Skëköl e̱r buaë ché Jacob a̱ Betel

35 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché Ja-
cob a̱: "Be' yú se̱nuk Betel. Ee̱ ák
katató̱ ka̱'ie ye' dör be' Këköl e̱' kkayë'
be' a̱ mik be' bakshkar Esaú yöki̱ eta̱, e'
dalöioie." 2 Eta̱ Jacob tö iché iyamipa a̱
ena ko̱s itso'rak ie' ta̱, e'pa a̱ ñies:

¶34:12 *iské:* E' ke̱wö ska' ta̱ ie'pa wöblar tö ilà busipa watue̱ke inua̱ki a̱.

—Íyi diököl tso' a' wa̱ dalöiè, ese ko̱s
tulö́ttsa̱ bet. A' kuö́ ta̱ a' datsi' mane'ú̱lor.
3 Mishkarak bet Betel. Ee̱ ye' tö ák
katateke et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl
dalöioie. Ie' tö ye' ki̱me' mik ye' bak e̱ri-
anuk tai̱ë eta̱. Ie' tö ye' kköna' ko̱s ye'
ká̱ka're ekkë.
4 E' bet ta̱ íyi diököl tso' ie'pa wa̱ dalöiè
ese tulérakitö Jacob a̱. Ñies ikukuöio
ko̱s, e' tulérakitö Jacob a̱. E' ko̱s wötélu-
ritö kós klò̈ te̱r tsi̱net Siquem e' diki̱a̱.
5 Eta̱ ie'pa e̱' yélur. Erë ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net
e' wakpa ko̱s suawé̱ka̱ tai̱ë Skëköl tö, e'
kue̱ki̱ e'pa kè̈ wa̱ ie'pa töiëne.
6 Eta̱ Jacob ena iyamipa ko̱s demi ká̱
kiè Luz a̱te̱ Canaán. Ká̱ e' kiè ñies Be-
tel. 7 Eta̱ ee̱ ák katatéitö et ka̱'ie iyi-
wak jchoie Skëköl dalöioie. Ee̱ Skëköl
e̱' kkayë' ie' a̱ mik ie' bakshkar iël yöki̱
eta̱. E' kue̱ki̱ ák katatéitö e' kiè méka̱itö
El-Betel.[§] 8 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ e' a̱ Rebeca
kkö'nukwak bak kiè Débora, e' blënewa̱
ta̱ inú bléwa̱rakitö kós klò̈ te̱r ee̱ e' diki̱a̱.
Kal e' te̱r ká̱ kiè Betel e' o̱'mik. Jacob tö
ká̱ e' kiè méka̱ "I̱è kéli".
9–10 Mik Jacob bite̱ane Padán-aram
dene Canaán, eta̱ Skëköl e̱' kkachéne etö-
kichane ie' a̱. Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché ie'
a̱ i' es:
"Be' kiè Jacob,
erë be' kè̈ kièi̱a̱ es.
I̱'ñe ta̱ be' kiè méka̱yö Israel."
Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ttsa̱, 11 e'
ukuöki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
"Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱-ta̱ e';
Be' ala'r ena be' aleripa alönú tai̱ë.
Be' aleripa alördaë tai̱ë,
e'pa döraë ká̱ tai̱ë wakpaie.
Ñies ie'pa shu̱a̱ blu'pa döraë.
12 Ká̱ me'bakyö Abraham a̱ ena Isaac a̱,
e' méyö be' a̱ ñies be' aleripa a̱."
13 Mik Skëköl tté o̱ne Jacob ta̱, ta̱ imía̱.
14 Ee̱ Jacob ák duéka̱ ek së sù̱. Ák e' ki̱
ie' tö kiò̈ ena vino té iwà kkachoie tö e'
dör batse'r Skëköl a̱. 15 Ká̱ e' kiè méka̱itö
Betel.

Raquel blënewa̱

16 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' yélur Betel míyal
Efrata. Ka̱m ie'pa dò̈mi Efrata e' tso'i̱a̱
elkeë, eta̱ Raquel alà ku̱rketke e' diwö
de. E' tö Raquel kiri'wé̱wa̱ tai̱ë erë kè̈
iwà ku̱r yës. 17 Ie' tso'tke suluë ichö́k eta̱
ikkö'nukwak dur ee̱, e' tö iché ia̱: "Kè̈ be'
suanuk. Be' alà ku̱ne. E' wák dör wëm."
18 Eta̱ Raquel wake' duökewa̱tke, isiwa̱'
bata tkökeia̱, e' shu̱a̱ ilà kiè méka̱atitö
Ben-oní.[**] Erë ilà yë́ tö ikiè mane'wé̱
Benjamín.[††]
19 Es Raquel blënewa̱. Inú wötéwa̱rak-
itö Efrata ñalé̱ ki̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Belén.
20 Eta̱ wé̱ Raquel nu bléwa̱itö e' ki̱ ák
duéka̱ ek Jacob tö iwà kkachoie. I̱'ñe ta̱
ák e' tkëria̱ Raquel pö kkachoie.
21 Eta̱ Israel[‡‡] michoë wé̱ imi'kerö ee̱.
Ie' e̱' tsé̱a̱t se̱nuk ká̱ kiè Migdal Éder
e' wi̱shke̱. 22 Ie' tö ká̱ yué se̱noie ee̱, e'
ukuöki̱ ta̱ ilà Rubén se̱néka̱ ie' alaköl kiè
Bilhá e' ta̱, e' jche̱newa̱ ie' wa̱.

Jacob aladulakölpa

Jacob aladulakölpa döka̱ dabom eyök
ki̱ böl (12). 23 Ie' ala'r Lía ta̱ e'pa dör
Rubén, e' dör ikibi, ñies Simeón, Leví,
Judá, Isacar ena Zabulón. 24 Ila'r Raquel
ta̱ e'pa dör José ena Benjamín. 25 Raquel
kanè méso kiè Bilhá, e' ta̱ ila'r dör Dan
ena Neftalí. 26 Lía kanè méso kiè Zilpá,
e' ta̱ ila'r dör Gad ena Aser. E'pa dör Ja-
cob aladulakölpa ku̱ne Padán-aram e'pa.

[§] **35:7** ***El-Betel:*** Hebreoie kiè e' wà kiane chè *Skëköl tso' Betel.*
[**] **35:18** ***Benoni:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ye' e̱riane e' alé.*
[††] **35:18** ***Benjamín:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ye' ulà bua'kka e' alé.*
[‡‡] **35:21** ***Israel:*** E' dör Jacob kiè pa̱'a̱li̱ me'ka̱ Skëköl tö iki̱ e'.

Isaac blënewa̱

27 Jacob minea̱ iyḗ Isaac sa̱u̱k ká̱ kiè
Mamré ee̱. Ká̱ e' kiè ñies Arbá ö Hebrón.
Ká̱ e' a̱ Abraham ena Isaac bak se̱nuk.
28–29 Isaac kënewa̱tke. Mik ie' ki̱ duas tso'
cien eyök ki̱ dabom paryök (180), eta̱
iblënewa̱ mía̱ idëu̱töpa itöki̱. Ila'r Esaú
ena Jacob e'pa tö inú wötéwa̱.

Esaú aleripa

36 I'pa dör Esaú aleripa. Esaú
kiè ñies Edom. 2 Esaú se̱néwa̱
canaánwak alakölpa mañal ta̱. Eköl dör
Adá, e' dör hititawak kiè Elón, e' alà
busi. Iëköl kiè Oholibamá, e' dör Aná
alà busi ena heveowak eköl kiè Sibón, e'
talà. 3 Bata ḗk kiè Basemat, e' dör Ismael
alà busi ena Nebaiot kutà. 4 Adá alà
tsá̱ ku̱ne e' kiè Elifaz. Basemat alà kiè
Reuel. 5 Oholibamá ala'r ku̱ne mañal.
E'pa kiè dör Jeús, Jaalam ena Coré. E'pa
dör Esaú ala'r ku̱ne mik ie' bak se̱nuk
Canaán eta̱ e'pa.
6 Esaú wa̱ ilakölpa ena ila'r wëpa ena
ila'r busipa ena imale̱pa ko̱s se̱rke ie' ska'
e'pa ko̱s míyal ie' wa̱ e̱' ta̱ se̱nuk ká̱ bánet
iël Jacob e' yöki̱. Ñies ie' wa̱ iyiwak ko̱s
ena ì ko̱s dë' ie' ulà a̱ Canaán, e' mítse̱r
se̱raa̱. 7 Esaú ena Jacob wa̱ íyi tso' tai̱ë. E'
kue̱ki̱ ie'pa kȅ chë'ka̱ia̱ ñita̱. Kȅ ì ku̱'ia̱ wë'
ie'pa böl iyiwak a̱ katè. 8 E' kue̱ki̱ Esaú (e'
kiè ñies Edom) e' mía̱ se̱nuk Seír ké̱bata
a̱.
9 I' dör Esaú aleripa bak se̱nuk Seír ké̱
köwö ki̱, e'pa kiè edomwak. 10 I'pa dör
Esaú ala'r: Elifaz e' dör Esaú alà Adá ta̱,
ena Reuel e' dör Esaú alà Basemat ta̱.
11 Elifaz ala'r dör Temán, Omar, Sefó,
Gatam ena Quenaz. 12 Elifaz alaköl skà
bak eköl kiè Timná, e' ta̱ ilà ta̱' eköl kiè
Amalec. E'pa dör Esaú alaköl kiè Adá e'
uyökpa.
13 Reuel ala'r dör Náhat, Zérah, Samá
ena Mizá. E'pa dör Esaú alaköl kiè Base-
mat e' uyökpa.
14 Esaú alaköl kiè Oholibamá, e' dör
Aná alà busi ena Sibón talà. Ie' ala'r dör
Jeús, Jaalam ena Coré.
15 I'pa dör Esaú aleripa e'pa ditséwöpa
wökirpa:
Esaú alà kibi kiè Elifaz e' aleripa dör:
Temán, Omar, Sefó, Quenaz, 16 Coré,
Gatam ena Amalec. E'pa dör Elifaz
aleripa e'pa ditséwöpa wökirpa bak
se̱nuk Edom. Ie'pa dör Adá uyökpa.
17 Esaú alà kiè Reuel e' ala'r dör:
Náhat, Zérah, Samá ena Mizá. E'pa dör
Reuel ditséwöpa wökirpa bak se̱nuk
Edom. Ie'pa dör Basemat uyökpa.
18 Esaú alaköl kiè Oholibamá e' dör
Aná alà busi. Ie' ala'r dör: Jeús, Jaalam
ena Coré. E'pa dör Oholibamá ditséwöpa
wökirpa.
19 E'pa ko̱s dör Esaú (kiè ñies Edom)
e' aleripa. E'pa dör ie'pa ditséwöpa
wökirpa.
20 I'pa dör wëm dör horeowak eköl kiè
Seír, e' ala'r. Ie'pa bak se̱nuk Edom ñies.
Ie'pa kiè dör: Lotán, Sobal, Sibón, Aná,
21 Disón, Éser, ena Disán. E'pa dör Seír
ala'r wëpa. Ie'pa dör horeowak wökirpa
bak se̱nuk Edom. 22 Lotán ala'r dör Horí
ena Hemam. Lotán kutà dör Timná.
23 Sobal ala'r dör Alván, Manáhat, Ebal,
Sefó ena Onam. 24 Sibón ala'r dör Aiá ena
Aná. Ká̱ e' ta̱ Aná tso' iyḗ kiè Sibón e'
burro kkö'nuk e' dalewa ie' tö di' tum
kue̱ tai̱ë ká̱ sí po e' a̱. 25 Aná alà wëm
kiè Disón. Ie' alà busi kiè Oholibamá.
26 Disón ala'r dör Hemdán, Esbán, Itrán
ena Querán. 27 Éser ala'r dör Bilhán, Za-
aván, ena Acán. 28 Disán ala'r dör Us ena
Arán.
29 Horeowak wökirpa dör Lotán,
Sobal, Sibón, Aná, 30 Disón, Éser, ena
Disán. E'pa dör horeowak wökirpa
iyamipa wa. Ie'pa bak se̱nuk Seír.
31 I'pa dör Edom blu'pa, ka̱m Israel
aleripa blúpa dȍ e' yöki̱. 32 Bela, e'
dör Beor alà, e' de Edom wakpa blúie.
Ie' ká̱ kiè Dinhaba. 33 Bela blënewa̱ e'

skéie Jobab yöne blu'ie. Ie' dör Zérah
alà. Ie' datse̱ Bosrá. 34 Jobab blënewa̱ e'
skéie Husam datse̱ Temán e' yöne blu'ie.
35 Husam blënewa̱ e' skéie Hadad dör Be-
dad alà e' yöne blu'ie. Bedad e̱' ali'ka̱
Madián wakpa ki̱ ká̱ kiè Moab ee̱. Husam
ká̱ kiè Avit. 36 Hadad blënewa̱, e' skéie
Samlá yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Masrecá.
37 Samlá blënewa̱, e' skéie Saúl yöne
blu'ie. Ie' ká̱ dör Rehobot. Ká̱ e' a̱te̱ di'
kkö̀ a̱ tsi̱net. 38 Saúl blënewa̱, e' skéie
Baal-hanán yöne blu'ie. Ie' dör Acbor alà.
39 Baal-hanán blënewa̱, e' skéie Hadad
yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Pau. Ie' alaköl kiè
Mehetabel, e' dör Matred alà busi ena
Mezaab talà.

40 I'pa dör Esaú aleripa kiè iyamipa
wa ñies iká̱ wa: Timná, Alvá, Jetet,
41 Oholibamá, Elá, Pinón, 42 Quenaz,
Temán, Mibsar, 43 Magdiel ena Iram.
Esaú kiè ñies Edom. E'pa ko̱s dör Edom
ká̱ blu'pa wé̱ ise̱nerak iká̱ ki̱ ee̱.

37 Jacob e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Canaán wé̱
iyë́ bak se̱nuk ee̱. 2 Ttè i' dör Ja-
cob aleripa e' pakè.

José ena iëlpa

Jacob alà kiè José, mik e' ki̱ duas
tso' dabom eyök ki̱ kul (17) eta̱ ie' tso'
iyë́ obeja kkö'nuk iëlpa ta̱. Iëlpa dör iyë́
alakölpa kiè Bilhá ena Zilpá, e'pa ala'r.
Eta̱ ì sulu ko̱s wambleke iëlpa tö ie'
wöwa, ese kkateke se̱raa̱ ie' tö iyë́ a̱.

3 Ie' ku̱ne mik iyë́ Jacob kënewa̱tke
eta̱. E' kue̱ki̱ Jacob ki̱ ie' kiar ila'r male̱pa
tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ Jacob tö datsi' yué ie'
a̱ ki̱tkëule buaë. 4 Erë mik ie' ëlpa wa̱
ijche̱newa̱ tö ie'pa yë́ ki̱ ie' kiar ie'pa
ulitane tsa̱ta̱ eta̱ ie'pa é̱na ia̱r suluë, kë̀
ishke̱'we̱ta̱'.

5 Ká̱ et ta̱ ie' kabsué̱ e' pakéitö iëlpa a̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne. 6 Ie' tö
ikabsuè̱ paké iëlpa a̱ i' es:

—Ye' ttö̀ ttsö́. Ye' kabsué̱ e' pakekeyö a'
a̱. 7 Ye' kabsué̱ tö se' ulitane tso' kaneblök
kañika̱ dalì shu̱a̱. Se' tso' dalì wöshtök e'
tsa̱tésö ettsa̱k ettsa̱k. Ye' tö isué̱ tö bet
ye' icha e̱' duéka̱ bua' shkë'ka. A' ichapa
e̱' dapa'wé̱ ye' icha pamik shkit ta̱ e'pa tö
ye' icha dalöié.

8 Eta̱ iëlpa tö iiu̱té:

—¿Be' é̱na iwà chak tö be' döraë sa'
blúie? ¿Sa' se̱rdaë be' diki̱a̱?

Ie' kabsué̱ ena we̱s ipakéitö ie'pa a̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne.

9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' skà kabsué̱ne, e'
pakéitö iëlpa a̱ ñies. Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ye' kabsué̱ tö diwö ena si'wö ñies
bëkwö döka̱ dabom eyök ki̱ et (11), e'
ko̱s tö ye' dalöieke.

10 Mik ie' tö ikabsué̱ e' paké iyë́ a̱ ena
iëlpa a̱, eta̱ iyë́ tö iuñé:

—¿Ì kiane chè be' ki̱ kabsuè̱ e' wa?
Ttsëskua be' mì ena be' ëlpa ena ye', sa'
ka̱wöta̱ be' dalöiök.

11 Ie' ëlpa é̱na ia̱r suluë. Erë iyë́ tö
ibikeitsé tai̱ë̱: ¿ì kébisué̱ José tö es?

José watué̱ttsa̱ iëlpa tö

12 Ká̱ et ta̱ José ëlpa míyal dö̀ Siquem
iyë́ iyiwak wëttsë ka̱kö yulök. 13 Eta̱ Ja-
cob tö iché José a̱:

—Be' ëlpa tso' tsi̱net Siquem iyiwak
kkö'nuk. Ye' ki̱ ikiane tö be' yú isa̱u̱k.

Eta̱ José tö iiu̱té:

—E' buaë. Ye' mí isa̱u̱krak.

14 Jacob tö iiu̱té:

—Ëkëkë. Be' yú be' ëlpa sa̱u̱k, is
itso'rak, is iyiwak tso' ñies. E' wa be' wa̱
ye' a̱ itté dömine.

Eta̱ Jacob tö ie' patkémi. Ie' e̱' yéttsa̱
Hebrón ké̱ kkue ki̱ mía̱ Siquem. 15 Ee̱ ie'
shkö̀dur chò kañika̱, e' kué̱wa̱ wëm eköl
tö ta̱ e' tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ì yulök be' tso'?

16 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' tso' ye' ëlpa yulök. ¿Be' kë̀
wa̱ ijche̱r wé̱ ie'pa tso' ye' yë́ iyiwak
kkö'nuk?

17 Wëm e' tö iiu̱té:

Ie'pa kë̀ ku̱'ia̱ í̱e̱. Ie'pa mineyalbak. Ye'
ittö̀ ttsérak tö ie'pa mi'kea̱ Dotán.

Eta̱ ie' mía̱ iëlpa yulök. Eta̱ ie'pa kué̱itö
Dotán. 18 Eta̱ iëlpa tö ie' sué̱ ka̱mië tö
ie' datse̱. Ka̱m idö̀ e' dalewa iëlpa ka̱wö
mérak ñì a̱ ie' ttowa̱. 19 Ichérakitö ñì a̱:
—Kabsa̱u̱kwak datse̱. 20 Ittöwa̱sö. Inú
batröömisö ka̱uk kë̀ a̱ di' ta̱' ese a̱. Eta̱
ichö̀sö tö iyiwak sulusi ie' katéwa. Es ie'
kabsuè̱ e' kë̀ wà tkö̀pa yës.
21 Mik Rubén tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' é̱na
iël tsa̱tkak. E' kue̱ki̱ ie' tö iché iëlpa a̱:
—Kë̀ ittarwa̱. 22 Kë̀ a' tö ie' pë́ tkö'u̱k.
A' tö iö́mi ka̱uk i' a̱. Kë̀ a' ulà mukka̱ iki̱.
Rubén é̱na José tsa̱tkak tsè̱mine iyë́
a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱ es. 23 Erë
mik José debitu̱ iëlpa ska', eta̱ ie'pa tö
ie' datsi' ki̱tkëule bua', e' yéttsa̱. 24 Eta̱
iklö'wé̱wa̱rakitö batréemi, ka̱uk tso' di'
blóie, erë kë̀ iwà ta̱' ese a̱.
25 E'ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök, e'
shu̱a ie'pa isué̱ tö tai̱ë Ismael aleripa dat-
se̱. E'pa datse̱ Galaad michoë Egipto dalì
dami iwa̱ e' watau̱k. Kameio ki̱ ie'pa wa̱
kiö̀ alar buaë e' dami. Ñies kiö̀ masmas
kiè bálsamo ena mirra e' dami iwa̱. 26 Eta̱
Judá tö iché iëlpa a̱:
—Se' ël ttéwa̱sö ta̱ e' tté blésö, e' ta̱
e' wa ¿ì buaë dö̀mi se' ulà a̱? 27 Ye' ichè
buaë idir tö iwatau̱ttsa̱sö Ismael aleripa
a̱. Ie' dör se' ël se' yami e̱kka, e' kue̱ki̱ kë̀
sö ittö̀wa̱.
E' mène buaë iëlpa a̱. 28 Mik íyi
watau̱kwakpa datse̱ Madián e'pa tkami
ee̱, eta̱ ie'pa tö iël yéttsa̱ ka̱uk a̱
watué̱ttsa̱rakitö Ismael aleripa a̱ inuköl
wömule̱ döka̱ dabom böyök (20) ské
ekkë. Es Ismael aleripa wa̱ José minet-
se̱r Egipto.
29 Mik Rubén debitu̱ ka̱uk kkö̀ ki̱, eta̱
kë̀ iël ku̱'ia̱. E' tö ie' e̱riawé̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱
idatsi' jchélor. 30 E' ukuöki̱ ta̱, ie' mía̱
iëlpa ska' ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Se' ël tsirla kë̀ ku̱'. ¿We̱s ye' e̱' ù̱mi?
31 Eta̱ ie'pa tö chibola ttéwa̱ ta̱ e' pë́ wa
José datsi' patié̱ka̱rakitö. 32 Eta̱ datsi' e'
patkémiitö iyë́ a̱ ta̱ ichémi ia̱: "Datsi' i'
kué̱ sa' tö. Ì sa̱ú̱ bua'ie. ¿Kë̀ idör be' alà
datsi'?"
33 Eta̱ Jacob tö iché: "¡Tö́, i' dör ye'
alà datsi'! Iyiwak sulusi wé̱sele tö ye'
alà ttéwa̱ katéwa." 34 Eta̱ Jacob tö idatsi'
jchéloyar e̱riane kue̱ki̱. Eta̱ datsi' tso'
iëno mik schönewa̱ ese iéka̱itö. Eta̱ ilà
blënewa̱ e' e̱riaitséitö ká̱ tai̱ë. 35 Eta̱
ila'r, wëpa ena alakölpa, e'pa ko̱s de ie'
pablök, erë kë̀ ie' pablër yës. Ikí̱ i̱u̱ke tai̱ë
shu̱te̱ ilà dalërmik. Ie' tö iché: "Ye' schö́
e̱riaitséraë dö̀ mik ye' duowa̱ ekkë, es ye'
döraë ie' ska'."
36 Eta̱ madiánwakpa demi Egipto. Ee̱
ie'pa tö José watué̱ttsa̱ wëm kiè Potifar e'
a̱. Wëm e' kaneblöke Egipto blú a̱. Potifar
dör Egipto blú tsa̱tkökwakpa e' wökir.

Judá ena Tamar

38 E' ké̱wö ska' ta̱ Judá e̱' batséttsa̱
iëlpa yöki̱ mía̱ se̱nuk wëm kiè
Hirá e' ska'. E' se̱rke ká̱ kiè Adulam. 2 Ee̱
Judá tö alaköl sué̱ eköl. E' dör wëm
canaánwak kiè Súah e' alà busi, e' ta̱
ie' se̱néwa̱. 3 E' ukuöki̱ ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà
ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Er. 4 E' ukuöki̱
ilà skà ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Onán.
5 E' ukuöki̱ ta̱ ilà skà ku̱ne wëm, e' kiè
méka̱itö Selá. E' ku̱ne mik ie' se̱rke ká̱ kiè
Quezib, ee̱ eta̱.
6 Judá tö alaköl yulé se̱nowa̱ie ilà kibi
kiè Er e' ta̱. E' kiè Tamar. 7 Eta̱ Er se̱rke
suluë shu̱te̱ Jehová wöa̱. E' kue̱ki̱ Jehová
tö ittéwa̱. 8 Eta̱ Judá tö iché Onán a̱:
—Be' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ be' dabököt ta̱
alà kö̀ka̱ be' ël blënewa̱ e' a̱ we̱s se' wakpa
a̱ imene̱a̱tbak es.
9 Onán é̱na ia̱ne tö ie' alà ku̱rmi ko̱s is-
chö́ ta̱, e' kë̀ dör ie' wák ala'r. E' kue̱ki̱ mik
ie' se̱rke ischö́ ta̱, eta̱ bet ta̱ ie' e̱' skéu̱
bánet a̱s kë̀ alà kö̀ka̱ ischö́ ta̱. Es ie' kë̀
wa̱ iël a̱ iditséwö mene̱a̱t. 10 E' dör suluë
ichö́k Jehová a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Onán ttéwa̱
ñies. 11 Eta̱ Judá tö iché iyàk Tamar a̱:
—Be' yú se̱nuk be' yë́ u a̱ we̱s schö́ es
dö̀ mik ye' alà Selá talane eta̱.

Erë Judá tso' Tamar ki̱tö'u̱k. Ie'
ibikeitsé tö Selá duöwa̱mi we̱s iëlpa
duolur es. Es Tamar minea̱ se̱nuk iyḗ
ska'.
12 Ká̱ de tai̱ë ta̱ Judá alaköl dör Súah
alà busi e' blënewa̱. Ie' schṓ ké̱wö tka
ta̱ ie' mía̱ ká̱ kiè Timnat, wé̱ itso'rak ie'
obeja köyök tök ee̱. Ie' yami kiè Hirá e'
dör adulamwak, e' mí ie' ta̱ ie' wapiöu̱k.
13–14 Tamar tö isué̱ tö Judá alà kiè Selá,
e' detke këchke erë kḕ ie' se̱nèwa̱ ie' ta̱. E'
wa ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Judá tö ie' ki̱tö'wé̱
Selá wa. E' kue̱ki̱ mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö
inua̱ki mía̱ Timnat iobeja köyök tök, eta̱
ie' e̱' paiöke schṓie e' mane'wé̱ttsa̱neitö.
Iwö pabakéwa̱ datsi'tak wa a̱s kḕ yi a̱
iwërwa̱. Eta̱ imía̱ ká̱ kiè Enaim. Ee̱ ie' e̱'
tkése̱r Timnat ñalé̱ kkṑ a̱.
15 Mik Judá tö Tamar sué̱ ta̱ ie'
ibikeitsé tö e' dör alaköl sulusi iwö
pabakéwa̱ e' kue̱ki̱. 16 Eta̱ ie' mía̱ iwöki̱.
Kḕ ie' wa̱ ie̱ri ta̱' tö e' dör ie' yàk. Eta̱
ichéitö ia̱:
—¿Se' se̱r ñita̱?
Eta̱ Tamar tö iché ia̱:
—¿Ì meke be' tö ye' a̱ iskéie?
17 Eta̱ Judá tö iiu̱té:
—Ye' chibo patköke be' a̱ etö iskéie.
Ie' iiu̱té:
—Ëkëkë. Erë be' íyi tsá̱ múa̱t ye' a̱ dṑ
mik be' tö chibola patké eta̱.
18 Judá tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' imèa̱t be' a̱?
Eta̱ ie' tö iiu̱té:
—Be' tabechka tso' e̱' kiè shtoie, e'
múa̱t ye' a̱ ikichaë. Ñies be' shko kéli
múa̱t ye' a̱.
Judá tö imé ia̱ ta̱ ie' se̱né ie' ta̱. Eta̱
alaköl duneka̱. 19 E' ukuöki̱ ta̱ Tamar mía̱
iu a̱ eta̱ idatsi'tak wa iwö pabakéwa̱ e'
yéttsa̱itö. Eta̱ ie' e̱' paiéne schṓ es.
20 E' ukuöki̱ ta̱ Judá tö chibo patkémi
iyami adulamwak e' ulà a̱ a̱s ie' tö imù
alaköl a̱ a̱s alaköl e' tö ie' íyi méa̱t alaköl
ulà a̱ e' mùbitu̱ne. Erë ie' yami kḕ wa̱
alaköl e' ku̱neia̱. 21 Eta̱ ie' tö ká̱ e' wakpa
a̱ ichaké:
—Alaköl sulusi e' dör enaimwak a̱té̱a̱t
ñala̱ ska', ¿wé̱ e'?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Í̱e alakölpa sulusi kḕ dë'.
22 Eta̱ ie' bite̱a̱ne Judá wörki̱ ta̱ ichéitö
ia̱:
—Kḕ ye' wa̱ alaköl ku̱ne. Ye' tö ichaké
ká̱ e' wakpa a̱. Ie'pa tö ye' a̱ iché: ‘Í̱e
alakölpa sulusi kḕ dë'.’
23 Judá tö iiu̱té:
—A̱s ye' íyi tsú̱a̱titö es kḕ yi tö sa'
jaëwe̱pa. Kḕ ye' iane iwiie. Ye' tö ichibo
patkémi be' ulà a̱, erë kḕ be' wa̱ alaköl
ku̱ne.
24 Eta̱ si' mañat ulatök ta̱ Judá ki̱ biyṑ
de tö:
—Be' yàk Tamar e' se̱ne' wëpa kua̱'ki̱
ta̱. Ie' duneka̱.
Eta̱ Judá tö iché a̱neule:
—¡Iyṓttsa̱ ta̱ iña'ú̱wa!
25 Erë mik ie' yekettsa̱ ie'pa tö ttèwa̱, e'
wösha̱ ie' ttè mémi inua̱ki a̱: “Yi íyi a'tse̱r
ye' ulà a̱ i', e' wák tö ye' duéka̱. Be' isa̱ú̱.
¿Yi kiè shto tabechka i' ikichaë ena shko
kéli i'? ¿e' su̱ule be' wa̱?” 26 Mik Judá tö
ie' íyi sué̱wa̱ iyàk ulà a̱ ta̱ ichéitö: “Alaköl
i' dör buaë. Kḕ ye' wa̱ iulabatse̱ ye' alà
Selá ta̱. Ye' e̱' wamblé sulu ie' ki̱.” Eta̱ kḕ
ie' se̱neia̱ ie' ta̱.
27 Tamar alà ku̱ne klṑ wák dör wëpa.
28 Itsörke e' wösha̱, eta̱ eköl ulà dettsa̱
ke̱we. Eta̱ ie' kkö'nukwak tö datsi'kicha
batsë e' mué̱wa̱ ilà ulà mik ta̱ ichéitö:
“I' ḗk ku̱ne ke̱we.” 29 Erë e' wösha̱ë bet
ta̱ alà ulà tié̱wa̱ne etökichane eta̱ iëk
ku̱ne ke̱weie. Eta̱ ikkö'nukwak tö iché
ia̱: “¿We̱s be' ku̱ne ke̱weie?” E' kue̱ki̱
ikiè mékaitö Fares.¶ 30 E' ukuöki̱ ta̱, iulà
a̱ datsi'kicha tkër batsë e' ku̱ne, e' kiè
mékaitö Zérah.

¶**38:29** ***Fares:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *tkabitu̱ ke̱weie.*

José tkashkar Potifar alaköl ulà a̱

39 José minetse̱rak iwa̱ Egipto. Ká̱
e' ki̱ wëm tso' eköl kiè Potifar, e'
tö ie' tué̱ttsa̱ Ismael aleripa a̱. Wëm e'
kaneblöke Egipto blú a̱. Ie' dör Egipto
blú tsa̱tkökwakpa wökir. 2 Erë Jehová
tso' José ta̱, e' kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö e'
dökettsa̱ buaë iwökir egiptowak e' ska'.
3 Iwökir tö isué̱ tö Jehová tso' José ta̱,
e' kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö e' dökettsa̱
buaë. 4 E' kue̱ki̱ iwökir ki̱ ikiarke tai̱ë.
Ie' tö iméka̱ ie' wák ki̱mukwakie. Ñies
iméka̱itö ie' íyi ko̱s e' kue̱bluie. Ie' wa̱ íyi
ko̱s tso' e' kkö'nekeitö. 5 Mik Potifar tö
ie' méka̱ iíyi ko̱s kue̱bluie, eta̱ Jehová e̱r
buaë chémi Potifar a̱. Ie' íyi ko̱s tso' iu a̱
ena kañika̱ e' ko̱s mir buaë. 6 José tö Po-
tifar íyi ulitane kkö'neke buaë. E' kue̱ki̱
Potifar kȅ wöki̱ ì wëneia̱ yës. Ì ñak ie' é̱na
e' ȅ bikeitsekeitö.
José wák dör bua'bluka̱. 7 Ká̱ de iki̱ tai̱ë
eta̱ iwökir alaköl wöbatseka̱ iwa. Ká̱ et ta̱
ie' iché ia̱:
—Be' se̱núka̱ ye' ta̱.
8 Erë José kȅ wa̱ ie' ttè iu̱tëne ta̱ ichéitö
ia̱:
—Ye' ttȍ ttsö́. Ye' wökir íyi ulitane
méa̱t ye' ulà a̱ su̱noie. Ye' tso' íe̱, e' ta̱ kȅ
ie' tkine ie' íyi ko̱s ki̱. 9 Ye' tso' ie' u kue̱blu
kibiie. Ye' wökir kȅ wa̱ ì kkëo̱ne ye' ki̱. Be'
ȅ kȅ menea̱t iwa̱ ye' a̱ be' dör ie' alaköl e'
kue̱ki̱. ¿We̱s ye' tö ì sulu i' wamblèmi be'
ta̱? ¿We̱s ye' tö ì sulu wamblèmi Skëköl
ki̱?
10 Ke̱kraë alaköl tö ie' a̱ icheke: “Be'
se̱nú ye' ta̱.” Erë ie' kȅ tö iiu̱teta̱' yës. Ie'
tö iulawaté ke̱kraë. 11 Ká̱ et ta̱ ie' tkawa̱
we̱shke̱ íyi kanéu̱k eta̱ iwökir alaköl e' ȅ
tkër. 12 Eta̱ iwökir alaköl tö ie' klö'wé̱wa̱
idatsi' a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' se̱nú ye' ta̱.
Erë ie' tkashkar iulà a̱ mía̱ tu̱neule.
Ie' datsi' yënettsa̱a̱t alaköl ulà a̱. 13 Mik
iwökir alaköl tö isué̱ tö José datsi' a̱te̱
ie' ulà a̱ 14 eta̱ ie' tö ikanè mésopa kié ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—Isa̱ú̱, ye' wëm wa̱ hebreowak dë'bitu̱
e' tso' se' wayuök. Ie' dewa̱ ye' ska'. Ie'
se̱nakka̱ ye' ta̱ kësik wa erë ye' a̱neka̱
tai̱ë. 15 Mik ie' ittsé tö ye' a̱neka̱ tai̱ë ta̱
ie' tkashkar tu̱neule. Ie' datsi' yënettsa̱a̱t
e' a̱te̱ ye' ulà a̱.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö José datsi' blé
kkayënoie iwëm a̱ mik idene eta̱. 17 Mik
iwëm dene, eta̱ ipakéitö ia̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' wa̱ hebreowak dë'bitu̱ kanè mé-
soie, e' tkawa̱ we̱shke̱ ye' ska'. Ie' se̱nakka̱
ye' ta̱. 18 Erë mik ye' a̱neka̱ tai̱ë, eta̱ ie'
tkashkar tu̱neule ta̱ idatsi' a̱te̱ tër íe̱. 19 Es
be' kanè méso tö ye' dalöse̱wé̱wa̱.
Mik iwökir tö ttè e' ttsé eta̱ iluneka̱
tai̱ë. 20–21 José klö'wé̱wa̱itö wötökwa̱
patkéitö wé̱ Egipto blú bolökpa tso'
wötëule ee̱. Erë Jehová tso' José ki̱muk
s'wöto wé a̱ ñies. Ie' e̱r bua' chöke ia̱.
Ie' tö s'wöto wé wökir ké e̱r buaë chök
ia̱. 22 S'wöto wé wökir tö iméka̱ s'tso'
wötërulewa̱ male̱pa ko̱s kue̱bluie. José
tö ì ko̱s we̱ke s'wöto wé a̱ e' ké̱wö meke.
23 Jehová tso' José ta̱. Ie' tö iki̱meke a̱s ì
ko̱s döttsa̱ buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱ ì kanewe̱ke
José tö e' kȅ sue̱ku̱'ia̱ s'wöto wé wökir tö
tö is imir.

Kabsuè̱ böt e' wà paké José tö

40 1–2 E' ukuöki̱ ta̱ wëm dör Egipto
blú a̱ vino mukwakpa e'pa kue̱blu
ena wëm dör blu' a̱ pan yuökwakpa
e'pa kue̱blu, e'pa böl tö iblú tsiri-
wé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' uluneka̱ ie'pa ki̱ 3 ta̱
ie'pa patkéitö wötèwa̱ ikkö'nukwakpa
kue̱blu e' u a̱ s'wöto wé tso' e' a̱. Ee̱
José tso' wötëule ñies. 4 Eta̱ Egipto blú
kkö'nukwakpa e' kue̱blu tö José ké wëpa
böl ñe'pa kkö'nuk. Ee̱ ie'pa se̱né wötëule
ká̱ tai̱ë.
5 Ká̱ et nañewe ta̱ ie'pa böl kabsué̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. E' wà dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
6 Bule es bla'mi ta̱ José debitu̱ isa̱u̱k. Ie'

tö isue̱ tö ie'pa e̱riane. 7 E' kue̱ki̱ ie' tö
ie'pa a̱ ichaké:
—¿Iö́k i̱'ñe ta̱ a' wö wër sia̱r?
8 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' kabsue̱, erë kë̀ yi ku̱' sa' a̱ iwà
pakök.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö
s'kabsuè̱ e' wà chèmi se' a̱? ¿I̱ma a' kab-
sue̱? E' chö́ ña.
9 Eta̱ blu' a̱ vino mukwakpa kue̱blu e'
tö ikabsuè̱ paké ia̱ ta̱ ichéitö:
—Ye' kabsue̱ tö uva kicha me'r ye'
wösha̱ 10 e' ulà tso' mañat. E' dapëneka̱
e' wörkua bune tai̱ë ta̱ iwörkua mía̱ne
iwö́liie e' yua' tso' tai̱ë. 11 Egipto blú tka̱'
a'tse̱r ye' ulà a̱. E' a̱ uvawöli diö̀ tuéeyö.
E' ukuöki̱ ta̱ ye' wák tö imé blu' a̱. Es ye'
kabsue̱.
12 José tö iché ia̱:
—Be' kabsuè̱ e' wà kiane yënuk i' es:
Be' tö uva kicha ulà kébisue̱ mañat. E'
wà kiane yënuk ká̱ mañat. 13 Ká̱ mañat ta̱
blu' tö be' shu̱leraë. Be' kané meraneitö
be' a̱. Vino meranebö ie' a̱ we̱s be' tö io̱'
kuaë es. 14 Be' we'ikèyö, mik iwà tka, eta̱
kë̀ be' e̱na ye' chökwa. Ye' tté chö́ blu' a̱
a̱s itö ye' yö̀ttsa̱ íe̱. ¡Be' e̱r buaë chö́ ye'
a̱! 15 Ye' dör hebreowak e' ekiblë'wa̱bitu̱
ie'pa tö. Ye' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne. Ye'
tso' wötëule ë́.
16 Mik blu' pan yuökwakpa kue̱blu e' tö
isue̱ tö José tö iyami kabsuè̱ e' wà paké
ta̱ idettsa̱ buaë eta̱ ie' tö ie' icha paké ia̱
ñies. Ie' iché:
—Ye' kabsue̱ tö ye' wa̱ kkö́ dami mañal
ye' wökir ki̱, e' a̱ pan saruru dami. 17 Kkö́
tkër ká̱kke̱ ë́k e' a̱ pan dami blu' a̱ daklili.
Erë pan dami ye' wa̱ kkö́ a̱ ye' wökir ki̱ e'
ñeke dù tö.
18 Eta̱ José tö iché ie' a̱:
—Be' kabsue̱ e' wà kiane yënuk i' es:
kkö́ mañal e' dör ká̱ mañat. 19 E' wà kiane
chè tö ká̱ mañat ta̱ blu' tö be' kuli' tökök
patkeraë, ta̱ be' nu kichatkeraka̱ kal ulà
a̱. Dù tö be' nu katerawa̱.
20 Ká̱ de mañat ta̱ blu' tö iduéswö
tkö'we̱ chkè wa di'yè wa tai̱ë ikue̱blupa
ulitane kaneblöke ie' a̱ e'pa a̱. E' shu̱a̱
ie' tö ivino mukwakpa kue̱blu ena ipan
yuökwakpa kue̱blu e'pa böl tsu̱kbitu̱
patké s'wöto wé a̱ ikue̱blupa ulitane
wörki̱. 21 Vino mukwakpa kue̱blu e' a̱
ikané méneitö. Ie' tö blu' a̱ itka̱' méne
we̱s kuaë es. 22 Erë pan yuökwakpa
kue̱blu, e' patkémi nu kichatkèka̱ we̱s
José tö iyë' es. 23 Erë vino mukwakpa
kue̱blu e' kë̀ e̱r a̱neia̱ José ska'.

Egipto blú kabsue̱ bötökicha e' wà paké José tö

41 Duas de bök, e' ukuöki̱ ta̱ Egipto
blú kabsue̱ tö ie' dur di' kiè Nilo
e' kkömik. 2 Ie' isue̱ tö baka deyal di' a̱
kuktö. E' dör baka bua'buaë jani'janila.
E' iëte̱r chkök kuachka shu̱a̱. 3 E' itöki̱
baka skà deyal kuktö di' a̱. Erë e' dör su-
luë sí sulula. E' míyal di' kkömik baka
malè̱ o̱'mik. 4 Eta̱ baka sí sulula kuktö, e'
tö baka bua'buaë kuktö e' katélur.
Ee̱ ta̱ blu' ti̱'neka̱. 5 E' ukuöki̱ ta̱ bet
ie' kapowa̱ne ta̱ ikabsue̱ne tö ì talarke
kuö̀ sù̱ kiè trigo e' klö̀ elka è̈ a̱ ila'k deka̱
kul. Ila'k e' dör bua'buaë iwö blubluë. 6 E'
itöki̱ iskà tskine e' klö̀ elka è̈ a̱ ila'k deka̱
kul ñies, erë sulula idir. Siwa̱' datse̱ diwö
tskirke e' kke̱ e' tö isiwé̱wa̱ ña'wé̱wa su-
luë mía̱ wö yabé è̈. 7 Eta̱ ila'k kul siulewa̱
sulu e' tö ila'k bua'bua katélur se̱raa̱.
Blu' ti̱'neka̱ ta̱ ié̱na ia̱ne tö ie' kab-
sa̱u̱ke moki̱. 8 Erë bule es bla'mi ta̱ ie'
kabsue̱ e' tö ie' e̱riawé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' tö
Egipto íyi tötkökwakpa ena íyi jche̱r tai̱ë
ese wakpa, ko̱s tsu̱k patké. Ie' kabsue̱ e'
pakéitö ie'pa a̱. Erë ie'pa ulitane kë̀ a̱ ie'
kabsue̱ e' wà a̱ne. 9 Eta̱ vino mukwakpa
kue̱blu e' tö iché blu' a̱:
—A blu', e̱rpa ye' e̱na idaa̱ tö sulu ye' e̱'
wamblé. 10 Mik be' uluneka̱ tai̱ë be' pan
yuökwakpa kue̱blu ki̱ ena ye' ki̱, eta̱ be'
tö sa' wötökwa̱ patkë' be' kkö'nukwakpa
kue̱blu e' wé a̱. 11 Ká̱ et nañewe ta̱ pan

yuökwakpa kue̱blu kabsué̱. Ye' kabsué̱
ñies. Sa' kabsué̱ e' wà ta̱' ulawa ulawa.
12 Ee̱ wëm dur eköl duladula hebreowak,
e' dör s'wöto wé wökir e' kanè méso. Ie' a̱
sa' tö sa' kabsué̱ e' paké ta̱ ie' tö iwà ché
sa' a̱. 13 ¡Iwamblëne yësyësë we̱s ie' tö sa'
a̱ iyë' es! Ye' dene ye' kané a̱ ta̱ iëköl nu
kichatkéka̱ kal ulà a̱.

14 Eta̱ blu' tö José tsu̱k patké ta̱
iyéttsa̱rakitö bet s'wöto wé a̱. José tsà̱ tée
buaë, e̱' paié buaë, ta̱ ide ie'pa wa̱ blu'
wörki̱. 15 Blú tö iché ia̱:

—Ye' kabsué̱ erë kȅ yi é̱na iwà a̱ne. Erë
ie'pa tö iché ye' a̱ tö buaë be' tö s'kabsuè̱
e' wà pakè.

16 Ie' tö iiu̱té:

—A këkëpa e' kȅ yënuk ye' a̱. Erë
Skëköl tö e' chèmi be' a̱ be' ki̱moie.

17 Blu' tö iché ia̱:

—Ye' kabsué̱ tö ye' dur di' kiè Nilo e'
kkömik. 18 Ye' isué̱ tö baka deyal di' a̱
kuktö. E' dör baka bua'buaë jani'janila.
E' iëte̱r chkök kuachka shu̱a̱. 19 E' itöki̱
baka skà deyal di' a̱ kuktö. Erë e' dör su-
luë sí pola. ¡Kȅ ye' wa̱ baka su̱ule sí poë
suluë ká̱ i' a̱ ekkë chökle! 20 Eta̱ baka sí
sulula kuktö, e' tö baka bua'buaë kuktö
e' katélur. 21 Baka sí suluë e' tö baka
bua'buaë katélur erë kȅ iwër tö ikatélur.
Itso'ia̱ sí poë we̱s ke̱net es.

"Ee̱ ta̱ ye' ti̱'neka̱. 22 Eta̱ bet ye' skà
kapowa̱ne ta̱ ye' skà kabsué̱ne tö ì talarke
kuȍ sù̱ e' klȍ elka ȅ a̱ ila'k deka̱ kul. Ila'k e'
dör bua'buaë iwö blubluë. 23 E' itöki̱ iskà
tskine e' klȍ elka ȅ a̱ ila'k deka̱ kul ñies.
Erë e' ala'k dör sulula. Siwa̱' datse̱ diwö
tskirke e' kke̱ e' tö isiwé̱wa̱ ña'wé̱wa su-
luë mía̱ wö yabé ȅ. 24 Eta̱ ila'k kul siule-
wa̱ sulu e' tö ila'k bua'bua katélur se̱raa̱.
E' ko̱s pakéyö s'tötkökwakpa a̱ erë ie'pa
shu̱a̱ kȅ yi a̱ iwà a̱ne yës."

25 Eta̱ José tö blu' iu̱té:

—A këkëpa, be' kabsué̱ bötökicha, e'
wà dör etkȅ. Ì we̱raë Skëköl tö kukuie
e' chök ie' tso' be' a̱ kabsuè̱ a̱ ka̱m iwà
tkȍ e' yöki̱. 26 Baka bua'buaë ena ala'k
bua'buaë e' wà dör etkȅ, e' dör duas kul.
27 Baka sulula sí poë deka̱ ibua'buaë itöki̱
ena ala'k suluë siulewa̱ siwa̱' wa̱, e' wà
dör etkȅ. E' dör duas kul skà. E' duéswö
wa ketba a̱rdaë s'ki̱ dȍ duas kul e'. 28 Ì
we̱raë Skëköl tö kukuie e' chök ie' tso'
be' a̱ we̱s ye' tö be' a̱ ichétke es. 29 Ke̱we
dalì wördaë tai̱ë Egipto ko̱s a̱ döka̱ duas
kul. 30 E' ukuöki̱ ta̱ duas skà datskene
kul e' dör ketba tai̱ë duéswö. Bli e' tö
Egipto ko̱s sulu'we̱rawa̱. E' kue̱ki̱ duas
kul buaë e' a̱ dalì wöne tai̱ë e' kȅ a̱rpaia̱
yi é̱na. 31 Bli a̱rdaë tai̱ë darërë, e' kue̱ki̱
dalì wönebak tai̱ë e' peli kȅ wërpaia̱ yës.
32 A këkëpa, be' kabsué̱ bötökicha, e' wà
kiane chè tö Skëköl tö iwe̱raë moki̱ë. Bli
döraë se' ki̱ bet.

33 A këkëpa, be' ka̱wöta̱ wëm yulök
eköl e̱rbikȍ buaë wa̱ íyi jche̱r tai̱ë ese. E'
múka̱ ká̱ kue̱bluie. 34 Ikaneú̱ i' es: wëpa
yulő a̱s ie'pa mi' Egipto ko̱s a̱ daliwö kak
blök daliwö tso' tai̱ë duas kul e' dalewa.
Mik daliwö tso' döka̱ saco ske̱l eta̱ ikió̋ ia̱
saco et blënoie ketba yöki̱. 35 Ie'pa a̱ ichő
tö daliwö ñe' ko̱s dapa'ú̱ bánet bánet ká̱
tso' ko̱s Egipto e' a̱. E' kkö'nuk patkő be'
wák tö sulitane tioie. 36 Es daliwö blër-
daë a' wakpa ulitane a̱ a̱s ie'pa kȅ ttȍ
ketba tö mik ketba duéswö de s'ki̱ eta̱.

José yöne Egipto wökirie

37 Ì ché José tö ie' a̱ e' mène buaë ie' a̱
ena ikue̱blupa ko̱s e'pa a̱. 38 E' kue̱ki̱ ie'
tö iché ie'pa a̱:

—Wëm i' a̱ Skëköl Wiköl tso'. Kȅ se' a̱
wëm skà ku̱rpa we̱s ie' es.

39 Eta̱ ie' tö iché José a̱:

—Skëköl tö íyi ulitane ikkë e' kkaché
be' a̱. E' kue̱ki̱ be' e̱rbikȍ buaë, be' wa̱ íyi
jche̱r tai̱ë sulitane tsa̱ta̱. 40 Be' tkekeka̱yö
ye' ká̱ ko̱s e' wökirie. Sa' wakpa ko̱s tö
be' ttȍ dalöieraë. Ye' eköl ȅ dör kibiie be'
tsa̱ta̱, ye' dör blu' e' kue̱ki̱. 41 I̱'ñe ye' tö
ichè tö be' dör Egipto wökir kibi. 42 Eta̱
blu' tö iulatsio tso' iwa̱ ikka shtoie, e'
yéttsa̱ iéwa̱ José ulatska a̱. José paiérak-

itö datsi' bua'bua ese wa. Ñies bulë dör oro ese iéwa̱itö José kuli' a̱ et. 43 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö José ké e̱' tkökka̱ shkök karreta shköke ie' karreta itöki̱ e' ki̱. Ie' tö ie'pa we̱lepa patkémi ke̱we ichök pë' a̱ a̱neule: “¡A' e̱' skṍ! ¡Ka̱wö mú se' wökir kibi datse̱ a̱s e' tkö̀mi!” Es ie' tö José yué Egipto wa'ñe e' wökirie.

44 Eta̱ blu' tö iché José a̱:

—Ye' dör Egipto blú erë kè̀ yi a̱ ì o̱nuk ká̱ i' ki̱, be' kè̀ wa̱ iké̱wö mène e' ta̱.

45 Ie' tö José kiè méka̱ Safenat-panéah egiptowak ttö̀ wa. Ie' tö tayë kiè Asenat e' mé José a̱ se̱nowa̱ie. E' dör wëm kiè Potifera e' alà busi. Potifera dör egiptowak sacerdote§§ eköl. Ie' kaneblöke ká̱ kiè On ee̱. Es José a̱te̱ Egipto wa'ñe e' wökirie. 46 Mik ie'pa wa̱ José dë'bitu̱ blu' ska', e' ké̱wö ska' ta̱ ie' ki̱ duas tso' dabom mañayök (30).

José e̱' chéa̱t blu' a̱ ta̱ imítke ikaneu̱k Egipto ko̱s a̱. 47 Duas kul tsá̱ shu̱a̱ dalì wöne ta̱i̱ë shu̱te̱. 48 Daliwö e' ko̱s kak dapa'wé̱ José tö ta̱ ibléitö ká̱ wa'ñe. Wé̱ dalì e' wöne ese wakpa ká̱ a̱ ibléa̱t u tso' daliwö blóie ese a̱. Es ibléitö ká̱ ulitane tso' Egipto e' a̱. 49 Ie' tö daliwö dapa'wé̱ ta̱i̱ë we̱s dayë tsé̱wö kè̀ ishta̱r es. E' kue̱ki̱ ie' kè̀ wa̱ ishta̱neia̱.

50 Ketba ké̱wö ka̱m döwa̱ e' yöki̱ José alaköl kiè Asenat, e' alà ku̱ne böl wëpa. 51 Mik ilà tsá̱ ku̱ne, eta̱ José tö iché: “Skëköl tö ye' bak e̱rianuk ena ye' yamipa e' ko̱s chöwé̱wa ye' é̱na.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Manasés.* 52 Mik ilà skà ku̱ne, eta̱ ie' iché: “Skëköl tö ye' a̱ alà mé ká̱ wé̱ ki̱ ye' bak weinuk ta̱i̱ë ee̱.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Efraín.†

53 Duas kul dalì wöne ta̱i̱ë Egipto e' tka. 54 E' ukuöki̱ ta̱ duas kul skà debitu̱ e' dör ketba poë duéswö we̱s José tö iyë' es. Ketba de ká̱ wa'ñe erë Egipto ko̱s a̱ chkewö tso'. 55 Mik Egipto wakpa teketke ketba tö, eta̱ ie'pa mía̱ iblú a̱ chkewö kiök. Ie' tö iché ia̱rak: “A' yú José ska' ta̱ ì ko̱s chéitö a' a̱ e' wà iu̱tṍ.”

56 Mik ketba de ká̱ wa'ñe, eta̱ José tö dalì tso' blëule iwé a̱ e' ko̱s kköppée chkewö watu̱o̱ Egipto wakpa a̱. Ketba kí̱ datse̱ ta̱i̱ë shu̱te̱. 57 Ká̱ ulitane wakpa a̱ kè̀ ì ku̱'ia̱ katanoie, e' kue̱ki̱ ie'pa de Egipto chkewö ta̱u̱k José ska'.

José ëlpa mía̱ Egipto

42 Mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱ tö chkewö tso' Egipto watuè̱, eta̱ ila'r a̱ ichéitö: “¿Iṍk a' iëte̱r ñì sa̱u̱k è̀? 2 Ye' a̱ iyëne tö chkewö tso' Egipto. A' yú ee̱ chkewö ta̱u̱k a̱s kè̀ se' duö̀lur ketba wa̱.”

3 Eta̱ José ëlpa döka̱ dabop, e'pa míyal Egipto chkewö ta̱u̱k. 4 Erë Jacob kè̀ wa̱ ilà Benjamín, e' dör José ël táie imì wa, e' patkënemi iëlpa ta̱ ie' ibikeitsé dö' ì tkö̀ ita̱ ñala̱ ki̱. 5 Ketba tso' ta̱i̱ë Canaán e' kue̱ki̱ ta̱i̱ë Canaánwakpa míyal chkewö ta̱u̱k Egipto. Esepa shu̱a̱ Jacob ala'r mirwa̱rak chkewö ta̱u̱k ñies.

6 José dör Egipto ká̱ kue̱blu. Ie' tö chkewö watue̱ke sulitane datse̱ ita̱u̱k e'pa a̱. Mik iëlpa demi iwörki̱, eta̱ ie'pa wöéwa dö̀ i̱ski̱ ie' dalöiök. 7 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱ bet tö ie'pa dör iëlpa. Erë ie' e̱' éwa iyöki̱ we̱s kè̀ ie' wa̱ isu̱ule es. Kè̀ ie' e̱' kkayëne wa̱ ie'pa a̱ tö ie' dör ie'pa ël. Eta̱ ie' tö iëlpa chaké kësik wa:

—¿Wé̱ a' se̱kkëpa bite̱?

Ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' bite̱ Canaán chkewö ta̱u̱k be' ska'.

§§41:45 ***sacerdote:*** Sacerdote i' kè̀ dör we̱s i̱'ñe itso' es. E' skéie ie'pa dör egiptowakpa siwa̱' e' wà kaneu̱kwakpa.

*41:51 ***Manasés:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *ichöwé̱wa ye' é̱na.*

†41:52 ***Efraín:*** Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè *alà kéka̱* ö *dalì wör.*

8 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱, erë ie'pa kë̀ wa̱ ie'
su̱newa̱. 9 Ie' tö iëlpa kébisu̱' e' a̱newa̱ ie'
é̱na. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' dör sa' bolökpa datse̱ sa' sa̱u̱k tö
we̱s a' döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱' aloka̱ sa'
ki̱.
10 Ie'pa iiu̱té:
—A këkëpa, e' kë̀ dör es. Sa' kë̀ dör a'
bolökpa. Sa' debitu̱ chkewö è̱ ta̱u̱k. 11 Sa'
ko̱s i' e' yë́ dör eköl è̱. Sa' se̱rke buaë
yësyësë. Kë̀ sa' dör yi bolökpa.
12 Ie' tö ichéne ie'pa a̱:
—Au. A' se̱kkë tso' ka̱chök. A' datse̱ sa'
ká̱ sa̱u̱k tö we̱s a' döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱'
aloka̱ sa' ki̱.
13 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' tso' be' wörki̱ we̱s be' kanè mé-
sopa es. Sa' döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12).
Sa' yë́ dör eköl è̱. Sa' se̱rke Canaán. Sa' ël
tsirla ë́k e' a̱te̱ sa' yë́ ta̱. Iëköl blënewa̱tke.
14 Erë ie' tö iskà chénerakia̱:
—Ye' ichétke tö a' dör sa' bolökpa.
15 Egipto blú ttö̀ wa yö ichè a' a̱ tö a' kë̀
wa̱ a' ël tsirla e' dë' í̱e̱, e' ta̱ a' kë̀ mi'pa
ká̱ i' ki̱. Es ye' isuè̱mi tö a' ttö̀ moki̱. 16 A'
eköl yú a' tsirla tsu̱kbitu̱. A' male̱pa a̱te̱
wötëule. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö a' ttöke
e' dör moki̱. E' kë̀ yëne, e' ta̱ a' dör sa'
bolökpa. E' chéyö Egipto blú ttö̀ wa.
17 Ie' tö ie'pa wötéwa̱ se̱kka̱ döka̱ ká̱
mañat. 18 Ká̱ de mañat eta̱ ie' tö iché
ia̱rak:
—Ye' tö Skëköl dalötse̱ta̱'ka̱. Ì cheke
ye' tö a' a̱ e' ú̱, e' ta̱ ye' kë̀ tö a' ttök-
wa̱ patkepa. 19 Yëne tö a' dör wëpa ttö̀
moki̱ ese, e' ta̱ a' eköl múa̱t wötëule. A'
male̱pa yúne, chkewö tsú̱mi a' yamipa
tteke ketba tö e'pa a̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱ a' ël
tsirla e' tsú̱bitu̱ ye' a̱ suè̱. Es ye' tö isuè̱mi
tö a' ttöke e' dör moki̱. E' kë̀ dör es, eta̱
a' duöralur.
Eta̱ ie'pa tö iché: “E' dör buaë sa' a̱.”
21 Eta̱ ichérakitö ñì a̱:
—Moki̱ë se' e̱' wamblë' suluë se' ël José
ta̱. Mik ie' kköyë' ta̱ië se' a̱ tö ì sulu kë̀
wamblar ie' ki̱ erë́ se' isu̱' tö ta̱ië ie' e̱ri-
ane, erë kë̀ e' ska' se' tkine. E' nuí̱ ki̱ se'
weirke i̱'ñe.
22 Eta̱ Rubén tö iiu̱té:
—Ye' tö iyë' a' a̱: “Kë̀ ì wamblar José
ki̱.” Erë a' kë̀ wa̱ ye' ttö̀ iu̱tëne. E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ se' ka̱wöta̱ idu'wa̱ e' nuí̱ pata̱u̱k.
23 José ttöke iëlpa ta̱ egiptowak ttö̀ wa
e' pakekene o̱'ka tö ie'pa a̱ iwakpa ttö̀
wa. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ ijche̱r tö ie'pa
ttöke e' a̱ne ie' é̱na. 24 Mik ie' tö ie'pa
ttöke e' ttsé, eta̱ ie' e̱' skéttsa̱ mía̱ bánet
iu̱k. Mik ie' e̱r deka̱ne ttoie, eta̱ ie' dene
ie'pa ska'. Ie' tö Simeón yöktsa̱ patké ta̱
ipayuéwa̱rakitö iëlpa wörki̱. 25 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ikanè mésopa patké iëlpa sku' wà
iök chkewö wa. Ñies ichéitö ia̱rak: “Ie'pa
chkewö e' ské ió̱wa̱ iwakpa bil ekkë sku'
a̱. Ñies chkè bakó̱mirakia̱ ñè ñala̱ ki̱.” Eta̱
ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö iché ia̱rak es. 26 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö ichkewö méka̱ iburro
ki̱ ta̱ imíyal.
27 Mik ie'pa demi ñala̱ ki̱ wé̱ ie'pa
kapökerö ee̱ eta̱ ie'pa eköl tö isku' a̱ burro
chkö̀ tso' e' kkö̀ wöttsée iburro tioie ta̱
isué̱ tö inuköl àr sku' shu̱a̱. 28 Ie' tö iché
iëlpa a̱:
—¡Isa̱ú̱! Ye' inuköl mébitu̱ne ie'pa tö e'
àr sku' a̱.
Ie'pa ulitane suane ta̱ië e̱riane ta̱ië.
Ichérakitö ñì a̱:
—¿Ì wamblök Skëköl tso' se' ta̱?
29 Mik ie'pa demine Canaán, eta̱ ì tka
ie'pa ta̱ Egipto e' ko̱s pakérakitö iyë́ a̱.
Ie'pa tö iché ia̱:
30 —Ká̱ e' wökir e' tté sa' ta̱ kësik wa.
Ie' tö iché tö sa' dör ie'pa bolökpa. 31 Sa'
tö iché ia̱: “Sa' se̱rke buaë. Kë̀ sa' dör yi
bolökpa. 32 Sa' döka̱ dabom eyök ki̱ böl.
Sa' yë́ dör eköl è̱. Sa' ël eköl blënewa̱tke,
iëköl a̱te̱ sa' yë́ ta̱ Canaán.” 33 Eta̱ ie' tö sa'
iu̱té: “A' ttö̀ moki̱, e' ta̱ a' ël eköl e' múa̱t
í̱e̱ ye' ska' eta̱ chkewö tsú̱mi a' yamipa a̱.
34 Erë a' ël tsirla ë́k e' tsú̱bitu̱ ña suè̱. Es
ye' wa̱ ijche̱rmi tö a' ttö̀ moki̱. A' tö iwé̱
es, e' ta̱ ye' tö a' ël èmimine. Ñies a' íyi
tuè̱mi bua' sa' ká̱ i' ki̱.”

35 Mik José ëlpa tso' isku' wakkau̱k, eta̱
ie'pa isué̱ sku' a̱ inuköl deyal parratule-
wa̱. Mik e' sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune iyë́
ñies. 36 Jacob tö iché ia̱rak:

—A' tso' ye' muka̱t alà kë̀ ta̱'. José
blënewa̱ se' yöki̱. Simeón ñies, kë̀ ku̱' se'
ta̱. I' ta̱ Benjamín kiane tsè̱mi a' ki̱ darë
wa. Ke̱krаë ye' weirke.

37 Rubén tö iché iyë́ a̱:

—Bejamín múmi ye' a̱. Ye' tö
ikkö'neraë buaë. Ye' wa̱ idörane be' a̱.
Ye' kë̀ wa̱ idë'ne, e' ta̱ ye' alà böl e'
ttö́lur.

38 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' alà kë̀ mìne a' ta̱. Iël José du'wa̱
ta̱ ie' ë̀ dawa̱ia̱. Dö' ì sulu tkö̀ ie' ta̱ ñala̱
ki̱, e' ta̱ këkëla i' duömiwa̱ ilà dalërmik
ta̱ a' iane iwiie.

Benjamín ëlpa wa̱ imítse̱r Egipto

43 Ketba tkëneia̱ darërë Canaán.
2 Chkewö dë'bitu̱rak iwa̱ Egipto,
e' e̱newa. Eta̱ Jacob tö iché ila'r a̱:

—A' yúne chkewö skà ta̱u̱k se' a̱.

3 Erë Judá tö iiu̱té:

—Wëm tso' ee̱ e' tö iyë' sa' a̱ yësyësë:
“A' kë̀ wa̱ a' ël tsirla dë' íe̱, e' ta̱ a' kë̀ tö
ye' sue̱pa.” 4 Be' tö sa' ël tsirla émi sa' ta̱,
e' ta̱ sa' mi'mi chkewö ta̱u̱k be' a̱. 5 Erë be'
kë̀ tö ièmi sa' ta̱, e' ta̱ kë̀ sa' mìne. Wëm
e' tö sa' a̱ iché: “A' kë̀ wa̱ a' ël tsirla dë'
íe̱, e' ta̱ kë̀ a' tö ye' sue̱pa.”

6 Jacob tö iiu̱té:

—¿Iö́k a' tö ì sulu wambleke ta̱ië ye'
ki̱? ¿Iö́k a' tö iché wëm e' a̱ tö a' ël skà
tso'ia̱ eköl?

7 Ie'pa tö iiu̱té:

—Wëm e' tö sa' chakéwa̱ie darë wa:
“¿A' yë́ tso'ia̱ ttsë'ka? ¿A' ël skà tso'?”
Kë̀ we̱s sa' a̱ io̱nukia̱. Sa' ka̱wöta̱ iiu̱tök
yësyësë. Sa' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wëm e' tö sa'
a̱ ichémi: “A' ël tsú̱bitu̱ ye' a̱ suè̱.”

8 Judá tö iché ie' a̱:

—Se' se̱nakia̱, e' ta̱ be' alà ö́mi ye' ta̱.
Ye' tö ikkö'neraë. Es be' ena sa' ena se'
ala'r ko̱s kë̀ duöpalur ketba wa̱. 9 Ye'
e̱' chö̀ ie' skéie. Ì de we̱s ie' ta̱, e' nuí̱
tue̱raëyö. Ye' kë̀ wa̱ ie' dë'ne be' ska',
e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë. 10 Kë̀ sö
ka̱wö chöu̱k ta̱ië. Warma i' ta̱ sa' daretke
bötökicha.

11 Iyë́ tö iiu̱té:

—E̱'ma kë̀ we̱s io̱nuk. A' tö iú̱ i' es:
A' sku' a̱ íyi bua'bua tso' se' ká̱ a̱, ese
kak tsú̱mi wëm e' a̱. Bálsamo elkela ena
bul alí elkela ena kiö̀ masmas ena mirra
ena kalwö wödalo katanoie ese ko̱s kak
tsú̱mi ia̱ elkela. 12 Ñies inuköl tsú̱mi ia̱
jaishe̱t döka̱ bötökicha. Wé̱ a' wa̱ idë'ne
e' tsú̱mine múne ia̱ a' wák ulawa dö' ie'
wöa̱ ká̱ chë'wa. 13 A' yúne wëm e' ska'.
Alà tsú̱mi. 14 Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane
Tsata̱ e' a̱ ikiéyö a̱s wëm ñe' tö a' sa̱ù̱ e̱r
sia̱rë wa ta̱ imú tö be' ël ena Benjamín
ö́bitu̱ne. Ye' a̱te̱ alà kë̀ ta̱', erë ¿we̱s ye' e̱'
ù̱mia̱?

15 Eta̱ Jacob ala'r tö íyi kak ié, ñies
inuköl ié jaishe̱t döka̱ bötökicha. Ñies
Benjamín mírak iwa̱ ta̱ imíyal. Mik
idemirak José ska' 16 eta̱ ie' isué̱ tö Ben-
jamín debitu̱ ie'pa wa̱. Ie' tö iché iu
kue̱blu a̱:

—Wëpa wí̱kkë tsú̱mi ye' u a̱. Be' yú
baka ttökwa̱ elka e' kaneú̱ se' a̱. Ie'pa
chköke i̱'ñe ye' ta̱ dibata a̱.

17 Eta̱ iu kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s
ichéitö ia̱ es. Imítse̱rak iwa̱ e̱' ta̱ José u
a̱. 18 Erë ta̱ië ie'pa tkinewa̱ imítse̱rak iwa̱
José u a̱ e' kue̱ki̱. Ie'pa ttöramirak ñita̱:
Ie'pa tso' se' ki̱tö'u̱k. Ie'pa tö inuköl ië'mi
se' sku' a̱ e' nuí̱ tkëne se' mik. E' nuí̱ kue̱ki̱
ie'pa tö se' klö'we̱rawa̱ kaneblök ie'pa a̱
kanè mésopaie kë̀ patuè̱ ta̱' ese. Ñies se'
iyiwak klö'we̱rawa̱rakitö nuí̱ ki̱.

19 Mik ie'pa demi u wékkö a̱, eta̱ ie'pa
de tsi̱net u kue̱blu wörki̱ 20 ta̱ ichérakitö
ia̱:

—A këkëpa, su̱köt sa' dë' íe̱ chkewö
ta̱u̱k. 21 Erë sa' dë'mi wé̱ sa' kapökerö ee̱
ta̱ sa' sku' ko̱s kkö̀ wöttsée ta̱ e' a̱ ko̱s sa'
tö chkewö to̱' e' inuköl kue̱ne sa' tö se̱raa̱.
E' debitu̱ne sa' wa̱ mène. 22 Ñies sa' wa̱

inuköl skà de chkewö kí̱ tuo̱ie. Erë kè̀ sa'
wa̱ ijche̱r yi tö sa' inuköl ië'ka̱ne sa' sku'
a̱.
23 U kue̱blu tö iiu̱té:
—Kè̀ a' tkinuk. Kè̀ a' suanuk. Ye' tö a'
chkewö pato̱' e' inuköl klöo̱'. A' Këköl dör
a' yë́ Këköl ñies, e' tö inuköl e' ië'wa̱ a'
sku' a̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Simeón yéttsa̱ tsé̱mi
wé̱ iëlpa tso' ee̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ imítse̱rak
iwa̱ se̱raa̱ José u a̱. Eta̱ di' méitö ia̱rak
klò̀ skuoie. Ñies iburro tiérakitö. 25 Ie'pa
wa̱ ijche̱newa̱ tö ee̱ ie'pa chköke José ta̱
dibata a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ íyi kak de ie'
a̱ e' dapa'wé̱rakitö mè ie' a̱.
26 Mik ie' dewa̱ we̱shke̱, eta̱ ie'pa wa̱
íyi kak de e' mé ia̱. Ie'pa wöéwaie dò̀
iski̱ idalöiök. 27 Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ta̱
ichakéitö:
—A' yë́ de këkëpalatke yë' a' tö ye' a̱
su̱köt ¿is e' tso'? ¿Idobyërkeia̱?
28 Ie'pa skà wöéwane dò̀ iski̱ ta̱ ichéitö:
—A këkëpa, tö́, sa' yë́ tso' buaë. Ie'
dobyërkeia̱.
29 Eta̱ José ká̱ sué̱ ipamik shkit, ta̱ Ben-
jamín dör iël e̱kka imì wa ena iyë́ wa e'
sué̱itö. Eta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' ël tsirla yë' a' tö ¿e' dör wí̱?
Ie' tö iché Benjamín a̱:
—A alà, Skëköl e̱r buaë chò̀ be' a̱. 30 Ie'
tö iël sué̱wa̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë ta̱ ie'
ia̱kka̱. Bet ta̱ ie' e̱' skéttsa̱ mía̱ wé̱ ikapöke
ee̱ iu̱k. 31 Mik ie' ié̱ o̱ne ta̱ ie̱r pablëne ta̱
iwö skuée ta̱ imía̱ne iëlpa skà ta̱ ichéitö:
“Chkò̀ watiö́ bet.”
32 José tiérakitö bánet. Iëlpa tiérakitö
bánet. Egiptowak chköke José u a̱ e'pa
tiérakitö bánet ñies. Hebreowak dör ñá
egiptowak a̱ e' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ a̱ ka̱wö ta̱'
chkök ie'pa ta̱ ñita̱. 33 José tö ie'pa tulök-
wa̱ patké chkök ñì o̱'mik we̱s duas tso'
iki̱ es dò̀ ibataë. Ie'pa tö ibikeitsé: “¿We̱s
ie'pa wa̱ se' duéswö jche̱r?” E' kue̱ki̱ ie'pa
tkinewa̱ taie̱ ta̱ iñi sué̱ka̱. 34 Ie'pa dëne
chkè tso' José mesa ki̱ e' wa. Es iméitö
ulitane a̱. Erë Benjamín a̱ chkè méitö
kibiie döka̱ ske̱tökicha iëlpa dëne e' tsa̱-
ta̱. Ie'pa chké taie̱ blo'yé José ta̱ ttsë'ne
buaë.

José tka̱' tso' iwa̱ wayè

44 E' ukuöki̱ ta̱ iu kue̱blu kiére José
tö ta̱ ichéitö ia̱:
—Ie'pa sku' ko̱s wà iö́ka̱ chië chkewö
wa. Ñies ie'pa inuköl iö́ka̱ne isku' ko̱s kkò̀
ki̱. 2 Ñies ye' tka̱' yöule inukölchka wa
tso' ye' wa̱ wayè e' iö́ka̱ ie'pa ël tsirla e'
sku' kkò̀ ki̱, inuköl chkewö patuo̱ e' ta̱
ñita̱.
Eta̱ u kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s José
tö iché ia̱ es. 3 Bule es bla'mi diwö tskine
ta̱ José tö iëlpa a̱ ka̱wö mé shkökne iu a̱
iburroë. 4 Ka̱m ie'pa dò̀mi ka̱mië, eta̱ ie'
tö iché iu kue̱blu a̱:
—Be' yú ie'pa itöki̱. Mik be' ikué̱, eta̱
ichö́ ia̱: ‘Ye' e̱' wé̱ buaë a' ta̱, ¿iö́k a' e̱'
wamblé sulu ye' ki̱? ¿Iö́k a' tö ye' wökir
tka̱' yöule inukölchka wa, 5 e' dör wayè
ena íyi tötkoie, e' bléwa̱bitu̱ a' tö? A' e̱'
wamblé suluë.’
6 Mik ie' ikué̱rak, eta̱ ichéitö we̱s
iwökir tö iché ia̱ es. 7 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—¿Iö́k be' tö ttè e' ché sa' a̱ es? Kè̀ ekkë
chö́k sa' e̱' wamblò̀pa. 8 Sa' bite̱ Canaán
tkörö íe̱ inuköl mìne sa' sku' a̱ e' mukne.
¿We̱s be' ibikeitsèmi tö sa' tö inukölchka
ö orochka e' blèwa̱mi be' wökir u a̱?
9 Sa' sku' shu̱yulö́. Yi icha a̱ ikué̱bö, a̱s
e' wák duò̀wa̱. Sa' male̱pa a̱te̱ be' kanè
mésopaie.
10 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Iwà tköraë we̱s a' tö iché es. Erë wé̱
ë́k sku' a̱ iku̱newa̱ e' è̀ döraë ye' kanè mé-
soie. A' male̱pa kè̀ iane iwiie. A' mi'mine
buaë.
11 E' bet ie'pa ulitane tö isku' éwa iski̱
ta̱ ikkò̀ wöttsélor. 12 U kue̱blu tö sku'
shu̱yulérak ikibi ë́k ke̱we dò̀ itsirla Ben-
jamín ska'. Eta̱ Benjamín sku' kkò̀ a̱
tka̱' àr. 13 Ie'pa datsi' jchélor e̱riane taie̱
kue̱ki̱. Ie'pa dalì payuéne burro ki̱ ta̱ ib-
ite̱yalne José ska'. 14 Mik Judá ena iëlpa

demine José ska', eta̱ José duria̱. Ie'pa
wöéwa i̱ski̱ iwörki̱. 15 E' dalewa ie' tö
iché ia̱rak:
—¿Iö́k a' e̱' wamblö̀ es? ¿A' kë̀ wa̱
ijche̱r tö wëm dör we̱s ye' es, e' s'tötkè
buaë?
16 Judá tö iiu̱té:
—¿I̱ma sa' tö be' iu̱tèmi? ¿Ì wa sa'
tö be' a̱ ikkachèmi tö sa' kë̀ wa̱ ì sulu
wamblëne? Ì wamblëule sulu sa' wa̱ e'
sué̱ Skëköl tö. I' sa' iëte̱r be' wörki̱. Sa'
klö'ú̱ be' kanè mésoie. Yi sku' a̱ be' tka̱'
ku̱ne e' klö'ú̱ ñies.
17 Erë ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ ye' a̱ e' wamblënuk es. Yi sku' a̱
ye' tka̱' ku̱ne, e' ë̀ a̱te̱ ye' kanè mésoie. A'
male̱pa mi'mine buaë a' yë́ ska'. Kë̀ yi tö
a' tsiriwe̱pa.

Judá kköché sia̱rla Benjamín dalërmik

18 Eta̱ Judá debitu̱ José wörki̱ tsi̱net,
eta̱ ichéitö ia̱:
—A këkëpa, be' we'ikèyö, mishka ttök
se' böl ë̀. Be' dalö̀ dör we̱s Egipto blú dalö̀
es e' kue̱ki̱ kë̀ be' ulunuk ye' ki̱. 19 Be' tö
sa' a̱ ichaki' tö sa' yë́ ta̱', sa' ël skà ta̱'. 20 Sa'
tö be' iu̱të' tö́, sa' yë́ ta̱' këkëpalatke, ñies
sa' ël ta̱' eköl ià̱ duladula. E' ku̱ne mik sa'
yë́ kënewa̱tke eta̱. Sa' be' a̱ iyë' tö sa' yë́
ki̱ tai̱ë ilà tsirla ë́k kiar. Alà e' ë̀ a̱té̱a̱t imì
a̱. Ie' ël blënewa̱. 21 Be' tö sa' a̱ iyë' tö alà
e' tsú̱bitu̱ suè̱yö. 22 Sa' tö be' a̱ iyë' tö kë̀
ie' dö̀pa. Kë̀ ie' a̱ iyë́ menuka̱t ekörla. Mik
ie' tö iyë́ méa̱t eköl, eta̱ iyë́ duöwa̱mi ie'
dalërmik. 23 Erë be' sa' a̱ iyë' tö sa' kë̀ wa̱
ie' dë', e' ta̱ be' kë̀ sa' kiepawa̱.
24 “Mik sa' dë'mine sa' yë́ wörki̱, eta̱ ì
ko̱s yë' be' tö sa' a̱, e' paké sa' tö ie' a̱.
25 Ie' tö sa' a̱ iché: ‘A' yúne chkewö tau̱k.’
26 Erë sa' tö iiu̱té: ‘Sa' ka̱wöta̱ sa' ël tsirla
tsu̱kmi. Sa' kë̀ wa̱ ie' mìne, e' ta̱ wëm e'
kë̀ tö sa' kiepawa̱.’ 27 Ie' tö sa' iu̱té: ‘A'
wa̱ ijche̱r buaë tö ye' alaköl e' tö ye' a̱ alà
mé böl ë̀. 28 I̱ai̱ë eköl minea̱ ye' yöki̱, kë̀
ye' wa̱ isu̱neia̱. Ye' iklö'wé̱ tö ie' kötwa̱
iyiwak sulusi tö. 29 A' wa̱ ye' alà bata i'
mítse̱r ta̱ ì sulu tka ie' ta̱ ñala̱ wa, e' ta̱
wö'kela i' duörawa̱ e̱riar ë̀ wa̱. Itka es, e'
ta̱ a' iane iwiie.’
30–31 “Sa' yë́ é̱na ilà dalër tai̱ë. E' kue̱ki̱
sa' demine ie' ska', erë ie' isué̱ tö ilà tsirla
kë̀ dë'ne sa' wa̱, e' ta̱ ie' duörawa̱ e̱riar ë̀
wa̱. E' wiie sa' iardaë. 32 Ye' tö ye' yë́ a̱
iyë': ‘Ye' e̱' chö̀ be' alà tsirla kkö'nuk. Ye'
kë̀ wa̱ idë'ne, e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë.’
33 E' kue̱ki̱ ye' kköchö̀ be' a̱ tö ye' tsú̱a̱t
be' kanè mésoie, alà tsirla skéie. Ie' ö́mi
a̱s imi' iëlpa ta̱. 34 Alà tsirla kë̀ minene
ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s ye' mi'mine ye' yë́ ska'?
Ye' kë̀ ki̱ ye' yë́ kiane suè̱ weinuk sia̱rë.”

José e̱' chéka̱ iëlpa a̱

45 José kë̀ a̱ iwöklöneia̱ ikanè mé-
sopa ulitane tso' kaneblök ee̱ e'pa
wörki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱ a̱neule:
“A' ko̱s yúshka bánet. Sa' mú̱a̱t sa' wakpa
ë̀.” Es mik José e̱' chéka̱ iëlpa a̱, eta̱ ikanè
mésopa kë̀ ku̱' yës ie' ta̱.
2 Eta̱ ie' i̱éka̱ tai̱ë, e' ttsé Egipto wakpa
tö. Egipto blú a̱ itté demi tö José tso' iu̱k.
3 José tö iché iëlpa a̱:
—Ye' dör José. ¿Se' yë́ tso'ia̱ ttsë'ka?
Ie'pa tkirulune tai̱ë suane José yöki̱, e'
kue̱ki̱ kë̀ ie'pa a̱ ie' iu̱tëneia̱. 4 José tö iché
ie'pa a̱:
—A' shkö́wa̱ tsi̱net ye' o̱'mik.
Mik ie'pa e̱' skéwa̱ tsi̱net, eta̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:
—Ye' dör a' ël José wato̱'ttsa̱ a' tö tsè̱mi
Egipto e'. 5 Skëköl tö ye' patkë'bitu̱ í̱e a'
yöki̱ ke̱we s'tsa̱tkoie ketba ulà a̱. E' kue̱ki̱
kë̀ a' e̱rianuk, kë̀ a' tkinuk ye' wato̱'ttsa̱
a' tö e' kue̱ki̱. 6 Ketba de e' ki̱ duas de
bök. Eta̱ duas ske̱l kianeia̱. E' shu̱a̱ íyi
ko̱s kuatkèmisö erë kë̀ itskirpa yës. 7 Erë
Skëköl tö ye' patkë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ a' yöki̱
ke̱we a̱s a' aleripa kë̀ e̱rwa a̱s Skëköl tö
a' tsa̱tkö̀ ie' diché tai̱ë e' wa. 8 Es Skëköl
wák tö ye' patkë'bitu̱ í̱e, e' kë̀ dör a' ye'
wato̱'ttsa̱ e' kue̱ki̱. Skëköl tö ye' méka̱
Egipto blú pattökwakie. Ye' dör ie' u

kue̱blu ena Egipto wa'ñe wökir. 9 A' yúne
bet ye' yế ska' ta̱ ichố ia̱: 'Be' alà José
ttè i' patkébitu̱ be' a̱: Skëköl tö ye' méka̱
Egipto ká̱ ko̱s, e' wökirie. Be' shkố ye'
sa̱u̱k bet. Kề bö ipanuk tai̱ë. 10 Be' se̱r-
daë ká̱ kiè Gosen ee̱ be' yamipa ko̱s ta̱,
ñies be' iyiwak ko̱s ena ì ko̱s tso' be' wa̱
ekkë ta̱. 11 Ketba duéswö kianeia̱ ske̱l. E'
kue̱ki̱ ye' tö chkewö meraë a' ulitane a̱ a̱s
a' wa̱ chkewö tso' wë'.' 12 Ye' ël Benjamín
ena a' ulitane tö ichèmi ye' yế a̱ tö moki̱
ye' wák tté a' ta̱. 13 Ipakố ye' yế a̱ tö ye'
dör Egipto wökir. Ñies ì ko̱s sué̱ a' tö íe̱,
e' pakố ia̱. ¡Ye' yế tsú̱bitu̱ bet íe̱!
14 Eta̱ José tö iël Benjamín paklö'wé̱wa̱
ta̱ ii̱é̱ka̱. Es Benjamín tö José paklö'wé̱wa̱
ta̱ ii̱é̱ ñies. 15 Eta̱ José tö iëlpa ko̱s
wöalattsé, ñì paklö'wé̱wa̱rak ta̱ ii̱é̱rak.
Eta̱ e̱rpa iëlpa e̱r deka̱ ttök ie' ta̱.
16 Eta̱ Egipto blú u a̱ ttè demi tö José
ëlpa debitu̱ ie' ska', e' tö Egipto blú ena
ikue̱blupa ko̱s e'pa ttsë'wé̱ buaë. 17 Eta̱
Egipto blú iché José a̱:
—Ichố be' ëlpa a̱: 'A' chkewö payuố
iyiwak ki̱ ta̱ a' yúne Canaán. 18 Eta̱ a' yế
ena a' yamipa ko̱s e' tsú̱bitu̱ ye' a̱. Ká̱
tso' Egipto e' bua'ie mekeyö a' a̱. Ñies
chkewö tso' Egipto e' bua'ie mekeyö a' a̱.'
19 Ñies ichố ie'pa a̱: 'karreta tsú̱mi tai̱ë a'
alakölpa ena a' ala'r ena a' yế e'pa ko̱s
tso̱bitu̱. 20 Egipto íyi tso' bua'bua e' kak-
meraëyö a' a̱. E' kue̱ki̱ kề a' tkinuk ì tso'
a' wa̱ e' ki̱.'
21 Eta̱ Jacob ala'r tö iwé̱ i' es. José
tö karreta mé ie'pa a̱ we̱s Egipto blú
tö iché es. Ñies chkồ méitö ie'pa a̱ ñè
ñala̱ ki̱. 22 Ñies datsi' pa̱'a̱li̱ mé ia̱rak e̱'
mane'wo̱ie. Erë Benjamín a̱ datsi' kak-
méitö ske̱tökicha iënoie. Ñies inuköl
wömule̱ méitö ia̱ döka̱ cien mañalyök
(300). 23 Íyi bua'bua tso' Egipto e' kak
patkémi iyế a̱ payöule burro ki̱ döka̱
dabop. Ñies trigowö ena pan ena chkewö
skà e' payuéitö burro dabop skà ki̱ iyế a̱
ñè ñala̱ ki̱. 24 Mik José ëlpa mitke, eta̱
José tö iché ie'pa a̱:
—Kề a' mía̱ ñippök ñala̱ ki̱.
25 Ie'pa e̱' yéttsa̱ Egipto a̱ demi Canaán
iyế ska'. 26 Eta̱ ie'pa tö iché iyế a̱: "Be' alà
José tso'ia̱ ttsë'ka. Ie' tso' Egipto ká̱ ko̱s
e' wökirie." Ttè e' tö Jacob wökrawé̱wa̱
tai̱ë. Kề ute̱ia̱. Ie' kề wa̱ ttè e' klöo̱ne.
27 Erë mik ie'pa tö ì ko̱s yë' José tö ie'pa
a̱ e' paké iyế a̱, ñies mik Jacob tö karreta
patké José tö ie'pa tso̱mi e' sué̱, eta̱ ie' e̱r
deka̱ne ttsë'ne buaë. 28 Eta̱ ie' iché: "E' ề
kata ye' a̱, ye' alà José tso'ia̱ ttsë'ka. Ye'
mi'ke isa̱u̱k ka̱m ye' blërwa̱, e' dalewa."

Jacob mía̱ Egipto

46 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ iu a̱. Ì ko̱s tso'
iwa̱ e' mítse̱r se̱raa̱. Mik idemirak
ká̱ kiè Beerseba ee̱, eta̱ iyiwak ña'wé̱itö
iyế Isaac, e' Këköl dalöioie. 2 E' nañewe
Skëköl tté ie' ta̱ kabsue̱ie ta̱ ikiéitö ikiè
wa:
—A Jacob.
Jacob tö iiu̱té:
—¿Ì?
3 Eta̱ Skëköl iché ia̱:
—Ye' dör be' Këköl. Ye' dör be' yế
Këköl. Kề be' suanuk shkökmi Egipto.
Ee̱ ye' tö be' aleripa alöwe̱raë tai̱ë. 4 Ye'
mi'ke be' ta̱ Egipto. Ñies ye' wák tö be'
aleripa yerattsa̱ne ká̱ e' a̱. Ñies mik be'
duökewa̱tke eta̱ José tso' be' o̱'mik.
5 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba
a̱. Eta̱ ie' ala'r tö ie' iéka̱ karreta patkë'
Egipto blú tö ie'pa tso̱mi e' a̱. Ñies ie'pa
ala'r ena ie'pa alakölpa e'pa iéka̱rakitö
karreta a̱. 6 Eta̱ Jacob mía̱ Egipto iyami-
paë se̱. Ie' baka ko̱s ena ie' obeja ko̱s
e' mítse̱r ie' wa̱. Ñies ì ko̱s dë' ie' ulà a̱
Canaán e' mítse̱r ie' wa̱ se̱raa̱. 7 Ila'r ko̱s
ena isibayökpa ko̱s e'pa mía̱ da'a̱ Egipto.
8 Ikkëpa dör Israel aleripa mineyal
Egipto. E'pa dör Jacob ena ila'r.
Rubén, e' dör Jacob alà kibi ế̱k. 9 Eta̱
Rubén ala'r kiè: Hanoc, Falú, Hesrón,
ena Carmí.

10 Simeón ala'r kiè: Jemuel, Jamín,
Óhad, Jaquín, Sóhar, ena Saúl. Saúl mì
dör canaánwak.
11 Leví ala'r kiè: Guersón, Quehat ena
Merarí.
12 Judá ala'r kiè: Er, Onán, Selá, Fares
ena Zérah. (Er ena Onán, e'pa blënewa̱
Canaán.) Fares ala'r kiè Hesrón ena
Hamul.
13 Isacar ala'r kiè: Tolá, Puvá, Job ena
Simrón.
14 Zabulón ala'r kiè: Séred, Elón ena
Jahleel.
15 E'pa ko̱s dör Jacob ala'r ku̱ne Padán-
aram Lía ta̱. Ie'pa kutà kiè Dina, e'
ku̱ne ee̱ ñies. Jacob aleripa ko̱s wëpa
ena alakölpa e' döka̱ dabom mañayök ki̱
mañal (33).
16 Gad ala'r kiè: Sefón, Haguí, Esbón,
Suní, Erí, Arodí, ena Arelí. 17 Aser ala'r
kiè: Imná, Isvá, Isví ena Beriá. Ie'pa
kutà kiè Sérah. Beriá ala'r kiè Heber ena
Malquiel. 18 E'pa dör Jacob aleripa Zilpá
ta̱, e' mé Labán tö ilà busi Lía, e' a̱ ikanè
mésoie. Ie'pa ko̱s döka̱ dabom eyök ki̱
teröl (16).
19 Jacob alaköl kiè Raquel, e' ala'r
kiè José ena Benjamín. 20 José ala'r dör
ilaköl Asenat ta̱ e'pa kiè Manasés ena
Efraín. Ie'pa ku̱ne Egipto. Asenat dör
wëm kiè Potifera, e' alà busi. Potifera dör
egiptowak awá eköl. Ie' kaneblöke ká̱ kiè
On ee̱. 21 Benjamín ala'r kiè Bela, Béquer,
Asbel, Guerá, Naamán, Ehi, Ros, Mupim,
Hupim ena Ard. 22 E'pa dör Jacob aleripa
Raquel ta̱. Ie'pa ko̱s döka̱ dabom eyök ki̱
tkël (14).
23 Dan alà kiè Husim. 24 Neftalí ala'r
kiè: Jahseel, Guní, Jezer, ena Silem.
25 E'pa dör Jacob aleripa ilaköl Bilhá ta̱,
e' mé Labán tö ilà busi Raquel a̱ ikanè
mésoie. Ie'pa döka̱ kul (7).
26 Jacob ta̱ iyamipa e̱kka mìne Egipto,
e' wakpa döka̱ dabom teryök ki̱ teröl
(66). Ie' ala'r e' alakölpa, kë̀ shta̱ne ishu̱a.
27 José ala'r ku̱ne Egipto e'pa dör böl. Ja-
cob yamipa dë'mi Egipto döka̱ dabom
kuryök (70) se̱raa̱.
28 Eta̱ Jacob tö ilà Judá patkémi ke̱we
José a̱ ibiyöchök: "Be' shkö́ Gosen ye'
ñale̱tsu̱k." Eta̱ mik ie'pa demi Gosen,
29 eta̱ José tö ikanè mésopa ké ie' karreta
yöktsa̱ tsè̱mi iyë́ ñale̱tso̱ie. Mik idemi iyë́
ska' eta̱ iyë́ paklö'wé̱wa̱itö eta̱ ie' i̱é̱ tai̱ë.
30 Eta̱ Jacob tö iché José a̱:
—¡Ire' ye' blërwa̱mi buaë! Ye' be' sué̱ne
buaë, be' se̱rkeia̱ e' kue̱ki̱.
31 Eta̱ José tö iché iyamipa ko̱s a̱:
—Ye' mía̱ Egipto blú a̱ a' biyöchök tö
'ye' ëlpa ena ye' yë́ yamipa ko̱s se̱rke
Canaán e'pa debitu̱ e̱' tsu̱ka̱t ye' ska'.
32 Ie'pa dör iyiwak alöu̱kwakpa. E' kue̱ki̱
ie'pa baka ko̱s ena ie'pa obeja ko̱s ena
ì ko̱s tso' ie'pa wa̱ e' debitu̱ ie'pa wa̱.'
33 Mik Egipto blú tö a' chaké: '¿Ì dör a'
kanè?', 34 e' ta̱ ichö́ ia̱: 'Ke̱kraë sa' kanè
dör iyiwak alöu̱k we̱s sa' tsá̱ bak es.'
Egiptowak kë̀ kàne se̱nuk obeja alöu̱k-
wakpa ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ Egipto blú ka̱wö
mèmi a' a̱ se̱nuk Gosen.

47

Eta̱ José mía̱ ibiyö́ muk Egipto
blú a̱ ta̱ ichéitö ia̱: "Ye' yë́ ena
ye' ëlpa se̱rke Canaán, e'pa debitu̱ íe̱.
I' ta̱ ie'pa tso' Gosen. Ie'pa obeja ena
baka ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' debitu̱rak iwa̱
se̱raa̱." 2 José tö iëlpa shu̱shté döka̱ ske̱l
ta̱ imítse̱r iwa̱ Egipto blú ska' a̱s ie' tö
iwakpa sa̱ù̱. 3 Eta̱ Egipto blú tö José ëlpa
a̱ ichaké:
—¿Ì dör a' kanè?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, sa' dör obeja alöu̱kwakpa
we̱s sa' tsá̱ bak es. 4 Ketba meneka̱ tai̱ë
sa' ka̱ska'. Sa' iyiwak a̱ kë̀ chkè ta̱'ia̱, e'
kue̱ki̱ sa' bite̱a se̱nuk ká̱ i' ki̱. Be' we'ikè
sa' tö, ka̱wö mú sa' a̱ se̱nuk Gosen.
5 Eta̱ Egipto blú tö iché José a̱:
—Be' yë́ ena be' ëlpa de se̱nuk be'
ta̱. 6 Ká̱ tso' Egipto e' wé̱ kiane be'
ki̱ e' mú ie'pa a̱ se̱noie. Ko̱s ká̱ tso'
Egipto e' bua'ie dör Gosen e' mú ie'pa a̱
se̱noie. Be' yamipa shu̱a̱ wëpa tso' iyiwak

kkö'nè buaë, e' ta̱ esepa múka̱ ye' iyiwak
kkö'nuk.
7 Ñies José wa̱ iye̋ Jacob mí kkachè
Egipto blú a̱. Jacob tö Egipto blú shke̱'we̱̋
e̱r bua' wa. 8 Eta̱ Egipto blú tö ie' a̱
ichaké:
—¿Ko̱s duas tso' be' ki̱?
9 Jacob iiu̱té:
—Ye' ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom
mañayök (130) shkök wȉ̱ a̱ dià a̱. Ka̱wö
e' kȅ dör tai̱ë. E' tka ye' ki̱ darërë. Erë
ka̱m ye' ki̱ duas dȍ ko̱s ye' ye̋pa ki̱ duas
bak ekkë.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' chéa̱t Egipto
blú a̱ ta̱ imía̱. 11 Eta̱ José tö ká̱ bua'bua
tso' Egipto, e' mé iye̋ ena iëlpa a̱ se̱noie
we̱s Egipto blú tö iché es. Ká̱ e' a̱te̱ Ram-
sés. 12 Ñies ie' tö chkewö meke iyamipa
a̱ ko̱s ila'rla tso' u a̱ u a̱ ekkë.

José tö chkewö watué̱ Egipto wakpa a̱

13 Ká̱ ulitane kȅ íyi wöria̱, e' kue̱ki̱
ketba kí̱ tkërke poë. Ketba tö s'tteke
tai̱ë Canaán ena Egipto. 14 Chkewö tué̱
Egipto wakpa tö ena Canaánwakpa tö, e'
ské ko̱s blé José tö Egipto blú u a̱. 15 Mik
Egipto wakpa ena Canaánwakpa inuköl
e̱newa se̱raa̱, eta̱ Egipto wakpa mía̱ José
ska' ta̱ iché ia̱:
—¡Be' sa' a̱ chkewö mú! Kȅ sa' inuköl
ta̱'ia̱. Kȅ idör bua' tö e' ȅ kue̱ki̱ be' tö sa'
méttsa̱ duökwa̱ ketba a̱.
16 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kȅ wa̱ inuköl ta̱'ia̱, e' ta̱ a' iyiwak
tsú̱bitu̱ ña, e' skéie ye' tö a' a̱ chkewö
meke.
17 Egipto wakpa wa̱ kabaio ena obeja
ena baka ena burro e' ko̱s mí ie' a̱. E'
skéie ie' tö chkewö mé ie'pa a̱ dȍ duas ek.
18 Duas e' tka eta̱ ie'pa míyalne ie' ska' ta̱
iskà ché ia̱:
—Be' wa̱ ijche̱r buaë tö kȅ sa' wa̱
inuköl ta̱'ia̱. Ñies sa' iyiwak ko̱s, e' dör be'
icha. Sa' ká̱ ȅ tso'ia̱ sa' wa̱ ena sa' wakpa,
e' ȅ tso'ia̱ sa' wa̱ mè be' a̱ 19 Sa' wákpa ta̱ú.
Sa' ká̱ ta̱ú ñies. E' skéie iyiwö mú sa' a̱. Sa'
kaneblȍmi sa' wákpa ká̱ a̱ Egipto blú a̱.
Es sa' a̱te̱ Egipto blú kanè mésopaie. Eta̱
chkewö ȅ memibö sa' a̱ a̱s kȅ sa' duȍlur
ketba wa̱ ena sa' ká̱ kȅ weir e̋ ichők.
20 Egipto wakpa tö iká̱ watué̱ttsa̱ José
a̱ ketba kue̱ki̱. Es Egipto ká̱ ko̱s de Egipto
blú ulà a̱. 21 Ñies Egipto wakpa ko̱s a̱te̱
blu' kanè mésopaie. 22 Ie'pa sacerdotepa
ká̱ e' ȅ kȅ to̱ne José wa̱. Egipto blú tö
chkewö kakmeke ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
kȅ wa̱ iká̱ wato̱nettsa̱.
23 E' ukuöki̱ ta̱ José tö iché Egipto
wakpa a̱:
—A' wákpa ko̱s ena a' ká̱ ko̱s e' to̱'ttsa̱
ye' tö se' blú a̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' ko̱s a̱te̱
ie' ulà a̱. Iyiwö i' tsú̱mi a' tö ta̱ ikuatkő.
24 Mik iwöne ta̱ iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l,
eta̱ itsá̱ yőttsa̱ saco et mè Egipto blú a̱.
Iyiwö ëyök a̱te̱ e' dör a' a̱ kuatkè, ñies a'
yamipa ulitane a̱ ñanoie.
25 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Be' tö sa' tsa̱tké ketba ulà a̱. Be' e̱r
bua' sa' ta̱. E' kue̱ki̱ sa' e̱' chöke Egipto
blú kanè mésopaie.
26 Es José tö ka̱wö mé Egipto wakpa
a̱ tö iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l e' tsá̱
yőttsa̱ saco et mè Egipto blú a̱. I̱'ñe ta̱
e' we̱keia̱ ie'pa tö es. Egipto sacerdotepa
ȅ kȅ ka̱wöta̱ iyiwö tsá̱ muk Egipto blú a̱,
ie'pa ká̱ kȅ dë' Egipto blú ulà a̱ e' kue̱ki̱.

Jacob tö ittè bata ché José a̱

27 Es Israel aleripa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk
Gosen, ká̱ e' a̱te̱ Egipto. Ká̱ e' ko̱s de ie'pa
ulà a̱. Ee̱ ie'pa alöne tai̱ë. 28 Jacob se̱ne'ia̱
ká̱ e' a̱ duas döka̱ dabom eyök ki̱ kul (17).
Duas de ie' ki̱ cien eyök ki̱ dabom tkëyök
ki̱ kul (147).
29 Mik ie' tö ittsé tö iduökewa̱tke, eta̱
José tsu̱k patkéitö ta̱ ichéitö ia̱:
—Moki̱ be' e̱r buaë chak ye' a̱, e' ta̱ be'
ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a̱ iwà kkachoie tö
moki̱ ì kiekeyö be' a̱ e' wawe̱raëbö. Ye' nu
kȅ wötarwa̱ Egipto. 30 Mik ye' blëne̱wa̱
mía̱ ye' dëu̱töpa itöki̱, eta̱ ye' nu yőttsa̱
ká̱ i' ki̱ tsú̱mi wötèwa̱ ie'pa pö a̱.

Eta̱ José tö iiu̱té:
—Es yö iwe̱raë.
31 Iyḗ tö iché ia̱:
—Ichṓ ña moki̱ Skëköl wörki̱ tö be'
iwe̱raë es.
Eta̱ José tö ittè mé moki̱ iyḗ a̱. Eta̱ Ja-
cob wöméwa̱ ika̱' ki̱ ta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö.

Jacob e̱r buaë ché José ala'r a̱

48 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wa̱ biyȍ debitu̱
José a̱: "Be' yḗ duöke tso' suluë."
Eta̱ José mía̱ isa̱u̱k ila'r böl mí iwa̱ e̱' ta̱.
2 Mik ie'pa tö iché Jacob a̱ tö José debitu̱
be' sa̱u̱k, eta̱ ie' e̱' tkéka̱ isulú wa ika̱' ki̱.
3 Eta̱ ie' tö iché José a̱:
—Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e'
e̱' kkayë' ye' a̱ ká̱ kiè Luz a̱te̱ Canaán ee̱.
Ee̱ ie' e̱r buaë yë' ye' a̱ 4 ta̱ ichéitö ña: "Ye'
tö be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. Ie'pa döraë
ká̱ ta̱ië e' wakpaie. Ká̱ i' meraëyö ie'pa a̱,
e' a̱tdaë ie'pa ulà a̱ ke̱kraë michoë." 5 Be'
ala'r böl, Efraín ena Manasés, e'pa ku̱ne
ka̱m ye' dȍ Egipto e' yöki̱. Ie'pa tsé̱tköyö
we̱s ye' wák ala'r es we̱s ye' ala'r Rubén
ena Simeón dör ye' ala'r es. 6 E' kue̱ki̱ ká̱
meraëyö ie'pa a̱ we̱s ye' wák ala'r a̱ es.
Ie'pa itöki̱ be' ala'r skà ku̱rmi, e'pa dör be'
wák a̱. Erë ie'pa dör Efraín ena Manasés
ëlpa, e' kue̱ki̱ ká̱ ñe' kak döraë ie'pa ulà a̱
ñies. 7 Mik ye' manét Padán-aram e' demi
Canaán dökettsa̱tke Efrata, eta̱ ee̱ ñala̱ ki̱
be' mì blënewa̱ ye' yöki̱. Ee̱ ye' tö ie' nu
blë'wa̱a̱t Efrata ñalé̱ ki̱. (I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè
Belén.)
8 Mik Jacob tö José ala'r sué̱ eta̱
ichakéitö:
—¿Se̱pa dör yi?
9 Ie' tö iiu̱té:
—I'pa dör ye' ala'r mé Skëköl tö ye' a̱
ká̱ i' ki̱.
Eta̱ iyḗ tö iché ia̱:
—Ie'pa tsú̱bitu̱ ye' ska' a̱s ye' e̱r bua'
chȍ ie'pa a̱.
10 Jacob kënewa̱tke e' kue̱ki̱ iwöbla
kȅ wawëria̱ buaë. E' kue̱ki̱ José tö ila'r
patkémi tsi̱net iyḗ o̱'mik. Eta̱ Jacob tö
italapa paklö'wé̱ wöalattsé. 11 E' ukuöki̱
ichéitö José a̱:
—Ye' ibikeits tö ye' kȅ tö be' sue̱paia̱,
erë Skëköl tö ka̱wö mé ye' a̱ be' ena be'
ala'r suo̱ie.
12 Eta̱ José tö ila'r skéttsa̱ iyḗ o̱'mik ta̱
iwöéwa dȍ i̱ski̱ iyḗ dalöioie. 13 E' ukuöki̱
ta̱ ila'r böl klö'wé̱wa̱itö iulà a̱. Efraín mí
José ulà bua'kka, Manasés mí José ulà
bakli̱'kka. Es itsé̱miitö iyḗ ska'. Eta̱ Efraín
a̱te̱ Jacob ulà bakli̱'kka, Manasés a̱te̱ Ja-
cob ulà bua'kka. 14 Erë Jacob ulà bua'kka
méka̱ Efraín dur ie' ulà bakli̱'kka e' wökir
ki̱. Erḗ e' dör alà tsirla. Eta̱ iulà bakli̱'kka
méka̱itö Manasés dur ie' ulà bua'kka e'
wökir ki̱. Erḗ e' dör alà kibi. Es Jacob ulà
tsé̱tkö wi̱'kë io̱'kë. 15–16 Eta̱ ie̱r bua' ché
José a̱ i' es:
"A̱s Skëköl e̱r buaë chȍ ala'r böl i' a̱
ke̱kraë.
Ye' yḗpa bak Abraham ena Isaac, e'pa
bak Skëköl e' dalöiök,
e' tö ye' kkö'nami kuaë dȍ ikkë ta̱.
Ie' tö ye' tsa̱tké ke̱kraë íyi sulusi ulà a̱.
A̱s ala'r i' wa kȅ ye' chöwa sulitane é̱na
ke̱kraë.
Ñies ye' yḗpa bak Abraham ena Isaac a̱s
e'pa kȅ chöwa sulitane é̱na ke̱kraë.
A̱s ala'r i' alör ta̱ië ká̱ ulitane ki̱."
17 Jacob ulà bua'kka méka̱ Efraín
wökir ki̱, e' kȅ mène José a̱ buaë. E' kue̱ki̱
ie' tö iyḗ ulà bua'kka e' klö'wé̱wa̱ mèka̱
ilà kibi dör Manasés e' wökir ki̱. 18 E'
dalewa ichéitö ia̱:
—¡A yḗwö, kȅ idör es! I' dör alà kibi.
Be' ulà bua'kka múka̱ i' wökir ki̱.
19 Erë iyḗ kȅ wa̱ io̱ne es. Ie' tö iché ia̱:
—¡A alà, e' jche̱r ye' wa̱, e' jche̱r ye'
wa̱! Ie' alördaë ta̱ië, ie' döraë këkëpa ta̱ië.
Erë itsirla ḗk e' döraë këkëpa ta̱ië shu̱te̱
ikibi tsa̱ta̱. Ñies ie' aleripa döraë ká̱ ta̱ië
e' wakpaie.
20 Es e' ȅ diwö wa Jacob e̱r buaë skà
ché italapa a̱ i' es:
—Mik Israel aleripa e̱r buaë cheke ñì
a̱ eta̱ ie'pa tö icheraë ñì a̱ i' es: 'A̱s Skëköl

e̱r buaë chȍ be' a̱ we̱s Efraín ena Manasés
e'pa a̱ e̱r buaë yëne es.’
Es Jacob e̱r buaë ché Efraín a̱, Manasés
a̱ imène, e' tsa̱ta̱. 21 E' ukuöki̱ ta̱ José a̱
ichéitö:
—Ye' duökewa̱tke erë Skëköl tö a'
kkö'neraë. Ie' wa̱ se' aleripa mirane
Canaán wé̱ se' yḗpa bak se̱nuk ee̱. 22 Ye'
tö ká̱ bua'ie méa̱t be' a̱ ime'bakyö be' ëlpa
a̱ e' tsa̱ta̱. Ká̱ e' kiè Siquem. E' yë'ttsa̱ ye'
tö amorreowak ulà a̱ ñippè wa.

Jacob tö ittè bata ché ila'r ko̱s a̱

49 Jacob tö ila'r kié e̱' ska' ta̱ ichéitö
ie'pa a̱: “A' e̱' skṓwa̱ ye' o̱'mik. Ì
tköraë a' ta̱ e' wà chekeyö a' a̱:
2 “A ala'rla, a' e̱' skṓwa̱ tsi̱net ye' ttȍ ttsök,
ye' dör a' yḗ. Ye' ttȍ ttsṓ.
3 “A Rubén, be' dör ye' alà kibi.
Be' dör ye' diché tsá̱ e' alé.
Be' dalöiërta̱' tai̱ë, be' diché ta̱' tai̱ë be' ëlpa tsa̱ta̱.
4 Erë i̱'ñe ta̱ kȅ idör es.
Be' dör we̱s di' yöliie es kȅ iwöklör yës.
Be' tö ye' dalöse̱o̱'wa̱. Be' se̱ne'ka̱ ye' alaköl ta̱.
E' kue̱ki̱ be' kȅ dalöiërpaia̱ we̱s ko'k es.
5 “Simeón ena Leví, e'pa dör ñì ëlpa;
ie'pa tabè tso' ñippoie ȅ.
6 ¡Wé̱ ie'pa e̱' dapa'u̱ke ee̱ ye' kȅ shkak!
Ie'pa tö wëpa kötulur kësik ȅ kue̱ki̱.
Baka wë'ñe klökicha blublu e' télorakitö ëanas.
7 Ie'pa kësik dör suluë ichökle
e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wö tköraë suluë.
¡Ye' tö ie'pa aleripa powe̱rami se̱nuk iëlpa male̱pa aleripa shu̱a̱ wì̱ a̱ dià a̱!
8 “A Judá, be' ëlpa tö be' ki̱keraka̱ tai̱ë.
Be' bolökpa klö'we̱wa̱raë be' tö ikuli' a̱,
es be' e̱' alöraka̱ ie'pa ki̱.
Be' ëlpa e̱kka e̱' wöörawa i̱ski̱ be' dalöioie.
9 ¡A Judá, be' dör ye' alà!
Be' dör we̱s ma'name alà es.
Mik ì ttéitö ta̱ ikaté o̱ne,
eta̱ ie' e̱' wöéwa e̱' téwa̱ i̱ski̱ we̱s ma'name këchke es.
¿Yi dȍmi ie' tsiriu̱k?
10 Judá aleripa döraë blu'paie tai̱ë ke̱kraë dȍ mik iblú chṓk de eta̱.
Blu' e' ttȍ iu̱teraë sulitane tö.
11 Ie' tö iburro pupula mue̱ke uva shu̱a̱.
Ñies idatsi' skuöke uva diȍ wa.
12 Ie' wöbla dör daloloë uva diȍ tsa̱ta̱.
Ie' kà dör saruruë baka tsu'diö tsa̱ta̱.
13 “Zabulón se̱rdaë dayë kkömik.
Ee̱ tai̱ë kanò irirke ese ké̱ tso'.
E' ká̱ kkȍ dörawa̱ Sidón kkömik.
14 “Isacar dör we̱s iyiwak tso' dalì oie diché ta̱' tai̱ë ese e̱' mùtër e̱nuk iwé a̱ es.
15 Mik ie' isué̱ tö ká̱ e' dör buaë se̱noie ñies e̱noie,
eta̱ ie' tsi̱wö ki̱ dalì deka̱ne kaneblök.
Ie' e̱' mèttsa̱ kaneblök kanè mésoie, kȅ tkine e' ki̱.
16 “Dan ditséwö shu̱a̱ s'shu̱lirdaë buaë yësyësë we̱s Israel aleripa e' ditséwö male̱pa es.
17 Dan döraë we̱s tkabȅ chṓk tso' ñala̱ kkȍ a̱ tö kabaio kuè iklö a̱ ta̱ iwák bruta̱ne itsi̱wökka ese es.
18 “¡A Jehová, ye' tso' be' panuk tö ye' tsa̱tkṓ!
19 “Gad ppök ñippökwakpa döraë tai̱ë.
Erë ie' tö ie'pa pperaë, itötie̱raë.
20 “Aser ká̱ ki̱ chkè kata' buaë tskirdaë.
Ì wörke ko̱s e' dör buaë shu̱te̱ mène buaë blu'pa a̱.
21 “Neftalí dör we̱s su̱li̱ alaki dur áie ala'rla ta̱' bua'buaala ese es.
22 “José dör we̱s burro kañiru suè̱ dur di' tum kkömik es,
we̱s burro pupula kañiru suè̱ dur ká̱ tukir ki̱ es.‡

‡49:22 ***José dör we̱s burro...ká̱ tukir ki̱ es:*** Ñies hebreoie ttè e' mane'wè̱misö i' es: *José dör we̱s kal tskirke di' kkömik es; tkaka̱ iké̱ kköiëule e' mik buaë, ñies iwördaë tai̱ë.*

23 Kuaböt namépa e̱na sulu ia̱r,
ie' ki̱ kuaböt u̱yérakitö kësik wa.
24 Erë ie' ulà diché darërë;
e' wa ie' wa̱ ishkame' shu̱irikar darërëë,
kë̀ ulà shtrirta̱'wa̱ yës.
Skëköl tö ie' a̱ diché e' mé.
Skëköl e' dör Jacob Këköl e' diché ta̱' tai̱ë.
Skëköl e' dör Israel aleripa kkö'nukwak.
Ie' tö Israel aleripa tsa̱tkeke.
25 A José, be' yë́ e' Këköl tö be' ki̱meke ke̱kraë.
E' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱,
Ie' e̱r buaë chöraë be' a̱.
Ka̱li̱ buaë patkeraë ie' tö be' daliwö ki̱.
Ñies be' a̱ di' a̱tdaë buaë íyök ki̱ a̱s be' dalikua talar buaë.
Be' aleripa alakölpa ala'r döraë tai̱ë, ñies be' iyiwak döraë tai̱ë.
Es Skëköl e̱r buaë chöraë be' a̱.
26 Be' yë́ e̱r buaë yë' be' a̱,
e' tkö̀ka̱ ye' yë́ e̱r buaë yë' ye' a̱ e' tsa̱ta̱.
Skëköl tö José shu̱kit iëlpa shu̱a̱ iwökirie,
e' a̱ ie' e̱r buaë chö̀ michoë we̱s ka̱bata yöbië kë̀ e̱rta̱'wa es.
27 “Benjamín dör we̱s chichi kañiru kësikie ese es;
bla'mi ta̱ iyiwak ttéwa̱itö katè,
tsá̱li̱ ta̱ ibata watiéwa̱itö.”
28 E'pa dör Israel ditséwöpa daia̱ itöki̱
döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12), e' yë́pa tsá̱.
Es ie'pa yë́ tö ie'pa a̱ iché mik ie' tö ittè
bata ché ie'pa a̱ eta̱.

Jacob blënewa̱

29 Jacob tö iché ila'r wëpa a̱: “Ye'
blërkewa̱ e' ké̱wö dökewa̱tke. Mik ye'
blënewa̱, eta̱ ye' nu blö̀wa̱ ákuk a̱ ká̱ wé̱
ye' yamipa nu blëne ee̱. Pö e' a̱te̱ wëm
kiè Efrón dör hititawak e' ká̱ a̱. 30 Ká̱ e'
a̱te̱ Macpelá Mamré wösha̱ë. Ká̱ e' a̱te̱
Canaán. Ká̱ e' ena ákuk e' wato̱'ttsa̱ Efrón
tö Abraham a̱ a̱s Abraham tö iyamipa nu
blö̀ ee̱. 31 Ee̱ Abraham ena ilaköl Sara,
ñies Isaac ena ilaköl Rebeca, e'pa nu
blëne. Ee̱ ye' tö ye' alaköl Lía, e' nu blë'wa̱
ñies. 32 Ká̱ e' ena ákuk e' wato̱' hititawak
tö.”
33 Mik Jacob tö ttè e' ko̱s ché o̱ne eta̱
ie' e̱' té̱wa̱ne ika̱' ki̱ ta̱ iblënewa̱ mía̱
idëu̱töpa itöki̱.

50 Eta̱ José tö iyë́ nu paklö'wé̱wa̱
wöalattséitö ta̱ ii̱é tai̱ë. 2 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö egiptowak dör
s'nu kanéu̱kwakpa e'pa kié iyë́ nu
kapeyökwa̱ a̱s kë̀ inurwa̱. Eta̱ es
ikanewé̱rakitö. 3 Ikanewé̱rakitö döka̱ ká̱
dabom tkëyök (40 días), ekkë ka̱wö
kiane ikanewo̱ie e' kue̱ki̱.
Egiptowak tö ischö́ e̱riaitsé ka̱wö döka̱
dabom kuryök (70 días). 4 E' ukuöki̱
ta̱ José tté Egipto blú kue̱blupa ta̱, ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—A' éna e̱r bua' chak ye' a̱, e' ta̱ a' yú
ichök Egipto blú a̱ 5 tö mik ye' yë́ duöke-
wa̱tke, eta̱ ie' tö ye' ka' ie' a̱ ttè muk
Skëköl wörki̱ tö inú blerawa̱yö ákuk ka-
neo̱'a̱t ie' wák tö a̱te̱ Canaán e' a̱. E' kue̱ki̱
ka̱wö mú ña ie' nu tso̱mi blèwa̱ ee̱. Mik
ye' ibléwa̱ ta̱ ye' dotkene.
6 Eta̱ Egipto blú tö iiu̱té:
—Be' yú be' yë́ nu blökwa̱ we̱s ie' tö be'
a̱ iki' es.
7 Eta̱ José mía̱ iyë́ nu blökwa̱. Egip-
towak kue̱blupa ko̱s e'pa míyal ie' ta̱.
8 Jacob yamipa e̱kka ena José yamipa
e̱kka ena iëlpa e'pa ko̱s mí ñies. Ie'pa
ala'r ena ie'pa iyiwak e'pa ë̀ a̱té̱a̱t Gosen.
9 Ñies pë' mí tai̱ë karreta ki̱ ena kabaio
ki̱. Es pë' mí tai̱ë José ta̱. 10 Mik ie'pa
demi ká̱ kiè Goren-ha-atad a̱te̱ tsi̱net di'
Jordán diwö tskirke e' kke̱r ee̱, eta̱ ee̱
ie'pa ulitane tö Jacob nu wötërkewa̱ e'
ké̱wö tkö'wé̱ dalö̀ tai̱ë wa. Ee̱ José tö iyë́
e̱riaitsé döka̱ ká̱ kul.
11 Mik canaánwak se̱rke ee̱, e'pa tö Ja-
cob nu wötërkewa̱ ké̱wö tkö'wè̱ e' sué̱,
eta̱ ie'pa tö iché: “Moki̱ egiptowak tö s'nu
wötërkewa̱ e' ké̱wö tkö'we̱ke dalö̀ tai̱ë
wa.” E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱ ie'pa tö Abel-

Misraim.¶ Ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net di' kiè Jordán
e' kkömik.
12 Es Jacob ala'r tö iyë́ nu kanewé̱
we̱s ie' tö iyë' ie'pa a̱ es. 13 Ie'pa wa̱ inú
mítse̱r Canaán ibléwa̱rakitö ákuk yöule
Abraham wa̱ iyamipa pöie e' a̱. E' a̱te̱
Macpelá. E' wato̱'ttsa̱ hititawak kiè Efrón
tö Abraham a̱. Ká̱ e' a̱te̱ Mamré wöshaë.
14 Mik José dëu̱tö nu blëne o̱ne, eta̱ ie'
bite̱a̱ne Egipto. Ie' ëlpa ena pë' ulitane
mìne ie' ta̱ e'pa ko̱s bite̱yalne ie' ta̱.

José ëlpa suanéka̱ne ie' yöki̱

15 Jacob blënewa̱ e' ukuöki̱ ta̱ José ëlpa
tö ibikeitsé: "Isalema José é̱na sulu se'
a̱rke. Ì ko̱s wamblë' se' tö ie' ki̱ e' skéie se'
we'ikeraëitö." 16 E' kue̱ki̱ ie'pa ttè mémi
ie' a̱: "Ka̱m be' yë́ blërwa̱, 17 eta̱ ie' tö sa'
a̱ iché tö ichő be' a̱: 'Ì ko̱s suluë wamblë'
sa' tö be' ki̱, e' olo'yő sa' ki̱.' E' kue̱ki̱ sa'
kköchò̈ be' a̱ tö e' olo'yő sa' ki̱. Sa' tö be'
yë́ e' Këköl dalöieke e' kue̱ki̱."
Mik biyò̈ e' demi José a̱, eta̱ ie' i̱é̱ sia̱rë.
18 Eta̱ iëlpa demi iwöki̱. Ie'pa wöéwa dò̈
i̱ski̱ idalöioie ta̱ ichérakitö:
—I' sa' de be' wörki̱. Sa' dör be' kanè
mésopa.
19 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kè̈ a' suanuk. Ye' kè̈ a̱ a' shu̱linuk
Skëköl skéie. 20 A' íyi sulu bikeits
wamblè ye' ki̱, erë e' mane'wé̱ttsa̱ne
Skëköl tö buaë se' ki̱. E' wa ta̱ië pë'
tsa̱tkëne i̱'ñe ta̱. 21 E' kue̱ki̱ kè̈ a' suanuk.
Chkewö meraëyö a' a̱ ena a' ala'r ko̱s a̱.
Es ie' tö ie'pa a̱ iché e̱r buaë wa. E' tö
ie'pa ttsë'wé̱ne buaë.

José blënewa̱

22 José ena iyë́ alikpö yamipa e'pa
se̱ne'ia̱ Egipto. Ie' se̱ne' döka̱ duas cien
eyök ki̱ dabom eyök (110). 23 Ie' tö ilà
Efraín talapa e' ala'r sué̱ia̱. Ñ̃ies ie' tö ilà
Manasés e' alà kiè Maquir e' ala'r sué̱ia̱.
24 Ká̱ et ta̱ ie' tö iché iëlpa a̱: "Ye'
duökewa̱ e' ké̱wö kianeia̱ tsir. Erë Skëköl
wák tö a' ki̱meraë. Ie' tö a' yelurdaë ká̱ i'
ki̱. Ká̱ yë'bakitö mè Abraham a̱ ena Isaac
a̱ ena Jacob a̱ e' a̱ a' tse̱miraëitö." 25 Eta̱
ie' tö iëlpa kié a̱s ie'pa ttè mù ie' a̱ Skëköl
wörki̱. Ie' tö ie'pa a̱ iché: "Skëköl tö a'
yerattsa̱ ká̱ i' ki̱. Mik e' tka, eta̱ ye' sik
tso' blëule e' tsú̱mi e̱' ta̱."
26 Mik ie' blënewa̱ Egipto, eta̱ ie' ki̱
duas de cien eyök ki̱ dabom eyök (110).
Ie' nu kapeyanewa̱ a̱s kè̈ inurwa̱ e'
iënewa̱ s'nu kélkuö a̱.

¶50:11 ***Abel-mizraim:*** Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè *egiptowak schő e̱riaitsè.*

Jonás dör Jehová ttéköl e' pakè

Jonás

Yëkkuö i' tö se' a̱ ipakè tö ì bak Israel aleri eköl kiè Jonás e' ta̱. Ie' kaneblë' Skëköl ttekölie duas cien paryök ena duas cien kuryök ki̱ dabom ske̱yök (800-750 AC) e' shu̱ ulatök ka̱m Jesucristo ku̱r e' yöki̱.

Skëköl kë̀ wa̱ ie' patkëne Israel aleripa male̱pa pattök we̱s Skëköl ttekölpa male̱pa patkéitö es. E' skéie ie' tö ie' patkë' ká̱ kiè Nínive, e' wakpa pattök. Nínive dör ká̱ kiè Asiria e' ká̱ kibi. Asiria wakpa dör Israel aleripa bolökpa kibi. Ie'pa se̱rke suluë tai̱ë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ ie' tö Jonás patké ichök ie'pa a̱ tö ká̱ de dabom tkëyök eta̱ ie'pa e̱rdawa. Jonás wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö s'suè̱ e̱r sia̱rë wa. Ie' ibikeitsé: “Nínive wakpa e̱r mane'wé̱, e' ta̱ ie'pa nuì̱ olo'yeraë Skëköl tö ie'pa ki̱.” Erë ie' ki̱ ikiane tö Skëköl tö ie'pa e̱wè̱wa, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ shkakmi ie'pa pattök. E' skéie ie' tö ima'wé̱ tkökshkar bánet Skëköl yöki̱. Erë Skëköl tö ie' wöklö'wé̱ ta̱ ipatkémi Nínive wakpa pattök wake'. Ie'pa e̱r mane'wé̱, e' kue̱ki̱ Skëköl kë̀ wa̱ ie'pa e̱o̱newa.

Yëkkuö i' wa se' é̱na ia̱ne tö Skëköl tö ká̱ ulitane wakpa suè̱ e̱r sia̱rë wa. Ì sulu wamblekesö ese nuí̱ olo'yak ie' é̱na se' ki̱. Ie' ki̱ ikiane tö se' e̱r mane'ù̱ ie' a̱ a̱s kë̀ ie' tö se' we'ikö̀.

Jonás kë̀ é̱na Jehová ttö̀ iu̱tak

1 Etökicha ta̱ Jehová tö iché itteköl kiè
Jonás dör Amitai alà, e' a̱: 2 “Be' yú
ká̱ kibi kiè Nínive ee̱, ta̱ ichö́ ká̱ e' wakpa
a̱ we̱s a' e̱' wamblö̀ e' dör suluë ye' wöa̱,
e' kue̱ki̱ ye' tö a' e̱we̱rawa.”
3 Erë ie' kë̀ é̱na Jehová ttö̀ iu̱tak. E'
kue̱ki̱ ie' tkashkar iyöki̱. Ie' mía̱ dayë
kkömik ká̱ kiè Jope wé̱ kanò irirke ee̱.
Ee̱ ie' tö kanò kué̱ etö mitke ká̱ kiè Tar-
sis e' patué̱itö shkomi ta̱ ie' e̱' iéka̱ iki̱ ta̱
imía̱.
4 Erë Jehová tö sërkë patké ie'pa ki̱ tai̱ë
darërëë. E' tö kanò u̱yé tai̱ë dö̀ wësua
itskirwa̱mi. 5 Eta̱ ko̱s ie'pa tso' kanò a̱,
e'pa suane tai̱ë. Ie'pa eköl eköl tö ikieke
a̱neule iwák këköl a̱: “¡Sa' tsa̱tkö́, sa'
tsa̱tkö́!” Eta̱ dalì ko̱s tuléttsa̱mi dayë ki̱
a̱s kë̀ kanò katsi̱rwa̱.
Erë Jonás e̱' a'wa kanò shu̱a̱ dalì bló wé
a̱, ee̱ ie' kapötër tai̱ë. 6 Eta̱ kanò ñakök-
wak mía̱ dö̀ wé̱ ie' kapötër ee̱ ta̱ iché ia̱:
—¿Iö́k be' kapötër? ¡Be' e̱' kö́ka̱! Be'
këköl a̱ ikiö́ a̱s ie' tö se' tsa̱tkö̀. Isalema ie'
se' suè̱mi e̱r sia̱rë wa ta̱ se' tsa̱tkèmiitö.
7 E' dalewa kanò wakpa male̱pa tö iché
ñì a̱:
—Mishka itötkök isuo̱ie yi ia̱ne iwiie
e' kue̱ki̱ se' weirke i' es.
Eta̱ iwëne tö Jonás idir. 8 E' kue̱ki̱ ie'pa
iché ie' a̱:
—Ichö́ sa' a̱, ¿ì kue̱ki̱ ì sulu i' tköke se'
ta̱? ¿Iö́k be' e̱' iébitu̱ kanò i' a̱? ¿Wé̱ be'
datse̱? ¿Yi ditséwö be' dör?
9 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör hebreowak. Jehová dör
Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' dalöiökwak ye' dör.
Ie' tö dayë ena ká̱ i' yö'a̱t.
10–11 Ie' tö ie'pa a̱ ipaké tö ie' tso' tkök-
shkar Jehová yöki̱. Mik e' ttsé ie'pa tö
ñies isué̱rakitö tö dayë kí̱ ulune tai̱ë,
eta̱ ie'pa suane tai̱ë shu̱te̱. Ie'pa tö ie' a̱
ichaké:
—¿Ì wè̱mi sa' tö be' ta̱ a̱s sërkë
wöklörwa̱?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kue̱ki̱ sërkë
i' bitsi̱neka̱ tai̱ë a' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' u̱yö́mi
dayë a̱ eta̱ sërkë wöklördawa̱.
13 Erë kanò wákpa tö kanò iklémi
darërëë a̱s irirka̱. Erë kë̀ ie'pa diché
dë'ka̱, dayë kí̱ ulune tai̱ë e' kue̱ki̱. 14 Eta̱
ie'pa tö Jehová a̱ ikié i' es: “A Jehová, kë̀
sa' maktsa̱ duökwa̱ wëm i' kue̱ki̱. I' u̱k be'
tso' sa' ta̱, e' we̱kebö we̱s be' ki̱ ikiane es.
E' kue̱ki̱ wëm i' kë̀ ki̱ ì nuí̱ ta̱', e' ta̱ sa'

tö ie' u̱yekemi dayë a̱ e' nuí̱ kȅ marka̱ sa'
ki̱.”
15 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö Jonás u̱yémi
dayë a̱, eta̱ sërkë wöklönewa̱ ta̱ dayë
mía̱ne a̱lmië. 16 Mik kanò wákpa tö e'
sué̱, eta̱ ie'pa suane tai̱ë Jehová yöki̱ ta̱
idalöiérakitö tai̱ë. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö
iyiwak jché ña'wé̱ mè Skëköl a̱ idalöioie,
ñies ie'pa tö ttè mé ie' a̱ tö sa' tö be'
dalöieraë.
17 Eta̱ Jehová tö nima bërie shu̱te̱
patké etö Jonás mulu̱kwa̱. Eta̱ nima e' tö
imulé̱wa̱ ta̱ ee̱ nima shu̱a̱ ie' se̱né döka̱
ká̱ mañat ñië nañeë.

Jonás tté Jehová ta̱

2 Eta̱ Jonás tté Jehová dör ie' Këköl e'
ta̱ nima shu̱a̱, 2 ta̱ ichéitö ia̱ i' es:
“A Jehová, ye' e̱riarke sia̱rë,
e' shu̱a̱ ye' tö be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkő,
eta̱ be' tö ye' iu̱té.
Ye' tso'tke ká̱ dià ka̱ska' s'duulewa̱ ké̱ a̱,
ee̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' ki̱mú,
eta̱ ye' ttȍ ttsébö.
3 Be' ye' u̱yémi dayë a̱ i̱ski̱ë dayë diki̱a̱,
ye' ki̱tëulewa̱ dayë wa̱.
Dayë u̱rke tai̱ë e' patkébö, e' tka ye' ki̱kke̱.
4 Ye' ittsé tö ye' kȅ ku̱'ia̱ be' wörki̱.
Ye' ibikeitsé tö ye' kȅ dë'ia̱ne be' wé buaë e' a̱.
5 Dayë tai̱ë, e' shu̱a̱ ye' a̱nemi.
Ye' ki̱kke̱, ye' pamik, ye' diki̱a̱, e' dör dayë ȅme.
Dayë a̱ itö'könu tso', e' mali̱tsé̱ka̱ ye' wökir mik tai̱ë dayë shu̱a̱.
6 Ye' a̱nemi dayë a̱ dȍ i̱ski̱ë,
dȍ wé̱ ka̱bata bitu̱keka̱ ee̱.
Ye' ittsé tö ye' wötënewa̱ da'a̱ ká̱ dià ka̱ska'.
Erë, a Jehová, be' dör ye' Këköl,
be' dör ye' yéttsa̱ne s'duȍwa̱ ulà a̱ deka̱ne ttsë'ka.
7 A Jehová, mik ye' ittsé tö ye' duökewa̱tke,
eta̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkő,
eta̱ ì kiéyö, e' ttsébö be' wé buaë e' a̱.
8 Wé̱pa tö íyi diököl dalöieke be' skéie,
e'pa kȅ tö be' dalöieku̱'ia̱.
9 Erë ye' tö wëstela cheraë be' a̱ ke̱kraë,
iyiwak jcheraë ña'we̱raëyö be' a̱ be' dalöioie.
Ye' ttè mé be' a̱, e' wawe̱raëyö.
¡A Jehová, be' ȅ a̱ sa' tsa̱tkërmi!”
10 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö nima patké
Jonás tuöktsa̱ ká̱ sí ki̱, ta̱ ituéttsa̱itö.

Jonás tö Jehová ttȍ iu̱té

3 Eta̱ Jehová tö iskà chéne Jonás a̱:
2 “Be' yú ká̱ kibi kiè Nínive ee̱ ta̱ ì
chekeyö be' a̱, e' chő ká̱ e' wakpa a̱.”
3 Eta̱ ie' tö Jehová ttȍ iu̱té. Ie' mía̱
Nínive. E' dör ká̱ bërie. Shkotkö ká̱ e'
shu̱a̱, e' dör ká̱ mañat wa'ñe. 4 Jonás shké
ká̱ e' shu̱a̱ ká̱ et wa'ñe ta̱ ie' tö icherami
ká̱ e' wakpa a̱ a̱neule: “Ká̱ i' ki̱ ká̱ de
dabom tkëyök (40), eta̱ a' e̱rdawa.” 5 Eta̱
Nínive wakpa ko̱s e̱rblé Skëköl mik. E'
kue̱ki̱ ie'pa ko̱s, ësepala ena dalöiërta̱',
e'pa ko̱s tö iché: “S'ka̱wöta̱ batsök, ñies
s'ka̱wöta̱ datsi' a̱ja̱ë ese iök iwà kkachoie
tö se' e̱r mane'wé̱.” Eta̱ es ie'pa tö iwé̱.
6 Mik ttè e' ttsé Nínive blú tö, eta̱ ie' e̱'
kéka̱ ikulé ki̱, ta̱ idatsi' bua'buaë iëtkër
iwa̱, e' yéttsa̱ skéie datsi' a̱ja̱ë iéka̱itö
ta̱ ie' e̱' tkése̱r i̱ski̱ mulu̱chka ki̱. 7–9 Eta̱
ie' tö ttè patké ká̱ e' ulitane wakpa a̱.
Ttè e' tö ichè i' es: “A' ulitane kȅ kàne
chkök di'yök yës. Ñies kȅ a' kàne a'
baka ena a' obeja tiök. A' ulitane ka̱wö-
ta̱ datsi' a̱ja̱ë iökka̱. A' kköchő Skëköl
a̱ a' diché ko̱s wa a̱s a' e̱' wamblȍ su-
luë ese ko̱s nuí̱ olo'yȍitö a' ki̱. Ñies a' e̱'
wamblȍ suluë, ese ko̱s olo'yő. Isalema ie'
e̱r mane'u̱mine, eta̱ ie' e̱r buarmine se' ki̱,
eta̱ ie' kȅ tö se' e̱we̱pawa. Ttè i' dör ye' dör
a' blú e' ttè ena a' wökirpa ttè, e' kue̱ki̱ a'
ulitane ka̱wöta̱ idalöiök.”
10 Eta̱ ie'pa tö ttè e' iu̱té buaë. Ie'pa e̱'
wamblȍ suluë ese ko̱s olo'yérakitö. Mik
e' sué̱ Skëköl tö, eta̱ ie' ibikeitséne kȅ yö
ie'pa we'ikepa we̱s ye' ibikeits es.

Jonás uluneka̱ Skëköl ki̱

4 Erë e' kë̀ dör bua' Jonás a̱ ta̱ ie'
uluneka̱ tai̱ë. 2 Ie' iché Jehová a̱:
—A Jehová, be' isué̱. Mik ye' tkëria̱ ye'
ka̱ska', eta̱ ye' iyë' tö be' e̱r buaë chöraë
Nínive wakpa a̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör
es, e' kue̱ki̱ ye' bakshkar Tarsis. Ye' wa̱
ijche̱r tö be' kë̀ ulurta̱'ka̱ bet. Be' e̱r tot-
toë. Be' sa' suè̱ e̱r sia̱rë wa. Mik sa' tö ì
sulu wamblé ta̱ sa' e̱r mane'wé̱, e' ta̱ bet
e' nuí̱ olo'yé be' tö sa' ki̱, kë̀ sa' we'ikè we̱s
be' sa' pau̱ñé es. 3 A Jehová, e' kue̱ki̱ ye'
be' a̱ ichè ye' ttö́wa̱, e' dör bua'ie ye' a̱.
4 Erë Jehová tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱'
ulunukka̱ se̱ es?
5 Eta̱ Jonás e̱' yéttsa̱ Nínive mía̱ diwö
tskirke e' kke̱ ta̱ ee̱ úla yuéka̱itö e̱' blóie
dìba yöki̱. Ee̱ ie' e̱' tkése̱r ì tkö̀mi Nínive
wakpa ta̱ e' wà panuk. 6 Eta̱ Skëköl Je-
hová tö kalkua tskéka̱ elka tala'wé̱ka̱itö
Jonás tsa̱ka̱ a̱s ikí̱ ttsë'r buaë. E' tö ie'
ttsë'wé̱ buaë. 7 Erë bule es bla'mi ká̱ ñine
eta̱ Skëköl tö í̱ patké kalkua katökwa
ta̱ isinewa̱ duowa̱. 8 Mik diwö deka̱,
eta̱ ie' tö siwa̱' darërëë ba'baë e' patké
diwö tskirke e' kke̱ Jonás ki̱. Dìba a̱ne
darërëë Jonás wökir ki̱, ta̱ ie' tö ittsé
tö ie' siwa̱'a̱rkewa̱. Ibikeitséitö “¡Ye' mú
duö̀wa̱!” Ie' iché, “Ye' duowa̱, e' dör
bua'ie ye' a̱.”
9 Erë Skëköl tö iché ie' a̱:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱'
ulunukka̱ kalkua sinewa̱ e' kue̱ki̱?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, ye' wa̱ ka̱wö ta̱'. ¡Ye' ulune tai̱ë
mik ye' duowa̱ eta̱ e' olone!
10 Eta̱ Jehová tö iché ie' a̱:
—Kal kuá kë̀ tkëne be' wa̱, kë̀ talane
kë̀ kaneo̱ne be' wa̱. E' tskine talane ká̱
et nañewe ë̀, bule es nañewe ta̱ iduowa̱,
e' dalëne be' é̱na. 11 Eta̱ ¿we̱s ye' kë̀ é̱na
Nínive wakpa dalënuk? Ie'pa dör tai̱ë,
ie'pa ala'rla tso' tai̱ë döka̱ 120.000 kë̀ wa̱
ijche̱r ì dör buaë, ì dör suluë. Ñies ie'pa
iyiwak tso' tai̱ë.

Jesús Tté Buaë Kit Mateo tö

Mateo

Wëm bak eköl kiè Mateo e' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' kiè Leví. Ie' dör Israel aleripa eköl. Jesús tö ie' ki' ittökataie (Mateo 9.9 sa̱ú̱), erë e' yöki̱ ie' bak kaneblök inuköl patue̱ke Roma wökirpa a̱ ese shtök. Erë mik Jesús tö ie' ki' ittökataie, eta̱ ie' minea̱ie Jesús ta̱.

Ì o̱' Jesús tö su̱' Mateo tö iwák wöbla wa, ese tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Ñies ì su̱' ie' tö ena ì ttsë'itö Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' a̱, ese kit ie' tö.

Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë' tö wëm döraë eköl Israel aleripa tsa̱tkök e' paneke ie'pa tö. S'tsa̱tkökwak e' kiè Mesías hebreoie ena griegoie ikiè Cristo. Se'ie kiè e' mane'wé̱sö *wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'*. Mateo tö yëkkuö i' kit bua'ie Israel aleripa a̱ ikkachoie tö s'tsa̱tkökwak ñe' dör Jesús.

Jesucristo yé̱pa bak

(Lucas 3.23-38)

1 Jesucristo dör se' blú bak kiè David
e' aleri, David dör Abraham aleri. Jesucristo yé̱pa bak ko̱s e'pa wëpa kiè dör
i' es:

2 Abraham alà dör Isaac, e' alà dör Jacob, e' ala'r dör Judá ena iëlpa. 3 Judá
ala'r dör Fares ena Zérah, e'pa mì dör
Tamar. Fares alà dör Hesrón, e' alà dör
Aram. 4 E' alà dör Aminadab, e' alà dör
Nahasón, e' alà dör Salmón. 5 E' alà dör
Booz, e' mì dör Rahab. Booz alà dör
Obed, e' mì dör Rut. Obed alà dör Jesé,
6 E' alà dör se' blú bak David e'.

Se' blú bak David, e' alà dör Salomón,
e' mì bak Urías ta̱ ke̱we. 7 Salomón alà
dör Roboam, e' alà dör Abías, e' alà dör
Asá. 8 E' alà dör Josafat, e' alà dör Joram, e' alà dör Ozías. 9 E' alà dör Jotam, e' alà dör Acaz, e' alà dör Ezequías.
10 E' alà dör Manasés, e' alà dör Amón,
e' alà dör Josías. 11 E' ala'r dör Jeconías
ena iëlpa. E' ké̱wö ska' ta̱ Israel aleripa
klö'wé̱lur Babilonia wakpa tö ta̱ itsé̱mirakitö Babilonia.

12 Israel aleripa aneyalne Babilonia, e'
ukuöki̱ ta̱ Jeconías alà kiè Salatiel e'
ku̱ne. Ie' alà dör Zorobabel, 13 E' alà
dör Abihud, e' alà dör Eliaquim, E' alà
dör Azor. 14 E' alà dör Sadoc, e' alà dör
Aquim, e' alà dör Eliud. 15 E' alà dör
Eleazar, e' alà dör Matán, e' alà dör
Jacob. 16 E' alà dör José, e' dör María
wëm. María dör Jesús mì. Jesús dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.§

17 Es Abraham ké̱wö ska' döka̱ David
ku̱ne', eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱
dabom eyök kí̱ tkëtökicha (14). Ñies
David ké̱wö ska' döka̱ Israel aleripa
minetse̱r Babilonia, eta̱ Jesús ditséwö
alöne döka̱ dabom eyök kí̱ tkëtökicha
(14). Ñies Israel aleripa minetse̱r döka̱
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' de, eta̱
Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom eyök kí̱
tkëtökicha (14).

Jesucristo ku̱rke e' biyő̱ yëne

(Lucas 2.1-7)

18 I' dör Jesucristo ku̱ne' e' pakè: Ie' mì
kiè María. E' bakia̱ busi ka̱m se̱r wëm ta̱,
erë ittè me'bak se̱nukwa̱ wëm kiè José
e' ta̱. Ka̱m ie'pa se̱rwa̱ ñita̱, ka̱m ie'pa ñì
kö̀wa̱, eta̱ María bukluneka̱ Wiköl Batse'r
diché wa. 19 José dör wëm buaë yësyësë,
e' kue̱ki̱ ie' kè̱ é̱na María jaëwa̱kka̱ sulitane wörki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsé:
“Sú̱yö imèa̱t bè̱rë.” 20 Ie' tso'ia̱ ibikeitsök ta̱ ikapowa̱ ta̱ ikabsué̱ tö Skëköl
biyöchökwak de eköl e' tö ie' a̱ iché: “A
José, David aleri, María bukluneka̱ e' dör
Wiköl Batse'r diché wa. E' kue̱ki̱ kè̱ be'
suanuk se̱nukwa̱ ie' ta̱. 21 Ie' alà ku̱rdaë

---

§**1:16** ***wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie:*** E' dör *Mesías* si'kuaie.

eköl wák wëm. Ikiè múka̱bö Jesús** Ie'
tö iwakpa tsa̱tkeraë se̱ne sulu nuí̱ yöki̱, e'
kue̱ki̱ ikiè múka̱ es.” Es Skëköl biyöchök-
wak tté José ta̱.
22 E' ko̱s tka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tö
itteköl wa e' wà tkò̱, e' tö ichè:
23 “Busi eköl kè̱ wa̱ wëm kaule e'
buklurdaka̱,
e' alà ku̱rdaë wák wëm,
ikirdaë Emanuel.”††
(s'kiè e' wà kiane chè: “Skëköl tso' se'
ta̱”).
24 Mik José ti̱'neka̱ne, eta̱ ie' tö iwé̱ we̱s
Skëköl biyöchökwak tö ie' a̱ iché es. Ie'
ulabatséwa̱ María ta̱. 25 Erë alà ka̱m ku̱r,
e' yöki̱ ie'pa kè̱ ñì kànewa̱. Mik alà ku̱ne,
eta̱ José tö ikiè méka̱ Jesús.

Wëpa yöule íyi tötkök bëkwö wa esepa de Jesús sa̱u̱k

2 Jesús ku̱ne' ká̱ kiè Belén a̱te̱ Judea
ee̱. E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl kiè
Herodes e' dör ká̱ e' blú. Eta̱ wëpa we̱lepa
datse̱ ká̱ ka̱mië a̱te̱ diwö tskirke e' kke̱,
e'pa de Jerusalén. Ie'pa dör íyi tötkök
bëkwö wa esepa. 2 Ie'pa tö ichaké:
—¿Wé̱ alala ku̱ne judiowak blúie e'?
Sa' tö ibëkwö su̱' sa' ka̱ska', e' kue̱ki̱ sa'
de í̱e̱rö idalöiök.
3 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö
ie' ena Jerusalén wakpa ko̱s tsiriwé̱ke̱ka̱rak
tai̱ë. 4 E' kue̱ki̱ ie' tö sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
kiéttsa̱ se̱raa̱ ta̱ ichaké ie'pa a̱:
—¿I̱ma a' ichè? Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, ¿wé̱ e' ku̱rmi?
5 Ie'pa tö iu̱térak:
—Ie' ku̱rdaë Belén a̱te̱ Judea ee̱.
Skëköl tteköl tö ikita̱t i' es:
6 Skëköl tö ichè:
Belén a̱te̱ Judea, e' wakpa a̱ ye' ichè tö
a' shu̱a̱ blu' kardaka̱ eköl,
e' tö ye' icha dör Israel aleripa e'pa
wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ a' ká̱ dör ká̱ bua'ie
we̱s Judea ká̱ bua'ie male̱pa tso' es.‡‡
7 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' tö
wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa ñe'pa kié
akir ijche̱nowa̱ tö mik ie'pa tö bëkwö e'
su̱'mi, ko̱s e' ki̱ ká̱ de. 8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' yú Belén. Alala e' yuló̱ bua'ie. Mik
a' tö ikué̱, eta̱ ibiyó̱ chó̱ ye' a̱ a̱s ñies ye'
mi' idalöiök.
9–10 Mik blu' tö ttè e' ché o̱ne, eta̱ ie'pa
míyal. Eta̱ bëkwö su̱' ie'pa tö ika̱ska',
e' sué̱ne ie'pa tö ñala̱ wa. E' tö ie'pa
ttsë'wé̱ne buaë shu̱te̱. Wé̱ bëkwö mir-
wa̱ e' wa ie'pa mi'ke dò̱ wé̱ bëkwö e̱'
wöklö'wé̱wa̱ ee̱. Bëkwö e̱' wöklö'wé̱wa̱
wé̱ alala e' tso' e' u tsa̱ka̱. 11 E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa dewa̱ u a̱ ta̱ ie'pa tö alà ena
imì María kué̱. Ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱
ta̱ idalöiérakitö. Kalkuöla dérak iwa̱ e'
kköyéttsa̱rakitö ta̱ orochka ena ì masmas
ña'wè̱ ena mirra, ese mérakitö alà a̱. 12 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa a̱ iyëne kabsuè̱ a̱ tö ie'pa
kè̱ minukne Herodes ska'. E' kue̱ki̱ ie'pa
míyalne iká̱ ki̱ ñala̱ kua̱'ki̱ wa.

José ena María tkashkar míyal Egipto

13 Wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa e'pa
ponemine, e' ukuöki̱ ta̱ José kabsué̱ tö
Skëköl biyöchökwak eköl tö ie' a̱ iché:
“Be' e̱' kó̱ka̱, María ena ilà klö'ú̱ ta̱ be'
tkó̱shkar Egipto. Blu' Herodes tö alala se̱
yuleraë ttèwa̱, e' kue̱ki̱ be' e̱' tsú̱a̱t se̱nuk
ee̱ dò̱ mik ye' tö be' a̱ iché eta̱.”
14 Eta̱ ie' ti̱'neka̱ e̱' kéka̱ ta̱ alà ena
María klö'wé̱itö ta̱ e' nañewe imíyal
Egipto. 15 Ee̱ ie'pa se̱né dò̱ mik Herodes
blënewa̱ ekkë. E' tka es a̱s itkò̱ we̱s

1:21 *Jesús:* S'kiè e' wà kiane chè *S'tsa̱tkökwak.*
††**1:23** Isaías 7.14
‡‡**2:6** Miqueas 5.2

Skëköl tö iyë' itteköl wa es. Ie' tö iyë':
“Ye' alà tso' Egipto, e' kiéne ye' tö.”¶¶

Herodes tö ka̱wö mé ala'rla ttökulur

[16] Mik Herodes wa̱ ijche̱newa̱ tö wëpa
tö íyi tötkeke bëkwö wa, e'pa kȅ wa̱ ie'
ttȍ dalöiëne', eta̱ e' tö ie' uluwé̱ka̱ tai̱ë.
Belén ena ká̱ tso' ipamik e' a̱ ala'rla wëpa
ku̱rke ko̱s, e'pa ttökulur patké ie' tö se̱raa̱
ka̱m ki̱ duas dȍ bök e' yöki̱. Wëpa tö íyi
tötkeke bëkwö wa e'pa tö bëkwö su̱' ko̱s
e' ki̱ ká̱ de, e' yë' ie'pa tö Herodes a̱. E' wa
ie' tö iké̱wö yë'ttsa̱ tö duas döketke bök
e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ala'rla wëpa ku̱rke e'
ké̱wö ulatök, esepa ko̱s ttökulur patké.
[17] Es ì yë' Skëköl tteköl kiè Jeremías e'
tö, e' wà tka. Ie' tö iyë':
[18] “Ká̱ kiè Ramá ee̱ ittsȅne tö tai̱ë ie'pa
iu̱ke a̱neule kköchöke sia̱rë.
Ee̱ alakölpa dör Raquel aleripa e'pa iu̱ke
ila'rla ie̱itsök.
Ila'rla ko̱s ttélur, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ e̱r
pablërta̱'.”

María ena ilà ena José e̱' yéttsa̱ Egipto bite̱yalne Israel

[19] Blu' Herodes blënewa̱, e' ukuöki̱ ta̱
José tso' Egipto, e' kabsué̱ tö Skëköl
biyöchökwak eköl tö ie' a̱ iché: [20] “Wé̱pa
é̱na alà ttakwa̱, e'pa blërulunetke. E'
kue̱ki̱ be' e̱' kö́ka̱ ta̱ María ena ilà klö'ú̱
ta̱ a' yúshkane Israel.”
[21] Eta̱ José e̱' kéka̱ ta̱ María ena ilà
klö'wé̱itö ta̱ ie'pa bite̱yalne Israel. [22] Erë
mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Herodes alà kiè
Arquelao e' tso'ne Judea blúie iyé̱ skéie,
eta̱ ie' suane se̱nuk ee̱. Eta̱ ie' kabsué̱
tö Skëköl tö ie' a̱ iché: “A' yúshkane
Galilea.” E' kue̱ki̱ ie'pa míyalne Galilea.
[23] Mik ie'pa de Galilea, eta̱ ie'pa míyal
se̱nuk ká̱ kiè Nazaret ee̱. E' tka es a̱s ì yë'
Skëköl ttekölpa tö e' wà tkȍ wé̱ ichéitö:
“Ie' kirdaë Nazaret wak.”

Juan S'wöskuökwak tö s'patté

(Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

3 E' ké̱wö ska' ta̱ Juan S'wöskuökwak
de Skëköl ttè pakök ká̱ sir poë wé̱ kȅ
yi se̱rku̱' a̱te̱ Judea ee̱. [2] Juan tö ie'pa a̱
icheke: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de-
wa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”
[3] Skëköl tö Juan yë' itteköl Isaías wa i'
es:
“Ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' tai̱ë,
ee̱ yile ttöraë a̱neule, e' tö icheraë:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱
es.’”§§
Es Isaías tö iyë'a̱t.
[4] Juan datsi' yöule kameio köyök wa;
ikipamo e' dör iyiwak kkuölit. Ie' chkè
dör ditski ena bulali. [5] Jerusalén wakpa
ena ká̱ male̱pa tso' Judea e' wakpa de
tai̱ë ie' ttöke e' ttsök. Ñies ká̱ tso' di'
Jordán kkömik, e' wakpa de. [6] Ì sulu ko̱s
wambleke ie'pa tö e' chekeka̱rakitö ta̱
Juan tö iwöskueke Jordán a̱.
[7] Erë mik Juan tö isué̱ tö fariseowakpa
ena saduceowakpa de tai̱ë a̱s ie' tö ie'pa
wöskuȍlor eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: “¡A' dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa suluë we̱s tkabȅ es! ¿Yi
tö a' a̱ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a'
we'ikeraë sia̱rë e' ulà a̱? [8] A' se̱nú yësyësë,
e' wa iwërwa̱mi tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke
Skëköl a̱. [9] Kȅ a' tö ibikeitsök tö a' dör
Abraham aleripa, e' ȅ kue̱ki̱ Skëköl kȅ tö
a' we'ikepa. Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ki̱
ikiane, e' ta̱ ie' tö ák ikkë yuèmi Abraham
aleripaie. [10] Ie' dör we̱s kal bikökwak es.
Ie' tso'tke kal ulitane kȅ wörta̱' ese ko̱s
bikökök ña'wè̱wa bö' a̱. [11] Moki̱ ye' tö
a' wöskueke di' a̱ iwà kkachoie tö a' e̱r
mane'wé̱tke Skëköl a̱. Erë ye' itöki̱ idatse̱
eköl, e' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱ ena
bö' a̱. Ie' dör këkëpa tai̱ë ye' tsata̱, e' kue̱ki̱

¶¶**2:15** Oseas 11.1
§§**3:3** Isaías 40.3

ie' klökkuö ȅ tsȅ̱mi e' kȅ dör ye' sia̱rla
e' a̱. 12 Ie' tö s'wöpperaë we̱s iyiwö wöp-
pèsö es. Ibua'bua bleraëitö idichakuö a̱,
erë isulusi u̱yerawa̱itö bö' kȅ wöitta̱'wa̱
e' a̱.”

Jesús wösune

(Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22)

13 Jesús e̱' yéttsa̱ Galilea demi Jordán
di'kka wé̱ Juan tso' ee̱ a̱s e' tö iwöskuȍ.
14 Ke̱we ta̱ Juan kȅ é̱na ie' wöskuak, ie'
tö iché ia̱:
—Warma be' ka̱wöta̱ ye' wöskuök.
¿We̱s be' do ye' ska' a̱s ye' be' wöskuȍ?
15 Ie' tö iiu̱té:
—Ì dör yësyësë Skëköl wöa̱, ese ko̱s
ka̱wöta̱ wè̱ se' tö es, e' kue̱ki̱ imua̱tsö es
i̱'ñe ta̱.
Eta̱ Juan tö ie' ttṑ iu̱té. 16 Jesús wö-
sune e' e̱' duéka̱ne di' a̱ e' wösha̱ ta̱ ká̱
jaì kköbunane ta̱ ie' isué̱ tö Skëköl Wiköl
bite̱ ie' ki̱ nuböl sù̱. 17 Eta̱ ttṑ ttsëne dat-
se̱ ká̱ jaì a̱ e' tö iché: “Se̱ dör ye' alà dalër
tai̱ë ye' é̱na, e' wër buaë shu̱te̱ ye' wa.”

Bḗ tö Jesús e̱rkiöwé̱

(Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

4 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús
tsé̱mi ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱
a̱s bḗ tö ie' e̱rkiöù̱ ì sulu wamblök. 2 Ee̱
ie' se̱né döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40), kȅ
chkane yës. Ekkë ta̱ ie' dué bli wa̱. 3 Bḗ
debitu̱ ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichṓ ák
se̱kkëpa a̱ tö a' yönú chkeie.
4 Jesús tö iiu̱té:
—Au. Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Kȅ se'
se̱nuk chkè ȅ mik. E' skéie ì ko̱s cheke
Skëköl tö e' mik se' se̱rke.’*
5 E' ukuöki̱ ta̱ bḗ wa̱ ie' mítse̱r
Jerusalén dör ká̱ batse'r ee̱ ta̱ itsé̱mika̱itö
Skëköl wé ka̱kke̱ë e' bata ki̱ 6 ta̱ ichéitö
ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' ba-
trṓömi döttsa̱ i̱ski̱. Skëköl yëkkuö tö
ichè:
‘Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be'
kkö'nuk.
Ie'pa tö be' klö'we̱raka̱ iulà a̱ a̱s be' klȍ kȅ
tërwa̱ ák ki̱ yës.’†
E' kue̱ki̱ be' e̱' batrṓömi döttsa̱ i̱ski̱.
7 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
—Au. Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘A'
kȅ ka̱wö ta̱' Skëköl dör a' Këköl e' wötsir-
iu̱k.’‡
8 E' ukuöki̱ ta̱ bḗ tö ie' tsé̱mi ka̱bata
ka̱kke̱ë a̱, ta̱ ee̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë,
ñies íyi bua'buaë tso' iki̱, ese kkachéitö ie'
a̱ se̱raa̱ bet. 9 Ie' tö iché ia̱:
—Be' e̱' tkéwa̱ kuchëwö ki̱ ye' wörki̱ ye'
dalöiök Skëkölie, e' ta̱ ì ko̱s sué̱ be' tö e'
meraëyö be' a̱.
10 Erë Jesús tö ie' iu̱té:
—A Satanás, Skëköl yëkkuö tö ichè:
‘Skëköl dör a' Këköl, e' ȅ dalöiṓ a' tö
Skëkölie, ie' ȅ a̱ a' se̱nú.’¶ E' kue̱ki̱ be'
yúshka.
11 Eta̱ bḗ tö Jesús méa̱t wák mía̱ bánet.
Ta̱ Skëköl biyöchökwakpa de Jesús ska'
iki̱muk.

Kanè mène Jesús a̱ e' tsá̱ wé̱itö Galilea

(Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15)

12 Mik Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö Juan
S'wöskuökwak wötéwa̱rakitö s'wöto wé
a̱, eta̱ ie' dene Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱.
13 Erë kȅ ie' a̱te̱ se̱nuk Nazaret. Ie' mía̱
se̱nuk Cafarnaúm, e' a̱te̱ batsöri kiè
Galilea e' kkömik. Cafarnaúm a̱te̱ zab-
ulónwak ena neftalíwak e'pa ké̱ a̱. 14 Itka
es a̱s ì kit Skëköl tteköl Isaías tö yëkkuö
ki̱ e' wà tkȍ es. Ie' tö iyë':

---

*__4:4__ Deuteronomio 8.3
†__4:6__ Salmo 91.11-12
‡__4:7__ Deuteronomio 6.16
¶__4:10__ Deuteronomio 6.13

15 “Zabulónwak ena neftalíwak,
e'pa se̱rke di' kiè Jordán e' wi̱she̱t batsöri kkömik.
Ie'pa se̱rke Galilea wé̱ ñies pë' kë̀ dör judiowak esepa se̱rke ee̱.
16 Ie'pa se̱rke we̱s se' se̱rke stui a̱ es e' kë̀ wa̱ Skëköl su̱ule.
Ie'pa dör we̱s s'duulewa̱ es.
Erë eköl doia̱, e' tö ie'pa e̱r ñi'we̱raë Skëköl ttè wa
we̱s ká̱ olo tö ká̱ ñiwe es.”§
Es Isaías tö iyë'a̱t.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö s'pattémitke ta̱
ichéitö: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de-
wa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié ittökatapaie

(Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11)

18 Jesús shkörami batsöri kiè Galilea
e' kkömik, ee̱ ie' tö wëpa sué̱ böl ñì
ëlpa. Eköl kiè Simón, e' kiè ñies Pedro.
Iëköl kiè Andrés. Ie'pa kanè dör nima
klö'u̱k. Ie'pa tso' ikla' u̱yök batsöri a̱ nima
klö'wo̱ie. 19 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö
klö'u̱k ye' a̱ ye' ttökataie.
20 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ imíyal
ie' ta̱.
21 E' wi̱'kie ie' tö wëpa skà sué̱ böl
ñì ëlpa kiè Santiago ena Juan, e'pa dör
Zebedeo ala'r. Ie'pa tulur kanò a̱ iyë́ ta̱
kla' wöyuök, ie'pa kiémi ie' tö e̱' ta̱. 22 E'
wösha̱ ta̱ ie'pa tö ikanò ena iyë́ méa̱t ta̱
imíyal ie' ta̱.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tai̱ë

(Lucas 6.17-19)

23 Jesús shké Galilea ko̱s a̱ s'wöbla'u̱k
judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Ì blúie
Skëköl tso', e' tté buaë pakekeitö, ñies
s'duöke ko̱s, ì dalërke s'mik ko̱s, ese
bua'we̱keitö. 24 Ie' tté buneka̱ Siria ko̱s
a̱. E' kue̱ki̱ pë' wa̱ tai̱ë iyamipa duöke
duè daklilië wa̱ ese debitu̱ ie' ska'.
We̱lepa a̱ aknama tso', we̱lepa siwa̱'
a̱rke iröirö, we̱lepa kraulewa̱, esepa ko̱s
bua'wé̱neitö.
25 Eta̱ pë' datse̱ Galilea, Decápolis,
Jerusalén, Judea ena ká̱ a̱te̱ Jordán
wi̱she̱t, e'pa mi'ke tai̱ë ie' ta̱.

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̱ ka̱bata a̱

5 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapane tai̱ë,
eta̱ ie' mía̱ ka̱bata tukir ki̱ ta̱ ee̱ ie'
e̱' tkése̱r ta̱ ittökatapa de ie' ska'. 2 Ie' tö
ie'pa wöbla'wé̱mitke ttè i' wa:

Ì wër buaë Skëköl wa

(Lucas 6.20-23)

3 “Wé̱pa morke Skëköl ë̀ mik,
esepa tso' ì blúie ie' tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
4 “Wé̱pa e̱riarke sia̱rë,
esepa e̱r pablërdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
5 “Wé̱pa e̱' wöökewa diöshe̱t,
esepa a̱ ká̱ i' merdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
6 “Wé̱pa tö se̱ne yësyësë ese ko̱s i̱e̱itseke chkè ena di'yè tsa̱ta̱,
esepa ulà a̱ iwà döraë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
7 “Wé̱pa tö s'male̱pa sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
esepa sue̱raë Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
8 “Wé̱pa e̱r maneneë,
esepa tö Skëköl sue̱raë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
9 “Wé̱pa tö s'e̱r bua'we̱kene ñì ki̱,
esepa kieraë Skëköl tö ila'r, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
10 “Wé̱pa weirke ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱,
esepa tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë esepa.
11 “Ayëcha buaë mik pë' tö a' cheke
suluë, a' we'ikeke, a' kkateke ka̱chè wa
ye' dalërmik. 12 Ká̱ jaì a̱ ì buaë merdaë

§**4:16** Isaías 9.1-2

a' a̱ iskéie, e' kue̱ki̱ mik ese tköke a' ta̱,
eta̱ a' ttsë'nú buaë kaneë. Es ñies Skëköl
ttekölpa bak a' yöki̱ ke̱we e'pa weine.

A' dör we̱s dayë katanoie es

(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)

13 “A' dör we̱s dayë es ká̱ i' wakpa a̱.
Erë dayë kë̀ kke ta̱'ia̱, e' ta̱ kë̀ ibuarpa-
ia̱ne. Kë̀ iià̱ ìie bua' ta̱ ikeu̱kemi ñala̱ ki̱
ta̱ pë' dakö̀lor iki̱.

A' dör we̱s bö'wö es

14 “A' dör we̱s bö'wö es ká̱ i' wakpa a̱.
U tso' tai̱ë ka̱bata ki̱, e' kë̀ blënukwa̱, e'
wëne ka̱mië. 15 Kë̀ yi tö bö'wö tskepaka̱
ta̱ ibléwa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱.
E' skéie itkekeka̱itö ká̱kke̱ sulitane tso'
u a̱ esepa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 16 Es ñies a'
se̱nú buaë yësyësë sulitane wörki̱ a̱s e'
sa̱ù̱ ie'pa tö ta̱ a' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱karka̱.

Ttè dalöiëno kit Moisés tö e' ché Jesús tö

17 “Kë̀ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ ì
kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö
ki̱, e' wöshtökwa̱. E' skéie ye' dë'bitu̱ a̱s
iwà tkö̀ we̱s itso' kitule es. 18 Moki̱ ye'
tö a' a̱ ichè tö ttè e' kë̀ watërpattsa̱ etkla
wë'ia̱ ka̱m ká̱ jaì ena ká̱ i' e̱rwa e' yöki̱;
ttè e' ko̱s wà tköraë. 19 E' kue̱ki̱ yi tö ttè
e' we̱le dalöse̱we̱kewa̱, erë́ ttè tsir idir,
ena o̱'ka wöbla'we̱keitö idalöseu̱kwa̱, ese
döraë s'ësela imale̱pa blúie Skëköl tso'
esepa diki̱a̱. Erë yi tö ttè e' dalöieke ena
o̱'ka wöbla'we̱keitö idalöiök, ese döraë
këkë tai̱ë imale̱pa blúie Skëköl tso' esepa
tsa̱ta̱. 20 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀
se̱r yësyësë tkö̀ka̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa ena fariseowakpa tsa̱ta̱, e' ta̱ a'
kë̀ dö̀pa ì blúie Skëköl tso' e' a̱.

S'ulurke ñì ki̱ ese ché Jesús tö

(Lucas 12.57-59)

21 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱ iai̱-
a̱ë a' yë́pa a̱: ‘Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱,’
ñies ‘Yi tö s'ttéwa̱, ese wák kichatërdaë.’
22 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö yi uluneka̱ iyami
ki̱, ese kichatërdaë. E' kí̱ie ta̱ yi tö iyami
ché suluë, ese kichatërdaë. Ñies yi tö
iyami kichatéttsa̱, ese ki̱ inuí̱ tso' tai̱ë tö
ipatkerami bö' ké̱ a̱.
23 “E' kue̱ki̱ a' wa̱ ilè mí mè ka̱' tso' íyi
moka̱ Skëköl a̱ e' ki̱ ta̱ e̱e̱ a' é̱na ia̱newa̱
tö a' yami we̱le wa̱ ilè tté tso' a' ki̱, 24 e'
ta̱ ì mí a' wa̱ mè e' múa̱t e̱e̱, kë̀ imar. A'
yú a' yami e̱r bua'u̱kne a' ki̱. E' ukuöki̱ ta̱
a' yúne ì meke a' tö e' mú.
25 “Yile wa̱ a' mí kkatè s'shu̱lo wé a̱, e'
ta̱ mik a' dami ñala̱ ki̱ ie' ta̱, eta̱ ishu̱lö́ ie'
ta̱ a̱s ie' kë̀ tö a' mùttsa̱ s'shu̱lökwak ulà
a̱. A' kë̀ tö iwè̱ es, e' ta̱ s'shu̱lökwak tö a'
merattsa̱ s'shkëkipa ulà a̱ ta̱ esepa tö a'
wöterawa̱ s'wöto wé a̱. 26 Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö a' kë̀ döpattsa̱ dö̀ mik a' tö inuí̱
patué̱ttsa̱ se̱raa̱ eta̱.

S'se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱ ese ché Jesús tö

27 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘Kë̀
a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöseu̱kwa̱.’
28 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö o̱'ka alaköl
sué̱ ta̱ ikkechéitö, e' ta̱ e' wa ise̱newa̱bak
dalöse̱wé̱wa̱itö ie̱r a̱.
29 “E' kue̱ki̱ a' wöbla bua'kka tö a'
keke ì sulu wamblök, e' ta̱ iyö́ttsa̱ kö́u̱mi
bánet. A' yese alè kéu̱ a' tö, e' dör bua'ie
a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wa'ñe e' tsa̱ta̱. 30 A' ulà
bua'kka tö a' keke ì sulu wamblök, e' ta̱
itö́ö u̱yö́mi bánet. A' yese alè kéu̱ a' tö,
e' dör bua'ie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wa'ñe e'
tsa̱ta̱.

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö

(Mateo 19.9; Marcos 10.11-12; Lucas 16.18)

31 “Ñies iyënebak: ‘Wëm tö itayë éwa,
ese wák ka̱wöta̱ ñì owa yëkkuö muk ia̱.’
32 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö wëm tö itayë éwa,
kë̀ dör itayë trër kue̱ki̱, e' ta̱ e' wa ese tö
itayë wömèttsa̱mi ise̱newa̱bak dalöseu̱k-

wa̱[**] Ñies wëm we̱le se̱néwa̱ tayë ese ta̱,
e' wa e' tö tayë se̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱.

S'ttè mè ñì a̱ Skëköl wörki̱ ese ché Jesús tö

33 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱
ia̱ia̱ë a' yë́pa a̱: ‘A' ttè mé Skëköl wörki̱,
eta̱ e' wà u̱k a' ka̱wöta̱ moki̱ë.’ 34 Erë ye'
tö a' a̱ ichè tö kë̀ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱
Skëköl wörki̱ ö ilè skà wa. Kë̀ a' ka̱wö
ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱ jaì wa, e' dör wé̱
Skëköl tkër s'blúie e' kue̱ki̱. 35 Kë̀ a' ka̱wö
ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱ i' wa, e' dör Skëköl klö̀
tkoka̱ie e' kue̱ki̱. Kë̀ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì
a̱ Jerusalén wa, e' dör Skëköl dör s'blú, e'
ké̱, e' kue̱ki̱. 36 Ñies a' wakpa kë̀ a̱ a' tsà̱ ë̀
manenuk saruru ö dalolo, e' kue̱ki̱ a' kë̀
ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ i' es: “Ì chéyö e'
kë̀ yëne, e' ta̱ ye' wökir tö́ö.” 37 E' kue̱ki̱
mik a' ttè me̱ke ñì a̱, ta̱ a' tö icheke, “tö́”,
eta̱ e' dör tö́; mik a' tö icheke, “au”, eta̱
e' dör au. A' tö ì skà chéne bánet, e' ta̱ e'
dör suluë.

Se' e̱' tsa̱tkö̀ s'sulusipa yöki̱ ese ché Jesús tö

(Lucas 6.29-30)

38 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘Yi tö
o̱'ka wöbla tskéwa̱, ese wák ka̱wöta̱
wöbla ské tskèwa̱. Yi tö o̱'ka kà pé̱wa̱,
ese wák ka̱wöta̱ kà ské pè̱wa̱.’ 39 Erë ye'
tö a' a̱ ichè tö kë̀ a' e̱' tsa̱tkök pë' sulusipa
yöki̱. E' skéie yi tö a' ppé a' a̱swö bua'kka
ki̱, e' ta̱ a' a̱swö etta mú ia̱ ppè. 40 Yi tö a'
kkaté s'shu̱lökwakpa wörki̱ a' paio kiane
iki̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ a' paio mú ia̱, ñies a' paio
ki̱kke̱ mú ia̱. 41 Yi tö a' ké idali tsu̱kmi
kësik wa dö̀ kilómetro et[††], e' ta̱ ikí̱ tsú̱mi
dö̀ kilómetro böt. 42 Yi tö a' a̱ ilè kak kié,
e' ta̱ imú ia̱. Ñies yi tö a' a̱ íyi kié peitule,
e' ta̱ ipeitö́ ia̱.

S'bolökpa ché Jesús tö

(Lucas 6.27-28,32-36)

43 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak:
‘S'yamipa dalëritsö́ erë s'bolökpa sa̱ú̱
sulu.’ 44 Erë ye' tö a' a̱ ichè: A' bolökpa
dalëritsö́. Wé̱pa tö a' we'ikeke, esepa ki̱
ikiö́ S'yë́ a̱ tö iki̱mú. 45 A' tö iwe̱ke es,
e' ta̱ e' wa a' tso' ikkachök tö moki̱ a'
dör a' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' ala'r. Ie' tö dìba
patkeke s'se̱r buaë ena s'se̱r sulu esepa ki̱.
Ñies ie' tö ka̱li̱ patkeke s'se̱r yësyësë ena
s'se̱r sulu esepa ki̱. 46 Wé̱pa tö a' dalërit-
seke esepa ë̀ ské dalëritseke a' tö, e' ta̱
¿we̱s Skëköl tö ì buaë mèmi a' a̱ iskéie?
Ñies inuköl shtökwakpa Roma wökirpa
a̱ e'pa tö iwe̱ke es. 47 A' tö a' yamipa
ë̀ shke̱'we̱ke, e' ta̱ ¿ì buaë we̱ke a' tö
s'sulusipa tsa̱ta̱? Ñies pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè esepa tö iwe̱ke es. 48 A' se̱nú buaë
yësyësë we̱s Skëköl dör S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱
e' se̱r buaë yësyësë es.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké s'sia̱rëpa ki̱muk

6 “¡A' e̱' kkö'nú! Mik a' tö ì buaë we̱ke
s'ki̱moie, eta̱ kë̀ iwa̱r sulitane wörki̱
a̱s ie'pa tö a' kkeö̀ka̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱
Skëköl dör S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e' kë̀ tö ì
mepa a' a̱ iskéie.
2 “E' kue̱ki̱ mik a' tö s'sia̱rëpa ki̱meke,
eta̱ kë̀ e' tté pparka̱ sulitane kukua we̱s
e̱' ökwakpa es. Ie'pa tö iwe̱ke ie'pa ñì
dapa'wo̱ wé a̱ ena ñala̱ wa a̱s sulitane tö
ie'pa kkeö̀ka̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö pë'
tö ie'pa kkeekeka̱ e' ë̀ dör ie'pa icha ské.
3 Erë mik a' tö s'sia̱rëpa ki̱meke, eta̱ a' tö
iú̱ bë̀rë, kë̀ ichar yi a̱. 4 Es Skëköl tö ì ko̱s
tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì buaë meraë
a' a̱ iskéie.

[**] **5:32** ***itayë wömèttsa̱mi…e' dalöse̱u̱kwa̱:*** Ttè i' wà a̱rmi se' é̱na ñies i' es: “e' ta̱ ie' tso' itayë sa̱u̱k we̱s alaköl trërta̱' es.

[††] **5:41** E' ké̱wö skà ta̱ Roma ñippökwakpa wa̱ ka̱wö ta̱' judiowak kök idali tsu̱kmi dö̀ kilómetro etk.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké ttök S'yë́ ta̱

(Lucas 11.2-4)

5 “Mik a' ttöke S'yë́ ta̱, eta̱ kë̀ a' ttök
sulitane wörki̱ we̱s e̱' ökwakpa es. Sulu
ie'pa wöbatsö e̱' duökse̱r ttök S'yë́ ta̱ ie'pa
ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena wé̱ pë' daparke tai̱ë
ká̱ áie ese ska' a̱s ikkea̱rka̱. Moki̱ yö ichè
a' a̱ tö ie'pa icha ské detke iulà a̱ se̱raa̱.
6 Erë mik a' ttöke S'yë́ ta̱, eta̱ a' yúwa̱ a'
úshu̱ a̱, ukkö wötö́wa̱ ee̱ a' ttö́ Skëköl dör
a' Yë́ e' ta̱ bë̀rë. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ Skëköl
tö ì ko̱s tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì buaë
meraë a' a̱ iskéie.
7 “Ñies mik a' ttöke S'yë́ ta̱, eta̱ kë̀ a'
ttök we̱s pë' kë̀ tö ie' dalöiè e'pa ttöke
ie'pa këkölpa ta̱ es. Ie'pa ttöke ttè etkë̀ wa
tai̱ë batsì̱ë kë̀ wà ta̱'. Ie'pa tö ibikeitseke
tö ikëkölpa tö ie'pa ttö̀ ttsèmi ie'pa tté
tai̱ë e' kue̱ki̱. 8 Kë̀ a' tö iu̱k we̱s ie'pa es.
Ì kiane a' ki̱ e' jche̱r Skëköl wa̱ ka̱m a' tö
ie' a̱ ikiö̀ e' yöki̱. 9 A' ttö́ ie' ta̱ i' es:
‘A Sa' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱,
a̱s be' dalöiö̀ sa' tö ì ulitane tsa̱ta̱.
10 A̱s be' dö̀ sa' blúie da'a̱ie.
Ì kiane be' ki̱ a̱s e' o̱r ká̱ i' ki̱
we̱s io̱rke ká̱ jaì a̱ es.
11 Chkè kiane sa' ki̱ i̱'ñe se̱noie e' mú sa'
a̱.
12 Sa' nuì̱ olo'yö́ sa' ki̱
we̱s sa' tö s'male̱pa ki̱ inuì̱ olo'yeke es.
13 Kë̀ sa' marttsa̱ tö ì sulu tö sa' e̱rkiöù̱,
e' skéie sa' tsa̱tkö́ yi dör sulu ichö́k‡‡ e'
yöki̱.’
14 “S'male̱pa nuì̱ olo'yeke a' tö ie'pa ki̱,
e' ta̱ ñies S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö a' nuì̱
olo'yeraë a' ki̱. 15 Erë a' kë̀ tö s'male̱pa ki̱
inuì̱ olo'yè, e' ta̱ S'yë́ kë̀ tö a' nuì̱ olo'yepa
a' ki̱.

Jesús s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké batsök

16 “Mik a' batsöke Skëköl a̱, eta̱ kë̀ a' e̱'
ök sia̱rë we̱s e̱' ökwakpa es. Ie'pa e̱' öke
sia̱rëla a̱s s'male̱pa tö isa̱ù̱ ta̱ ikkeöka̱rak-
itö ibatsökerak e' kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱
ichè tö ie'pa icha ské detke ie'pa ulà a̱.
17 Erë mik a' batsöke, eta̱ a' wöskuö́ö, a'
tsa̱iklö́ö, 18 a̱s s'male̱pa kë̀ tö isa̱ù̱ tö a' tso'
batsök. S'yë́ kë̀ wërta̱' e' tö íyi ulitane tso'
blëule e' sue̱ke. A' batsö́ ie' ë̀ wöa̱ ta̱ ie' tö
iské meraë a' a̱ buaë.

Íyi bua'bua blö́ ká̱ jaì a̱

(Lucas 12.33-34)

19–21 “Wé̱ a' íyi bua'bua tso' blëule ee̱
a' e̱r me'rie. E' kue̱ki̱ kë̀ a' tö íyi bua'bua
blök ká̱ i' ki̱. Ká̱ i' ki̱ powak se' íyi
sulu'we̱kewa̱, ñies akblökwakpa tö ieki-
bleke. E' skéie, a' íyi bua'bua e' blö́ ká̱ jaì
a̱. Ee̱ powak kë̀ dö̀pa íyi sulu'u̱kwa̱ ñies
akblökwakpa kë̀ dö̀pa íyi ekiblök.

S'wöbla buaë ena s'wöbla suluë

(Lucas 11.34-36)

22 “S'wöbla dör we̱s bö'wö es s'chkà
ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ s'wöbla dör buaë, e' ta̱ se'
chkà ko̱s e' a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s
se' e̱r dör buaë es, ì ko̱s dör buaë yësyësë
ese ki̱ se' e̱r me'rie. 23 Erë s'wöbla kë̀ dör
bua', e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tso' stui a̱. E' dör
we̱s se' e̱r suluë es, ì sulu ko̱s ese ki̱ se'
e̱r me'rie. Erë se' e̱r buaë e' mía̱ne suluë
stuiie, e' ta̱ e' dör suluë ichökle.

¿Yi dör a' wökir?

(Lucas 16.13)

24 “Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese
ka̱wöta̱ iwökir ë̀ ttö̀ dalöiök. Ie' wökirpa
chö́pa böl, e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ë̀ dalöiök
ena iëköl watöktsa̱. Es a' kë̀ a̱ e̱r menuk-
wa̱ Skëköl ki̱ ena inuköl ki̱ ñita̱.

Kë̀ a' tkinuk ì ki̱

(Lucas 12.22-31)

25 “E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè: Ì kiane a' ki̱
se̱noie chkeie, di'ie, datsi'ie ìie, ese ko̱s
kë̀ ki̱ a' tkinuk. S'tso' ttsë'ka e' kë̀ dör

‡‡**6:13** ***Yi dör sulu ichö́k:*** E' dör bë́ kiè Satanás e'.

chkök ë̀me, ñies s'chkà kë̀ dör datsi' ë̀ ioie. 26 Dù sa̱ú̱ a' tö. Ie'pa kë̀ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱', ie'pa kë̀ tö chkè bleta̱', erë S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö ie'pa tieke. Ie' é̱na a' dalër tai̱ë dù ko̱s tsata̱. 27 A' tkirke tai̱ë e̱' ki̱, e' kë̀ tö a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa se̱noie ekuölö ë̀.

28 “¿Ì kue̱ki̱ a' tkirke datsi' ki̱? Ma'ma wörkua bua'buaala ese sa̱ú̱ we̱s italar, kë̀ kaneblöta̱', kë̀ datsi' yueta̱'. 29 Erë́ blu' bak kiè Salomón, e' wa̱ íyi ulitane bua'buaë bak tai̱ë, erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie' datsi' bua'bua kë̀ wër buaë we̱s ma'ma wër es. 30 Ka̱kö sué̱sö i̱'ñe, bule ta̱ iñanewa, erë Skëköl tö iki̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie' tö ka̱kö ki̱tkeke es, ¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱ e̱rblök buaë ie' mik, esepa paieraë! 31 E' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk. Kë̀ a' e̱' chakök, ‘¿Ì ñèmi sa' tö?’ ö ‘¿Ì yèmi sa' tö?’ ö ‘¿Ì wa sa' e̱' paiö̀mi?’ 32 Pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tkirke tai̱ë íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane a' ki̱ e' jche̱rtke a' Yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' wa̱. 33 E' kue̱ki̱ ì ko̱s blúie ie' tso' ena ì dör yësyësë ie' a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱ ke̱we. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ ñies íyi ñekkë ko̱s döraë a' ulà a̱. 34 Diwö bit ekkë íyi tso' ki̱ tkine e' dör wë' se' a̱. Bulebök se' tkirmi ì tkö̀mi ee̱ e' ki̱, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk iki̱ i' ta̱.

Kë̀ a' tö s'kichatök

(Lucas 6.37-38,41-42)

7 1–2 “Ttè wa a' tö s'male̱pa kichaté e' ë̀ wa Skëköl tö a' kichateraë. We̱s a' tö s'male̱pa we̱ke e' sù̱ a' we̱raë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ kë̀ a' s'kichatök a̱s Skëköl kë̀ tö a' kichatö̀. 3 Kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱, e' sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie tso' a' wák wöbla a̱, e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 4 ¿We̱s a' tö ichèmi a' yami a̱: ‘sú̱yö be' wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e' yèttsa̱’? Erë kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 5 ¡A' e̱' öke suluë! Kaltak bërie tso' a' wöbla a̱ e' yö́ttsa̱ ke̱we, es a' yami wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e' wërmi a' a̱ buaë yèttsa̱.

6 “Ì dör batse'r ese kë̀ tularttsa̱ chichi a̱ dö' ie'pa bitu̱ne a' jchöklor. Ñies a' íyi bua'bua¶¶, ese kë̀ tularttsa̱ köchi a̱, ie'pa tö iñateraë ikla'tska wa.

Ì kiane a' ki̱, ese kiö́ Skëköl a̱

(Lucas 11.9-13; 6.31)

7–8 “Wé̱pa tö íyi kieke Skëköl a̱, esepa a̱ imeraë ie' tö; wé̱pa tö íyi yuleke ie' ska' esepa tö ikue̱raë; wé̱pa tö ie' chakeke, esepa kierawa̱ ie' tö we̱shke̱. E' kue̱ki̱ ì kiane a' ki̱ e' kiö́ ie' a̱, eta̱ ie' tö a' a̱ imeraë; e' yulö́ ie' ska', eta̱ a' tö ikue̱raë; ie' chakö́, eta̱ ie' tö a' kierawa̱ we̱shke̱.

9 “Kë̀ a' wé̱ne tö ák mepa ilà a̱ pan kiéitö e' skéie. 10 Ñies kë̀ a' tö tkabë̀ mepa a' alà a̱ nima kiéitö e' skéie. 11 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë meke a' alà a̱. ¡E' yita̱ buaë S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö íyi buaë meraë yi tö ie' a̱ ikieke ese a̱!

12 “A' se̱nú s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r a' ta̱ es. Ttè e' a̱ ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' ko̱s wöiëulewa̱. E' kue̱ki̱ a' se̱nú es.

Se̱ne michoë wékkö e' dör tsir

(Lucas 13.24)

13 “Se̱ne michoë e' wékkö dör tsir, e' a̱ a' shkö́wa̱. S'weir micho e' ñalé̱ ena iwékkö dör shoë; tai̱ë s'mi'ke iki̱. 14 Erë se̱ne michoë e' wékkö dör tsir ena iñalé̱ ki̱ darëréë shka', wé̱pa tö ikué̱ esepa kë̀ dör tai̱ë.

Kal buaë ena kal suluë

(Lucas 6.43-44)

15 “A' e̱' kkö'nú ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa esepa yöki̱. Ie'pa e̱' ö̀ tö ie'pa dör buaë we̱s obeja urula es, erë ie'pa e̱r suluë we̱s iyiwak sulusi es. 16 We̱s ie'pa e̱' wamblöke, e' wa a' tö isue̱rawa̱ pë' wé̱se idir. ¿Wé̱ a'

¶¶7:6 ***íyi bua'bua:*** E' dör perla si'kuaie.

wa isuule tö uvawö ö higowö e' shte-
ta'sö dika' kicha mik? 17 Kal buaë kos
ese wö dör buaë, erë kal sulusi kos ese
wö dör suluë. 18 Kal bua'bua kẽ wörta'
kalwö sulusiie. Ñies kal sulusi kẽ wörta'
kalwö bua'buaie. 19 Kal kos kẽ wör buaë,
ese bikeeke ta iña'wekewa bö' a. 20 Es
a' tö kachökwakpa suerawa wes ie'pa e'
wamblö̀ e' wa.

Jesús tö icheraë 'kẽ ye' wa a' suule'

(Lucas 13.25-27)

21 "Wépa tö ye' a icheke: 'A Skëkëpa, a
Skëkëpa', kẽ esepa döpawa seraa ì blúie
Skëköl tso' e' a. Erë wépa serke wes ye'
Yế tso' ká jaì a e' ki ikiane es, esepa ề
dörawa. 22 Aishkuö ta mik a' wöchakir-
ketke a' nuì ki e' kéwö de, eta taië ie'pa
tö ye' a icheraë i' es: 'A Skëkëpa, be' ttö̀
wa sa' ut Skëköl ttekölie, be' ttö̀ wa sa' tö
aknama uya'lur, be' ttö̀ wa ì kẽ or yi a ese
o' sa' tö taië.' 23 Erë ye' tö ie'pa iuteraë:
'Kẽ ye' wa a' suule yës. A' e' wamblö̀ su-
luë. ¡A' yúshka bánet ye' yöki!'

U yuökwak böl

(Marcos 1.22; Lucas 6.47-49)

24 "E' kueki yi tö ye' ttö̀ ttsé ta iwà
iuteke, ese dör wes wëm eköl tö u yué es.
E' tö u chkí töbié iskië ká dör ák ề ese a.
25 Kali yëne taië, di' pone taië, sërkë tka
taië, e' kos tëne u e' mik, erë u kẽ anerö,
ichkí tuluulewa ák a e' kueki. 26 Erë yi
tö ye' ttö̀ ttsé, erë kẽ iwà iuteku', ese dör
wes wëm eköl kẽ kabikeitsöta' es. E' tö u
yué ttsa'wö a ta chkí ate jalëjalë. 27 Kali
yëne taië, di' pone taië, sërkë tka taië, e'
kos tëne u e' mik ta ianerö iski ta kẽ ì
ta'ia iwa."
28 Mik Jesús tté one ta wes ie' tö
s'wöbla'weke e' tö sulitane tkiwéwa.
29 Ie' tö ie'pa wöbla'weke ttè moki, diché
ta' taië, ese wa. E' kẽ dör wes s'wöbla'uk
ttè dalöiëno wa wakpa s'wöbla'weke es.
E' kueki ie'pa wökranewa ittsök.

Wëm eköl kiri'weke lepra tö e' bua'wé Jesús tö

(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)

8 Mik Jesús biteatkene kabata a, eta
taië pë' dami ie' itöki; 2 e' shua wëm
debitu eköl ie' ska' kiri'weke lepra[§§] tö.
Ie' e' tkéwa kuchë ki Jesús wörki ta
ichéitö:
—A këkëpa, be' ki ikiane, e' ta be' a ye'
buarmine as ye' batse'rne.
3 Jesús tö ikéwa ulà wa ta ichéitö ia:
—Tố, ye' ki ikiane. Be' dene batse'r.
E' wösha ta ie' buanene, kẽ ki lepra
ku'ia. 4 Jesús tö iché ie' a:
—Ittsố, kẽ ichar yi a. Be' yú e' kkachök
sacerdote a. Ì muk Moisés tö a' ka' e'
batse'woie, e' tsúmi mè Skëköl a iwà kka-
choie tö be' buanene.

Kanè méso eköl bua'wéne Jesús tö

(Lucas 7.1-10; Juan 4.43-54)

5 Mik Jesús de Cafarnaúm, eta Roma
ñippökwakpa döka cien ese wökir de
eköl ie' ska' kköchök, 6 ta ichéitö ia:
—A këkëpa, ye' kanè méso duladula
eköl kirinewa taië. Ie' me'r u a ka' ki pa
dalërke taië kranewa.
7 Jesús tö iuté:
—Ye' mí ibua'ukne.
8 Ñippökwakpa wökir tö iuté:
—A këkëpa, be' döwa ye' u a e' kẽ dör
ye' siarla e' a. Erë ikéwö ề mú ta ye' kanè
méso buardane. 9 Ye' wökirpa ta', e'pa ttö̀
iutök ye' kawöta. Ñies ye' dör ñippök-
wakpa taië e'pa wökir, ie'pa kawöta ye'
ttö̀ iutök. Mik ye' tö eköl a icheke: 'Be'
yú', ta imí. Eköl a ye' tö icheke: 'Be' dou',
ta ide. Ñies ye' tö icheke ye' kanè méso
a: 'Íyi ú' ta iwéitö. Ye' iklö'wé tö be' wa
kawö ta' íyi ulitane tsata, e' kueki ye' wa

§§ **8:2** ***Lepra:*** E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé tö duè e' tö yi tteke ese dör ñá. Esepa batsekettsa bánet kẽ a kawö ta' senuk pë' malepa shua. Ñies ie'pa kẽ a kawö ta' shkökwa Skëköl wé a.

ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱ ye' kanè
méso buardane.
10 Mik Jesús tö e' ttsé ta̱ e' tö ie' tki-
wé̱wa̱. Ichéitö pë' dami ie' itöki̱ e'pa a̱:
—Moki̱ ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa
ko̱s shu̱a̱ kë̀ ye' wa̱ yi ku̱ne e̱rblök ye' mik
we̱s wëm i' es. 11 Ye' tö a' a̱ ichè tö mik
ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de da'a̱ie, eta̱
pë' kë̀ dör judiowak tso' ká̱ wa'ñe, esepa
döraë tai̱ë e̱' tkökse̱r chkök se' yë́pa bak
kiè Abraham ena Isaac ena Jacob e'pa ta̱.
12 Erë warma wé̱pa e̱' tulökese̱r ee̱ esepa
u̱yardattsa̱ bánet stui ké̱ a̱. Ee̱ ie'pa i̱u̱raë
sia̱rë ikà yilitdawa̱ weine kue̱ki̱.
13 Eta̱ Jesús tö iché ñippökwakpa
wökir a̱:
—Be' yú u a̱ ta̱ itköraë we̱s be' e̱rblé ye'
mik es.
E' wösha̱ ta̱ ikanè méso buanene.

Jesús tö Pedro yàk bua'wé̱ne

(Marcos 1.29-31; Lucas 4.38-39)

14 Jesús mía̱ Pedro u a̱ ta̱ ie' isué̱ tö Pe-
dro yàk me'r ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö
tö. 15 Ie' tö iké iulà ki̱ ta̱ duè dalölö tö
iéwa ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ ilè yuléitö ie' a̱ ñè.

Jesús tö s'duöke tai̱ë esepa bua'wé̱ne

(Marcos 1.32-34; Lucas 4.40-41)

16 Ká̱ tuirketke ta̱ tai̱ë ie'pa wa̱ pë' a̱ ak-
nama tso' esepa debitu̱ Jesús ska'. Ittò̀ è̀
wa ie' tö wimblupa ñe' trë'wé̱yal se̱raa̱.
Ñies s'kirirke e'pa bua'wé̱neitö se̱raa̱.
17 E' tka es a̱s ì yë'a̱t Skëköl tteköl kiè
Isaías e' tö, e' wà tkò̀. Ie' iyë':
“Se' duè ko̱s e' yéttsa̱ ie' tö se' ki̱,
Se' weirke ko̱s e' mítse̱r ie' wa̱ se' yöki̱
bánet.”*

Wëpa böl e̱' yuak Jesús ttökatapaie

(Lucas 9.57-62)

18 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapaneka̱
tai̱ë ipamik, eta̱ ie' tö iché ittökat-
apa a̱: “Mishka batsöri wi̱she̱t.” 19 Eta̱
s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa eköl de
ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ye' shkak be' ta̱ be'
ttökataie ká̱ wa'ñe wé̱ be' mírö ee̱.
20 Jesús tö iiu̱té:
—Bakli' u ta̱' ñies dúla u ta̱', erë ye' dör
S'ditsö Alà e' kë̀ wa̱ u ta̱' se̱noie.
21 Eta̱ wëm skà dör ie' klé eköl e' tö ie'
a̱ iché:
—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yë́
blënewa̱ ta̱ inú wötökwa̱, e' ukuöki̱ ye'
mi'ke be' ta̱.
22 Jesús tö iiu̱té:
—I' ta̱ be' shkö́ ye' ta̱. Wé̱pa dör we̱s
s'duulewa̱ es Skëköl wöa̱, a̱s esepa tö
iyamipa nu blò̀.

Sërkë wöklö'wé̱ Jesús tö

(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

23 Eta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa
ta̱ ta̱ imíyal batsöri ki̱. 24 Ie'pa mirwa̱ia̱ e'
shu̱a̱ siwa̱' batsi̱neka̱ tai̱ë tö di' u̱yéka̱ tai̱ë
ta̱ kanò a̱ di' iëneka̱mi. Erë ie' kapöme'r.
25 Eta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ iti̱'wé̱ka̱ ta̱
ichéitörak ia̱:
—¡A Skëkëpa, se' tsa̱tkö́! ¡Se'
duölurmi!
26 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? Wësua a' kë̀
e̱rblöku̱' ye' mik bua'ie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ siwa̱' ena di' yöli
uñéitö ta̱ iwöklönewa̱ mía̱ne alamië.
27 Ie'pa tkinewa̱ tai̱ë ta̱ iñi chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttò̀ dalöieke si-
wa̱' tö ena di' tö!

Jesús tö wëpa böl a̱ aknama tso' e'pa bua'wé̱

(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)

28 Mik Jesús demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè
Gadara ee̱ ta̱ wëpa böl a̱ aknama tso',
e'pa e̱' yéttsa̱ pö ké̱ a̱ de ie' ska'. Ie'pa e̱'
wamblörak suluë e' kue̱ki̱ kè̀ yi shköta̱'
ñala̱ e' wa. 29 Ie'pa tö ichémi a̱neule:

*__8:17__ Isaías 53.4

—Be' dör Skëköl Alà. ¿Iö́k be' de sa'
tsiri̱u̱k? ¿Be' debitu̱ sa' we'ikök ka̱m sa'
ké̱wö dö̀ e' yöki̱?
30 Ee̱ tsi̱net köchi iëte̱r tai̱ë chkök.
31 Aknamapa tso' tai̱ë e'pa kköché Jesús
a̱:
—Be' tö sa' u̱yekettsa̱, e' ta̱ ka̱wö mú
sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱ köchi tso' tai̱ë jaì a̱.
32 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' yúshka ee̱.
Eta̱ aknamapa ko̱s e̱' yélur wëpa a̱ ta̱ e̱'
tié̱lur köchi a̱. E' bet ta̱ köchi ko̱s poneka̱
tu̱nemirak ká̱ spé mik brutolonemi bat-
söri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
33 Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi. Mik
ie'pa de ká̱ kibi ki̱, eta̱ ie'pa tö ì ko̱s
tka wëpa a̱ aknamapa bak e'pa ta̱, e' tté
ppéka̱. 34 Eta̱ ká̱ e' wakpa ko̱s mía̱ Jesús
ska'. Mik ie'pa de, eta̱ ie'pa kköché ie' a̱:
"Be' e̱' yö́ttsa̱ sa' ká̱ a̱."

Jesús tö wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne

(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱
imía̱ne itö̀ wa demi Cafarnaúm wé̱ ie'
se̱rke ee̱. 2 Eta̱ ee̱ ie'pa wa̱ wëm kraulewa̱
eköl mítse̱r Jesús ska' ka̱'la ki̱. Mik Jesús
tö isué̱ tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie'
tö iché wëm kirirke e' a̱:
—A yami, be' e̱r kuú̱, ì sulu ko̱s
wamblébö, e' nuí̱ olone be' ki̱.
3 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa tö ibikeitseke: "Ì ché ie' tö e' wa
ie' tso' Skëköl chök suluë." 4 Erë ì bikeit-
sök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö bet. E'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' íyi sulu bikeitsök?
5 Ye' tö wëm i' bua'wè̱mine a̱s ishköne,
e' ta̱ ¿we̱s a' tö iklö'wè̱mi tö ye' kë̀ a̱ inuì̱
olonuk iki̱? 6 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö
a' a̱ ikkachè tö ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱
olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be' yúne
be' u a̱.
7 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ne iu a̱. 8 Mik
e' sué̱ pë' tso' ee̱ e'pa tö, eta̱ ie'pa suane
tai̱ë. Ie'pa tö isué̱ tö Skëköl tö diché tai̱ë
mé s'ditsö eköl a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl
ki̱kéka̱ tai̱ë.

Jesús tö Mateo kié ittökataie

(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱,
e' tö wëm sué̱ eköl kiè Mateo,† e' dör
inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱. Ie'
tkër ikaneblöke e' wé a̱. Ta̱ Jesús tö ie'
a̱ iché:
—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ Jesús ta̱.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús de ittökatapa ta̱
Mateo u a̱ chkök. Ie'pa tulur chkök,
e' dalewa inuköl shtökwakpa Roma
wökirpa a̱ esepa tai̱ë ena pë' sulusipa skà
deyalñak e̱' tulése̱r chkök Jesús ta̱. 11 Mik
e' sué̱ fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa tö Jesús
ttökatapa a̱ ichaké:
—¿Iö́k a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl
shtökwakpa ena pë' sulusipa skà ta̱?
12 Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:
—Wé̱pa kë̀ kirirku̱' esepa kë̀ ki̱
s'kapeyökwak kiane. Erë wé̱pa kirirke,
esepa ki̱ ikiane. 13 Skëköl tö iyë' iyëkkuö
ki̱: 'Iyiwak jchëule mè ye' a̱, ese kë̀ kiane
ye' ki̱. Ye' ki̱ ikiane tö a' ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa.'‡ A' e̱' yuö́ ttè e' wa. Ye' kë̀ dë'bitu̱
wé̱pa e̱' ttsö̀ tö ie'pa se̱r buaë yësyësë
esepa kiök ye' ttökataie; ye' dë'bitu̱ pë'
sulusipa kiök ye' ttökataie.

†**9:9** ***Mateo̱:*** E' dör yëkkuö i' shtökwak. Ie'pa wöblane e̱' chök we̱s o̱'ka chè es, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ iyëne *ye'*.
‡**9:13** Oseas 6.6

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kë̀ batsöta̱'

(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)

14 Juan S'wöskuökwak ttökatapa de
Jesús ska' ta̱ ichakérakitö ie' a̱:
—Sa' ena fariseowakpa batsöke tai̱ë. ¿Ì
kue̱ki̱ be' ttökatapa kë̀ batsö̀?
15 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ese ké̱wö tkö'u̱k
ta̱ ¿we̱s ie'pa e̱riarmi wëm ulabatske e'
tso'ia̱ ie'pa ta̱ e' dalewa? Erë iké̱wö döraë
eta̱ ie' miratse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱ ie'pa
batsöraë.
16 "Kë̀ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱
datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa. Datsi'tak pa̱'a̱li̱ wök-
löneka̱, e' tö datsi' këchkela shu̱kue̱eke ta̱
ikí̱ jcheeke tai̱ë. 17 Ñies vino kë̀ tërta̱'ka̱
iyiwak kkuölit yöule ibloie ese këchke
a̱. Itéka̱sö es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱,
eta̱ ikkuölit këchke jchèemiitö. Es vino
ena ikkuölit weirwami ë́me. E' kue̱ki̱
vino tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱ a̱, es vino ena
ikkuölit kë̀ weirpawa."

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl eköl bua'wé̱neitö

(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)

18 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa judiowak
wökir debitu̱ eköl ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ta̱ ichéitö:
—Ñiköl ye' alà busi blënewa̱. Erë be'
shkö́, be' ulà múka̱ iki̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne.
19 Jesús e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ittökatapa ta̱
judiowak wökir itöki̱. 20–21 E' shu̱a̱ alaköl
eköl dewa̱ tsi̱net Jesús tsi̱ kke̱r. E' du'mi
alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom
eyök ki̱ bök (12). Ie' tö ibikeitseke:
"Jesús datsi' bata ë̀ kéwa̱yö, e' ta̱ ye'
buanene." E' kue̱ki̱ idatsi' bata kéwa̱itö.
22 Erë Jesús wötrée ta̱ isuéitö ta̱ ichéitö
ia̱:
—A alà busi, be' e̱r kuú̱. Be' e̱rblé ye'
mik, e' kue̱ki̱ be' buanene.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene buaë.
23 Mik Jesús de Jairo u a̱, eta̱ ie' tö isué̱
tö ma'ma bla'u̱kwakpa detke s'nu blër-
ketke e' kue̱ki̱, ñies pë' i̱u̱ke tai̱ë. 24 Ie' tö
ie'pa a̱ iché:
—A' e̱' yö́lur, busila kë̀ du'wa̱,
ikapöme'r ë̀.
Ie'pa tö Jesús ja̱ñeitséka̱ tai̱ë, 25 erë
ie' tö ie'pa ké e̱' skökmi bánet. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' dewa̱ we̱shke̱ ta̱ busila ulà
klö'wé̱wa̱itö ta̱ busila e̱' kéka̱. 26 E' tté
buneka̱ ká̱ e' ko̱s a̱.

Wëpa böl kë̀ wöbla wawër e'pa bua'wé̱ne Jesús tö

27 Jesús e̱' yéttsa̱ ee̱ ta̱ wëpa böl kë̀
wöbla wawër mirwa̱ ie' itöki̱, e'pa a̱rke:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri,¶ sa'
saú̱ e̱r sia̱rë wa!
28 Mik Jesús de u a̱, eta̱ ie'pa böl de ie'
ska'. Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿A' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱ a' buarmine?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, tö́, sa' tö iklö'wé̱.
29 Eta̱ Jesús tö ie'pa wöbla ké ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—We̱s a' e̱rblöke ye' mik es iwà o̱rdaë.
30 Eta̱ ie'pa wöbla buanene. Ta̱ Jesús tö
iché ie'pa a̱:
—Kë̀ a' kàne ichök yi a̱ yës.
31 Erë ie'pa míyal ta̱ ì wé̱ Jesús tö e'
paké ie'pa tö ká̱ e' wakpa ulitane a̱.

Wëm kë̀ tto eköl e' bua'wé̱ Jesús tö.

32 Wëpa böl wöbla buanene e'pa
míyal, e' bet ta̱ pë' we̱lepa wa̱ wëm
kë̀ tto, ese debitu̱ eköl Jesús ska', e' a̱
aknama tso'. 33 Mik Jesús tö aknama
trë'wé̱shkar, eta̱ wëm ttéka̱ne buaë. Pë'
tso' ee̱ e'pa tkirulune ta̱ ichérakitö:
—Kë̀ yi wa̱ íyi wí̱se su̱ule Israel aleripa
shu̱a̱.
34 Erë fariseowakpa tö iché:

¶**9:27** ***David aleri:*** Es ie'pa tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kitulebak tö idatse̱ e' ë̀ kiè. E' wà kiane chè si'kuaie *El Mesías.*

—Bë́, e' wák diché wa ie' tö ie'pa
trë'wé̱yal.

Jesús tö pë' sué̱ e̱r sia̱rë wa

35 Jesús shköke ká̱ ko̱s tso' Galilea
blublu ñies tsitsir e' a̱. Ie' s'wöbla'we̱ke
judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s tso' e' a̱. Ì
blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakekeitö.
Ñies s'kirirke ko̱s, idalërke s'mik ko̱s, e'
bua'we̱keitö. 36 Ie' tö isué̱ tö ie'pa e̱ri-
arke sia̱rë, weinetke sia̱rë we̱s obeja kë̀
kkö'nukwak ta̱' es, e' kue̱ki̱ ie'pa sué̱itö
e̱r sia̱rë wa. 37 Ie' tö iché ittökatapa a̱:
—Moki̱, ye' a̱ ta̱ ie'pa dör we̱s iyiwö
tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë ishtökwakpa kë̀
dör tai̱ë. 38 E' kue̱ki̱ a' tö ikiö́ kanè wák a̱
tö ishtökwakpa patkö́.

Jesús tö ittekölpa tsá̱ e'pa a̱ ka̱wö mé

(Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)

10 Jesús tö ittökatapa dabom eyök
kí̱ böl (12), e'pa kié e̱' ska' ta̱
ka̱wö méitö ie'pa a̱ wimblupa sulusi
trë'wo̱yal ñies s'kirirke duè ulitane wa̱ es-
epa bua'wo̱ne.
2 Ie'pa ekkëpa dör ñies Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa kiè i' es: ke̱we dör Simón, e' kiè
ñies Pedro ena ie' ël kiè Andrés; Santiago
ena iël kiè Juan, ie'pa dör Zebedeo ala'r;
3 Felipe ena Bartolomé; Tomás ena Ma-
teo dör inuköl shtökwak Roma wökirpa
a̱ e'; Santiago dör Alfeo alà, ena Tadeo;
4 Simón Celote ena Judas Iscariote tö
Jesús wömekettsa̱ aishkuö ta̱ ibolökpa a̱
e'.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k

(Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

5 Wëpa dabom eyök kí̱ böl (12), ñe'pa
patkémi Jesús tö ta̱ ipattéitö i' es: "Kë̀
a' minuk pë' kë̀ dör judiowak esepa ká̱
a̱. Ñies kë̀ a' minuk Samaria. 6 A' yú Is-
rael aleripa ká̱ a̱, ie'pa dör we̱s obeja
chöwa es. 7 A' yú ipakök tö ì blúie Skëköl
tso' e' ké̱wö dewa̱tke. 8 S'kirirke bua'ú̱ne,
s'duowa̱ shke̱'ú̱ka̱ne, s'kiri'we̱ke lepra tö,
esepa bua'ú̱ne a̱s ibatse'rne. Ñies ak-
namapa yö́ttsa̱. E' diché mène a' a̱ ë́me,
e' kue̱ki̱ kë̀ yi ña'wa̱r iki̱.
9–10 "Kë̀ ì tsa̱rmi. A' kë̀ ka̱wö ta̱' inuköl
tsu̱kmi yës. Ñies sku', datsi' skà, klökkuö,
shko kéli ese ko̱s kë̀ tsa̱rmi. Kaneblök-
wak chkö̀mi ì kanewe̱keitö e' ské wa, e'
kue̱ki̱ kë̀ ì tsa̱rmi.
11 "Mik a' demi ká̱ tsitsir ö ká̱ blublu a̱,
eta̱ yi tö a' kièwa̱mi e̱r bua' wa ese yulö́.
Mik a' ikué̱, eta̱ e' ë̀ u a̱ a' kapö́rö a' tso'
ee̱ e' dalewa. 12 Mik a' dewa̱ u e' a̱, eta̱
ie'pa ko̱s se̱rke ee̱ e'pa shke̱'ú̱ e̱r bua' wa.
13 Ie'pa tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl
e̱r buaë chöraë ie'pa a̱. Erë ie'pa kë̀ wa̱
a' kinewa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ kë̀ Skëköl e̱r
buaë chö̀pa ie'pa a̱. 14 U we̱le wakpa ö
ká̱ we̱le wakpa kë̀ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö
kë̀ é̱na a' ttö̀ ttsak, e' ta̱ a' e̱' yö́lur u e'
a̱ ö ká̱ e' a̱ ta̱ ka̱po tso' a' klöttö mik e'
ppö́ö iwà kkachoie ie'pa a̱ tö ie'pa dör
Skëköl bolökpa. 15 Moki̱, ye' tö a' a̱ ichè
tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nui̱
ki̱, eta̱ ká̱ e' wakpa wömerdattsa̱ weinuk
tai̱ë Sodoma ena Gomorra wakpa bak
se̱nuk suluë e'pa tsa̱ta̱.

Jesús ttökatapa weirdaë ie' kue̱ki̱

16 "¡Ye' ttö̀ ttsö́! Ye' tö a' patkekemi
pë' shu̱a̱ we̱s obejala èmi namu tso' tai̱ë,
e' shu̱a̱ es. E' kue̱ki̱ a' se̱nú wösh wa
we̱s tkabë̀ es; erë ñies a' se̱nú bë̀rë we̱s
nuböl es. 17 A' tso' e̱rki̱. A' miraë ie'pa
wa̱ s'shu̱lökwakpa ulà a̱, ñies a' burdaë
sia̱rë judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. 18 Ie'pa
wa̱ a' miraë duèse̱r s'wökirpa ena s'blúpa
wörki̱ ye' tté kue̱ki̱. Es a' tö ye' tté pak-
eraë ie'pa a̱, ñies ká̱ ulitane wakpa a̱.
19 Mik ie'pa tö a' méttsa̱ s'shu̱lökwakpa
ulà a̱, eta̱ kë̀ a' tkinuk ì chèmi a' tö e̱'
tsa̱tkoie. E' wösha̱ ta̱ Skëköl tö ttè eraë
a' e̱r a̱ chè ie'pa a̱. 20 Es kë̀ a' ttö̀pa a' wák
e̱r wa, e' skéie S'yë́ Wiköl tö ttè eraë a' e̱r
a̱ chè.

21 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ we̱lepa tö iël
wömerattsa̱ ttèwa̱, iyḗ tö ilà wömerattsa̱,
ñies ala'r e̱' köraka̱ iyḗ ena imì kkatök
a̱s ittö̀wa̱. 22 Sulitane tö a' sue̱raë su-
luë ye' tté kue̱ki̱. Erë a' isie e̱' tkéwa̱
darërëë döka̱ bata ekkë, e' tsa̱tkërdaë.
23 Mik ie'pa tö a' we'ikeke ká̱ we̱le ki̱, eta̱
a' tkṓshkar iyöki̱, a' yú ká̱ kua̱'ki̱ a̱. Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱m ye' dör S'ditsö Alà
e' döne, e' yöki̱ a' kë̀ dö̀pa Israel ké̱ ko̱s a̱.
24 “Wé̱ wöblarke e' kë̀ dör
iwöbla'u̱kwak tsa̱ta̱. Ñies kanè méso
kë̀ dör iwökir tsa̱ta̱. 25 E' dör wë' wé̱
wöblarke e' a̱ tö idö̀ we̱s iwöbla'u̱kwak
es. Ñies e' dör wë' kanè méso a̱ tö
idö̀ we̱s iwökir es. U wökir kiérakitö
Beelzebú§ ¡e' yita̱ iyamipa cherarakitö
suluë!

Yi yöki̱ se' ké suanuk

(Lucas 12.2-7)

26 “E' kue̱ki̱ kë̀ a' suanuk ie'pa yöki̱. Kë̀
ì ku̱' blëulewa̱ e' kë̀ kkayërpa aishkuö ta̱,
ese ko̱s jche̱rdane. 27 Ì chéyö a' a̱ akir
bë̀rë, e' chṓne sulitane kukua. Ñies ì ko̱s
chéyö bë̀rë asas a' kukuö̀ a̱, e' chṓne
a̱neule sulitane a̱. 28 Kë̀ a' suanuk yi tö
s'tteta̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa tö s'chkà ë̀
ttèwa̱mi erë ie'pa kë̀ a̱ s'wiköl duökwa̱.
E' skéie Skëköl yöki̱ a' suanú. Ie' tö s'chkà
ñies s'wiköl e̱wë̀wami bö' ké̱ a̱.
29 “Dúla böt tuè̱ tottola inuköl etk
wöshkila ë̀, erë dúla kë̀ a̱rta̱'wa i̱ski̱ S'yḗ
kë̀ wa̱ iké̱wö mène e' ta̱. 30 E' yita̱ a'
kkö'neraëitö buaë dö̀ a' tsa̱kö bitö tso'
shta̱o̱ule ie' wa̱. 31 Ie' a̱ ta̱ a' tuè̱ tai̱ë tkö̀ka̱
dúla tso' tai̱ë ese tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ a'
suanuk.

Wé̱pa kë̀ jaëne Jesús ki̱

(Lucas 12.8-9)

32 “Yi e̱' chö̀ sulitane wörki̱ tö ie' dör
ye' ttökata, e' ta̱ ñies ese cheraëyö ye' Yḗ
tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata.
33 Erë yi tö iblé s'male̱pa wörki̱ tö ie' kë̀
dör ye' ttökata, e' ta̱ ñies ibleraëyö ye' Yḗ
tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsölordaë

(Lucas 12.51-53; 14.26-27)

34 “Kë̀ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ a̱s
a' se̱r bë̀rë ñita̱ ká̱ i' ki̱. Ye' kë̀ dë'bitu̱ a̱s a'
se̱r bë̀rë ñita̱, e' skéie ye' dë'bitu̱ a' mukka̱
ñippök. 35 Ye' dë'bitu̱ a̱s ilà wëm ñippö̀
iyḗ ta̱, a̱s ilà busi ñippö̀ imì ta̱ ena a̱s iyàk
ñippö̀ iyàk ta̱. 36 Es yamipa e̱kka döraë ñì
bolökpaie ye' tté kue̱ki̱.
37 “Yi é̱na iyḗ ö imì dalër tkö̀ka̱ ie'
é̱na ye' dalër e' tsa̱ta̱, ese kë̀ dö̀pa ye'
ttökataie. Ñies yi é̱na ilà wëm ö ilà busi
e' dalër tkö̀ka̱ ie' é̱na ye' dalër e' tsa̱ta̱,
ese kë̀ dö̀pa ye' ttökataie. 38 Yi kë̀ e̱' chö̀
weinuk dö̀ ittèwa̱ krus mik ta̱ ise̱r we̱s ye'
ttökata es, ese kë̀ dö̀pa ye' ttökataie. 39 Yi
e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kë̀ ulà a̱ se̱ne
michoë dö̀pa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye'
dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne michoë döraë.

We̱s Skëköl tö iské meraë se' a̱

(Marcos 9.41)

40 “Yi tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' dör
we̱s ye' kiéwa̱itö e̱r bua' wa es. Ñies yi
tö ye' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' dör we̱s yi tö
ye' patkë' e' kiéwa̱itö e̱r bua' wa es. 41 Yi
tö Skëköl tteköl kiéwa̱ e̱r bua' wa Skëköl
tteköl idir e' kue̱ki̱, e' ta̱ ese a̱ ì meraë
Skëköl tö ittekölpa a̱, ese merdaë ñies. E'
sù̱ yi tö s'se̱r yësyësë ese kiéwa̱ e̱r bua'
wa ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱, e' ta̱ ese a̱ ì
meraë Skëköl tö s'se̱r yësyësë esepa a̱, ese
merdaë ñies. 42 Yi isie tö di' kakla ë̀ mé
ye' ttökata ësela a̱ yè, ye' ttökata idir e'
kue̱ki̱, e' ta̱ moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ese a̱
iské pato̱rdaë buaë.”

---

§**10:25** ***Beelzebú:*** E' dör bḗ, e' ë̀ kiè Satanás.

Juan S'wöskuökwak ttökatapa e'pa de ilè chakök Jesús a̱

(Lucas 7.18-35)

11 Mik Jesús tö ittökatapa dabom
eyök ki̱ böl (12) e'pa wöbla'wé̱
o̱ne, eta̱ ie' mía̱ ká̱ tso' tsi̱net ese a̱
s'wöbla'u̱k ena Skëköl ttè buaë e' pakök.
2 Juan S'wöskuökwak tso' wötëule
s'wöto wé a̱, e̱e̱ ie' tö ì we̱ke Cristo tö e'
tté ttsé. E' kue̱ki̱ ie' tö ittökatapa we̱lepa
patké iska'. 3 Ie'pa tö ichaké ia̱: “¿Be' dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie yëule idat-
se̱ e' ö yi skà panèia̱ sa' tö?”
4 Jesús tö ie'pa iu̱té: “A' yúne Juan ska'
ta̱ ì ko̱s sué̱ a' tö, ì ko̱s ttsé a' tö, e' pakő̱ne
ie' a̱. 5 Ipakő ie' a̱ tö s'wöbla kȅ wawër,
esepa wöbla wawënene; s'kraulewa̱ kȅ
shko, esepa shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra
tö, esepa buanene batse'nene; s'kukuȍ
kȅ wattsër, esepa wattsënene; s'duowa̱
shke̱neka̱ne; ñies Skëköl ttè buaë e'
pakane s'sia̱rëpa a̱. 6 ¡Yi kȅ yöki̱ ye' su-
lune, ayëcha buaë ese!”
7 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan
tté pakémitke pë' a̱, ta̱ iché ie'pa a̱: “Mik
a' dë'rö ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e̱e̱ Juan
sa̱u̱k, eta̱ ¿i̱ma a' e̱rbikȍ wëm wé̱se suèmi
a' tö? A' kȅ dë'rö wëm ëse, ka̱bikeitsȍ
wì̱ a̱ dià a̱ we̱s kua'kö wöppè siwa̱' tö
es, ese sa̱u̱k. 8 A' kȅ dë'rö wëm ese sa̱u̱k,
e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö? A' kȅ
dë'rö wëm e̱' paiȍ datsi' bua'bua wa ese
sa̱u̱k. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiȍ es
esepa se̱rke blu' u a̱. 9 Erë ¿wëm wé̱se
sa̱u̱k a' dë'rö? A' dë'rö wëm dör Skëköl
tteköl ese sa̱u̱k. Ye' tö a' a̱ ichè tö moki̱
Juan dör Skëköl tteköl, erë ie' kȅ dör ese
ȅ. Ie' dör Skëköl tteköl tsa̱ta̱. 10 Skëköl
yëkkuö ki̱ itso' kitule wé̱ Skëköl tö ichè
wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' a̱:
‘Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be'
yöki̱ ke̱we be' ñalé̱ yuök.’**
Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan.
11 Moki̱, ye' tö a' a̱ ichè tö s'ditsö ulitane
tso'tke dȍ ikkë ta̱, e'pa shu̱a̱ kȅ yi ku̱' Juan
S'wöskuökwak tsa̱ta̱. Erë ì blúie Skëköl
tso' e' a̱ wé̱ dör ësela shu̱te̱ë e' dör Juan
tsa̱ta̱.
12 “Mik Juan S'wöskuökwak s'tsá̱
pautmi dȍ ikkë ta̱, wé̱pa blúie Skëköl
tso' esepa weirke sia̱rë. Pë' kësik suluë
esepa é̱na ie'pa e̱wa̱kwa. 13 Ka̱m Juan
tö s'pattȍmi e' yöki̱ Skëköl ttekölpa ko̱s
ena Moisés, e'pa tö iyë'bak tö Skëköl
datse̱ se' blúie. 14 A' é̱na iklö'wa̱k es,
e' ta̱ Juan dör Skëköl tteköl kiè Elías
yëuletke tö idatskene e'. 15 ¡A' é̱na ye'
ttȍ ttsak, e̱'ma ikukueblő bua'ie!
16 “¿I̱ma a' chèmi ye' tö? ¿We̱s a' dör?
A' dör we̱s ttè i' tö ichè es: Ala'rla tso'
inuk u itöki̱. Sha̱bötspa a̱rke tai̱ë ta̱
icheke iyamipa a̱: 17 ‘Sa' tö pulë bla'wé̱,
erë a' kȅ klötëne'; sa' tö s'e̱riar ttseittsé,
erë a' kȅ i̱ine'.’ 18 E' wà dör tö Juan de
batsöta̱', blo' kȅ yöta̱', ta̱ a' tö iché tö ak-
nama tso' ie' a̱. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ye' dör
S'ditsö Alà, e' de kȅ batsöta̱', blo' yeta̱',
ta̱ a' ye' cheke tö ye' chkȍ tai̱ë, ye' blo'
yè tai̱ë ñies tö ye' dör inuköl shtökwakpa
ena pë' sulusipa male̱pa, esepa sini'. A' tö
ye' cheke es, erë isue̱rasö bulebök ta̱ tö
wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl siwé̱ tö ichè es
esepa dör yësyësë.”

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë

(Lucas 10.13-15)

20 Eta̱ ká̱ wé̱pa ki̱ Jesús tö ì kȅ o̱r yi
a̱ ese o̱' tai̱ë ká̱ male̱pa tsa̱ta̱, e' wakpa
kȅ e̱r maneo̱ne Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö
ie'pa ché ttè i' wa: 21 “A Corazín wakpa,
a Betsaida wakpa, ¡wëstela i̱na a' ta̱! Ȉ
kȅ o̱r yi a̱ ese o̱' ye' tö tai̱ë a' wörki̱,
erë a' kȅ e̱r maneo̱ne. E' úpa ye' tö Tiro
ena Sidón wakpa wörki̱, e̱'ma ká̱ ia̱ia̱ë
ie'pa e̱r maneo̱'bak. Ie'pa tö e̱riane datsi'
a̱ja̱ë ië'ka̱bak, ñies ie'pa e̱' tkë'ka̱bak

**11:10 Malaquías 3.1

mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa e̱r
mane'wé̱ Skëköl a̱. [22] E' kue̱ki̱ ye' tö ichè
tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a'
nuì̱ ki̱, eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk tai̱ë
shu̱te̱ Tiro ena Sidón wakpa tsa̱ta̱. [23] A
Cafarnaúm wakpa, kë̀ a' tö ibikeitsök tö
Skëköl wa̱ a' mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱. Ie' tö a'
patkerami diöshe̱t wé̱ s'wimblu weirke
ee̱. Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö tai̱ë a' wörki̱, erë
a' kë̀ e̱r maneo̱ne. E' ú̱pa ye' tö Sodoma
wakpa suluë wörki̱, e̱'ma ie'pa tso'ia̱ dö̀
ikkë ta̱. [24] E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö aishkuö
ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ a'
wömerdattsa̱ weinuk tai̱ë shu̱te̱ Sodoma
wakpa tsa̱ta̱.”

A' ko̱s e̱rblö́ Jesús mik

(Lucas 10.21-22)

[25–26] Eta̱ Jesús tö iché: “A ye' Yë́, be'
dör íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱
e' Këköl. Ttè buaë blë'wa̱ be' tö pë' wa̱
siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë ena e̱rbikö̀ tai̱ë esepa
yöki̱, erë ikkachébö s'ësepala a̱. Es be' ki̱
ikiane, e' kue̱ki̱ be' tö iwé̱ es. E' kue̱ki̱ be'
ki̱kéka̱yö.”
[27] Jesús tté iYë́ ta̱ o̱ne ta̱ ichéitö pë' tso'
ee̱ e'pa a̱: “Ye' Yë́ tö íyi ulitane méa̱t ye'
ulà a̱. Ye' dör Skëköl Alà, kë̀ yi wa̱ i̱jche̱r
moki̱ tö we̱s ye' dör, e' jche̱r ye' Yë́ ë̀ wa̱.
Ñies kë̀ yi wa̱ i̱jche̱r moki̱ tö we̱s ye' Yë́
dör, e' jche̱r ye' ë̀ wa̱. Ñies wé̱pa a̱ ye' é̱na
ikkachak esepa wa̱ ijche̱rmi. [28] A' e̱riarke
tai̱ë, weirke sia̱rë íyi ulitane diki̱a̱ we̱s
dalì e̱kke̱ë diki̱a̱ s'shtrirwa̱ es. A' shkö́ ye'
ska', eta̱ a' e̱nuraë ye' batamik. [29–30] Ye'
se̱r bë̀rë, ye' e̱r buaë, e' kue̱ki̱ a' e̱' tiú̱wa̱
ye' ttè diki̱a̱. Ttè wa ye' tö a' wöbla'we̱ke,
e' kë̀ dör darërëë, e' kë̀ tö a' we'ikepa we̱s.
E' kue̱ki̱ a' e̱' wöbla'ú̱ ye' wa ta̱ a' e̱nuraë
buaë.”

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée e̱no diwö a̱

(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)

12 E' ké̱wö ska' ta̱, e̱no diwö a̱, Jesús
dami trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa dué
bli wa̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö trigo wöiklérami
ta̱ ikatéramirakitö. [2] Mik fariseowakpa
tö isué̱, eta̱ ie'pa tö iché Jesús a̱:
—Isa̱ú̱, be' ttökatapa tso' ì kë̀ ké̱wö ta̱'
wè̱ e̱no diwö a̱, ese u̱k.
[3] Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì o̱' David tö ká̱ ia̱ia̱ë ¿e' kë̀ a̱ritsule
a' wa̱ Skëköl yëkkuö ki̱? Etökicha ta̱ ie'
ena iklépa dué bli wa̱. [4] E' kue̱ki̱ ie' de-
wa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ pan meule Skëköl a̱ e'
klö'wé̱itö ta̱ iñéitö. Pan e' kë̀ ké̱wö ta̱' ñè
ie' ena iklépa a̱, sacerdotepa ë̀ a̱ iké̱wö
ta̱' ñè. Erë a' é̱na ia̱ne tö e' kë̀ dör suluë
Skëköl wöa̱. [5] Ñies ¿a' kë̀ wa̱ ia̱ritsule ttè
dalöiëno kit Moisés tö e' ki̱ tö erë́ sacer-
dotepa kaneblöke Skëköl wé a̱ e̱no diwö
a̱, erë e' kë̀ wa ie'pa tö idalöse̱we̱ku̱'wa̱?
[6] Ye' tö ichè a' a̱ tö í̱erö se' dur eköl, e' dör
Skëköl wé tsa̱ta̱. [7] Skëköl tö iyë' iyëkkuö
ki̱: ‘Iyiwak jchëule mè ye' a̱, e' kë̀ kiane
ye' ki̱. Ye' ki̱ ikiane tö a' ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa.’†† Ttè e' wà a̱núpa a' é̱na moki̱ë, e̱'ma
kë̀ s'ki̱ ì nuí ta̱' ese kë̀ kkatepa a' tö. [8] Ye'
dör S'ditsö Alà, e' wa̱ ka̱wö ta̱' ichök tö ì
dör buaë ö ì dör suluë wè̱ e̱no diwö a̱.

Jesús tö wëm eköl ulà siulewa̱ e' bua'wé̱ne

(Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11)

[9] E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ ie'pa ñì
dapa'wo̱ wé a̱. [10] Eta̱ ee̱ wëm tkër eköl
ulà etk siulewa̱. Ie'pa é̱na Jesús kkatak
ilè ki̱ e' kue̱ki̱ ie' a̱ ichakérakitö:
—¿I̱ma be' tö ibikeitsè? ¿Ka̱wö meule
se' a̱ Moisés ttè a̱ s'bua'wo̱ne e̱no diwö a̱
ö au?
[11] Ie' tö ie'pa iu̱té:

††**12:7** Oseas 6.6

—A' obeja a̱nemi etö ka̱uk a̱ e̱no diwö
a̱, e' ta̱ a' miraë iyöktsa̱. 12 E' yita̱ se' tue̱ta̱'
tai̱ë obeja tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ka̱wö tso' se' a̱
s'ki̱moie e̱no diwö a̱.
13 Eta̱ ie' tö iché wëm ulà siulewa̱ e' a̱:

—Be' ulà shu̱lö́ö.

Ta̱ ie' ulà shu̱lée ta̱ ibuanene buaë we̱s
iulà iët es. 14 Fariseowakpa e̱' yéttsa̱ ta̱
ileritsérakitö "¿we̱s sö Jesús ttèwa̱mi?"

Jesús dör Skëköl kanè méso bua'ie e'

15 E' jche̱newa̱ Jesús wa̱, e' kue̱ki̱ ie'
mía̱ bánet. Tai̱ë pë' dami ie' itöki̱ e'pa
shu̱a̱ ikirirkerak e'pa ko̱s bua'wé̱ne ie' tö.
16 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Kè̈ ye' tté pparka̱. 17 Ie' tö iché ie'pa a̱
es a̱s iwà tkö̀ we̱s Skëköl tteköl kiè Isaías
tö iyë' es, e' tö iyë' i' es:

18 Skëköl tö ichè: "I' dör ye' kanè méso
shu̱kit ye' tö,
e' dalër tai̱ë ye' é̱na, ie' wër ye' wa buaë
shu̱te̱.
Ye' Wiköl meraëyö ie' a̱,
ta̱ ie' tö se̱ne yësyësë wà pakeraë ká̱ uli-
tane wakpa a̱.
19 Ie' se̱rdaë bè̈rë. Kè̈ yi wöñaktkepa ie'
tö.
Kè̈ ì chepa ie' tö a̱neule. Kè̈ yi tö ie' ttö̀
ttsepa ñala̱ ki̱.
20 S'weirke sia̱rë, esepa kè̈ kí̱ we'ikepa ie'
tö,
Se' kè̈ diché ta̱'ia̱ esepa ki̱meraë ie' tö
dö̀ mik ie' e̱' alöraka̱ ì sulu ko̱s ki̱ se̱ne
yësyësë wa eta̱.
21 Ká̱ ulitane wakpa tö ie' è̈ paneraë e̱'
tsa̱tkoie."‡‡

Fariseowakpa tö Jesús kkaté

(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23; 12.10)

22 Eta̱ ie'pa wa̱ wëm eköl a̱ aknama tso'
ese debitu̱ Jesús ska', e' kè̈ wöbla wawër,
kè̈ tto. Jesús tö ibua'wé̱ne ta̱ iwöbla
wawënene ñies ittéka̱ne. 23 Ie'pa ko̱s tkir-
ulune iweblök ta̱ iñi chakérak: "¿A' ichè
wí̱ dör s'blú bak David, e' aleri?"

24 Mik ì ché ie'pa tö, e' ttsé
fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa tö iché:
"Beelzebú dör bé̈, e' diché wa ie' tö ie'pa
trë'we̱keyal."

25 Erë ì bikeitseke ie'pa tö e' sué̱wa̱itö,
e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:

"S'se̱rke ká̱ etkè̈ ki̱ e' ñì blabatsélor ñip-
pök ñita̱, kè̈ wöklör, e' ta̱ ie'pa wákpa è̈
ñì e̱u̱rawa. Ñies ñì yamipa e̱' kéka̱ ñippök
ñita̱, kè̈ wöklör, e' ta̱ ie'pa mir wa'k è̈me.
26 Es ñies Satanás mú tö iklépa trë'wè̱yal,
e' ta̱ ie' tso' ñippök iwakpa è̈ ta̱. ¿We̱s
ì blúie ie' tso' e' se̱rmiia̱? 27 Ye' tö ak-
namapa trë'ú̱payal Beelzebú diché wa, e'
ta̱ ¿yi diché wa a' klépa tö itrë'wè̱miyal?
Ie'pa kè̈ a̱ itrënukyal Beelzebú diché wa,
e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö ye' kkatèmi tö ye'
tö itrë'we̱keyal Beelzebú diché wa? A'
wák klépa tö iwà kkacheraë tö a' ttè kè̈
dör moki̱. 28 Ye' tö aknamapa trë'wé̱yal
Skëköl Wiköl diché wa, e' ta̱ e' wà kiane
chè tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö detke
a' a̱.

29 "¿We̱s yi mi'miwa̱ wëm diché tai̱ë¶¶
ese u a̱ ie' íyi ekiblök ka̱m ie' tö iwák
maù̱wa̱ e' yöki̱? Es è̈me iíyi ekiblërmi.

30 "Yi kè̈ a̱ ye' dör bua', ese dör ye'
bolök. Yi kè̈ tö ye' ki̱mè imale̱pa tsu̱kbitu̱
Skëköl ska', ese tö ie'pa po'we̱kemi.

31 "E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö ì sulu ko̱s
wambleke a' tö ñies Skëköl chè sulu ko̱s
e' nuí̱ olo'yèmiitö a' ki̱. Erë yi tö Wiköl
Batse'r ché suluë, e' nuí̱ kè̈ olorpa iki̱.
32 Ñies yi tö ye' dör S'ditsö Alà, e' ché su-
luë, e' nuí̱ olo'yèmi Skëköl tö iki̱. Erë yi tö
Wiköl Batse'r ché suluë e' nuí̱ kè̈ olorpa
iki̱ i̱'ñe ta̱ ñies aishkuö ta̱.

‡‡**12:21** Isaías 42.1-4

¶¶**12:29** ***Wëm diché tai̱ë:*** E' wà kiane chè Satanás. Jesús dör wé̱ dör ie' íyi ekibleke e'.

Kal buaë ena kal suluë

(Lucas 6.43-45)

33 “Kal wërkewa̱ iwö ki̱. Kal buaë, ese
wö dör buaë; kal sulu, ese wö dör sulu.
34 ¡A' dör suluë we̱s tkabë̀ chṓk es! A' e̱r
dör suluë, ¿we̱s a' ttö̀mi buaë? Ì bikeit-
sekesö, e' ë̀ chekesö. 35 Wëm dör buaë ese
se̱rke buaë, ttö̀ yësyësë ie' e̱r dör buaë
e' kue̱ki̱. Wëm dör suluë, ese se̱rke su-
luë, ttö̀ suluë ie' e̱r dör suluë e' kue̱ki̱.
36 Ye' tö a' a̱ ichè tö aishkuö ta̱ mik a'
wöchakirketke a' nui̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱
ttè sulu chè a' ulitane tö shabatshabat
e' ki̱ a' wöchakirdaë. 37 A' wakpa ttè wa
a' shu̱lirdaë. A' tö ttè buaë cheke, e' ta̱
Skëköl tö icheraë tö kë̀ a' ki̱ ì nuí̱ ta̱'. Erë
a' tö ttè sulu cheke, e' ta̱ ie' tö icheraë tö
a' ki̱ nui̱ tso'.”

Fariseowakpa tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kié suè̱

(Marcos 8.12; Lucas 11.29-32)

38 Eta̱ fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa tö iché Jesús
a̱:

—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese ú̱ sa' a̱ iwà kkachoie
tö moki̱ be' patkë'bitu̱ Skëköl tö.
39 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' dör pë' suluë e' kë̀ tö Skëköl dalöiè
we̱s trër wakpa kë̀ tö imaso dalöiè es.
A' tö ye' a̱ ikié tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
u̱yö iwà kkachoie tö moki̱ Skëköl tö ye'
patkë'bitu̱. Erë ye' tö ilè we̱raë etökicha
ë̀me iwà kkachoie e' dör we̱s ibak Jonás
dör Skëköl tteköl e' ta̱ es. 40 Ie' se̱ne' nima
bërie e' shu̱a̱ döka̱ ká̱ mañat ñië nañeë,
es ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' se̱rdaë íyök
shu̱a̱ ká̱ mañat ñië nañeë. 41 Mik Jonás
tö Nínive wakpa paut, eta̱ ie'pa e̱r ma-
neo̱' Skëköl a̱. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur íe̱ e' dör
ie' tsa̱ta̱, erë a' kë̀ e̱r mane'ü̱ Skëköl a̱. E'
kue̱ki̱ aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke
a' nui̱ ki̱, eta̱ Nínive wakpa e̱' köraka̱
ie' wörki̱ a' kkatök. 42 Aishkuö ta̱ mik a'
wöchakirketke a' nui̱ ki̱, eta̱ alaköl datse̱
ká̱ bánet diwö tskirke e' o̱'mik, bak iká̱
blúie, e' e̱' köraka̱ ie' wörki̱ a' kkatök tö
a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë alaköl e' dë'bitu̱
datse̱ ka̱mië se' blú bak Salomón wa̱ íyi
jche̱r ta̱ië e' ttö̀ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱ ye'
dur a' shu̱a̱ e' dör Salomón tsa̱ta̱, erë a'
kë̀ tö ye' ttö̀ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a'
kkateraë.

Wimblu sulusi dene wëm a̱

(Lucas 11.24-26)

43 “Mik wimblu sulusi trëneshkar yile
a̱, eta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi ku̱' ese
ska'. Ie' tso' ká̱ yulök se̱noie erë kë̀ ie' wa̱
iku̱ne. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsè: 44 ‘Ye' mía̱ne
wé̱ ye' trëneshkar ee̱ se̱nuk.’ Mik ie' dem-
ine wëm e' a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö wëm dör
we̱s u shu̱iriule buaë maneneë kë̀ a̱ yi
ku̱' es. 45 Eta̱ ie' mía̱ iyamipa kí̱ yulök
döka̱ kul suluë shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱ ta̱ ie'pa ko̱s
de se̱nuk wëm e' a̱. Wëm e' mía̱ne suluë
shu̱te̱ ke̱net tsa̱ta̱. Es iwamblërdaë a' dör
pë' sulusipa e'pa ta̱.”

Jesús mì ena iëlpa debitu̱ ie' weblök

(Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

46 Jesús ttökeia̱ pë' ta̱ e' shu̱a̱ ie' mì ena
iëlpa ena ikutapa e'pa iëte̱r u'rki̱. Ie'pa
ttak ie' ta̱. 47 Yile tö ibiyṓ ché ie' a̱:

—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa
e'pa shkö̀ be' weblök.
48 Erë Jesús iiu̱té:

—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye'
kutapa?
49 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ittökatapa kkaché
ulà wa ta̱ ichéitö:

—Isa̱ú̱, ie'pa dör we̱s ye' mì ena ye'
ëlpa ena ye' kutapa es. 50 Yi se̱rke we̱s
ye' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱ ikiane es, esepa
dör we̱s ye' ël ena ye' kutà ena ye' mì es.

Të kuatkökwak tté

(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

13 E' ë̀ diwö wa Jesús e̱' yéttsa̱ u a̱
mía̱ batsöri kkömik ta̱ ee̱ ie' e̱'
tkése̱r. 2 Pë' debitu̱ ta̱ië ie' ska', e' kue̱ki̱

ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa
wöbla'u̱k. Ie'pa ulitane a̱te̱ ká̱ sí ki̱ bat-
söri kkömik. 3 Ie' tö ttè tsa̱ki̱ë kleé ie'pa
a̱. E' et dör i' es: “Wëm eköl mía̱ të ku-
atkök ppé ululu ȅme§§ 4 Mik ie' tso' iwö
ppök, eta̱ ditsöwö we̱le a̱newa ñala̱ ska'
ta̱ dù debitu̱ tö ikatéwa. 5 Ditsöwö we̱le
a̱newa áklo a̱ wé̱ íyök kȅ ta̱' tai̱ë ese
ska'. Íyök kȅ ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ bet ta̱ itsk-
ineka̱. 6 Erë kȅ iwí kicha ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱
mik dìba a̱neka̱ iki̱ eta̱ isinewa̱. 7 Ditsöwö
we̱le a̱newa dika'chka shu̱a̱. Dika'chka
ena ditsöwö talane ñita̱, erë dika'chka
e̱' aléka̱ iki̱. 8 Erë ditsöwö we̱le a̱newa
íyök bua'bua ki̱, e' tskine talane wöne
buaë. We̱le wöne döka̱ cien eyök (100)
elka elka, we̱le dabom teryök (60), we̱le
dabom mañayök (30). 9 ¡A' é̱na ye' ttȍ
ttsak, e̱'ma ikukueblő bua'ie!”

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule

(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)

10 Eta̱ Jesús ttökatapa debitu̱ ie' ska'
ta̱ ichakérakitö ia̱: “¿Ì kue̱ki̱ be' tö ie'pa
wöbla'we̱ke kleaule?” 11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
“Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̱ e'
ké̱wö menea̱t a' a̱ wà jche̱noie, erë pë'
male̱pa a̱ kȅ imenea̱t es. 12 Yi wa̱ ttè e'
jche̱r ese a̱ imerdaë a̱s ie' wa̱ ikí̱ jche̱r
bua'ie. Erë yi kȅ é̱na ia̱nak, ese wa̱ ì jche̱r
bërëbërë e' yerattsa̱ne iyöki̱. 13 Ì we̱ke
ye' tö e' sue̱ke ie'pa tö, erë ie'pa kȅ é̱na
iwà a̱ne. Ì cheke ye' tö e' ttseke ie'pa tö,
erë ie'pa kȅ tö ittseku̱' e̱r moki̱ wa, ie'pa
kȅ é̱na iwà iu̱tak. E' kue̱ki̱ ye' ka̱paköke
ie'pa ta̱ es. 14–15 Es iwà tköke ie'pa ta̱ we̱s
Skëköl ttekö̈l kiè Isaías tö iyë' es, e' tö iyë'
i' es:

‘Ká̱ i' wakpa e̱r mía̱ darërë, kȅ ì dë'wa̱ia̱.
Ie'pa kukuöña wötéwa̱ darërë a̱s kȅ
iwattsër,
ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kȅ iwawër.
Ie'pa tö iwé̱ es a̱s ie'pa kȅ é̱na iwà a̱r, a̱s
ie'pa kȅ e̱r mane'ù̱ ye' ska' ta̱ ye' tö
ie'pa bua'wè̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö ittseraë je', erë kȅ ie'pa
é̱na iwà a̱rpa,
ie'pa tö isue̱raë je', erë kȅ ie'pa tö
iklö'we̱pa.’*

Es Isaías tö iyë'.

16 “Erë a' wöbla wawër buaë, a'
kukuöña wattsër buaë, e' kue̱ki̱ ayëcha
buaë a'. 17 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
Skëköl ttekölpa tai̱ë ena ká̱ ia̱ia̱ë s'bak
se̱r yësyësë e'pa tö ì sué̱ a' tö ena ì ttsé
a' tö e' kkeyë' sia̱rë suè̱ ena ttsè, erë ie'pa
kȅ wa̱ isu̱ne ittsȅne.

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö

(Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)

18 “Ittső, ì kleéyö të kuatkökwak tté
wa, e' wà pakekeyö a' a̱. 19 Pë' we̱lepa
ta̱ itkȍmi we̱s ditsöwö a̱rwa ñala̱ ska' es.
Esepa tö ì blúie Skëköl tso' e' tté ttsé,
erë ie'pa kȅ é̱na iwà a̱ne. Bé̋ de ta̱ ttè
buaë yéttsa̱ ie'pa e̱r a̱. 20 We̱lepa skà ta̱
itkȍmi we̱s ditsöwö a̱rwa áklo a̱ es. Es-
epa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱rakitö
ttsë'ne buaë wa. 21 Erë ie'pa kȅ wì kicha
ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱ ekuölö ȅ.
Mik ie'pa weinemitke Skëköl ttè kue̱ki̱,
eta̱ ie'pa a̱nemine bet. 22 We̱lepa skà ta̱
itkȍmi we̱s ditsöwö a̱rwa dika'chka shu̱a̱
es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, erë ie'pa tö
íyi tso' ká̱ i' ki̱ ese bikeitseke kibiie. Ie'pa
e̱r me'rie inuköl ki̱ ena ì tso' ká̱ i' ki̱ tö
s'ttsë'we̱ke buaë ese ki̱. E' ko̱s tö Skëköl
ttè kui'wé̱wa̱ ie'pa e̱r a̱ ta̱ kȅ idë'ttsa̱ buaë
we̱s ikiane es. 23 Erë we̱lepa skà ta̱ itkȍmi
we̱s ditsöwö a̱rwa íyök bua'bua ki̱ es. Es-
epa je' tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iwà a̱ne buaë
ie'pa é̱na ta̱ iwà dettsa̱ buaë we̱s ikiane
es. Ie'pa dör we̱s íyi kuá wör buaë es we̱le

---

§§**13:3** ***të kuatkök ppé ululu:*** E' ké̱wö ska' ta̱ pë' wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.

***13:14-15** Isaías 6.9-10

wöne döka̱ cien eyök (100), we̱le dabom teryök (60), we̱le dabom mañayök (30).”

Ka̱kö kua̱'ki̱ tkëne trigo shu̱a̱ e' tté

24 Jesús tö ttè skà kleéne ie'pa a̱ i'
es: “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s
itka wëm eköl tö trigowö kuatké iká̱ a̱
e' ta̱ itka es. 25 Nañewe ie'pa kapolur e'
dalewa ibolök debitu̱ eköl ka̱kö dör trigo
su̱ë ese wö kuatké trigo shu̱a̱ ta̱ iwák
mía̱. 26 Mik trigo wöne, eta̱ iwënewa̱ tö
ñies ka̱kö kua̱'ki̱ tso'. 27 Ikanè mésopa
mía̱ ta̱ iché kanè wák a̱: ‘A këkëpa, be'
tö trigowö bua'bua kuatké be' ká̱ a̱ ta̱
¿we̱s e' a̱ ka̱kö kua̱'ki̱ tso'?’ 28 Ie' tö ie'pa
iu̱té: ‘Ye' bolök we̱le tö iwamblé ye' ki̱.’
Ie'pa tö ie' a̱ ichaké: ‘¿Be' ki̱ ikiane tö sa'
mi' ka̱kö ñe' yökulur?’ 29 Erë ie' tö ie'pa
iu̱té: ‘Au, imúa̱t es. A' tö ka̱kö yéttsa̱ e' ta̱
trigo yërttsa̱mi ita̱ ñies. 30 Imúa̱t a̱s ita-
lar ñita̱ dȍ mik itërketke eta̱. E' wa ye' tö
itökwakpa patkeke ka̱kö tök ke̱we muȅ̱
eyök eyök ña'wȅ̱wa bö' a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ye'
tö trigowö tök patkeke blè wé̱ ye' iyiwö
blöke e' wé a̱.’”

Mostaza wö tté

(Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

31 Ttè skà kleéne Jesús tö ie'pa a̱ i' es:
“Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s mostaza
wö kuatkèsö ká̱ a̱ es. 32 E' wö dör tsir-
lala iyiwö ulitane diki̱a̱. Erë mik italane
ta̱ e' dör íyi kuá tsitsir ulitane tsa̱ta̱. E'
mía̱ kalie ta̱ dù datse̱ u yuök iulà tsa̱ka̱.”

Pan wölöwo̱ka̱ tté

(Lucas 13.20-21)

33 Jesús tö ie'pa a̱ ttè skà kleéne i'
es: “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s pan
wölöwo̱ka̱ wötué tayë tö harinachka
mañayök a̱ es. E' tö harinachka e' ko̱s
wölöwéka̱ tai̱ë.”

Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule

(Marcos 4.33-34)

34 Ttè e' ko̱s kleé Jesús tö ie'pa a̱. Moki̱
ie' kȅ wa̱ ì pakane ie'pa a̱ kȅ kleaule. 35 Ie'
tö s'wöbla'wé̱ es, e' wa ì yë'bak Skëköl
tteköl eköl tö e' wà tka, e' dör i' es:
“Ye' tö s'wöbla'we̱raë kleaule.
Ttè tso' blëule ká̱ ia̱ia̱ë ká̱ i' yöne e'ta̱mi,
ese kkacherayö ie'pa a̱.”†
Es Skëköl tteköl tö iyë'.

Ka̱kö kua̱'ki̱ tté e' wà paké Jesús tö

36 Eta̱ Jesús e̱' chéa̱t pë' a̱ ta̱ imía̱ u a̱.
Ittökatapa de ie' ska' ta̱ iché ie' a̱: “Ka̱kö
kua̱'ki̱ wakleébö, e' wà pakố sa' a̱.” 37 Ie'
tö ie'pa a̱ iché: “Yi tö trigowö kuatké, e'
dör ye' dör S'ditsö Alà e'. 38 Të wé̱ ki̱ iku-
atkëne e' dör ká̱ i'. Trigowö e' dör wé̱pa
blúie Skëköl tso' esepa. Ka̱kö kua̱'ki̱ e' dör
wé̱pa dör bế icha esepa. 39 Ibolök tö ka̱kö
kua̱'ki̱ kuatké e' dör bế ȅ. Ilir ké̱wö e'
dör ká̱ i' e̱rkewatke e' ké̱wö. Itökwakpa
e'pa dör Skëköl biyöchökwakpa. 40 We̱s
ie'pa tö ka̱kö kua̱'ki̱ yéttsa̱ u̱yéwa̱ bö' a̱,
es itköraë ká̱ i' e̱rkewatke eta̱. 41 E' ké̱wö
ska' ta̱ ye' dör S'ditsö Alà e' döraë íyi
ulitane blúie da'a̱ie. Ye' tö ye' biyöchök-
wakpa patkeraë wé̱pa tö o̱'ka keke ì sulu
wamblök ena wé̱pa e̱' wamblȍ sulu esepa
ko̱s shtökka̱. 42 Ie'pa u̱yerawa̱rakitö bö'
tai̱ë a̱, ee̱ iu̱rarak ñies ikà yilitdawa̱rak
iweir kue̱ki̱. 43 Erë s'se̱r yësyësë, esepa
dalöburdaë we̱s diwö es wé̱ S'yế tso'
ie'pa blúie ee̱. ¡A' é̱na ye' ttȍ ttsak, e̱'ma
ikukueblố bua'ie!

Íyi tuȅ̱ darërëë blëulewa̱ e' tté

44 “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s íyi tuȅ̱
darërëë ese blëulewa̱ yile ká̱ a̱ es. E' kué̱
wëm eköl tö ta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. E'
kue̱ki̱ ie' tö ibléwa̱ne ta̱ imía̱ ta̱ ì ko̱s tso'
iwa̱, e' watué̱ttsa̱itö. E' ské wa ie' tö ká̱ e'
tué̱. Es íyi tuȅ̱ darërëë e' de ie' ulà a̱.

---

†13:35 Salmo 78.2

Ákwöla bua'bua tuè̱ darërëë e' tté

45 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s
ákwöla bua'bua yuleke íyi watau̱kwak
eköl tö tuè̱ es. 46 E' tö ákwöla bua'bua
ichö́k tuè̱ darërëë shu̱te̱ ese kué̱wa̱ ta̱
imía̱ ta̱ ì ko̱s tso' iwa̱ e' watué̱ttsa̱itö. E'
ské wa ie' tö ákwöla bua'bua e' tué̱ttsa̱.

Kla' tté

47 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör
we̱s kla' u̱yé wëpa we̱lepa tö dayë
a̱ es. E' tö nima klö'wé̱ tai̱ë tsa̱ki̱ë
buaë ena suluë. 48 Mik ie'pa tö kla'
yéttsa̱ ká̱ sí ki̱ ta̱ ie'pa e̱' tulése̱r nima
shu̱shtök; ibua'bua iéka̱ kkö́ a̱ ta̱ isu-
lusi u̱yémi bánet. 49 Es itköraë mik
ká̱ i' e̱rkewatke eta̱. Skëköl biyöchök-
wakpa bitu̱raë s'shu̱shtök; s'sulusipa
michoë bánet, s'se̱r yësyësë michoë
bánet. 50 S'sulusipa ko̱s u̱yerawa̱ Skëköl
biyöchökwakpa tö bö' tai̱ë e' a̱, ee̱ ie'pa
i̱u̱raë sia̱rë, kà yilitdawa̱ iweir kue̱ki̱.”

Íyi pa̱'a̱li̱ ena íyi këchke e' tté

51 Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—¿Ttè ekkë ko̱s wà a̱ne a' é̱na?
52 Ie'pa iiu̱té:
—Tö́.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—E' kue̱ki̱ mik s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa ese eköl e̱' yué buaë ì
blúie Skëköl tso' e' tté wa, eta̱ ie' tö
s'wöbla'wè̱mi buaë ttè këchke wa ñies
ttè pa̱'a̱li̱ wa. Ie' dör we̱s u wák wa̱ íyi
tso' blëule iblo a̱ es. Ese wa̱ ijche̱r mik
ta̱ ikëchke ö ipa̱'a̱li̱ kiane yèttsa̱ s'male̱pa
ki̱moie.

Nazaret wakpa tö Jesús watéttsa̱

53 Mik Jesús ttè kleé o̱ne, eta̱ imía̱
54 demi Nazaret, e' dör ie' wák ká̱.
Ee̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke judiowak ñì
dapa'wo̱ wé tso' ee̱ e' a̱. We̱s ie' tö ie'pa
wöbla'we̱ke e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱. Ie'pa tö
iché ñì a̱:
—¿Wé̱ ie' e̱' yué ttè tai̱ë ekkë wa? ¿We̱s
ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ie' tö buaë? 55 ¿Ie' wí̱
yë́ kë̀ dör se' íyi yuök kaltak wa e'? ¿Ie'
mì kë̀ dör María? ¿Ie' ëlpa kë̀ dör Santi-
ago, José, Simón ena Judas? 56 ¿Ñies ie'
kutapa kë̀ se̱rku̱' se' shu̱a̱? Eta̱ ì ko̱s we̱ke
ie' tö ¿wé̱ e' bite̱ ie' wa̱?
57 Ie'pa kë̀ é̱na ie' ttè klö'wa̱k. Erë ie'
iché ie'pa a̱:
—Ká̱ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̱',
erë iwák ká̱ ki̱ ena iwák u a̱ ee̱ kë̀
idalöiërta̱'.
58 Ie'pa kë̀ e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱ ì kë̀
o̱r yi a̱ ese kë̀ o̱ne ie' wa̱ tai̱ë ee̱.

Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱

(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

14 E' ké̱wö ska' ta̱ Herodes dör
Galilea blú, e' tö Jesús tté ttsé, 2 e'
kue̱ki̱ ie' tö iché ikanè mésopa a̱: “Wëm
ñe' dör Juan S'wöskuökwak shke̱neka̱ne
e'. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ diché tso' ì kë̀ o̱r yi a̱
ese wo̱ie.”
3 Herodes tö Juan klö'u̱kwa̱ patkë'
wötë'wa̱itö s'wöto wé a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö
Jesús ché es. Ie' se̱ne' Herodías ta̱, e' dör
ie' ël kiè Felipe e' alaköl. 4 E' yë' Juan tö
ie' a̱: “Kë̀ be' ka̱wö ta̱' se̱nuk be' ël alaköl
ta̱.” E' kue̱ki̱ Herodes tö Juan wötökwa̱
patkë'.
5 Herodes é̱na Juan ttakwa̱ erë ie'
suane pë' yöki̱, ie'pa tö iklö'wé̱ tö Juan
dör Skëköl tteköl e' kue̱ki̱. 6 Erë mik
Herodes tö iduéswö ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱
Herodías alà busi e' klöté s'kiule tso' tai̱ë
e'pa wörki̱. E' wër buaë Herodes wa. 7 E'
kue̱ki̱ ie' tö iché ie' a̱ yësyësë Skëköl
wörki̱: “Moki̱ ye' tö ichè, ì kiè be' tö
ye' a̱, e' meraëyö be' a̱.” 8 Eta̱ ie' tö iché
Herodes a̱ we̱s imì tö ie' a̱ iyë' es:
—Juan S'wöskuökwak ttökwa̱ patkö́ ta̱
iwökir mú ye' a̱ kulë' a̱ iwà kkachoie tö
moki̱ ittéwa̱rakitö.
9 Eta̱ blu' Herodes e̱rianeka̱ tai̱ë, erë ie'
tö ittè métke s'kiule tso' e'pa kukua, e'
kue̱ki̱ ie' tö iké̱wö mé. 10 Ie' tö Juan kuli'

tökök patké s'wöto wé a̱. 11 E' ukuöki̱ ta̱
ie'pa wa̱ iwökir debitu̱ kulë' a̱ mé busi a̱
ta̱ ie' tö imé imì a̱.
12 Juan ttökatapa de ta̱ inú tsé̱mirakitö
wötéwa̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ta̱ ibiyö́
ché Jesús a̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e' tié Jesús tö

(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

13 Mik Jesús tö biyö̀ e' ttsé, eta̱ ie' mía̱
kanò ki̱ ekörla bánet wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese
ska'. Mik pë' wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' mía̱,
eta̱ ie'pa míyal itöki̱ batsöri kkömik klö̀
wa. 14 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱
pë' tso' ta̱ië ipanuk e' sué̱itö. Ie'pa sué̱itö
e̱r sia̱rë wa. S'kirirke ko̱s demi ie'pa wa̱
e' bua'wé̱itö. 15 Ká̱ tuirketke, e' kue̱ki̱ it-
tökatapa de ie' ska' ta̱ ichérakitö ie' a̱:
—Ká̱ de tsá̱li̱, kë̀ yi se̱rku̱' íe̱. Ie'pa
yuö́mi a̱s ie'pa mi' pë' se̱rke tsi̱net ee̱ ilè
ta̱uk ñè.
16 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ie'pa kë̀ ka̱wöta̱ mi'kyal; ie'pa tiö́ a'
tö.
17 Ie'pa tö iiu̱té:
—Pan ske̱l ena nima bötö e' ë̀ tso' sa'
wa̱.
18 Ie' tö iché:
—Itsú̱bitu̱ ña.
19 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ ta'tsi
ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ske̱l ena nima
bötö e' klö'wé̱ ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱
wëstela chéitö Skëköl a̱. Ta̱ pan blatéitö
mé ittökatapa a̱ a̱s ie'pa tö iwatiö̀ pë' a̱.
20 Ie'pa ulitane chké de wë'. Ibata a̱te̱ e'
shtérakitö iëne döka̱ kkö́la dabom eyök
ki̱ bök. 21 Ie'pa chké e'pa döka̱ mil ske̱yök
(5.000) wëpa ë̀, alakölpa ena ala'rla kë̀
shta̱ne.

Jesús shké di' kí̱

(Marcos 6.45-52; Juan 6.16-21)

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökat-
apa a̱: "A' e̱' iö́ka̱ kanò a̱, a' yúshkatke ye'
yöki̱ ke̱we batsöri wi̱she̱t." Ie' tö iché pë'
male̱pa a̱: "A' yúne a' u a̱." 23 E' ukuöki̱
ta̱ ie' mía̱ ekörla ka̱bata a̱ ttök S'yë́ ta̱.
Mik ká̱ tuine, eta̱ ie' tso'ia̱ ka̱bata a̱.
24 E' dalewa ittökatapa mirwa̱ batsöri ki̱
demitke elkeë. Siwa̱' bitsi̱rke ta̱ië ie'pa
kke̱ wöiá̱, e' tö di' u̱yeke ta̱ië tërke kanò
mik. 25 Ká̱ ñirketke eta̱ Jesús mía̱ ie'pa
ska' shkörami di' kí̱. 26 Erë mik ie'pa tö
isué̱ tö ie' shkö̀datse̱ di' kí̱, eta̱ e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱ suawé̱ ta̱ië ta̱ ia̱neka̱rak:
—¡Wimblu datse̱ se' kke̱r!
27 Erë ie' iché ie'pa a̱:
—¡A' e̱r kuú̱! Kë̀ a' suanuk, ye' idir.
28 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, moki̱ be' idir, e' ta̱ ka̱wö
mú ye' a̱ shkök di' kí̱ dö̀ be' ska'.
29 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
—Be' shkö́ ye' ska'.
Eta̱ Pedro e̱' yéttsa̱ kanò a̱ shkémi di' kí̱
dö̀ Jesús ska'. 30 Erë mik ie' isué̱ tö siwa̱'
bitsi̱rke darërëë, eta̱ ie' suanéka̱ ta̱ië ta̱
iwötunewa̱mi di' a̱ ta̱ ia̱neka̱ ta̱ië:
—¡A Skëkëpa, ye' tsa̱tkö́!
31 E' bet ta̱ Jesús tö iklö'wé̱ iulà a̱ ta̱
iché ia̱:
—¡Wësua be' e̱rblöke ye' mik
bërëbërë! ¿Ì kue̱ki̱ be' ibikeitséka̱
bötböt?
32 Mik ie'pa böl e̱' iéka̱ kanò a̱, eta̱ siwa̱'
wöklöne. 33 Ie'pa ko̱s tso' kanò a̱, e'pa e̱'
tulése̱r kuchë ki̱ Jesús wörki̱ idalöioie ta̱
ichérakitö:
—¡Moki̱ be' dör Skëköl Alà je'!

Jesús tö s'kirirkepa bua'wé̱ Genesaret

(Marcos 6.53-56)

34 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak
Genesaret. 35 Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö
Jesús idir, eta̱ ie'pa tö itté ppéka̱ ká̱ e'
ko̱s a̱. Ie'pa wa̱ s'kirirke mi'ke ie' ska' a̱s
ibua'ǜ̱itö. 36 S'kirirke esepa kköchöke ie'
a̱ tö ie'pa a̱ ie' datsi' bata ë̀ mú kèwa̱.
Wé̱pa ko̱s tö iké e'pa buanene.

Ì tö se' ia'wè̱mi ñáie

(Marcos 7.1-23)

15 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa se̱rke
Jerusalén, e'pa we̱lepa debitu̱ Jesús ska'.
Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
2 —¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kȅ tö se' yḗpa
bak e'pa se̱r e' dalöiè? Ie'pa chkȍ ulà kȅ
paköule.
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ Skëköl ttè dalöiëno e'
dalöse̱we̱kewa̱ a' tö a' wakpa se̱r
dalöioie? 4 Skëköl iyë'a̱t: 'A' yḗ ena a' mì
e'pa dalöiṍ,'‡ ñies ie' tö iyë'a̱t: 'Yi tö iyḗ
ö imì ché suluë ese wák wömerdattsa̱
ttèwa̱.'¶ 5 Erë a' icheke tö se' a̱ iyërmi
s'yḗ a̱ ö s'mì a̱ i' es: 'Ì ko̱s tso' ye' wa̱ a'
ki̱moie, e' meuletke Skëköl a̱§, e' kue̱ki̱
kȅ ye' a̱ a' ki̱menuk ì wa'. 6 A' tö icheke
tö yi isie e' ché, ese wák kȅ ka̱wötai̱a̱
iyḗ ö imì ki̱muk. Es Skëköl ttè dalöiëno
ñe' dalöse̱we̱kewa̱ a' tö a' wakpa se̱r iu̱tè
wa. 7 ¡A' e̱' ȍ suluë! Buaë Isaías tö a' yë'
mik ie' iyë':

8 Skëköl tö ichè: 'Pë' ikkëpa tö ye'
dalöieke kkȍ ȅ wa,
erë ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.
9 Ḗ ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye'
dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö
ttè dalöiëno ȅ.'**

Es Isaías tö iyë'a̱t.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pë' tso' ee̱ e'pa kié
ta̱ ie' iché ia̱rak:
—A' tö ye' ttȍ ttsṍ, iwà a̱nú a' é̱na. 11 Ì
ñeke a' tö ese kȅ tö a' ia'we̱pa ñáie Skëköl
wöa̱. Erë ì sulu wambleke a' tö tskirke a'
e̱r a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie.
12 Eta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱
ichaké:
—¿Be' wa̱ ijche̱r tö ì chekebö e' tö
fariseowakpa uluwé̱?
13 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Fariseowakpa esepa dör we̱s íyi kuá
kȅ tkënewa̱ ye' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' wa̱ es,
e' kue̱ki̱ ie'pa yërdattsa̱ wìë. 14 Ie'pa múa̱t
es. Ie'pa dör we̱s s'wöbla kȅ wawër ese tö
o̱'ka wöbla kȅ wawër e' ulaiè es, e'pa böl
tköa̱raë ka̱uk a̱.
15 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—Ttè wakleébö ñe' wà pakṍ sa' a̱.
16 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ñies a' kȅ é̱na iwà a̱ne? 17 ¿A' kȅ
é̱na ia̱ne tö ì ñekesö ese mi'ke s'ñawi a̱
e' ukuöki̱ ta̱ iwekettsa̱sö? 18 Erë ì sulu
tskirke a' e̱r a̱ ese tö a' ia'wè̱mi ñáie. 19 Ì
sulu bikeitseke a' tö, s'ttèwa̱, se̱newa̱bak
dalöse̱wè̱wa̱, trë, akblè, s'kkatè ka̱chè wa
ñies ñì chè sulu ese ko̱s tskirke a' e̱r a̱.
20 Íyi ese tö a' ia'we̱raë ñáie. Erë a' chkȍ
kȅ ulà paköule e' kȅ tö a' ia'we̱pa ñáie.

Tayë eköl kȅ dör judiowak e' e̱rblé Jesús mik

(Marcos 7.24-30)

21 Eta̱ Jesús ena ittökatapa míyal ká̱
kiè Tiro ena Sidón ee̱. 22 Eta̱ tayë eköl
se̱rke ee̱ dör cananwak, e' a̱rdatse̱ tai̱ë
Jesús itöki̱:
—A këkëpa be' dör David aleri, ye' sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa. Ye' alà busi kirirke tai̱ë a̱ ak-
nama tso'.
23 Erë Jesús kȅ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱
ittökatapa kköché ie' a̱:
—Tayë a̱rdatse̱ tai̱ë se' itöki̱, ì kiane ie'
ki̱ e' mú ie' a̱ a̱s imi'a̱.
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:

---

‡**15:4** Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16

¶**15:4** Éxodo 21.17; Levítico 20.9

§**15:5** ***meuletke Skëköl a̱:*** Ie'pa tö iché es erë ie'pa ulà a̱ itso'ia̱, e' wakanewè̱mi ie'pa tö we̱s ie'pa ki̱ ikiane es.

****15:9** Isaías 29.13

—Skëköl tö ye' patkë' Israel aleripa ȅ
ki̱muk. E'pa dör we̱s obeja chöwa sia̱rë
es.
25 Eta̱ tayë dewa̱ e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱
Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A këkëpa, ye' ki̱mú!
26 Jesús iiu̱té:
—Kȅ idör buaë ala'rla chkè yéttsa̱ mè
chichi a̱.
27 Tayë tö iché:
—A këkëpa, e' yëne; erë chkè mulé̱
darke i̱ski̱ e' ñeke chichi tö.
28 Eta̱ Jesús iché ie' a̱:
—A tayë, be' e̱rblé moki̱ ye' mik, e'
kue̱ki̱ ì kiane be' ki̱ e' de be' ulà a̱.
E' wösha̱ ta̱ ilà busi buanene.

S'kirirke ese bua'wé̱ne Jesús tö

29 Eta̱ Jesús ena ittökatapa bite̱yalne
batsöri kiè Galilea e' kkömik. Eta̱ ie'
tkaka̱ ka̱bata tukir ki̱ ta̱ ee̱ ie' e̱' tkése̱r.
30 Ta̱ pë' de tai̱ë ie' ska', e'pa wa̱ iduepa
de Jesús wörki̱. Iduepa kȅ shko, kȅ
wöbla wawër, kȅ tto, ulà ö klȍ sulu-
ulewa̱ ñies s'kirirke duè ulitane wa̱ ese
ko̱s bua'wé̱itö. 31 Pë' ulitane tso' ee̱ isau̱k
e'pa wökrarulune. Ie'pa tö isué̱ tö kȅ
s'tto esepa ttéka̱ne, s'ulà ena s'klȍ sulu-
ulewa̱ esepa buanene, kȅ s'shko esepa
shkéne, ñies kȅ s'wöbla wawër, esepa
wöbla wawëne. E' kue̱ki̱ ie'pa tso' Israel
aleripa Këköl ki̱kökka̱ tai̱ë.

Wëpa döka̱ mil tkëyök e' tié Jesús tö

(Marcos 8.1-10)

32 Eta̱ Jesús tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa tso'
ye' ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kȅ ie'pa wa̱
ì ku̱' ñè. Kȅ ye' é̱na ie'pa patkak u a̱ kȅ
chkaule dö' isiwa̱'a̱rwa̱rak ñala̱ ki̱.
33 Eta̱ ittökatapa tö iché ia̱:
—Erë ká̱ i' a̱ kȅ yi se̱rku̱'. ¿We̱s sa' tö
pan kuè̱mi tai̱ë pë' ekkëpa tioie?
34 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?
Ie'pa iiu̱té:
—Sa' wa̱ pan tso' kul (7), ñies nima tso'
elkela.
35 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ 36 ta̱
pan kul ena nima e' klö'wé̱itö ta̱ wëstela
chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö mé ittökat-
apa a̱ ta̱ ie'pa tö iwatié pë' a̱. 37 Pë' uli-
tane chké de wë' ta̱ ibata a̱te̱ e' iëne döka̱
kkő kul. 38 Ichkérak e'pa döka̱ mil tkëyök
(4.000) wëpa ȅ, alakölpa ena ala'rla kȅ
shta̱ne. 39 Jesús tö pë' yuémine ta̱ ie' e̱'
iéka̱ kanò a̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Magdala ee̱.

Fariseowakpa tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suè̱

(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)

16 Fariseowakpa ena saduceowakpa
we̱lepa de Jesús ska'. Ie'pa é̱na ie'
tsa̱iak, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ikié ie' a̱ tö ì kȅ
o̱r yi a̱ ese ú̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie'
patkë'bitu̱ Skëköl tö.
2 Erë ie' tö ie'pa iu̱té: “Tsá̱li̱ ta̱ a' tö
icheke, ‘Ká̱ tanewa̱ mat bule dìba a̱rdaë
buaë’; 3 bla'mi ta̱ a' icheke, ‘Ká̱ tanewa̱
mat ka̱li̱ moneka̱ ttsettseë ta̱ ka̱li̱ yërdaë.’
A' é̱na ia̱ne buaë mik ta̱ dìba a̱rmi mik ta̱
ka̱li̱ yërmi, eta̱ ¿we̱s ì tköke i̱'ñe ta̱ e' kȅ
wà a̱r a' é̱na? 4 A' dör pë' suluë e' kȅ tö
Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kȅ tö imaso
dalöiè es. A' ye' a̱ ikié tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese
u̱yö iwà kkachoie tö moki̱ Skëköl tö ye'
patkë'bitu̱. Erë ilè we̱raëyö etökicha ȅme
iwà kkachoie, e' dör we̱s Jonás ta̱ ibak
es.”
Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ bánet.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè

(Marcos 8.14-21)

5 Jesús ena ittökatapa demi batsöri
wi̱she̱t, erë ittökatapa é̱na ilè chowa
tsè̱mi ñè. 6 Ie' iché ie'pa a̱:
—Ye' ttȍ ttső. A' e̱' kkö'nú farise-
owakpa ena saduceowakpa pan wölö-
wo̱ka̱ e' yöki̱.
7 Ittökatapa iché ñì a̱:
—¡Kȅ se' wa̱ ì dë' ñè!

8 Ì chök ie'pa tso' e' sué̱wa̱itö ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö kȅ se'
wa̱ ì dë' ñè? ¡Ka̱m a' e̱rblȍ ye' mik moki̱ë̱!
9 ¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r? Pan ske̱l wadë'yö
wëpa döka̱ mil ske̱yök (5.000) ekkë a̱,
¿e' chowa a' é̱na? Eta̱ ¿kkő bik ibata kit
a' tö? 10 Ñies pan kul wadë'yö wëpa döka̱
mil tkëyök (4.000) ekkë a̱, ¿e' chowa a'
é̱na? E' ukuöki̱ ta̱ ¿kkő bik ibata kit a'
tö? 11 ¿We̱s a' kȅ é̱na ia̱ne tö ye' kȅ ku̱'
ì ñekesö ese chök? A' e̱' kkö'nú farise-
owakpa ena saduceowakpa pan wölö-
wo̱ka̱ ese yöki̱.
12 Eta̱ ie'pa é̱na ia̱ne tö Jesús kȅ ku̱' pan
wölöwo̱ka̱ tso' se' wa̱ ese chök. Ie'pa é̱na
ia̱ne tö ttè wa fariseowakpa ena saduce-
owakpa tö s'wöbla'we̱ke e' chök ie' tso'.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'

(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)

13 Mik ie'pa de ká̱ kiè Cesarea Filipo,
eta̱ Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—Ye' dör S'ditsö Alà, ¿i̱ma e' cheke pë'
tö ye' dör yi?
14 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke
tö be' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías
shke̱neka̱ne e'. We̱lepa skà tö icheke tö
be' dör Skëköl tteköl bak kiè Jeremías ö
Skëköl ttekölpa skà bak e' we̱le.
15 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
16 Simón Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa'
blúie e'. Be' dör Skëköl chők Alà e'.
17 Jesús iché ie' a̱:
—A Simón, Jonás alà, ayëcha buaë be'
dör. Ì ché be' tö e' kȅ mène s'ditsö wa̱ be'
a̱, e' mé ye' Yế tso' ká̱ jaì a̱ e' tö be' a̱. 18 E'
kue̱ki̱ ye' be' a̱ ichè tö be' dör Pedro (kiè
e' wà kiane chè ák). Be' dör we̱s ák dör
u katabloie es, e' wa ye' ichapa kí̱ döraë
tai̱ë. Ì ko̱s tso' dȍ duèwa̱ diché, e' kȅ e̱'
alȍpaka̱ ie'pa ki̱. 19 Ì blúie Skëköl tso' e'
wékkö kköppóo ké̱wö meke ye' tö be' a̱.
Ye' tö ka̱wö meke be' a̱ ye' tté buaë pakök
a̱s Skëköl dȍ s'tso' tai̱ë e' blúie. E' dör we̱s
blu' eköl kanè méso tö blu' wékkö kköp-
pèe a̱s s'döwa̱ia̱ es. Ì kȅ ké̱wö mène be'
wa̱ ká̱ i' a̱, ese kȅ ké̱wö mène Skëköl wa̱.
Ñies ì ké̱wö mé be' tö ká̱ i' a̱, ese ké̱wö
me'bak Skëköl tö.
20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús kȅ wa̱ ittökatapa
kàne yi a̱ ichök tö ie' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'.

Jesús e̱' biyő ché tö ie' tterawa̱

(Marcos 8.31–9.1; Lucas 9.22-27)

21 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö itsá̱ ché ittökat-
apa a̱:
—Ye' ka̱wöta̱ shkökmi Jerusalén, ee̱
judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö ye' we'ikeraë tai̱ë. Ye' tterawa̱
erë e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
22 Pedro tö ie' kiémi bánet ta̱
iuñémiitö:
—¡A Skëkëpa, kȅ e' char! ¡E' mú kȅ dör
es! ¡Kȅ e' wamblënuk be' ta̱!
23 Erë ie' e̱' wötrée Pedro kke̱ ta̱ iché:
—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye'
yöki̱! Be' tso' ye' wöklö'u̱k. Be' kȅ tö íyi
suè̱ we̱s Skëköl tö isue̱ke es; be' tö isue̱ke
we̱s s'ditsö tö isue̱ke es.
24–25 Ie' tö iché ittökatapa a̱:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kȅ ulà a̱
se̱ne michoë dȍpa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱
ye' dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi
e̱' yuak ye' ttökataie, ese kȅ kàne tkinukia̱
e̱' ki̱. E' skéie ika̱wöta̱ e̱' chök dȍ ittèwa̱
wötëulewa̱ krus mik ekkë. Es ie' ka̱wö-
ta̱ shkök ye' itöki̱. 26–27 Ye' dör S'ditsö
Alà, e' döraë Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' a̱, ñies
Skëköl biyöchökwakpa ta̱. Ye' tö sulitane
patue̱raë eköl eköl we̱s ise̱r es. E' kue̱ki̱
íyi ulitane tso' ká̱ i' a̱ e' de a' ulà a̱, erë
se̱ne michoë kȅ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör
¿ìie bua' a' a̱? Se̱ne michoë kȅ pato̱rpa ì
wa. 28 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱,

e'pa we̱lepa tö ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ blu'ie e' sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

Jesús tö ilo tai̱ë e' kkaché ittökatapa a̱

(Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-30)

17 E' ki̱ ká̱ de teröl, eta̱ Jesús wa̱ Pe-
dro ena Santiago ena Juan dör
Santiago ël, e'pa mítse̱r e̱' ta̱ ká̱ bata
ka̱kke̱ë ese ki̱. 2 Ee̱ ie'pa wö sha̱ë ie'
manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱, iwö olobune we̱s
diwö es, ñies idatsi' manenettsa̱ mía̱
saruruë wöñarke dalölöë. 3 E' bet ta̱
ie'pa tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Moisés ena Elías e'pa sué̱ ka̱pakök ie' ta̱.
4 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, buaë se' tso' íe̱. Be' ki̱
ikiane, e̱'ma ye' tö úla yuèka̱ mañatkuela;
etkue be' a̱, etkue Moisés a̱, etkue Elías
a̱.

5 Ie' ttökeia̱ e' wösha̱ ta̱ mochka
wöñarke dalölöë ese tö ie'pa ki̱téwa̱.
Mochka shu̱a̱ ie'pa tö ttö̀ ttsé tö ichè: “Se̱
dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër buaë
shu̱te̱ ye' wa. Ie' ttö̀ iu̱tö́.”

6 Mik e' ttsé ittökatapa tö ta̱ ie'pa
suanéka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' télur
wöwakköt. 7 Jesús dewa̱ ie'pa o̱'mik ta̱ ie'
tö ie'pa kéwa̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' e̱' kö́ka̱; kë̀ a' suanuk.

8 Mik ie'pa tö ká̱ sué̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö
kë̀ yi ku̱'ia̱, Jesús ë̀ dur.

9 Ie'pa bite̱tkene wa'k, eta̱ Jesús tö
ie'pa a̱ ichè:

—Ì sué̱ a' tö e' kë̀ pakar yi a̱ dö̀ mik
ye' dör S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne
e' ukuöki̱.

10 Ie'pa tö ie' a̱ ichakè:

—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne
ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
yöki̱?

11 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—E' yëne tö Elías datse̱kene ke̱we.
Ie' tö ì ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱. 12 Erë
ye' tö a' a̱ ichè tö ie' dë'bak, erë ie'pa kë̀
é̱na ia̱ne tö ie' idir. Ie'pa tö iwe'ik sia̱rë
we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Es ñies ie'pa tö ye'
dör S'ditsö Alà e' we'ikeraë.

13 Ie'pa é̱na ia̱ne tö ie' tso' Juan
S'wöskuökwak e' chök.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43)

14 Mik Jesús ena ittökatapa demine wé̱
pë' daparke tai̱ë ie' panuk ee̱, eta̱ wëm de
eköl ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús
wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:

15 —A këkëpa, ye' alà sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa.
Ie' kirirke sia̱rë, we̱kkë alè ta̱ i̱li̱neka̱,
mikle ta̱ ie' a̱nerö bö' a̱, mikle ta̱ di'
a̱. 16 Ka̱m be' dö̀ eta̱ ye' wa̱ idebitu̱ be'
ttökatapa a̱ erë ie'pa kë̀ a̱ ibuarne.

17 Jesús tö iché:

—A pë' kë̀ e̱rblöta̱' Skëköl mik, a' kë̀
é̱na ká̱ a̱ne. ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s
ye' tö a' dalë'ttsemirö? Kabëla ñe' tsú̱bitu̱
ña.

18 Eta̱ ie' tö aknama uñé ta̱
itrë'wé̱shkar duladula a̱. E' wösha̱ ta̱
duladula buanene buaë.

19 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa tté ie' ta̱
bánet. Ie'pa ie' a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ sa' kë̀ a̱ aknama e'
trëneshkar?

20 Ie' iché ie'pa a̱:

—A' kë̀ e̱rblöku̱' Skëköl mik moki̱ë e'
kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblö́pa
Skëköl mik tsir mostaza wö dör tsirla
ekkë, e' ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱ a̱: ‘Be' e̱'
skö́ttsa̱ yúshka bánet’, ta̱ imiraa̱ bánet. A'
e̱rblöke moki̱ Skëköl mik, e̱'ma kë̀ ì dör
darërë a' a̱ wè̱. 21 ††

††**17:21** Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 21 kí̱ kuötkéka̱. E' tö iché i' es: *Erë aknama ese yërmittsa̱ ikiè S'yë́ a̱ ena batsè e' ë̀ wa.*

Jesús skà e̱' biyṍ ché tö itterawa̱

(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43-45)

22 Mik Jesús ena ittökatapa ñì dapa'wé̱
Galilea, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ ichè:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱
pë' ulà a̱, 23 ta̱ ye' tterawa̱rakitö, erë e' ki̱
ká̱ de mañat ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
Ttè e' tö ie' ttökatapa e̱riawé̱ tai̱ë.

Inuköl shteke Skëköl wé kanéwo̱ie ese patué̱ Jesús tö

24 Mik Jesús ena ittökatapa de Cafar-
naúm, eta̱ pë' tö inuköl shteke Skëköl
wé kanéwo̱ie e'pa de Pedro ska' ta̱ ie' a̱
ichaké:
—¿Be' wöbla'u̱kwak tö inuköl pat-
ue̱kesö Skëköl wé kanéwo̱ie e' patue̱ta̱'?
25 Pedro tö ie' iu̱té:
—Tṍ, ipatue̱ta̱'.
E' ukuöki̱ ta̱ mik Pedro de we̱shke̱, eta̱
Jesús tté ie' ta̱ ke̱we ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Simón, ¿i̱ma be' ibikeitsè? ¿Yi
ña'we̱ke ká̱ wökirpa tö, iká̱ wakpa e̱kka
ö pë' kua̱'ki̱?
26 Pedro tö iiu̱té:
—Pë' kua̱'ki̱.
Jesús tö iché:
—E' yëne, e' kue̱ki̱ ila'r kề ka̱wö-
ta̱ ipatau̱k. 27 Erë ipataù̱sö a̱s ie'pa kề
ulurka̱ se' ki̱. E' kue̱ki̱ be' yú batsöri
kkömik eta̱ biklö' u̱yṍmi di' a̱. Eta̱ nima
tsá̱ kli'wé̱ be' tö e' kkồ shu̱ppṍö, ee̱ be' tö
inuköl kue̱raë et. E' tsú̱mi ie'pa patu̱oie,
e' dör wë' se' böl nuì̱ patu̱oie.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱

(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)

18 E' kéwö ska' ta̱ Jesús ttökatapa de
ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:
—Ì blúie Skëköl tso' e' shu̱a̱ ¿yi dör
ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
2 Jesús tö alala kié eköl duése̱r ie'pa
shu̱sha̱ë 3 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kề e̱r
mane'ù̱ a̱s a' dồ we̱s alala i' es, e' ta̱ a'
kề döpawa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 4 Yi e̱r
mane'wé̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa we̱s alala i' es,
ese döraë ibua'ie ì blúie Skëköl tso' e' a̱.
5 Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttồ wa, ese tö
ye' wák kiéwa̱.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱

(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)

6 "Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, esepa
eköl ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë
tai̱ë shu̱te̱ tkồka̱ ák wawoie mué̱wa̱ ikuli'
a̱ batrèemi dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 7 Íyi tso'
tai̱ë s'e̱rkiöwo̱ie ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱
wëstela i̱na ká̱ i' wakpa ta̱. Ke̱kraë ì
sulu tso' s'e̱rkiöu̱k, erë yi tö s'ké ì sulu
wamblök, wëstela i̱na esepa ta̱.
8 "A' ulà ö a' klồ tö a' ké ì sulu wamblök
e' ta̱ itṍö u̱yṍmi bánet. A' döwa̱ se̱ne mi-
cho a̱ ulà etkề ö klồ etkề, e' dör buaë.
E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱
ulà bötkë ena klồ bötkë e' dör suluë.
9 Ñies s'wöbla tö s'ké ì sulu wamblök, e'
ta̱ iyṍttsa̱ u̱yṍmi bánet. A' döwa̱ se̱ne mi-
cho a̱ wöbla ek ề wa, e' dör buaë. E' skéie
a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱ wöbla bökë,
e' dör suluë.

Obeja chowa e' pakè

(Lucas 15.3-7)

10–11 "A' e̱' kkö'nú, ikkëpala kề
watarttsa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl
biyöchökwakpa tso' ie'pa kkö'nuk e'pa
tso' ke̱kraë ye' Yế tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱
ie'pa tté chök.
12 "¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Wëm eköl wa̱
obeja tso' döka̱ cien ta̱ e' etö chowa, e'
ta̱ ¿ì wè̱mi ie' tö? Obeja döka̱ dabom
su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99) e' meraa̱t ie' tö
kañika̱ ta̱ imía̱ obeja chowa e' yulök.
13 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ie' tö
iku̱é̱, eta̱ ie' ttsë'nene buaë tkồka̱ imale̱pa
kề chë'wa e' tö ie' ttsë'wé̱ e' tsa̱ta̱. 14 Es
Skëköl dör a' Yế tso' ká̱ jaì a̱, e' kề ki̱
ikiane tö ikkëpala chöwa ekla wë'ia̱.

We̱s se' ké e̱r buanukne ñì ki̱

(Lucas 17.3)

15 “A' yami we̱le tö ì sulu wamblé a' ki̱,
e' ta̱ a' yú ie' ska' ta̱ ì sulu wambléitö e'
chṍ ie' a̱, e' shu̱lṍ a' böl ȅ tö. Ie' tö a' ttȍ
iu̱té, e' ta̱ a' e̱r buanene ñì ki̱. 16 Erë ie'
kȅ wa̱ a' ttȍ iu̱tëne, e' ta̱ a' yamipa tsú̱mi
eköl ö böl, ttè ki̱ a' tö ie' kkatè e' ttekölie
a̱s io̱r we̱s itso' kitule es. E' tö ichè, “Ttè
ko̱s shu̱lekesö eta̱ ittekölpa kiane böl ö
mañal ichoie tö moki̱ idir ö au.” 17 Erë
kȅ ie' wa̱ e'pa ttȍ ttsëne, e' ta̱ ichṍ ye'
icha erule e' kukua. Ñies kȅ iwa̱ ie'pa ttȍ
iu̱tëne, e' ta̱ isa̱ú̱ we̱s pë' kȅ tö Skëköl
dalöiè es ö we̱s inuköl shtökwakpa Roma
wökirpa a̱ e'pa suè̱ es.
18 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì cheke a' tö
tö e' dör suluë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl
tö tö e' dör suluë. Ñies ì cheke a' tö tö e'
dör buaë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl tö tö
e' dör buaë.
19–20 “Ye' tö ì skà chekene a' a̱: Wé̱ a'
böl ö mañal ñì dapa'wé̱ ye' ttȍ wa, ee̱ ye'
tso' a' ta̱. E' ku̱eki̱ a' böl e̱r méwa̱ ñikkëë
ká̱ i' a̱ ilè kiök ye' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱, e'
ta̱ imeraëitö a' a̱.”
21 Eta̱ Pedro dewa̱ Jesús ska' ta̱
ichakéitö:
—A Skëkëpa, ¿bitökicha ye' yami tö
ì sulu wamblé ye' ki̱, e' olo'yèmiyö iki̱?
¿Moki̱ dȍ kul ekkë?
22 Ie' iiu̱té:
—Kȅ ye' tö be' a̱ ichè kul ȅ. Ye' ichè tö
be' ka̱wöta̱ inuì̱ olo'yök iki̱ ke̱kraë bitö-
kicha ekkë‡‡

Blu' e̱r buaë ché ikanè méso eköl a̱

23 “Ì chéyö a' a̱ e' wà pakekeyö ttè i'
wa. Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s blu' eköl
é̱na nuì̱ shu̱lak ikanè mésopa ta̱ es. 24 Ie'
tö ie'pa nuì̱ shu̱lémitke eta̱ ikanè méso
eköl debitu̱ ie'pa wa̱ ie' wörki̱, e' wa̱ nuì̱
tso' tai̱ë shu̱te̱¶¶ 25 Ie' kȅ a̱ nuì̱ ekkë pa-
to̱rpa, e' ku̱eki̱ blu' tö ie' ena ilaköl ena
ila'r ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' watau̱ktsa̱ ké in-
uì̱ ekkë patuo̱ie. 26 Ikanè méso e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ blu' wörki̱ ta̱ ikköché tai̱ë ie' a̱:
‘Be' we'ikèyö, ye' panú bḗrë tsir, e' wa ye'
tö be' patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.’ 27 Blu' ie' sué̱ e̱r
sia̱rë wa, e' ku̱eki̱ iñarke ko̱s e' olo'yéitö
iki̱ se̱raa̱ ta̱ iémine bȅrë.
28 “Erë mik kanè méso e' mía̱, eta̱
ie' tö kanè méso iëköl kué̱ ña'we̱ke ie'
tö elkela ȅ§§ Ta̱ iklö'wé̱wa̱itö ikuli' a̱
tuéwa̱ darërëë ta̱ ichéitö ia̱: ‘¡Be' ñarke
ye' ulà a̱, e' pataú̱ttsa̱ ña!’ 29 Ta̱ iëköl
e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱ ta̱ ikköché
tai̱ë: ‘Be' we'ikèyö, ye' panú bḗrë tsir,
e' wa yö be' patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.’ 30 Erë ie'
kȅ wa̱ iëköl kköchöke e' iu̱tëne. Ie' tö
iwötökwa̱ patké s'wöto wé a̱ dȍ mik inuì̱
patué̱ttsa̱itö se̱raa̱ eta̱. 31 Mik kanè mé-
sopa male̱pa tö ittsé, eta̱ e' tö ie'pa e̱riawé̱
tai̱ë. E' ku̱eki̱ ie'pa mía̱ blu' ska' ta̱ ichéka̱
se̱raa̱. 32 Eta̱ blu' tö kanè méso e' kiök
patké ta̱ ichéitö ia̱: ‘¡Be' dör pë' suluë!
Ye' tö be' ki̱ be' nuì̱ tai̱ë e' olo'ya' se̱raa̱ be'
kköyë' ye' a̱ e' ku̱eki̱. 33 ¿Ì ku̱eki̱ be' kȅ wa̱
be' yami su̱ne e̱r sia̱rë wa we̱s ye' be' su̱'
es?’ 34 Eta̱ blu' uluneka̱ tai̱ë, e' tö ikanè
méso wötökwa̱ patké a̱s iwe'ikȍ ie'pa tö
sia̱rë dȍ mik inuì̱ pato̱nettsa̱ se̱raa̱ eta̱.
35 Es ñies a' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱
e' nuí̱ kȅ olo'yè a' tö iki̱ e̱r moki̱ wa, e' ta̱
ye' Yḗ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö a' we'ikeraë sia̱rë.”

Se' ñì ȍwa ese ché Jesús tö

(Mateo 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

19 Mik Jesús tö ttè ekkë ché o̱ne, eta̱
ie' e̱' yéttsa̱ Galilea mía̱ Judea ta̱

‡‡**18:22** ***ke̱kraë bitökicha ekkë:*** Griegoie e' dör dabom kuryök döka̱ kuktökicha (70×7).

¶¶**18:24** ***nuì̱ tai̱ë shu̱te̱:*** Ttè i' dör inuköl kiè talento e' mil döka̱ dabop. I̱'ñe ta̱' e' ské dör dólares döka̱ millón döka̱ dabom ske̱yök (50,000,000)

§§**18:28** ***elkela ȅ:*** Ttè i' dör inuköl kiè *denario* ese döka̱ cien.

itkattsa̱ Jordán a̱ wi̱she̱t. 2 Tai̱ë pë' dami
ie' itöki̱ e'pa shu̱a̱ wé̱pa kirirke esepa ko̱s
bua'wé̱itö.
3 Eta̱ fariseowakpa we̱lepa de ie' ska' ta̱
ie'pa tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:
—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa íyi uli-
tane kue̱ki̱?
4 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kȅ
su̱ne a' wa̱? E' tö ichè tö tsa̱we ta̱ Skëköl
tö se' yö' wëm ena alaköl. 5 Ie' tö iyë': ‘E'
kue̱ki̱ wëpa kȅ se̱rpaia̱ iyé̈ ena imì e'pa
dapömik, ta̱ ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa böl
se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ȅ
es.’[*] Es ikite̱a̱t 6 e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ ià̱ böl,
ie'pa yöne we̱s wák eköl ȅ es. E' kue̱ki̱
wé̱pa batséwa̱ Skëköl tö esepa kȅ bat-
sökök yi tö.
7 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—E' dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ Moisés tö
iyë'a̱t tö wëm tö itayë éwa, ese wák
ka̱wöta̱ ñì owa yëkkuö muk ia̱?
8 Ie' iu̱té:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ka̱wö
me' a' a̱ a' tayë ökwa, erë tsa̱we ta̱ kȅ idör
es. 9 Ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö itayë éwa,
kȅ dör itayë trër kue̱ki̱, ese tö alaköl skà
tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ise̱newa̱bak ke̱we e'
dalöse̱wé̱wa̱itö.
10 Jesús ttökatapa tö iché ie' a̱:
—E' dör es e' ta̱ bua' idir sa' a̱ tö kȅ sa'
alaköl tsù̱wa̱.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì ché a' tö e' kȅ dör sulitane a̱, e' dör
wé̱pa a̱ imène esepa ȅ a̱. 12 Wëpa we̱lepa
dör kachir ie'pa wák dë'ka̱ es e' kue̱ki̱.
We̱lepa skà yueke s'kapeyökwakpa tö
kachirie. Iskà tso' esepa se̱rke kachirie
ì blúie Skëköl tso' e' kané kue̱ki̱. Wé̱pa
se̱rmi es, esepa se̱nú es.

Jesús tö ikié S'yé̈ a̱ ala'rla ki̱

(Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17)

13 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie'
ulà mùka̱ iki̱ ena ikiȍ S'yé̈ a̱ iki̱. Erë it-
tökatapa tö pë' uñélor. 14 Erë ie' tö iché:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱
kȅ iwöklö'wa̱ria̱.
15 Eta̱ ie' ulà méka̱ ie'pa ki̱, e' ukuöki̱ ta̱
imía̱ bánet.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké

(Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30)

16 Wëm eköl debitu̱ Jesús ska' ta̱ ie' a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ì buaë wȅmi ye'
tö a̱s se̱ne michoë dȍ ye' ulà a̱?
17 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' chaké ì dör buaë
ese ki̱? Skëköl eköl ȅ dör buaë. Be' ki̱
se̱ne michoë kiane, e' ta̱ ttè me'a̱tbak ie'
tö dalöiëno e' dalöiő̈.
18 Ie' tö Jesús a̱ ichaké:
—¿Ttè wé̱ne?
Ie' iiu̱té:
—‘Kȅ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kȅ a' ka̱wö
ta̱' s'se̱newa̱bak e' dalöse̱u̱kwa̱, kȅ a'
ka̱wö ta̱' akblök, kȅ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök
ka̱chè wa, 19 a' yé̈ ena a' mì dalöiő̈, ñies
a' male̱pa dalëritső̈ we̱s a' wákpa e̱' dalër
es.’[†]
20 Duladula tö ie' a̱ iché:
—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö ia̱ia̱ë. Eta̱
¿ì skà kianeia̱?
21 Ie' iiu̱té:
—Be' é̱na ì buaë ko̱s wa̱k se̱ra̱a̱, e' ta̱ be'
yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱ra̱a̱ ta̱
iské múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be'
shkő̈ ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë
tai̱ë döraë be' ulà a̱ ká̱ jaì a̱.

[*] **19:5** Génesis 2.24 sa̱ú̱.
[†] **19:19** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20; Levítico 19.18

22 Duladula dör inuköl blú tai̱ë, e'
kue̱ki̱ mik ie' tö e' ttsé eta̱ ie' e̱rianeka̱
tai̱ë ta̱ imía̱tke.
23 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö inuköl blúpa
a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso'
e' a̱. 24 Iskà chèneyö a' a̱ tö inuköl blúpa
a̱ dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱ e' dör
darërëë tkö̀ka̱ kameio tkö̀mi datsi' yuo
diké ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.
25 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa tkinewa̱
tai̱ë ta̱ ichéitörak:
—E' dör es e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
26 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kë̀ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë Skëköl
a̱ íyi ulitane o̱rmi.
27 Eta̱ Pedro tö iché ia̱:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be'
ta̱. ¿Ì dö̀mi sa' ulà a̱ e' skéie?
28 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ká̱ i' man-
erketkene buaë aishkuö ta̱, eta̱ ye' dör
S'ditsö Alà e' döraë ká̱ ulitane blúie olo
ta̱' tai̱ë. Ñies a' dör ye' ttökatapa, e'pa e̱'
tulörase̱r blu' kulé döka̱ dabom eyök kí̱
böt e' ki̱, Israel ditséwöpa döka̱ dabom
eyök kí̱ böl e'pa wëttsu̱k. 29 Wé̱pa ko̱s tö
iu ö iëlpa ö ikutapa ö iyë́ ö imì ö ila'r ö
iká̱ ese méa̱t ye' tté kue̱ki̱, e' ta̱ e'pa ulà a̱
iské dörane tai̱ë shu̱te̱ë, ñies aishkuö ta̱
se̱ne michoë döraë ie'pa ulà a̱. 30 Erë i̱'ñe
ta̱ se' tai̱ë tso' ke̱we esepa döraë bataie
ena se' tso' bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë
ke̱weie.

Kanè mésopa patuè̱ e' tté

20 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke
we̱s itka wëm eköl ta̱ es. E' mía̱
bla'mi kanè mésopa yulök ie' uva tso'
tkëule e' kanéu̱k. 2 Ie' tö iché ie'pa a̱: ‘Ye'
tö a' patue̱ke ko̱s s'pato̱rke ká̱ etk ekkë, e'
dör denario etk.’ E' dör buaë ie'pa a̱ ta̱ ie'
tö ie'pa patké kaneblök. 3 Diwö de su̱li̱tu
(9) eta̱ kanè wák mía̱ne kanè mésopa skà
yulök eta̱ e̱e̱ ie' tö isué̱ tö wëpa tulur
ñala̱ ska' kë̀ ku̱' kaneblök. 4 Ie' tö ie'pa a̱
iché: ‘A' yú kaneblök ye' kanè a̱ ta̱ ye' tö
a' patue̱ke ko̱s s'pato̱rke moki̱ ekkë.’ Eta̱
ie'pa mía̱ kaneblök. 5 Diwö de bata a̱ ta̱
ie' mía̱ kanè mésopa skà yulök eta̱ ie' tö
ie'pa patké kaneblök. Ñies tsá̱li̱ diwö de
mañat eta̱ ie' mía̱ kanè mésopa skà yulök
ta̱ ie'pa patkéitö ñies kaneblök. 6 Diwö
döketke ske̱l eta̱ ie' mía̱ kanè mésopa skà
yulök, e̱e̱ ie' tö wëpa kué̱ iëte̱r kë̀ ku̱'
kaneblök. Ie' tö ie'pa a̱ ichaké: ‘¿Iő́k a'
iëte̱r ñië í̱e̱ kë̀ ku̱' kaneblök?’ 7 Ie'pa tö
iiu̱té: ‘Kë̀ yi wa̱ sa' a̱ kanè mène.’ Eta̱ ie'
tö ie'pa a̱ iché: ‘A' yú kaneblök ye' a̱.’
8 “Mik ká̱ tuine, eta̱ kanè wák tö ichè
ikanè mésopa patau̱kwak a̱: ‘Kanè mé-
sopa kiő́ eta̱ ie'pa pataú̱. Wé̱pa deb-
itu̱ bataie, e'pa pataú̱mi ke̱we, ta̱ wé̱pa
debitu̱ ke̱we, e'pa pataú̱ bataie.’ 9 Eta̱
kanè mésopa debitu̱ kaneblök tsá̱li̱ diwö
ske̱l, e'pa pato̱ne ke̱we. Ie'pa ko̱s pato̱ne
denario et et. 10 Mik kanè mésopa deb-
itu̱ kaneblök ke̱we, e'pa pato̱rketke eta̱
ie'pa tö ibikeitsé: ‘Sa' pato̱rke aishe̱t sa'
male̱pa tsa̱ta̱.’ 11 Erë ie'pa ko̱s pato̱ne
denario et et è̀. 12 E' tö ie'pa kabewé̱ka̱
ta̱ iché kanè wák a̱: ‘Wëpa ikkëpa deb-
itu̱ bataie kaneblé bërbërla è̀, e' skéie sa'
kaneblé ñië, ña'wé̱ dìba tö, ñies shtrine
tai̱ë. Eta̱ ¿we̱s be' tö ie'pa patué̱ ko̱s be'
tö sa' patué̱ ekkë?’ 13 Erë kanè wák tö
ikanè méso eköl iu̱té: ‘A yami, ye' kë̀ ku̱'
ì sulu wamblök be' ta̱. Se' ttè mé ñì a̱ tö
ye' be' patue̱ke denario etk. 14 E' kue̱ki̱
be' inuköl klö'ú̱ ta̱ be' yúshka. Wëm deb-
itu̱ kaneblök ibataie ese a̱ ye' é̱na inuköl
mak ko̱s ye' tö be' a̱ imé ekkë eta̱ ¿we̱s
ide? 15 Ye' a̱ ka̱wö ta̱' ì wa̱k ye' é̱na ye'
inuköl wa, ese wo̱ie. Ye' tö ilè kakmeke
yile a̱, ¿e' tö be' ukyëwe̱ke ye' ki̱?’
16 “Es s'tso' bataie esepa döraë ke̱weie
ena s'tso' ke̱weie esepa döraë bataie.”

Jesús e̱' biyö́ chéne tö ie' tterawa̱ pë' tö

(Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34)

17 Jesús ena ittökatapa dabom eyök kí̱
böl (12), e'pa mirka̱ Jerusalén ta̱ ie' tö
ie'pa kié bánet ta̱ ichéitö ia̱:
18 —Se' mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ye'
dör S'ditsö Alà, e' merdattsa̱ sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa ulà a̱. Ie'pa tö ye' kichateraë.
19 Ye' merattsa̱rakitö pë' kȅ dör judiowak
esepa ulà a̱. E'pa tö ye' wayueraë pperaë
sia̱rë ta̱ ye' tterawa̱rakitö wötëule krus
mik. Erë e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ye'
shke̱rdaka̱ne.

Santiago ena Juan e'pa mì tö ka̱wö kié Jesús a̱

(Marcos 10.35-45)

20 Santiago ena Juan dör Zebedeo ala'r
e'pa mì de ie'pa ta̱ Jesús ska' ta̱ ie̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ iwörki̱ ilè kioie ie' a̱. 21 Jesús tö
ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tö be' a̱ ka̱wö kieke tö mik be'
tkëneka̱ s'blúie, eta̱ ye' alà eköl tkö́wa̱
be' ulà bua'kka, eköl be' ulà bakli̱'kka
s'wëttsu̱k be' ta̱.
22 Ie' iiu̱té:
—Ì kieke a' tö e' kȅ wà jche̱r a' wa̱. ¿Ye'
tka̱' wayarmi a' a̱? ¿A' e̱' ché weinuk we̱s
ye' weirdaë es?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö́, sa' dirmi.
23 Ie' iché:
—Moki̱ ye' tka̱' wayeraë a' tö, a'
weirdaë we̱s ye' es. Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà
bua'kka ö ye' ulà bakli̱'kka, e' kȅ ké̱wö
menuk ye' a̱. E' tso'tke ye' Yé̱ wa̱ klöule
yi a̱ imekeitö esepa a̱.
24 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa
döka̱ dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa
uluneka̱ ie'pa böl ñe' ki̱. 25 Erë ie' tö ie'pa
ulitane kié ta̱ iché ia̱:
—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kȅ tö Skëköl
dalöiè, esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱
ie'pa ki̱ ke̱kraë, ñies iblúpa tö ie'pa
patkeke kësik wa. 26 Erë a' kȅ kàne e̱'
wamblök es. E' skéie, a' isie e̱' yuak a'
wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa
diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie. 27 Ñies a' isie
e̱' yuak ibua'ie a' male̱pa tsa̱ta̱, ese ka̱wö-
ta̱ e̱' muktsa̱ imale̱pa a̱ kanè mésoie.
28 Ye' dör S'ditsö Alà, e' kȅ dë'bitu̱ a̱s yi
tö ye' ki̱mù. Ye' dë'bitu̱ ie'pa ki̱muk ena
e̱' muktsa̱ ttèwa̱ pë' tso' tai̱ë e' nuì̱ skéie.
E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱' wöökwa a' male̱pa
kanè mésoie.

Wëpa böl wöbla kȅ wawër e'pa bua'wé̱ Jesús tö

(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)

29 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ Jericó,
e'pa itöki̱ pë' mirwa̱ tai̱ë. 30 Eta̱ wëpa böl
wöbla kȅ wawër, e'pa tulur ñala̱ ska'. Mik
ie'pa tö ittsé tö Jesús dami, eta̱ ie'pa tö
iché a̱neule:
—¡A këkëpa, s'blú David bak e' aleri,
sa' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
31 Pë' tö wëpa e' uñeke a̱s ie'pa si-
wa̱'blȍwa̱, erë ie'pa kí̱ a̱neka̱ tai̱ë:
—A këkëpa, David aleri, sa' sa̱ú̱ e̱r
sia̱rë wa
32 Jesús e̱' duése̱r ta̱ wëpa wöbla kȅ
wawër e'pa kiéitö ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿Ì kiane a' ki̱?
33 Ie'pa iiu̱té:
—A këkëpa, sa' wöbla bua'ú̱.
34 Ie' tö ie'pa sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ie'pa
wöbla kéitö. E' wö shà̱ ta̱ ie'pa wöbla
buanene ta̱ imíyal ie' ta̱.

Jesús demi Jerusalén

(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

21 Mik Jesús ena ittökatapa demi
tsi̱net Jerusalén, ká̱ kiè Betfagé
tso' Olivo ké̱bata a̱ ee̱, eta̱ ie' tö ittökat-
apa kié böl 2 ta̱ ichéitö ia̱rak:

—A' yú wì̱ u wëne eruleë ee̱. Mik a'
demi ee̱, eta̱ bet ta̱ a' tö burro alaki
kue̱raë etö moulewa̱ ena ilala dur io̱'mik.
E' wötsö́ö ta̱ itsú̱bitu̱ ña. 3 Yile tö a' a̱
ichaké, e' ta̱ iiu̱tö́: 'Skëkëpa ki̱ ikiane, e'
wa ie' tö imène.'
4 Itka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tteköl tö
e' wà tkö̀ es. Ie' tö iyë':
5 "Ichö́ Jerusalén wakpa a̱:
'Ye' ttö̀ ttsö́, a' blú datse̱ a' ska' e̱' tkëuleka̱
burro ki̱.
Ie' dör pë' bë̀rë kë̀ e̱' ttsöta̱'ka̱.
Ie' datse̱ burro alala ki̱, e' dör iyiwak tso'
dalì oie ese.'"‡
Es Skëköl tteköl tö iyë'a̱t.
6 Ittökatapa míyal ta̱ iwé̱rakitö we̱s
Jesús tö iché ie'pa a̱ es. 7 Ie'pa wa̱ burro
alaki ena ilala bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa tö
ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro alala ki̱ ta̱ Jesús
e̱' tkéka̱ iki̱. 8 Pë' tso' tai̱ë e'pa tö ipaio
ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱, ñies we̱lepa tö kal
kö̀ télor shuélor ñala̱ ki̱ Jesús ñalé̱ tso̱ie.
9 Pë' mirwa̱ ke̱weie Jesús yöki̱ ñies itöki̱,
e'pa ulitane a̱rke tai̱ë:
—¡Ie' i' dör se' blú bak David e' aleri, e'
ki̱köka̱sö! Ayëcha buaë ie' datse̱ Skëköl
ttö̀ wa. ¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱köka̱sö!¶
10 Mik ie' dewa̱ Jerusalén, eta̱ e' wakpa
aláneka̱ tai̱ë ta̱ ichaké:
—¿Yi dör ie'?
11 Pë' datse̱ tai̱ë ie' ta̱, e'pa tö iu̱té:
—E' dör Jesús. Ie' dör Skëköl tteköl
datse̱ Nazaret a̱te̱ Galilea e'.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

12 Eta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱. Eta̱
wé̱pa tso' ee̱ íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k
e'pa ko̱s trë'wé̱yal ie' tö. Inuköl mane'u̱k§
wakpa mesa trélurka̱itö. Ñies nuböl
wata̱u̱kwakpa kula' trélurka̱itö. 13 Ie'
iché ie'pa a̱:
—Skëköl tö iyë'a̱t iyëkkuö ki̱: 'Ye' u
kirdaë tto ye' ta̱ wé',** erë a' tö iia'wé̱ka̱
akblo wéie.
14 Eta̱ s'wöbla kë̀ wawër ena kë̀ s'shko
bua' esepa debitu̱ Jesús ska' Skëköl wé a̱
ta̱ ie' tö ie'pa bua'wé̱. 15 Ala'rla tso' ee̱ e'pa
tö iché a̱neule: '¡S'blú bak David, e' aleri
ki̱köka̱sö!' Mik sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ì
wé̱ Jesús tö e' sué̱, ena i̱ma ala'rla tö ie'
ché e' ttsé, eta̱ ie'pa uluneka̱ tai̱ë 16 ta̱
ichéitörak Jesús a̱:
—Ì chök ala'rla tso', ¿e' ttsé be' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Tö́, e' ttséyö. Erë i̱ma e' chè Skëköl
yëkkuö tö, wësua e' kë̀ su̱ule a' wa̱. E' tö
ichè:
'A Skëköl, ala'rla ena bëbëpala
tsu'yökeia̱, esepa kébö e̱' ki̱kökka̱.'††
17 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ ká̱ kiè
Betania ee̱. Ee̱ ie' kapére.

Higo klö̀ siwé̱wa̱ Jesús tö

(Marcos 11.12-14,20-26)

18 Bule es bla'mi ta̱ Jesús michone
Jerusalén ta̱ ie' mirwa̱ ñala̱ wa ta̱ ie' dué
bli wa̱. 19 Ie' tö higuera klö̀ te̱r elka sué̱ ta̱
imía̱ iwö yulök katè. Erë kë̀ iwö ta̱', ikö̀
ë̀ arwa̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö iché kal e' a̱:
—¡Kë̀ be' wörpaia̱ yës!
E' wösha̱ ta̱ higuera klö̀ sinewa̱mi.
20 Mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱ e' tö
ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱
ichaké:
—¿We̱s higuera klö̀ sinewa̱ bet?

‡**21:5** Zacarías 9.9
¶**21:9** Salmo 118.26
§**21:12** ***inuköl mane'u̱k:*** Judiowak a̱ inuköl tso' wakanewè̱ Skëköl wé ë̀ a̱, e' tue̱kene ie'pa tö inuköl ëse wa.
****21:13** Isaías 56.7
††**21:16** Salmo 8.3

21 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblé
Skëköl mik moki̱, kȅ ibikeitsule bötböt,
e' ta̱ ì wé̱ ye' tö, e' o̱rmi a' a̱ ñies. E' kí̱e
ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱ a̱: 'Be' e̱' skṍttsa̱
í̱e̱ a̱núwa dayë a̱', e' ta̱ es iwà tköraë. 22 A'
e̱rblé Skëköl mik moki̱, e' ta̱ ì ko̱s kié a'
tö ie' a̱ e' wà döraë a' ulà a̱.

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?

(Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8)

23 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé
a̱, ee̱ ie' tso' s'wöbla'u̱k. Eta̱ sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa de ie'
ska' ta̱ ichaké ia̱:
—¿Yi ttȍ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi
tö e' ké̱wö mé be' a̱?
24 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té
a' tö, e' ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö
iké̱wö me' ye' a̱. 25 ¿Yi tö Juan patkë'
s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö
s'ditsö?
Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichérakitö: "Se' tö
ichèmi tö Skëköl tö ka̱wö mé Juan a̱, e'
ta̱ ie' tö se' iu̱tèmi: 'Eta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kȅ wa̱
ie' ttè klö̱o̱ne?' 26 Pë' ulitane tö iklö'wé̱
tö Juan dör Skëköl tteköl. Se' suane ie'pa
yöki̱, e' kue̱ki̱ kȅ se' a̱ iyënuk tö Juan a̱
ka̱wö me' s'ditsö tö." 27 E' kue̱ki̱ ie'pa tö
iiu̱té:
—Kȅ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kȅ tö a' a̱ ichepa tö yi tö
ye' a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Ala'r böl e' tté

28 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ttè kleekeyö a' a̱ e' ttsṍ a' tö. Wëm
eköl alà dör böl wëpa, e' debitu̱ ilà eköl
ska' ke̱we ta̱ ichéitö ia̱: 'A alà, be' yú
kaneblök i̱'ñe ye' uva tso' tkëule e' a̱.'
29 Ilà tö iiu̱té: 'Kȅ ye' mìne.' Erë e' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ibikeitséne kua̱'ki̱ ta̱ imía̱. 30 E'
ukuöki̱ ta̱ iyḗ mía̱ ilà iëköl ska' ta̱ ichéitö
ia̱: 'Be' yú kaneblök ye' uva tso' tkëule e'
a̱.' Ilà iu̱té: 'Ëkëkë ye' mi'ke.' Erë ie' kȅ
mìne.
Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
31–32 —¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Ala'r böl,
¿e' wé̱ne tö iyḗ ttȍ iu̱té?
Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Wé̱ne a̱ ichéitö ke̱we e'.
Ie' iché ie'pa a̱:
—Juan S'wöskuökwak dë'bitu̱ se̱ne
yësyësë ñalé̱ kkachök a' a̱, erë a' kȅ wa̱ ie'
ttè klö̱o̱ne. Erë inuköl shtökwakpa Roma
wökirpa a̱ ena alakölpa sulusipa, esepa
tö ie' ttè klö'wé̱. E' sué̱ a' tö erë kȅ a' e̱r
maneo̱ne ie' ttè klö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa esepa dörawa̱ a'
skéie ì blúie Skëköl tso' e' a̱.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté

(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)

33 Iskà kleekeyö a' a̱, e' ttsṍ. Kanè wák
eköl tö uva kuatké tai̱ë ta̱ ikköiéwa̱itö
buaë, ka̱uk biéitö uva diȍ tuoie. Ñies úla
yuéitö ka̱kke̱ë uva kkö'noie. E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ipeitéa̱t wëpa we̱lepa a̱ a̱s
ie'pa tö ipata̱ù ie' a̱ iwörke e' kak wa.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ bánet. 34 Mik
uvawö aline tso'tke wë'ia̱ë shtè, eta̱ ie'
tö ikanè mésopa we̱lepa patkémi ie' icha
tsu̱k. 35 Erë kanéu̱kwakpa tö ikanè mé-
sopa klö'wé̱wa̱, eköl ppérakitö sia̱rë, eköl
ttéwa̱rakitö, eköl shka̱'wé̱rakitö tai̱ë ák
wa. 36 Eta̱ kanè wák tö ikanè mésopa skà
patkémine tkȍka̱ kuaë ipatkë'itö e' tsa̱-
ta̱. Erë kanéu̱kwakpa tö iwamblé ie'pa ta̱
we̱s ie'pa tö iwamblë' wé̱pa dë'rö kuaë
e'pa ta̱ es.
37 "Bata ekkë ta̱ ie' tö iwák alà patkémi
ta̱ ie' ibikeitsé: 'Ye' alà idir, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö idalöieraë.' 38 Erë mik ie'pa tö ilà sué̱,
eta̱ ie'pa iché ñì a̱: 'Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak
alà, ká̱ i' a̱tdaë ie' ulà a̱. Ittöwa̱sö eta̱ es
se' ulà a̱ ká̱ i' a̱tdaë.' 39 E' kue̱ki̱ ie'pa tö
iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱ bánet ta̱ ittéwa̱rakitö."
40 Eta̱ Jesús tö iché:

—Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿I̱ma a' tö
ibikeitsé? Mik kanè wák dene eta̱ ¿ì
we̱raë ie' tö kanéu̱kwakpa e'pa ta̱?
41 Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' tö pë' sulusipa e'pa tteralur e̱r
sulu wa ta̱ uva kané meraneitö kanéu̱k-
wakpa kua̱'ki̱pa tö ipatue̱raë buaë mik
iké̱wö döke bit ekkë esepa a̱.
42 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱,
¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:

‘Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iwe-
blök.’[‡]

Es Skëköl yëkkuö tö iyë'a̱t.
43 E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱ tö ì blúie Skëköl
tso' e' kané mène a' a̱, erë e' yerattsa̱itö
a' ulà a̱ ta̱ imeraëitö pë' kua̱'ki̱pa tö
iwakanewe̱raë buaë esepa a̱. 44 Es yi
klastkëne ák e' mik ese pa̱rolordaë ena
yi ki̱ ák e' a̱neka̱ ese yalitdawa̱ idiki̱a̱.
45 Mik sacerdotepa wökirpa ena farise-
owakpa tö ì kleé Jesús tö ñe' ttsé, eta̱
ie'pa tö isué̱wa̱ tö ie' tso' ie'pa chök. 46 E'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ee̱. Erë
pë' tö iklö'wé̱ tö ie' dör Skëköl tteköl, e'
kue̱ki̱ ie'pa suane pë' yöki̱ ta̱ kë̀ ie'pa wa̱
iklöo̱newa̱.

Blu' alà ulabatske e' tté

(Lucas 14.15-24)

22 Eta̱ Jesús tö ttè skà kleé ie'pa a̱
i' es: 2 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱
itköke we̱s itka blu' eköl ta̱ es. E' tö
ilà ulabatske e' ké̱wö tkö'we̱ke. 3 Ie' tö
ikanè mésopa patké wé̱pa kiule ko̱s e'pa
a̱ ichök: ‘Blu' alà ulabatske e' diwö de,
a' shkö́ iké̱wö tkö'u̱k.’ Erë ie'pa kë̀ shkak.
4 E' ukuöki̱ ta̱ blu' tö ikanè mésopa kua̱'ki̱
skà patkémi e'pa a̱ ichéitö: ‘Ichö́ wé̱pa
kiule ko̱s a̱ tö ye' iyiwak bua'buaë e'
duotke alinetke, katè ë̀ kianei̱a̱. E' kue̱ki̱
a' shkö́ ye' alà ulabatske e' ké̱wö tkö'u̱k.’
Eta̱ ie'pa míyal e' chök wé̱pa kiule e'pa
a̱. 5 Erë wé̱pa kiule ko̱s e'pa kë̀ wa̱
blu' ttö̀ iu̱tëne. Ie'pa eköl mía̱ ikanè ki̱,
eköl mía̱ íyi watau̱k 6 ta̱ imale̱pa tö blu'
kanè mésopa klö'wé̱wa̱ ta̱ iwe'ikérakitö
sia̱rë, ñies we̱lepa ttéwa̱rakitö. 7 Eta̱ blu'
uluneka̱ tai̱ë ie'pa ki̱ ta̱ ie' tö iché iñip-
pökwakpa a̱: ‘A' yú ie'pa ko̱s ttökulur,
ñies ie'pa u ko̱s ña'ú̱wa.’ 8 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö iché ikanè mésopa a̱: ‘Íyi ulitane
tso'tke ye' alà ulabatske e' ké̱wö tkö'wo̱ie,
erë wé̱pa kiule e'pa dör pë' suluë, e' kue̱ki̱
ye' kë̀ tö ka̱wö mepa ie'pa a̱ ye' alà ula-
batske e' ké̱wö tkö'u̱k. 9 E' kue̱ki̱ a' yú bet
ñala̱ kibi ko̱s ese ki̱ ta̱ pë' ko̱s sué̱ a' tö
e'pa a̱ ishke̱ñú ka̱wö tkö'u̱k ye' ta̱.’ 10 Eta̱
ikanè mésopa míyal ñala̱ ko̱s ki̱ ta̱ pë' ko̱s
kué̱ ie'pa tö, pë' buaë ena pë' suluë, esepa
dapa'wé̱ka̱ wé̱ ie'pa tso' iké̱wö tkö'u̱k e'
wé a̱. Es iwé wà iëne tai̱ë.
11 “Erë mik blu' de wé̱pa dapane e'pa
sa̱u̱k, eta̱ wëm eköl sué̱itö kë̀ e̱' paiëule
we̱s ika̱wöta̱ e̱' paiök ulabatsè ké̱wö
tkö'wo̱ es. 12 E' kue̱ki̱ blu' tö ie' a̱ iché:
‘A yami, ¿we̱s be' dewa̱? Be' kë̀ e̱' paiëule
ulabatsè ké̱wö tkö'wo̱ ese datsi' wa.’ Erë
wëm e' kë̀ wa̱ blu' iu̱tëne yës. 13 Eta̱ blu'
tö iché ichkö̀ watiökwakpa a̱: ‘Wëm i' ulà
ena iklö moú̱wa̱ a' tö ta̱ iu̱yö́ttsa̱ bánet
stui ké̱ a̱, ee̱ ie' i̱u̱raë sia̱rë, ikà blardaë
iweir tai̱ë e' kue̱ki̱.’ 14 Ttè e' pakéyö a' a̱
e' wà dör i' es. S'tso' tai̱ë kiule a̱s Skëköl
klö'u̱rakitö iblúie, erë wé̱pa shu̱kitbakitö
esepa kë̀ dör tai̱ë.”

S'wökirpa patau̱k, e' tté

(Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26)

15 E' ukuöki̱ ta̱ fariseowakpa míyal ta̱
ittérak ñita̱: “ilè chakö̀sö Jesús a̱ a̱s ie' tö
ilè sulu chö̀ ikkatoie.” 16 E' kue̱ki̱ ie'pa tö
iklépa we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa
patkémi ie' a̱ ichakök. Ie'pa tö ie' a̱ iché:

[‡]**21:42** Salmo 118.22-23

—A s'wöbla'ukwak, sa' wa ijcher tö
kekraë be' ttȍ mokië. Be' tö sulitane
sueke ñikkëë. Ima pë' tö be' cheke e' kȅ
ki be' tkine. E' kueki be' tö s'wöbla'weke
yësyësë Skëköl ñalé tté wa. 17 E' kueki
ichő sa' a, ¿ima be' tö ibikeitsè? Roma
wökir kibi patuèsö ¿e' dör buaë ö kȅ idör
buaë?
18 Ie' tö isuéwa tö ie'pa tso' ie' chakök
er sulu wa, e' kueki ie' iiuté i' es:
—A' e' ȍ suluë, ¿Ì kueki a' tso' ye' ma'uk
tsaiè? 19 Inuköl tso' a' wa Roma wökir
patuoie, e' kkachő ye' a et.
Ta ie'pa wa inuköl wöshki ese debituia
et. 20 Eta ie' tö ie'pa a ichaké:
—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka iki?
21 Ie'pa iiuté:
—Roma wökir kibi.
Eta ie' tö ie'pa a iché:
—E'ma kos Roma wökir kibi icha, ese
mú ie' a, ta kos Skëköl icha ese mú ie' a.
22 Mik ie'pa tö e' ttsé, eta ie'pa tkinewa.
Ie'pa tö iméat ta imíyal.

¿S'duolur e' shkermikane ö au?

(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)

23 E' ȅ diwö wa, saduceowakpa welepa
de Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé tö
s'duowa e'pa kȅ shkenukkane. Ie'pa tö ie'
a ichaké:
24 —A s'wöbla'ukwak, Moisés tö se' a
iyë'at tö wëm blënewa kȅ alà ate, e' ta
ie' ël kawöta ischő tsukwa as ilà kȍka iël
blënewa, e' a. 25 Etökicha sa' shua wëpa
bak döka kul ñì ëlpa. Ikibi alaköl tséwa,
erë iblënewa kȅ alà ate. E' ukuöki ta
ie' itöki iël tö ischő tséwa, 26 erë ñies e'
blënewa kȅ alà ate. Es itka iël skà ta ñies
imalepa kos e'pa ta. Ie'pa kul blërulune
kȅ alà ate yës. 27 Bata ekkë ta ñies ilaköl
blënewa. 28 Wëpa kul e'pa bak alaköl
eköl ȅ ta. Mik s'duowa e'pa shkenekane,
eta ¿wéne dȍmi ie' wëm chőkie?
29 Ie' tö ie'pa iuté:
—A' kȅ wa Skëköl yëkkuö suule, ñies
ie' diché kȅ jcher a' wa, e' kueki a' wöa ká
chowa. 30 Mik s'duolur e'pa shkenekane,
eta wëpa ena alakölpa kȅ serpawaia ñita.
E'pa míyal wes Skëköl biyöchökwakpa
tso' ká jaì a kȅ serta'wa ñita es. 31 ¿A' ki
kiane jcheno tö moki s'duowa e'pa shker-
dakane? Ì yë' Skëköl tö a' a iyëkkuö ki
¿e' kȅ aritsule a' wa? Ie' tö iyë' Moisés
a: 32 ‘Ye' dör Abraham, Isaac ena Ja-
cob, e'pa Këköl.’¶ Ie' kȅ dör s'duowa
e'pa Këköl. ¡Ie' dör s'ttsë'ka e'pa Këköl!
E' kueki se' wa ijcher tö s'duowa e'pa
shkerdakane.
33 Mik pë' tö ttè wa Jesús tö
s'wöbla'weke ñe' ttsé, eta ie'pa
tkirulune.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ikibiie?

(Marcos 12.28-34)

34 Mik fariseowakpa wa ijchenewa tö
Jesús tö saduceowakpa siwa'blöwéwa
ttè moki wa, 35 eta ie'pa eköl dör
s'wöbla'ukwak ttè dalöiëno wa, e' tö ie'
a ilè chaké itsaioie:
36 —A S'wöbla'ukwak, Skëköl ttè
dalöiëno ¿e' wéne dör ibua'ie imalepa
tsata?
37 Ie' iiuté:
—‘Këkë dör a' Këköl, e' dalëritső a'
er kos wa, a' wák kos wa ena a' erbikè
kos wa.’ 38 Ttè e' dör ibua'ie ttè dalöiëno
malepa kos tsata. 39 Erë e' itöki ttè skà
tso', e' dör wes iët ñe' es, e' tö ichè: ‘A'
malepa dalëritső wes a' wákpa e' dalër
es.’ 40 Ttè dalöiëno kos kitbak Moisés
tö ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki, e'
wöiënewa ttè böt ñe' ȅ a.

¶**22:32** ***Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl:*** Mik ttè e' ché Skëköl tö Moisés a, eta Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blërulunebak ká iaiaë. Wes ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta. Éxodo 3.6 saú.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?

(Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)

41 Fariseowakpa daparkeia̱, 42 e'
dalewa Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma a' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' chè, tö yi aleri idir?
Ie'pa ie' iu̱té:
—E' dör s'blú bak kiè David e' aleri.
43 Eta̱ ie' iché ie'pa a̱:
—E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s David tö iki' ie'
Këköl? David tö iyë' Skëköl Wiköl wa i'
es:
44 'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno tai̱ë,
dö̀ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klö̀
dikia̱ eta̱.'§§
45 Ie' dör David aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi
David tö ie' Këköl?
46 Kë̀ yi a̱ ie' iu̱tëneia̱ yës. E' ukuöki̱ ta̱
kë̀ yi kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté Jesús tö

(Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

23 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökat-
apa a̱ ena s'tso' tai̱ë e' kukua:
2 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
fariseowakpa a̱ ka̱wö mène ttè dalöiëno
me'a̱tbak Moisés tö e' wà pakök se' a̱.
3 E' kue̱ki̱ ì ko̱s dalöiök a' ké ie'pa tö e'
dalöió́. Erë ì dalöiök ie'pa tö a' ké ese kë̀
dalöieta̱' ie'pa wákpa tö. E' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa
waköwa̱r a' tö. 4 Ie'pa tö ttè dalöiëno tai̱ë
darërëë ese meke s'male̱pa a̱ wà dalöiè.
E' dör we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë ie'pa
kë̀ tö iketa̱'wa̱ iulatska ë̀ wa s'ki̱moie. 5 Ì
ko̱s we̱ke ie'pa tö e' dör s'ditsö ë̀ wö wa
e̱' oie tö ie'pa dör pë' buaë. Skëköl ttè
we̱le kitule datsi'tak ki̱, ese mue̱ke ie'pa
tö iwötsa̱ ki̱ ena iulà ki̱ e̱' ki̱tkoie. Ñies
ie'pa wöbatsö idatsi' ki̱tkök datsi'tak bat-
si̱batsi̱ chalala buaala ese wa. 6 Wé̱ ie'pa
ka̱wö tkö'u̱ke ñies ñì dapa'wo̱ wé a̱ ese
ska' kula' tso' skëkëpa dalöiërta̱' tai̱ë es-
epa a̱, ese ki̱ ie'pa wöbatsö e̱' tkökse̱r.
7 Ñies ie'pa ki̱ ikiar tö pë' tö ie'pa shke̱'wè̱
we̱s këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë ese shke̱'wè̱ es
wé̱ pë' tso' tai̱ë e'pa wöwa. Ie'pa wöbatsö
tö pë' tö ie'pa kiè 's'wöbla'u̱kwak'.
8 "Erë a' ulitane dör ñies ë̀, e' kue̱ki̱
kë̀ a' ñì kiök 's'wöbla'u̱kwak.' A'
wöbla'u̱kwak e' dör eköl ë̀me e' kue̱ki̱
kë̀ a' ñì kiök es. 9 Ñies a' ulitane yë́
dör eköl ë̀me, e' dör Skëköl tso' ká̱ jaì
a̱ e'. E' kue̱ki̱ kë̀ yi kiar ká̱ i' a̱ 'S'yë́.'
10 Ñies a' wökir dör eköl ë̀me, e' dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. E'
kue̱ki̱ kë̀ a' ñì kiök 's'wökir.' 11–12 Yi
e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa wöardawa; erë yi
e̱' wöéwa diöshe̱t, esepa ki̱kardaka̱. E'
kue̱ki̱ wé̱ dör ibua'ie a' shu̱a̱ ese ka̱wöta̱
e̱' wöökwa kanè mésoie imale̱pa ki̱muk.
13–14 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱!
¡A' e̱' ö̀ suluë! Ì blúie Skëköl tso' e' wékkö
wötekewa̱ a' tö s'male̱pa yöki̱ a̱s kë̀ ie'pa
döwa̱. A' kë̀ mi'wa̱, ñies wé̱pa shkakwa̱
esepa wöklö'we̱ke a' tö.
15 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱!
¡A' e̱' ö̀ suluë! A' shköke ká̱ ko̱s ekkë ki̱
s'yulök a̱s ie̱' yuö̀ a' ttökataie. Mik a' ikué̱,
eta̱ iyué a' tö ì sulu wamblökwak tai̱ë
tkö̀ka̱ a' wákpa tsa̱ta̱. Es ie' weirdaë sia̱rë
bö' ké̱ a̱ we̱s a' es.
16 "¡A' dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kë̀
wawër es! ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' icheke:
'Yi tö ttè mé Skëköl wé wa, ese kë̀ ka̱wö-
ta̱ iiu̱tök kröröë. Erë yi tö ttè mé orochka
tso' wötëule Skëköl wé mik e' wa, e' ta̱ e'
wà ka̱wöta̱ iu̱tè.' 17 ¡A' kë̀ e̱r ta̱'! ¡A' dör
we̱s s'wöbla kë̀ wawër es! ¿Ì dör ibua'ie,
orochka tso' Skëköl wé mik e' ö Skëköl
wé tö orochka batse'wé̱ e'? 18 Ñies a' tö
icheke: 'Yi tö ttè mé ka̱' tso' íyi moka̱

§§**22:44** Salmo 110.1

Skëköl a̱ e' wa, e' ta̱ ese kȅ ka̱wöta̱ iiu̱tök kröröë. Erë yi tö ttè mé íyi me'rka̱ ka̱' ñe' ki̱ e' wa, e' ta̱ e' wà ka̱wöta̱ iu̱tè.’ 19 ¡A' dör we̱s s'wöbla kȅ wawër es! ¿Ì dör ibua'ie, íyi me'rka̱ ka̱' ñe' ki̱ e' ö ka̱' tö ibatse'wé̱ e'? 20 Yi tö ttè mé ka̱' ñe' wa, ese kȅ ku̱' ttè muk ka̱' ñe' ȅ wa, ñies ie' tso' ttè muk ko̱s ì tso' iki̱ e' wa. 21 Yi tö ttè mé Skëköl wé wa, ese kȅ ku̱' ttè muk Skëköl wé ȅ wa. Ñies ie' tso' ttè muk Skëköl se̱rke ee̱ e' wa. 22 Yi tö ttè mé ká̱ jaì wa ese tso' ñies ttè muk Skëköl kulé wa. Ñies itso' ttè muk Skëköl wák tkër ikulé ki̱ e' wa.

23 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ suluë! Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena anís ena comino ese ko̱s tsá̱ meke a' tö Skëköl a̱. E' dör buaë erë ttè dalöiëno e' bua'ie kȅ dalöiè a' tö. E' dör se̱ne yësyësë, ena ñì sa̱ȕ e̱r sia̱rë wa ena e̱rblȍ Skëköl mik moki̱ kȅ ilo'yeta̱'. Ñies e' ko̱s dalöiök a' ka̱wöta̱. 24 ¡A' dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kȅ wawër es! E' dör we̱s a' tö schö'wak wöppée tá̱ a̱, erë kameio malé̱wa̱ a' tö wa'ñe, kȅ ittsë'ne a' wa̱.

25 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ suluë! A' dör we̱s a' tka̱' ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱ ȅ es. A' wër buaë erë a' e̱r suluë. A' dör akblökwakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s kianettsa̱ a' ȅ a̱. 26 ¡A fariseowakpa, a' dör we̱s s'wöbla kȅ wawër es! Tka̱' ttȍ skuőö ke̱we, es ñies iki̱kke̱ pa sune.

27 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ suluë! A' dör we̱s pö pate̱ule saruë es. Ese wër buaë iki̱kke̱, erë ishu̱a̱ s'nu diché tso' tai̱ë, e' dör ñá suluë. 28 A' dör we̱s pö ese es, a' e̱' ȍ tö a' dör pë' buaë yësyësë, erë a' e̱r dör suluë. A' dör e̱' ökwakpa.

29 “¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' ȍ suluë! A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa pö yuekene pa̱'a̱li̱. Ñies ì yué a' tö a̱s s'se̱r yësyësë bak e'pa kȅ chöwa a' é̱na, ese ki̱tkeke a' dör buaë. 30 E' dalewa a' icheke: ‘Sa' tkőpa sa' ye̋pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa ké̱wö ska' ta̱, e̱'ma kȅ sa' wa̱ ie'pa sini'ku̱ne Skëköl ttekölpa ttökulur.’ 31 Mik e' cheke a' tö, eta̱ a' e̱' chökeka̱ tö a' dör wé̱pa tö Skëköl ttekölpa kötulur, e'pa aleripa. 32 We̱s a' mir e' wa iwënewa̱ tö ì sulu wamblë'mi a' ye̋pa tö ese kí̱ wambleraë a' tö dȍ ibataie.

33 “¡A' dör suluë we̱s tkabȅ es, we̱s tkabȅ ichők es! ¿We̱s a' tkömishkar kȅ wömerpattsa̱ weinuk bö' ké̱ a̱? 34 Ittső, ye' tö Skëköl ttekölpa ena s'pattökwakpa ena s'wöbla'u̱kwakpa ye' ttè wa, esepa patkeraë a' a̱. Erë a' tö ie'pa we̱lepa tterawa̱, we̱lepa skà wöterawa̱ a' tö krus mik ttèwa̱, we̱lepa skà pperaë sia̱rë a' tö ttsa'bata daloie wa a' ñì dapa'wo̱ wé a̱. Ie'pa yuleraë a' tö iwe'ikeraë a' tö ká̱ wa'ñe. 35 E' kue̱ki̱ s'se̱r yësyësë kötulur a' ye̋pa tö mik Abel kötwa̱ Caín tö döka̱ mik Zacarías dör Berequías alà e' kötwa̱ a' ye̋pa tö ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ena ie' wé e' shu̱sha̱, e' nuí̱ ko̱s kierane ie' tö a' a̱. 36 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö s'se̱r yësyësë ko̱s kötulur a' ye̋pa tö, e' nuí̱ ki̱ a' ena wé̱pa dör we̱s a' es esepa weirdaë sia̱rë.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik

(Lucas 13.34-35)

37 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa ko̱s ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! Ñies ittè pakökwakpa patkeke ie' tö a' a̱, e'pa ttekewa̱ a' tö ák wa. ¡We̱kkë ye' e̱rkiè tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska' we̱s dakro mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik diki̱a̱ es, erë kȅ a' ki̱ ikiane yë! 38 Ye' ttȍ ttső, Skëköl kȅ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. 39 Ye' tö a' a̱ ichè tö i'ta̱mi a' kȅ tö ye' sue̱paia̱ dȍ mik ye' dene eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë: ‘¡Ayëcha buaë yi datse̱ Skëköl ttȍ wa e'!’

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱

(Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6)

24 Jesús e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱ ta̱
imía̱ ta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱
Skëköl wé ena u bua'bua skà tso' ipamik,
e' kkaché ie'pa tö ie' a̱. 2 Erë ie' iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö u ko̱s tso'
bua'buaë sué̱ a' tö íe̱, e' olordawa̱ se̱raa̱,
iékwö è̱ kè̱ a̱tpa ñì bata ki̱.

¿Ì wa sö isuè̱mi tö ká̱ i' e̱rkewatke?

(Marcos 13.3-23; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ka̱bata kiè
Olivo ee̱. Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ittökatapa de
ie' ska' ta̱ ie' è̱ a̱ ichaké:
—Ichṍ sa' a̱ ¿mik íyi ekkë wamblërmi?
¿Ì wa sö isuè̱mi tö be' dotkene, ñies tö ká̱
i' e̱rkewatke?
4–5 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Tai̱ë pë' datse̱ e̱' chök tö ie'pa dör ye'.
Icherarakitö: ‘Ye' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e'’, ta̱ pë' ki̱terarakitö tai̱ë. E'
kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kè̱ yi tö a' ki̱tö'ù̱.
6 Ká̱ tai̱ë wakpa ñippöke tai̱ë wì̱ a̱ dià a̱ e'
biyṍ ttseraë a' tö. E' wake' tköraë erë ká̱
i' e̱rwami e' kianeia̱. E' kue̱ki̱ kè̱ a' tkinuk
e' wa̱. 7 Ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë
ñita̱. Ñies í̱ tö ká̱ wöti̱'we̱raë ká̱ wa'ñe.
Ñies ká̱ tseë wakpa tteraë bli tö tai̱ë. 8 Erë
íyi ekkë ko̱s dör e̱rpa s'tsá̱ weirketke ka̱m
ye' döne e' yöki̱ ese. E' dör we̱s alaköl alà
ku̱rketke ta̱ ikirir es.
9 “A' merdattsa̱ we'ikè. A' ttelurdaë pë'
tö. Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' tté
kue̱ki̱. 10 E' ké̱wö ska' ta̱ wé̱pa e̱rblé ye'
mik, esepa tai̱ë tö ye' waterattsa̱. Ie'pa
ñì sa̱uraë suluë, ñies we̱lepa tö iëltëpa
wömerattsa̱ ibolökpa ulà a̱. 11 Ka̱chök-
wakpa e̱' chò̱ tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa
esepa döraë tai̱ë. Ie'pa tö s'ki̱tö'we̱raë
tai̱ë. 12 Ì sulu kí̱ wamblërdaë tai̱ë shu̱te̱,
e' kue̱ki̱ s'kibiie kè̱ tö imale̱pa dalëritse-
paia̱. 13 Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata
ekkë, esepa tsa̱tkërdaë. 14 Ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pakardaë ká̱ wa'ñe a̱s ká̱
ulitane wakpa wa̱ ijche̱r, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱
i' e̱rdawa.
15 “Skëköl tteköl bak kiè Daniel, e' tö
ikit iyëkkuö ki̱ tö ì sulusi tö ì dör batse'r
e' ia'wè̱ ñáie, e' dörawa̱ Skëköl wé a̱
iia'u̱kka̱ ñáie, (yi tso' yëkkuö i' sa̱uk, e'
é̱na iwà a̱nú). Mik e' sué̱ a' tö, 16 eta̱
wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkṍyalmi ka̱bata
a̱; 17 yi tso' u bata ki̱* esepa tkṍshkar kè̱
dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi. 18 Ñies yi
tso' kaneblök kañika̱ esepa kè̱ dökwa̱ne
we̱shke̱ idatsi' yöktsa̱. 19 E' ké̱wö ska'
ta̱ alakölpa alà ku̱rketke ena alakölpa
tsu' muke ilà a̱ ¡wëstela i̱na esepa ta̱!
20–21 S'ditsö weirdaë tai̱ë shu̱te̱. Mik ká̱
i' yöne dò̱ ikkë ta̱ kè̱ s'we'ikule ekkë, ñies
kè̱ s'weirpa aishkuö ta̱ ekkë. E' kue̱ki̱ ik-
iṍ Skëköl a̱ a̱s kè̱ iwamblër a' ta̱ yu̱ëdiö
ké̱ska' ö e̱no diwö a̱. 22 E' ké̱wö kè̱ wöṍ-
pawa Skëköl tö, e̱'ma kè̱ yi isie a̱tu̱kia̱
ttsë'ka. Erë e' ké̱wö wöerawaitö, wé̱pa
shu̱kitbakitö esepa dalërmik.
23–24 “Ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök
tö ie'pa dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e' ö Skëköl tteköl we̱le. E'pa tö ì kè̱ o̱r yi
a̱ ese we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie tö ie'pa ttè dör
moki̱ë. Dò̱ wé̱pa shu̱kit Skëköl tö, esepa
mú ki̱tërmi, e̱'ma iki̱tërdaë. E' kue̱ki̱ yile
tö a' a̱ icheke: ‘Isa̱ú̱, wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' dur íe̱’, ö ‘Isa̱ú̱, ie' dur wì̱e̱’,
e' ta̱ kè̱ a' tö iklö'wa̱r. 25 Ittsṍ, íyi ekkë
biyṍ chétkeyö a' a̱ ke̱weie. 26 E' kue̱ki̱ mik
ie'pa tö icheke a' a̱: ‘Isa̱ú̱, wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' tso' ká̱ wé̱ kè̱ yi se̱rku̱'
ee̱’, eta̱ a' kè̱ minuk isa̱uk. Mik ie'pa tö
icheke a' a̱: ‘Isa̱ú̱, ie' tso' íe̱ blëulewa̱’,
eta̱ kè̱ a' tö iklö'wa̱r. 27 Ye' dör S'ditsö
Alà, mik e' dene, eta̱ sulitane tö isue̱raë
we̱s alá wöñar tö ká̱ olo ppèe ká̱ wa'ñe e'
suè̱sö es. 28 Sulitane wa̱ ijche̱r tö wé̱ ölṍ

*24:17 ***u bata ki̱:*** E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

daparke tai̱ë, ee̱ ilè nu tër. Es ñies mik
ye' dene, eta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdaë.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë

*(Marcos 13.24-37; Lucas
17.26-30,34-36; 21.25-33)*

29 “S'weine e' ké̱wö tka, e' bet diwö
wötuirdawa̱, ñies si'wö kȅ wöñarpaia̱.
Bëkwö darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e'
wöti̱rdaë. 30 Eta̱ sulitane tö íyi sue̱raë ká̱
jaì a̱ iwà kkachoie tö ye' dör S'ditsö Alà,
e' datse̱ne bet. Ká̱ ulitane wakpa suardaë
tai̱ë e' yöki̱, ie'pa i̱u̱raë tai̱ë ta̱ bet ie'pa
tö isue̱raë tö ye' datse̱ ka̱shu̱k a̱ mò a̱
diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë. 31 Duk blardaë
tai̱ë ta̱ ye' biyöchökwakpa patkeramiyö
wé̱pa shu̱kitbakyö, esepa dapa'u̱kka̱ ek
tsi̱ní ȅme. Ie'pa tö iyuleraë ká̱ wa'ñe dȍ
wé̱ ká̱ i' bata e̱rkerö ee̱ ena wé̱ ká̱ jaì bata
e̱rkerö ee̱.
32 “A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà saú̱
higo klȍ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena
e̱rpa iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r
tö duas dewa̱tke tsi̱net. 33 Es ñies mik
a' tö isué̱ tö íyi ekkë wamblërke, eta̱ a'
wa̱ ijche̱nú tö ye' datskene, e' diwö de-
wa̱tke tsi̱net. 34 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es
esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 35 Ka̱shu̱k ena ká̱
i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kȅ e̱rpawa
yës.
36 “Erë e' ké̱wö e' diwö kȅ jche̱r yi wa̱.
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa
kȅ wa̱ ijche̱r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kȅ
wa̱ ijche̱r. S'yé̱ ȅ wa̱ ijche̱r.
37 “Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene
eta̱ e' ké̱wö dör we̱s Noé ké̱ska' es. 38 E'
ké̱ska' ta̱ ka̱m di' tai̱ë tkȍ e' yöki̱, ie'pa
tso' chkök, di'yök, se̱nukwa̱ we̱s ke̱kraë
es dȍ mik Noé dewa̱ ikanò bërie e' a̱
eta̱. 39 Erë ie'pa kȅ ku̱' ipanuk yës eta̱
di' dettsa̱ tai̱ë ie'pa ki̱, e' tö ie'pa ulitane
ttélur. Es itköraë mik ye' dör S'ditsö Alà
e' dene eta̱. 40 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm böl
tso' kaneblök ese eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl
a̱tdaë. 41 Alakölpa böl tulur ák wawök,
ese eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë.
42 “E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱. A' kȅ wa̱ ijche̱r
tö diwö we̱kkë a' Këköl dörane. 43 A' wa̱
ijche̱r buaë tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö
we̱kkë akblökwak datse̱, e̱'ma kȅ ikapö-
pawa̱ iyöki̱, kȅ itö ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱
iíyi ekiblök. 44 Es ñies ye' dör S'ditsö Alà,
e' datskene mik a' kȅ ku̱' ye' panuk eta̱,
we̱s akblökwak es. E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱.

Kanè méso buaë ena
kanè méso suluë e' tté

(Lucas 12.41-48)

45 “Kanè méso yësyësë ka̱bikeitsȍ
buaë, ese meraka̱ iwökir tö imale̱pa
kue̱bluie ie'pa tiök ke̱kraë mik kȅ iku̱'
e' dalewa. 46 Iwökir dene ta̱ ikué̱itö
iwakanéu̱k we̱s iyëneia̱ es, e' ta̱ ayëcha
e' dör buaë ie' a̱. 47 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö kanè méso ese meraka̱itö ie' wa̱ íyi
tso' ko̱s e' kue̱bluie. 48 Erë kanè méso
ñe' dör suluë tö ibikeitsé tö kȅ iwökir
döpane bet. 49 E' kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa
ppémi. Ñies ie' chkémi, blo' yémi
bloblopa ta̱. 50 Erë idiwö ena iké̱wö kȅ
wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱ iwökir dörane
51 ta̱ iwe'ikeraitö sia̱rë wömerattsa̱
weinuk e̱' ökwakpa ta̱. Ie'pa i̱u̱rarak
sia̱rë, ikà blardaë iweir kue̱ki̱.

Busipala döka̱ dabop e' tté

25 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë
we̱s itka ulabatsè a̱ es. Busipala
döka̱ dabop e' e̱' yélur ibö'wöla wa
wëm ulabatsöke, e' ñale̱tsu̱k. 2 Busipa
ske̱l e'pa dör ka̱bikeitsöta̱' buaë esepa,
erë imale̱pa ske̱l kȅ dör es. 3 Wé̱pa kȅ
ka̱bikeitsöta̱' buaë e'pa wa̱ ibö'wöla ȅ mí,
kȅ wa̱ bö'wö diȍ kí̱ mìne. 4 Erë wé̱pa
ka̱bikeitsöta̱', e'pa wa̱ ibö'wöla mí, ñies
idiö kí̱ mírak iwa̱. 5 Erë wëm ulabat-
söke, e' kȅ dë' bet, iwötkëneka̱ e' kue̱ki̱.
E' dalewa busipa shtrine ta̱ ikapolur.
6 Ká̱ sha̱böts ta̱ ie'pa tö ittsé tö ia̱rk-
erak: ‘¡Wëm ulabatsöke, e' datse̱! ¡A' yú

iñale̱tsu̱k!’ 7 Eta̱ busipa ko̱s e̱' kéka̱ ta̱
ibö'wöla wötskémirakitö. 8 Eta̱ busipa kë̀
ka̱bikeitsöta̱' e'pa tö iché imale̱pa a̱: ‘A'
bö'wö diö̀ kakmú sa' a̱ a̱s sa' bö'wöla
kë̀ wöìtwa̱.’ 9 Erë ie'pa iiu̱té: ‘Au, sa' tö
imé a' a̱, e' ta̱ kë̀ idö̀paka̱ se' ulitane ki̱.
E' kue̱ki̱ a' yú a' icha ta̱u̱k wé̱ iwato̱rke
ee̱.’ 10 Eta̱ ie'pa míyal bö'wö diö̀ ta̱u̱k. E'
dalewa wëm ulabatsöke e' de, eta̱ wé̱pa
wa̱ bö'wö diö̀ kí̱ mí e'pa dewa̱ wëm ula-
batsöke e' ta̱ iulabatso wé a̱ ta̱ iwékkö
wötënewa̱. 11 E' ukuöki̱ ta̱ busipa male̱pa
debitu̱ ta̱ ichakeke u'rki̱: ‘¡A këkëpa, a
këkëpa, ukkö kköppö́ö sa' a̱!’ 12 Erë wëm
ulabatsöke e' tö ie'pa iu̱té: ‘Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule.’
13 “Ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ wa̱ ijche̱r ì
ké̱wö, ì diwö ye' dömine e' kue̱ki̱ a' tso'
e̱rki̱.

Inuköl mène wakanewè̱ e' tté

(Lucas 19.11-27)

14 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë
we̱s itka wëm eköl mi'kea̱ ka̱mië ká̱
kua̱'ki̱ a̱ ese ta̱ es. Ie' tö ikanè mésopa kié
ta̱ iché ie'pa a̱: ‘Ye' inuköl wakaneú̱ ye'
a̱ buaë a̱s ikí̱ klör.’ 15 Ikanè méso eköl a̱
ie' tö inuköl kiè talento† ese mé mil ske̱l
(5.000). Iëköl a̱ ie' imé mil böt (2.000).
Eta̱ iskà a̱ ie' tö imé mil et ë̀ (1.000). Ie' tö
ie'pa a̱ imé ko̱s ie'pa a̱ iwakaneo̱r ekkë.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱. 16 Wé̱ne a̱ imène
mil ske̱l, e' tö iwakanewé̱ buaë. Ie' tö ikí̱
klö'wé̱ mil döka̱ ske̱l. 17 Es ñies wé̱ne a̱
imène mil böt, e' tö ikí̱ klö'wé̱ mil döka̱
böt. 18 Erë wé̱ne a̱ imène mil et, e' mía̱ ta̱
íyök biéitö e' a̱ itö iwökir inuköl wötéwa̱.
19 “Ká̱ de tai̱ë eta̱ ie'pa wökir dene e' tö
ie'pa kié isuo̱ie tö ko̱s ie'pa tö inuköl kí̱
klö'wé̱. 20 Wé̱ne a̱ imène mil ske̱l, e' de
ke̱we iwökir ska'. Ie' wa̱ inuköl kí̱ deb-
itu̱ mil döka̱ ske̱l. Ie' iché iwökir a̱: ‘A
këkëpa, be' tö ye' a̱ inuköl me' mil ske̱l,
e' kí̱ klö'wé̱yö mil döka̱ ske̱l.’ 21 Iwökir tö
iché ie' a̱: ‘E' dör buaë, be' dör kanè méso
buaë yësyësë. Inuköl elkela me'yö be' a̱ e'
wakanewé̱ be' tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö
íyi skà meraë be' a̱ tai̱ë wakanewè̱. Be'
shkö́wa̱ ttsë'nú buaë ye' ta̱.’ 22 E' ukuöki̱
ta̱ wé̱ne a̱ imène mil böt e' de ta̱ ichéitö:
‘A këkëpa, be' tö ye' a̱ inuköl me' mil böt,
e' kí̱ klö'wé̱yö mil döka̱ böt.’ 23 Iwökir tö
ie' a̱ iché: ‘E' dör buaë, be' dör kanè méso
buaë yësyësë. Inuköl elkela me'yö be' a̱ e'
wakanewé̱ be' tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö
íyi skà meraë be' a̱ tai̱ë wakanewè̱. Be'
shkö́wa̱ ttsë'nú buaë ye' ta̱.’
24 “Erë kanè méso a̱ imène mil et, mik
e' de, eta̱ ie' tö iché iwökir a̱: ‘A këkëpa,
ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör wëm e̱r darërëë
ese. Be' tö íyi wöshteke wé̱ kë̀ be' wa̱
ikuatkëne ee̱. Ñies ì kë̀ dör be' icha ese
klö'we̱kewa̱ be' dör. 25 E' kue̱ki̱ ye' suane
be' yöki̱ dö' ye' tö be' inuköl chöwè̱wa. E'
kue̱ki̱ be' inuköl blé ye' tö íyök a̱. I' be'
inuköl dene ye' wa̱ be' a̱.’ 26 Eta̱ iwökir
tö iiu̱té: ‘Be' dör kanè méso suluë, bikër
tai̱ë ese. Be' iché tö ye' tö íyi wöshteke
wé̱ kë̀ ye' wa̱ ikuatkëne ee̱ ena ì kë̀ dör
ye' icha ese klö'we̱kewa̱yö, 27 e' ta̱ be' tö
ye' inuköl blö́pa inuköl bló wé a̱ a̱s ee̱
ikí̱ klör. Be' ikaneú̱pa es, e̱'ma ye' dene
eta̱ ye' inuköl ena ikí̱ klöne, e' de ye' ulà
a̱.’ 28–29 Eta̱ ie' tö iché: ‘Wé̱ wa̱ íyi tso' e'
a̱ ikí̱ merdaë. Erë wé̱ kë̀ wa̱ ì ku̱', ì tso'
e' wa̱ elkela e' yerattsa̱ iyöki̱. E' kue̱ki̱
inuköl me'yö ie' a̱, e' yö́ttsa̱ ie' ulà a̱ ta̱
imú wé̱ wa̱ itso' döka̱ 10.000 e' a̱. 30 Eta̱
kanè méso suluë i' e' u̱yö́ttsa̱ stui ké̱ a̱, ee̱
pë' suluë i̱u̱rarak sia̱rë ikà blardaë iweir
kue̱ki̱.’

Jesús tö ká̱ ulitane wakpa shu̱leraë

31 “Ye' dör S'ditsö Alà, e' dörane s'blúie
olo ta̱' tai̱ë ye' biyöchökwakpa ko̱s ta̱.
Mik ye' dene, eta̱ ye' e̱' tköraka̱ blu' kulé

---

†**25:15** ***talento:*** E' dör ie'pa inuköl kiè denario e' mil teröl (6.000). Denario et e' dör s'kaneblö̀ ká̱ et e' ské ekkë.

ki̱ ká̱ ulitane wakpa shu̱lök. 32 Ie'pa da-
pardaë ye' wörki̱ ta̱ ye' tö ie'pa blabat-
seraë we̱s iyiwak kkö'nukwak tö obeja
ena chibo blabatsè es. 33 S'se̱r yësyësë es-
epa dör we̱s obeja es, ie'pa merawa̱ ye' tö
ye' ulà bua'kka. S'se̱r suluë esepa dör we̱s
chibo es, ie'pa merawa̱ ye' tö ye' ulà bak-
li̱'kka. 34–36 Eta̱ ye' tö icheraë wé̱pa tso'
ye' ulà bua'kka e'pa a̱: 'Ye' dör a' blú. Ye'
yë́ e̱r bua' ché a' a̱. Mik ye' du' bli wa̱, eta̱
a' tö ye' dë'; mik ye' bak e̱rsinuk, eta̱ a'
tö ye' a̱ di' me'; a' kë̀ wa̱ ye' su̱ule, erë a'
tö ye' kiéwa̱ buaë a' u a̱. Ye' bak datsi'
kë̀ ta̱', eta̱ a' tö ye' a̱ datsi' kakme'; ye'
bak duök sia̱rë, eta̱ a' dë' ye' ki̱muk; ye'
bak wötëulewa̱ s'wöto wé a̱, eta̱ a' dë' ye'
sa̱uk. E' kue̱ki̱ a' shkö́wa̱ ì blúie ye' tso'
e' a̱, e' ko̱s yöulebak a' a̱ ka̱m ká̱ i' yör
e' yöki̱.' 37 Erë s'se̱r yësyësë e'pa tö ye' a̱
ichakeraë: 'A Skëkëpa, sa' kë̀ wa̱ ijche̱r.
¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' tteke bli tö, e' dë'
sa' tö? ¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' tteke e̱rsi
tö, e' a̱ di' me' sa' tö? 38 ¿Mik be' dë'bitu̱
sa' u a̱, kë̀ su̱ule sa' wa̱, e' ki'wa̱ buaë
sa' tö? ¿Mik sa' tö be' su̱' datsi' kë̀ ta̱', e'
a̱ datsi' kakme' sa' tö? 39 ¿Mik sa' tö be'
su̱' tö be' duöke ö be' wötëulewa̱ s'wöto
wé a̱, e' sa̱uk sa' dë'?' 40 Eta̱ ye' tö ie'pa
iu̱teraë: 'Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik a' tö
íyi ekkë buaë o̱' ye' yamipa sia̱rë ikkëpa
a̱, eta̱ e' dör we̱s a' tö ye' wák a̱ iwé̱ es.'
41–43 "E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö icheraë wé̱pa
tso' ye' ulà bakli̱'kka e'pa a̱: 'Ye' du' bli
wa̱, erë a' kë̀ wa̱ ye' dëne; ye' bak e̱rsinuk,
erë a' kë̀ wa̱ ye' a̱ di' mène. Ye' dë' a' ska',
kë̀ su̱ule a' wa̱, erë a' kë̀ wa̱ ye' kinewa̱
a' u a̱; ye' bak datsi' kë̀ ta̱', erë a' kë̀
wa̱ datsi' mène ye' a̱; ye' bak duök ena
wötëulewa̱ s'wöto wé a̱, erë a' kë̀ dë' ye'
sa̱uk. E' kue̱ki̱ a' wömeulettsa̱bak weinuk
sia̱rë. A' e̱' skö́ttsa̱ ye' yöki̱. A' yúshka bö'
ñar michoë yöule bë́ ena iklépa we'ikoie
e' a̱.' 44 Erë ie'pa tö ye' a̱ ichakeraë: 'A
Skëkëpa, e' kë̀ jche̱r sa' wa̱. ¿Mik sa' tö
be' su̱' tö be' duöke bli wa̱? ¿Mik sa' tö
be' su̱' tö be' e̱rsine? ¿Mik be' dë' sa' u a̱?
¿Mik sa' tö be' su̱' datsi' kë̀ ta̱'? ¿Mik sa' tö
be' su̱' duöke ö wötëulewa̱ s'wöto wé a̱?
¿Mik sa' kë̀ wa̱ be' ki̱mene?' 45 Eta̱ ye' tö
ie'pa iu̱teraë: 'Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik
a' kë̀ wa̱ íyi ekkë o̱ne s'sia̱rëpa ikkëpa a̱,
eta̱ e' dör we̱s kë̀ a' wa̱ ye' wák a̱ io̱ne es.'
46 S'se̱r suluë esepa michoë weinuk, erë
s'se̱r yësyësë esepa se̱r michoë buaë ye'
ta̱."

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wè̱wa̱

(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)

26 Mik Jesús tö s'wöbla'wé̱ ko̱s e'
o̱ne, eta̱ ie' tö iché ittökatapa a̱:
2 —A' wa̱ ijche̱r tö böiki se' tö Se'
Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke.
E' ké̱wö ska' ta̱, ye' dör S'ditsö Alà, e'
wömerdattsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱ krus mik.
3 E' ké̱wö ska' ta̱ sacerdotepa wökirpa
ena judiowak kue̱blupa ñì dapa'wé̱ sac-
erdote kibi kiè Caifás, e' u a̱. 4 Ee̱ ie'pa tö
Jesús aleritsé ki̱tö'wè̱ iklö'wo̱wa̱ ttèwa̱.
5 Erë ie'pa iché ñì a̱:
—Kë̀ sö iwamblè Se' Yë́pa Yërulune
Egipto e' ké̱wö tkö'we̱kesö e' a̱ a̱s pë' kë̀
shu̱ti̱rka̱ tai̱ë.

Kiö̀ masmas téka̱ alaköl eköl tö Jesús ki̱

(Marcos 14.3-9; Juan 12.1-8)

6 Jesús tso' Betania, Simón kiri'u̱k
lepra bak, e' u a̱. 7 Ie' tkëria̱ mesa ki̱
chkök. Eta̱ alaköl eköl de ie' ska', e' wa̱
kiö̀ masmas tuè̱ darërëë ese debitu̱, e'
mí ie' wa̱ iukkuö yöule ák bua'bua wa
ese a̱. Eta̱ kiö̀ e' téka̱itö Jesús wökir ki̱.
8 Erë mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱ ie'pa
ulunekа̱ ta̱ iché:
—¿Iö́k kiö̀ se̱ we'ikéwa ie' tö ëanas?
9 Iwato̱rmittsa̱ inuköl tai̱ë skéie s'sia̱rëpa
ki̱moie.
10 E' ttsé Jesús tö ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿Iö́k a' tso' alaköl i' tsiriu̱k? Íyi buaë
wé̱itö ye' a̱. 11 S'sia̱rëpa tso' ke̱kraë a'

shu̱a̱, erë ye' kë̀ ku̱' ke̱kraë a' ta̱. 12 Kiö̀
téka̱itö ye' ki̱ ye' kanéwo̱ie ka̱m ye' nu
wötërwa̱ e' yöki̱. 13 Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö
ká̱ wa'ñe wé̱ Skëköl ttè buaë pakarke, ee̱
ipaka̱rdaë ñies tö ie' tö ì buaë o̱' ye' a̱. Es
e' kë̀ chöpawa yi é̱na.

Judas tö Jesús watké

(Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6)

14 Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl,
e'pa eköl dör Judas Iscariote, e' mía̱ sac-
erdotepa wökirpa ska' 15 ta̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:
—¿Ko̱s a' tö ye' patuè̱mi Jesús wö-
mottsa̱ a' a̱?
Eta̱ ie'pa tö inukölchka wöshki mé ie'
a̱ döka̱ dabom mañayök (30). 16 E'ta̱mi
ie' tö ka̱wö yulémi bua'iewa̱ Jesús
wömottsa̱.

Jesús tö Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö bata tkö'wé̱

(Marcos 14.12-25; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

17 Ka̱wö kiè Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱
Wa‡ e' ké̱wö tsá̱ diwö dewa̱tke. Eta̱ Jesús
ttökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' tö Se'
Yë́pa Yërulune Egipto ké̱wö tkö'we̱kesö
e' chké kanewè̱?
18 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' yú Jerusalén, wëm yë' ye' tö a' a̱
e' u a̱ ta̱ ichö́ ie' a̱: ‘S'wöbla'u̱kwak be' a̱
ichök ké: Ie' ké̱wö dökewa̱tke. Ie' datse̱
be' u a̱ ka̱wö tkö'we̱kesö e' tkö'u̱k sa' ta̱.’
19 Ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö ie'pa a̱ iché es
ta̱ ee̱ ie'pa tö ichké kanewé̱.
20 Mik ka̱tuinetke, eta̱ ie' tkër mesa ki̱
chkök ittökatapa dabom eyök kí̱ böl e'pa
ta̱. 21 Ie'pa chköke, e' dalewa ie' tö iché
ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱.
22 Ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ ichakémi ie' a̱
eköl eköl:
—A Skëkëpa, ¿ye' alè idir?
23 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' tso' ye' ta̱ pan nuu̱k tka̱' etkë̀ a̱
ñè, e' eköl ye' wömerattsa̱. 24 Ye' dör
S'ditsö Alà, e' ta̱ itköraë we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. Erë wëstela i̱na yi
ye' wömekettsa̱, e' ta̱. Buaë idir wëm e' a̱
tö kë̀ iku̱núpa.
25 Eta̱ Judas tö iwömekettsa̱, e' tö ie' a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ye' alè idir?
Ie' iiu̱té:
—Be' wák e̱' chéka̱.
26 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan
klö'wé̱itö ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl
a̱ ta̱ iblatéitö ta̱ iwà tié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
27–28 E' ukuöki̱ ta̱ tka̱' a̱ vino tso', e'
klö'wé̱itö ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl
a̱ ta̱ iméitö ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Vino se̱ dör ye' pë́. Ye' tterawa̱ e' pë́
tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö e'
wà de. Ye' ttèwa̱, e' wa s'tso' tai̱ë e'pa nuì̱
olo'yarmi. E' kue̱ki̱ a' ulitane tö ikak yö́.
29 Ye' tö a' a̱ ichè tö vino kë̀ yepaia̱yö dö̀
mik ì blúie ye' Yë́ tso' e' ké̱wö de da'a̱ie,
eta̱ iskà yeraneyö a' ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule

(Marcos 14.26-31; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

30 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱.
31 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—I' nañewe a' ulitane tköyaldaë. A'
ye' meraa̱t ekörla. E' dör we̱s itso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
‘Obeja kkö'nukwak ttewa̱raëyö ta̱ obeja

---

‡**26:17** ***Ka̱wö kiè Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa:*** Ka̱wö e' tkö'we̱ke Israel aleripa dö̀ ká̱ kul, e' diwö tsá̱ kièrakitö *Se' Yë́pa Yërulune Egipto* e' ké̱wö.

pordami wì̱ a̱ dià a̱.'[¶] 32 Erë mik ye'
ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ye' miraë
Galilea a' yöki̱ ke̱we.
33 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erḗ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla,
erë ye' kḕ tö be' mepaa̱t.
34 Ie' tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' ichè be' a̱ tö i' nañewe, ka̱m
dakro a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha
tö be' kḕ wa̱ ye' su̱ule.
35 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erḗ ye' ttèmiwa̱rakitö be' ta̱, erë kḕ
ye' ichepa tö kḕ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ḕme.

Jesús tté S'yḗ ta̱ Getsemaní

(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)

36 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱
ká̱ kiè Getsemaní ee̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' a̱te̱ tulur íe̱, e' dalewa ye' mía̱
wi̱shke̱ ttök S'yḗ ta̱.
37 Eta̱ ie' wa̱ Pedro ena Zebedeo ala'r
böl, e'pa mítse̱r e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi
chkenewa̱mi tai̱ë. 38 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱mi-
itö ekkë. A' e̱' tsú̱a̱t íe̱ ye' ta̱, kḕ a'
kapökwa̱.
39 Ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱' kéu̱tër
wöwakköt i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱ i' es:
"A yḗwö, ì tköraë ye' ta̱ e' dör we̱s íyi
bacha'bachaë yèwasö es. E' mú ulà a̱ ye'
yërmittsa̱, e̱'ma ye' yṓttsa̱ iulà a̱. Erë kḕ
iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱
ikiane es."
40 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökat-
apa tulur ee̱ ta̱ ie'pa kué̱itö kapṑtulur ta̱
ichéitö Pedro a̱:
—¿A' kḕ wa̱ kapèwa̱ wöklöne dṑ hora
ek ḕ ye' ta̱? 41 Kḕ a' kapökwa̱. A' ikiṓ
Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke ese kḕ
e̱' alṑka̱ a' ki̱. Moki̱ a' é̱na ì buaë wa̱k,
erë a' diché kḕ dë'ka̱ iwà u̱k, e' kue̱ki̱ a' a̱
darërëë idir.

42 Eta̱ ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttökne S'yḗ
ta̱ ta̱ ichéitö: "A yḗwö, ì tköraë ye' ta̱ e'
mú ulà a̱ ye' yërmittsa̱, e̱'ma ye' yṓttsa̱
iulà a̱. Erë iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es."
43 Mik ie' dene, eta̱ ie'pa kué̱neitö
kapṑtulur; ie'pa wöbla surirkewa kapè
wa̱ e' kue̱ki̱. 44 Ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttök
S'yḗ ta̱, i' ta̱ idare mañatökicha. Eta̱ it-
téne we̱s itté kuaë es. 45 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
dene wé̱ ie' tö ittökatapa mañal méa̱t ee̱
ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kapṑtuluria̱ e̱nukeia̱? Ye' dör
S'ditsö Alà, e' diwö deka̱tke mèttsa̱ pë'
sulusipa ulà a̱. 46 A' e̱' kṓka̱, yi tö ye'
wömekettsa̱, e' dotke i' ta̱. Mishka ie'
panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö

*(Marcos 14.43-50; Lucas
22.47-53; Juan 18.2-11)*

47 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa ittökat-
apa dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa eköl
kiè Judas, e' debitu̱ pë' ta̱ tai̱ë. E'
wakpa debitu̱ tabè ki̱ ena kal wölö
ki̱. Ie'pa patkë'mi sacerdotepa wökirpa
ena judiowak kue̱blupa tö. 48 Judas dör
iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak: "Wé̱
shke̱'we̱keyö wöalattsè wa, e' dör ie',
iklö'ú̱wa̱ a' tö." 49 Eta̱ ie' de Jesús ska' ta̱
iché ia̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak!
Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 50 Jesús tö iché ie'
a̱:
—A yami, ì u̱k be' de, e' ú̱.
Eta̱ pë' datse̱ Judas ta̱ e'pa de Jesús ska'
ta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö.
51 Eta̱ ie'pa iëte̱r ee̱ Jesús ta̱ e'pa eköl
tö itabè yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi
e' kanè méso kukuöña téttsa̱. 52 Jesús tö
iché ie' a̱:
—Wé̱pa ñippöke tabè wa, esepa
döraka̱ tabè kkṑ a̱. E' kue̱ki̱ be' tabè
blṓwa̱ne ikkuölit a̱. 53 ¿Be' kḕ wa̱ ijche̱r
tö ye' ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö ikièmi ye'

¶**26:31** Zacarías 13.7

Yế a̱ ta̱ ie' tö ibiyöchökwakpa tai̱ë döka̱
70.000 e' patkèmi ye' tsa̱tkök? 54 Erë ye'
tö ikié es, e' ta̱ ¿we̱s Skëköl yëkkuö ki̱
itso' kitule e' wà tkồmi? E' tö ichè tö ì
suluë tköke ye' ta̱ e' ka̱wöta̱ tkök es.
55 Eta̱ ie' tö ichaké pë' ekkëpa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱
kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱
es? Ke̱kraë ye' bak e̱' tkökse̱r Skëköl wé
a̱ s'wöbla'u̱k, erë a' kề wa̱ ye' klöo̱newa̱.
56 Erë ì tköke i' e' dör a̱s iwà tkồ
we̱s Skëköl ttekölpa tö ikita̱tbak Skëköl
yëkkuö ki̱ es.
E' wösha̱ ta̱ ie' ttökatapa ko̱s tkayalmi
tö iméa̱t ekörla.

Jesús demi ie'pa wa̱ Caifás wörki̱

(Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

57 Eta̱ pë' tö Jesús klö'wé̱wa̱ e'pa tö ie'
tsé̱mi sacerdote kibi kiè Caifás e' u a̱. Ee̱
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena ju-
diowak kue̱blupa ko̱s daparke. 58 Erë Pe-
dro datse̱ ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱ sacer-
dote kibi e' u pamik, ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t tkër
Skëköl wé shkëkipa ta̱ isa̱u̱k tö ì tkồmi.
59 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena ju-
diowak wökirpa male̱pa tö ttè yuleke
Jesús kkatoie a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱
ttèwa̱. 60 Tai̱ë pë' de ie' kkatök ka̱chè wa,
erë kề yi wa̱ ie' kkatëne wë' ie' wömottsa̱
ttèwa̱. Bata ekkë ta̱ idebitu̱ böl ikkatök
ka̱chè wa, 61 e'pa tö iché:
—Wëm se̱ tö iyë' tö ie' a̱ Skëköl wé
olorwa̱mi, e' yuèka̱mineitö ká̱ mañat
shu̱a̱.
62 Sacerdote kibi e̱' kéka̱ ta̱ ichaké
Jesús a̱:
—¿Kề be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa
be' kkateke, e' dör ì?
63 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱. Eta̱
sacerdote kibi tö ichaké ie' a̱:
—Ichố sa' a̱ yësyësë Skëköl chố̱k e'
wörki̱ tö ¿be' dör ie' Alà? ¿Be' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie e'?
64 Ie' iiu̱té:
—We̱s be' iché es idir. Ye' tö ichè a'
a̱ tö ye' dör S'ditsö Alà, e' sue̱raë a' tö
tkërka̱ Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱ e' ulà bua'kka dalöiërta̱' tai̱ë. Ñies
ye' datskene ka̱shu̱k a̱ mò a̱ e' sue̱raë a'
tö.
65 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée
ikkachoie tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:
—Ì ché ie' tö, e' wa ie' tso' Skëköl chök
suluë. ¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa kí̱ kiarmi-
ia̱? Ttè suluë chéitö, e' ttsétkesö. 66 ¿I̱ma
a' tö ibikeitsè?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' wák ia̱ne iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱
ttèwa̱.
67 Eta̱ ie'pa wirituöke Jesús wö ki̱ ta̱
itekerakitö tai̱ë. We̱lepa tö ippé iwö ki̱
68 ta̱ ichérakitö:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e', e̱'ma sa' a̱ ichố̱ka̱ ¿yi tö be' ppé?

Pedro tö iblé tö kề ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-27)

69 Pedro tkëria̱ sacerdote kibi e' u
pamik ta̱ alaköl kaneblöke u e' a̱, ese de
eköl ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' ñies dör Jesús Galilea wak e' klé
eköl.
70 Erë ie' tö iblé sulitane tso' e'pa
kukua. Ie' tö iché:
—Ye' kề é̱na ia̱ne tö ì chök be' tso'.
71 Ie' mía̱ ukkö tkër kañika̱ ee̱ ta̱ alaköl
skà tö isué̱ e' tö iché imale̱pa a̱:
—Ie' i' dör Jesús Nazaret wak e' klé
eköl.
72 Etökichane Pedro tö iskà ché:
—¡Ye' iché Skëköl wörki̱ tö ye' kề wa̱
wëm e' su̱ule!
73 E' kuölö ta̱ wé̱pa tso' ee̱ e'pa debitu̱
ie' ska' ta̱ ichéitö:
—Moki̱ be' dör ie'pa ëltë wak, be' ttồ
ie'pa ttồ ttsëë.
74 Eta̱ ie' iché:

—Skëköl wörki̱ yö ichè tö ¡wëm e' kȅ
su̱ule ye' wa̱! Kȅ idör es, e̱'ma a̱s ye'
kichatër.
E' wösha̱ë dakro a̱ne, 75 ta̱ ì yë' Jesús tö
ie' a̱ e' a̱newa̱ ie' é̱na, e' dör i': 'Ka̱m dakro
a̱r, e' yöki̱ be' tö icheraë mañatökicha tö
be' kȅ wa̱ ye' su̱ule.' Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱
kañika̱ ta̱ e̱e̱ ie' i̱é̱ tai̱ë sia̱rë.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; Juan 18.28-32)

27 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa
ko̱s ñì dapa'wé̱ka̱ ileritsök tö "¿we̱s
sö Jesús ttèwa̱mi?" 2 Ie'pa wa̱ imítse̱r
moulewa̱ mé Pilato a̱. Pilato tkë'ka̱ Roma
wökir kibi tö Israel aleripa ké̱ wökirie.

Judas e̱' ttéwa̱

3 Judas tö Jesús wato̱'ttsa̱bak, mik e'
wa̱ ijche̱newa̱ tö moki̱ Jesús wömenettsa̱
ttèwa̱, eta̱ e' tö ie' e̱riawé̱ne tai̱ë. E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ sacerdotepa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa ska' ta̱ inuköl mène
ie' a̱ mañayök (30), e' méneitö ie'pa a̱.
4 Ie' iché ie'pa a̱:
—Ì sulu wambléyö. Wëm kȅ ki̱ ì sulu
nuí̱ ta̱', ese wöméttsa̱yö ttèwa̱.
Erë ie'pa tö ie' iu̱té:
—¡E' kȅ ki̱ sa' tkine! ¡E' wërke be' wöki̱!
5 Eta̱ ie' inuköl e' u̱yémine Skëköl wé
shu̱a ta̱ imía̱ e̱' kuli' skéka̱ ta̱, es ie' e̱'
ttéwa̱.
6 Eta̱ sacerdotepa wökirpa tö inuköl e'
shtéka̱ ta̱ ichérakitö:
—Inuköl i' dör s'kötulewa̱ ské, e' kue̱ki̱
ñá idir. Kȅ iiënukwa̱ inuköl tso' Skëköl a̱
íyi kanéwo̱ie ese a̱.
7 E' kue̱ki̱ ie'pa ttè mé ñì a̱ tö ká̱
tau̱ttsa̱sö iwa yuè pöie pë' datse̱ ká̱ bánet
blënewa̱ í̱e̱, esepa nu blóie. Eta̱ ká̱ kiè
Ska̱u̱chka Yuökwak Ké̱ e' tué̱ ie'pa tö.
8 Ie'pa tö ká̱ e' tué̱ s'kötulewa̱ ese ské
wa, e' kue̱ki̱ dȍ ikkë ta̱ ká̱ e' kiè Ká̱
To̱ne S'kötulewa̱ Ské Wa. 9 Íyi ekkë ko̱s
tka we̱s Skëköl tteköl kiè Jeremías tö
iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë': "Israel aleripa
tö iské méka̱ inukölchka wöshki döka̱
dabom mañayök (30), ekkë klö'wé̱ ie'pa
tö, 10 ta̱ e' wa ie'pa tö ká̱ kiè Ska̱u̱chka
Yuökwak Ké̱ e' tué̱ we̱s Skëköl tö ye' a̱
iyë' es."§
Es Jeremías tö iyë'a̱t.

Pilato tö Jesús a̱ ichaké

(Marcos 15.2-5; Lucas 23.3-5; Juan 18.33-38)

11 Jesús mítse̱r ie'pa wa̱ Pilato dör ká̱
e' wökir e' ska' ta̱ e' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tő, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
12 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak
kue̱blupa tö ie' kkateke Pilato a̱, erë
Jesús kȅ wa̱ ie'pa iu̱tëne yës. 13 E' kue̱ki̱
Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—Ie'pa tö be' kkateke tai̱ë ¿e' kȅ ttsëne
be' wa̱?
14 Erë ie' kȅ wa̱ iiu̱tëne yës, e' tö Pilato
tkiwé̱wa̱ darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱ Pilato tö

(Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25; Juan 18.38–19.16)

15 Judiowak Yé̱pa Yërulune Egipto,
e' ké̱wö wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱
s'wöto wé a̱ ese yöktsa̱ eköl émine wé̱
kiane pë' ki̱ e'. 16 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm tso'
wötëule eköl kiè Barrabás kkekauleka̱
tai̱ë judiowak shu̱a. 17 E' kue̱ki̱ mik ie'pa
e̱' dapa'wé̱ tai̱ë, eta̱ Pilato tö ie'pa a̱
ichaké:
—¿S'wötëulewa̱ wé̱ne kiane a' ki̱ tö ye'
tö iyèttsa̱ne a' a̱: Barrabás ö Jesús kiek-
erakitö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?

§**27:10** Jeremías 19.1-13; 32.6-9

18 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne wa sacer-
dotepa wökirpa tö Jesús me'ttsa̱ ie' ulà
a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké es.
19 Ie' tkërka̱ia̱ s'shu̱lo kulé ki̱, eta̱ ilaköl
tö ichök patké ie' a̱: "Nañewe ye' tö Jesús
kébisué̱, e' tö ye' tsiriwé̱tka tai̱ë, e' kue̱ki̱
be' kë̀ e̱' tiu̱k wëm se̱r yësyësë e' ta̱."
20 Erë sacerdotepa wökirpa ena ju-
diowak kue̱blupa tö pë' ulitane daki̱ñé
ta̱ ichérakitö: "Ikiő Pilato a̱ tö Barrabás
őmine erë Jesús ttőwa̱."
21 Pilato tö ie'pa a̱ iskà chakéne:
—¿Wëpa böl i', wé̱ kiane a' ki̱ tö ye' tö
ièmine?
Ie'pa iiu̱té:
—¡Barrabás őmine!
22 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Eta̱ ¿we̱s Jesús kiekerakitö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' wè̱miyö?
Ie'pa iiu̱té:
—¡Ittőwa̱ wötëulewa̱ krus mik!
23 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?
Erë ie'pa kí̱ a̱rke:
—¡Iwötőwa̱ krus mik!
24 Ie' tö isué̱ tö ie' kë̀ a̱ Jesús tsa̱tkënuk
we̱s, pë' kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö
di' tsu̱k patké ta̱ iulà skué ie'pa ulitane
wörki̱ iwà kkachoie tö ie' kë̀ iane iwiie.
Ie' iché:
—Wëm i' patkeraëyö ttèwa̱ erë e' nuí̱
kë̀ ku̱' ye' ki̱. E' nuí̱ a̱rdaë a' ulitane ki̱.
25 Eta̱ ie'pa ulitane iiu̱té:
—Sa' ena sa' ala'r ko̱s a̱s e' ki̱ inuí̱ a̱r.
26 Eta̱ Barrabás émi ie' tö. E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö Jesús ppök patké ttsa' bata daloie
wa, ta̱ iméttsa̱itö iñippökwakpa ulà a̱
wötèwa̱ krus mik.
27 Eta̱ Pilato ñippökwakpa wa̱ Jesús
mítse̱r s'wökirpa wé kiè Pretorio e'
pamik ta̱ ee̱ ie'pa tö ñippökwakpa
male̱pa ko̱s kiéttsa̱ dapa'wè̱ ek tsi̱ní
Jesús pamik. 28 Ie'pa tö Jesús datsi'
yéttsa̱ ta̱ datsi' mat daloshdalosh ese
wa ipaiérakitö blu'ie. 29 Ñies dika'kicha
yué wöshkiie, e' tkéka̱rakitö iwökir ki̱
blu'ie. Kuaköl wölö mérakitö ie' a̱ iulà
bua'kka we̱s blu' es. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱ iwayuoie ta̱
ichérakitö:
—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱
sa' tso'!
30 Ñies ie'pa wiritué iki̱ tai̱ë, ta̱ kuaköl
wölö a'tse̱r iulà a̱, e' yéttsa̱rakitö, e'
wa ippérakitö tai̱ë iwökir ki̱. 31 Mik
iwayué o̱ne, eta̱ datsi' mat daloshdalosh,
e' yéttsa̱rakitö ta̱ iwák datsi' iéka̱nerakitö
iki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱ wötèwa̱ krus mik.

Jesús wötëne krus mik

(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

32 Mik ñippökwakpa wa̱ Jesús dami
e'pa e̱' yélur ee̱, eta̱ wëm eköl kué̱ ie'pa
tö ñala̱ ki̱ kiè Simón, e' dör Cirene wak.
Ie' ké ie'pa tö Jesús krus tsu̱kmi.
33 Mik ie'pa de ká̱ kiè Gólgota ee̱
(Gólgota wà kiane chè s'wökirdiche),
34 eta̱ ie'pa tö vino shu̱tuule kapöli
bacha'bachaë wa, ese mé Jesús a̱ yè. Erë
mik ie' tö ipattsé, eta̱ ie' kë̀ wa̱ iyanewa.
35 Mik ie'pa tö iwöté krus mik o̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö we̱s
ie'pa tö ie' datsi' blatemi ñì a̱. 36 E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa e̱' tuluése̱r ikkö'nuk a̱s kë̀ yi it-
sa̱tkö̀. 37 Kaltak ki̱ itso' kitule tö ichè: "I'
dör Jesús dör judiowak blú e'", e' bat-
séwa̱rakitö ie' wökir tsa̱ka̱. E' kit ie'pa
tö iwà kkachoie tö ì nuí̱ ki̱ ie' wötënewa̱
krus mik.
38 Eta̱ ñies wëpa böl akblökwakpa
wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà
bua'kka, eköl iulà bakli̱'kka. 39 Pë'
tköke ee̱ e'pa tö icheke sulu, iwökir
wötiu̱kerak iwöa̱, es ichekerakitö:
40 —¡Be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱, ta̱
ká̱ mañatk è̀ ta̱ be' tö iyuéka̱ne! Moki̱ be'
dör Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' tsa̱tkő, be' e̱'
őwa krus se̱ mik.
41 Es ñies sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena ju-

diowak kue̱blupa, e'pa tö ie' wayueke.
Ie'pa ñì a̱ ichöke:
42 —O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kè̈ a̱
e̱' tsa̱tkër. Moki̱ ie' dör Israel aleripa blú,
e̱'ma a̱s ie' e̱' ö̀wa krus wí̱ mik, e' iarma
ta̱ sa' e̱rblö̀mi ie' mik. 43 ¿Ie' kè̈ wa̱ sa'
a̱ iyëne tö ie' dör Skëköl Alà? ¡Ie' e̱r-
blöke Skëköl mik e' ki̱ ikiane, e̱'ma a̱s e'
tö itsa̱tkö̀!
44 Dö̀ ñies akblökwakpa böl wötëule-
wa̱ krus mik ie' o̱'mik, e'pa tö ie' cheke
sulu.

Jesús duowa̱

(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

45 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱
ttsettseë ká̱ wa'ñe, dö̀ tsá̱li̱ diwö de
mañat ekkë. 46 E' wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱
tai̱ë ta̱ ichè: “Elí, Elí, ¿lemá sabactani?”
(e' wà kiane chè: A ye' Këköl, a ye' Këköl,
¿iö́k be' ye' we'ikéttsa̱?)
47 Mik we̱lepa tso' ee̱, e'pa tö ttè e' ttsé
ta̱ ichérakitö:
—Wëm wí̱ tso' Skëköl tteköl bak kiè
Elías, e' kiök.
48 Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök
nuwé̱ka̱ vino shköshkö wa, e' tkéka̱
kuaköl bata ki̱ ta̱ itkéwa̱ ie' kkö̀ mik a̱s
ikuyö̀itö. 49 Erë imale̱pa tö iché ie' a̱:
—Imúa̱t bër, ipanusö suè̱ tö Elías datse̱
itsa̱tkök.
50 Eta̱ ie' skà a̱nene tai̱ë ta̱ iwiköl émi-
itö. Es iduowa̱. 51 E' wösha̱ ta̱ Skëköl wé a̱
ie'pa wa̱ datsi' buririë ese shu̱ku̱ar u bla-
toie e' jchënane ká̱kke̱ döttsa̱ i̱ski̱. Ñies
ká̱ wöti̱'neka̱ ta̱ ák blublu tskirolone.
52 Eta̱ pö kköburolone ta̱ s'batse'rpa
blërulune, esepa tai̱ë shke̱neka̱ne 53 e̱'
yélur ipö a̱. Ie' du'wa̱ shke̱neka̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa de Jerusalén dör ká̱
batse'r ee̱, ta̱ tai̱ë pë' tö ie'pa sué̱.
54 Roma ñippökwak eköl dör capitán
ena imale̱pa tso' ie' ta̱ Jesús kkö'nuk, mik
e'pa tö ká̱ wöti̱'ne ena ì ko̱s tka ee̱ e' sué̱,
eta̱ ie'pa tkirulune ta̱ iché ñì a̱:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.
55 Ñies alakölpa manetwa̱ Galilea
Jesús ta̱ iki̱muk, e'pa tso'ñak tai̱ë ie'
kí̱ sa̱u̱k ka̱mië. 56 E'pa eköl dör María
Magdala wak, iëköl dör María dör
Santiago ena José e'pa mì, iëköl dör
Zebedeo ala'r, e'pa mì.

Jesús nu wötëne pö a̱

(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)

57 Wëm eköl tso' kiè José Arimatea
wak, e' dör inuköl blú, ñies ie' dör Jesús
klé eköl. Mik ká̱ tuirketke, 58 eta̱ ie' mía̱
Pilato ska' Jesús nu kiök. Pilato tö imuk
ké ie' a̱. 59 Ie' wa̱ imítse̱r patréwa̱ datsi'
ukuö bua'bua saruru maneneë ese wa.
60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibléwa̱ ákuk bine
pa̱'a̱li̱ iwák nu blóie e' a̱. Ie' tö ák bërie
trémi dö̀ pö kkö̀ mik, e' wa iwötéwa̱.
E' ukuöki̱ ta̱ imía̱. 61 Erë María Magdala
wak ena María skà, e'pa a̱te̱ tulur pö kkö̀
wösha̱.

Jesús nu blëne e' kkö'né Shkëkipa tö

62 E' bule es e' dör e̱no diwö, eta̱ sacer-
dotepa wökirpa ena fariseowakpa míyal
ñita̱ ttök Pilato ta̱. 63 Ie'pa iché ia̱:
—A këkëpa, sa' é̱na ia̱newa̱ tö mik
ka̱chökwak e' bak ttsë'ka, eta̱ ie' tö iyë'
tö ie' duowa̱ e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱r-
daka̱ne. 64 E' kue̱ki̱ sa' tö be' a̱ ikié tö
pö kkö'nuk patkö́ döka̱ ká̱ mañat dö' it-
tökatapa dö̀ inú ekiblökwa̱ ta̱ i' ukuöki̱ ta̱
ichènerakitö sulitane a̱ tö ishke̱neka̱ne.
E' wé̱rakitö es, e' ta̱ e' dör ka̱chè tai̱ë
shu̱te̱ tkö̀ka̱ ika̱che ke̱we e' tsa̱ta̱.
65 Pilato tö iché ie'pa a̱:
—Se̱ a' wa̱ ñippökwakpa tso', a' yú
ikkö'nuk bua'iewa̱ ko̱s a' a̱ ikkö'narmi
ekkë.
66 Eta̱ ie'pa mía̱ pö a̱ ta̱ íyi batséwa̱rak-
itö pö kkö̀ mik a̱s kè̈ yi mi'wa̱ia̱ ee̱. Ie'pa
tö ñippökwakpa méa̱t pö kkö'nuk, eta̱
iwákpa míyal.

Jesús shke̱neka̱ne

(Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)

28 E̱no diwö tka, e' bule es e' dör
domingo e' ñirketke ta̱ María
Magdala wak ena María skà, e'pa míyal
Jesús pö sa̱u̱k. 2 E' wösha̱ ta̱ Skëköl
biyöchökwak eköl tso' ká̱ jaì a̱ e' de,
eta̱ í̱ tka darërëë. Ie' mía̱ pö a̱ ta̱ ák
bastkër e' tréu̱itö bánet ta̱ ie' e̱' tkése̱r
iki̱. 3 Ie' wöñarke dalölöë we̱s alá wöñar
es, idatsi' damiwa̱ saruruë we̱s suiyök
es. 4 Mik ñippökwakpa tö e' sué̱, eta̱
ie'pa tkirulune painéka̱rak siwa̱' a̱rulune
suane ȅ wa̱, a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es. 5 Eta̱
Skëköl biyöchökwak tö iché alakölpa a̱:
—Kȅ a' suanuk. Ye' wa̱ ijche̱r tö a'
tso' Jesús köte̱wa̱ krus mik, e' nu yulök.
6–7 Erë ye' de a' a̱ ichök tö kȅ iku̱' íe̱,
ishke̱neka̱ne we̱s ie' tö iyë'a̱tbak es. A'
shkő wé̱ ie'pa tö inú me'wa̱ e' tȍ weblök.
E' ukuöki̱ ta̱ a' yú bet ibiyő chök ittökat-
apa a̱: ‘Ie' shke̱neka̱ne, e' mir a' yöki̱ ke̱we
Galilea, ee̱ a' tö isue̱raë.’

Jesús e̱' kkaché alakölpa a̱

8 Eta̱ alakölpa míyal shka̱la̱la̱ë. Ie'pa
suane erë ñies ie'pa ttsë'ne buaë. Ie'pa
tu̱nemirak ibiyő muk Jesús ttökatapa
a̱. 9 E' wösha̱ ta̱ Jesús de dur ie'pa
wörki̱ ta̱ ie'pa shke̱'wé̱itö. Ie'pa dewa̱ ie'
ska' ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱ ta̱ iklö
paklö'wé̱wa̱rakitö ta̱ idalöiérakitö. 10 Ie'
tö iché ie'pa a̱:
—Kȅ a' suanuk. A' yú ichök ye' ttökat-
apa a̱ tö a' yú Galilea ta̱ ee̱ a' tö ye' sue̱raë.

Ñippökwakpa pato̱ule ka̱chök

11 Alakölpa míyal, e' dalewa ñippök-
wakpa tso' pö kkö'nuk e'pa we̱lepa míyal
Jerusalén ta̱ ì ko̱s tka e' pakérakitö se̱raa̱
sacerdotepa wökirpa a̱. 12 Sacerdotepa
wökirpa míyal ttök judiowak kue̱blupa
ta̱. Ie'pa ttè mé ñì a̱: “Sú̱ sö ñippökwakpa
patuȅ̱ inuköl tai̱ë wa a̱s ie'pa ichȍ we̱s
se' ki̱ ikiane es.” 13 Ie'pa tö iché ñippök-
wakpa a̱:
—A' ichő tö nañewe a' kapolur e'
dalewa Jesús ttökatapa debitu̱ e' wa̱ inú
mítse̱r. 14 A' wökir kibi wa̱ ijche̱newa̱, e'
ta̱ sa' ttöraë ie' ta̱ a' tsa̱tkoie. Es kȅ ì tkȍpa
a' ta̱.
15 Eta̱ iñippökwakpa tö inuköl e'
klö'wé̱ ta̱ ichérakitö we̱s ie'pa ké ichök
es. Dȍ i̱'ñe ta̱ ka̱chè e' pakekeia̱ judiowak
tö.

Jesús tö ittökatapa patké ie' ttè pakök ká̱ ulitane wakpa a̱

(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)

16 Eta̱ Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱
eköl (11), e'pa míyal Galilea ka̱bata a̱ wé̱
ie' tö ie'pa a̱ iyë' ee̱. 17 Mik ie'pa tö isué̱,
eta̱ ie'pa tö idalöié, erë ie'pa we̱lepa tö
ibikeitséka̱ bötböt. 18 Ie' de ie'pa ska' ta̱
ichéitö:
—Skëköl tö ye' tkë'ka̱ íyi ulitane
wökirie ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱. 19 E' kue̱ki̱
a' yú ká̱ ulitane a̱ s'yuök ye' ttökatapaie.
Ie'pa wöskuő S'yḗ ena ye' dör ilà ena
Wiköl Batse'r e' ttȍ wa. 20 Ñies ttè ko̱s wà
dalöiök a' ka' ye' tö, e' wa ie'pa wöbla'ú̱ a̱s
ñies ie'pa tö iwà dalöiȍ. Ye' se̱r michoë a'
ta̱ ke̱kraë. Erḗ ká̱ i' e̱newatke, erë ye' kȅ
tö a' mepaa̱t a' wakpa ȅ.

Jesús Tté Buaë Kit San Marcos tö

Marcos

Yi tö yëkkuö i' kit e' kiè Marcos. Ñies ie' kiè Juan Marcos. Ie' kȅ dör Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa eköl. Erë we̱le tö ibikeitsè tö ie' dör Pedro klé. E' kue̱ki̱ pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö Pedro tö ie' ki̱me' yëkkuö i' shtök. Ñies ie'pa ibikeitsè tö Marcos bak se̱nuk Jerusalén, e' kue̱ki̱ ì o̱' Jesús tö ena ì yë'itö e' a̱ne buaë ie' é̱na.

Jesús dör Skëköl alà e' dë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ e' tö íyi buaë o̱' tai̱ë sulitane a̱ ie'pa wörki̱. E' kit Marcos tö yëkkuö i' ki̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane wa̱ ijche̱rwa̱. Ñies we̱s Jesús weine tai̱ë ena iwötënewa̱ krus mik e' paké ie' tö tai̱ë. Jesús weine tai̱ë ena idu'wa̱, e' ukuöki̱ ishke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ idiché ta̱' tai̱ë tkȍka̱ se' bolök Satanás tsa̱ta̱. I̱'ñe ta̱ ke̱kraë ie' tso' se' ki̱moie, e' kiane Marcos ki̱ tö se' wa̱ ijche̱r. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Marcos i' tté tso' kitule Hechos 12.12,25; 13.5,13; 15.36-39 ena 2 Timoteo 4.11 e' ki̱. Erḗ kȅ s'wa̱ ijche̱r yësyësë tö mik ie' tö yëkkuö i' kit, erë se' tai̱ë tö ibikeitsè tö ikititö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom ske̱yök (50) ena dabom kuryök (70) e' shu̱ ulat.

Juan s'wöskuök tö s'patté

(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

1 Jesucristo dör Skëköl Alà, e' tté buaë
dör i' es.
2 Ká̱ i̱ai̱ë Skëköl ttekö̈l kiè Isaías e' tö
ikita̱t yëkkuö ki̱, e' ichè i' es:
Skëköl tö ichè: “Ye' tso'tke ye' ttè pakök-
wak patkök be' yöki̱ ke̱we, be' ñalé̱
yuök.[**]
3 Ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e̱e̱ ie' ttöraë
a̱neule:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱
es.’”[††]
Es Isaías tö iyë'a̱t.
4 Es Juan S'wöskuökwak tso' ká̱ sir poë
wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e̱e̱, e' tö s'pattémi i' es:
“A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nuì̱ olo'yȍitö
a' ki̱ ta̱ a' e̱' wöskuö́lor iwà kkachoie.”
5 Jerusalén wakpa ena ká̱ male̱pa tso'
Judea e' wakpa ko̱s döke ie' ttöke e' ttsök.
Ie'pa e̱' wamblȍ sulu ko̱s e' chekeka̱rakitö
ta̱ Juan tö iwöskuekelor di' kiè Jordán e'
a̱.
6 Juan datsi' yöule kameio köyök wa;
ikipamo yöule iyiwak kkuölit wa. Ie'
chkè dör ditski ena bulali. 7 Ttè pakeke
ie' tö ie'pa a̱ i' es: “Ye' itöki̱ idatse̱ eköl,
e' dör këkëpa tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'
klökkuö kicha ȅ kȅ wötsënanuk ye' sia̱rla
e' a̱. 8 Ye' tö a' wöskueke di' a̱, erë ie' tö
a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱.”

Juan tö Jesús wöskué

(Mateo 3.13-17; Lucas 3.21-22)

9 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Nazaret
a̱te̱ Galilea e̱e̱, e' de Jordán ta̱ e̱e̱ Juan
tö ie' wöskué. 10 Mik ie' wösune e' e̱'
duéka̱ne di' a̱, e' wösha̱ ta̱ ie' isué̱ tö ká̱
jaì kköbunane ta̱ Skëköl Wiköl bite̱ ie' ki̱
nuböl sù̱. 11 Eta̱ ttȍ ttsëne datse̱ ká̱ jaì a̱,
e' tö ichè: “Be' dör ye' alà dalër tai̱ë ye'
é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.”

Satanás tö Jesús e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök

(Mateo 4.1-11; Lucas 4.1-13)

12 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús
ké shkökmi ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' e̱e̱.
13 E̱e̱ iyiwak sulusi tso' tai̱ë. E̱e̱ ie' se̱né
ká̱ dabom tkëyök (40), e' dalewa Satanás

[**]**1:2** Malaquías 3.1
[††]**1:3** Isaías 40.3

tö ie' e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök. Skëköl
biyöchökwakpa tö ie' ki̱mé.

Jesús tö ie' kanè wawé̱mitke Galilea

(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

14 Juan klö'wé̱wa̱rakitö wötéwa̱ s'wöto
wé a̱, e' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Galilea
Skëköl ttè buaë e' pakök. 15 Ie' s'patteke
i' es: "Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net. E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱ ta̱ ie' ttè
buaë e' klö'ú̱."

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié

(Mateo 4.18-22; Lucas 5.1-11)

16 Mik Jesús shkörami batsöri kiè
Galilea e' kkömik, eta̱ wëpa böl sué̱itö.
E'pa dör Simón ena iël Andrés. Ie'pa dör
nima klö'u̱kwakpa. Ie'pa tso' ikla' u̱yök
batsöri a̱ nima klö'wo̱ie.
17 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö
klö'u̱k ye' a̱ ye' ttökataie.
18 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ míyal
ie' ta̱.
19 E' wi̱'kie Jesús tö Santiago ena iël kiè
Juan e'pa sué̱. Ie'pa dör Zebedeo ala'r.
Ie'pa tulur kanò a̱ ikla' wöyuök. 20 E'
wösha̱ ta̱ Jesús tö ikiémirak e̱' ta̱. Eta̱
ie'pa tö iyë́ méa̱t ikanè mésopa ta̱ kanò
shu̱a̱ ta̱ imíyal Jesús ta̱.

Jesús tö aknama trë'wé̱shkar wëm eköl a̱

(Lucas 4.31-37)

21 Ie'pa demi ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱. E̱no
diwö a̱ Jesús tkawa̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ ta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke. 22 Ie' tö
s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱' tai̱ë ese
wa. E' kë̀ dör we̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa tö s'wöbla'we̱ke es. E' kue̱ki̱ e'
tö wé̱pa tso' ittsök e'pa tkiwé̱wa̱. 23 Eta̱
ee̱ wëm eköl tso' e' a̱ wimblu sulusi tso'
e' tö iché a̱neule:
24 —A Jesús Nazaret wak, ¿ìie be' tso'
sa' tsiri̱u̱k? ¿Be' debitu̱ sa' e̱u̱kwa? Ye' wa̱
be' su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör yi dör
batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
25 Jesús tö wimblu e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blö́wa̱, be' e̱' yö́ttsa̱ wëm se̱
a̱!
26 Wimblu sulusi tö wëm siwa̱' éwa ta̱
ia̱neka̱ tai̱ë ta̱ ie̱' yéttsa̱ ia̱. 27 Sulitane
tkinewa̱ iweblök ta̱ iñi chakérak:
—¿Wí̱ dör ì? ¡Ie' s'wöbla'we̱ke ttè pa̱'a̱li̱
wa ena diché wa dö̀ wimblupa sulusi
kéitö e̱' yöktsa̱ ta̱ ittö̀ iu̱térakitö ekkë!
28 E' bet ta̱ ie' tté buneka̱ Galilea ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne

(Mateo 8.14-15; Lucas 4.38-39)

29 Mik ie'pa e̱' yélur ñì dapa'wo̱ wé a̱
ta̱ Jesús mía̱ Simón ena Andrés e'pa u a̱.
Santiago ena Juan mí ie' ta̱. 30 Ee̱ Simón
yàk me'r ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö tö,
e' ché ie'pa tö Jesús a̱. 31 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱
ta̱ iklö'wé̱itö iulà a̱ ta̱ iki̱mé e̱' tkökse̱r. E'
bet ta̱ duè dalölö ie' éwa ta̱ ie' e̱' kéka̱ ilè
yulök ie'pa a̱ ñè.

Jesús tö tai̱ë s'kirirke esepa bua'wé̱ne

(Mateo 8.16-17; Lucas 4.40-41)

32 Ká̱ tuine diwö míwa̱tke ta̱ s'kirirke
ena wé̱pa a̱ aknama tso' esepa ko̱s debitu̱rak iwa̱ Jesús ska'.‡ 33 Ká̱ e' wakpa
ko̱s e̱' dapa'wé̱ka̱ ukkö a̱. 34 Eta̱ ie' tö
duè ulitane bua'wé̱ne pë' tso' tai̱ë e'pa a̱.
Ñies aknamapa tai̱ë trë'wé̱yalitö. Erë aknamapa wa̱ ijche̱r yi dör ie', e' kue̱ki̱ ie'
kë̀ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱ ttök.

---

‡**1:32** Diwö e' dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ s'kirirke ko̱s kë̀ dë' ie'pa wa̱ Jesús ska' ñiwe. Ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' kaneblök e̱no diwö a̱. Ie'pa a̱ ta̱ íyi ö yile tsè̱mi e' dör kanè. E' kue̱ki̱ ie'pa tö s'kirirke tsé̱mi Jesús ska' diwö míwa̱tke e' ukuöki̱, ekkë e̱no diwö e̱rkerö e' kue̱ki̱.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱

(Lucas 4.42-44)

35 Ká̱ ñirketke ià̱ ttsettseë, ta̱ Jesús e̱'
kéka̱ mía̱ bánet wé̱ kȅ yi ku̱' ese ska' ttök
S'yë́ ta̱. 36 Eta̱ Simón ena iwapiepa míyal
ie' yulök. 37 Mik ikué̱wa̱rakitö, eta̱ ie'pa
ie' a̱ iché:
—Sulitane tso' be' yulök.
38 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Mishka ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net ese a̱.
Ñies ee̱ ye' ké Skëköl ttè pakök, eseie ye'
dë'bitu̱.
39 Es Jesús shké ká̱ tso' Galilea e' ko̱s a̱
ttè pakök judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱,
ñies aknama trë'u̱kyal.

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 8.1-4; Lucas 5.12-16)

40 Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö, e' e̱'
skéwa̱ Jesús o̱'mik ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye' buarmine
a̱s ye' batse'rne.
41 Jesús tö ie' sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱
ikéwa̱itö ulà wa ta̱ ichè:
—Tő̀, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
42 E' wösha̱ ta̱ wëm buanene
batse'nene. 43–44 E' ukuöki̱ Jesús tö ie' a̱
iché:
—Ye' ttȍ ttső, ì tka be' ta̱ e' kȅ char yi
a̱. Be' yú e̱' kkachök sacerdote a̱. Ì muk
Moisés tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie e' tsű̱mi mè
Skëköl a̱ iwà kkachoie.
45 Erë wëm mía̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱ ì tka ita̱
e' pakök sulitane a̱. E' ku̱eki̱ Jesús kȅ a̱
e̱' kkayënuk wé̱ pë' tso' ta̱ië ese ska'. Ie'
ka̱wöta̱ e̱' tsu̱ka̱t kañika̱ wé̱ kȅ pë' ku̱' ese
ska', erë ká̱ wa'ñe wakpa datse̱ ie' ska'.

Wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 9.1-8; Lucas 5.17-26)

2 Ká̱ we̱kkë alè kuöki̱ ta̱ Jesús dene Ca-
farnaúm. Mik pë' wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'
tkër u a̱, 2 eta̱ ta̱ië ie'pa e̱' dapa'wé̱ ie' ska'
kȅ chë'ka̱ia̱ we̱shke̱, kȅ chë'ka̱ia̱ ukkö a̱
ekkë. Ie' tso' Skëköl ttè pakök ie'pa a̱. 3 E'
dalewa wëpa döka̱ tkël wa̱ wëm kraule-
wa̱ kȅ karka̱ debitu̱ eköl ka̱'la ki̱. 4 Erë
ta̱ië s'tso', e' ku̱eki̱ kȅ we̱s ie'pa tkȍmi
we̱shke̱ Jesús ska'. E' ku̱eki̱ ie' tsa̱ka̱ u tsa̱-
bata jchée¶¶ ie'pa tö ta̱ iduè émirakitö e̱-
naë e' a̱ döttsa̱ i̱ski̱. 5 Mik Jesús tö isué̱
tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' iché
ikirirke e' a̱:
—A alà, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱
olone be' ki̱.
6 Erë s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa tulur ee̱, e'pa ibikeitsè: 7 "¿Ì
ku̱eki̱ wëm wí̱ ttȍ es? Skëköl ȅ a̱ se' nuì̱
olo'yarmi. Ì ché ie' tö e' wa ie' tso' Skëköl
chök suluë." 8 Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e'
sué̱wa̱ Jesús tö bet. E' ku̱eki̱ ie' tö ie'pa a̱
ichaké:
—¿Ì ku̱eki̱ a' tö ibikeitseke es? 9 Ye' tö
s'kraulewa̱ dió̋ bua'wè̱mine a̱s ishköne, e'
ta̱ ¿we̱s a' tö iklö'wè̱mi tö ye' kȅ a̱ inuì̱
olonuk iki̱? 10 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö
a' a̱ ikkachè tö ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱
olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
11 —Be' e̱' kő̱ka̱, be' ka̱'la kő̱ka̱ ta̱ be'
yúne u a̱.
12 Bet ta̱ ie' e̱' kéka̱, ika̱'la kéka̱, ta̱ imía̱
sulitane wörki̱. E' tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱ ta̱
ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ ta̱ië ta̱ ichérakitö:
—Kȅ se' wa̱ íyi wí̱se su̱ule yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie

(Mateo 9.9-13; Lucas 5.27-32)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ne batsöri
kkömik ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie'

¶¶2:4 ***u tsa̱bata jchée:*** Ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

tö ie'pa wöbla'we̱ke. 14 Ie' domitkö ta̱ ie'
tö inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱ e'
sué̱ eköl tkër ikaneblöke e' wé a̱. E' dör
Leví dör Alfeo aladulaköl. Ie' tö iché ia̱:
—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ Jesús ta̱.
15 E' ukuöki̱ Jesús tso' chkök Leví u
a̱. Pë' shköke tsa̱ki̱ë Jesús ta̱, e' kue̱ki̱
inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa skà
tulurñak chkök ie' ena ittökatapa ta̱.
16 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa dör fariseowakpa. Mik e'pa we̱le
tö Jesús sué̱ tö ichköke pë' esepa ta̱, eta̱
ie'pa tö ichaké ittökatapa a̱:
—¿Iö́k a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl
shtökwakpa ta̱ ena pë' sulusipa skà ta̱?
17 Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:
—Wé̱pa kë̀ kirirku̱' esepa kë̀ ki̱
s'kapeyökwak kiane, erë wé̱pa kirirke
esepa ki̱ ikiane. Ye' kë̀ dë'bitu̱ wé̱pa e̱'
ttsö̀ tö ie'pa se̱rke yësyësë esepa kiök.
Ye' dë'bitu̱ pë' sulusipa kiök.

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kë̀ batsöta̱'

(Mateo 9.14-17; Lucas 5.33-39)

18 Etökicha ta̱ Juan S'wöskuökwak
ttökatapa ena fariseowakpa tso' batsök,
eta̱ pë' we̱lepa de Jesús ska' ta̱ ichakérak-
itö ie' a̱:
—Juan S'wöskuökwak ttökatapa ena
fariseowakpa klépa batsöke. ¿Ì kue̱ki̱ be'
ttökatapa kë̀ batsö̀?
19 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k,
eta̱ ¿we̱s ie'pa batsö̀mi wëm ulabatske e'
tso'ia̱ ie'pa ta̱ e' dalewa? Ie' tso'ia̱ ie'pa ta̱,
e' dalewa ie'pa kë̀ batsöpa. 20 Erë iké̱wö
döraë eta̱ ie' mi'datse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱
ie'pa batsöraë.
21 "Kë̀ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱
datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa, datsi'tak pa̱'a̱li̱ wök-
löneka̱, e' tö datsi' këchkela shu̱kuè̱e̱
ta̱ ikí̱ jchèe tai̱ë. 22 Ñies kë̀ yi tö vino
pa̱'a̱li̱ tepaka̱ iyiwak kkuölit yöule ibloie
ese këchke a̱. Itéka̱sö es, e' ta̱ mik
ibacha'nebitu̱, eta̱ ikkuölit jchèemiitö.
Es vino ena ikkuölit weirwami ë́me. E'
kue̱ki̱ vino pa̱'a̱li̱ tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱
a̱."

Jesús ttökatapa tö trigowö butsé e̱no diwö a̱

(Mateo 12.1-8; Lucas 6.1-5)

23 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱, Jesús dami
trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa tö trigowö but-
sémi ishkörami e' dalewa katè. 24 Farise-
owakpa tö ie' a̱ ichaké:
—Sa' ttö̀ ttsö́, ¿ì kue̱ki̱ be' ttökatapa tso'
ì kë̀ ké̱wö ta̱' wè̱ e̱no diwö a̱ ese u̱k?
25 Erë ie' iu̱té:
—Etökicha ká̱ ia̱ia̱ë mik David ena ik-
lépa du' bli wa̱ ta̱ kë̀ ie'pa wa̱ ì dami ñè,
eta̱ ì o̱' ie' tö ¿e' kë̀ a̱ritsule a' wa̱ Skëköl
yëkkuö ki̱? 26 Mik Abiatar dör sacerdote
kibi, e' ké̱wö ska' ta̱ David dewa̱ Skëköl
wé a̱ ta̱ pan meule Skëköl a̱ e' ñéitö ta̱
ñies iméitö iklépa a̱ ñè. Sacerdotepa ë̀ a̱
pan ese ké̱wö ta̱' ñè. Erë a' é̱na ia̱ne tö ì
o̱' David tö e' kë̀ dör suluë Skëköl wöa̱.
27 Ie' tö ikí̱ ché:
—E̱no diwö menea̱t s'ditsö ki̱moie, erë
s'ditsö kë̀ yöne e̱no diwö ë̀ batseitsök.
28 E' kue̱ki̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̱ ka̱wö
ta̱' ichoie tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̱
e̱no diwö a̱.

Wëm ulà siulewa̱ e' pakè

(Mateo 12.9-14; Lucas 6.6-11)

3 Jesús skà dewa̱ne judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱, ta̱ ee̱ wëm tkër eköl
ulà etk siulewa̱. 2 Ie'pa é̱na ie' kkatak ilè
ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' ie' weblök tö wëm
ñe' bua'wè̱mine ie' tö e̱no diwö a̱. 3 Ie' tö
iché wëm ulà siulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kö́ka̱ ta̱ be' e̱' duö́se̱r íe̱ sulitane
wösha̱ë.
4 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—¿Ì ké̱wö ta̱' se' a̱ wè̱ e̱no diwö a̱: ì
buaë ö ì suluë? ¿S'tsa̱tkök ö s'ttökwa̱?
Erë ie'pa siwa̱'bléwa̱ ie' yöki̱. 5 Ie' tö
ie'pa weblé kësik wa. Ie'pa e̱r darërëë e'
tö ie' e̱riawé̱. Ie' iché wëm a̱:

—Be' ulà shu̱lö́ö.
Ta̱ ie' ulà shu̱lée ta̱ ibuanene. 6 Eta̱
fariseowakpa ponemi, e' bet ta̱ ie'pa ñì
dapa'wé̱ka̱ Herodes klépa ta̱ ileritsök
Jesús ttowa̱ie.

Tai̱ë pë' tso' batsöri kkömik

7 Eta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱ batsöri
kkömik ta̱ tai̱ë Galilea wakpa míyal ie'
ta̱. 8 Ñies pë' tso' tai̱ë ee̱ datse̱ Jerusalén
ena Judea ká̱ male̱pa a̱. Ñies ie'pa dat-
se̱ Idumea ena Jordán wi̱she̱t ena ká̱ wé̱
Tiro ena Sidón a̱te̱ ee̱. Ie'pa tö ì ko̱s we̱ke
Jesús tö e' tté ttsë' e' kue̱ki̱ ie'pa de iwe-
blök. 9–10 S'kirirke tai̱ë bua'wé̱tke Jesús
tö, e' kue̱ki̱ imale̱pa tai̱ë e̱' u̱yökeka̱ ie'
ki̱ ikökwa̱. E' kue̱ki̱ ie' tö iché ittökatapa
a̱ tö kanò tsú̱bitu̱ tërtke dö' ie'pa tö ye'
tuèwa̱ darërë.
11 Mik wé̱pa a̱ wimblupa sulusi tso' es-
epa tö ie' sué̱, eta̱ ie'pa e̱' tulélur kuchë
ki̱ ie' wöa̱ ta̱ ia̱rkerak:
—¡Be' dör Skëköl Alà!
12 Erë ie' tö ie'pa a̱ iché kësik wa:
—¡Kë̀ ye' tté pparka̱!

Jesús tö ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa shu̱shté

(Mateo 10.1-4; Lucas 6.12-16)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ka̱bata a̱.
Eta̱ wëpa kiane ie' ki̱ kiè, e'pa kiéitö ta̱
ibite̱rak ie' ska'. 14 Ie' tö ie'pa shu̱shté
dabom eyök kí̱ böl shkök ie' ta̱ ena
patkèmi ie' ttè pakök. E'pa kiè méka̱itö
ittekölpa tsá̱. 15 Ie'pa a̱ diché méitö ak-
nama trë'u̱kyal. 16 Ie'pa kiè i' es: Simón,
e' kiè méka̱itö Pedro; 17 Santiago ena
iël Juan, e'pa dör Zebedeo aladulakölpa,
e'pa kiè skà méka̱itö Boanerges (kiè e' wà
kiane chè "wëpa dör we̱s alá es"); 18 An-
drés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás
ena Santiago dör Alfeo alà; ena Tadeo,
Simón Celote, 19 ena Judas Iscariote tö
Jesús wömekettsa̱ aishkuö ta̱ ibolökpa a̱
e'.

Jesús ena Beelzebú

(Mateo 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)

20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ u a̱ ittökat-
apa ta̱. Eta̱ tai̱ë pë' ñì dapa'wé̱ka̱ne kë̀
wa ie'pa chko ekkë. 21 Mik Jesús yamipa
e̱kka wa̱ ijche̱newa̱ tö we̱s ie' tso', eta̱
ie'pa de itsu̱kmi iyërke tö ie' a̱li̱neka̱ e'
kue̱ki̱.
22 Ñies s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa datse̱ Jerusalén e'pa tö Jesús ché
i' es: "Beelzebú dör bë́ e' tö wëm wí̱ é̱na
ká̱ chöwé̱wa, e' diché wa ie' tö aknama
trë'we̱keyal."
23 Eta̱ Jesús ikiéttsa̱rak ta̱ ikleéitö
ia̱rak i' es: "¿We̱s Satanás e̱'
trë'ù̱shkarmi? 24 S'se̱rke ká̱ etkë̀ ki̱ e' ñì
blabatsélor ñippök ñita̱, kë̀ wöklör, e'
ta̱ ie'pa wákpa mir wa'k ë̀me. 25 Ñies
ñì yamipa e̱' kéka̱ ñippök ñita̱, kë̀
wöklör, e' ta̱ ie'pa mir wa'k ë̀me. 26 Es
ñies Satanás klépa mú ñì blabatsélor
ñippök ñita̱, e' ta̱ idiché wöarwami ta̱
ie̱rdawarak.
27 "Kë̀ yi mi'pawa̱ wëm diché tai̱ë ese
u a̱ ie' íyi ekiblök ka̱m ie' tö iwák maù̱wa̱
e' yöki̱. Es ë̀me iíyi ekiblërmi.
28 "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì sulu ko̱s
wambleke a' tö, ñies Skëköl cheke a' tö
sulu ko̱s e' nuí̱ olo'yèmiitö a' ki̱. 29 Erë yi
isie tö Wiköl Batse'r ché suluë, ese kë̀ ki̱
inuí̱ olorpa, itso' iki̱ ke̱kraë."
30 Ie'pa iyë' tö wimblu sulusi tö ie' é̱na
ká̱ chöwé̱wa e' kue̱ki̱ Jesús tö e' ché ie'pa
a̱.

Jesús mì ena iëlpa de iweblök

(Mateo 12.46-50; Lucas 8.19-21)

31 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mì ena iëlpa ena
ikutapa e'pa debitu̱ ie' yulök, erë ie'pa kë̀
dë'wa̱ we̱shke̱. Ie'pa tö ikiök patké. 32 Pë'
tulur ie' pamik e'pa tö iché ia̱:
—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa
e'pa shkö̀ be' weblök.
33 Ie' iiu̱té:

—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa?

34–35 Wé̱pa tulur ie' pamik e' sué̱itö ë̀k ta̱ ichéitö:

—Yi isie tö ì kiane Skëköl ki̱ ese wé̱, ese dör we̱s ye' ël ena ye' kutà ena ye' mì es. E' kue̱ki̱ ie'pa ikkëpa dör we̱s ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es.

Të kuatkökwak tté

(Mateo 13.1-9; Lucas 8.4-8)

4 Etökicha ta̱ Jesús s'wöbla'wé̱mitke batsöri kkömik. Pë' dapane tai̱ë ipamik, e' kue̱ki̱ ie' e̱' iéka̱ kanò tkërki̱ tsi̱net ese etö a̱. Ee̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k. Ie'pa ko̱s a̱te̱ batsöri kkömik ie' ttö̀ ttsök. 2 Ee̱ ie' tö ttè tsa̱ki̱ë kleé ie'pa a̱ iwöbla'wo̱ie, e' et dör i' es: 3 "A' tö ittsö́. Etökicha ta̱ wëm eköl mía̱ të kuatkök ppé ululu ë̀me[§§] 4 Mik ie' tso' iwö ppök, eta̱ ditsöwö we̱le a̱newa ñala̱ ska' ta̱ dù debitu̱ tö ikatéwa. 5 Ditsöwö we̱le a̱newa áklo a̱ wé̱ íyök kë̀ ta̱' tai̱ë ese ska'. Íyök kë̀ ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ bet ta̱ itskine. 6 Erë kë̀ iwí kicha ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ mik dìba a̱neka̱ iki̱, eta̱ isinewa̱. 7 Ditsöwö we̱le a̱newa dika'chka shu̱a̱. Dika'chka ena ditsöwö talane ñita̱, erë dika'chka e̱' aléka̱ iki̱, kë̀ wöne. 8 Erë ditsöwö we̱le a̱ne íyök bua'bua ki̱ ese tskine talane wöne buaë. We̱le wöne döka̱ dabom mañayök (30) elka elka, we̱le dabom teryök (60), we̱le cien eyök (100)."

9 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "¡A' é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!"

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule

(Mateo 13.10-17; Lucas 8.9-10)

10 Mik Jesús a̱te̱ dur ekörla, eta̱ ittökatapa dabom eyök ki̱ böl ena iklépa we̱lepa skà de ie' ska' ta̱ ichakérakitö ia̱:

—Ttè wà kleébö, ¿i̱ma e' wà dör?

11 Ie' ie'pa iu̱té:

—"Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̱, e' ké̱wö meneat a' a̱ iwà jche̱noie. Erë pë' tso' tai̱ë kë̀ é̱na ye' ttè klö'wa̱k, esepa a̱ ye' ikleeke 12 a̱s ie'pa tö iweblö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà wër, ñies a̱s ie'pa tö ittsö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà a̱r a̱s kë̀ ie'pa e̱r mane'ù̱ ta̱ inuì̱ kë̀ olor ie'pa ki̱."[*]

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö

(Mateo 13.18-23; Lucas 8.11-15)

13 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "Ttè kleéyö ñe' wà kë̀ a̱ne a' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s a' é̱na imale̱pa wà a̱rmi? 14 Wé̱ tö ditsöwö kuatké, e' dör wé̱ tö Skëköl ttè pakeke ese. 15 Pë' we̱lepa tso' e'pa ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa ñala̱ ki̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé erë bet Satanás de iska' ta̱ Skëköl ttè yéttsa̱ ie̱r a̱. 16 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa áklo a̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱rakitö ttsë'ne buaë wa. 17 Erë ie'pa kë̀ wì kicha ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱ ekuölö ë̀. Mik ie'pa weinemitke Skëköl ttè kue̱ki̱, eta̱ ie'pa a̱nemine bet. 18 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa dika'chka shu̱a̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, 19 erë ie'pa tö íyi tso' ká̱ i' ki̱ ese bikeitseke kibiie. Ie'pa e̱r me'rie inuköl ki̱ ena ì skà tso' ká̱ iki̱ tö s'ttsë'we̱ke buaë ese ki̱. Ese ko̱s tö Skëköl ttè kui'wé̱wa̱ ie'pa e̱r a̱ ta̱ kë̀ idë'ttsa̱ buaë we̱s ikiane es. 20 Erë we̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s ditsöwö a̱rwa íyök bua'bua ki̱ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱ ta̱ iwà dettsa̱ buaë we̱s ikiane es. Ie'pa dör we̱s íyi kuá wör buaë es. We̱le wöne döka̱ cien eyök (100), we̱le dabom teryök (60), we̱le dabom mañayök (30)."

Bö'wö tté

(Lucas 8.16-18)

21 Eta̱ ie' tö iché ia̱rak: "Kë̀ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱ ibléwa̱itö kalkuö diki̱a̱ ö ka̱' diki̱a̱. E' skéie itkekeka̱itö ká̱kke̱ ká̱

---

§§**4:3** ***të kuatkök ppé ululu:*** Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.
***4:12** Isaías 6.9-10

ñi'wo̱ie. 22 Es ñies kë̀ ì ku̱' blëulewa̱ kë̀
jche̱nukwa̱ aishkuö ta̱. Ese ko̱s kkayër-
daë. 23 ¡Yi é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukue-
blö́ bua'ie!”
24–25 Ñies ichéitö: “Yi e̱' yuak buaë ye'
ttè wa, ese a̱ ikí̱ meraëyö a̱s ié̱na iwà a̱r
buaë. Erë yi kë̀ e̱' yuak ye' ttè wa, ese
yöki̱ ì bikeitséitö tö a̱ne ie' é̱na, ese ko̱s
yërdattsa̱ne. E' kue̱ki̱ ì cheke ye' tö a' a̱ e'
kukueblö́. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' é̱na ia̱rmi
buaë, ñies Skëköl tö a' ki̱meraë a̱s ikí̱ a̱r
a' é̱na.”

Íyi kuatkè tté

26 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl
tso' e' ta̱ itköke we̱s itkö̀ iyiwö kuatké
wëm eköl tö ese ta̱ es. Ie' tö ikuatké të ki̱
27 ta̱ iméa̱t bë̀rë. Ká̱ bit ekkë ie' kapöke-
wa̱ nañewe, ñiwe ta̱ ie' ti̱'rke ta̱ íyi ku-
atkéitö e' tskine, talane erë ie' kë̀ é̱na
ia̱ne tö we̱s itskine we̱s italane. 28 Íyök
ë̀ tö itskeke. Ke̱we ikua tskine, e' ukuöki̱
ta̱ iwörkuane, e' ukuöki̱ ta̱ iwöne. 29 Mik
iké̱wö de shtè, eta̱ wëm mía̱ ishtökka̱.”

Mostaza wö tté

(Mateo 13.31-32; Lucas 13.18-19)

30 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl
tso' ¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa ye' tö ik-
leèmi? 31 E' dör we̱s mostaza wö tkèsö
es. E' wö dör tsirlala iyiwö ulitane diki̱a̱.
32 Erë mik ikuatkënewa̱, eta̱ italar íyi kuá
tsitsir ulitane tsa̱ta̱. E' ulà döka̱ wi̱'wi̱ë, e'
tsa̱ka̱ dù u yuöke.”
33 Es Jesús tö ie'pa a̱ ikleé tai̱ë we̱s ttè
i' es dö̀ wé̱ ie'pa é̱na ia̱ne ekkë. 34 Ie' kë̀
wa̱ ì pakane ie'pa a̱ kë̀ kleaule. Erë iwà
ko̱s pakekeneitö ittökatapa a̱ bánet kë̀
kleaule.

Siwa̱' tai̱ë e' wöklö'wé̱ Jesús tö

(Mateo 8.23-27; Lucas 8.22-25)

35 E' tsá̱li̱ mik ká̱ tuine, eta̱ Jesús tö
iché ittökatapa a̱:
—Mishka batsöri wi̱she̱t.
36 Pë' tso' tai̱ë e'pa méa̱rakitö ta̱ ie̱'
iéka̱rak kanò a̱ Jesús tso' e' a̱ ta̱ imíyal.
Kanò skà mirwa̱ ie'pa ta̱ tseë. 37 E' bet ta̱
siwa̱' bitsi̱neka̱ tai̱ë tö di' u̱yéka̱ tai̱ë e' tö
kanò wà iekeka̱.
38 Erë ie' kapöme'r kanò ñak a̱ wökir
kata ki̱, ee̱ ittökatapa ie' ti̱'wé̱ka̱ ta̱ iché
ia̱:
—¡A s'wöbla'u̱kwak! ¿Se' duökelur e'
kë̀ ki̱ be' tkine?
39 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ tö siwa̱' uñé ta̱ iché di'
a̱:
—¡Be' e̱' shtö́wa̱ bër!
Eta̱ siwa̱' wöklöne di' wöklöne mía̱ne
alamië. 40 Eta̱ ie' tö ittökatapa a̱ iché:
—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? ¿Ka̱m a' e̱r-
blö̀ ye' mik?
41 Ie'pa kí̱ tkinewa̱ tai̱ë ta̱ iñi chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttö̀ dalöieke si-
wa̱' tö di' tö!

Wimblu sulusi trë'wé̱yal Jesús tö

(Mateo 8.28-34; Lucas 8.26-29)

5 Ie'pa demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè
Gerasa† ee̱. 2 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ kanò
a̱, eta̱ wëm eköl a̱ wimblu sulusi tso' e̱'
yéttsa̱ de Jesús ska'. 3 Wëm e' se̱rke pö
ké̱ a̱. Kë̀ imonukwa̱ tabechka kichaie wa
ì wa. 4 Tseë imonere iulà a̱ ena iklö a̱
tabechka kichaie wa erë ibatséloritö. Kë̀
yi diché ta̱' wë' iwöklö'wo̱ie. 5 Ñië nañeë
ie' shköke pö a̱ ena ka̱bata a̱ a̱rke tai̱ë,
ñies ie' e̱' shka̱'u̱ke ák wa. 6 Erë mik ie' tö
Jesús sué̱ ka̱mië, eta̱ ie' tu̱nebitu̱ e̱' tkése̱r
kuchë ki̱ Jesús wö sha̱ë 7 ta̱ ichéitö ia̱
a̱neule:
—¡A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi uli-
tane tsa̱ta̱ e' Alà! ¿Iö́k be' de ye' tsiri̱u̱k?
¡Ye' kköchöke be' a̱ Skëköl wörki̱ tö kë̀
ye' we'ikar!
8 Jesús tö ie' a̱ ichétke: “¡A wimblu su-
lusi, wëm se̱ ö́wa!” E' kue̱ki̱ ie' tö iché
Jesús a̱ es.

†5:1 *Gerasa:* Yëkkuö këchke we̱le tö ká̱ e' kiè Gadara ö Gergasa. Mateo 8.28 sa̱ú̱.

9 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—Ye' kiè Tai̱ë Wakpa, sa' dör tai̱ë e'
kue̱ki̱.
10 Eta̱ ikköchöke tai̱ë Jesús a̱: “Kȅ sa'
patkar ka̱mië.” 11 Ee̱ tsi̱net ka̱bata kuli' a̱
tai̱ë köchi iëte̱r chkök. 12 Eta̱ aknamapa
kköché ie' a̱:
—Sa' patkőmi köchi a̱. Ka̱wö mú sa' a̱
e̱' tiu̱kwa̱ ie'pa a̱.
13 Eta̱ ie' tö ka̱wö mé ia̱rak ta̱ wim-
blupa sulusi e̱' yélur wëm e' a̱ ta̱ ie̱'
tié̱wa̱rak köchi a̱. Köchi ekkëpa döka̱ mil
böyök ulatök (2.000). Eta̱ köchi poneka̱
tu̱nemirak ká̱ spé mik brutolonemi bat-
söri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
14 Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi ta̱
itté ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe a̱. Tai̱ë pë'
de iweblök. 15 Mik ie'pa de Jesús ska'
ta̱ wëm a̱ aknama bak e' sué̱rakitö. E'
tkër datsi' iéne é̱na ká̱ a̱nene buaë, e' tö
ie'pa suawé̱. 16 Wé̱pa tö ì tka wëm a̱ ak-
namapa bak e' ta̱ ena köchi ta̱ e' sué̱,
e'pa tö ipakéne imale̱pa a̱. 17 Eta̱ ie'pa
kköché Jesús a̱: “Be' e̱' yőttsa̱ ká̱ i' a̱, be'
yú bánet.”
18 Mik Jesús dene kanò a̱ ta̱ wëm a̱ ak-
nama bak, e' kköché ie' a̱: “Ye' shkakmi
be' ta̱.” 19 Erë Jesús kȅ wa̱ iké̱wö mène
ie' a̱. Ie' iché ia̱:
—Be' yúne be' u a̱ be' yamipa ska'. Ì̀
buaë wé̱ Skëköl tö be' a̱ ena we̱s ie' tö be'
sué̱ e̱r sia̱rë wa, e' ko̱s pakő ie'pa a̱.
20 Eta̱ wëm mía̱ ta̱ ì wé̱ Jesús tö ie' a̱
e' pakéitö ká̱ tso' Decápolis e' wakpa a̱.
Ie'pa ko̱s tkinewa̱ ittsök.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl

(Mateo 9.18-26; Lucas 8.40-56)

21 Mik Jesús dene kanò ki̱ batsöri
io̱she̱t, eta̱ batsöri kkömik tai̱ë pë' e̱'
dapa'wé̱ka̱ ie' ska'. 22 E' dalewa wëm deb-
itu̱ eköl kiè Jairo. E' dör judiowak ñì
dapa'wo̱ wé e' wökir eköl. Mik ie' tö
Jesús sué̱, eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ wöwakköt Jesús
wörki̱ 23 ta̱ ikköché tai̱ë ie' a̱:
—Ye' alà busi duökewa̱tke. Be' shkő
ulà mukka̱ iki̱ a̱s ibuarne ta̱ ise̱rne.
24 Eta̱ Jesús mía̱ ie' ta̱. Tai̱ë pë' dami
Jesús ta̱ e' tërdami ie' mik. 25 E' shu̱a̱
alaköl dami e' du'mi alakölpa duè wa̱
e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12).
26 Tai̱ë ie' weine s'kapeyökwakpa ulà a̱
ena ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' e̱wé̱waitö yës ie'pa
ki̱, erë kȅ ibuanene, e' skéie imir wa'k
ȅme. 27–28 Ie' wa̱ Jesús tté ttsëule e' kue̱ki̱
ie' ibikeitsé: “Jesús datsi' bata ȅ kéwa̱yö
e' ta̱ ye' buanene.” E' kue̱ki̱ ie' e̱' skéwa̱
Jesús tsi̱ kke̱r pë' shu̱a̱ ta̱ idatsi' kéwa̱itö.
29 E' bet ta̱ ipẽ wöklöne ta̱ ie' ittsé e̱' ki̱ tö
ibuanene. 30 E' bet Jesús ittsé tö ilè tka ie'
diché wa, e' kue̱ki̱ ie' tö pë' tso' ipamik e'
ko̱s sué̱ ȅk ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿Yi tö ye' datsi' ké?
31 Ittökatapa tö ie' a̱ iché:
—¿Kȅ be' wa̱ isu̱ne tö tai̱ë ie'pa tër-
dami be' mik? Ta̱ we̱s be' tö ichaké: “¿Yi
tö ye' ké?”
32 Erë ie' tö wé̱pa tso' ipamik e'pa kí̱
weblé ia̱ isuo̱ie tö yi ie' ké. 33 Alaköl
buanene e' painéka̱ tai̱ë suane wa. Ì̀ tka
ie' ta̱ e' a̱ne ie' é̱na, e' kue̱ki̱ ie' debitu̱ e̱'
tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱. Ì̀ ko̱s tka ie'
ta̱ e' chéka̱ia̱ yësyësë. 34 Eta̱ Jesús ie' a̱
iché:
—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' tö be'
bua'wé̱ne. Be' yúne bȅrë. Be' buanene.
35 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱ e' dalewa we̱lepa
bite̱ Jairo u a̱ e'pa wa̱ ibiyő de Jairo a̱ ta̱
ichéitörak:
—Be' alà busila blënewa̱tke. ¿Iő́k
s'wöbla'u̱kwak tsiriwȅ̱ia̱bö?
36 Erë ì cheke ie'pa tö e' kȅ ki̱ Jesús
tkine. Ie' tö Jairo a̱ iché:
—Kȅ be' tkinuk. Be' e̱rblő ye' mik ȅ.
37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Jairo u a̱. Pedro
ena Santiago ena Santiago ël kiè Juan
e'pa ȅ mí ie' wa̱, kȅ ie' wa̱ yi skà mìne e̱'
ta̱. 38 Mik ie'pa demi Jairo u a̱, eta̱ tai̱ë pë'

dapaneka̱ e' tröke i̱u̱ke tai̱ë sia̱rë. 39 Jesús
dewa̱ we̱shke̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¿Ì tso' a' aláu̱k? ¿Ì kue̱ki̱ a' i̱u̱ke?
Busila kë̀ du'wa̱, ikapöme'r ë̀.
40 Eta̱ ie'pa tö ie' wayué ena ija̱ñeitsé,
erë ie' tö ie'pa ké e̱' yökulur. Eta̱ alà yë́
ena imì ena wé̱pa de ie' ta̱, e'pa ë̀ mí ie'
wa̱ e̱' ta̱ úshu̱ a̱ wé̱ alà nu me'rka̱ ee̱. 41 Ie'
tö iulà klö'wé̱wa̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Talíta kum. (ttè e' wà kiane chè: “A
tayëla, ye' be' a̱ ichè, be' e̱' kö́ka̱.”)
42 E' bet ta̱ busila e' e̱' duéka̱ shkë'ka ta̱
ishkémi. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. (Tayë
e' ki̱ duas tso' dabom eyök ki̱ bök.) 43 Erë
Jesús tö ie'pa a̱ iché: “Ì tka i' e' kë̀ char yi
a̱.” E' ukuöki̱ ta̱ ie' iché: “Alà se̱ tiö́.”

Jesús dene Nazaret

(Mateo 13.53-58; Lucas 4.16-30)

6 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ká̱ e' a̱
mía̱ ittökatapa ta̱ iwák ká̱ a̱. 2 Mik
e̱no diwö de, eta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke
judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. Tai̱ë pë' da-
parke ee̱. Mik ie'pa tö ie' ttö̀ ttsé, eta̱ itkir-
ulune ta̱ iñi chakérak:
—¿Wé̱ ie' e̱' yué ttè tai̱ë wa? ¿We̱s ie'
ulà de ttè buaë i̱ski̱ë ese ska'? ¿We̱s ì kë̀
o̱r yi a̱ ese wé̱itö? 3 ¿Ie' kë̀ dör kaltak
kanéu̱kwak bak kaneblök íe̱rö e'? ¿Ie' kë̀
dör María alà? ¿Ie' kë̀ dör Santiago, José,
Judas ena Simón e'pa ël? ¿Ñies ie' kutapa
kë̀ se̱rku̱' se' shu̱a̱?
E' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa e̱rblëne ie' mik. 4 Erë
ie' tö iché ia̱rak:
—Ká̱ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̱',
erë iwák ká̱ ki̱ ena iyamipa shu̱a̱ ena
iwák u a̱ ee̱ kë̀ idalöiërta̱'.
5 Ee̱ iekkë ta̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kë̀ o̱ne ie'
wa̱. Ie' ulà méka̱ we̱lepa kirirke esepa ki̱
ta̱ ibuanerak, erë e' kë̀ dör tai̱ë. 6 Ká̱ e'
wakpa kibiiepa kë̀ e̱rblëne ie' mik, e' tö
ie' tkiwé̱wa̱.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k

(Mateo 10.5; Lucas 9.1-6)

E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ tsitsirpa
tso' tsi̱net ese a̱ s'wöbla'u̱k. 7 Ie' ttökat-
apa dabom eyök kí̱ böl e'pa kiéitö ta̱
ipatkémirak böl böl. Ie' ka̱wö mé ia̱rak
wimblupa sulusi trë'wo̱yal. 8 Ie' tö iché
ia̱rak:
—Kë̀ ì tsa̱rmi, shko kéli e' ë̀ tsú̱mi.
Sku' kë̀ tsa̱rmi, chkö̀ kë̀ tsa̱rmi, inuköl kë̀
tsa̱rmi. 9 Klökkuö ena datsi' iö́mi, e' ë̀ mik
a' mi'mi, erë datsi' kí̱ kë̀ tsa̱rmi.
10 Ñies ie' iché ia̱:
—Mik a' dewa̱ u we̱le a̱, eta̱ a' e̱' tsú̱a̱t
ee̱ dö̀ mik a' míyal ká̱ bánet ekkë. 11 Ká̱
we̱le wakpa kë̀ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö kë̀ ki̱
a' ka̱paköke e' kiane ttsè, e' ta̱ a' e̱' yö́lur
ee̱ ta̱ ka̱po tso' a' klöttö mik e' ppö́ö. E'
tö ie'pa a̱ ikkacheraë tö ie'pa dör Skëköl
bolökpa.
12 Eta̱ ittökatapa míyal s'pattök i' es:
“A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱.” 13 Ñies ie'pa tö
aknama trë'wé̱yal tai̱ë. Ñies tai̱ë s'kirirke
esepa ki̱ ie'pa tö kiö̀ té ta̱ ibuanenerak.

Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱

(Mateo 14.1-12; Lucas 9.7-9)

14 Eta̱ Jesús tté buneka̱ ká̱ wa'ñe, e'
kue̱ki̱ itté ttsé ñies blu' kiè Herodes e' tö.
We̱lepa tö icheke:
—Jesús dör Juan S'wöskuökwak
shke̱neka̱ne e', e' kue̱ki̱ ie' wa̱ diché tso'
ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wo̱ie.
15 We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e'
shke̱neka̱ne.
We̱lepa skà tö icheke:
—Skëköl tteköl idir we̱s Skëköl
ttekölpa ia̱'chki es.
16 Erë ttè ekkë ttsé Herodes tö ta̱
ichéitö:
—Ie' dör Juan kuli' tökök patkë' ye' tö
e' shke̱neka̱ne.

17 Herodes tö iché es ie' tö Juan
S'wöskuökwak klö'u̱kwa̱ patkë' wötèwa̱
s'wöto wé a̱ Herodías kue̱ki̱. Herodías
dör Herodes ël kiè Felipe e' alaköl, erë
Herodes se̱ne'wa̱ ie' ta̱. 18 Erë Juan tö iyë'
Herodes a̱: “Kë̀ be' ka̱wö ta̱' se̱nuk be'
ël alaköl ta̱. E' wa be' tso' ttè dalöiëno
dalöse̱u̱kwa̱.”
19–20 E' kue̱ki̱ Herodías uluneka̱ Juan
ki̱ ta̱ ie' ki̱ ikiane ttèwa̱. Erë Herodes
wa̱ ijche̱r tö Juan dör wëm yësyësë
ena batse'r ese, e' dalöiekeitö ta̱ië, e'
kue̱ki̱ ikkö'nekeitö. Ie' tö Juan ka̱paköke
e' ttseke e̱r bua' wa, erë kë̀ ié̱na ia̱ne
ì wë̀miitö. Ie' tö Juan dalöieke es, e'
kue̱ki̱ Herodías kë̀ a̱ we̱s Juan o̱r. 21 Erë
mik Herodes tö iduéswö ké̱wö tkö'we̱ke,
eta̱ Herodías isué̱ we̱s iulà dö̀mi Juan
ska'. Herodes tö ikue̱blupa ena iñip-
pökwakpa wökirpa ena wé̱pa dalöiërta̱'
ta̱ië se̱rke Galilea esepa kiéttsa̱ iké̱wö
tkö'u̱k. 22 Mik ie'pa tso' iké̱wö tkö'u̱k, eta̱
Herodías alà busi dewa̱ ta̱ iklöté ie'pa
wörki̱. E' wër buaë Herodes ena imale̱pa
tso' chkök ie' ta̱, e'pa wa, ta̱ ie' iché tayë
busi a̱:
—Ì kiane be' ki̱ e' kiö́ ye' a̱ ta̱ ye' tö be'
a̱ imeraë.
23 Eta̱ ie' tö iché ia̱ ttè moki̱ wa Skëköl
wörki̱ sulitane kukua:
—Ì ko̱s kièbö ña, e' mekeyö be' a̱. Ká̱
ko̱s wökirie ye' tso', e' kiö́ ña ta̱ e' merayö
be' a̱ shu̱sha̱ë.
24 Eta̱ tayë busi mía̱, ta̱ imì chakéitö:
—¿Ì kièyö?
Ta̱ imì iu̱té:
—Juan S'wöskuökwak wökir kiö́ ia̱.
25 Ie' mía̱ne bet blu' tkër ee̱ ta̱ iché ia̱:
—Ye' ki̱ ikiane tö írö Juan
S'wöskuökwak wökir tsú̱bitu̱ ña kulë' a̱
iwà kkachoie tö moki̱ ittéwa̱rakitö.
26 Eta̱ blu' e̱rianeka̱ ta̱ië, erë ie' tö ittè
métke s'kiule tso' e'pa kukua, e' kue̱ki̱ kë̀
ie' a̱ io̱nuk we̱s. 27 E' kue̱ki̱ bet ie' tö ñip-
pökwak patkémi eköl Juan wökir tsu̱k.
Eta̱ ñippökwak mía̱ s'wöto wé a̱ ta̱ Juan
kuli' tée, 28 ta̱ iwökir tsé̱bitu̱ kulë' a̱ méitö
tayë busi a̱, ta̱ tayë busi tö imé imì a̱.
29 Mik Juan ttökatapa wa̱ ijche̱newa̱ ta̱
ie'pa debitu̱ inú kökka̱ tsé̱mi wötèwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö

(Mateo 14.13-21; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

30 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene ie'
ska', eta̱ ì ko̱s wé̱ ie'pa tö ena ì ko̱s wa
ie'pa s'wöbla'wé̱ e' pakérakitö ie' a̱. 31 Pë'
datse̱ ta̱ië míyal iské datse̱ne kë̀ wa ie'pa
chkoia̱ ekkë, e' kue̱ki̱ ie' iché ittökatapa
a̱:
—Mishka e̱nuk bánet wé̱ kë̀ yi ku̱' ese
ska'. 32 Eta̱ ie'pa míyal bánet kanò ki̱ wé̱
kë̀ yi se̱rku̱' ese ska'. 33 Erë ie'pa míyal e'
sué̱ pë' tö ta̱ië ñies pë' tö isué̱wa̱ tö ie'pa
e' idir. Eta̱ pë' ko̱s se̱rke ee̱ e'pa míyal
tu̱neule ipanuk wé̱ ie'pa irirke ee̱ demi
ke̱we. 34 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱
pë' tso' ta̱ië ipanuk e' sué̱itö. Ie'pa wër
ie' wa we̱s obeja kë̀ kkö'nukwak ta̱' es, e'
kue̱ki̱ ie'pa sué̱itö e̱r sia̱rë wa. Eta̱ ie' e̱'
kéka̱ ie'pa wöbla'u̱k ttè kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ta̱ië
wa. 35 Ká̱ detke tsá̱li̱ ta̱, ittökatapa de ie'
ska' ta̱ ichérakitö ie' a̱:
—Ká̱ de tsá̱li̱, kë̀ yi se̱rku̱' íe̱. 36 Ie'pa
yuö́mi a̱s ie'pa mi' pë' se̱rke tsi̱net ena ká̱
tso' tsi̱net ese ska' ilè ta̱u̱k ñè.
37 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ie'pa tiö́ a' tö.
Ie'pa iiu̱té:
—¿Be' ki̱ kiane tö sa' mi' chkè ta̱u̱k
ie'pa tioie? Chkè ekkë tu̱o̱ie inuköl kiane
s'kaneblö̀mi dö̀ ká̱ cien böyök e' ské ekkë.
38 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'? A' yú iweblök.
Ie'pa dare iweblök ta̱ ichéitö ia̱:
—Pan tso' ske̱l ena nima bötö.
39 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Pë' ko̱s kö́ e̱' tulökse̱r ta'tsi ki̱ erule
erule.
40 Eta̱ pë' e̱' tulése̱r cien eyök, we̱lepa
e̱' tulése̱r dabom ske̱yök. 41 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö pan ske̱l ena nima bötö e' klö'wé̱

ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ena nima
blaté ta̱ iméitö ittökatapa a̱ a̱s ie'pa tö
iwatiö̀ pë' ko̱s a̱. 42 Ie'pa ulitane chké de
wë'. 43 Pan ena nima bata a̱te̱ e' shtérak-
itö iëne döka̱ kkö́la dabom eyök ki̱ bök.
44 Wëpa këchkepa chké esepa döka̱ mil
ske̱yök (5.000).

Jesús shké di' kí̱

(Mateo 14.22-27; Juan 6.16-21)

45 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa
a̱: “A' e̱' iö́ka̱ kanò a̱, a' yúshkatke ye' yöki̱
ke̱we batsöri wi̱she̱t Betsaida kke̱r.” Ie'
tö iché pë' male̱pa a̱: “A' yú a' u a̱.” 46 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ka̱bata a̱ ttök S'yë́ ta̱.
47 Ká̱ tuine ta̱ kanò demi batsöri shu̱sha̱ë.
Ie' e̱' tsé̱a̱t ekörla ká̱ sí ki̱. 48 Ie' tö isué̱ tö
ie'pa kaneblöke darërë kanò patkoie si-
wa̱' bitsi̱rke ie'pa kke̱ wöiá̱ e' kue̱ki̱. Ká̱
ñirketke ta̱ ie' mía̱ ie'pa ska' shkörami
di' kí̱. Ie' tkökemitke tsi̱net ie'pa o̱'mik.
49–50 Erë mik ie'pa isué̱ tö ie' shkö̀datse̱
di' kí̱, eta̱ ie'pa ibikeitsé tö wimblu idir,
e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë ta̱ ia̱neka̱rak. Erë
bet ta̱ ie' iché ie'pa a̱:
—¡A' e̱r kuú̱! ¡Kë̀ a' suanuk! Ye' idir.
51 Eta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ siwa̱'
wöklöne. Ie'pa tkirulune tai̱ë iweblök.
52 Ie'pa e̱r dör daloie, e' kue̱ki̱ Jesús tö
pë' tai̱ë dë' pan ske̱l ë̀ wa, e' wà kë̀ dë'wa̱
ie'pa e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tkirulune tai̱ë
ekkë.

Jesús tö s'kirirke bua'wé̱ Genesaret

(Mateo 14.34-36)

53 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak
Genesaret ta̱ ee̱ kanò mué̱wa̱rakitö.
54 Ie'pa e̱' yélur kanò a̱ ta̱ e' wösha̱ ta̱ pë'
tö Jesús sué̱wa̱ tö ie' idir. 55 Eta̱ itu̱nerak
ká̱ e' wa'ñe ibiyö́ chök. Mik pë' tö ittsé,
eta̱ ie'pa tö s'kirirke tsé̱mi wé̱ ittsérakitö
tö Jesús tso' ee̱. 56 Ká̱ wa'ñe wé̱ ie' mir, wé̱
s'tso' tai̱ë ö bërëbërë, eta̱ pë' tö s'kirikepa
tulekese̱r ñala̱ sha̱ë ta̱ ikköchökerak ie' a̱
tö ie'pa a̱ idatsi' bata ë̀ mú kèwa̱. S'kirirke
ko̱s tö iké, esepa buanene.

Ì tö se' ia'wè̱mi ñáie

(Mateo 15.1-20)

7 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa datse̱
Jerusalén e'pa debitu̱ Jesús ska'. 2 Mik
ie'pa tö isué̱ tö Jesús ttökatapa we̱lepa
chköke ulà kë̀ paköule, eta̱ e' ki̱ ie'pa
tö icheke suluë. 3 (Fariseowakpa ena ju-
diowak male̱pa ko̱s tö ie'pa yë́pa bak
e' se̱r klö'wé̱ darërë. E' kue̱ki̱ kë̀ ichkö-
ta̱'rak kë̀ ulà paköule we̱s ie'pa a̱ ime-
nea̱t es. 4 Mik ie'pa dare chkewö ta̱u̱k,
eta̱ kë̀ ichköta̱'wa ka̱m iulà pakör e'
yöki̱. Es ie'pa wa̱ íyi ese skà tso' tai̱ë
dalöiëno. Ñies tka̱', kulë', ù̱, ka̱' ekkëpa
ko̱s pakueke ie'pa tö.) 5 E' kue̱ki̱ farise-
owakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö Jesús a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kë̀ tö se' yë́pa
bak e' se̱r e' ttè dalöiè? ¿Iö́k ichkörak ñá
ulé wa?
6 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Buaë Isaías tö a' e̱' ö̀ sulu e'pa yë' mik
ie' tö iyë':
‘Skëköl tö ichè: Pë' ikkëpa tö ye' dalöiè
kkö̀ ë̀ wa,
erë̱ ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.
7 É̱ ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye'
dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö
ttè dalöiëno ë̀.’‡
Es Isaías tö iyë'a̱t.
8 A' tö Skëköl ttè watéttsa̱ s'ditsö se̱r e'
ttè dalöioie.
9 Ñies ie' iché ia̱rak:
—Skëköl ttè dalöiëno e' mé̱a̱t a' tö
bánet a' wákpa se̱r e' ttè dalöioie.
10 Moisés tö iyë': ‘A' yë́ ena a' mì e'pa

‡7:7 Isaías 29.13

dalöiṍ.’¶ Ñies ie' tö iyë'at: ‘Yi tö iyḗ ö imì
ché suluë ese wák wömerdattsa ttèwa.’§
11 Erë a' icheke tö se' a iyërmi s'yḗ a ö s'mì
a i' es: ‘Ì kos tso' ye' wa, e' dör corbán’ (e'
wà kiane chè tö imeulettsa Skëköl a**).
E' kueki kȅ ye' a a' kimenuk ì wa. 12 Ñies
a' tö icheke tö yi isie e' ché, ese kȅ kawö-
taia iyḗ ö imì kimuk. 13 Es a' wákpa ser e'
ttè wa a' tö s'yueke, e' iutè wa a' tö Skëköl
ttè dalöiëno e' dalösewekewa. Ì sulu ese
skà wambleke a' tö taië.
14 E' ukuöki ta ie' tö pë' tso' ee e'pa kié
ta ie' iché iarak:
—A' ulitane tö ye' ttȍ ttsṍ, iwà anú a'
éna. 15–16 Ì ñeke a' tö e' kȅ tö a' ia'wepa
ñáie Skëköl wöa. Erë ì sulu wambleke
a' tö tskirke a' er a ese je' tö a' ia'weraë
ñáie.††
17 Mik ie' tö pë' méat dewa weshke, eta
ittökatapa tö ì kleé ie' tö e' wà chaké ie'
a. 18 Ie' tö ie'pa iuté:
—¿Ñies a' kȅ éna iwà ane? ¿A' kȅ éna
iane tö ì kos ñekewasö e' kȅ tö s'ia'wepa
ñáie? 19 Ì kos ñekewasö e' kȅ mi'ku'wa
s'er a, e' mi'kewa s'ñawi a e' ukuöki ta
iwekettsasö. E' kueki e' kȅ tö s'ia'wepa
ñáie.
(Ttè e' wa ie' ki ikiane chè tö chkè uli-
tane dör batse'r.) 20 Ñies ichéitö:
—Ì sulu wambleke a' tö tskirke
a' er a ese je' tö a' ia'weraë ñáie.
21 Ì sulu bikeitseke a' tö, trë, akblè,
s'ttèwa, 22 senewabak dalösewèwa, o'ka
íyi kkechè, ì kos sulu wamblè, s'malepa
wöyuè, s'malepa wörieikè, ukyëne, ñì
chè suluë, e' ttsèka, ì kos dör yësyësë ese
watèttsa, 23 íyi ese kos tskirke a' er a e'
tö a' ia'weraë ñáie.

Tayë eköl kȅ dör judiowak e' erblé Jesús mik

(Mateo 15.21-28)

24 E' ukuöki ta Jesús mía ká kiè Tiro
e' kker. Ee ie' e' tséat yile ska'. Ie' kȅ ki
ikiane tö yi wa ijcherwa tö ie' tso' ee; erë
kȅ ie' a e' blëne. 25 E' bet busila eköl a
wimblu sulusi tso', e' mì wa ijchenewa
ta imía ta ie' tkéwa kuchë ki ie' wörki.
26 Alaköl e' kȅ dör judiowak, e' dör ká kiè
Sirofenicia e' wak. Eta ikköché ie' wöa:
—Aknama tso' ye' alà busi a e'
trë'úshkar.
27 Erë ie' tö iché ia:
—Kȅ idör buaë ala'rla chkè yèttsa mè
chichi a. E' kueki as ye' ala'r chkȍ kewe.
28 Erë tayë tö ie' iuté:
—A këkëpa, e' yëne; erë s'ala'r chköke
e' kamule darke iski ese ñeke chichi tö.
29 Jesús tö ie' a iché:
—Buaë be' iuté, e' kueki be' yúne bȅrë.
Aknama trëneshkartke be' alà busila a.
30 Mik alaköl e' demine u a, eta ilà
busila kuéitö ka' ki. Aknama kȅ ku'ia ie'
a.

Wëm eköl kukuȍ kȅ wattsër e' bua'wé Jesús tö

31 Jesús e' yéttsa Tiro tkami Sidón
demi Galilea batsöri Decápolis kker.
32 Ee pë' wa wëm debitu eköl ie' ska'
e' kȅ kukuȍ wattsër ena kȅ tto buaë.
Ie'pa tö ikié Jesús a: “be' ulà múka iki
as ibuarne.” 33 Jesús wa imítser bánet
wé kȅ yi ku' ee, ta iulatska tiéwa wëm
kirirke e' kukuöuk bök a ta iwiri wa iku'
kéwa. 34 E' ukuöki ta ká suéitö ká jaì a,
isiwa' tkéka ta ichéitö wëm a:

¶**7:10** Éxodo 21.17

§**7:10** Levítico 20.9

****7:11** ***meuletke Skëköl a:*** Ie'pa tö iché es, erë ie'pa ulà a itso'ia e' wakanewȅmi ie'pa tö wes ie'pa ki ikiane es.

††**7:15-16** Yëkkuö këchke wele versículo 16 kí kuötkéka, e' tö ichè: *¡A' éna ye' ttȍ ttsak, e'ma ikukueblṍ bua'ie!*

"¡Efatá!" (e' wà kiane chè ie'pa ttö̀ wa:
"¡Kukuö̀ shu̱bunú!")
35 E' bet ta̱ wëm kukuö̀ ena ittö̀
buanene ta̱ ittéka̱ buaë. 36 Jesús tö iché
ia̱rak tö kë̀ ichar yi a̱. Erë ko̱s e'
ché ie' tö ie'pa a̱, e' tsa̱ta̱ ie'pa tö ikí̱
chekeia̱. 37 Ie'pa tkirulune tai̱ë iweblök,
ta̱ ichérakitö, "¡Ì ko̱s we̱ke ie' tö buaë
dö̀ s'kukuö̀ kë̀ wattsër ese bua'wé̱itö ta̱
iwattsëne buaë, ñies s'me' bua'wé̱itö ta̱
ittéka̱ne buaë!"

Pë' döka̱ mil tkëyök e'pa tié Jesús tö

(Mateo 15.32-39)

8 Etökicha ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne tai̱ë
Jesús ska', e'pa kë̀ wa̱ ì ku̱' ñè. Ta̱ ie'
tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
2 —Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa
tso' ye' ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kë̀ ie'pa
wa̱ ì ku̱' ñè. 3 We̱lepa datse̱ ka̱mië. E'
kue̱ki̱ dö' ye' tö ipatkéminerak u a̱ kë̀
chkaule ta̱ isiwa̱'a̱rwa̱mirak ñala̱ ki̱.
4 Eta̱ ittökatapa ie' iu̱té:
—Erë ¿ì wa se' tö ie'pa tièmi ká̱ i'se a̱
wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱?
5 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?
Ie'pa iiu̱té,
—Kul (7).
6 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ ta̱ pan
kul klö'wé̱itö ta̱ wëstela chéitö Skëköl
a̱ ta̱ iblatéitö mé ittökatapa a̱ watiè pë'
a̱, eta̱ es ie'pa tö iwé̱. 7 Ñies nima tsit-
sirla tso'rak iwa̱ elkela e' ki̱ wëstela
chéitö Skëköl a̱ ta̱ ittökatapa patkéitö
iwatiök. 8 Pë' ulitane chké de wë' ta̱
chkè bata a̱te̱ e' shtérakitö iëne döka̱
kkö̋ kul. 9 Ichkérak e'pa döka̱ mil tkëyök
(4.000) ulatök. E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ie'pa
yuémine 10 ta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa
ta̱ míyal ká̱ kiè Dalmanuta ee̱.

Fariseowakpa tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suè̱

(Mateo 16.1-4; Lucas 12.54-56)

11 Fariseowakpa debitu̱ Jesús ska' ta̱
ittémirak ie' ta̱ kësik wa. Ie'pa é̱na ie'
tsa̱iak, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱ ikié tö ì kë̀ o̱r
yi a̱ ese wé̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie'
patkë'bitu̱ Skëköl tö. 12 Jesús siwa̱' tkéka̱
i̱ski̱ë ta̱ ichéitö:
—¿Ì kue̱ki̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kieke a' tö
iwà kkachoie tö yi dör ye'? Moki̱ yö a' a̱
ichè tö ese kë̀ kkayërpa a' a̱.
13 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ ie' e̱' iéka̱ne
kanò a̱ ta̱ imía̱ batsöri wi̱she̱t.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè

(Mateo 16.5-12)

14 Eta̱ Jesús ttökatapa é̱na ilè chowa
tsè̱mi ñè. Pan etkë̀ mírak iwa̱ e̱' ta̱ kanò
a̱. 15 Jesús iché ia̱rak:
—¡A' tso' wösh wa! A' e̱' kkö'nú farise-
owakpa pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱. Ñies a' e̱'
kkö'nú Herodes pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱.
16 Ittökatapa iché ñì a̱:
—¡Kë̀ se' wa̱ ì ta̱' ñè! 17 Jesús wa̱
ijche̱newa̱, ta̱ ie' iché ia̱rak:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö a' kë̀ wa̱
ì ta̱' ñè? ¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r? ¿Ka̱m a' wa̱
iwà jche̱rwa̱? ¿A' e̱r darërë dö̀ ekkë? 18 A'
wöbla ta̱' ¿e' kë̀ wawër? A' kukuöña ta̱' ¿e'
kë̀ wattsër? ¿A' kë̀ é̱na ia̱neia̱? 19 Mik ye'
tö pan ske̱l wadë' wëpa döka̱ mil ske̱yök
(5.000) ekkë a̱, eta̱ ¿kkö̋ bik ibata kit a'
tö?
Ie'pa iiu̱té:
—Dabom eyök ki̱ bök (12).
20 —Ñies mik ye' tö pan kul (7) wadë'
wëpa döka̱ mil tkëyök (4.000) ekkë a̱,
eta̱ ¿kkö̋ bik wà ië' a' tö ibata wa?
Ie'pa iiu̱té:
—Kul (7).
21 Eta̱ ie' iché ia̱rak:
—¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r?

S'wöbla kȅ wawër eköl e' bua'wé̱ne Jesús tö

22 E' ukuöki̱ ta̱ idemirak Betsaida ta̱
wëm wöbla kȅ wawër ese debitu̱ eköl pë'
wa̱ Jesús a̱ ta̱ ikköchökerak ie' a̱ tö ikő
ulà wa a̱s ibuarne. 23 Eta̱ ie' tö iklö'wé̱wa̱
iulà a̱ ta̱ iyéttsa̱itö bánet. Ee̱ ie' tö iwöbla
bök nuwé̱ka̱ wiri wa ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱
ichakéitö, "¿Be' wöbla wawëne?" 24 Eta̱
wëm tö ká̱ weblé ta̱ iché:
—Pë' sue̱keyö erë ye' wa iwër wësua
kal shköke su̱ë.
25 Eta̱ Jesús ulà méka̱ne iwöbla ki̱
ta̱ wëm tö ká̱ sué̱ krereë ta̱ iwöbla
wawënene buaë. Íyi ulitane sué̱itö buaë.
26 Eta̱ Jesús tö ipatkémine iu a̱ ta̱ iché ia̱:
—Kȅ be' mi'ktkö pë' shu̱a̱.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'

(Mateo 16.13-20; Lucas 9.18-21)

27 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ena ittökatapa
míyal ká̱ tso' tseë a̱te̱ Cesarea Filipo e' a̱.
Ñala̱ ki̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma pë' tö ichè, ye' dör yi?
28 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke
tö be' dör Skëköl ttekö̈l bak kiè Elías
shke̱neka̱ne e'. We̱lepa skà tö icheke tö
be' dör Skëköl ttekölpa skà bak e' we̱le.
29 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa'
blúie e'.
30 Erë Jesús kȅ wa̱ ie'pa kàne yi dör ie',
e' chök yi a̱.

Jesús e̱' biyő ché tö itterawa̱

(Mateo 16.21-28; Lucas 9.22-27)

31 Jesús tö ie'pa a̱ itsá̱ ché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë tai̱ë.
Judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa
wökirpa ñies s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö ye' waterattsa̱. Ye' tterawa̱, erë
e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
32 Ttè e' chéitö ie'pa a̱ wöshak. Erë Pe-
dro tö ie' kiémi bánet ta̱ iuñémiitö. 33 Erë
Jesús e̱' wötrée ta̱ ittökatapa weblé kr-
ereë ta̱ Pedro uñéitö i' es:
—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye'
yöki̱! Be' kȅ tö íyi sue̱ we̱s Skëköl tö
isue̱ke es; be' tö isue̱ke we̱s s'ditsö tö
isue̱ke es.
34–35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ittökatapa ena
pë' male̱pa kié e̱' ska' ta̱ ichéitö:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kȅ ulà
a̱ se̱ne michoë dȍpa. Erë yi e̱' mettsa̱
ttèwa̱ ye' dalërmik ena ye' ttè buaë e'
dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi e̱'
yuak ye' ttökataie, ese kȅ kàne tkinukia̱
e̱' ki̱. E' skéie ie' ka̱wöta̱ e̱' chök dȍ ittèwa̱
wötëulewa̱ krus mik ekkë. Es ie' ka̱wö-
ta̱ shkök ye' itöki̱. 36 Íyi ulitane tso' ká̱ i'
a̱, e' de a' ulà a̱, erë se̱ne michoë e' kȅ
dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie bua' a' a̱?
37 Se̱ne michoë kȅ pato̱rpa ì wa. 38 Mik
ye' dör S'ditsö Alà, e' dene ye' Yé̱ olo
ta̱', ñies ibiyöchökwakpa batse'r e'pa ta̱,
eta̱ wé̱pa jaëne ye' ki̱ pë' sulusipa kȅ tö
Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kȅ tö imaso
dalöiè es esepa wörki̱, esepa ki̱ ye' jaër-
daë ñies.

9 Ñies ie' tö iché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱,
e' we̱lepa tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de
diché ta̱', e' sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

Jesús tö ilo tai̱ë e' kkaché ittökatapa a̱

(Mateo 17.1-13; Lucas 9.28-36)

2 Ká̱ teröl ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ bata
ka̱kke̱ë e' ki̱. Pedro, Santiago ena Juan
e'pa mítse̱r iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ee̱ ie'pa wö
sha̱ë ie' manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱. 3 Ie' datsi'
manenettsa̱ mía̱ dalölöë saruruë, kȅ yi a̱
ká̱ wa'ñe datsi' sunuk a̱s idöttsa̱ saruruë
es. 4 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttekölpa bak ká̱
ia̱ia̱ë kiè Elías ena Moisés e'pa sué̱ ka̱-
pakök Jesús ta̱. 5–6 Ie'pa tkinewa̱ tai̱ë. Pe-

dro kë̀ é̱na ì a̱neia̱ chè, e' kue̱ki̱ ichéitö
Jesús a̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak, buaë se' tso' í̱e̱!
Sú̱ sa' tö úla yuèka̱ mañatkuela, etkue
be' a̱, etkue Moisés a̱, etkue Elías a̱. 7 Eta̱
mochka tö ie'pa ki̱téwa̱ ta̱ e' shu̱a̱ ie'pa tö
ttö̀ ttsé tö ichè: “Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë
ye' é̱na, e' ttö̀ ttsö́.” 8 E' bet ta̱ ie'pa ká̱ sué̱
ipamik ta̱ ie'pa isué̱ tö kë̀ yi ku̱'ia̱, Jesús
ë̀ dur ie'pa ta̱.
9 Ie'pa datskene wöwa'k ta̱ Jesús tö
ie'pa a̱ ichè:
—Ì sué̱ a' tö e' kë̀ pakar yi a̱ dö̀ mik
ye' dör S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne
e' ukuöki̱.
10 E' kue̱ki̱ ie'pa tté iwakpa ë̀ ñì ta̱. Erë
ie'pa ñì chaköke: “Ie' ttéwa̱ shke̱neka̱ne
¿i̱ma e' wà dör?” 11 Ie'pa tö Jesús a̱
ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne
ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
yöki̱?
12 Ie' iiu̱térak:
—E' yëne tö Elías datse̱ ke̱we. Ie' tö
ì ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' yöki̱. Erë ¿ì kue̱ki̱ Skëköl
yëkkuö tö ichè tö S'ditsö Alà, e' weirdaë
ena iwatërdattsa̱? 13 Ye' tö a' a̱ ichè tö
Elías dë'bak, eta̱ ie'pa tö iwe'ik sia̱rë we̱s
ie'pa ki̱ ikiane es. E' bak we̱s ie' tté tso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.

Kabëla eköl a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 17.14-21; Lucas 9.37-43)

14 Mik idenerak wé̱ ittökatapa male̱pa
tso' ee̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö tai̱ë pë' tso'
ipamik. Ñies isué̱itörak tö s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa ñì iu̱töke
ie'pa ta̱. 15 Mik pë' tö Jesús sué̱, eta̱ iwö
krarulune ta̱ itu̱nemirak ishke̱'u̱k. 16 Ie'
tö ichaké ittökatapa a̱:
—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töke?
17 Wëm eköl tö iché ie' a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, í̱e̱ ye' wa̱ ye' aladu-
laköl debitu̱ be' a̱. Wimblu sulusi tso' ia̱
e' kue̱ki̱ kë̀ itto. 18 Ká̱ wa'ñe wé̱ ie' tso'
ee̱ wimblu tö ie' é̱na ká̱ chöwe̱kewa ta̱
ikéu̱re i̱ski̱ ta̱ shuya deka̱ ikkö̀ a̱, ikà
blarke ñì mik ena ikranewa̱. Be' ttökat-
apa a̱ ikiéyö tö wimblu e' trë'ú̱shkar erë
kë̀ ie'pa a̱ io̱ne.
19 Jesús tö iiu̱té:
—¡A pë' kë̀ e̱rblöta̱' Skëköl mik!
¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye' tö a'
dalë'ttsemirö? Kabëla ñe' tsú̱bitu̱ ña.
20 Eta̱ ie'pa wa̱ kabëla mítse̱r Jesús
ska'. Erë mik wimblu sulusi ñe' tö Jesús
sué̱ ta̱ kabëla painuwé̱ka̱itö tai̱ë a̱nerö
i̱ski̱ e̱' tréka̱ burup burup ta̱ ikkö̀ a̱ shuya
deka̱. 21 Jesús tö kabëla yë́ a̱ ichaké:
—¿Mik i' wamblënemi ie' ta̱?
Iyë́ tö iu̱té:
—Mik ie' ià̱ tsirlala e'ta̱mi. 22 Tai̱ë
wimblu tö ie' ma'wé̱ ttèwa̱. Mikle ta̱
iu̱yéwa̱itö bö' a̱ ö di' a̱ ittowa̱ie. Sa' sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa. Ilè o̱rmi be' a̱, e̱'ma sa' ki̱mú.
23 Jesús tö iiu̱té:
—¿We̱s bö ibikeitsèmi tö ye' kë̀ a̱
io̱nuk? Yi e̱rblöke Skëköl mik, ¡ese a̱ ì
ko̱s o̱rmi!
24 Eta̱ kabëla yë́ tö iché a̱neule:
—Ye' e̱rblöke Skëköl mik. ¡Ye' ki̱mú kí̱
e̱rblök imik!
25 Mik Jesús tö isué̱ tö tai̱ë pë' daparke,
eta̱ wimblu sulusi uñéitö i' es:
—A wimblu, kabëla i' tteke be' tö
kukuö̀ kë̀ wattsër, kë̀ tto. Ye' tö be' ké e̱'
yö́ttsa̱ kabëla i' a̱. Kë̀ be' e̱' tiu̱kwa̱ne ie'
a̱.
26 Wimblu a̱neka̱ ta̱ kabëla skà é̱na ká̱
chöwé̱wa̱neitö. E' ukuöki̱ ie' e̱' yéttsa̱ ta̱
kabëla a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es. E' kue̱ki̱ pë'
tai̱ë tö ichè tö moki̱ iduowa̱. 27 Erë Jesús
tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱ iki̱mé e̱' kökka̱ ta̱
ie' e̱' kéka̱.
28 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ we̱shke̱ ta̱
ittökatapa tö ie' a̱ ichaké bánet.
—¿Ì kue̱ki̱ sa' kë̀ a̱ wimblu e'
trëneshkar?

29 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wimblu sulusi ese trëo̱shkarmi ikiè
S'yë́ a̱ e' ë̀ wa‡

Jesús skà e̱' biyö́ ché tö itterawa̱

(Mateo 17.22-23; Lucas 9.43-45)

30–31 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ ee̱
tkami Galilea. Ie' tso' ie'pa wöbla'u̱k, e'
kue̱ki̱ ie' kë̀ ki̱ ikiane tö wé̱ ie'pa tso' e'
jche̱rwa̱ yi wa̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱
pë' ulà a̱ ta̱ ye' tterawa̱rakitö. Erë e' ki̱ ká̱
de mañat ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
32 Erë ì ché ie' tö, e' wà kë̀ a̱ne ie'pa
é̱na, ñies ie'pa suanerak ichakök.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱

(Mateo 18.1-5; Lucas 9.46-48)

33 E' ukuöki̱ ie'pa demi Cafarnaúm.
Mik ie'pa dewa̱ we̱shke̱, eta̱ Jesús tö ie'pa
a̱ ichaké:
—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töro ñala̱ ki̱?
34 Erë ñala̱ ki̱ ie'pa ñì iu̱töro tö wé̱ dör
ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa si-
wa̱'bléwa̱. 35 Eta̱ Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ie'pa
dabom eyök ki̱ böl e'pa kiéitö ta̱ ichéitö
ia̱:
—Yi ki̱ ikiane tö idö̀ ibua'ie imale̱pa
tsa̱ta̱, e' ta̱ ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa
diki̱a̱ ikanè mésoie iki̱moie.
36 E' ukuöki̱ ta̱ alala duése̱ritö eköl
ie'pa shu̱shaë ta̱ ikéka̱itö ulà a̱ ta̱ ichéitö
ia̱rak:
37 —Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttö̀ wa,
ese tö ye' wák kiéwa̱. Es ñies yi tö ye'
kiéwa̱, ese kë̀ wa̱ ye' ë̀ kinewa̱, yi tö ye'
patkë'bitu̱, e' kiéwa̱itö ñies.

Yi kë̀ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tso' buaë se' ta̱

(Mateo 10.42; Lucas 9.49-50)

38 Juan tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö
eköl, e' tö aknama trë'wé̱yal be' ttö̀ wa.
Erë ie' kë̀ ku̱' se' ta̱, e' kue̱ki̱ sa' tö iché ia̱
tö kë̀ iwa̱ria̱.
39–40 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Yi tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' ttö̀ wa, ese
kë̀ a̱ ye' yënuk suluë. Yi kë̀ ku̱' ñippök se'
ta̱, ese tso' se' ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ iwöklö'wa̱r.
41 Yi isie tö di' kakla ë̀ mé a' a̱ yè, ye' dör
Cristo e' icha a' dör e' kue̱ki̱, moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö ese a̱ iské pato̱rdaë buaë.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱

(Mateo 18.6-9; Lucas 17.1-2)

42 “Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, ese
eköl ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë
tai̱ë shu̱te̱ tkö̀ka̱ ák wawoie mue̱wa̱ ikuli'
a̱ batrèemi dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 43–44 A' ulà
tö a' ké ì sulu wamblök, e' ta̱ itöö. A'
döwa̱ se̱ne micho a̱ ulà etkë̀, e' dör buaë.
E' skéie a' döwa̱ bö' ké̱ a̱ ulà bötkë e'
dör suluë. Ee̱ bö' kë̀ wöitta̱'wa̱. 45–46 A'
klö̀ tö a' ké ì sulu wamblök, e' ta̱ itö̋ö.
A' döwa̱ se̱ne micho a̱ klö̀ etkë̀, e' dör
buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ klö̀ bötkë
e' dör suluë. 47 A' wöbla tö a' ké ì sulu
wamblök, e' ta̱ iyö̋ttsa̱. A' döwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱ wöbla ek ë̀, e' dör buaë. E'
skéie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wöbla bökë e' dör
suluë. 48 E' ké̱ a̱ öña tö s'kateke ke̱kraë kë̀
duöta̱'wa̱, ñies bö' wöñarke kë̀ wöitta̱'wa̱.
49 “S'weir e' dör s'paiklè we̱s iyiwak
jchè ña'wè̱ mè Skëköl a̱ ese paiklè dayë
wa es. 50 Dayë dör buaë, erë kë̀ ikke ta̱'ia̱,
e' ta̱ kë̀ ibuarpaia̱ne. Kë̀ a' tö dayë kke
chöu̱kwa a' e̱r a̱. A' se̱nú bë̀rë ñita̱.”

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö

(Mateo 19.1-12; Lucas 16.18)

10 Jesús e̱' yéttsa̱ Cafarnaúm mía̱
Judea ta̱ itkattsa̱ Jordán a̱ wi̱she̱t.
Ee̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa
wöbla'wé̱mitke we̱s ie' wöblar es. 2 Eta̱
fariseowakpa we̱lepa de ie' ska' ta̱ ie'pa
tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:

‡**9:29** ***ikiè S'yë́ a̱ e' ë̀ wa:*** Yëkkuö këchke we̱le tö ikí̱ kuötkéka̱ i' es: *ena batsè wa.*

—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa ö au?
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì u̱k Moisés tö a' ka' ttè dalöiëno ki̱?
4 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Moisés tö iké̱wö me' se' a̱ ñì owa
yëkkuö muk s'tayë a̱ ta̱ itrë'u̱kshkar.
5 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ttè
e' me'a̱t a' a̱ es. 6 Erë mik ká̱ i' yöne, eta̱
kë̀ idir es. Itso' kitule i' es: 'Skëköl tö se'
yö' wëm ena alaköl. 7 E' kue̱ki̱ wëpa kë̀
se̱rpaia̱ iyë́ ena imì e'pa dapömik ta̱ ise̱r-
dawa̱ alaköl ta̱. 8 Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱
ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ë̀ es.'¶¶ Es ikite̱a̱t,
e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ià̱ böl, ie'pa yöne we̱s
wák eköl ë̀ es. 9 E' kue̱ki̱ wé̱pa batséwa̱
Skëköl tö esepa kë̀ batsökök yi tö.
10 Mik ie'pa dene we̱shke̱, eta̱ ittökat-
apa tö ie' ichaké ttè e' ki̱. 11 Ie' tö ie'pa
iu̱té:
—Wëm tö itayë éwa, ese tö alaköl ské
tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak
ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱. 12 Ñies tayë tö
iwëm éwa, ese tö wëm ské tsé̱wa̱ne,
e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak ke̱we e'
dalöse̱wé̱wa̱.

Jesús tö ikié S'yë́ a̱ ala'rla ki̱

(Mateo 19.13-15; Lucas 18.15-17)

13 Eta̱ pë' wa̱ ala'rla debitu̱ a̱s Jesús
ulà mùka̱ iki̱. Erë ittökatapa tö pë' e'pa
uñélor. 14 Mik e' sué̱itö ta̱ iluneka̱ ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱
kë̀ iwöklö'wa̱ria̱. 15 Moki̱ ye' tö ichè tö yi
kë̀ e̱' wö̀öwa we̱s alala es ì blúie Skëköl
tso' e' kiowa̱, ese kë̀ döpawa̱.
16 Eta̱ ie' tö ala'rla paklö'wé̱wa̱ ta̱ iulà
méka̱ iki̱ ta̱ ie̱r buaë ché ia̱.

Inuköl blu' eköl e' tö Jesús a̱ ichaké

(Mateo 19.16-30; Lucas 18.18-30)

17 Mik Jesús shkémitke, eta̱ wëm deb-
itu̱ eköl tu̱neule, e̱' tkérö kuchë ki̱ ie'
wörki̱, ta̱ ie' a̱ ichakéitö:
—A s'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì
wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà
a̱?
18 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' kié buaë? Skëköl
eköl ë̀ dör buaë. 19 Ie' ttè dalöiëno e' jche̱r
be' wa̱: 'Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̀ a'
ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱, kë̀ a'
ka̱wö ta̱' akblök, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök
ka̱chè wa, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ki̱tö'u̱k, a' yë́
ena a' mì e'pa dalöiö́.'§§
20 Wëm ie' iu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ttè e' ko̱s
dalöië'bitu̱ ye' tö ye' ià̱ duladula e'ta̱mi.
21 Jesús ie' sué̱ e̱r bua' wa ta̱ ichéitö:
—Íyi etkë̀ kianeia̱ be' a̱ wè̱, e' dör i': Be'
yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱
iské múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be'
shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë
tai̱ë döraë be' ulà a̱ ká̱ jaì a̱.
22 Ie' dör inuköl blu' tai̱ë, e' kue̱ki̱ mik
e' ttséitö, eta̱ iwö éwa i̱ski̱ ta̱ imía̱ e̱riane
tai̱ë.
23 Jesús tö ká̱ sué̱ ipamik ta̱ ichéitö it-
tökatapa a̱:
—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱
ì blúie Skëköl tso' e' a̱!
24 Ttè e' tö ittökatapa tkiwé̱wa̱, erë ie'
tö ie'pa a̱ iskà chéne:
—¡A ala'r, darërëë idir dökwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱! 25 Inuköl blu'pa a̱ dökwa̱ ì
blúie Skëköl tso' e' a̱, e' dör darërëë tkö̀ka̱
kameio tkö̀mi datsi' yuo diké ese wöukla
a̱ e' tsa̱ta̱.
26 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa kí̱
tkinewa̱ tai̱ë ta̱ ie'pa ñì chaké:
—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?

¶¶**10:8** Génesis 2.24
§§**10:19** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

27 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kë̀ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë kë̀ dör
es Skëköl a̱, ie' a̱ íyi ulitane o̱rmi.
28 Pedro tö ie' a̱ ichémi:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be'
ta̱.
29 Jesús iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö iu ö iëlpa
ö ikutapa ö imì ö iyë́ ö ila'r ö iká̱ méa̱t
ye' dalërmik ena ye' tté buaë dalërmik,
30 e' ta̱ ká̱ i' ki̱ ese ulà a̱ iské dörane tai̱ë
döka̱ u cien eyök. Es ñies iëlpa ö ikutapa
ö imì ö iyë́ ö ila'r ö iká̱ ese döraë iulà a̱
döka̱ cien eyök. Erë ñies iweirdaë sia̱rë
ye' tté buaë kue̱ki̱. Erë aishkuö ta̱ se̱ne
michoë döraë iulà a̱. 31 Erë i̱'ñe ta̱ s'tso'
tai̱ë ke̱weie esepa döraë bataie, ena s'tso'
bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë ke̱weie.

Jesús skà e̱' biyö́ chéne tö itterawa̱

(Mateo 20.17-19; Lucas 18.31-34)

32 Eta̱ ie'pa mirka̱ ñala̱ ki̱ micho
Jerusalén. Jesús shkörami ittökatapa
yöki̱ ke̱we. Ittökatapa mir tkirulewa̱ ena
pë' mir ie'pa itöki̱ e'pa suane. Ie' ttökat-
apa dabom eyök kí̱ böl, e'pa kiémiitö
bánet ta̱ ì tköraë ie' ta̱ e' pakémiitö
ie'pa a̱. Ichéitö: 33 “Se' mirka̱ Jerusalén
i', eta̱ ee̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' merdattsa̱
sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ulà a̱. Ie'pa tö ye'
kichateraë ta̱ ye' wömerattsa̱ pë' kë̀
dör judiowak esepa ulà a̱ ttèwa̱. 34 Ye'
wayueraë ie'pa tö, iwiri tuöraë ye' ki̱, ye'
pperarakitö, ena ye' tterawa̱rakitö; erë e'
ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.”

Santiago ena Juan tö ka̱wö kié Jesús a̱

(Mateo 20.20-28)

35 Santiago ena Juan e'pa dör Zebedeo
ala'r e'pa dewa̱ Jesús o̱'mik ta̱ ichéitö ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' ki̱ ikiane tö ì
kieke sa' tö be' a̱ e' mú sa' a̱.
36 Ie' tö ichakérak:
—¿Ì kiane a' ki̱?
37 Ie'pa tö iiu̱té:
—Mik be' tkëneka̱ s'blúie olo ta̱' tai̱ë,
eta̱ ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tkökse̱r be' o̱'mik,
eköl be' ulà bua'kka, eköl be' ulà bak-
li̱'kka s'wëttsu̱k be' ta̱.
38 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kë̀ wa̱ ijche̱r ì kiök a' tso'. ¿Íyi
yeraë ye' tö bacha'bachaë, e' yarmi a' a̱?
¿A' e̱' ché weinuk we̱s ye' weirdaë es?
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö́, sa' dirmi.
Ie' tö iché ia̱:
—Ye' tka̱' wà yeraë a' tö. A' weirdaë
we̱s ye' es. 40 Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà
bua'kka ö ye' ulà bakli̱'kka, e' kë̀ ké̱wö
menuk ye' a̱. E' tso'tke klöule yi a̱ imeke
esepa a̱.
41 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa
döka̱ dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa
uluneka̱ Santiago ena Juan ki̱. 42 Erë ie'
tö ie'pa kié se̱raa̱ ta̱ ichéitö:
—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè, esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱
ie'pa ki̱ ke̱kraë, ñies iblúpa tö ie'pa
patkeke kësik wa. 43 Erë a' kë̀ kàne
e̱' wamblök es. E' skéie, a' isie e̱'
yuak s'wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa
s'male̱pa diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie.
44 Ñies a' isie e̱' yuak ibua'ie s'male̱pa
tsa̱ta̱, ese ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ s'male̱pa a̱
kanè mésoie. 45 Ye' dör S'ditsö Alà, e'
kë̀ dë'bitu̱ a̱s yi tö ye' ki̱mù, ye' dë'bitu̱
s'ki̱muk ena e̱' muktsa̱ ttèwa̱ s'tso' tai̱ë e'
nuì̱ skéie. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱' wöökwa
s'male̱pa kanè mésoie.

Bartimeo bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 20.29-34; Lucas 18.35-43)

46 Ie'pa demi Jericó. Mik Jesús e̱'
yökettsa̱tke ittökatapa ta̱ ena pë' dami
tai̱ë itöki̱ e'pa ta̱, eta̱ ee̱ wëm eköl sia̱rë
tkër ñala̱ ska'. E' dör inuköl kak kiökwak
kiè Bartimeo dör Timeo alà, e' wöbla kë̀
wawër. 47 Mik ie' ittsé tö Jesús Nazaret
wak damitkö, eta̱ ie' iché a̱neule:
—¡A Jesús, s'blú bak David e' aleri, ye'
sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!

48 Tai̱ë pë' tö ie' uñeke a̱s isiwa̱'blö̀wa̱,
erë ie' kí̱ a̱rkeka̱:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
49 Eta̱ Jesús e̱' duése̱r ta̱ ichéitö:
—Ie' kiö́ttsa̱.
Eta̱ wëm wöbla kë̀ wawër, e' kiéttsa̱
ie'pa tö ta̱ ichérakitö ia̱:
—Be' e̱r kuú̱. Be' e̱' kö́ka̱. Ie' tso' be'
kiök.
50 Eta̱ wëm tö ipaio ki̱kke̱ yéttsa̱
ppéu̱mi ta̱ ie' e̱' kéka̱ bet dewa̱ Jesús ska'.
51 Ta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' tö iwè̱ be' a̱?
Ta̱ ie' tö iiu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ye' ki̱ ikiane tö ye'
wöbla buarne.
52 Jesús tö iché ia̱:
—Be' e̱rblé ye' mik, e' wa be' buanene.
Be' yúne.
E' wösha̱ ta̱ ie' wöbla buanene ta̱ imía̱
Jesús ta̱ ñala̱ wa.

Jesús demi Jerusalén

(Mateo 21.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

11 Mik Jesús ena ittökatapa
dökemitke Betfagé ena Betania
tso' tsi̱net Jerusalén, Olivo ké̱bata kuli' a̱
ta̱ ee̱ ie' tö ittökatapa kié böl 2 ta̱ ichéitö
ia̱rak:
—A' yú wì̱ u wëne eruleë ee̱. Mik a'
demi ee̱, e' bet ta̱ burro pupula moule-
wa̱ kue̱raë a' tö etö kë̀ ki̱ yi e̱' tkëuleka̱
ese. E' wötsö́ö ta̱ itsúbitu̱ ña. 3 Yile tö
a' a̱ ichakeke: '¿Ì u̱k a' tso'?', e' ta̱ iiu̱tö́:
'Skëkëpa ki̱ ikiane', e' wa ie' tö imène.
4 Eta̱ ie'pa míyal tö burro ñe' kué̱,
motër ukkö a̱ ñala̱ sha̱ë. Iwötsée ie'pa tö
tsè̱mi.
5 Eta̱ we̱lepa iëte̱r ee̱ e' tö ichakérak:
—¿Ì u̱k a' tso'? ¿Ìie a' tö burro se̱
wötsée?

6 Ittökatapa tö iiu̱té we̱s Jesús tö iché
ia̱ es ta̱ ie'pa tö iébitu̱. 7 E' ukuöki̱ it-
tökatapa wa̱ burro bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa
tö ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro ki̱ ta̱ Jesús e̱'
tkéka̱ iki̱. 8 Tai̱ë pë' tö ipaio ki̱kke̱ shuélor
ñala̱ ki̱, iskà tö kal kö̀ të'lor kañika̱ tsè̱mi
ese shuélor ñala̱ ki̱ Jesús ñalé̱ tso̱ie.
9 Pë' mirwa̱ ke̱weie Jesús yöki̱ ñies
itöki̱, e'pa ulitane a̱rke tai̱ë:
—¡Skëköl ki̱köka̱sö! Yi datse̱ ie' ttö̀ wa,
ayëcha buaë e'. 10 E' datse̱ s'wëttsu̱kne
s'blúie we̱s se' yë́ David bak es. Ayëcha
buaë ie'. ¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱köka̱sö!*
11 Jesús dewa̱ Jerusalén ta̱ imía̱ dewa̱
Skëköl wé a̱. Ie' tö íyi weblé se̱raa̱. Ká̱
tuirketke, e' kue̱ki̱ imía̱ Betania ittökat-
apa dabom eyök ki̱ böl, e'pa ta̱.

Jesús tö higowö yulé

(Mateo 21.18-19)

12 Bule es ta̱ mik ie'pa e̱' yélur Beta-
nia, eta̱ Jesús dué bli wa̱. 13 Ka̱mië ie' tö
higuera klö̀ sué̱ kö̀ arwa̱ buaë. Ie' mía̱
iweblök tö iwö ta̱'. Erë kë̀ ie' wa̱ iwö
ku̱ne. Ka̱m iwö ké̱wö döwa̱, e' kue̱ki̱ ikö̀
ë̀ arwa̱ tai̱ë.
14 Ie' tö iché higo klö̀ a̱:
—¡Kë̀ yi tö be' wö katepaia̱!
E' ttsé ittökatapa tö.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Mateo 21.12-17; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

15 Ie'pa demi Jerusalén ta̱ Jesús de-
wa̱ Skëköl wé a̱. Ee̱ ie' e̱' kéka̱ wé̱pa
tso' íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k e'pa
trë'u̱kyal. Inuköl mane'u̱kwakpa† mesa
trélurka̱itö. Ñies nuböl wata̱u̱kwakpa
kula' trélurka̱itö. 16 Ñies ie' kë̀ tö yi a̱
ka̱wö mè íyi tsu̱ktkö Skëköl wé shu̱a̱.
17 Eta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke ta̱ ichéitö:

---

*11:10 Salmo 118.25-26

†11:15 ***inuköl mane'u̱k:*** Judiowak a̱ inuköl tso' wakanewè̱ Skëköl wé ë̀ a̱, e' tue̱kene ie'pa tö inuköl ëse wa.

—Skëköl tö iyë'a̱t iyëkkuö ki̱: ‘Ye' u
kirdaë tto ye' ta̱ wé ká̱ ulitane wakpa a̱,’[‡]
erë a' tö iia'wé̱ka̱ akblo wéie.
18 Mik e' ttsé sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö,
eta̱ ie'pa ileritsémi Jesús ttowa̱ie. Ie' tö
s'wöbla'we̱ke e' tö pë' ko̱s tkiwé̱wa̱, e'
kue̱ki̱ judiowak wökirpa suane iyöki̱.
19 Erë mik ká̱ tuine, eta̱ ie' e̱' yéttsa̱
Jerusalén ittökatapa ta̱.

Higo klö̀ sinewa̱

(Mateo 21.20-22)

20 Bule es bla'mi ie'pa tkamine higuera
klö̀ o̱'mik, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö isinewa̱ dö̀
iwí kicha ë̀. 21 Eta̱ ì bak e' a̱newa̱ Pedro
é̱na, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús a̱ iché:
—A S'wöbla'u̱kwak, isa̱ú̱ higuera klö̀
wayë'abö e' sinewa̱.
22 Jesús iiu̱té:
—A' e̱rblö́ Skëköl mik. 23 Moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö yi tö iché ka̱bata wì̱ a̱: ‘¡Be'
e̱' skö́ttsa̱ í̱e̱ a̱núwa dayë a̱!’ ta̱ iklö'wé̱itö
moki̱ kë̀ ibikeitse̱ka̱ bötböt tö ì chéitö e'
wà tköraë, e' ta̱ es iwà tköraë. 24 E' kue̱ki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö iklö'ú̱ tö ì kié a' tö
Skëköl a̱ e' wà detke a' ulà a̱, eta̱ iwà
döraë. 25–26 Ñies mik a' tso' ikiök ie' a̱,
eta̱ ilè tté tso' a' wa̱ yile ki̱, ese nuí̱ olo'yö́
iki̱ a̱s S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö a' icha olo'yö̀
a' ki̱ ñies.

¿Yi tö ka̱wö mè Jesús a̱?

(Mateo 21.23-27; Lucas 20.1-8)

27 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa dene Jerusalén.
Jesús shkö̀dur Skëköl wé a̱. Eta̱
sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak
kue̱blupa e'pa de ie' ska' 28 ta̱ ichaké ia̱:
—¿Yi ttö̀ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi
tö e' ké̱wö mé be' a̱?
29 Ie' tö iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té
a' tö, e' ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö
iké̱wö me' ye' a̱. 30 ¿Yi tö Juan patkë'
s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö
s'ditsö? Ye' iu̱tö́.
31 Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichekerakitö: “Sö
ichèmi tö Skëköl tö ipatkë'bitu̱, e' ta̱ ie'
tö se' a̱ ichèmi: ‘¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ wa̱ ie' ttè
klöo̱ne?’” 32 Pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö Juan
dör Skëköl tteköl chökle, e' kue̱ki̱ ie'pa
suane pë' yöki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö icheke ñì
a̱: ‘Kë̀ se' a̱ iyënuk tö s'ditsö tö ie' patkë'.’
33 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kë̀ tö a' a̱ ichepa tö yi tö
ye' a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté

(Mateo 21.33-46; Lucas 20.9-19)

12 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es:
“Wëm eköl tö uva kuatké ta̱ië̱
ta̱ ikköiéwa̱itö buaë, ka̱uk biéitö uva
diö̀ tuoie. Ñies úla yuéitö ka̱kke̱ë uva
kkö'noie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipeitéa̱t wëpa
we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipata̱ù̱ ie' a̱ iwörke
e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ bánet.
2 Mik uva wöline tso'tke wë'ia̱ë shtè, eta̱
ie' tö ikanè méso patkémi eköl ie' icha
tsu̱k. 3 Erë ie'pa tö ikanè méso klö'wé̱wa̱
ppé ta̱ië patkémine ulà wöchka. 4 Eta̱
kanè wák tö ikanè méso skà patkémine
eköl, erë e' shka̱'wé̱ ie'pa tö iwökir ki̱
ta̱ iché suluë. 5 E' ukuöki̱ ta̱ eköl skà
patkémine ie' tö ta̱ e' ttéwa̱ ie'pa tö.
E' ukuöki̱ ikanè mésopa skà patkémiitö
ta̱ië, erë ie'pa tö we̱lepa ppélor we̱lepa
ttélur.
6 “Bata ekkë ta̱ ia̱te̱ia̱ eköl ë̀. E' dör
iwák alà, e' dalër ta̱ië ie' é̱na. E' patkémi-
itö ta̱ ie' ibikeitsè: ‘Ye' alà idir, e' kue̱ki̱
ie'pa tö idalöieraë.’ 7 Erë ie'pa tö iché ñì
a̱: ‘Ká̱ i' a̱tdaë ie' wì̱ ulà a̱. Ittöwa̱sö, es
ká̱ i' döraë se' ulà a̱.’ 8 E' kue̱ki̱ ie'pa tö
iklö'wé̱wa̱ ttéwa̱ ta̱ inú kéu̱mi ie'pa tö
uva ké̱ a̱ bánet.”

‡**11:17** Isaías 56.7

9 Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ chaké:
—¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Ì we̱raë kanè wák
tö? Ie' mira kanéu̱kwakpa ttökulur ta̱ uva
kané meraneitö pë' kua̱'ki̱ a̱.
10 Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱,
¿e' kȅ su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:
‘Ák watéttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
11 E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iwe-
blök.’¶
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
12 Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö
ie'pa ché, e' kue̱ki̱ ie'pa é̱na iklö'wa̱kwa̱.
Erë ie'pa suane pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
iméa̱t ta̱ iponemi.

S'wökirpa patau̱k, e' tté

(Mateo 22.15-22; Lucas 20.20-26)

13 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö fariseowakpa
we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa
patkémi Jesús ska'. Ie'pa ki̱ ikiane tö ie'
tö ilè chè ikkatoie. 14 Ie'pa demi ie' ska'
ta̱ ichérakitö ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö
ke̱kraë be' ttȍ moki̱. Be' tö sulitane sue̱ke
ñikkëë. I̱ma pë' tö be' cheke e' kȅ ki̱
be' tkine. E' kue̱ki̱ be' tö s'wöbla'we̱ke
yësyësë Skëköl ñale̱ tté wa. Ichő sa' a̱,
Roma wökir kibi patuȇ̱sö ¿e' dör buaë ö
kȅ idör buaë?
15 Erë ie' tö isué̱wa̱ tö ie'pa e̱' öke e̱r
sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ia̱rak:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ye' ma'u̱k tsa̱iè?
Inuköl wöshki tsú̱bitu̱ ña et suȇ̱.
16 Eta̱ ie'pa tö inuköl wöshki tsé̱mi ie'
a̱ et ta̱ ie' tö ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.

17 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese
mú ie' a̱, ta̱ ko̱s Skëköl icha ese mú ie' a̱.
Ie' tö ie'pa iu̱té es, e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱.

¿S'duolur e' shke̱rmika̱ne ö au?

(Mateo 22.23-33; Lucas 20.27-40)

18 Eta̱ saduceowakpa we̱lepa de Jesús
ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱ e' kȅ
shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
19 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè
dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ e' tö ichè i' es:
Wëm blënewa̱ kȅ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wö-
ta̱ ischő tsu̱kwa̱ a̱s ilà kȍka̱ iël blënewa̱, e'
a̱. 20 Etökicha wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa,
ikibi alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kȅ alà
a̱te̱. 21 Ie' itöki̱ iël tö ischő tsé̱wa̱, erë e'
ñies blënewa̱ kȅ alà a̱te̱. E' sȕ̱ iwamblëne
iël ta̱ 22 ena imale̱pa ta̱. Ie'pa kul blëru-
lune kȅ alà a̱te̱ alaköl e' ta̱. Bata ekkë
ta̱ ñies alaköl e' blënewa̱. 23 Wëpa kul
e' bak alaköl eköl ȅ ta̱. Mik s'duowa̱ e'
shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dȍmi ie' wëm
chőkie?
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kȅ wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule, ñies
ie' diché kȅ jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' wöa̱
ká̱ chowa. 25 Mik s'duolur e' shke̱neka̱ne,
eta̱ wëpa ena alakölpa kȅ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱.
E'pa míyal we̱s Skëköl biyöchökwakpa
tso' ká̱ jaì a̱ kȅ se̱rta̱'wa̱ ñita̱ es. 26 ¿A'
ki̱ kiane jche̱no tö moki̱ s'duowa̱ e'pa
shke̱rdaka̱ne? Skëköl ut Moisés ta̱ kal tsir
wöñarke bö'ie, e' shu̱a̱, ¿e' pakè kȅ a̱rit-
sule a' wa̱ Moisés yëkkuö ki̱? E' ké̱wö ska'
ta̱ Skëköl tö iyë': ‘Ye' dör Abraham, Isaac
ena Jacob, e'pa Këköl.’§ 27 E' wà kiane
chè tö ie' kȅ dör s'duowa̱, e'pa Këköl. ¡Ie'
dör s'ttsë'ka, e'pa Këköl! Ta̱ië a' wöa̱ ká̱
chowa.

¶**12:11** Salmo 118.22-23

§**12:26** ***Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl:*** Mik ttè e' yë' Skëköl tö Moisés a̱, eta̱ Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blë̱rulunebak ká̱ ia̱ia̱ë. We̱s ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta̱. Éxodo 3.6 sa̱ú̱.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ibua'ie?

(Mateo 22.23-40)

28 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa
dur eköl ie'pa tso' ñì iu̱tök e' ttsök. Ie' tö
ittsé tö Jesús tö ie'pa iu̱té buaë, e' kue̱ki̱
ie' ichaké ia̱:
—Skëköl ttè dalöiëno, ¿e' wé̱ne dör
ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
29 Ie' iiu̱té:
—Skëköl ttè dalöiëno kibiie imalè̱ tsa̱-
ta̱ e' dör i': 'A Israel aleripa, a' tö ittsö́.
Këkë dör se' Këköl, e' ȅ dör Skëköl. 30 E'
dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa ena a' wák ko̱s wa
ena a' e̱rbikè ko̱s wa ena a' diché ko̱s
wa.' 31 E' itöki̱ e' dör i': 'A' male̱pa dalërit-
sö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.' Kȅ ttè ta̱'
dalöiëno tkö̀ka̱ ttè böt e' tsa̱ta̱.
32 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa,
e' tö iché ia̱:
—A s'wöbla'u̱k, be' iu̱té buaë. Ì ché
be' tö e' dör moki̱. Skëköl dör eköl ȅme.
Kȅ e' skà ta̱. 33 Ñies s'ka̱wöta̱ ie' dalërit-
sök se' e̱r ko̱s wa ena se' ka̱bikeitsö̀ ko̱s
wa, ena se' diché ko̱s wa, ñies s'ka̱wöta̱
s'male̱pa dalëritsök we̱s se' wák e̱' dalër
es. E' wé̱sö, e' ta̱ e' dör buaë se' a̱ tkö̀ka̱
iyiwak jchëule ña'wè̱ wa'ñe ena iyiwak
jchëule skà mèsö Skëköl a̱ e' ko̱s tsa̱ta̱.
34 Mik ie' isué̱ tö s'wöbla'u̱kwak ttè
dalöiëno wa, e' tö ie' iu̱té buaë yësyësë,
eta̱ ie' tö iché ia̱:
—Ì blúie Skëköl tso' e' o̱'mik tsi̱net be'
tso'.
Eta̱ kȅ yi kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà
chakök.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?

(Mateo 22.41-46; Lucas 20.41-44)

35 Jesús tso' ie'pa wöbla'u̱k Skëköl wé
a̱ ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿We̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö ichèmi tö wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie, e' dör s'blú bak kiè David
e' aleri? 36 Erë David wák tö iyë' Wiköl
Batse'r wa i' es:
'Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno tai̱ë,
dö̀ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klö̀
diki̱a̱ eta̱.'**
37 Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör
David aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi David tö
ie' Këköl?
Eta̱ pë' tso' tai̱ë, e'pa tö Jesús ttö̀ ttseke
e̱r bua' wa.

Jesús tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté

(Mateo 23.1-36; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

38 Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' shu̱a̱ ie' tö
iché: "A' e̱' kkö'nú s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa yöki̱. Ie'pa wöbatsö shkök
datsi' batsì̱ë ese mik wé̱ pë' tso' tai̱ë ese
ska' a̱s pë' tö ie'pa shke̱'ù̱ we̱s këkëpa
dalöiërta̱' tai̱ë es. 39 Ñies se' ñì dapa'wo̱
wé a̱ ena wé̱ ie'pa ka̱wö tkö'we̱kerakitö,
ese ska' kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' esepa
a̱, ese yuleke̱ ie'pa tö e̱' tkoie. 40 Ie'pa tö
alakölpa schö́ u yeta̱'ttsa̱ iulà a̱, eta̱ ittök-
erak S'yḗ ta̱ braraë sulitane wöwa idik-
i̱ñoie tö ie'pa dör pë' buaë yësyësë. Ie'pa
weirdaë sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱."

Alaköl sia̱rë tö inuköl mé Skëköl a̱

(Lucas 21.1-4)

41 Etökicha ta̱ Jesús tkër kalkuö tso'
inuköl ioie mè Skëköl a̱ e' wösha̱ pë' tso'
inuköl iök kalkuö a̱ e' sa̱u̱k. Inuköl blúpa
tso' tai̱ë esepa tö inuköl ieke tai̱ë. 42 E'
wösha̱ë ta̱ alaköl sia̱rë dör schö́ debitu̱
eköl, e' tö inuköl wöshkila yöule cobre
wa tuè̱ tottola ese iéwa̱ böt kalkuö ek a̱.
43 Jesús tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö ia̱:

** **12:36** Salmo 110.1

—Moki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö alaköl sia̠rëla
dör schö́ wí̠ tö inuköl iéwa̠ kibiie imale̠pa
tö iié ko̠s e' tsa̠ta̠. 44 Ie'pa ulitane tö
inuköl kuö̀ a̠te̠ ese ié, erë ie' sia̠rë, e' tö
ie' wa̠ itso' se̠noie e' ko̠s méttsa̠. E' kue̠ki̠
ye' tö ie' ché es.

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̠

(Mateo 24.1-2; Lucas 21.5-6)

13 Mik Jesús e̠' yéttsa̠ Skëköl wé a̠,
eta̠ ittökata eköl tö iché ie' a̠:
—¡A s'wöbla'u̠k, isa̠ú̠! U bua'buaë
yöule ák bua'buaala wa.
2 Ie' iiu̠té:
—U ko̠s tso' bua'buaë sué̠ a' tö íe̠, e'
olordawa̠ se̠raa̠, iékwö ë̀ kë̀ a̠tpa ñì bata
ki̠.

¿Ì wa sö isuë̠mi tö ká̠ i' e̠rkewatke?

(Mateo 24.3-28; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

3 E' ukuöki̠ ta̠ ie'pa míyal ka̠bata kiè
Olivo tkërka̠ Skëköl wé wösha̠ë ee̠. Jesús
e̠' tkése̠r ta̠ Pedro, Santiago, Juan ena An-
drés e'pa tö ie' a̠ ichaké bánet: 4 “Ichö́ sa'
a̠: ¿mik íyi ekkë wamblërmi? ¿Ì wa sö
isuë̠mi tö iwamblërketke?”
5–6 Ie' iiu̠té: “Ta̠i̠ë pë' datse̠ e̠' chök tö
ie'pa dör ye'. Icherarakitö: ‘Ye' dör wé̠
pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e’’, ta̠ pë' ki̠ter-
arakitö ta̠i̠ë. E' kue̠ki̠ a' tso' wösh wa a̠s
kë̀ yi tö a' ki̠tö'ü̠.
7 “Mik a' tö ibiyö́ ttsé tö ká̠ ta̠i̠ë wakpa
ñippöke ta̠i̠ë wì̠ a̠ dià a̠, eta̠ e' kë̀ tö a'
tkiu̠k. E' wake' tköraë, erë ká̠ i' e̠rwami
e' kianei̠a̠. 8 Ká̠ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wakpa ñip-
pöraë ñita̠. Ñies í̠ tö ká̠ wöti̠'we̠raë ká̠
wa'ñe. Ñies ká̠ tseë wakpa tteraë bli tö
ta̠i̠ë. Íyi ekkë dör e̠rpa s'tsá̠ weirketke
ka̠m ye' döne e' yöki̠ ese. E' dör we̠s
alaköl alà ku̠rketke ta̠ ikirirke es.
9 “A' e̠' kkö'nú. A' merdattsa̠
s'shu̠lökwakpa a̠ ta̠ a' burdaë sia̠rë
judiowak ñì dapa'wo̠ wé a̠. Ie'pa tö a'
keraë e̠' duökse̠r shu̠lè s'wökirpa ena
s'blúpa wörki̠ ye' tté kue̠ki̠. Es a' tö ye'
tté pakeraë ie'pa a̠. 10 Erë ka̠m ká̠ i'
e̠rwa e' yöki̠ ye' tté buaë e' ka̠wöta̠ pakè
ká̠ ulitane wakpa a̠. 11 Mik a' menettsa̠
ttè shu̠lökwakpa a̠, eta̠ kë̀ a' tkinuk
i̠ma a' e̠' tsa̠tkö̀mi. Mik e' ké̠wö de, eta̠
kë̀ a' ttö̀pa a' wákpa e̠r wa, e' skéie
Wiköl Batse'r ttöraë a' wa. E' kue̠ki̠ ttè
eraë Skëköl tö a' a̠ chè e' chö́. 12 Eta̠
we̠lepa tö iël wömerattsa̠ ttèwa̠, iyë́ tö
ilà wömerattsa̠, ñies ala'r e̠' köraka̠ iyë́
ena imì kkatök a̠s ittö̀wa̠. 13 Sulitane
tö a' sue̠raë suluë ye' ttè kue̠ki̠. Erë yi
e̠' tkéwa̠ darërëë döka̠ bata ekkë, esepa
tsa̠tkërdaë.
14 “Íyi sulusi tö ì dör batse'r ia'wë̠ ñáie
e' tkërdaka̠ wé̠ kë̀ ika̠wöta̠ tkèka̠ ee̠††
(yi tso' yëkkuö i' sa̠u̠k, e' é̠na iwà a̠nú).
Mik e' sué̠ a' tö, eta̠ wé̠pa se̠rke Judea
e'pa tkö́yalmi ka̠bata a̠. 15 Yi tso' u bata
ki̠ ese kë̀ dökwa̠ne we̠shke̠ iíyi yökt-
sa̠, itkö́shkarmi. 16 Ñies yi tso' kaneblök
kañika̠ ese kë̀ dökwa̠ne we̠shke̠ idatsi'
yöktsa̠. 17 E' ké̠wö ska' ta̠ alakölpa alà
ku̠rketke ena alakölpa tsu' muke ilà
a̠ ¡wëstela i̠na esepa ta̠! 18–19 S'ditsö
weirdaë ta̠i̠ë shu̠te̠ ko̠s kë̀ s'we'ikule ekkë
mik ká̠ yö' Skëköl tö dö̀ ikkë ta̠, ñies ko̠s
kë̀ s'weirpa aishkuö ta̠ ekkë. E' kue̠ki̠ ik-
iö́ Skëköl a̠ a̠s kë̀ e' wamblër a' ta̠ yuëdiö
ké̠ska'. 20 E' ké̠wö kë̀ wöö́pawa Skëköl
tö, e̠'ma kë̀ yi isie a̠tu̠kia̠ ttsë'ka. Erë e'
ké̠wö wöerawaitö, wé̠pa shu̠kitbakitö es-
epa dalërmik.
21–22 “Ka̠chökwakpa e̠' köraka̠ e̠' chök
tö ie'pa dör wé̠ pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie
e' ö ie'pa dör Skëköl tteköl we̠le. E'pa
tö ì kë̀ o̠r yi a̠ ese we̠raë s'ki̠tö'wo̠ie
tö ie'pa ttè dör moki̠ë. Dö̀ wé̠pa shu̠kit
Skëköl tö, esepa ki̠tö'wë̠mi e' mú ki̠tërmi
e̠'ma. E' kue̠ki̠ yile tö iché a' a̠: ‘Isa̠ú̠, wé̠
pairine'bitu̠ idi' wa s'blúie e' dur íe̠’, ö
‘Isa̠ú̠, idur wì̠e̠’, e' ta̠ kë̀ a' tö iklö'wa̠r.

††**13:14** ***Íyi sulusi...tkèka̠ ee̠:*** Mateo 24.15 sa̠ú̠.

23 ¡A' tso' e̱rki̱! Íyi ekkë biyö́ chétkeyö a'
a̱ ke̱weie.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë

(Mateo 24.29-35,42,44; Lucas 21.25-36)

24 “Erë s'weine e' ké̱wö tka, eta̱ diwö
wötuirdawa̱, ñies si'wö kë̀ wöñarpaia̱.
25 Bëkwö darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱
jaì a̱ e' wöti̱rdaë. 26 Eta̱ ye' dör S'ditsö
Alà, e' datse̱ mò a̱ diché ta̱' tai̱ë olo
ta̱' tai̱ë, e' wërdaë. 27 Skëköl biyöchök-
wakpa patkeramiyö wé̱pa shu̱kitbakyö,
esepa dapa'u̱kka̱ ek tsi̱ní ë̀me. Ie'pa tö
iyuleraë ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ ká̱ i' bata e̱rk-
erö ee̱ ena wé̱ ká̱ jaì bata e̱rkerö ee̱.
28 “A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà saú̱
higo klö̀ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena
e̱rpa iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r
tö duas dewa̱tke tsi̱net. 29 Es ñies mik
a' tö isué̱ tö íyi ekkë wamblërke, eta̱ a'
wa̱ ijche̱nú tö ye' datskene, e' diwö de-
wa̱tke tsi̱net. 30 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es
esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 31 Ka̱shu̱k ena ká̱
i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kë̀ e̱rpawa
yës.
32 “Erë e' ké̱wö e' diwö kë̀ jche̱r yi wa̱.
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa
kë̀ wa̱ ijche̱r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kë̀
wa̱ ijche̱r. S'yë́ ë̀ wa̱ ijche̱r.
33 “A' kë̀ wa̱ ijche̱r we̱kkë ta̱ idiwö de,
e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱, a' se̱nú wösh wa.
34 E' dör we̱s wëm eköl mi'kea̱ ka̱mië
ká̱ kua̱'ki̱ a̱ es. Ie' tö iché ikanè mé-
sopa a̱: ‘U kkö'nú ña.’ Eta̱ kanè tuléa̱titö
ie'pa bik ekkë a̱. Ie' tö iché ie' ká̱
wékkö kkö'nukwak a̱: ‘Be' tso' wösh wa.’
35 Es ñies a' tso' e̱rki̱. A' kë̀ wa̱ ijche̱r
mik ye' dör we̱s u wák es e' dotkene.
Ye' dömibitu̱ ká̱ tuinetke ekkë alè, ká̱
sha̱böts alè, dakro a̱ne ekkë alè ö ká̱ ñine
alè ta̱. 36 A' tso' wösh wa dö' a' kuè̱wa̱yö
kapè a̱. 37 Ttè chéyö a' a̱, e' chekeyö suli-
tane a̱: ¡A' tso' wösh wa!”

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wè̱wa̱

(Mateo 26.1-5; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)

14 Ká̱ böt ë̀ kianeia̱ Judiowak
Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'wo̱ie. Ñies e' ké̱wö ska' ta̱ Pan Kë̀
Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tkö'we̱ke
judiowak tö. Sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö
Jesús aleritsé ki̱tö'wè̱ iklö'wo̱wa̱ ttèwa̱.
2 Ie'pa we̱lepa tö iché:
—Kë̀ sö wamblö̀ Se' Yë́pa Yërulune
Egipto e' ké̱wö a̱ a̱s pë' kë̀ shu̱ti̱rka̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na iklö'wa̱kwa̱ iki̱tè wa.

Jesús klö̀ ki̱ kiö̀ masmas téka̱ alaköl eköl tö

(Mateo 26.6-13; Juan 12.1-8)

3 Jesús minea̱ Betania, Simón kiri'u̱k
lepra bak, e' u a̱. Ie' tkëria̱ mesa ki̱, e'
dalewa alaköl debitu̱ eköl e' wa̱ kiö̀ mas-
mas kiè nardo ese chökle tuè̱ darërë, ese
debitu̱. Kiö̀ e' ukkuö yöule ák kiè alabas-
tro e' wa. Kiö̀ ukkuö kuli' pé̱wa̱itö ta̱
itéka̱ Jesús wökir ki̱. 4 We̱lepa uluneka̱
ie' ki̱ ta̱ iñi a̱ ichérak:
—¿Ì kue̱ki̱ alaköl tö kiö̀ we'ikéwa?
5 Ituè̱ darërë döka̱ s'kaneblö̀ duas ek ské
ekkë. Iwato̱rmittsa̱ s'sia̱rëpa ki̱moie.
Eta̱ suluë ie'pa tö alaköl e' paké.
6 Erë Jesús tö iché:
—Imúa̱t bèrë. ¿Ì kue̱ki̱ a' itsiriwe̱ke?
Íyi buaë kanewé̱ ie' tö ye' a̱. 7 S'sia̱rëpa
tso' ke̱kraë a' shu̱a̱, eta̱ e'pa ki̱mèmi a' tö
mik a' ki̱ ikiane e' ta̱. Erë ye' kë̀ ku̱' ke̱kraë
a' ta̱. 8 Ie' tö iwé̱ ye' a̱ ko̱s ie' a̱ io̱r ekkë.
Ie' kiö̀ té ye' ki̱ ye' kanéwo̱ie ka̱m ye' nu
wötërwa̱ e' yöki̱. 9 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
ká̱ wa'ñe wé̱ Skëköl ttè buaë pakarke ee̱
ipakardaë ñies tö ie' tö ì buaë o̱' ye' a̱. Es
e' kë̀ chöpawa yi é̱na.

Judas tö Jesús wöméttsa̱

(Mateo 26.14-16; Lucas 22.3-6)

10 Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl,
e' eköl dör Judas Iscariote, e' mía̱ sacer-
dotepa wökirpa ska' ichök tö ye' a̱ Jesús
mermittsa̱ a' a̱. 11 Mik e' ttsé ie'pa tö,
eta̱ ittsë'nerak buaë ta̱ ikablé ie' a̱ inuköl
muk. Eta̱ ie' tö ka̱wö yulémi bua'iewa̱
Jesús wömottsa̱.

Jesús bata chkéia̱ ittökatapa ta̱

(Mateo 26.17-29; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

12 Ka̱wö kiè Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱
Wa e' ké̱wö tsá̱ diwö dewa̱tke‡‡ E' diwö
wa ie'pa obeja pupula jcheke Judiowak
Yë́pa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie.
Eta̱ Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ kiane tö sa' mi' ka̱wö
tkö'we̱kesö e' chké kanéu̱k be' a̱?
13 Ie' tö iché ie'pa böl a̱:
—A' yú Jerusalén. Mik a' demi ee̱, eta̱
wëm kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami
ska̱u̱ña a̱. E' itöki̱ a' yú. 14 Ta̱ u wé̱ a̱
ie' demi e' wák a̱ ichö́: 'S'wöbla'u̱kwak
be' chakök ké: ¿Úshu̱ wé̱ a̱ ie' tö ka̱wö
tkö'we̱kesö e' chké ñë̀mi ie' ttökatapa ta̱?'
15 Ie' tö úshu̱ bërie tso' ká̱kke̱ tso'tke ka-
neo̱ule buaë, e' kkacheraë a' a̱. Ee̱ ichké
kaneú̱ se' a̱.
16 Eta̱ ie'pa böl míyal Jerusalén ta̱ íyi
ulitane kué̱rakitö we̱s ie' tö iché es. Ee̱
chkè kanewé̱rakitö ka̱wö tkö'wo̱ie.
17 Mik ká̱ tuine, eta̱ ie' debitu̱ ittökat-
apa dabom eyök kí̱ böl, e'pa ta̱. 18 Mik
ie'pa e̱' tuléser chkök, eta̱ ie' tö iché ie'pa
a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱. E' wák tso' ye' ta̱ chkök.
19 Eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ ie'pa tö ie'
a̱ ichakémi eköl eköl:
—¿Ye' alè idir?
20 Ie' tö iiu̱té:
—E' dör a' dabom eyök ki̱ böl tso' ye' ta̱
pan nuu̱k tka̱' etkë̀ a̱ ñè, e' eköl. 21 Ye' dör
S'ditsö Alà e' ta̱ itköraë we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. Erë wëstela i̱na yi
ye' wömekettsa̱ e' ta̱. ¡Buaë idir wëm e' a̱
tö kë̀ iku̱núpa!
22 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan
klö'wé̱itö, e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱
ta̱ iblatéitö watié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
23 E' ukuöki̱ tka̱' a̱ vino tso', e'
klö'wé̱itö, e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱
ta̱ ie'pa ulitane tö tka̱' e' wayé. 24 Ie' tö
iché ie'pa a̱:
—Vino se̱ dör ye' pë́. Ye' tterawa̱ e' pë'
tërdaë tai̱ë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl
tö, e' wà de. E' wa pë' tai̱ë tsa̱tkërdaë.
25 Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö vino kë̀ yepaia̱yö
dö̀ mik ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱.
Mik ide, eta̱ iskà yeraneyö a' ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.30-35; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

26 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱.
27 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—A' ulitane tköyaldaë. A' ye' mea̱t-
daë ekörla. E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: 'Obeja
kkö'nukwak ttewa̱raëyö, eta̱ obeja por-
dami wì̱ a̱ dià a̱.'¶¶ 28 Erë mik ye'
ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ye' miraë
Galilea a' yöki̱ ke̱we.
29 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erë́ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla,
erë ye' kë̀ tö be' mepaa̱t.
30 Ie' iiu̱té:

---

‡‡**14:12** ***Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö:*** Ka̱wö e' tkö'we̱ke judiowak tö dö̀ ká̱ kul, e' tsá̱ diwö kièrakitö Se' Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö.
¶¶**14:27** Zacarías 13.7

—Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö i' nañewe,
ka̱m dakro skà a̱rne, e' yöki̱ be' tö icheraë
mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.
31 Erë Pedro tö ikí̱ ché ia̱ kröröë:
—Erë́ ye' ttèwa̱mirakitö be' ta̱, erë kë̀
ye' ichepa tö kë̀ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ë̀me.

Jesús tté S'yë́ ta̱ Getsemaní

(Mateo 26.36-46; Lucas 22.39-46)

32 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ká̱ kiè Get-
semaní ee̱. Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—A' a̱te̱ tulur íe̱, ye' mía̱ ttök S'yë́ ta̱.
33 Pedro, Santiago ena Juan e'pa mít-
se̱r iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi chke-
newa̱mi tai̱ë. 34 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱mi-
itö ekkë. A' e̱' tsúa̱t íe̱, kë̀ a' kapökwa̱.
35 E' ukuöki̱ ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱'
kéu̱tër wöwakköt i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱
tö ì tköraë ie' ta̱, e' diwö tköa̱mi ie' ki̱, e'
ta̱ itköú̱u̱. 36 Ie' ichè: “A yë́wöla, íyi uli-
tane o̱rmi be' a̱. Ì tköraë ye' ta̱ e' dör we̱s
íyi bacha'bachaë yèwasö es. E' ulà a̱ ye'
yö́ttsa̱. Erë kë̀ iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es,
iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es.”
37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökatapa
tulur ee̱ ta̱ ie'pa kué̱itö kapö̀tulur. Ie' tö
iché Pedro a̱:
—A Simón, ¿be' kapowa̱? ¿Kë̀ be' wa̱
kapèwa̱ wöklöne dö̀ hora ek ë̀? 38 Kë̀ a'
kapökwa̱. A' ikiö́ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a'
e̱rkiöwe̱ke ese kë̀ e̱' alö̀ka̱ a' ki̱. Moki̱ a'
é̱na ì buaë wa̱k, erë a' diché kë̀ dë'ka̱ iwà
u̱k, e' kue̱ki̱ a' a̱ darërëë idir.
39 Ie' mía̱ne ta̱ tté Skëköl a̱ we̱s ke̱we
itté es. 40 Mik ie' dene ta̱ ie'pa kué̱neitö
kapö̀tulur; ie'pa wöbla surirkewa kapè
wa̱ e' kue̱ki̱. Ie'pa kë̀ wa̱ ttè ku̱ne ie' iu̱-
toie. 41 Ie' skà mía̱ne ttök S'yë́ ta̱ e' dene,
i' ta̱ idare mañatökicha, eta̱ ie' tö iché
ia̱rak:
—¿A' kapö̀tuluria̱ e̱nukeia̱? Wë' a'
kapowa̱. Ye' dör S'ditsö Alà, e' diwö
deka̱tke mèttsa̱ pë' sulusipa ulà a̱. 42 A'
e̱' kö́ka̱, yi tö ye' wömekettsa̱, e' dotke i'
ta̱. Mishka ie' panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö

(Mateo 26.47-56; Lucas 22.47-53; Juan 18.2-11)

43 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa it-
tökatapa dabom eyök ki̱ böl, e' eköl
kiè Judas, e' debitu̱ pë' ta̱ tai̱ë. E'
wakpa debitu̱ tabè ki̱ ena kal wölö
ki̱. Ie'pa patkë'mi sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
ena judiowak kue̱blupa ekkëpa tö. 44 Ju-
das dör iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak:
“Wé̱ shke̱'wé̱yö wöalattsè wa, e' dör ie',
iklö'ú̱wa̱ a' tö ta̱ itsú̱mi kkö'naule buaë
a̱s kë̀ itköshkar.” 45 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱ Jesús
o̱'mik ta̱ iché ia̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak!
Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 46 Eta̱ Jesús
klö'wé̱wa̱ pë' tö.
47 Erë ie'pa iëte̱r ee̱, e' eköl tö itabè
yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi e' kanè
méso kukuöña téttsa̱. 48 Eta̱ Jesús tö
ichaké pë' ekkëpa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱
kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wèwa̱
es? 49 Ke̱kraë ye' bak a' shu̱a̱ s'wöbla'u̱k
Skëköl wé a̱, erë a' kë̀ wa̱ ye' klöo̱newa̱.
Erë i' tköke a̱s itkö̀ we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es.
50 Eta̱ ittökatapa ko̱s tkayalmi tö iméa̱t
ekörla. 51 Erë duladula eköl dowa̱ ie'
itöki̱ e̱' patréwa̱bitu̱ ka̱' ki̱shuo wa, e'
klö'wé̱wa̱rakitö, 52 erë idatsi' ppéea̱titö
wak tkashkarmi sume.

Jesús demi ie'pa wa̱ Judiowak wökir kibipa wörki̱

(Mateo 26.57-68; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

53 Jesús tsé̱mirakitö sacerdote kibi
ska'. Eta̱ ee̱ sacerdotepa wökirpa male̱pa
ena judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa ko̱s daparke.
54 Pedro datse̱ ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱

sacerdote kibi u pamik, eta̱ ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t
tkër Skëköl wé shkëkipa ta̱ bö' baiklök.
55 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena ju-
diowak wökirpa male̱pa tö ttè yuleke
Jesús kkatoie a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱
ttèwa̱, erë kë̀ ie'pa wa̱ ì ttè ku̱ne ikka-
toie. 56 Tai̱ë pë' de ie' kkatök ka̱chè wa,
erë ie'pa ttè kë̀ dë'ttsa̱ ñittsëë. 57 We̱lepa
tö ie' kkatémi ka̱chè wa ta̱ ichérakitö:
58 —Sa' tö ie' ttsë'wa̱ ichök tö Skëköl
wé yö' s'ditsö tö i', e' olo'yerawa̱itö
ta̱ iské, kë̀ yöne s'ditsö wa̱, ese
yuéraka̱neitö ká̱ mañat shu̱a̱.
59 Erë ie'pa ttè kë̀ dë'ttsa̱ ñittsëë.
60 Eta̱ sacerdote kibi e̱' kéka̱ iyamipa
shu̱a̱, ta̱ Jesús a̱ ichakéitö:
—¿Kë̀ be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa
be' kkateke, e' dör ì?
61 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱, kë̀
ie' wa̱ ì iu̱tëne.
Sacerdote kibi ie' skà chaké:
—¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa'
blúie e'? ¿Be' dör Skëköl ki̱kauleka̱ tai̱ë
e' Alà?
62 Jesús ie' iu̱té:
—Tö́, ye' idir. Ye' dör S'ditsö Alà e'
sue̱raë a' tö tkërka̱ Skëköl diché ta̱' íyi
ulitane tsa̱ta̱ e' ulà bua'kka dalöiërta̱'
tai̱ë. Ñies ye' datskene ka̱shu̱k a̱ mò a̱ e'
sue̱raë a' tö.
63 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée
ikkachoie tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:
—¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa ki̱ kiarmiia̱?
64 A' ittsé tö ie' e̱' chö̀ tö ie' dör Skëköl
Alà, e' wa ie' tso' Skëköl chök suluë. ¿We̱s
a' iwe̱ke?
Ie'pa ulitane ñì sini'kué̱ tö ie' ia̱ne
iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱ ttèwa̱.
65 Ie'pa we̱lepa wirituémi iki̱ ñies
iwöbla pabakéwa̱rakitö ta̱ itérakitö ta̱
ichakérakitö:
—Be' dör Skëköl tteköl, e̱'ma sa' a̱
ichö́ka̱ ¿yi tö be' té?
Eta̱ Skëköl wé shkëkipa tö ippé iwö ki̱
tai̱ë.

Pedro tö iblé tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.69-75; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-29)

66 Pedro tkëria̱ i̱ski̱ u pamik, e' dalewa
tayëla debitu̱ e' dör sacerdote kibi e' kanè
méso eköl. 67 Ie' Pedro sué̱ bö'iklök, ta̱
isué̱itö krereë ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' ñies dör Jesús Nazaret wak e' klé
eköl.
68 Pedro tö iblé. Ie' tö iché:
—Kë̀ ye' wa̱ ie' su̱ule. Ye' kë̀ é̱na ia̱ne
tö ì chök be' tso'.
Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ukkö a̱. E' wösha̱ë
dakro a̱ne. 69 Kanè méso ñe' tö Pedro
sué̱ne ta̱ ie' e̱' kéka̱ ichök imale̱pa a̱:
—Ie' i' dör Jesús klépa e' eköl.
70 Erë Pedro tö iskà bléne. E' kuölö ta̱
wé̱pa tso' ee̱ ñies e'pa tö iché ie' a̱:
—Be' dör Galilea wak, e' kue̱ki̱ moki̱
be' dör ie'pa ëltë wak.
71 Ie' tö iché:
—¡Skëköl wörki̱ ye' ichè tö wëm chök
a' tso' e' kë̀ su̱ule ye' wa̱! Kë̀ idör es, e̱'ma
a̱s ye' kichatër.
72 E' wösha̱ë ta̱ dakro a̱ne etökichane,
ta̱ ie' é̱na ia̱newa̱ tö Jesús tö ie' a̱ iyë':
‘Ka̱m dakro skà a̱rne e' yöki̱ be' icheraë
mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.’ Eta̱
ie' ié̱ka̱ tai̱ë.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Lucas 23.1-5; Juan 18.28-38)

15 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ñì
dapa'wé̱ka̱ ta̱ Jesús aleritsétke. Ie'pa wa̱
imítse̱r moulewa̱ mé Pilato a̱. 2 Pilato tö
ichaké ie' a̱:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
3 Sacerdotepa wökirpa tö ie' kkaté tai̱ë.
4 Eta̱ Pilato tö iskà chakéne:

—Ñekkë ie'pa be' kkaté ¿e' ttsébö? ¿Ì
kue̱ki̱ e' kë̀ iu̱tèbö?
5 Erë ie' kë̀ wa̱ iiu̱tëne, e' tö itkiwé̱wa̱
darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱

(Mateo 27.15-31; Lucas 23.13-25; Juan 18.38–19.16)

6 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e'
ké̱wö wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱
s'wöto wé a̱ ese yöktsa̱ eköl émine wé̱
kié pë' tö e'. 7 Wëm kiè Barrabás e' tso'
wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ imale̱pa sulusipa
ta̱. Ie'pa wa̱ s'kötulewa̱ mik ie'pa e̱' ka'ka̱
ñippök romawakpa ta̱ eta̱. 8 Ta̱ pë' deb-
itu̱ Pilato ska' e'pa tö ikié ie' a̱ tö iú̱ we̱s
iwöblar es. 9–10 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne
wa sacerdotepa wökirpa tö Jesús me'ttsa̱
ie' ulà a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ichakérak ia̱:
—A' judiowak blú ¿e' èmineyö?
11 Erë sacerdotepa wökirpa tö pë'
shu̱ti̱wé̱ka̱tke a̱s ie'pa tö kiö̀ Pilato a̱ tö
Barrabás yö̋ttsa̱ Jesús skéie. 12 Pilato tö
ichakéne:
—Eta̱ ¿we̱s a' ki̱ kiane tö ye' tö wëm
kiè a' tö judiowak blú e' wè̱?
13 Ie'pa iiu̱té a̱neule:
—¡Iwötö̋wa̱ krus mik!
14 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?
Erë ie'pa kí̱ a̱rke:
—¡Iwötö̋wa̱ krus mik!
15 Ie' a̱ta̱k buaë ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱
Barrabás yéttsa̱itö. Eta̱ Jesús ppök
patkémiitö ttsa' bata daloie wa. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iméttsa̱ wötèwa̱ krus
mik.
16 Eta̱ iñippökwakpa wa̱ Jesús mítse̱r
ká̱ e' wökir u kiè Pretorio e' shu̱a̱ wé̱
ulat tso' áie ee̱. Ee̱ ie'pa tö iñippök-
wakpa male̱pa kiéttsa̱ dapa'wè̱ ek tsi̱ní
ȅme. 17 Ie'pa tö datsi' mat daloshdalosh
ese iéka̱ Jesús ki̱ blu'ie. Ñies dika'kicha
yuérakitö wöshkiie tkéka̱rakitö iwökir
ki̱ blu'ie iwayuoie. 18 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
wayuémirakitö a̱neule:
—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱
sa' tso'!
19 Eta̱ ippémirakitö ta̱ië iwökir ki̱
kuaköl wölö wa ena iwiri tuérak iki̱ ena
ie' e̱' tulése̱rak kuchë ki̱ iwörki̱ iwayuök
tö sú̱ sa' be' dalöiè.
20 Mik iwayué o̱ne, eta̱ datsi' mat
daloshdalosh, e' yéttsa̱rakitö ta̱ iwák
datsi' iéka̱nerakitö iki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱
wötèwa̱ krus mik.

Jesús wötëne krus mik

(Mateo 27.32-44; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

21 Ñippökwakpa tö wëm kiè Simón dör
Cirene wak, e' kué̱ ñala̱ ki̱, e' datse̱ bánet
micho Jerusalén. Ie' dör Alejandro ena
Rufo yë́. Ie' ké ie'pa tö Jesús krus tsu̱kmi.
22 Ie'pa wa̱ Jesús mítse̱r ká̱ kiè
Gólgota ee̱. (Gólgota e' wà kiane chè
s'wökirdiche.) 23 Eta̱ vino shu̱tuule
kapöli kiè mirra e' wa, ese mé Jesús
a̱ yè, erë kë̀ ie' wa̱ iyanewa. 24 Eta̱
iwötérakitö krus mik. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö we̱s ie'pa tö Jesús
datsi' blatemi ñì a̱.
25 Mik ie'pa tö iwötéwa̱ krus mik, eta̱
diwö de su̱li̱tu (9). 26 Kaltak tso' e' ki̱ itso'
kitule tö ichè: “I' dör judiowak blú e'”, e'
dör iwà kkachoie tö ì nuí̱ ki̱ ie' wötënewa̱
krus mik. 27–28 Ñies wëpa böl akblök-
wakpa wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà
bua'kka, eköl iulà bakli̱'kka.
29 Pë' tköke ee̱ e'pa tö icheke sulu,
iwökir wötiu̱kerak iwöa̱, es ichekerakitö:
—¡Íkëta̱, be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱
eta̱ ká̱ mañat ȅ ta̱ be' tö iyuéka̱ne!
30 ¡E̱'ma be' e̱' tsa̱tkö̋, be' e̱' ö̋wa krus se̱
mik!
31 Es ñies sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö
Jesús wayueke. Ie'pa tö icheke ñì a̱:
—O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kȅ a̱ e̱'
tsa̱tkër. 32 Moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie, moki̱ ie' dör se' Israel

aleripa e' blú, e̱'ma a̱s ie' e̱' ȍwa krus wí̱
mik, e' iarma ta̱ se' e̱rblȍmi ie' mik.
Wé̱pa wötëne ie' ta̱ krus mik e'pa
tso'ñak ie' chök suluë.

Jesús duowa̱

(Mateo 27.45-56; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

33 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱
ttsettseë ká̱ wa'ñe dȍ tsá̱li̱ diwö de mañat
ekkë. 34 E' wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱ ta̱ië̱ ta̱
iché: “Eloí, Eloí, ¿lemá sabactani?” (e'
wà kiane chè: A ye' Këköl, a ye' Këköl,
¿iő́k be' ye' we'ikéttsa̱?)
35 We̱lepa tso' ee̱, mik e'pa tö ttè e' ttsé
ta̱ ichérakitö:
—¿A' ittsé? Ie' tso' Skëköl tteköl bak
kiè Elías, e' kiök.
36 Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök
nuwé̱ka̱ vino shköshkö wa e' tkéka̱itö
kuaköl bata ki̱ ta̱ itkéwa̱ ikkȍ mik a̱s
ikuyȍitö. Ie'pa tö iché:
—Imúa̱t bër, ipanusö suè̱ tö Elías datse̱
iökwa.
37 Jesús a̱neka̱ ta̱ië̱ ta̱ isiwa̱' bata tké.
38 Eta̱ Skëköl wé a̱ ie'pa wa̱ datsi' buririë
ese shu̱ku̱ar u blatoie e' jchënane ká̱kke̱
döttsa̱ i̱ski̱. 39 Eta̱ Roma ñippökwakpa
eköl dör capitán e' durshkö Jesús wömik.
Mik e' tö isué̱ tö we̱s Jesús duowa̱, eta̱
ichéitö:
—Moki̱, wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.
40 Ñies alakölpa iëte̱r ee̱ ie' kí̱ sa̱u̱k
ka̱mië. E' shu̱a̱ eköl dör María Magdala
wak. Iëköl dör María e' dör Santiago
tsirla ḗk ena José, e'pa mì. Iëköl dör Sa-
lomé. 41 Alakölpa e'pa bak shkök Jesús
ta̱ ena iki̱me' mik ibak Galilea eta̱. Ñies
alakölpa skà tso' ta̱ië̱ dë'bitu̱ Jesús ta̱ dȍ
Jerusalén.

Jesús nu wötëne

(Mateo 27.57-61; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)

42–43 E' diwö dör judiowak a̱ íyi kané-
wo̱ie e̱no diwö yöki̱. Ká̱ tuirketke[§§] e'
ku̱e̱ki̱ wëm eköl kiè José Arimateawak,
e' kësik iéwa̱ ta̱ imía̱ Jesús nu kiök Pi-
lato a̱ blèwa̱. Ie' dör judiowak wökirpa
e' eköl dalöiërta̱' ta̱ië ese. Ñies ie' tso' ì
blúie Skëköl tso' e' ké̱wö panuk. 44 Pi-
lato tkinewa̱ tö Jesús duowa̱tke, e' ku̱e̱ki̱
ie' tö icapitán kié chakè tö moki̱ Jesús
duowa̱tke. 45 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱, eta̱
ie' tö Jesús nu ké̱wö mé José a̱ tsè̱mi. 46 E'
ukuöki̱ ta̱ José tö datsi' ukuö bua'bua
saruru ese tué̱ et. Jesús nu éwaitö krus
mik, e' patréwa̱itö datsi' ñe' wa bléwa̱
ákuk biule s'nu blóie ese a̱. Eta̱ ákuk kkȍ
wötéwa̱itö ák bërie wa. 47 Wé̱ Jesús nu
menewa̱ e' sué̱ María Magdala wak ena
María dör José mì, e'pa tö.

Jesús shke̱neka̱ne

(Mateo 28.1-10; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)

16 Mik e̱no diwö tka, eta̱ María Mag-
dala wak ena María dör Santi-
ago mì ena Salomé e'pa tö kiȍ masmas
bua'bua ese tué̱ mí ie'pa wa̱ tèka̱ Jesús
nu ki̱. 2 Eta̱ domingo bla'mi e̱rpa diwö
tskine ta̱ ie'pa míyal wé̱ Jesús nu blëne
ee̱. 3 Ie'pa ñì a̱ iché:
—¿Yi tö se' a̱ ák yèmittsa̱ ákuk kkȍ a̱?
4 Erë mik ie'pa tö iweblé, eta̱ ie'pa tö
isué̱ tö ák rratune bánet. Ák e' dör bërie.
5 Mik ie'pa dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö
isué̱ tö duladula tkër eköl ulà bua'kka, e'
datsi' saruruë batsi̱ë. Ie'pa tkinewa̱ iyöki̱.
6 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:
—Kȅ a' tkinukwa̱. Ye' é̱na ia̱ne tö a' tso'
Jesús Nazaret wak köte̱wa̱ krus mik e' nu

[§§] **15:42-43** ***Ká̱ tuirketke:*** Judiowak ttè dalöiëno tö i̱chè tö s'nu kȅ tse̱rta̱'mi e̱no diwö a̱. E̱no diwö e' tkërkewa̱mi Viernes ká̱ tuine ekkë. Ñies kȅ idör buaë ie'pa a̱ tö s'nu a̱t áie nañewe. E' ku̱e̱ki̱ José Arimateawak é̱na Jesús nu akwa blèwa̱ bet ka̱m ká̱ tuir e' yöki̱.

yulök. Erë kȅ iku̱' íe̱, ie' shke̱neka̱ne. Wé̱
ie'pa tö ime'wa̱ e' tȍ weblő. 7 A' yú Pedro
ena ittökatapa male̱pa a̱ ibiyő chök tö ie'
mitke a' yöki̱ ke̱we Galilea. Ee̱ a' tö ie'
sue̱raë we̱s ie' tö a' a̱ iyë' es.

8 Alakölpa tkinewa̱ painéka̱ tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ie' e̱' yélur ákuk a̱ tkayalmi. Ie'pa
suane, e' kue̱ki̱ kȅ wa̱ ì yëne yi a̱.

María Magdala wak tö Jesús sué̱

[9 Jesús shke̱neka̱ne domingo bla'mi,
e' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché ke̱we María
Magdala wak a̱, e' a̱ ie' tö aknamapa bak
kul (7) e' trëo̱'yal. 10 Eta̱ alaköl e' mía̱
ibiyő chök wé̱pa bak shkök Jesús ta̱ e'pa
a̱. Ie'pa e̱riarke iȕ̱ tulur sia̱rë. 11 Erë mik
ie'pa ittsé tö Jesús shke̱neka̱ne ñies tö
alaköl ñe' tö isué̱, eta̱ kȅ ie'pa wa̱ iklöo̱ne.

Jesús ttökatapa böl e'pa tö ie' sué̱

(Lucas 24.13-35)

12 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa böl shkörami
micho bánet, eta̱ ñala̱ ki̱ Jesús e̱' kkaché
ie'pa a̱, erë iwër kua̱'ki̱. 13 Eta̱ ie'pa míyal
ibiyő chök imale̱pa a̱, erë ñies kȅ ie'pa wa̱
ittȍ klöo̱ne.

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k

(Mateo 28.16-20; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)

14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkaché ittökat-
apa dabom eyök ki̱ eköl e'pa a̱. Ie'pa tu-
lur chkök e' dalewa ie' de. Wé̱pa tö ie'
shke̱neka̱ne e' sué̱, e'pa ttȍ kȅ klöo̱ne
ie'pa wa̱, ie'pa e̱r darërë e' kue̱ki̱. E' ki̱ ie'
tö ie'pa uñélor. 15 Eta̱ ie' iché ie'pa a̱: "A'
yú ká̱ wa'ñe ye' tté buaë e' pakök sulitane
a̱. 16 Yi e̱rblé ye' mik ta̱ ie' e̱' wöskuée
esepa tsa̱tkërdaë. Erë yi kȅ e̱rblëne ye'
mik esepa kichatërdaë. 17 Wé̱pa e̱rblöke
ye' mik esepa tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese we̱raë
iwà kkachoie. Ye' ttȍ wa ie'pa tö ak-
namapa trë'we̱rattsa̱, ñies ie'pa a̱ imeraë
ttoie s'ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. 18 Tkabȅ chők
klö'wé̱wa̱ ie'pa tö ulà wa ö kapöli su-
lusi yéwarakitö, e' ta̱ kȅ ie'pa dȍpa we̱s.
Ñies ie'pa ulà muraka̱ s'kirirke esepa ki̱
ta̱ ibuardane."

Jesús míka̱ne ká̱ jaì a̱

(Lucas 24.50-53)

19 Mik Skëkëpa Jesús ttè e' ché o̱ne,
eta̱ ibutsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ ee̱ ie̱'
tkése̱r Skëköl ulà bua'kka. 20 Eta̱ ittökat-
apa míyal ká̱ wa'ñe Jesús tté buaë pakök.
Skëkëpa Jesús tö ie'pa ki̱mé, ì kȅ o̱r yi a̱
ese u̱k. E' wa ie' tö iwà kkaché tö ie' tté
dör moki̱.][*]

---

[*] **16:20** Yëkkuö këchke we̱le tö 16.9-20 kí̱ kuötkéka̱. Ttè e' kȅ ku̱' yëkkuö këchke bua'ie ese ki̱.

Jesús Tté Buaë Kit Lucas tö

Lucas

Wëm tö yëkkuö i' kit e' wák kiè Lucas. Ie' tö ikit wëm eköl kiè Teófilo e' a̱. We̱lepa tö ibikeitsè tö Teófilo dör romawak eköl ena ie' dör këkëpa tai̱ë ese. Lucas tö ie' a̱ yëkkuö i' kit a̱s ì o̱' Jesús tö ena ì wa s'wöblao̱'itö e' jche̱rwa̱ ie' wa̱ yësyësë.

Yëkkuö i' ki̱ Lucas tso' ikkachök tö Jesús dë'bitu̱ sulitane tsa̱tkök, Israel aleripa ena pë' ulitane. Jesús kë̀ dë'bitu̱ Israel aleripa ë̀ a̱. Lucas tö ichè tö Jesús ku̱ne' ká̱ i' ki̱ sulitane ki̱moie. Ñies Lucas ki̱ ikiane tö s'wa̱ ijche̱rwa̱ tö Jesús dë'bitu̱ iYë́ kkachök se' a̱.

Ì tso' kitule Colosenses 4.14 ena Filemón 24 ena 2 Timoteo 4.11, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö Lucas bak Pablo wapiöu̱k. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' kë̀ dör Israel aleri. Ie' bak kaneblök s'kapeyökwakie. Ñies we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit ká̱ kiè Roma ee̱ Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom teryök (60) ena dabom kuryök kí̱ su̱li̱tu (79) e' shu̱ ulat.

Ttè tsá̱ kitule

1 [1–3] A këkëpa tai̱ë Teófilo, ì o̱' Jesús
tö sa' shu̱a̱ mik ibak ká̱ i' ki̱ eta̱, e'
paka' sa' a̱ wé̱pa itsá̱ su̱'bitu̱ dö̀ ibata
ekkë e'pa tö. Ie'pa dör Jesús ttè buaë
e' kanéu̱kwakpa. Tai̱ë sa' male̱pa imao̱'
shtè yëkkuö ki̱, erë kë̀ idë'ttsa̱ we̱s ikiane
shtè es. E' kue̱ki̱ ye' tö iwà chakéwa̱
bua'iewa̱ itsá̱ dö̀ ibataë. Es ye' isué̱ tö
buaë idir shtèmi be' a̱ yëkkuö i' ki̱ se̱raa̱
we̱s ibak es [4] a̱s be' é̱na ia̱r tö ttè wa be'
wöblane, e' dör moki̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱rke e' biyö́ yëne

[5] Mik Herodes bak judiowak blúie eta̱
sacerdote tso' eköl kiè Zacarías. Ju-
diowak sacerdotepa ñì dapa'o̱ule erule
erule kaneblök Skëköl wé a̱. Zacarías
dör sacerdotepa erule kiè Abías wakpa
e' eköl. Ie' alaköl kiè Elisabet, e' dör ñies
sacerdotepa ditséwö we̱s iwëm es. [6] Ie'pa
böl se̱rke yësyësë Skëköl wöa̱. Ie'pa tö
Skëköl ttè me'bak dalöiëno, e' dalöieke
buaë, kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱'. [7] Erë Elisa-
bet kë̀ döta̱' alàë. Ñies ie'pa böl dör
këkëpalatke.

[8] Etökicha ta̱ mik Zacarías ena imale̱pa
kàne iwakanéu̱k Skëköl wé a̱, [9] eta̱ ie'pa
iné ilè wa we̱s ie'pa wöblar es isuo̱ie
tö yi kàne shkökwa̱ Skëköl wé shu̱a̱ íyi
masmas ña'u̱k Skëköl a̱. Eta̱ idettsa̱ tö
Zacarías ka̱wöta̱ shkökwa̱. [10] Mik ie' tso'
Skëköl wé shu̱a̱ íyi masmas ña'u̱k, e'
dalewa tai̱ë s'daparke u'rki̱ ttök S'yë́ ta̱.
[11] E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl
e̱' kkachéwa̱ ie' a̱ ka̱' tso' íyi masmas
ña'wo̱ie Skëköl a̱ e' ulà bua'kka. [12] Mik ie'
tö Skëköl biyöchökwak sué̱ ta̱ ie' tkinewa̱
suane tai̱ë iyöki̱. [13] Eta̱ biyöchökwak tö
iché ie' a̱:

—A Zacarías, kë̀ be' suanuk. Ì kié be'
tö Skëköl a̱, e' meraëitö be' a̱. Be' alaköl
dör Elisabet, e' döraë alàë, e' wák wëm.
Ie' kiè múka̱ a' tö Juan. [14–15] Ie' döraë
këkëpa tai̱ë Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ e' be'
ttsë'we̱raë buaë kaneë. Ñies ie' tö tai̱ë
pë' ttsë'we̱raë buaë. Ie' kë̀ ì shköshkö
yepa. Ka̱m ie' ku̱r eta̱ Wiköl Batse'r döraë
ie' ki̱ tai̱ë. [16] Ie' tö Israel aleripa tai̱ë, e'
kerane ie'pa Këköl yulökne. [17] Ie' döraë
Skëköl yöki̱ ke̱we itté pakök. Ie' tö ipak-
eraë Wiköl Batse'r diché tai̱ë e' wa we̱s
Skëköl tteköl kiè Elías bak ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie' ipakeraë a̱s iyë́ e̱r buarne ila'r ki̱ ena
ila'r e̱r buarne iyë́ ki̱. Ñies ipakeraëitö a̱s
wé̱pa tö Skëköl ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa e̱'
wöbla'ù̱ se̱nuk yësyësë. Es ie' tö ie'pa pat-
teraë Skëköl datse̱ e' panoie.

[18] Eta̱ Zacarías tö Skëköl biyöchökwak
a̱ ichaké:

—¿Ì wa be' ye' a̱ ikkachèmi tö ttè e'
dör moki̱? Ye' dör këkëpalatke. Ñies ye'

alaköl dewa̱tke këkëpalatke, ta̱ ¿we̱s sa'
alala kȍka̱miia̱?
19 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Gabriel. Ye' kaneblöke
Skëköl a̱. Ie' ye' patké ttè buaë i' chök be'
a̱. 20 Erë be' kȅ wa̱ ye' ttè klöo̱ne, e' kue̱ki̱
be' ttȍ wöblërdawa̱ kȅ ttȍpaia̱ dȍ mik be'
alà ku̱ne eta̱. Mik ì chéyö be' a̱ e' ké̱wö
de, eta̱ be' ttörane.
21 E' dalewa ie'pa tso' Zacarías
panuk u'rki̱, e'pa tö ibikeitsé, "¿Ȉ tö ie'
wöklö'wé̱, e' kȅ döttsa̱ bet Skëköl wé
a̱?" 22 Mik ie' dettsa̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö
ie' ttȍ wöblënewa̱, kȅ ie' ttoia̱ ta̱ ulà ȅ
wa ie' tö iwà kkaché ie'pa a̱. Eta̱ ie'pa
é̱na ia̱ne tö ilè sué̱itö kabsue̱ie. Es ie' a̱te̱
me'ie.
23 Mik ie' kanè o̱ne Skëköl wé a̱, eta̱
imía̱ne iu a̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alaköl Elis-
abet duneka̱. Ie' e̱' tkéwa̱ iu a̱ dȍ si' ske̱l,
kȅ dë'ttsa̱ wé̱rö. 25 Ie' tö iché, "Ikkëpa
Skëköl tö alà mé ye' a̱. Es ie' e̱r buaë ché
ye' a̱, ekkë ye' jaëne."

Jesús ku̱rke e' biyő yëne

26 Elisabet duneka̱ e' ki̱ si' de teröl, eta̱
Skëköl tö ibiyöchökwak kiè Gabriel, e'
patké Nazaret, ká̱ e' a̱te̱ Galilea. 27 Ee̱
busi se̱rke eköl kiè María. Ie' ka̱m se̱r
wëm ta̱, erë ie' ttè meule wëm eköl kiè
José e' a̱ se̱nowa̱ ie' ta̱. José dör blu'
bak kiè David e' aleri eköl. 28 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak dewa̱ wé̱ María tkër ee̱, ta̱
ichéitö ie' a̱:
—¿Is be' shke̱ne? Skëköl e̱r buaë ché
be' a̱. Ie' tso'ie be' ta̱.
29 Ttè e' tö María tkiwé̱wa̱ ta̱ ibikeit-
séitö, "¿Iő̱k ye' shke̱'wé̱ es?" 30 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak tö iché ie' a̱:
—A María, Skëköl e̱r buaë ché be' a̱, e'
kue̱ki̱ kȅ be' suanuk. 31 Be' durka̱raë, be'
alà ku̱rdaë wák dör wëm, ikiè múka̱bö
Jesús. 32 Ie' döraë këkë tai̱ë, dalȍ tai̱ë. Ie'
kirdaë Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' Alà.
Skëköl tö ie' meraka̱ blu'ie we̱s iyé̱ bak
kiè David es 33 a̱s Jacob aleripa wëttsȕitö
blu'ie ke̱kraë kȅ e̱rta̱'wa.
34 Eta̱ María tö ichaké Skëköl
biyöchökwak a̱:
—Ka̱m ye' se̱r wëm ta̱, eta̱ ¿we̱s ì ché
be', e' wà tkȍmi ye' ta̱?
35 Skëköl biyöchökwak iiu̱té:
—Wiköl Batse'r döraë be' ki̱, Skëköl
dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' diché a̱rdaë be' ki̱.
E' kue̱ki̱ be' alà ku̱rdaë, e' se̱rdaë Skëköl ȅ
a̱. Ie' kirdaë Skëköl Alà. 36 Ñies be' yami
kiè Elisabet këkëpalatke cheke tö kȅ idö-
ta̱' alàë, e' alà ku̱rdaë. Si' i' wa ta̱ ie' ki̱
ide si' teröl. 37 Ȉ ko̱s o̱r Skëköl a̱, kȅ ì ku̱'
darërë ie' a̱ wȅ̱.
38 Eta̱ María tö iché:
—Ye' dör Skëköl kanè méso, a̱s ie' tö
iȕ̱ ye' ta̱ we̱s be' iché es.
Eta̱ Skëköl biyöchökwak mía̱.

María mía̱ Elisabet pakök

39 E' ukuöki̱ ta̱ María dalì ié ta̱ imía̱ bet
Elisabet pakök. Elisabet se̱rke Judea ká̱
dör ka̱bataie ee̱. 40 Mik ie' dewa̱ Zacarías
u a̱, eta̱ ie' tö Elisabet shke̱'wé̱. 41 Mik e'
ttsé Elisabet tö, eta̱ ilà wöti̱'ne tai̱ë ie'
shu̱a̱ ta̱ Wiköl Batse'r de iki̱ tai̱ë. 42 Ie'
ttémi darërëë ta̱ ichéitö María a̱:
—Skëköl e̱r buaë ché be' a̱ alakölpa
ulitane tsa̱ta̱. Ñies ie' e̱r buaë ché be'
alà ku̱rmi e' a̱. 43 Ye' sia̱rë ¿we̱s e' a̱ ie'
e̱r buaë ché tö ye' Këkëpa mì e' de ye'
pakök? 44 Mik be' tö ye' shke̱'wé̱ e' ttsé
yö, e' bet ta̱ ye' alà wöti̱'ne ye' shu̱a̱
ittsë'ne buaë e' kue̱ki̱. 45 Ȉ yë' Skëköl tö
be' a̱, e' klö'wé̱bö tö iwà tköraë, e' kue̱ki̱
ayëcha buaë be' dör.
46–49 María tö iché:
"Ye' dör Skëköl kanè méso ësela sia̱rë ese
ȅ,
erë e' ska' ie' e̱r de.
E' kue̱ki̱ ie' ki̱kekeka̱ ye' tö.
Ie' dör ye' tsa̱tkökwak, e' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë.
Ie' diché tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tö ì buaë
shu̱te̱ë wé̱ ye' a̱.

E' kue̱ki̱ i'ta̱mi ye' yërdaë: ¡Ayëcha buaë!
¡Skëköl dör batse'r!
50 Wé̱pa tö ie' dalöieke, esepa sue̱ke ie' tö ke̱kraë e̱r sia̱rë wa.
51 Ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱itö idiché tai̱ë wa:
Pë' e̱' ttsȍka̱ tai̱ë esepa tö ì bikeitseke wȅ̱ ese wöklö'wé̱itö.
52 Ká̱ wökirpa u̱yéttsa̱itö ikulé ki̱,
e' skéie s'sia̱rëpa tkéka̱itö.
53 Wé̱pa sia̱rë kȅ wa̱ ì ku̱' ñè,
esepa a̱ ì buaë méitö tai̱ë.
Erë inuköl blúpa esepa patkémiitö ulà wöchka.
54 Israel aleripa dör ie' kanè mésopa.
Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö ie'pa a̱ iyë' tö ie' tö ie'pa sue̱raë e̱r sia̱rë wa.
Ttè e' kȅ chë'wa ie' é̱na.
55 Es ie' tö iyë'bak Abraham a̱,
ñies ie' aleripa ko̱s daia̱ ie' itöki̱ e'pa a̱.”
Es María tö iché.
56 María se̱né Elisabet ska' dȍ si' mañat
ta̱ imía̱ne iu a̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱ne'

57 Mik Elisabet alà ku̱rke e' ké̱wö de,
eta̱ iwà ku̱ne wëm. 58 Mik pë' se̱rke tsi̱net
ena iyamipa e̱kka, e'pa ibiyȍ́ ttsé tö Elis-
abet sué̱ Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, eta̱ ie'pa
ko̱s ttsë'ne buaë we̱s Elisabet es. 59 Mik
ilà ku̱ne' e' ki̱ ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa
debitu̱ ilà tottola kkuölit tërke tsir, e'
ké̱wö tkö'u̱k we̱s ie'pa wöblane es iwà
kkachoie tö alà e' dör judiowak. Ie'pa é̱na
iyȅ́ kiè Zacarías, e' kiè makka̱ iki̱. 60 Erë
imì tö iché:
—Au, ie' kirdaë Juan.
61 Ie'pa tö iché:
—Kȅ yi ku̱' be' yamipa shu̱a̱ kiè es. Eta̱
¿ì kue̱ki̱ be' ikiè mekeka̱ es?
62 Eta̱ ie'pa ulà kkaché ichakoie alà
yȅ́ a̱, “¿I̱ma be' é̱na ikiè makka̱?” 63 Eta̱
iyȅ́ tö kaltak kié, e' ki̱ ie' tö ishté tö
“ikiè Juan.” E' tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱. 64 E'
wösha̱ ta̱ Zacarías ttéka̱ne, eta̱ Skëköl
ki̱kéka̱ ie' tö tai̱ë. 65 Pë' se̱rke tsi̱net, e'pa
ko̱s tkirulune tai̱ë. Ñies pë' ko̱s se̱rke
Judea ké̱bata a̱, e'pa shu̱a̱ itté buneka̱
tai̱ë. 66 Ie'pa ulitane tö itté ttsé e'pa tö
ibikeitsé: “Alà e' döraë këkëpa tai̱ë.”
Ie'pa isué̱ tö Skëköl tso' ie' ta̱, e' kue̱ki̱
ie'pa tö ibikeitsé es.

Zacarías tö Skëköl ki̱kéka̱

67 Eta̱ Wiköl Batse'r de tai̱ë Zacarías ki̱,
e' wa ie' ttémi Skëköl ttekölie ta̱ ichéitö:
68 “Skëköl dör Israel aleripa Këköl,
e' de ie' icha ko̱s tsa̱tkök,
e' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö tai̱ë.
69 Ie' tö S'tsa̱tkökwak diché tai̱ë, e' patké eköl,
e' dör ie' kanè méso bak kiè David e' aleri.
70 E' dör we̱s Skëköl ttekölpa batse'r
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö iyë'a̱t es.
71 Skëköl tö iyë'a̱tbak tö ie' tö se' tsa̱tkeraë s'bolökpa ulà a̱,
ñies wé̱pa é̱na se' a̱r suluë esepa ko̱s yöki̱.
72 Ie' tö ittè batse'r me' se' yȅ́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱
tö ie' se' sue̱raë e̱r sia̱rë wa,
e' kȅ ska' ie' e̱r chë'wa.
73 Ie' tö iyë' se' yȅ́ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham e' a̱
74 tö se' tsa̱tkeraëitö s'bolökpa ulà a̱
a̱s se' se̱r ie' a̱ kȅ suarta̱',
75 ñies a̱s se' se̱r batse'r ena yësyësë ie' wöa̱ se' tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa.
76 A ye' bëbëla, mik be' de këchke,
eta̱ be' miraë ke̱we s'pattök
a̱s se' tö Skëköl kiȍwa̱ buaë mik ide eta̱.
E' kue̱ki̱ be' kirdaë Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' ttekö̈l.
77 Israel aleripa a̱ be' tö ttè pakeraë
a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì sulu wambleke ie'pa tö,
e' olo'yèmi Skëköl tö ie'pa ki̱ itsa̱tkoie.
78 Skëköl tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
e' kue̱ki̱ ie' tö S'tsa̱tkökwak patkekebitu̱ se' a̱ datse̱ ká̱ jaì a̱
olo ta̱' tai̱ë we̱s diwö tskir bla'mi es.
79 Wé̱pa tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱ we̱s s'tso' stui a̱ es,
wé̱pa tso' iduökewa̱tke e' ȅ ki̱nuk,

esepa wöa̱ ká̱ ñi'we̱raë ie' tö a̱s
itsa̱tkërdak.
Ie'pa wëttse̱raitö se̱ne bȅrë ie' ta̱ e' ñalé̱
ki̱.”
Es Zacarías tö iché.
80 Juan talane de këchke ta̱ Wiköl
Batse'r tso' ta̱ië ie' a̱. Ie' se̱né ká̱ wé̱ kȅ
yi se̱rku̱' ee̱ dȍ mik iké̱wö de e̱' kkachoie
Skëköl ttekölie Israel aleripa a̱ eta̱.

Jesús ku̱ne'

(Mateo 1.18-25)

2 Juan ku̱ne', e' ké̱wö ska' ta̱, Roma
wökir kibi kiè Augusto, e' tö ká̱ ko̱s
tso' ie' ulà a̱, e' wakpa kiè shtök ké se̱raa̱.
2 (Ì dör s'kiè tsá̱ kite̱ mik Cirenio dör ká̱
kiè Siria e' wökir e' ké̱wö ska' ta̱.) 3 Suli-
tane ka̱wöta̱ shkökne ká̱ wé̱ iyëpa datse̱
ee̱ e̱' kiè shtök.
4–5 José dör David bak Israel blú e'
aleri. David ku̱ne' Belén a̱te̱ Judea ee̱.
Erë José se̱rke Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱. E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ María ta̱ Belén e̱' kiè shtök.
Ie'pa ttè meuletke ñì a̱ se̱nowa̱ie, erë ka̱m
ie'pa se̱rwa̱ ñita̱. María batsȍ dur. 6 Ie'pa
tso' Belén, e' dalewa ie' alà ku̱rke, e' diwö
de. 7 Wé̱ s'kapökerö, e' wé a̱, kȅ ká̱ ku̱neia̱
ie'pa a̱ kapoie. E' kue̱ki̱ ie'pa míyal iyi-
wak wé a̱ kapökrö. Eta̱ ee̱ ie' alà tsá̱ ku̱ne
wák wëm, ipatréwa̱itö datsi'tak batsì̱ wa
méka̱itö iyiwak tioie ese kulë' a̱ ka̱' skéie.

Skëköl biyöchökwakpa tö ttè buaë ché obeja kkö'nukwakpa a̱

8 E' nañewe tsi̱net Belén obeja
kkö'nukwakpa tso' iiyiwak kkö'nuk. 9 E'
bet ta̱ Skëköl biyöchökwak de eköl ie'pa
ska' ta̱ Skëköl olo ta̱ië e' olo buneka̱
ie'pa pamik, e' yöki̱ ie'pa suane ta̱ië.
10 Erë Skëköl biyöchökwak tö iché ie'pa
a̱: “Kȅ a' suanuk, ttè buaë datse̱ ye' wa̱
a' a̱, e' tö pë' ulitane ttsë'we̱raë buaë.
11 I̱'ñe a' tsa̱tkökwak ku̱ne David ká̱ a̱,
e' dör Skëkëpa pairine'bitu̱ idi' wa a'
blúie e'. 12 A' tö ie' kue̱raë parratulewa̱
datsi'tak batsì̱ wa tër kulë' tso' iyiwak
tioie ese a̱. E' wa a' wa̱ ijche̱r tö ì ché ye'
tö a' a̱, e' dör moki̱.”
13 E' bet ta̱ Skëköl biyöchökwakpa kí̱
de ta̱ië shu̱te̱, e' tö Skëköl ki̱kekeka̱ ta̱
ichekerakitö:
14 “¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱köka̱sö!
¡Ñies wé̱pa a̱ Skëköl e̱r buaë chȍ a̱s esepa
se̱r bȅrë ñita̱ ká̱ i' ki̱!”
15 Mik Skëköl biyöchökwakpa míyalne
ká̱ jaì a̱, eta̱ obeja kkö'nukwakpa tö iché
ñì a̱:
—Mishka Belén, ì ché Skëköl tö se' a̱,
e' wà sa̱u̱k.
16 Eta̱ ie'pa míyal bet, ta̱ María ena
José kué̱rakitö, ta̱ iyëne tö alà àr iyiwak
tio kulë̱́ a̱. 17 Mik ie'pa isué̱, eta̱ ì ko̱s ché
Skëköl biyöchökwak tö ie'pa a̱ alà e' ki̱, e'
pakéne ie'pa tö itso'rak ee̱ e'pa a̱. 18 Mik
wé̱pa tö, ì ché obeja kkö'nukwakpa, e'
ttsé, eta̱ e'pa ko̱s tkirulune. 19 Ttè e' ko̱s
bleke María tö ie̱r a̱ ta̱ ie' iwà bikeitseke
ȅ. 20 Eta̱ obeja kkö'nukwakpa míyalne. Ì
ko̱s ttsé ie'pa tö, sué̱ ie'pa tö, e' ki̱ ie'pa
tö Skëköl ki̱keka̱rami.

Alala Jesús tsé̱mi Skëköl wé a̱

21 Mik alala ki̱ ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa
itóttola kkuölit tée tsir ta̱ ikiè méka̱rak-
itö Jesús we̱s Skëköl biyöchökwak iyë'
María a̱ ka̱m ie' buklurka̱ e' yöki̱ es.
22 Mik Jesús ku̱ne' e' ki̱ ká̱ de dabom
tkëyök (40), eta̱ María ena José mía̱
e̱' batse'u̱k† we̱s ttè dalöiëno kit Moisés
tö e' tö ichè es. Ie'pa wa̱ ilà mí mè
Skëköl a̱ Skëköl wé a̱te̱ Jerusalén ee̱.
23 Skëköl ttè dalöiëno e' ki̱ itso' kitule e'
tö ichè: “Alaköl alà tsá̱ ku̱ne wëm, e' kir-
daë batse'r Skëköl a̱.” E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱
ilà mí mè Skëköl a̱. 24 Ñies ie'pa mía̱ iyi-
wak muk jchè Skëköl a̱ e̱' batse'wo̱ie we̱s
Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es: e' dör dù

†**2:22 *e̱' batse'u̱k:*** E̱' batse'wè̱ i' e' kȅ dör we̱s se' bribriwak e̱' batse'ù̱ es awá wa ì wa.

kiè tórtola, et wë'ñe ena et alaki ö nuböl
pupula böt.
25 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm se̱rke Jerusalén
kiè Simeón. Ie' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl
ki̱ ikiane es. Skëköl tö Israel aleripa
tsa̱tkeke e' ké̱wö paneke ie' tö. Wiköl
Batse'r tso' ie' a̱, 26 e' tö ie' a̱ iyë': "be'
kè̈ blërpawa̱ ka̱m be' tö wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa a' blúie patkeraë Skëköl tö e'
sa̱ù̱ e' yöki̱." 27 Ie' ittsé Wiköl Batse'r
wa tö ie' ka̱wöta̱ shkök Skëköl wé a̱,
e' kue̱ki̱ ie' mía̱ demi ee̱. Ee̱ ñies José
ena María demi. Ie'pa wa̱ ilala Jesús mí
wakanewè̱ we̱s Moisés ttè dalöiëno tö
ichè es. 28 Simeón tö alala kéka̱ ulà a̱ ta̱
Skëköl ki̱kéka̱itö ta̱ ichéitö:
29 "A Skëköl, ye' dör be' kanè méso,
ì yë' be' tö ye' a̱, e' wà sué̱yö.
E' kue̱ki̱ ire', ye' duöwa̱mi bè̈rë.
30 Sa' tsa̱tkökwak patké be' tö e' wà sué̱i-
a̱yö ye' wák wöbla wa.
31 E' patké be' tö ká̱ ulitane wakpa a̱.
32 Ie' döraë we̱s ká̱ olo es, pë' kè̈ dör
judiowak
esepa e̱r ñi'wo̱ie a̱s ie'pa é̱na be' ttè moki̱ë
e' wà a̱r.
Ñies Israel aleripa dör be' icha, e'pa
ki̱kardaka̱ tai̱ë ie' batamik."
Es Simeón tö iché.
33 Jesús ché Simeón tö Skëköl a̱, e' tö
Jesús mì ena iyë́ tkiwé̱wa̱. 34 Ie' tö ikié
Skëköl a̱ a̱s e' e̱r buaë chò̈ ie'pa a̱ ta̱
ichéitö María dör Jesús mì e' a̱:
—Skëköl ibikeitsbak tö alà i' kue̱ki̱ se'
Israel aleripa tai̱ë tsa̱tkërdaë ñies e'pa
tai̱ë weirdaë. Ie' tö Skëköl olo kkacheraë
se' a̱, erë tai̱ë pë' tö ie' wateratsa̱. 35 E' tö
ì bikeitsekesö e' wà kkacheraë. Be' e̱r a̱
idalërdaë tai̱ë we̱s tabè tiè̱wa̱ be' wák e̱r
a̱ es.
36–38 E' wösha̱ ta̱ alaköl debitu̱ eköl
ie'pa ska' kiè Ana, e' dör Skëköl tteköl.
Ie' yë́ kiè Fanuel, e' dör Aser aleri. Ie'
dör këkëpalatke. Ie' se̱ne'wa̱ mik iià̱ busi
eta̱. Ie' se̱ne' wëm e' ta̱ duas kul (7)
è̈ ta̱ iwëm blënewa̱. Ie' schönewa̱ e' ki̱
duas de dabom paryök ki̱ tkël (84). Ie'
se̱rkeie Skëköl wé a̱ idalöiök ñië nañeë
S'yë́ ta̱ ttè wa ena batsè wa. Ie' tö wëstela
chémi Skëköl a̱ alala Jesús kue̱ki̱. Ñies
ipakéitö tai̱ë Israel aleripa male̱pa tso' it-
sa̱tkè panuk esepa a̱.

José ena María míyalne Nazaret

39 Mik José ena María e'pa tö ì ko̱s
kanewé̱ we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè
es, eta̱ ie'pa míyalne Nazaret a̱te̱ Galilea
ee̱, e' dör iwakpa ká̱. 40 Alala talar è̈, e'
tso' buaë, ñies ie' yörke buaë, ika̱bikeit-
söke tai̱ë ta̱ Skëköl e̱r buaë chöke ie' a̱.

Jesús a̱te̱ Skëköl wé a̱

41 Duas bit ta̱ Jesús mì ena iyë́
mi'ke Jerusalén Judiowak Yë́pa Yëru-
lune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k. 42 Mik Jesús
ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök (12), eta̱
ie'pa míyal ka̱wö e' skà tkö'u̱k we̱s ie'pa
wöblar es. 43 Mik iké̱wö tka, eta̱ ie'pa
míyalne iu a̱, erë Jesús a̱te̱ Jerusalén,
e' kè̈ jche̱r imì wa̱ iyë́ wa̱. 44 Ie'pa tö
ibikeitsé tö ie' dami iyamipa ta̱. Ie'pa
shké ká̱ et ta̱ ie'pa isué̱ tö Jesús kè̈ ku̱'
ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa iyulémi iyamipa
dami tai̱ë e'pa shu̱a̱. 45 Erë ie'pa kè̈ wa̱
ie' ku̱ne, e' kue̱ki̱ ie'pa mía̱ne Jerusalén
iyulökne.
46 Ká̱ de böiki es, eta̱ ie'pa tö Jesús
kué Skëköl wé a̱. Ie' tkër s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa shu̱a̱ iki̱ttsök ena
ichakök. 47 Jesús tö iiu̱teke e' ttsé ie'pa
ko̱s tö e'pa wökrarulune ittsök ena isa̱u̱k
tö we̱s ie' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë. 48 Mik imì
ena iyë́ tö ie' sué̱ ee̱, eta̱ ie'pa tkinewa̱.
Eta̱ imì tö iché ia̱:
—A alà, ¿ió̱k be' e' wamblé sa' ta̱ es?
¿Ió̱k be' tö be' yë́ ena ye' e̱riawé̱ ekkë?
Sa' be' yulé tai̱ë.
49 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—¿Ió̱k a' ye' yulé tai̱ë? ¿We̱s a' kè̈ wa̱
ijche̱r tö a' ye' kue̱raë ye' Yë́ u a̱?
50 Erë ì ché ie' tö, e' wà kè̈ a̱ne ie'pa
é̱na.

[51] Eta̲ imía̲ne ie'pa ta̲ Nazaret ta̲ ie' tö
ie'pa ttö̀ iu̲teke buaë ke̲kraë. E' ko̲s bleke
imì tö ie' e̲r a̲. [52] Jesús talarke buaë, ñies
ie' kí̲ yörke tai̲ë, ka̲bikeitsöke buaë, wër
buaë Skëköl wa, ñies s'ditsö wa.

Juan S'wöskuökwak

(Mateo 3.1-12; Marcos
1.1-8; Juan 1.19-28)

3 [1–2] Ká̲ et ta̲ Skëköl tté Juan dör
Zacarías alà e' ta̲ wé̲ kè̀ yi se̲rku̲'
ee̲ ipatkoie ittè pakök. E' ké̲wö ska' ta̲
wëm kiè Tiberio e' dör Roma wökir kibi.
Ie' tkëneka̲ ká̲ e' wökirie, e' ki̲ duas de
dabom eyök ki̲ ske̲l (15). Ie' diki̲a̲ ká̲
tsitsirpa wökirpa tso'. E'pa kiè dör i' es:
Poncio Pilato dör Judea wökir, Herodes
dör Galilea wökir, e' ël kiè Felipe e' dör
Iturea ena Traconítide e' wökir ena Lisa-
nias dör Abilinia wökir. E' ké̲wö ska' ta̲
Anás ena Caifás e'pa dör judiowak sac-
erdotepa wökirpa. E' ké̲wö ska' ta̲ Skëköl
tté Juan ta̲ ká̲ sir poë wé̲ kè̀ yi se̲rku̲' ee̲.
[3] Eta̲ Juan mía̲ di' kiè Jordán kkömik pë'
se̲rke ee̲, e'pa a̲ Skëköl ttè pakök. Ie' tö
iché ie'pa a̲: "A' e̲r mane'ú̲ Skëköl a̲ a̲s a'
nuì̲ olo'yò̀itö a' ki̲ ta̲ a' e̲' wöskuố̲lor iwà
kkachoie." [4] Isaías dör Skëköl tteköl e' tö
Juan tté kit ká̲ ia̲ia̲ë Skëköl yëkkuö ki̲, e'
tö ichè:
"Ká̲ sir poë wé̲ kè̀ yi se̲rku̲', ee̲ yile ttöraë
a̲neule, e' tö icheraë:
'A' e̲r mane'ú̲ Skëköl datse̲ e' yöki̲,
e' dör we̲s ñala̲ yuèsö yësyësë ie' yöki̲ es.
[5] Ká̲blë ko̲s ka̲wöta̲ wà ièka̲ se̲raa̲,
ñies ka̲bata ena ka̲kkuö ko̲s ka̲wöta̲ wè̲
ñikkëë,
ñala̲ shku̲li̲'shku̲li̲', e' ko̲s ka̲wöta̲ yèttsa̲
yësyësë,
ñies ñala̲ suluë, e' ko̲s ka̲wöta̲ paiklèttsa̲
buaë.
[6] Skëköl tö s'tsa̲tkè, e' sue̲raë sulitane
tö.'"‡
Es Isaías iyë'.

[7] Pë' debitu̲ tai̲ë Juan ska' a̲s ie' tö ie'pa
wöskuò̀ ta̲ ie' tö ie'pa a̲ iché: "¡A' dör
s'ki̲tö'u̲kwakpa suluë we̲s tkabè̀ es! ¿Yi
tö a' a̲ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a'
we'ikeraë sia̲rë e' ulà a̲? [8] A' se̲nú yësyësë,
e' wa iwërmiwa̲ tö moki̲ a' e̲r mane'wé̲tke
Skëköl a̲. Kè̀ a' tö ibikeitsök tö a' dör
Abraham aleripa e' è̀ kue̲ki̲ Skëköl kè̀ tö
a' we'ikepa. Ye' tö a' a̲ ichè tö Skëköl ki̲
ikiane, e' ta̲ ie' tö ák ikkë yuèmi Abraham
aleripaie. [9] Ie' dör we̲s kal bikökwak es.
Ie' tso'tke kal ulitane kè̀ wörta̲' ese ko̲s
bikökök ña'wè̲wa bö' a̲."
[10] Eta̲ ie'pa tö Juan a̲ ichaké:
—¿E̲'ma ì wè̲mi sa' tö?
[11] Ie' tö ie'pa iiu̲té:
—Yi wa̲ datsi' tso' böt, e' etka mú wé̲
kè̀ wa̲ ita̲' ese a̲. Es ñies yi wa̲ chkè tso',
ese tö chkè kakmú wé̲ kè̀ wa̲ ita̲' ese a̲.
[12] Inuköl shtökwakpa Roma wökirpa
a̲, e'pa we̲lepa debitu̲ Juan ska' a̲s ie' tö
ie'pa wöskuò̀, ie'pa tö ie' a̲ ichaké:
—A' s'wöbla'u̲kwak, ¿ì wè̲mi sa' tö?
[13] Ie' tö ie'pa iiu̲té:
—Kè̀ a' tö inuköl shtök ko̲s ika̲wöta̲
shtè e' tsa̲ta̲.
[14] Ñies ñippökwakpa we̲lepa ie' a̲
ichaké:
—Ñe' ta̲ ¿ì wè̲mi sa' tö?
Ie' tö ie'pa iu̲té:
—Kè̀ a' s'pau̲ñuk inuköl yottsa̲ie. Kè̀ a'
ka̲chök s'ña'wo̲ie. Ko̲s a' pato̲rke, ekkë è̀
klö'ú̲, ta̲ a' ttsë'nú buaë iwa.
[15] Wé̲ pairine'bitu̲ idi' wa s'blúie e'
datske bet, e' wà panuk sulitane tso'.
E' kue̲ki̲ ie'pa tso' ibikeitsök tö isalema
Juan dör e'. [16] Erë Juan tö iché ie'pa uli-
tane a̲: "Moki̲ ye' a' wöskueke di' wa. Erë
ye' itöki̲ idatse̲ eköl, e' tö a' ierawa̲ Wiköl
Batse'r a̲ ena bö' a̲. Ie' dör këkëpa tai̲ë ye'
tsa̲ta̲, e' kue̲ki̲ ie' klökkuö kicha è̀ kè̀ wöt-
sënanuk ye' sia̲rla e' a̲. [17] Ie' tö se' wöp-
peraë we̲s iyiwö wöppè es. Ibua'bua bler-

‡**3:6** Isaías 40.3-5

aëitö idichakuö a̱, erë isulusi u̱yerawa̱itö
bö' kȅ wöitta̱'wa̱ e' a̱.”
18 Es Juan ie'pa patté ttè ese wa tai̱ë.
Es ie' tö S'tsa̱tkökwak ttè buaë e' pakeke
ie'pa a̱. 19 Ñies Juan tö Herodes dör
Judea wökir, e' uñé. Herodes se̱rke ie'
wák ël e' alaköl kiè Herodías e' ta̱. Ñies ie'
tö ì sulu skà wamblé tai̱ë. E' kue̱ki̱ Juan
ie' uñé. 20 Herodes tö ì sulu wamblé tai̱ë,
erë e' kí̱ie ta̱ ie' tö Juan wötökwa̱ patké
s'wöto wé a̱.

Jesús wösune

(Mateo 3.13-17; Marcos 1.9-11)

21 Mik Juan bak sulitane wöskuök, eta̱
ñies ie' tö Jesús wöskué. Mik Jesús tso'ia̱
ttök S'yḗ ta̱, e' dalewa ká̱ jaì kköbunane
22 ta̱ Wiköl Batse'r de ie' ki̱ wër nuböl sù̱.
Eta̱ ttȍ ttsëne ká̱ jaì a̱, e' tö iché:
—Be' dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e'
wër ye' wa buaë shu̱te̱.

Jesús yḗpa bak e'pa kiè

(Mateo 1.1-17)

23 Mik Jesús ki̱ duas de dabom
mañayök (30) ulatök, eta̱ ie' tö Skëköl
ttè pakémitke. Ie'pa tö ibikeitsé tö ie'
dör José alà. José dör Elí alà¶, 24 e' dör
Matat alà, e' dör Leví alà, e' dör Melquí
alà, e' dör Janai alà, e' dör José alà, 25 e'
dör Matatías alà, e' dör Amós alà, e' dör
Nahúm alà, e' dör Eslí alà, e' dör Nagai
alà, 26 e' dör Máhat alà, e' dör Matatías
alà, e' dör Semeí alà, e' dör Josec alà,
e' dör Judá alà, 27 e' dör Johanán alà,
e' dör Resá alà, e' dör Zorobabel alà, e'
dör Salatiel alà, e' dör Nerí alà, 28 e' dör
Melquí alà, e' dör Adi alà, e' dör Cosam
alà, e' dör Elmadam alà, e' dör Er alà,
29 e' dör Josué alà. e' dör Eliézer alà, e'
dör Jorim alà, e' dör Matat alà, 30 e' dör
Leví alà, e' dör Simeón alà, e' dör Judá
alà, e' dör José alà, e' dör Jonam alà, e'
dör Eliaquim alà, 31 e' dör Melea alà, e'
dör Mená alà, e' dör Matatá alà, e' dör
Natán alà, 32 e' dör David alà, e' dör Jesé
alà, e' dör Obed alà, e' dör Booz alà, e'
dör Sélah alà, e' dör Nahasón alà, 33 e'
dör Aminadab alà, e' dör Admín alà, e'
dör Arni alà, e' dör Esrom alà, e' dör
Fares alà, e' dör Judá alà, 34 e' dör Jacob
alà, e' dör Isaac alà, e' dör Abraham alà,
e' dör Térah alà, e' dör Nahor alà, 35 e'
dör Serug alà, e' dör Ragau alà, e' dör
Péleg alà, e' dör Heber alà, e' dör Sélah
alà, 36 e' dör Cainán alà, e' dör Arfaxad
alà, e' dör Sem alà, e' dör Noé alà, e'
dör Lámec alà, 37 e' dör Matusalén alà,
e' dör Enoc alà, e' dör Jéred alà, e' dör
Mahalalel alà, e' dör Cainán alà, 38 e'
dör Enós alà, e' dör Set alà, e' dör Adán
alà. Adán dör Skëköl alà.

Bḗ tö Jesús e̱rkiöwé̱

(Mateo 4.1-11; Marcos 1.12-13)

4 Jesús tso' Jordán di' kkömik, ie' a̱ tai̱ë
Wiköl Batse'r tso'. E' tö ie' tsé̱mi ká̱ sir
poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱. 2 Ee̱ ie' se̱né döka̱
ká̱ dabom tkëyök (40), e' dalewa bḗ tso'
ie' e̱rkiöu̱k ì sulu wamblök. E' ké̱wö ko̱s
ta̱ ie' kȅ chkane yës, e' ukuöki̱ ta̱ ie' dué
bli wa̱. 3 Eta̱ bḗ tö ie' a̱ iché:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichṓ ák se̱
a̱ tö iyönú chkeie.
4 Jesús tö iiu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: “Kȅ se' se̱nuk
chkè ȅ mik.”§
5 E' ukuöki̱ ta̱ bḗ tö ie' tsé̱mi ka̱bata
ka̱kke̱ë a̱, ta̱ ee̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë
kkachéitö ia̱ bet. 6 Ie' tö iché ia̱:
—Ká̱ ko̱s sué̱bö e' meule ye' ulà a̱, e'
kue̱ki̱ yi a̱ ye' é̱na imak, ese a̱ ye' imeke.
Ye' be' yuèmi ká̱ ko̱s e' blúie. Ñies íyi
buaë tso', inuköl tso', ì tso' ká̱ ulitane
ki̱, e' ko̱s wákie be' yuèmi ye' tö. 7 Be' e̱'

¶**3:23** Kiè ikkëpa ko̱s dör wëpa ȅ kiè.
§**4:4** Deuteronomio 8.3

tkéwa kuchëwö ki ye' wörki ye' dalöiök,
e' ta e' kos döraë be' ulà a.
8 Erë Jesús ie' iuté:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Skëköl dör
a' Këköl, e' ȅ dalöiố; ie' ȅ a a' senú.’** E'
kueki be' e' skốttsa ye' yöki bánet.
9–11 E' ukuöki ta bế wa imítser
Jerusalén ta iduékaitö Skëköl wé e' bata
ki kakkeë ta ichéitö ia:
—Skëköl yëkkuö tö ichè:
‘Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be'
kkö'nuk be' tsatkök.
Ie'pa be' klö'weraka iulà a as be' klồ kȅ
tërwa ák ki.’††
Es Skëköl yëkkuö tö ichè, e' kueki be'
dör Skëköl Alà, e'ma be' e' ppốomi döttsa
iski.
12 Erë Jesús iiuté:
—Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘A' kȅ
kawö ta' a' Këköl wötsiriuk.’‡‡
13 Mik bế kȅ wa ì skà kune Jesús erk-
iöwoie, eta ie' iméat dồ iëttökicha.

Jesús dene Galilea

(Mateo 4.12-17; Marcos 1.14-15)

14 Jesús minea dene Galilea. Kekraë
Wiköl Batse'r diché tso' ie' a taië. Ie'
tté buneka ká e' kos a. 15 Judiowak
ñì dapa'wo wé kos tso', e' a ie' tö
s'wöbla'weke Skëköl ttè wa ta sulitane tö
ie' kikekeka buaë.

Nazaret wakpa tö Jesús uyéttsa iká ki

(Mateo 13.53-58; Marcos 6.1-6)

16 Jesús demine Nazaret wé ie' talane
ee. Mik judiowak eno diwö de, eta ie' de-
wa ie'pa ñì dapa'wo wé a wes ie' wöblane
es. Eta ee ie' e' duéser Skëköl yëkkuö arit-
sök ie'pa tso' ee, e'pa kukua. 17 Yëkkuö
kit Skëköl tteköl kiè Isaías e' tö, e' mé
ie'pa tö ie' a suȅ. Ie' ishuppée ta ikuéitö
wé Skëköl kanè méso bua'iewa e' tté tso'
kitule ee. E' tö ichè i' es:
18 “Skëköl Wiköl tö ye' pairi'bitu idi' wa
ttè buaë pakoie s'siarëpa a,
e' kueki ie' tso' ye' a.
Ie' tö ye' patkë'bitu ichök s'tso' klöulewa
ì sulu ulà a esepa a tö ‘a' yërdattsa.’
Ie' tö ye' patkë'bitu wépa wöbla kȅ
wawër esepa wöbla bua'ukne.
Ie' tö ye' patkë'bitu wépa weirke siarë
s'sulusipa ulà a, esepa tsatkök.
19 Ie' tö ye' patkë'bitu ipakök sulitane a tö
Skëköl er buaë chöke se' a, e' kéwö
detke.”¶¶
20 E' ukuöki ta Jesús tö yëkkuö
wötréwane mé judiowak ñì dapa'wo wé
e' kimukwak a, ta ie' tkéser iwà pakök.
Kos s'daparke ee e'pa tö ie' suéwa
krereë. 21 Eta ie' tö iché ie'pa a:
—Skëköl yëkkuö aritsé ye' tö ñe', e' wà
tka i' ta.
22 Ie'pa ulitane tö icheke ie' dör pë'
buaë. Ñies ttè bua'buaë chekeitö, e' tö
sulitane tkiwéwa. Ie'pa tö iché ñì a:
—A'ka, ¿ie' kȅ dör José alà?
23 Ie' tö iiuté:
—Ye' wa ijcher buaë a' tö ye' cheraë
ttè i' wa: ‘A s'kapeyökwak, be' wák e'
bua'úne.’ Ñies a' tö ye' a icheraë: ‘Sa' ittsé
tö ì kȅ or yi a ese wé taië be' tö Cafar-
naúm, ese ú ñies íe be' wák ká a.’
24 Ie' tö ikí ché ie'pa a:
—Moki ye' a' a ichè tö Skëköl ttekölpa
kos kȅ dalöiërta' iwakpa ká ki. 25 Moki
ye' a' a ichè tö mik Skëköl tteköl kiè
Elías bak, eta kali kȅ yëne yës döka duas
mañal kí shaböts ta bli bak poë Israel. E'
kéwö ska' ta alakölpa schốpa tso' taië Is-
rael, 26 erë Skëköl kȅ wa Elías patkëne
ie'pa ska' ikimukrak. Ie' tö Elías patké
alaköl dör schố eköl serke Sarepta, ká e'

**4:8 Deuteronomio 6.13
††4:9-11 Salmo 91.11-12
‡‡4:12 Deuteronomio 6.16
¶¶4:19 Isaías 61.1-2

a̱te̱ tsi̱net Sidón, e' ki̱muk. 27 Es ñies mik
Skëköl tteköl kiè Eliseo e' bak, e' ké̱wö
ska' ta̱ lepra tö s'teke tai̱ë Israel. Erë ie'pa
ko̱s kë̀ buao̱ne. Wëm kiè Naamán dör ká̱
kiè Siria e' wak, e' ë̀ buao̱'ne Eliseo tö
Skëköl batamik.
28 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa
ko̱s tso' judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱, e'pa
uluneka̱ tai̱ë ie' ki̱. 29 Ie'pa iëneka̱ ie' ki̱
ta̱ iu̱yéttsa̱rakitö ká̱ e' a̱ bánet. Ká̱ e' tso'
ka̱bata ka̱kke̱ë e' ki̱, ie'pa wa̱ ie' mít-
se̱r dö̀ ka̱tte ka̱kke̱ë e' kkömik batrèemi
a̱s iduöwa̱. 30 Erë ie' tkami ie'pa shu̱a̱ ta̱
imía̱.

Wëm eköl a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Marcos 1.21-28)

31 Jesús mía̱ Cafarnaúm, ká̱ e' a̱te̱
Galilea. E̱no diwö bit ekkë ta̱ ie' tö
s'wöbla'we̱ke judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱.
32 Ie' tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱'
tai̱ë ese wa, e' kue̱ki̱ ie'pa tkinewa̱.
33 Ká̱ et ta̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ wëm
dur eköl e' a̱ aknama ö wimblu sulusi
tso', ie' tö iché a̱neule:
34 —A Jesús Nazaret wak, sa' múa̱t
bë̀rë. ¿Ìie be' tso' sa' tsiri̱uk? ¿Be' debitu̱
sa' e̱ukwa? Ye' wa̱ be' su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r
tö yi be' dör. Be' dör batse'r patkë'bitu̱
Skëköl tö e'.
35 Jesús tö aknama e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blö́wa̱, be' e̱' yö́ttsa̱ wëm se̱
a̱!
Eta̱ aknama tö wëm e' érö i̱ski̱ sulitane
wörki̱, ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ia̱ kë̀ wa̱ we̱s wëm
o̱ne. 36 Sulitane tkinewa̱ iweblök ta̱ iñi
chakérak:
—¿Ttè wé̱se dör ñe'? Ttè diché ta̱' tai̱ë
e' wa wëm wí̱ wimblupa sulusi ké e̱' yök-
tsa̱ ta̱ ie̱' yélur je'.
37 Eta̱ Jesús tté buneka̱ tai̱ë ká̱ e' ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne

(Mateo 8.14-15; Marcos 1.29-31)

38 Jesús e̱' yéttsa̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ ta̱ imía̱ Simón u a̱. Ee̱ Simón yàk
kiri'we̱ke duè dalölö tö tai̱ë. Ie'pa kköché
Jesús a̱ tö ibua'ú̱ne. 39 Eta̱ Jesús e̱' wöéwa
ie' ki̱ ta̱ duè dalölö uñéitö ta̱ ibuanene. E'
bet ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ ilè yulémiitö ie'pa a̱
ñè.

Jesús tö s'kirirke tai̱ë esepa bua'wé̱ne

(Mateo 8.16-17; Marcos 1.32-34)

40 Diwö mi'kewa̱tke ta̱ tai̱ë pë' wa̱
iyamipa kiri'we̱ke duè tsa̱ki̱ë tö, esepa
debitu̱ tai̱ë Jesús ska'. Ie' ulà méka̱ ie'pa
kirirke ko̱s ki̱ eköl eköl, ta̱ es ie' tö
ibua'we̱nerak se̱raa̱. 41 Ñies e' shu̱a̱ tai̱ë
s'tso' tteke aknamapa tö. Mik ie' tö ie'pa
bua'wé̱ne, eta̱ aknama e̱' yélur ie'pa a̱ ta̱
aknamapa tö iché ie' a̱ a̱neule:
—¡Be' dör Skëköl Alà chökle!
Erë ie' tö ie'pa uñé. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö
ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.
E' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ie'pa kàne ttök.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱

(Marcos 1.35-39)

42 Bule es ká̱ ñine ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ mía̱
bánet wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska'. Erë ie'pa tö
ie' yulé. Mik ie'pa tö ikué̱, eta̱ ie'pa tö
ima'wé̱ wöklö'wè̱ a̱s kë̀ imi'. 43 Erë ie' tö
ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë
pakök ye' ka̱wöta̱ ñies judiowak se̱rke ká̱
male̱pa a̱ esepa a̱, eseie ye' patkëne'bitu̱.
44 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ ttè pakök judiowak
ñì dapa'wo̱ wé tso' tai̱ë Judea e' a̱.

Jesús ttö̀ wa nima klöne tai̱ë

(Mateo 4.18-22; Marcos 1.16-20)

5 Etökicha ta̱ Jesús dur s'wöbla'u̱k bat-
söri kiè Genesaret e' kkömik (batsöri
e' kiè ñies Galilea). Tai̱ë pë' dapane ie'
ska' Skëköl ttè pakekeitö e' ki̱ttsök, e' kë̀

wa ie' shkoia̠. 2 Nima klö'u̠kwakpa dene
tso' ikla' skuök, e'pa kanò àr bötö, e' sué̠
Jesús tö. 3 Ta̠ ie' e̠' iéka̠ kanò etö a̠, e'
dör Simón kanò. Ie' tö ikié Simón a̠: “Be'
we'ikèyö, kanò patkö́mi bë́rë wöwi̠k.” Ie'
e̠' tkése̠r kanò a̠ ta̠ ie'pa wöbla'wé̠itö.
4 Mik ie' s'wöbla'wé̠ o̠ne, eta̠ ie' tö iché
Simón a̠:

—Kanò patkö́u̠mi di' shu̠a ta̠ a' tö kla'
u̠yö́mi nima klö'wo̠ie.

5 Simón tö ie' iu̠té:

—A s'wöbla'u̠kwak, nañeë sa' ima'wé̠,
erë kë̀ sa' wa̠ iwà klöne yës. Erë be' ttö̀
wa ye' tö kla' u̠yekene.

6 Mik ie'pa tö ikla' u̠yémi ta̠ iwà
klö'wé̠rakitö tai̠ë, e' tö kla' batseeketke.
7 Ta̠ iulà kkaché iyamipa tso' kanò ëtö a̠
e'pa a̠ tö a' shkö́ sa' ki̠muk. Iyamipa deb-
itu̠ ie'pa ki̠muk ta̠ kanò bötö wà iérak-
itö chië, tsir eta̠ kanò wöturkewa̠tke di'
a̠. 8 Mik e' sué̠ Simón Pedro tö, eta̠ ie' e̠'
tkéwa̠ kuchë ki̠ Jesús klö̀ ska' ta̠ ichéitö
ia̠:

—¡A Skëkëpa, ye' dör pë' sulusi, be' e̠'
skö́ttsa̠ ye' yöki̠!

9 Nima klöne tai̠ë, e' tö Simón Pedro
ena iyamipa ko̠s tso' ie' ta̠, e'pa tkiwé̠wa̠
tai̠ë, e' kue̠ki̠ ie' tö iché es. 10 Ñies Santi-
ago ena Juan dör Zebedeo ala'r e'pa tkir-
ulune. Ie'pa kaneblöke Simón ta̠ nima
klö'u̠k. Eta̠ Jesús tö iché Simón a̠:

—Kë̀ be' suanuk. Be' kë̀ tö nima
klö'we̠paia̠. I' ta̠mi be' wa̠ s'ditsö bitu̠raë
ye' ska'.

11 Eta̠ ie'pa tö kanò ikléka̠, ta̠ íyi ko̠s
tuléa̠t ie'pa tö ee̠ ta̠ imíyal Jesús ta̠.

Wëm eköl kiri'we̠ke lepra tö e' bua'wé̠ne Jesús tö

(Mateo 8.1-4; Marcos 1.40-45)

12 Etökicha ta̠ Jesús tso' Judea ké̠ et a̠.
Eta̠ ee̠ wëm debitu̠ eköl kiri'we̠ke lepra[§§]
tö. Mik ie' tö Jesús sué̠, eta̠ ie' wöéwa dö̀
i̠ski̠ ta̠ ikköché tai̠ë Jesús a̠:

—A këkëpa, be' ki̠ ikiane, e' ta̠ be' a̠ ye'
buarmine a̠s ye' batse'rne.

13 Jesús tö ikéwa̠ ulà wa ta̠ ichéitö ia̠:

—Tö́, ye' ki̠ ikiane. Be' dene batse'r.

E' wösha̠ ta̠ ie' buanene, kë̀ ki̠ lepra
ku̠'ia̠. 14 Eta̠ Jesús tö ie' a̠ iché:

—Kë̀ ichar yi a̠. Be' yú e̠' kkachök
sacerdote a̠. Ì muk Moisés tö a' ka' e̠'
batse'wo̠ie, ese tsú̠mi mè Skëköl a̠ ie'pa
a̠ ikkachoie.

15 Erë Jesús tté ti̠neka̠ tai̠ë shu̠te̠. Tai̠ë
pë' döke ie' ska' ie' ttè ki̠ttsök, ñies a̠s
ie' tö ie'pa bua'ü̠ne. 16 Erë tai̠ë ie' mi'ke
bánet ttök S'yë́ ta̠ wé̠ kë̀ yi ku̠' ese ska'.

Jesús tö wëm eköl kraulewa̠ e' bua'wé̠ne

(Mateo 9.1-8; Marcos 2.1-12)

17 Etökicha ta̠ Jesús tso' s'wöbla'u̠k
ta̠ ee̠ fariseowakpa ena s'wöbla'u̠k ttè
dalöiëno wa wakpa tulur Jesús tso'
s'wöbla'u̠k e' ki̠ttsök. Ie'pa datse̠ ká̠ ko̠s
tso' Galilea ñies Judea ena Jerusalén.
Jesús wa̠ Skëköl diché tso' s'kirirke ese
bua'wo̠ne. 18 Eta̠ wëpa we̠lepa debitu̠
e'pa wa̠ wëm kraulewa̠ debitu̠ eköl ka̠'la
ki̠. Ie'pa é̠na iduè tsa̠kmi u shu̠a wé̠ Jesús
dur ee̠ a̠s ie' tö ibua'ü̠ne. 19 Erë tai̠ë s'tso',
e' kue̠ki̠ ie'pa kë̀ a̠ itkö̀mi we̠s u shu̠a. E'
kue̠ki̠ ie'pa míka̠ u bata ki̠* tö u jchée ta̠
iduè émirakitö e̠naë döttsa̠ i̠ski̠ wé̠ Jesús
dur pë' tso' tai̠ë e' shu̠a ee̠. 20 Mik Jesús

---

§§**5:12** ***lepra:*** E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé̠ tö duè e' tö yi tteke ese̠ dör ñá. Esepa batsekettsa̠ bánet kë̀ a̠ ka̠wö ta̠' se̠nuk pë' male̠pa shu̠a. Ñies ie'pa kë̀ a̠ ka̠wö ta̠' shkowa̠ Skëköl wé a̠.

5:19** ***u bata ki̠: Ie'pa u kë̀ dör we̠s se' bribriwak u es. Ie'pa u tsa̠bata dör kkueie klökata ta̠'.

tö isue̱ tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie'
tö iché wëm kirirke e' a̱:
—A yami, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱
olone be' ki̱.
21 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa ena fariseowakpa tö ibikeitsè:
"¿I̱ma wëm wí̱ e̱rbikö̀ tö ie' dör yi e' tö
Skëköl ché suluë es? Skëköl ë̀ a̱ se' nuì̱
olo'yarmi."
22 Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱
Jesús tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì̱ kue̱ki̱ a' ibikeitseke es? 23 Ye' tö
wëm i' bua'wë̀mine a̱s ishköne, e' ta̱ ¿we̱s
a' tö iklö'wë̀mi tö ye' kë̀ a̱ inuì̱ oloyanuk
iki̱? 24 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱
ikkachè tö ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱
olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be' yúne
u a̱.
25 E' wösha̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱ sulitane
wörki̱ ta̱ ka̱'la a̱ ie' debitu̱, e' kéka̱itö
ta̱ imía̱ne iu a̱ Skëköl ki̱keka̱ramiitö
tai̱ë. 26 Ie'pa wökrarulune iweblök ta̱
Skëköl ki̱kéka̱rakitö tai̱ë. Ie'pa suane ta̱
ichéitörak:
—Ì sué̱ se' tö i̱'ñe, e' kë̀ su̱ule se' wa̱ yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie

(Mateo 9.9-13; Marcos 2.13-17)

27 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱, e' tö wëm
sue̱ eköl kiè Leví, e' dör inuköl shtökwak
Roma wökirpa a̱. Ie' tkër ikaneblöke e'
wé a̱. Ta̱ Jesús tö ie' a̱ iché:
—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.
28 Eta̱ Leví e̱' kéka̱ tö ì ko̱s méa̱t ta̱ imía̱
Jesús ta̱.
29 E' tsá̱li̱ ta̱ Leví tö iké̱wö tkö'wé̱ buaë
chkè wa di'yè wa Jesús dalöioie. Inuköl
shtökwakpa de tai̱ë. Ñies pë' kua̱'ki̱pa de,
e'pa tulur chkök Jesús ena ittökatapa ta̱.
30 Mik fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa tö isué̱, eta̱ ie'pa tö
ichémi Jesús ttökatapa a̱:
—¿Iö́k a' chköke di' yöke inuköl shtök-
wakpa ta̱ ena pë' sulusipa male̱pa ta̱?
31 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Wé̱pa kë̀ kirirku̱' esepa kë̀ ki̱
s'kapeyökwak kiane. Erë wé̱pa kirirke
esepa ki̱ s'kapeyökwak kiane. 32 Ye'
kë̀ dë'bitu̱ wé̱pa e̱' bikeitsö̀ tö ise̱rke
yësyësë esepa kiök. Ye' dë'bitu̱ pë'
sulusipa kiök a̱s ie'pa e̱r mane'ù̱.

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kë̀ batsöta̱'

(Mateo 9.14-17; Marcos 2.18-22)

33 Judiopa wökirpa we̱lepa tö iché
Jesús a̱:
—Juan S'wöskuökwak ttökatapa bat-
söke tai̱ë, ttöke S'yé̱ ta̱ tai̱ë, we̱s farise-
owakpa klépa tö iwe̱ke es, erë be' ichapa
chköke ena di'yöke ke̱kraë kë̀ batsöta̱'.
34 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k ta̱
¿we̱s ie'pa batsö̀mi wëm ulabatske ese
tso'ia̱ ie'pa ta̱ e' dalewa? 35 Erë iké̱wö
döraë eta̱ ie' mi'datse̱r ie'pa yöki̱. E' je'
ta̱ ie'pa batsöraë.
36 Ñies Jesús tö ie'pa wöbla'wé̱ tö ju-
diowak ttè këchke e' kë̀ shu̱tu̱rpaka̱ ie'
ttè pa̱'a̱li̱ ta̱. E' kleéitö ttè i' wa:
—Kë̀ yi tö datsi' pa̱'a̱li̱ tak teepa bat-
sèwa̱ datsi' këchke wöyuowa̱ie. Iwé̱sö es,
e' ta̱ e' tö datsi' pa̱'a̱li̱ we'ikéwa, ñies
itak pa̱'a̱li̱ kë̀ mène buaë datsi' këchke
ki̱. 37 Ñies vino pa̱'a̱li̱ kë̀ tërta̱'ka̱ iyiwak
kkuölit yöule ibloie ese këchke a̱. Itéka̱sö
es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱, eta̱ ikkuölit
këchke jchèemiitö. Es vino ena ikkuölit
weirwami ë́me. 38 E' kue̱ki̱ vino pa̱'a̱li̱
tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱ a̱. 39 Yi tö vino
bacha'bacha yeke, ese tö ibikeitseke tö
e' ya' bua' vino pa̱'a̱li̱ tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie' kë̀
é̱na vino pa̱'a̱li̱ yakia̱. Es ñies a' tö ibikeit-
seke tö ye' ttè pa̱'a̱li̱ e' kë̀ dör buaë.

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée e̱no diwö a̱

(Mateo 12.1-8; Marcos 2.23-28)

6 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱ Jesús dami
trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa tö trigo
wöiklérami ta̱ iwösié̱itö irikirik ulà wa

ta̠ ikatéramirakitö. 2 Eta̠ fariseowakpa
we̠lepa tö ie'pa a̠ ichaké:
—¿Ì kue̠ki̠ a' tso' ì kḕ ké̠wö ta̠' wè̠ e̠no
diwö a̠ ese u̠k?
3 Jesús tö ie'pa iu̠té:
—Ì o̠' David tö ká̠ ia̠ia̠ë ¿e' kḕ a̠ritsule
a' wa̠ Skëköl yëkkuö ki̠? Etökicha ta̠ ie'
ena iklépa dué bli wa̠. 4 Ie' dë'wa̠ Skëköl
wé a̠ ta̠ pan meule Skëköl a̠ e' klö'wé̠itö
ñéitö. Ñies ie' tö iblaté iklépa a̠ ta̠ inérak-
itö. Sacerdotepa ḕ a̠ pan e' ké̠wö ta̠ ñè.
Erë a' é̠na ia̠ne tö ì o̠' David tö ñe' kḕ dör
suluë Skëköl wöa̠.
5 Ñies Jesús tö iché ie'pa a̠:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̠ ka̠wö ta̠'
ichoie tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̠ e̠no
diwö a̠.

Wëm eköl ulà siulewa̠ e' bua'wé̠ne Jesús tö

(Mateo 12.9-14; Marcos 3.1-6)

6 E̠no diwö skà ta̠ Jesús dewa̠ ju-
diowak ñì dapa'wo̠ wé a̠ ta̠ ee̠ ie' tö
s'wöbla'wé̠mitke. Ta̠ ee̠ wëm detkër eköl
e' ulà bua'kka siulewa̠. 7 S'wöbla'u̠k ttè
dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa
é̠na ie' kkatak ilè ki̠, e' kue̠ki̠ ie'pa tso'
ie' weblök tö wëm ñe' bua'wè̠mineitö
e̠no diwö a̠. 8 Erë ì bikeitseke ie'pa tö, e'
sué̠wa̠ ie' tö, e' kue̠ki̠ ie' tö iché wëm ulà
siulewa̠ e' a̠:
—Be' e̠' kṓka̠ ta̠ be' e̠' duṓse̠r íe̠ sulitane
wösha̠ë.
Eta̠ wëm e̠' duése̠r. 9 Jesús tö iché ie'pa
a̠:
—A' chakèyö: ¿Ì ké̠wö ta̠' se' a̠ wè̠ e̠no
diwö a̠: ì buaë ö ì suluë? ¿S'tsa̠tkök ö
s'ttökwa̠?
10 E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö ie'pa ulitane weblé
e̠' pamik ta̠ ichéitö wëm ulà siulewa̠ e' a̠:
—Be' ulà shu̠lṓö.
Ta̠ ie' tö iwé̠ es eta̠ iulà buanene. 11 E'
tö ie'pa uluwé̠ka̠ ta̠ië, ta̠ iñi chakérak,
¿we̠s se' tö Jesús wè̠mi?

Jesús tö ittekölpa tsá̠ dabom eyök kí̠ böl e'pa shu̠shté

(Mateo 10.1-4; Marcos 3.13-19)

12 E' ké̠wö ska' ta̠ Jesús mía̠ ka̠bata a̠
ttök S'yḗ ta̠, ee̠ ie' tté ie' ta̠ nañeë. 13 Mik
ká̠ ñine, eta̠ ie' tö ittökatapa kié dapa'wé̠
ie' ta̠. E' shu̠a̠ ie' tö wëpa shu̠shté dabom
eyök kí̠ böl (12), e'pa kiéitö ittekölpa tsá̠.
14 Ie'pa kiè i' es: Simón, e' kiè méka̠ Jesús
tö Pedro; Andrés dör Simón ël, Santi-
ago, Juan, Felipe, Bartolomé, 15 Mateo,
Tomás, Santiago dör Alfeo alà, Simón
kine Celote, 16 Judas dör Santiago alà
ena Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̠
ibolökpa a̠ e'.

Jesús tö s'wöbla'wé̠ ñies s'bua'wé̠ne

(Mateo 4.23-25)

17 Jesús bite̠a̠tkene ka̠bata a̠ ittekölpa
tsá̠ e'pa ta̠, e' e̠' wöklö'wé̠ ka̠kkue ki̠. Ee̠
iklépa tso' ta̠ië ie' panuk. Ñies pë' datse̠
Judea ena Jerusalén, esepa de ta̠ië. Ñies
pë' de ta̠ië datse̠ Tiro ena Sidón. Ká̠ böt
e' a̠te̠ dayë kkömik. 18 Ie'pa ekkëpa ko̠s
debitu̠ Jesús tö s'wöbla'we̠ke e' ki̠ttsök
ñies a̠s ikirirkerak e' bua'u̠neitö. Ñies
wé̠pa tteke wimblupa sulusi tö esepa
bua'wé̠itö. 19 Ta̠ië diché tso' ie' a̠ e' wa
s'kirirke ko̠s e' buanene, e' kue̠ki̠ sulitane
é̠na ie' kakwa̠.

Ì wër buaë Skëköl wa

(Mateo 5.1-12)

20 Jesús tö ittökatapa weblé ta̠ ichéitö
ie'pa a̠:
“A' wé̠pa dör sia̠rë kḕ wa̠ ì ta̠' ta̠ië, es-
epa tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̠, e' kue̠ki̠
ayëcha buaë a'.
21 “A' wé̠pa tteke bli tö ká̠ i' a̠, esepa
ttsë'rdaë dṑ wë', e' kue̠ki̠ ayëcha buaë a'.
“A' wé̠pa iu̠ke ká̠ i' a̠, esepa ja̠ñurane
buaë, e' kue̠ki̠ ayëcha buaë a'.
22 “Ayëcha buaë mik pë' é̠na a' a̠r su-
luë, a' wateke, a' cheke suluë, a' cheke tö
a' dör pë' sulusipa ye' dör S'ditsö Alà e'

tté kue̱ki̱. 23 Mik e' tköke a' ta̱, eta̱ kë̀ a'
e̱rianuk. E' skéie a' ttsë'nú buaë. Aishkuö
ta̱ ká̱ jaì a̱ ì buaë merdaë a' a̱ iskéie e'
kue̱ki̱ a' ttsë'nú kaneë. Kë̀ a' é̱na ichökwa
tö ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa yë́pa bak Skëköl ttekölpa
we'ikök es.
24 “Erë wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' tai̱ë ká̱
i' a̱ esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ kë̀ ì skà ta̱'ia̱ a'
ttsë'wo̱ie buaë.
25 “Wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' tai̱ë ñè wë'
i̱'ñe ta̱ esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ a' tterane bli
tö.
“Wëstela i̱na a' ja̱ñuke buaë ká̱ i' a̱ e'pa
ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ a' e̱riardaë, i̱u̱raë sia̱rë.
26 “Wëstela i̱na a' ta̱ mik sulitane tö a'
ki̱kéka̱, es ie'pa yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö
ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl
ttekölpa, e'pa ki̱ka'ka̱.

S'bolökpa ché Jesús tö

(Mateo 5.38-48; 7.12)

27 “Erë a' tso' ye' ttö̀ ki̱ttsök, esepa a̱
ye' tö ichè: a' bolökpa dalëritsö́. Wé̱pa
é̱na sulu a' a̱r, esepa a̱ ì buaë ú̱. 28 Wé̱pa
alibchöke a' ki̱, esepa a̱ a' e̱r buaë chö́.
Wé̱pa tö a' cheke suluë esepa ki̱ ikiö́ S'yë́
a̱ tö iki̱mú. 29 Yi tö a' ppé a' a̱swö ki̱, e'
ta̱ a' a̱swö etta mú ia̱ ppè. Yi tö a' paio
ki̱kke̱ tsé̱mi, e' ta̱ ñies a' paio mú ia̱. 30 Yi
tö ilè kak kiè a' a̱, e' ta̱ imú ia̱. Yi wa̱ a' íyi
mítse̱r, e' ta̱ kë̀ a' tö ikiökneia̱. 31 A' se̱nú
s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r a'
ta̱ es.
32 “Wé̱pa tö a' dalëritseke, esepa ë̀ ské
dalëritseke a' tö, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö
wëstela chèmi a' a̱? ¡Au! Ñies pë' sulusipa
tö wé̱pa tö ie'pa dalëritseke, esepa ské
dalëritseke. 33 Wé̱pa tö ì buaë we̱ke a' a̱,
esepa ë̀ a̱ a' tö iské we̱ke buaë, e' ta̱ ¿e'
ki̱ Skëköl tö a' ki̱kèka̱mi? ¡Au! Ñies pë'
sulusipa tö iwe̱ke es. 34 A' tö íyi peiteke,
wé̱pa klö'wé̱ a' tö tö imeraneitö, esepa
ë̀ a̱, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö a' ki̱kèka̱mi?
¡Au! Ñies pë' sulusipa tö íyi peiteke ñì
a̱, mik ie'pa tö iklö'wé̱ tö imerdane eta̱.
35 A' bolökpa dalëritsö́. Ì buaë ú̱ ie'pa a̱,
íyi peitö́ ie'pa a̱, kë̀ iské panane. A' tö
iwe̱ke es, e' ta̱ Skëköl tö a' a̱ iské mer-
ane buaë. Ie' e̱r buaë chöke s'sulusipa a̱
ena wé̱pa kë̀ tö wëstela cheta̱' ie' a̱ esepa
a̱. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ a' tö ikkacheraë
tö moki̱ë̱ a' dör ie' dör íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' ala'r. 36 S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa we̱s
S'yë́ tö a' sue̱ke e̱r sia̱rë wa es.

Kë̀ se' kàne s'kichatök

(Mateo 7.1-5)

37 “Kë̀ a' s'kichatök, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö
a' kichatepa. Kë̀ a' ichök yi a̱ tö Skëköl
mú tö be' tsa̱iö̀, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö a'
tsa̱iepa. Ì sulu ko̱s wamblé ie'pa tö a'
ki̱, ese nuí olo'yö́ ie'pa ki̱, e' ta̱ a' nuì̱
olo'yeraë Skëköl tö a' ki̱. 38 Ko̱s a' tö ì mé
s'male̱pa a̱, ekkë a' a̱ imerdane. E' kue̱ki̱
íyi kakmú s'male̱pa a̱, eta̱ iské merane
Skëköl tö a' a̱. Erë ie' tö imerane a' a̱ tai̱ë
we̱s dakö'ukuö wà ièsö chië wöti̱o̱ule
buaë ikí̱ wà iè döka̱ ikkö̀ a̱ katötöë tsá̱
tkënettsa̱mitke es.”
39 Ñies Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es:
“¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö s'wöbla kë̀ wawër,
ese tö eköl wöbla kë̀ wawër ese ulà ièmi?
¿E'pa kë̀ brutarmi bölë ka̱uk a̱? 40 Wé̱
wöblarke ese kë̀ dör iwöbla'u̱kwak tsa̱-
ta̱. Mik iwöblao̱ne, e' je' ta̱ idöraë we̱s
iwöbla'u̱kwak es.
41 “Kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla
a̱, ese sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie
tso' a' wák wöbla a̱, ese kë̀ su̱ne a' wa̱?
42 ¿We̱s a' ichèmi a' yami a̱: ‘A yami,
sú̱yö kaltak jche̱la tsir tso' be' wöbla a̱,
e' yèttsa̱’? Erë kaltak bërie tso' a' wöbla
a̱, e' kë̀ su̱ne a' wa̱. ¡A' e̱' ö̀ suluë! Kaltak
bërie tso' a' wöbla a̱, ese yö́ttsa̱ ke̱we, es
kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱, ese
wërmi a' a̱ buaë yèttsa̱.

Kal buaë ena kal sulusi

(Mateo 7.17-20; 12.34-35)

43 “Kal buaë kë̀ wörta̱' kalwö suluie,
ñies kal sulusi kë̀ wörta̱' kalwö bua'ie.
44 Kal wërkewa̱ iwö ki̱. Higowö ö uvawö

ese kȅ shteta̱'sö dika' kicha mik. 45 Ȉ
bikeitsekesö, ese ȅ chekesö. E' kue̱ki̱
wëm dör buaë, ese e̱r dör buaë, e' kue̱ki̱
ie' se̱rke buaë, ttȍ yësyësë. Erë wëm dör
suluë, ese e̱r dör suluë, e' kue̱ki̱ ie' se̱rke
suluë, ttȍ suluë.

U yuökwak böl

(Mateo 7.24-27)

46 “¿Ȉ kue̱ki̱ a' tö ye' kieke: ‘A Skëkëpa,
a Skëkëpa,’ erë kȅ a' tö ye' ttè iu̱teku̱'?
47 Yi datse̱ ye' ska', ta̱ ye' ttȍ ttseke ta̱
iwà iu̱teke, sú̱yö a' a̱ ichè tö we̱s ese dör.
48 Ese dör we̱s wëm eköl tö u yué es. E'
tö u chkí töbié i̱ski̱ë, ká̱ dör ák ȅ, ese a̱.
Mik di' pone tai̱ë, tkami u ki̱ tai̱ë, erë u kȅ
minetse̱r iwa̱, iyöule buaë e' kue̱ki̱. 49 Erë
yi tö ye' ttȍ ttsé erë kȅ iwà iu̱teku̱', ese
dör we̱s wëm eköl tö u yué, erë kȅ wa̱
itöbinewa̱ i̱ski̱ë, tkéka̱itö jalëjalë íyök ȅ
bata ki̱ es. Mik di' pone tai̱ë e' tkami u
ki̱, eta̱ u mítse̱r iwa̱, kȅ ì a̱te̱ia̱.

Jesús tö ñippökwakpa wökir eköl e' kanè méso bua'wé̱ne

(Mateo 8.5-13; Juan 4.43-54)

7 Mik Jesús tö s'wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱
imía̱ demi Cafarnaúm. 2 Eta̱ e̱e̱ Roma
ñippökwakpa döka̱ cien, e' wökir se̱rke
eköl. E' kanè méso eköl kirinewa̱ tai̱ë
duökewa̱tke. Iwökir é̱na ie' dalër tai̱ë.
3 Mik ñippökwakpa wökir tö Jesús tté
ttsé, eta̱ ie' tö iché judiowak kue̱blupa
we̱lepa a̱: “A' yú Jesús ska' ta̱ ichő ie' a̱:
‘Be' we'ikè sa' tö, be' shkő ñippökwakpa
wökir, e' kanè méso eköl duöke tai̱ë, e'
bua'u̱kne.’” 4–5 Mik ie'pa demi Jesús ska'
ta̱ ikköchérak tai̱ë ie' wöa̱:
—Ñippökwakpa wökir e' é̱na se' ju-
diowak dalër tai̱ë. Ie' wák tö se' ñì
dapa'wo̱ wé e' yuök patkë' se' a̱. E' kue̱ki̱
sa' a̱ ta̱ buaë idir tö be' ie' ki̱mè.
6 Eta̱ Jesús mía̱ ie'pa ta̱. Erë mik ie'pa
dökemitke ñippökwakpa wökir e' u a̱,
eta̱ ie' tö iyamipa we̱lepa patké ichök
Jesús a̱: “A këkëpa, kȅ be' e̱' tsiriu̱k. Be'
dör këkë tai̱ë, e' döwa̱ ye' u a̱, e' kȅ
dör ye' sia̱rla e' a̱. 7 E' kue̱ki̱ ye' kȅ dë'rö
be' ska'. Erë iké̱wö ȅ mú ta̱ ye' kanè
méso buardane. 8 Ye' wökirpa ta̱', e'pa ttȍ
iu̱tök ye' ka̱wöta̱. Ñies ye' dör ñippök-
wakpa tai̱ë e'pa wökir, ie'pa ka̱wöta̱ ye'
ttȍ iu̱tök. Mik ye' tö eköl a̱ icheke, ‘Be'
yú’ ta̱ imí. Eköl a̱ ye' tö icheke, ‘Be' dou’
ta̱ ide. Ñies ye' tö icheke ye' kanè méso
a̱, ‘Íyi ú̱’ ta̱ iwé̱itö. Ye' iklö'wé̱ tö be' wa̱
ka̱wö ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱
ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱ ye' kanè
méso buardane.”
9 Mik Jesús tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö ie'
tkiwé̱wa̱. Ie' wötréene ta̱ ichéitö pë' dami
ie' itöki̱ e'pa a̱:
—Ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa ko̱s
shu̱a̱, kȅ yi ku̱ne ye' wa̱ e̱rblök ye' mik
we̱s wëm i' es.
10 Eta̱ mik ñippökwakpa wökir yamipa
dene u a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ikanè méso
kirirke, e' buanene.

Alaköl eköl schő alà blënewa̱ e' shke̱'wé̱ka̱ne Jesús tö

11 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ kiè Naín
e̱e̱. Ie' dami ittökatapa ta̱, ñies pë' dami
ie'pa ta̱ tai̱ë. 12 Mik ie'pa de tsi̱net ká̱ e' a̱,
eta̱ ie'pa isué̱ tö tai̱ë pë' datse̱, e' wa̱ s'nu
datse̱ micho wötèwa̱. Dëu̱tö e' mì dör
schő, ie' alà eköl ȅme wëm, e' blënewa̱.
Tai̱ë ká̱ e' wakpa tö ie' pablerami. 13 Mik
Skëkëpa Jesús tö isué̱, eta̱ ie' wa iwër
sia̱rë ta̱ ichéitö ia̱:
—Kȅ be' i̱ukia̱.
14 E' bet ta̱ ie' dewa̱ tsi̱net ka̱'la ki̱ s'nu
dami e' o̱'mik ta̱ ka̱'la kéitö. Wé̱pa wa̱
idami e'pa e̱' wöklö'wé̱wa̱. Jesús tö iché
s'nu a̱:
—A duladula, be' a̱ ye' tö ichè, ¡Be' e̱'
kő̱ka̱!
15 E' bet ta̱ s'nu shke̱neka̱ne e̱' tkése̱r
ta̱ itté. Eta̱ Jesús tö imé imì a̱. 16 Ko̱s pë'
tso' ie'pa ta̱ e'pa suane tai̱ë, Skëköl ki̱kéka̱
ie'pa tö tai̱ë ta̱ ichérakitö:

—Skëköl tteköl chö́k eköl, e' de se'
shu̱a̱.
Ñies ie'pa tö iché:
—Skëköl de se' dör ie' icha esepa
ki̱muk.
17 Eta̱ ì wé̱ Jesús tö e' tté buneka̱ tai̱ë
Judea ké̱ ko̱s e' a̱, ñies ká̱ tso' Judea
pamik e' a̱ itté ti̱neka̱.

Juan S'wöskuökwak ttökatapa de Jesús ska' ichakök

(Mateo 11.2-19)

18 Juan S'wöskuökwak ttökatapa tö ì
ko̱s we̱ke Jesús tö, e' paké Juan tso'
s'wöto wé a̱ e' a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa böl
kié 19 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' yú Skëkëpa Jesús a̱ ichakök tö
¿be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
yëule tö idatse̱ e', ö yi skà panèia̱ sa' tö?
20 Mik ie'pa de Jesús ska' ta̱ ie'pa tö
iché ie' a̱:
—Juan S'wöskuökwak tö sa' patké be'
a̱ ichakök tö ¿be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie yëule tö idatse̱ e', ö yi skà
panèia̱ sa' tö?
21 E' wösha̱ ta̱ Jesús tö s'kirirke duè
tsa̱ki̱ë wa̱, esepa bua'wé̱ tai̱ë. Ñies s'tteke
wimblupa sulusi tö, ena s'wöbla kë̀
wawër esepa bua'wé̱itö tai̱ë. 22 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö iché Juan ttökatapa böl a̱:
—A' yúne Juan ska' ta̱ ì sué̱ a' tö,
ì ttsé a' tö, e' ko̱s pakö́ ie' a̱. Ichö́ ie'
a̱ tö s'wöbla kë̀ wawër esepa wöbla
wawënene; s'kraulewa̱ kë̀ shko esepa
shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra tö esepa
buanene batse'nene; s'kukuö̀ kë̀ wattsër
esepa wattsënene; s'duowa̱ shke̱neka̱ne;
ñies Skëköl ttè buaë e' pakane s'sia̱rëpa
a̱. 23 ¡Yi kë̀ yöki̱ ye' sulune, ayëcha buaë
ese!
24 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan
tté pakémitke pë' a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
“Mik a' dë'rö ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱'
ee̱ Juan sa̱u̱k, eta̱ ¿i̱ma a' e̱rbikö̀ wëm
wé̱se suè̱mi a' tö? A' kë̀ dë'rö wëm ëse,
ka̱bikeitsö̀ wi̱ a̱ dià a̱ we̱s kua'kö wöppè
siwa̱' tö es, ese sa̱u̱k. 25 A' kë̀ dë'rö wëm
ese sa̱u̱k, e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö?
A' kë̀ dë'rö wëm e̱' paiö̀ datsi' bua'bua wa,
ese sa̱u̱k. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiö̀ es
ena íyi bua'bua tso' iwa̱ tai̱ë e̱' ttsë'wo̱ie
buaë, esepa se̱rke blu' u a̱. 26 Erë ¿wëm
wé̱se sa̱u̱k a' dë'rö? A' dë'rö wëm dör
Skëköl tteköl ese sa̱u̱k. Ye' tö a' a̱ ichè
tö moki̱ Juan dör Skëköl tteköl, erë ie'
kë̀ dör e' ë̀. Ie' dör Skëköl tteköl ese tsa̱ta̱.
27 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule wé̱ Skëköl
tö ichè wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e'
a̱, e' tö ichè i' es:

‘Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be'
yöki̱ ke̱we be' ñalé̱ yuök.’†

Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan. 28 Ye'
ichè a' a̱ tö s'ditsö ulitane shu̱a̱, kë̀ yi ku̱'
Juan tsa̱ta̱. Erë ì blúie Skëköl tso', e' shu̱a̱
yi dör ësela, ese dör ie' tsa̱ta̱.”
29 (Mik pë' ulitane ñies inuköl shtök-
wakpa Roma wökirpa a̱, e'pa tö Jesús
s'wöbla'we̱ke e' ttsé, eta̱ ie'pa tö iché tö
Skëköl ttè dör yësyësë. Ie'pa dë' a̱s Juan
tö ie'pa wöskuö̀ iwà kkachoie tö ie'pa tö
Juan ttè klö'wé̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché
es. 30 Erë fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa kë̀ wa̱ Juan ttè
klöo̱ne, e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wa̱ ie'pa wösune,
es ie'pa tö Skëköl e̱r buaë chöke ie'pa a̱
e' watéttsa̱.)
31 Jesús tö iché: “¿I̱ma a' chèmi ye' tö?
¿We̱s a' dör? 32 A' dör we̱s ttè i' tö ichè
es: Ala'rla tso' inuk u itöki̱. Sha̱bötspa
a̱rke tai̱ë ta̱ iché iyamipa a̱: ‘Sa' tö pulë
bla'wé̱, erë a' kë̀ klötëne'; sa' tö s'e̱riar
ttseittsé, erë a' kë̀ i̱i̱ne'.’ 33 E' wà dör tö
Juan S'wöskuökwak de batsöta̱', kë̀ blo'
yeta̱' ta̱ a' tö iché tö aknama tso' ie' a̱.
34 E' ukuöki̱ ta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' de
kë̀ batsöta̱', blo' yeta̱', ta̱ a' tö ye' cheke
tö ye' chkö̀ tai̱ë, blo' yè tai̱ë, ñies tö ye'
dör inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa

†**7:27** Malaquías 3.1

male̱pa, esepa sini'. 35 A' tö ye' cheke es
erë isue̱rasö bulebök ta̱ tö wé̱pa se̱rke
we̱s Skëköl siwé̱ tö ichè es, esepa dör
yësyësë.”

Jesús mía̱ upakök Simón dör fariseowak e' ska'

36 Fariseowak eköl kiè Simón, e' tö
Jesús kié chkök ie' u a̱. E' kue̱ki̱ Jesús
mía̱ ie' ska' ta̱ ie'pa e̱' tulése̱r chkök.
37 Eta̱ alaköl sulusi se̱rke ká̱ e' a̱, e' wa̱
ijche̱newa̱ tö Jesús tso' chkök farise-
owak e' u a̱. Ie' wa̱ kiȍ masmas de e'
ukkuö yöule ák bua'bua kiè alabastro
ese wa. 38 Ie' de dur Jesús ska', e' i̱u̱ke
Jesús tsi̱kka, iwöriö yënane tai̱ë Jesús
klȍ ki̱, e' pasiwé̱itö itsà̱ wa, ta̱ Jesús klȍ
wöalattsémiitö ta̱ kiȍ masmas téitö Jesús
klȍ ki̱. 39 Mik fariseowak tö Jesús kié
chkök e' tö alaköl sué̱, eta̱ ibikeitséitö:
“Wëm wí̱ mú dör Skëköl tteköl moki̱,
e̱'ma ie' é̱na ia̱rmi alaköl wé̱se tso' ie' kök.
Ie' é̱na ia̱rwa̱mi tö e' dör alaköl sulusi.”
40 Jesús iché ie' a̱:
—A Simón, ilè tso' ye' wa̱ yënoie be' a̱.
Ie' iiu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ichő ña.
41 Jesús tö iché:
—Wëm böl ñarke inuköl peitökwak
ulà a̱. Eköl ñarke cien ske̱yök (500),
iëköl ñarke dabom ske̱yök (50). 42 Ie'pa
böl kȅ a̱ ipato̱r, e' kue̱ki̱ inuköl peitök-
wak tö inuì̱ olo'yé ie'pa ki̱. Ye' tö be' a̱
ichakè tö ie'pa böl, ¿wé̱ne e̋k é̱na inuköl
peitökwak dalërmi kibiie?
43 Ie' iiu̱té:
—Ye' a̱ ta̱, wé̱ne nuì̱ olone kibiie e' e̋k.
Jesús tö iché:
—Buaë be' iiu̱té.
44 Eta̱ Jesús tö alaköl sué̱ ta̱ ichéitö
Simón a̱:
—Alaköl i' saú̱. Mik ye' dewa̱ be' u
a̱, eta̱ be' kȅ wa̱ ye' a̱ di' mène ye' klȍ
skuoie, erë alaköl i' tö ye' klȍ skué iwöriö
wa ta̱ ipasiwé̱itö itsà̱ wa. 45 Be' kȅ wa̱
ye' shke̱o̱ne wöalattsè wa we̱s s'wöblar
es. Erë ie' dewa̱ íe̱, eta̱ ie' tö ye' klȍ
wöalattsémi tai̱ë.
46 Be' kȅ wa̱ kiȍ ësela, e' tëne ye' wökir
ki̱ we̱s s'wöblar es. Erë ie' tö kiȍ masmas
tuè̱ darërëë ese té ye' klȍ ki̱. 47 E' kue̱ki̱
ye' ichè be' a̱ tö ie' é̱na ye' dalër tai̱ë e'
wa iwënewa̱ tö ì sulu wamblé ie' tö tai̱ë,
e' nuí̱ olone ie' ki̱. Erë wé̱pa kȅ é̱na ye'
dalërta̱' tai̱ë, e' wa iwënewa̱ tö esepa ki̱
inuì̱ olone elkela ȅ.
48 E' ukuöki̱ ta̱ ie' iché alaköl e' a̱:
—Ì sulu ko̱s wamblé be' tö e' nuí̱ olone
be' ki̱.
49 Imale̱pa kiule chkök ñies tso' ee̱, e'pa
ñì chakérak:
—A' ichè ¿yi ie' dör e' ttȍ es? Skëköl ȅ
a̱ se' nuì̱ olo'yarmi.
50 Erë ie' tö alaköl a̱ iché:
—Be' e̱rblé ye' mik, e' tö be' tsa̱tkée. Be'
yúne bȅrë.

Alakölpa tö Jesús ki̱mé

8 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pakök ká̱ blublu ena
ká̱ tsitsir tso' e' a̱. Ie' ttekölpa tsá̱ dabom
eyök kí̱ böl, e'pa shköke ie' ta̱. 2 Ñies
alakölpa we̱lepa buao̱'ne ie' tö, e'pa
shköke ie' ta̱. E'pa we̱lepa bak weinuk
wimblupa sulusi wa̱, ñies duè wa̱. Ie'pa
eköl, kiè María Magdala wak, e' a̱ ak-
namapa yë'ttsa̱itö döka̱ kul. 3 Ñies Juana
dör Cuza alaköl, e' shköke ie' ta̱. Cuza
dör Herodes dalì kkö'nukwak. Ñies Su-
sana ena alakölpa male̱pa tai̱ë shköke ie'
ta̱. Ie'pa tö Jesús ena ittökatapa ki̱meke
tai̱ë, ì tso' ie'pa wa̱ ese wa.

Të kuatkökwak, e' pakè

(Mateo 13.1-9; Marcos 4.1-9)

4 Pë' e̱' yélur iká̱ ki̱ debitu̱ tai̱ë Jesús
ska'. Ie' tö ie'pa a̱ ittè kleé i' es: 5 Wëm mía̱
eköl të kuatkök ta̱ ie' tö iwö ppé ululu

të ki̱[‡] Mik ie' tso' iwö ppök, eta̱ ditsöwö
we̱le a̱newa ñala̱ ska' ta̱ pë' dakélor iki̱,
e' tö iñatélur, ñies dù debitu̱ tö ikatéwa.
6 Ditsöwö we̱le a̱newa áklo a̱ ta̱ e' kuölö
ta̱ itskine buaë. Erë ká̱ tsabe kë̀ ta̱' ee̱,
e' kue̱ki̱ bet ta̱ isinewa̱. 7 Ditsöwö we̱le
a̱newa dika'chka shu̱a̱. Dika'chka ena dit-
söwö talane ñita̱, erë dika'chka e̱' aléka̱
iki̱. 8 Erë ditsöwö we̱le a̱ne íyök bua'bua
ki̱, ese tskine talane wöne buaë. Iklö
we̱le wöne döka̱ cien eyök (100) elka
elka.

Mik Jesús tö iché o̱ne, eta̱ ikí̱ chéitö ie'pa a̱ a̱neule: “¡A' é̱na ye' ttö̀ ttsak, e̱'ma ikukueblö́ bua'ie!”

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule

(Mateo 13.10-17; Marcos 4.10-12)

9 Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:

—Ttè wakleébö, ¿i̱ma e' wà dör?

10 Ie' tö iché ie'pa a̱: “Ì blúie Skëköl
tso' e' tté blëulewa̱, e' ké̱wö meneat a' a̱
ijche̱noie. Erë pë' tso' tai̱ë kë̀ é̱na ye' ttè
klö'wa̱k, esepa a̱ ye' tö ikleeke a̱s ie'pa tö
iweblö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà wër, ñies a̱s
ie'pa tö ittsö̀ je', erë kë̀ ie'pa a̱ iwà a̱r.[¶]

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö

(Mateo 13.18-23; Marcos 4.13-20)

11 “Ttè wakleéyö e' wà dör i' es: Skëköl
ttè pakèsö e' dör we̱s ditsöwö kuatkèsö
es. 12 Pë' we̱lepa ta̱ itkö̀mi we̱s itka dit-
söwö a̱newa ñala̱ ska' ñe' ta̱ itka es. Es-
epa tö Skëköl ttè ttsé, erë bë́ de ie'pa ska'
ta̱ iyéttsa̱itö ie'pa e̱r a̱ a̱s ie'pa kë̀ tö iklö'ù̱
ta̱ itsa̱tkër. 13 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s
itka ditsöwö a̱newa áklo a̱ ñe' ta̱ itka es.
Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱rakitö
ttsë'ne buaë wa erë ekuölö ë̀. Ie'pa kë̀ a̱
e̱' tkërwa̱ darërëë Skëköl ttè a̱. Mik ie'pa
weinemitke ie' ttè kue̱ki̱, eta̱ ie'pa a̱nem-
ine tottola. 14 We̱lepa skà ta̱ itkö̀mi we̱s
itka ditsöwö a̱newa dika'chka shu̱a̱ ñe'
ta̱ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, erë
ie'pa tö íyi tso' ká̱ i' ki̱ e' bikeitseke kibiie.
Ie'pa e̱r me'rie inuköl ena ì tso' ká̱ iki̱ tö
s'ttsë'we̱ke buaë ese ki̱. Ese ko̱s tö Skëköl
ttè kui'wé̱wa̱ ie'pa e̱r a̱, ta̱ ie'pa kë̀ se̱ne
buaë Skëköl ttè a̱. 15 Erë we̱lepa skà ta̱
itköke we̱s itka ditsöwö a̱newa íyök buaë
ki̱ ñe' ta̱ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̱
iklö'wé̱ e̱r buaë wa moki̱. Ie'pa tö iiu̱teke
buaë ta̱ iwà dalöiekerakitö ke̱kraë. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö ì buaë ko̱s ese wé̱ we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es.

Bö'wö tté

(Marcos 4.21-25)

16 “Mik bö'wö wötskéka̱sö, eta̱ kë̀ sö
ipabikepawa̱, kë̀ sö ipatkepawa̱ ka̱' dik-
ia̱. E' skéie itkekeka̱ ká̱kke̱ s'yamipa dat-
se̱ esepa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 17 Es ñies ttè
tso' blëulewa̱ i̱'ñe ta̱, ese jche̱rdawa̱ suli-
tane wa̱ aishkuö ta̱. Ì ché ye' tö, e' kë̀ wà
a̱ne ie'pa é̱na i̱'ñe ta̱, erë e' wà a̱rdaë ie'pa
é̱na aishkuö ta̱.
18 “Yi e̱' yuak buaë ye' ttè wa, ese a̱ ikí̱
meraëyö a̱s ie' é̱na iwà a̱r buaë. Erë yi kë̀
e̱' yuak ye' ttè wa, ì bikeitsé ese tö tö a̱ne
ié̱na, e' ko̱s yërdattsa̱ne iyöki̱. E' kue̱ki̱ ye'
ttö̀ kukueblö́ a' tö bua'ie.”

Jesús mì ena ie' ëlpa debitu̱ ie' weblök

(Mateo 12.46-50; Marcos 3.31-35)

19 Eta̱ Jesús mì ena iëlpa ena ikutapa
e'pa debitu̱ ie' weblök. Erë ie' tkër wé̱ pë'
tso' tai̱ë e' shu̱a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ dë'wa̱
ie' ska'. 20 E' biyö́ ché yile tö ie' a̱:

—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa shkö̀ be' weblök.

21 Ie' tö iiu̱té:

—Ëkëkë, erë ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö Skëköl ttè ttsé ta̱ iwà iu̱téitö, esepa dör we̱s ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es.

[‡]**8:5** ***të kuatkök ppé ululu:*** Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.
[¶]**8:10** Isaías 6.9

Siwa̱' tai̱ë e' wöklö'wé̱ Jesús tö

(Mateo 8.23-27; Marcos 4.35-41)

22 Etökicha ta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ it-
tökatapa ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Mishka batsöri wi̱she̱t.
Eta̱ ie'pa míyal. 23 Ie'pa mirwa̱ia̱ ta̱ ie'
kapowa̱ kanò a̱. E' dalewa siwa̱' bat-
si̱neka̱ tai̱ë tö di' u̱yéka̱ tai̱ë ta̱ kanò a̱ di'
iëneka̱mi katsi̱rkewa̱tke. 24 E' kue̱ki̱ ie'pa
tö iti̱'wé̱ka̱ ta̱ ichérakitö ia̱:
—¡A s'wöbla'u̱kwak! ¡A
s'wöbla'u̱kwak! ¡Se' duölurmi!
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ siwa̱' ena di' yöli
uñéitö ta̱ iwöklönewa̱ mía̱ne alamië.
25 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿We̱s a' e̱rblöke ye' mik, e' de?
Erë ie'pa suanéka̱ tai̱ë, tkinewa̱ tai̱ë ta̱
iñi chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttȍ dalöié di' tö
ena siwa̱' tö!

Wëm eköl a̱ aknamapa tso' tai̱ë e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 8.28-34; Marcos 5.1-20)

26 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ demi ká̱ kiè
Gerasa a̱te̱ batsöri wi̱she̱t Galilea wösha̱ë
ee̱. 27 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ de ká̱ sí ki̱,
eta̱ wëm eköl de ie' ska', e' a̱ aknamapa
tso'. Ie' dör Gerasa wak. Ia̱ia̱ë ie' se̱ne'mi
sume, kȅ se̱rku̱'ia̱ u a̱, ie' se̱rke pö a̱.
28 Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie' a̱neka̱ tai̱ë
ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë ki̱. Ie' iché Jesús a̱:
—A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi uli-
tane tsa̱ta̱ e' alà. ¿Iők be' de ye' tsiriu̱k?
Ye' múa̱t bȅrë. Ye' kköchȍ tai̱ë be' a̱ tö kȅ
ye' we'ikar.
29 Jesús tö ichétke wimblu sulusi a̱
ke̱we: "Be' e̱' yőttsa̱ wëm se̱ a̱." E' kue̱ki̱
wimblu tö ie' a̱ iché es. Ia̱ia̱ë ie' we'ikbitu̱
aknama tö. Ke̱kraë aknama tö ie' wö
a̱li̱we̱ke. E' kue̱ki̱ pë' tö ie' mue̱ke iulà a̱
iklö a̱ tabechka daloie wa, erë e' batsélor
ie' tö tottola ta̱ aknama tö ie' kí̱ a̱li̱wé̱ka̱
patkémi wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ese ska'. 30 Eta̱
Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—Ye' kiè Tai̱ë Wakpa.
Ie' a̱ aknamapa tso' tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'
tö iu̱té es. 31 Ie'pa kköchöke tai̱ë Jesús
a̱: "Kȅ sa' patkarmi ka̱uk tai̱ë tso' i̱ski̱ë
e' a̱." 32 Tsi̱net ka̱bata kuli' a̱ köchi iëte̱r
tai̱ë chkök, e' kue̱ki̱ wimblupa kköchöke
Jesús a̱: "Ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱
köchipa jaì a̱." Jesús tö iké̱wö mé ie'pa
a̱. 33 Eta̱ ie'pa e̱' yélur wëm a̱ ta̱ ie̱' tié̱lur
köchipa a̱. Köchi ko̱s poneka̱ tu̱nemirak
ká̱ spé mik brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱
iduolur.
34 Mik köchi kkö'nukwakpa tö isué̱, eta̱
itkayalmi ta̱ itté ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe.
35 Pë' de tai̱ë iweblök tö ì tka. Mik ie'pa
de Jesús ska', eta̱ wëm a̱ aknamapa yëru-
lune tai̱ë, e' sué̱ ie'pa tö itkër Jesús wörki̱
datsi' iéne é̱na ká̱ a̱nene buaë. E' tö ie'pa
suawé̱. 36 Wé̱pa tö ì tka e' sué̱, e'pa tö
ipaké ie'pa a̱ tö we̱s wëm a̱ aknamapa
bak e' buanene. 37 Ká̱ e' wakpa ulitane
suane tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa kköché Jesús a̱:
"Be' e̱' yőttsa̱ sa' ká̱ a̱." Eta̱ Jesús e̱' iéka̱
kanò a̱ ittökatapa ta̱ ta̱ imía̱tke. 38 Eta̱
wëm a̱ aknamapa yërulune e' kköché
Jesús a̱: "Ye' shkakmi be' ta̱." Erë Jesús
tö iiu̱té:
—Au, be' e̱' tsúa̱t. 39 Be' yúne be' u a̱ ta̱
ì ko̱s wé̱ Skëköl tö be' a̱, e' pakő sulitane
a̱.
Ta̱ ie' mía̱, ta̱ ì ko̱s buaë wé̱ Jesús tö ie'
a̱, e' pakéitö sulitane a̱.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl

(Mateo 9.18-26; Marcos 5.21-43)

40 Mik Jesús dene batsöri io̱she̱t, eta̱
pë' tso' tai̱ë ie' panuk, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
ie' kiéwa̱ ttsë'ne bua' wa. 41 Eta̱ wëm
eköl kiè Jairo e' de. Ie' dör judiowak ñì
dapa'wo̱ wé e' wökir eköl. Ie' e̱' té̱wa̱
wöwakköt Jesús wörki̱ ta̱ ikköchöke tai̱ë
ie' a̱: "Mishka bet ye' u a̱." 42 Jairo alà dör

ekla ȅ wák dör alaköl ki̱ duas tso' dabom
eyök ki̱ bök ulatök (12), e' duökewa̱tke.
Jesús miria̱, e' dalewa tai̱ë pë' dami, e'
tërdami ie' mik. 43 E'pa shu̱a̱ alaköl dami
eköl e' du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas
de dabom eyök ki̱ bök (12). Ì ko̱s tso' ie'
wa̱ e' e̱wé̱waitö yës s'kapeyökwak ki̱, erë
kȅ yi a̱ ibuanene. 44 Ie' dewa̱ tsi̱net Jesús
tsi̱ kke̱r ta̱ idatsi' bata kéwa̱itö. E' wösha̱
ta̱ ipe̋ wöklöne ta̱ ibuanene buaë. 45 Eta̱
Jesús tö ichaké:
—¿Yi tö ye' ké?
Sulitane tö iché:
—Kȅ sa' wa̱ be' kàne.
Pedro tö iché ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, pë' tso' tai̱ë e' tër-
dami be' mik.
46 Erë Jesús tö iché:
—Ye' ittsé tö ilè tka ye' diché wa. E'
kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö yile tö ye' ké.
47 Mik alaköl buanene, e' tö isué̱ tö kȅ
ie' a̱ e̱' blënukia̱ ta̱ ide Jesús ska' painéka̱
tai̱ë suane wa. Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús
wörki̱ ta̱ ie' e̱' chéka̱ sulitane kukua tö ì
kue̱ki̱ Jesús kéwa̱itö. Ie' tö iché: “Mik ye'
tö be' kéwa̱, e' wösha̱ë ta̱ ye' buanene.”
48 Jesús tö iché ia̱:
—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' kue̱ki̱
be' buanene. Be' yúne bȅrë.
49 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱, e' dalewa eköl
bite̱ Jairo u a̱, e' debitu̱ ta̱ iché Jairo a̱:
—Be' alà busi blënewa̱tke.
S'wöbla'u̱kwak kȅ tsiriwa̱ria̱.
50 Mik e' ttsé Jesús tö, eta̱ ie' tö iché
Jairo a̱:
—Kȅ be' tkinuk. Be' e̱rblő ye' mik ȅ, be'
alà busila buardane.
51 Mik ie'pa de Jairo u a̱, eta̱ Jesús
kȅ wa̱ yi kàne shkökwa̱ wé̱ busila nu
me'r ee̱. Pedro ena Santiago ena Juan
ena alà ye̋ ena imì, e'pa ȅ kiéwa̱itö e̱' ta̱.
52 E' dalewa sulitane iu̱ke alárke tai̱ë. Erë
Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Kȅ a' iu̱kia̱. Busila kȅ du'wa̱,
ikapöme'r ȅ.
53 Sulitane wa̱ ijche̱r tö busila duowa̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' wayuéka̱ ja̱ñeitséka̱
tai̱ë. 54 Erë Jesús tö busila ulà klö'wé̱wa̱,
ta̱ iché ie' a̱:
—¡A tayëla, be' e̱' kőka̱!
55 Eta̱ ishke̱neka̱ne, e' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱
ta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Itiő.
56 Iye̋ ena imì tkirulune iweblök. Eta̱
Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Ì tka íe̱, e' kȅ char yi a̱.

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k

(Mateo 10.5-15; Marcos 6.7-13)

9 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱
böl e'pa dapa'wé̱ ta̱ diché méitö
ie'pa a̱ aknamapa ulitane trë'wo̱yal. Ñies
ka̱wö méitö ie'pa a̱ s'kirirke bua'wo̱ne.
2 Ipatkérak ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë
pakök ñies s'bua'u̱kne. 3 Ta̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:
—Mik a' mi'ke, eta̱ kȅ ì tsa̱rmi. Shko
kéli, sku', íyi ñanoie, inuköl, datsi' skà,
ese ko̱s kȅ tsa̱rmi.
4 Mik yile tö a' a̱ iché a' kapőrö, eta̱ a'
tso' ká̱ e' a̱ e' dalewa a' kapőrö ie' u ȅ a̱.
5 Eta̱ ká̱ we̱le wakpa kȅ wa̱ a' kinewa̱, e'
ta̱ a' e̱' yőlur ká̱ e' a̱, ta̱ ka̱po tso' a' klöttö
mik, e' ppőö a' tö. E' tö ie'pa a̱ ikkacheraë
tö ie'pa dör Skëköl bolökpa.
6 Eta̱ ie'pa míyal judiowak ké̱ tsitsir
ko̱s a̱ Skëköl ttè buaë pakök ñies s'kirirke
bua'u̱kne.

Herodes tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö yi dör Jesús

(Mateo 14.1-12; Marcos 6.14-29)

7–8 Herodes dör Galilea wökir, mik e'
tö ì ko̱s we̱ke Jesús tö e' tté ttsé, eta̱
ie' tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö yi dör Jesús.
We̱lepa tö icheke tö Jesús dör Juan
S'wöskuökwak köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne.
We̱lepa tö icheke tö ie' dör Skëköl ttekö̈l
bak kiè Elías e' shke̱neka̱ne. We̱lepa tö
icheke tö ie' dör Skëköl ttekölpa skà bak

esepa we̱le shke̱neka̱ne. 9 Erë Herodes tö
iché:
—Ye' wák tö Juan kuli' tökök patkë', e'
ta̱ wëm tté ttséyö tso' íyi u̱k tai̱ë s'tkiwè̱
ekkë ¿e' dör yi?
E' kue̱ki̱ Herodes é̱na suluë Jesús
sua̱kwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö

(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Juan 6.1-14)

10 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene, eta̱
ì ko̱s wé̱ ie'pa tö, e' pakéne ie'pa tö Jesús
a̱. Eta̱ Jesús tö ie'pa kiémi e̱' ta̱ dò̱ tsi̱net
ká̱ kiè Betsaida wé̱ kè̱ yi se̱rku̱' ee̱. 11 Erë
mik pë' male̱pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa
mí itöki̱ ta̱ ie'pa kiéwa̱itö buaë. Ì blúie
Skëköl tso' e' tté buaë paké ie' tö ie'pa a̱
ñies s'kirirke bua'wé̱neitö.
12 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökat-
apa dabom eyök kí̱ böl (12) e'pa de ie'
ska' ta̱ ichérakitö ia̱:
—Ká̱ i' ki̱ kè̱ ì ku̱' katanoie ñanoie,
e' kue̱ki̱ ie'pa yuő̱mi a̱s ie'pa mi' ká̱ tso'
tsi̱net ena pë' se̱rke tsi̱net esepa ska' chkè
ta̱u̱k ñè ena kapökrö.
13 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ie'pa tiő̱ a' tö.
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' wa̱ pan ske̱l ena nima bötö e' è̱
tso'. Kè̱ sa' mìne ikí̱ ta̱u̱k, e' ta̱ ì tso' sa'
wa̱ e' kè̱ dökka̱ ie'pa tai̱ë ekkëpa tioie.
14 Wëpa tso' ee̱ döka̱ mil ske̱yök
(5000), e' kue̱ki̱ ittökatapa tö iché es. Erë
Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' tö ie'pa kő̱ e̱' tkökse̱r i̱ski̱ ek
tsi̱ní ek tsi̱ní dabom ske̱yök (50) dabom
ske̱yök. 15 Es ie'pa tö iwé̱ ta̱ pë' ulitane e̱'
tkése̱r. 16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ske̱l ena
nima bötö, e' klö'wé̱ ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱
wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö pan ena nima blaté mé ittökatapa a̱ a̱s
ie'pa tö iwatiò̱ pë' a̱. 17 Mik ie'pa chké de
wë', eta̱ ibata a̱te̱, e' shtérakitö iëne döka̱
kkő̱la dabom eyök ki̱ bök (12).

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'

(Mateo 16.13-19; Marcos 8.27-29)

18 Etökicha ta̱ Jesús tso' ittökatapa è̱
ta̱. Ie' tso' S'yé̱ ta̱ ttök, ta̱ ee̱ ie' tö ie'pa
a̱ ichaké:
—¿I̱ma pë' tö ichè tö ye' dör yi?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö
be' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e'
shke̱neka̱ne. We̱lepa skà tö icheke tö be'
dör Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e' we̱le
shke̱neka̱ne.
20 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa'
blúie e'.

Jesús e̱' biyő̱ ché tö ie' tterawa̱

(Mateo 16.20-28; Marcos 8.30–9.1)

21 Erë Jesús kè̱ wa̱ ie'pa kàne yi a̱ ichök
yi dör ie'.
22 Ñies ie' tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë tai̱ë.
Judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö ye' wateratts a̱. Ye' tterawa̱, e'
ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
23–24 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa uli-
tane a̱:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kè̱ ulà
a̱ se̱ne michoë dò̱pa. Erë yi e̱' mettsa̱
ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E'
kue̱ki̱ yi e̱' yuak ye' ttökataie, ese kè̱ kàne
tkinukia̱ e̱' ki̱. E' skéie ke̱kraë ika̱wöta̱
e̱' chök dò̱ ittèwa̱ wötëulewa̱ krus mik
ekkë. Es ie' ka̱wöta̱ shkök ye' itöki̱. 25 Íyi
ulitane tso' ká̱ i' a̱, e' de a' ulà a̱, erë se̱ne
michoë kè̱ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie
bua' a' a̱? 26 Mik ye' dör S'ditsö Alà, e'
dene ye' olo wa, ñies ye' Yé̱ olo wa, ñies
ibiyöchökwakpa batse'r e'pa olo wa, eta̱
wé̱pa jaëne ye' ki̱, esepa ki̱ ye' jaërdaë

ñies. 27 Moki̲ ye' tö a' a̲ ichè tö a' tso' íe̲,
e' we̲lepa tö ì blúie Skëköl tso' e' sue̲raë
ka̲m iblërulur e' yöki̲.

Jesús tö ilo ta̲' tai̲ë e' kkaché ittökatapa a̲

(Mateo 17.1-8; Marcos 9.2-8)

28 E' ki̲ ká̲ de pàköl (8) ulatök, eta̲ Jesús
mía̲ ka̲bata a̲ ttök S'yë́ ta̲. Pedro ena Juan
ena Santiago e'pa mítse̲r iwa̲ e̲' ta̲. 29 Ie'
tso' ttök S'yë́ ta̲, eta̲ iwö manenettsa̲ mía̲
kua̲'ki̲ dalölöë ñies idatsi' mía̲ saruruë
wöñarke dalölöë. 30 E' wösha̲ ta̲ wëpa
de iëte̲r böl tso' ttök ie' ta̲. Ie'pa dör
Skëköl ttekölpa bak ká̲ ia̲ia̲ë kiè Moisés
ena Elías e'pa. 31 Ie'pa olo buneka̲ tai̲ë
dalölöë. Ie'pa iëte̲r ka̲pakök Jesús ta̲ we̲s
ie' tterawa̲ pë' tö Jerusalén a̲s iwà tkö̀
we̲s Skëköl ki̲ ikiane es. 32 Pedro ena
iyamipa böl, e'pa tteke kapèwa̲ tö tai̲ë.
Erë mik ie'pa ti̲'neka̲ne bua'ie, eta̲ ie'pa
tö Jesús olo tai̲ë e' sué̲, ñies wëpa böl
iëte̲r ttök ie' ta̲ e'pa sué̲rakitö. 33 Mik
Moisés ena Elías mitkene, eta̲ Pedro tö
iché Jesús a̲:

—A S'wöbla'u̲kwak, buaë se' tso' íe̲. Sú̲
sa' tö úla yuèka̲ mañatkuela, etkue be' a̲,
etkue Moisés a̲, etkue Elías a̲.

Erë ì cheke Pedro tö e' wà kë̀ a̲ne
ie' é̲na. 34 Pedro ttökeia̲, e' wö shà̲ ta̲
mochka tö ie'pa ki̲téwa̲. E' tö ie'pa suawé̲
tai̲ë. 35 Mochka shu̲a̲ ie'pa tö ttö̀ ttsé tö
ichè: “Se̲ dör ye' alà, e' pairi'bitu̲bak ye'
tö idi' wa a' blúie. Ie' ttö̀ iu̲tő.”

36 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̲ ie'pa tö
isué̲ tö Jesús a̲te̲ dur ekörla. Erë ì ttsé
ie'pa tö, ì sué̲ ie'pa tö, e' blé ie'pa tö ie̲r
a̲, kë̀ ie'pa wa̲ ipakane yi a̲ dö̀ aishkuö ta̲.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̲ne Jesús tö

(Mateo 17.14-21; Marcos 9.14-29)

37 Bule es ta̲ ie'pa tso' ka̲bata a̲ e'pa
bite̲yal, eta̲ tai̲ë pë' de Jesús ña̲le̲tsu̲k.
38 E' shu̲a̲ wëm tso' eköl, e' tö iché a̲neule:

—A s'wöbla'u̲kwak, be' we'ikèyö, ye'
aladulaköl sa̲ú̲, e' dör ye' alà eköl ë̀.
39 Mik wimblu sulusi tö ie' é̲na ká̲
chöwé̲wa, eta̲ ie' a̲neka̲ tai̲ë, painéka̲
katötöë, ta̲ ikkö̀ a̲ ishuya deka̲ tai̲ë.
Ke̲kraë ie' we'ikekeitö sia̲rë. Wimblu
kë̀ é̲na ie' akwa. 40 Ye' kköché tai̲ë be'
ttökatapa a̲ tö wimblu trë'ú̲shkar erë kë̀
ie'pa a̲ io̲ne.

41 Jesús tö iché ie'pa ulitane a̲:

—A' wakpa kë̀ e̲rblöta̲' Skëköl mik,
a' kë̀ é̲na ká̲ a̲ne. ¿Mik ye' se̲rmirö a'
ta̲? ¿Ko̲s ye' tö a' dalë'ttsemirö? Be' alà
tsú̲bitu̲ ña.

42 Mik duladula de tsi̲net, eta̲ aknama
tö ie' é̲na ká̲ chöwé̲wa kéu̲ i̲ski̲ ta̲
ipaineka̲ tai̲ë. Erë Jesús tö wimblu sulusi
uñé trë'wé̲shkar ta̲ duladula bua'wé̲neitö
méneitö iyë́ a̲. 43 Ì buaë wé̲ Skëköl tö
idiché tai̲ë wa e' tö ie'pa ulitane tkiwé̲wa̲.

Jesús skà e̲' biyő chéne tö itterawa̲

(Mateo 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ì buaë wé̲ Jesús tö, e' chekeia̲ ie'pa tö
ñì a̲, e' dalewa ie' tö iché ittökatapa a̲:

44 —Ì cheke ye' tö a' a̲, e' ttső buaë,
kë̀ a' é̲na ichökwa: Ye' dör S'ditsö Alà, e'
wömerdattsa̲ pë' ulà a̲.

45 Erë ì ché ie' tö e' blëulewa̲ ie'pa yöki̲,
e' kue̲ki̲ ie'pa kë̀ é̲na iwà a̲ne. Ñies ie'pa
suane ichakök tö i̲ma iwà dör.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̲

(Mateo 18.1-5; Marcos 9.33-37)

46 E' ukuöki̲ ta̲ Jesús ttökatapa ñì
iu̲tökerak tö ie'pa shu̲a̲ yi dö̀mi ibua'ie
imale̲pa tsa̲ta̲. 47 Ì bikeitsök ie'pa tso', e'
sué̲wa̲ Jesús tö, e' kue̲ki̲ ie' tö alala kié
eköl duése̲r ie' o̲'mik 48 ta̲ ichéitö ie'pa a̲:

—A' shu̲a̲ yi e̲' wöéwa imale̲pa diki̲a̲
diöshe̲t ese dör ibua'ie. E' kue̲ki̲ yi tö
alala i'se kiéwa̲ ye' ttö̀ wa, ese tö ye' wák
kiéwa̲. Es ñies yi tö ye' kiéwa̲, ese tö yi
tö ye' patkë'bitu̲, e' kiéwa̲.

Yi kë̀ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tö se' bikeitseke e̱r bua' wa

(Marcos 9.38-40)

49 Juan tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö
eköl, e' tö aknama trë'wé̱yal be' ttö̀ wa.
Erë ie' kë̀ ku̱' se' ta̱, e' kue̱ki̱ sa' tö iché ia̱
tö kë̀ iwa̱ria̱.
50 Jesús tö iiu̱té:
—Yi kë̀ ku̱' ñippök se' ta̱, ese tso' se' ta̱.
E' kue̱ki̱ kë̀ iwöklö'wa̱r.

Santiago ena Juan e'pa uñé Jesús tö

51 Jesús mi'keka̱ne ká̱ jaì a̱, e' ké̱wö
dökewa̱tke, eta̱ Jesús tö ibikeitsé tö ye'
mía̱ diché wa Jerusalén, ta̱ imía̱. 52 Ie'
tö wëpa we̱lepa patkémi ie' yöki̱ ke̱we
u yulök kaporöie. Ie'pa mía̱ demi ká̱ tso'
etk Samaria ee̱. 53 Erë Samaria wakpa
wa̱ ijche̱r tö Jesús ena ittökatapa mi'ke
Jerusalén, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ ikinewa̱.
54 Mik Jesús ttökatapa kiè Santiago ena
Juan e'pa tö isué̱ tö Samaria wakpa kë̀
wa̱ ie'pa kinewa̱, eta̱ ie'pa tö Jesús a̱ iché:
—A Skëkëpa, ¿be' ki̱ ikiane tö sa' tö bö'
kiè ká̱ jaì a̱ ie'pa e̱wo̱wa?
55 Erë Jesús wötréene ie'pa sa̱u̱k ta̱
ie'pa uñéitö. 56 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ká̱
skà tso' tsi̱net ee̱.

Wëpa mañal e̱' yuak Jesús ttökatapaie

(Mateo 8.19-22)

57 Ie'pa mirwa̱ ñala̱ ki̱ ta̱ wëm eköl tö
Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, ye' mi'ke be' ta̱ ká̱ wa'ñe
wé̱ be' mírö ee̱.
58 Jesús tö iiu̱té:
—Bakli' u ta̱', ñies dúla u ta̱', erë ye' dör
S'ditsö Alà, e' kë̀ wa̱ u ta̱' se̱noie.
59 Jesús tö iché wëm eköl skà a̱:
—Mishka ye' ta̱.
Erë wëm tö iiu̱té:
—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yë́
blërkewa̱ e' nu wötökwa̱, e' ukuöki̱ ta̱ ye'
mi'ke be' ta̱.
60 Jesús tö iiu̱té:
—Wé̱pa dör we̱s s'duulewa̱ es Skëköl
wöa̱, a̱s esepa tö iyamipa nu wötö̀. Erë
be' yú, ì blúie Skëköl tso' e' tté pakök suli-
tane a̱.
61 Wëm eköl skà tö iché Jesús a̱:
—Ye' e̱' yuak be' ttökataie, erë ke̱we
ka̱wö mú ña shkoie e̱' chöka̱t ye' yamipa
a̱.
62 Jesús tö iiu̱té:
—Yi e̱' yué ye' ttökataie ta̱ ì ko̱s
méa̱titö ye' dalërmik, erë ibikeitséneitö
tai̱ë, eta̱ ese kë̀ ki̱ ì blúie Skëköl tso' e'
mène.

Jesús tö ittökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa patké

10 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús tö
ittökatapa skà shu̱shté döka̱
dabom kuryök kí̱ böl (72) patkèmi ie'
yöki̱ ke̱we böl böl wé̱ ie' mi'ke ese ska'.
2 Ie' tö iché ie'pa a̱: “Moki̱ pë' tso' tai̱ë
e' ki̱ Skëköl ttè buaë kiane ttsè. Esepa
dör we̱s iyiwö tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë
ishtökwakpa kë̀ dör tai̱ë. E' kue̱ki̱ a' tö
ikiö́ kanè wák a̱ tö ishtökwakpa patkö́.
3 A' yú. Ye' tso' a' patkök ye' ttè pakök
pë' shu̱a̱ we̱s obejala èmi namu tso' tai̱ë,
ese shu̱a̱ es. 4 Inuköl skúla ena dalì skú
ena klökkuö skà, ese ko̱s kë̀ tsa̱rmi yës.
Ñies yi kué̱ a' tö ñala̱ wa, ese kë̀ ta̱ a'
ttök tai̱ë. 5 Mik a' dewa̱ yile ska', eta̱ ke̱we
ichö́ ie'pa a̱ tö ‘Skëköl e̱r buaë chö̀ a' a̱.’
6 Ie'pa tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl
e̱r buaë chöraë ie'pa a̱. Erë kë̀ idör es, e'
ta̱ Skëköl kë̀ e̱r buaë chö̀pa ie'pa a̱. 7 Ie'pa
tö a' kiéwa̱ buaë, e' ta̱ a' e̱' tsúa̱t u e' a̱. Ttè
tso' e' tö ichè i' es: ‘Kaneblökwak chkö̀mi
ì kanewe̱keitö e' ské wa.’ E' kue̱ki̱ ì meke
ie'pa tö a' a̱ ñè yè, e' ñú, e' yö́. U e' ë̀ a̱
a' e̱' tsúa̱t a' tso' ká̱ e' a̱ e' dalewa. 8 Ká̱
wé̱ a' demi ta̱ ká̱ e' wakpa tö a' kiéwa̱
buaë, e' ta̱ ì mekeitö a' a̱ ñè e' ñú. 9 Ie'pa
duöke, e' ta̱ e'pa bua'ú̱ne. Ñies ichö́ ie'pa
a̱: ‘Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net a' o̱'mik.’ 10 Erë ká̱ we̱le wakpa kë̀

wa̱ a' kinewa̱, e' ta̱ a' yú ie'pa ñala̱ wa
ta̱ ichṍ ie'pa a̱: 11 ‘A' ka̱po tso' sa' klöttö
mik, e' ppée sa' tö iwà kkachoie tö a' dör
Skëköl bolökpa. Erë a' wa̱ ijche̱nú tö ì
blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net
a' o̱'mik.’ 12 Ye' tö a' a̱ ichè tö mik Skëköl
tö a' chakeketke inuí̱ ki̱ aishkuö ta̱, eta̱ ká̱
e' wakpa weirdaë sia̱rë Sodoma wakpa
bak se̱nuk suluë e'pa tsa̱ta̱.

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë

(Mateo 11.20-24)

13 “A Corazín wakpa, a Betsaida
wakpa, ¡wëstela i̱na a' ta̱! Ì kë̀ o̱r yi a̱
ese wé̱ ye' tö tai̱ë a' wörki̱, erë kë̀ a' e̱r
maneo̱ne. E' ú̱pa ye' tö Tiro ena Sidón
e' wakpa wörki̱, e̱'ma ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa e̱r
maneo̱'bak. Ie'pa tö e̱riane datsi' a̱ja̱ë
ese ië'ka̱bak, ñies ie'pa e̱' tkë'ka̱bak
mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa e̱r
mane'wé̱ Skëköl a̱. 14 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè
tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a'
nuì̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱ a' wömerdattsa̱
weinuk tai̱ë shu̱te̱ Tiro ena Sidón wakpa
tsa̱ta̱. 15 A Cafarnaúm wakpa, kë̀ a' tö
ibikeitsök tö a' mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱. Ie'
tö a' patkerami diöshe̱t wé̱ s'wimblu
weirke ee̱.”
16 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: “Yi
tö a' ttö̀ ttseke ta̱ iu̱tekeitö, ñies ese tö
ye' ttö̀ ttseke ta̱ iu̱tekeitö. Yi tö a' wa-
teke, ñies ese tö ye' wateke. Ñies yi tö
ye' wateke, ese tö Skëköl tö ye' patkë', e'
wateke.”

Jesús ttökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa dene

17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttökatapa döka̱
dabom kuryök ki̱ böl (72) patkë' ie' tö,
e'pa dene ttsë'nerak buaë. Ie'pa tö iché
ie' a̱:
—A Skëkëpa, aknamapa tö sa' ttö̀
dalöié be' ttö̀ wa.
18 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Tṍ. A' e̱' aléka̱ Satanás ki̱ je'. Ye' isué̱
tö ie' bate̱shkar ká̱ jaì a̱ we̱s alá wöñar es.
19 Ye' tö a' a̱ diché mé e̱' aloka̱ tkabë̀ ki̱
ena bachë' ki̱ ñies e̱' aloka̱ Satanás diché
ki̱. Es kë̀ ì tö a' we'ikepa. 20 Kë̀ a' ttsë'nuk
buaë wimblupa sulusi tö a' ttö̀ dalöié, e'
ë̀ kue̱ki̱. E' skéie a' kiè tso' kitule ká̱ jaì a̱
se̱ne michoë yëkkuö ki̱, e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú
buaë.

Jesús ttsë'ne buaë

(Mateo 11.25-27; 13.16-17)

21 Jesús tso'ia̱ ttök ittökatapa ta̱, e'
shu̱a̱ Wiköl Batse'r tö ie' ttsë'wé̱ buaë
shu̱te̱. Ie' tö iché: “A ye' Yḗ, be' dör íyi
ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ e' Këköl.
Be' tö ttè ikkë blë'wa̱ pë' wa̱ siwa̱' jche̱r
i̱ski̱ë ena e̱rbikö̀ tai̱ë esepa yöki̱. Erë
ikkachéwa̱bö s'ësela a̱. Es be' ki̱ ikiane, e'
kue̱ki̱ be' iwé̱ es. E' kue̱ki̱ be' ki̱kéka̱yö.”
22 Jesús tté S'yḗ ta̱ o̱ne ta̱ ichéitö pë'
tso' ee̱ e'pa a̱: “Ye' Yḗ tö íyi ulitane méa̱t
ye' ulà a̱. Ye' dör Skëköl Alà, kë̀ yi wa̱
ijche̱r moki̱ tö we̱s ye' dör, e' jche̱r ye' Yḗ
ë̀ wa̱. Ñies kë̀ yi wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s
ye' Yḗ dör, e' jche̱r ye' ë̀ wa̱. Ñies wé̱pa a̱
ye' é̱na ikkachakwa̱ esepa wa̱ ijche̱rmi.”
23–24 Eta̱ Jesús wötréene ittökatapa
kke̱ ta̱ ichéitö ie'pa ë̀ a̱: “Ye' tö a' a̱ ichè
tö Skëköl ttekölpa tai̱ë ena blu'pa bak ká̱
ia̱ia̱ë esepa tai̱ë tö, ì sué̱ a' tö, e' kkeyë'
sia̱rë suè, erë ie'pa kë̀ wa̱ isu̱ne. Ñies ì
ttsé a' tö, e' kkeyë' sia̱rë ie'pa tö ttsè, erë
ie'pa kë̀ wa̱ ittsë̀ne. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ì sué̱
a' tö e' sué̱, ayëcha buaë esepa.”

Samariawak buaë e' pakè

25 Etökicha ta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa ese eköl debitu̱ Jesús ska', e' tö ie' a̱
ichaké itsa̱ioie:
—A s'wöbla'u̱kwak, ¿Ì wè̱mi ye' tö a̱s
se̱ne michoë dö̀ ye' ulà a̱?
26 Jesús tö ie' a̱ ichaké ñies:
—¿Ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱? ¿I̱ma
e' wà dör be' a̱?
27 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö iché: ‘Skëköl
dalëritsṍ a' e̱r ko̱s wa, a' wák ko̱s wa,

a' diché ko̱s wa, ena a' e̱rbikè ko̱s wa.’
Ñies e' tö ichè: ‘A' male̱pa dalëritsö́ we̱s
a' wákpa e̱' dalër es.’
28 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' tö iiu̱té buaë. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱
se̱ne michoë döraë be' ulà a̱.
29 Erë ie' e̱' tsa̱tkak ttè e' yöki̱, e' kue̱ki̱
ie' tö Jesús a̱ ichaké:
—Eta̱ s'yamipa chè Skëköl yëkkuö tö,
¿esepa dör s'yamipa wé̱se?
30 Eta̱ Jesús tö iiu̱té ttè i' wa:
—Wëm eköl datse̱ Jerusalén, e' micho
Jericó, eta̱ ñala̱ wa akblökwakpa tö ie'
klö'wé̱wa̱. Ì dami iwa̱ ko̱s dö̀ idatsi' e'
bléwa̱rakitö. Ie' ppérakitö tai̱ë ta̱ imíyal.
Ie' méa̱t tër ie'pa tö ñala̱ ska', tsir eta̱
iduowa̱. 31 Eta̱ judiowak eköl dör sacer-
dote e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm
tër shka̱'ule e' sué̱, eta̱ ie' tkami bánet
iyöki̱. 32 Es ñies judiowak skà eköl dör
Leví aleri kaneblöke Skëköl wé a̱, e' dami
ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm tër shka̱'ule, e'
sué̱, eta̱ ie' ñies tkami bánet iyöki̱. 33 Erë
samariawakpa kè̱ mik a' wödör, sue̱ke a'
tö suluë, esepa eköl dör wëm, e' dami
ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm tër shka̱'ule e'
sué̱, eta̱ ie' wa iwër sia̱rë. 34 Ie' de iska',
ta̱ wé̱ ishka̱'ne e' paskuéitö vino wa, paik-
léitö kiö̀ wa, ta̱ ipatréwa̱itö datsi'tak wa.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö itkéka̱ iwák burro ki̱
tsé̱mi wé̱ s'kaporö ese wé a̱, ta̱ ee̱ ie'
tö ikkö'néia̱ ipasué̱ia̱ buaë. 35 Bule es ta̱
samariawak tö s'kaporö wé, e' wák patué̱
inuköl döka̱ s'kaneblö̀ ká̱ böt e' ské ekkë,
ta̱ iché ie' a̱: ‘Wëm shka̱'ule i' kkö'nú ña.
Ilè kí̱ tué̱ be' tö ie' a̱, e' ta̱ e' ki̱ ye' tö be'
patue̱rane mik ye' dene eta̱.’
36 Eta̱ Jesús tö ichaké s'wöbla'u̱kwak a̱:
—Wëm shka̱'wé̱ akblökwakpa tö e' sué̱
ie'pa mañal tö, ¿ie'pa wé̱ tö idalëritsé
moki̱ we̱s s'ka̱wöta̱ s'yamipa dalëritsök
es?
37 S'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:
—Wé̱ tö isué̱ e̱r sia̱rë wa e'.
Jesús tö ie' a̱ iché:
—Es be' yú ta̱ iú̱ we̱s samariawak tö
iwé̱ es.

Jesús mía̱ Marta ena María ska' upakök

38 Jesús ena ittökatapa míyal ñala̱ wa
dö̀ Jerusalén, ta̱ ie'pa de ká̱ tsir ese a̱. Ee̱
alaköl se̱rke eköl kiè Marta, e' tö Jesús
kiéwa̱ buaë ie' u a̱. 39 Marta ël, kiè María,
e' e̱' tkéwa̱ tsi̱net Jesús ska', ta̱ ì cheke
Jesús tö e' ttsök ie' tkër. 40 Erë Marta wa̱
kanè tso' tai̱ë iu a̱ kanewè̱, e' kue̱ki̱ ie' de
Jesús ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Skëkëpa, ye' ël tö ye' méa̱t ekörla
u kanéu̱k, ¿e' kè̱ ki̱ be' tkine? Ichö́ ie' a̱ tö
ye' ki̱mú.
41 Erë Jesús tö iiu̱té:
—A Marta, a Marta, tai̱ë be' e̱' tkiu̱ke
kanè tso' tai̱ë be' u a̱ e' ki̱, 42 erë íyi etkè̱,
e' dör ibua'ie, e' shu̱shté María tö wè̱. Kè̱
yi tö iyepattsa̱ iulà a̱.

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̱ ttök S'yë́ ta̱

(Mateo 6.9-15; 7.7-11)

11 Etökicha ta̱ Jesús tso' ttök S'yë́ ta̱.
Mik ie' tté o̱ne, eta̱ ie' ttökatapa
eköl tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, Juan S'wöskuökwak tö
ittökatapa wöblao̱' ttök S'yë́ ta̱. Es ñies
sa' wöbla'ú̱ ttök S'yë́ ta̱.
2 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Mik a' ttöke S'yë́ ta̱, eta̱ ichö́ ie' a̱ i'
es:
‘A Sa' Yë́, a̱s be' dalöiö̀ sa' tö ì ulitane
tsata̱.
A̱s be' dö̀ sa' blúie da'a̱ie.
3 Chkè kiane sa' ki̱ se̱noie, e' mú sa' a̱ ká̱
bit ekkë.
4 Sa' male̱pa ko̱s e' nui̱ olo'yeta̱' sa' tö
ie'pa ki̱,
e' kue̱ki̱ sa' nui̱ olo'yö́ sa' ki̱.
Kè̱ sa' marttsa̱ tö ì sulu tö sa' e̱rkiöu̱.’
5–6 Ñies ie' tö ie'pa wöbla'wé̱ ttè i' wa:
—Sö ichèmi tö a' we̱le wa̱ yami tso'
eköl, ese ska' a' mía̱ nañewe ká̱ sha̱böts,

ta̱ a' tö iché ie' a̱: ‘A yami, írö ye' yami
datse̱ bánet, e' debitu̱ ye' ska', erë ye' kë̀
wa̱ ì ta̱' mè ie' a̱. Be' we'ikèyö, pan peitö́
ña mañat.’ 7 Be' yami e' tö a' iu̱tèmi i' es:
‘Kë̀ ye' tsiriwa̱r. Ukkö wötënewa̱tke. Ye'
ena ye' ala'r, sa' e̱' té̱wa̱tke kapökwa̱. Ye'
kë̀ e̱' köpaka̱ ì muk be' a̱.’ 8 Jesús tö iché
ie'pa a̱ tö u wák e' kë̀ e̱' köpaka̱ chkè muk
a' a̱, a' dör iyami e' ë̀ ku̱eki̱. Erë a' tö ikié
kröröë, kë̀ wöklör ekkë, e' ta̱ ie' e̱' köraka̱
ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱, e' meraëitö a' a̱, a' tö
ie' a̱ ikié kröröë e' ku̱eki̱. 9–10 “Wé̱pa tö íyi
kié Skëköl a̱, esepa a̱ imeraëitö. Wé̱pa tö
íyi yulé ie' ska' esepa tö iku̱eraë. Wé̱pa
tö ie' chaké, esepa kierawa̱itö we̱shke̱. E'
ku̱eki̱ ì kiane a' ki̱ e' kiö́ ie' a̱, eta̱ ie' tö a' a̱
imeraë; e' yulö́ ie' ska', eta̱ a' tö iku̱eraë;
ie' chakö́, eta̱ ie' tö a' kierawa̱ we̱shke̱.

11 “Kë̀ alà yë́ wé̱ne tö tkabë̀ mepa ilà
a̱ nima kiéitö e' skéie. 12 Ñies kë̀ a' wé̱ne
tö bachë' mepa ilà a̱ dakro sia̱' kiéitö e'
skéie. 13 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë
meke a' alà a̱. ¡E' yita̱ buaë S'yë́ tso' ká̱ jaì
a̱ e' tö Wiköl Batse'r meraë yi tö ie' a̱ ikié
ese a̱!”

Judiowak tö Jesús kkaté

(Mateo 12.22-30; Marcos 3.20-27)

14 Etökicha ta̱ Jesús tso' aknama
trë'u̱kshkar wëm eköl a̱. Aknama tö
wëm e' ttö̀ wöblëo̱'wa̱. Mik aknama
mía̱, eta̱ wëm ttéka̱ne buaë. Wé̱pa ko̱s
tö isué̱, e'pa tkirulune iweblök. 15 Erë
ie'pa we̱lepa tö iché: “Beelzebú dör bë́,
e' diché wa ie' tö ie'pa trë'we̱keyal.”

16 Ie'pa we̱lepa skà é̱na Jesús tsa̱iak, e'
ku̱eki̱ ie'pa tö ikié ie' a̱ tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
ú̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱
Skëköl tö. 17 Erë ì bikeitseke ie'pa tö, e'
sué̱wa̱ ie' tö, e' ku̱eki̱ ie' tö ie'pa a̱ iché:
“S'se̱rke ká̱ etkë̀ ki̱, e' ñì blabatsélor
ta̱ iñippöke iwakpa ë̀ ñita̱, kë̀ wöklör,
e' ta̱ ie'pa wákpa ë̀ ñì e̱u̱kewa kë̀ diché
ta̱'ia̱. Ñies ñì yamipa ë̀ e̱' kéka̱ ñippök ñi-
ta̱, kë̀ wöklör, e' ta̱ ie'pa sulunewa̱ mía̱
sia̱rë. 18 Es ñies Satanás mú tö aknamapa
trë'wé̱yal, e' ta̱ ie' tso' ñippök iwakpa ë̀ ta̱.
¿We̱s ì blúie ie' tso' e' se̱rmiia̱? A' icheke
tö aknamapa trë'wé̱yal ye' tö Beelzebú
diché wa, e' ku̱eki̱ e' ché ye' tö. 19 Ye'
tö itrë'ú̱payal Beelzebú diché wa, e̱'ma
¿yi diché wa a' klépa tö itrë'wè̱yalmi?
Ie'pa kë̀ a̱ itrënukyal Beelzebú diché wa.
E' ku̱eki̱ ¿we̱s a' tö ye' kkatèmi tö ye'
tö itrë'we̱keyal Beelzebú diché wa? A'
wakpa klépa tö iwà kkacheraë tö a' ttè
kë̀ dör moki̱. 20 Aknamapa trë'wé̱yalyö
Skëköl diché wa, e' ta̱ e' wà kiane yënoie
tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö dewa̱tke a'
a̱.

21 “Mik wëm diché ta̱ië tö iu kkö'neke
buaë tabè wa, ì wa, eta̱ ie' íyi ko̱s tso'
blëule buaë. 22 Erë mik wëm skà datse̱
diché ta̱' ta̱ië shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱, ñippök ie'
ta̱, eta̱ e' e̱' aléka̱ iki̱ ta̱ íyi mik ie̱rblöke e̱'
tsa̱tkoie ena ì skà ko̱s tso' ie' wa̱, e' yéttsa̱
se̱raa̱ iyöki̱, ta̱ ikakmémiitö iyamipa a̱.§

23 “Yi kë̀ dör ye' sini', ese dör ye' bolök.
Yi kë̀ tö ye' ki̱mè obeja kkö'nuk buaë, ese
tö obeja po'we̱kemi.

Aknama dene wëm a̱

(Mateo 12.43-45)

24 “Mik wimblu sulusi trëneshkar yile
a̱, eta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi ku̱' ese
ska'. Ie' tso' ká̱ yulök se̱noie, erë kë̀ ie' wa̱
iku̱ne. E' ku̱eki̱ ie' ibikeitsé: ‘Ye' mía̱ne
wé̱ ye' trëneshkar ee̱ se̱nuk.’ 25 Mik ie'
demine wëm e' a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö wëm
dör we̱s u shu̱iriule buaë maneneë es.
26 Eta̱ ie' mía̱ iyamipa kí̱ yulök döka̱ kul
suluë shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱ ta̱ ie'pa ko̱s de se̱nuk
wëm e' a̱. Wëm e' mía̱ne suluë shu̱te̱
ke̱net tsa̱ta̱.”

§**11:22** Ttè i' wa kiane chè tö Jesús e̱' aléka̱ Satanás ki̱, e' ku̱eki̱ ie' tö aknamapa trë'we̱keyal.

Ayëcha buaë e' dör yi

27 Jesús tso' ttök, eta̱ alaköl eköl dur
ee̱, e' tö iché a̱neule:
—¡Alaköl tö be' tsöo̱', be' talao̱', ayëcha
buaë e'!
28 Erë ie' iiu̱té:
—¡Ayëcha buaë shu̱te̱, wé̱pa tö Skëköl
ttè ttsé ta̱ idalöiekerakitö esepa!

Wé̱pa dör pë' suluë esepa kë̀ tö Jesús tté klö'we̱ta̱'

(Mateo 12.38-42; Marcos 8.12)

29 Ie'pa kí̱ ñì dapa'wé̱ Jesús pamik, eta̱
ie' tö iché ie'pa a̱: "A' dör pë' suluë. A' tö
ye' a̱ ikieke tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kka-
choie tö moki̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱.
Erë ye' tö ilè we̱raë etökicha ë̀me iwà
kkachoie, e' dör we̱s Jonás ta̱ ibak es.
30 Ì bak Jonás ta̱ e' tö iwà kkayë' Nínive
wakpa a̱ tö Skëköl tö ie' patkë'bitu̱ ie'pa
pattök. Es ñies, ye' dör S'ditsö Alà, e'
tö iwà kkacheraë a' a̱ tö moki̱ Skëköl
tö ye' patkë'bitu̱. 31 Aishkuö ta̱ mik a'
wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ alaköl datse̱
ká̱ bánet diwö tskirke e' o̱'mik[**] bak iká̱
blúie, e' e̱' köraka̱ Skëköl wörki̱ a' kkatök
tö a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' dë'bitu̱ dat-
se̱ ka̱mië shu̱te̱ se' blú bak kiè Salomón
wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' ttö̀ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱
ye' dur a' shu̱a̱, e' dör Salomón tsa̱ta̱, erë
a' kë̀ tö ye' ttö̀ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a'
kkateraë. 32 Mik Jonás tö Nínive wakpa
paut, e' tö ie'pa e̱r maneo̱'ttsa̱ Skëköl a̱,
erë i̱'ñe ta̱ ye' dur íe̱rö, e' dör Jonás tsa̱-
ta̱, erë a' kë̀ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱. E' kue̱ki̱
aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱
ki̱, eta̱ Nínive wakpa e̱' köraka̱ Skëköl
wörki̱ a' kkatök.

Se' wöbla buaë ena se' wöbla suluë

(Mateo 5.15; 6.22-23)

33 "Kë̀ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱
ibléwa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱. E'
skéie se' tö itkekeka̱ ká̱kke̱ se' yamipa
datse̱ e'pa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 34 Se' wöbla
dör we̱s bö'wö es se' chkà ko̱s a̱. E' kue̱ki̱
se' wöbla dör buaë, e' ta̱ se' chkà ko̱s e'
a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s se' e̱r dör
buaë es, ì ko̱s yësyësë buaë, ese ki̱ se' e̱r
me'rie. Erë se' wöbla dör suluë, e' ta̱ se'
chkà ko̱s e' tso' stui a. E' dör we̱s se' e̱r
suluë es, ì ko̱s suluë, ese ki̱ se' e̱r me'rie.
35 A' e̱' kkö'nú buaë a̱s a' kë̀ e̱' ki̱tö'ù̱ tö a'
wöbla wawër buaë, erë kë̀ iwawër buaë.
36 A' wöbla dör buaë, e' ta̱ ì ko̱s buaë,
ese wër buaë a' wa. E' dör we̱s a' se̱rke
wé̱ bö'wö ñarke ke̱kraë ee̱ es, kë̀ ku̱' stui
a̱."

Wëstela i̱na fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ta̱

(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 20.45-47)

37 Mik Jesús tté o̱ne, eta̱ fariseowak
eköl tö ie' kiémi chkök iu a̱. Eta̱ ie' mía̱
demi ee̱ e̱' tkése̱r mesa kulé ki̱. 38 Erë
fariseowak e' tö isué̱ tö kë̀ ie' wa̱ iulà
pakö̀ne we̱s ie'pa wöblar es, e' tö ie' tsiri-
wé̱ka̱. 39 E' kue̱ki̱ Jesús tö iché ie' a̱:
—A fariseowakpa, A' dör we̱s a' tka̱'
ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱ ë̀ es. A' wër
buaë, erë a' e̱r suluë. A' dör akblök-
wakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s e' kianettsa̱
a' ë̀ a̱. 40 ¡A' kë̀ é̱na ì a̱ne yës! ¿A' kë̀ wa̱
ijche̱r tö Skëköl tö se' chkà yö', e' ë̀ tö se'
e̱r yö'? 41 S'sia̱rëpa ki̱mú a' íyi wa, eta̱ ì
ko̱s a̱tdaë maneneë a' a̱.
42 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱!
Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena
ruda ena iskà tso', ese ko̱s tsá̱ meke a'
tö Skëköl a̱. Erë a' kë̀ se̱rku̱' yësyësë

[**]**11:31** ***diwö tskirke e' o̱'mik:*** Si'kuaie ttè e' dör *sur.* Kë̀ se' wa̱ ijche̱r tö i̱ma e' chèmisö bua'ie se' ttö̀ wa.

s'male̱pa ta̱. A' kë̀ tö Skëköl dalëritseta̱', e' u̱k a' ka̱wöta̱ ñies.

43 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! Kula' tso' a' ñì dapa'wo̱ wé a̱ këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese ki̱ a' wöbatsö e̱' tkökse̱r. A' ki̱ ikiar tö a' shke̱'wè̱ we̱s këkëpa tai̱ë shke̱'wè̱ es, wé̱ pë' tso' tai̱ë, e'pa wöwa.

44 ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' dör we̱s pö tso' kë̀ jche̱r yi wa̱ e' bata ki̱ s'shkörami es. Ishu̱ dör ñá tai̱ë alar suluë, e' kë̀ alar ttsëne s'wa̱.

45 S'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, ese tso' eköl ee̱, e' tö iché Jesús a̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, mik be' tö e' ché fariseowakpa a̱, eta̱ ñies be' tso' sa' chök suluë.

46 Jesús tö iiu̱té:

—¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱ ñies! A' ttè dalöiëno tai̱ë darërëë, ese meke a' tö s'male̱pa a̱ wà dalöiè we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë a' ulatska ë̀ kë̀ tie̱ta̱'wa̱ a' tö ie'pa ki̱moie.

47 "¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa pö yuekene pa̱'a̱li̱, erë a' yë́pa tö ie'pa kötulur. 48 Es a' tso' iwà kkachök tö ì wamblë' a' yë́pa tö, e' dör buaë a' a̱. A' yë́pa tö ie'pa kötulur, ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tö ie'pa pö yuekene buaë.

49 "E' kue̱ki̱ Skëköl wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' tö iyë'a̱tbak: 'Ye' tö ye' ttekölpa ena ye' ttè pakökwakpa patkeraë Israel aleripa a̱, eta̱ e'pa we̱lepa tterawa̱ ie'pa tö, ñies we̱lepa skà we'ikeraë ie'pa tö.' 50 Skëköl ttekölpa tai̱ë kötulur a' yë́pa tö. Mik ká̱ i' yöne kuaë, 51 eta̱ Abel kötwa̱ Caín tö. E' itöki̱ a' yë́pa bak tö Skëköl ttekölpa tai̱ë kötmi. Ibata kötwa̱rakitö e' dör Zacarías. E' kötwa̱ ie'pa tö ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ena iwé e' shu̱sha̱. Skëköl ttekölpa ko̱s kötulurbak a' yë́pa tö, e' nuí̱ kierane ie' tö a' ena wé̱pa dör a' es, e'pa a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa ko̱s kötulur a' yë́pa bak e'pa tö, e' nuí̱ kue̱ki̱ a' ena wé̱pa dör we̱s a' es, esepa weirdaë sia̱rë.

52 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱! A' wa̱ Skëköl yëkkuö tso', e' dör we̱s ukkö yottsa̱ tso' es a̱s se' wa̱ ijche̱r tö we̱s Skëköl dör. Erë e' kkëu̱k a' tso' a' male̱pa yöki̱. A' kë̀ wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s Skëköl dör, ñies wé̱pa ki̱ e' kiane jche̱noie, esepa wöklö'we̱ke a' tö a̱s ie'pa kë̀ wa̱ ijche̱r."

53 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ u e' a̱. S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa uluneka̱ tai̱ë ie' ki̱. Ie'pa tö ie' chakémi tai̱ë ttè darërëë wa. 54 Ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ittè ki̱ ikkatoie.

A' e̱' kkö'nú fariseowakpa yöki̱

(Mateo 10.26-27)

12 1–3 Eta̱ pë' dapane tai̱ë Jesús ska' döka̱ miles, e'pa tërke ñì mik tai̱ë. Jesús tö ichémi ittökatapa a̱ ke̱we: "A' e̱' kkö'nú fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ yöki̱. E' wà kiane chè tö a' e̱' kkö'nú we̱s ie'pa se̱r e' yöki̱. Ie'pa e̱' wamblò̈ suluë, erë ie̱' ò̈rak tö ie'pa dör buaë s'male̱pa tsa̱ta̱. Kë̀ ì ku̱' blëulewa̱ ese kë̀ kkayër-pawa̱ aishkuö ta̱. Ese ko̱s jche̱rdane. Ì̀ cheke a' tö bikeitsè a' tö tö kë̀ ittsè̀ne, ese ttserane sulitane tö. Ì̀ ko̱s cheke a' tö asas ukkö wötëulewa̱ shu̱a̱, ese yër-dane a̱neule sulitane kukua. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú a̱s a' kë̀ e̱' ò̈ we̱s ie'pa es.

Yi yöki̱ s'ka̱wöta̱ suanuk

(Mateo 10.28-31)

4 "A ye' yamipa, kë̀ a' suanuk yi tö s'tteta̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa tö s'ttéwa̱, erë e' ukuöki̱ ta̱ kë̀ we̱s ie'pa a̱ se' o̱nukia̱. 5 Erë sú̱yö a' a̱ ichè tö yi yöki̱ a' ké suanuk. A' suanú Skëköl yöki̱. Ie' tö a' ttèwa̱mi, e' ukuöki̱ ta̱ ie' wa̱ diché ta̱' a' u̱yowa̱ bö' ké̱ a̱. Ye' tö iskà chène a' a̱, a' suanú ie' yöki̱.

6 "Dúla ske̱l tue̱ tottola, inuköl böt wöshkila è̀, erë ie'pa kë̀ ska' Skëköl e̱r chöta̱'wa. 7 Ñies a' kë̀ ska' ie' e̱r chöpawa.

Dö̀ a' tsa̱kö bitö tso' shta̱o̱ule ie' wa̱. Ie' a̱
ta̱ a' tue̱ tai̱ë tkö̀ka̱ dúla tso' tai̱ë ese tsa̱ta̱,
e' kue̱ki̱ kë̀ a' suanuk.

Wé̱pa kë̀ jaëne Jesús ki̱

(Mateo 10.32-33; 10.19-20)

8 “Yi e̱' chö̀ sulitane wörki̱ tö ie' dör ye'
dör S'ditsö Alà, e' ttökata, e' ta̱ ese cher-
aëyö Skëköl biyöchökwakpa wörki̱ tö ie'
dör ye' ttökata. 9 Erë yi tö iblé sulitane
wörki̱ tö ie' kë̀ dör ye' ttökata, e' ta̱ ñies
ibleraëyö Skëköl biyöchökwakpa wörki̱
tö ie' kë̀ dör ye' ttökata.
10 “Yi tö, ye' dör S'ditsö Alà, e' ché su-
luë, e' nuí̱ olo'yèmi Skëköl tö iki̱. Erë yi
tö Wiköl Batse'r ché suluë, e' kë̀ ki̱ inuì̱
olorpa.
11 “Mik pë' tö a' klö'wé̱wa̱ tsé̱mi kkatè
ye' ttè kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ö
s'shu̱lökwakpa wörki̱ ö s'wökirpa wörki̱,
eta̱ kë̀ a' tkinuk tö ì chèmi a' dör e̱'
tsa̱tkoie. 12 E' wösha̱ ta̱ Wiköl Batse'r tö
ttè eraë a' a̱ chè ie'pa a̱.”

Inuköl blú eköl e' e̱r me'rie inuköl ë̀ ki̱

13 Pë' dapane tai̱ë e' eköl tö Jesús a̱
iché:
—A s'wöbla'u̱kwak, ichö́ ye' ël a̱ tö sa'
yë́ íyi ukuö a̱te̱ ko̱s e' blatö́ö, ye' icha mú
ye' a̱.
14 Jesús tö iu̱té:
—A wëm, ye' kë̀ dör a' íyi shu̱lökwak,
ñies ye' kë̀ dör a' íyi blatökwak.
15 Ñies Jesús tö iché:
—Se̱ne chö́k e' kë̀ döku̱' s'ulà a̱ íyi tso'
s'wa̱ tai̱ë ese wa. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú íyi
kkechè tai̱ë ese ko̱s yöki̱.
16 Eta̱ Jesús tö ttè kleé ie'pa i' es: “Wëm
eköl dör inuköl blú tai̱ë, e' tö íyi wöwé̱
tai̱ë shu̱te̱ iká̱ ki̱. 17 Ie' tö ibikeitsè: ‘Ye'
íyi wöne tai̱ë ¿we̱s e' wè̱mi ye' tö? Kë̀
ichë'ka̱ia̱ iwé a̱.’ 18 Eta̱ ie' tö ichè: ‘Ye'
é̱na ia̱ne tö we̱s ye' tö iwè̱mi. Sú̱yö iwé
tkèttsa̱ ské yuèka̱ne pa̱'a̱li̱, bërie shu̱te̱,
e' a̱ ye' iyiwö ko̱s ena ì ko̱s tso' ye' wa̱
e' blekeyö. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibikeitsé:
íyi tso' tai̱ë ye' wa̱ blëule, e' mik ye' se̱rmi
dö̀ duas tai̱ë. E' kue̱ki̱ sú̱ ye' e̱nù, chkö̀,
di'yö̀, ttsë'r buaë.’ 20 Erë Skëköl tö iché
ie' a̱: ‘Be' kukuö̀ darërëë, bë́rë nañewe be'
duöwa̱raë, eta̱ ì ko̱s tso' be' wa̱ blëule, e'
a̱te̱ pë' kua̱'ki̱ ulà a̱.’” 21 Eta̱ Jesús tö iché:
“Es itköraë wé̱ tö íyi blé tai̱ë iwák a̱ ká̱ i'
a̱, erë kë̀ se̱rku̱' we̱s Skëköl ki̱ ikiane es,
ese wák dör sia̱rë Skëköl a̱.”

Kë̀ a' tkinuk ì ki̱

(Mateo 6.25-34)

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa
a̱: “Ye' tö a' a̱ ichè: Kë̀ a' tkinuk ì kiane a'
ki̱ se̱noie, chkeie, datsi'ie, ìie, ese ko̱s ki̱.
23 S'tso' ttsë'ka e' kë̀ dör chkök ë̀me, ñies
s'chkà kë̀ dör datsi' ë̀ ioie. 24 Dù sa̱ú̱ a' tö.
Ie'pa kë̀ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱' kë̀ tö
chkè bleta̱', erë Skëköl tö ie'pa tieke. E'
yita̱ ie' a̱ ta̱ a' tue̱ tai̱ë dù ko̱s tsa̱ta̱. 25 A'
tkirke tai̱ë e̱' ki̱, e' kë̀ tö a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa
se̱noie ekuölö ë̀. 26 E' dör tottola erë kë̀ a'
a̱ io̱r. ¿We̱s a' tkirke íyi malè̱ ki̱?
27 “A' tö ma'ma wörkua bua'buaala ese
sa̱ú̱ we̱s italar, kë̀ kaneblöta̱', kë̀ datsi'
yueta̱'. Erë́ blu' bak kiè Salomón, e' wa̱
íyi ulitane bua'buaë bak tai̱ë, erë ye' tö
a' a̱ ichè tö ie' datsi' bua'bua, e' kë̀ wër
buaë we̱s ma'ma wër es. 28 Ka̱kö sué̱sö
i̱'ñe, bule ta̱ iñanewa, erë Skëköl tö ik-
i̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie' tö ka̱kö
ki̱tkeke es, ¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱ e̱rblö̀
buaë ie' mik, e' paieraë! 29 E' kue̱ki̱ kë̀ a'
e̱r mukwa̱ chkè ki̱, di'yè ki̱, ese ko̱s kë̀ ki̱
a' tkinuk. 30 Pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa
tkirke tai̱ë íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane
a' ki̱ e' jche̱rtke a' Yë́ wa̱. 31 E' skéie ì ko̱s
blúie Skëköl tso' e' ki̱ a' e̱r mú ke̱weie. A'
tö iwé̱ es, e' ta̱ ñies íyi ñekkë döraë a' ulà
a̱.”

Íyi buaë bleke ká̱ jaì a̱

(Mateo 6.19-21)

32 “A ye' obejapala, kë̀ a' suanuk ì yöki̱.
A' kë̀ dör tai̱ë, erë S'yë́ e̱r buaë chöke a'
a̱. Ie' tö a' shu̱shté a̱s ì blúie ie' tso' e' dö̀ a'

ulà a̱ ie' ta̱ ñita̱. 33 Ì tso' a' wa̱, e' wataú̱ttsa̱
ta̱ iské mú s'sia̱rëpa a̱. Ì dör buaë Skëköl
a̱, e' ú̱, eta̱ es a' a̱ íyi bua'bua blërdaë ká̱
jaì a̱ we̱s inuköl blèsö, ì kȅ nurta̱'wa̱, ese
a̱ es. Ee̱ akblökwakpa kȅ a̱ iekiblënuk,
ñies powak kȅ a̱ ikatanukwa̱. 34 Wé̱ a' íyi
bua'bua tso' ee̱ a' e̱r me'rie ñies, e' kue̱ki̱
a' íyi blő ká̱ jaì a̱."

A' tso' e̱rki̱ Jesús datse̱ne e' panuk

35–36 "A' tso' e̱rki̱ we̱s kanè mésopa
tö iwökir tso' ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k
datse̱ne, ese panè es. Ie'pa tso'tke ie'
panuk datsi' iënetke ikanewo̱ie, ibö'wö
tskéka̱tke buaë. Mik iwökir de ta̱ ichaké
ukkö a̱, eta̱ bet ta̱ ie'pa ukkö ppée ie' a̱.
37 Wé̱pa kué̱ iwökir tö ttsë'ka ie' panuk
mik ide eta̱, ayëcha bua esepa. Moki̱ ye'
tö a' a̱ ichè tö ie' e̱' paiöraë we̱s chkè
watiökwak es ta̱ ikanè mésopa keraëitö
e̱' tkökse̱r kula' ki̱ ta̱ ie'pa tieraëitö chkè
buaë wa. 38 Kanè mésopa kué̱ iwökir tö
ttsë'ka ie' panuk ká̱ sha̱böts alè ö ká̱ ñir-
ketke alè eta̱, ayëcha buaë esepa. 39 Erë
a' é̱na ia̱nú tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö
we̱kkë akblökwak datse̱, e̱'ma ie' kȅ tö
ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱ iíyi ekiblök. 40 Es
ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ne mik a'
kȅ ku̱' ye' panuk eta̱, we̱s akblökwak es.
E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱."

Kanè mésopa böl eköl dör buaë, eköl dör suluë

(Mateo 24.45-51)

41 Pedro tö Jesús a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ttè wakleébö ¿e' dör sa'
ȅ a̱ ö sulitane a̱?
42 Ie' iiu̱té: "Kanè méso yësyësë
ka̱bikeitsȍ buaë, ese mekeka̱ iwökir
tö imale̱pa kue̱bluie ie'pa tiök ke̱kraë
mik kȅ iku̱' e' dalewa. 43 Iwökir dene ta̱
ikué̱itö iu̱k we̱s iyëneia̱ es, e' ta̱ ayëcha
e' dör buaë ie' a̱. 44 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö kanè méso e' meraka̱itö, ie' wa̱ íyi tso'
ko̱s, e' kue̱bluie. 45 Erë kanè méso ñe'
e̱rbikȍ tö 'ye' wökir kȅ döpane bet.' E'
kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa wëpa ena alakölpa
ppémi darërëë. Ñies ie' chkémi, di'yémi
ta̱ië ena ie̱' ttémi blo' wa. 46 Erë idiwö
ena iké̱wö kȅ wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱
iwökir dörane ta̱ iwe'ikeraitö sia̱rë
wömerattsa̱ weinuk we̱s pë' kȅ e̱rblöta̱'
Skëköl mik esepa es.
47 "Kanè méso wé̱ wa̱ ì kiane iwökir ki̱,
ese jche̱r buaë, erë ie' kȅ wa̱ ì o̱ne yës,
kȅ tö ittȍ dalöiè, ese we'ikeraë iwökir tö
sia̱rë. 48 Erë kanè méso wé̱ kȅ wa̱ ijche̱r
ta̱ e' tö ì suluë wamblé, e' ta̱ ese we'ikeraë
iwökir tö erë kȅ ta̱ië. Wé̱pa a̱ imène ta̱ië
kanebloie Skëköl a̱, esepa a̱ ikieraëitö
ta̱ië. E' sù̱ wé̱pa a̱ imène ta̱ië shu̱te̱, esepa
a̱ ikieraëitö ta̱ië shu̱te̱. Ko̱s se' a̱ imène e'
mik se' a̱ ichakirdaë.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsöraë

(Mateo 10.34-36)

49 "Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'aláu̱k we̱s bö'
ta̱ië wöbatska̱ ese tö s'aláwè̱ es, e' mú
wöbatska̱tke. 50 Erë ke̱we ta̱ ye' weirdaë
sia̱rë, e' ka̱wöta̱ dalë'ttsèyö, e' tö ye'
e̱riawe̱ke ta̱ië dȍ mik itka eta̱. 51 ¿A'
ibikeitsé tö ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ a̱s a' se̱r bȅrë
ñita̱? Ye' ichè, au. E' skéie ye' dë'bitu̱ a'
blabatsök. 52 I' ta̱ iñak tkënewa̱mitke, se'
se̱rke ske̱l ñita̱, e' ñì blabatsöraë ye' ttè
kue̱ki̱, böl ñippöraë mañal ta̱, mañal ñip-
pöraë böl ta̱. 53 Iyḗ ñippöraë ilà wëbie ta̱
ena ilà ñippöraë iyḗ ta̱; imì ñippöraë ilà
busi ta̱ ena ilà ñippöraë imì ta̱; yàk ñip-
pöraë iyàk ta̱."

Ì we̱ke Jesús tö e' wà kȅ a̱ne ie'pa é̱na

(Mateo 16.1-4; Marcos 8.11-13)

54 Ñies Jesús tö ie'pa a̱ iché: "Mik a'
isué̱ tö ka̱li̱ moneka̱ diwö mi'ke e' ëka̱,
eta̱ a' tö icheke 'ka̱li̱ yërdaë', eta̱ moki̱
iwà yërdaë. 55 Mik a' ittsé tö siwa̱' datse̱
ká̱ sir poë e' ëka̱, eta̱ a' tö icheke 'dìba
a̱rdaë', eta̱ moki̱ iwà a̱ne. 56 ¡A' e̱' ȍ su-
luë! A' é̱na ia̱ne mik ka̱li̱ yërmi, mik dìba
a̱rmi, erë ì u̱k ye' tso' iwà kkachoie tö yi

dör ye', ¿we̱s kë̀ e' wà a̱ne a' é̱na? ¡A' kë̀
wa̱ ì jche̱r tai̱ë we̱s a' ibikeitseke es!”

A' ñì shu̱lö́

(Mateo 5.25-26)

57 “¿Ì kue̱ki̱ a' kë̀ a̱ ibikeits tö ì dör
buaë, ì dör suluë Skëköl a̱? 58 Yile tö a'
kkaté nui̱ kue̱ki̱ e' wa̱ a' mí s'shu̱lök wé a̱,
e' ta̱ ima'ú̱ shu̱lè ie' ta̱ ñala̱ ki̱ a̱s ie' kë̀ tö a'
wömùttsa̱ s'shu̱lökwak ulà a̱ we'ikè. A' kë̀
tö iwè̱ es, e' ta̱ s'shu̱lökwak tö a' wömer-
attsa̱ s'shkëkipa ulà a̱ ta̱ e'pa tö a' wöter-
awa̱ s'wöto wé a̱. 59 Ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀
a' döpattsa̱ dö̀ mik a' tö nui̱ e' patué̱ttsa̱
se̱raa̱ eta̱. E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱
ka̱m iwà dö̀ a' ki̱ e' yöki̱.”

S'ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k Skëköl a̱

13 E' ë̀ ké̱wö ta̱ pë' we̱lepa tso' ee̱,
e'pa tö iché Jesús a̱ tö Galilea
wakpa wëpa we̱lepa tso' iyiwak jchök
mè Skëköl a̱ iwé a̱. E' dalewa Pilato tö
ie'pa ttökulur patké ta̱ ipë́ shu̱tuéka̱ iyi-
wak jchëne e' pë́ ta̱.
2 Jesús tö iché ie'pa a̱: “¿I̱ma a' e̱rbikö̀?
¿Galilea wakpa kötulur ñe'pa dör pë' su-
lusipa tkö̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
weine es? 3 Ye' tö iché au, kë̀ idör es.
Erë a' kë̀ e̱r mane'ù̱, e' ta̱ ñies a' wákpa
ko̱s duölurdaë. 4 Ñies u tso' Jerusalén
kiè Siloé, e' yöule ka̱kke̱ë ák wa, mik
e' anebitu̱ a̱neka̱ ie'pa ki̱, eta̱ ie'pa duo
döka̱ dabom eyök ki̱ pàköl (18). ¿I̱ma
a' e̱rbikö̀? ¿Ie'pa duolur ñe'pa ki̱ inui̱
tso' tkö̀ka̱ Jerusalén wakpa male̱pa tsa̱-
ta̱? 5 Ye' tö a' a̱ ichè au, kë̀ idör es. Erë
a' kë̀ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱, e' ta̱ ñies a'
duölurdaë.”

Higuera klö̀ tté wà pakè Jesús tö

6 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “Wëm
eköl wa̱ kal kiè higuera tso' tkëule
elka idali shu̱a̱. Ie' mía̱ iwö yulök, erë
kë̀ iwö ta̱' yës. 7 E' kue̱ki̱ ichéitö idali
kkö'nukwak a̱: ‘I' ta̱ duas mañal, ye' de
ke̱kraë higuera wö yulök, erë kë̀ iwö ta̱'.
E' kue̱ki̱ itö́öbö a̱s kë̀ iku̱' àr ëanas.’ 8 Erë
idali kkö'nukwak tö iché: ‘A këkëpa, a̱s
iaria̱ duas ek. Sú̱yö iwì paiklè kapöli
tkèka̱ iki̱. 9 E' wa sö isué̱ tö duas ëtö ta̱
iwörmi e̱'ma buaë idir. Erë kë̀ iwöne, e'
ta̱ iteerasö.’”

Alaköl eköl wököulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö

10 E̱no diwö et a̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k
Skëköl ttè wa ñì dapa'wo̱ wé etkue a̱.
11 Eta̱ ee̱ alaköl tso' eköl tteke wimblu
sulusi tö wököulewa̱. Ie' kirirke es, e' ki̱
duas de dabom eyök ki̱ pàköl (18). Kë̀
ie' a̱ e̱' wödurka̱ yësyësë. 12 Mik Jesús tö
isué̱, eta̱ ikiéitö e̱' ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A tayë, be' buanene. Duè tö be'
kiri'we̱ke, e' ulà a̱ be' tkashkar.
13 Eta̱ ie' ulà méka̱ iki̱ ta̱ iwöduneka̱ne
yësyësë ta̱ Skëköl ki̱kéka̱miitö tai̱ë. 14 Erë
Jesús tö alaköl bua'wé̱ne e̱no diwö a̱, e'
kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir
uluneka̱ iki̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö iché pë'
dapane ee̱ e'pa a̱:
—Domingo etö shu̱a̱ ká tso' kul. Ká̱
teröl dör se' a̱ kanebloie. Ká̱ teröl shu̱a̱
a' shkö́ íe̱ bua'wè̱ne. Kë̀ a' kine e̱no diwö
a̱ bua'wè̱ne.
15 Jesús tö iché ie' a̱:
—¡A' e̱' ö̀ suluë! E̱no diwö a̱ a' ulitane
tö a' iyiwak wöttseeke ta̱ itse̱kemi di'
yök. 16 Tayë i' dör Abraham aleri, e' tso'
klöulewa̱ Satanás ulà a̱ döka̱ duas dabom
eyök ki̱ pàköl (18) we̱s iyiwak moulewa̱
es. Eré̱ i̱'ñe dör e̱no diwö, erë ¿we̱s a' kë̀
ki̱ ikiane tö iwöttsèeyö aknama yöki̱?
17 Mik Jesús tö e' ché, eta̱ ibolökpa
jaëneka̱ tai̱ë. Erë pë' male̱pa ttsë'nerak
buaë, ì buaë ko̱s wé̱ Jesús tö e' kue̱ki̱.

Mostaza wö tté

(Mateo 13.31; Marcos 4.30-32)

18 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl
tso' ¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa yö ikleèmi?
19 E' dör we̱s mostaza wö tkéwa̱ wëm
eköl tö íyök a̱ es. Mostaza wö dör tsir-

lala, erë itskine talane bërie kalie, ese ulà
tsa̱ka̱ dù u yuöke.”

Pan wölöwo̱ka̱ tté

(Mateo 13.33)

20 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl
tso' ¿ttè wé̱ wa yö ikleèmi? 21 E' dör we̱s
pan wölöwo̱ka̱ wötué tayë tö harinachka
mañayök a̱ es. E' tö harinachka, e' ko̱s
wölöwé̱ka̱ tai̱ë.”

Ukkö tsitsir

(Mateo 7.13-14,21-23)

22 Jesús dami Jerusalén ñalé̱ wa, eta̱ ee̱
ká̱ tso' tseë, ká̱ blublu ena ká̱ tsitsir, e'
wakpa wöbla'we̱ke Jesús tö. 23 Eta̱ yile
tö ie' a̱ ichaké:
—A këkëpa ¿yëne tö kë̀ yi tsa̱tkërpa
tai̱ë?
Ie' iu̱té:
24 —Tsa̱tkè wékkö dör tsir. Tai̱ë pë' tö
ima'we̱raë shkökwa̱ia̱, erë kë̀ ie'pa dö-
pawa̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' diché iö́ shkökwa̱ia̱.
25 Mik u wák e̱' kéka̱ tö ukkö wötéwa̱, eta̱
a' tso' u'rki̱, e'pa tö ie' kieke ukkö a̱. A' tö
ichakeke: ‘A këkëpa, be' ukkö kköppö́ö
sa' a̱.’ Erë ie' tö a' iu̱teraë: ‘Kë̀ ye' wa̱ a'
su̱ule.’ 26 Eta̱ a' tö icheraë ie' a̱: ‘Sa' chka'
be' ta̱. Sa' di'ya' be' ta̱. Be' tö sa' wöblao̱'
sa' ká̱ a̱.’ 27 Erë ie' tö a' iu̱teraë: ‘Kë̀ ye' wa̱
a' su̱ule. A' dör ì sulu wamblökwakpa, a'
yúshka bánet ye' yöki̱.’ 28 Mik a' tö Abra-
ham, Isaac, Jacob ena Skëköl ttekölpa
ko̱s e'pa sué̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱, erë
a' u̱yanettsa̱ bánet, eta̱ a' i̱uraë sia̱rë a'
kà yilitdawa̱ weine kue̱ki̱. 29 S'ditsö dat-
se̱ ká̱ wa'ñe, esepa döraë chkök buaë ì
blúie Skëköl tso' e' a̱. 30 Es se' we̱lepa kë̀
dalöiërta̱' ká̱ i' a̱, esepa dalöiërdaë tai̱ë
aishkuö ta̱. E' sù̱ se' we̱lepa dalöiërta̱' tai̱ë
ká̱ i' a̱, esepa a̱tdaë ibataie aishkuö ta̱.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik

(Mateo 23.37-39)

31 E' wösha̱ ta̱ fariseowakpa we̱lepa de
Jesús ska' ta̱ ichéitörak ia̱:
—Herodes é̱na be' ttakwa̱, e' kue̱ki̱ be'
yúshka ká̱ bánet.
32 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—A' yú ta̱ ichö́ s'ki̱tö'u̱kwak ñe' a̱: ‘I̱'ñe
ena bule ye' tso' aknamapa trë'u̱kyal,
ñies s'bua'u̱kne, böiki ta̱ ye' kanè e̱ne.’
33 Ye' mitke i̱'ñe, e' shkö̀mi bule böiki
tkörö Jerusalén wé̱ ie'pa wöblane Skëköl
ttekölpa bak e'pa ttökulur ee̱, e' kue̱ki̱ ye'
kë̀ ttepawa̱ íe̱.
34 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa
ko̱s ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! ¡Ñies ittè
pakökwakpa patkeke ie' tö a' a̱, e'pa
ttekewa̱ a' tö ák wa! ¡We̱kkë ye' e̱rkiè
tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska' we̱s dakro
mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik diki̱a̱ es,
erë kë̀ a' ki̱ ikiane yës! 35 Ye' ttö̀ ttsö́,
Skëköl kë̀ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. Ye' tö a'
a̱ ichè tö a' kë̀ tö ye' sue̱paia̱ dö̀ mik ye'
dene eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë:
‘¡Ayëcha buaë yi datse̱ Skëköl ttö̀ wa e'!’

Wëm eköl iëneka̱ tai̱ë e' bua'wé̱ Jesús tö

14 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱ Jesús mía̱
chkök fariseowakpa wökir eköl,
e' u a̱. Eta̱ ee̱ fariseowakpa we̱lepa tso'
iweblök krereë ikkatoie ilè ki̱. 2 Eta̱ wëm
eköl kirirke iëneka̱ tai̱ë, e' de dur Jesús
wörki̱. 3 Eta̱ Jesús tö ichaké s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa a̱ ena farise-
owakpa a̱:
—¿Ka̱wö ta̱' se' a̱ s'bua'u̱kne e̱no diwö
a̱?
4 Erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱
Jesús tö wëm e' klö'wé̱ ta̱ ibua'wé̱itö ta̱
ichéitö ia̱: ‘Be' yúshka.’ 5 Eta̱ ie' tö iché
fariseowakpa a̱:
—A' alà ö a' baka a̱nemi di' biule uk a̱
e̱no diwö a̱, e' ta̱ bet a' mía̱ iyöktsa̱.

6 Ie'pa kȅ a̱ ie' iu̱tëne yës.

Ska̱wöta̱ e̱' ökwa s'male̱pa yöki̱

7 Jesús isué̱ tö pë' shke̱ñaule chkök,
e'pa we̱lepa tö kula' tso' këkëpa dalöiër-
ta̱' tai̱ë, esepa a̱ ese shu̱shté e̱' tkoie. E'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa patté i' es:
8 —Mik yile tö a' we̱le shke̱ñé ulabatsè
ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ kȅ a' e̱' tkökse̱r kula' tso'
këkëpa tai̱ë a̱ ese kulé ki̱. Isalema këkëpa
dalöiërta̱' tai̱ë a' tsa̱ta̱ ese de, 9 eta̱ yi tö
a' shke̱ñé, e' tö ichè a' a̱: ‘Be' we'ikèyö,
kula' se̱ mú këkëpa i' a̱ e̱' tkoie.’ Eta̱ a'
jaërka̱mi tai̱ë, miraë e̱' tkökse̱r kula' tso'
se' ësepa a̱ ese ki̱. 10 E' skéie, mik yi tö a'
shke̱ñé, eta̱ a' e̱' tkö́se̱r kula' tso' se' ësepa
a̱ ese kulé ki̱. Es mik yi tö a' shke̱ñé, e' de
a' ska', eta̱ ie' tö ichè be' a̱: ‘A yami, be'
yú e̱' tkökse̱r kula' tso' këkëpa a̱, ese kulé
ki̱.’ Es pë' ko̱s tso' ee̱, e'pa tö a' dalöieraë
we̱s këkëpa tai̱ë es. 11 Yi e̱' ttsȍka̱ tai̱ë,
ese a̱rdawa diöshe̱t, erë yi e̱' wöéwa, ese
ki̱kardaka̱ tai̱ë.
12 Wëm tö ie' shke̱ñé chkök, e' a̱ Jesús
tö iché ñies:
—Mik be' tö pë' shke̱ñeke chkök be'
ska' ö di'yök be' ska', eta̱ be' sini'pa
ena be' ëlpa ena be' yamipa male̱pa
ena inuköl blúpa se̱rke tsi̱net be' pamik,
esepa ko̱s kȅ shke̱ñar. Ie'pa tö be'
shke̱ñèmine, eta̱ es be' ulà a̱ iské de-
tke. 13 E' skéie mik be' ka̱wö tkö'u̱ke, eta̱
s'sia̱rëpa ena s'yulë́pa ena s'klȍ bachiule-
wa̱ ena s'wöbla kȅ wawër, esepa shke̱ñú.
14 Ie'pa kȅ a̱ iské menukne be' a̱. Erë
mik s'se̱r yësyësë, esepa duowa̱ shke̱neka̱
aishkuö ta̱, eta̱ Skëköl tö be' a̱ iské
meraë, e' tö be' ttsë'we̱raë buaë.

Ké̱wö tai̱ë e' tkö'wé̱

(Mateo 22.1-10)

15 Wëm eköl tkër chkök mesa ki̱ ie'pa
ta̱, mik e' tö ì ché Jesús tö e' ttsé, eta̱ ie'
tö iché ia̱:
—Wé̱pa ka̱wö tkö'we̱raë buaë aishkuö
ta̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱, ayëcha buaë
esepa.
16 Jesús tö ie' a̱ iché:
—Wëm eköl tö ka̱wö tkö'we̱ke tai̱ë
ta̱ ie' tö tai̱ë pë' shke̱ñé. 17 Mik ika̱wö
tkö'u̱ke e' diwö de, eta̱ ie' tö iché ikanè
méso a̱: ‘Se' ka̱wö tkö'u̱ke, e' tso'tke ka-
neo̱ule e' kue̱ki̱ be' yú s'kiule ko̱s e'pa a̱
ichök tö a' shkö́ ka̱wö tkö'u̱k.’ 18 Erë ie'pa
ulitane tö iché kanè méso a̱: ‘Wëstela be'
ta̱, erë sa' wötkërke tai̱ë, kȅ sa' dȍpa.’ Itsá̱
tö iché ie' a̱: ‘E̱rpa ye' tö ká̱ tué̱ e' sa̱uk ye'
mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kȅ dȍpa. Ye' kköchȍ
be' a̱ tö e' olo'yö́ ye' ki̱.’ 19 Iskà tö iché:
‘Baka wë'ñe tué̱yö kanebloie dabop, e'
wà ma'u̱k ye' mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kȅ dȍpa.
Ye' kköchȍ be' a̱ tö e' olo'yö́ ye' ki̱.’
20 Iëköl tö iché: ‘Írö ye' ulabatséwa̱, e'
kue̱ki̱ kȅ ye' dȍpa.’ 21 Ikanè méso bite̱ane
iwökir ska' ta̱ ì ko̱s ché ie'pa tö ie' a̱ e'
chéne ie' tö. Eta̱ u wák uluneka̱ tai̱ë ta̱
ichéitö ia̱: ‘Be' yú bet ñala̱ kibi ki̱, ñies
ñala̱ male̱pa ki̱, ta̱ s'sia̱rëpa ena s'yulë́pa
ena s'wöbla kȅ wawër ena s'klȍ bachi-
ulewa̱, esepa tsú̱bitu̱ íe̱ ka̱wö tkö'u̱k ye'
ta̱.’ 22 Bé̱rë ta̱ kanè méso dene, e' tö iché
iwökir a̱: ‘A këkëpa, ì u̱k be' tö ye' patké,
e' wé̱tke ye' tö, erë be' u ka̱m wà iër.’
23 Eta̱ iwökir tö iché ie' a̱: ‘Be' skà yúne
u tso' bánet ese ñalé̱ ko̱s wa, eta̱ pë' kö́
shkökwa̱ ye' u a̱ a̱s iwà iërka̱. 24 Ye' tö
ichè tö wé̱pa shke̱ña' ye' tö ke̱we, e'pa kȅ
wé̱ne ka̱wö tkö'ȕpa ye' ta̱.’

Jesús ttökataie se̱ne e' dör darërë

(Mateo 10.37-38)

25 Tai̱ë pë' mir Jesús itöki̱ ta̱ ie' e̱'
wötrée ta̱ ichéitö ie'pa a̱: 26 “Yi se̱nak
ye' ttökataie, erë kȅ ié̱na ye' dalër iyë́,
imì, ilaköl, ila'r, iëlpa, ikutapa tsa̱ta̱, ñies
iwák tsa̱ta̱, e' ta̱ ese kȅ dȍpa ye' ttökataie.
27 Yi kȅ e̱' chȍ weinuk dȍ ittèwa̱ krus mik
ta̱ ise̱r we̱s ye' ttökata es, ese kȅ dȍpa ye'
ttökataie. 28 Ichȍsö tö a' we̱le é̱na u yuak
bërie. Ke̱we ie' e̱' tkökese̱r ibikeitsök tö

ko̱s u e' tuè̱ isuo̱ie tö inuköl dömika̱ ö kȅ
idȍpaka̱ iyuoie. 29 Erë ie' kȅ wa̱ ibikeitse̱
ke̱we, e' ta̱ ie' tö ichkí tuléwa̱ ta̱ inuköl
kȅ ta̱'ia̱ iyuoie. Sulitane tö isuè̱mi, e'pa tö
ie' wayueraë. 30 Ie'pa tö ichèmi: 'Wëm wí̱
u yuémi, erë kȅ ie' a̱ iyöneia̱.' 31 Ñies ká̱
blu' we̱le wa̱ ijche̱r tö ká̱ kua̱'ki̱ blu' datse̱
ñippök ie' ta̱, e' ta̱ ie' e̱' tköraser ibikeit-
sök ke̱we: 'Ye' wa̱ ñippökwakpa tso' döka̱
10.000. Ye' bolök wa̱ ñippökwakpa tso'
döka̱ 20.000. ¿Ye' e̱' alömika̱ iki̱ ö kȅ ye'
e̱' alȍpaka̱ iki̱?' 32 Ie' isué̱ tö ie' kȅ e̱' alȍ-
paka̱ ibolök ki̱, e' ta̱ ka̱m ibolök dȍ tsi̱net,
e' yöki̱ ie' tö ibiyöchökwakpa patkeraë
ibolök a̱ ichök tö '¿we̱s sö ishu̱lèmi a̱s
se' se̱r bȅrë ñita̱?' 33 E' kue̱ki̱ yi se̱nak ye'
ttökataie ese tö iwà bikeitső ke̱we. Es a'
kȅ e̱' chȍ ì ko̱s tso' a' wa̱ e' muka̱t, e' ta̱ kȅ
a' dȍpa ye' ttökataie.

Dayë kȅ kke ta̱'ia̱

(Mateo 5.13; Marcos 9.50)

34 "Dayë dör buaë, erë kȅ ikke ta̱'ia̱,
e' ta̱ kȅ ibuarpaia̱ne. 35 Kȅ ibua'ia̱ íyök
kapeyoie. Kȅ ibua'ia̱ ìie. E' dör buaë
kèu̱mi ȅ. ¡Yi é̱na ye' ttȍ ttsak, e̱'ma
ikukueblő bua'ie!"

Obeja kkö'nukwak e' tté

(Mateo 18.10-14)

15 Ke̱kraë inuköl shtökwakpa Roma
wökirpa a̱, esepa döke tai̱ë Jesús
ska' iki̱ttsök. Ñies pë' male̱pa cheke
fariseowakpa tö tö e'pa dör pë' su-
lusipa, esepa döke tai̱ë Jesús ttöke e'
ki̱ttsök. 2 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús chémi
suluë ñì a̱. Ie'pa tö iché:

—Ie' tö pë' sulusipa sue̱ke buaë, ñies
esepa ta̱ ie' chköke.

3 E' kue̱ki̱ ttè kleé ie' tö ie'pa a̱ i' es:
4 "A' isie wa̱ obeja tso' döka̱ cien, e' etö
chowa, e' ta̱ a' tö imale̱pa döka̱ dabom
su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99), e' meraa̱t iké̱ a̱
ta̱ a' miraë ichowa e' yulök dȍ wé̱ a' tö
ikué̱ ee̱. 5 Mik a' tö ikué̱, eta̱ a' ttsë'rdaë
buaë ta̱ a' tö ikeraka̱ pperaka̱ kuli' ki̱.
6 Mik a' dene iu a̱, eta̱ a' yamipa ena pë'
se̱rke a' o̱'mik, e'pa kiera a' tö a' u a̱ ta̱
a' tö icheraë ie'pa a̱: 'Ye' obeja chë'wa,
e' kue̱neyö. A' ttsë'nú buaë ye' ta̱.' 7 Es
ñies ye' tö a' a̱ ichè tö mik pë' sulusi eköl,
ese e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, eta̱ e' tö Skëköl
tso' ká̱ jaì a̱, e' ttsë'wé̱ buaë shu̱te̱ tkȍka̱
imale̱pa döka̱ dabom su̱li̱yök kí̱ su̱li̱tu
(99) e̱' bikeitsȍ tö ie'pa dör yësyësë, kȅ
ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k, esepa tsa̱ta̱.

Inuköl chowa, e' tté

8 "Ñies alaköl wa̱ inuköl tso' döka̱
dabop, e' chowa etk, e' ta̱ ie' tö bö'wö
tskéka̱ iushkléttsa̱ ta̱ iyulé bua'iewa̱ ta̱
iwà kue̱itö. 9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyamipa
ena pë' se̱rke io̱'mik e'pa kié iu a̱ ta̱
ichéitö ie'pa a̱: '¡A' ttsë'nú buaë ye' ta̱!
Ye' inuköl chë'wa, e' kue̱neyö, e' kue̱ki̱
e' ké̱wö tkö'ù̱sö ñita̱.' 10 Es ñies ye' tö a'
a̱ ichè tö mik pë' sulusi eköl e̱r mane'wé̱
Skëköl a̱, eta̱ e' tö Skëköl biyöchökwakpa
ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱."

Alà e̱' wamblȍ suluë e' nuí̱ olo'yé iye̋ tö iki̱, e' tté

11 Ñies Jesús tö ikleé ie'pa a̱ ttè i' wa:
"Këkëpa eköl alà dör böl wëpa. 12 Ilà
tsirla tö iché iye̋ a̱: 'A ye̋wö, ì mekea̱t be'
tö ye' a̱ mik be' duökewa̱tke eta̱, e' mútke
be' tö ye' a̱.' Eta̱ iye̋ íyi ko̱s, e' blabatséitö
méitö ila'r böl a̱ eköl eköl ko̱s ika̱wöta̱
imuk ia̱ ekkë. 13 Ká̱ kȅ bak tai̱ë, eta̱ ì ko̱s
méitö ilà tsirla a̱, e' watué̱ttsa̱ ilà tö, e' ské
klö'wé̱itö ta̱ imía̱ ká̱ kua̱'ki̱. Ee̱ ie' tö ie'
inuköl ko̱s we'ikéwa íyi sulu ȅ ki̱. 14 Mik
ie' inuköl e̱newa, eta̱ bli a̱ne tai̱ë ká̱ e'
ki̱, e' kue̱ki̱ ie' ttémitke bli tö. 15 Ee̱ ta̱ ie'
mía̱ kanè yulök ká̱ e' wakpa eköl ska'. Eta̱
wëm e' tö ie' a̱ kanè mé köchi tiök. 16 Ie'
duéwa̱ bli wa̱ suluë. Köchi chkè kȅ ñano
se' a̱ ese ñakwa̱ ie' é̱na, erë kȅ yi tö ie' a̱
imè. 17 Bata ekkë ta̱ ie' tö ibikeitsé: '¿Ió̋k
ye' e̱' tötkër bli wa̱ íe̱? We̱kkë ye' ye̋ u a̱
kanè mésopa tso', e'pa wa̱ chkè tso' tai̱ë.

18 Ye' mía̱ne ye' yë́ ska', ta̱ ye' tö icheraë
ie' a̱: A yë́wö, ye' tö ì sulu wamblé Skëköl
ki̱, ñies be' ki̱. 19 Ye' jaëne tai̱ë. Ye' kiök
be' alà, e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. E' skéie
ye' sa̱ú̱ we̱s be' kanè mésopa sue̱kebö es.’
20 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ mía̱ iyë́ ska'.

“Mik idökemitke iyë́ ska', eta̱ iyë́ wö de iska' ta̱ idoia̱ ka̱mië ta̱ ie' wa iwër sia̱rë. Ie' tu̱nemi iñale̱tsu̱k ta̱ ipaklö'wé̱wa̱itö
iwöalattséitö. 21 Eta̱ ilà tö iché ie' a̱: ‘A
yë́wö, ye' tö ì sulu wamblé Skëköl ki̱
ñies be' ki̱. Ye' jaëne tai̱ë. Ye' kiök be'
alà, e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱.’ 22 Erë iyë́
tö iché ikanè mésopa a̱: ‘Datsi' bua'ie
yulö́ iö́ka̱ ie' ki̱ bet, ta̱ ula'tsio iö́wa̱ ta̱
klökkuö iö́ka̱ iki̱. 23 Baka pupula bua'bua
yulö́ ta̱ ittö́wa̱. Ye' alà dene e' ké̱wö
tkö'we̱kesö. 24 Ye' alà i' dene, e' dör we̱s
ie' du'wa̱ e' shke̱neka̱ne es. Ye' alà minea̱
ye' yöki̱ kë̀ tté ttsëneia̱ ye' wa̱, e' dene e'
kue̱ki̱ iké̱wö tkö'ù̱sö.’ Eta̱ ie'pa tö iké̱wö
tkö'wé̱mi tai̱ë.

25 “E' dalewa ilà kibi tso' kaneblök
kañika̱. Mik ie' datse̱ e' de tsi̱net u a̱,
eta̱ ie' tö ittsé tö iyamipa alárkerak tai̱ë
blarkerak, klötöke tai̱ë. 26 Eta̱ ie' tö kanè
méso kié eköl ta̱ ichakéitö: ‘¿Ì ké̱wö
tkö'we̱ke a' tö ekkë?’ 27 Eta̱ kanè méso
tö ie' iu̱té: ‘Be' ël dene, e' kue̱ki̱ be' yë́
tö sa' patké baka pupula bua'ie ttökwa̱
be' ël dene buaë, kë̀ we̱s ie' dë', e' ké̱wö
tkö'wo̱ie.’ 28 Erë e' tö ilà kibi uluwé̱ka̱
tai̱ë. Ie' kë̀ shkakwa̱ we̱shke̱. E' kue̱ki̱ iyë́
e̱' yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ iwöpablé tai̱ë ta̱ iché
ie' a̱: ‘Be' shkö́wa̱ sa' ta̱, kë̀ be' ulunuk.’
29 Erë ie' tö iyë́ iu̱té: ‘Ye' kaneblë'mi
be' a̱ e' ki̱ duas de tai̱ë. Ye' kë̀ wa̱ be'
ttö̀ dalöse̱o̱ulewa̱ yës. Erë chibola è̈ kë̀
meule be' wa̱ ye' a̱ katano ye' sini'pa ta̱.
30 Erë i̱'ñe ta̱ be' alà e' dene. Ie' tö be'
inuköl we'ikwa alakölpa sulusipa ta̱ eta̱
be' tö baka bua'ie ttökwa̱ patké ie' dene
e' ké̱wö tkö'wo̱ie.’

31 “Iyë́ tö ie' iu̱té: ‘A alala, be' tkëria̱
ye' ta̱ ke̱kraë. Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' dör be'
icha. 32 Erë be' ël dene buaë, e' dör we̱s
ie' du'wa̱ e' shke̱neka̱ne es. Ie' minea̱ ye'
yöki̱ kë̀ tté ttsënene ye' wa̱, e' dene, e'
kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ e' ké̱wö tkö'u̱k chkè wa,
di'yè wa, ttsë'ne bua' wa.’”

Inuköl blú íyi kue̱blu e' e̱rbikö̀ buaë, e' tté

16 Ñies Jesús tö ttè kleé ittökatapa
a̱ i' es: “Wëm bak eköl kaneblöke
inuköl blú a̱ iíyi kue̱bluie. Etökicha ta̱
pë' we̱lepa tö ie' kkaté iwökir a̱ tö ie'
tso' iwökir inuköl we'ikökwa. 2 Iwökir
tö ie' kié ta̱ iché ia̱: ‘Ye' wa̱ ijche̱newa̱
tö be' tso' ye' inuköl we'ikök. Be' kë̀ a̱
kanè ta̱'ia̱. Ye' be' trë'we̱keshkar. E' yöki̱
ì ko̱s kanewé̱ be' tö, e' yëkkuö kkachö́
ye' a̱.’ 3 Ie' ibikeitsé: ‘Ye' wökir tö ye'
trë'we̱keshkar, ¿we̱s ye' e̱' ù̱mi? Kë̀ ye'
diché ta̱'ia̱ kanè darërë wo̱ie ena ye'
jaëne inuköl kakkiök. 4 Ye' é̱na ia̱netke
tö we̱s ye' e̱' ù̱mi mik ye' trëneshkar eta̱
a̱s yile tö ye' kkö'nù.’ 5 Eta̱ ie' tö pë' ko̱s
ña'we̱ke iwökir tö e'pa kiéttsa̱ eköl eköl.
Mik e' tsá̱ de, eta̱ e' a̱ ie' tö ichaké: ‘¿Ko̱s
be' ñarke ye' wökir ulà a̱?’ 6 E' tö iu̱té: ‘Ye'
ñarke ie' ulà a̱ kiö̀ döka̱ galon cien (100)
ekkë.’ Ie' iché ia̱: ‘I' be' yëkkuö. Be' e̱'
tkö́se̱r bet ta̱ yëkkuö se̱ ki̱ be' ñarke se̱, e'
mane'ú̱ttsa̱ ta̱ ishtö́ka̱ tö be' ñarke galon
döka̱ dabom ske̱yök è̈ (50).’ 7 E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ichaké iëköl ñarke a̱: ‘¿Ñe be',
ko̱s be' ñarke ye' wökir ulà a̱?’ E' tö iu̱té:
‘Ye' ñarke trigowö döka̱ saco cien (100)
ekkë.’ Ie' tö iché ia̱: ‘I' be' yëkkuö. Se̱ ki̱
be' tö imane'ú̱ttsa̱ ta̱ ishtö́ iki̱ saco döka̱
dabom paryök è̈ (80).’ 8 Mik ì wambléitö,
e' jche̱newa̱ iwökir wa̱ ta̱ ibikeitséitö: ‘Ye'
íyi kue̱blu kë̀ wa̱ ikanè o̱ne yësyësë, erë
ie' ka̱bikeitso buaë e̱' ki̱moie. E' è̈ kue̱ki̱
iki̱kekeka̱yö.’”

Jesús tö ichéne: “Es ñies yö ichè tö
wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa ka̱bikeit-
sö̀ buaë e̱' ki̱moie tkö̀ka̱ wé̱pa dör ie' olo
ta̱' tai̱ë e' icha esepa tsa̱ta̱. 9 E' kue̱ki̱ yö
ichè a' a̱ tö inuköl kë̀ dör ibua'ie. E' wa
s'male̱pa ki̱mú a̱s ie'pa tö Skëköl dalöiö̀.

A' tö iwé̱ es e' ta̱ aishkuö ta̱ ie'pa tö a'
kierawa̱ buaë we̱shke̱ se̱no wé yöbië e'
a̱.
10 “Yi tö kanè tsitsir we̱ke yësyësë, ñies
ese tö kanè tai̱ë wè̱mi es. Erë yi kë̀ tö
kanè tsitsir we̱ku̱' yësyësë, ñies ese kë̀
tö kanè tai̱ë wè̱pa yësyësë. 11 E' kue̱ki̱
inuköl kë̀ wakanewè̱ a' tö yësyësë, e' ta̱
¿yi e̱rblö̀mi a' mik ì tue̱ta̱' chökle, ese
wakanéwo̱ie? 12 Ñies a' kë̀ tö o̱'ka icha
wakanewè̱ yësyësë, e' ta̱ ¿yi tö a' icha
mèmi a' a̱ wakanewè̱?
13 “Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese
ka̱wöta̱ iwökir ë̀ ttö̀ dalöiök. Iwökirpa
chö́pa böl, e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ë̀ dalöiök
ena iëköl watöktsa̱. Es a' kë̀ a̱ e̱r menuk-
wa̱ Skëköl ki̱ ena inuköl ki̱ ñita̱.”
14 Ì ché Jesús tö e' ttsé se̱raa̱ farise-
owakpa tö. Ie'pa é̱na inuköl dalër tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö iwayué. 15 Ie' tö iché ie'pa
a̱: “A' e̱' ö̀ sulitane wörki̱ tö a' dör pë' buaë
yësyësë, erë a' e̱r su̱ule buaë Skëköl wa̱.
Ì ki̱kekeka̱ s'ditsö tö tai̱ë, ese wër suluë
ie' wa.

Ì ko̱s kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tköraë

16 “Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö
yëkkuö ki̱, e' wa s'wöblao̱nebitu̱ dö̀ mik
Juan S'wöskuökwak dë'bitu̱ eta̱. Erë e'
itöki̱ ta̱ ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë
pakarke ta̱ sulitane tso' ima'u̱k darërëë
diché wa dökwa̱ e' a̱.
17 “Ká̱ jaì ena ká̱ i' e̱rta̱'wa. Erë Skëköl
yëkkuö kitule, e' kë̀ e̱rta̱'wa yës, e' wà
tköraë se̱raa̱ döwa̱ ttè bataë.

Se' ñì ö̀wa ese ché Jesús tö

(Mateo 19.1-12; Marcos 10.1-12)

18 “Wëm tö itayë éwa ese tö tayë skà
tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak
ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱. Ñies tayë a'wa
iwëm tö, ese tsé̱wa̱ne wëm o̱'ka tö, e' ta̱
e' wa ie' tö tayë e' se̱newa̱bak ke̱we e'
dalöse̱wé̱wa̱.

Inuköl blú ena Lázaro, e' tté

19 “Inuköl blú bak eköl e' e̱' paiö̀ datsi'
bua'bua ë̀ wa. Ke̱kraë ie' chköke, di' yöke
buaë. 20 Ñies s'sia̱rë bak eköl kiè Lázaro,
e' e̱' tkökese̱r blu' e' u wékkö a̱. Ie' pa dör
smewö ë̀me. 21 Ie' é̱na blu' chkè po darke,
e' ñakwa̱ suluë. Chichi döke ie' smewö
pakuyök. 22 Ká̱ et ta̱ ie' sia̱rla blënewa̱,
ta̱ Skëköl biyöchökwakpa tö ie' wimblu
tsé̱mi ká̱ jaì a̱ chkök Abraham ta̱. Ñies
inuköl blú ñe' blënewa̱ ta̱ inú wötënewa̱.
23 “Eta̱ ie' tso' weinuk sia̱rë wé̱
s'wimblu weirke ee̱ ta̱ iwökéka̱ ta̱
Abraham sué̱itö ka̱mië ká̱ bánet, e' batsi̱'
a̱ Lázaro tkër. 24 Eta̱ ie' a̱r tai̱ë Abraham
wöa̱ ta̱ ichéitö: ‘¡A këkëpa Abraham, ye'
sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa! Ye' weirke tai̱ë bö' i' a̱.
Be' we'ikèyö, Lázaro patkö́ iulatska bata
nuu̱kka̱ di' a̱ ta̱ ipatkö́ ye' ku' nuu̱kka̱
a̱s ipase̱r.’ 25 Erë Abraham tö iiu̱té: ‘Be'
é̱na ia̱nú tö mik be' bak ttsë'ka, eta̱ íyi
buaë ko̱s bak be' wa̱. E' skéie Lázaro bak
weinuk sia̱rë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' wöpablëne
buaë, e' skéie be' weirkene sia̱rë. 26 Kí̱ie
ta̱, káblë i̱ski̱ë e' tso' se' shu̱sha̱ë. E'
kue̱ki̱ sa' shkak a' ska', esepa kë̀ dö̀pa
a' ska'. Ñies a' shkak sa' ska', esepa kë̀
dö̀pa sa' ska'.’
27 “Inuköl blú tö iché: ‘A yë́wö Abra-
ham, ye' kköchö̀ be' a̱, Lázaro patkö́ ye'
yë́ u a̱ 28 ye' ëlpa döka̱ ske̱l, e'pa pat-
tök a̱s ie'pa kë̀ dö̀ ká̱ i' a̱ wé̱ s'weirke
sia̱rë ee̱.’ 29 Abraham tö iché ie' a̱: ‘Ì kit
Moisés ena Skëköl ttekölpa male̱pa e'pa
tö yëkkuö ki̱, e' tso' ie'pa wa̱, ¡a̱s ttè e' iu̱tö̀
ie'pa tö!’ 30 Blu' tö iiu̱té: ‘A yë́wö Abra-
ham, e' kë̀ dör wë'. Erë se' duowa̱ eköl
shke̱neka̱ne ese tö ie'pa patté, e' ta̱ ie'pa
e̱r mane'u̱raë.’ 31 Erë Abraham tö iché ia̱:
‘Ttè kit Moisés ena Skëköl ttekölpa e'pa
tö, e' kë̀ iu̱tëne ie'pa wa̱, e' ta̱ s'du'wa̱
shke̱neka̱ne ese mía̱ ie'pa pattök, e' ta̱
ñies ie'pa kë̀ tö ie' ttö̀ iu̱tepa.’”

A' tso' wösh wa ì tö ské ì sulu wamblök ese yöki̱

(Mateo 18.6-7,21-22; Marcos 9.42)

17 Jesús tö iché ittökatapa a̱:
“Ke̱kraë se' e̱rkiöo̱rke ì sulu
wamblök; ¡erë yi tö se' e̱rkiöwe̱ke, esepa
tö inuí̱ sue̱raë! 2 Yi tö ikkëpala e̱rblöke
ye' mik, esepa eköl ké ì sulu wamblök,
esepa weirdaë sia̱rë shu̱te̱ tkö̀ka̱ ák
wawoie mué̱wa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱
e' tsa̱ta̱. 3 ¡A' tso' wösh wa!
“A' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱
iuñú. Ie' e̱r mane'wé̱ne, e' ta̱ inuì̱ olo'yö̋
iki̱. 4 Erë̋ ká̱ etkè̱ a̱ ie' tö ì sulu wamblé
a' ki̱ döka̱ kuktökicha (7), erë ie' iché
döka̱ kuktökicha: ‘ye' e̱r mane'wé̱ne,’ e'
ta̱ ilo'yö̋ iki̱.”

S'kí̱ e̱rblö̀ Skëköl mik

5 Eta̱ Skëkëpa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö
ie' a̱ iché:
—Sa' ki̱mú kí̱ e̱rblök Skëköl mik.
6 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' e̱rblö̋pa Skëköl mik tsir we̱s
mostaza wö dör tsirla ekkë, e̱'ma a' tö
ichèmi kal bërie i' a̱: ‘Be' e̱' yö̋ttsa̱ íe̱ e̱'
tkö̋wa̱ dayë a̱’, ta̱ iyërdattsa̱.

We̱s s'ka̱wöta̱ kaneblök Skëköl a̱

7 “Ichö̀sö tö a' we̱le wa̱ kanè méso tso'
eköl, e' mía̱ të tök alè ö a' iyiwak kkö'nuk
alè. Mik idene u a̱, eta̱ a' kè̱ tö ichepa ie'
a̱: ‘We̱shke̱, be' e̱' tkö̋se̱r chkök, ye' tö be'
tieke.’ 8 A' kè̱ tö ichepa ia̱ es. E' skéie a' tö
ichera ie' a̱: ‘Be' datsi' mane'ú̱, be' u̱lö̋ ye'
a̱ ta̱ ye' tiö̋. Ye' panú, ye' chké o̱ne, ye' di'
yane o̱ne, e' wa be' mi' chkök.’ 9 Ie' tö iwé̱
we̱s a' tö ie' ké iu̱k es, e' ki̱ a' kè̱ tö wëstela
chepa ia̱. 10 Es ñies mik ì u̱k Skëköl tö se'
ké, ese wé̱sö se̱ra̱a̱, eta̱ ichö̀sö ie' a̱ i' es:
‘Ì u̱k sa' kàne, e' è̱ wé̱ sa' tö. Sa' dör kanè
mésopa ësepala è̱.’”

Wëpa dabop kiri'we̱ke lepra tö e'pa bua'wé̱ne Jesús tö

11 Jesús michoë Jerusalén, e'
damitkö Samaria ena Galilea. 12 Mik ie'
dökemitke ká̱ tsitsirla a̱ ta̱ ee̱ wëpa döka̱
dabop kiri'we̱ke lepra tö, e'pa e̱' yéttsa̱
iëte̱r ka̱mië 13 ta̱ ia̱rkerak Jesús tsa̱ka̱:
—¡A Jesús, a s'wöbla'u̱kwak, sa' sa̱ú̱ e̱r
sia̱rë wa!
14 Mik ie' tö ie'pa sué̱, eta̱ ichéitö ie'pa
a̱:
—A' yú e̱' kkachök sacerdotepa a̱ a̱s
sulitane wa̱ ijche̱r tö a' buanene. Ie'pa
mirwa̱ia̱ ñala̱ ki̱ e' dalewa ie'pa buanene.
15 Mik ie'pa eköl tö isué̱ tö ibuanene, eta̱
ibite̱ane Jesús ska' Skëköl ki̱kökka̱ tai̱ë
a̱neule. 16 Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iwö méwa̱
íyök ki̱ Jesús klö̀ ska' wëstela chök. Wëm
e' dör Samaria wak. 17 Jesús tö iché ia̱:
—¿A' buanene e' kè̱ dör dabop? ¿Wé̱
be' male̱pa su̱li̱tu (9)? 18 Wëm dör ká̱
kua̱'ki̱ wak ¿e' è̱ bite̱ane Skëköl ki̱kökka̱?
19 Ie' tö iché wëm a̱:
—Be' e̱' kö̋ka̱ be' yúshkane. Be' e̱rblé
ye' mik, e' tö be' bua'wé̱ne.

Ì blúie Skëköl tso', we̱s e' ké̱wö dör

(Mateo 24.23-28,36-41)

20 Fariseowakpa tö ichaké Jesús a̱:
—Ì blúie Skëköl tso', ¿mik e' ké̱wö
datse̱?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' kè̱ dör íyi suè̱mi
sulitane tö ese. 21 Itso'tke a' shu̱a̱, e' kue̱ki̱
kè̱ yi a̱ iyërpa, ‘Íe̱ itso'’, ö ‘Wì̱e̱ itso'’.
22 Ta̱ ichéitö ittökatapa a̱:
—Iké̱wö döraë mik a' tö ibikeitseraë:
‘Jesús dör S'ditsö Alà, e' mú dö̀ i' ta̱
s'blúie. E' diwö et è̱ kkechekesö suè̱.’ A' tö
bikeitseraë es, erë a' kè̱ tö isue̱pa ka̱m ye'
döne e' yöki̱. 23 We̱lepa tö icheraë: ‘Íe̱ ie'
de’, ö ‘Diàe̱ ie' de’; erë kè̱ a' minuk isa̱u̱k,
kè̱ a' minuk itöki̱. 24 Ye' dör S'ditsö Alà,
mik e' dene, eta̱ sulitane tso' ká̱ wa'ñe
e'pa tö isue̱raë we̱s alá wöñar tö ká̱ olo

ppèe ká̱ wa'ñe e' suè̱sö es. 25 Erë e' yöki̱
ke̱we ye' ka̱wöta̱ weinuk ta̱i̱ë ye' bolökpa
ulà a̱, ie'pa tö ye' waterattsa̱. 26 Ye' dör
S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱ e' ké̱wö
döraë we̱s Noé ké̱ska' es. 27 E' ké̱wö ska'
ta̱ ie'pa tso' chkök, di'yök, se̱nukwa̱ we̱s
ke̱kraë es dȍ mik Noé dewa̱ ikanò bërie e'
a̱ eta̱. E' bet ta̱ di' dettsa̱ ta̱i̱ë ie'pa ki̱, e' tö
ie'pa ulitane ttélur. 28 Es ñies iwamblëne
wëm bak kiè Lot, e' ké̱wö ska' ta̱. Sodoma
wakpa tso' chkök, di'yök, ie'pa tso' íyi
ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k, ie'pa tso' íyi ku-
atkök ena u yuök we̱s ke̱kraë es. 29 Erë
mik Lot e̱' yéttsa̱ Sodoma, eta̱ azufre dat-
se̱ ká̱ jaì a̱ wöñarke bö'ie, ese yëne ká̱ e'
ki̱ we̱s ka̱li̱ es, e' tö ie'pa ko̱s ttélur. 30 Es
itköraë mik ye' dör S'ditsö Alà, e' dene
eta̱.

31 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ yi tso' u bata
ki̱, ese kȅ dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi.
Ñies yi tso' kaneblök kañika̱, ese kȅ dök-
wa̱ne we̱shke̱. 32 Ì bak Lot alaköl ta̱†† e'
ska' a' e̱r a̱nú. Ie' yönane dayë wösiie, ie'
é̱na iíyi dalër ta̱i̱ë e' kue̱ki̱. 33 Yi e̱' tsa̱tkak
ittèwa̱ yöki̱, ese ulà a̱ se̱ne michoë kȅ
dȍpa aishkuö ta̱. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱
ye' dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne michoë döraë
aishkuö ta̱.

34 “Ye' tö a' a̱ ichè tö e' nañewe se' böl
kapöke ka̱' etkȅ ki̱, ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱
iëköl a̱tdaë. 35–36 Alakölpa böl tulur ák
wawök ñita̱ ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱t-
daë.‡‡

37 Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:

—A Skëkëpa, ¿wé̱ e' wamblërmi?

Jesús tö ie'pa iu̱té ttè i' wa:

—Sulitane wa̱ ijche̱r tö wé̱ ölő daparke
ta̱i̱ë, ee̱ ilè nu tër. Es ilè sue̱raë a' tö iwà
kkachoie tö wé̱ iwamblërmi.

Alaköl dör schő ena s'shu̱lökwak eköl, e' tté

18 Jesús é̱na ikkachak ittökatapa a̱
tö s'ka̱wöta̱ ikiök S'ye̋ a̱ ke̱kraë kȅ
shtrirta̱'wa̱, e' kleéitö ie'pa a̱ i' es: 2 “Ká̱
et ki̱ s'shu̱lökwak eköl tso', e' kȅ suar-
ta̱' Skëköl yöki̱, ñies ie' kȅ tö yi dalöi-
eta̱'. 3 Ká̱ e' a̱ ñies alaköl dör schő tso'
eköl, e' ñippöke ibolök ta̱. Ke̱kraë ie' mía̱
s'shu̱lökwak ñe' ska' ta̱ ichekeitö ia̱: ‘Ye'
ki̱mú. Ye' bolök tö ye' we'ikeke, e' shu̱lő
ye' a̱’. 4 E' tka ká̱ ta̱i̱ë erë s'shu̱lökwak kȅ
wa̱ iiu̱tëne. Bata ekkë ta̱ s'shu̱lökwak tö
ibikeitsé: ‘Alaköl schő i' tso' ye' tsiriu̱k
ñië. Ere̋ ye' kȅ suarta̱' Skëköl yöki̱, ñies kȅ
ye' tö yi dalöieta̱', 5 erë ie' tté shu̱leraëyö
a̱s kȅ idöia̱ ye' shtriu̱k ta̱i̱ë ttè e' wa.’”

6 Skëkëpa tö ikí̱ ché: “Ì ché
s'shu̱lökwak suluë ñe' tö e' bikeitső
buaë. 7 Wé̱pa shu̱kitulebak Skëköl wa̱,
tso' ie' a̱ ikiök ñië nañeë, ¿esepa kȅ
tsa̱tkepaitö? ¿Ie' tö ie'pa keraë ipanuk?
8 Ye' ichè, au. Ie'pa tsa̱tkeraitö bet, kȅ
dör ká̱ ta̱i̱ë. Erë ye' dör S'ditsö Alà, mik
e' dene, eta̱ s'e̱rblöke Skëköl mik, ¿esepa
kuȅmiyö ká̱ i' a̱?

Fariseowak ena inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱, e' tté.

9 Pë' tso' Jesús ttȍ ki̱ttsök, e'pa we̱lepa
e̱' bikeitsȍ tö ie'pa se̱rke yësyësë Skëköl
wöa̱, erë ie'pa wöska sulu s'male̱pa wër.
Esepa a̱ ie' tö ttè kleé i' es: 10 “Wëpa böl
mía̱ Skëköl wé a̱ ttök S'ye̋ ta̱. Eköl dör
fariseowak, eköl dör inuköl shtökwak
Roma wökirpa a̱. 11 fariseowak ttödur
S'ye̋ ta̱, ie' iché i' es: ‘A Skëköl, wëstela
chekeyö be' a̱ tö ye' kȅ dör suluë we̱s
s'male̱pa es. Ie'pa dör akblökwakpa ena
pë' sulusipa ena s'se̱newa̱bak e' dalöse̱u̱k-
wa̱ wakpa. Ñies ye' kȅ dör suluë we̱s

††**17:32** Génesis 19.26 sa̱ú̱.
‡‡**17:35-36** Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 36 kí̱ kuötkéka̱. E' tö ichè i' es: *Wëpa böl tso' kaneblök të a̱, eköl mítse̱r ta̱ iëköl a̱te̱.*

inuköl shtökwak dur wí̱ es. 12 Domingo
bit ta̱ ye' batsöke ká̱ böt ká̱ böt ke̱kraë.
Ñies ì ko̱s de ye' ulà a̱, e' blatekeyö döka̱
dabop, e' tsá̱ eyök mekeyö be' a̱.’ 13 Erë
inuköl shtökwak e' dur bánet, ie' e̱riane
tai̱ë, ie' wö ë̀ kë̀ kaneka̱ ká̱ jaì sau̱k, ie'
batsi̱' ë̀ töke iulà wa ie' e̱riane tai̱ë kue̱ki̱.
Ie' tö iché: ‘¡A Skëköl, ye' dör pë' sulusi,
ye' saú̱ e̱r sia̱rë wa!’
14 Jesús tö ichéne: Ye' tö a' a̱ ichè tö
yi e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë ese wöardawa, erë yi
e̱' wöéwa ese ki̱kardaka̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱
inuköl shtökwak ñe' mía̱ne iu a̱ klö'wé̱
Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. Erë
fariseowak kë̀ minene es.

Jesús tö ikié S'yë́ a̱ ala'rla ki̱

(Mateo 19.13-15; Marcos 10.13-16)

15 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie'
ulà mùka̱ iki̱. Erë mik e' sué̱ ittökatapa
tö, eta̱ ie'pa tö pë' uñélor. 16 Erë ie' tö it-
tökatapa kié ta̱ ichéitö:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱
kë̀ iwöklö'wa̱ria̱. 17 Moki̱ ye' tö ichè tö yi
kë̀ e̱' wöö̀wa we̱s alala es, ì blúie Skëköl
tso' e' kiowa̱, ese kë̀ döpawa̱ia̱.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké

(Mateo 19.16-30; Marcos 10.17-31)

18 Judiowak wökir eköl tö Jesús a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì
wë̀mi ye' tö a̱s se̱ne michoë dö̀ ye' ulà
a̱?
19 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' ye' kié buaë? Skëköl
eköl ë̀ dör buaë. 20 Ttè me'a̱tbak ie' tö
dalöiëno, e' jche̱r be' wa̱ buaë. E' tö ichè:
‘Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱,
kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̀ a' ka̱wö ta̱' ak-
blök, kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa, a'
yë́ ena a' mì dalöiö́.’¶¶
21 Wëm e' tö ie' a̱ iché:
—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö, ye' ià̱ du-
ladula eta̱.
22 Ie' tö ttè e' ttsé ta̱ ie' iiu̱té:
—Íyi etkë̀ kianeia̱ be' a̱ wè̱, e' dör i':
ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské
múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkö́
ye' ta̱ ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë tai̱ë
döraë be' ulà a̱ ká̱ jaì a̱.
23 Erë wëm e' dör inuköl blú tai̱ë e'
kue̱ki̱ mik ie' tö e' ttsé, eta̱ ie' e̱rianeka̱
tai̱ë. 24 Jesús tö isué̱ tö ie̱riane ta̱ ichéitö
ia̱:
—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì
blúie Skëköl tso' e' a̱! 25 Esepa a̱ döka̱ ee̱,
e' dör darërëë tkö̀ka̱ kameio tkö̀mi datsi'
yuo diké ese wöukla a̱ e' tsata̱.
26 Wé̱pa tso' ittsök e'pa tö ichaké Jesús
a̱:
—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
27 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì kë̀ o̱r s'ditsö a̱, ese o̱rmi Skëköl a̱
buaë.
28 Eta̱ Pedro tö ie' a̱ iché:
—Ittsö́, sa' íyi ko̱s me'a̱t sa' tö ta̱ sa' bite̱
be' ta̱.
29 Ie' tö iché ie' a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö yi isie tö
iu ö ilaköl ö iëlpa ö iyë́ ö imì ö ila'r, e'
méa̱t ì blúie Skëköl tso' e' dalërmik, 30 ese
ulà a̱ iské dörane tai̱ë shu̱te̱ ká̱ i' a̱, ñies
aishkuö ta̱ se̱ne michoë döraë iulà a̱.

Jesús skà e̱' biyö́ ché tö itterawa̱

(Mateo 20.17-19; Marcos 10.32-34)

31 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱
böl (12), e'pa kiémi bánet ta̱ ichéitö ie'pa
a̱: “Se' mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ì ko̱s ki-
ta̱t Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' wà
tköraë, ye' dör S'ditsö Alà, e' ta̱. 32 Ie'pa
tö ye' wömerattsa̱ pë' kë̀ dör judiowak es-
epa ulà a̱. E'pa tö ye' wayueraë, cheraë
suluë, iwiri tuörarak ye' ki̱. 33 Ie'pa tö ye'
pperaë, ye' tterawa̱; erë e' ki̱ ká̱ de mañat
eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

¶¶**18:20** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

34 Erë ì ché ie' tö ittökatapa a̱, e' wà
blëulewa̱ ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱
iwà a̱ne.

Wëm eköl wöbla kë̀ wawër tso' Jericó e' bua'wé̱ne Jesús tö

(Mateo 20.29-34; Marcos 10.46-52)

35 Mik Jesús demi tsi̱net Jericó, eta̱ ee̱
wëm tkër eköl ñala̱ ska' inuköl kak kiök.
Ie' wöbla kë̀ wawër. 36 Mik ie' tö ittsé tö
pë' dami tai̱ë ñala̱ ki̱, eta̱ ie' tö ichaké
tö ¿ì wamblërke? 37 Ie'pa tö iché ie' a̱
tö Jesús Nazaret wak dami ñala̱ ki̱. 38 E'
kue̱ki̱ ie' tö iché a̱neule:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri, ye'
sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
39 Pë' dami Jesús yöki̱ ke̱we, e' tö wëm
e' uñeke a̱s isiwa̱'blö̀wa̱. Erë ie' tö ikí̱ ché
a̱neule:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
40 Jesús e̱' duése̱r ta̱ itsu̱k patkéitö. Mik
ide, eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
41 —¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' tö iwè̱ be' a̱?
Ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' ki̱ ikiane tö ye' wöbla
buarne.
42 Jesús tö ie' a̱ iché:
—¡Be' e̱rblé ye' mik, e' wa be' buanene!
43 E' wösha̱ ta̱ ie' wöbla buanene ta̱
imía̱ Jesús ta̱ e' tö Skëköl ki̱keka̱rami
tai̱ë. Ñies wé̱pa ko̱s tö isué̱ e'pa tö Skëköl
ki̱keka̱rami tai̱ë.

Jesús ena Zaqueo, e' pakè

19 Jesús de Jericó, e' shkö̀dur ee̱.
2 Ee̱ wëm eköl se̱rke kiè Zaqueo,
e' dör inuköl shtökwakpa Roma wökirpa
a̱, e'pa wökir. Ie' dör inuköl blú tai̱ë. 3 Ie'
ki̱ Jesús kiane suè̱, erë ie' dör tsirlala
i̱ski̱la, tai̱ë pë' tso', e' kue̱ki̱ ie' kë̀ wö dë'ka̱
Jesús sa̱u̱k. 4 E' kue̱ki̱ ie' tu̱nemi wé̱ Jesús
tkökemi ee̱ tkaka̱ kal ulà a̱ ipanuk suè̱.
5 Mik Jesús dökemitke kal e' diki̱a̱, eta̱
iwökéka̱ ta̱ iché Zaqueo a̱:
—A Zaqueo, be' e̱' ö́wa bet. I̱'ñe ye'
mi'ke be' ska' kapökrö.
6 Zaqueo e̱' éwa bet ta̱ Jesús kiéwa̱itö
iu a̱ ttsë'ne buaë. 7 Mik pë' ulitane tö isué̱,
eta̱ ie'pa tö Jesús ché suluë. Ie'pa tö iché
ñì a̱: “¿Iö́k ie' mi'ke pë' sulusi u a̱?” 8 Za-
queo e̱' duéka̱ ta̱ iché Skëkëpa Jesús a̱:
—A këkëpa, ye' ttö̀ ttsö́. Ì ko̱s tso' ye'
wa̱, e' sha̱böts meraëyö s'sia̱rëpa a̱. Ñies
yile íyi ekibléyö, e' ta̱ e' mekeneyö ie' a̱
döka̱ tkëtökicha.
9 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' dör Abraham aleri, erë be' e̱r-
blé Skëköl mik moki̱ we̱s Abraham es, e'
kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ be' de Abraham alà chö́kie.
E' kue̱ki̱ i̱'ñe be' tsa̱tkëne, ñies wé̱pa tso'
be' u a̱ e̱rblé Skëköl mik e'pa tsa̱tkëne.
10 Ye' dör S'ditsö Alà, e' dë'bitu̱, wé̱pa
chë'ulur ì sulu ulà a̱ esepa yulök tsa̱tkè.

Inuköl mène wakanewè̱, e' tté

11 Jesús dökemitke Jerusalén. Pë' tso'
ie' ttö̀ ki̱ttsök, e'pa tö ibikeitsé tö mik
ie' de Jerusalén eta̱ ì blúie Skëköl tso' e'
ké̱wö dewa̱tke da'a̱ie. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa
a̱ ikleé i' es:
12 “Wëm tso' eköl dör blu' ditséwö, e'
mía̱ ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ iblú kibi ska' a̱s
e' tö ie' tkö̀ka̱ blu'ie, wé̱ ie' bite̱ ee̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ibitu̱kea̱ne. 13 Ka̱m ie' mi', eta̱
ie' tö ie' kanè mésopa kié dabop, e'pa a̱ ie'
tö inuköl mé tai̱ë ñikkëë eköl eköl a̱. Ie'
tö iché ie'pa a̱: ‘A' tö inuköl se̱ wakaneú̱
dö̀ mik ye' döne eta̱, isuo̱ie ko̱s a' tö ikí̱
klö'wè̱mi.’ 14 Erë pë' se̱rke ie' ka̱ska', e'pa
é̱na ie' a̱r suluë. E' kue̱ki̱ ie'pa we̱lepa
patkérakitö blu' kibi ska' ichök: ‘Sa' kë̀
ki̱ ie' kiane sa' blúie, e' kue̱ki̱ kë̀ itkarka̱.’
15 “Erë blu' kibi tö ie' tkéka̱ blu'ie ta̱
ie' mía̱ne wé̱ ibite̱ ee̱. Mik ie' dene,
eta̱ ie' tö ikanè mésopa dabop, wé̱pa
a̱ ie' tö inuköl me'a̱t, e'pa kiök patké
isuo̱ie tö ko̱s inuköl kí̱ klö'wé̱rakitö. 16 It-
sá̱ debitu̱ tö iché iblú a̱: ‘A këkëpa, be'
inuköl wakanewé̱yö, e' kí̱ klö'wé̱yö döka̱
dabobtökicha.’ 17 Blu' tö ie' iu̱té: ‘E' dör
buaë. Be' dör kanè méso buaë. Ì elkela
wakanewé̱bö yësyësë, e' kue̱ki̱ ye' tö be'

tkekeka̱ ká̱ dabop, e' wökirie.’ 18 Iskà
debitṵ tö iché: ‘A këkëpa, be' inuköl
wakanewé̱yö, e' kí̱ klö'wé̱yö döka̱ ske̱tö-
kicha.’ 19 Ñies blu' tö ie' iṵté: ‘Ye' tö be'
tkekeka̱ ká̱ ske̱l, e' wökirie.’
20 “Erë iëköl debitṵ, e' tö iblú a̱ iché:
‘A këkëpa, i' be' inuköl. Ye' tö ipa-
tréwa̱ tsa̱mo a̱ ta̱ ibléyö. 21 Be' dör wëm
e̱r darërëë ese. Ì kë̀ dör be' icha ese
klö'we̱kewa̱bö. Ñies be' tö íyi wöshteke
wé̱ kë̀ be' wa̱ ikuatkëne ee̱. Ye' suane be'
yöki̱, e' kue̱ki̱ ye' tö be' inuköl blé.’ 22 Eta̱
blu' tö ie' a̱ iché: ‘Be' dör kanè méso su-
lusi ese. Ye' tö be' kichaterattsa̱ be' wák
ttè wa. Be' tö iché tö ye' dör wëm e̱r
darërëë ese. Be' tö iché tö ì kë̀ dör ye'
icha ese klö'we̱kewa̱yö, ñies tö ye' tö íyi
wöshteke wé̱ kë̀ ye' wa̱ ikuatkëne ee̱. 23 E'
dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ be' kë̀ wa̱ ye' inuköl
blëne inuköl bló wé a̱ a̱s ee̱ ikí̱ klör? Be'
tö iú̱pa es, e̱'ma mik ye' dene, eta̱ ye'
inuköl ena ikí̱ klöne e' de ye' ulà a̱.’ 24 Eta̱
blṵ' tö iché itso'rak ee̱, e'pa a̱: ‘Inuköl
yö́ttsa̱ ie' ulà a̱, ta̱ imú wé̱ wa̱ itso' dabop,
e' a̱.’ 25 Erë ie'pa tö blu' a̱ iché: ‘A këkëpa,
erë ¿ì kue̱ki̱ be' tö ie' a̱ ikí̱ meke, ie' wa̱
itso'tke dabop?’ 26 Ie' tö ie'pa iṵté: ‘Ye'
tö a' a̱ iché tö wé̱ wa̱ íyi tso', ese a̱ ikí̱
merdaë. Erë wé̱ kë̀ wa̱ ì kṵ', ì tso' ese wa̱
elkela, e' yerattsa̱ iyöki̱. 27 Wépa kë̀ ki̱ ye'
kiane blu'ie, e'pa dör ye' bolökpa; ie'pa
tsú̱bitṵ íe̱ ta̱ ittö́lur ye' wörki̱.’”

Jesús demi Jerusalén

(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Juan 12.12-19)

28 Jesús ttè paké o̱ne, eta̱ ie' mirka̱ia̱
Jerusalén ñalé̱ ki̱. 29 Mik idökemitke
tsi̱net Betfagé ena Betania a̱te̱ ka̱bata kiè
Olivo ké̱bata e' kuli' a̱, eta̱ ie' tö ittökat-
apa böl kié 30 ta̱ ichéitö ia̱rak:
—A' yú ke̱we, u tso' se' wösha̱ë e' a̱, eta̱
ee̱ burro kue̱raë a' tö etö moule kë̀ ki̱ yi
e̱' tkëuleka̱ ese. E' wötsö́ö ta̱ itsú̱bitṵ ña.
31 Yile tö a' a̱ ichaké: ¿Ìie a' tö iwötseeke?
e' ta̱ iiṵtö́: Skëkëpa ki̱ ikiane.
32 Ittökatapa míyal ta̱ ikué̱rakitö we̱s
Jesús tö iché ie'pa a̱ es. 33 Ie'pa tso'
burro wötsöök ta̱ burro wakpa debitṵ ta̱
ichakéitö:
—¿Ìie a' tö burro se̱ wötseeke?
34 Ie'pa tö iṵté:
—Skëkëpa Jesús ki̱ ikiane e' kue̱ki̱.
35 Eta̱ ittökatapa wa̱ burro bite̱tse̱r
Jesús a̱. Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro
ki̱, ta̱ Jesús ki̱merakitö e̱' tkökka̱ iki̱.
36 Jesús mirka̱ia̱ Jerusalén ñalé̱ ki̱, ee̱
pë' tso' ta̱ië, e'pa tö paio ki̱kke̱ shuélor
ñala̱ ki̱ ke̱we Jesús yöki̱. 37 Ie'pa mirwa̱
Olivo ké̱bata kuli' a̱ wö wa'k. Iklépa tso'
ta̱ië, e'pa a̱nemi ttsë'ne buaë wa. Skëköl
ki̱kéka̱rakitö ta̱ië. Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱'
Jesús tö ta̱ië ie'pa wörki̱, e' kue̱ki̱ Skëköl
ki̱kéka̱rakitö.
38 Ie'pa tö iché:
—¡Ayëcha buaë s'blú i' datse̱ Skëköl
ttö̀ wa! Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië
a̱s e' ta̱ se' se̱r bë̀rë. Ie' ki̱kökа̱sö.§§
39 Pë' shṵa̱ fariseowakpa we̱lepa tso',
e'pa tö iché Jesús a̱:
—Be' klépa uñú.
40 Erë ie' tö ie'pa iṵté:
—Ye' tö iché a' a̱ tö ie'pa siwa̱'bléwa̱, e'
ta̱ ák tö ye' ki̱keraka̱ a̱neule.
41 Mik ie' de tsi̱net Jerusalén, eta̱ ie' ikí̱
sué̱ ta̱ ie' ié̱ idalërmik. 42 Ie' tö ibikeitsé:
¡A' mú wa̱ ijche̱r i̱'ñe tö we̱s a' se̱rmi bë̀rë
Skëköl ta̱! Erë e' tso' blëule a' yöki̱, e'
kue̱ki̱ a' kë̀ a̱ isu̱rpa. 43 Ka̱wö sulu döraë
a' ki̱. A' bolökpa döraë, e'pa tö a' ká̱ köier-
awa̱ shkit a̱s a' kë̀ tkö̀yal. Ie'pa miraë ñip-
pök a' ta̱. 44 Ie'pa tö a' ká̱ ena a' wakpa
ko̱s e̱we̱rawa. A' u ko̱s olordawa̱, e' éki
kë̀ a̱tpa ñì bata ki̱. Skëköl de a' tsa̱tkök, e'
ké̱wö de a' ki̱ erë iwatéttsa̱ a' tö. E' kue̱ki̱
e' ko̱s tköraë a' ta̱.

§§**19:38** Salmo 118.26

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Mateo 21.12-17; Marcos 11.15-19; Juan 2.13-22)

45 E' ukuöki̱ ta̱' Jesús de Skëköl wé a̱, ta̱
ie' tö íyi watau̱kwakpa trë'wé̱yalmi, 46 ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki̱: 'Ye' u dör
tto ye' ta̱ wé', erë a' tö iia'wé̱ka̱ akblo
wéie.
47 Ke̱kraë Jesús tö s'wöbla'we̱ke
Skëköl wé a̱. Sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
ñies judiowak wökirpa male̱pa, e'pa
tö ileritsekerak Jesús ttowa̱ie. 48 Erë
judiowak male̱pa ulitane tö ie' ttöke e'
ki̱ttseke e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ibolökpa kȅ
ulà dë'wa̱ ittökwa̱.

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?

(Mateo 21.12-17; Marcos 11.27-33)

20 Etökicha ta̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k
ena Skëköl ttè buaë e' pakök
Skëköl wé a̱ ta̱ ee̱ sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
ena judiowak kue̱blupa e'pa de. 2 Ie'pa tö
ichaké ie' a̱:
—¿Yi ttȍ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi
tö e' ké̱wö mé be' a̱?
3–4 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke: ¿Yi tö
Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱
jaì a̱ e' ö s'ditsö? Ye' iu̱tő.
5 Eta̱ ie'pa ichémi ñì a̱: "Se' tö ichèmi
tö Skëköl tö Juan patkë', e' ta̱ ie' tö se'
iu̱tèmi: '¿Ì kue̱ki̱ a' kȅ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?'
6 Ñies pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö moki̱ë
Juan dör Skëköl tteköl, e' kue̱ki̱ kȅ se' a̱
iyënuk tö ipatkë' s'ditsö tö. Se' tö iché es,
e' ta̱ ie'pa tö se' ttèwa̱mi ák wa." 7 E' kue̱ki̱
ie'pa tö iiu̱té:
—Kȅ sa' wa̱ ijche̱r tö yi tö Juan patkë'
s'wöskuök.
8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kȅ tö a' a̱ ichepa yi tö ye'
a̱ ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa, e' tté

(Mateo 21.33-44; Marcos 12.1-11)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttémi pë' ta̱ ta̱
ttè kleéitö i' es: "Wëm eköl tö uva ku-
atké tai̱ë. Ie' tö ipeitéa̱t wëpa we̱lepa
a̱ a̱s ie'pa tö ipataù̱ ie' a̱ iwörke e' kak
wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ kua̱'ki̱ dȍ
ká̱ tai̱ë. 10 Mik uva wöline tso'tke wë'ià̱ë
shtè, eta̱ ie' tö ikanè méso patkémi eköl
ie' icha tsu̱k. Erë kanéu̱kwakpa tö ikanè
méso klö'wé̱wa̱, ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine
ulà wöchka. 11 Eta̱ iwák tö ikanè méso
skà patkémine eköl. Ñies e' ché ie'pa
tö suluë, ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine ulà
wöchka. 12 Ikanè méso skà patkémine ie'
tö eköl, eta̱ ñies e' shka̱'wé̱rakitö tai̱ë, ta̱
itrë'wé̱shkar.
13 "Bata ekkë ta̱ iwák tö iché: '¿Ì wè̱mi
ye' tö? Ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e'
patkerami ye' tö. Isalema ie'pa tö ie'
dalöièmi.' 14 Erë mik kanè mésopa tö
kanè wák alà sué̱, eta̱ ie'pa tö iché ñì a̱:
'Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak alà, e' a̱ ká̱ i' a̱tdaë. E'
kue̱ki̱ ittöwa̱sö, eta̱ es ká̱ i' a̱tdaë se' ulà
a̱.' 15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱
bánet ta̱ ittéwa̱rakitö.
"Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿I̱ma a' ibikeitsé?
¿Ì we̱raë kanè wák tö? 16 Yö ichè tö ie'
miraë ta̱ kanéu̱kwakpa tteratulur, ta̱ uva
kané meraneitö pë' kua̱'ki̱ a̱."
Mik e' ttsé judiopa wökirpa tö, eta̱
ie'pa tö iché:
—E' mú kȅ wamblër es.
17 Erë ie' tö ie'pa sué̱ krereë, ta̱ ichéitö:
—¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö e' kȅ tkȍpa
a' ta̱? Skëköl yëkkuö tö ye' ché i' es:
'Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö,
e' yönene ák bua'buaie.'* 18 Yi klastkëne
ák e' mik ese pa̱rolordaë ena yi ki̱ ák
e' a̱neka̱ ese yalitdawa̱ idiki̱a̱.

*20:17 Salmo 118.22

[19] Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö
ie'pa ché. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱
ee̱, erë ie'pa suane pë' yöki̱.

S'wökirpa patuè̱, e' tté

(Mateo 22.15-22; Marcos 12.13-17)

[20] E' kue̱ki̱ ie'pa tso' Jesús weblök
isuo̱ie tö ì ki̱ ikkatërmi. Ie'pa tö wëpa
we̱lepa patké ie' chakök ittò̀ yoktsa̱, e'
wa ikkatè Roma wökirpa a̱ a̱s e'pa tö
iklö'ù̱wa̱. Wëpa e'pa e̱' ò̀ tö ie'pa dör pë'
buaë yësyësë ese. [21] Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö
ì cheke be' tö ena ttè wa be' tö
s'wöbla'we̱ke, e' dör moki̱. Be' a̱ suli-
tane dör ñies ème. Be' tö s'wöbla'we̱ke
yësyësë Skëköl ñalé̱ tté wa. [22] ¿I̱ma be'
tö ibikeitsè? Roma wökir kibi patuè̱sö ¿e'
dör buaë ö kè̀ idör buaë?
[23] Ie' wa̱ ijche̱r tö ie'pa tso' ie' chakök
e̱r sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té i' es:
[24] —Inuköl tso' a' wa̱ Roma wökir
patuo̱ie, e' kkachő ye' a̱ et. ¿Yi diököl ena
yi kiè me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
[25] Ie' iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese
mú ie' a̱. Ta̱ ko̱s Skëköl icha, ese mú ie'
a̱. [26] Ì ko̱s ché ie' tö sulitane wörki̱, e' a̱
ie'pa kè̀ wa̱ ì ku̱ne ie' kkatoie. Ie' tö ie'pa
iu̱té es, e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
siwa̱'blélur iyöki̱.

¿S'duolur e'pa shke̱rmika̱ne ö au?

(Mateo 22.23-33; Marcos 12.18-27)

[27] E' ukuöki̱ ta̱ saduceowakpa we̱lepa
debitu̱ Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö
s'duowa̱ e' kè̀ shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱
ichaké:
[28] —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè
dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ se' a̱, e' tö ichè
i' es: Wëm blënewa̱ kè̀ alà a̱te̱, e' ta̱
ie' ël ka̱wöta̱ ischő tsu̱kwa̱ a̱s ilà kò̀ka̱
iël blënewa̱ e' a̱. [29] Etökicha wëpa bak
döka̱ kul ñì ëlpa. Ikibi alaköl tsé̱wa̱,
erë iblënewa̱ kè̀ alà a̱te̱. [30] E' ukuöki̱ ta̱
ie' itöki̱ iël tö ischő tsé̱wa̱, erë ñies e'
blënewa̱ kè̀ alà a̱te̱. [31] Es itka iël skà
ta̱ ñies imale̱pa ko̱s e'pa ta̱. Ie'pa kul
blërulune kè̀ alà a̱te̱ yës. [32] Bata ekkë ta̱
ñies alaköl e' blënewa̱. [33] Wëpa kul e'pa
bak alaköl eköl è̀ ta̱. Mik s'duowa̱ e'pa
shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dò̀mi ie' wëm
chő̀kie?
[34] Ie' tö ie'pa iu̱té:
—S'tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ta̱ wëpa ena alakölpa
ñì tsu̱kewa̱. [35] Erë aishkuö ta̱ wé̱pa ki̱
se̱ne michoë mène, esepa shke̱rdaka̱ne ta̱
ee̱ wëpa ena alakölpa kè̀ se̱rpawa̱ia̱ ñi-
ta̱. [36] Ie'pa se̱r michoë kè̀ duöta̱'wa̱ we̱s
Skëköl biyöchökwakpa kè̀ duöta̱'wa̱ es.
Skëköl tö ie'pa shke̱o̱'ka̱ne, e' kue̱ki̱ ie'pa
döraë ie' ala'rie. E' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ se̱r-
pawa̱ia̱ ñita̱. [37] Ñies Moisés wák tö se' a̱
ikkayë' tö s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne. Kal
tsir wöñarke bö'ie e' paka'itö, ee̱ ie' tö
iyë' tö Skëköl dör Abraham, Isaac ena Ja-
cob, e'pa Këköl.† Es isué̱sö tö ie'pa tso'ia̱
ttsë'ka Skëköl a̱. [38] E' wà kiane chè tö
s'tso' ttsë'ka ena s'duowa̱, e'pa ko̱s tso'
ttsë'ka Skëköl a̱ ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie' kè̀
dör s'duowa̱ e' Këköl. Ie' dör s'ttsë'ka e'
Këköl.
[39] Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa we̱lepa tö iché ie' a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, ì ché be' tö, e'
chébö buaë yësyësë.
[40] Eta̱ saduceowakpa kè̀ kësik dë'ka̱ia̱
ie' a̱ ì skà chakök.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?

(Mateo 22.41-46; Marcos 12.35-37)

[41] Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:

---

†**20:37** ***Skëköl dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl:*** E' ché Skëköl tö ie'pa blërulunebak ká̱ i̱a̱ia̱ë e' ukuöki̱.

—¿We̱s ie'pa tö ichèmi tö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, e' dör s'blú
bak kiè David e' aleri? 42 Erë David wák
tö ie' yë'a̱t yëkkuö kiè Salmos e' ki̱. Ie' tö
iyë'a̱t i' es:
'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö̃se̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno tai̱ë
43 dò̃ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klò̃
dikia̱ eta̱.'‡
44 Es se' isué̱ tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, e' kié David wák tö ie' Këköl, e'
ta̱ ¿we̱s ie' dör David aleri?

Jesús tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté

(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54)

45 Sulitane tso' Jesús ttöke e' ki̱ttsök,
eta̱ ie' tö iché ittökatapa a̱: 46 "A' e̱'
kkö'nú s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
yöki̱. Ie'pa wöbatsö shkök datsi' batsi̱ë
ese mik wé̱ pë' tso' tai̱ë ese ska' a̱s pë'
tö ie'pa shke̱'ù̱ we̱s këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë
es. Ñies se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena wé̱
ie'pa ka̱wö tkö'we̱kerakitö, ese ska' kula'
tso' këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese yuleke
ie'pa tö e̱' tkoie. 47 Ie'pa tö alakölpa
schö̃ u yekettsa̱ iulà a̱ ta̱ iwökatekerak-
itö ittökerak S'yé̃ ta̱ braraë e' wa. Ie'pa
weirdaë sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱.

Alaköl eköl sia̱rë e' tö inuköl mé Skëköl a̱

(Marcos 12.41-44)

21 Jesús tso'ia̱ Skëköl wé a̱, eta̱ ie'
tso' inuköl blúpa tso' inuköl iök
kalkuö tso' iioie mè Skëköl a̱ ese a̱ e'pa
sa̱u̱k. 2 Ñies ie' tö alaköl eköl sia̱rëla dör
schö̃ e' sué̱ inuköl wöshkila yöule cobre¶
wa ese böt iökwa̱. 3 Eta̱ Jesús tö iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö alaköl
wí̱ sia̱rëla dör schö̃ e' tö inuköl iéwa̱
kibiie imale̱pa ko̱s tsa̱ta̱. 4 Ie'pa ulitane tö
inuköl kuò̃ a̱te̱ ese ié, erë ie' sia̱rë, e' tö
ie' wa̱ itso' se̱noie e' ko̱s méttsa̱. E' kue̱ki̱
ye' tö ie' ché es.

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱

(Mateo 24.1-2; Marcos 13.1-2)

5 Eta̱ Jesús ttökatapa we̱lepa tso' ichök
tö Skëköl wé wër buaala, ki̱tkëule tai̱ë
ák bua'bua wa ena íyi bua'bua kakmeule
Skëköl a̱ tai̱ë, ese wa. Jesús tö iché:
6 —Iké̱wö döraë eta̱ ì ko̱s sué̱ a' tö i', e'
olordawa̱ se̱raa̱, iékwö è̃ kè̃ a̱tpa ñì bata
ki̱.
7 Eta̱ ittökatapa tö ichaké:
—A s'wöbla'u̱kwak, ¿mik e'
wamblërmi? ¿Ì wa sö isuè̱mi tö
iwamblërketke?
8 Ie' iiu̱té: "Tai̱ë pë' datse̱ e̱' chök tö
ie'pa dör ye'. Icherarakitö: 'Ye' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e''. Ñies icher-
arakitö tö s'e̱rkewa e' ké̱wö detke. Erë
kè̃ a' minuk esepa itöki̱. Pë' ki̱terarak-
itö tai̱ë. E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kè̃
yi tö a' ki̱tö'ù̱. 9 Mik a' tö biyö̃ ttsé tö
ká̱ we̱le wakpa ñippöke tai̱ë ká̱ kua̱'ki̱
wakpa ta̱, eta̱ e' kè̃ tö a' tkiu̱k. Ñies mik
a' tö ibiyö̃ ttsé tö pë' ñippöke tai̱ë iké̱
wakpa wökirpa ta̱, eta̱ e' kè̃ tö a' tkiu̱k.
Ese wamblërdaë ka̱m ye' döne e' yöki̱,
erë ká̱ i' e̱rwa e' ka̱m ké̱wö döwa̱."
10 Ie' tö ie'pa a̱ ikí̱ ché ia̱: "Ká̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. 11 Ñies í̱ tö
ká̱ wöti̱'we̱raë tai̱ë. Ñies ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
ki̱ bli tö ena duè tö pë' tteraë tai̱ë. Ká̱ jaì
a̱ íyi sue̱raësö tai̱ë suluë iwà kkachoie, e'
tö ie'pa tkiwe̱raë tai̱ë.
12 Ka̱m e' ké̱wö tkò̃, e' yöki̱ ie'pa tö
a' klö'we̱rawa̱, we'ikeraë sia̱rë. A' miraë
ie'pa wa̱ se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ shu̱lè, ñies
a' wötërdawa̱ s'wöto wé a̱. Ie'pa wa̱ a' mi-
raë duése̱r s'blúpa ena s'wökirpa wörki̱
ye' ttè kue̱ki̱. 13 Erë es ñies a' tö ye' tté
pakeraë ie'pa a̱. 14 Eta̱ kè̃ a' tkinuk tö i̱ma

‡20:43 Salmo 110.1
¶21:2 *cobre:* E' dör tabechka ëse kè̃ tue̱ta̱' darërë we̱s orochka ena inukölchka es.

a' e̱' tsa̱tkö̀mi. 15 Ye' tö ttè eraë a' a̱ e̱'
tsa̱tkoie buaë, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk e' ki̱.
A' bolökpa kë̀ a̱ iwöklönuk, ñies ie'pa kë̀
a̱ iyënuk tö e' dör ka̱chè. 16 A yë́, a' mì,
a' ëlpa, a' yamipa male̱pa, a' sini'pa, e'pa
we̱lepa tö a' wömerattsa̱ a' bolökpa ulà
a̱. Ie'pa tö a' we̱lepa tterawa̱. 17 Sulitane
tö a' sue̱raë suluë ye' ttè kue̱ki̱. 18 Erë kë̀
a' tkinuk, a' kë̀ weirpa ke̱kraë, a' döraë
buaë ká̱ jaì a̱ aishkuö ta̱. 19 A' e̱' tkéwa̱
darërë döka̱ bata ekkë, e' ta̱ a' tsa̱tkërdaë.
20 Mik a' isué̱ tö ká̱ kua̱'ki̱ ñippök-
wakpa iëne tai̱ë Jerusalén kköiëule e'
pamik shkit ñippök Jerusalén wakpa ta̱,
eta̱ a' éna ia̱nú tö Jerusalén e̱rdawa bet.
21–22 Mik e' ké̱wö de, eta̱ wé̱pa se̱rke
Judea e'pa tkö́yalmi ka̱bata a̱. Skëköl
tö Jerusalén wakpa we'ikeraë tai̱ë sia̱rë.
E' kue̱ki̱ wé̱pa se̱rke Jerusalén, e'pa e̱'
yö́lur. Ñies wé̱pa tso' kañika̱, esepa kë̀
kinewa̱ne ee̱. E' ko̱s tköraë we̱s itso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 23 Ka̱wö su-
luë döraë ká̱ i' ki̱, iwakpa we'ikeraë
sia̱rë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ e' ké̱wö ska'
ta̱ ¡wëstela i̱na alakölpa alà ku̱rketke
ena alakölpa tsu' muke ilà a̱ esepa ta̱!
24 Judiowak we̱lepa tterawa̱ tabè wa;
we̱lepa tse̱rdami klöulewa̱ ká̱ wa'ñe. Eta̱
pë' kë̀ dör judiowak, esepa tö Jerusalén
klö'we̱rawa̱ we̱s iwákpa icha es, dö̀ mik
Skëköl tö iké̱wö mé ie'pa a̱ ekkë.

Jesús dörane olo ta̱' tai̱ë

(Mateo 24.29-35; Marcos 13.24-37)

25 "Diwö a̱, si'wö a̱ ena bëkwö a̱ íyi
wërdaë tai̱ë suluë iwà kkachoie tö ká̱ i'
e̱rkewatke. Ñies ká̱ i' ki̱ dayë blardaë tai̱ë
ena iyöli busdaka̱ tai̱ë, ese yöki̱ ká̱ uli-
tane wakpa suardaë tai̱ë, kë̀ ie'pa a̱ e̱'
o̱nukia̱ we̱s. 26 Ì sulu tköraë ká̱ i' ki̱, ese
yöki̱ ie'pa suardaë tai̱ë, isiwa̱' a̱rdawa̱rak
suane ë̀ wa. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱r-
daë. 27 Eta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱
mò a̱ diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë, e' wër-
daë. 28 Mik íyi ikkë sué̱ a' tö, eta̱ bet ta̱
a' tsa̱tkërketke, e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱, a' wö
kö́ka̱ siwa̱' ki̱."
29 Ñies ie' tö ie'pa a̱ ikleé ttè i' wa:
"Kal kiè higuera ö kal ulitane, e' bikeit-
sö́. 30 Mik a' isué̱ tö e̱rpa kal kö̀ shlör-
ketke, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas dewa̱tke
tsi̱net. 31 Es ñies mik a' tö isué̱ tö íyi ekkë
wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ì blúie
Skëköl tso', e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net.
32 "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö íyi ekkë
wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es esepa
ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 33 Ka̱shu̱k ena ká̱ i' e̱r-
dawa, erë ye' ttè michoë e' kë̀ e̱rpawa
yës.
34 "¡A' e̱' kkö'nú! Kë̀ a' e̱' muktsa̱ ì sulu
ulà a̱. Kë̀ a' e̱' ttökka̱ blo' wa. Kë̀ a' e̱r
mukwa̱ ì tso' ká̱ i' a̱, e' ë̀ ki̱. E' ko̱s tö a'
e̱r darë'we̱rawa̱ Skëköl ki̱. A' e̱' kkö'nú a̱s
ye' datskene, e' ké̱wö kë̀ tö a' klö'ù̱ 35 we̱s
iyiwak klör sho̱' a̱ es. Ka̱wö e' döraë suli-
tane se̱rke ká̱ wa'ñe e'pa ki̱, e' kue̱ki̱ a' e̱'
kkö'nú e' yöki̱. 36 A' se̱nú wösh wa. A' ik-
iö́ S'yë́ a̱ ke̱kraë a̱s íyi̱ suluë ké̱wö datse̱,
e' kë̀ dö̀ a' ki̱. Ñies ikiö́ ie' a̱ ke̱kraë a̱s a' e̱'
duö̀se̱r buaë ye' wörki̱ mik Ye' dör S'ditsö
Alà, e' datskene sulitane shu̱lök eta̱."
37 Ñiwe ta̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke
Skëköl wé a̱, nañewe ta̱ ie' mía̱ ka̱bata kiè
Olivo e' a̱. 38 Bla'mi sulitane mi'ke Skëköl
wé a̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' ki̱ttsök.

Judas ena judiowak kue̱blupa tö Jesús aleritsé klö'wë̱wa̱

(Mateo 26.1-5,14-16; Marcos 14.1-2,10-11; Juan 11.45-53)

22 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto,
e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö, e' döke-
wa̱tke tsi̱net, ese ké̱wö ska' ta̱ judiowak
wöblar pan kë̀ yöule iwölöwo̱ka̱ wa
ese ñuk. 2 Sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa suane
pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' iké̱wö yulök
Jesús ttowa̱.
3 Eta̱ Satanás tkawa̱ Judas e̱r a̱. Judas
e' kiè ñies Iscariote. Ie' dör Jesús ttökat-
apa dabom eyök kí̱ böl e' eköl. 4 Ie' mía̱

ttök sacerdotepa wökirpa ta̱ ena Skëköl
wé shkëkipa wökirpa ta̱. We̱s ie' tö Jesús
mèttsa̱mi ie'pa ulà a̱ e' chéitö ie'pa a̱. 5 E'
tö ie'pa ttsë'wé̱rak buaë ta̱ ikablé ie' a̱
inuköl muk. 6 E' dör buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱
ie' tö ka̱wö yulémi iwömottsa̱ mik kë̀ yi
ku̱' tai̱ë Jesús ta̱ e' dalewa.

Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wé̱ Jesús tö ittökatapa ta̱

(Mateo 26.17-29; Marcos 14.12-25; Juan 13.21-30)

7 Eta̱ Pan Kë̀ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e'
ké̱wö tsá̱ de. E' diwö a̱ judiowak tö
obeja pupula jcheke Ie'pa Yḗpa Yërulune
Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie. 8 Jesús tö Pedro
ena Juan kié, ta̱ iché ie'pa a̱:
—A' yú ka̱wö tkö'we̱kesö, e' chké
kanéu̱k.
9 Ie'pa ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' mi' ikaneu̱k?
10 Ie' iiu̱té:
—Mik a' de Jerusalén, eta̱ ee̱ wëm
kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami ska̱u̱ña
a̱. E' itöki̱ a' yú dồ u wé̱ a̱ ie' demi ee̱. 11 U
e' wák a̱ ichố: 'S'wöbla'u̱kwak be' chakök
ké: ¿Úshu̱ wé̱ a̱ ie' tö ka̱wö tkö'we̱kesö e'
chké ñèmi ie' ttökatapa ta̱?' 12 Ie' tö a' a̱
úshu̱ bërie tso' ká̱kke̱, kaneo̱uletke buaë,
e' kkacheraë. Ee̱ ichké kaneú̱ se' a̱.
13 Eta̱ ie'pa mía̱ ta̱ íyi ulitane kué̱rakitö
we̱s ie' tö iché es. Ee̱ chkè kanewé̱rakitö
ka̱wö tkö'wo̱ie.
14 Mik ichköketke e' diwö de, eta̱ ie'
e̱' tkése̱r chkök mesa o̱'mik ittekölpa tsá̱
e'pa ta̱. 15–16 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱wö i' kë̀
tkö'we̱paia̱yö a' ta̱ dồ mik iwà tka mik ì
blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱. E' kue̱ki̱
suluë ye' é̱na iké̱wö bata tkö'wa̱kia̱ a' ta̱
ka̱m ye' ttồwa̱ ie'pa tö e' yöki̱.
17 Eta̱ tka̱' klö'wé̱itö, ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Íkë, a' itsá̱ yố eköl eköl. 18 Ye' a' a̱
ichè tö vino kë̀ yepaia̱yö dồ mik ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱.

19 E' ukuöki̱ ta̱ pan klö'wé̱itö, ta̱
wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö wà
tié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà wömeulettsa̱
ttèwa̱ a' skéie e'. A' tö iñú ke̱kraë a̱s a'
e̱r a̱rne ye' ska'.
20 Es ñies mik ie'pa chké o̱ne, eta̱ tka̱'
klö'wé̱itö ta̱ ichéitö:
—Vino i' dör ye' pḗ. Ye' tterawa̱ e'
pḗ tërdaë a' tsa̱tkoie. E' wa ttè pa̱'a̱li̱
me' Skëköl tö, e' wà de. 21 Erë yi ye'
wömekettsa̱, e' tkër ye' ta̱ mesa i' o̱'mik.
22 Ye' dör S'ditsö Alà, e' ta̱ itköraë we̱s
isuletënea̱tbak es, erë ¡wëstela i̱na yi ye'
wömekettsa̱, e' ta̱!
23 Eta̱ ie'pa ñì chakémitke: "A' ichè, ¿yi
ie' wömekettsa̱?"

¿Yi dör këkëpa tai̱ë Skëköl a̱?

24 Jesús ttökatapa ñì iu̱téka̱ tö ie'pa wé̱
ḗk dör këkëpa tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱. 25 Jesús
tö iché ie'pa a̱: "Pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè,
esepa blúpa e̱' alồka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë, erë
ie'pa e̱' chồ tö ie'pa dör imale̱pa ki̱muk-
wakpa buaë. 26 Erë e' kë̀ dör es a' ta̱. E'
skéie yi dör këkëpa tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱
a' shu̱a̱, ese ka̱wöta̱ e̱' ökwa se' ëselaie.
Ñies a' wökir ka̱wöta̱ e̱' ökwa we̱s kanè
méso es. 27 E̱'ma ¿yi dör këkëpa tai̱ë?
¿Itkër chkök mesa o̱'mik ese ö wé̱ tso'
chkè watiök ese? Tố, itkër mesa o̱'mik
ese dör këkëpa tai̱ë. Erë ye' tso' a' shu̱a̱
we̱s kanè méso tso' chkè watiök es.
28 "Ko̱s ye' weirke e' a̱ a' tso' ye' ta̱
ye' wapie. 29 E' kue̱ki̱ ye' tö a' tkekeka̱
blu'paie, we̱s ye' Yḗ tö ye' tkë'ka̱ blu'ie
es. 30 Aishkuö ta̱ ì blúie ye' tso' e' a̱ a' e̱'
tulörase̱r chkök di'yök buaë ye' ta̱. Ñies
a' e̱' tulörase̱r blu' kulé ki̱, Israel dit-
séwöpa döka̱ dabom eyök kí̱ böl (12),
e'pa wëttsu̱k."

Pedro tö icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Juan 13.36-38)

31 Ñies Skëkëpa Jesús tö iché:
—A Simón, a Simón, ¡ye' ttö̀ ttsö́! Sa-
tanás tö a' ké̱wö kié ma'wè̱. Ie' tö a' uli-
tane wöpperaë darërëë we̱s iyiwö wöppè
es. 32 Erë ye' ikiétke Skëköl a̱ a̱s be' e̱rblö̀
ye' mik e' kë̀ olo'yö̀bö. Mik be' e̱rbléne
buaë ye' mik, eta̱ ye' ttökatapa male̱pa
ki̱mú a̱s ie'pa e̱' tkö̀wa̱ darërëë ye' mik.
33 Simón tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, ye' e̱' chétke wötënukwa̱
be' ta̱ s'wöto wé a̱ dö̀ ttèwa̱ be' ta̱.
34 Ie' iiu̱té:
—A Pedro, ye' ichè be' a̱ tö i̱'ñe ka̱m
dakro a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha
tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.

Jesús weirketke e' ké̱wö dökewa̱tke

35 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ittökatapa a̱
ichaké:
—Mik ye' tö a' patkë'mi Skëköl ttè
pakök inuköl kë̀ ta̱', chkewö kë̀ ta̱',
klökkuö kë̀ ta̱', eta̱ ¿ì kianeia̱ a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ ì kianeia̱ sa' ki̱.
36 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—E' skéie, i̱'ñe ta̱, ye' tö a' a̱ ichè tö
a' wé̱ wa̱ inuköl ta̱', e' tsú̱mi; a' wé̱ wa̱
chkewö ta̱', e' tsú̱mi; a' wé̱ kë̀ wa̱ tabè
ta̱' e̱' tsa̱tkoie, eta̱ a' paio wataú̱ttsa̱ ta̱ e'
ské wa tabè ta̱ú̱ttsa̱. 37 Ye' tté ko̱s tso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱, e' wà tköraë we̱s
itso' kitule es, e' tö ichè: 'Ie'pa tö ye'
we'iké we̱s pë' sulusi we'ikè es.'§ Ttè e'
wà tköketke i' ta̱, e' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s ye'
tö a' a̱ ichè es.
38 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, íe̱ tabè tso' böt.
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wë' idir, ¡kë̀ a' ttökia̱!

Jesús tté S'yë́ ta̱ Getsemaní

(Mateo 26.36-46; Marcos 14.32-42)

39 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Olivo ké̱bata
a̱ we̱s iwöblar es, eta̱ ittökatapa míyal ie'
ta̱. 40 Mik ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱
ie' iché ie'pa a̱:
—A' ikiö́ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rk-
iöwe̱ke e' kë̀ e̱' alö̀ka̱ a' ki̱.
41 Ie' mía̱ bánet ie'pa yöki̱ dö̀ ko̱s ák
u̱yèmisö ekkë, ee̱ ie' e̱' tkése̱r kuchë ki̱ ta̱
itté S'yë́ ta̱ i' es: 42 "A yë́wö, ì tköraë ye'
ta̱, e' dör we̱s íyi bacha'bachaë yèwasö
es. Be' ki̱ ikiane, e̱'ma be' ye' yö́ttsa̱ e' ulà
a̱. Erë kë̀ iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s
be' ki̱ ikiane es."
43 [E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak de
eköl ie' ska' idiché kí̱ iök. 44 Ie' e̱riane
ta̱ië, e' shu̱a̱ ie' ttémitke S'yë́ ta̱ taniniё,
ta̱ ipaali wër s'pë́ es e' yërke ta̱ië darke
íyök ki̱.]**
45 Mik ie' tté o̱ne, eta̱ idene ittökat-
apa ska' ta̱ ie'pa kue̱itö kapö̀tulur. Ie'pa
shtrinewa̱ e̱riar ë̀ wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
kapolur. 46 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Iö́k a' kapö̀tulur? A' e̱' kö́ka̱, a' ikiö́
Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke e' kë̀ e̱'
alö̀ka̱ a' ki̱.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö

(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Juan 18.2-11)

47 Jesús tso'ia̱ ttök e' dalewa ta̱ië pë' de.
Ie' ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e' eköl
kiè Judas e' debitu̱ ie'pa wëttsë. Ie' dewa̱
Jesús ska' ishke̱'u̱k wöalattsè wa. 48 Erë
Jesús tö ie' a̱ iché:
—A Judas, ¿wöalattsè wa be' tö ye' dör
S'ditsö Alà, e' wömekettsa̱?
49 Mik Jesús ttökatapa tso' ie' ta̱, e'pa
tö isué̱ tö ie' klörkewa̱tke, eta̱ ie'pa tö ie'
a̱ ichaké:

§**22:37** Isaías 53.12
****22:44** Ttè i' kë̀ ku̱' yëkkuö këchke we̱le ki̱.

—A Skëkëpa, ¿tabè yèttsa sa' tö ie'pa
ki?
50 Eta ie'pa eköl tö sacerdote kibi,
e' kanè méso eköl kuköña ulà bua'kka
téttsa. 51 Jesús tö iché:
—Imúat; wë' idir.
Eta ie' tö kanè méso kukuöña kéwa
ta ibua'wéneitö. 52 E' ukuöki ta sacer-
dotepa wökirpa ena Skëköl wé shkëkipa
wökirpa ena judiowak kueblupa debitu
ie' tsukmi, e'pa a ie' iché:
—¿Ì kueki a' bite ye' ñalé ki tabè ki kal
wölö ki ye' klö'ukwa wes akblökwakpa
klö'wèwa es? 53 Kekraë ye' bak a' shua
Skëköl wé a, erë a' kë̀ wa ye' klöonewa.
Erë i' ta a' a ikéwö de ye' klö'wowaie.
Ñies bë́ a ikéwö de ì sulu wamblak ie'
éna e' wambloie.

Pedro tö iblé tö kë̀ ie' wa Jesús suule

(Mateo 26.57-58,69-75; Marcos 14.53-54,66-72; Juan 18.12-18,25-27)

54 Eta ie'pa tö Jesús klö'wéwa tsémi
sacerdote kibi, e' u a. Pedro dami ie' itöki
kamië. 55 Eta ee pë' welepa tö bö' batséka
upa shushaë baiklè, eta Pedro e' tkéser
ie'pa ta. 56 Eta alaköl eköl dör kanè méso,
e' tö Pedro sué bö' kkö̀ a ta isuéwa krereë
ta ichéitö:
—Ñies ie' wí dör Jesús klé.
57 Erë Pedro tö iblé. Ie' tö iché:
—A tayë, ye' kë̀ wa wëm e' suule.
58 E' ukuöki kukuie ta wëm eköl tö Pe-
dro sué ñies ta ichéitö:
—Be' ñies dör Jesús klépa eköl.
Erë Pedro tö iiuté:
—A wëm, kë̀ ye' dör ie'pa eköl.
59 E' ukuöki hora de et ta iskà tö iché:
—Wëm se dör Galilea wak e' kueki
moki ie' dör Jesús klé eköl.
60 Pedro tö iché:
—A wëm, ì cheke be' ye' a, e' kë̀ jcher
ye' wa.
Pedro ttökeia e' wösha ta dakro ane.
61 Eta Skëkëpa Jesús wötrée, ta Pedro
suéitö ë́k. Eta Pedro éna ianewa tö ttè
i' yë' Jesús tö ye' a: "I'ñe kam dakro ar,
e' yöki be' tö icheraë mañatökicha tö be'
kë̀ wa ye' suule." 62 Eta Pedro e' yéttsa
kañika ta iié siarë.

Jesús wayué ie'pa tö

(Mateo 26.67-68; Marcos 14.65)

63 Wëpa ulà a Jesús tso' klöulewa, e'pa
tö ie' wayué suluë, ippé taië. 64 Ñies ie'pa
tö iwöbla pamuéwa datsi'tak wa, eta
ie'pa tso' ippök, e' dalewa ie'pa tö ie' a
ichakeke:
—Be' dör Skëköl tteköl, e'ma sa' a
ichö́ka ¿yi tö be' ppé?
65 Eta ie'pa tö ie' skà cheke suluë ttè
ulitane wa kua'ki kua'ki.

Jesús mítser ie'pa wa judiowak kueblupa wörki

(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Juan 18.19-24)

66 Mik ká ñine, eta judiowak kueblupa
ena sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'uk
ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús tsémi wé
judiowak wökir kibipa ñì dapa'uke ee.
Ta ie'pa tö ie' a ichaké:
67 —Ichö́ sa' a ¿moki be' dör wé
pairine'bitu idi' wa s'blúie e' ö au?
Ie' tö ie'pa iuté:
—Ye' tö ichèmi tö́, erë kë̀ a' tö ye' ttö̀
klö'wepa. 68 Ñies ye' tö a' a ilè chakèmi, e'
ta a' kë̀ tö ye' iutepa. 69 Erë ye' dör S'ditsö
Alà, i' ukuöki ta ye' e tköraser Skëköl
diché dör íyi ulitane tsata, e' ulà bua'kka
dalöiërta' taië.
70 Ie'pa ulitane tö ie' a ichaké:
—¿E'ma be' e chö̀ tö be' dör Skëköl
Alà?
Jesús tö ie'pa iuté:
—Tö́, wes a' tö iché es idir.
71 Eta ie'pa iché:
—¿Ìie se' ki ikkatökwakpa kí kiarmiia?
Ì ché ie' tö, e' ttsé se' wákpa tö.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Juan 18.28-38)

23 Eta̱ ie'pa ulitane e̱' kéka̱ ta̱
Jesús tsé̱mirakitö Pilato ska' a̱s
ishu̱lö̀itö. Pilato dör ká̱ e' wökir patkë'
Roma wökir kibi tö. 2 Ie'pa tö Jesús
kkatémi Pilato a̱ ta̱ ichérakitö:
—Sa' wa̱ ijche̱r tö wëm i' tö tai̱ë sa'
judiowak mekeka̱ ñippök s'wökirpa ta̱.
Ie' iché tö sa' kë̀ ka̱wöta̱ inuköl patau̱k
Roma wökir kibi a̱. Ñies ie' iché tö ie' dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ie' e̱' chö̀
tö ie' dör sa' judiowak blú.
3 Pilato tö ichaké ie' a̱:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.
4 Eta̱ Pilato tö iché sacerdotepa
wökirpa a̱ ena pë' tso' ee̱, e'pa a̱ ñies:
—Ye' kë̀ wa̱ ì nuí̱ ku̱ne wëm i' ki̱.
5 Erë ie'pa tö ikí̱ kkateke a̱neule ta̱
ichekerakitö:
—Ttè wa ie' tö s'wöbla'we̱ke, e' tö sa'
wakpa mekeka̱ ñippök ñita̱. Ie' tö itsá̱
paka'bitu̱ Galilea, i̱'ñe ta̱ ide í̱e̱ Judea.

Pilato tö Jesús patkémi Herodes ska'

6 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ichakéitö:
¿wëm i' dör Galilea wak? 7 Mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö Jesús dör Galilea wak, eta̱
ie' tö ipatkémi Herodes ska' a̱s e' tö
ishu̱lö̀, e' dör Galilea wökir e' ku̱e̱ki̱. E'
ké̱wö ska' ta̱ ie' tso' Jerusalén. 8 Mik ie' tö
Jesús sué̱, eta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. Bànet
ie' é̱na isua̱k. Ie' wa̱ itté jche̱newa̱ tö, ì
kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱keitö, e' wà paneke ie'
tö suè̱. 9 Ie' tö Jesús chaké tai̱ë, erë Jesús
kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. 10 Ñies sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tso'ñak ee̱. Ie'pa tö Jesús kkateke
tai̱ë ie' a̱. 11 Ie' ena iñippökwakpa, e'pa tö
Jesús sué̱ suluë, ta̱ ie'pa tö datsi' bua'bua,
blu' datsi' sù̱, ese iéka̱ iki̱ iwayuoie. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipatkémine Pilato ska'.
12 Herodes ena Pilato dör ñì bolökpa, erë
e' diwö shà̱ ta̱ ie'pa e̱r buanene ñì ki̱.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱

(Mateo 27.15-26; Marcos 15.6-15; Juan 18.39–19.16)

13 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak
wökirpa male̱pa ena judiowak tai̱ë, e'pa
kiéttsa̱ Pilato tö e̱' dapa'u̱k ek tsi̱ní è̀me.
14 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' wa̱ wëm i' de ye' ska' kkatè. A' tö
iché tö ie' tö a' wakpa mekeka̱ ñippök sa'
ta̱. Erë ye' tö ie' a̱ ichaké a' wörki̱, eta̱ ì
ki̱ a' tö ie' kkaté, e' kë̀ nuí̱ ku̱ne ye' wa̱ ie'
ki̱ yës. 15 Ñies Herodes kë̀ wa̱ ì nuí̱ ku̱ne
ie' ki̱, e' ku̱e̱ki̱ ie' tö ipatkébitu̱ne ye' ska'.
E' ku̱e̱ki̱ a' tö isué̱ tö ie' kë̀ wa̱ ì sulu nuí̱
ki̱ ittèwa̱mi ese wamblëne. 16–17 Sú̱yö ip-
pök patkè ttsa'bata daloie wa iwe'ikoie
bërëbërë, e' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' ekem-
ine.††
18 Erë ie'pa ulitane a̱nemi ñikkëë:
—¡Jesús ttö́wa̱ ta̱ Barrabás ö́mine sa'
a̱!
19 Barrabás e' tö iyamipa dapao̱'ka̱
ñippök ká̱ e' wökirpa ta̱, ñies ie' wa̱
s'kötulewa̱. E' ku̱e̱ki̱ ie' tso' wötëulewa̱
s'wöto wé a̱. 20 Pilato é̱na Jesús akmine,
e' ku̱e̱ki̱ ie' tö iskà chéne Jesús tsa̱tkoie.
21 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë:
—¡Iwötö́wa̱ krus mik! ¡Iwötö́wa̱ krus
mik!
22 Pilato tö iskà chéne ie'pa a̱, i' ta̱ ide
mañatökicha:
—¿Ì ku̱e̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö? Ye'
kë̀ wa̱ ì sulu ku̱ne ie' wömottsa̱ ttèwa̱.
Sú̱yö ippök patkè ttsa'bata daloie wa
iwe'ikoie, e' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' ekemine.
23 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë shu̱te̱:
“¡Iwötö́wa̱ krus mik!” Bata ekkë ta̱ Pi-

††**23:16-17** Yëkkuö këchke we̱le tö ku̱ötkéka̱. E' tö ichè i' es: *Pilato wöblar s'wötëulewa̱ e' ökmi eköl mik judiowak tso' Ie'pa Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k eta̱.*

lato tö ie'pa ttè iu̱té. 24 Ie' tö iwé̱ we̱s
ie'pa ki̱ ikiane es. 25 Es wëm tso' wötëule-
wa̱ ñippè s'wökirpa ta̱ kue̱ki̱, ñies s'ttèwa̱
kue̱ki̱, e' émine Pilato tö. Eta̱ Jesús ttök-
wa̱ patkéitö we̱s judiowak ki̱ ikiane es.

Jesús wötëne krus mik

(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Juan 10.17-27)

26 Mik Roma shkëkipa wa̱ Jesús dami,
e'pa tö isué̱ tö ie' kȅ ki̱ krus dë'ka̱ia̱, eta̱
ie'pa tö wëm eköl kiè Simón e' klö'wé̱wa̱
ta̱ iké krus ppökka̱ tsè̱mi Jesús itöki̱.
Wëm e' dör Cirene wak. Ie' tso' bánet,
e̱rpa e' de Jerusalén.
27 Taie̱ pë' mirwa̱ Jesús itöki̱. E'pa shu̱a̱
alakölpa tso' taie̱ iiu̱ramirak taie̱ ie' ie̱it-
sök. 28–29 Jesús wötréene ie'pa sa̱u̱k ta̱
ichéitö:
—A Jerusalén alékölpa, ka̱wö suluë
döraë a' ki̱, e' kue̱ki̱ kȅ a' iu̱k ye' ie̱it-
sök. E' skéie a' wákpa e̱' ie̱itsö̋, ñies a'
ala'r ie̱itsö̋. Aishkuö ta̱ iyërdaë: ‘Ayëcha
buaë alakölpa ko̱s kȅ döta̱' alàë. Ayëcha
buaë alakölpa ko̱s kȅ alà ta̱'.’ 30–31 Ye' dör
we̱s kal pa̱'a̱li̱ es e' weirke i' es, e' ta̱ ¿ì kȅ
wamblërpa a' dör we̱s kal sí es, e'pa ta̱?
E' kue̱ki̱ e' ké̱wö ska' ta̱ iyërdaë ka̱bata a̱:
‘Be' a̱núka̱ sa' ki̱ a̱s sa' duȍwa̱ wötëulewa̱
íyök a̱.’‡‡
32 Ñies wëpa böl dör pë' sulusipa e'pa
mirwa̱rak iwa̱ Jesús ta̱ wötèwa̱ krus mik.
33 Mik ie'pa demirak ká̱ kiè S'wökirdiche
ee̱, eta̱ ie'pa tö Jesús wöté krus mik. Ñies
wëpa böl sulusipa wötérakitö, eköl iulà
bua'kka, eköl bakli̱'kka. 34 [Jesús tö iché:
“A yế́wö, ì wambleke ie'pa tö ye' ta̱, e' kȅ
a̱ne ie'pa é̱na, e' kue̱ki̱ e' nuí̱ olo'yö̋ ie'pa
ki̱.”]¶¶
Eta̱ Roma shkëkipa iné ñì ma'wo̱ie suè̱
tö we̱s ie'pa tö Jesús datsi' blatemi ñì
a̱. 35 Pë' iëte̱r Jesús sa̱u̱k. Dȍ judiowak
wökirpa tso' ie' wayuök suluë, ie'pa tö
icheke:
—Moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie shu̱kit Skëköl tö e' e̱'ma a̱s iwák e̱'
tsa̱tkȍ we̱s o̱'kapa tsa̱tkéitö es.
36 Ñies Roma shkëkipa tö ie' wayué.
Ie'pa de tsi̱net ie' ska' ta̱ blo' shköshkö
watké ie'pa tö ie' a̱. 37 Ie'pa iché:
—¡Moki̱ be' dör judiowak blú, e̱'ma be'
wák e̱' tsa̱tkö̋!
38 Kaltak ki̱ itso' kitule tö ichè: “I'
dör judiowak blú e'”, e' batsulewa̱ Jesús
tsa̱ka̱.
39 Eta̱ wëm eköl àr wötëulewa̱ ikrus
mik Jesús o̱'mik, e' tso' ie' chök suluë.
Ichéitö ia̱:
—¡Moki̱ be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e', e̱'ma be' e̱' tsa̱tkö̋, ñies sa'
tsa̱tkö̋!
40 Erë iëköl tso' wötëulewa̱ ie' o̱'mik, e'
tö iëköl uñé ta̱ ichéitö:
—Be' wömenettsa̱ ttèwa̱ we̱s ie' es, erë
wësua be' kȅ suar ta̱' Skëköl yöki̱. 41 Moki̱
se' weirke se' wák kue̱ki̱, se' nuì̱ kue̱ki̱.
Erë ie' kȅ wa̱ ì sulu wamblëne yës.
42 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Jesús a̱:
—A Jesús, mik be' detkene s'blúie, eta̱
kȅ be' é̱na ye' chökwa.
43 Ie' tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö i̱'ñe be'
dörawa̱ ká̱ buaala tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱ ye' ta̱.

Jesús duowa̱

(Mateo 27.45-46; Marcos 15.33-41; Juan 19.28-30)

44 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱
ttsettseë ká̱ wa'ñe, dȍ tsá̱li̱ diwö de
mañat ekkë. 45 Diwö kȅ dalöbunei̱a̱, eta̱
Skëköl wé a̱ ie'pa wa̱ datsi' buririë ese
shu̱ku̱ar u blatoie, e' jchënane shu̱sha̱ë.
46 Eta̱ Jesús tö iché a̱neule:
—A yế́wö, ye' wiköl méa̱t be' ulà a̱.
E' chéitö ta̱ isiwa̱' bata tké.

‡‡**23:30-31** Oseas 10.8

¶¶**23:34** Ttè tso' iwakyöule i' es...e' shu̱a̱, e' kȅ ku̱' yëkkuö këchke we̱le ki̱.

47 Roma ñippökwak eköl dör capitán, mik e' tö isué̱, eta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö ta̱ ichéitö:

—Moki̱, wëm wí̱ se̱ne' yësyësë.

48 Pë' daparke ta̱ië isa̱u̱k, mik e'pa tö isué̱ tö we̱s Jesús blënewa̱, eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ ta̱i̱ë ta̱ es imíyalnerak iu a̱. 49 Erë wé̱pa wa̱ Jesús su̱ule buaë ena alakölpa manetwa̱ ie' ta̱ Galilea, e'pa ko̱s iëte̱r ie' kí̱ sa̱u̱k erë ka̱mië.

Jesús nu wötëne

(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Juan 19.38-42)

50–51 Wëm tso' eköl kiè José, e' dör ká̱ kiè Arimatea e' wak. Arimatea a̱te̱ Judea. Ie' dör wëm buaë yësyësë. Ñies ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö panuk ie' tso'. Ie' dör judiowak wökirpa e' eköl, erë ie' tö ibikeitsé tö we̱s imale̱pa tö Jesús wé̱ e' dör suluë. 52 Ie' mía̱ Pilato ska', eta̱ Jesús nu kiéitö. 53 Ie' tö Jesús nu yéttsa̱ krus mik éwa i̱ski̱ ta̱ ipatréwa̱itö datsi' ukuö bua'bua saruru ese wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Jesús nu bléwa̱ ákuk bine pa̱'a̱li̱ s'nu blóie ese a̱. 54 Ká̱ tuirketke eta̱ e̱no diwö batseitsekemitke, e' kue̱ki̱ ie' ka̱wöta̱ Jesús nu wötökwa̱ bet.

55 Eta̱ alakölpa manetwa̱ Jesús ta̱ Galilea, e'pa mirwa̱ñak isa̱u̱k tö wé̱ Jesús nu mekewa̱. Ie'pa tö isué̱ tö we̱s ie' nu blëne ákuk a̱. 56 Mik ie'pa dene u a̱, eta̱ kiö̀ masmas tso' tè s'nu ki̱, ese kanewé̱rakitö. Ie'pa tö e̱no diwö batseitsé we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es.

Jesús shke̱neka̱ne

(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Juan 20.1-10)

24 Erë domingo ká̱ ñirketke, eta̱ alakölpa mía̱ne Jesús pö a̱ kiö̀ masmas kanewé̱tke ie'pa tö, e' mí ie'pa wa̱ tè Jesús nu ki̱. 2 Mik ie'pa de, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ák bërie bastkër pö kkö̀ a̱, e' rratune bánet. 3 Erë mik ie'pa dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús nu kè̀ ku̱'. 4 Ie'pa tso'ia̱ ibikeitsök tö we̱k Jesús nu mí, e' bet ta̱ ie'pa tö isué̱ tö wëpa böl de iëte̱r ie'pa o̱'mik, e'pa datsi' wöñarke dalölöë. 5 E' tö alakölpa suawé̱ka̱ ta̱i̱ë ta̱ iwö éwarak dò̀ i̱ski̱. Erë wëpa e'pa tö iché ie'pa a̱:

—¿Iö́k a' tö ie' tso' ttsë'ka, e' yuleke s'nupa shu̱a̱? 6 Ie' kè̀ ku̱' í̱e̱, ishke̱neka̱ne. Ì yë'bakitö a' a̱ mik ibak Galilea eta̱, e' a̱nú a' é̱na. 7 Ie' tö a' a̱ iyë'bak tö ie' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱ pë' sulusipa ulà a̱ ta̱ iwötërdawa̱ krus mik, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱rdaka̱ne. 8 Eta̱ ì yë' Jesús tö, e' a̱newa̱ne ie'pa é̱na.

9–10 Alakölpa dare Jesús pö a̱, e'pa kiè María Magdala wak ena Juana ena María dör Santiago mì. Ñies alakölpa skà tso'ñak ie'pa ta̱. Ì sué̱ ie'pa tö pö a̱, e' pakéne Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök ki̱ eköl (11) e'pa a̱, ñies imale̱pa a̱. 11 Erë ì paké alakölpa tö e' kè̀ wà ta̱' ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kè̀ wa̱ iklöo̱ne. 12 Erë Pedro tu̱nemi pö a̱ isa̱u̱k. Mik ie' demi ta̱ ie' tö isué̱ ákuk shu̱a̱, eta̱ datsi' wa Jesús nu parrate̱wa̱, e' ë̀ tkëte̱r. Eta̱ ie' bite̱a̱ne u a̱, e' tö ibikeitsèro tö ¿we̱k imí?

Jesús ttökatapa böl tö ie' sué̱ne Emaús ñalé̱ ki̱

(Marcos 16.12-13)

13 E' diwö wa Jesús ttökatapa böl e̱' yéttsa̱ Jerusalén michoë ká̱ kiè Emaús e̱e̱. E' ñale̱ dör ka̱mië kilómetro döka̱ dabom eyök ki̱ et (11), e' ulatök. 14 Ì tka Jesús ta̱ Jerusalén, e' ko̱s pakerami ie'pa tö ñì a̱. 15 Ie'pa ka̱pakörami ñita̱, eta̱ Jesús tö ie'pa kué̱ eta̱ ishkémi ie'pa ta̱. 16 Ie'pa tö isué̱, erë ie'pa kè̀ a̱ ikkayënewa̱ tö yi idir.

17 Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Ì pakerami a' tö?

Eta̱ ie'pa e̱' wöklö'wé̱ iëte̱r. Ie'pa e̱riarke ta̱i̱ë e' wënewa̱ iwö ki̱. 18 Ie'pa eköl kiè Cleofás, e' tö Jesús iu̱té:

—Wësua se' ko̱s dë'rö Jerusalén ka̱wö
tkö'u̱k e' shu̱a̱ be' ȅ kȅ wa̱ ijche̱r tö ì bak
ee̱ chkì bökli.
19 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì bak?
Ie'pa iiu̱té:
—Ì bak wëm kiè Jesús dör Nazaret
wak e' ta̱ e'. Ie' dör Skëköl tteköl buaë,
diché ta̱' tai̱ë Skëköl wöa̱. Ì kȅ o̱r yi a̱
ese wé̱ ie' tö tai̱ë sulitane wörki̱. Ñies
s'wöbla'wé̱itö ttè buaë moki̱ wa. 20–21 Sa'
tö ie' pana' tö isalema Skëköl tö ie' patkë'
se' dör Israel aleripa e' tsa̱tkök. Erë sac-
erdotepa wökirpa ena s'wökirpa male̱pa,
e'pa tö ie' wöméttsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱
krus mik. E' kí̱ie ta̱, ì ko̱s wamblëne, e' ki̱
ká̱ de mañat eta̱ ¿ì panemia̱ sa' tö? 22 Ñies
alakölpa we̱lepa tso' sa' ska', e'pa tö sa'
tkiwé̱wa̱. I̱'ñe bla'mi ie'pa dare Jesús pö a̱
23 erë ie' nu kȅ ku̱' ee̱. Ie'pa tö sa' a̱ iché tö
Skëköl biyöchökwakpa de ie'pa ska', ta̱
ichéitö ie'pa a̱ tö Jesús tso'ne ttsë'ka. 24 E'
ukuöki̱ ta̱ sa' wakpa we̱lepa dare isa̱u̱k ta̱
ie'pa tö ikué̱ we̱s alakölpa tö iché es, erë
ie'pa kȅ wa̱ Jesús su̱ne.
25 Eta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:
—A' kuköña darërëë. A' kȅ wöblar bet.
Ì ko̱s yë'a̱tbak Skëköl ttekölpa tö e' kȅ
klöne a' wa̱ bet. 26 Skëköl yëkkuö tö ichè
tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ka̱wö-
ta̱ weinuk es ka̱m ie' dȍ sulitane wökirie
olo ta̱' tai̱ë e' yöki̱.
27 Eta̱ ie' wák tté tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' ko̱s wà pakémiitö ie'pa a̱.
Ke̱we ì kit Moisés tö, e' wà pakéitö. E'
ukuöki̱ ta̱ ì kit Skëköl ttekölpa ko̱s e'pa
tö, e' wà pakéitö ie'pa böl a̱.
28 Mik ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱
iwër tö Jesús kí̱ mi'keia̱ ñala̱ ki̱, 29 erë
ie'pa tö ie' kiémi kröröë kapökrö ie'pa
ska'. Ie'pa tö iché ia̱:
—Ká̱ tuirketke, e' kue̱ki̱ be' e̱' tsú̱at sa'
ska' kapökrö.
E' kue̱ki̱ ie' dewa̱ ie'pa ta̱ we̱shke̱.
30 Mik ie'pa e̱' tuléwa̱ mesa o̱'mik chkök,
eta̱ ie' tö pan klö'wé̱ ulà a̱ ta̱ wëstela
chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö méitö ie'pa
a̱. 31 E' wö shà̱ ta̱ ie'pa tö isué̱wa̱ tö Jesús
idir; erë bet ta̱ ie' kȅ ku̱'ia̱ ie'pa ta̱. 32 Eta̱
ie'pa tö iché ñì a̱:
—Wëe', mik ie' ka̱pakökratse̱ se' ta̱ ñala̱
wa, Skëköl yëkkuö wà pakeratse̱itö, e' tö
se' ttsë'wé̱ buaë ichȍk.
33 E' wösha̱ ta̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyalne
Jerusalén. Mik ie'pa demi ee̱, eta̱ ie'pa tö
Jesús ttökatapa tsá̱ döka̱ dabom eyök ki̱
eköl (11) ena imale̱pa, e'pa kué̱ ee̱ ñita̱.
34 E' a̱ ie'pa iché:
—Moki̱ Skëkëpa Jesús shke̱neka̱ne. Ie'
e̱' kkaché Simón a̱.
35 Eta̱ wëpa böl tö ì ko̱s tka ie'pa ta̱ ñala̱
wa e' paké imale̱pa a̱. Ñies we̱s ie'pa tö
Jesús sué̱wa̱, mik ie' tö pan blaté eta̱, e'
pakéitörak.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱

(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Juan 20.19-23)

36 Ie'pa tso'ia̱ ipakök, eta̱ Jesús de dur
ie'pa shu̱a̱, e' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:
—A̱s a' ka̱wö tkȍ buaë.
37 Ie'pa tkirulune tö ibikeitsé tö ie'pa
tso' s'wimblu sa̱u̱k. 38 Erë Jesús tö iché
ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tkirulune? ¿Ì kue̱ki̱ a'
ibikeitsè bötböt? 39 Ye' ulà ki̱ itȍ sa̱ú̱. Ye'
klȍ ki̱ itȍ sa̱ú̱. Ye' kő, e' wa a' isue̱raë tö
ye' kȅ dör wimblu. S'wimblu kȅ chkà ta̱',
kȅ dichéwö ta̱', erë a' isué̱ tö ye' chkà ta̱'
ye' dichéwö ta̱'.
40 E' chök ie' tso' ie'pa a̱, ta̱ ie' tö iulà
ena iklö kkaché ie'pa a̱. 41 Ie'pa iëte̱ria̱
ttsë'nerak buaë tkirulune tai̱ë, e' kue̱ki̱
darërë ie'pa a̱ iklöo̱' tö moki̱ idir. E' kue̱ki̱
Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì tso' a' wa̱ ñè? 42 Eta̱ ie'pa tö nima
katuule bö' a̱, e' mé ia̱. 43 Ta̱ ie' tö ikaté
ie'pa wörki̱. 44 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ì tka ye' ta̱, e' yë' ye' tö a' a̱, mik ye'
bak a' ta̱ eta̱. Ye' tö a' a̱ iyë' tö ye' tté ko̱s
kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö

ki̱ ñies Salmos yëkkuö ki̱, e' ko̱s ka̱wöta̱
wà tkök.
45 Eta̱ ie' tö ie'pa e̱r ñi'wé̱ a̱s ì chè
Skëköl yëkkuö tö, e' wà a̱r ie'pa é̱na. 46 Ta̱
ichéitö ie'pa a̱:
—Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ i' es:
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie e' ka̱wöta̱
ttèwa̱, mik e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱r-
daka̱ne. 47 Ñies tö iché i' es: Ttè buaë
pakardaë ye' ttö̀ wa Jerusalén wakpa
a̱ ke̱we, e' itöki̱ ipakardaë ká̱ ulitane
wakpa a̱. Ttè buaë e' dör tö wé̱pa e̱r
mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa ki̱ ie' tö ì sulu
wamblérakitö e' nuí̱ olo'yeraë. 48 Ì ko̱s
tka ye' ta̱, e' sué̱ a' tö, e' pakök a' ka̱wöta̱
sulitane a̱. 49 Ye' yé̱ kablë' Wiköl Batse'r
muk a' a̱, e' patkeraë ye' tö a' a̱. Ie' datse̱
ká̱ jaì a̱, e' döraë a' ki̱ idiché tai̱ë wa, e'
panú íe̱ Jerusalén.

Jesús mía̱ne ká̱ jaì a̱

(Marcos 16.19-20)

50 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús wa̱ ittökatapa mít-
se̱r tsi̱net Betania. Ee̱ Jesús ulà kéka̱ ta̱ ie'
e̱r buaë ché ie'pa a̱. 51 Ie' tso'ia̱ ie'pa a̱ e̱r
buaë chök ta̱ ie' butsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ie'pa
wörki̱. 52 Ie'pa tö ie' dalöié tai̱ë, e' ukuöki̱
ta̱ ie'pa mía̱ne Jerusalén ttsë'nerak buaë.
53 Ke̱kraë ie'pa tso' Skëköl ki̱kökka̱ iwé a̱.

Jesús Tté Buaë Kit Juan tö

Juan

Yëkkuö i' kit Juan tö e' dör Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl e' eköl. Yëkkuö i' ki̱ Juan tö Jesús ttökata eköl tté cheke (13.23; 19.26; 20.2,21; 7.7, 20, 24). E' kièitö “Jesús ttökata dalër tai̱ë ié̱na e'.” Ibikeitsèsö tö Juan wák tso' e̱' chök es. Ie' dör Israel aleri. Ie' ena iël Santiago e'pa ki' Jesús tö ittökataie. Ie'pa bak kaneblök nima kli'u̱k. Ie'pa bak se̱nuk batsöri tai̱ë me'r Galilea e' o̱'mik tsi̱net. Iklö'wé̱sö tö yëkkuö i' kit ie' tö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom paryök ena su̱li̱yök e' shu̱ ulat (80-90 DC).

Ie'pa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Israel aleripa bak se̱nuk bánet Israel esepa a̱. Juan 20.31 ee̱ ie' tö se' a̱ ikkachè tö ìie ie' tö yëkkuö i' kit. E' tö ichè i' es: yëkkuö i' kitule a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús dör Skëköl Alà pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ñies ikitule a̱s se̱ne michoë dȍ a' ulà a̱ a' e̱rblȍ ie' mik e' wa. Es Juan tö ikit. Yëkkuö i' ki̱ ie' tö se' a̱ ikkachè bua'iewa̱ tö Skëköl dör Jesús Yë́.

Mik Juan wötënewa̱ s'wöto wé a̱ dayë nane kiè Patmos ee̱ eta̱ ie' dewa̱tke këkëlaie. Mik ie' bak ee̱, eta̱ Jesús tö ie' ka' yëkkuö kiè Apocalipsis e' shtök. Ñies ie' tö yëkkuö tsitsirla skà kit döka̱ mañat.

Skëköl Ttȍ yöne s'ditsöie

1 Tsa̱we ta̱ eköl kiè Skëköl Ttȍ e'
tso'tke. Ie' tso' Skëköl ta̱, ñies ie'
dör Skëköl. 2 Ke̱net ie' tso'tke Skëköl ta̱.
3 Skëköl tö íyi ulitane yö' ie' ta̱ ñita̱. Kȅ ì
ku̱' ká̱ i' ki̱, e' kȅ yöneñak ie' wa̱. 4 Ie' dör
se̱ne michoë e' wák. Ie' dör we̱s bö'wö
es, e' tö se' e̱r ñi'we̱ke. 5 Bö'wö ñe' tö se'
e̱r suluë tso' we̱s stui a̱ es e' ñi'we̱mir. Kȅ
ì sulu e̱' alȍpaka̱ iki̱.
6 Wëm eköl patkë'bitu̱ Skëköl tö e' kiè
Juan. 7 E' dë'bitu̱ yi dör bö'wö ñe' ttekölie
itté pakök a̱s sulitane e̱rblȍ imik Juan tö
itté pakeke e' wa. 8 Ie' wák kȅ dör bö'wö
ñe', erë ie' dë'bitu̱ itté pakök.
9 Yi dör bö'wö ñe' e' dör bö'wö chökle
datse̱ ká̱ jaì a̱ sulitane e̱r ñi'wo̱ie e'. 10 Ká̱
i' ko̱s yö' Skëköl tö ie' ta̱ ñita̱, erë mik
idë'bitu̱ ká̱ i' a̱, eta̱ ká̱ i' wakpa kȅ é̱na
ia̱ne tö yi dör ie'. 11 Ie' dë'bitu̱ iwák ká̱
a̱ ena iwák ditséwöpa a̱, erë e'pa kȅ wa̱
ikinewa̱. 12 Erë wé̱pa tö ikiéwa̱ ta̱ ie̱r-
blé imik, esepa a̱ ka̱wö méitö a̱s idörak
Skëköl ala'rie. 13 Ie'pa de Skëköl ala'rie,
erë e' kȅ dör we̱s se' ala'r ku̱rke yë́ wa mì
wa es. Ie'pa de Skëköl ala'rie ie' wák e̱r
wa.
14 Wé̱ kiè Skëköl Ttȍ ñe' yöne s'ditsöie
ta̱ ise̱ne' sa' shu̱a̱. Ie' dör Skëköl Alà eköl
ȅ e'. Ie' wa Skëköl e̱r buaë chȍ se' a̱ ena
we̱s Skëköl dör moki̱, e' ko̱s kkayëne se'
a̱. E' su̱' sa' tö. 15 Juan tö ie' tté paka' ta̱
ichéitö a̱neule: “Wëm i' yë'yö a' a̱ mik ye'
iché tö wëm eköl dai̱a̱ ye' ukuöki̱ s'pattök
ye' skéie, e' tso'tke ká̱ i̱a̱i̱ë ye' yöki̱, e'
kue̱ki̱ ie' dör buaë ichökle ye' tsa̱ta̱.”
16–18 Skëköl ttè dalöiëno e' mène
Moisés wa. Erë ko̱s Skëköl e̱r buaë chȍ
se' a̱ ena we̱s ie' dör moki̱ e' jche̱newa̱ sa'
wa̱ Jesucristo wa. Kȅ yi wa̱ Skëköl su̱ule
iwöbla wa, erë ilà eköl ȅ tkërie iyë́ ta̱,
e' dör ñies Skëköl, e' tö iyë́ kkaché se' a̱.
E' kue̱ki̱ ie' dör e̱r buaë chökwak. Ie' e̱r
buaë kí̱ ché se' a̱ tai̱ë shu̱te̱.

Juan dör S'wöskuökwak e' tö Jesucristo tté pakè

(Mateo 3.11-12; Marcos 1.7-8; Lucas 3.15-17)

19 Judiowak wökirpa tö sacerdotepa
ena Leví aleripa, e'pa we̱lepa patké Juan
ska' ichakök: “¿Yi dör be'? ¿Be' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?” 20 Juan kȅ
wa̱ iblëne. Ie' tö ie'pa iu̱té yësyësë:
—Ye' kȅ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e'.
21 Ie'pa tö iskà chaké:

—E'ma ¿be' dör yi? ¿Be' dör Skëköl
tteköl bak kiè Elías e'?
Juan tö ie'pa iuté:
—Au, ye' kȅ dör ie'.
Ie'pa tö iskà chaké:
—¿Be' dör Skëköl tö iyë'at tö itteköl
skà datse e'?
Eta Juan tö iiuté:
—Au, ye' kȅ dör ie'.
22 Eta ie'pa tö iskà chaké ia:
—E'ma, ¿be' dör yi? Sa' ki ikiane
jchenowa yësyësë chène yi tö sa' patké
e'pa a. E' kueki ichő sa' a tö ¿yi dör be'?
23 Juan tö ie'pa iuté:
—Ye' dör wé yë' Skëköl tteköl Isaías tö
e'. Ie' tö iyë': 'Ká sir poë wé kȅ yi serku'
ee yile ttöraë aneule, e' tö icheraë: A' er
mane'ú Skëköl datse e' yöki. E' dör wes
ñala yuèsö yësyësë ie' yöki es.'§§
24 Eta wépa patké fariseowakpa tö ttök
Juan ta, 25 e'pa tö ie' a iskà chaké:
—Be' kȅ dör wé pairine'bitu idi' wa
s'blúie e', be' kȅ dör Elías, be' kȅ dör
Skëköl tteköl ñe', e'ma ¿ì kueki be' tö
s'wöskueke?
26 Ie' tö iiuté:
—Ye' s'wöskueke di' a, erë eköl dur a'
shua kȅ ijcher a' wa tö yi idir, 27 e' döraë
ye' ukuöki kaneblök ye' skéie. Ie' dör
këkë taië ye' tsata, e' kueki ie' klökkuö
kicha ȅ kȅ wötsënanuk ye' siarla e' a.
28 E' kos tka Betania. Ká e' ate di' kiè
Jordán e' wishet. Ee Juan tso' s'wöskuök.

Jesús dör Skëköl obeja jchëne e'.

29 Bule es ta Juan tö Jesús sué tö idatse
ie' ska' ta ichéitö: "Isaú. Wì idatse e' dör
Skëköl obeja pupula patkébitu jchè ì sulu
wambleke sulitane tö e' nuí olo'yoie e'.
30 Ie' wì paka' ye' tö a' a mik ye' tö iyë':
'Eköl doia ye' ukuöki, e' tso'tke ká iaiaë
ye' yöki, e' kueki ie' dör buaë ichökle ye'
tsata.' 31 Ye' wák kȅ wa ijcher bua'iewa tö
yi dör ie', erë ye' tö s'wöskueke as Israel
aleripa wa ijcherwa tö yi dör ie'."
32 Ñies Juan tö iché: "Ye' isué tö Wiköl
Batse'r datse ká jaì a nubölie, e' ate ie' a.
33 E' yöki ye' kȅ wa ijcher tö yi idir, erë
Skëköl tö ye' patkë' s'wöskuök di' a, e' tö
ye' a iyë': 'Yi ki Wiköl batse'r de ate ie' a,
e' dör wé tö a' iekewa Wiköl Batse'r a e'
wák.' 34 E' sué ye' tö, e' kueki ye' tö ichè
a' a tö ie' dör Skëköl Alà ichökle."

Jesús ttökatapa tsá

35 Bule es ta Juan durne ee ta ie' ta it-
tökatapa de böl. 36 Mik Juan tö isué tö
Jesús damia e' wa, eta ie' tö iché ie'pa a:
—¡Wëm wì dör Skëköl obeja pupula
patkébitu jchè se' skéie e'!
37 Ì ché Juan tö, e' ttsé Juan ttökatapa
böl tö, eta e'pa míyal Jesús itöki. 38 Jesús
e' wötréene ta isué tö idatserak ie' itöki
ta ichakéitö:
—¿Ì kiane a' ki?
Ie'pa tö iiuté:
—A Rabí (judioie ttè e' wà kiane chè
s'wöbla'ukwak), ¿wé be' serke?
39 Eta ie' tö ie'pa iuté:
—A' shkő isauk.
Eta ie'pa míyal ie' ta, ta wé ie' serke,
e' sué ie'pa tö. Mik ie'pa mía ie' ta eta
diwö detke tkël. Ie'pa e' tséat ie' ska' dȍ
katuirketke ekkë.
40 Ittökatapa böl tö Juan ttȍ ttsë' ta
imineyal Jesús itöki, e' eköl kiè Andrés,
e' dör Simón Pedro ël. 41 E' ukuöki bet ta
Andrés tö iël Simón e' kué ta ichéitö ia:
—Wé pairine'bitu idi' wa s'blúie, e' kué
sa' tö. ("Wé pairine'bitu idi' wa s'blúie"
e' kiè judioie "Mesías" ena griegoie ikiè
"Cristo".)
42 E' ukuöki ta Andrés wa Simón mítser
wé Jesús tso' ee. Mik Jesús tö Simón sué,
eta ie' tö iché ia:

§§**1:23** Isaías 40.3

—Be' dör Simón, Juan alà, erë be' kir-
daë Cefas (griegoie s'kiè Pedro, e' wà
kiane chè ák.)

Felipe ena Natanael e'pa kié Jesús tö ittökatapaie

43 Bule es ta̱ Jesús tö ibikeitsé tö "ye'
mi'kea̱ Galilea." Ka̱m ie' mi' e' yöki̱ ta̱ ie'
tö Felipe kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' shkö́ ye' ta̱ ye' ttökataie.
44 Felipe dör ká̱ kiè Betsaida e' wak.
Andrés ena Pedro e'pa se̱rke ñies Bet-
saida. 45 Felipe tö Natanael kué̱ ta̱ ichéitö
ia̱:
—Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kit
Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱,
e' wák kué̱ sa' tö. Ie' dör Jesús, José se̱rke
Nazaret, e' alà.
46 Natanael tö iché:
—¿Ì buaë döttsa̱mi Nazaret?
Felipe tö iché ia̱:
—Be' shkö́ sa' ta̱, ta̱ iwà sa̱ú̱.
47 Mik Jesús tö isué̱ tö Natanael datse̱
ta̱ ichéitö:
—Wëm wí̱ e' je' dör Israel aleri bua'ie.
Ie' kë̀ ka̱chöta̱'.
48 Natanael tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì be' a̱ ichök tö ye' dör es?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ ku̱' dur ee̱, erë ka̱m Felipe tö
be' kiö̀, e' yöki̱ ye' tö be' su̱' higuera klö̀
diki̱a̱.
49 Natanael tö iché ie' a̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¡Be' dör Skëköl
Alà ichö́k! ¡Be' dör Israel aleripa blú
ichö́k!
50 Jesús tö ie' iu̱té:
—Ye' be' a̱ iché tö "ye' be' su̱' higuera
klö̀ diki̱a̱," ¿e' è̀ kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik?
Erë e' tsa̱ta̱ be' tö ikí̱ sue̱raia̱.
51 Ñies ie' tö iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö ká̱ jaì sue̱raë
a' tö áie ta̱ a' isue̱raë tö ye' dör S'ditsö Alà
e' dör we̱s klökata* es shkoka̱ie ká̱ jaì a̱,
e' ki̱ Skëköl biyöchökwakpa shköke wo̱'k
wa'k.

Ulabatsè ké̱wö tkö'we̱ke Caná

2 Böiki es ta̱ ulabatsè Caná a̱te̱ Galilea
ee̱, ee̱ Jesús mì tso'. 2 Ñies Jesús ena
ittökatapa kiule, e'pa de ulabatsè e' ké̱wö
tkö'u̱k. 3 Mik ie'pa vino e̱newa, eta̱ Jesús
mì tö iché ie' a̱:
—Vino e̱newa.
4 Jesús tö ie' a̱ iché:
—¿Iö́k be' tö e' ché ye' a̱? Ka̱m ye' ké̱wö
dö̀ iwà kkachoie tö yi dör ye'.
5 Eta̱ imì tö iché íyi watiökwakpa a̱:
—Ì ko̱s chekeitö a' a̱, e' ú̱ a' tö es.
6 Ee̱ ska̱u̱ tso' teröl (6) judiowak e̱'
batse'u̱kerak Skëköl a̱, e' dí dapa'wo̱ie.
Ska̱u̱ ek è̀ a̱ di' choka̱ galon döka̱ dabom
böyök (20) ö dabom mañayök (30) ekkë.
7 Jesús tö iché watiökwakpa a̱:
—Ska̱u̱ ikkëpa wà iö́ka̱ chië di' wa.
Ta̱ watiökwakpa tö iwà iéka̱rak es.
8 Eta̱ Jesús tö iché ia̱rak:
—I' ta̱ itsá̱ yö́ttsa̱ elkela ta̱ itsú̱mi
iké̱wö tkö'u̱k wökir a̱ pattsè.
Es ie'pa tö iwé̱. 9 Eta̱ iwökir tö di' yöne
vinoie e' pattsé. Ie' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wé̱
vino e' datse̱ (erë watiökwakpa tö di'
yéttsa̱, e'pa è̀ wa̱ ijche̱r tö wé̱ idatse̱.) E'
kue̱ki̱ ie' tö wëm ulabatske, e' kié 10 ta̱
ichéitö ia̱:
—Sulitane wöblane vino bua'iewa̱, ese
watiök ke̱we. Mik s'kiulepa tö iyé tai̱ë,
eta̱ vino ëse watieke. Erë be' tö vino
bua'ie blé, ikkë e̱rpa be' tö iwatieke.
11 I' wé̱ Jesús tö Caná a̱te̱ Galilea ee̱, e'
dör ì kè̀ o̱r yi a̱ ese tsá̱ o̱' ie' tö. E' wa ie'
tö ilo tai̱ë, e' kkaché ie'pa a̱, ta̱ ittökatapa
e̱rblé ie' mik.
12 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ imì ta̱, iëlpa ta̱,
ñies ittökatapa ta̱, ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱.
Ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t ká̱ böt ká̱ mañat ekkë alè.

*1:51 Génesis 28.11 sa̱ú̱.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Mateo 21.12-13; Marcos 11.15-18; Lucas 19.45-46)

13 Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto e'
ké̱wö tkö'wè̱ dökewa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱
Jesús mía̱ Jerusalén ka̱wö e' tkö'u̱k.
14 Mik ie' de Skëköl wé pamik, eta̱
ie' tö obeja ena bakala pupula ena
nuböl ese watau̱kwakpa kué̱. Ñies inuköl
mane'u̱kwakpa† kué̱itö tulurdak imesa
o̱'mik. 15 Ta̱ ie' tö ttsa' tréwa̱, e' wa
ie' tö íyi watau̱kwakpa ko̱s trë'wé̱yal
iobeja ibakala tso' ko̱s e' ta̱. Ñies
inuköl mane'u̱kwakpa inuköl tuléttsa̱itö
ta̱ imesa trélurka̱. 16 Ie' tö iché nuböl
watau̱kwakpa a̱:
—¡Íyi i' yṓlur se̱raa̱! ¡Kȅ ye' Yḗ u
klö'wa̱rwa̱ a' íyi watuo̱ie!
17 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa é̱na ia̱newa̱
tö Skëköl yëkkuö tö iché: "Be' u dalër
tai̱ë ye' é̱na, e' tsa̱tkeraë ye' tö dȍ ye'
duȍwa̱ ekkë."
18 Judiowak wökirpa tö ichaké Jesús
a̱:
—Ì kȅ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö sa' a̱
iwà kkachoie tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ikkë
wo̱ie?
19 Ie' tö iiu̱té:
—U i' tkéttsa̱ a' tö, e' ta̱ böiki es ta̱ ye'
tö iyuéka̱ne.
20 Ie'pa tö iché ia̱:
—U i' kané dör duas dabom tkëyök kí̱
teröl (46), eta̱ ¿we̱s iyuèka̱mi be' tö ká̱
mañatk ȅ?
21 Erë u cheke ie' tö, e' dör iwák e̱'
chöke. 22 E' kue̱ki̱ mik ie' shke̱neka̱ne, eta̱
ittökatapa é̱na ia̱newa̱ tö ie' tö iyë' es.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl yëkkuö ena ì yë'
Jesús tö e' klö'wé̱.

Jesús wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë

23 Mik Jesús tso' Jerusalén Judiowak
Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱
ì kȅ o̱r yi a̱ ese we̱ke ie' tö tai̱ë. E' kue̱ki̱
tai̱ë pë' e̱rblé ie' mik. 24 Erë ie' wa̱ ie'pa e̱r
su̱ule buaë, e' kue̱ki̱ kȅ ie' e̱rblëne ie'pa
mik. 25 Ie' wák wa̱ ijche̱r buaë we̱s suli-
tane e̱r dör. E' kue̱ki̱ kȅ yi a̱ ì yënuk ie' a̱
tö we̱s se' e̱r dör.

Jesús ena Nicodemo tté ñita̱

3 Wëm tso' eköl kiè Nicodemo, e'
dör judiowak wökirpa eköl. Ie' dör
fariseowak. 2 Ká̱ et nañewe ie' de Jesús
ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ì kȅ o̱r yi a̱ ese
we̱ke be' tö. Skëköl kȅ kú̱pa be' ta̱, e̱'ma
kȅ be' a̱ ì o̱nuk. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijcher tö
ie' tö be' patkë' sa' wöbla'u̱k.
3 Jesús tö iché ia̱:
—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kȅ skà
ku̱nene etökichane, ese kȅ döpawa̱ ì
blúie Skëköl tso' e' a̱.
4 Nicodemo tö ie' a̱ ichaké:
—Mik s'de këchke, eta̱ ¿we̱s s'ku̱rmine
etökichane? ¿We̱s s'mi'miwa̱ne s'mì
shu̱a̱, e' ku̱rmi etökichane?
5 Jesús tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kȅ ku̱ne
di' wa ena Skëköl Wiköl wa, ese kȅ dö-
pawa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 6 S'ku̱ne
s'mì wa s'yḗ wa ese se̱r we̱s s'ditsö se̱r
es, erë yi ku̱ne Skëköl Wiköl wa, ese se̱r
we̱s Skëköl se̱r es. 7 Ye' tö be' a̱ ichè tö
be' ka̱wöta̱ ku̱nukne etökichane. ¿We̱s e'
tö be' tkiwe̱mi? 8 Ì wakanewe̱ke Skëköl
Wiköl tö se' a̱, e' dör we̱s siwa̱' bitsi̱rke ká̱
wa'ñe es. E' blar ttsésö, erë wé̱ idatse̱ ena
wé̱ imírö e' kȅ jche̱r s'wa̱. Es itköke suli-
tane ku̱ne Skëköl Wiköl wa e'pa ta̱. Se'
wa̱ ijche̱r tö ie'pa ku̱nene Skëköl Wiköl
wa, erë kȅ se' wa̱ ijche̱r we̱s iwà tköke.

†**2:14** ***inuköl mane'u̱kwakpa:*** Inuköl tso' Skëköl wé a̱, e' dör kua̱'ki̱, kȅ dör inuköl tso' judiowak wa̱ íyi tuo̱ie bánet ese. E' kue̱ki̱ yi tö íyi tue̱ke ee̱, ese ka̱wöta̱ ie'pa inuköl mane'u̱k inuköl ñe'se wa.

9 Nicodemo tö iskà chaké:
—¿E̱'ma i̱ma iwà dör?
10 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
Be' dör s'wöbla'u̱kwak dalöiërta̱' tai̱ë
Israel aleripa shu̱a̱ ese, erë ¿we̱s be' kë̀
wa̱ íyi ikkë jche̱r? 11 Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè
tö ì jche̱r sa' wa̱, e' cheke sa' tö a' a̱, ñies
ì sué̱ sa' tö, e' pakeke sa' tö, erë a' kë̀ é̱na
sa' ttö̀ klö'wa̱k yës. 12 Íyi tso' ká̱ i' ki̱, ese
wa ye' tö ikleeke a' a̱, erë e' kë̀ klö'wè̱ a'
tö. Ye' mú tö ipakè íyi tso' ká̱ jaì a̱ ese wa
kë̀ kleaule, e̱'ma ¿we̱s e' klö'wè̱mi a' tö?
13 "Kë̀ yi mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ ese dene ká̱
i' a̱. Erë ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ ká̱ jaì
a̱, e' kue̱ki̱ íyi tso' ee̱ e' jche̱r se̱raa̱ ye' wa̱
buaë. 14 Mik Israel aleripa bak ká̱ wé̱ kë̀
yi se̱rku̱', ese ké̱ a̱, eta̱ Moisés tö tabechka
yué tkabë̀ diökölie,‡ e' batséwa̱itö kalka
mik ta̱ itkéka̱. Es ñies, ye' dör S'ditsö Alà,
e' ka̱wöta̱ tkèka̱ kal mik 15 a̱s wé̱pa e̱r-
blé ye' mik, esepa ulà dö̀ se̱ne michoë e'
ska'." Es Jesús tö iché Nicodemo a̱.

Skëköl é̱na sulitane dalër

16 Skëköl é̱na ká̱ ulitane wakpa dalër
tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' alà eköl ë̀, e' me'ttsa̱itö
ttèwa̱ se' skéie, a̱s yi e̱rblé imik esepa kë̀
duö̀wa̱ aishkuö ta̱, e' skéie se̱ne michoë
dö̀ iulà a̱. 17 Skëköl kë̀ wa̱ ilà patkëne ká̱
i' a̱ se' kichatöktsa̱. E' skéie ipatkë'itö se'
tsa̱tkök.
18 "Yi e̱rblé Skëköl Alà mik, ese kë̀
kichatëne. Erë yi kë̀ e̱rblëne imik, ese kë̀
e̱rblëne Skëköl Alà eköl ë̀ e' mik, e' kue̱ki̱
ikichatënettsa̱tke. 19 Skëköl Alà dë'bitu̱
ká̱ i' a̱, e' dör we̱s bö'wö es se' e̱r ñi'wo̱ie.
Erë s'tso' ì sulu wamblök, esepa dör
we̱s s'tso' stui a̱ es, e' wa ie'pa wöbatsö
bua'ie. Ie'pa kë̀ ki̱ ie' kiane. E' kue̱ki̱ wé̱pa
kë̀ e̱rblëne ie' mik, esepa kichatënetke.
20 Wé̱pa tö ì sulu wambleke, esepa é̱na
suluë Skëköl Alà a̱r. Ie'pa kë̀ ki̱ Skëköl
Alà ttè kiane ttsè a̱s ì sulu wambleker-
akitö, ese wà kë̀ kkayërwa̱. E' dör we̱s
s'tso' stui a̱ kë̀ shkakwa̱ bö'wö olo ska' es.
21 Erë wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl ttè moki̱ tö
ichè es, esepa ki̱ Skëköl Alà kiar buaë.
Ie'pa dewa̱ buaë Skëköl Alà dör we̱s
bö'wö es e' ska' iwà kkachoie tö ì we̱ke
ie'pa tö, e' we̱kerakitö Skëköl batamik."

Juan S'wöskuökwak tö iché tö Jesús dör ie' tsa̱ta̱

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Judea ittökat-
apa ta̱. E̱e̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë ie'pa ta̱
s'wöskuök. 23 Ñies Juan tso' s'wöskuök
ká̱ kiè Enón ee̱, ee̱ di' tso' tai̱ë e' kue̱ki̱.
Ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net Salim. Pë' döke ie' ska'
ta̱ ie' tö ie'pa wöskueke. 24 (Íyi ikkë ka-
neo̱ne ka̱m ie' wötërwa̱ s'wöto wé a̱, e'
yöki̱.)
25 Erë ie' ttökatapa we̱lepa ñì iu̱témi
judiowak eköl ta̱, ie'pa e̱' batse'u̱ke di'
wa, e' tté ki̱. 26 E' kue̱ki̱ ie'pa míyal Juan
ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, wëm dë' be' ska'
Jordán di' wi̱she̱t yë' be' tö, e' wák tso'
s'wöskuök ta̱ sulitane mi'ke ie' ta̱. ¿E' kë̀
tö be' tsiriwè̱?
27 Juan tö iiu̱té:
—Au, e' kë̀ tö ye' tsiriwè̱. Skëköl kë̀ wa̱
se' a̱ iké̱wö mène, e' ta̱ kë̀ se' a̱ ì o̱nuk yës.
28 Ye' tö iyë' tö 'ye' kë̀ dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e', erë ye' patkëne'bitu̱ ie'
yöki̱ ke̱weie,' e' ttsë' a' wákpa tö buaë.
29 Mik ulabatske, eta̱ alaköl dör iwëm
icha. Eta̱ iwëm sini' tso' ee̱, ese tö wëm
ttö̀ ttsé, eta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. Ye'
dör we̱s wëm sini' es. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne
buaë i̱'ñe tö sulitane mi'ke Jesús ta̱. 30 Ie'
ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' skéie ye'
ké e̱' wöökwa dióshe̱t.

‡**3:14** ***Moisés tö tabechka yué tkabë̀ diökölie:*** Israel aleripa ukyëne Skëköl ki̱ ena Moisés ki̱. E' nuí̱e Skëköl tö tkabë̀ patkë̱' ie'pa ttökulur. Erë Skëköl tö iyë' Moisés a̱ tö tabechka yuö̃ tkabë̀ diökölie ta̱ ibatsö̃wa̱ kalka mik a̱s wé̱pa duökewa̱tke esepa isa̱ǜ ta̱ ibuarne. Números 21.4-9 sa̱ú.

Jesús datse̱ ká̱ jaì a̱

31 Yi datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör sulitane tsa̱ta̱.
Wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱, esepa dör ká̱ i' wakpa,
ì tso' ká̱ i' ki̱, ese ë̀ cheke ie'pa tö. Erë
yi datse̱ ká̱ jaì a̱ e' dör sulitane tsa̱ta̱. 32 Ì
su̱ule ie' wa̱ ena ì ttsëule ie' wa̱ ká̱ jaì
a̱ ese pakekeitö, erë pë' kibiiepa kë̀ wa̱
ie' ttè klöo̱ne. 33–34 Yi patkë'bitu̱ Skëköl
tö e' a̱ Skëköl Wiköl mène tai̱ë shu̱te̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö Skëköl ttö̀ pakekene. E' kue̱ki̱
wé̱pa tö ie' tté klö'wé̱, e' wa esepa tso'
ichök tö Skëköl ttè dör moki̱ë. 35 S'yë́ é̱na
ilà dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ íyi ulitane méa̱titö
iulà a̱. 36 Wé̱ e̱rblé Skëköl Alà mik, ese
se̱r michoë. Erë wé̱ kë̀ tö Skëköl Alà ttö̀
iu̱tè, ese kë̀ ulà dö̀pa se̱ne michoë ska'. E'
skéie Skëköl kësik me'rie iki̱.

Jesús tté alaköl eköl ta̱ Samaria

4 1–3 Fariseowakpa tö ittsé tö Jesús
klépa kí̱ iërke ena s'wösurkerak tai̱ë
Juan tö s'wöskué e' tsa̱ta̱. (Erë Jesús wák
kë̀ wa̱ s'wösune, ittökatapa tö s'wöskué.)
Mik ì cheke ie'pa tö e' ttsé Jesús tö, eta̱
ie' e̱' yéttsa̱ Judea mía̱ne Galilea.
4 Erë ie' ittsé tö ie' ka̱wöta̱ shkök-
tkö Samaria. 5 Ie' ena ittökatapa de ká̱
a̱te̱ Samaria kiè Sicar ee̱. Ee̱ tsi̱net ká̱
me' Jacob tö ilà José a̱, e' a̱te̱. 6 Di'
bi' Jacob tö ká̱ ia̱ia̱ë e' tso' ee̱. Ee̱
Jesús demi ta̱ ishtrinewa̱. Ie' e̱' tkése̱r
di' biule e' kkömik eta̱ diwö döketke
bata a̱. 7–8 Jesús ttökatapa míyal Sicar
chkewö ta̱uk ñè. E' dalewa alaköl eköl
dör Samaria wak, e' debitu̱ di' tsu̱k ta̱
Jesús tö iché ia̱:
—A tayë, be' we'ikèyö, di' kakmú ña
yè.
9 Ie' tkinewa̱ ta̱ iiu̱téitö:
—Be' dör judiowak, ye' dör Samaria
wak. ¿We̱s be' tö ye' a̱ di' kieke? (Ju-
diowak ena Samaria wakpa kë̀ wö dör ñì
mik, kë̀ döta̱'wa̱ ñì ska', e' kue̱ki̱ alaköl tö
iiu̱té es.)
10 Jesús tö iiu̱té:
—Ì meke Skëköl tö se' a̱ é̱me ena yi
dör ye', e' jche̱núpa be' wa̱, e̱'ma be' tö
ye' a̱ di' kieraë ta̱ di' tö se̱ne meke sia̱ ese
meraëyö be' a̱.
11 Alaköl e' tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, be' kë̀ wa̱ tka̱' ku̱' di' i'
yottsa̱, ñies di' i' tso' i̱ski̱ë. ¿Wé̱ be' tö di' e'
kuè̱mi mè ye' a̱? 12 ¿I̱ma be' tö ibikeitsè?
Se' yë́ bak dör Jacob, e' tö di' i' me'a̱t sa'
a̱. Di' i' ya' ie' wák tö ena ila'r tö ñies iiyi-
wak. ¿Be' tö ibikeitsè tö be' dör ie' tsa̱ta̱?
13 Jesús tö ie' iu̱té:
—Wé̱pa tö di' i' yé esepa e̱r sirdane.
14 Erë wé̱pa tö di' meke ye' tö e' yé, esepa
kë̀ e̱r sirpaia̱ne yës. Di' e' dör ie'pa e̱r a̱
we̱s di' tskirke wötuö̀ tai̱ë es, e' tö se̱ne
michoë meraë ie'pa a̱.
15 Eta̱ alaköl tö iché ia̱:
—A këkëpa, di' e' mú ye' a̱ a̱s kë̀ ye' e̱r
siria̱, ñies a̱s kë̀ ye' döia̱ di' watsu̱k í̱e.
16 Jesús tö iché ia̱:
—Be' yú, be' wëm kiök ta̱ be' kiéne.
17 Eta̱ alaköl tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wëm ta̱'.
Jesús tö iché ia̱:
—Buaë be' iché tö kë̀ be' wëm ta̱'. 18 Be'
ulabatsule ske̱tökicha ta̱ i̱'ñe ta̱ be' wa̱
itso', e' kë̀ ta̱' be' ulabatsule. Ì ché be' tö,
e' dör moki̱.
19 Eta̱ alaköl tö iché ie' a̱:
—A këkëpa, ye' tö isué̱ tö wësua be'
dör Skëköl tteköl. 20 Sa' dör Samaria
wakpa, e' këkëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa tö
Skëköl dalöiè e' wakaneo̱' ka̱bata i' ki̱.
Erë a' judiowak tö icheke tö s'ka̱wöta̱ e'
kanéu̱k Jerusalén ë̀.
21 Eta̱ Jesús tö iu̱té:
—A tayë, ye' ttö̀ klö'ú̱. Ka̱wö döraë ta̱
Skëköl dalöiè e' wakaneo̱rdaë ká̱ wa'ñe,
kë̀ dör ka̱bata i' ë̀ ki̱ ö Jerusalén ë̀ a̱.
22 A' tö Skëköl dalöieke, erë e' kë̀ jche̱r
a' wa̱ buaë. Erë s'tsa̱tkër tté e' datse̱
sa' dör judiowak ditséwö wa, e' kue̱ki̱
sa' wa̱ ie' jche̱r buaë. 23 S'yë́ dalöiök-
wakpa chökle, esepa tö ie' dalöieraë
moki̱ë iWiköl wa. E' ké̱wö döketke, moki̱

idetke i' ta̱. 24 Skëköl dör wiköl, kë̀ wër-
ta̱'wa̱, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ie' dalöieke es-
epa ké idalöiök moki̱ë we̱s ie' ki̱ kiane es
iWiköl wa.
25 Eta̱ alaköl tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' datse̱ (e' kiè "Cristo"
griegoie ena "Mesías" hebreoie). Mik ie'
de eta̱ ie' tö íyi ulitane wà pakeraë se' a̱.
26 Jesús tö ie' a̱ iché:
—E̱'ma e' dör ye' tso' ttök be' ta̱ e'.
27 E' wösha̱ ta̱ ittökatapa debitu̱ne.
E'pa tö Jesús sué̱ ka̱pakök alaköl ta̱, e'
tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. Erë kë̀ yi kësik
dë'ka̱ ichakök ie' a̱ tö "¿ì kiane be' ki̱?"
ö "¿iö́k be' tso' ka̱pakök alaköl se̱ ta̱?"
28 Eta̱ alaköl tö iska̱u̱ méa̱t tkër e̱e̱ ta̱
imía̱ne wé̱ iu tso'rak e̱e̱, ta̱ ichéitö e'
wakpa a̱:
29 —Mishka wëm dur eköl e' sa̱u̱k. Ì
sulu ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye' a̱ se̱raa̱.
¿Ie' alè dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'?
30 Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱yal Jesús we-
blök. 31 E' dalewa Jesús ttökatapa tö iché
ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, be' chkö́.
32 Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' wa̱ chkè tso', e' kë̀ su̱ule a' wa̱.
33 Ie'pa ñì chakérak:
—¿Yile wa̱ chkè debitu̱ ie' a̱ ñè?
34 Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' chkè dör, yi tö ye' patkë', e' ttö̀
iu̱tök ena kanè me'itö ye' a̱, e' e̱u̱kwa
se̱raa̱. 35 A' wa̱ ttè tso' e' tö ichè: 'Ka̱wö
kianeia̱ si' tkël eta̱ iyiwö tso'tke shtè'; erë
ye' tö a' a̱ ichè tö pë' datse̱ tai̱ë e'pa we-
blö́. Ie'pa dör we̱s iyiwö alinetke tso'tke
wë'ìa̱ë tënuk es. Ie'pa tso'tke e̱rblök ye'
mik. 36 Wé̱pa tö ie'pa ki̱meke e̱rblök ye'
mik, esepa dör we̱s iyiwö shtökwakpa es,
e' ské döraë ie'pa ulà a̱. Ñies wé̱pa shteke
ie'pa tö, esepa ulà a̱ se̱ne michoë döraë.
Es wé̱pa dör we̱s íyi kuatkökwakpa es
ena wé̱pa dör we̱s iyiwö shtökwakpa es,
esepa ttsë'rdaë buaë ñita̱. 37 Pë' tö icheke:
'we̱le tö ikuatkeke, skà tö iwöshteke.' Ttè
e' dör moki̱. 38 Ye' tö a' patkë'mi iyiwö
shtök wé̱ a' kë̀ wa̱ ikuatkëule e̱e̱. E̱e̱ o̱'ka
kaneblë', erë iwà de buaë a' ulà a̱.
39 Alaköl e' tö ipaké Samaria wakpa
a̱: "Ì sulu ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye'
a̱ se̱raa̱." E' kue̱ki̱ Samaria wakpa tai̱ë
se̱rke ká̱ e' a̱, e'pa e̱rblé Jesús mik. 40 Eta̱
mik Samaria wakpa de Jesús ska', eta̱
ie'pa kköché ie' a̱ ta̱ ichérakitö ia̱:
—Be' e̱' tsú̱a̱t sa' ta̱.
Ie' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ta̱ ká̱ böt. 41 Ie' ka̱-
paköke ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kí̱ da-
pane tai̱ë e̱rblök ie' mik. 42 Eta̱ ichérakitö
alaköl a̱:
—Sa' e̱rblé ie' mik e' kë̀ dör be' tö sa' a̱
iché, e' ë̀ kue̱ki̱. I̱'ñe ta̱' sa' wákpa tö ittö̀
ttsé, e' kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱ tö moki̱ ie' dör
sulitane tsa̱tkökwak.

Jesús tö blu' kanè kue̱blu eköl e' alà bua'wé̱ne

(Mateo 8.5-13; Lucas 7.1-10)

43 Böiki es ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Samaria
e' michone Galilea. 44 Ie' tö iyë': Skëköl
tteköl kë̀ dalöiërta̱' iwák ká̱ ki̱. 45 Mik ie'
demi Galilea eta̱ ká̱ e' wakpa tö ikiéwa̱
e̱r bua' wa. Mik ie'pa dë'rö Jerusalén Ju-
diowak Yé̱pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'u̱k, eta̱ ì ko̱s buaë o̱' Jesús tö, e' su̱'
ie'pa tö. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ikiéwa̱ e̱r bua'
wa.
46 Jesús dene Caná a̱te̱ Galilea wé̱ ie'
tö di' yö' vinoie e̱e̱. Ká̱ e' blú kanè kue̱blu
eköl tso' Cafarnaúm, e' alà kirinewa̱ tai̱ë.
47 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso'
Judea, e' dene Galilea, eta̱ ie' mía̱ Jesús
ska' ta̱ ikköché ia̱:
—Mishka Cafarnaúm ye' alà duöke-
wa̱tke e' bua'u̱kne.
48 Ie' tö iiu̱té:
—Wësua ì kë̀ o̱r yi a̱ ese kë̀ o̱ne ye' wa̱
a' a̱ iwà kkachoie tö yi dör ye', e' ta̱ kë̀ a'
e̱rblö̀pa ye' mik.
49 Erë blu' kanè kue̱blu tö iché ia̱:

—A këkëpa, mishka bet ka̱m ye' alà
duö̀wa̱ e' dalewa.
50 Jesús tö iché ia̱:
—Be' yúne be' u a̱. Be' alà se̱rdaia̱.
Ie' tö Jesús ttö̀ klö'wé̱ moki̱ë ta̱ ie'
mía̱ne iu a̱. 51 Ka̱m idömine u a̱, eta̱ ikanè
mésopa tö ikué̱ ñala̱ ki̱ ta̱ ie'pa tö ie' a̱
iché:
—Be' alà buanene.
52 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Diwö we̱kkë ye' alà buanémine?
Ie'pa tö iu̱té:
—Chkì diwö bata rrate̱ ekkë.
53 Iyë́ é̱na ia̱ne tö diwö ekkë Jesús tö
iyë' ie' a̱ tö be' alà se̱rdaia̱. E' kue̱ki̱ ie'
ena iyamipa ko̱s e'pa e̱rblé imik.
54 Jesús tso' Galilea, i' ta̱, ì kë̀ o̱r yi a̱
ese wé̱itö bötökicha ee̱.

Jesús tö wëm kraulewa̱ bua'wé̱ne

5 E' ukuöki̱ ta̱ judiowak tso' ka̱wö
tkö'u̱k Jerusalén, ee̱ Jesús mía̱.
2 Jerusalén di'dape kuoie me'r ukkö kiè
Obeja Ukkö e' o̱'mik tsi̱net. Di'dape e' kiè
hebreoie Betsata, e' kkömik úla tso' ske̱l.
3–4 Úla ekkë a̱ tai̱ë s'kirirke esepa tso'.
E'pa we̱lepa kë̀ wöbla wawër, we̱lepa kë̀
shko, we̱lepa kraulewa̱. Ie'pa tso' ipanuk
tö a̱s di' wöti̱r.¶ 5 Ie'pa shu̱a̱ wëm tër
eköl kraulewa̱. Ie' kirinemi e' ki̱ duas de
dabom mañayök ki̱ pàköl (38). 6 Jesús tö
isué̱ tër ee̱. Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱ ia̱ia̱ë
ikirinemi. Eta̱ ie' tö wëm kraulewa̱ e' a̱
ichaké:
—¿Be' ki̱ ikiane tö be' buarne?
7 Eta̱ ikirirke tö ie' iu̱té:
—A këkëpa, kë̀ yi ku̱' ye' ki̱muk e̱' iowa̱
di' a̱ mik iwöti̱rke eta̱. Bitökicha ye' e̱'
iakwa̱, eta̱ yile e̱' iéwa̱tke ye' yöki̱ ke̱we.
8 Jesús tö ie' a̱ iché:
—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be'
shkö́mi.

9 E' bet ta̱ wëm buanene ika̱'la kéka̱itö
ta̱ ishkémi e̱kka. Erë e' diwö dör ju-
diowak e̱no diwö. 10 E' kue̱ki̱ judiowak
wökirpa tö iché wëm buanene e' a̱:
—I̱'ñe dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ be' kë̀ a̱
ka̱wö ta̱' ka̱' se̱ tsu̱kmi i̱'ñe.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Yi tö ye' bua'wé̱ne, e' tö ye' a̱ iché:
‘Be' ka̱' shtö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi.’
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Yi tö be' a̱ iché tö ‘be' ka̱' shtö́ka̱ ta̱
be' shkö́mi’?
13 Jesús mía̱ pë' tso' tai̱ë e' shu̱a̱, kë̀
wëneia̱, e' kue̱ki̱ wëm buanene e' kë̀ wa̱
ijche̱r yi tö ie' bua'wé̱ne. 14 E' ukuöki̱ ta̱
Jesús tö ie' kué̱ Skëköl wé a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' ttö̀ ttsö́. Be' buanene, e' kue̱ki̱ ì
sulu kë̀ wamblaria̱ dö' ì sulu kí̱ döbitu̱ne
be' ki̱.
15 Eta̱ wëm e' mía̱ judiowak wökirpa
ska' ta̱ ichéitö, ‘Jesús tö ye' bua'wé̱ne.’
16 Jesús tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ e̱no
diwö a̱, e' kue̱ki̱ judiowak wökirpa tö ie'
sué̱mitke suluë. 17 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' yë́ kaneblöke ke̱kraë, es ñies ye'
kaneblöke.
18 Ttè e' tö judiowak wökirpa kí̱
uluwé̱ka̱, é̱na ie' ttakwa̱ ë̀me. Ie'pa kë̀
ulune ie' ki̱, ie' tö e̱no diwö dalöse̱wé̱wa̱,
e' ë̀ kue̱ki̱. Erë ie' icheke tö Skëköl dör ie'
yë́, es ie' e̱' chö̀ tö ñies ie' dör Skëköl, e'
tö ie'pa kí̱ uluwé̱ tai̱ë ie' ki̱.

Skëköl tö ilà a̱ diché tai̱ë mé

19 Jesús tö iché ie'pa a̱: “Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö ye' dör Skëköl Alà, e' kë̀ a̱ ì o̱nuk
ye' wák e̱r wa. Ì ko̱s we̱ke ye' Yë́ tö, e' sué̱
ye' tö, e' ë̀ we̱ke ye' tö. Ì we̱ke ye' Yë́ tö,
e' ko̱s we̱ke ye' tö. 20 S'yë́ é̱na ye' dör ie'
Alà e' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱keitö,
e' kkachekeitö ye' a̱. Ñies ilè kí̱ kkacher-
aëitö tai̱ë ye' a̱, e' tö a' tkiwe̱rawa̱ tai̱ë.
21 S'yë́ tö s'duulewa̱ e' shke̱we̱ta̱'ka̱ne ta̱

¶5:3-4 Ttè i' kë̀ ku̱' Juan yëkkuö këchke kibipa e' ki̱. E' tö ichè i' es: *Mikle ta̱ mikle ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl e̱' ökewa di' wöti̱u̱k. Di' wöti̱rke eta̱ yi míwa̱ di' a̱ ke̱we, e' buanene. Kë̀ itkine tö duè wé̱se tö ie' tteke. E' kue̱ki̱ s'kirirke tso' ipanuk tö a̱s di' wöti̱r.*

se̱ne mekeneitö ie'pa a̱. E' su̱ë ye' dör ie'
Alà, e' tö se̱ne meke wé̱pa a̱ ye' ki̱ ikiane
mè esepa a̱. 22 Ñies S'yë́ kë̀ tö yi shu̱le-
ta̱' ichoie tö yi kichatërdaë ö yi se̱r mi-
choë, e' ké̱wö méitö ye' a̱ a̱s ye' tö s'shu̱lö̀.
23 Ie' tö iwé̱ es a̱s sulitane tö ye' dalöiö̀
we̱s ie'pa tö ie' dalöieke es. Wé̱pa kë̀ wa̱
ye' dalöiëne, ñies esepa kë̀ wa̱ S'yë́ tö ye'
patkë'bitu̱ e' dalöiëne.

24 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö
ye' ttè iu̱teke ena ie̱rblökerak yi tö ye'
patkë'bitu̱, e' mik, esepa ulà a̱ se̱ne mi-
choë detke. Ie'pa kë̀ kichatërpattsa̱. Ie'pa
kë̀ ku̱'ia̱ we̱s s'duulewa̱ es, ie'pa ulà de-
tke se̱ne chökle ska'. 25–26 Ye' Yë́ dör se̱ne
mukwak ñies ye' dör se̱ne mukwak, e'
ké̱wö me' ie' tö ye' a̱ e' kue̱ki̱. Wé̱pa
kë̀ wa̱ se̱ne michoë ku̱', esepa dör we̱s
s'duulewa̱ es Skëköl a̱. Ka̱wö dö̀raë ta̱
ie'pa tö ye' dör Skëköl Alà e' ttö̀ ttseraë.
Wé̱pa tö ye' ttö̀ ttsé ta̱ iklö'wé̱itö moki̱,
esepa se̱r michoë. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö e' ké̱wö datse̱, ñies e' de i' ta̱. 27 Ñies
ye' dör S'ditsö Alà, e' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö
mé ye' a̱ sulitane shu̱loie. 28–29 Ka̱wö dat-
se̱ aishkuö ta̱, ta̱ s'duulewa̱ ko̱s tö ye' ttö̀
ttseraë ta̱ ie̱' yörattsa̱rak pö a̱. Wé̱pa tö
ì buaë o̱', esepa shke̱rdaka̱ne se̱ne mi-
choë a̱. Erë wé̱pa tö ì sulu wamblë', esepa
shke̱rdaka̱ne kichatënoie. Ttè e' kë̀ tö a'
tkiu̱kwa̱.

We̱s se' wa̱ ijche̱r tö Jesús tté dör moki̱ë

30 “Kë̀ ye' a̱ ì o̱nuk ye' wák e̱r wa. Ye'
kë̀ ki̱ ì kiane wè̱ ye' wák e̱r wa. E' skéie
ì kiane wè̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱, e' ki̱,
ese we̱keyö. E' kue̱ki̱ ye' tö s'shu̱leke we̱s
ye' Yë́ tö ye' a̱ icheke es. E' kue̱ki̱ ye' tö
s'shu̱leke yësyësë. 31 Ye' wák e̱' chö́pa tö
ye' ttö̀ dör moki̱, e̱'ma e' kë̀ wà ta̱'. 32 Erë
itso' eköl e' tö ye' tté cheke, e' dör Skëköl.
Ye' wa̱ ijche̱r tö i̱ma ie' tö ye' tté cheke, e'
wà ta̱'. 33 A' tö ye' chakök patkë' Juan a̱ ta̱
ie' tö ye' tté yë', e' dör moki̱ë ñies. 34 Erë
s'ditsö tö ye' tté cheke, e' kë̀ ska' ye' tkine.
Erë ì yë' Juan tö, e' chéyö a' a̱ a̱s a' tsa̱tkër
e' ë̀ kue̱ki̱. 35 A' a̱ Juan dör we̱s bö'wö
wöñarke olo burke es. Kuaë a' tö ie' ttè
klö'wé̱ buaë ttsë'ne bua' wa, erë ekuölö ë̀.
36 Erë ì skà tso', e' tö ye' tté cheke buaë,
ì yë' Juan tö, e' tsa̱ta̱. E' dör, ì kë̀ o̱r yi a̱
ese we̱keyö ta̱ië we̱s ye' Yë́ tö ye' patkë'
iu̱k es. E' tö sulitane a̱ ikkacheke tö moki̱
ye' Yë́ tö ye' patkë'bitu̱. 37 Ñies ye' Yë́ tö
ye' patkë'bitu̱, e' tö ye' tté cheke, erë a' kë̀
wa̱ ie' ttö̀ ttsëule, ñies a' kë̀ wa̱ ie' su̱ule.
38 Ie' tö ye' patkë'bitu̱, erë a' kë̀ e̱rblëne
ye' mik. E' kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'we̱ta̱'
moki̱ a' e̱r a̱. 39 A' tö ibikeitseke tö Skëköl
yëkkuö tö ichèmi tö we̱s se̱ne michoë
dö̀mi a' ulà a̱, e' kue̱ki̱ a' tö isue̱kewa̱
bua'iewa̱. Erë yëkkuö e' tö ye' tté cheke.
40 Erë a' kë̀ e̱rblak ye' mik a̱s se̱ne michoë
dö̀ a' ulà a̱.

41 “S'ditsö tö ye' ki̱kèka̱, e' kë̀ ska' ye'
tkine. 42 Erë ye' wa̱ a' su̱ule buaë tö we̱s
a' dör. Ye' wa̱ ijche̱r tö kë̀ a' é̱na Skëköl
dalër. 43 Ye' dë'bitu̱ ye' Yë́ ttö̀ wa, erë kë̀
a' wa̱ ye' kinewa̱. Erë o̱'ka bitú̱pa iwák ttö̀
wa, e̱'ma e' kiéwa̱ a' tö buaë. 44 A' wakpa
ñì ki̱kökeka̱, e' wa a' wöbatsö bu̱a'ie. Erë
a' kë̀ ki̱ ikiane tö Skëköl eköl ë̀, e' tö a'
ki̱kö̀ka̱, e' ta̱ ¿we̱s a' e̱rblö̀mi ye' mik?
45–46 Moisés tö ye' tté kita̱t yëkkuö ki̱, e'
kue̱ki̱ moki̱ a' tö ie' ttè klö'wé̱, e̱'ma ñies a'
tö ye' ttè klö'wè̱mi. E' kue̱ki̱ kë̀ a' ibikeit-
sök tö ye' tö a' kkatèmi ye' Yë́ a̱. Ì kit
Moisés tö ká̱ ia̱ia̱ë e' mik a' e̱rblöke, e'
je' tö a' kkateraë. 47 Erë ì kitbak ie' tö, e'
kë̀ klöne a' wa̱, e̱'ma ¿we̱s ì cheke ye' tö,
e' klö'wè̱mi a' tö?”

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö

(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

6 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ batsöri kiè
Galilea e' wi̱she̱t. Batsöri e' kiè ñies
Tiberias. 2 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke ie' tö
ta̱ië. Ie' tö s'kirirke esepa bua'wé̱ne, e'
sué̱ pë' tö, e' kue̱ki̱ ta̱ië pë' mir ie' itöki̱.
3 Ie' mía̱ ittökatapa ta̱ ka̱bata a̱ ta̱ ee̱ ie'

e̱' tkése̱r ie'pa ta̱. 4 Judiowak Yḗpa Yëru-
lune Egipto e' kḗwö dökewa̱tke tsi̱net
tkö'wè̱. 5 Mik ie' tö isué̱ tö pë' de tai̱ë ie'
itöki̱, eta̱ ichéitö Felipe a̱:

—¿Wé̱ se' mi'mi íyi ta̱u̱k pë' ko̱s ikkëpa
a̱ ñè?

6 E' chéitö Felipe a̱ isuo̱ie tö i̱ma Felipe
tö ie' iu̱tèmi. Erë ie' wák wa̱ ijche̱r buaë
tö ì wè̱mi ie' tö.

7 Felipe tö iiu̱té:

—S'kaneblö̀mi dö̀ ká̱ cien böyök, erë e'
ské kȅ dör wë' íyi tuo̱ie mè ie'pa a̱ elke
elke.

8 Ittökata eköl kiè Andrés dör Simón
Pedro ël, e' tö iché ia̱:

9 —Íe̱ duladula tso' eköl, e' wa̱ pan
yöule cebada wa tso' ske̱l ena nima bötö;
erë e' kȅ döpaka̱ s'tso' tai̱ë e' ki̱.

10 Jesús tö iiu̱té:

—Ichṓ ie'pa ulitane a̱ tö a' e̱' tulúse̱r
iski̱.

(Ká̱ e' a̱ tai̱ë ta'tsi tso'.) Eta̱ pë' ulitane
e̱' tuléser. Ee̱ wëpa ȅ döka̱ mil ske̱yök
(5.000). 11 Jesús tö pan klö'wé̱ ta̱ wëstela
chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ iblatéitö
méitö ittökatapa a̱ a̱s iwatiörakitö. Ñies
iwé̱itö nima ta̱ es. Eta̱ ie'pa tö iñé ko̱s
ie'pa ki̱ ikiane ekkë. 12 Mik ie'pa chké de
wë' eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:

—Ibata a̱te̱ e' shtṓ a̱s kȅ iweirwa.

13 Eta̱ ittökatapa tö pan yöule cebada
wa döka̱ ske̱l, e' bata a̱te̱, e' shté iëne
döka̱ kkṓla dabom eyök ki̱ bök (12).
14 Mik pë' isué̱ tö, ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús
tö, eta̱ ie'pa iché:

—Moki̱ wëm wì̱ dör Skëköl tteköl
cheke ká̱ ia̱ia̱ë tö idatse̱ e'.

15 Erë Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa wa̱
ie' mi'ketse̱r diché wa tkèka̱ blu'ie, e'
kue̱ki̱ ie' mía̱ne ka̱bata a̱ e̱' tsu̱ka̱t ekörla.

Jesús shké di' kí̱

(Mateo 14.22-27; Marcos 6.45-52)

16 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökat-
apa bite̱yalne dö̀ batsöri a̱. 17 Jesús
ichétke ie'pa a̱ tö kȅ ye' panar. Ká̱ ttse-
newa̱tke eta̱ Jesús ka̱m döne, e' kue̱ki̱
ie'pa e̱' iéka̱rak kanò a̱ ta̱ imichorak bat-
söri wi̱she̱t dö̀ Cafarnaúm. 18 E' wösha̱ ta̱
siwa̱' bitsi̱neka̱ tai̱ë, e' tö di' u̱yeke tai̱ë.
19 Mik ishkérak dö̀ kilómetro ske̱l ö teröl
e' ulatök, eta̱ ie'pa isué̱ tö Jesús shkörat-
se̱ ie'pa kke̱r di' ki̱. E' tö ie'pa suawé̱. 20 Ie'
iché ie'pa a̱:

—¡Kȅ a' suanuk! Ye' idir.

21 Ie'pa ttsë'ne buaë ie' ikiökwa̱ kanò a̱,
e' wösha̱ ta̱ idemirak wé̱ imi'kerak ee̱.

Pë' tö Jesús yuleke

22 Bule es ta̱, pë' a̱te̱ batsöri wi̱she̱t,
e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús ttökatapa
mineyal kanò àr ee̱ etö ȅ, e' ki̱, erë
Jesús kȅ minea̱ ittökatapa ta̱. 23 Eta̱ kanò
skà datse̱ tseë Tiberias, e' irine tsi̱netkla
wé̱ ie'pa pan ña' mik Jesús wëstela yë'
Skëköl a̱ pan ki̱ eta̱ ee̱. 24 Mik pë' isué̱
tö ie' ena ittökatapa kȅ ku̱'ia̱, eta̱ ie'pa
e̱' iéka̱ kanò demi tai̱ë ese ki̱ ta̱ imíyal
Cafarnaúm iyulök.

Jesús dör chkè tö se̱ne michoë meke e'

25 Mik pë' demi batsöri wi̱she̱t, eta̱
ie'pa tö Jesús kué̱ ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:

—A S'wöbla'u̱kwak, ¿mik be' dë'bitu̱
íe̱?

26 Ie' iiu̱té:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kȅ ku̱' ye'
yulök, ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱yö, e' wà a̱ne
a' é̱na e' kue̱ki̱. A' tö chkè ña' tai̱ë, e' ȅ
kue̱ki̱ a' tso' ye' yulök. 27 Kȅ a' kaneblök
chkè e̱rta̱'wa ese skéie. A' kaneblṓ chkè
kȅ e̱rta̱'wa tö se̱ne michoë meke a' a̱, ese
skéie. Chkè e' meraë ye' dör S'ditsö Alà e'
tö, ye' Yḗ dör Skëköl e' tö iké̱wö me' ye'
a̱ e' kue̱ki̱.

28 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ì wè̱mi sa' tö a̱s ì kiane Skëköl ki̱
ese u̱ sa' tö?

29 Ie' tö iiu̱té:

—Skëköl tö ye' patkë' e' ki̱ ikiane tö a'
e̱rblö̀ ye' mik. E' ȅ kiane ie' ki̱.

30 Ie'pa tö iché ie' a̱:

—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö a̱s sa'
tö isa̱ù̱ ta̱ sa' e̱rblö̀ be' mik? ¿Ì wè̱mi be'
tö? 31 Se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö ì kiè
maná e' ña' ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ee̱.
E' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ ichè:
‘Moisés tö ie'pa dë' chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e'
wa.’
32 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö Moisés kë̀ wa̱
chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e' mène a' yë́pa bak
e'pa a̱. Ye' yë́ tö chkè e' me' ie'pa a̱. Erë
chkè chökle datse̱ ká̱ jaì a̱ e' watkeke ie'
tö a' a̱. 33 Chkè chökle meke Skëköl tö, e'
dör yi datse̱ eköl ká̱ jaì a̱ tö se̱ne michoë
mèmi sulitane a̱ e'.
34 Ie'pa tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, chkè e' mú sa' a̱ ke̱kraë.
35 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' dör chkè tö se̱ne michoë meke e'.
Yi bitu̱ke ye' ska' ena ie̱rblöke ye' mik,
ese kë̀ tepaia̱ bli tö, ñies ese kë̀ e̱rsirpa-
ia̱. 36 Erë e' dör we̱s ye' tö a' a̱ ichétke tö
erë́ a' wa̱ ye' su̱ule a' wöbla wa, erë a' kë̀
e̱rblöku̱' ye' mik. 37 Wé̱pa me' ye' Yë́ tö
ye' a̱, esepa ko̱s bitu̱raë ye' ska' ta̱ wé̱pa
bitu̱ke ye' ska', esepa kë̀ watepattsa̱yö.
38 Ye' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' kë̀ dë'bitu̱ ì kiane
ye' wák ki̱ e' u̱k. Ye' dë'bitu̱ ì kiane yi tö
ye' patkë' e' ki̱ e' u̱k. 39 Yi tö ye' patkë',
e' ki̱ ikiane tö wé̱pa ko̱s me'itö ye' a̱,
esepa kë̀ wé̱ne we'ikö̀yö. E' kue̱ki̱ ie'pa
kë̀ watepattsa̱yö. E' skéie ie' ki̱ ikiane
tö ie'pa ko̱s shke̱'wè̱ka̱neyö aishkuö ta̱
mik ká̱ i' e̱newa e' ké̱wö ska'. 40 Ye' Yë́
ki̱ ikiane tö wé̱pa tö ye' sué̱ ena e̱rblé
ye' mik, esepa ko̱s se̱r michoë ke̱kraë.
Ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö aishkuö ta̱ mik ká̱
i' e̱newa e' ké̱wö ska'.
41 Jesús tö ichétke: “Ye' dör chkè datse̱
ká̱ jaì a̱ e'.” E' kue̱ki̱ ie'pa ukyënemi ie' ki̱
suluë. 42 Ie'pa tö iché:
—¿I' kë̀ dör Jesús dör José alà e'? Iyë́
ena imì su̱ule se' wa̱ buaë. ¿We̱s ie' tö
ichèmi tö ie' datse̱ ká̱ jaì a̱?
43 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ a' ukyënukia̱ ye' ta̱. 44 Kë̀ yi
bitú̱pa ye' ska', ye' Yë́ tö ye' patkë', e'
kë̀ wa̱ idë' e̱'ma. Wé̱pa bite̱ ye' Yë́ wa̱,
e'pa shke̱'we̱raka̱neyö mik ká̱ i' e̱rke-
watke eta̱. 45 Skëköl yëkkuö kitule it-
tekölpa wa̱ e' tö ichè: ‘Skëköl tö ie'pa ko̱s
wöbla'we̱raë.’ Es wé̱pa tö ye' Yë́ ttö̀ ttse-
ta̱', ñies e̱' wöblau̱ta̱' ie' wa, esepa ko̱s
bitu̱raë ye' ska'.
46 “Kë̀ yi wa̱ Skëköl su̱ule. Erë ye'
dë'bitu̱ ie' ska', e' kue̱ki̱ ye' ë̀ wa̱ ie' su̱ule.
47 Moki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö wé̱pa e̱rblé ye'
mik, esepa se̱r michoë ke̱kraë. 48 Ye' dör
chkè tö se̱ne michoë meke e'. 49 A' yë́pa
bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa tö chkè kiè maná e'
ña' ká̱ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska', erë ie'pa
durulune. 50 Erë chkè datse̱ ká̱ jaì a̱, e'
cheke ye' tö a' a̱. Wé̱pa tö chkè e' ñé, e'pa
kë̀ duö̀pawa̱. 51 Erë chkè tö se̱ne michoë
meke datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör ye'. Wé̱pa tö
chkè e' ñé, e'pa se̱r michoë. Chkè mer-
aëyö ie'pa a̱, e' dör ye' wák chkà, e' mer-
attsa̱yö ttèwa̱ a̱s ká̱ ulitane wakpa isiepa
e̱rblé ye' mik, esepa se̱r michoë.”
52 Eta̱ ie'pa ñì iu̱témi:
—¿We̱s ie' tö ichkà mèmi se' a̱ katè?
53 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ tö ye'
dör S'ditsö Alà, e' chkà katè, e' pë́ yè, e'
ta̱ se̱ne michoë kë̀ dö̀pa a' ulà a̱. 54–55 Ye'
chkà e' dör chkè chökle, ye' pë́, e' dör
di'yè chökle. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ye' chkà
katé, ye' pë́ yé, esepa ulà a̱ se̱ne michoë
detke. Aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke,
eta̱ ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö. 56 Wé̱pa tö ye'
chkà katé, ye' pë́ yé, esepa bàtse̱ buaë ye'
mik. Ñies ye' bàtse̱ buaë ie'pa mik. 57 Ye'
yë́ tö ye' patkë' e' se̱rke iwák mik. Ie' mik
ye' se̱rke. Es ñies wé̱pa tö ye' chkà katé
esepa se̱rke ye' mik. 58 Chkè dë'bitu̱ ká̱ jaì
a̱, e' chök ye' tso' a' a̱. Chkè e' kë̀ dör we̱s
chkè kiè maná ña' a' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa tö e' es. Ie'pa tö iña' erë ie'pa duru-
lune. Erë wé̱pa tö chkè cheke ye' tö a' a̱
e' ñé, esepa se̱r michoë.

59 Ttè e' wa Jesús tö ie'pa wöbla'wé̱ ju-
diowak ñì dapa'wo̱ wé tso' Cafarnaúm e'
a̱.

Jesús ttè batamik se' se̱r michoë

60 Pë' shköke tai̱ë Jesús ta̱, e'pa tö ttè
ñe' ttsé ta̱ ichérakitö:
—Ttè e' dör darërë. ¿Yi tö iklö'wè̱mi?
61 I̱ma ie'pa tso' ichök e' sué̱wa̱itö. E'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ttè e' kue̱ki̱ a' é̱na ye' wataktsa̱?
62 Ye' dör S'ditsö Alà, e' míka̱ne ká̱ jaì a̱
wé̱ ye' datse̱ ee̱, e' mú sué̱ a' tö, e̱'ma e' je'
ta̱ ¿a' e̱rblö̀mi ye' mik? 63 Wiköl Batse'r tö
se̱ne michoë meke sia̱. Ì we̱ke s'ditsö tö,
ese kë̀ dör ìie bua'. Ttè wa a' pattekeyö e'
wà datse̱ Wiköl Batse'r wa. Ttè e' klö'wé̱
a' tö, e' ta̱ a' se̱r michoë. 64 Erë a' we̱lepa
kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik.
Wé̱pa kë̀ e̱rblöku̱' ie' mik ena yi tö ie'
mekettsa̱ e' jche̱rtke ie' wa̱ ke̱we, e' kue̱ki̱
ie' tö ichè es. 65 Ie' tö ikí̱ ché:
—E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ yi
bitú̱pa ye' ska', ye' Yḗ kë̀ wa̱ imène e' ta̱.
66 E' ukuöki̱ ta̱ tai̱ë pë' shköke Jesús
ta̱, e' kibiiepa tö iméa̱t, kë̀ shkö̀ia̱ ie' ta̱.
67 Eta̱ Jesús tö ittökatapa dabom eyök ki̱
böl (12), e'pa a̱ ichaké:
—¿A' shkakmi ñies ye' yöki̱?
68 Eta̱ Simón Pedro tö iiu̱té:
—A Skëkëpa, ¿yi ta̱ sa' mi'mi? Be' ttè
ë̀ wa sa' se̱r michoë. 69 Sa' e̱rblétke be'
mik. Sa' wa̱ ijche̱r moki̱ë tö be' dör yi dör
batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
70 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—A' dabom eyök kí̱ böl (12), e' shu̱kit
ye' tö, erë a' eköl dör bḗ icha.
71 Mik Jesús tö e' ché eta̱ Judas chéitö.
E' dör Simón Iscariote e' alà. Ie' dör Jesús
ttökatapa dabom eyök kí̱ böl (12) e' eköl
erë ie' tö Jesús wömekettsa̱.

Jesús ëlpa kë̀ e̱rblëne ie' mik

7 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús shköke Galilea.
Judiowak wökirpa é̱na ie' ttakwa̱,
e' kue̱ki̱ ie' kë̀ shkak Judea. 2 Erë ju-
diowak tö ka̱wö tkö'we̱ke kiekerakitö
Úla Ké̱wö, e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö Judea,
e' dewa̱tke tsi̱net. 3 E' kue̱ki̱ Jesús ëlpa tö
ie' a̱ iché:
—Kë̀ be' e̱ tsu̱ka̱t íe̱. Be' yú Judea a̱s ì
kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke be' tö, e' wà sa̱ù̱ be'
ttökatapa se̱rke ee̱ e'pa tö. 4 Yi ki̱ ikiane
tö s'male̱pa tö iki̱kèka̱ tai̱ë, ese tö íyi ko̱s
wé̱ sulitane wörki̱. Moki̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
o̱rmi be' a̱, e' ta̱ iú̱ sulitane wörki̱.
5 Jesús ëlpa kë̀ e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱
ie'pa tö iwayué es. 6 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ka̱m ye' ké̱wö döka̱, erë a' ka̱wö ko̱s
ese dör buaë. 7 Wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè
esepa kë̀ a̱ a' su̱nuk suluë. Erë ye' tso'
ie'pa a̱ ichök tö ì wambleke ie'pa tö, ese
dör suluë. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ye' a̱r suluë.
8 A' yúshka Úla ké̱wö tkö'we̱kerakitö e' a̱.
Ye' ké̱wö ka̱m döka̱, e' kue̱ki̱ ka̱m ye' mi'.
9 E' chéitö ta̱ ie' e̱ tsé̱a̱t Galilea.

Jesús mía̱ Jerusalén Úla ké̱wö tkö'u̱k

10 Jesús ëlpa míyal, e' ukuöki̱ ta̱ ñies
ie' mía̱. Erë ie' mía̱ bèrë, kë̀ e̱' kkayëule.
11 Ké̱wö tkö'we̱ke, e' shu̱a̱ judiowak
wökirpa tso' ie' yulök. Ie'pa tö ichaké:
—¿Wé̱ ie' tso'?
12 Pë' dapane tai̱ë ee̱, e'pa tö Jesús
cheke ñì a̱ bër ñì kukuò̱ a̱. We̱lepa tso'
ichök: “Jesús dör buaë.” Erë we̱lepa tso'
ichök: “Ie' kë̀ dör buaë. Ie' tö se' ki̱teke.”
13 Erë ie'pa suane judiowak wökirpa
yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ ttöku̱' darërë.
14 Mik iké̱wö tkö'we̱kerakitö, e'
döketke sha̱böts, eta̱ Jesús dewa̱ Skëköl
wé a̱ ta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mi. 15 Eta̱
judiowak wökirpa tkirulune iweblök
iki̱ttsök ta̱ ichérakitö:
—Ie' kë̀ yöule ¿we̱s e' wa̱ ttè jche̱r tai̱ë?
16 Jesús tö iiu̱té:
—Ttè wa a' wöbla'we̱ke ye' tö, e' kë̀ dör
ye' wák ttè, e' dör Skëköl tö ye' patkë'
e' ttè. 17 Yi e̱' chétke ì kiane Skëköl ki̱
e' wà u̱k, ese wa̱ ijche̱rdaë tö ttè wa
s'wöbla'we̱keyö, e' dör Skëköl ttè. Ie' kë̀
tö ibikeitsepa tö e' dör ye' wák ttè ë̀. 18 Yi

ttöke iwák e̱r wa, ese ki̱ ikiane tö pë' tö ie'
ki̱kèka̱. Erë wé̱ ki̱ ikiane tö yi tö ipatkë'
e' ki̱karka̱, ese ttö̀ moki̱ kë̀ ka̱chöta̱'.
19 “Sulitane wa̱ ijche̱r tö Moisés tö
Skëköl ttè dalöiëno e' méa̱t se' a̱. Erë a'
ulitane kë̀ tö iwà dalöiè. ¿Ì kue̱ki̱ a' ki̱ ye'
kiane ttèwa̱?”
20 Eta̱ pë' tso' tai̱ë ee̱, e'pa tö iiu̱té:
—Be' a̱ aknama tso'. ¿Yi é̱na be'
ttakwa̱?
21 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' tö etökicha e̱no
diwö a̱, e' tö a' ulitane tkiwé̱wa̱. 22 Moisés
tö ttè dalöiëno me'a̱t a' a̱ tö a' ala'r wëpa
ko̱s wakyuö́ö itóttola kkuölitla tèe tsir e'
wa ká̱ de iki̱ pàköl (8) eta̱. (Ñermata se'
wa̱ ijche̱r tö ttè e' kë̀ mène Moisés wa̱,
imène a' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë Moisés yöki̱
e'pa a̱.) Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè tö kë̀
a' ka̱wö ta̱' kaneblök e̱no diwö a̱. Erë mik
ká̱ de ala'rla ki̱ pàköl, e' a̱ne e̱no diwö a̱,
eta̱ a' tö a' ala'rla wakyueta̱' e̱no diwö a̱.
23 A' a̱ ka̱wö ta̱' alala wakyuök e̱no diwö
a̱ Moisés ttè dalöioie, e' ta̱ ¿we̱s a' ulurmi
ye' ki̱, ye' tö wëm eköl bua'wé̱ne wa'ñe
e̱no diwö a̱ e' ki̱? 24 Kë̀ s'kkatar is iwër e'
ë̀ wa. E' skéie itö̀ yulö́ yësyësë.

Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'

25 Jerusalén wakpa we̱lepa tö ichaké:
—¿Wëm wí̱ kë̀ yuleku̱' s'wökirpa tö
ttèwa̱? 26 Isa̱ú̱, wí̱ idur ttök sulitane
wörki̱ eta̱ ie'pa kë̀ tö ì chè ie' a̱ yës. ¿A'
iché, s'wökirpa tö iklö'wé̱ tö moki̱ ie' dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'? 27 Erë
se' wa̱ ijche̱r buaë tö wé̱ ie' datse̱. E' skéie
mik wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dat-
se̱, eta̱ kë̀ yi wa̱ ijche̱rpa tö wé̱ idatse̱.
28 Jesús tso' s'wöbla'u̱k Skëköl wé a̱.
Mik e' tö ttè e' ttsé, eta̱ ichéitö a̱neule:
—A' ibikeitseke tö a' wa̱ ye' su̱ule buaë.
A' ibikeitseke tö a' wa̱ ijche̱r buaë tö wé̱
ye' datse̱. Erë ye' kë̀ dë'bitu̱ ye' wák e̱r
wa. Yi tö ye' patkë'bitu̱ e' mik s'e̱rblö̀mi,
ie' kë̀ su̱ule a' wa̱. 29 Erë ye' datse̱ ie' ska',
e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ie' su̱ule buaë. Ie' tö ye'
patkë'bitu̱.
30 Ie'pa tö ima'wé̱ klö'wè̱wa̱, erë ka̱m
ie' ké̱wö döka̱, e' kue̱ki̱ kë̀ yi ulà dë'wa̱
iska'. 31 Erë tai̱ë pë' e̱rblé ie' mik e'pa tö
iché:
—Kë̀ yi skà a̱ ì kë̀ o̱r yi ese o̱nuk tkö̀ka̱
Jesús tö iwé̱ e' tsa̱ta̱. Ie' wake' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.

Fariseowakpa é̱na Jesús klö'wa̱kwa̱

32 Jesús cheke pë' tö bë̀rë ñì kukuö̀
a̱, mik e' ttsé fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa
ena sacerdotepa wökirpa, e'pa tö Skëköl
wé shkëkipa patké iklö'u̱kwa̱. 33 Jesús tö
iché:
—Ye' tso'ia̱ a' ta̱ bërbër ë̀me ta̱ ye'
mía̱ne yi tö ye' patkë'bitu̱ e' ska'. 34 A' tö
ye' yuleraë, erë a' kë̀ tö ye' kue̱pa. A' kë̀
döpaka̱ wé̱ ye' mírö ee̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀ tö
ye' kue̱paia̱.
35 Ta̱ judiowak wökirpa ñì chaké:
—¿Wé̱ ie' wí̱ mi'kea̱, e' kë̀ kue̱pa se' tö?
¿A' ichè imi'kea̱ wé̱ judiowak mineyal
se̱nuk ká̱ kua̱'ki̱ wakpa shu̱a̱ ese ska' pë'
kë̀ dör judiowak, esepa wöbla'u̱k? 36 Ie'
tö iché: ‘A' tö ye' yuleraë, erë a' kë̀ ye'
kue̱pa. A' kë̀ döpaka̱ wé̱ ye' mírö ee̱, e'
kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' kue̱paia̱.’ ¿I̱ma e' wà
kiane chè?

Se' e̱r a̱ ituöraë tai̱ë we̱s di' klö̀ka tuö̀ es

37 Iké̱wö tkö'we̱ke judiowak tö, e'
ké̱wö bata e' dör ibua'ie, e' ké̱wö Jesús
e̱' kéka̱ ta̱ ichéitö a̱neule:
—Wé̱pa e̱rsine, esepa shkö́ ye' ska'
di'yök. 38 Wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa ta̱
itköraë we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e'
tö ichè: “Ie'pa e̱r a̱ ituöraë tai̱ë we̱s di'
klö̀ka tuö̀ es.”
39 Mik Jesús tö di' klö̀ka ché, eta̱ ie' tso'
Skëköl Wiköl merdaë wé̱pa e̱rblé ie' mik
esepa a̱, e' chök. Erë e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m
Jesús mi'ka̱ne iyë́ ska' olo ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱
ka̱m Skëköl Wiköl mer.

Judiowak ttè chilineka̱ Jesús batamik

40 Wé̱pa tö ttè e' ttsé, e'pa we̱lepa tö
iché:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl tteköl dat-
se̱ e'.
41 We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'.
Erë we̱lepa skà tö icheke:
—Au, kȅ idör e'. Wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' kȅ bitù̱pa Galilea. 42 Skëköl
yëkkuö tö ichè tö ibitu̱raë se' blú bak
David e' ditséwö wa, ñies ibitu̱raë Belén
wé̱ David bak se̱nuk ee̱.
43 Es ie'pa ttè chilineka̱ Jesús batamik.
44 Ie'pa we̱lepa é̱na iklö'wa̱kwa̱, erë kȅ yi
ulà dë'wa̱ ie' ska'.

Judiowak wökirpa kȅ e̱rblëne Jesús mik

45 Skëköl wé shkëkipa dë'bitu̱ Jesús
klö'u̱kwa̱, e'pa dene fariseowakpa ena
sacerdotepa wökirpa ska', eta̱ e'pa tö
ichakérak ishkëkipa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' kȅ wa̱ Jesús dë'?
46 Ishkëkipa tö iiu̱té:
—¡Sa' kȅ wa̱ yi ttsëule ttök we̱s wëm e'
ttȍ es!
47 Fariseowakpa tö iché ie'pa a̱:
—¿Ñies a' e̱' mettsa̱ ki̱tö'wè̱? 48 ¿I̱ma
a' ibikeitsè tö s'wökirpa ö fariseowakpa
e'pa we̱le e̱rblé ie' mik? 49 Pë' ësepa
kȅ wa̱ Moisés ttè dalöiëno su̱ule, es-
epa e̱' mukettsa̱ ki̱tö'wè̱. Erë ie'pa
kichatënettsa̱tke.
50 Erë fariseowak eköl kiè Nicodemo
dë'rö Jesús sa̱u̱k nañewe, e' tö iché ie'pa
a̱:
51 —Ttè mène se' a̱ dalöiëno, e' tö
ichè kȅ se' ka̱wö ta̱' yi wömuktsa̱ we'ikè
ka̱m itȍ yulȍttsa̱sö buaë e' yöki̱. Es se'
wa̱ ijche̱r tö ì sulu wambléitö ö kȅ iwa̱
iwamblëne.
52 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—¡Wësua ñies be' dör Galilea wak!
Skëköl yëkkuö sa̱ú̱ bua'ie, eta̱ be' isue̱raë
tö Skëköl tteköl kȅ karpaka̱ yës Galilea.

Alaköl eköl tö ise̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱

53 [Eta̱ ie'pa ulitane mía̱ne iu a̱.
8 Erë Jesús mía̱ Olivo ké̱bata a̱. 2 Bule
es bla'mi ie' dene Skëköl wé a̱ ta̱ pë'
ulitane debitu̱ ie' ska'. Ie' e̱' tkése̱r ie'pa
wöbla'u̱k.
3 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
ena fariseowakpa de ie' ska'. Ie'pa
wa̱ alaköl eköl ku̱newa̱ ise̱newa̱bak
dalöse̱u̱kwa̱ e' debitu̱. Ie'pa tö iké e̱'
duökse̱r sulitane wörki̱. 4 Ie'pa tö iché
Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, alaköl i' ku̱newa̱
ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱. 5 Ttè dalöiëno
me'a̱t Moisés tö se' a̱, e' tö se' ké alaköl
i'se ttökwa̱ ák wa. ¿I̱ma e' chè be' tö?
6 Ie'pa tö Jesús a̱ ichaké ima'wo̱ie tö
i̱ma ie' tö iu̱tèmi ikkatoie. Erë Jesús e̱'
wöéwa i̱ski̱ ta̱ iulatska wa ishtémiitö i̱ski̱
we̱s íyi shtèsö yëkkuö ki̱ es. 7 Ie'pa tö ikí̱
chaké ia̱. Ie̱' wöduéka̱ ta̱ ichéitö:
—A' wé̱ kȅ wa̱ ì sulu wamblëule yës,
ese tö ák tsá̱ u̱yö́ ie' ki̱.
8 Eta̱ Jesús e̱' wöéwane i̱ski̱ ta̱
ishtémineitö i̱ski̱. 9 Mik ie'pa tö ttè
e' ttsé, eta̱ ì sulu wambleke ie'pa
tö, ese a̱ne ie'pa é̱na ta̱ imíyal eköl
eköl. Ikëkëpa míyal ke̱we, e' itöki̱
iduladulapa. Bata ekkë ta̱ alaköl ȅ
a̱te̱ dur Jesús wörki̱. 10 Eta̱ Jesús e̱'
wöduéka̱ne ta̱ ie' a̱ ichakéitö:
—A tayë, ¿wé̱ ie'pa? ¿Yi a̱te̱ be'
kkatök?
11 Ie' tö iiu̱té:
—A këkëpa, kȅ yi a̱te̱.
Jesús tö iché ia̱:

—Ye' ñies kë̀ tö be' kkatè. Be' yúshka. Kë̀ ì sulu skà wamblaria̱.]§

Jesús dör we̱s ká̱ olo es sulitane a̱

12 Eta̱ Jesús tö iskà chéne pë' a̱:
—Ye' dör ká̱ ulitane wakpa a̱ we̱s ká̱
olo es. Wé̱pa e̱' yué ye' ttökataie, esepa
se̱r michoë ká̱ olo e' a̱. Ie'pa kë̀ se̱rpaia̱
we̱s s'shkö̀ stui a̱ es.
13 Fariseowakpa tö iché ie' a̱:
—Be' wák tso' e̱' tté chök, e' kue̱ki̱ be'
ttö̀ kë̀ wà ta̱'.
14 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—E' yëne tö ye' e̱' tté chöke, erë i̱ma
ye' e̱' chöke e' wà ta̱'. Ye' wa̱ ijche̱r wé̱
ye' datse̱, ñies wé̱ ye' michoë, erë e' kë̀
jche̱r a' wa̱. E' kue̱ki̱ i̱ma ye' e̱' chö̀ e' wà
ta̱'. 15 A' tö ye' bikeitseke we̱s a' wakpa
ka̱bikeitsö̀ es, e' kue̱ki̱ a' tö ye' kkateke
tö ye' dör ka̱chökwak. Erë ye' kë̀ tö yi
bikeitseta̱' es. Ye' kë̀ dë'bitu̱ yi shu̱lök, ye'
dë'bitu̱ s'tsa̱tkök. 16 Erë mik ye' tö s'shu̱lè,
eta̱ ye' kë̀ tö s'shu̱leta̱' ekörla, e' kue̱ki̱ ye'
tö s'shu̱leraë yësyësë. Ye' yë́ tö ye' patkë',
e' tso' ye' ta̱ s'shu̱lök. 17 Ttè dalöiëno tö
ichè tö s'ditsö böl tso' ittekölie, e'pa tö
iché ñikkëë, e' ta̱ ie'pa ttè wà ta̱'. 18 Es
e', ye' dör ye' wák tteköl. Ñies ye' Yë́ tö
ye' patkë', e' dör ye' tteköl. E' kue̱ki̱ ye'
ttekölpa dör böl.
19 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' yë́ tso'?
Ie' iiu̱té:
—A' kë̀ wa̱ ye' su̱ule, ñies a' kë̀ wa̱ ye'
Yë́ su̱ule. A' mú wa̱ ye' su̱ule, e̱'ma ñies
a' wa̱ ye' Yë́ su̱ule.
20 Ttè ikkë ché Jesús tö itso' s'wöbla'u̱k
e' dalewa. Ie' tkër s'wöbla'u̱k Skëköl wé
a̱ wé̱ kalkuö tso' inuköl ioie mè Skëköl a̱
ee̱. Erë ka̱m ie' ké̱wö döka̱, e' kue̱ki̱ kë̀ yi
wa̱ iklönewa̱.

A' kë̀ dö̀pa wé̱ ye' mírö ee̱

21 Jesús tö iskà ché ie'pa a̱:
—Ye' mía̱ ta̱ a' tö ye' yuleraë, erë a'
duöralur ì sulu ko̱s wambleke a' tö e' a̱.
E' kue̱ki̱ kë̀ a' döpaka̱ wé̱ ye' mírö ee̱.
22 Eta̱ judiowak wökirpa tö iché:
—Ie' iché tö sa' kë̀ döpaka̱ wé̱ ie' mírö
ee̱. Ie' e̱' ttökewa̱ alè, e' kue̱ki̱ ie' iché es.
23 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' dör ká̱ i' wakpa ë̀, erë ye' dör ká̱
jaì wak. A' dör ká̱ í̱e̱ wakpa, erë ye' kë̀
dör ká̱ í̱e̱ wak. 24 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö ‘a' duöralur ì sulu ko̱s wambleke a' tö
e' a̱.’ A' kë̀ wa̱ iklöne tö ye' dör yi yë'bitu̱
ye' tö a' a̱ e', e' ta̱ a' duöralur ì sulu ko̱s
wambleke a' tö ese a̱.
25 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Yi be' dör?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör yi yë'bitu̱ ye' tö a' a̱ kuaë e'.
26 Tai̱ë ye' wa̱ ttè tso' a' kkatoie. Erë ì ko̱s
cheke ye' tö sulitane a̱ e' ttsëule ye' wa̱ yi
tö ye' patkë' e' kkö̀ a̱. Ie' ttè dör moki̱ë.
27 Erë ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱ne tö ie' tso'
iyë́ dör Skëköl, e' chök. 28 E' kue̱ki̱ ie' tö
iché ie'pa a̱:
—S'ditsö Alà, e' dör ye'. Mik a' tö ye'
batséka̱ krus mik, eta̱ a' tö isue̱raë tö yi
dör ye'. Ye' kë̀ tö ì wè̱pa ye' wák e̱r wa. Ì
cheke ye' Yë́ tö ye' a̱ tö ichö́, e' ë̀ chekeyö.
29 Yi tö ye' patkë' e' tso' ye' ta̱. Ì wër buaë
ie' wa, e' ë̀ we̱keyö, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ye'
meulea̱t ekörla.
30 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblé
ie' mik.

Se' yënettsa̱ ì sulu ulà a̱ Jesús batamik

31 Jesús tö iché judiowak e̱rblé ie' mik,
e'pa a̱:
—A' se̱rke ke̱kraë ye' ttè diki̱a, e' je'
ta̱ a' dör ye' ttökatapa chökle. 32 A' wa̱

§**8:11** Isalema ttè i' kë̀ ku̱' yëkkuö këchke kit Juan tö. E' ukuöki̱ ta̱ yile skà tö ime'ka̱ iki̱.

Skëköl ttè moki̱ e' jche̱rdaë buaë ta̱ e' tö
a' yerattsa̱, ì ulà a̱ a' klöulewa̱ e' yöki̱.
33 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Sa' dör Abraham aleripa. Sa' kề
klöulewa̱ ì ulà a̱. ¿We̱s be' tö ichèmi tö
sa' yërdattsa̱?
34 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö ì
sulu wambleke, esepa tso' klöulewa̱ se̱ne
sulu ulà a̱. 35 Erế s'klöulewa̱ kanè mé-
soie ese se̱rke iwökir ska', erë kề idör
iwökir yami e̱kka. Iwökir alà e' dör iyami
e̱kka ke̱kraë. 36 Ye' dör Skëköl Alà. Ye'
tö a' yéttsa̱ se̱ne sulu ulà a̱, e' ta̱ moki̱ a'
yënettsa̱. 37 Ye' wa̱ ijche̱r tö a' dör Abra-
ham aleripa, erë a' kề tö ye' ttè klö'wè̱, e'
kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. 38 Ì kkacheke
ye' Yế tö ye' a̱, ese cheke ye' tö a' a̱. Es
ñies a' tö iwambleke we̱s a' yế tö a' a̱
ikkacheke es.
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' yế bak ká̱ ia̱ia̱ë e' dör Abraham.
Erë ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' mú dör Abraham aleripa, e̱'ma a'
se̱rmi we̱s ie' se̱ne' es. 40 Ye' tö ttè moki̱
ché a' a̱ we̱s Skëköl tö ye' a̱ ikkaché es. E'
ề wé̱yö, erë a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. Ese kề
wamblëne Abraham wa̱. 41 A' e̱' wamblồ
we̱s a' yế e̱' wamblồ es.
Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—¡Sa' kề dör ñala̱ alé! ¡Sa' yế dör eköl
ề e' dör Skëköl!
42 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' datse̱ Skëköl ska', e' tso' íe̱. Ye'
kề dë' ye' wák e̱r wa. Ie' tö ye' patkë'.
E' kue̱ki̱ moki̱ ie' chốpa a' yế, e̱'ma ye'
dalërmi a' é̱na. 43 ¿Ì kue̱ki̱ a' kề é̱na ye'
ttè wà a̱ne? A' kề ki̱ ye' ttè kiane klö'wè̱,
e' kue̱ki̱ a' kề é̱na ye' ttè wà a̱ne. 44 A' yế
dör bế. A' dör ie' ala'r. A' dör ie' icha ta̱
a' e̱' wamblồ we̱s ie' ki̱ ikiane es. Ke̱kraë
ie' dör s'ttökwak. Ie' ttồ ko̱s e' dör ka̱chè
wöchka, e' kue̱ki̱ Skëköl ttồ moki̱, e' kề
wa ie' wöbatsö. Ie' dör ka̱chökwak, ie'
wák dër es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱chồ tai̱ë. Ie' dör
ka̱chè këköl. 45 Erë ye' tö ttè moki̱ chè a'
a̱, e' kue̱ki̱ a' kề tö ye' ttè klö'wè̱. 46 ¿A' wé̱
tö ikkachèmi tö ye' tö ì sulu wamblé? Ye'
tö ttè moki̱ cheke a' a̱, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kề
tö ye' ttè klö'wè̱? 47 Yi dör Skëköl icha,
ese tö ie' ttè ttsè e̱r bua' wa. Erë a' kề dör
ie' icha, e' kue̱ki̱ a' kề é̱na ie' ttè ttsak.

Abraham ka̱m ku̱r e' yöki̱ Jesús tso'tke

48 Eta̱ judiowak kề e̱rblëne Jesús mik,
e'pa tö iché ie' a̱:
—Mik sa' iché tö be' dör Samaria wak
suluë, e' a̱ aknama tso', eta̱ sa' tö iché
yësyësë.
49 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Au, kề ye' a̱ aknama ku̱'. Ye' tö ye' Yế
dalöieke, erë a' kề tö ye' dalöiè. 50 Ye' kề
ku̱' ì yulök ye' wák a̱ e̱' ki̱koka̱. Erë itso'
eköl, e' ki̱ ikiane tö a' tö ye' ki̱kèka̱. E' dör
s'shu̱lökwak. 51 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi
tö ye' ttè iu̱teke moki̱ë, ese kề duồpawa̱.
52 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—I̱'ñe je' sa' tö iklö'wé̱ moki̱ tö be' a̱ ak-
nama tso'. Abraham ena Skëköl ttekölpa
ko̱s durulune. ¿We̱s be' tö iché tö yi tö be'
ttè iu̱teke, esepa kề duồpawa̱? 53 ¿I̱ma
be' e̱rbikồ tö be' dör se' yế Abraham e'
tsa̱ta̱? Ie' blënewa̱ ñies Skëköl ttekölpa
ko̱s blërulune. ¿I̱ma be' e̱rbikồ tö be' dör
yi?
54 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' wák e̱' ki̱kökeka̱, e̱'ma e' kề dör
ìie bua'. Erë ye' Yế tö ye' ki̱kekeka̱, e' wák
cheke a' tö tö e' dör a' Këköl. 55 Erë a' kề
wa̱ ie' su̱ule. Ye' je' wa̱ isu̱ule. Ye' ichốpa
tö ye' kề wa̱ ie' su̱ule, e̱'ma ye' ka̱chồ su-
luë we̱s a' es. Moki̱ ye' wa̱ isu̱ule. Ie' ttè
iu̱tekeyö. 56 Abraham dör a' yế bak ká̱
ia̱ia̱ë e' tö ye' datse̱, e' ké̱wö sue̱raë, e'
kue̱ki̱ ie' ttsë'ne buaë. Ie' tö isu̱' ta̱ e' tö ie'
ttsëo̱' buaë.
57 Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—Ka̱m be' ki̱ duas dồ dabom ske̱yök
(50), eta̱ ¿we̱s be' ichèmi tö be' wa̱ Abra-
ham su̱ule?
58 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' tso'tke Abraham bak ká̠ ia̱ia̱ë e' yöki̱ ke̱we.
59 Eta̱ ie'pa tö ák klö'wé̱ ta̱ië Jesús toie.
Erë Jesús e̱' bléwa̱ ie'pa shu̱a̱ e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱.

Jesús tö s'ku̱ne eköl wöbla kë̀ wawër e' bua'wé̱ne

9 Jesús shkörami e' tö wëm ku̱ne' wöbla kë̀ wawër ese sué̱ eköl. 2 Eta̱
ittökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿yi tö ì sulu wamblë', e' nuí̱ kue̱ki̱ wëm i' ku̱ne' wöbla kë̀ wawër, ie' wák ö iyë́ ö imì?
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ idör tö ie' ö iyë́ ö imì tö ì sulu wamblë' e' nuí̱ kue̱ki̱. Ie' ku̱ne' es a̱s Skëköl diché ta̱ië e' wawër iki̱. 4 Yi tö
ye' patkë', e' kanè ka̱wöta̱ wè̱ se' tö ka̱wö ta̱'ia̱ se' a̱ e' dalewa. E' dör we̱s se' kaneblö̀ ñiwe es. Se' blënewa̱ eta̱ kë̀ se' a̱ ì kaneo̱neia̱. E' dör we̱s ka̱tuine s'ki̱ es,
kë̀ se' a̱ kaneblënukia̱. 5 Ye' tso'ia̱ ká̠ i' ki̱,
e' dalewa ye' dör we̱s ká̠ olo es sulitane e̱r ñi'wo̱ie.
6 Ie' tö iché o̱ne ta̱ ie' wiritué íyök ki̱, e'
wa ie' tö dö́chka yué. Ta̱ wëm kë̀ wöbla wawër e' wöbla ki̱ dö́chka e' tie̱itö. 7 Ta̱
ichéitö ie' a̱:
—Be' yú wöskuök di'dape kiè Siloé ee̱. (Siloé e' wà kiane chè: “patkëule”).
Wëm wöbla kë̀ wawër e' mía̱ ta̱ iwöskuée ta̱ iwöbla wawënene buaë ta̱
imía̱ iu a̱. 8 Pë' se̱rke ie' o̱'mik ena pë' wa̱
ie' su̱ule inuköl kak kiök e'pa ñì chaké:
—¿Wëm wí̱ kë̀ dör wëm e̱' tkökese̱r inuköl kak kiök e'?
9 We̱lepa tö iché:
—Tö́, ie' idir.
Erë we̱lepa skà tö iché:
—Au, kë̀ dör ie' erë́ ie' sù̱ idir.
Erë ie' wák tö iché:
—Tö́, ye' je' idir.
10 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s i' ta̱ be' wöbla wawënene?
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm kiè Jesús e' tö dö́chka yué, e'
tie̱itö ye' wöbla ki̱ ta̱ ichéitö ña: ‘Be' yú wöskuök di'dape kiè Siloé e' a̱.’ Eta̱ ye'
mía̱ wöskuée ta̱ ye' wöbla wawënene.
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ wëm e'?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ ye' wa̱ ijche̱r.

Wëm wöbla buanene e' kí̱ chaké ta̱ië fariseowakpa tö

13–14 Mik Jesús tö dö́chka yué ena
wëm wöbla kë̀ wawër e' bua'wé̱neitö, e' ké̱wö dör e̱no diwö. E' kue̱ki̱ wëm buanene e' tsé̱mirakitö fariseowakpa
ska'. 15 E'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s be' wöbla buanene?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm eköl tö dö́chka tié̱ ye' wöbla ki̱ ta̱ ye' wöskuée ta̱ ye' wöbla buanene.
16 Ie'pa we̱lepa tö iché:
—Wëm wé̱ tö e' wé̱ e' kë̀ wa̱ e̱no diwö dalöiëne, e' kue̱ki̱ e' wák kë̀ patkëne Skëköl wa̱.
Erë we̱lepa skà tö iché:
—Ie' chö́pa pë' sulusi, e̱'ma ¿we̱s ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱rmi ie' a̱?
Es ie'pa ttè chilineka̱.
17 Ie'pa tö iskà chakéne wëm buanene e' a̱:
—Ie' tö be' wöbla bua'wé̱ne, ¿i̱ma e' wák bikeitsè be' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' a̱ ta̱ ie' dör Skëköl ttekö̈l.
18 Erë ie'pa kë̀ é̱na iklö'wa̱k tö ie' bak wöbla kë̀ wawër ta̱ iwasue̱itö. E' kue̱ki̱
ie'pa tö imì ena iyë́ tsu̱k patké 19 ta̱ ie'pa
a̱ ichaké:
—¿Wëm i' dör a' alà? A' ichè tö ie' ku̱ne' wöbla kë̀ wawër, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱ iwöbla wasue̱itö?
20 Iyë́ ena imì tö iché ie'pa a̱:
—Sa' wa̱ ijche̱r buaë tö ie' dör sa' alà. Ñies sa' wa̱ ijche̱r tö iku̱ne wöbla kë̀ wawër. 21 Erë we̱s i̱'ñe ta̱ ie' wöbla buanene e' kë̀ ijche̱r sa' wa̱. Ñies kë̀ sa'

wa̱ ijche̱r yi tö ie' wöbla bua'wé̱ne. E' chakő ie' wák a̱. Ie' detke këchke. ¡Ie' wák tö ichèmi a' a̱! 22 Iyế ena imì e'pa suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es. Judiowak wökirpa tö iyë'bak ñì a̱ tö wé̱pa iklö'wé̱ tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', e' ta̱ esepa yekelur ie'pa tö ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱, kề kièwa̱ia̱ yës. 23 E' kue̱ki̱ iyế ena imì tö iché: “Ie' detke këchke. Ie' wák tö ichèmi a' a̱.”

24 Eta̱ ie'pa tö wëm buanene, e' skà kiéne ta̱ ie' a̱ ichaké:

—Be' ttő moki̱ë Skëköl wörki̱. Sa' wa̱ ijche̱r tö wëm tö be' bua'wé̱ne, e' dör pë' sulusi.

25 Wëm tö iiu̱té:

—Kề ye' wa̱ ijche̱r tö wëm e' dör pë' sulusi ö au. Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' bak wöbla kề wawër, erë i̱'ñe ta̱ ye' tö iwasué̱. E' ề jche̱r ye' wa̱.

26 Ie'pa tö iskà chakéne ie' a̱:

—¿We̱s be' wé̱itö? ¿We̱s ie' tö be' wöbla bua'wé̱ne?

27 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—E' chétkeyö a' a̱, erë a' kề é̱na ittsak. ¿Ìie a' ki̱ ikiane tö ye' tö iskà chè? Wësua ñies a' e̱' yuak ie' kléie.

28 Ie'pa tö ie' ché suluë ta̱ ichérakitö ia̱:

—Be' dör wëm e' ttökata, erë sa' dör
Moisés ttökatapa. 29 Sa' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl ut Moisés ta̱, erë wëm e', kề jche̱r sa' wa̱ wé̱ ie' datse̱.

30 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—¡Ì ché a' tö, e' tö ye' wökrawé̱wa̱!
Ie' tö ye' wöbla bua'wé̱ne ta̱ ¿we̱s a' kề
wa̱ ijche̱r wé̱ ie' datse̱? 31 Se' wa̱ ijche̱r
tö pë' sulusipa ttồ kề iu̱teta̱' Skëköl tö.
Erë wé̱pa tö Skëköl dalöieke ena ise̱rke
we̱s ie' ki̱ ikiane es esepa ề ttồ iu̱teke
ie' tö. 32 Ká̱ i' tsá̱ yöne e'ta̱mi kề yi wa̱
ittsëule tö se' ku̱ne wöbla kề wawër esepa wöbla buarta̱'ne. 33 Ie' kề patkőpa
Skëköl tö, e̱'ma kề ì o̱rpa ie' a̱.

34 Ie'pa tö iiu̱té:

—Be' ku̱ne', be' talane ì sulu ề a̱. ¿We̱s be' kësik deka̱ sa' wöbla'u̱k?

Eta̱ ie'pa tö itrë'wé̱shkar.

Wëm wöbla buanene e' e̱rblé Jesús mik

35 Jesús ittsé tö wëm wöbla buanene e' trë'wé̱shkar ie'pa tö Skëköl wé a̱. Mik ie' tö ikué̱ ta̱ ie' a̱ ichakéitö:

—¿Be' e̱rblé S'ditsö Alà mik?

36 Ie' tö iiu̱té:

—A këkëpa, ichő ña yi idir a̱s ye' e̱rblồ imik.

37 Jesús tö iiu̱té:

—Be' wa̱ isu̱ulebak; e' dör ye' tso' ttök be' ta̱ e'.

38 Eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ idalöiök ta̱ iché ia̱:

—A Skëkëpa, be' mik ye' e̱rblé.

39 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:

—Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'shu̱lök a̱s wé̱pa dör we̱s s'wöbla kề wawër es esepa wöbla wawër. Ñies ye' dë'bitu̱ wé̱pa e̱' chồ tö iwöbla wawër buaë esepa muka̱t we̱s iwöbla kề wawër es.

40 Mik fariseowakpa we̱lepa tso' ie' ska', e'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ichérakitö ia̱:

—¿I̱ma be' sa' bikeitsè? ¿Sa' dör we̱s s'wöbla kề wawër es?

41 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' mú wöbla kề wawër, e̱'ma ì sulu nuí̱ kề ku̱' a' ki̱. Erë a' tö icheke tö a' wöbla wawër, e' kue̱ki̱ a' ki̱ ì sulu nuí̱ tso'ia̱.

Obeja kkö'nukwak e' tté

10 Eta̱ Jesús tö iché: “Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö obeja ekiblökwakpa, esepa kề shkötа̱'wa̱ wé̱ obeja tso' wötëule, e' wékkö chökle a̱. E' skéie ie'pa shkökewa̱ bánet. Esepa dör akblökwakpa.
2 Erë wé̱ shkökewa̱ obeja wékkö chökle a̱, ese dör obeja kkö'nukwak chökle.
3 Obeja wékkö kkö'nukwak, ese tö obeja wékkö kköppeeke obeja kkö'nukwak a̱ ta̱ e' tö iobeja kieke ikiè wa etö etö. Obeja tö

ie' ttö̀ ttséwa̱ buaë, ta̱ ie' tö iyekelur
wé̱ itso'rak wötëule ee̱. 4 Obeja tö ie' ttö̀
ttséwa̱ buaë, e' kue̱ki̱ mik ie' tö iyélur
se̱raa̱, eta̱ imi'kerak ie' itöki̱. 5 Yi kë̀ su̱ule
ie'pa wa̱, ese kë̀ tö̀ie ie'pa tö. Ie'pa kë̀
wa̱ ese ttö̀ ttsëule, e' kue̱ki̱ ie'pa poneka̱
iyöki̱.”
6 Ttè e' pakè Jesús tö judiowak a̱, erë
ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱ne.

Jesús dör we̱s obeja kkö'nukwak buaë es

7 Ie' tö iskà ché ie'pa a̱: “Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö ye' wák dör we̱s obeja wötëule
ese wékkö es. 8 Pë' dë'bitu̱ ye' yöki̱ ke̱we
s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa dör we̱s
obeja ekiblökwakpa es, ie'pa dör pë' su-
luë. Erë wé̱pa dör we̱s ye' obeja es, es-
epa kë̀ wa̱ ie'pa ttö̀ ttsëne. 9 Ye' dör we̱s
obeja wékkö es, wé̱pa shkökewa̱ ye' wa,
esepa tsa̱tkërdaë. Ie'pa döraë we̱s obeja
shkökewa̱ dökettsa̱ne chkök kkö'naule
buaë ese es.
10 “Obeja ekiblökwakpa datse̱ iekiblök
ena ittökulur ie̱'u̱kwa, e' ë̀ wamblök
esepa datse̱. Erë ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱
se̱ne bua'ie muk a' a̱, e' dör se̱ne
michoë chökle. 11 Ye' dör we̱s obeja
kkö'nukwak buaë es, e' e̱' murattsa̱ ttèwa̱
iobeja tsa̱tkoie. 12 Erë wé̱ kaneblöke
inuköl dalërmik, ese kë̀ dör ikkö'nukwak
chökle. Ie' kë̀ dör obeja wák, e' kue̱ki̱ mik
chichi kañiru datse̱, eta̱ ie' tö obeja méa̱t
ta̱ itkashkar ta̱ chichi kañiru tö obeja
ttéwa̱ ta̱ imale̱pa poneka̱. 13 Wëm e' kë̀
tkine obeja ki̱. Ie' tkirke inuköl ë̀ ki̱, e'
kue̱ki̱ itkashkar.
14–15 “Ye' wák dör we̱s obeja
kkö'nukwak buaë es. Ye' Yḗ wa̱ ye' su̱ule
buaë, es ñies ye' wa̱ ie' su̱ule. Wé̱pa
dör ye' icha e'pa dör we̱s ye' obeja es,
ie'pa su̱ule ye' wa̱ buaë, ñies ie'pa wa̱
ye' su̱ule. Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ ie'pa
tsa̱tkoie. 16 Ñies ye' wa̱ ye' icha skà tso'
bánet, esepa dör ye' obejapa ñies, erë
ie'pa kë̀ dör a' ditséwö. Ie'pa döraë ye'
wa̱ ye' ska' ta̱ ie'pa tö ye' ttö̀ iu̱teraë
ta̱ iërdawa̱rak ye' icha tso' í̱e e'pa ta̱
ñita̱ echka ë̀me. Ye' ë̀ döraë ie'pa ko̱s e'
kkö'nukwakie.
17 “Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ e' shke̱r-
daka̱ne, e' kue̱ki̱ ye' Yḗ é̱na ye' dalër tai̱ë.
18 Kë̀ yi a̱ ye' duökwa̱. Ye' e̱' murattsa̱
ttèwa̱ ye' wák e̱r wa. Ye' a̱ ka̱wö mène
e̱' mottsa̱ ttèwa̱ ena shke̱noka̱ne we̱s ye'
Yḗ tö ye' patkë' iwà u̱k es.”
19 Mik judiowak tö ttè e' ttsé, eta̱
ie'pa ttè chiliwé̱ka̱ne. 20 Ie'pa kibiiepa tö
icheke:
—¡Ie' dör a̱li̱ie! ¡Ie' a̱ aknama tso'! ¿Ìie
a' tö ittö̀ ttseke?
21 Erë imale̱pa tö icheke:
—¡Yi a̱ aknama tso', ese kë̀ ttö̀ es! Ak-
nama kë̀ a̱ s'wöbla buanukne.

Judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik e'pa tö iwatéttsa̱

22 Tskiri ké̱wö de, eta̱ Jerusalén wakpa
tso' Skëköl wé batse'o̱ne ká̱ ia̱ia̱ë, e'
ké̱wö tkö'u̱k. 23 E' shu̱a̱ Jesús shkö̀dur
Skëköl wé ùle kiè Salomón ùle e' a̱. 24 Eta̱
judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik, esepa
iënewa̱ ie' pamik tai̱ë ta̱ ie'pa tö ie' a̱
ichaké:
—¿Ko̱s sa' tö be' ttè panemirö? Iwà chṓ
sa' a̱ yësyësë tö be' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' ö kë̀ be' dör e'.
25 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱, erë a' kë̀ e̱rblëne
ye' mik. Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö ye' Yḗ ttö̀
wa. E' tö ikkaché buaë sulitane a̱ tö yi dör
ye'. 26 Erë a' kë̀ dör ye' obeja, e' kue̱ki̱ a'
kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik. 27 Ye' obeja tö ye' ttö̀
ttseke. Ye' wa̱ ie'pa su̱ule buaë ena ie'pa
datse̱ ye' itöki̱. 28 Se̱ne michoë mekeyö
ie'pa a̱ ta̱ ie'pa kë̀ duö̀pawa̱ aishkuö ta̱.
Ie'pa kë̀ yërpattsa̱ia̱ yi a̱ ye' ulà a̱. 29 Ye'
Yḗ tö ie'pa me' ye' a̱ e' dör íyi ulitane tsa̱-
ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ yi a̱ ie'pa yërpattsa̱ ie' ulà
a̱. 30 Ie' ena ye', sa' dör eköl ë̀.

31 Eta̲ judiowak kȅ e̲rblëne Jesús mik,
e'pa tö ák skà klö'wé̲ne tai̲ë ie' toie. 32 Ie'
tö ie'pa a̲ iché:
—Ye' Yḗ batamik íyi buaë wé̲ ye' tö
tai̲ë a' wörki̲ ¿e' wé̲ kue̲ki̲ a' ki̲ ye' kiane
ttèwa̲ ák wa?
33 Ie'pa tö iiu̲té:
—Sa' kȅ é̲na be' ttakwa̲ íyi buaë wé̲ be'
tö ese kue̲ki̲. Sa' é̲na be' ttakwa̲ be' tö
Skëköl ché suluë e' kue̲ki̲. Be' dör s'ditsö
ȅ, erë be' e̲' chȍ tö be' dör Skëköl.
34–36 Ie' iiu̲té:
—¿We̲s a' tö ye' kkateke ttè e' ki̲?
¿A' kȅ é̲na ia̲ne tö ká̲ ia̲ia̲ë Skëköl
tö iyë' a' shu̲lökwakpa bak e'pa a̲: “a'
dör këkölpa”?[**] Ttè e' tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̲. Se' wa̲ ijche̲r tö yëkkuö e' dör
moki̲ ke̲kraë. Ie'pa wé̲pa a̲ Skëköl tö ittè
me'bak s'shu̲lök, esepa ki' ie' tö këkölpa,
e' yita̲ ye' kirmi buaë ie' alà. E' wà dör tö
ie' wák tö ye' klöo̲' ta̲ ye' patkë'bitu̲itö ká̲
i' a̲. ¿We̲s a' ichèmi tö ye' tö ie' ché su-
luë mik ye' iché tö ye' dör ie' alà eta̲? 37 Ì
kiane ye' Yḗ ki̲ tö ye' tö iwè̲, e' mú kȅ u̲k
ye' ku̲', e̲'ma kȅ a' e̲rblök ye' mik. 38 A' kȅ
e̲rblöku̲' ye' mik, erë ì we̲keyö, e' mik a'
e̲rblṓ a̲s a' wa̲ ijche̲r moki̲ tö ye' Yḗ ena
ye' sa' dör eköl ȅ.
39 Judiowak tö Jesús skà ma'wé̲
klö'wè̲wa̲, erë ie' tkashkar ie'pa yöki̲.
40 E' ukuöki̲ ta̲ Jesús mía̲ne Jordán
wi̲she̲t wé̲ Juan bak s'wöskuök ee̲. Ee̲
ie' e̲' tsé̲a̲t. 41 Tai̲ë pë' de ie' ska' ta̲
ichekerakitö:
—Juan kȅ wa̲, ì kȅ o̲r yi a̲ ese o̲ne, erë
wëm i' paka' Juan tö ko̲s e' dör moki̲.
42 Eta̲ tai̲ë pë' tso' ká̲ e' a̲, e'pa e̲rblé
Jesús mik.

Lázaro blënewa̲

11 Wëm tso' eköl duöke kiè Lázaro
se̲rke Betania. Ee̲ María ena iël
kiè Marta e'pa se̲rke. 2 María e' dör
Lázaro kutà tö Skëkëpa Jesús klȍ ki̲ kiȍ
masmas të'ka̲ ta̲ ipasio̲'wa̲itö itsa̲kö wa
e'. 3 Ie' ena Marta e'pa tö Jesús a̲ ichök
patké:
—A Skëkëpa, Lázaro dalër tai̲ë be' é̲na,
e' duöke.
4 Mik Jesús tö ittsé ta̲ ichéitö:
—Duè e' kȅ e̲' alȍpaka̲ iki̲ da'a̲. E' dör
buaë Skëköl olo kkachoie, ñies ye' dör ie'
Alà e' olo kkachoie.
5 Marta ena iël ena Lázaro, e'pa dalër
tai̲ë Jesús é̲na. 6 Erë mik ie' ittsé tö
Lázaro duöke, eta̲ ie' kȅ mìne iska'. Ie' e̲'
tsé̲a̲tia̲ dȍ ká̲ böt wé̲ itso' ee̲. 7 E' ukuöki̲
ta̲ ie' iché ittökatapa a̲:
—Mishkane Judea.
8 Ie'pa tö iché ie' a̲:
—A S'wöbla'u̲kwak, i' kukuie se' dë'rö
ee̲, ta̲ judiowak ki̲ be' kiane ttèwa̲ ák wa.
¿We̲s ee̲ be' shkakne?
9 Ie' tö ie'pa a̲ iché:
—Kȅ a' tkinuk e' ki̲. Ka̲m ye' ké̲wö
döka̲, e' kue̲ki̲ kȅ ì tkȍpa ye' ta̲. E' dör
we̲s ttè i' tö ichè es: Ká̲ ñiwe a̲ diwö tso'
döka̲ dabom eyök ki̲ böt (12). Ñiwe ta̲
ká̲ olo buaë, e' kue̲ki̲ se' shköke ñiwe, e'
ta̲ kȅ se' klastkërpawa̲. 10 Erë s'shköke ká̲
ttsettse a̲, e' ta̲ se' klastkërdaë. Ye' tso'ia̲
shkök we̲s s'shköke ñiwe es, e' kue̲ki̲ kȅ ì
tkȍpa ye' ta̲.
11 E' ukuöki̲ ta̲ ie' tö ichéne:
—Se' yami Lázaro kapowa̲, erë ye'
mi'ke ishke̲'u̲kka̲ne.
12 Eta̲ ittökatapa tö iché ie' a̲:
—A Skëkëpa, ie' kapowa̲, e' ta̲
ibuarmine.
13 Ie' tö Lázaro blënewa̲ e' ché ie'pa
a̲ es. Erë ittökatapa tö ibikeitsé tö ḗ
ikapowa̲. 14 E' kue̲ki̲ ie' tö ie'pa a̲ iché
yësyësë:
—Lázaro blënewa̲. 15 Erë a' kue̲ki̲ ye'
ttsë'ne buaë tö ye' kȅ ku̲' ee̲ a̲s a' e̲rblȍ
ye' mik. Mishka isa̲u̲k.
16 Eta̲ Tomás (e' kiè ñies Dídimo) e' tö
iché imale̲pa a̲:

[**]**10:34-36 *këkölpa:*** Si'kuaie ttè e' dör *dioses.*

—Mishka a̱s se' ttö̀wa̱ ie'pa tö Jesús ta̱.

Jesús dör s'duulewa̱ ese shke̱'u̱kka̱newak.

17 Mik Jesús demi Betania, eta̱ Lázaro
nu wötënewa̱, e' ki̱ ká̱ de tkël. 18 Beta-
nia a̱te̱ tsi̱net Jerusalén o̱'mik kilómetro
mañat ekkë. 19 Marta ena María akë
blënewa̱, e' ku̱eki̱ tai̱ë judiowak dë'bitu̱
ie'pa pablök. 20 Mik Marta wa̱ ijche̱newa̱
tö Jesús döketke ta̱ imía̱ iñale̱tsu̱k, erë
María a̱te̱ u a̱. 21 Ie' tö iché Jesús a̱:

—A Skëkëpa, be' chö̍pa tkër íe̱, e̱'ma
ye' akë kẽ̀ blënewa̱. 22 Ie' blënewa̱tke, erë
ye' wa̱ ijche̱r tö ì kié be' tö Skëköl a̱, e'
meraëitö be' a̱.

23 Ie' tö ie' a̱ iché:

—Be' akë blënewa̱ e' shke̱rdaka̱ne.

24 Marta tö iché ia̱:

—Ye' wa̱ ijche̱r tö ie' shke̱rdaka̱ne
aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke eta̱.

25 Jesús tö iché ie' a̱:

—Ye' dör s'duulewa̱ e' shke̱'u̱kka̱ne
wak. Ye' dör se̱ne michoë e' mukwak. Yi
e̱rblé ye' mik erẽ́ iblënewa̱tke, erë ishke̱r-
daka̱ne ta̱ ise̱r michoë. 26 Yi se̱rke ye' mik
e̱rblöke ye' mik, ese kẽ̀ duö̀pawa̱ aishkuö
ta̱. ¿E' klö'wé̱ be' tö?

27 Marta tö iiu̱té:

—A Skëkëpa, iklö'wé̱yö. Ye' tö iklö'wé̱
tö be' dör Skëköl Alà, be' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie cheke ká̱ iai̱-
a̱ë tö idatse̱ ká̱ i' ki̱ e'.

Jesús i̱é̱ wé̱ Lázaro nu blëne ee̱

28 Marta tö ttè e' ché o̱ne, ta̱ imía̱ iël
María kiök, ta̱ iché ie' kukuö̀ a̱:

—S'wöbla'u̱kwak detke. Ie' tö be' kié.

29 Mik e' ttsé María tö, eta̱ bet ie' e̱'
kéka̱ mía̱ Jesús sa̱u̱k. 30 Jesús tso'ia̱ wé̱
ie' tté Marta ta̱ ee̱. Ka̱m ie' döwa̱ wé̱
ie'pa se̱rke ee̱. 31 Mik wé̱pa tso' María u
a̱ ipablök, e'pa tö isué̱ tö ie' e̱' kéka̱ mía̱
bet, eta̱ ie'pa mía̱ itöki̱. Ie'pa ibikeitsé tö
ie' mía̱ i̱u̱k idëu̱tö nu blëne ee̱.

32 Mik María demi Jesús ska', eta̱ ie' e̱'
tkéwa̱ kuchë ki̱ iklö ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:

—A Skëkëpa, be' chö̍pa tkër íe̱, e̱'ma
ye' akë kẽ̀ blënewa̱.

33 Mik Jesús tö isué̱ tö María i̱u̱ke ena
wé̱pa debitu̱ ie' ta̱ e'pa i̱u̱keñak, eta̱ e' tö
ie' chkewé̱wa̱ tai̱ë shu̱te̱. 34 Ie' tö ie'pa a̱
ichaké:

—¿Wé̱ a' tö inú blë'wa̱?

Ie'pa tö iiu̱té:

—A Skëkëpa, be' shkö̍ isa̱u̱k.

35 Eta̱ Jesús i̱é̱. 36 Ie'pa tö iché:

—Isa̱ú̱. Ie' é̱na Lázaro dalër tai̱ë.

37 Erë ie'pa we̱lepa tö iché:

—Ie' tö wëm wöbla kẽ̀ wawër, e'
buao̱'ne ta̱ ¿ì ku̱eki̱ ie' kẽ̀ wa̱ ì o̱ne a̱s
Lázaro kẽ̀ blërwa̱?

Jesús tö Lázaro shke̱'wé̱ka̱ne

38 Eta̱ Jesús skà e̱rianeka̱ ta̱ idemi wé̱
Lázaro nu blëne ee̱. E' dör ákuk bërie.
Ák bërie bastkër, e' wa ákuk wötëulewa̱.
39 Jesús tö iché:

—Ák bastkër ákuk kkö̀ mik, e' skö̍ttsa̱
bánet.

Marta dör dëu̱tö kutà e' tö iché:

—A Skëkëpa, ká̱ detke tkël inú ki̱, e'
ku̱eki̱ suluë inú alanewa̱tke.

40 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' tö be' a̱ ichétke tö be' e̱rblé ye'
mik, e' ta̱ moki̱ be' tö Skëköl olo tai̱ë e'
su̱e̱raë.

41 Eta̱ ie'pa tö ák skéu̱ bánet ta̱ Jesús
wökéka̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö:

—A yé̍wö, ì kiéyö be' a̱ e' ttsébö.
E' ku̱eki̱ wëstela chekeyö be' a̱. 42 Ye'
wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë ì kiekeyö be' a̱, e'
ttsekebö. Erë ikiéyö be' a̱ pë' tso' tai̱ë íe̱,
e'pa kukua a̱s ie'pa tö iklö'ù̱ tö moki̱ be'
ye' patkë'.

43 E' chéitö o̱ne ta̱ ie' iché a̱neule:

—A Lázaro, ¡be' e̱' yö̍ttsa̱ se̱e̱!

44 Eta̱ Lázaro blënewa̱ e' dettsa̱ ttsë'ka.
Ie' ulà, ie' klö̀ parratulewa̱ datsi'tak wa.
Ñies iwö parratulewa̱ datsi'tak wa. Jesús
tö iché ia̱rak:

—Iparratulewa̱ datsi'tak wa, e' wötsö́ö
a̱s imi'a̱.

Judiowak tö Jesús ileritsé klö'wè̱wa̱

(Mateo 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)

45 Judiowak dë'bitu̱ María wapiöu̱k,
e'pa tö ì wé̱ Jesús tö e' sué̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
tai̱ë e̱rblé ie' mik. 46 Erë ie'pa we̱lepa
mía̱, ì wé̱itö, e' chök fariseowakpa
a̱. 47 Eta̱ fariseowakpa ena sacerdotepa
wökirpa, e'pa tö judiowak wökirpa kié
ta̱ iñi dapa'wé̱ka̱ ta̱ ichérakitö ñì a̱:
—¿We̱s se' tö Jesús wè̱mi? Ì kë̀ o̱r yi a̱
ese we̱keitö tai̱ë. 48 Se' tö ie' méa̱t es, e' ta̱
sulitane e̱rbloraë ie' mik ta̱ itkërdaka̱ se'
blúie. E' mú ttsé Roma wökirpa tö, e̱'ma
ie'pa bitu̱raë ta̱ Skëköl wé tskerawa̱rak-
itö, ñies se' judiowak e̱we̱rawarakitö.
49 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl kiè
Caifás, e' dör sacerdote kibi duas e' wa.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' kë̀ wa̱ ì jche̱r yës. 50 Ttsëskua a'
kë̀ é̱na ia̱ne tö wëm eköl è̱ duö̀wa̱ se' ju-
diowak skéie, e' dör bua'ie se' ko̱s e̱rwa
e' skéie.
51 Erë e' kë̀ yëne Caifás wa̱ iwák e̱r
wa. Ie' dör sacerdote kibi duas e' wa, e'
kue̱ki̱ Skëköl tö ie' ké ichök es ittekölie.
Ie' tö iché Skëköl ttekölie tö Jesús tter-
awa̱ judiowak ulitane skéie. 52 Kè̱ idör
judiowak è̱ skéie, ñies itterawa̱ Skëköl
ala'r ulitane se̱rke ká̱ wa'ñe e'pa skéie
a̱s ie'pa dò̱ judiowak ta̱ ñita̱ we̱s wakpa
etökicha è̱ es. 53 E' diwö ta̱ judiowak
wökirpa tö ka̱wö mé ñì a̱ Jesús ttowa̱.
54 E' kue̱ki̱ ie' kë̀ shkö̀ia̱ sulitane wösha̱
judiowak shu̱a̱. Ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ ká̱ kiè
Efraín ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi
se̱rku̱' ese ska' tsi̱net. Ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t it-
tökatapa ta̱.
55 Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto
e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net tkö'wè̱. Ju-
diowak se̱rke bánet e'pa tai̱ë dökemitke
Jerusalén e̱' batse'u̱kne ika̱wö tkö'u̱ke e'
yöki̱ we̱s ie'pa wöblar es. 56 Ie'pa tso'ie
Jesús yulök. Ie'pa ñì chakökerak Skëköl
wé a̱:
—¿I̱ma a' tö ichè, Jesús dò̀mi ka̱wö
tkö'u̱k ö kë̀ idò̀pa?
57 Fariseowakpa ena sacerdotepa
wökirpa, e'pa tö iché sulitane a̱ tö yi wa̱
ijche̱r tö wé̱ Jesús tso', e' ta̱ ibiyṓ chṓ sa'
a̱ iklö'wo̱wa̱.

Alaköl eköl tö kiò̀ masmas téka̱ Jesús klò̀ ki̱

12 Ka̱wö kianeia̱ teröl Judiowak
Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'wo̱ie ta̱ Jesús mía̱ Betania wé̱ Lázaro
se̱rke ee̱. Lázaro du'wa̱ e' shke̱o̱'ka̱ne
ie' tö e' ska' ie' mía̱. 2 Ee̱ ie'pa u̱lérak,
chkérak buaë Jesús ki̱koka̱. Marta tso'
iwatiök. Lázaro tkër ie'pa shu̱a̱ mesa ki̱
chkök Jesús ta̱. 3 Eta̱ María wa̱ kiò̀ mas-
mas kiè nardo chökle tuè̱ darërë, ese
debitu̱ litro sha̱böts, e' téitö Jesús klò̀ ki̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ipasiwé̱wa̱itö itsa̱kö wa. Kiò̀
e' tö úshu̱ ko̱s alappöwé̱ka̱ buaë jama-
maë. 4 Eta̱ Jesús ttökata eköl kiè Judas
Iscariote tö iwömekettsa̱ e' tö iché:
5 —Kiò̀ masmas se̱ tuè̱ kanè duas
ek ské ekkë. ¿Ì kue̱ki̱ kë̀ iwato̱nettsa̱
s'sia̱rëpa ki̱moie?
6 Erë e' kë̀ yëne ie' wa̱, ie' é̱na s'sia̱rpa
dalër tai̱ë e' kue̱ki̱. Ie' dör akblökwak, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché es. Ie' dör Jesús ttökat-
apa inuköl blökwak, e' kak ekibleke ie'
tö iwák a̱. 7 Jesús tö iché ia̱:
—Imúa̱t. Kiò̀ e' bleke tè se' nu ki̱, erë
ité ie' tö ye' ki̱ ka̱m ye' ttò̀wa̱ e' yöki̱.
8 S'sia̱rëpa tso' ke̱kraë a' shu̱a̱ a̱s a' tö ik-
imù, erë ye' kë̀ ku̱' ke̱kraë a' ta̱.

Sacerdotepa wökirpa ki̱ Lázaro kiane ttèwa̱

9 Tai̱ë judiowak wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús
tso' Betania ta̱ imíyal ee̱, kë̀ dör Jesús è̱
sa̱u̱k. Ñies ie'pa ki̱ Lázaro shke̱o̱'ka̱neitö
e' kiane suè̱. 10–11 Lázaro batamik tai̱ë
ie'pa e̱rblé Jesús mik, ta̱ sacerdotepa
wökirpa ttè kë̀ iu̱tèia̱ ie'pa tö. E'

kue̱ki̱ sacerdotepa wökirpa tö ibikeit-
sétke Lázaro ttowa̱ ñies.

Jesús demi Jerusalén

(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)

12 Tai̱ë pë' de Jerusalén Judiowak
Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k.
Bule es ta̱ ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús
datse̱ ñies Jerusalén. 13 E' kue̱ki̱ ie'pa sí̱
kö̀ télor tsé̱mi shuélor ie' datse̱ e' ñalé̱
ki̱ idalöioie ta̱ imíyal iñale̱tsu̱k. Ie'pa tö
iché a̱neule:
—¡Skëköl ki̱köka̱sö! ¡Ayëcha buaë se'
Israel aleripa blú datse̱ Skëköl ttö̀ wa
e'!††
14 Eta̱ Jesús tö burro pupula kué̱ etö, e'
ki̱ ie' e̱' tkéka̱ we̱s ikitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es, e' tö ichè:
15 A Sión wakpa, kë̀ a' suanuk.
Isa̱ú̱, a' blú datse̱
e̱' tkëuleka̱ burro pupula ki̱.‡‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
16 I̱ma Jesús tté tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ e' wà tka ie' ta̱. Erë e' ké̱wö
ska' ta̱ ie' ttökatapa kë̀ é̱na iwà a̱ne tö
Skëköl yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë e' tö Jesús
tté pakeke. Erë ie' míka̱ne ká̱ jaì a̱ olo ta̱'
tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa é̱na iwà a̱ne tö ì
ko̱s wé̱ pë' tö ie' ta̱, e' tso'tke kitule Skëköl
yëkkuö ki̱.
17 Wé̱pa tso' mik Jesús tö Lázaro
shke̱o̱'ka̱ne eta̱, e'pa tö ttè e' pakeke
imale̱pa a̱. 18 E' kue̱ki̱ pë' wa̱ tai̱ë ttè e'
jche̱newa̱, e' kue̱ki̱ imíyal Jesús ñale̱tsu̱k.
19 Erë fariseowakpa tö iché ñì a̱:
—¡Isa̱ú̱, sulitane mi'ke Jesús ë̀ itöki̱!
¡Se' tsa̱iëne buaë!

Griegowak we̱lepa tö Jesús yulé

20 Pë' mìne Jerusalén Judiowak Yḗpa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, e' shu̱a̱
griegowak we̱lepa tso'ñak. 21 Griegowak
e'pa debitu̱ Felipe ska'. Felipe dör ká̱ kiè
Betsaida e' wak. Ká̱ e' a̱te̱ Galilea. Ie'pa
kköché tai̱ë:
—A këkëpa Felipe, sa' ki̱ Jesús kiane
suè̱.
22 Eta̱ Felipe mía̱ ichök Andrés a̱ ta̱
ie'pa böl míyal ichök Jesús a̱. 23 Jesús tö
iché ie'pa a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' olo tai̱ë e'
kkayërketke. 24 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
iyiwö etkla kë̀ tkënewa̱ íyök a̱, e' ta̱ ia̱t-
daë ekörla, kë̀ wö ta̱'. Erë iyiwö etkla
tkënewa̱ íyök a̱, ese shölöne ta̱ iwödaló
duowa̱, e' ta̱ itskine wördaë tai̱ë. 25 Wé̱
e̱' dalër tai̱ë kë̀ duakwa̱, ese weirdaë
aishkuö ta̱. Erë wé̱ e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ká̱ i' a̱,
ese tsa̱tkërdaë se̱r michoë. 26 Yi kaneblak
ye' a̱, ese ka̱wöta̱ shkök ye' ta̱; wé̱ ye'
tso' ee̱ ye' kanè mésopa tso' ñies. Yi
kaneblöke ye' a̱, ese ki̱keraka̱ ye' Yḗ tö.

Jesús ttekewa̱tke, e' ché ie' tö

27 "Ye' ittsé i' ta̱, tai̱ë ye' e̱riane. ¿Ì
chèmiyö? ¿Yö ichèmi ye' Yḗ a̱: 'A yḗwö,
ye' tsa̱tkö́ö ì tköketke ye' ta̱ e' yöki̱'? Au,
e' kë̀ chepayö. ¡Ye' wák e' dë'bitu̱ ttèwa̱!
28 A yḗwö, be' olo tai̱ë e' kkachö́ a̱s be'
ki̱karka̱."
Eta̱ ká̱ jaì a̱ ttö̀ ttsëne e' tö iché: "Ye'
olo tai̱ë e' kkachétkeyö be' ki̱, ta̱ iskà
kkacheraneyö."
29 Pë' tso' ittsök ee̱, e'pa tö iché tö alá
blane, erë we̱lepa tö iché:
—Skëköl biyöchökwak we̱le tté ie' ta̱.
30 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Ttö̀ ttsé a' tö, e' kë̀ dör ye' a̱, e' dör a'
ki̱moie. 31 Ká̱ i' wakpa shu̱lè ké̱wö detke.
Bḗ dör ká̱ i' wakpa wökir, e' u̱yardattsa̱
i' ta̱. 32 Mik ye' wötënewa̱ krus mik e'
tkëneka̱, eta̱ ye' wa̱ sulitane bitu̱raë ye'
ska'.
33 Es ie' tö we̱s itterawa̱ e' ché. 34 Pë' tö
iiu̱té:

††**12:13** Salmo 118.25
‡‡**12:15** Zacarías 9.9

—Se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl yëkkuö ki̱ ik-
itule tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
se̱r michoë. ¿We̱s be' tö ichè tö S'ditsö
Alà, e' ka̱wöta̱ tkèka̱ krus mik? S'ditsö
Alà ¿e' dör yi?
35 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Yi shköke stui a̱, ese kë̀ wa̱ ijche̱r wé̱
imírö. Ye' dör we̱s ká̱ olo es, erë ye' tso'ia̱
a' shu̱a̱ ekuölö ë̀. E' kue̱ki̱ a' shkö́ ye' olo
a̱ a̱s kë̀ stui tö a' kù̱wa̱. 36 Ye' dör we̱s ká̱
olo es, e' tso'ia̱ a' shu̱a̱. Ye' mik a' e̱rblö́
a̱s a' dö̀ ye' ichaie.
E' ché o̱ne Jesús tö ta̱ imía̱ e̱' bléwa̱
ie'pa yöki̱.

Ì kue̱ki̱ judiowak kë̀ e̱rblö̀ Jesús mik

37 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús tö tai̱ë
judiowak wörki̱, erë ie'pa kë̀ e̱rblëne
ie' mik. 38 E' ko̱s wamblëne we̱s Skëköl
tteköl Isaías e' tö ikit Skëköl yëkkuö ki̱
es, e' tö ichè:
"A Skëköl, ttè paka' sa' tö wësua kë̀ yi wa̱
iklöne.
Be' diché tai̱ë e' kkayë' be' tö ie'pa a̱, erë
ie'pa kë̀ wa̱ sa' ttö̀ iu̱tëne."¶¶
39 Es ie'pa kë̀ a̱ Skëköl ttè klör. Ñies Isaías
ikita̱t tö ì kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ Skëköl ttè
klöo̱ne. E' tö ichè:
40 "Ie'pa e̱r darërëë, kë̀ é̱na Skëköl ttè
klö'wa̱k yës.
E' kue̱ki̱ ie'pa wöa̱ Skëköl tö ká̱ chöwé̱wa.
Ie' tö ie'pa méa̱t we̱s s'wöbla kë̀ wawër
es.
Ie' tö ie'pa e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s ie'pa kë̀ é̱na
iwà a̱r.
Skëköl tö ichè tö ye' tö iwé̱ es
a̱s ie'pa kë̀ e̱r mane'ù̱ ye' a̱ ta̱ ie'pa
bua'wë̱̀neyö."§§
41 Isaías tö Jesús olo tai̱ë e' su̱' ena ie' tö
Jesús cheke, e' kue̱ki̱ ie' tö iché es.
42 Erë tai̱ë judiowak wökirpa e̱rblé
Jesús mik. Erë ie'pa suane fariseowakpa
yöki̱, e' kue̱ki̱ kë̀ ie'pa ichéka̱ sulitane
kukua. Ie'pa kë̀ ki̱ ikiane tö fariseowakpa
tö ie'pa trë'wë̱̀shkar ie'pa ñì dapa'wo̱ wé
a̱. 43 S'ditsö tö ie'pa ki̱kekeka̱ e' wa ie'pa
wöbatsö bua'ie, Skëköl tö ie'pa ki̱kekeka̱
e' skéie.

Ì ché Jesús tö e' wa se' kichatërdaë

44 Jesús tö iché a̱neule: "Wé̱pa e̱rblé
ye' mik, esepa kë̀ e̱rblëne ye' ë̀ mik. Ie'pa
e̱rblé ye' Yë́ tö ye' patkë' e' mik ñies.
45 Wé̱pa tö ye' sué̱, esepa tö ye' Yë́ tö
ye' patkë' e' sué̱ ñies. 46 Ye' dör we̱s ká̱
olo es. Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ a̱s wé̱pa e̱rblé
ye' mik, esepa kë̀ ku̱'ia̱ we̱s s'tso' stui a̱
es. 47 Wé̱pa tö ye' ttö̀ ttsé, erë kë̀ iwa̱
iwà iu̱tëne, esepa kë̀ kichatepa ye' wák
tö. Ye' kë̀ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'ditsö kichatök.
Ye' dë'bitu̱ s'ditsö tsa̱tkök. 48 Wé̱pa tö ye'
watekettsa̱, kë̀ tö ye' ttö̀ dalöiè, esepa
kkatökwak tso'tke, e' tö ie'pa kichater-
attsa̱. Ttè yë'bak ye' tö, e' kë̀ klöne ie'pa
wa̱, e' kue̱ki̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie'pa
kichatërdattsa̱. 49 Ye' kë̀ wa̱ ì yëule ye'
wák e̱r wa. Ì cheke ye' tö, e' chekeyö we̱s
ye' Yë́ tö ye' patkë'bitu̱, e' tö ye' patkë'
ichök es. E' kue̱ki̱ ye' ttö̀ dör moki̱ë. 50 Ye'
wa̱ ijche̱r tö ì ché ie' tö e' tö se̱ne michoë
mé. Es ì chekeyö, e' chekeyö we̱s ye' Yë́
tö ye' ké ichök es."

Jesús tö ittökatapa klö̀ skué

13 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto
e' ké̱wö dökewa̱tke bule es. Jesús
wa̱ ijche̱r tö ie' tö ká̱ i' mekea̱ttke ta̱ imi-
chone iyë́ ska', e' ké̱wö dewa̱tke. Wé̱pa
dör ie' icha tso' ká̱ i' a̱, e'pa dalër ke̱kraë
ie' é̱na. Es ie'pa dalër michoë ie' é̱na
ke̱kraë.
2 Jesús ena ittökatapa tso' chkök
nañewe. Ie'pa eköl kiè Judas, e' dör
Simón Iscariote e' alà. Bë́ tö ie' kétke
ibikeitsök Jesús wömúttsa̱. 3 Erë Jesús
wa̱ ijche̱r tö iyë́ tö ì ko̱s ké̱wö mé iulà

¶¶**12:38** Isaías 53.1
§§**12:40** Isaías 6.10

a̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱r tö ie' dë'bitu̱ Skëköl
ska' e' mitkene ee̱. 4 Es ie' e̱' kéka̱ wé̱ ie'pa
tso' chkök ee̱, ta̱ ipaio ki̱kke̱ yéttsa̱itö ta̱
datsi' ukuö e̱' pasiwo̱ie, ese mué̱wa̱itö e̱'
kipa mik. 5 E' ukuöki̱ ta̱ di' téitö kulë' a̱ ta̱
ie' tö ittökatapa klö̀ skuémi. Datsi' ukuö
tso' iwa̱ moule e̱' kipa mik, e' wa ittökat-
apa klö̀ pasiwé̱itö.
6 Mik Jesús mi' Simón Pedro klö̀ skuök,
eta̱ e' tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, be' dör sa' wöbla'u̱kwak.
¿We̱s e' tö ye' klö̀ skuèmi?
7 Jesús tö iiu̱té:
—Ì u̱k ye' tso' e' wà kë̀ a̱ne be' é̱na i̱'ñe,
erë i' ukuöki̱ ta̱ be' é̱na iwà a̱rdaë.
8 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—¡Kë̀ ye' tö ka̱wö mepa be' a̱ a̱s be' tö
ye' klö̀ skuö̀!
Jesús tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ tö be' klö̀ skuè, e' ta̱ be' kë̀ dö-
paia̱ ye' ttökataie.
9 Simón Pedro tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, e' dör es e̱'ma ye' klö̀
skuö́. ¡Ñies ye' ulà ena ye' wökir e' ko̱s
skuö́!
10 Erë Jesús tö iiu̱té:
—Yi kuétke ñiköl pa sunetke
maneneë, ese kë̀ ka̱wöta̱ kuöwè̱ne,
iklö ё̀ kiane skuè. A' kibiiepa tso'tke
maneneë, erë eköl dur a' shu̱a̱, e' kë̀ dör
manene.
11 Ie' wa̱ ijche̱r tö yi tö iwömekettsa̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché: “eköl dur a' shu̱a̱, e' kë̀
dör manene.”
12 Jesús tö ittökatapa klö̀ skué o̱ne ta̱
ipaio ki̱kke̱ iéka̱neitö ta̱ imía̱ e̱' tkése̱rne
mesa o̱'mik ta̱ ichéitö:
—¿Ì wé̱ ye' tö a' a̱, e' wà a̱ne a'
é̱na? 13 A' tö ye' kiè S'wöbla'u̱kwak ö
Skëkëpa, es je' idir, ye' dör e'. 14 Ye' dör
a' wöbla'u̱kwak, ye' dör a' këkëpa, erë ye'
e̱' wöéwa dö̀ diöshe̱t a' klö̀ skuök we̱s
kanè méso es. E' yita̱ a' ké e̱' wöökwa
dö̀ diöshe̱t ñì yöki̱ ñì ki̱muk. 15 Ì wé̱ ye'
tö a' wörki̱, e' wà kkachéyö a' a̱ a̱s a' tö
iwakaneü̱ es. 16 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
kanè mésopa ko̱s, esepa kë̀ dör iwökirpa
tsa̱ta̱. Ñies yi patkëule, ese kë̀ dör yi tö
ipatké ese tsa̱ta̱. 17 Ttè e' wà a̱ne a' é̱na ta̱
iwawé̱ a' tö es, e' ta̱ ayëcha e' dör buaë a'
a̱.
18 “Kë̀ ye' ku̱' a' ulitane chök. Ye' tö a'
shu̱kitbak, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r buaë
we̱s a' dör. Erë Skëköl yëkkuö tö ichè:
‘wé̱pa chköke ye' ta̱, e' isie alè eköl mía̱ne
ye' bolökie.’ Ttè e' ka̱wöta̱ wà tkök es.
19 E' ché ye' tö a' a̱ ka̱m iwà tkö̀ e' yöki̱.
Es mik iwà tka, eta̱ a' tö iklö'we̱raë moki̱
tö Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. 20 Moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö yi tö yi patkekeyö, ese kieke-
wa̱ e̱r bua' wa, ese tö ye' kiekewa̱ e̱r bua'
wa. Ñies yi tö ye' kiekewa̱ e̱r bua' wa, ese
tö yi tö ye' patkë'bitu̱ e' kiekewa̱ e̱r bua'
wa.”

Jesús tö iché Judas tö ye' wömerattsa̱

(Mateo 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

21 Jesús tö iché o̱ne ta̱ ichkenewa̱ ta̱
ichéitö ittökatapa a̱ yësyësë:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱.
22 Ittökatapa ñì sué̱ka̱. Ie'pa kë̀ wa̱
ijche̱r tö yi chök ie' tso'. 23 Ie'pa eköl
dalër tai̱ë Jesús é̱na, e' tkër io̱'mik tsi̱net
ie'pa chköke e' dalewa. 24 Ie' a̱ Simón Pe-
dro ulà kkaché tö ichakö́ yi cheke Jesús
tö. 25 Ie' kí̱ e̱' skéwa̱ tsi̱net Jesús skà ta̱
ichakéitö ia̱:
—A Skëkëpa, ¿yi idir?
26 Jesús tö iiu̱té:
—Ye' tö pan takla nuwe̱ke u̱diö a̱, ta̱ yi
a̱ yö imé e' idir.
E' bet ta̱ ie' tö pan takla nuwé̱ka̱ ta̱
iméitö Judas dör Simón Iscariote alà e'
a̱. 27 Judas tö pan takla ñé ta̱ bet Satanás
tkawa̱ ie' e̱r a̱. Jesús tö iché ia̱:
—Ì we̱ke be' tö e' ú̱ bet.
28 Erë ie'pa tso' chkök mesa o̱'mik, e'pa
kë̀ é̱na ia̱ne ì kue̱ki̱ Jesús tö iché es. 29 Ju-
das dör inuköl blökwak, e' kue̱ki̱ Jesús
ttökatapa we̱lepa tö ibikeitsé tö Jesús tö

Judas ké ilè ta̱u̱k ika̱wö tkö'we̱kerakitö
e' a̱ ö ilè kakmuk s'sia̱rëpa a̱.
30 Es Judas tö pan ñé ta̱ imía̱. Mik imía̱,
eta̱ ká̱ detke nañewe.

Jesús tö ttè dalöiëno pa̱'a̱li̱ mé ittökatapa a̱

31 Judas mía̱ e' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà e'. I̱'ñe ye' olo wër-
daë, ñies Skëköl wák olo wërdaë ye' ki̱.
32 Skëköl olo wërdaë ye' ki̱, e' ta̱ ie' wák
tö ye' olo kkacheraë sulitane wörki̱, e'
we̱raëitö bet. 33 A ala'r, kë̀ ye' se̱rpaia̱ a'
ta̱ ká̱ tai̱ë. A' tö ye' yuleraë, erë ì yë'bak
ye' tö judiowak wökirpa a̱, e' cheke ye' tö
a' a̱ ñies: a' kë̀ dö̀pa wé̱ ye' mi'ke ee̱. 34 Ye'
tö ttè pa̱'a̱li̱ meke a' a̱ dalöiè, e' dör i': a'
ñì dalëritsö́. A' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök we̱s
ye' tö a' dalëritseke es. 35 A' ñì dalëritsöke
es, e' ta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdaë tö a' dör ye'
ttökatapa.

Pedro icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

36 Simón Pedro tö ichaké Jesús a̱:
—A Skëkëpa, ¿wé̱ be' mi'ke?
Ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ be' döpami ye' itöki̱ wé̱ ye' mi'ke
ee̱, erë aishkuö ta̱ be' dö̀mi ye' itöki̱.
37 Pedro tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, ¿ì kue̱ki̱ ye' kë̀ mi'pa
be' itöki̱ i' ta̱? ¡Ye' e̱' chétke duökwa̱ be'
tsa̱tkök!
38 Jesús tö iiu̱té:
—¿Moki̱ be' e̱' chétke duökwa̱ ye'
tsa̱tkök? Ye' be' a̱ ichè yësyësë tö ka̱m
dakro a̱r, e' yöki̱ bö icheraë mañatökicha
tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule.

Shkowa̱ Skëköl ska' e' ñalé̱ dör Jesús

14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökat-
apa a̱:
“Kë̀ a' tkinuk. A' e̱rblö́ Skëköl mik. Ñies
a' e̱rblö́ ye' mik. 2 Ye' yë́ u blatëule tai̱ë.
Ye' mi'ke iwakanéu̱k ke̱we a' yöki̱. E' kë̀
chö́pa es, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ iyëne. 3 Ye' mía̱
ta̱ mik iwakaneo̱ne, eta̱ ye' datskene a'
tsu̱kmi a̱s a' mi' se̱nuk wé̱ ye' tkër ee̱. 4 Wé̱
ye' mi'ke e' ñalé̱ su̱ule a' wa̱ buaë.”
5 Tomás tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, kë̀ sa' wa̱ ijche̱r wé̱ be'
mi'ke ta̱ ¿we̱s sa' a̱ iñalé̱ a̱rmi?
6 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör ñala̱ e'. Ì dör moki̱ë ena se̱ne
michoë e' dör ye'. Kë̀ yi dö̀pa S'yë́ ska',
e' kë̀ dör ye' wa e' ta̱. 7 A' wa̱ ye' su̱ule
moki̱ë, e' ta̱ es a' wa̱ ye' Yë́ su̱ule. I' ta̱mi
a' wa̱ ie' su̱ule, moki̱ë isué̱tke a' tö.
8 Felipe tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, S'yë́ kkachö́ sa' a̱ ta̱ e' ë̀
dör wë'.
9 Jesús tö iiu̱té:
—A Felipe, ká̱ tai̱ë ye' se̱né a' ta̱, ¿we̱s
kë̀ be' wa̱ ye' su̱ule? Yi tö ye' sué̱, ese
tö S'yë́ sué̱ ñies. ¿We̱s be' ichèmi, ‘S'yë́
kkachö́ sa' a̱’? 10 A Felipe, ¿be' kë̀ wa̱ ik-
löo̱ne tö ye' ena S'yë́, sa' böl dör eköl ë̀? Ì
chekeyö a' a̱, e' kë̀ cheku̱' ye' wa̱ ye' wák
e̱r wa. Ì ko̱s kanewe̱keyö, e' kanewe̱ke
S'yë́ se̱rke ye' a̱ e' tö. 11 Iklö'ú̱ tö ye' ena
S'yë́ sa' böl dör eköl ë̀. Ì chekeyö a' a̱, e'
kë̀ klö'wè̱ a' tö, e' ta̱ iklö'ú̱ ì kë̀ o̱r yi a̱,
ese wé̱yö e' wa. 12 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa tö ì we̱ke ye'
tö, e' we̱raë ñies. Erë ye' mi'ke S'yë́ skà
e' kue̱ki̱ ì o̱ule ye' wa̱, ese we̱raë ie'pa tö,
ye' wa̱ io̱ule e' tsa̱ta̱. 13 Ì ko̱s kieke a' tö
ye' ttö̀ wa, e' we̱raëyö a̱s S'yë́ olo tai̱ë e'
kkayër ye' dör ilà e' wa. 14 Ì ko̱s kieke a'
tö ye' a̱, e' we̱raëyö.

Jesús kablé Wiköl Batse'r patkök

15 “A' é̱na ye' dalër, e̱'ma ye' ttè
dalöiëno e' dalöieraë a' tö. 16 Ye' tö
ikieraë S'yë́ a̱ ta̱ ie' tö iskà patkeraë eköl
a' ki̱muk, e' dör Sulaiökwak, ie' tso'ie a'
ta̱ ke̱kraë. 17 Ie' dör Skëköl Wiköl. Ie' tö
S'yë́ ttö̀ moki̱ e' kkacheraë a' a̱. Wé̱pa kë̀
tö Skëköl dalöiè esepa kë̀ a̱ iWiköl wënuk
ena ie'pa kë̀ wa̱ isu̱ule, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀

a̱ ikinukwa̱ e̱' ki̱moie. Erë a' wa̱ ie' su̱ule.
Ie' se̱rke a' ta̱, ñies ie' se̱rdaë a' e̱r a̱.
18 “Ye' kȅ tö a' mepaa̱t s'jchu'rlaie. Ye'
datskene a' ska'. 19 Kukur ta̱ wé̱pa kȅ dör
ye' icha esepa kȅ tö ye' sue̱paia̱. Erë a'
tö ye' sue̱rane. Ye' duowa̱ shke̱neka̱ne,
e' batamik se̱ne michoë döraë a' ulà a̱.
20 Mik e' ké̱wö de, eta̱ a' wa̱ ijche̱rdaë
tö ye' ena S'yế sa' böl dör eköl ȅ. Ñies
a' wa̱ ijche̱rdaë tö a' ena ye', se' dör we̱s
wák eköl ȅ es. 21 Wé̱pa tö ye' ttè dalöiëno
klö'we̱ke ta̱ iwà iu̱teke, esepa é̱na ye'
dalër. Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa dalër-
daë ye' Yế é̱na. Ñies ye' é̱na ie'pa dalër-
daë ena ye' e̱' kkachöraë ie'pa a̱.
22 Eta̱ eköl skà kiè Judas, kȅ dör Judas
Iscariote, e' tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿we̱s be' e̱' kkachȍmi sa'
a̱, erë be' kȅ e̱' kkachȍpa sulitane a̱?
23 Ie' iiu̱té:
—Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa tö ye' ttè
iu̱teraë. Ie'pa dalëritseraë ye' Yế tö. Ie'
ena ye', sa' döraë ie'pa ska' se̱nuk ie'pa
ta̱. 24 Wé̱pa kȅ é̱na ye' dalër, esepa kȅ tö
ye' ttè iu̱tepa. Ttè chekeyö a' a̱, e' kȅ dör
ye' wák ttè, e' dör Skëköl tö ye' patkë', e'
ttè.
25 “I' ko̱s chekeyö a' a̱, e' chekeyö ye'
tso'ia̱ a' ta̱ e' dalewa. 26 Erë Sulaiökwak,
e' dör Wiköl Batse'r, e' patkeraë Skëköl
tö a' a̱ ye' ttȍ wa. Ȉ ko̱s yë' ye' tö a' a̱, e'
wa ie' tö a' wöbla'we̱raë a̱s a' é̱na ia̱rne.
27 “Se̱ne bȅrë méa̱työ a' a̱, e' datse̱ ye'
wa̱. E' dör ichő́k kȅ dör we̱s se̱ne bȅrë
cheke wé̱pa kȅ tö Skëköl dalöiè esepa tö
es. E' kue̱ki̱ kȅ a' tkinuk, kȅ a' suanuk.
28 A' wa̱ ittsëule tö ye' tö a' a̱ iché tö ‘ye'
mi'ke erë ye' datskene a' ska'.’ A' é̱na ye'
dalër moki̱, e' ta̱ a' ttsë'rdaë buaë tö ye'
mi'ke S'yế ska', e' dör ye' tsa̱ta̱ e' kue̱ki̱.
29 I' ta̱ ye' tö ichétke a' a̱ ka̱m iwà tkȍ e'
yöki̱ a̱s mik iwà tka, eta̱ a' e̱rblȍ ye' mik.
30 “Bế dör ká̱ i' wökir, e' datse̱tke bet,
e' kue̱ki̱ ye' kȅ a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ ttök a' ta̱ tai̱ë.
Ie' kȅ diché ta̱' e̱' aloka̱ ye' ki̱ yës. 31 Erë
ye' tö iwé̱ we̱s ye' Yế tö ye' ka' iu̱k es a̱s
sulitane tö isa̱ȕ tö ye' Yế dalër ye' é̱na.
“Se' e̱' yȍlur íe̱, mishkatke.

Jesús dör we̱s uva kicha es

15 “Ye' dör uva kicha chökle, e'
kanewe̱ke ye' Yế tö. 2 Iulà wé̱ kȅ
wör, ese télor ye' Yế tö. Iulà wör ta̱' ko̱s,
ese paiklléloritö buaë maneneë a̱s iki̱ wör
tai̱ë. 3 A' pairiuletke maneneë ttè wa ye'
tö a' wöbla'wé̱ e' wa. 4 A' se̱nú ye' ta̱ ñita̱,
eta̱ ye' se̱rdaë a' ta̱ ñita̱. Mik ulà kȅ ku̱'ia̱
iwí mik, eta̱ kȅ iwöria̱. Kȅ iwönuk iwák
ȅ mik. Es ñies a' kȅ ku̱' ye' mik, eta̱ kȅ a'
wörpa.
5 “Ye' dör uva kicha. A' dör iulà. A'
kȅ ku̱' ye' mik, eta̱ kȅ ì o̱nuk a' a̱ yës.
E' kue̱ki̱ wé̱pa se̱rke ye' mik, ñies ye'
se̱rke e'pa a̱, esepa wörke tai̱ë. 6 Wé̱pa kȅ
se̱rku̱' ye' mik, esepa tërdattsa̱ ké̱u̱ bánet
ta̱ isinewa̱ we̱s uva kicha ulà sir es. Iulà
ese shtekeka̱ u̱yèwa̱ bö' a̱ ta̱ iñanewa.
7 “A' se̱rke ye' mik, ñies ye' ttè tso'ie a'
e̱r a̱, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱, e' kiő́ Skëköl a̱
ta̱ imeraëitö a' a̱. 8 Mik ì kiane Skëköl ki̱,
ese wé̱ a' tö, eta̱ e' dör we̱s uva wör es. E'
tö ye' Yế ki̱kekeka̱ tai̱ë. E' wa iwënewa̱
tö moki̱ a' dör ye' ttökatapa. 9 Ye' é̱na
a' dalër we̱s ye' Yế é̱na ye' dalër es. A'
se̱nú ke̱kraë ye' mik a̱s ye' tö a' dalëritsȍ
ke̱kraë. 10 Ye' ttè dalöiëno e' dalöieke a'
tö, e' ta̱ ye' tö a' dalëritsè michoë. E' dör
we̱s ye' tö ye' Yế ttè dalöiëno e' dalöieke
ta̱ ie' tö ye' dalëritsè michoë es.
11 “I' ko̱s chekeyö a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë
we̱s ye' es. Ye' ki̱ ikiane tö a' ttsë'r buaë
shu̱te̱. 12 Ye' ttè dalöiëno e' dör i': a' ñì
dalëritső́ we̱s ye' tö a' dalëritseke es.
13 Se' e̱' mettsa̱ duökwa̱ yile dalër se' é̱na,
e' skéie, e' ta̱ kȅ se' é̱na yi dalënuk e' tsa̱ta̱.
14 Ȉ u̱k ye' tö a' ké, ese we̱ke a' tö, e' ta̱ a'
dör ye' sini'pa. 15 Ȉ bikeitseke ì kanewe̱ke
kanè wökir tö, ese kȅ jche̱r ikanè méso
wa̱. Iwökir kȅ tö ipaketa̱' ie' a̱. Erë ì ko̱s
yë' ye' Yế tö ye' a̱, e' chéneyö a' a̱, e' kue̱ki̱
a' kȅ kièia̱yö ye' kanè mésopa, a' kiekeyö

ye' sini'pa. 16 A' kë̀ wa̱ ye' shu̱kite̱, e' skéie
ye' tö a' shu̱kit. Ye' tö a' patkeke a̱s a' mi'
wönuk buaë we̱s uva ulà es, erë iwö ese
tso'ie ke̱kraë. Es ì ko̱s kié a' tö ye' Yë́ a̱ ye'
ttö̀ wa e' meraëitö a' a̱. 17 Ye' ttè dalöiëno
dör i': a' ñì dalëritsö́.

Pë' kë̀ e̱rblëne Jesús mik esepa tö Jesús ttökatapa sue̱raë suluë

18 “Wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tö
a' sue̱ke suluë, e' ta̱ a' é̱na ia̱nú tö ie'pa tö
ye' su̱'bak suluë a' yöki̱ ke̱we. 19 A' chö́pa
we̱s ie'pa es, e̱'ma ie'pa tö a' dalëritsèmi
we̱s ie'pa ñì dalër es. Erë ye' tö a' shu̱kit
ie'pa shu̱a̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' kë̀ dör we̱s
ie'pa es. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë a' a̱r.
20 Ye' tö iyë'bak a' a̱ tö ‘ikanè méso kë̀
dör iwökir tsa̱ta̱,’ e' a̱nú a' é̱na. Ie'pa tö
ye' we'iké sia̱rë, e' ta̱ ie'pa tö a' we'ikeraë
sia̱rë. Ie'pa tö ye' ttö̀ dalöié, e' ta̱ ñies
ie'pa tö a' ttö̀ dalöieraë. 21 A' dör ye'
ichapa. Ie'pa kë̀ wa̱ ye' Yë́ tö ye' patkë'
e' su̱ule. E' kue̱ki̱ ì ko̱s suluë wambleraë
ie'pa tö a' ki̱.
22 “Ye' kë̀ dö̀pa ká̱ i' a̱, ye' kë̀ ttè pakö́pa
ie'pa a̱, e̱'ma ie'pa kë̀ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱'.
Erë i̱'ñe ta̱ ie'pa kë̀ tkö̀pashkar inuí̱ ulà
a̱. 23 Wé̱pa tö ye' sue̱ke suluë, esepa tö
ye' Yë́ sue̱ke suluë ñies. 24 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
kë̀ ú̱payö ie'pa wörki̱, e̱'ma ie'pa kë̀ ki̱ ì
nuí̱ ta̱'. Erë́ ie'pa tö isu̱'bak erë ie'pa tö
ye' sué̱ suluë, ñies ye' Yë́ sué̱ suluë ie'pa
tö. 25 Erë itka es a̱s ì tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà tkö̀ es, e' tö ichè: ‘Ie'pa
tö ye' sué̱ suluë kë̀ wà ta̱'.’*
26 “Ye' tö Sulaiökwak tso' ye' Yë́ ska', e'
patkeraë a' a̱, e' dör Skëköl Wiköl. Ie' dör
Skëköl ttö̀ moki̱ chökwak. Mik ie' de, eta̱
ie' tö ye' tté cheraë. 27 A' manetwa̱ ye' ta̱
kuaë, e' kue̱ki̱ a' tö ye' tté cheraë ñies.
16 Ttè e' ko̱s chéyö a' a̱ a̱s a' e̱rblö̀ ye'
mik e' kë̀ olo'yö̀ a' tö. 2 Ie'pa tö a'
u̱yerattsa̱ se' ñì dapa'wo̱ wé a̱. Moki̱ ka̱wö
dökewa̱tke ta̱ yile tö a' ttéwa̱, e' ta̱ e' tö
ibikeitseraë tö es ie' tso' Skëköl kanè u̱k.
3 Ie'pa kë̀ wa̱ ye' ena ye' Yë́ su̱ule moki̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' wamblö̀ es. 4 Erë ttè e'
chéyö a' a̱ a̱s mik iké̱wö de, eta̱ a' é̱na
ia̱r.

Ì we̱ke Wiköl Batse'r tö, e' pakè

Ye' tso'ia̱ a' ta̱, e' kue̱ki̱ kuaë ttè e' kë̀
yëne ye' wa̱ a' a̱. 5 Erë i̱'ñe ta̱ ye' mitkene,
ye' Yë́ tö ye' patkë', e' ska'. Erë a' kë̀ tö ye'
a̱ ichakè tö ‘¿Wé̱ be' mi'ke?’ 6 E' skéie a'
e̱rianeka̱ taie̱, ì ché ye' tö a' a̱ e' kue̱ki̱.
7 Mokie̱ ye' tö a' a̱ ichè tö buaë idir a'
a̱ tö ye' mía̱. Ye' kë̀ mìne, e̱'ma Sulaiök-
wak kë̀ dö̀pa a' a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö buaë idir a' a̱ tö ye' mía̱. Ye' mía̱, e'
ta̱ ye' tö Sulaiökwak patkeraë a' a̱. 8 Mik
ie' de, eta̱ ie' tö ikkacheraë wé̱pa kë̀ tö
Skëköl dalöiè esepa a̱ tö ie'pa e̱' wamblö̀
sulu. Ñies ie' tö ikkacheraë ie'pa a̱ tö ye'
eköl ë̀ dör yësyësë Skëköl wöa̱. Ñies ie'
tö ikkacheraë ie'pa a̱ tö ie'pa kichatërdaë
aishkuö ta̱. 9 Ie'pa kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik,
e' kue̱ki̱ ie'pa dör ì sulu wamblökwakpa.
10 Ye' mi'kene ye' Yë́ ska', e' kue̱ki̱ kë̀ ye'
sue̱paia̱ a' tö. E' wa ikkayëne ie'pa a̱ tö
ye' eköl ë̀ dör yësyësë Skëköl wöa̱. 11 Bë́
dör ká̱ i' wakpa wökir e' kichatënetke, e'
wa ikkayëne tö ñies ie'pa kichatërdaë.
12 “Taie̱ ye' wa̱ íyi tso'ia̱ chè a' a̱, erë
i' ta̱ kë̀ a' a̱ iwà a̱nuk. 13 Erë mik Skëköl
Wiköl ttö̀ mokie̱ e' de, eta̱ ie' kë̀ ttö̀pa
iwák e̱r wa. Ì ttseke ie' tö Skëköl ska',
ese cherane ie' tö a' a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö
a' wöbla'we̱raë ttè moki̱ ko̱s ese wa. Ì
tköraë aishkuö ta̱, ese cheraëitö a' a̱. 14 Ì
tso' ye' e̱r a̱, ese cheraneitö a' a̱. Es ie' tö
ye' ki̱keraka̱. 15 Ì ko̱s tso' ye' Yë́ e̱r a̱, ñies
e' tso' ye' e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ iché tö,
ì tso' ye' e̱r a̱, ese cherane Wiköl Batse'r
tö a' a̱.

*15:25 Salmos 35.19; 64.4

Ittökatapa e̱riane e' manerdattsa̱ne ttsë'rdane buaë

16 “Bërbër se̱tcha, eta̱ kȅ a' tö ye' sue̱-
paia̱. Erë e' ukuöki̱ se̱tcha, eta̱ a' tö ye'
suè̱mine.”
17 Ie' ttökatapa we̱lepa ñì chaké:
—Ie' tö iché, ‘Bërbër se̱tcha eta̱ a' kȅ
tö ye' sue̱paia̱. Erë ekuölö ta̱ a' tö ye'
suè̱mine.’ ¿Ì cheke ie' tö es? ¿I̱ma iwà
dör? Ñies ie' tö iché tö ‘Ye' mi'ke ye' Yë́
ska'.’ 18 Ie' iché ‘Bërbër se̱tcha’ ¿i̱ma e' wà
kiane chè? ¡Ì ché ie' tö, e' wà kȅ a̱ne se'
é̱na!”
19 Jesús wa̱ ijche̱r tö ie'pa é̱na ie'
chakak, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tö ichè a' a̱: ‘Bërbër se̱tcha, eta̱
a' kȅ tö ye' sue̱paia̱. Erë e' ukuöki̱ se̱tcha,
eta̱ a' tö ye' suè̱mine.’ ¿E' wà chakeke a'
tö ñì a̱? 20 Moki̱ yö ichè a' a̱ tö a' i̱u̱raë
kköchöraë sia̱rë, erë wé̱pa kȅ tö Skëköl
dalöiè esepa ttsë'rdaë buaë. Erë́ a' e̱ri-
ardaë, erë e' manerdattsa̱ne ttsë'rdane
buaë. 21 Mik alaköl alà ku̱rketke, eta̱ ie̱ri-
ane tai̱ë, ikirine e' ké̱wö de, e' kue̱ki̱.
Erë mik ilà ku̱ne, eta̱ ittsë'nene buaë.
Ie' alà ku̱ne e' tö ie' ttsë'we̱ke buaë. E'
kue̱ki̱ ikirine weine sia̱rë e' chowa ie'
é̱na. 22 E' sù̱ i̱'ñe ta̱ a' e̱riarke sia̱rë, erë
se' ñì sa̱u̱rane, e' tö a' ttsë'we̱rane buaë
shu̱te̱. Ttsë'ne buaë e' kȅ yënuktsa̱ yi a̱ a'
e̱r a̱.
23 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ kȅ ì kiepaia̱ a'
tö ye' a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì ko̱s kié
a' tö ye' Yë́ a̱ ye' ttȍ wa, e' meraëitö a'
a̱. 24 Ikkë ta̱ a' kȅ wa̱ ì kiule Skëköl a̱ ye'
ttȍ wa, erë i' ta̱ ikiö́mitke ie' a̱, ikiö́ ie' a̱
ke̱kraë eta̱ imerdaë a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë
shu̱te̱.

Jesús e̱' aléka̱tke pë' kȅ e̱rblëne ie' mik esepa ki̱

25 “I' ko̱s chéyö a' a̱, e' chéyö ttè kleaule
wa. Erë ka̱wö döraë eta̱ kȅ ye' tö ichèia̱
a' a̱ es. Ye' tö ye' Yë́ ttè pakeraë a' a̱ we̱s
idör es kȅ kleaule. 26 Mik e' ké̱wö de, eta̱
ì kiane a' ki̱ e' kieraë a' wákpa tö ye'
Yë́ a̱ ye' ttȍ wa. E' wà kiane chè tö kȅ
ikianukia̱ tö ye' tö ì ko̱s kiane a' ki̱ e' kiȍ
ye' Yë́ a̱. Ie' wák é̱na a' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱
ì kiane a' ki̱, ese kièmi a' wákpa tö ie' a̱
ye' ttȍ wa. 27 Ie' é̱na a' dalër, e' kue̱ki̱ a'
wákpa tö ikièmi ie' a̱. A' é̱na ye' dalër,
ñies a' tö iklö'we̱ke tö ye' dë'bitu̱ ie' ska',
e' kue̱ki̱ ie' é̱na a' dalër. 28 Ye' datse̱ ie'
ska' e' dë' ká̱ i' a̱, i̱'ñe ta̱ ye' mitkene ie'
ska'.”
29 Ittökatapa tö iché ie' a̱:
—I' ta̱ be' tso' ichök sa' a̱ we̱s idör es
kȅ kleaule. Be' kȅ ku̱' ichökia̱ ttè kleaule
wa. 30 Ire' sa' wa̱ ijche̱r tö be' wa̱ íyi ko̱s
e' jche̱r. Dȍ ì chakak sa' é̱na be' a̱, e'
jche̱rtke be' wa̱. E' kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱ tö
be' datse̱ Skëköl ska'.
31 Jesús tö iiu̱té:
—¿Ire' a' tö iklö'wé̱? 32 A' tö ye' meraa̱t
ekörla. A' michone eköl eköl a' u a̱. Ka̱wö
e' datse̱, e' detke i' ta̱. Erë moki̱ ye' kȅ ku̱'
ekörla. Ye' Yë́ tso' ye' ta̱. 33 E' ko̱s chéyö
a' a̱ a̱s a' se̱r bȅrë a' batsulewa̱ ye' mik e'
wa. Ká̱ i' ki̱ a' weirdaë sia̱rë. Erë a' e̱r kuú̱,
¡ye' e̱' ali'ka̱bak ì sulu diché ki̱!

Jesús ikié S'yë́ a̱ ittökatapa ki̱

17 Ttè ekkë ché Jesús tö o̱ne ta̱ iká̱
sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö: “A Yë́wöla,
ye' ké̱wö detke. Ye' dör be' alà, e' olo
kkachö́ a̱s be' olo kkayër sulitane a̱ ye'
wa. 2 S'ditsö ulitane ké̱wö me' be' tö ye'
a̱ a̱s se̱ne michoë mù ye' tö, wé̱pa ko̱s
me' be' tö ye' a̱, esepa a̱. 3 Se̱ne michoë
e' dör tö ie'pa bats buaë be' dör Skëköl
chökle eköl ȅ e' mik, ñies ye' dör Jesu-
cristo patkë' be' tö e' mik.
4 “Kanè me' be' tö ye' a̱ wè̱ ká̱ i' a̱, e'
wé̱tkeyö. E' wa ye' tö be' olo kkayë'bitu̱.
5 E' kue̱ki̱ i' ta̱, a yë́wöla, ye' tö be' a̱
ikiè tö mik ye' dene be' ska', eta̱ ye' olo
kkachö́, we̱s be' tö ye' olo kkayë' mik ye'
bak be' ta̱ ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ eta̱ es.
6 “Wé̱pa shu̱kitbak be' tö ká̱ i' wakpa
shu̱a̱ mè ye' a̱, e'pa a̱ ye' tö ikkaché tö be'

dör yi. Be' ichapa idir, e'pa me' be' tö ye'
a̱. Ie'pa tö be' ttè iu̱teke. 7 I̱'ñe ta̱ ie'pa wa̱
ijche̱r tö ì ko̱s wé̱yö, ñies ì ko̱s chéyö, e'
me' be' tö ye' a̱. 8 Ttè me' be' tö ye' a̱ pakè,
e' pakéyö ie'pa a̱, ta̱ ie'pa tö iklö'wé̱. Ie'pa
wa̱ ijche̱r tö moki̱ ye' datse̱ be' ska' patkë'
be' tö.
9 "Ye' tso' be' a̱ ikiök ie'pa ki̱. Ye' kȅ ku̱'
ikiök wé̱pa kȅ tö be' dalöieta̱' esepa ki̱.
Ye' tso' ikiök wé̱pa me' be' tö ye' a̱ esepa
ki̱, ie'pa dör be' icha e' kue̱ki̱. 10 Wé̱pa ko̱s
dör ye' icha, esepa dör be' icha. Ñies be'
icha ko̱s esepa dör ye' icha. Ie'pa wa ye'
olo tai̱ë e' kkayëne.
11 "Kȅ ye' se̱rpaia̱ tai̱ë ká̱ i' ki̱. Ye'
mitkene se̱nuk be' ska'. Erë ie'pa a̱te̱ ká̱
i' ki̱. A Yé̃wöla batse'r, be' dalȍ tai̱ë, be'
diché tai̱ë me' be' ye' a̱, e' wa ie'pa kkö'nú
a̱s ie'pa se̱r ñita̱ we̱s wák eköl ȅ es we̱s be'
ena ye' es. 12 Mik ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ie'pa
ta̱, eta̱ ye' tö ie'pa kkö'né tsa̱tké diché
me'bö ña e' wa. Ie'pa ko̱s tsa̱tkéyö. Wé̱
wömenettsa̱bak weinuk, e' ȅ e̱' yë'ttsa̱ sa'
shu̱a̱. Ie' ȅ weinewa a̱s iwà tkȍ we̱s be'
yëkkuö tö ichè es.
13 "Írö ye' mitke be' ska', erë ttè i'
chekeyö, ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ e' dalewa, a̱s
ie'pa ttsë'r buaë moki̱ë we̱s ye' es. 14 Be'
ttè yë'yö ie'pa a̱, erë wé̱pa kȅ tö be' dalöiè
esepa tö ie'pa sue̱ke suluë. Ye' kȅ dör we̱s
ká̱ i' wakpa es, e' sȕ ye' ttökatapa kȅ dör
we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱ ká̱ i' wakpa tö ie'pa
sue̱ke suluë. 15 Ye' kȅ ku̱' ikiök be' a̱ tö
ie'pa yö́ttsa̱ ká̱ i' ki̱. Ye' tso' be' a̱ ikiök tö
ie'pa blö́ bé̃ yöki̱. 16 Ye' kȅ dör wé̱pa kȅ tö
be' dalöiè esepa eköl, ñies ye' ttökatapa
kȅ dör ie'pa es. 17 Ie'pa klöú̱bö be' wák ȅ
a̱ be' ttè wa. Be' ttè dör moki̱. 18 Ye' tso'
ie'pa patkök ká̱ i' wakpa shu̱a̱, we̱s be' tö
ye' patkë' ká̱ i' wakpa shu̱a̱ es. 19 Es ye' e̱'
mùttsa̱ be' a̱ a̱s ie'pa e̱' mùttsa̱ moki̱ be' a̱
ñies.
20 "Ye' kȅ ku̱' ikiök be' a̱ ie'pa ȅ ki̱. Erë
wé̱pa e̱rblȍmi ye' mik ie'pa ikkëpa ttȍ
batamik, ñies esepa ki̱ ye' tso' be' a̱ ikiök.
21 Ye' tö be' a̱ ikiè a̱s ie'pa dȍ we̱s wák
eköl ȅ es. Be' ena ye', se' dör wák eköl
ȅ. Es ye' tö be' a̱ ikiè tö ie'pa dȍ we̱s wák
eköl ȅ es se' ta̱ we̱s se' dör eköl ȅ es, a̱s ká̱
i' wakpa tö iklö'ù̱ moki̱ tö be' tö ye' patkë'.
22 Diché me' be' tö ye' a̱, e' mé ye' tö ie'pa
a̱ a̱s ie'pa dȍ we̱s wák eköl ȅ es, we̱s be'
ena ye', se' dör eköl ȅ es. 23 Ye' bàtse̱ buaë
ie'pa mik, ñies be' bàtse̱ buaë ye' mik. Es
idir a̱s ie'pa dȍ moki̱ë we̱s wák eköl ȅ es.
E' dör es, e' ta̱ ká̱ i' wakpa wa̱ ijche̱rdaë tö
be' tö ye' patkë'. Ñies ie'pa wa̱ ijche̱rdaë
tö be' é̱na ye' ttökatapa dalër tai̱ë we̱s be'
é̱na ye' dalër es.
24 "A yé̃wö, be' tö ie'pa me' ye' a̱. Ye'
ki̱ ikiane tö aishkuö ta̱ ie'pa dȍmi ye' ta̱,
wé̱ ye' tso' ee̱, a̱s ie'pa tö olo me' be' tö
ye' a̱, e' sa̱ù̱. Ka̱m ká̱ i' yör, eta̱ wake' be'
é̱na ye' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ olo e' me'bak
be' tö ye' a̱. 25 A Yé̃wö, be' dör yësyësë.
Wé̱pa kȅ tö be' dalöiè esepa kȅ wa̱ be'
su̱ule, erë ye' wa̱ be' su̱ule. Ñies ie'pa
ikkëpa wa̱ ijche̱r tö be' tö ye' patkë'bitu̱.
26 Ye' tö ie'pa a̱ ikkayë' tö be' dör yi, e'
kkachekeia̱yö ie'pa a̱ a̱s ie'pa ñì dalëritsȍ
we̱s be' tö ye' dalëritseke es, ñies a̱s ye'
dȍ se̱nuk ie'pa e̱r a̱."

Judiowak tö Jesús klö'wé̱wa̱

(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)

18 Jesús tté S'yé̃ ta̱ o̱ne, ta̱ imía̱ it-
tökatapa ta̱ di'la kiè Cedrón, e'
wi̱she̱t. Ie'pa de wé̱ kal klȍ tso' tkëule ee̱.
2 Ee̱ Jesús krá ñì dapa'u̱k ittökatapa ta̱,
e' kue̱ki̱ Judas tö ie' wömekettsa̱, e' wa̱
ká̱ e' su̱ule buaë. 3 E' itöki̱ Judas demi ee̱
Roma ñippökwakpa ta̱ tai̱ë. Ñies Skëköl
wé, e' shkëkipa de ie' ta̱. E'pa patké ju-
diowak sacerdotepa wökirpa ena farise-
owakpa tö. Ie'pa de Judas ta̱ bö'wö ki̱ ena
kuàtak sí wöñarke tai̱ë ese ki̱, ñies tabè
damirak iwa̱ tai̱ë. 4 Ì wamblërketke ie' ta̱,
e' ko̱s jche̱r buaë ie' wa̱, e' kue̱ki̱ ie' dettsa̱
ta̱ ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
5 Ie'pa iiu̱té:

—Jesús Nazaret wak, e' yuleke sa' tö.
Jesús tö iché:
—Ye' idir.
Judas tö ie' wömekettsa̱, e' tso' ñip-
pökwakpa ta̱. 6 Mik Jesús tö iché: “Ye'
idir”, e' wösha̱ ta̱ ie̱' skéu̱rak tsi̱kka ta̱
ia̱nerörak i̱ski̱. 7 Jesús tö iskà chaké ie'pa
a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Jesús Nazaret wak.
8 Jesús tö iskà iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱ tö ye' idir. A' ye'
yuleke, e̱'ma wé̱pa tso' ye' ta̱, e'pa múa̱t
bër.
9 Ie' tö iché es a̱s ttè yë'itö iyë́ a̱, e' wà
tkö̀. Ie' tö iyë': “wé̱pa mé be' tö ye' a̱, es-
epa kë̀ weinuk yës.” 10 Eta̱ Simón Pedro
wa̱ tabè shkö̀, e' yéttsa̱itö ta̱ sacerdote
kibi kanè méso, e' kukuöña ulà bua'kka
téttsa̱, e' kiè Malco. 11 Jesús tö iché Pedro
a̱:
—Be' tabè blö́wa̱ne ikkuölit a̱. Ye' Yë́
tö íyi bacha'bacha i' mé ye' a̱, e' ta̱ ¿we̱s
e' kë̀ yepawayö?

Jesús mítse̱r Anás wörki̱

(Mateo 26.57-58; Marcos 14.53-54; Lucas 22.54)

12 Eta̱ Roma ñippökwakpa ena iwökir
kibi ena Skëköl wé shkëkipa tö Jesús
klö'wé̱wa̱ mué̱wa̱ iulà a̱. 13 Ta̱ itsé̱mirak-
itö ke̱we Anás u a̱. Anás dör Caifás nu-
a̱ki. Duas e' wa Caifás dör judiowak sac-
erdote kibi. 14 Caifás e' tö iyë' judiowak
wökirpa a̱ tö buaë idir ie'pa a̱ tö wëm
eköl ë̀ ttèwa̱ ie'pa ulitane skéie.

Pedro iblé tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.69-70; Marcos 14.66-68; Lucas 22.55-57)

15 Simón Pedro ena Jesús ttökata skà
eköl, e'pa böl mirwa̱ Jesús itöki̱. Ittökata
tso' Pedro wapieie, e' su̱ule buaë sacer-
dote kibi wa̱, e' kue̱ki̱ ie' dewa̱ buaë Jesús
ta̱ sacerdote kibi upa a̱. 16 Erë Pedro a̱te̱
dur u'rki̱ ukkö tkër kañika̱ ee̱. Eta̱ it-
tökata su̱ule sacerdote kibi wa̱, e' bite̱a̱ne
ttök tayë tso' ukkö kkö'nuk e' ta̱ a̱s Pedro
döwa̱. Eta̱ es Pedro dewa̱. 17 Eta̱ tayë dur
ukkö kkö'nuk, e' tö Pedro a̱ ichaké:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé?
Ie' tö iiu̱té:
—Au, ye' kë̀ dör iklé.
18 Ká̱ dör se̱se̱ë, e' kue̱ki̱ sacerdote kanè
mésopa ena Skëköl wé shkëkipa tö bö'
batséka̱ baiklè. Ee̱ Pedro de bö' baiklök
ñies ie'pa ta̱.

Sacerdote kibi tö Jesús chaké

(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)

19 Anás bak sacerdote kibi e' tö Jesús
chaké ittökatapa ki̱ ena ttè wa ie'
s'wöbla'we̱ke, e' ki̱. 20 Jesús tö iiu̱té:
—Ke̱kraë ye' tté sulitane kukua.
Ke̱kraë ye' tö s'wöbla'wé̱ se' ñì dapa'wo̱
wé ko̱s a̱ ena Skëköl wé a̱ wé̱ sulitane
ñì dapa'u̱ke ee̱. Kë̀ ye' wa̱ ì yëule akir.
21 ¿Iö́k be' tö ye' chaké? Ì chéyö e' jche̱r
wé̱pa wa̱ ye' ttsëule ichök, esepa wa̱.
Ie'pa a̱ ichakö́.
22 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ Skëköl wé
shkëkipa eköl tö ie' ppé iwö ki̱ iulatö wa
ta̱ iché ia̱:
—¿We̱s be' tö sacerdote kibi iu̱tèmi es?
23 Jesús tö iiu̱té:
—Ì chéyö, e' dör suluë, e̱'ma ichö́ wé̱
isulune. Erë ì ché ye' tö e' dör moki̱, e' ta̱
¿ì ki̱ be' tö ye' ppé?
24 E' ukuöki̱ ta̱ Anás tö Jesús patkémi
moule Caifás ska', e' dör judiowak sacer-
dote kibi.

Pedro tö ibléne tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

25 E' dalewa Pedro duria̱ bö' baiklök ta̱
ichakérakitö:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé
eköl?

Ie' iiu̱té:
—Au, ye' kë̀ dör ie' klé.
26 E' ukuöki̱ ta̱ sacerdote kibi kanè
méso kukuöña tëa' Pedro tö, e' yami eköl
tö ie' a̱ iché:
—Ye' tö be' sué̱ ie' ta̱, kal klö̀ tso' tkëule
ee̱.
27 Pedro tö iskà bléne ta̱ e' wösha̱ ta̱
dakro a̱ne.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

28 Bla'mi, diwö tskirketke, eta̱ Jesús
yéttsa̱rakitö Caifás u a̱ tsè̱mi judiowak
wökir kiè Pilato, e' ska'. E' kë̀ dör ju-
diowak. Ie' tkëuleka̱ Roma wakpa wa̱
judiowak wökirie. Ee̱ ie'pa tö Jesús
tsé̱mi. Judiowak é̱na Ie'pa Yë́pa Yëru-
lune Egipto e' ké̱wö tkö'wa̱k, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̀ e̱' ia'wa̱kka̱. Ie'pa a̱ ta̱ shkèwa̱ yi
kë̀ dör judiowak ese u a̱ e' dör ñá, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̀ dë'wa̱ Pilato u a̱. 29 E' kue̱ki̱ ie'
dettsa̱ ie'pa ta̱ ttök, ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿Ì ki̱ a' tö wëm e' kkateke?
30 Ie'pa tö iiu̱té:
—Wëm e' kë̀ tö íyi sulu wamblö̀pa,
e̱'ma sa' kë̀ wa̱ ie' mène be' ulà a̱.
31 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Itsú̱mine ta̱ ishu̱lö́ we̱s a' wakpa ttè
dalöiëno e' tö ichè es.
Erë judiowak wökirpa tö iché:
—Kë̀ sa' a̱ ka̱wö mène s'ttökwa̱.
32 Mik e' ché ie'pa tö es, eta̱ e' wa Jesús
tö we̱s ie' duörawa̱ e' yë', e' wà tka.†
33 Pilato mía̱ne we̱shke̱ ta̱ Jesús kiéitö ta̱
ichakéitö:
—¿Be' dör judiowak blú?
34 Jesús tö iché ie' a̱:
—¿E' chaké be' tö be' wák e̱r wa, ö yile
tö ye' ché be' a̱ e' kue̱ki̱?
35 Pilato tö iiu̱té:
—¿Ttsëskua ta̱ ye' dör judiowak? Be'
wák ditséwöpa ena sacerdote wökir
kibipa, e'pa wa̱ be' debitu̱ ye' a̱ shu̱lè. ¿Ì
sulu wamblébö?
36 Jesús tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' dör blu', erë ì blúie ye' tso'
e' kë̀ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱. Imú dör es, e̱'ma ye'
ttökatapa ñippö̀mi a̱s judiowak wökirpa
kë̀ tö ye' klö'wè̱wa̱. Erë ì blúie ye' tso' e'
kë̀ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱.
37 Eta̱ Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—¿E̱'ma moki̱ be' dör blu'?
Jesús tö iiu̱té:
—Tö́, we̱s be' iché e̱'ma es idir. Ye' dör
blu'. Ye' ku̱ne' ká̱ i' a̱ ttè moki̱ e' choie,
e' kue̱ki̱ ye' dë'bitu̱. Wé̱pa é̱na ttè moki̱
dalër esepa ko̱s tö ye' ttè iu̱teraë.
38 Pilato tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì dör ttè moki̱?

Pilato tö iché tö Jesús ttö́wa̱

(Mateo 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)

Pilato tö ichaké o̱ne ta̱ ie' skà dettsa̱
ttök judiowak ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Ye' kë̀ wa̱ ì sulu ku̱ne Jesús ki̱.
39 Erë a' wöblanewa̱tke tö mik A' Yë́pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱
s'wötëule e' yekettsa̱ èmine ye' tö eköl.
¿A' ki̱ ikiane tö a' blú e' èmiyö?
40 Ie'pa tö iiu̱té a̱neule:
—¡Ie' kë̀ wöttsaar! ¡Barrabás wöttsö́ö
sa' a̱!
(Barrabás e' dör akblökwak.)
19 Eta̱ Pilato tö Jesús ppök patké
ttsa' bata daloie wa. 2 Roma ñip-
pökwakpa tö dika'kicha yué wöshkiie ta̱
itkéka̱rakitö Jesús wökir ki̱ blu'ie. Ñies
ie'pa tö datsi' daloshdalosh ese iéka̱ iki̱
blu'ie iwayuoie. 3 E' ukuöki̱ ta̱ idewa̱rak
tsi̱net ie' o̱'mik ta̱ iché ia̱:
—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' mú ka̱wö
tkö̀ buaë!
Tai̱ë ie'pa tö ippé iwö ki̱.
4 Pilato dettsa̱ne ta̱ iskà ché judiowak
a̱:

†**18:32** Juan 3.14 ena 12.32 sa̱ú̱.

—Isa̱ú̱, ye' mía̱ itsu̱kbitu̱ a̱s a' wa̱ ijche̱r
tö ye' kë̀ wa̱ ttè ku̱ne ie' kkatoie.
5 Eta̱ Jesús dettsa̱ dika'kicha yöule
wöshkiie, e' tkëuleka̱ iwökir ki̱ ta̱
ipaiëule blu' datsi' daloshdalosh ese wa.
Pilato tö iché:
—I' dör wëm e'. A' tö isa̱ú̱.
6 Mik sacerdotepa wökirpa ena Skëköl
wé shkëkipa tö Jesús sué̱, eta̱ ie'pa tö
iché a̱neule:
—¡Iwötṓwa̱ krus mik! ¡Iwötṓwa̱ krus
mik!
Pilato tö iché ie'pa a̱:
—Ye' kë̀ wa̱ ì ttè ku̱ne ie' ki̱, e' kue̱ki̱
itsú̱mine, iwötṓwa̱ a' wákpa tö krus mik.
7 Judiowak wökirpa tö iché ie' a̱:
—Sa' wa̱ ttè dalöiëno tso', e' tö ichè ie'
ka̱wöta̱ ttèwa̱, ie' e̱ yë' tö ie' dör Skëköl
Alà e' kue̱ki̱.
8 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ie' kí̱ suane
tai̱ë. 9 Ie' mía̱ne u shu̱a̱ ta̱ Jesús a̱
ichakéitö:
—¿Wé̱ be' datse̱?
Erë Jesús kë̀ wa̱ iiu̱tëne yës. 10 Pilato
tö iché ie' a̱:
—¿Iṓk be' kë̀ ttṑ ye' ta̱? ¿Be' kë̀ wa̱
ijche̱r tö ye' a̱ ka̱wö tso' be' wötowa̱ krus
mik ö be' omine?
11 Jesús tö iiu̱té:
—Skëköl kë̀ wa̱ ka̱wö meule be' a̱, e̱'ma
be' kë̀ a̱ we̱s ye' o̱nuk. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö
ye' me'ttsa̱ be' ulà a̱, e'pa ki̱ inuí̱ tso' be'
tsa̱ta̱.
12 Eta̱ Pilato tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö we̱s
ie' a̱ Jesús armimine, erë judiowak tö
iché ie' a̱ a̱neule:
—Be' ie' émine, e' ta̱ be' mía̱ romawak
wökir kibi e' bolökie. Wé̱ e̱' chṑ tö ie' dör
blu', ese dör se' wökir kibi e' bolök.
13 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ Jesús tsu̱k
patkéitö u'rki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' tkése̱r
s'shu̱lo kulé ki̱. E' a̱te̱ uitö ki̱ kiè hebreoie
Gabatá ee̱ (e' wà kiane chè uitö yöule ák
wa). 14 E' dör Judiowak Yḗpa Yërulune
Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke e' chkì es, diwö
detke bata a̱ ekkë. Eta̱ Pilato tö iché ie'pa
a̱:
—¡I' dör a' blú!
15 Erë ie'pa tö iché a̱neule:
—¡Ittṓwa̱! ¡Ittṓwa̱! ¡Iwötṓwa̱ krus
mik!
Pilato tö ie'pa a̱ iché:
¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' tö a' blú
ttèwa̱mi?
Sacerdotepa wökirpa tö iiu̱té:
—Sa' blú eköl ë̀, e' dör romawak wökir
kibi.
16 Eta̱ ie' tö iwé̱ Jesús ta̱ we̱s ie'pa ki̱
ikiane es. Ie' tö iméttsa̱ iñippökwakpa
ulà a̱ wötèwa̱ krus mik ta̱ ie'pa wa̱
imítse̱r.

Jesús wötéwa̱rakitö krus mik

(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)

17 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Jerusalén, krus
kue̱ramiitö michoë ká̱ kiè S'wökirdiche
ee̱ (ká̱ e' kiè hebreoie Gólgota). 18 Ee̱
ie'pa tö iwöté krus mik. Ñies wëpa böl
sulusipa wötëne krus mik wi̱'kë io̱'kë,
Jesús a̱te̱ ie'pa shu̱sha̱ë. 19 Pilato tö
ishtök patké kaltak ki̱, e' batséwa̱rakitö
Jesús krus mik. Ikitule e' tö ichè: “I' dör
Jesús Nazaret wak dör judiowak blú e'.”
20 Wé̱ ie' wötéwa̱rakitö krus mik, e' a̱te̱
Jerusalén tsi̱net, e' kue̱ki̱ tai̱ë judiowak
tö ikitule e' sué̱. Ikitule ttè mañatökicha
wa: hebreoie, latinie ena griegoie. 21 E'
kue̱ki̱ judiowak sacerdotepa wökirpa tö
iché Pilato a̱:
—Kë̀ ishtar tö ie' dör judiowak blú.
Ishtṓ tö ie' e̱ chṑ tö ie' dör judiowak blú.
22 Erë Pilato tö iiu̱té:
—Ì shtétke ye' tö, e' shtétkeyö, iméa̱t-
tkeyö es.
23 Roma ñippökwakpa tö Jesús
wötéwa̱ krus mik, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö
idatsi' blatélor ie'pa tkël a̱. Erë Jesús
datsi' batsì̱ë e' a̱te̱. Datsi' e' yöule alabo,
24 e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ñì a̱:

—Kë̀ se' tö ijchèlor. Mishka inuk ák-
wöla wa isuo̱ie tö yi ulà a̱ ia̱tmi.
Es itka we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es, e' tö ichè: “Ye' datsi' blabatsélor
ie'pa tö ñì a̱, ta̱ inérak ákwöla wa isuo̱ie
tö yi ulà a̱ ye' datsi' batsi̱ë e' a̱tmi.”‡ Es
Roma ñippökwakpa tö iwé̱.
25 Krus o̱'mik Jesús mì ena imila ena
María dör Cleofás alaköl ena María Mag-
dala wak e'pa iëte̱r. 26 Mik Jesús tö imì
ena ittökata dalër tai̱ë ie' é̱na, e'pa sué̱
iëte̱r ee̱, eta̱ ichéitö imì a̱:
—A tayë, se̱ be' alà dur.
27 Eta̱ ie' tö iché ttökata ñe' a̱:
—Se̱ be' mì dur.
Es ittökata ñe' wa̱ Jesús mì mítse̱r
kkö'nè ie' u a̱.

Jesús duowa̱

(Mateo 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49)

28 Jesús wa̱ ijche̱r buaë tö ì u̱k ie'
dë'bitu̱, e' wakaneo̱ne. Ñies ttè kitule
Skëköl yëkkuö ki̱, a̱s e' wà tkö̀, e' kue̱ki̱
ie' tö iché: —Ye' e̱r sine.
29 Eta̱ ee̱ tka̱' tkër, e' a̱ vino shköshköë
tso'. E' wa ie'pa tö suiyök nuwé̱ka̱, ta̱
itkéka̱ kal kiè hisopo, ese ulatska ki̱, ta̱
itkéwa̱ ie' kkö̀ a̱. 30 Ie' tö ikuyé ta̱ ichéitö:
—Ì ko̱s u̱k ye' dë'bitu̱, e'
wakaneo̱netke.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa ta̱ iwiköl émi-
itö, es iduowa̱.

Jesús nu tkérakitö ichane a̱ kuaböt wa

31 Ka̱wö e' wa, judiowak e̱' katablöke
Ie'pa Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'we̱kerakitö bule es, e' yöki̱. Bule es
e' dör e̱no diwö. Erë e̱no diwö e' bat-
seitseke tai̱ë shu̱te̱ ie'pa tö, e' kue̱ki̱ ie'pa
wökirpa kë̀ ki̱ ikiane tö pë' wötëulewa̱
krus mik, esepa nu mèa̱t dö̀ bule es. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö ikié Pilato a̱ tö itu' pu̱klor
patkö́ a̱s iduölur bet ta̱ inú öwarakitö i̱ski̱
wötèwa̱. 32 Eta̱ Roma ñippökwakpa mía̱,
ta̱ wëm ke̱we e' tu' pé̱wa̱, e' ukuöki̱ ta̱ ñies
iëköl wötënewa̱ Jesús ta̱ krus mik, e' tu'
pé̱wa̱. 33 Erë mik ie'pa de Jesús ska', eta̱
ie'pa tö isué̱ tö iduowa̱tke. E' kue̱ki̱ ie'pa
kë̀ wa̱ itu' pa̱newa̱.
34 Erë ñippökwak eköl, e' tö Jesús nu
àr e' tké kuaböt wa ichane a̱ ta̱ pë́ ena di'
dettsa̱. 35 E' ko̱s tka, e' sué̱ ye' tö ye' wák
wöbla wa, e' chök ye' tso' a' a̱. Ì chekeyö,
e' dör moki̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö e' dör moki̱.
Ipakekeyö a' a̱ a̱s a' e̱rblö̀ ie' mik. 36 E'
ko̱s tka a̱s ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e'
wà tkö̀, e' tö ichè: “Ie' diché kë̀ pa̱rpawa̱
yës.”¶ 37 Ikitule skà tö ichè: “Ie' tkëule
kuaböt wa, e' sue̱raë ie'pa tö.”§

Jesús nu wötéwa̱ ie'pa tö pö a̱

(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

38 E' ukuöki̱ ta̱ wëm de eköl kiè José
Arimatea wak, e' dör Jesús klé eköl, erë
ie' suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱
ie' dör iklé eköl kë̀ jche̱r yi wa̱ ese. Ie' tö
Pilato a̱ ka̱wö kié Jesús nu tsu̱kmi blè. Pi-
lato tö ie' a̱ iké̱wö mé, eta̱ ie' mía̱ ta̱ Jesús
nu mítse̱r iwa̱. 39 Nicodemo dë'rö ttök
Jesús ta̱ nañewe, e' wák debitu̱ José ta̱.
Kapöli tso' s'nu patio̱ie a̱s kë̀ inurwa̱ bet,
e' debitu̱ Nicodemo wa̱ dö̀ kilo dabom
mañayök (30) ekkë. Kapöli e' shu̱tule
kiö̀ masmas kiè mirra ena áloe ese wa.
40 Ie'pa böl tö Jesús nu patréwa̱ datsi'tak
batsi̱ë bua'bua saruru nuuleka̱ kapöli e'
wa we̱s judiowak wöblar es. 41 Wé̱ Jesús
du'wa̱ krus mik, ee̱ tsi̱net kal klö̀ tso'
tkëule. E' a̱ ákuk tso' biule et s'nu blóie,
erë ka̱m s'nu blëria̱. 42 Pö e' a̱te̱ tsi̱net
wé̱ Jesús dunewa̱ ee̱, ñies judiowak e̱no

‡**19:24** Salmo 22.18
¶**19:36** Salmo 34.20
§**19:37** Zacarías 12.10

diwö döketke, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Jesús nu
blé ee̱.

Jesús shke̱neka̱ne

(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

20 E̱no diwö, e' bule es bla'mi, ká̱ ià̱
ttsettseë ta̱ María Magdala wak
mía̱ wé̱ Jesús nu blëne ee̱. Ie' tö isué̱
tö ák wa ákuk kkò̈ wötëule, e' sinettsa̱
bánet. 2 Ie' tu̱nemi bet wé̱ Simón Pedro
ena Jesús ttökata skà tso' ee̱. Ittökata e'
dalëritsök ie' bak tai̱ë. Ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¡Yile wa̱ Skëkëpa nu minetse̱r! ¡Kè̈
sa' wa̱ ijche̱r tö we̱s ie'pa tö iwé̱!
3 Ie'pa míyal pö a̱. 4 Ie'pa böl tu̱nemi-
rak, erë Jesús ttökata ñe' tu̱nemi bet Pe-
dro tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' demi ke̱we pö a̱.
5 Ee̱ ie' e̱' wöéwa ta̱ iká̱ sué̱ ákuk shu̱a̱.
Jesús nu kè̈ ku̱'. Ie' tö datsi' wa Jesús
nu parrate̱wa̱ e' è̈ sué̱, erë kè̈ ie' minewa̱
ákuk a̱ iweblök. 6 Ie' itöki̱ Simón Pedro
debitu̱ míwa̱ ákuk a̱ ta̱ ñies e' è̈ sué̱itö.
7 Ñies datsi'tak wa Jesús wökir mon-
ewa̱, e' sué̱itö wörrat tër bánet. 8 Jesús
ttökata de ke̱we, e' míwa̱ñak ákuk a̱
ta̱ isué̱itö ta̱ iklö'wé̱itö tö moki̱ Jesús
shke̱neka̱ne. 9 Ka̱m ie'pa é̱na iwà a̱rwa̱
tö Jesús ka̱wöta̱ shke̱nukka̱ne we̱s ikit-
ule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 10 E' ukuöki̱ ta̱
ittökatapa böl míyalne wé̱ ikapökerö ee̱.

María tö Jesús sué̱ shke̱uleka̱ne

(Marcos 16.9-11)

11 María iù̱ dur ákuk kkò̈ a̱. Ie' iu̱keia̱
ta̱ ie' e̱' wöéwa ká̱ sa̱u̱k ákuk a̱. 12 Eta̱
Skëköl biyöchökwakpa sué̱itö böl idatsi'
saruruë, e'pa tulur wé̱ Jesús nu bak tër
ee̱. Eköl tkër wé̱ iwökir bak tër ee̱, iëköl
tkër wé̱ iklö bak tër ee̱. 13 Ie'pa tö María
a̱ ichaké:
—A tayë, ¿ì i̱e̱itseke be' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' Këkëpa nu minetse̱r yile wa̱. Kè̈
ye' wa̱ ijche̱r tö we̱s ie'pa tö iwé̱.

14 E' wösha̱ ta̱ María wötrée ta̱ ee̱ Jesús
dur. Ie' tö isué̱ erë ie' kè̈ wa̱ isu̱newa̱ tö
Jesús idir. 15 Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—A tayë, ¿Ì i̱e̱itseke be' tö? ¿Yi yuleke
be' tö?
María tö ibikeitsé tö ee̱ idur e' dör kal
klò̈ tso' tkëule, e' kanéu̱kwak, e' kue̱ki̱ ie'
tö iché ie' a̱:
—A këkëpa, be' wa̱ iminetse̱r, e' ta̱ ichṓ
ña wé̱ be' tö iblé, a̱s ye' mi' itsu̱k.
16 Eta̱ Jesús tö iché ie' a̱:
—¡A María!
Ta̱ María e̱' wötrée ta̱ ichéitö ie' a̱
hebreoie:
—¡Rabuni! (e' wà kiane chè:
“S'wöbla'u̱kwak”)
17 Jesús tö iché ie' a̱:
—Ye' ṓwa. Ka̱m ye' mi'ka̱ ye' Yḗ ska',
e' kue̱ki̱ kè̈ ye' wöklö'wa̱ria̱. Erë be' yú
ichök ye' ttökatapa a̱ tö ye' mi'keka̱ne ye'
Yḗ ska', e' dör a' Yḗ ñies. Ie' dör ye' Këköl,
a' Këköl ñies.
18 Eta̱ María Magdala wak mía̱ Jesús
ttökatapa ska', ta̱ ichéitö: “Ye' tö Skëkëpa
sué̱.” Ñies ì ko̱s ché Jesús tö ie' a̱, e'
pakéneitö Jesús ttökatapa a̱.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱

(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)

19 E̱no diwö, e' bule es nañewe ta̱ Jesús
ttökatapa tulur ñita̱ u etkue è̈ a̱. Ie'pa
suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱
ie'pa u wékkö wötë'tkër darërë. Erë e' bet
ta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús de dur ie'pa shu̱a̱.
Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:
—¡A' se̱nú bè̈rë!
20 Mik e' ché o̱ne ta̱ ie' tö iulà ena
ichane shka̱'ule, e' itò̈ kkaché ie'pa a̱. Eta̱
ittökatapa ttsë'ne buaë tö Skëkëpa sué̱ne
ie'pa tö ttsë'ka. 21 Ie' tö iskà ché ie'pa a̱:
—¡A' se̱nú bè̈rë! We̱s ye' Yḗ tö ye'
patkë'bitu̱ ká̱ i' a̱ ie' ttè pakök, es ye' tö a'
patkémi ye' ttè pakök.
22 Ie' tö ie'pa wöiké siwa̱' wa ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:

—Wiköl Batse'r kiṓwa̱ buaë a' tö a' e̱r
a̱. 23 Yi ki̱ íyi sulu nuí̱ tso', ese olo'yé a'
tö, e' ta̱ ñies Skëköl tö ilo'yeraë iki̱. Yi ki̱
íyi sulu nuí̱ tso', ese kë̀ olo'yane a' wa̱, e'
ta̱ ñies Skëköl kë̀ tö ilo'yepa iki̱.

Tomás tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

24 Jesús ttökatapa dabom eyök ki̱ böl
(12), e' eköl kiè Tomás, e' kiè ñies
Dídimo. Ie' kë̀ ku̱' imale̱pa ta̱ mik Jesús
dë'dur ie'pa shu̱a̱ eta̱.
25 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ie' a̱:
—Sa' tö Skëkëpa sué̱.
Erë Tomás tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' kë̀ wa̱ iulà shka̱'ule clavo wa,
e' itö̀ su̱ne, ye' kë̀ wa̱ ye' wák ulatska
patkënewa̱ itö̀ a̱, ye' kë̀ wa̱ ye' ulà
patkënewa̱ ichane shka̱'ule e' a̱, e̱'ma ye'
kë̀ tö yi ttè klö'we̱pa yës.
26 Ká̱ de pàköl, eta̱ Jesús ttökatapa skà
iënene iu a̱, eta̱ Tomás tso'ñak ie'pa ta̱. U
wékkö wötë'tkër, erë Jesús skà dedurne
ie'pa shu̱a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¡A' se̱nú bë̀rë!
27 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö Tomás a̱:
—Be' ulatska patkṓwa̱ ye' ulà shka̱'ule
a̱, eta̱ isa̱ú̱. Be' ulà patkṓwa̱ ye' chane
shka̱'ule e' a̱. Kë̀ ibikeitsaria̱ bötböt.
¡Iklö'ú̱!
28 Eta̱ Tomás tö iiu̱té:
—¡Be' dör ye' Blú! ¡Be' dör ye' Këköl!
29 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' ye' sué̱, e' kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik.
Erë wé̱pa e̱rblé ye' mik, eré̱ kë̀ iwa̱ ye'
su̱ne, ¡ayëcha buaë esepa!

Yëkkuö i' wà dör i' es

30 Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese o̱' tai̱ë Jesús tö it-
tökatapa wörki̱ ikkachoie tö yi dör ie',
ese kibiie kë̀ kitule yëkkuö i' ki̱. 31 Erë
yëkkuö i' shtekeyö a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús
dör Skëköl Alà pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'. Ñies ishtekeyö a̱s se̱ne michoë dö̀ a'
ulà a̱, a' e̱rblö̀ ie' mik e' wa.

Ittökatapa kul tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

21 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkachéne it-
tökatapa a̱ batsöri kiè Tiberias,
e' kkömik. E' pakè dör i' es: 2 Ittökat-
apa ñì dapa'wé̱ ee̱, e'pa dör Simón Pedro,
Tomás (e' kiè ñies Dídimo), Natanael (e'
dör ká̱ kiè Caná a̱te̱ Galilea e' wak), Zebe-
deo ala'r böl tso'ñak, ñies Jesús ttökatapa
skà böl tso'ñak. 3 Simón Pedro tö iché
ie'pa a̱:
—Ye' mía̱ nima klö'u̱k kla' wa.
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' mi'keñak be' ta̱.
Eta̱ ie'pa míyal ta̱ ie̱' iéka̱rak kanò a̱.
Erë e' nañewe ie'pa kë̀ wa̱ nima klöo̱ne
yës. 4 Mik ká̱ ñirketke, eta̱ Jesús demi
batsöri kkömik, erë ittökatapa kë̀ wa̱
ijche̱r tö ie' idir. 5 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—A wëpa, ¿a' nima klöne?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Au, kë̀ sa' wa̱ iklöne yës.
6 Eta̱ ie' iché:
—A' kla' u̱yṓ ulà bua'kka kke̱, eta̱ nima
klördaë.
Eta̱ ie'pa tö iu̱yé ta̱ iwà klöne tai̱ë, kë̀
dë'ka̱ia̱ ie'pa ki̱. 7 Eta̱ ittökata dalër tai̱ë
ie' é̱na, e' tö iché Pedro a̱:
—¡Skëkëpa Jesús idir!
Mik Simón Pedro tö ittsé tö Skëkëpa
Jesús idir, eta̱ bet idatsi' iéka̱neitö, ie' dur
kiparuó ë̀ mik kaneblök e' kue̱ki̱. Eta̱ ie'
e̱' ppée di' a̱ ulaiklémi dö̀mi Jesús ska'.
8 Jesús ttökatapa male̱pa wa̱ kanò dat-
se̱ batsöri kkömik, kla' wà deka̱ chië, e'
kue̱ratse̱ e̱nae̱na. Ie'pa tso' kukuie batsöri
kkö̀ a̱, cien metro ekkë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
kla' kue̱ratse̱. 9 Mik ie'pa e̱' yéttsa̱ kanò a̱,
eta̱ ie'pa tö isué̱ bö' ñarke, e' ki̱ nima me'r
etö. Ñies pan tso'. 10 Eta̱ Jesús tö iché:
—Nima klö'wé̱ a' tö, e' we̱le tsú̱bitu̱.
11 Simón Pedro e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ ikla'
wà deka̱ chië nima blublu ë̀ wa, e'
yéttsa̱itö ká̱ sí ki̱. Nima döka̱ cien eyök
kí̱ dabom ske̱yök kí̱ mañatö (153). Nima

e' dör tai̱ë, erë ikla' kë̀ butsolone. 12 Jesús
tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ chkök.
Ie'pa wa̱ ijche̱r tö Skëkëpa Jesús idir,
e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ ie' a̱ ichakine tö ¿be'
dör yi? 13 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ bö' kkömik
ta̱ pan ena nima klö'wé̱itö blaté méitö ittökatapa a̱.
14 I' ta̱ mañatökicha Jesús e̱' kkachéne
ittökatapa a̱ ishke̱neka̱ne e' ukuöki̱.

Jesús tté Pedro ta̱

15 Ie'pa chké o̱ne ta̱ Jesús tö ichaké
Simón Pedro a̱:

—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne, ye' ttökatapa male̱pa é̱na ye' dalër, e' tsa̱ta̱?

Pedro tö iiu̱té:

—A Këkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.

Jesús tö iché ia̱:

—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala kkö'neke buaë es.

16 Jesús tö iskà chakéne:

—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?

Pedro tö ie' a̱ iché:

—A Skëkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.

Jesús tö iché:

—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala kkö'neke buaë es.

17 Jesús tö Pedro a̱ iskà chakéne i' ta̱
ide mañatökicha.

—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?

Jesús tö Pedro a̱ ichaké mañatökicha, e' kue̱ki̱ Pedro e̱rianeka̱. Ie' tö Jesús iu̱té:

—A Skëkëpa, ì ko̱s jche̱r be' wa̱. Be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.

Jesús tö ie' a̱ iché:

—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa
kkö'nú ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa
tö iobejala kkö'neke buaë es. 18 Moki̱ ye'
tö be' a̱ ichè tö mik be' bak duladula, eta̱
be' wák e̱' paiöke ena be' mi'ke wé̱ be'
wák shkak ee̱. Erë mik be' dewa̱ wö'kela
sia̱rëla, eta̱ be' ulà shu̱löraë ta̱ o̱'ka tö be'
ki̱ datsi' ieraë ta̱ be' tse̱ramiitö wé̱ be' kë̀
shkak ee̱.
19 Ttè e' wa Jesús tö iwaché Pedro a̱
tö we̱s ie' duörawa̱, e' wa ie' tö Skëköl
ki̱keraka̱. E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ia̱:

—Be' e̱' tkö́wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.

Ittökata dalër tai̱ë Jesús é̱na, e' pakè

20 Pedro e̱' wötrée tö isué̱ tö Jesús
ttökata dalër tai̱ë ie' é̱na, e' datse̱ ie'pa
itöki̱. Mik Jesús ttökatapa bata chka' ie'
ta̱, eta̱ ittökata e' e̱' tkése̱r tkër Jesús
o̱'mik ta̱ ie' a̱ ichakéitö, “A Skëkëpa, ¿yi
tö be' wömerattsa̱?” 21 Mik Pedro tö isué̱
Jesús ttökata e' datse̱ ie'pa itöki̱, eta̱ ie'
tö Jesús a̱ ichaké:

—A Skëkëpa, be' ttökata datse̱ se' itöki̱ ¿ì tkö̀mi e' ta̱?

22 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' ki̱ ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka dö̀ mik ye' döne ekkë, e' ta̱ ¿we̱s e' de be' yöki̱? Be' e̱' tkö́wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.

23 Ttè e' kue̱ki̱ Jesús ttökata e' tté
ti̱neka̱ iyamipa shu̱a̱, tö kë̀ iduö̀pawa̱.
Erë Jesús kë̀ wa̱ iyëne tö kë̀ iduö̀pawa̱. Ë́
ie' tö iché: “Ye' ki̱ ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka
dö̀ mik ye' döne ekkë, e' ta̱ ¿we̱s e' de be'
yöki̱?”
24 Jesús ttökata e' tso' ttè i' pakök a'
a̱, e' tso' ttè i' shtök yëkkuö i' ki̱. Sa' wa̱
ijche̱r tö ttè i' dör moki̱ë.
25 Jesús tö ì skà o̱' tai̱ë, e' ko̱s shtö́pa
yëkkuö ki̱, e̱'ma ye' iklö'wé̱ tö yëkkuö kitule e' ko̱s kë̀ chöpaka̱ ká̱ i' a̱.

Ì o̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö e' pakè

Hechos

Yëkkuö i' dör yëkkuö skà kit Lucas tö Teófilo a̱ e', i' ta̱ ide böt. Itsá̱ kite̱ ie' a̱ e' dör ì o̱' Skëkëpa Jesús tö e' pakè. Ie' mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ e' ukuöki̱ ta̱ ì kí̱ o̱' ie' tö ká̱ i' ki̱ ittekölpa tsá̱ e'pa wa Wiköl Batse'r batamik, e' pakè Lucas tö yëkkuö i' ki̱.

Ka̱m Jesús mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱ e' yöki̱ ie' tö ittekölpa tsá̱ e'pa patké ttè i' wa: Mik Wiköl Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché meraë a' a̱ ye' ttè pakoie. A' miraë ipakök s'tso' ko̱s Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë a' tö s'tso' Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria ena ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱. E' tso' kitule yëkkuö i' ki̱ 1.8 ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ì o̱' Skëköl tö Pedro wa Jerusalén ena Judea ká̱ male̱pa ena Samaria e' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tö Jesús tté buaë paka' ká̱ tai̱ë wakpa a̱ e' tté kit Lucas tö yëkkuö i' ki̱. Yëkkuö i' wa Lucas tö se' a̱ ikkachè tö Jesús dör sulitane tsa̱tkökwak.

Lucas bak s'kapeyökwakie. Iekkë ta̱ ká̱ ko̱s wé̱ Pablo dë'rö ee̱ Lucas mir ie' ta̱. E' kue̱ki̱ Lucas tö isu̱' iwák wöbla wa tö we̱s Skëköl kaneblë' Pablo wa. E' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

Skëköl tö iWiköl patkeraë

1 1–2 A këkë Teófilo, ì o̱' Jesús tö ena ì
wa s'wöblao̱'itö kuaë dö̀ mik imineka̱
ká̱ jaì a̱, e' ko̱s paka' ye' tö be' a̱ yëkkuö
tsá̱ kityö e' ki̱. Ka̱m ie' mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱, e'
yöki̱ ì kiane ie' ki̱ tö ittekölpa tsá̱ shu̱kit-
bakitö, e'pa tö iwè̱, e' u̱k ie'pa kéitö Wiköl
Batse'r wa. 3 Ie' kötewa̱ shke̱neka̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ ie' wák e̱' kkayëne tai̱ë ie'pa
a̱ döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ekkë. Es
ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö moki̱ ie' tso'ne
ttsë'ka. Ñies ie' tö ì blúie Skëköl tso' e' tté
paké ie'pa a̱. 4 Ká̱ et ta̱ ie' tso' ittekölpa tsá̱
e'pa ta̱, ta̱ ichéitö ia̱rak:
—A' kë̀ kàne e̱' yöktsa̱ Jerusalén. Ye' Yë́
kablë' iWiköl patkök a' a̱ yë' ye' tö a' a̱, e'
panú dö̀ mik ide eta̱. 5 Juan tö s'wösuk
di' a̱, erë ká̱ kë̀ tkö̀pa tai̱ë ta̱ Skëköl tö a'
ierawa̱ iWiköl Batse'r a̱.

Jesús mineka̱ ká̱ jaì a̱

6 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ ñì dapa'wé̱ka̱
ie' ta̱, eta̱ e'pa tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿i' ta̱ be' tö se' wakpa
tkekeka̱ne se' Israel aleripa, e' wökir-
paie?**
7 Ie' tö iiu̱té:
—E' ké̱wö kë̀ mène a' a̱ jche̱noie. E'
ké̱wö tso' ye' Yë́ wa̱ klöuletke. 8 Erë mik
Wiköl Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché
meraë a' a̱ ye' tté pakoie. A' miraë ipakök
s'tso' ko̱s Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë
a' tö s'tso' Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria
ena ká̱ wa'ñe dö̀ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱ e'pa
a̱.
9 Mik ie' tö e' ché o̱ne, eta̱ ibutsé̱ka̱ mía̱
ká̱ jaì a̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ichowa mò shu̱a̱ kë̀
wër ta̱'ia̱. 10 Ie'pa tso' ká̱ sa̱uk ká̱ jaì a̱ kr-
ereë tö we̱s imichoka̱, e' dalewa bet wëpa
böl datsi' saruruë de iëte̱r ie'pa o̱'mik.
11 E'pa tö iché ia̱rak:
—A Galilea wakpa ¿iö́k a' iëte̱ria̱ ká̱
sa̱uk ká̱ jaì a̱? Jesús bak a' shu̱a̱ e' mít-
se̱r Skëköl wa̱. We̱s a' tö isué̱ tö imía̱ ká̱
jaì a̱, e' su̱ë idörane ká̱ i' ki̱.

Matías a̱te̱ Judas skéie

12 Eta̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tso' Olivo
ké̱bata a̱, ie'pa bite̱ane Jerusalén. E' ñalé̱
dör we̱kkë ulat ka̱wö mène judiowak a̱

1:6 ***Israel aleripa e' wökirpaie:* Jesús ttekölpa tso'ia̱ ibikeitsök tö ie' e̱' tkökeka̱ Israel aleripa blúie ie'pa ká̱ ki̱ ta̱ ie'pa tkekeka̱ ie' kayuapaie.

shkoie e̲no diwö a̲ ekkë.†† 13 Mik ie'pa
dene Jerusalén ta̲ ie'pa tkaka̲ u etkuö
ki̲ wé̲ ikapökerak ee̲. Ee̲ itso'rak Pedro,
Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás,
Bartolomé, Mateo, Santiago Alfeo alà,
Simón Celote, ñies Judas Santiago alà.
14 Ie'pa ulitane ñì dapa'u̲ke ke̲kraë ttök
S'yë́ ta̲. Alakölpa we̲lepa ena María,
Jesús mì, ena Jesús ëlpa, e'pa tso'ñak
ie'pa ta̲ ttök S'yë́ ta̲.
15 Jesús mik e̲rblökwakpa e̲' dapa'u̲ke
e'pa döka̲ cien eyök ki̲ dabom böyök
ekkë ulatök (120). E' ké̲wö ska' ta̲ Pe-
dro e̲' kéka̲ ie'pa wörki̲ ta̲ ichéitö: 16 “A
yamipa, i̲ma Judas yë' Wiköl Batse'r tö
se' blú bak David e' wa, e' wà tka we̲s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̲ es. Judas wa̲ pë'
míne Jesús klö'u̲kwa̲. 17 Ta̲ ie' bak Jesús
kléie we̲s se' es, ie' bak kaneblök Jesús
ta̲ we̲s se' es. 18 (Ie' tö ì sulu wamblë',
e' ské wa ie' tö ká̲ tué̲ et. E' ukuöki̲
ta̲ ie' anebitu̲ wöwakköt ñawi tskinewa̲
ta̲ iñattse̲ yërulune. 19 Mik Jerusalén
wakpa tö ttè e' ttsé, eta̲ ká̲ e' kiè mékarak-
itö iwákpa ttè wa Hacéldama e' wà kiane
chè S'pë́ Ké̲). 20 Es itso' kitule Skëköl
yëkkuö kiè Salmo e' ki̲ e' tö iché i' es:
‘A̲s ie' u weir
ñies a̲s kë̀ yi se̲ria̲ e' a̲.’‡‡
Ñies ichéitö:
‘O̲'ka múka̲ iskéie ie' kanè méa̲t e'
kanéu̲kne.’”¶¶
Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̲.
21 “Wëpa tso' íe̲ e'pa manetwa̲ se' ta̲
ke̲kraë Jesús bakia̲ se' shu̲a̲ eta̲. 22 Mik
Juan tö Jesús wösuk e' ko̲s ta̲ ie'pa
tso'ñak se' ta̲ dö̀ mik Jesús minea̲ ká̲ jaì
a̲ eta̲. Se' ka̲wöta̲ wëpa ekkëpa shu̲shtök
eköl se' kí̲ie a̲s itö Jesús shke̲neka̲ne, e'
tté pakö̀ se' ta̲.”
23 Es ie'pa tö wëpa shu̲shté böl. Eköl
kiè José, e' kiè Justo ñies. E' kkabata dör
Barsabás. Iëköl kiè Matías. 24 Eta̲ ie'pa
tö ikié S'yë́ a̲ i' es: “A Skëköl, be' wa̲
sulitane e̲r su̲ule buaë. E' kue̲ki̲ ikkachö́
sa' a̲ wé̲ne shu̲shté be' tö 25 a̲s ia̲t Jesús
ttekölpa tsá̲ e' kí̲ie Judas skéie. Judas e̲'
wamblé sulu, e' kue̲ki̲ ie' tö kanè e' méa̲t
ta̲ imía̲ weinuk wé̲ ika̲wöta̲ weinuk ee̲.”
26 Eta̲ ie'pa iné isuo̲ie tö wëpa böl
shu̲shtétke ie'pa tö e' wé̲ne kiè dömittsa̲.
Eta̲ Matías kiè dettsa̲. Es ie' a̲te̲ Jesús
ttekölpa tsá̲ e' kí̲ie imale̲pa döka̲ dabom
eyök ki̲ eköl (11) e'pa ta̲.

Wiköl Batse'r de Jesús mik e̲rblökwakpa ki̲

2 Mik Pentecostés ké̲wö§§ de, eta̲ Jesús
mik e̲rblökwakpa ko̲s tso' dapaule ek
tsi̲ní ë̀me. 2 E' bet ta̲ ká̲ jaì a̲ ì blane
tai̲ë we̲s siwa̲' darërëë es, e' blane u shu̲
ko̲s a̲ wé̲ ie'pa tso' ee̲. 3 Eta̲ ie'pa tö isué̲
tö idebitu̲ tai̲ë ku'ie bö' wörkua su̲ë, e'
a̲ne ie'pa ulitane ki̲ et et. 4 Eta̲ ie'pa a̲
Wiköl Batse'r iënewa̲ ta̲ eköl eköl ttémi
ká̲ bánet wakpa ttö̀ wa kua̲'ki̲ kua̲'ki̲ we̲s
Wiköl Batse'r tö ie'pa ké ttök es.
5 E' ké̲wö ska' ta̲ judiowak tö Skëköl
dalöieta̲' datse̲ ká̲ ulitane ki̲, esepa tso'
tai̲ë Jerusalén. 6 Mik ie'pa tö Jesús mik
e̲rblökwakpa aláneka̲ tai̲ë e' ttsé, eta̲
ie'pa e̲' dapa'wé̲ka̲ ikí̲ ttsök bua'ie. Ie'pa
tö ittsé eköl eköl iwákpa ttö̀ wa kua̲'ki̲
kua̲'ki̲ es. E' kue̲ki̲ ie'pa tkinewa̲ tai̲ë.
7 Ie'pa wökranewa̲ ta̲ ichérakitö ñì a̲:

††1:12 ***shkoie e̲no diwö a̲ ekkë:*** E' dör kilómetro etk ulatök.
‡‡1:20 Salmo 69.25
¶¶1:20 Salmo 109.8
§§2:1 ***Pentecostés ké̲wö:*** Pentecostés wà kiane chè Ká̲ Dabom Ske̲yök ké̲wö. Judiowak tö Ie'pa Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̲wö tkö'wé̲ o̲ne, e' ki̲ ká̲ de dabom ske̲yök, eta̲ ka̲wö skà tkö'we̲ke ie'pa tö e' kiekerakitö Pentecostés. Ñies e' ké̲wö kièrakitö Iyiwö Shtök Ké̲wö. Ka̲wö e' dör wëstela choie Skëköl a̲ iyiwö kite̲ e' ki̲. Éxodo 23.16 saú̲.

—¿A'ka̱ ie'pa kȅ dör Galilea wakpa
tso' ttök? 8 ¿We̱s se' ulitane tso' ittsök tö
ie'pa ttöke se' ulitane ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
wa? 9 Íe̱ se' shu̱a̱ se' tso' datse̱ Partia,
Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Ca-
padocia, Ponto, Asia, 10 Frigia, Panfilia,
Egipto ena ká̱ tso' Libia a̱te̱ tsi̱net Cirene
kke̱. Ñies pë' datse̱ Roma se̱rke íe̱ es-
epa tso' íe̱. 11 Se' we̱lepa dör judiowak
chökle. We̱lepa kȅ dör es, esepa e̱' yö'bak
judiowakie. Ñies se' tso' íe̱ datse̱ Creta
ena Arabia. Erë ì ko̱s kaneo̱' Skëköl tö
buaë e' chök ie'pa tso' e' a̱ne buaë se' é̱na
se' wákpa ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ e' wa.
12 E' kue̱ki̱ ie'pa ulitane wökrarulune
tai̱ë iki̱ttsök. Ie'pa wöa̱ ká̱ chowa. Ie'pa
ñì chakérak:

—Íyi ikkë, ¿i̱ma e' wà kiane chè?

13 Erë we̱lepa tö Jesús mik e̱rblök-
wakpa wayué sulu ta̱ ichérakitö:

—Ie'pa tteke blo' tö.

Pedro tö ttè paké

14 Eta̱ Pedro e̱' duéka̱ shkë'ka Jesús
ttekölpa tsá̱ male̱pa döka̱ dabom eyök
ki̱ eköl (11), e'pa ta̱. Ie' tö iché sulitane
a̱ a̱neule: “A yamipa judiowak, ñies a'
ulitane se̱rke Jerusalén. Íyi ikkë e' wà
pakekeyö a' a̱. Ye' ttȍ ttsố buaë a' tö.
15 Sa' kȅ tteku̱' blo' tö we̱s a' tö ibikeitsè
es. E̱rpa diwö de su̱li̱tu (9) bla'mi, diwö
ikkë kȅ yi e̱' ttöta̱'ka̱ blo' wa. 16 Erë ì
tköke sa' ta̱, e' dör we̱s Skëköl tteköl kiè
Joel, e' tö iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë'a̱t i' es:
17 ‘Skëköl tö ichè tö mik ká̱ i' e̱rkewatke,
eta̱ ye' tö ye' Wiköl patkeraë sulitane ki̱.
E' kue̱ki̱ a' ala'r, wëpa ena alakölpa,
ekkëpa ko̱s ttöraë we̱s ye' ttekölpa es.
A duladulapa a̱ ilè kkayërdaë kabsue̱ie
ie'pa kȅ ku̱' kapökwa̱ e' dalewa.
Ñies a' këkëpa a̱ ilè kkayërdaë kabsuȅ a̱.
18 Ñies e' ké̱wö ska' ta̱ ye' Wiköl
patkeraëyö
ye' kanè mésopa ki̱, wëpa ena alakölpa.
Es ie'pa tö ye' ttè pakerane imale̱pa a̱.
19 Ká̱ jaì a̱ ye' tö íyi tai̱ë suluë kkacheraë,
kȅ su̱ule a' wa̱ ese.
Ká̱ i' ki̱ ñies íyi kkacheraëyö a̱s a' isa̱ȕ:
s'pế sue̱raë a' tö, bö' sue̱raë a' tö, shkle̱
tai̱ë sue̱raë a' tö ñies.
20 Diwö ttse̱rdawa̱. Si'wö iardawa̱ batsë
we̱s s'pế es.
E' ko̱s tköraë ka̱m Skëköl ké̱wö dȍ e'
yöki̱.
Ka̱wö e' dör buaë shu̱te̱, e' olo ta̱' tai̱ë.
21 E' ké̱wö ska' ta̱ yi ko̱s tö e̱' tsa̱tkè kié
Skëköl a̱,
esepa ulitane tsa̱tkërdaë.’”*
Es Joel tö iyë'a̱t.
22 “A Israel aleripa, ye' ttȍ ttsố. A' wa̱
ijche̱r tö mik Jesús Nazaret wak se̱ne'
ká̱ i' ki̱, eta̱ ì kȅ o̱r yi a̱ ese wé̱itö tai̱ë
se' shu̱a̱ Skëköl batamik kkayënoie. Es
Skëköl tö se' a̱ ikkaché tö ie' tö ipatkë'.
23 Erë Jesús menettsa̱ a' a̱ klö'wȅ̱wa̱ we̱s
Skëköl tö isuletë'a̱tbak kuaë es, ñies we̱s
ie' ki̱ ikiane es. A' tö wëpa sulusipa ké
ie' ttökwa̱ wötëulewa̱ krus mik. 24 Ie'
weine sia̱rë ie' köte̱wa̱, erë Skëköl tö ie'
shke̱o̱'ka̱ne. Duewa̱ kȅ a̱ ie' wöklöne yës.
25 E' kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë blu' David ut Skëköl
ta̱ i̱ma Jesús ttȍmi e' yë'itö i' es:
‘Ye' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë be' tso' ye' ta̱.
Be' tso' ye' ta̱ ye' ulà bua'kka ye' ki̱muk,
e' kue̱ki̱ kȅ ì a̱ ye' o̱rpa we̱s.
26–27 E' kue̱ki̱ ye' ttsë'r buaë,
ye' ttsȍ kaneë.
Be' kȅ tö ye' mepaa̱t pö a̱,
e' kue̱ki̱ ye' e̱nuraë iwà panuk bȅrë.
Ye' dör be' kanè méso batse'r e',
e' kue̱ki̱ be' kȅ tö imepaa̱t a̱s ye' nurwa̱.
28 Be' tö se̱ne michoë ñalé̱ e' kkayë' ye' a̱.
Ye' tso' be' wörki̱, e' kue̱ki̱ be' tö ye'
ttsë'we̱raë buaë.’†
Es David tö iyë'a̱t.

***2:21** Joel 2.28-32

†**2:28** Salmo 16.8-11

29 “A yamipa, ye' tö icheke a' a̱ yësyësë.
Se' blú këkë David bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'
du'wa̱bak ta̱ inú wötënewa̱. Ie' pö tso'ia̱
dö̀ ikkë ta̱ íe̱. 30 Erë David bak Skëköl
ttekölie. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ ijche̱r tö Skëköl
kablë' ie' a̱ iwák ttö̀ wa ttè i' wa: ‘Ye' tö
be' aleri tkeraka̱ eköl blu'ie we̱s be' es.’
31 E' jche̱r David wa̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Cristo
shke̱neka̱ne e' yë'. Ie' tö iyë' tö inú kë̀
a̱tu̱k pö a̱, kë̀ inurpawa̱. 32 Es iwà tka.
Skëköl tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' sué̱ sa' uli-
tane tö sa' wákpa wöbla wa. 33 Skëköl
tö ie' tsé̱mika̱ ta̱ itkéka̱itö iulà bua'kka
dalöiërta̱' ta̱i̱ë̱. Ie' Yë́ tö iWiköl mé ie' a̱
we̱s ikablë' imuk es. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
iWiköl Batse'r patké sa' ki̱. E' sué̱ a' tö, e'
ttsé a' tö e̱nia̱. 34 Erë David kë̀ mine'ka̱ ká̱
jaì a̱ we̱s Jesús es. Ie' wák tö iyë'a̱t:
‘Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkö́ka̱ ye' ulà bua'kka,
35 e' dalewa ye' tö be' bolökpa merarö be'
klö̀ diki̱a̱.’‡
Es David tö iyë'.
36 “A Israel aleripa ulitane. Ijche̱nú
buaë a' wa̱ tö ye' tso' Jesús chök. E'
kötwa̱ a' tö wötëulewa̱ krus mik, erë e'
wák tkéka̱ Skëköl tö se' wökirie ñies se'
blúie.”
37 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa e̱ri-
aneka̱ ta̱i̱ë̱. Ie'pa tö Pedro ena imale̱pa a̱
ichaké:
—A yamipa, ¿we̱s sa' e̱' ù̱mi?
38 Ie' tö iiu̱té:
—A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ ta̱ a' e̱'
wöskuö́ö eköl eköl Jesucristo ttö̀ wa a̱s a'
nui̱ olo'yar a' ki̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ Skëköl
tö iWiköl Batse'r meraë a' a̱. 39 Kablè e'
dör a' a̱ ena a' aleripa ulitane a̱ ena suli-
tane se̱rke ká̱ ka̱mië, esepa a̱ ñies. Kablè
e' dör wé̱pa ko̱s kieke Këkë dör Se' Këköl
e' tö esepa a̱.
40 Es ttè e' wa ena ttè skà ta̱i̱ë wa Pe-
dro tö iché ia̱rak darërëë, ipatté ta̱i̱ë ta̱
ichéitö ia̱rak:
—A' e̱' tsa̱tkö́ ì tköraë pë' sulusipa ta̱ e'
yöki̱.
41 Es wé̱pa tö ì ché Pedro tö, e' klö'wé̱,
e'pa wöskuérakitö. E' diwö Skëkëpa
Jesús icha erule e' kí̱ iëne ta̱i̱ë döka̱ mil
mañayök ulatök (3000). 42 Eta̱ ie'pa e̱'
ché ttè wa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö
s'wöbla'we̱ke, e' ttsök ke̱kraë e̱r bua' wa.
Ñies ie'pa e̱' ché ñì ki̱muk ì tso' ie'pa wa̱
e' wa. Ñies ke̱kraë ie'pa e̱' dapa'u̱ke pan
ñuk Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie. Ñies
ie'pa e̱' ché ttök S'yë́ ta̱.

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa tsá̱ e'pa se̱r

43 Eta̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke ta̱i̱ë Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö Skëköl batamik. E' tö
pë' ulitane wökrawé̱ ta̱i̱ë. 44 Wé̱pa e̱rblé
Jesús mik e'pa ko̱s se̱rke we̱s wák eköl
è̱ es. Ì̱ tso' ie'pa wa̱ ese kakmekerakitö
ñì a̱. 45 Es íyi tso' ie'pa wa̱, ká̱ ö ilè skà,
ese watue̱ke ie'pa tö ta̱ iské blatekerak-
itö imale̱pa ki̱mè kiane esepa a̱. 46 Diwö
bit ta̱ ie'pa ulitane e̱' dapa'u̱kerak Skëköl
wé a̱. Ñies u a̱ u a̱ ie'pa chköke ñita̱ e̱r
bua' wa ttsë'rdak buaë. Jesús köte̱wa̱ e'
ké̱wö tkö'we̱ke pan ñè wa ñita̱. 47 Skëköl
ki̱kekeka̱ ie'pa tö. Sulitane wa ie'pa wër
buaë. Ká̱ bit ekkë Skëköl tö s'tsa̱tkeke
ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa kí̱ daparke ta̱i̱ë.

Pedro tö s'kraulewa̱ eköl e' bua'wé̱ne

3 Ká̱ et tsá̱li̱ diwö de mañat ta̱ Pedro
ena Juan míyal ttök Skëköl ta̱ iwé
a̱. Diwö e' dör ttoie ie' ta̱. 2 Eta̱ e̱e̱ wëm
tkër eköl ku̱ne' klö̀ kraulewa̱. E' datse̱
iyamipa wa̱ itkekese̱r ke̱kraë Skëköl wé
wékkö kiè Wékkö Buaala e' a̱ a̱s inuköl
kak kiö̀itö sulitane dökewa̱ e̱e̱ esepa a̱.
3 Mik ie' tö Pedro ena Juan dökewa̱tke e'
sué̱, eta̱ inuköl kak kiéitö ie'pa a̱. 4 Eta̱
ie'pa tö ie' suéwa̱ krereë iwö ki̱ ta̱ Pedro
tö iché ia̱:
—Sa' sa̱ú̱.

‡2:35 Salmo 110.1

5 Eta̱ ie' tö ie'pa sué̱ ta̱ ibikeitséitö tö
ilè kakmekeitö ye' a̱. 6 Erë Pedro tö iché
ia̱:
—Kë̀ ye' wa̱ inuköl ta̱'. Kë̀ ye' wa̱ oro
ta̱'. Erë ì tso' ye' wa̱ e' mekeyö be' a̱. Je-
sucristo Nazaret wak e' ttö̀ wa, be' e̱' kö́ka̱
ta̱ be' shkö́.
7 Eta̱ Pedro tö iklö'wé̱wa̱ iulà bua'kka
ta̱ ibatséka̱. E' wösha̱ ta̱ iklö a̱ idiché iëne
8 ta̱ itu̱neka̱ e̱' duéka̱ie ta̱ ishkémi wi̱'kë
io̱'kë. E' ukuöki̱ ta̱ imíwa̱ Skëköl wé a̱ Pe-
dro ena Juan ta̱ iwák klö̀ wa. Ie' tu̱rkeka̱,
es Skëköl ki̱keka̱ramiitö. 9 Eta̱ pë' tso'
ko̱s e'pa tö isué tö ishkörami ta̱ Skëköl
ki̱keka̱ramiitö. 10 Ie'pa tö ie' sué̱wa̱ tö ie'
dör wëm e̱' tköke inuköl kak kiök Skëköl
wé wékkö kiè Wékkö Buaala e' a̱ e'. E'
tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. Ie'pa wökranewa̱
iweblök.

Pedro tö s'patté Skëköl wé a̱

11 Skëköl wé e' ùle kiè Salomón ùle, ee̱
wëm buanene e' tso'ia̱ Pedro ena Juan
paklö'u̱k. E' dalewa pë' ko̱s datse̱ tu̱neule
wé̱ ie'pa tso' ee̱ ta̱ ie'pa tkinewa̱ tai̱ë
isa̱u̱k. 12 Mik e' sué̱ Pedro tö, eta̱ ie' tö
ie'pa a̱ iché: "A Israel aleripa ¿ì kue̱ki̱
a' tkirke? ¿Ì kue̱ki̱ a' tso' sa' sa̱u̱k kr-
ereë wësua sa' wák tö wëm i' bua'wé̱ne
shköwé̱ne sa' wák diché wa ö sa' se̱rke
yësyësë Skëköl a̱ e' kue̱ki̱? 13 Erë Skëköl
dör Abraham, Isaac, Jacob ena se' yë́pa
male̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa Këköl, e' tö ie'
kanè méso kiè Jesús, e' ki̱kéka̱ íyi uli-
tane tsa̱ta̱, e' dör yi me'ttsa̱ ttèwa̱ a' tö
e'. Ie' watë'ttsa̱ a' tö Pilato wörki̱ erë́ e' tö
ibikeitsbak iökshka. 14 Jesús dör batse'r
ena yësyësë warma a' tö iki' tö e' yö́ttsa̱.
Erë e' skéie a' tö pë' suluë e' yöktsa̱ ka'.
15 Es se̱ne mukwak e' kötwa̱ a' tö, erë
ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö. E' ko̱s su̱' sa' tö sa'
wöbla wa. 16 Wëm i' kraulewa̱ e' su̱ule
a' wa̱ buaë. Ie' diché iënene sa' e̱rblöke
Jesús mik e' wa. Jesús mik e̱rblè, e' tö
wëm i' bua'wé̱ne buaë a' wörki̱.
17 "A yamipa, ye' wa̱ ijche̱r tö mik
a' ena a' wökirpa tö Jesús kötwa̱, eta̱
a' kë̀ wa̱ ijche̱r moki̱ tö ì wamblök a'
tso'. 18 Erë ì yë'a̱tbak Skëköl tö ittekölpa
ulitane kkö̀ wa tö wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱ es, e' wawé̱
Skëköl tö es. 19 E' kue̱ki̱ ì sulu watö́ttsa̱.
A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nuì̱ olo'yö̀itö
a' ki̱. 20 Eta̱ es ie' tö a' e̱r pableraë ta̱
Jesús pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' patk-
eraneitö se' a̱. 21 Erë i' ta̱ ie' ka̱wöta̱ se̱nuk
ká̱ jaì a̱ dö̀ mik Skëköl tö ì ko̱s yuéne
buaë we̱s ke̱net es eta̱. Es Skëköl tö
iyë'bak ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa batse'r e'pa wa.
22 Moisés tö Jesús yë' se' yë́pa bak ká̱ ia̱i-
a̱ë, e'pa a̱ i' es: 'A' shu̱a̱ Skëköl tö itteköl
keraka̱ eköl we̱s ye' es. E' ttö̀ ko̱s dalöiö́ a'
tö. 23 Wé̱pa kë̀ wa̱ ie' ttö̀ dalöiëne, esepa
ulitane skerattsa̱ se' wakpa yöki̱ bánet,
ie'pa e̱rdawa se̱ra̱a̱.'¶ Es Moisés tö iyë'a̱t.
24 "Es ñies Samuel ena Skëköl ttekölpa
male̱pa dë'bitu̱ ie' itöki̱, e'pa ko̱s tö ì
tköke ka̱wö ikkë ta̱, e' yë'a̱tbak. 25 Ì u̱k
Skëköl kablë' ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa, e' wà
döraë se' ulà a̱. Ñies ttè me'a̱tbakitö se'
yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱, e' wà döraë se'
ulà a̱. Ie' tö iyë'a̱tbak Abraham a̱ i' es:
'Be' aleripa batamik ye' e̱r buaë chöraë
ká̱ ulitane wakpa a̱.' 26 E' kue̱ki̱ mik ie' tö
ilà Jesús shke̱'wé̱ka̱ne, eta̱ ipatkéitö se' a̱
ke̱we se' a̱ e̱r buaë choie a̱s se' se̱r sulu
ese olo'yö̀sö eköl eköl."

Pedro ena Juan e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

4 Eta̱ Pedro ena Juan tso'ia̱ s'pattök,
e' shu̱a̱ sacerdotepa bite̱shka Skëköl
wé shkëkipa wökir ta̱ ena saduceowakpa
ta̱. 2 Pedro ena Juan tso' s'wöbla'u̱k
tö Jesús köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne. E' wa
iwà kkachéitö tö s'duowa̱ e'pa shke̱r-
daka̱ne. E' tö sacerdotepa ena ie'pa

¶**3:23** Deuteronomio 18.15,18-19

male̱pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. 3 Ie'pa tö Pedro ena
Juan klö'wé̱wa̱. Ká̱ detke tsáli̱, e' kue̱ki̱
iméa̱rakitö s'wöto wé a̱ dö̀ bule es. 4 Erë
wé̱pa tso' Pedro ttö̀ ttsök, e'pa shu̱a̱ tai̱ë
ie'pa tö Jesús tté buaë klö'wé̱. Es Jesús
mik e̱rblökwakpa wëpa ë̀ esepa deka̱ mil
ske̱yök e' ulatök (5000).
5 Bule es ta̱ judiowak wökirpa ena
ikue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa e̱' dapa'wé̱ka̱ Jerusalén. 6 Ñies
sacerdote kibi kiè Anás e' tso'. Ñies
Caifás, Juan, Alejandro ena imale̱pa
dör sacerdote kibi e' ditséwö e'pa ko̱s
tso'. 7 Ie'pa tö Pedro ena Juan tsu̱k
patké ta̱ idué̱se̱rak ie'pa wörki̱ ta̱ iwà
chakérakitö:
—¿Yi diché wa, yi ttö̀ wa wëm klö̀
kraulewa̱ e' bua'wé̱ne a' tö?
8 Eta̱ Pedro a̱ Wiköl Batse'r iënewa̱ tai̱ë
ta̱ iiu̱téitö:
—A s'wökirpa, a s'kue̱blupa. 9 Sa' tö
s'kirirke e' ki̱me' e̱r bua' wa, e' chaké
a' tö sa' a̱. A' ki̱ ikiane jche̱nuk tö we̱s
ibuanene. 10 I̱'ñe ta̱ sa' tö ichè a' wörki̱,
ñies Israel aleripa ulitane e'pa wörki̱
tö wëm i' buanene sulitane wörki̱ Je-
sucristo Nazaret wak e' ttö̀ wa. E' wák
kötwa̱ a' tö krus mik erë Skëköl tö
ishke̱o̱'ka̱ne. 11 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' ki-
tule: “Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö, e'
yönene ák bua'buaie.”§ Ák e' dör Jesu-
cristo chè. 12 Ie' dör S'tsa̱tkökwak. Skëköl
kë̀ wa̱ yi skà patkëule ká̱ i' ki̱ s'tsa̱tkoie.
E' kue̱ki̱ Jesucristo eköl ë̀ wa s'tsa̱tkërmi.
13 Mik iwökirpa tö isué̱ tö Pedro ena
Juan dör skle sia̱rla, kë̀ wöblaule yëkkuö
wa erë ittöke buaë kë̀ suane, eta̱ ie'pa
tkinewa̱. Ie'pa é̱na ia̱newa̱ tö ie'pa bak
shkök Jesús ta̱ ittökatapaie. 14 Wëm
buanene e' dur Pedro ena Juan ta̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ iyënuk tö e' dör ka̱che.
15 Eta̱ ipatkémirakitö u'rki̱ ta̱ ie'pa a̱te̱
ileritsök. 16 Ie'pa iché ñì a̱:
—¿We̱s sö wëpa i' wè̱mi? Ko̱s
Jerusalén wakpa wa̱ ijche̱r tö ì kë̀ o̱r yi
a̱ ese wé̱ ie'pa tö etk. E' kë̀ yënuk se' a̱ tö
e' dör ka̱che. 17 Erë ipau̱ñusö a̱s i'ta̱mi
Jesús tté i' kë̀ pakö̀ia̱ ie'pa tö yi a̱, es kë̀
itté bunukka̱ ká̱ wa'ñe.
18 Eta̱ ikiérakitö ta̱ iché ia̱rak:
—Kë̀ a' ka̱wö ta̱'ia̱ Jesús tté pakök yi
a̱. Ñies a' kë̀ ka̱wö ta̱'ia̱ yi wöbla'u̱k ttè e'
wa.
19 Erë Pedro ena Juan tö iiu̱térak:
—A' wákpa tö ibikeitsö́ tö Skëköl wöa̱
yi ttö̀ dalöiè dör buaë sa' a̱, a' ttö̀ ö ie'
ttö̀. 20 Erë ì su̱' sa' tö ena ì ttsë' sa' tö, e'
pakeraë sa' tö ke̱kraë sulitane a̱.
21 Eta̱ iwökirpa tö ie'pa kí̱ pau̱ñé
darërëë ta̱ iémirakitö. Wëm kraulewa̱
buanene e' kue̱ki̱ pë' ko̱s tso' Skëköl
ki̱kökka̱. E' kue̱ki̱ iwökirpa kë̀ ulà
dë'wa̱ Pedro ena Juan we'ikök. 22 Wëm
buanene Skëköl diché wa e' ki̱ duas tso'
dabom tkëyök (40) ki̱ta̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa tö ikié Skëköl a̱

23 Eta̱ Pedro ena Juan émirakitö ta̱
imíyal wé̱ imale̱pa tso' e̱e̱. Ì ko̱s yë' sacer-
dotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa
e'pa tö e' pakérakitö imale̱pa a̱ se̱raa̱.
24 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa ulitane
kköché ñita̱ Skëköl a̱ i' es: “A Skëköl,
ká̱ jaì ena ká̱ i' ena dayë ena ì ko̱s tso'
iki̱, e' yö' be' tö. 25 Ká̱ ia̱ia̱ë be' tö sa'
këkëpa David dör be' kanè méso, e' ka'
ttök Wiköl Batse'r wa. Ie' tö iyë' i' es:
‘¿Iö́k ká̱ male̱pa wakpa uluneka̱ tai̱ë
troka̱ tai̱ë Skëköl ki̱?
¿Iö́k ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱? Kë̀ e'
wamblënuk ie'pa a̱.
26 Ká̱ wökirpa ena blu'pa e'pa ulitane
ñippakka̱ ie' ta̱.
Ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱ ena wé̱
pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' ta̱.’**

§**4:11** Salmo 118.22
****4:26** Salmo 2.1-2

Es David tö iyë'.
27 “Ttè e' dör moki̱ë. Iwà sué̱ sa' tö tö
s'wökirpa kiè Herodes ena Poncio Pilato,
e'pa ñì dapa'wé̱ka̱ ká̱́ i' a̱ Israel aleripa
ta̱ ena pë' kë̀ dör Israel aleripa esepa ta̱
ñita̱ Jesús we'ikök. Ie' dör be' kanè méso
batse'r pairi'bitu̱ be' tö idi' wa s'blúie e'.
28 Es ì ko̱s wé̱ ie'pa tö ie' ta̱ e' wé̱ ie'pa tö
we̱s be' tö isuletë'a̱tbak es. 29 A Skëköl,
e' kue̱ki̱ ie'pa tso' sa' pau̱ñuk darërëë, e'
ttsö́. Sa' dör be' kanè mésopa e'pa a̱ diché
kí̱ mú Jesús tté pakoie kë̀ suane. 30 Be'
diché kkachö́. S'kirirke bua'ú̱ne, ì kë̀ o̱r
yi a̱ ese ú̱ iwà kkachoie, ñies íyi ese ú̱
tai̱ë Jesús dör be' kanè méso batse'r e' ttö̀
wa.”
31 Mik ie'pa tö ikié o̱ne, eta̱ wé̱ ie'pa
tso' e' ké̱ wöti̱'ne. Eta̱ ie'pa ulitane a̱
Wiköl Batse'r iënewa̱ ta̱ ie'pa tö Skëköl
tté paké kë̀ suane.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì ki̱mé

32 Jesús mik e̱rblökwakpa dör tai̱ë.
Ie'pa ka̱bikeitsöke ñikkëë, ulitane e̱r
ttsë'r ñittsëë. Kë̀ yi tö icheku̱' tö ie'pa íyi
e' dör ie'pa ë̀ icha, e' skéie e' dör ie'pa
icha ñikkëë. 33 Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö
Jesús shke̱neka̱ne, e' tté kí̱ pakeke diché
tai̱ë wa. Skëköl tö ie'pa ko̱s ki̱meke tai̱ë.
34–35 Yi wa̱ ká̱́ tso' ö ilè skà tso'rak iwa̱,
ese watue̱kerakitö ta̱ iské mekerakitö
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa a̱ blatè wé̱pa dör
sia̱rë esepa a̱ we̱s e'pa kiane ki̱mè eköl
eköl es. E' kue̱ki̱ kë̀ yi weirku̱' sia̱rë ie'pa
shu̱a̱. 36 Ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl dör Leví
aleri datse̱ ká̱́ kiè Chipre, e' kiè José.
Jesús ttekölpa tsá̱ tö ikiè méka̱ Bernabé
(e' kiane yëno s'pablökwak). 37 Wëm e'
wa̱ ká̱́ tso'. E' watué̱itö ta̱ iské méitö Jesús
ttekölpa tsá̱ a̱ a̱s ie'pa tö s'sia̱rëpa ki̱mù
iwa.

Ì sulu wamblé Ananías ena Safira e'pa tö e' pakè

5 Erë wëm bak eköl kiè Ananías, e'
tayë kiè Safira. E'pa tö ká̱́ watué̱ttsa̱.
2 Eta̱ wëm e' tö iká̱́ ské tsá̱ yéttsa̱ iwákpa
a̱ ta̱ iëyök méitö Jesús ttekölpa tsá̱ a̱ we̱s
ká̱́ ské se̱raa̱ es. E' jche̱r ilaköl wa̱ se̱raa̱.
3 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—A Ananías, ¿iö́k be' e̱' mettsa̱ Sa-
tanás a̱ ki̱tö'wè̱ ta̱ be' kéitö ka̱chök Wiköl
Batse'r a̱? Ká̱́ watué̱bö e' ské kak tsé̱a̱tbö.
4 Ka̱m be' tö iwataù̱ttsa̱ eta̱ be' icha idir.
Ta̱ be' tö iwatué̱ttsa̱, eta̱ iské dör be'
icha. ¿Iö́k be' ibikeitsé wamblé es? Be' kë̀
ka̱yëne s'ditsö a̱. Be' ka̱ché Skëköl a̱.
5 Mik e' ttsé Ananías tö eta̱ ia̱newa
duowa̱ie. Eta̱ ie'pa ko̱s wa̱ ijche̱newa̱,
e'pa suane tai̱ë. 6 Eta̱ duladulapa we̱lepa
debitu̱ ta̱ inú patréwa̱rakitö tsé̱mi blèwa̱.
7 Hora tka mañat e' ulatök, eta̱ Ananías
tayë dewa̱ Pedro ska'. We̱s iwëm de e' kë̀
jche̱r ie' wa̱. 8 Ta̱ Pedro tö ie' a̱ ichaké:
—Ichö́ ña. ¿Moki̱ a' tö ká̱́ watué̱ ko̱s a'
tö iché ekkë?
Safira tö iiu̱té:
—Tö́, ekkë je'.
9 Pedro tö iché ia̱: ¿Iö́k a' tö ka̱wö mé ñì
a̱ Skëköl Wiköl wötsiri̱u̱k? Wé̱pa wa̱ be'
wëm nu mí blèwa̱, se̱ e' wakpa doyalne
ta̱ írö ie'pa wa̱ be' nu michoë blèwa̱ ñies.
10 E' bet ta̱ Safira a̱newa ta̱ iduowa̱ Pe-
dro klö̀ ska'. Mik duladulapa dewa̱ ta̱
Safira nu tër ta̱ ie'pa wa̱ inú mítse̱r blèwa̱
iwëm o̱'mik. 11 Eta̱ Skëkëpa Jesús icha
erule ulitane ena sulitane wa̱ ijche̱newa̱,
e'pa suanerak tai̱ë.

Ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ tai̱ë Jesús ttekölpa tsá̱ tö

12 Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö ì kë̀ o̱r
yi a̱, ese we̱ke tai̱ë pë' shu̱a̱ iwà kka-
choie. Jesús mik e̱rblökwakpa ulitane e̱'
dapa'u̱ke Salomón ùle a̱. 13 Pë' ëltëpa tö
ie'pa dalöieta̱' erë kë̀ diché dë'ka̱ e̱' tiu̱k-
wa̱ ie'pa shu̱a̱. 14 Erë wé̱pa e̱rblé Jesús
mik, wëpa ena alakölpa, esepa kí̱ iërk-
erak tai̱ë ke̱kraë. 15 Pë' tö s'kirirke tsémi-
rak katà shuélur ñala̱ kkömik a̱s Pedro
tkö̀ ta̱ ilo mú a̱r esepa we̱le ki̱ a̱s ibuarne.
16 Ñies ká̱́ tso' ko̱s Jerusalén pamik, e'

wakpa de tai̱ë s'kirirke wëttsë. Ñies wimblupa sulusi s'tteke esepa wëttsë. Eta̱ e'pa ulitane buanene se̱raa̱.

Jesús ttekölpa tsá̱ wötënewa̱ s'wöto wé a̱

17 Eta̱ sacerdote kibi ena iklépa kiè saduceowakpa, e'pa ukyëneka̱ tai̱ë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱. 18 E' kue̱ki̱ iklö'wé̱wa̱rakitö wötéwa̱ s'wöto wé a̱. 19 Erë nañewe ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö s'wöto wékkö ppée ta̱ iyéttsa̱rak ta̱ iché ia̱: 20 "A' yúne Skëköl wé a̱. Ee̱ a' e̱' duö́ka̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ Jesús ta̱, e' tté pakök sulitane a̱." 21 Bule es bla'mi ta̱ idewa̱rak Skëköl wé a̱ ta̱ ie̱' kéka̱rak s'wöbla'u̱k we̱s ie'pa a̱ iyëne es.

Eta̱ sacerdote kibi ena iklépa tö Israel aleripa wökirpa ulitane kiéttsa̱ e̱' dapa'u̱kka̱ ie'pa ta̱. Eta̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tsu̱k patkérakitö. 22 Erë mik ishkëkipa demirak s'wöto wé a̱, eta̱ kë̀ iwa̱ iku̱nerak. Ta̱ idebitu̱rak ibiyö́ mukne 23 ta̱ ichérakitö:

—Sa' tö s'wöto wékkö kue̱ wötëule buaë. Ñies shkëkipa tso'rak iwékkö kkö'nuk. Erë mik sa' tö iwékkö ppée, eta̱ kë̀ sa' wa̱ yi ku̱ne ee̱.

24 Mik Skëköl wé shkëkipa wökir ena sacerdote wökir kibipa, e'pa tö ttè e' ttsé eta̱ ie'pa é̱na ká̱ chowa ta̱ iñi chakérak: "¿We̱s iwà döttsa̱mi?" 25 E' ukuöki̱ ta̱ bet eköl de ibiyö́ muk ta̱ iché ia̱rak:

—Wëpa wötë'wa̱ a' tö s'wöto wé a̱, e'pa tso'ne Skëköl wé a̱ s'wöbla'u̱k.

26 Eta̱ shkëkipa wökir mía̱ iyulök ishkëkipa ta̱. Iklö'wé̱wa̱rak erë ie'pa suane dö' pë' tö s'tè ák wa, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ wa̱ iweineia̱. 27 Mik ideminerak eta̱ itsé̱mirakitö judiowak wökirpa wörki̱. Eta̱ sacerdote kibi tö iché ie'pa a̱:

28 —Sa' tö a' a̱ iyë' etkëme tö wëm e' tté kë̀ pakar yës. Eta̱ ¿ì wamblé a' tö? A' tö Jerusalén wakpa ulitane wöbla'we̱ke ttè e' wa. Ñies a' tso' ichök tö wëm e' köte̱wa̱, e' nuí̱ tkënewa̱ sa' mik.

29 Erë Pedro ena Jesús ttekölpa tsá̱ male̱pa tö iiu̱térak:

—Sa' ka̱wöta̱ Skëköl ttö̀ dalöiök s'ditsö ttö̀ tsa̱ta̱. 30 A' tö Jesús ttökwa̱ ka' wötëulewa̱ krus mik. Erë se' wakpa bak ia̱ia̱ë e' Këköl e' wák tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne. 31 Skëköl tö ibatséka̱mi e̱' ska' tkése̱r iulà bua'kka s'wökirie ena s'tsa̱tkökwakie a̱s Israel aleripa e̱r mane'ù̱ ta̱ ie'pa ki̱ ie'pa nuì̱ olo'yarmi. 32 Íyi ikkë ko̱s su̱' sa' tö e' pakök sa' tso' a' a̱. Ñies Wiköl Batse'r mène wé̱pa tö Skëköl ttö̀ dalöieke esepa a̱, e' tso' a' a̱ ipakök.

33 Mik ie'pa tö e' ttsé eta̱ ie'pa uluneka̱ tai̱ë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱. Ie'pa é̱na ittakulur. 34 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl e' dör fariseowak kiè Gamaliel. Ie' dör s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ese eköl. Sulitane tö ie' dalöieke tai̱ë. Ie' e̱' duéka̱ ta̱ iché: "Jesús klépa yö́lur kañika̱ ekuölö." Eta̱ ie'pa tö iyélur.

35 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö imale̱pa a̱:

—A yamipa Israel aleripa. A' isa̱ú̱ bua'ie tö ì we̱ke a' tö wëpa wí̱kkëpa ta̱. 36 A' é̱na ia̱nú tö barbane wëm kiè Teudas e' e̱' ka'ka̱ ichök tö e' dör wëm tai̱ë ese. Wëpa döka̱ cien tkëyök (400) e'pa e̱' yué ie' klépaie. Ie' du'wa̱ kötulewa̱ ta̱ iklépa pone'mi wì̱ a̱ dià a̱. Es ilone'. 37 E' ukuöki̱ ta̱ mik s'wökirpa s'kiè shtök patkë', e' ké̱wö ska' ta̱ wëm skà eköl kiè Judas Galilea wak e' e̱' ka'ka̱. Pë' we̱lepa e̱' yué ie' klépaie. Erë ñies ie' köte̱wa̱ ta̱ iklépa pone'mi se̱raa̱ wì̱ a̱ dià a̱ ta̱ ee̱ ilone'. 38 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö wëpa wí̱ múa̱t bë̀rë. Kë̀ ì sulu wamblar ie'pa ta̱. Ì aleritseke ie'pa tö ena ì we̱ke ie'pa tö e' dör ttè ësë, e' ta̱ bet ta̱ kë̀ ita̱'ia̱. 39 Erë Skëköl ttè idir, e' ta̱ kë̀ a' e̱' alö̀paka̱ iki̱. A' isa̱ú̱ buaë dö' a' tso' ñippök Skëköl ta̱.

Ie'pa tö Gamaliel ttö̀ iu̱té. 40 Ie'pa tö Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tsu̱k patkéne ta̱ ippök patkérakitö ta̱ iché ia̱rak: "Kë̀ a' a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ Jesús tté pakök." E' ukuöki̱ ta̱ iémirakitö. 41 Es Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa e̱' yélur judiowak wökirpa wé a̱. Skëköl

tö ie'pa mé weinuk Jesús tté kue̱ki̱, e'
tö ie'pa ttsë'wé̱ buaë. 42 Es ke̱kraë ká̱ bit
ekkë Skëköl wé a̱ ñies u a̱ u a̱ ie'pa
tö s'wöbla'we̱ke s'patteke Jesús dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté buaë wa.

Wëpa kul shu̱shtérakitö Jesús ttekölpa tsá̱ ki̱moie

6 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús ttökatapa kí̱ da-
parke ta̱i̱ë e'pa dör judiowak. Ie'pa
we̱lepa ttöke griegoie, esepa tö imale̱pa
ttöke iwakpaie e'pa cheke suluë. Ie'pa tö
icheke:
—Mik chkè blatërke ke̱kraë, eta̱ sa'
tayëpa schö́, esepa kë̀ a̱ imène ko̱s
imale̱pa ttöke judioie esepa a̱ imène
ekkë.
2 E' kue̱ki̱ Jesús ttekölpa tsá̱ dabom
eyök kí̱ böl (12), e'pa tö Jesús ttökatapa
ulitane kié e̱' dapa'u̱k ta̱ ichéitörak:
—A yamipa, kë̀ idör buaë sa' a̱
s'wöbla'we̱ke sa' tö Skëköl ttè wa e' kané
muka̱t íyi watioie e' ë̀ kue̱ki̱. 3 E' kue̱ki̱ a'
shu̱a̱ wëpa yulö́ kul a̱s kanè e' ǜ ie'pa tö.
Wëpa su̱ule sulitane wa̱ tö ie'pa a̱ Wiköl
Batse'r tso' ta̱i̱ë ena ika̱bikeitsö buaë, es-
epa shu̱shtö́ ta̱ sa' tö ie'pa mekeka̱ kanè
ñe' u̱k. 4 Eta̱ sa' e̱' ché ke̱kraë ttök Skëköl
ta̱ ena s'wöbla'u̱k ie' ttè wa.
5 E' wër buaë ie'pa ulitane wa. Ie'pa
tö Esteban shu̱shté. E' e̱rblé buaë Skëköl
mik ñies ie' a̱ Wiköl Batse'r tso' ta̱i̱ë. Ñies
Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Párme-
nas ena Nicolás e'pa shu̱shté ie'pa tö.
Nicolás dör Antioquía wak, e' e̱' yö'bak
judiowakie. 6 Eta̱ itsé̱mirakitö wé̱ Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tso' ee̱. Eta̱ ie'pa ulà
méka̱ wëpa ñekkëpa ki̱ ta̱ ie'pa tö ikié
S'yë́ a̱ tö iki̱mú.
7 Es Skëköl ttè kí̱ pakanemi ta̱i̱ë.
Ñies Jesús ttökatapa kí̱ daparke ta̱i̱ë
Jerusalén. Ñies judiowak sacerdotepa
ta̱i̱ë tö ttè mik se' e̱rblöke e' wà klö'wé̱.

Esteban klönewa̱

8 Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Esteban a̱ ta̱i̱ë
ta̱ diché méitö ia̱ ta̱i̱ë. E' wa ì kë̀ o̱r
yi a̱ ese we̱keitö ta̱i̱ë pë' shu̱a̱ iwà kka-
choie tö Jesús tté dör moki̱. 9 Erë wëpa
we̱lepa tö Esteban chémi suluë. Ie'pa
we̱lepa dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé
kiè Kanè Mésopa Auleshka Esepa Wé e'
wakpa. (Ie'pa bak klöulewa̱ kaneblök erë
iyërulunebak.) Ñies judiowak we̱lepa
tso' datse̱ Cirene, Alejandría, Cilicia ena
Asia, e'pa ko̱s wöñarke Esteban ki̱. 10 Erë
Wiköl Batse'r tö Esteban a̱ ttè mé ttoie
buaë, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ e̱' alirka̱ ie' ki̱.
11 E' kue̱ki̱ ie'pa tö wëpa we̱lepa patué̱
ka̱chök: “Sa' ittsé tö Esteban tso' Moisés
ena Skëköl chök suluë.” 12 E' wa ie'pa
tö pë' uluwé̱ka̱ ta̱i̱ë Esteban ki̱. Ñies
judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa uluwé̱ka̱rakitö Es-
teban ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa de Esteban ska'
ta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö tsé̱mirakitö judiowak
wökirpa ska'. 13 Ñies wëpa yulérakitö ka̱-
choie, e'pa tö iché:
—Ke̱kraë wëm wí̱ tö Skëköl wé dör
batse'r i' ena Moisés ttè dalöiëno e' cheke
suluë. 14 Ñies sa' tö ie' ttsé ichök tö
Jesús Nazaret wak e' tö Skëköl wé tsker-
awa̱ ena se̱ne me'a̱t Moisés tö se' a̱ e'
mane'we̱kettsa̱itö.
15 Eta̱ judiowak wökirpa ko̱s tulur ee̱,
e'pa tö isué̱ tö Esteban wö wër dalölöë
we̱s Skëköl biyöchökwak wö wër es.

Esteban e̱' tsa̱tké

7 Sacerdote kibi, e' tö Esteban a̱
ichaké:
—Ì ki̱ be' kkatërke ¿e' dör moki̱?
2 Ie' iiu̱té: “A yamipa, a yë́pa, ye' ttö̀
ttsö́. Mik se' këkëpa Abraham bak ia̱i-
a̱ë Mesopotamia, ka̱m imi' se̱nuk Harán,
eta̱ ee̱ se' Këköl olo ta̱' ta̱i̱ë, e' e̱' kkayë'
ie' a̱. 3 Eta̱ ichéitö ia̱: ‘Be' ká̱ ena be'
yamipa, e' múa̱t ta̱ be' yúshka se̱nuk, ká̱
kkachekeyö be' a̱ ee̱.’ 4 Es Abraham e̱'

yë'ttsa̱ Caldea a̱te̱ Mesopotamia ee̱, ta̱
imía̱ se̱nuk Harán. Iyë́ blënewa̱ e' ukuöki̱
ta̱ Skëköl tö ie' patkë' se̱nuk íe̱, wé̱ se'
se̱rke i̱'ñe ta̱ ee̱. 5 Kuaë Skëköl kë̀ wa̱ ká̱
i' mène ie' a̱ yës, elkela wë'ia̱ ë̀ kë̀ ie' a̱
imène. Erë́ e' ké̱wö ska' ta̱ ie' kë̀ ala'r ta̱',
erë Skëköl kablë' ie' a̱ ttè i' wa: ‘Ká̱ i' mer-
aëyö be' aleripa a̱ be' blënewa̱ e' ukuöki̱
ta̱.’ 6 Ñies Skëköl tö iché ie' a̱: ‘Be' aleripa
se̱rdaë ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa
es. Ee̱ ie'pa klördawa̱ kanè mésoie kë̀
patue̱ta̱' ese. Iweirdarak sia̱rë döka̱ duas
cien tkëyök (400).’ 7 Erë Skëköl tö iché
ia̱: ‘Ká̱ wé̱ wakpa tö ie'pa we'ikera, esepa
ské we'ikerayö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱'
yörattsa̱ ká̱ e' a̱ a̱s ye' dalöiörakitö ká̱ i'
ki̱.’ 8 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱: ‘A' ala'r wëpa
ku̱rke ko̱s esepa tottola kkuölitla tö́ö tsir.
E' ú̱ ke̱kraë iwà kkachoie tö ye' tö ttè me'
be' a̱.’ E' kue̱ki̱ mik ie' alà kiè Isaac ki̱
ká̱ de pàköl, eta̱ itóttola kkuölitla téeitö
tsir. Es ñies Isaac tö iwé̱ ilà Jacob[††] ta̱.
E' sù̱ Jacob tö iwé̱ ila'rla dabom eyök kí̱
böl (12), e'pa ta̱. Ie'pa dör se' dör Israel
aleripa ditséwöpa dabom eyök kí̱ böl e'
yë́pa tsá̱.

9 “Erë se' yë́pa tsá̱, e'pa ukyëne iël
tsirla kiè José e' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
iwato̱'ttsa̱ ta̱ yi tö itué̱ e' wa̱ imítse̱r
Egipto. Erë Skëköl tso' ie' ta̱. 10 Ie' tö it-
sa̱tké ke̱kraë ko̱s iweirke e' shu̱a̱. Ñies
ka̱bikeitsè buaë méitö ia̱. Ñies ie' tö
Faraón ké isa̱uk e̱r bua' wa (Egipto
wakpa tö iblúpa ko̱s kiè Faraón). E' kue̱ki̱
Faraón tö ie' tkéka̱ Egipto íyi ko̱s e'
wökirie ñies ie' wák u wökirie.

11 “E' ukuöki̱ ta̱ ketba a̱neka̱ Egipto
ena Canaán, e' ko̱s a̱. E' wakpa weine
sia̱rë. Se' yë́pa tsá̱ kë̀ wa̱ ì ku̱ne ñanoie
katanoie. 12 Erë mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱
tö iyiwö tso' Egipto, eta̱ ie' tö ila'r dör se'
yë́pa tsá̱, e'pa patkémi iyiwö ta̱uk ee̱, e'
dör ie'pa tsá̱ dë'rö. 13 Mik ie'pa skà dë'rö
eta̱ José tö ie'pa a̱ iché: ‘ye' dör a' ël.’
Es Faraón wa̱ ijche̱newa̱ tö yi ditséwö
José dör. 14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyë́ Jacob
ena iyamipa ko̱s tsu̱k patké a̱s idöbitu̱
Egipto. E'pa döka̱ dabom kuryök ki̱ ske̱l
(75). 15 Es Jacob minea̱ se̱nuk Egipto. Ee̱
iblënewa̱. Ee̱ ie' ala'r dör se' yë́pa tsá̱,
e'pa blërulune ñies. 16 Ie'pa nu minene
Siquem wötéwa̱ iwakpa pö a̱. Ká̱ e' wato̱'
Hamor ala'r tö Abraham a̱ pöie.

17 “Erë Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i'
wa: ‘Be' aleripa yerattsa̱ne ye' tö Egipto.’
Mik e' ké̱wö dökewa̱tke, eta̱ se' yë́pa kí̱
alöne tai̱ë. 18 E' ké̱wö ska' ta̱ Egipto blú
ské tkëneka̱, e' kë̀ wa̱ José pakè jche̱r.
19 Blu' e' tö se' yë́pa ki̱tö'wé̱ we'iké sia̱rë.
Ie' tö ie'pa ké kësik wa ila'rla wëpa ku̱ne
e̱rpa esepa ko̱s watöktsa̱ a̱s iduölur. 20 E'
ké̱wö ska' ta̱ Moisés ku̱ne', e' dör buaala
shu̱te̱. Iyë́ ena imì tö ikkö'né u a̱ döka̱
sí mañat. 21 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ka̱wöta̱
iwatöktsa̱ a̱s iduöwa̱ erë Egipto blú alà
busi tö ikué̱wa̱ tsé̱mi u a̱ tala'wè̱ we̱s
iwák alà es. 22 Es Moisés yöne tai̱ë íyi
jche̱r Egipto wakpa wa̱, ko̱s e' wa. It-
tö̀ ë̀ ki̱ ittsënewa̱, ñies ì we̱keitö e' ë̀ ki̱
iwënewa̱ tö ie' dör wëm tai̱ë ese.

23 “Mik ie' ki̱ duas de dabom tkëyök,
(40) eta̱ ibikeitséitö: ‘Ye' mía̱ ye' yamipa
dör Israel aleripa e' weblök.’ 24 Eta̱ ie'
isué̱ tö egiptowak eköl tso' Israel aleri
eköl we'ikök. E' kue̱ki̱ ie' mishka it-
sa̱tkök ta̱ egiptowak ttéwa̱itö iskéie. 25 Ie'
ibikeitsé tö iyamipa Israel aleripa é̱na
ia̱rmi tö Skëköl tö ie' patké ie'pa tsa̱tkök.
Erë kë̀ iwà a̱ne ie'pa é̱na. 26 Bule es
ta̱ ie' tö Israel aleripa kué̱ böl ñippök.
Ie' ki̱ ikiane tö ie'pa mú e̱r buarne ñì
ki̱, e' kue̱ki̱ ichéitö ia̱rak: ‘A' dör ñì
yamipa. ¿Iók a' ñì we'ikö̀?’ 27 Eta̱ eköl tö
iyami we'ikeke, e' tö Moisés patkéu̱mi ta̱
ichéitö ia̱: ‘¿Yi tö be' tkéka̱ sa' wökirie
sa' shu̱lökwakie? 28 ¿Be' é̱na ye' ttakwa̱
we̱s chkì be' tö egiptowak kötwa̱ es?’ 29 E'
ttséwa̱ Moisés tö ta̱ itkashkar ká̱ bánet

††**7:8** ***Jacob:*** E' kiè ñies Israel.

kiè Madián e̱e̱. E̱e̱ ise̱né we̱s ká̱ kua̱'ki̱
wak es. E̱e̱ ila'rla kéka̱ böl.
30 “E̱e̱ ie' se̱né dö̀ duas dabom tkëyök
(40). Ká̱ et ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl
e̱' kkaché ie' a̱ Sinaí ké̱bata a̱ tsi̱net ká̱
sir poë wé̱ kḕ yi se̱rku̱' ese ska'. Ie' e̱'
kkaché ia̱ kal tsir wöñarke bö'ie e' shu̱a̱.
31 Moisés wökranewa̱ iweblök. Erë mik
ie' e̱' skéwa̱ isa̱u̱k bua'iewa̱ ta̱ Skëköl ttö̀
ttséitö, e' tö iché ia̱: 32 ‘Ye' dör be' yë́pa
bak ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Ja-
cob e'pa Këköl.’ Eta̱ Moisés painéka̱ ta̱i̱ë
suane kue̱ki̱. Ie' kḕ diché dë'ka̱ia̱ isa̱u̱k.
33 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱: ‘Wé̱ be' dur,
e' ké̱ dör batse'r, e' kue̱ki̱ be' klökkuö
yö́ttsa̱. 34 Moki̱ ye' isué̱ tö wé̱pa dör
ye' icha tso' Egipto e'pa weirke. Ie'pa
kköchöke e' ttséyö. E' kue̱ki̱ ye' dë'ttsa̱
ie'pa tsa̱tkök. E' kue̱ki̱ ittsö́: Ye' tö be'
patkerami Egipto.’
35 “Israel aleripa tö iyë' Moisés a̱: ‘¿Yi
tö be' tkéka̱ sa' wökirie sa' shu̱lökwakie?’
Erḗ ie'pa tö ie' watë'ttsa̱, erë Skëköl tö
patkë' ie'pa wökirie ena ie'pa tsa̱tkök-
wakie. E' bak mik Skëköl biyöchökwak e̱'
kkayë'wa̱ ie' a̱ kal tsitsirla shu̱a̱ eta̱. 36 Es
Moisés tö se' yë́pa yë'ttsa̱ Egipto a̱. Egipto
ena dayë kiè Dayë Mat e̱e̱ ie' tö ì kḕ o̱r yi
a̱ ese wé̱ ta̱i̱ë. Ñies e' wé̱itö duas dabom
tkëyök ekkë ká̱ sir poë wé̱ kḕ yi se̱rku̱'
e̱e̱. 37 Ie' wák tö iché ie'pa a̱: ‘Skëköl tö
itteköl keraka̱ eköl a' shu̱a̱ we̱s ye' es.’
38 Mik Israel aleripa tso'rak echkaie ká̱
sir poë wé̱ kḕ yi se̱rku̱' e̱e̱, eta̱ Moisés tso'
ie'pa shu̱a̱. Ñies Skëköl biyöchökwak tté
ie' ta̱ Sinaí ké̱bata a̱. Skëköl ttè tö se̱ne
meke sia̱ e' yëne ie' a̱ e̱e̱, e' pakéne ie' tö
se' a̱.
39 “Erë se' yë́pa kḕ wa̱ ie' ttè dalöiëne'.
Ie'pa tö ie' ttè watë'ttsa̱. Ie'pa shkakne
Egipto. 40 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iché Aarón a̱:
‘Moisés tö se' yë'ttsa̱ Egipto a̱. Kḕ sa' wa̱
ijche̱r ì tka ie' ta̱. E' kue̱ki̱ íyi diököl yuö́
se' a̱ böt mañat dalöiè skëkölie a̱s e' mi'
se' wëttsu̱k.’ 41 Es ie'pa tö baka pupula
diököl yué dalöiè. Ta̱ iyiwak jchérakitö
mè baka diököl a̱ idalöioie. Ie'pa tö e'
ké̱wö tkö'wé̱ ta̱i̱ë, baka diököl yuérak-
itö iwákpa ulà wa, e' dalöioie. 42 E' kue̱ki̱
Skëköl e̱' skéttsa̱ ie'pa yöki̱. Ie' tö ie'pa
méa̱t a̱s bëkwö dalöiörakitö ie' skéie. Es
Skëköl ttekölpa tö ikit iyëkkuö ki̱. Ie'pa
tö ichè:

‘A Israel aleripa,
mik a' se̱ne' ká̱ sir poë wé̱ kḕ yi se̱rku̱' e̱e̱
duas dabom tkëyök (40) ekkë,
eta̱ a' tö iyiwak jchë' erë e' kḕ dör ye'
dalöioie.
43 Wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Moloc,
e' diököl wéla dami a' wa̱.
Ñies wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Re-
fán e' diököl bëkwöie, e' dami a' wa̱.
E' ko̱s diököl yué a' wákpa tö, esepa dami
a' wa̱ dalöiè.
E' kue̱ki̱ ye' tö a' patkeraë ka̱mië weinuk
sia̱rë Babilonia wi̱'kie.’‡‡

Es ikite̱a̱t.
44 “Es mik se' yë́pa bak se̱nuk ká̱ sir poë
wé̱ kḕ yi se̱rku̱' e̱e̱, eta̱ ie'pa wa̱ datsi'kuö
dami e' shu̱kue̱kear Skëköl wéie. E' a̱ ie'
bak e̱' kkachök ie'pa a̱. U e' yöne we̱s ie'
tö Moisés ka' iyuök es, we̱s ie' tö ikkayë'
ia̱ es. 45 E' ukuöki̱ ta̱ u e' méa̱t se' yë́pa
bak e'pa tö ileripa a̱. Mik ie'pa demi Jo-
sué ta̱ pë' kua̱'ki̱ wakpa ká̱ klö'u̱kwa̱, eta̱
u e' mirwa̱rak iwa̱. Skëköl tö pë' kua̱'ki̱
wakpa u̱yéttsa̱ ie'pa yöki̱. E' ukuöki̱ ká̱
ta̱i̱ë ta̱ David tkëneka̱ blu'ie. E' ké̱wö ska'
ta̱ u yöne ia̱ia̱ë datsi'kuö wa, e' tso'ia̱.
46 David wër buaë Skëköl wa ta̱ ie' a̱
David tö ka̱wö kié ie' dalöio wé yuoie
Israel aleripa a̱. 47 Erë David alà kiè Sa-
lomón, e' tö Skëköl wé e' yué. 48 Erë
Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' kḕ se̱r u yué
s'ditsö tö ese a̱. Es itteköl eköl tö iyë'a̱t,
e' tö ichè:
49–50 ‘Skëköl tö ichè:
Ká̱ jaì e' dör ye' e̱' tkoie.

‡‡**7:43** Amós 5.25-27

ká̱ i' dör ye' klö̀ tkose̱r.
Ye' wák tö íyi ko̱s yö',
e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö u yuèmi ye' a̱?
¿We̱s a' tö ká̱ mèmi ye' a̱ e̱noie?”¶¶
Es ikite̱a̱t.
51 “Erë a' kë̀ tö Skëköl dalöieta̱'. A'
e̱r darërë. A' kukuöña darërëë. Ke̱kraë
Wiköl Batse'r wöklö'wë̱̀ a' tö. A' dör we̱s
a' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë es. 52 Ie'pa tö Skëköl
ttekölpa ko̱s we'ik. Es ñies ittekölpa bak
ichök tö yi dör Yësyësë Chökle e' dat-
se̱, e'pa kötulur ie'pa tö. I̱'ñe ta̱ yi dör
Yësyësë Chökle ñe' detke, erë iwatué̱ttsa̱
a' tö ttèwa̱. 53 A' ulà a̱ Skëköl ttè dalöiëno
dë' ibiyöchökwakpa wa. Erë a' kë̀ tö
idalöiè.”

Esteban ttéwa̱ ie'pa tö

54 Mik iwökirpa tö ì pakè Esteban tö e'
ttsé, eta̱ ie'pa uluneka̱ iki̱ tai̱ë. Ie'pa kà
wötéwa̱ ulune ë̀ kue̱ki̱. 55 Erë Esteban ki̱
Wiköl Batse'r kí̱ de tai̱ë ta̱ iwö kéka̱ ká̱
jaì a̱ ta̱ Skëköl olo tai̱ë e' sué̱itö. Ñies ie'
tö Jesús sué̱ dur Skëköl ulà bua'kka. 56 Ie'
tö iché:
—¡Isa̱ú̱! Ye' tso' isa̱u̱k tö ká̱ jaì wékkö
àr áie. Ñies Jesús dör S'ditsö Alà e' sa̱u̱k
ye' tso' tö idur Skëköl ulà bua'kka.
57 Erë ie'pa e̱' kukuöña wötéwa̱ a̱s
kë̀ iwattsër. Eta̱ ia̱neka̱rak tai̱ë ta̱
imishkarak se̱raa̱ Esteban ki̱. 58 Ta̱
iyéttsa̱rakitö Jerusalén a̱ mítse̱r u'rki̱
ee̱, ta̱ ie'pa tö ie' témi ák wa ittowa̱ie.
Esteban kkatökwakpa tso' itök, e'pa
datsi' me'itörak duladula kiè Saulo e' a̱
blè.
59 Ie'pa tso' Esteban tök ák wa, e'
dalewa ie' tö ikié Skëköl a̱ i' es: “A
Skëkëpa Jesús, ye' wiköl tsú̱mi be' ska'.”
60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱
ia̱neka̱ tai̱ë: “A Skëkëpa, ì sulu wamblök
itso'rak, e' nuí̱ olo'yö́ ie'pa ki̱.”
Mik e' chéitö ta̱ iduowa̱.

8 Esteban ttéwa̱ ie'pa tö e' tö Saulo
ttsë'wé̱ buaë.

Saulo tö Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikémitke

E' diwö shà̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha
erule tso' Jerusalén e'pa we'ikémitke pë'
tö. Ie'pa ko̱s tkayalmi dö̀ Judea ena
Samaria. Erë Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
kë̀ mineyal. 2 Wëpa we̱lepa tö Skëköl
dalöieke tai̱ë, esepa tö Esteban nu bléwa̱
ta̱ ie' i̱eitsérakitö tai̱ë. 3 Erë Saulo tö
Skëkëpa Jesús icha erule e'pa we'ikémi
sia̱rë. Ie' mirwa̱ u a̱ u a̱ ie'pa yöktsa̱
ku̱ulemi patkèmi wötèwa̱ s'wöto wé a̱
wëpa ena alakölpa ñies.

Jesús tté pakane Samaria wakpa a̱

4 Erë wé̱pa bakyalmi Jerusalén, e'pa
tö Jesús tté buaë pakémir ká̱ wa'ñe wé̱
imirwa̱rak ee̱. 5 Es Felipe mía̱ Samaria.
Ee̱ ie' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e' tté pakémi ká̱ e' wakpa a̱. 6 Mik ie'pa
tö ie' ttöke e' ttsé ñies ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
we̱keitö, e' sué̱rakitö eta̱ ie'pa tö ittö̀
ki̱ttseke bua'iewa̱. 7 Es pë' a̱ wimblupa
sulusi tso', esepa bua'wé̱neitö tai̱ë. Wim-
blupa sulusi yërulune a̱rkeka̱rak tai̱ë.
Es ñies s'kraulewa̱ tai̱ë ena s'bachiulewa̱
tai̱ë, esepa buanene buaë. 8 E' kue̱ki̱ ká̱ e'
wakpa ko̱s ttsë'ne buaë.
9 Eta̱ ká̱ e' a̱ wëm tso' eköl kiè Simón.
Ie' kaneblë'mi ia̱ia̱ë we̱s awá es. E' wa ie'
tö Samaria wakpa ki̱të' tai̱ë. Es ie' e̱' kkeö
tö ie' dör imale̱pa tsa̱ta̱. 10 Ká̱ e' wakpa
ulitane, sia̱rëpa ñies inuköl blúpa, e'pa
tö ie' ttö̀ klöo̱' buaë. Ie'pa tö iyë': “Skëköl
kiè Diché Tai̱ë, e' e̱' yué Simónie.”
11 Bànet ie' tö ie'pa ki̱të'bitu̱ ikanè wa.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ttö̀ iu̱të' buaë. 12 Erë
mik Felipe tö ì blúie Skëköl tso' e' tté
buaë paké ñies Jesucristo tté buaë paké,
eta̱ ie'pa tö iklö'wé̱ ta̱ ie̱' wöskuélor wëpa
ena alakölpa. 13 Ñies Simón wák e̱rblé

¶¶**7:49-50** Isaías 66.1-2

Jesús mik ta̱ iwöskuée. Ie' michoë Felipe
ta̱ ke̱kraë. Es ie' isué̱ tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
we̱ke Felipe tö tai̱ë, e' tö ie' tkiwé̱wa̱.
14 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ tso'
Jerusalén, e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Samaria
wakpa tö Skëköl ttè klö'wé̱, eta̱ ie'pa
tö Pedro ena Juan patkémi ee̱. 15 Mik
idemirak, eta̱ ikiérakitö S'yë́ a̱ Samaria
wakpa tö iklö'wé̱, e'pa ki̱ a̱s Wiköl
Batse'r dö̀ ie'pa ki̱. 16 Ka̱m Wiköl Batse'r
döbitu̱ ie'pa ulitane ki̱. Ie'pa wösuule
Skëkëpa Jesús ttö̀ wa, e' ë̀ o̱' ie'pa tö.
17 E' kue̱ki̱ Pedro ena Juan ulà méka̱
ie'pa ki̱ ta̱ Wiköl Batse'r de ie'pa ki̱.
18 Simón tö isué̱ tö mik Jesús ttekölpa
tsá̱ ulà méka̱ ie'pa ki̱ eta̱ Wiköl Batse'r
debitu̱ iki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö inuköl watké
Pedro ena Juan a̱, 19 ta̱ ie' tö iché ia̱rak:

—A' wa̱ diché tso' se̱, e' mú ye' a̱ a̱s yi
ki̱ ye' ulà mèka̱ ta̱ ese ki̱ Wiköl Batse'r
döbitu̱ we̱s a' tö iwe̱ke es.

20 Pedro tö iiu̱té:

—Be' tö ibikeitsè tö ì kakmè Skëköl tö
e' to̱rmi inuköl wa, e' kue̱ki̱ be' inuköl
weinú ke̱kraë be' wák ta̱. 21 Be' e̱r kë̀
dör yësyësë Skëköl wöa̱, e' kue̱ki̱ diché
i' kë̀ menuk be' a̱. 22 Be' e̱r mane'ú̱ ì
sulu wamblekebö i', e' yöki̱. Skëköl a̱ ik-
iö́ a̱s ì bikeitsébö suluë isalema e' nuí̱
olo'yèmiitö be' ki̱. 23 Ye' tö isué̱ tö be' e̱r
dör suluë kësik ë̀me. E' wa̱ be' wák ko̱s
tso' klöulewa̱.

24 Simón tö iiu̱té:

—Skëköl a̱ ikiö́ a̱s ì ko̱s ché a' tö e' kë̀
tkö̀ ye' ta̱.

25 Eta̱ ì o̱' Skëköl tö ie'pa ta̱ e' ttè paké
Pedro ena Juan tö. Ñies s'pattérakitö
Skëkëpa Jesús tté wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
míyalne Jerusalén. Ta̱ ñala̱ wa Samaria
shu̱a̱ ká̱ tso' tai̱ë, e' wakpa a̱ ie'pa tö Jesús
tté buaë pakerami we̱s imirdak es.

Felipe tö Etiopía wák eköl wöbla'wé̱

26 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
eköl tö iché Felipe a̱: “Be' yúshka dayë
ñak kke̱ Jerusalén ñalé̱ wa dö̀ Gaza.”
Ñala̱ e' tkökemi ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱'
e' kke̱. 27 Eta̱ Felipe mía̱ ta̱ ñala̱ e' ki̱ wëm
kué̱itö eköl, e' dör Etiopía wak. Ie' dör
iká̱ wökirpa e' eköl. Ie' dör alaköl tso'
Etiopía blúie, e' inuköl blök wökir. Ie'
dare Jerusalén Skëköl dalöiök. 28 Ie' mir-
wa̱ne ika̱ska' karreta ki̱, e' a̱ itkër yëkkuö
kit Skëköl tteköl kiè Isaías tö, e' sa̱u̱k.
29 Eta̱ Wiköl Batse'r tö iché Felipe a̱:
“Be' yú, be' e̱' skö́wa̱ karreta se̱ o̱'mik.”
30 Mik Felipe e̱' skéwa̱ karreta o̱'mik,
eta̱ ie' tö ittsé tö Etiopía wak tö Skëköl
yëkkuö kit Isaías tö, e' a̱ritserami. Felipe
tö ie' a̱ ichaké:

—Yëkkuö se̱ a̱ritseke be' tö ¿e' wà a̱ne
be' é̱na?

31 Ie' tö iiu̱té:

—Kë̀ yi ku̱' ye' wöbla'u̱k ta̱ ¿we̱s ye' a̱
iwà a̱rmi?

Ie' tö Felipe kié e̱' tkökka̱ ie' o̱'mik. 32 Ie'
tö ia̱ritserami wé̱ ichéitö:

“Ie' dör we̱s obeja urula tsè̱mi ttèwa̱ es.
We̱s obeja pupula kë̀ a̱rta̱' mik iköyök
tërke eta̱,
es ñies kë̀ ie' wa̱ ì yëne.
33 Ie'pa tö ijaëwé̱ sia̱rë ta̱
ikichatéttsa̱rakitö,
erë ì ki̱ ikichatënettsa̱ e' kë̀ dör moki̱.
Ie' ttéwa̱rakitö a̱s kë̀ ise̱ria̱ ká̱ i' ki̱,
e' kue̱ki̱ kë̀ ie' alà a̱te̱.”[§§]

34 Etiopía wak tö Felipe a̱ ichaké:

—Be' we'ikèyö, ichö́ ña, ¿yi cheke
Skëköl tteköl Isaías tö ttè i' wa? ¿Ie' wák
e̱' chöke ö o̱'ka chekeitö?

35 Eta̱ ttè a̱ritsétkeitö, e' wa Felipe tö
ie' a̱ Jesús tté buaë pakémi. 36–37 Es it-
töramirak ñala̱ wa ta̱ ee̱ di' kué̱rakitö. Eta̱
Etiopía wak tö iché Felipe a̱:

§§**8:33** Isaías 53.7-8

—Íe̱ di' tso'. ¿Ì kue̱ki̱ be' kë̀ tö ye'
wöskuè?*
38 Eta̱ Etiopía wak tö iché karreta
ñakökwak a̱ tö karreta wöklö'ú̱wa̱. Ta̱
ie'pa e̱' éwa ta̱ imíyal bölë di' a̱. Ee̱ Fe-
lipe tö Etiopía wak wöskuée. 39 Mik ie̱'
yélune di' a̱ eta̱ Skëköl Wiköl tö Felipe
batséka̱mi bet ká̱ bánet a̱, Etiopía wak
kë̀ wa̱ isu̱neia̱ yës, erë imía̱ ttsë'ne buaë
kaneë. 40 Eta̱ Felipe tö isué̱ tö ie' demi
dur ká̱ kiè Azoto ee̱. Eta̱ ie' mía̱ Jesús tté
buaë pakök ká̱ tso' ñala̱ ki̱ ese wakpa a̱
dö̀mi Cesarea.

Saulo e̱r mane'wé̱ Jesús a̱

9 1–2 E' dalewa Saulo tso'ia̱ Skëkëpa
ttökatapa pau̱ñuk ttèwa̱. E' kue̱ki̱
ie' mía̱ sacerdote kibi ska' yëkkuö kiök
shkowa̱ie judiowak ñì dapa'wo̱ wé tso'
Damasco ee̱. Yëkkuö e' ki̱ ka̱wö mène ia̱
s'tso' ttè kiè Jesús dör Ñala̱ Pa̱'a̱li̱ e' diki̱a̱
esepa yulök klö'wo̱wa̱ tsèmi Jerusalén,
kë̀ tkine tö alakölpa ö wëpa idir. 3 Erë
mik Saulo dökemitke tsi̱net Damasco e'
bet ibite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune
tai̱ë ipamik. 4 Ta̱ ie' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ttö̀
ttséitö tö iché ia̱: "A Saulo, a Saulo, ¿ió̱k
be' tö ye' we'ikeke?"
5 Saulo tö ie' a̱ ichaké: "A Skëkëpa, ¿be'
dör yi?" Eta̱ iiu̱téneitö: "Ye' dör Jesús
we'ikeke be' tö e'. 6 Erë be' e̱' kó̱ka̱. Be'
yú Damasco. Ee̱ be' a̱ iyërmi tö ì u̱k be'
ké."
7 Eta̱ Saulo wapiepa tkirulune tai̱ë.
Ie'pa tö yile ttö̀ ttsé, erë kë̀ ie'pa wa̱
yi su̱ne. 8 E' ukuöki̱ ta̱ Saulo e̱' kéka̱ ta̱
iwöbla shu̱ppée, erë kë̀ iwawër. E' kue̱ki̱
itsé̱mirakitö ulà iërule dö̀ Damasco. 9 Ee̱
ie' se̱né ká̱ mañat kë̀ wöbla wawëne, kë̀
wa̱ ì ñane, kë̀ wa̱ ì yane yës.
10 Jesús ttökata eköl kiè Ananías se̱rke
Damasco e' a̱ Skëkëpa Jesús e̱' kkachéwa̱
kabsue̱ie ta̱ iché ia̱: "¡A Ananías!" Ie'
iiu̱té: "A Skëkëpa Jesús, ichó̱ ña."
11 Skëkëpa tö iché ia̱: "Be' yú ñala̱ kiè
Yësyësë e' ki̱ dö̀ Judas u a̱. Ee̱ wëm tso'
kiè Saulo datse̱ Tarso, e' yuló̱. Ie' tso' ttök
S'yé̱ ta̱. 12 Ie' tö isué̱ kabsue̱ie tö wëm kiè
Ananías dewa̱ ie' ska' iulà méka̱ iki̱ a̱s
iwöbla wawërne, e' dör be'."
13 Ie' iiu̱té: "A Skëkëpa Jesús, erë ye' a̱
iyëule tai̱ë ie'pa wa̱ tö wëm e' tö be' icha
batse'r tso' Jerusalén e'pa we'ikeke sia̱rë.
14 I̱'ñe ta̱ e' de íe̱. Sacerdotepa wökirpa tö
ka̱wö mé ie' a̱ a̱s wé̱pa tö be' a̱ e̱' tsa̱tkè
kié esepa ko̱s klö'u̱luritö."
15 Erë Skëkëpa Jesús tö iché ia̱: "Be' yú.
Ye' tö wëm e' shu̱kitbak a̱s ie' tö ye' tté
pakö̀ pë' kë̀ dör Israel aleripa esepa a̱ ena
iblúpa a̱ ñies Israel aleripa a̱. 16 Ye' wák
tö ikkacheraë ie' a̱ tö ie' ka̱wöta̱ weinuk
ye' tté kue̱ki̱."
17 Eta̱ Ananías demi Saulo ska' ta̱ iulà
méka̱ iki̱ ta̱ iché ia̱:
—A yami Saulo, Skëkëpa Jesús e̱'
kkayë'wa̱ be' a̱ ñala̱ ki̱ be' dë'bitu̱ e' wa,
e' tö ye' patké a̱s be' wöbla wawërne ñies
a̱s Wiköl Batse'r iërwa̱ be' a̱.
18 E' bet ta̱ ì tso' Saulo wöbla mik
nima kkuö sù̱, e' darolone ta̱ iwöbla
wawënene. Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ta̱ ie'
e̱' wöskuée. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ichkéne ta̱
idiché iënene. Eta̱ ie' e̱' tsé̱a̱t Jesús ttökat-
apa we̱lepa tso' Damasco e'pa ta̱ ká̱ elke
ulatök.

Saulo tö Jesús tté paké Damasco

20 E' ukuöki̱ ta̱ bet Saulo tö Jesús tté
pakémi judiowak a̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé
ko̱s a̱. Ie'pa a̱ ichekeitö tö Jesús dör
Skëköl Alà chökle. 21 Wé̱pa ko̱s tö ie'
ttö̀ ttsé, e'pa wökrarulune ittsök ta̱ iñi
chakérak:
—¿Ie' wí̱ kë̀ dör wé̱pa tö e̱' tsa̱tkè kié
Jesús a̱ tso' Jerusalén esepa we'ik sia̱rë?

*__8:36-37__ Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë ke̱weie imale̱pa yöki̱ esepa kë̀ wa̱ 8.37 kite̱ka̱. Ttè e' tö ichè: *Felipe tö ie' a̱ iché: —Be' tö ttè i' klö'wé̱ moki̱ë e' ta̱ be' wösurmi. Eta̱ wëm tö iiu̱té: —Ye' tö iklö'wé̱ tö Jesucristo dör Skëköl Alà e'.*

¿Kë̀ ie' wëbi wí̱ dë'bitu̱ ie'pa esepa tso'
íe̱ e'pa klö'u̱kwa̱ wömèttsa̱ sacerdotepa
wökirpa ulà a̱?
22 Erë Saulo tö Jesús tté pakéwa̱ie ki̱ta̱
ki̱ta̱, kë̀ suane. Ie' tö ikkaché judiowak
se̱rke Damasco e'pa a̱ tö moki̱ Jesús dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ttè e'
wa ie'pa siwa̱'blöwé̱lur ie' tö.

Saulo tkashkar judiowak yöki̱

23 Ká̱ tai̱ë ukuöki̱ ta̱ judiowak tté ñi-
ta̱ Saulo ttowa̱. 24 Erë e' jche̱newa̱ ie'
wa̱. Ñië nañeë ie'pa tso' ipanuk ttéwa̱ ká̱
wékkö dökettsa̱ ese ska'. 25 Erë nañewe
iklépa tö ie' iéka̱ kkö́ blublu a̱ ta̱ iiémi ká̱
tso' kköiëule shkit ka̱kke̱ë e' mik e̱nae̱na.
Es ie' tkashkar.

Saulo dene Jerusalén

26 Mik ie' demi Jerusalén, eta̱ ie̱'
dapa'wa̱k Jesús ttökatapa ta̱. Erë ie'pa
kë̀ wa̱ iklöo̱ne tö moki̱ ie' e̱rblé Jesús
mik. Ie'pa suane iyöki̱. 27 Erë Bernabé wa̱
ie' mítse̱r kkachè Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
a̱. Bernabé tö ipaké ie'pa a̱ tö Saulo tö
Skëkëpa Jesús su̱' ñala̱ ki̱ ta̱ ee̱ itté ie' ta̱.
Ñies ichéitö tö Saulo ka̱pakétke Damasco
Jesús ttö̀ wa kë̀ suane. 28 Es Saulo e̱' tsé̱a̱t
Jerusalén dami Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ta̱.
Ke̱kraë ie' tö Skëkëpa Jesús tté pakeke kë̀
suane. 29 Ñies ie' tö itté pakeke judiowak
ttöke griegoie esepa a̱. Erë ie'pa ñì iu̱téka̱
tai̱ë ie' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ima'wé̱ ttèwa̱.
30 Mik e' jche̱newa̱ iyamipa wa̱, eta̱ ie'pa
wa̱ imítse̱r Cesarea, ee̱ ta̱ ipatkémi dö̀
Tarso.
31 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha
erule erule ko̱s tso' Judea ena Galilea
ena Samaria e'pa a̱te̱ne bë̀rë, kë̀ yi tö
ie'pa we'ikèia̱. Ie'pa yörke buaë Skëköl
ttè diki̱a̱. Ñies ie'pa tö Skëköl dalöieke
tai̱ë. Wiköl Batse'r tö ie'pa ki̱meke a̱s ikí̱
iërdak tai̱ë ke̱kraë.

Eneas buanene

32 Pedro shköke ká̱ wa'ñe ie'pa ko̱s
pakök wé̱ ie'pa tso' ese ska'. Eta̱ ide
ñies ká̱ kiè Lida s'batse'rpa se̱rke ee̱ e'pa
pakök. 33 Eta̱ ee̱ wëm eköl kue̱itö kiè
Eneas e' kraulewa̱ me'r ka̱' ki̱ e' ki̱ duas
de pàköl (8). 34 Pedro tö iché ia̱:
—Jesucristo tö be' bua'wé̱ne. Be' e̱'
kö́ka̱ ta̱ be' ka̱' pashuö́.
E' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱. 35 E' ukuöki̱ ta̱ pë'
tso' Lida ena Sarón, e'pa ulitane tö ie' sué̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëkëpa Jesús
a̱.

Dorcas shke̱neka̱ne

36 E' ké̱wö ska' ta̱ ká̱ kiè Jope ee̱ alaköl
se̱rke eköl dör Jesús ttökata, e' kiè Tabitá
(griegoie ikiè e' dör Dorcas†). Ke̱kraë
ie' bak ì buaë u̱k ena s'sia̱rëpa ki̱muk.
37 Ká̱ e' ulatök ta̱ ie' kirinewa̱ ta̱ iduowa̱.
Inú pasunetke ta̱ iméka̱ úshu̱ ká̱kke̱ ese
a̱. 38 Jope a̱te̱ Lida o̱'mik wé̱ Pedro tso'
ee̱. Jesús ttökatapa se̱rke Jope, e'pa wa̱
ijche̱r tö ie' tso' Lida, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
wëpa patké böl ichök ie' a̱: “Be' shkö́ bet
Jope.”
39 Es ie' mía̱ ie'pa ta̱. Mik idemirak, eta̱
ie' tsé̱mi u shu̱a̱ wé̱ Dorcas nu me'r ee̱.
Alakölpa schö́‡ ko̱s iu̱ke tai̱ë. E'pa iënewa̱
ie' pamik. Eta̱ ie'pa tö paio ena datsi' yö'
Dorcas tö mik ibak ttsë'ka eta̱, e' kkaché
Pedro a̱. 40 Eta̱ Pedro tö ie'pa ké e̱' yöku-
lur ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ itté S'yë́ ta̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö inú sué̱ ta̱ iché:
—A Tabitá, be' e̱' kö́ka̱.
Eta̱ ie' wöbla shu̱ppée. Mik Pedro
sue̱itö eta̱ ie' e̱' tkése̱r. 41 Pedro tö
iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ duéka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö alakölpa schö́ ena s'batse'r male̱pa kié
ta̱ Tabitá kkachéitö ie'pa a̱ ttsë'ka. 42 E'
jche̱newa̱ Jope wakpa ko̱s wa̱ ta̱ ie'pa
tai̱ë e̱rblé Skëkëpa Jesús mik. 43 Ta̱ Pedro

†**9:36** ***Dorcas:*** S'kiè e' wà kiane chè *su̱li̱*.
‡**9:39** ***schö́:*** E' dör alakölpa wëm blëulewa̱ ka̱m se̱rwa̱ne ese.

e̱' tsé̱a̱t tai̱ë Jope wëm kiè Simón e' ska'.
Wëm e' dör iyiwak kkuölit kanéu̱kwak.

Pedro tö Jesús tté buaë paké Cornelio a̱

10 Ká̱ kiè Cesarea ee̱ wëm se̱rke eköl
kiè Cornelio, e' dör Roma ñippök-
wakpa eruleë kiè Italiano e' capitán. 2 Ie'
kë̀ dör judiowak erë ie' dör wëm yësyësë
Skëköl wöa̱. Ie' ena iyamipa e̱kka, e'pa tö
Skëköl dalöieke tai̱ë. Ñies ie' tö inuköl
kakmeke tai̱ë judiowak ki̱moie. Ke̱kraë
ie' ttöke Skëköl ta̱. 3 Ká̱ et tsá̱li̱ ta̱ diwö
de mañat, eta̱ ie' tö isué̱ buaë kab-
sue̱ie tö Skëköl biyöchökwak eköl dewa̱
wé̱ ie' tso' ee̱ ta̱ ichéitö ia̱: "A Corne-
lio." 4 Ie' tkinewa̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
sué̱wa̱itö krereë ta̱ ie' tö iché ia̱: "A këkë,
¿Ì kiane be' ki̱?" Eta̱ Skëköl biyöchök-
wak tö ie' iu̱té: "Be' ttöke Skëköl ta̱ ena
s'sia̱rëpa ki̱meke, e' wër buaë ie' wa. 5 E'
kue̱ki̱ yile patkö́mi Jope. Ee̱ wëm tso' kiè
Simón, kiè ñies Pedro e' kiök patkö́. 6 Ie'
tso' wëm eköl kiè ñies Simón dör iyi-
wak kkuölit kanéu̱kwak, e' ska', ie' u me'r
dayë kkömik."
7 Mik Skëköl biyöchökwak ttè o̱ne Cor-
nelio ta̱ e' mía̱ eta̱ Cornelio tö ikanè mé-
sopa kié böl ena iñippökwak kiéitö eköl
ñies. Ñippökwak e' tö Skëköl dalöieke
tai̱ë. Ie' dör Cornelio ki̱mukwak bua'ie.
8 Cornelio tö ì ko̱s tka ie' ta̱ e' paké ie'pa
a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa patkémiitö dö̀ Jope.
9 Bule es diwö de bata a̱ ta̱ Corne-
lio kanè mésopa dami ñala̱ wa döketke
tsi̱net Jope. E' dalewa Pedro tkaka̱ u bata
ki̱ ttök Skëköl ta̱. 10 Pedro dué bli wa̱ erë
u̱lirkeia̱ ie' a̱, e' dalewa isué̱itö kabsue̱ie.
11 Ie' tö isué̱ tö ká̱ jaì kköbunane ta̱ datsi'
ukuö bërie su̱ë iklöulewa̱ ibata tkël a̱, e'
bite̱wa̱ dö̀ i̱ski̱. 12 Datsi' ukuö e' shu̱a̱ iyi-
wak klö̀ka, e̱' sköke ibatsi̱' ki̱ ena dù dör
ñá judiowak a̱ esepa tkërki̱ tsa̱ki̱ë. 13 Eta̱
ie' tö ttö̀ ttsé ta̱ ichéitö ia̱: "A Pedro, be'
e̱' kö́ka̱. Iyiwak se̱ ttö́ ta̱ ikatö́."
14 Erë ie' tö iiu̱té: "Au. A Skëköl,
iyiwak dör ñá ese kë̀ kataule ye' wa̱
yës." 15 Ta̱ ttö̀ e' tö ichéne Pedro a̱: "Ì
batse'wé̱tke Skëköl tö e' kë̀ kiaria̱ ñá."
16 E' tka mañatökicha ta̱ datsi' ukuö
míka̱ne ká̱ jaì a̱. 17 Pedro tso'ia̱ ibikeitsök
tai̱ë ì sué̱yö kabsue̱ie ¿i̱ma e' wà kiane
chè? E' wösha̱ë ta̱ wëpa patkë' Cornelio
tö, e'pa tö Simón u kué̱ ta̱ iëte̱r Simón
ukkö a̱. 18 Ie'pa tö ichaké: "¿Í̱e̱ wëm kiè
Simón kiekerakitö ñies Pedro, e' tso'?"
19 Pedro tso'ia̱ ì sué̱itö kabsue̱ie e'
bikeitsök, eta̱ Wiköl Batse'r tö iché ia̱:
"Ittsö́. Wëpa mañal tso' be' yulök. 20 Be'
e̱' ö́wa ta̱ be' yú ie'pa ta̱. Kë̀ ibikeitsar böt-
böt. Ye' tö ie'pa patkébitu̱ be' tsu̱kmi."
21 Eta̱ Pedro e̱' éwa ta̱ iché ie'pa a̱:
—Yi yuleke a' tö, e' dör ye'. ¿Ì dör iwà?
22 Ie'pa iiu̱té:
—Wëm kiè Cornelio dör Roma ñip-
pökwakpa capitán eköl, e' tö sa' patkë'
be' yulök. Ie' dör wëm yësyësë. Skëköl
dalöiekeitö tai̱ë. Judiowak ulitane ki̱ ie'
kiar tai̱ë. Skëköl biyöchökwak batse'r e'
eköl tö iyë' ie' a̱: "Pedro kiö́ a̱s ie' bitu̱ be'
u a̱. Ì ko̱s cheke ie' tö be' a̱, e' ttsö́."
23 Eta̱ Pedro tö ie'pa kiéwa̱ we̱shke̱.
Ee̱ ie'pa kapére. Bule es ta̱ ie' mía̱ ie'pa
ta̱. Ñies s'yamipa se̱rke Jope e'pa we̱lepa
mía̱ ie' wapieie. 24 Bökki̱ es ta̱ idemi-
rak Cesarea. Ee̱ Cornelio tö iyamipa ena
pë' su̱ule iwa̱ buaë e'pa ki' e̱' dapa'u̱kka̱
Pedro ttö̀ ttsök. E'pa ko̱s de ie' panuk.
25 Mik ie' de Cornelio u a̱ eta̱ Cornelio
dettsa̱ ishke̱'u̱k ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱
ie' wösha̱ë idalöioie. 26 Erë ie' tö iké e̱'
duökka̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' e̱' duö́ka̱. Ye' dör s'ditsö ñies we̱s
be' es.
27 Pedro ttöramiia̱ Cornelio ta̱ eta̱ ide-
wa̱rak we̱shke̱ ta̱ ie' isué̱ tö tai̱ë pë' da-
panewa̱. 28 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' wa̱ ijche̱r tö sa' judiowak kë̀ a̱
ka̱wö ta̱' pë' kë̀ dör judiowak esepa
pakök ena shkök pë' esepa ta̱. Erë Skëköl
tö ikkaché ye' a̱ tö kë̀ ye' ka̱wö ta̱'ia̱ ichök

tö yile dör ñá. 29 E' kue̱ki̱ mik ye' kine, e'
bet ta̱ ye' bite̱a̱, kȅ wa̱ ì chakine. Ye' tö a'
a̱ ichakè ¿iők a' tö ye' kié?
30 Cornelio tö iiu̱té:
—Tkali ikëkkë ta̱ ye' tkër ttök Skëköl
ta̱ ye' u a̱ we̱s ye' wöblar ká̱ bit ekkë diwö
de mañat eta̱. E' bet ta̱ wëm eköl de dur
ye' wörki̱, e' datsi' dör dalölöë. 31 E' tö
ye' a̱ iché: ‘A Cornelio, be' ttöke Skëköl
ta̱ e' ttsé ie' tö. Be' tö s'sia̱rëpa ki̱meke
e' wër buaë ie' wa. 32 Yile patkőmi Jope
Simón kiè ñies Pedro, e' kiökbitu̱. Ie'
tso' wëm skà kiè Simón dör iyiwak
kkuölit kanéu̱kwak e' u a̱. E' u me'r dayë
kkömik.’ 33 E' bet ta̱ ye' tö be' tsu̱k patké
ta̱ be' debitu̱ e̱r bua' wa. Es sa' ulitane e̱'
dapa'wé̱ íe̱ Skëköl wöa̱ ì chök ie' tö be' ké
sa' a̱ e' ttsök.

Pedro tö Skëköl tté buaë paké Cornelio ska'

34 Eta̱ Pedro ttémi ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—I̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne tö moki̱ suli-
tane dör ñies ȅme Skëköl a̱. 35 E' kue̱ki̱
ká̱ wa'ñe wé̱pa tö ie' dalöieke ta̱ ise̱rke
yësyësë esepa kiar ie' ki̱. 36 Ie' e̱r
buarmine se' ki̱ Jesucristo dör sulitane
Këköl e' batamik, e' tté buaë pakane
sa' dör Israel aleripa e'pa a̱. E' jche̱r
a' wa̱. 37 Ñies ì bak judiowak ké̱ ko̱s
a̱ e' jche̱r buaë a' wa̱. Juan tö iyë'
tö s'ka̱wöta̱ e̱' wöskuök. E' ukuöki̱ ta̱
Jesús tö s'pattémi Galilea. 38 Ñies a' wa̱
ijche̱r buaë tö Skëköl tö iWiköl Batse'r
patké Jesús Nazaret wak e' ki̱ idiché
tai̱ë. Ie' shké ke̱kraë pë' ulitane shu̱a̱
íyi buaë kanéu̱k. Ñies s'we'ikeke bế tö
esepa bua'wé̱neitö Skëköl tso' ie' ta̱ e'
kue̱ki̱. 39 Ì wé̱ ie' tö Jerusalén ena ju-
diowak ká̱ male̱pa a̱, e' ko̱s sué̱ sa' tö. E'
ukuöki̱ ta̱ ittéwa̱rakitö wötëulewa̱ krus
mik. 40 Erë e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ Skëköl tö
ishke̱'wé̱ka̱ne ta̱ ikkachéitö sa' a̱. 41 Ie' kȅ
e̱' kkayëne sulitane a̱. Sa' ȅ a̱ ie' e̱' kkaché.
Skëköl tö sa' shu̱kitbak a̱s sa' tö Jesús
sa̱ù sa' wák wöbla wa. Ie' shke̱neka̱ne
e' ukuöki̱ ta̱ sa' chké sa' di'yé ie' ta̱.
42 Ie' tö sa' patké ittè buaë pakök suli-
tane a̱ ñies ichök ia̱rak tö ie' tkéka̱ Skëköl
tö s'ttsë'ka ena s'duulewa̱, e'pa shu̱lök-
wakie. 43 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölpa uli-
tane tö Jesús paka'a̱tbak ta̱ iyë'a̱trakitö
tö yi e̱rblé ie' mik esepa nu̱ì olordaë ie'pa
ki̱ ie' batamik.

Pë' kȅ dör judiowak esepa ki̱ Wiköl Batse'r de

44 Pedro tso'ia̱ ipakök ie'pa a̱ ta̱ e' shu̱a̱
Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ko̱s tso' ie' ttȍ
ki̱ttsök, e'pa ki̱. 45–46 Eta̱ Jesús mik e̱r-
blökwakpa dör judiowak dë'bitu̱ Pedro
ta̱ e'pa tö isué̱ tö we̱s Wiköl Batse'r debitu̱
pë' kȅ dör judiowak, esepa ki̱ ñies. Ie'pa
tö ittsé tö ittökerak ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa.
Ñies Skëköl ki̱kökka̱ itso'rak. E' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱. 47 Eta̱ Pedro tö iché:
—Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ki̱ we̱s sa'
ki̱ itsá̱ dë'bitu̱ es. E' kue̱ki̱ kȅ yi a̱ iwök-
lönuk tö kȅ ie'pa wöskuar di' a̱.
48 Ie' tö ikérak e̱' wöskuök Jesucristo
ttȍ wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ikié tai̱ë:
“Be' e̱' tsú̱a̱t sa' ta̱ ká̱ böt mañat.”

Pedro tö Cornelio tté paké Jerusalén

11 Jesús ttekölpa tsá̱ ena s'yamipa
male̱pa tso' Judea, e'pa tö ittsé
tö pë' kȅ dör judiowak, ñies esepa tö
Skëköl ttè klö'wé̱. 2 Mik Pedro dene
Jerusalén, eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa
dör judiowak, esepa we̱lepa tö ie' ché su-
luë. 3 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Iők be' dare pë' kȅ dör judiowak es-
epa pakök ena chkök ie'pa ta̱?
4 Ie' tö ì ko̱s tka e' paké ie'pa a̱ se̱ra̱a̱ ta̱
iché ia̱:
5 —Ye' bak Jope ta̱ ye' ttöke Skëköl
ta̱, e' shu̱a̱ ye' tö ì sué̱ kabsue̱ie. Ì sué̱yö
e' dör datsi' ukuö bërie su̱ë klöulewa̱
ibata tkël a̱. E' bite̱wa̱ ká̱ jaì a̱ dȍ wé̱ ye'
tso' ee̱. 6 Eta̱ ye' tö isué̱ bua'iewa̱ isuo̱ie
tö ì tso' ishu̱a̱. Ye' tö iyiwak klȍka, iyi-
wak kañiru, iyiwak e̱' sköke ibatsi̱' ki̱

ena dù, esepa sué̱. 7 Eta̱ ye' tö ttö̀ ttsé
e' tö iché ye' a̱: ‘A Pedro, be' e̱' kö́ka̱.
Iyiwak se̱ ttö́ ta̱ ikatö́.’ 8 Ye' iiu̱té: ‘Au.
A Skëköl, ye' kë̀ wa̱ iyiwak dör ñá ese
kataule yës.’ 9 Ta̱ ttö̀ datse̱ ká̱ jaì a̱, e'
tö ichéne ye' a̱: ‘Ì batse'wé̱tke Skëköl tö
ese kë̀ kiaria̱ ñá.’ 10 E' tka mañatökicha
ta̱ imíka̱ne se̱kka̱ ká̱ jaì a̱. 11 E' wösha̱ë
ta̱, wëpa mañal patkëule datse̱ Cesarea
ye' yulök, e'pa debitu̱ wé̱ ye' tkër e' wé a̱.
12 Wiköl Batse'r tö ye' a̱ iché: ‘Kë̀ ibikeit-
sar bötböt. Be' yú ie'pa ta̱.’ Ñies s'yamipa
teröl i' dare ye' ta̱. Sa' ko̱s dewa̱ Corne-
lio u a̱. 13 Ie' tö sa' a̱ ipaké tö we̱s ie' tö
Skëköl biyöchökwak sué̱ dur eköl ie' u a̱.
E' tö iché ia̱: ‘Yile patkö́mi dö̀ Jope ee̱
wëm tso' kiè Simón, e' kiè ñies Pedro, e'
kiö́bitu̱. 14 Ie' tö icheraë be' a̱ we̱s be' ena
be' yamipa ko̱s e'pa tsa̱tkërmi.’ 15 Mik ye'
tö Jesús tté pakémi ie'pa a̱, eta̱ Wiköl
Batse'r debitu̱ ie'pa ki̱ we̱s idë'bitu̱ sa' ki̱
kuaë es. 16 Eta̱ ì yë' Skëkëpa Jesús tö ye'
a̱, e' a̱ne ye' é̱na. Ie' tö ye' a̱ iyë': ‘Juan
tö s'wöskué di' a̱, erë a' iërdawa̱ Wiköl
Batse'r a̱.’ 17 Iwënewa̱ tö Skëköl tö iWiköl
mé ie'pa a̱ we̱s imenebak se' a̱ kuaë mik
se' e̱rblë' Skëkëpa Jesucristo mik eta̱ es.
E' kue̱ki̱ ¿ye' dör yi Skëköl wöklö'wo̱ie?
18 Mik ì ché Pedro tö e' ttsé ie'pa tö,
eta̱ isiwa̱'bléwa̱rak ta̱ Skëköl ki̱kéka̱rak-
itö. Ie'pa tö iché:
—E' wa se' wa̱ ijche̱r tö pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa a̱ ñies Skëköl tö imé a̱s
ie'pa e̱r mane'ù̱ ie' a̱ se̱noie michoë.

Skëkëpa Jesús icha eruleë tso' Antioquía e' pakè

19 Esteban kötwa̱rakitö e' ukuöki̱ ta̱
Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikémitke tai̱ë
pë' tö. E' yöki̱ ie'pa we̱lepa tkayal.
We̱lepa míyal dö̀ Fenicia. We̱lepa míyal
dö̀ Chipre. Iskà mírak dö̀ Antioquía.
Ká̱ ekkëpa a̱ ie'pa tö Jesús tté buaë
pakeke judiowak ë̀ a̱. 20 Erë Jesús mik
e̱rblökwakpa datse̱ Chipre ena Cirene,
ese we̱lepa míyal Antioquía. Ee̱ Skëkëpa
Jesús tté buaë pakérakitö pë' kë̀ dör ju-
diowak esepa a̱. 21 Eta̱ Skëkëpa tö ie'pa
ki̱mé tai̱ë. E' kue̱ki̱ tai̱ë ká̱ e' wakpa e̱rblé
Skëkëpa Jesús mik ta̱ ie̱r mane'wé̱rak ie'
a̱.
22 Mik Skëkëpa Jesús icha erule tso'
Jerusalén, e'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ Bernabé
patkémirakitö tkörö Antioquía. 23 Mik ie'
demi, eta̱ ie' tö isué̱ we̱s Skëköl e̱r buaë
ché ie'pa a̱. E' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. Ie' tö
ie'pa kí̱ patté a̱s ie'pa e̱' tkö̀wa̱ darërë
ke̱kraë ie̱r ko̱s wa ie'pa e̱rblö̀ Skëkëpa
mik e' a̱. 24 Ie' dör wëm yësyësë. Ie' a̱ tai̱ë
Wiköl Batse'r tso'. Ie' tö Jesús bikeitseke
bua'iewa̱. Es tai̱ë pë' kí̱ de e̱rblök Skëkëpa
mik.
25 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Tarso Saulo
yulök. 26 Mik ikué̱itö, eta̱ itsé̱mi Antio-
quía e̱' ta̱. Ee̱ ie̱' tsé̱a̱rak duas ek. Ie'pa e̱'
dapa'u̱ke Skëkëpa Jesús icha erule e'pa
ta̱. Ká̱ e' wakpa tai̱ë wöbla'we̱kerakitö.
Ká̱ e' a̱ Jesús ttökatapa tsá̱ kine Cristo
wakpa.
27 E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl ttekölpa
we̱lepa tso' Jerusalén míyal Antioquía.
28 E'pa shu̱a̱ eköl kiè Agabo, e' e̱' duéka̱
ta̱ ichéitö Wiköl Batse'r wa tö bli dat-
se̱ ká̱ wa'ñe ki̱. E' debitu̱ mik Claudio
bak Roma wökir kibi e' ké̱wö ska'. 29 Eta̱
Jesús ttökatapa tso' Antioquía e'pa tö
iché ñì a̱: “Mishka inuköl shtök patkè
se' yamipa se̱rke Judea, e'pa ki̱moie ko̱s
se' a̱ imer ekkë.” 30 Es ie'pa tö iwé̱. Eta̱
ipatkémirakitö Bernabé ena Saulo ulà a̱
a̱s ie'pa tö imù Skëkëpa Jesús icha wökir
kibipa tso' Judea e'pa ulà a̱.

Pedro wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱

12 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Herodes,
e' tö Skëkëpa Jesús icha we̱lepa
klö'wé̱wa̱ we'ikè. 2 Ie' tö Santiago dör
Juan ël, e' ttökwa̱ patké tabè wa. 3 Mik
ie' isué̱ tö e' wër buaë judiowak wa,
eta̱ ie' tö Pedro klö'u̱kwa̱ patké. E' wé̱itö
mik judiowak tö Pan Kë̀ Yöule Iwölö-
wo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö eta̱.

4 Mik Pedro klönewa̱, eta̱ Herodes tö
iwötéwa̱ s'wöto wé a̱. Ee̱ ñippökwakpa
döka̱ dabom eyök ki̱ teröl (16) e'pa tö
ikkö'neke tkël tkël. E'pa mane'we̱ke tkël
tkël kukur kukur. Herodes tö ibikeitsé
tö ka̱wö tkö'we̱kerakitö, e' ukuöki̱ ta̱
iyekettsa̱neyö shu̱lè sulitane wöa̱. 5 E'
dalewa Pedro tso' s'wöto wé a̱. Erë
Skëkëpa Jesús icha erule e'pa tso' ikiök
Skëköl a̱ darërëë ie' ki̱ ke̱kraë.

Skëköl biyöchökwak tö Pedro yéttsa̱ s'wöto wé a̱

6 Herodes tö Pedro yekettsa̱ shu̱lè, e'
nañewe Pedro kapötër ñippökwakpa böl
shu̱sha̱ moulewa̱ tabechka kichaie bötö
wa. Ñies ñippökwakpa böl tso' s'wöto wé
ukkö kkö'nuk. 7 E' bet Skëköl biyöchök-
wak de dur ie' ska' ta̱ bö'wö olo buneka̱
dalölöë s'wöto wé a̱. Eta̱ ikéwa̱itö ichane
a̱ a̱s iti̱'rka̱ ta̱ iché ia̱: "¡Be' e̱' kṍka̱ bet!" E'
bet ta̱ imoulewa̱ tabechka kichaie wa e'
wöyërulune. 8 Eta̱ Skëköl biyöchökwak
tö iché ia̱: "Be' datsi' iṍka̱, be' klökkuö
iṍka̱." Ta̱ ie' tö iwé̱ es. Skëköl biyöchök-
wak ikí̱ ché ia̱: "Be' paio ki̱kkuö iṍka̱ ta̱
be' shkṍ ye' itöki̱."
9 Eta̱ Pedro mía̱ itöki̱, erë ie' kȅ é̱na
ia̱ne tö ì we̱ke Skëköl biyöchökwak tö
e' dör moki̱. Ie' tö ibikeitsè tö ie' tso'
kabsa̱u̱k. 10 Eta̱ ie'pa tkami wé̱ ñippök-
wakpa iëte̱r ukkö kkö'nuk ee̱. E' ukuöki̱
ta̱ wé̱ ñippökwakpa skà iëte̱r ee̱ itkami-
rak ñies. Mik ie'pa demi ukkö kibi a̱
yöule tabechka wa a̱te̱ ñala̱ kke̱, eta̱ e'
kköbunane e̱r wa. Eta̱ ie'pa deyal u'rki̱
shkémirak ekuölö ta̱ Skëköl biyöchök-
wak tö iméa̱t eköl.
11 Ekkë ta̱ ie' é̱na ia̱ne tö ì sué̱itö e'
dör moki̱. Ie' ibikeitsè: "I̱'ñe ta̱ yö isué̱ tö
moki̱ Skëköl tö ibiyöchökwak patké ye'
tsa̱tkök Herodes ulà a̱ ena ì ko̱s wamblak
judiowak é̱na ye' ki̱, e' ulà a̱ ñies."
12 Mik ie' é̱na ia̱newa̱ bua'iewa̱ ta̱ imía̱
María u a̱. María dör Juan mì. Juan
kiè ñies Marcos. Ee̱ ie'pa daparke tai̱ë
ttök Skëköl ta̱. 13 Mik Pedro de dur ukkö
a̱ ie'pa chakök, eta̱ busi eköl dör kanè
méso kiè Rode e' mía̱ iweblök tö yi
idir. 14 Mik ie' ttȍ ttséwa̱ Rode tö, eta̱
ittsë'neka̱ buaë kȅ deia̱ ukkö ppöök ta̱
itu̱nemine we̱shke̱ ichök tö Pedro de dur
ukkö a̱. 15 Ie'pa tö iché ia̱:
—¡Be' a̱li̱neka̱!
Erë ie' iu̱té:
—Moki̱ ye' ttöke.
Ie'pa ie' a̱ iché:
—Au, e' kȅ dör ie'. E' dör Skëköl
biyöchökwak patkëule ikkö'nuk e'.
16 E' dalewa Pedro tso'ia̱ ichakök ukkö
a̱. Mik ukkö kköppéerakitö, eta̱ isué̱rak-
itö tö ie' e' idir ta̱ itkinewa̱rak tai̱ë. 17 Erë
ie' tö ikkaché ulà wa tö a' siwa̱'blő. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipaké ie'pa a̱ tö we̱s
Skëköl tö iyéttsa̱ s'wöto wé a̱ ta̱ ichéitö:
—Ttè e' pakő Santiago a̱ ena s'yamipa
male̱pa a̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ bánet.
18 Mik ká̱ ñine eta̱ s'wöto wé a̱ ñip-
pökwakpa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë Pedro kȅ ku̱' e'
kue̱ki̱. 19 Herodes tö Pedro yulök patké.
Erë mik ie'pa kȅ wa̱ iku̱ne, eta̱ ie' tö inuí̱
tkéwa̱ iñippökwakpa mik ta̱ ie' tö ie'pa
ttökwa̱ patké.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Judea mía̱
se̱nuk Cesarea.

Herodes du'wa̱

20 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' Herodes ulurke
tai̱ë Tiro ena Sidón wakpa ki̱. E' kue̱ki̱
ie'pa ka̱wö mé ñì a̱ shkowa̱ie ie' ska' ttök
ie' ta̱. Ie'pa tö wëm kiè Blasto e' pablë'bak
a̱s ie' mi' ie'pa ttekölie ttök Herodes ta̱.
Ie' kaneblöke Herodes a̱ iu kue̱bluie. Ie'
ttȍ wa ie'pa tö ka̱wö kié Herodes a̱ tö
ie'pa múa̱t bȅrë, ie'pa tö chkewö tue̱ke
Herodes ká̱ a̱ e' kue̱ki̱.
21 Ká̱ et ta̱ Herodes tö ie'pa kiéttsa̱. Mik
e' ké̱wö de, eta̱ ie' tö blu' datsí iéka̱ ta̱ ie'
e̱' tkéka̱ s'shu̱lo kulé tso' iwé a̱ e' ki̱ ta̱ ee̱
ika̱paké ie'pa ta̱. 22 Ie'pa tö Herodes ché
a̱neule i' es: "¡Ittöke i', e' kȅ dör s'ditsö, e'

dör këköl we̱le ttöke!” 23 E' ttsër buaë ie'
kukua ta̱ ie' e̱' ki̱kéka̱ tai̱ë, kë̀ wa̱ Skëköl
ki̱kaneka̱. E' kue̱ki̱ e' wösha̱ë ta̱ Skëköl
biyöchökwak eköl tö duè méka̱ iki̱. Ie'
katéwa öña tö ta̱ iduowa̱.
24 E' dalewa ta̱ Skëköl ttè pakarke ë̀me
ká̱ wa'ñe.
25 Mik Bernabé ena Saulo e'pa tö ì u̱k
ie'pa dë' Jerusalén e' wawé̱ o̱ne, eta̱ ie'pa
míyalne Antioquía. Ie'pa wa̱ Juan kiè
ñies Marcos, e' mitse̱rñak.

Wiköl Batse'r tö Bernabé ena Saulo patké Jesús tté buaë pakök

13 Skëkëpa Jesús icha erule tso' Antioquía, e'pa shu̱a̱ Skëköl ttekölpa
ena s'wöbla'u̱kwakpa tso'rak ee̱. E'pa
dör Bernabé ena Simón (Simón e' kiè
ñies Dalo'riwak), ena Lucio dör Cirene
wak, ena Menahem (Menahem e' talane
Galilea blú kiè Herodes e' ta̱ ñita̱), ñies
Saulo tso'ñak. 2 Ká̱ et ta̱ ie'pa tso' Skëköl
dalöiök batsè wa ta̱ e' shu̱a̱ Wiköl Batse'r
tö iché ie'pa a̱: “Kanè kua̱'ki̱ tso' ye' wa̱
Bernabé ena Saulo a̱. Ie'pa shu̱shtétkeyö
iwakanéwo̱ie e' kue̱ki̱ ie'pa böl yö́ttsa̱ ye'
a̱ kanè e' wo̱ie.”
3 Ie'pa batsé ena tté S'yë́ ta̱ o̱ne, ta̱
iulà méka̱rak ie'pa böl ki̱ e' dalewa ikié
S'yë́ a̱ iki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ipatkémirakitö
iwakanéu̱k.

Bernabé ena Saulo tö Jesús tté paké Chipre wakpa a̱

4 Es Bernabé ena Saulo míyal Seleucia
patkëule Wiköl Batse'r wa̱. Ta̱ ee̱ ie'pa
e̱' iéka̱ kanò a̱ míyal ká̱ kiè Chipre ee̱.
5 Idemirak Chipre wé̱ kanò irirke ee̱, e'
ké̱ kiè Salamina. Mik idemirak ee̱, eta̱
ie'pa tö Skëköl ttè pakémi judiowak a̱
iñi dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Juan mirwa̱ ie'pa
ta̱ ie'pa ki̱muk. 6–8 Chipre ko̱s a̱ itkarak
demirak ká̱ kiè Pafos ee̱. Ee̱ ie'pa tö
judiowak kué̱ eköl kiè Barjesús (e' kiè
griegoie Elimas). E' dör ie'pa awá eköl.
Ie' e̱' chö̀ tö ie' dör Skëköl ttekö̈l. Ie'
yë'arie ke̱kraë ká̱ e' wökir kiè Sergio
Paulo, e' ska'. Sergio Paulo ka̱bikeitsö̀
buaë, ie' ki̱ Skëköl ttè kiane ttsè. E' kue̱ki̱
ie' tö Bernabé ena Saulo tsu̱k patké. Erë
awá ñe' kë̀ ki̱ ikiane tö Sergio Paulo tö
ttè mik se' e̱rblöke e' klö'wè̱. E' kue̱ki̱ ie'
tö Bernabé ena Saulo ma'wé̱ wöklö'wè̱.
9 Eta̱ Saulo, e' kiè ñies Pablo, e' ki̱ Wiköl
Batse'r debitu̱ tai̱ë. Eta̱ Elimas sué̱wa̱itö
krereë 10 ta̱ iché ia̱:
—Be' ka̱chö̀. Be' e̱' wamblö̀ suluë. Be'
dör we̱s bë́ es. Se̱ne yësyësë ko̱s, e' bolök
be' dör. ¿Ko̱s be' tö Skëköl ñalé̱ yësyësë
e' shku̱li̱'wè̱mirö? 11 I' ta̱ Skëköl tö be'
we'ikeraë. Be' wöbla kë̀ wawërpaia̱. Ká̱
tköraë tai̱ë be' ki̱ ta̱ be' kë̀ tö diwö olo
sue̱paia̱.
E' bet ta̱ Elimas wöa̱ ká̱ mía̱ ttsettseë,
iwöbla kë̀ wawëneia̱, e' kue̱ki̱ yile
yulekeitö a̱s tö iulaiö̀. 12 Mik ká̱ e'
wökir tö e' sué̱, eta̱ ie' e̱rblé Jesús mik.
Ie' wökranewa̱ we̱s Skëkëpa ttè dör e'
ki̱ttsök.

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Antioquía a̱te̱ Pisidia ee̱

13 Pablo ena ishköwapa e̱' iéka̱rak
kanò a̱ Pafos ta̱ imíyal Perge a̱te̱ Panfilia
ee̱. Eta̱ Juan tö ie'pa méa̱t ee̱, ta̱ imía̱ne
Jerusalén. 14 E' ukuöki̱ ta̱ imíyal Antioquía a̱te̱ Pisidia ee̱. Eta̱ ee̱ judiowak e̱no
diwö ta̱ ie'pa dewa̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ e̱' tulése̱r. 15 Eta̱ we̱le tö ì kit Moisés
ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e'
a̱ritsé dö̀ ekuölö. E' ukuöki̱ ta̱ ñì dapa'wo̱
wé wökirpa tö ichök patké Pablo ena
Bernabé a̱:
—A yamipa, a' wa̱ ilè tso' sa' pattoie, e'
ta̱ sa' pattö́.
16 Eta̱ Pablo e̱' kéka̱ ta̱ ikkaché ulà wa
tö a' siwa̱'blö́ ta̱ ichéitö:
—A Israel aleripa ñies ká̱ kua̱'ki̱ wakpa
tö Skëköl dalöieta̱', a' tö ye' ttö̀ ttsö́.
17 Skëköl dör Israel aleripa e' Këköl, kuaë
e' tö se' bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa shu̱kitbak iwák
a̱. Ie'pa se̱ne' Egipto we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa

es. Ee̱ ie' tö ie'pa ki̱mé tai̱ë alöne tai̱ë.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa yéttsa̱ ká̱ e' ki̱
idiché wa. 18 Ie' tö ie'pa dalë'ttsé ká̱ sir
poë wé̱ kè̀ yi se̱rku̱' e' a̱ döka̱ duas dabom
tkëyök (40). 19 Pë' ditséwöpa döka̱ kul
bak se̱nuk Canaán e'pa e̱o̱'waitö ká̱ mè
se' yë̱́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱. 20 E' ko̱s ki̱
duas bak cien tkëyök ki̱ dabom ske̱yök
(450) ekkë.

“E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie'pa shu̱ kéka̱
eköl eköl imale̱pa wëttso̱ie dò̀ itteköl
Samuel e' ké̱wö ska'. 21 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
tö Samuel a̱ blu' kié eköl. Es Skëköl
tö Saúl méka̱ ie'pa blúie, e' dör Quis
aladulaköl. Ie' dör Benjamín ditséwö.
Saúl se̱né ie'pa blúie döka̱ duas dabom
tkëyök (40). 22 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö
Saúl u̱yéttsa̱ ta̱ David méka̱itö blu'ie
iskéie. David ché Skëköl tö i' es: ‘Ye' tö
David dör Jesé alà, e' sué̱. Ie' wër buaë ye'
wa, ie' e̱rbikò̀ we̱s ye' e̱rbikò̀ es. Ì kiane
ye' ki̱ wè̱, e' wakanewe̱raëitö.’ 23 David
aleri eköl dör Jesús, e' patké Skëköl tö
se' dör Israel aleripa e'pa tsa̱tkök we̱s ie'
kablë' es. 24 Erë ka̱m Jesús döbitu̱ e' yöki̱
Juan S'wöskuökwak tö se' Israel aleripa
ulitane patté tö se' ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k
Skëköl a̱. Ñies se' ka̱wöta̱ e̱' wöskuöklor
di' a̱. 25 Mik Juan kanè e̱rkewatke ta̱ ie'
tö iché: ‘Wëm datse̱ eköl e' ki̱nuk a' tso',
e' kè̀ dör ye'. Ie' datse̱ia̱ ye' itöki̱. Ie' dör
ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha è̀ kè̀
wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱.’

26 “A s'yamipa, Abraham aleripa, ñies
a' wé̱pa kè̀ dör ie' aleripa erë Skëköl
dalöieta̱' esepa, se' ulitane a̱ s'tsa̱tkè tté
e' patkënetke. 27 Jerusalén wakpa ena
iwökirpa e'pa kè̀ wa̱ ijche̱r tö Jesús dör
S'tsa̱tkökwak. Ñies e̱no diwö bit ta̱ ie'pa
tö ie' tté kitule yëkkuö ki̱ Skëköl ttekölpa
wa̱, e' a̱ritseke, erë e' kè̀ wà a̱ne ie'pa
é̱na. Mik ie'pa tö Jesús wöméttsa̱ ttèwa̱
eta̱ e' wa ie'pa tö ie' tté tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ e' wà tkö'wé̱. 28 Ie'pa kè̀ wa̱ ì
sulu ku̱ne iki̱ ittowa̱ erë ikkatérakitö Pi-
lato a̱ a̱s ittökwa̱ patkò̀itö krus mik. 29 Es
Jesús ttéwa̱rakitö. Mik ie'pa tö ì ko̱s ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱, e' wawé̱ o̱ne, eta̱
inú éwarakitö krus mik ta̱ iwötéwa̱rak-
itö pö a̱. 30 Erë Skëköl tö ie' shke̱'wé̱ka̱ne.
31 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkachéne ká̱ tai̱ë
wé̱pa manetwa̱ ie' wapie Galilea dò̀
Jerusalén, e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ e'pa ko̱s dör ie'
ttekölpa judiowak ulitane wörki̱.

32 “Es sa' tso' ttè buaë i' pakök a' a̱.
E' dör ì u̱k Skëköl kablë' sa' yë̱́pa bak
ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ 33 e' wà tka sa' dör ie'pa
aleripa e' wörki̱. Itka mik Skëköl tö Jesús
shke̱'wé̱ka̱ne eta̱. Itka we̱s itso' kitule
Salmo böt ki̱ es wé̱ ichéitö: ‘Be' dör ye'
alà. I̱'ñe yö ikkachétke tö ye' dör be' yë̱́.’¶
34 Ñies Jesús yë'a̱t Skëköl tö iyëkkuö ki̱:
‘We̱s ye' tö ye' ttè yësyësë batse'r tai̱ë
e' me' David a̱ tö ye' e̱r buaë chöraë ie'
a̱, es ye' e̱r buaë chöraë be' a̱.’§ E' wà
dör tö Skëköl tö ie' shke̱'we̱rane a̱s kè̀
ichkà nurwa̱. 35 E' kue̱ki̱ ñies itso' kitule:
‘Be' kanè méso batse'r, e' kè̀ mepaa̱tbö a̱s
ichkà nurwa̱.’** 36 Es David, se' blú bak
ia̱ia̱ë, e' tö imale̱pa bak e' ké̱wö ska', e'pa
wëttsé̱ we̱s Skëköl tö iyë'ia̱ es. E' ukuöki̱
ta̱ idu'wa̱ ta̱ itöbinewa̱ iyëpa pö a̱ ta̱ in-
unewa̱. 37 Erë wé̱ shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö
e' chkà kè̀ nune'wa̱. 38 A yamipa, a' wa̱
ijche̱nú tö se' nuì̱ olo'yarmi se' ki̱ Jesús
batamik, e' ttè pakeke sa' tö a' a̱. 39 Ttè
méa̱t Moisés tö dalöiëno, e' kè̀ a̱ se' nuì̱
olonuk. Erë wé̱pa e̱rblé Jesús mik esepa
nuì̱ olordaë ie'pa ki̱. 40 A' tso' e̱rki̱ a̱s a' kè̀
ta̱ itkò̀ we̱s Skëköl ttekölpa tö ikit es wé̱
Skëköl tö ichè:
41 ‘A ye' wayuökwakpa, ye' ttò̀ ttsö̀.
Ì we̱raëyö a' ké̱wö ska' ta̱, e' dör tai̱ë kè̀
klöo̱nuk a' a̱ ekkë.

¶13:33 Salmo 2.7
§13:34 Isaías 55.3
**13:35 Salmo 16.10

Erë́ a' a̱ ipakarmi erë kë̀ a' tö iklö'we̱pa.
E' kue̱ki̱ a' tkinú. A' e̱núwa.’”††
42 Eta̱ Pablo ena Bernabé e̱' yélur ñì
dapa'wo̱ wé a̱. Eta̱ pë' tö iché ie'pa a̱
a' kiéne ttè ekkëpa skà pakökne sa' a̱
e̱no diwö ëtö wa. 43 Mik ie̱' dapa'wé̱rak
e' o̱ne, eta̱ judiowak, ñies pë' e̱' yué
judiowakie esepa ta̱ië míyal Pablo ena
Bernabé ta̱. Pablo ena Bernabé tö ie'pa
patté tö a' e̱' tkö́wa̱ darërëë Skëköl e̱r
buaë chöke se' a̱ e' a̱.
44 E̱no diwö ëtö wa eta̱ ká̱ e' wakpa
iekkë ta̱ idettsa̱rak se̱raa̱ Skëköl ttè
ki̱ttsök. 45 Erë mik judiowak tö isué̱ tö pë'
dapane ta̱ië Pablo ttö̀ ki̱ttsök, eta̱ ie'pa
yöki̱ isulune ta̱ ie̱' kéka̱rak ichök tö ì
cheke ie' tö e' dör ka̱che. Ie'pa tö ie' ché
suluë. 46 Erë ie' ena Bernabé kë̀ suane ta̱
iché ia̱rak:
—Sa' ka̱wöta̱ a' dör judiowak e'pa pat-
toie ke̱we Skëköl ttè wa, erë a' kë̀ wa̱ ik-
löne. Wësua a' ibikeitseke tö se̱ne michoë
kë̀ mène a' ki̱. E' kue̱ki̱ sa' míyal ipakök
pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. 47 Es Skëköl
tö sa' patké. Ie' yëkkuö tö ichè:
‘Be' tkéka̱yö we̱s bö'wö wöñar stui a̱ es.
Es ye' tö be' patkeraë ká̱ ulitane wakpa
pattök,
Ie'pa tsa̱tkè e' tté pakeraëbö ká̱ wa'ñe dö̀
wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.’‡‡
48 Mik pë' kë̀ dör judiowak e'pa tö ttè
e' ttsé eta̱ ie'pa ttsëneka̱rak buaë. Ie'pa
e̱' kéka̱rak Skëkëpa Jesús tté ki̱kökka̱.
Wé̱pa ko̱s suletëneat se̱nuk michoë, es-
epa e̱rblé Jesús mik. 49 Es Skëkëpa Jesús
tté pakane ká̱ e' wa'ñe a̱. 50 Erë alakölpa
dalöiërta̱' ta̱ië ká̱ e' ki̱ esepa tö judiowak
ttè dalöieke buaë, ñies wëpa dalöiërta̱'
ta̱ië ká̱ e' ki̱, esepa shu̱ti̱wé̱ka̱ judiowak
tö a̱s Pablo ena Bernabé we'ikö̀rakitö a̱s
ie̱' yö̀ttsa̱rak ká̱ e' ki̱. 51 Eta̱ Pablo ena
Bernabé tö iklö po ppée ikkachoie ie'pa
a̱ tö ie'pa ki̱ inuí̱ a̱ne ta̱ imíyal Iconio.
52 Erë Jesús ttökatapa a̱te̱ e'pa ttsë'ne
buaë ñies ie'pa a̱ Wiköl Batse'r tso' ta̱ië.

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Iconio wakpa a̱

14 Mik Pablo ena Bernabé demi Ico-
nio, eta̱ ie'pa dewa̱ judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱ we̱s ie'pa wöblar es. Ie'pa
tö Jesús tté paké buaë. Es judiowak ñies
pë' kë̀ dör judiowak, esepa ta̱ië e̱rblé
Jesús mik. 2 Erë judiowak kë̀ e̱rblëne
imik, e'pa tö pë' kë̀ dör judiowak, esepa
shu̱ti̱wé̱ka̱ ena iluwé̱ka̱ ta̱ië s'yamipa ki̱
a̱s iwe'ikörakitö. 3 Erë Pablo ena Bern-
abé e̱' tsé̱at ká̱ ta̱ië ee̱. Ie'pa tö Skëkëpa
tté pakeke kë̀ suane. Skëköl tö diché mé
ie'pa a̱ ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wo̱ie iwà kka-
choie tö ie' e̱r buaë chöke sia̱ e' tté dör
moki̱. 4 Erë ká̱ e' wakpa ñì blabatsélor,
sha̱bötspa wa judiowak ttè wër buaë,
sha̱bötspa wa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ttè
wër buaë. 5 Judiowak ena pë' kë̀ dör ju-
diowak, e'pa tö ka̱wö mé ñì a̱ iwökirpa ta̱
Pablo ena Bernabé we'ikoie, tè ák wa it-
towa̱ie. 6–7 Erë mik Pablo ena Bernabé,
e'pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa tkayalmi
dö̀mi ká̱ kiè Licaonia ee̱. Ká̱ kiè Listra ena
ká̱ kiè Derbe a̱te̱ ee̱. Ká̱ e' wa'ñe ie'pa tö
Jesús tté buaë paké.

Pablo tëne ák wa ittowa̱ie ká̱ kiè Listra ee̱

8–9 Eta̱ wëm tso' eköl Listra, e' ku̱ne' klö̀
bachiulewa̱. Ie' kë̀ shko. Ie' tkër Pablo
ttöke e' ttsök. Pablo tö isué̱wa̱ krereë.
Ie' wa̱ ijche̱r tö wë' ie̱rblé Jesús mik a̱s
ibuarne. 10 Eta̱ ie' tö iché ia̱ a̱neule:
—¡Be' e̱' kö́ka̱, be' e̱' duö́ka̱!
Eta̱ wëm e̱' kéka̱ tu̱neka̱ tsut ta̱
ishkémi. 11 Mik pë' tö, ì wé̱ Pablo tö e'
sué̱, eta̱ ie'pa tö ichémi a̱neule ie'pa Li-
caonia ttö̀ wa:

††13:41 Habacuc 1.5
‡‡13:47 Isaías 49.6

—¡We̱pa dalöiekesö skëkölie e'pa
dettsa̱ se' shu̱a̱ s'ditsöie!
12 Pablo ka̱paké kibiie, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö ie' klö'wé̱ ie'pa këköl kiè Hermes e'
skéie. Bernabé klö'wé̱rakitö ie'pa këköl
kiè Zeus e' skéie.¶¶ 13 Zeus wé merka̱ ká̱
e' ñalé̱ ukuö o̱'mik tsi̱net. Zeus sacerdote
wa̱ baka wë'ñe ena ma'ma wörkua deb-
itu̱ tai̱ë. Ie' ena pë' ulitane éna baka wë'ñe
jchak mè Pablo ena Bernabé a̱ idalöioie
ikëkölpaie. 14 Erë mik Bernabé ena Pablo
wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa e̱' datsi' jchée
ikkachoie tö e' dör suluë ie'pa a̱. Ta̱ ie'pa
mía̱ pë' shu̱a̱ ta̱ ichérakitö a̱neule:
15 —A këkëpa, ¿ì u̱k a' tso'? Sa' dör
s'ditsö we̱s a' es. Sa' debitu̱ ttè buaë
pakök a' a̱ a̱s a' tö íyi ikkë kë̀ wà ta̱' ese
ko̱s watö̀ttsa̱ ta̱ a' e̱r mane'ù̱ Skëköl chö̀k
e' a̱. Ie' tö ká̱ jaì ena ká̱ i' ena dayë ena ì
ko̱s tso' iki̱ e' yö'a̱t. 16 Ká̱ ia̱ia̱ë dö̀ ikkë ta̱
sulitane se̱rke we̱s iwák ki̱ ikiane es, e'
dalë'ttsë'bitu̱ Skëköl tö. 17 Erë̀ e' dör es,
erë ie' dör buaë se' ta̱ ke̱kraë, e' wa ie' tö
iwà kkaché sia̱ tö ie' dör Skëköl chö̀k. Ie'
tö ka̱li̱ patkeke a' a̱. Ie' tö iyiwö we̱ke a' a̱.
Ie' tö chkè meke a' a̱ ñanoie a' ttsë'wo̱ie
buaë.
18 Erë̀ ie'pa tö ì ko̱s ché ia̱rak, erë iekkë
ta̱ baka wë'ñe jchérakitö Pablo ena Bern-
abé dalöioie we̱s Zeus ena Hermes es.
19 E' shà̱ ta̱ judiowak we̱lepa datse̱ An-
tioquía ena Iconio, e'pa debitu̱ ta̱ Lis-
tra wakpa daki̱ñérakitö Pablo ttökwa̱.
Iklö'wé̱wa̱rakitö ta̱ itérakitö tai̱ë ák wa.
Ibikeitsérakitö tö iduowa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö ikué̱mi méa̱t tër Listra ké̱ kkö̀ a̱ wi̱'kie.
20 Erë mik Jesús ttökatapa male̱pa e̱'
dapa'wé̱ka̱ ipamik, eta̱ ie' e̱' kéka̱ mía̱ne
Listra. E' bule es ta̱ ie' mía̱ Bernabé ta̱ dö̀
ká̱ kiè Derbe ee̱.
21 Ie'pa demi Derbe ta̱ Jesús tté buaë
pakérakitö ká̱ e' wakpa a̱. Tai̱ë ie'pa e̱'
yué Jesús ttökataie. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
debitu̱ne Listra ena Iconio ena Antio-
quía. 22 Ká̱ ekkë ko̱s a̱ ie'pa tö Jesús
ttökatapa e̱r diché ié ena ipablérakitö
a̱s ie̱' tköwa̱rak darërëë ttè mik se' e̱r-
blöke e' a̱. Ie'pa tö iché ia̱rak: "Se' wake'
weirdaë ká̱ i' ki̱ dowa̱ie aishkuö ta̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱." 23 Ñies ká̱ ko̱s e' ki̱ ie'pa
tö wëpa shu̱shté kaneblök Skëkëpa Jesús
icha erule erule e'pa wökirpaie. E'pa ki̱
ie'pa ikié S'yë́ a̱ ena batsé, e' ukuöki̱ ta̱
iméa̱rakitö Skëkëpa mik ie'pa e̱rblöke e'
ulà a̱.

Pablo ena Bernabé dene Antioquía a̱te̱ Siria ee̱

24 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ena Bernabé
tkami ká̱ kiè Pisidia demirak Panfilia.
25 Ie'pa tö Jesús tté buaë paké ká̱ kiè
Perge e' wakpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
mía̱ ká̱ kiè Atalía ee̱. 26 Ee̱ ta̱ ie'pa e̱'
iéka̱ kanò a̱ mía̱ne Antioquía iyamipa
tö ie'pa patkë'mi Jesús tté pakök e'pa
ska'. Ee̱ iyamipa tö ie'pa me' Skëköl e̱r
buaë chöke se' a̱ e' ulà a̱ ì kanéu̱k ie'pa
dare e' wo̱ie. 27 Mik ie'pa demine An-
tioquía, eta̱ Skëkëpa Jesús icha erule e'
dapa'wé̱ka̱rakitö. Ta̱ ì ko̱s wé̱ Skëköl tö
ie'pa ta̱, ñies we̱s ie' tö ikkayë' pë' kë̀
dör judiowak, esepa a̱ tö ie'pa e̱rblö̀mi
ie' mik we̱s judiowak es, e' ko̱s pakérak-
itö iyamipa a̱. 28 Eta̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë
Jesús ttökatapa tso' Antioquía, e'pa ta̱.

Skëkëpa Jesús icha e'pa wökir kibipa ñì dapa'wé̱ Jerusalén

15 E' ké̱wö ta̱, wëpa we̱lepa e̱' yéttsa̱
Judea demi Antioquía. Ie'pa tö
s'yamipa wöbla'wé̱mi ttè i' wa: "A' wëpa
ko̱s ka̱wöta̱ tottola kkuölit tèe tsir we̱s
Moisés ikita̱t es. E' kë̀ kaneo̱ne a' wa̱,
e' ta̱ kë̀ a' tsa̱tkërpa." 2 E' kue̱ki̱ Pablo
ena Bernabé ñì iu̱téka̱ darërëë ie'pa ta̱.
E' kue̱ki̱ iyamipa tö Pablo ena Bernabé

¶¶14:12 *Zeus ena Hermes:* E'pa dalöiök griegowak bak skëkölie ká̱ ia̱ia̱ë. Ie'pa a̱ Zeus dör skëköl bua'ie imale̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa tö iklö'wé̱ tö Hermes dör Zeus tteköl. Romawak tö Zeus kiè méka̱ Júpiter ena Hermes kiè méka̱rakitö Mercurio.

ena we̱lepa skà, e'pa shu̱shté a̱s imi'yal
Jerusalén ttè ñe' shu̱lök Skëkëpa Jesús
icha wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̱,
e'pa ta̱.
3 Es Skëkëpa Jesús icha erule tso'
Antioquía, e'pa tö Pablo ena imale̱pa
patkémi Jerusalén. Ie'pa tkami Feni-
cia ena Samaria. Eta̱ ipakeramirakitö
iyamipa a̱ tö we̱s pë' kë̀ dör judiowak, es-
epa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. Ttè e' tö ie'pa
ttsë'wé̱ buaë.
4 Mik Pablo ena Bernabé demirak
Jerusalén, eta̱ ee̱ Skëkëpa Jesús icha
eruleë e'pa ko̱s ena iwökirpa ena Jesús
ttekölpa tsá̱, e'pa tö ie'pa kiéwa̱ buaë. Eta̱
ì ko̱s o̱' Skëköl tö ie'pa wa e' pakérakitö
imale̱pa a̱. 5 Erë Jesús mik e̱rblökwakpa
dör fariseowakpa, esepa we̱lepa e̱' kéka̱
ta̱ ichéitörak:
—S'yamipa kë̀ dör judiowak esepa
wëpa ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tèe tsir.
Ñies ie'pa a̱ ika̱wöta̱ chè tö Moisés ttè ki-
tulebak e' dalöiök ie'pa ka̱wöta̱.
6 Eta̱ Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa
ena Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa ñì dapa'wé̱ka̱
ttè e' bikeitsök bua'iewa̱. 7 Ie'pa tö ipaké
tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ Pedro e̱' kéka̱ ta̱ ichéitö:
—A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö ká̱ iai̱-
a̱ë Skëköl tö ye' shu̱kitbak a' shu̱a̱ Jesús
tté buaë pakök, pë' kë̀ dör judiowak, es-
epa a̱ a̱s ie'pa e̱rblö̀ imik. 8 Ie' wa̱ se'
e̱r su̱ule buaë, ie' tö Wiköl Batse'r mé
ie'pa a̱ we̱s se' a̱ ime'itö es. Es ie' tö se'
a̱ ikkaché tö ñies ie' tö ie'pa klö'wé̱ ie'
ichaie. 9 Ie' tö ie'pa e̱r paiklé ie'pa e̱rblé
Jesús mik e' wa. Es se' wa̱ ijche̱r tö ie'pa
ena se' dör ñies ë̀me ie' wöa̱. 10 A' tö ie'pa
ké Moisés ttè darërëë e' dalöiök, erë e'
kë̀ dalöiëne' se' a̱, ñies se' bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa kë̀ a̱ idalöiëne'. I̱'ñe ta̱ ¿ió̱k a' tso'
Skëköl wöñatkök es? 11 E' kë̀ dör es. Se'
tö iklö'wé̱ tö se' tsa̱tkëne Skëkëpa Jesús
e̱r buaë chöke sia̱ e' ë̀ wa. E' su̱ë ie'pa
tsa̱tkëne ñies.

12 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ulitane siwa̱' blélur
tso' Bernabé ena Pablo e'pa ka̱paköke e'
ttsök. Ie'pa tso' ipakök tö we̱s ì kë̀ o̱r yi a̱
ese wé̱rakitö Skëköl batamik pë' kë̀ dör
judiowak, esepa shu̱a̱ Skëköl diché kka-
choie. 13 Ie'pa ka̱paké o̱ne eta̱ Santiago
tö iché:
—A yamipa, ye' ttö̀ ttsö́. 14 Simón tö
se' a̱ ipaké we̱s Skëköl tö, pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa tsá̱ ki̱mé e̱r bua' wa a̱s
ie'pa we̱lepa dö̀ ie' wák ichaie. 15 Ñies e'
sini'kué̱ Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa
tö. Ie'pa tö iyë':

16 Skëköl tö ichè: 'Aishkuö ta̱ ye' datse̱ne.
Eta̱ David jchúlipa keraka̱yö iwák su̱ë.
Ie'pa dörane diché ta̱' tai̱ë we̱s ia̱ia̱ë es
17 a̱s pë' male̱pa kë̀ dör judiowak dör ye' icha
esepa tö ye' yulö̀.
18 Es ye' tö ttè i' chétke.
Ká̱ ia̱ia̱ë ttè i' me'a̱tbakyö a' a̱.'§§

19 "Ttè i' kue̱ki̱ ye' ibikeitsè tö, pë' kë̀
dör judiowak e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa
kë̀ tsiri̱uk s'kàne judiowak se̱r ese wa.
20–21 E' kue̱ki̱ yëkkuö patkömisö ie'pa a̱
e' ki̱ ichö̀sö tö íyi meule íyi diököl tso'
dalöiè skëkölie ese a̱, ese kë̀ kar, ese kë̀
katar. Ñies ie'pa kë̀ kàne trënuk. Iyiwak
ttéwa̱ kuli' siuleka̱ ese chkà kë̀ katar ñies
ipé̱ kë̀ katar. Ká̱ ia̱ia̱ë ttè i' pakanemi ká̱
wa'ñe se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ e̱no diwö bit
ekkë. E' kue̱ki̱ íyi ekkë ë̀ shtömisö ie'pa
a̱."

Yëkkuö patkëne s'yamipa kë̀ dör judiowak, esepa a̱

22 Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa ko̱s
ena iwökir kibipa ena Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa wa iwër buaë tö wëpa we̱lepa
shu̱shtè ie'pa shu̱a̱ a̱s imi'rak Pablo ena
Bernabé ta̱ dö̀mi Antioquía. Es ie'pa
tö Judas kiè ñies Barsabás ena Silas,
e'pa shu̱shté. Wëpa e'pa dalöieke tai̱ë
s'yamipa ulitane tö. 23 Eta̱ yëkkuö shté

§§**15:18** Amós 9.11-12

iwökirpa tö e' mé ie'pa a̱ a̱s iwa̱ imi'rak.
Yëkkuö e' tö iché i' es:
“Sa' dör Skëkëpa Jesús icha eruleë
e'pa wökir kibipa ena Jesús ttekölpa
tsá̱, sa' dör a' yamipa. Sa' tso' yëkkuö
i' shtök a' dör sa' yamipa erë kë̀
dör judiowak se̱rke Antioquía ena
Siria ena Cilicia e'pa a̱. A' shke̱'wé̱mi
sa' tö. 24 Sa' wa̱ ijche̱newa̱ tö sa'
yamipa we̱lepa e̱' yë'ttsa̱ sa' shu̱a,
e'pa dë'mi a' ska'. Ie'pa tö a' tsirio̱'
iwákpa ttè wa. E' tö tai̱ë a' wökir
tsiriwé̱ka̱. Kë̀ sa' wa̱ ka̱wö mène ie'pa
a̱ a' wöbla'wo̱ie ì wa. 25 E' kue̱ki̱ sa'
ulitane wa iwër buaë wëpa we̱lepa
shu̱shtök sa' shu̱a a̱s imi' a' sa̱uk
Bernabé ena Pablo ta̱. Sa' yami e'pa
dalër tai̱ë sa' é̱na. 26 Ie'pa e̱' me'ttsa̱
weinuk tai̱ë. Ie'pa kë̀ suane ttèwa̱
Skëkëpa Jesucristo tté kue̱ki̱. 27 Sa'
tö Judas ena Silas patkémi ttök a' ta̱.
Ie'pa tö ipakeraë a' wösha̱ë yësyësë
we̱s yëkkuö i' ki̱ ikitule es. 28–29 Buaë
idir Wiköl Batse'r a̱, ñies sa' a̱, tö a' kë̀
ka̱wöta̱ judiowak se̱r e' blök se̱raa̱. I'
ë̀ blök a' ké: Chkè meule íyi diököl
tso' dalöiè ese a̱, e' kë̀ katar. Ñies
ipë́ kë̀ katar ena iyiwak ttéwa̱ kuli'
siuleka̱ ese chkà kë̀ katar. Kë̀ a' kàne
trënuk. Íyi ekkë ë̀ ka̱wöta̱ blè a' tö.
A' tö iwé̱ es, e' ta̱ e' dör buaë. Skëköl
tö a' ki̱mè.”
30 Eta̱ ie'pa e̱' chéa̱t ta̱ imíyal Antio-
quía. Mik ie'pa demi ee̱ ta̱ ie'pa iyamipa
dapa'wé̱ka̱, e'pa a̱ yëkkuö mirdak iwa̱ e'
méitö. 31 Mik iyamipa tö yëkkuö a̱ritsé,
eta̱ e' tö ie'pa e̱r pablé tai̱ë, e' kue̱ki̱
ittsë'nerak buaë. 32 Judas ena Silas, e'pa
dör Skëköl ttekölpa ñies, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö iyamipa patté tai̱ë. E' tö iyamipa e̱r
pablé tai̱ë, iki̱mé tai̱ë. 33–34 Ie'pa se̱né ee̱
kukuie. Mik ie'pa mitkene itö̀ wane eta̱
iyamipa tö iché ia̱rak a' shkö́ wöbla wa.
35 Erë Pablo ena Bernabé e̱' tsé̱a̱t Antio-
quía. Ie'pa ena imale̱pa tai̱ë e'pa tso'rak
Skëkëpa Jesús tté buaë pakök. Ñies ttè e'
wa s'wöbla'u̱k ie'pa tso'.

Pablo ena Bernabé kë̀ kaneblöku̱'ia̱ ñita̱

36 Ka̱wö tka tai̱ë, e' ukuöki̱ ta̱ Pablo tö
iché Bernabé a̱:
—Mishkane etökichane ká̱ ko̱s ki̱ se'
bak Skëkëpa Jesús tté pakök e' a̱ne
s'yamipa sa̱uk tö is ie'pa tso'.
37 Bernabé ki̱ Juan kiane tsè̱mi ie'pa
ta̱. Juan e' kiè ñies Marcos. 38 Erë Mar-
cos tö ie'pa me'a̱t ká̱ kiè Panfilia ee̱. Ie'
kë̀ kaneblëneia̱ ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱ Pablo
kë̀ é̱na ie' tsa̱kmi ie'pa ta̱. 39 Iñi iu̱térak
darërëë erë kë̀ ishu̱line. E' kue̱ki̱ ie'pa ñì
blabatsélor. Bernabé wa̱ Marcos mítse̱r
e̱' ta̱ ta̱ ie'pa míyal kanò ki̱ dö̀ Chipre.
40 Pablo tö wëm kiè Silas e' kiémi e̱'
wapie. Iyamipa tö ie'pa méa̱t Skëköl e̱r
buaë chö̀ sia̱ e' ulà a̱. Eta̱ ie'pa e̱' yéttsa̱
ee̱ 41 tkamirak Siria ena Cilicia. Ie'pa tso'
Skëkëpa Jesús icha erule erule tso' ká̱ e'
ki̱ e'pa diché kí̱ iök Jesús ttè wa.

Timoteo mía̱ Pablo ena Silas wapie

16 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ena Silas
demi Derbe ta̱ imíyal Listra. Ee̱
wëm kiè Timoteo e' se̱rke, ie' dör Jesús
ttökata. Ie' mì dör judiowak e' dör Jesús
ttökata ñies. Erë iyë́ dör griegowak.
2 S'yamipa se̱rke Listra ena Iconio, e'pa tö
icheke tö Timoteo dör pë' buaë. 3 Pablo
ki̱ ie' kiane tsè̱mi e̱' wapie. Erë judiowak
se̱rke ká̱ e' ki̱ e'pa ulitane wa̱ ijche̱r tö
Timoteo yë́ e' dör griegowak. E' kue̱ki̱
Pablo tö ie' ké itóttola kkuölit tök tsir a̱s
judiowak kë̀ ulurka̱ iki̱. 4 Ká̱ ko̱s wé̱ ie'pa
dami ee̱ ì u̱k patkë' Skëkëpa icha erule
tso' Jerusalén e'pa wökirpa ena Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö, e' wà paké ie'pa tö
s'yamipa ulitane a̱. 5 Es Skëkëpa Jesús
icha erule erule e'pa ko̱s diché kí̱ iëne
Jesús tté a̱. Ñies pë' kí̱ iërke tai̱ë ke̱kraë.

Pablo tö wëm dör Macedonia wak e' sué̱ kabsue̱ie

6 Eta̱ Wiköl Batse'r kë̀ wa̱ ka̱wö mène
ie'pa a̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kiè
Asia ee̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tkami ká̱ kiè
Frigia ena Galacia 7 demi ká̱ kiè Misia e'
kköröwa̱ ee̱. Eta̱ ie'pa tö ima'wé̱ shkök-
wa̱ ká̱ kiè Bitinia e' a̱, erë Jesús Wiköl kë̀
wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱. 8 E' kue̱ki̱ ie'pa
tkami yësyësë Misia kke̱r demi ká̱ kiè
Tróade dayë kkö̀ a̱ wé̱ kanò irirke ee̱.
9 Eta̱ nañewe Pablo tö ì sué̱ kabsue̱ie. Ie'
tö wëm sué̱ eköl, e' dör ká̱ kiè Macedonia
e' wak. E' dur shkë'ka ta̱ ikköché ia̱: “Be'
shkö́tkö Macedonia sa' ki̱muk.” 10 Pablo
tö e' sué̱ o̱ne ta̱ bet sa' dalì iémi mitke
Macedonia. Sa' wa̱ ijche̱r buaë tö Skëköl
ki̱ ikiane tö sa' tö Jesús tté buaë pakè ká̱
e' ki̱.

Alaköl kiè Lidia e' e̱rblé Jesús mik

11 Eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱ Tróade, míyal
yësyësë ká̱ kiè Samotracia ee̱. Bule es ta̱
sa' demi ká̱ kiè Neápolis ee̱. 12 Ee̱ ta̱ sa'
míyal klö̀ ki̱ dö̀ ká̱ kiè Filipos ee̱. Ká̱ e' a̱
romawak tso' tai̱ë. E' dör ká̱ bua'bua a̱te̱
Macedonia. Ee̱ sa' se̱né ká̱ tkël ká̱ ske̱l
ulatök. 13 Judiowak e̱no diwö ta̱ sa' e̱'
yélur míyal di' kkömik wé̱ sa' tö ibikeitsè
isalema judiowak wa̱ ká̱ tso' ttoie Skëköl
ta̱ ee̱. Mik sa' tö ikué̱, eta̱ ee̱ sa' e̱'
tulése̱r Jesús tté buaë pakök alakölpa ñì
dapa'wé̱ka̱ e'pa a̱. 14 Ie'pa eköl kiè Lidia,
e' dör ká̱ kiè Tiatira e' wak. Ie' dör datsi'
bua'bua daloshdalosh ese watau̱kwak. Ie'
tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Skëkëpa tö ie' e̱r
ñì'wé̱ a̱s Pablo ttöke ko̱s e' klö'ù̱itö mok-
i̱ë. 15 Eta̱ ie' e̱' wöskué iyamipa tso' ie' u
a̱ e'pa ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö sa' a̱ iché
kröröë:

—A' ibikeitsè tö moki̱ë ye' dör Jesús
mik e̱rblökwak, e' ta̱ a' klönúia̱ ye' ska'.

Es ie' tö sa' ké klönukia̱ ie' ska'.

Pablo ena Silas wötënewa̱ s'wöto wé a̱ Filipos

16 Ká̱ et ta̱ sa' mirwa̱ne wé̱ s'ttöke S'yë́
ta̱ ee̱. Sa' mirwa̱ia̱ ta̱ pë' busi kué̱wa̱
sa' tö eköl, e' a̱ wimblu sulusi tso' eköl,
e' wa íyi tötkekeitö. Wëpa we̱lepa tö
ie' to̱'ttsa̱ ie'pa a̱ kaneblök íyi tötkök, e'
ské klö'we̱ke ie'pa tö tai̱ë e̱' a̱. 17 Busi e'
shkémi Pablo ena sa' itöki̱. Ie' a̱rdatse̱:

—Wëpa ikkëpa dör Skëköl íyi ulitane
tsa̱ta̱ e' kanè mésopa. Ie'pa tö s'tsa̱tkè
ñalé̱ e' tté pakeke a' a̱.

18 E' wambléitö ká̱ tai̱ë, bata ekkë ta̱
Pablo uluneka̱ tai̱ë. Ie' e̱' wötréene ta̱
ichéitö wimblu su̱lusi tso' busi a̱ e' a̱:

—Jesucristo ttö̀ wa ye' tö be' a̱ ichè be'
e̱' yö́ttsa̱ ie' a̱.

E' wösha̱ë ta̱ wimblu sulusi e̱' yéttsa̱ ia̱.

19 Mik busi wökirpa tö isué̱ tö inuköl
kë̀ dë'ia̱ ie'pa ulà a̱ busi batamik,
eta̱ ie'pa tö Pablo ena Silas klö'wé̱wa̱
tsé̱mirak wé̱ ttè shu̱lökwakpa tso' ee̱.
20 Ie'pa tö ikkatérak ttè shu̱lökwakpa a̱
ta̱ ichérakitö:

—Wëpa ikkëpa dör judiowak. Tai̱ë
ie'pa tso' sa' shu̱tiu̱k. 21 Sa' dör romawak,
e' kue̱ki̱ kë̀ sa' a̱ ka̱wö mène ie'pa tö
s'wöbla'we̱ke se̱ne wa e' klö'u̱k ena e' wà
u̱k.

22 Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱shka Pablo ena
Silas ki̱. Eta̱ ishu̱lökwakpa tö idatsi' yök-
tsa̱ ké iki̱ ta̱ ippök ké darërëë kal wa.
23 Ibunerak sia̱rë wötéwa̱rakitö s'wöto
wé a̱. Ta̱ ichérakitö s'wöto wé wökir a̱ tö
ikkö'nú bua'iewa̱ a̱s kë̀ itköyal. 24 Mik ie'
a̱ ka̱wö e' mène, eta̱ ie' tö Pablo ena Silas
wötéwa̱ iwé wötëulewa̱ bua'iewa̱, ese a̱.
Ie' tö ie'pa klö̀ tié̱wa̱ kaltak wöbiule s'klö̀
wötowa̱ ese a̱. Es iméa̱rakitö.

25 Ká̱ de ká̱ sha̱böts eta̱ Pablo ena
Silas tso' ttök Skëköl ta̱ ena ittseittsök.
Imale̱pa tso' ittsök. 26 E' wösha̱ ta̱ í̱ tka
darërëë. S'wöto wé wöppéitö darërëë.
E' wösha̱ë ta̱ ukkö ulitane kköburolone.
Ì ko̱s wa ie'pa tso' moulewa̱, e' wöt-

sërolone. 27 S'wöto wé wökir ti̱'neka̱. Mik ie' isué̱ tö ukkö ko̱s tso' áie ta̱ ibikeitséitö s'tso' wötëule e' ko̱s tkayal. E' kue̱ki̱ itabè kué̱ttsa̱itö e̱' ttowa̱ie. 28 Erë Pablo a̱neka̱:

—¡Kë̀ be' e̱' ttökwa̱! Sa' tso'ia̱ ulitane.

29 Eta̱ s'wöto wé wökir tö bö'wö kié ta̱ itu̱newa̱ Pablo ena Silas ska'. Ee̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie'pa wöa̱ painéka̱ suane tai̱ë. 30 Eta̱ ie' tö ie'pa yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ ie'pa a̱ ichaké:

—A këkëpa, ¿ì u̱k ye' ka̱wöta̱ e̱' tsa̱tkoie?

31 Ie'pa ie' iu̱té:

—Skëkëpa Jesús mik be' e̱rblṓ eta̱ be' tsa̱tkërdaë ñies be' yamipa tsa̱tkërmi es.

32 Eta̱ ie'pa tö Skëkëpa tté paké ie' a̱ ena iyamipa ko̱s tso' iu a̱, e'pa a̱. 33 Eta̱ e' nañewe ulatök s'wöto wé wökir tö ie'pa tsé̱mi e̱' ta̱. Ie'pa shka̱'ule tai̱ë e' kapeyéitö. Eta̱ ie' ena iyamipa ko̱s e̱' wöskuélor. 34 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö itsé̱mirak iu a̱ ta̱ itiérakitö. Ie' ena iyamipa e'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s ttsë'ne buaë.

35 Ká̱ ñine ta̱ ishu̱lökwakpa tö ishkëkipa patkémi ichök s'wöto wé wökir a̱ tö Pablo ena Silas ṓmine. 36 S'wöto wé wökir tö iché Pablo a̱:

—Sa' shu̱lökwakpa tö ye' a̱ ka̱wö mé a' ökmine. E' kue̱ki̱ a' yúne bë̀rë.

37 Erë Pablo tö iché ia̱:

—Sa' dör romawak* Ie'pa tö sa' buk sulitane wöshaë ka̱m sa' shu̱lir e' yöki̱. Sa' wötë'wa̱itö s'wöto wé a̱. I̱'ñe ta̱ ie'pa ki̱ sa' kiane èmine akir. Ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' iwo̱ie es. A̱s ie'pa wákpa bitu̱ sa' ökmine.

38 Eta̱ shkëkipa tö ttè e' chéne ishu̱lökwakpa a̱. Mik ie'pa ittsé tö Pablo ena Silas dör romawak, eta̱ tai̱ë ie'pa suane. 39 Eta̱ ie'pa míyal Pablo ena Silas ska' ta̱ ichérakitö:

—Ì sulu wamblé sa' tö a' ki̱ e' olo'yṓ sa' ki̱.

Eta̱ iémine ta̱ ikköchérak ia̱: "A' e̱' yṓlur sa' ká̱ ki̱." 40 Eta̱ Pablo ena Silas yënettsa̱ s'wöto wé a̱ míyal Lidia u a̱ iyamipa weblök. Ie'pa pablérakitö eta̱ imíyal.

Tesalónica wakpa tsirineka̱ Jesús tté kue̱ki̱

17 Pablo ena Silas tkami ká̱ kiè Anfípolis ena ká̱ kiè Apolonia demirak ká̱ kiè Tesalónica wé̱ judiowak wa̱ ñì dapa'wo̱ wé tso' ee̱. 2 Eta̱ Pablo dewa̱ e' wé a̱ e̱no diwö wa we̱s ie' wöblar es. Ee̱ ie' ka̱paké ie'pa ta̱ Skëköl yëkkuö wa e̱no diwö mañat. 3 Ie' tö ikkaché ie'pa a̱ tö itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tterawa̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne. Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Jesús pakök ye' tso' a' a̱, e' wák dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.

4 Judiowak we̱lepa e̱rblé Jesús mik, ta̱ ie'pa de Pablo ena Silas kí̱ie. Ñies griegowak tö Skëköl dalöieke we̱s judiowak es, esepa tai̱ë e̱rblé Jesús mik ena alakölpa dalöiërta̱' esepa tai̱ë e̱rblé imik ñies. 5 Erë e' tö judiowak male̱pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Eta̱ wëpa sulusipa tso' ḗme ñala̱ ki̱, esepa kiérakitö pë' dapa'u̱k tai̱ë, e'pa kí̱ uluwé̱rakitö ta̱ imíyal kësik wa pë' male̱pa uluu̱kka̱. Eta̱ itkawa̱rak kësik wa Jasón u a̱ Pablo ena Silas yulök yèttsa̱ mè imale̱pa ulurke tai̱ë e'pa ulà a̱. 6 Erë kë̀ iwa̱ iku̱nerak ee̱. E' kue̱ki̱ Jasón ena iyamipa we̱lepa e'pa kué̱mirakitö ká̱ e' wökirpa wöa̱ ta̱ ichéitörak a̱neule:

—Wëpa ikkëpa tö ká̱ ulitane wakpa tsirio̱', e'pa de í̱e̱ ñies. 7 Jasón tö ie'pa kiéwa̱ iu a̱. Ie'pa ulitane tso' ichök tö se' blú kibi dör kua̱'ki̱, e' kiè Jesús. Ie'pa tö sa' blú kibi e' ttè dalöse̱wé̱wa̱.

8 Mik pë' ulitane ena iwökirpa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. 9 Erë Jasón ena iyamipa kérakitö inuköl muka̱t iwà

*16:37 ***Romawak:*** Pablo ditséwö dör judiowak erë ie' yami bak e' we̱le e̱' yö' romawakie, e' kue̱ki̱ ñies ie' dör romawak.

kkachoie tö ie'pa datskene ishu̱lök ta̱
iéminerakitö.

Pablo ena Silas tö Jesús tté paké Berea wakpa a̱

10 Ká̱ tuinetke eta̱ bet iyamipa tso'
Tesalónica e'pa tö Pablo ena Silas
patkémi ká̱ kiè Berea ee̱. Ie'pa demi
Berea eta̱ imíyal judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱. 11 Judiowak e'pa e̱r dör buaë ju-
diowak tso' Tesalónica e'pa tsa̱ta̱. Ie'pa
tö Jesús tté kí̱ ttsé e̱r bua' wa. Ke̱kraë
ie'pa tö Skëköl yëkkuö sue̱kewa̱ bua'iewa̱
isuo̱ie tö ì ché Pablo tö e' yëne ö kë̀ iyëne.
12 Es tai̱ë ie'pa e̱rblé Jesús mik. Ñies tai̱ë
griegowak e̱rblé imik alakölpa dalöiër-
ta̱' ena wëpa ñies. 13 Erë mik judiowak
se̱rke Tesalónica e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö
Pablo tso' ñies Berea Skëköl ttè pakök,
eta̱ imíyal ee̱. Ie'pa tö Berea wakpa
dapa'wé̱mi shu̱ti̱wé̱mi Pablo ki̱. 14 Erë
s'yamipa tso' Berea, e'pa tö Pablo ké
e̱' yöktsa̱ ta̱ ipatkémi dayë kkömik. Erë
Silas ena Timoteo e̱' tsé̱a̱t Berea. 15 Wé̱pa
wa̱ Pablo mirwa̱, e'pa wa̱ imí dö̀ ká̱ kiè
Atenas ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa bite̱yalne.
Pablo tö ie'pa ka' ichök Silas ena Timo-
teo a̱ tö “a' kié bet.”

Pablo tö Jesús tté paké Atenas wakpa a̱

16 Pablo tso' Silas ena Timoteo ki̱nuk
Atenas, e' dalewa ie' tö isué̱ tö ká̱ e'
wakpa wa̱ íyi diököl tso' dalöiè, ese
tso' tai̱ë. E' tö ie' tsiriwé̱ka̱ tai̱ë. 17 E'
kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ie' ka̱-
paköke judiowak ta̱ ena pë' kë̀ dör ju-
diowak erë Skëköl dalöieta̱' esepa ta̱.
Ñies ie' ka̱paköke ke̱kraë Atenas wakpa
ta̱ wé̱ ie'pa döke tai̱ë íyi ta̱uk ee̱. 18 Ñies
ie'pa wöbla'u̱kwakpa we̱lepa kiekerak-
itö epicúreo wakpa† ena estoico wakpa‡,
e'pa ñì iu̱témi Pablo ta̱. Ie'pa we̱lepa tö
ie' cheke i' es:
—¿Ì kabewe̱ke s'ñeñe diö́ tö?
Ie'pa we̱lepa skà tö icheke:
—Ttsëskua e' dör këkölpa tsa̱ki̱ë
dalöieke ká̱ bár wakpa tö e'pa tté
pakökwak.
Pablo tso' Jesús köte̱wa̱ shke̱neka̱ne e'
tté buaë pakök e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ché
es. 19 E' kue̱ki̱ ie' tsé̱mirakitö wé̱ ie'pa e̱'
dapa'u̱ke ttè tsa̱ki̱ë pakarke ese ttsök ee̱.
Ká̱ e' kiè Areópago. Ta̱ ichakérakitö:
—Ttè pa̱'a̱li̱ pakeke be' tö, ¿e'
pakèmibö sa' a̱? 20 Ttè pakeke be' tö,
e' kë̀ ttsëule sa' wa̱, e' kue̱ki̱ e' kiane
jche̱nukwa̱ sa' ki̱ ¿i̱ma e' wà dör?
21 Atenas wakpa ko̱s ena ká̱ kua̱'ki̱
wakpa se̱rke Atenas, e'pa ulitane tö ttè
pa̱'a̱li̱ ttseke ese ë̀ pakeke ñì a̱ ke̱kraë.
22 Eta̱ Pablo e̱' duéka̱ ie'pa shu̱a̱ Areó-
pago wé a̱ ta̱ ichéitö:
“A Atenas wakpa, ì ko̱s sué̱yö, e' wa ye'
wa̱ ijche̱r tö a' tö këkölpa tsa̱ki̱ë dalöieke.
23 Mik ye' tkami a' ká̱ shu̱a̱, eta̱ wé̱ a' tö
këkölpa ñe' dalöieke ese ké̱ sué̱yö tai̱ë. E'
shu̱a̱ ye' tö ka̱' tso' idalöioie ese kué̱ et e'
ki̱ itso' kitule i' es: ‘Skëköl eköl kë̀ jche̱r
se' wa̱ tö yi idir, e' dalöioie’. Ie' dalöieke
a' tö, erë a' kë̀ wa̱ ijche̱r tö yi idir. Skëköl
e' pakeke ye' tö a' a̱.
24 “Ie' tö ká̱ ulitane ena íyi ulitane tso'
iki̱ e' yö'a̱t. Ie' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' e' ko̱s
wák. Ie' kë̀ se̱rku̱' Skëköl wé yöule s'ditsö
wa ese a̱. 25 Sulitane se̱rke ie' mik. Ñies
íyi ulitane kiane se' ki̱ se̱noie, e' mekeitö
se' a̱ ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie' kë̀ ki̱ ikiar tö se'
ie' ki̱mè ì wa.
26 “Wëm eköl ë̀ wa ie' tö se' ditsöwö
ulitane alöwé̱. Ie' tö se' ké se̱nuk ká̱
wa'ñe. Mik ie' tö ká̱ i' yö', eta̱ ie' tö
se' katatë'a̱tbak tö mik se' se̱rmi, wé̱ se'
se̱rmi ditséwö wa ditséwö wa. 27 Ie' tö se'

†**17:18** ***epicúreo wakpa:*** E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör ttsë'ne buaë. Ttè e' wa s'wöbla'we̱ke ie'pa tö.

‡**17:18** ***estoico wakpa:*** E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör se' e̱' kkö'nù ì sulu ko̱s e' yöki̱. Ttè e' wa s'wöbla'we̱ke ie'pa tö.

katatë'a̱t es a̱s se' tö ima'ù̱ yulè isalema
sö ikuè̱mi. Erë moki̱ ie' kè̀ ku̱' ka̱mië se'
yöki̱. 28 E' dör we̱s yile tö iché es, e' tö
iché: ‘Skëköl mik se' se̱rke se' shköke,
ie' wa se' tso'.’ Ñies e' dör we̱s a' wákpa
ttsököl eköl tö iyë'a̱t es, e' tö iché: ‘Suli-
tane dör Skëköl aleripa.’ 29 Se' dör Skëköl
ditséwö, e' kue̱ki̱ kè̀ se' kàne ibikeitsök
tö ie' dör we̱s íyi diököl yöule se' wa̱
orochka wa ö inukölchka wa ö ákchka
wa es. E' ko̱s yuésö we̱s se' ibikeitsè es
we̱s se' wákpa a̱ iyör es. Erë Skëköl kè̀
dör es. 30 Ia̱ia̱ë ta̱ kè̀ se' wa̱ ijche̱r tö we̱s
ie' dör, e' kue̱ki̱ e' nuí̱ tköo̱'a̱tbak ie' tö
ie'pa ki̱. Erë i̱'ñe ta̱ ie' tso' ichök ká̱ uli-
tane wakpa a̱ tö a' ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k.
31 Skëköl tö idiwö me'a̱tbak we̱kkë alè
ta̱ ie' tö sulitane shu̱leraë yësyësë wëm
eköl tkë'ka̱itö e' wa. Wëm e' köte̱wa̱ erë
ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö, e' wa ie' tö iwà
kkaché sulitane a̱ tö moki̱ë wëm ñe'
tkë'ka̱itö.”
32 Erë mik Atenas wakpa tö ittsé tö
Pablo tö s'du'wa̱ shke̱neka̱ne e' ché, eta̱
ie'pa we̱lepa tö ie' wayué, erë we̱lepa skà
tö iché:
—Ì pakeke be' tö, e' skà ttsèmi sa' tö
iëtökichane.
33 Eta̱ Pablo mía̱. 34 Erë wëpa we̱lepa
míyal Pablo ta̱, ta̱ e'pa e̱rblé Jesús mik.
Ie'pa e' shu̱a̱ Dionisio tso'ñak, e' dör Areó-
pago wökirpa eköl. Ñies alaköl eköl kiè
Dámaris ena pë' skà tso'ñak ishu̱a̱.

Pablo mía̱ Corinto

18 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo e̱' yéttsa̱
Atenas mía̱ Corinto. 2 Ee̱ wëm
kué̱wa̱itö eköl dör judiowak kiè Áquila,
e' dör ká̱ kiè Ponto e' wak. Ie' alaköl kiè
Priscila. Ie'pa bak se̱nuk Roma a̱te̱ Italia
ee̱. Ie'pa dë'bitu̱ e̱rpa Corinto. Ká̱ tso' tseë
romawak ttè diki̱a̱ e' wökir kibi kiè Clau-
dio, ie' tö judiowak ko̱s se̱rke Roma e'
yökulur patké. E' kue̱ki̱ Áquila ena ilaköl
e̱' yë'lur Roma demi Corinto. Pablo mía̱
ie'pa pakök. 3 Ie' kanè dör ie'pa kanè ese
è̀, e' kue̱ki̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ta̱ kaneblök.
Kanè e' dör iyiwak kkuölit yueke ùie
tsè̱mi ese kané. 4 E̱no diwö bit ekkë Pablo
mi'ke judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. Ee̱ ie'
tö Jesús tté pakeke ie'pa ulitane a̱. Ie' tö
judiowak ena pë' kè̀ dör judiowak e'pa
ulitane pableke a̱s ie'pa e̱rblò̀ Jesús mik.
5 Mik Silas ena Timoteo tso' Macedo-
nia, e'pa demirak Corinto, eta̱ Pablo kè̀
kaneblëneia̱ Áquila ta̱. E' skéie ie' e̱' mé
Jesús tté buaë e' è̀ pakök ke̱kraë. Ñies ie'
tö judiowak pablé ke̱kraë tö Jesús dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. 6 Erë ie'pa
wötkémi Pablo ta̱ ta̱ iché suluë. E' kue̱ki̱
ie' datsi' wöppée iwà kkachoie tö ie' kè̀
ki̱ inuí̱ ku̱' ta̱ iché ia̱rak:
—A' weirdaë sia̱rë, e' wiie a' wákpa
iane. E' kè̀ wëneia̱ ye' wöki̱. I'ta̱mi ye' mía̱
pë' kè̀ dör judiowak esepa pattök.
7 Eta̱ Pablo e̱' yéttsa̱ judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱ mía̱ wëm kiè Ticio Justo,
e' u a̱ se̱nuk. Wëm e' tö Skëköl dalöieke
tai̱ë. Ie' se̱rke judiowak ñì dapa'wo̱ wé
o̱'mik. 8 Wëm kiè Crispo, e' dör ju-
diowak ñì dapa'wo̱ wé, e' wökir. Ie' e̱rblé
Skëkëpa Jesús mik iyamipa ko̱s e' ta̱. Es
ñies tai̱ë Corinto wakpa tö Jesús tté ttsé
ta̱ ie̱rblérak imik ta̱ ie̱' wöskuélor. 9 Ká̱
et nañewe Skëkëpa Jesús tö Pablo a̱ iché
kabsue̱ie: “Kè̀ be' suanuk. Ye' tté kí̱ pakő̱
ke̱kraë. Kè̀ be' siwa̱'blök. 10 Ye' tso' be' ta̱.
Kè̀ yi a̱ ì sulu wamblënuk be' ki̱ yës. Ye'
wa̱ pë' tso' tai̱ë ká̱ i' ki̱.” 11 Es Pablo a̱te̱
duas ek ki̱ sha̱böts Corinto ie'pa wöbla'u̱k
Skëköl ttè wa.
12 Mik Galión bak Acaya wökirie,
eta̱ judiowak se̱rke Corinto e'pa ñì
dapa'wé̱ka̱ Pablo naméie ie' tsé̱mi ttè
shu̱lo wé a̱. 13 Ie'pa tö Pablo kkaté Gal-
ión a̱ ta̱ iché ia̱:
—Wëm i' tso' sa' pablök tö Skëköl
dalöiő̱ sa' tö, erë kè̀ dör we̱s ttè dalöiëno
mene̱a̱t sa' a̱ e' tö ichè es.
14 Pablo ttémitke ta̱ Galión tö iché ju-
diowak a̱:

—Moki̱ ì sulu wamblṍpaitö, e̱'ma ye'
tö a' ttȍ ttsèmi. 15 Erë a' tso' ñì wöñatkök
ttè ki̱ ena wëpa we̱lepa kiè ki̱, ena a'
wákpa ttè dalöiëno e' ki̱, e' kue̱ki̱ e' shu̱lṍ
a' wákpa tö. Ye' kȅ tö ttè ese shu̱lè.
16 Eta̱ Galión tö ie'pa u̱yéttsa̱ ttè shu̱lo
wé a̱. 17 Eta̱ pë' tso' tai̱ë e'pa tö wëm kiè
Sóstenes dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé
wökir, e' klö'wé̱wa̱ ppérakitö ttè shu̱lo
wé wösha̱ë. Erë e' ki̱ Galión kȅ tkine yës.

Pablo dene Antioquía

18 Pablo e̱' tsé̱a̱tia̱ tai̱ë Corinto. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' ché̱a̱t iyamipa a̱ ta̱ imía̱
ká̱ kiè Cencreas wé̱ kanò irirke ee̱. Eta̱ ee̱
ie' e̱' iéka̱ kanò mi'ke Siria ese a̱. Áquila
ena Priscila mitke ie' ta̱ ñies. Ka̱m ie'
e̱' iȍka̱ kanò a̱, eta̱ ie' tsà̱ tée manene.
E' wé̱itö ittè me'itö Skëköl a̱ e' blóie
we̱s iyë'itö es. 19–21 Mik ie'pa demi ká̱
kiè Éfeso ee̱, eta̱ Pablo mía̱ judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱ Jesús tté buaë pakök ju-
diowak ñì dapa'u̱ke ee̱, e'pa a̱. Ie'pa tö
iché ia̱ tai̱ë: “Be' e̱' tsúa̱tia̱ sa' ta̱.” Erë kȅ
ie' e̱' tsa̱ka̱t. Ie' e̱' ché̱a̱t ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
“Skëköl ki̱ ikiane, e̱'ma ye' skà dörane a'
pakök.” Áquila ena Priscila e̱' tsé̱a̱t se̱nuk
Éfeso.
E' ukuöki̱ ta̱ Pablo e̱' iéka̱ kanò a̱
ta̱ imía̱. 22 Mik idemi Cesarea ta̱ imía̱
Jerusalén Skëkëpa Jesús icha erule e'pa
shke̱'u̱k. E' ukuöki̱ ta̱ imía̱ Antioquía.
23 Ee̱ ie' se̱né ekuölö. E' ukuöki̱ ta̱ iskà
mía̱ne Galacia ena Frigia, ká̱ e' ko̱s a̱
Jesús ttökatapa e̱r diché kí̱ iök.

Apolo tö Jesús tté paké Éfeso wakpa a̱

24 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl kiè Apolo
dör judiowak, e' de Éfeso. Ie' datse̱ ká̱
kiè Alejandría ee̱. Ie' dör wëm ttȍ buaë
ese. Ie' wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule buaë.
25 Ie' yöule buaë Skëköl ñalé̱ tté wa. Ie'
tö s'wöbla'we̱ke kaneë yësyësë Jesús tté
wa. Erë ie' kȅ wa̱ Jesús tté jche̱r se̱raa̱.
Ie' wa̱ Juan S'wöskuökwak, e' ttè ȅ su̱ule.
26 Ie' ttémi judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱, kȅ
suane. Eta̱ mik Priscila ena Áquila tö ie'
ka̱paköke e' ttsé, eta̱ ikiémirakitö iu a̱. Ta̱
ee̱ ie'pa tö ie' kí̱ wöbla'wé̱ buaë Skëköl
ñalé̱ tté wa. 27–28 E' ukuöki̱ ta̱ ie' shkak
ká̱ kiè Acaya ee̱. E' kue̱ki̱ iyamipa se̱rke
Éfeso, e'pa tö ie' ki̱mé. Yëkkuö shtérakitö
Jesús ttökatapa tso' Acaya, e'pa a̱ a̱s ie'pa
tö ie' kiȍwa̱ buaë. Mik ie' demi Acaya ta̱
wé̱pa e̱rblë'bak Jesús mik Skëköl e̱r buaë
ché ie'pa a̱ e' kue̱ki̱, esepa ki̱mé tai̱ë ie'
tö. Ie' e̱' alöke judiowak ki̱ ie' ttè wa suli-
tane wörki̱. Ie' tö ie'pa siwa̱'blöwe̱ke. Ie'
tö ikkacheke yësyësë Skëköl yëkkuö wa
tö moki̱ Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e'. Es ie' tö iyamipa ki̱mé.

Pablo tö Jesús tté buaë paké Éfeso wakpa a̱

19 Apolo tso'ia̱ Corinto e' dalewa
Pablo tkami ka̱bata wa demi
Éfeso. Ee̱ ie' tö Jesús ttökatapa we̱lepa
kué̱. 2 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
Mik a' e̱rblë' Jesús mik eta̱ ¿Wiköl
Batse'r dë' a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Kȅ sa' wa̱ ittsëule tö Wiköl Batse'r
tso'.
3 Pablo tö ie'pa a̱ ichaké:
—Eta̱ ¿wöskuè wé̱se wa a' wösune?
Ie'pa iiu̱té:
—Juan s'wöskuè e' wa.
4 Ie' tö iché ia̱rak:
—Wé̱pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa
wösuk Juan tö. Erë ie' tö iyë' ie'pa a̱ tö
wëm datse̱ ie' itöki̱ e' mik ie'pa ké e̱rblök.
5 Ttè e' ttsérakitö ta̱ iwöskuélor
Skëkëpa Jesús ttȍ wa. 6 Pablo ulà méka̱
ie'pa ki̱ ta̱ Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ki̱
ta̱ ie'pa ttémi ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ñies ì
mé Skëköl tö ie'pa a̱ chè, e' ché ie'pa tö.
7 Se̱raa̱ ie'pa döka̱ dabom eyök kí̱ böl
(12) wëpa.
8 Si' mañat Pablo shkére judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱, ee̱ Jesús tté pakéitö kȅ
suane. Ie' tö ie'pa pableke tai̱ë a̱s ie'pa e̱'
tiü̱wa̱ ì blúie Skëköl tso' e' tté diki̱a̱. 9 Erë

ie'pa we̱lepa wökir darërëë, e' kue̱ki̱ ie'pa
kë̀ wa̱ ttè e' klöne. Ie'pa tö Jesús dör se'
ñala̱ e' tté ché suluë sulitane kukua. Eta̱
Pablo e̱' skéttsa̱ ie'pa yöki̱. Wé̱pa detke
Jesús ttökatapaie e'pa tsé̱mi e̱' ta̱ dö̀ wé̱
wëm kiè Tirano e' wa̱ u tso' s'wöbla'wo̱ie
ee̱. Ee̱ Jesús tté pakeke Pablo tö ke̱kraë.
10 Es iwé̱itö dö̀ duas bök. Sulitane se̱rke
Asia, judiowak ena pë' kë̀ dör judiowak,
e'pa tö Skëkëpa Jesús tté ttsé. 11–12 Ì kë̀
o̱r yi a̱ ese wé̱ Skëköl tö kibiie Pablo
wa tkö̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱ dö̀ tsa̱mo ena
datsi' döne ie' mik ese mi'kerak iwa̱ wé̱pa
kirirke esepa ska' ta̱ ibuanene ta̱ wim-
blupa sulusi e̱' yélur ie'pa a̱.
13 Erë judiowak we̱lepa shkörami ñala̱
ki̱ wimblupa sulusi yökulur pë' a̱. E'pa
tö iché 'ima'ù̱sö Skëkëpa Jesús ttö̀ wa.'
Ie'pa ichémi wimblupa sulusi a̱ i' es: "¡A'
e̱' yö́lur Jesús pakeke Pablo tö, e' ttö̀ wa!"
14 Es wëm kiè Esceva e' ala'r döka̱
kul e'pa tö ima'wé̱mi ñies. Esceva dör
judiowak sacerdotepa wökirpa e' eköl.
15 Erë etökicha ta̱ wimblu sulusi tö ie'pa
iu̱té: "Yi dör Jesús e' jche̱r ye' wa̱. Ñies
yi dör Pablo e' jche̱r ye' wa̱. Erë ¿a' dör
yi?"
16 E' wösha̱ë wëm a̱ wimblu sulusi tso',
e' u̱neka̱ ie'pa ki̱. Ie' e̱' aléka̱ ie'pa ki̱
idiché tai̱ë wa. Ie'pa ppéitö sia̱rë. Ie'pa e̱'
yélur tkayal sume shka̱'ule tai̱ë. 17 Éfeso
wakpa ko̱s, judiowak ena kë̀ judiowak,
e'pa wa̱ ijche̱newa̱. Tai̱ë ie'pa suane. Es
Skëkëpa Jesús tté kí̱ buneka̱ tai̱ë.
18 Tai̱ë pë' e̱rblé Jesús mik esepa
debitu̱ ì ko̱s wamblë'rakitö suluë e'
chökka̱ sulitane kukua. 19 E'pa shu̱a̱
tai̱ë ie'pa awápa tso'ñak. E'pa ko̱s wa̱
iyëkkuö tso'rak iwa̱ wakanewè̱, ese deb-
itu̱ ta̱ iña'wé̱wa sulitane wösha̱ë. Ie'pa tö
iyéttsa̱ ko̱s yëkkuö e' ské dör ta̱ idettsa̱
inuköl tai̱ë. E' dör ie'pa inuköl döka̱
50.000 ekkë. 20 Es Skëkëpa Jesús tté kí̱
buneka̱ tai̱ë. Sulitane tö isué̱ tö ttè e'
diché ta̱' tai̱ë.
21 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ibikeitsé: "Ye'
mi'ke ká̱ kiè Macedonia ena Acaya e'
wakpa pakök. E' ukuöki̱ ta̱ ye' michoë
dö̀ Jerusalén. Ee̱ ta̱ ye' ka̱wöta̱ shkök dö̀
Roma ñies."
22 E' ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱mukwakpa böl,
Timoteo ena Erasto, e'pa patkémiitö
dö̀ Macedonia, e' dalewa ie' a̱te̱ia̱ Asia
ekuölö.

Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë

23 E' ké̱wö ska' Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱
tai̱ë Jesús dör Se' ñala̱ e' tté kue̱ki̱.
24 Wëm tso' eköl kiè Demetrio e' dör
íyi diököl yuök inukölchka wa e' stë́.
E' tö Éfeso wakpa Këköl kiè Artemisa
wak dör alakölie, e' wé diököl yueke
inukölchka wa. Kanè e' wa ie' ena ikanè
mésopa inuköl klö'u̱ke tai̱ë. 25 Ikanè mé-
sopa dapa'wé̱ka̱itö imale̱pa kaneblöke
kanè ese è̀ a̱ e'pa ta̱, ta̱ ichéitö: "A
këkëpa, a' wa̱ ijche̱r tö kanè i' wa se'
inuköl klö'u̱ke. 26 Erë a' isué̱, a' ittsé tö
Pablo e' tso' ichök tö íyi diököl yuekesö
dalöiè skëkölie, e' kë̀ dör skëköl moki̱.
Tai̱ë pë' tö ttè e' klö'wé̱tke íe̱ Éfeso ñies
Asia ko̱s e' a̱. 27 E' dör suluë. E' tö se' kanè
sulu'wè̱miwa̱. Ñies Artemisa, se' këköl
tai̱ë, e' wé dalöse̱wè̱wa̱miitö. Se' këköl
tai̱ë dalöiërta̱' tai̱ë Asia ena ká̱ wa'ñe, e'
dalöse̱we̱wa̱raitö."
28 Mik ttè e' ttsérakitö, eta̱ iluneka̱rak
tai̱ë. Eta̱ ia̱neka̱rak: "Artemisa dör Éfeso
wakpa këköl, e' dör këköl tai̱ë."
29 Eta̱ Éfeso wakpa ko̱s aláneka̱ tai̱ë.
Wëpa datse̱ böl Macedonia. Eköl kiè
Gayo iëköl kiè Aristarco, e'pa dör Pablo
wapiepa, e'pa tso'ñak ee̱. Éfeso wakpa
tö ie'pa böl klö'wé̱wa̱ kué̱mi dö̀ wé̱
ie'pa ñì dapa'u̱ke e' wé a̱. 30 Eta̱ Pablo
shkakwa̱ ee̱ ttök ie'pa ta̱, erë Jesús
ttökatapa male̱pa kë̀ wa̱ ianemi. 31 Ñies
Asia wökirpa we̱lepa é̱na Pablo dalër
tai̱ë, e'pa tö ttè patké Pablo a̱: "Kë̀
be' minukwa̱ ee̱." 32 E' dalewa Éfeso
wakpa daparke e'pa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. Ie'pa

a̱rkeka̱rak ta̱ië. Ikibiiepa kë̀ é̱na iwà a̱ne
iö́k ie̱' dapa'wé̱rak. E' kue̱ki̱ eköltëpa a̱rke
kua̱'ki̱, iëköltëpa a̱rke kua̱'ki̱. 33 Eta̱ ju-
diowak tö wëm kiè Alejandro e' tsé̱mi
patkëule dué̱se̱r sulitane wörki̱, e' kue̱ki̱
pë' we̱lepa tö ibikeitsé tö ie' wöki̱ iwërke.
Eta̱ ie' tö ikkaché ulà wa tö “A' siwa̱'blö́.
Ye' ttöke judiowak tsa̱tkoie.” 34 Erë mik
ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' dör judiowak,
eta̱ ie'pa skà e̱' kéka̱ne a̱nuk: “Artemisa
dör Éfeso këköl. E' dör këköl ta̱ië.” Es
ie'pa a̱rkerak dö̀ hora böt.
35 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ wökirpa yëkkuö
shtökwak, e' tö pë' ké siwa̱'blökwa̱. Ie' tö
iché ie'pa a̱: “A Éfeso wakpa, ká̱ ulitane
wakpa wa̱ ijche̱r tö se' dör Éfeso wakpa
e'pa dör se' këköl ta̱ië Artemisa e' wé
kkö'nukwakpa, ñies ie' diököl anebitu̱ ká̱
jaì a̱, e' kkö'nukwakpa. 36 Kë̀ yi a̱ iyërpa
tö kë̀ idör es. E' kue̱ki̱ a' siwa̱'blö́lur. Kë̀
ì wamblar kë̀ bikeitsule buaë. 37 Wëpa
i' debitu̱ a' wa̱, e'pa kë̀ wa̱ ì blëulewa̱
se' këköl wé a̱. Ie'pa kë̀ wa̱ se' këköl
yëule suluë. 38 E' kue̱ki̱ Demetrio ena
ikanè mésopa, ie'pa é̱na yile kkatak, e'
ta̱ a̱s imi'rak ikkatök ttè shu̱lökwakpa a̱
ena s'wökirpa a̱. E'pa tso' kaneblök ttè
shu̱lo wé a̱. Ee̱ ie̱' tsa̱tkömirak ñì wöshaë.
39 Erë ì skà kianeia̱ a' ki̱ yënoie, e' ta̱
e' choie a' ka̱wöta̱ mik se' daparke we̱s
ikanewe̱kesö es eta̱. 40 Ì tka íe̱rö i̱'ñe, e' ki̱
s'wökirpa tö se' kkatèmi. Kë̀ iwà ta̱' mok-
i̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö se' kkaté iki̱, e' ta̱ kë̀
se' a̱ e̱' tsa̱tkënuk iyöki̱.” 41 Ie' tté o̱ne ta̱
ichéitö ie'pa a̱, “A' yúshka.”

Pablo mía̱ Macedonia ena Grecia

20 Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱, e' olone
ta̱ Pablo tö Jesús ttökatapa
kiéttsa̱ pattè. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' chéa̱t
ie'pa a̱ ta̱ imía̱ Macedonia. 2 Ie' tkami ká̱
e' wa'ñe iyamipa pattök, e' tö ie'pa e̱r
kuwé̱ ta̱ië. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Grecia.
3 Ee̱ ie' se̱né si' mañat. Ie' tso'tke kanò
klö'u̱k shkomi dö̀ Siria, e' shu̱a̱ ta̱ ie'
wa̱ ijche̱newa̱ tö judiowak ileritsétke
ie' ttowa̱. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ne klö̀ wa
tkamine Macedonia. 4 Ie' wapiepa dör
kul. Eköl kiè Sópatro, e' dör Berea wak,
iyë́ kiè Pirro. Iëköl kiè Aristarco. Iëköl
kiè Segundo, e' dör Tesalónica wak.
Iëköl kiè Gayo, e' dör Derbe wak. Iëköl
kiè Timoteo. Ñies wëpa böl dör Asia
wakpa, e'pa kiè Tíquico ena Trófimo.
5 Wëpa ekkëpa mía̱ ke̱we sa' yöki̱ sa'
ki̱nuk ká̱ kiè Tróade ee̱. 6 Pan Kë̀ Yöule
Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tka, eta̱ sa' e̱'
yélur Filipos mía̱ kanò ki̱ dö̀ Tróade. Ká̱
ske̱l ukuöki̱ ta̱ sa' demi Tróade, eta̱ ie'pa
kué̱ sa' tö ee̱. Ee̱ sa' e̱' tsé̱a̱t ká̱ kul.

Pablo tö ttè bata paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Tróade, e'pa a̱

7 E̱no diwö tuinetke ta̱ sa' e̱' dapa'wé̱ka̱
ñita̱ Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k. Pablo
tso' iyamipa ta̱ ka̱pakök. Ie' ka̱wöta̱ e̱'
yöktsa̱ bule es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱paké dö̀
ká̱ sha̱böts. 8 Sa' dapaneka̱ u ka̱kke̱ë e'
a̱. Ta̱ië bö'wö tso' wötskiuleka̱ ee̱. 9 Du-
ladula tkër eköl ukkö tsitsir ki̱, e' kiè Eu-
tico. Pablo tso' ka̱pakök ta̱ië e' dalewa
Eutico shtrinewa̱tke kapakwa̱tke. Bata
ekkë ta̱ ikapowa̱ ta̱ ibruta̱nemi döttsa̱
i̱ski̱. Eta̱ ikéka̱ ie'pa tö erë iduowa̱ie.
10 Eta̱ Pablo dur ká̱kke̱, e' e̱' éwa ta̱ ie'
e̱' méka̱ duladula bata ki̱, ipaklö'wé̱wa̱itö
ta̱ ichéitö:
—Kë̀ a' tkinukia̱. Itso' ttsë'ka.
11 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tkaka̱ne ká̱kke̱ ta̱
Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wé̱itö ie'pa ta̱.
Eta̱ ie' ka̱pakéia̱ dö̀ ká̱ ñine ekkë ta̱ imía̱.
12 Eta̱ duladula tsé̱mirakitö ttsë'ka iu a̱.
E' tö ie'pa ulitane kí̱ ttsë'wé̱ka̱ buaë.

Pablo e̱' yéttsa̱ Tróade mía̱ Mileto

13 Sa' míyal ke̱we Pablo yöki̱ kanò ki̱
dö̀ ká̱ kiè Aso ee̱. Pablo wák shkak klö̀
wa dö̀ ee̱, e' kue̱ki̱ sa' ka̱wö me'a̱ttke ie'
ta̱ ñì ki̱nuk ee̱. 14 Mik sa' tö ie' kué̱, eta̱
ie' e̱' iéka̱ sa' ta̱ kanò ki̱ ta̱ sa' míyal ká̱
kiè Mitilene ee̱. 15 Ta̱ sa' michoë. Bule es
ta̱ sa' tkami ká̱ kiè Quío, e' wöshaë. E'

bule es ta̱ sa' demi wé̱ kanò irirke kiè
Samos ee̱. E' bule es ta̱ sa' mía̱ Mileto.
16 Pablo shkakmi bet dȍ Jerusalén Pente-
costés ké̱wö tkö'u̱k, e' kue̱ki̱ sa' mineyal
es. Pablo kȅ e̱' wöklö'wa̱k tai̱ë Asia, e'
kue̱ki̱ ie' kȅ dë' Éfeso.

Pablo ka̱paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Éfeso e' wökirpa ta̱

17 Pablo tso' Mileto e' tö Skëkëpa Jesús
icha erule tso' Éfeso e' wökirpa tsu̱k
patké ñì dapa'u̱k ie' ta̱. 18 Mik idebitu̱rak,
eta̱ Pablo tö iché ia̱rak:
—We̱s ye' se̱né a' shu̱a̱ ye' tsá̱ dë'bitu̱
Asia e'ta̱mi, e' jche̱r buaë a' wa̱. 19 Ere̋ ju-
diowak ileritseke ye' tsa̱iök e' ye' rrewe̱ke
tai̱ë, erë ke̱kraë ye' e̱' wöawa diöshe̱t ta̱
Skëkëpa Jesús kanè u̱k ye' bak a' shu̱a̱ iȅ̱
wa ì wa. 20 Ñies a' wa̱ ijche̱r tö ttè buaë
a' ki̱moie, ese kȅ blënewa̱ ye' wa̱ yës a'
yöki̱. Ese wa ye' bak a' wöbla'u̱k sulitane
wörki̱, ñies u a̱ u a̱. 21 Ye' bak ichök wö
yësyësë wa judiowak a̱ ena pë' kȅ dör ju-
diowak esepa a̱: 'A' ké e̱r mane'u̱k Skëköl
a̱. A' ké e̱rblök Skëkëpa Jesús mik mok-
i̱ë.' 22 I̱'ñe ye' mitke Jerusalén. Ye' ittsé
tö es Wiköl Batse'r ki̱ ikiane. Kȅ ye' wa̱
ijche̱r we̱s ye' wȅmirakitö ee̱. 23 Ká̱ wa'ñe
wé̱ ye' dë'ule ee̱ Wiköl Batse'r tö ye' a̱
icheke: 'be' wötërdaë, be' weirdaë sia̱rë,'
e' ȅ jche̱r ye' wa̱. 24 Ye' a̱ ta̱ ye' ttèwa̱ ö ye'
tso' ttsë'ka, kȅ e' ki̱ ye' tkine. Kanè me' ye'
a̱ Skëkëpa Jesús tö, e' ȅ e̱wa̱kwa ye' é̱na
e̱r bua' wa. Kanè e' dör Skëköl e̱r buaë
chöke sia̱, e' tté buaë pakök.
25 Ì blúie Skëköl tso' e' tté pakéyö a' a̱.
I̱'ñe ye' wa̱ ijche̱r buaë tö a' ulitane kȅ
tö ye' sue̱paia̱ne. 26 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ yö
ichè a' a̱ moki̱ë tö a' wé̱pa kȅ tsa̱tkëne,
e' ta̱ kȅ ye' iane iwiie. 27 Ì kiane kanewȅ̱
Skëköl ki̱, e' tté pakéyö a' a̱ se̱. Kȅ ye'
wa̱ ttè wé̱ne blënewa̱ yës a' yöki̱. 28 E'
kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Ñies Wiköl Batse'r tö
a' tkë'ka̱ Skëköl ichapa erule e'pa wökir-
paie ikkö'nukrak, e' kue̱ki̱ ie'pa kkö'nú
buaë a' tö. Ie'pa to̱'ttsa̱ Skëköl tö iwák
pe̋ wa. 29 Ye' wa̱ ijche̱r tö mik ye' mía̱ e'
ukuöki̱ ta̱ pë' döraë s'yamipa e̱ukwa we̱s
chichi sulusi tö iyiwak e̱wȅ̱wa es. 30 Ñies
a' shu̱a̱ we̱lepa e̱' köraka̱ s'wöbla'u̱k
ka̱che tté wa a̱s s'yamipa e̱rblé Jesús mik
e'pa mi' ie'pa ȅ itöki̱. 31 A' tso' e̱rki̱. A'
é̱na ia̱nú tö duas mañal, ñiwe nañewe,
ke̱kraë ye' bak a' ulitane pattök eköl eköl
iȅ̱ wa ì wa.
32 Es ye' tö a' méa̱t Skëköl ulà a̱. Ñies
a' méa̱työ Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱ e'
ttè a̱. Ie' wa̱ diché ta̱' a' e̱r diché kí̱ ioie.
Ñies ie' wa̱ diché ta̱' ì ko̱s buaë moie a'
a̱ we̱s ikablë' imuk ie' icha batse'r esepa
a̱ es. 33 Kȅ ye' wa̱ yi inuköl ena yi datsi'
kkeyëule yës. 34 Erë a' wa̱ ijche̱r buaë tö
ye' kȅ bak se̱nuk yi ulà mik. E' skéie ye'
kaneblë' ye' wák ulà i' wa e̱' kkö'noie.
Ñies e' wa ye' tö ye' wapiepa ki̱mé. 35 Es
ye' bak a' wöbla'u̱k ke̱kraë tö s'ka̱wöta̱
kaneblök darërëë wé̱pa kȅ a̱ kaneblër,
esepa ki̱moie. Kȅ se' é̱na ichökwa tö
Skëkëpa Jesús wák tö iyë': "Se' tö ikakmè
e' dör ibua'ie se' a̱, kȅ dör ikaktsȅ̱."
36 Mik Pablo tté o̱ne, eta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ta̱ itté Skëköl ta̱ ie'pa ulitane ta̱.
37 Ie'pa ulitane tso' e̱' chöka̱t Pablo a̱ iu̱ke
tai̱ë ta̱ ie'pa tö ipaklö'wé̱mi iwöalattsémi.
38 Pablo tö ichétke ie'pa a̱: "A' kȅ tö ye'
sue̱paia̱ne." E' tö ie'pa e̱riawé̱ tai̱ë. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ iñale̱muk dȍ wé̱ kanò
irirke ee̱.

Pablo mía̱ Jerusalén

21 Mik sa' tö sa' yamipa méa̱t, eta̱ sa'
e̱' iéka̱ kanò a̱. Sa' míyal yësyësë
ká̱ kiè Cos ee̱. E' bule es ta̱ sa' míyal ká̱
kiè Rodas ee̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Pátara
ee̱. 2 Eta̱ sa' tö kanò kué̱ Pátara mi'ke ká̱
kiè Fenicia, e' a̱ sa' e̱' iéka̱ ta̱ sa' míyal.
3 Sa' tkami ta̱ sa' tö ká̱ kiè Chipre e' sué̱,
e' a̱te̱ ulà bakli̱'kka. Eta̱ sa' mir dȍ Siria.
Dalì mir kanò a̱ e' mekea̱t Tiro, e' kue̱ki̱
sa' demi ee̱. 4 Eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa
se̱rke ee̱, e'pa yulé sa' tö ta̱ ikué̱ sa' tö.
Sa' se̱né ká̱ kul ie'pa ska'. Ie'pa tö iché

Pablo a̱ Skëköl Wiköl wa: “Be' mú kë̀ mi'
Jerusalén.” 5 Erë ká̱ kul tka sa' ki̱ eta̱ sa'
e̱' yéttsa̱ne. Ie'pa ko̱s, ilakölpa ena ila'r, e̱'
yéttsa̱ ie'pa ká̱ a̱ míyal sa' ñale̱muk dö̀mi
dayë kkömik. Ee̱ sa' e̱' tuléwa̱ kuchë ki̱
ttök Skëköl ta̱. 6 E' ukuöki̱ ta̱ sa' e̱' chéa̱t
ie'pa a̱ ta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Eta̱ ie'pa
míyalne iu a̱.
7 Sa' e̱' yéttsa̱ Tiro demi ká̱ kiè Tole-
maida ee̱. Sa' tö s'yamipa se̱rke ee̱ e'pa
shke̱'wé̱. Sa' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ska' ká̱ et. 8 E'
bule es ta̱ sa' e̱' yéttsa̱ne demi klö̀ wa
Cesarea. Ee̱ sa' mí Felipe dör Jesús tté
buaë pakökwak e' u a̱. Ie' dör wëpa kul
shu̱kitulebak Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱-
muk, e' eköl. Ie' ska' sa' e̱' tsé̱a̱t. 9 Ie' ala'r
busipa döka̱ tkël ka̱m ise̱rdak wëpa ta̱.
Ie'pa ko̱s dör Skëköl ttekölpa. 10 Sa' se̱né
ie' ska' elkeë eta̱ wëm debitu̱ eköl datse̱
Judea, e' kiè Agabo. Ie' dör Skëköl tteköl.
11 Ie' dewa̱ sa' o̱'mik ta̱ Pablo kipamo
klö'wé̱wa̱itö. Ta̱ e' wa ie' e̱' mué̱wa̱ iklö
a̱ ena iulà a̱ ta̱ ichéitö:

—Wiköl Batse'r tö ichè: “I' es judiowak
tö kipamo i' wák, e' mue̱rawa̱ Jerusalén.
Ta̱ imerattsa̱ ie'pa tö pë' kë̀ dör judiowak,
esepa ulà a̱.”

12 Mik sa' tö ttè e' ttsé, eta̱ sa' ena
Cesarea wakpa tso'ñak sa' ta̱, e'pa uli-
tane kköché ta̱ië Pablo a̱: “Kë̀ be' minuk
Jerusalén.” 13 Erë Pablo tö iiu̱té:

—¿Ì kue̱ki̱ a' i̱u̱ke? E' tso' ye' e̱riau̱k
ta̱ië. Ye' e̱' méttsa̱tke monukwa̱, ñies
ttèwa̱ Skëkëpa Jesús tté kue̱ki̱ Jerusalén.

14 Ie' kë̀ wa̱ sa' ttö̀ iu̱tëne, e' kue̱ki̱ kë̀
sa' wa̱ ì kí̱ yëne ia̱. Sa' iché:

—A̱s Skëkëpa tö iù̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es.

15 E' ukuöki̱ ta̱ sa' dalì ié míyal
Jerusalén. 16 Jesús ttökatapa tso' Ce-
sarea, e'pa we̱lepa míyal sa' ta̱. Ie'pa
wa̱ sa' mítse̱r wëm kiè Mnasón, e' u a̱
kapökrö. Wëm e' datse̱ ká̱ kiè Chipre ee̱.
Ie' dör wé̱pa tsá̱ e̱rblë' Jesús mik esepa
eköl.

Pablo mía̱ Santiago pakök

17 Mik sa' deka̱ Jerusalén, eta̱ s'yamipa
tso' ee̱, e'pa tö sa' kiéwa̱ buaë, ittsë'nerak
buaë. 18 E' bule es ta̱ Pablo mía̱ sa' ta̱
Santiago pakök. Ñies Skëkëpa Jesús icha
e'pa wökir kibipa tso'ñak Santiago ska'
se̱raa̱. 19 Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ta̱ ì ko̱s
wé̱itö Skëköl batamik, pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa shu̱a̱, e' pakéitö ie'pa a̱
yësyësë. 20 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ Skëköl
ki̱kéka̱rakitö ta̱ië. Ie'pa tö iché ia̱:

—A yami Pablo, be' isué̱ buaë tö íe̱ ju-
diowak döka̱ miles e'pa e̱rblétke Jesús
mik. Ie'pa ulitane e̱' mettsa̱ da'a̱ Moisés
ttè dalöiëno e' tsa̱tkök. 21 Ie'pa a̱ iyëne
tö be' tö judiowak tso' ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
ki̱, esepa wöbla'we̱ke tö ttè e' olo'yö́.
Ñies ichekerakitö tö be' tö icheke tö ila'r
ku̱rke wëpa, esepa tottola kkuölit kë̀ tar.
Ñies ichekerakitö tö be' tö s'wöbla'we̱ke
tö se' judiowak se̱r e' kë̀ dalöiaria̱. 22 Ie'pa
ulitane wa̱ ijche̱rdawa̱ tö be' dë'bitu̱. E'
kue̱ki̱ ¿ì wè̱mi be' tö ie'pa siwa̱'blöwo̱wa̱?
23 Ì cheke sa' tö be' a̱ e' ú̱. Íe̱ sa' shu̱a̱ wëpa
tso' tkël ka̱wö me'bak Skëköl a̱, e' o̱r-
ketke. 24 E'pa tsú̱mi e̱' ta̱, ta̱ be' e̱' batse'ú̱
ie'pa ta̱. Ko̱s e' patuè̱ e' pataú̱bö a̱s ie'pa
tsà̱ tö̀ttsa̱ manene iwà kkachoie tö ka̱wö
me' ie'pa tö Skëköl a̱ e' o̱ne. Be' tö iwé̱
es, e' ta̱ judiowak ulitane isue̱raë tö ì ko̱s
ki̱ pë' tso' be' chök suluë e' dör ka̱che.
Ie'pa tö isuè̱mi tö Moisés ttè dalöiëno e'
dalöieta̱' be' tö ñies. 25 Erë s'yamipa kë̀
dör judiowak, esepa a̱ ì bikeitsé sa' tö
e' kitmibak sa' tö yëkkuö ki̱. E' ki̱ sa' tö
ie'pa a̱ iyë' tö ie'pa kë̀ kàne chkè meule
íyi diököl tso' dalöiè ese a̱ ese katök.
Iyiwak pë́ kë̀ katar. Iyiwak ttéwa̱ kuli'
siuleka̱ ese chkà kë̀ katar. Ñies ie'pa kë̀
kàne trënuk.

Pablo klö'wé̱wa̱rakitö Skëköl wé pamik

26 Es Pablo e̱' yéttsa̱ wëpa tkël, e'pa ta̱.
E' bule es ta̱ ie' e̱' batse'wé̱ ie'pa ta̱. E'

ukuöki̱ ta̱ ie'pa tkawa̱ Skëköl wé a̱. Ee̱
Pablo tö ibiyö́ ché tö mik ta̱ ie'pa batse'ne
e' diwö e̱ne ta̱ ie'pa íyi meke Skëköl a̱
iwakpa bil ekkë.
27 Ka̱wö kul shu̱a̱ ie'pa tso' batse'ne
e' e̱rkewatke eta̱ judiowak we̱lepa dat-
se̱ Asia, e'pa tö Pablo sué̱ Skëköl
wé a̱. Ie'pa tö imale̱pa shu̱ti̱wé̱ka̱ ta̱
imishkarak Pablo ki̱ iklö'wé̱wa̱rakitö.
28 Ie'pa a̱neka̱rak: "A yamipa, sa' ki̱mú.
Wëm i' shköke ká̱ wa'ñe s'wöbla'u̱k tö se'
judiowak se̱r, e' kë̀ dör buaë. Ie' icherami
tö Moisés ttè dalöiëno ena Skëköl wé i'
kë̀ dör buaë. I̱'ñe ta̱ pë' kë̀ dör judiowak
esepa we̱lepa debitu̱ ie' wa̱ íe̱ Skëköl wé
a̱. E' tö ká̱ i' dör batse'r e' ia'wé̱ka̱."
29 Wëm kiè Trófimo e' su̱' ie'pa tö
Jerusalén ie' dör Éfeso wak. Ie'pa tö
ibikeitsé tö Pablo wa̱ imí Skëköl wé a̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es.
30 Ká̱ e' wakpa ko̱s shu̱ti̱neka̱ debitu̱
tu̱neule. Ta̱ Pablo klö'wé̱wa̱rakitö kué̱mi
u'rki̱. E' bet Skëköl wé wékkö ulitane
wötéwa̱rakitö. 31 Ie'pa tö ittekewa̱tke eta̱
ttè de Roma ñippökwakpa eruleë e' co-
mandante a̱ tö Jerusalén wakpa uli-
tane shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. 32 Eta̱ ie' tö iñippök-
wakpa dapa'wé̱ ikayuapa ta̱, eta̱ itu̱nemi-
rak wé̱ pë' daparke ee̱. Mik pë' tö ñippök-
wakpa ena icomandante sué̱, eta̱ ie'pa
tö Pablo méa̱t, kë̀ ippèia̱. 33 Eta̱ coman-
dante debitu̱, e' tö Pablo klö'wé̱wa̱ ta̱
imau̱kwa̱ ké tabechka kichaie bötö wa.
E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö: "¿I' dör
yi? ¿Ì wambléitö?" 34 Erë we̱lepa tö iché
kua̱'ki̱ a̱neule, iëltëpa iché kua̱'ki̱ a̱neule.
Tai̱ë ie'pa a̱rkerak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wa
kë̀ ishu̱lir, e' kue̱ki̱ ie' tö itsu̱kmi ké ñip-
pökwakpa wé a̱. 35 Pë' é̱na ie' klö'wa̱kwa̱
kësik wa, e' kue̱ki̱ mik idemirak ñippök-
wakpa wé klékata ki̱, eta̱ ñippökwakpa
tö Pablo batsékami. 36 Pë' ko̱s a̱rke Pablo
itöki̱: "¡Ittö́wa̱!"

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wörki̱

37 Mik Pablo dökewa̱tke ñippökwakpa
wé a̱ eta̱ ie' tö comandante a̱ iché:
—Ka̱wö mú ña ttök be' ta̱.
Eta̱ comandante tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö be' ttö̀ griegoie.
38 E̱'ma be' kë̀ dör Egipto wak dë'bitu̱
eköl e̱' ka'ka̱ ñippök sa' ta̱ e'. Ie' mía̱ ká̱
wé̱ kë̀ yi ku̱' ee̱ s'ttökwa̱ wakpa ta̱ döka̱
mil tkëyök (4000).
39 Eta̱ ie' tö iché ia̱:
—Au, ye' dör judiowak ku̱ne Tarso, ká̱
e' dör ká̱ kibi a̱te̱ Cilicia. Ka̱wö mú ye' a̱
ttoie ie'pa ta̱.
40 Eta̱ comandante tö ka̱wö mé ia̱. Eta̱
ie' dur shkë'ka ñippökwakpa wé klékata
ki̱ ta̱ iulà kkaché pë' tso' tai̱ë, e'pa a̱ tö
a' siwa̱'bló̈lur. Mik isiwa̱'bléwa̱rak, eta̱ ie'
tté ie'pa ta̱ hebreoie. Ta̱ ichéitö ia̱rak:

22 "A yamipa, a këkëpa, ye' e̱'
tsa̱tköke, e' ttsö́."
2 Mik ie'pa tö ittsé tö Pablo ttöke ie'pa
ta̱ iwákpa ttö̀ wa, eta̱ ie'pa kí̱ siwa̱'blélur.
Ie' tö iché:
3 "Ye' dör ñies judiowak we̱s a' es. Ye'
ku̱ne' Tarso a̱te̱ Cilicia ee̱. Erë ye' talane
íe̱ Jerusalén. Gamaliel tö ye' yö' yësyësë
we̱s se' ttè dalöiëno kite̱a̱t ia̱ia̱ë e' tö ichè
es. Ke̱kraë ye' tso'ie Skëköl dalöiök ye'
e̱r ko̱s wa ko̱s a' ulitane tö idalöieke i̱'ñe
ekkë. 4 Mik se' wé̱pa tö Jesús dör Se' ñala̱
e' tté klö'wé̱, eta̱ esepa tötiu̱k ye' bak
ttèwa̱, klö'wè̱wa̱, wötèwa̱ s'wöto wé a̱.
Kë̀ ye' tkine tö wëm idir ö alaköl idir.
5 Ñies sacerdote kibi ena s'kue̱blupa uli-
tane, e'pa tö a' a̱ ichèmi tö e' dör moki̱ë.
Ie'pa tö ye' a̱ yëkkuö me' tsè̱mi s'yamipa
tso' Damasco e'pa a̱. Yëkkuö e' tö ka̱wö
me' ye' a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa esepa
tso̱bitu̱ dö̀ Jerusalén we'ikè.
6 "Erë ye' miria̱ ñala̱ ki̱. Diwö de bata
a̱ ta̱ ye' dökemitke Damasco tsi̱net, e' bet
ta̱ ì bite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune
tai̱ë ye' pamik. 7 Ee̱ ye' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ittö̀
ttséyö tö iché ña: 'A Saulo, a Saulo ¿ió̈k

be' tö ye' we'ikeke?' 8 Eta̱ ichakéyö: 'A
Skëkëpa, ¿be' dör yi?' Eta̱ ie' tö iiu̱té: 'Ye'
dör Jesús Nazaret wak, e' we'ikeke be'
tö.' 9 Itso'rak ye' ta̱, e'pa tö bö'wö sué̱, erë
ì yëne ye' a̱, e' wà kë̀ a̱ne ie'pa é̱na. 10 Eta̱
ye' tö ie' a̱ ichaké: 'A Skëkëpa Jesús, ¿ì
wè̱miyö?' Ta̱ ie' tö iché ye' a̱: 'Be' e̱' kö́ka̱.
Be' yú Damasco. Ee̱ ì ko̱s wè̱mi be' tö, e'
yërdaë be' a̱.' 11 Bö'wö olo tö ye' wöbla
batuwé̱wa̱, e' kue̱ki̱ ye' wapiepa tö ye' ulà
iémirak dö̀ Damasco.
12 "Ee̱ wëm tso' eköl kiè Ananías,
e' tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Moisés ttè
dalöiëno kitule e' dalöiekeitö yësyësë.
Judiowak ko̱s se̱rke Damasco e'pa tö
icheke tö ie' dör wëm buaë. 13 Ie' deb-
itu̱ ye' ska' ta̱ ye' a̱ iché: 'A yami Saulo,
be' wöbla buanú.' E' wöshaë ta̱ ye' wöbla
buanene iwawënene Ananías sué̱yö iwa.
14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché: 'Skëköl
dalöiök se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' tö be'
shu̱kita̱tbak a̱s ì kiane wè̱ ie' ki̱ e' jche̱r be'
wa̱. Ñies be' shu̱kititö a̱s yi dör Yësyësë e'
sa̱ù̱bö ena ie' wák ttö̀ ttsö̀bö. 15 Be' döraë
ie' ttekölie. Ì ko̱s su̱' be' tö, ì ko̱s ttsë'
be' tö, e' cheraëbö sulitane a̱. 16 I' ta̱ kë̀
bö ipanukia̱. Be' e̱' kö́ka̱. Be' e̱' wöskuö́.
Skëköl a̱ ikiö́ a̱s ì sulu ko̱s wamblébö e'
nuí̱ olo'yö̀itö be' ki̱.'
17 "Mik ye' dene Jerusalén eta̱, ye' mía̱
ttök Skëköl ta̱ iwé a̱, ee̱ ye' tö ì sué̱ kab-
sue̱ie. 18 Skëkëpa Jesús sué̱yö ta̱ ichéitö
ña: 'Be' tö ye' tté pakèmi judiowak a̱,
e' kë̀ klö'we̱pa ie'pa tö. E' kue̱ki̱ be' e̱'
yö́ttsa̱ bet Jerusalén.' 19 Eta̱ ye' iché ia̱: 'A
Skëkëpa, ie'pa wákpa wa̱ ijche̱r tö ye' bak
ie'pa ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱, be' mik e̱rblök-
wakpa, esepa yulök ppè, wötèwa̱ s'wöto
wé a̱. 20 Mik Esteban dör be' kanè méso
bak be' tté pakök, e' kötwa̱ ie'pa tö, eta̱
ye' tso' ee̱. E' wëne buaë ye' wa. E' dalewa
ye' tso' ie'pa datsi' kkö'nuk.' 21 Erë ie' tö
ye' a̱ iché: 'Be' shkö́mitke ñala̱ ki̱. Ye' be'
patkeke ka̱mië pë' kë̀ dör judiowak esepa
a̱.'"

Pablo a̱te̱ comandante ulà a̱

22 Pablo ttöke e' ttsök ie'pa tso' buaë,
erë mik pë' kë̀ dör judiowak e' a̱rit-
séitö, eta̱ ie'pa ñì kéka̱ a̱nuk darërëë:
"¡Wëm ese kë̀ ka̱wöta̱ se̱nukia̱! ¡It-
töwa̱sö!" 23 Ie'pa a̱rkeka̱rak tai̱ë, ta̱ idatsi'
wöti̱'we̱kerakitö ka̱shu̱k a̱, ñies ká̱ po
u̱yekerakitö ka̱shu̱k a̱ kësik wa. 24 E'
kue̱ki̱ comandante tö Pablo tsu̱kmi ké
we̱shke̱ ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ippök ké
a̱s itö ichö̀ka̱ ì kue̱ki̱ pë' wöñarke ie' ki̱
tai̱ë. 25 Erë mik ie'pa tö Pablo mué̱wa̱tke
ppè ttsa'bata daloie wa, eta̱ ie' tö capitán
dur ee̱, e' a̱ ichaké:
—¿A' a̱ ka̱wö mène wé̱pa dör romawak
esepa ppök ka̱m ishu̱lir e' yöki̱?
26 Mik e' ttsé capitán dur ee̱ e' tö, eta̱
imía̱ icomandante a̱ ibiyö́ chök ta̱ iché
ia̱:
—¿We̱s be' iwè̱mi? Wëm e' dör
romawak.
27 Eta̱ comandante debitu̱ Pablo ska' ta̱
ie' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Moki̱ be' dör romawak?
Pablo iiu̱té:
—Tö́, es idir.
28 Eta̱ comandante tö iché:
—Ñies ye' dör romawak, e' pato̱'yö
inuköl tai̱ë wa.
Ta̱ Pablo iiu̱té:
—Erë ye' dör romawak ye' ku̱ne' es e'
kue̱ki̱.
29 Mik ittsérakitö, eta̱ ippökwakpa tö
Pablo méa̱t bë̀rë. Mik comandante wa̱
ijche̱newa̱ tö Pablo dör romawak, eta̱ ie'
suane tö iö́k ie' tö imau̱kwa̱ patkë'.

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

30 Comandante ki̱ ikiane jche̱nowa̱
moki̱ë tö ì ki̱ Pablo kkateke judiowak
tö. E' kue̱ki̱ bule es ta̱ ie' tö sacerdotepa
wökirpa ena judiowak wökir male̱pa ké
e̱' dapa'u̱kka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Pablo

wötsöök patké ta̱ iyéttsa̱itö tsé̱mi duése̱r
ie'pa wörki̱.
23 Eta̱ Pablo tö ie'pa sué̱wa̱ krereë
iwö ki̱ ta̱ iché ia̱rak:
—A yamipa, ikkë ye' se̱nére, eta̱ ye' e̱r
kë̀ wa̱ ye' kkatëne ì ki̱ Skëköl wöa̱.
2 Eta̱ sacerdote kibi kiè Ananías, e' tö,
itso'rak Pablo o̱'mik, e'pa ké Pablo ppök
ikkö̀ ki̱. 3 Erë Pablo tö iiu̱té:
—¡Be' dör e̱' ökwak, e' pperaë Skëköl
tö! Se̱ be' tkër ye' shu̱lök Moisés ttè
dalöiëno e' wa. Erë ¿iö́k ye' ppök kébö?
E' wa ttè ñe' dalöse̱wé̱wa̱ be' tö.
4 Itso'rak ee̱, e'pa tö iché Pablo a̱:
—¡Be' tso' Skëköl sacerdote kibi e'
chök suluë!
5 Pablo tö iché:
—A yamipa, ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ie' dör
sacerdote kibi. Skëköl yëkkuö tö ichè: 'Yi
tso' s'wökirie, ese kë̀ char suluë.'
6 Mik Pablo wa̱ ijche̱newa̱ tö iwökirpa
sha̱bötspa dör saduceowakpa, sha̱bötspa
dör fariseowakpa, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché
a̱neule:
—A yamipa, ye' dör fariseowak. Ñies
ye' yë́pa ko̱s dör fariseowakpa. S'duowa̱
shke̱rka̱ne, e' wà panekeyö kröröë, e' ki̱
a' tso' ye' kkatök.
7 Mik Pablo tö ttè e' ché, eta̱
fariseowakpa ena saduceowakpa e'pa
wöñanemi ñì ki̱. Eta̱ ie'pa ñì blabatsélor.
8 Saduceowakpa tö icheke tö s'duowa̱
kë̀ shke̱rta̱'ka̱ne. Ñies ichekerakitö tö
Skëköl biyöchökwakpa kë̀ ta̱', wimblupa
sulusi kë̀ ta̱'. Erë fariseowakpa tö íyi
ekkë ko̱s klö'wé̱ tö itso'. E' kue̱ki̱ ie'pa
ñì blabatsélor. 9 Ie'pa ulitane a̱rkerak
taie̱. Fariseowakpa dör s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa e̱' kéka̱ ta̱
ichérakitö:
—Wëm i' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne.
Isalema wimblu ö Skëköl biyöchökwak
we̱le utule ie' ta̱.
10 Erë ie'pa kí̱ shu̱ti̱rkeka̱ taie̱ kësik
wa, e' kue̱ki̱ comandante suane dö' Pablo
ttèwa̱rakitö. E' kue̱ki̱ iñippökwakpa tsu̱k
patkéitö Pablo yottsa̱ ee̱ tsè̱mi ñippök-
wakpa wé a̱.
11 E' nañewe ta̱ Skëkëpa Jesús debitu̱ e'
tö Pablo a̱ iché: "Be' e̱r kuú̱. We̱s be' tö ye'
tté paké íe̱ Jerusalén es ñies be' ka̱wöta̱
ipakök Roma."

Judiowak ka̱wö mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱

12 E' bule es ta̱ judiowak we̱lepa tö
ka̱wö mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱. Ie'pa tö
ittè mé Skëköl a̱ ttè i' wa: "Kë̀ sa'
chkö̀pa, kë̀ sa' di' yö̀pa dö̀ mik Pablo
ttèwa̱ sa' tö eta̱." 13 Wëpa tö ittè mé
es, e'pa döka̱ dabom tkëyök (40). 14 Eta̱
ie'pa míyal sacerdotepa wökirpa ena ju-
diowak kue̱blupa, e'pa ska' ta̱ iché ia̱rak:
—Sa' tö ttè me' Skëköl a̱ tö kë̀ sa'
chkö̀pa, Pablo ka̱m ttö̀wa̱ sa' tö e' yöki̱.
E' kë̀ wà o̱ne sa' wa̱, e' ta̱ a̱s Skëköl tö
sa' we'ikö̀. 15 E' kue̱ki̱ a' ena s'wökirpa
male̱pa, a' ichö́ comandante a̱ tö Pablo
tsú̱bitu̱ bule. A' e̱' ö́ tö a' ki̱ ie' kiane chakè
bua'iewa̱ ishu̱loie. E' dalewa sa' tso'tke
iki̱nuk ñala̱ ki̱ ttèwa̱ ka̱m idö̀ a' ska' e'
yöki̱.
16 Erë Pablo nau̱yö wa̱ ijche̱newa̱ ta̱
imía̱ ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ibiyö́ méitö
Pablo a̱. 17 Eta̱ Pablo tö capitán kié eköl
ta̱ iché ia̱:
—Duladula i' tsú̱mi comandante ska'.
Ie' wa̱ ilè tso' yënoie ie' a̱.
18 Eta̱ capitán e' tö itsé̱mi comandante
ska' ta̱ iché ia̱:
—Pablo tso' wötëule, e' tö ye' kié ta̱
ikköché ye' a̱ tö duladula i' tsú̱mi be' ska'.
Ie' wa̱ ilè tso' yënoie be' a̱.
19 Eta̱ comandante tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱
ta̱ itsé̱mi bánet. Ee̱ ie' a̱ ichakéitö:
—¿Ì cheke be' tö ye' a̱?
20 Ie' tö iché ia̱:
—Judiowak ka̱wö métke ñì a̱ be' a̱
ichök tö bulepa Pablo tsú̱mi wé̱ ju-
diowak wökirpa e̱' dapa'u̱ke ee̱. Ie'pa
e̱' öke tö Pablo ttè kiane shu̱lè bua'ie
ie'pa ki̱. 21 Erë ie'pa ttè kë̀ klö'wa̱r. Ju-
diowak wëpa döka̱ dabom tkëyök (40)

ki̱ta̱, e'pa tso' blëule Pablo panuk. Ie'pa
kablë' Skëköl a̱ ttè i' wa: "Kȅ sa' chkȍpa,
kȅ sa' di' yȍpa dȍ mik sa' tö Pablo ttèwa̱
eta̱." Ie'pa tso'tke, i̱ma be' icheke, e' ȅ
panuk.
22 Eta̱ comandante tö ipatkémine ta̱
iché ia̱: "Kȅ yi a̱ ichar tö e' ché be' tö ye'
a̱."

Pablo patkémi Judea wökir kiè Félix e' ska'

23 Eta̱ comandante tö iki̱mukwakpa
kié böl ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "Ñippök-
wakpa mi'ke klȍ wa esepa klö'ú̱ döka̱
cien böyök (200). Ñies ñippökwakpa
mi'ke kabaio ki̱ esepa shtṍ döka̱ dabom
kuryök (70). Ñies ñippökwakpa wa̱ kët
mi'ke esepa klö'ú̱ döka̱ cien böyök (200).
Ka̱tuine de su̱li̱tu (9:00 pm) eta̱ e'pa
ko̱s dapa'ú̱ a̱s imi'rak Cesarea." 24 Ñies
ichéitö: "Kabaio yulṍ Pablo tso̱mi. It-
sú̱mi kkö'nú buaë dȍmi s'wökir Félix
ska'." 25 Ie'pa ta̱ comandante tö yëkkuö
patkémi mè Félix a̱. Ikitule yëkkuö ki̱ e'
tö iché i' es:

26 "A Félix, s'wökir kibi. Ye' dör
Claudio Lisias. Yëkkuö i' shtéyö
be' a̱. Be' shke̱'wé̱yö. 27 Judiowak
wökirpa tö wëm i' klöo̱'wa̱ iminerak
ittökwa̱. Erë mik ye' wa̱ ijche̱newa̱
tö ie' dör romawak, eta̱ ye' mía̱ ye'
ñippökwakpa ta̱ ta̱ itsa̱tkée sa' tö.
28 Ye' ki̱ ikiane jche̱nukwa̱ tö ì ki̱
ie'pa tö ikkateke. E' kue̱ki̱ itsé̱miyö
judiowak wökirpa wörki̱. 29 Ie'pa tö
ikkaté ie'pa ttè dalöiëno kitule, ese
ki̱. Erë kȅ ye' wa̱ ì sulu ku̱ne ie'
ki̱ ittowa̱ie ö iwötoie s'wöto wé a̱.
30 Erë ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö judiowak
we̱lepa ka̱wö mé ñì a̱ ittowa̱ie, e'
kue̱ki̱ ye' tö ipatkébitu̱ be' a̱. Ñies
ye' tö ichétke ikkatökwakpa a̱ tö ì ki̱
ie'pa é̱na ikkatak, e' chṍ be' wösha̱ë."

31 Eta̱ ñippökwakpa wa̱ Pablo mítse̱r
nañewe we̱s ie'pa a̱ iké̱wö mène es. Ie'pa
demi ká̱ kiè Antípatris e̱e̱. 32 Bule es
ta̱ ñippökwakpa dami klȍ wa, e' ëltëpa
bite̱a̱ne ñippökwakpa wé a̱. Eta̱ iëltëpa
dami kabaio ki̱, e'pa wa̱ Pablo mítse̱r.
33 Mik ie'pa demirak Cesarea e̱e̱, eta̱ ie'pa
tö yëkkuö mé iwökir kibi a̱. Ñies Pablo
méitörak ia̱. 34 Iwökir kibi tö yëkkuö sué̱
o̱ne eta̱ ie' tö Pablo a̱ ichaké: "¿Wé̱ be'
datse̱?" Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö idatse̱
Cilicia, 35 eta̱ iché ia̱:

—Mik be' kkatökwakpa debitu̱ eta̱ be'
ttè ttseraëyö.

Eta̱ ie' tö Pablo wötökwa̱ patké s'wöto
wé tso' u bërie yö' blu' Herodes tö ká̱ e'
wökirpa a̱ e' a̱. Ee̱ iwötéwa̱rakitö.

Pablo e̱' tsa̱tké Félix wörki̱

24 Ká̱ de ske̱l eta̱ sacerdote kibi
kiè Ananías, e' demi Cesarea
judiowak kue̱blupa we̱lepa ta̱ Pablo
kkatök. Ñies wëm eköl kiè Tértulo, e'
de ie'pa wa̱ ie'pa ttekölie Pablo kkatök
Félix a̱. 2 Mik Pablo debitu̱ eta̱ Tértulo tö
ikkatémi. Ie' tö Félix a̱ iché:

A këkëpa s'wökir kibi, be' ttè diki̱a̱
ká̱ tai̱ë sa' se̱rke bȅrë ñita̱. Be' e̱rbikȍ
buaë, e' wa be' tö sa' wakpa ki̱mé tai̱ë. E'
kue̱ki̱ sa' tö wëstela chè be' a̱. 3 A Félix,
këkëpa tai̱ë, be' tö sa' ki̱meke tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ke̱kraë ká̱ ulitane ki̱ sa' tö wëstela
chè tai̱ë be' a̱. 4 Kȅ ye' é̱na be' ka̱wö
chöwa̱k tai̱ë, erë be' we'ikèyö, sa' ttȍ ttsṍ
bërbër ȅ e̱r bua' wa. 5 Sa' wa̱ ijche̱newa̱
tö wëm i' dör pë' suluë. Ie' shköke ká̱
wa'ñe judiowak shu̱tiu̱k ñì ki̱ a̱s iñi bla-
batsȍlor. Ie' dör Jesús Nazaret wak e'
klépa eruleë e' wökir eköl. 6–7 Ñies ie' é̱na
Skëköl wé ia'wa̱kka̱ ñáie. E' kue̱ki̱ sa' tö
iklö'wé̱wa̱.¶ 8 Be' wák a̱ ie' chakirmi, es
be' wa̱ ijche̱rmi tö ì ki̱ sa' tö ikkateke, e'
dör moki̱ë.

¶**24:6-7** Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë we̱lepa tö ttè i' kí̱ méka̱ ttè i' wa: *Sa' ki̱ ikiane shu̱lè we̱s sa' ttè dalöiëno tö ichè es. 7 Erë shkëkipa wökir kibi kiè Lisias, e' debitu̱ ta̱ iyéttsa̱ sa' ulà a̱ kësik wa. 8 Ie' tö sa' a̱ iché tö Pablo kkatökwakpa ka̱wöta̱ ikkatök be' wörki̱.*

9 Judiowak tso' ee̱, e'pa ulitane tö
Pablo kkateke ñittsëë. 10 Eta̱ Félix tö ie'
a̱ ka̱wö mé ttoie ta̱ ie' tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö ká̱ ia̱ia̱ë be' dör ká̱ i'
wakpa ttè shu̱lökwak. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne
buaë e̱' tsa̱tkök be' wörki̱. 11 Be' wák wa̱
ijche̱rmi tö ye' dë'röka̱ Jerusalén Skëköl
dalöiök, e' ki̱ ká̱ detke dabom eyök ki̱
böt (12). 12 Ie'pa kë̀ wa̱ ye' ku̱ne yi ta̱ ñì
chök. Ie'pa kë̀ wa̱ ye' su̱ne pë' shu̱tiu̱kka̱
Skëköl wé a̱, ñies judiowak ñì dapa'wo̱
wé male̱pa a̱, ñies Jerusalén ko̱s a̱. 13 Ì
ko̱s ki̱ ie'pa tö ye' kkateke, e' kë̀ yërpa
ie'pa a̱ yësyësë be' a̱. 14 Erë ye' tö be' a̱
ichè tö Jesús dör ñala̱ chökle, e' tté wa
ye' tso' sa' yḗpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa Këköl
dalöiök. Ie'pa tö ichè tö ttè e' kë̀ dör
buaë. Erë ñies ì ko̱s kita̱tbak yëkkuö ki̱
Moisés ena Skëköl ttekölpa tö, e' klö'wé̱
ye' tö. 15 Ñies ye' e̱rblöke Skëköl mik we̱s
ie'pa es tö se' yësyësë ena se' suluë duowa̱
e' shke̱rdaka̱ne. 16 E' kue̱ki̱ ke̱kraë ye' e̱'
chöke se̱nuk buaë Skëköl wöa̱ ena suli-
tane wöa̱ a̱s kë̀ ye' e̱r tö ye' kkatò ì ki̱.
17 "Ye' mìne se̱né duas tai̱ë kë̀ dë'ia̱ íe̱,
e' ukuöki̱ ta̱ ye' dene íe̱ ye' wakpa shu̱a̱
inuköl kakmuk s'sia̱rëpa a̱. Ñies ye' dene
íyi muk Skëköl a̱ idalöioie. 18 E' kanéu̱k
ye' tso' Skëköl wé a̱ e' dalewa ye' sué̱
ie'pa tö. Ye' e̱' batse'wé̱tke we̱s sa' ttè ki-
tule tö ichè es. Ee̱ pë' kë̀ ku̱' tai̱ë. Kë̀ yi
shu̱ti̱neka̱. 19 Erë judiowak we̱lepa datse̱
Asia, e'pa tso' ee̱. E'pa é̱na ye' kkatak ilè
ki̱, e' ta̱ warma ie'pa ka̱wöta̱ shkökrö íe̱
ye' kkatök. 20 Ie'pa kë̀ shkakrö, e' ta̱ a̱s íe̱
itso'rak e'pa tö ichò tö ì sulu kué̱ ie'pa
tö ye' ki̱ mik ye' dë' e̱' tsa̱tkök judiowak
wökirpa wörki̱ eta̱. 21 Erë mik ye' bak
ie'pa wörki̱, eta̱ ttè i' è yë' ye' tö a̱neule:
'S'duowa̱ e' shke̱rka̱ne e' klö'wé̱yö, e' ki̱ a'
tso' ye' kkatök i̱'ñe.'"
22 Jesús dör ñala̱ chökle e' ttè jche̱rtke
buaë Félix wa̱. E' kue̱ki̱ mik ì ché Pablo
tö, e' ttséitö ta̱ ie' kë̀ ki̱ ttè i' kianeia̱ ttsè.
Ie' iché ie'pa a̱:
—Mik comandante kiè Lisias, e' de, e'
wa ye' tö a' ttè shu̱lè.
23 Eta̱ Félix tö capitán eköl ké Pablo
wötökwa̱ne s'wöto wé a̱, erë ichéitö ia̱:
—Ikkö'nú e̱r bua' wa we̱s kë̀ s'wötëule
es. Ka̱wö mú ie' a̱ a̱s iyamipa bitu̱ ikané
u̱k.
24 Bökki̱ es ta̱ Félix debitu̱ne ilaköl kiè
Drusila e' ta̱. E' dör judiowak. Félix tö
Pablo tsu̱k patké. Pablo tö s'ka̱wöta̱ e̱r-
blök Jesucristo è mik e' wà paké Félix a̱.
E' ttsök ie' tso'. 25 Erë mik Pablo tö se̱ne
yësyësë ena e̱' kkö'nè se̱ne sulu yöki̱ ena
s'shu̱lir aishkuö ta̱ e' wà paké, eta̱ e' tö
Félix tkiwé̱wa̱. Ie' tö iché Pablo a̱:
—Be' yúne. Mik ye' ka̱wö ku̱ne e' wa
ye' tö be' kiène.
26 Ñies Félix tö ipaneke tö Pablo mú
tö inuköl watkè ia̱ iomine bër, e' kue̱ki̱
ie' tö Pablo kiekerö ke̱kraë ttök ie' ta̱.
27 Es itka dò duas bök. E' ukuöki̱ ta̱ Félix
kë̀ kaneblòia̱ s'wökirie. Ie' skéie wëm kiè
Porcio Festo, e' de s'wökirie. Félix a̱ta̱k
buaë judiowak ta̱, e' kue̱ki̱ Pablo méa̱titö
wötëule s'wöto wé a̱.

Pablo e̱' tsa̱tké Festo wörki̱

25 Festo demi Cesarea kaneblök
s'wökirie e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ imía̱
Jerusalén. 2 Ee̱ ta̱ sacerdotepa wökirpa
ena judiowak wëpa kibipa, e'pa tö Pablo
kkaté Festo a̱. 3 Ie'pa tö ikié ie' a̱: "Sa'
ki̱mú e̱r bua' wa. Ka̱wö mú Pablo tso̱bitu̱
íe̱ Jerusalén." E' dör Pablo ttowa̱ ñala̱ ki̱.
4 Erë Festo tö iiu̱té:
—Pablo tso' Cesarea wötëulewa̱ s'wöto
wé a̱. Ee̱ ye' mi'ke kukuie. 5 Ì sulu
wamblé ie' tö, e' ta̱ a̱s a' wökirpa mi' ye'
ta̱ Cesarea ie' kkatök ee̱.
6 Festo se̱né Jerusalén ká̱ pàköl (8) ká̱
dabom (10) e' ulatök ta̱ imía̱ne Cesarea.
E' bule es ta̱ ie' e̱' tkéka̱ ikula' ki̱ ttè shu̱lo
wé a̱. Eta̱ Pablo tsu̱k patkéitö shu̱lè. 7 Mik
Pablo dewa̱, eta̱ judiowak datse̱ Festo ta̱
Jerusalén, e'pa dewa̱ ie' o̱'mik ta̱ ikkaté
íyi suluë tai̱ë ese ki̱. Erë ie'pa kë̀ a̱ iwök-

lönuk yës tö e' dör moki̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱
Pablo tté e̱' tsa̱tkoie. Ie' tö iché ia̱:
—Ye' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne yës ju-
diowak ttè dalöiëno ki̱, ñies Skëköl wé
ki̱, ñies Roma wökir kibi e' ta̱. Ekkëpa kë̀
yëule ye' wa̱ suluë.
9 Erë Festo a̱ta̱k buaë judiowak ta̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö Pablo a̱ ichaké:
—¿Be' shkak Jerusalén a̱s ye' tö be'
shu̱lö̀ ee̱?
10 Ie' tö iiu̱té:
—Au. Ye' tso'tke Roma wökir kibi e'
ttè shu̱lo wé a̱. Íe̱ a' ka̱wöta̱ ye' shu̱lök.
Be' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kë̀ wa̱ ì sulu
wamblëule judiowak ta̱. 11 Erë ilè sulu
wambléyö, ese kué̱ a' tö, e' ki̱ ye' ka̱wöta̱
ttèwa̱, e' ta̱ ye' ttö́wa̱. Erë ì ko̱s ki̱ ie'pa tö
ye' kkateke, e' kë̀ yëne, e' ta̱ kë̀ yi ka̱wö-
ta̱ ye' muktsa̱ ie'pa ulà a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö
ikié tö Roma wökir kibi a̱s e' wák tö ye'
shu̱lö̀§
12 Eta̱ Festo tté ipattökwakpa ta̱ eta̱
ichéitö Pablo a̱:
—Buaë be' ikiétke tö Roma wökir kibi
tö be' shu̱lö̀. E' kue̱ki̱ ye' tö be' patkekemi
Roma a̱s ie' be' shu̱lö̀.

Festo tö Pablo tté paké blu' Agripa a̱

13 Ká̱ tka we̱kkë alè e' ukuöki̱ ta̱ blu'
kiè Agripa e' demi Cesarea ikutà kiè
Berenice e' ta̱ Festo tkëneka̱ ká̱ wökirie
e' ké̱wö tkö'u̱k. 14 Ie'pa e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë. E'
dalewa Festo tö ì tköke Pablo ta̱ e' paké
blu' Agripa a̱: Ie' tö iché ia̱:
—Íe̱ wëm tso' eköl mé̱a̱t Félix tö
wötëule s'wöto wé a̱. 15 Mik ye' bak
Jerusalén, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa, e'pa debitu̱ wëm
e' kkatök ye' a̱. Ye' a̱ ikiérakitö a̱s ye'
iwömùttsa̱ ttèwa̱. 16 Ye' tö ie'pa iu̱té tö
romawak wökirpa kë̀ yi tteta̱'wa̱, ka̱m
ie̱' tsa̱tkö̀ ikkatökwakpa ta̱ ñì wösha̱ë e'
yöki̱. 17 E' kue̱ki̱ mik ie'pa debitu̱ íe̱, eta̱
kë̀ ye' ka̱wö chöo̱ne. E' bule es ta̱ ye' e̱'
tkéka̱ ye' kula' ki̱ ttè shu̱lo wé a̱ ta̱ wëm
e' tsu̱k patkéyö. 18 Erë mik ikkatökwakpa
debitu̱, eta̱ ie'pa kë̀ wa̱ ikkatëne íyi sulu
ki̱ we̱s ye' ibikeits es. 19 Ie'pa tö ikkaté
we̱s ie'pa Skëköl dalöieke ese ki̱. Ñies
wëm köte̱wa̱ kiè Jesús, e' ché Pablo tö tö
itso' ttsë'ka, ese ë̀ ki̱ ie'pa tö ikkaté. 20 Ye'
kë̀ wa̱ ijche̱r we̱s yö ttè e' wè̱, e' kue̱ki̱ ye'
tö Pablo a̱ ichaké: “¿Be' shkak Jerusalén
a̱s ee̱ be' shu̱lir ttè i' ki̱?” 21 Erë ie' ikié tö
a̱s se' wökir kibi tö ishu̱lö̀. E' kue̱ki̱ ye' tö
iké̱wö mé tö a̱s itkër wötëule dö̀ mik ye'
tö ipatkekemi eta̱.
22 Eta̱ Agripa tö iché Festo a̱:
—Ye' é̱na wëm e' ttö̀ ttsak ñies.
Ta̱ Festo tö iiu̱té:
—Bule bö ittseraë.
23 Bule es ta̱ Agripa ena Berenice, e'pa
debitu̱, tkawa̱ u a̱ shkörami we̱s këkë
tai̱ë es. Ñippökwakpa wökirpa ena ká̱ e'
këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë, esepa debitu̱ ie'pa
ta̱ ñies. Eta̱ Festo tö Pablo tsu̱k patké 24 ta̱
ichéitö:
—A blu' Agripa ena këkëpa ulitane tso'
íe̱ se' ta̱, íe̱ wëm dur eköl kiè Pablo. Ju-
diowak ko̱s tö ie' kkateke ye' a̱ Jerusalén
ñies íe̱ Cesarea. Ie'pa kë̀ shtrirta̱'wa̱ ye'
a̱ ikiök a̱neule tö iké̱wö múttsa̱ ttèwa̱.
25 Erë ye' a̱ ta̱ ie' kë̀ wa̱ ì wamblëne ì ki̱ yö
ittökwa̱ ipatkèmi. Erë ie' wák tö ikié a̱s
Roma wökir kibi tö ishu̱lö̀. E' kue̱ki̱ ye' tö
ibikeitsbak patkèmi ee̱. 26 Erë kë̀ ì ku̱ne
ye' wa̱ shtèmi yëkkuö ki̱ mèmi s'wökir
kibi a̱ ikkatoie. A Agripa, e' kue̱ki̱ ye' wa̱
idebitu̱ a' wörki̱, bua'ie be' wörki̱, a̱s be'
ichakö̀. I̱ma be' ichè, e' ukuöki̱ ta̱ iyëkkuö
shtèmiyö. 27 ¿We̱s ye' tö yi patkemimi
shu̱lè kë̀ wayëule tö ì ki̱ ikkatërke?

Pablo e̱' tsa̱tké blu' Agripa wörki̱

26 E' ukuöki̱ ta̱ Agripa tö Pablo a̱
iché:

§**25:11** Pablo dör romawak e' kue̱ki̱ ie' a̱ ka̱wö ta̱' ikiök Roma wökir kibi a̱ tö e' tö ishu̱lö̀. Roma wökirpa tsitsir kë̀ a̱ iwöklönuk.

—Be' ttö́ e̱' tsa̱tkoie.
Eta̱ Pablo ulà kéka̱ ta̱ ittémitke i' es:
2–3 “A blu' tai̱ë Agripa. Se' judiowak se̱r,
e' jche̱r buaë be' wa̱. Ñies ttè i' ki̱ sa' ñì
chöke, e' jche̱r buaë be' wa̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ ye' ttsë'ne buaë e̱' tsa̱tkök be' wörki̱ ì
ko̱s ki̱ judiowak tö ye' kkateke, e' yöki̱.
Es ikiéyö be' a̱ tö ye' ttö̀ ttsö́ e̱naë.
4 “Se' wakpa ko̱s wa̱ ijche̱r buaë tö we̱s
ye' se̱r ye' ka̱ska' ena Jerusalén mik ye'
bak duladula eta̱. 5 Ñies ie'pa wa̱ ijche̱r
buaë tö ke̱kraë ye' dör fariseowak. Ese
wakpa e̱' tiu̱ke Skëköl ttè diki̱a̱ yësyësë
se' wakpa male̱pa tsata̱. Ie'pa ki̱ ikiane,
e' ta̱ ie'pa tö ichèmi tö moki̱ ye' dör
fariseowak. 6 Skëköl kablë' se' yḗpa bak
ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ tö s'duowa̱ e' shke̱r-
daka̱ne, e' wà panekeyö moki̱, e' ki̱ ie'pa
tso' ye' kkatök i̱'ñe ta̱. 7 Se' dör Israel
aleripa e' ditséwöpa döka̱ dabom eyök
ki̱ böl (12), e'pa tö iwà paneke ñies e̱r
moki̱ wa. E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl dalöiè
e' wakanewe̱kerakitö ñië nañeë ke̱kraë.
A blu' Agripa, s'duowa̱ shke̱rdaka̱ne, e'
panekeyö we̱s se' wakpa male̱pa es, e' ta̱
¿ì ki̱ ie'pa tso' ye' kkatök? 8 ¿Ì kue̱ki̱ a'
ibikeitseke tö s'duowa̱ e' kḕ shke̱nukka̱ne
Skëköl a̱?
9 “Ye' wák bak ibikeitsök tö ye' ka̱wö-
ta̱ ì ko̱s o̱r ye' a̱ e' u̱k Jesús Nazaret wak
e' tté wöklö'wo̱ie. 10 Es ye' tö iwamblë'
Jerusalén. Sacerdotepa wökirpa tö ye'
a̱ ka̱wö me' iwambloie. S'batse'rpa tai̱ë
wötë'wa̱ ye' tö s'wöto wé a̱. Kḕ dör e' ḕ,
ñies mik ie'pa ttekerakitö, eta̱ ye' a̱ ta̱
e' dör buaë. 11 Tai̱ë ie'pa we'ikyö se' ñì
dapa'wo̱ wé ulitane a̱ ie'pa koie ie'pa e̱r-
blö̀ Jesús mik e' olo'yök. Ye' kësik blë'
ie'pa ki̱ tai̱ë. Ye' tö ie'pa töte̱'rö tkörö ká̱
bár ki̱ we'ikè.
12 “Sacerdotepa wökirpa tö ye' a̱ ka̱wö
me' ena ye' patkë' ese wamblök Dam-
asco, e' wakanéu̱k ye' mirwa̱. 13 Erë, a
blu', ñala̱ ki̱ dibata a̱ ta̱ ká̱ jaì a̱ ye' tö ì suḗ̱
bö'wöie e' tkö̀ka̱ diwö olo tsata̱. Bö'wö
e' olo bune ye' pamik ena imirwa̱rak ye'
ta̱ e'pa pamik ñies. 14 Sa' ko̱s a̱nere i̱ski̱
ta̱ ittò ttséyö e' tö iché ña hebreoie: ‘A
Saulo, a Saulo, ¿iö́k be' ye' we'ikeke? Ì
sulu wamblekebö ye' ki̱ e' wa be' wák
e̱' mukettsa̱ we'ikè we̱s iyiwak kḕ shkak
ppèsö kal wa es.’ 15 Ye' tö ie' a̱ ichaké: ‘A
Skëkëpa, ¿be' dör yi?’ Ie' ye' iu̱té: ‘Ye' dör
Jesús, e' we'ikekebö. 16 Erë be' e̱' duö́ka̱.
Ye' e̱' kkaché be' a̱ be' patkoie kaneblök
ye' a̱. Ì ko̱s suḗbö i̱'ñe ena ì ko̱s kkacher-
aëyö be' a̱, e' pakerabö sulitane a̱. 17 Ye'
tö be' patkeraë be' yamipa a̱ ena pë' kḕ
dör judiowak esepa a̱. Ye' tö be' tsa̱tkeraë
ie'pa ulà a̱. 18 Ye' tö be' patkeraë ie'pa
wöa̱ ká̱ ñi'u̱k a̱s ishkòrak Skëköl ta̱ ká̱ ñí
a̱, kḕ ku̱'ia̱ klöulewa̱ stui a̱ Satanás ulà
a̱; ñies a̱s inuì̱ olo'yardak iki̱ a̱s idörak
Skëköl icha batse'r e'pa kí̱ie ie̱rblérak ye'
mik e' wa.’
19 “A blu' Agripa, ì yëne ña ká̱ jaì a̱
e' wawḗ̱yö. 20 Jesús tté buaë tsá̱ pakéyö
Damasco wakpa a̱, e' ukuöki̱ ta̱ yö ipaké
Jerusalén wakpa a̱ ñies ká̱ malḕ̱ tso'
Judea e' ko̱s wakpa a̱. Ñies ipakéyö pë'
kḕ dör judiowak esepa a̱. Ye' tö ie'pa ko̱s
patté: “A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱. A' se̱nú
buaë yësyësë ikkachoie tö moki̱ a' e̱r
mane'wḗ̱tke ie' a̱.” 21 E' kue̱ki̱ se' yamipa
judiowak e'pa tö ye' klöo̱'wa̱ Skëköl wé
a̱ ttèwa̱. 22 Erë dò ikkë ta̱ Skëköl tö ye'
ki̱mé, e' kue̱ki̱ ye' tso'ia̱ ie' tté pakök suli-
tane a̱, s'dalöiërta̱' tai̱ë esepa a̱, ñies se'
ësepa a̱. Ì yë'a̱tbak Skëköl ttekölpa ena
Moisés, e'pa tö tö itköraë, e' ḕ pakekeyö.
Kḕ ye' wa̱ ttè kua̱'ki̱ pakane. 23 Ie'pa tö
iyë'a̱t tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e' ka̱wöta̱ ttèwa̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' shke̱r-
daka̱ne ke̱weie sulitane yöki̱, ta̱ s'tsa̱tko
tté pakeraëitö judiowak a̱ ena ká̱ ulitane
wakpa a̱. Ttè e' dör we̱s bö'wö es se' e̱r
ñi'wo̱ie.”

Pablo tö Agripa shke̱ñé e̱rblök Jesús mik

24 Es Pablo e̱' tsa̱tköke e' shu̱a̱ Festo tö
iché ie' a̱ a̱neule:

—¡A Pablo, be' a̱li̱neka̱! Be' e̱' yué
yëkkuö wa tai̱ë, e' tö be' a̱li̱wé̱ka̱.
25 Erë ie' iiu̱té:
—A këkëpa Festo. Ye' kë̀ a̱li̱neka̱. Ì
chéyö e' kë̀ dör a̱li̱pa ttè, e' dör ttè moki̱.
26 Se̱ blu' Agripa tkër. Ie' wa̱ ttè ikkë
su̱ule buaë. E' kue̱ki̱ kë̀ ye' tkine ttök ie'
wörki̱. Íyi ikkë ko̱s kë̀ wamblëne blëule-
wa̱. E' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö ie' wa̱ íyi
ikkë jche̱r buaë. 27 A blu' tai̱ë Agripa, ye'
wa̱ ijche̱r buaë tö be' tö ì yë'a̱tbak Skëköl
ttekölpa tö, e' klö'wé̱.
28 Agripa tö iiu̱té:
—Kë̀ be' ibikeitsök tö be' ye' kèmi e̱'
mane'u̱k Cristo kléie i' ta̱.
29 Pablo tö iché:
—I' ta̱ ö i' ukuöki̱ ta̱, erë Skëköl mú ki̱
ikiar tö be' ena a' ko̱s tso' i̱'ñe ye' ttö̀ ttsök,
e'pa mú dör we̱s ye' es, erë kë̀ moulewa̱
tabechka kicha wa we̱s ye' es.
30–31 Eta̱ blu' ena s'wökir kibi ena
Berenice ena ko̱s itulur ee̱, e'pa ulitane
e̱' kéka̱ míyal bánet ttök ñita̱ Pablo tté
ki̱. Ie'pa tö iché ñì a̱:
—Wëm i' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne ì ki̱
ittèwa̱sö, warma kë̀ ie' ka̱wöta̱ wötèwa̱.
32 Eta̱ Agripa tö iché Festo a̱:
—Wëm i' kë̀ tö ichö́pa: ‘ye' patkö́mi
Roma wökir kibi a̱ shu̱lè’, e̱'ma sö
ièmimi.

Pablo patkémirakitö Roma

27 Mik ie'pa tö ibikeitsétke tö sa'
patkekemi Italia, eta̱ Pablo ena
pë' skà tso' wötëule, e'pa mérakitö wëm
eköl kiè Julio e' ulà a̱. Wëm e' dör ñip-
pökwakpa eruleë kiè Emperador Icha, e'
capitán. 2 Eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Kanò e'
datse̱ ká̱ kiè Adramitio ee̱ michoë Asia
wé̱ kanò irirke dayë kkömik ese a̱. Wëm
kiè Aristarco, e' tso'ñak sa' ta̱ ñies. Ie' dat-
se̱ Tesalónica a̱te̱ Macedonia ee̱. 3 Bule
es ta̱ sa' demi Sidón. Julio tö Pablo sué̱
e̱r bua' wa. Ie' tö iémi s'yamipa se̱rke ee̱,
e'pa pakök a̱s ì kiane ie' ki̱ e' mù ie'pa
tö ie' a̱. 4 Sa' e̱' yéttsa̱ Sidón mir wöwí̱,
erë siwa̱' bitsi̱rke darërëë wöiá̱. E' kue̱ki̱
sa' míyal dayë nane kiè Chipre e' kke̱ wé̱
siwa̱' kë̀ bitsi̱rku̱' tai̱ë e' ëka̱. 5 Sa' tkami
Cilicia ena Panfilia demi Mira a̱te̱ Licia
ee̱.
6 Eta̱ ee̱ capitán tö kanò datse̱ Alejan-
dría, e' kué̱ etö. E' mi'ke Italia. Ee̱ sa' e̱'
mane'wé̱ kanò e' ëtö a̱ ta̱ sa' míyal. 7 Si-
wa̱' kue̱ki̱ sa' mirwa̱ kanò ki̱ e̱naë, kanè
tai̱ë wa. Ká̱ böt ö ká̱ mañat alè eta̱ sa'
demi ká̱ kiè Cnido wöshi̱aë. Siwa̱' bit-
si̱rkeia̱ sa' kke̱, e' kue̱ki̱ sa' tkami Salmona
wöshi̱aë ta̱ sa' tkami dayë nane kiè Creta
e' wi̱she̱t. 8 Sa' mí kanò ki̱ dayë kkö̀ ë̀ wa
kanè tai̱ë wa. Eta̱ sa' demi ká̱ kiè Buenos
Puertos (kiè e' wà kiane chè wé̱ kanò
irirke buaë), e' a̱te̱ tsi̱net ká̱ kiè Lasea ee̱.
9 Sa' ki̱ ka̱wö chó tai̱ë ta̱ yuëdiö de-
wa̱tke. E' ké̱ska' ta̱ kë̀ se' a̱ shkanukia̱
dayë ki̱ dö' ì sulu tkö̀ s'ta̱. E' kue̱ki̱ Pablo
tö ipattérak:
10 —A këkëpa, yö isué̱ tö se' mirwa̱ i'
eta̱ ì sulu tkö̀mi. Kanò i' ena dalì i', e'
weirwami, ñies dö' se' wákpa duö̀lur.
11 Erë capitán kë̀ wa̱ Pablo ttö̀ iu̱tëne.
Ie' tö kanò wák ena kanò ñakökwakpa
wökir, e'pa ttö̀ iu̱té. 12 Wé̱ ie'pa kanò
irine e' kë̀ dör buaë yuëdiö tkö'wo̱ie. E'
kue̱ki̱ kanò wakpa kibiiepa tö ibikeitseke
tö se' mú dö̀mi Fenice yuëdiö tkö'u̱k ee̱, e'
dör bua'ie. Ká̱ e' a̱te̱ dayë nane kiè Creta
ee̱. Ee̱ dayë a̱te̱ noroeste ena sudoeste.

Siwa̱' bitsi̱rke tai̱ë dayë ki̱

13 Eta̱ siwa̱' datse̱ sur kke̱, e' bitsi̱ne-
mitke bërëbërë. Ie'pa tö ibikeitsè tö se'
tkömimi, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyal
Creta dayë kkö̀ ë̀ mik kanò ki̱. 14 E'
ukuöki̱ bet ta̱ sërkë bitsi̱neka̱ tai̱ë dat-
se̱ nordeste kke̱, e' tërke kanò mik. 15 E'
tö kanò u̱yémi. Sa' kë̀ a̱ kanò wök-
löneia̱ siwa̱' kke̱. E' kue̱ki̱ sa' tö iémi
a̱s siwa̱' wa̱ imítse̱r sa' ta̱. 16 Sa' tkami
dayë nane tsitsir kiè Cauda, e' tsi̱kka,
wé̱ kë̀ siwa̱' bitsi̱rku̱' darërë shu̱te̱ ee̱.
Sa' kaneblé darërëë, e' wa sa' tö kanóla

tso' s'tsa̱tkoie e' mué̱wa̱ buaë a̱s kȅ imi'a̱
dayë a̱. 17 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö kanò
kibi ëtö kí̱ payuéwa̱ buaë ttsa' wa. Ie'pa
suane dö' kanò tkërka̱ ttsa̱'wö tso' tai̱ë kiè
Sirte, e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö datsi' ukuö
tso' kanò shköwo̱ie, e' iéwa̱ dayë a̱ kanò
wöklö'wo̱ie a̱s imi' e̱naë. Ta̱ ie'pa tö iémi
a̱s siwa̱' wa̱ imi'. 18 Bule es ta̱ siwa̱' bit-
si̱rkeia̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö dalì damirak
iwa̱ kanò a̱, e' tuléttsa̱mi dayë a̱. 19 Böiki
es ta̱ ie'pa tö íyi tai̱ë tso' kanò shköwo̱ie,
e' kibiie tuléttsa̱ dayë a̱ iwákpa ulà wa.
20 Ká̱ tka tai̱ë eta̱ diwö kȅ wëneia̱ bëkwö
kȅ wëneia̱. Sërkë tai̱ë tërkeia̱ sa' ki̱. E'
kue̱ki̱ sa' tö ibikeitsé tö sa' duölurdaë, kȅ
sa' tsa̱tkërpaia̱.
21 Sa' tka ká̱ tai̱ë kȅ chkaule. E' kue̱ki̱
Pablo e̱' kéka̱ ie'pa tso' ko̱s e' shu̱a̱ ta̱
ichéitö:
—A këkëpa, a' tö ye' ttȍ ttső̋pa, e̱'ma
kȅ se' e̱' yënettsa̱ Creta ena ì sulu tka
se' ta̱, e' kȅ bak se' ta̱. Ñies kȅ se' íyi
weinewa. 22 Erë i̱'ñe ta̱ a' e̱r kuú̱. Kȅ yi
duȍpawa̱. Erë kanò ȅ weirwami. 23 E̱nia̱
nañewe Skëköl dör ye' blú dalöieke ye'
tö, e' tö ibiyöchökwak patké ye' ska', 24 e'
tö ye' a̱ iché: ‘A Pablo, kȅ be' suanukia̱.
Be' ka̱wöta̱ shkökrö Roma wökir kibi e'
ska'. Skëköl e̱r buaë ché be' a̱. E' kue̱ki̱
pë' ko̱s tso' be' ta̱ kanò a̱, e'pa tsa̱tker-
aëitö.’ 25 A këkëpa, e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱. Ye'
e̱rblöke Skëköl mik. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö
ì ko̱s tköraë we̱s Skëköl biyöchökwak tö
ye' a̱ iché es. 26 Erë siwa̱' tö se' patkeraë
dȍ ká̱ we̱le dayë kkömik.
27 Dayë kiè Adriático e' ki̱ sa' dami si-
wa̱' wa̱ wi̱'kë io̱'kë. E' ki̱ ká̱ de domingo
bötö e' nañewe ká̱ sha̱böts eta̱ kanò
ñakökwakpa éna ia̱ne tö sa' döketke ká̱
sí ki̱. 28 Ie'pa tö dayë shu̱ ma'wé̱ tö we̱kkë
idir döttsa̱ i̱ski̱ ta̱ ide metro döka̱ dabom
mañayök ki̱ teröl (36). E' ukuöki̱ ta̱ wi̱'kie
iskà ma'wé̱nerakitö ta̱ ide metro dabom
böyök ki̱ kul (27). 29 Ie'pa suane dö' ák
tso' blubluë ese mik kanò tër, e' kue̱ki̱
tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie e' émirak-
itö tkël kanò ñakka dayë shu̱a̱. Ta̱ ik-
iérakitö Skëköl a̱ tö sa' ki̱mú ká̱ ñirke
e' dalewa. 30 Erë kanò ñakökwakpa tö
ibikeitsé: se' tkȍyalmi a̱s se' e̱' tsa̱tkȍ.
E' kue̱ki̱ ie'pa tö kanóla éwami dayë a̱.
Ie'pa e̱' é tö ie'pa mí tabechka tso' kanò
wöklö'wo̱ie, e' ökmi kanò wökka dayë
shu̱a̱. 31 Erë ì we̱ke ie'pa tö e' biyő ché
Pablo tö ñippökwakpa a̱ ena capitán a̱.
Ie' tö iché:
—Ie'pa tkayal, e' ta̱ a' kȅ tsa̱tkërpa.
32 Eta̱ ñippökwakpa tö kanóla e' ttsé
télor ta̱ iémirak dayë a̱.
33 Ká̱ ñirketke eta̱ Pablo tö ie'pa uli-
tane a̱ iché:
—Ilè ñú. A' tso' ipanuk tö ì tkȍmi, e' ki̱
domingo de bötö e' dalewa kȅ ì ñane a'
wa̱ yës. 34 A' kéyö ilè ñuk. A' e̱' tsa̱tkak,
e' ta̱ a' ka̱wöta̱ ilè ñuk. Kȅ a' weirpa yës.
35 Pablo tté o̱ne, eta̱ pan klö'wé̱itö et, ta̱
wëstela chéitö Skëköl a̱. Sulitane wörki̱
iblatéitö ta̱ ie' wák tö itsá̱ ñé. 36 Eta̱ e' tö
imale̱pa e̱rkiöwé̱ ta̱ ichkérak ñies. 37 Sa'
döka̱ cien böyök ki̱ dabom kuryök ki̱
teröl (276) se̱raa̱. 38 Ie'pa chké o̱ne ko̱s
ie'pa ki̱ kiane ekkë ta̱ dalì ëyök a̱te̱ e'
tuléttsa̱rakitö dayë a̱ a̱s kanò a̱t öböbla.
Dalì e' dör trigowö.

Kanò jchënane

39 Ká̱ ñine ta̱ kanò ñakökwakpa kȅ
wa̱ dayë kkȍ su̱ule. Erë ie'pa tö isué̱
tö ttsa̱'wö buaë ulat tër kanò ikloka̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö ibikeitsétke tö kanò ma'ȕ̱sö
klèka̱ ee̱. 40 Eta̱ íyi tso' kanò wöklö'wo̱ie,
e' ttsé télor ie'pa tö émi dayë a̱. Eta̱
kaltak tso' kanò ñakoie, e' wöttsélor ie'pa
tö. E' ukuöki̱ ta̱ datsi'kuö skéka̱rakitö
kanò wökka ta̱ idökemitke dayë kkömik.
41 Erë ttsa̱'wö tkërka̱ dayë diki̱a̱, e' ki̱
kanò tkëne kuj. Ta̱ kanò wökka bunewa̱
ttsa̱'wö a̱, kȅ yënettsa̱ia̱. E' dalewa dayë
tërke kanò ñakka e' tö kanò tskélor tai̱ë.
42 Wé̱pa mir klöulewa̱ e'pa kiane ñip-
pökwakpa ki̱ ttèlur a̱s kȅ itköyal ùkule.
43 Erë capitán é̱na Pablo tsa̱tkak, e' kue̱ki̱

ie' kë̀ wa̱ iké̱wö mène ittökulur. Ie' tö iché: “Wé̱pa ukuo, e'pa e̱' ppö́lur ke̱we dayë a̱ a̱s e'pa döttsa̱ ká̱ sí ki̱. 44 A̱s imale̱pa mi' kanò tak ki̱.” Es sa' ulitane dettsa̱ ká̱ sí ki̱ buaë.

Pablo se̱né si' mañat ká̱ kiè Malta ee̱

28 Mik sa' dettsa̱ eta̱ sa' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱ e' kiè Malta. 2 Ká̱ e' wakpa tö sa' kiéwa̱ buaë se̱raa̱. Ka̱se̱ suluë ena ka̱li̱ yërke, e' kue̱ki̱ bö' batsékarakitö tai̱ë ta̱ sa' kiérakitö bö' baiklök. 3 Eta̱ Pablo tö bö' ulatska shté, e' tuleke bö' a̱. E' wöshaë ta̱ tkabë̀ sulusi e̱' yéttsa̱ bö'ba yöki̱, e' tö Pablo kuéwa̱ iulà kkue a̱, kë̀ èwa. 4 Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö tkabë̀ moar Pablo ulà mik, eta̱ ichérakitö ñì a̱: “Wëm i' wa̱ s'kötulewa̱ alè. Erë́ dayë a̱ itsa̱tkëne, erë s'shu̱lökwak tso' ká̱ jaì a̱ e' kë̀ wa̱ ka̱wö mène ia̱ a̱s ise̱r.”

5 Erë Pablo ulà wöppé ta̱ tkabë̀ a̱newa bö' a̱. Kë̀ we̱s Pablo dë'. 6 We̱kkë Pablo iërkeka̱ ö we̱kkë Pablo duömiwa̱ etkëme, e' panuk ie'pa tso' se̱raa̱. Erë ie'pa tö ipané tai̱ë. Mik ie'pa tö isué̱ tö kë̀ ì bak ie' ta̱, eta̱ ie'pa ibikeitséne kua̱'ki̱. Ie'pa tö ichémi tö Pablo dör kököl we̱le.

7 Ee̱ tsi̱net ká̱ tso', e' dör Malta wökir kibi kiè Publio, e' icha. Ie' tö sa' kiéwa̱ ena sa' sué̱ buaë dö̀ ká̱ mañat. 8 Ta̱ Publio yë́, e' duöke duè dalölö wa̱ ena ishu̱tërke tai̱ë. E' ie' teme'r. Eta̱ Pablo mía̱ iweblök ta̱ ie' tö ikié S'yë́ a̱ ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ibua'wé̱neitö. 9 E' ukuöki̱ ta̱ imale̱pa kirirke tso' ká̱ e' a̱, e'pa ko̱s debitu̱ ta̱ ibuanerak ñies. 10 E' kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa tö íyi kakmé sa' a̱ tai̱ë. Mik sa' mitkene kanò ki̱ ta̱ ì ko̱s kiane sa' ki̱ shkoie, e' kakmé ie'pa tö sa' a̱.

Pablo demi Roma

11 Sa' se̱né ká̱ e' a̱ si' mañat ta̱ sa' e̱' iéne kanò iëtö a̱. Ee̱ kanò e' tö yuëdiö tköo̱'. E' datse̱ Alejandría. Kanò e' kiè ie'pa kökölpa dalöiekerakitö dör klö̀ e'pa kiè wa. 12 Sa' míyal kanò e' ki̱ ká̱ kiè Siracusa ee̱. Ee̱ sa' se̱né ká̱ mañat. 13 E' ukuöki̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Regio ee̱. E' bule es ta̱ sa' e̱' yélur Regio a̱. Siwa̱' bitsi̱rke buaë datse̱ sur kke̱, e' wa ká̱ böt ta̱ sa' demi Pozzuoli wé̱ kanò irirke ee̱. 14 Ee̱ sa' tö s'yamipa we̱lepa kué̱. Ie'pa tö sa' ké e̱' tsu̱ka̱t ie'pa ta̱ domingo etö. Bata ekkë ta̱ sa' demi Roma. 15 S'yamipa tso' Roma, e'pa wa̱ ijche̱rtke tö sa' datse̱. E' kue̱ki̱ ie'pa de sa' ñale̱tsu̱k dö̀ wé̱ dalì wé tso' tai̱ë kiekerakitö Apio ee̱. Ñies ie'pa skà de sa' ñale̱tsu̱k ká̱ kiè S'kaporö Wé Mañat ee̱. Mik Pablo tö ie'pa sué̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ ittsë'neka̱ buaë. 16 Mik sa' demi Roma, eta̱ Roma wökirpa tö ie' ké se̱nuk u etkue a̱ ekörla, erë ishkëki méa̱rakitö eköl Pablo kkö'nuk.

Pablo tö Jesús tté paké Roma

17 Pablo demi Roma, e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ie' tö judiowak wökirpa tso' Roma, e'pa kiök patkè. Mik ie'pa e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie' tö iché ia̱rak:

—A yamipa judiowak, kë̀ ye' wa̱ ì sulu wamblëne se' wakpa ki̱. Ñies kë̀ ye' wa̱ ì sulu wamblëne se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa se̱ne e' ki̱. Erë ye' tso' Jerusalén e' me'ttsa̱rakitö Roma wakpa ulà a̱. 18 Roma wakpa tö ye' ichaké i̱ski̱ë, erë kë̀ ie'pa wa̱ ì sulu ku̱ne ye' ki̱ ye' ttowa̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ye' akmi. 19 Erë judiowak kë̀ ki̱ ikiane tö ye' èmi ie'pa tö. E' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ikiök tö ye' patkö́ Roma wökir kibi a̱ a̱s ie' tö ye' shu̱lö̀. Erë ye' kë̀ wa̱ ì ta̱' se' judiowak kkatoie. 20 Ì paneke se' dör Israel aleripa e'pa tö, e' kue̱ki̱ ye' tkër íe̱ moule. Ñies e' kue̱ki̱ ye' tö a' kiök patké a' suo̱ie ena ttoie a' ta̱.

21 Ie'pa tö iché ia̱:

—Judea wakpa kë̀ wa̱ yëkkuö patkëule sa' a̱ be' choie yës. Ñies sa' yamipa datse̱ Judea, e'pa kë̀ wa̱ ì sulu yëule sa' a̱ be' ki̱. 22 Sa' wa̱ ijche̱r tö ttè pa̱'a̱li̱ i' pakè be' tö e' cheke suluë

sulitane tö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ sa' ki̱
ikiane ttsè tö ¿i̱ma be' tö ibikeitseke?
23 Ie'pa tö ka̱wö skà mé ñì a̱ ka̱pakoie.
Mik e' ké̱wö de, eta̱ ie'pa dapaneka̱ tai̱ë
Pablo ska'. Ie' tö ì blúie Skëköl tso' e'
tté paké bla'mi dö̀ tsá̱li̱. Ì kit Moisés ena
Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' wa ie'
tö ie'pa pablé tai̱ë a̱s ie'pa tö iklö'ù̱ tö
Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'. 24 Ie'pa we̱lepa tö ttè paké Pablo tö,
e' klö'wé̱. Erë we̱lepa kë̀ wa̱ iklöo̱ne.
25 Ie'pa kë̀ wa̱ ibikeitse̱ ñikkëë, e' kue̱ki̱
imítkerak erë Pablo tö ttè i' bata ché
ia̱rak:
—Ì yë' Wiköl Batse'r tö a' yë́pa bak ia̱i-
a̱ë, e'pa a̱, itteköl bak kiè Isaías e' wa, e'
dör moki̱. Skëköl tö iché ia̱:
26 'Be' yú ta̱ ichő ká̱ i' wakpa a̱.
A' tö ittseraë je', erë kë̀ a' é̱na iwà a̱nuk.
A' tö iwebleraë je', erë kë̀ a' tö isue̱pa.
27 Es ie'pa dör, ie'pa wökir suluë, e'
kue̱ki̱.
Ie'pa tö ikukuö̀ wötéwa̱ a̱s kë̀ iwattsër.
Ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kë̀ iwawër.
Ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱nak.
Ie'pa kë̀ shkakne ye' ska' a̱s ye' tö
ibua'ù̱ne.'**
Es Isaías tö iyë'a̱t. 28–29 A' wa̱ ijche̱nú tö i'
ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö s'tsa̱tkè e' tté tso'tke
pakè pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱. Ie'pa
e' tö iklö'we̱raë.
30 Pablo e̱' tsé̱a̱t duas bök wa'ñe wé̱ u
patue̱keitö ee̱. Sulitane mi'ke ie' weblök
ta̱ ee̱ ie' tö ikiéwa̱. 31 Ie' tso'ie ì blúie
Skëköl tso' e' tté pakök ena s'wöbla'u̱k
Skëkëpa Jesucristo tté wa. Kë̀ yi wa̱ ie'
wöklöo̱ne. Kë̀ yi wa̱ ie' tsirio̱ne yës.

**28:27 Isaías 6.9-10

Yëkkuö kit Pablo tö Roma wakpa a̱

Romanos

Yi tö yëkkuö i' kit, e' wák kiè Pablo. We̱lepa tö ibikeitsè tö yëkkuö i' kit ie' tö eta̱ ie' wák tso' Corinto. Ie' tö ikit duas dabom ske̱yök ki̱ kul (57) Cristo ku̱ne'bak e' ukuöki̱ ta̱. Ie' ikkeyë' tai̱ë shkökmi Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Roma e'pa pakök. Erë kȅ ie' a̱ ka̱wö ku̱ne shkoie. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit patkèmi ie'pa a̱ a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì o̱' Jesús tö ie'pa dalërmik. Ie'pa kibiiepa kȅ dör Israel aleripa erë Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa e̱' ië'wa̱ ie'pa ta̱. Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa tö ibikeitsè tö ie'pa klöo̱'bak Skëköl tö ke̱weie e' kue̱ki̱ ie'pa dör ibua'ie pë' kȅ dör ie'pa ditséwö esepa tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kȅ ñì sini'ku̱ne.

E' kue̱ki̱ Pablo ki̱ ikiane kkachè ie'pa a̱ yëkkuö i' ki̱ tö sulitane dör ñies ȅ Skëköl wöa̱. Israel aleri ö kȅ idör ileri e' dör ñies ȅme. Ke̱we Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö sulitane tö Skëköl watë'ttsa̱ e' kue̱ki̱ e' nuí̱ tso' sulitane ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö Jesús tté buaë e' ȅ wa Skëköl tö se' tsa̱tkèmi ñikkëë, Israel aleripa ena kȅ idör ileripa esepa ñies. E' kkaché ie' tö ie'pa a̱. Ñies Pablo tö ikkaché tö e̱rblè Jesús mik e' wa Skëköl tö se' klö'wȅ̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Israel aleripa tö ibikeitsè tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa Skëköl tö se' klö'wȅ̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Erë Pablo tö ie'pa a̱ iché tö e' kȅ dör es. Se' kȅ a̱ ì o̱nuk Skëköl ttsë'wo̱ie buaë a̱s se' tsa̱tkȍitö. Erë Jesús mik e̱rblè e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke. Es Pablo tö ichè yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús
kanè méso klöule ie' ttekölpa tsá̱ e'
ekölie. Ñies ye' klöule ttè buaë kkayë'
Skëköl tö e' pakök.
2 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl kablë' tö ttè buaë
ñe' kkayërdaë, e' kit ittekölpa tö iyëkkuö
batse'r e' ki̱. 3 Ttè buaë ñe', e' dör ilà
Skëkëpa Jesucristo e' tté. S'ditsö wa ta̱ ie'
dör Israel blú bak kiè David e' aleri. 4 Erë
mik ishke̱neka̱ne, eta̱ e' wa ikkayëne
Wiköl Batse'r wa tö ñies ie' dör Skëköl
Alà diché ta̱' tai̱ë e'.
5 Ie' batamik Skëköl e̱r buaë ché ye'
a̱. Ie' ye' tkë'ka̱ kaneblök Jesucristo a̱ it-
tekölpa tsá̱ e'pa ekölie a̱s ká̱ wa'ñe pë' kȅ
dör judiowak esepa ku̱r ie' ttȍ iu̱tök e̱rblè
ie' mik e' wa. 6 Ñies a' tso' ie'pa shu̱a̱. A'
klöule Jesucristo ichaie. 7 Ye' tso' yëkkuö
i' shtök a' dalër tai̱ë Skëköl é̱na se̱rke
Roma e'pa a̱. A' klöule ie' wa̱ s'batse'rpa
kí̱ie. S'yȇ dör Skëköl ena Skëkëpa Jesu-
cristo a̱s e'pa e̱r buaë chȍ ena se̱ne bȅrë
mù a' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱

8 Ke̱we ye' ichè tö a' e̱rblé Jesús mik
e' tté buneka̱ ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ wëstela
chekeyö Skëköl a̱ Jesucristo ttȍ wa a' uli-
tane ki̱. 9 Skëköl a̱ ye' kaneblöke ye' e̱r
ko̱s wa ie' alà tté buaë e' pakök, e' wák
wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë ye' e̱r a̱rke a' ska'.
10 Ke̱kraë ie' a̱ ikiekeyö tö ie' ki̱ ikiane,
e̱'ma a̱s bata ekkë ta̱ ie' ka̱wö mù ye' a̱
shkoie a' pakök. 11 Sulu ye' é̱na a' sua̱k.
Ye' é̱na a' ki̱mak a̱s a' e̱r diché kí̱ iër buaë
Skëköl Wiköl wa. 12 E' wà dör tö se' e̱r-
blöke Jesús mik eköl eköl, e' wa se' ñì e̱r
diché iȍ buaë.
13 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱
ijche̱r tö tai̱ë ye' ileritsé shkoie a' pakök,
erë dȍ ikkë ta̱ ye' wötkërke. Ye' ki̱ ikiane
tö kanè me' Skëköl tö ye' a̱ e' wà döttsa̱
buaë a' shu̱a̱ we̱s ká̱ male̱pa wakpa shu̱a̱
idë'ttsa̱ es. 14 Ye' ittsé tö ye' ki̱ kanè
tso'ia̱ Jesús tté buaë pakök sulitane a̱.
Kȅ ye' tkine tö s'dalöiër ta̱' tai̱ë ese idir
ö s'ësepa idir ö s'yöule ö kȅ s'yöule idir.

15 E' kue̱ki̱ ñies ye' shkak Roma Jesús tté
buaë pakök a' wakpa shu̱a̱.

Jesús tté buaë dör Skëköl diché tai̱ë s'tsa̱tkoie e'

16–17 Jesús tté buaë e' wa Skëköl a̱
wé̱pa ko̱s tö iklö'wé̱ esepa tsa̱tkërmi. E'
kue̱ki̱ ye' kȅ jaëne ttè e' ki̱. Ttè e' pakane
judiowak a̱ ke̱we, e' itöki̱ pë' kȅ dör ju-
diowak esepa a̱. Ttè e' tö ikkachè se' a̱ tö
we̱s Skëköl tö se' klö'wȇ̱mi we̱s pë' buaë
yësyësë es. Se' klö'wé̱itö es se' e̱rblé Jesús
mik e' wa. E' ȅ wa ie' tö se' klö'wȇ̱mi es. E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè: "Yi dör yësyësë ie̱rblȍ Skëköl
mik e' batamik, ese se̱rdaë."††

Sulitane ki̱ ì sulu nuí̱ tso' Skëköl wöa̱

18 Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' tso' wé̱pa tö ì
sulu wamble̱ta̱' ena kȅ se̱r yësyësë esepa
we'ikök. E' wa ie' tso' ikësik kkachök. Ì
sulu ko̱s wambleke ie'pa tö, ese tö ie' ttè
moki̱ e' wöklö'we̱ke. 19 Ko̱s s'é̱na ia̱ne tö
we̱s ie' dör, e' kkayë' ie' wák tö ie'pa a̱, e'
kue̱ki̱ buaë ie'pa wa̱ ijche̱r. 20 Ke̱we ta̱ ie'
tö ká̱ i' yö'a̱t, e'ta̱mi sulitane wa̱ ijche̱r tö
we̱s ie' dör. Ie' kȅ wërta̱' erë ì ko̱s yö'itö
e' wa iwënewa̱ buaë tö ie' dör Skëköl,
ñies tö ie' diché kȅ e̱rta̱'wa. E' kue̱ki̱
kȅ ie'pa a̱ iyënuk tö kȅ sa' wa̱ ijche̱r.
21 Erḗ ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö ie' tso'tke,
erë ie'pa kȅ wa̱ iki̱kaneka̱ we̱s ika̱wöta̱
ki̱kèka̱ es. Ñies ie'pa kȅ wa̱ wëstela yëne
ie' a̱. E' skéie ì bikeitseke ie'pa tö ese kȅ
wà ta̱'. Ie'pa e̱rbiköke ko̱s ese dör sulu
ȅme. 22 Ie'pa e̱' chȍ tö ie'pa wa̱ íyi ko̱s
ese jche̱r buaë, ñermata ie'pa ianewa̱ kȅ
ka̱bikeitsöta̱'. 23 Ie' olo ta̱' tai̱ë kȅ e̱rta̱'wa,
e' kȅ dalöiëne' ie'pa wa̱. E' skéie ie'pa tö
s'duöta̱'wa̱ ese diököl dalöieke. Dő kal
ö ák yöule dùie ö bakaie ö talokie ese
dalöiekerakitö ie' skéie.

24 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱'
ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa ki̱ ikiane
es. Es ie'pa ñì dalöse̱wé̱wa̱ íyi s'jaëwȅ̱ tai̱ë
ese wa. 25 Ie' ttè moki̱ë e' olo'yérakitö, e'
skéie ka̱che ttè ȅ klö'we̱kerakitö. Íyi yö'a̱t
ie' tö ese ȅ dalöiekerakitö skëkölie, kȅ
dör ie' wák dalöiè. Ie' ȅ ki̱ ki̱kèka̱ mène
buaë ke̱kraë. Es e' idir.
26 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱' ya'u̱k
we̱s ie'pa e̱r sulu ki̱ ikiane es. Dȍ alakölpa
e̱' mane'wé̱ttsa̱ kȅ se̱nakia̱ wëpa ta̱ we̱s
imenea̱t es. Ie'pa se̱néka̱ ñita̱ iwakpa ȅ.
27 Es ñies wëpa kȅ se̱nakia̱ alakölpa ta̱.
Ie'pa e̱' mane'wé̱ttsa̱. Suluë ie'pa é̱na se̱-
nakka̱ iwákpa ȅ ñita̱. E' dör jaë tai̱ë. Ie'pa
e̱' ya'u̱ sulu es, e' nuí̱ ki̱ iwákpa weirke
sia̱rë we̱s ikiane we'ikè es.
28 Ie'pa kȅ é̱na Skëköl bikeitsak, e'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa émi ì suluë e' ȅ bikeitsök
a̱s ì kȅ wamblök s'kàne ese wamblörak-
itö. 29 Es ie'pa e̱r sulunewa̱ da'a̱ie. Ì
sulu ko̱s e' wambleke ie'pa tö tai̱ë. Ie'pa
wöttsé̱rke tai̱ë. Ie'pa e̱' wamblöke suluë.
Ie'pa ukyërke imale̱pa ta̱. Ie'pa s'ttekewa̱
ena ñì wöñakköke suluë ena s'ki̱tö'we̱ke
tai̱ë. Ke̱kraë ie'pa e̱r me'rie ì sulu ȅ ki̱.
Ie'pa biyöblöke ñì ki̱. 30 Ie'pa tö s'male̱pa
cheke suluë. Sulu ie'pa é̱na Skëköl a̱r.
Ie'pa e̱' kkeökeka̱ tai̱ë e̱' ttsökeka̱ tai̱ë ena
kȅ tkirku̱' imale̱pa ki̱. Íyi sulusi bikeit-
seke ie'pa wákpa tö, ese wamblekerak-
itö. Ie'pa kȅ tö imì ena iyḗ ttȍ dalöi-
eta̱'. 31 Ì dör buaë e' kȅ a̱ne ie'pa é̱na.
Ì u̱k ie'pa kablé e' kȅ wawe̱ta̱'itö. Ie'pa
kȅ é̱na yi dalërta̱'. Kȅ yi sue̱ta̱' e̱r sia̱rë
wa. 32 Erḗ ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö Skëköl
ttè dalöiëno tö ichè tö wé̱pa tö íyi ekkë
wambleke esepa ki̱ duèwa̱ kiane, erë
ie'pa tö iwamblekeia̱. E' kí̱ie ta̱ ie'pa wa
buaë iwër tö s'male̱pa tö iwamblè.

††**1:16-17** Habacuc 2.4

Skëköl tö sulitane shu̱leraë ñikkëë

2 A' isie‡‡ tö pë' chéyö ñe'sepa
kichatekettsa̱, esepa kë̀ a̱ ì yënuk
e̱' tsa̱tkoie Skëköl wörki̱. Ì sulu ko̱s
wambleke ie'pa tö ese wambleke a' tö
ñies. E' kue̱ki̱ mik a' tö ie'pa kichatéttsa̱,
eta̱ e' wa a' wákpa tso' e̱' kichatöktsa̱.
E' kue̱ki̱ kë̀ a' a̱ e̱' tsa̱tkënuk. 2 Se' wa̱
ijche̱r tö Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë,
e' tö se' e̱' wamblö̀ sulu es esepa ko̱s
kichaterattsa̱. 3 A' tö ì sulu wamblé
we̱s wé̱pa kichatéttsa̱ a' tö es, e' ta̱
¿we̱s a' ibikeitsèmi tö Skëköl kë̀ tö a'
kichatepattsa̱ ñies? 4 A' tö ibikeitseke es,
e' ta̱ e' wa ie' e̱r buaë se' ta̱, e' watöktsa̱
a' tso'. Ie' tö se' anewe̱keia̱ tai̱ë, ie' kë̀
tö se' we'ikè bet. Ie' e̱r buaë a' ta̱, e' tö
a' dalë'ttsekeia̱ buaë, e' wa ie' tso' a'
ulaiök a̱s a' e̱r mane'ù̱ ie' a̱, ¿e' kë̀ jche̱r
a' wa̱? 5 Erë a' e̱r darërëë. A' kë̀ é̱na e̱r
mane'wa̱k ie' a̱, e' nuí̱ ki̱ a' tso' Skëköl
kësik e' kí̱ kiök e̱' ki̱. Mik ie' s'shu̱leraë
e' ké̱wö de eta̱ ie' tö s'shu̱leraë yësyësë.
6–11 Sulitane dör ñies ë̀me ie' a̱, e' kue̱ki̱
ie' tö iské meraë eköl eköl a̱ we̱s s'se̱r
es. Wé̱pa e̱' chöke ke̱kraë ì buaë u̱k,
tso' ilo ena iki̱kèka̱ ena se̱ne michoë
yulök, esepa ulà a̱ se̱ne michoë döraë.
Erë wé̱pa tkirke iwák ë̀ ki̱, e̱' wamblö̀
sulu, kë̀ tö ie' ttè moki̱ dalöiè, esepa
we'ikeraëitö kësik wa da'a̱. Wé̱pa e̱'
wamblö̀ suluë esepa ko̱s weirdaë sia̱rë
ke̱we judiowak e' ukuöki̱ ta̱ sulitane, e'
dalërdarak imik tai̱ë. Erë wé̱pa se̱rke
yësyësë esepa ko̱s a̱ ilo ena iki̱kèka̱ ena
se̱ne bë̀rë e' merdaë tai̱ë ke̱we judiowak
a̱ e' ukuöki̱ ta̱ sulitane a̱.
12 Pë' kë̀ dör judiowak esepa kë̀ ku̱'
Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Ie'pa tö ì
sulu wamblé, e' ta̱ iweirdaë sia̱rë erë
ie'pa kë̀ shu̱lirpa ttè ñe' wa. Erë judiowak
tso' ttè e' diki̱a̱, e'pa tö ì suluë wamblé e'
ta̱ ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë. 13 Wé̱pa tö
ttè dalöiëno e' ttsé, e' ë̀ kue̱ki̱ ie'pa kë̀
klö'we̱pa Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' skéie wé̱pa tö ttè e' wà dalöié es-
epa klö'we̱raëitö es. 14–15 Pë' kë̀ dör ju-
diowak esepa kë̀ wa̱ Skëköl ttè dalöiëno
kit Moisés tö yëkkuö ki̱ e' jche̱r. Erë mik
ie'pa tö ttè ñe' wà dalöié iwákpa wa̱
ijche̱r e' kue̱ki̱, eta̱ e' wa iwënewa̱ tö ttè
dalöiëno tso' ie'pa e̱r a̱. Ttè e' diki̱a̱ ie'pa
tso'. Ttè e' ë̀ wa ie'pa e̱r tö ie'pa a̱ icheke
tö ì dör buaë ì dör suluë. Ttè e' wa mikle
ta̱ ie'pa e̱r tö ie'pa kkateke, mikle ta̱ ie'pa
tsa̱tkeke. Ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë. 16 E'
tköraë aishkuö ta̱ mik Skëköl tö ì ko̱s tso'
blëulewa̱ se' e̱r a̱ e' shu̱leraë Cristo Jesús
batamik eta̱, we̱s ttè buaë pakekeyö e' tö
ichè es.
17 Erë a' we̱lepa dör judiowak, esepa
e̱rblöke Moisés ttè dalöiëno e' mik. A' e̱'
ttsö̀ka̱ tö a' dör Skëköl icha. 18 Ì kiane ie'
ki̱ ese jche̱r buaë a' wa̱. A' yöule buaë ie'
ttè wa, e' kue̱ki̱ ì dör ibua'ie e' shu̱kitmi
a' a̱ wè̱. 19 A' ibikeitseke tö o̱'ka pautmi
a' a̱ buaë. E' dör we̱s s'wöbla kë̀ wawër
esepa ulaiè es ö we̱s se' tso' stui a̱ esepa
a̱ bö'wö kkachè es. 20 A' wa̱ ttè dalöiëno
tso', e' dör ttè moki̱ ena íyi jche̱r tai̱ë
e' tté. E' kue̱ki̱ a' ibikeitseke tö a' a̱ se'
ka̱m yör esepa yörmi ena wé̱pa kë̀ wa̱
ì jche̱r esepa wöblarmi. 21 E' dör es, e'
ta̱ ¿we̱s a' kë̀ e̱' wöbla'ù̱? A' tö s'patteke
tö kë̀ s'kàne akblök ta̱ ¿we̱s a' akblöke?
22 A' icheke tö kë̀ s'ka̱wöta̱ s'se̱newa̱bak
dalöse̱ukwa̱ ta̱ ¿we̱s a' tö idalöse̱we̱ke?
Íyi diököl tso' dalöiè e' a̱r suluë a' é̱na
ta̱ ¿we̱s íyi tso' iwé a̱ e' ekibleke a' tö?
23 Ttè dalöiëno menea̱t a' a̱, e' wa a' e̱'
ttsö̀ka̱ tai̱ë ta̱ ¿we̱s a' kë̀ tö idalöiè? E'
wa a' tö ie' dalöse̱wé̱wa̱. 24 Wëe' Skëköl

‡‡**2:1** Versículo i' a̱ Pablo ttökemi judiowak ta̱. E' wënewa̱ bua'ie verículo 12 ena itöki̱ itso' e' ki̱.

yëkkuö tö ichè: “Pë' kë̀ dör judiowak, es-
epa tö Skëköl cheke suluë a' ukuömik.”¶¶
25 Moki̱ wé̱pa tö Moisés ttè dalöiëno
e' iu̱teke, esepa a̱ itóttola kkuölit tëule
tsir e' dör buaë. Erë yi kë̀ tö iiu̱tè, es-
epa a̱ kë̀ idör ìie bua', e' dör we̱s kë̀
s'wakyöule es. 26–29 ¿Wé̱pa dör judiowak
chökle? E' kë̀ dör iditséwö ë̀ wa. E' kë̀ dör
iwakyöule iyese alè ki̱ e' wa. Judiowak
chökle e' dör wé̱pa e̱r yësyësë Skëköl
wöa̱ esepa, e' dör we̱s ie'pa wakyöule
ie̱r a̱ es. E' kë̀ o̱nuk ttè dalöiëno e' a̱. E'
o̱rmi Wiköl Batse'r ë̀ a̱. Esepa wër buaë
Skëköl wa, kë̀ dör s'ditsö wa. E' kue̱ki̱
pë' kë̀ dör judiowak, kë̀ wakyöule, kë̀
wa̱ Moisés ttè dalöiëno e' ku̱', esepa tö
idalöié buaë, e' ta̱ ie'pa sue̱raë Skëköl
tö we̱s judiowak wakyöule es erë́ kë̀
iwakyöule moki̱. Pë' tö ttè dalöiëno e'
dalöié, erë́ kë̀ iwakyöule ichkà ki̱, es-
epa tö judiowak kë̀ tö iiu̱tè esepa kkat-
eraë iki̱ aishkuö ta̱, erë́ iwakyöule ena ttè
dalöiëno tso' iwa̱.
3 Yile tö ichakèmi: “E' dör es, e' ta̱ ¿ìie
bua' idir tö se' dör judiowak? Se' tot-
tola kkuölit tëule tsir ¿ìie bua' e' dör?”
2 Ye' iiu̱té tö e' dör buaë shu̱te̱ ena iwà
dör tai̱ë. Ibua'ie dör tö Skëköl tö ittè
me'a̱tbak judiowak ulà a̱. 3 Yëne tö ie'pa
we̱lepa tö ttè ñe' dalöse̱wé̱wa̱, erë e' ë̀
kue̱ki̱ ¿ichèmisö tö Skëköl kë̀ ttö̀ moki̱ë?
4 Au, kë̀ idör es. Erë́ sulitane ka̱chömi su-
luë, erë ie' ttö̀ moki̱ë ke̱kraë. E' dör we̱s
itso' kitule ie' yëkkuö ki̱ es, e' tö ie' chè i'
es:
“Sulitane isue̱raë tö be' ttö̀ moki̱ë.
Be' tté shu̱lirmi, e' ta̱ be' e̱' alöraka̱ be'
kkatökwakpa ki̱.”§§
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

5 Pë' we̱lepa kë̀ wa̱ ijche̱r yësyësë, es-
epa tö icheke tö s'se̱r suluë, e' wa ikí̱
wënewa̱ bua'ie tö Skëköl dör yësyësë
sulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö icheke tö
e' nuí̱ ki̱ s'we'ikéitö, e' kë̀ dör yësyësë.
¿Es idir? 6 Au, kë̀ idör es. Skëköl chö́pa
kë̀ dör yësyësë, e̱'ma ¿we̱s ie' a̱ sulitane
shu̱lirmi yësyësë?
7 Es yile tö ichakèmi: “Ye' ka̱che wa
Skëköl ttö̀ moki̱ë e' ki̱karkeka̱ tai̱ë, e' ta̱
¿ì kue̱ki̱ e' nuí̱ ki̱ ye' kkatekeia̱itö?” 8 E'
chö́pa es, e̱'ma sö ichèmi tö “ì sulu kí̱
wamblö̀sö a̱s e' wa ì buaë kí̱ dö̀ tai̱ë.”
We̱lepa tö icheke tö ttè ese wa ye' tö
s'wöbla'we̱ke. Ie'pa é̱na ye' wöakwa, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö ye' cheke sulu es. Erë ie'pa
esepa kichatèttsa̱ kiane.

Kë̀ yi dör yësyësë Skëköl wöa̱

9 E̱'ma ¿ì chèmisö? Sa' dör judiowak
¿esepa dör buaë sulitane tsa̱ta̱? Au, kë̀
idör es. Ikkachétkeyö a' a̱ tö sulitane, ju-
diowak ena wé̱pa kë̀ dör judiowak, esepa
ko̱s tso' se̱ne sulu diki̱a̱. 10 E' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“¡Kë̀ yi ku̱' eköl wë'ia̱ dör yësyësë Skëköl
wöa̱!
11 Ì dör buaë Skëköl a̱ ese kë̀ a̱ne yi é̱na
yës.
Kë̀ yi ku̱' Skëköl yulök.
12 Sulitane tsi̱ tröu̱ke ie' yöki̱;
Ie'pa e̱r sulunewa̱ suluë.
Kë̀ yi ku̱' eköl wë'ia̱ ì buaë ese u̱k.*
13 Ie'pa ttö̀ suluë, e' dör we̱s s'nu kélkuö
kköppèe alar suluë es.
Ie'pa kkö̀ ki̱ s'ki̱tö'wè̱ me'rie.†
Ie'pa ka̱pakö̀ e' dör we̱s tkabë̀ ichö́k
kapöli es.‡

¶¶**2:24** Isaías 52.5; Ezequiel 36.22
§§**3:4** Salmo 51.4
***3:12** Salmo 14.1-3; 53.1-3
†**3:13** Salmo 5.9
‡**3:13** Salmo 140.3

14 Ie'pa tso'ie alibchök s'malepa ki kësik
wa.¶
15 Ie'pa er me'rie s'ttèwa ȅ ki.
16 Wé ie'pa dami ee s'we'ikè ena s'eriawè
siarë ese mekearakitö.
17 Sene bȅrë ñalé e' kȅ suule ie'pa wa.§
18 Skëköl dalöiè e' kȅ eri ta' ie'pa wa
yës."**
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
19 Se' wa ijcher tö ì kos chè Skëköl
ttè dalöiëno tö, e' chèitö wépa tso'
idikia, esepa a. Ttè e' wa sulitane si-
wa'blöwekewa Skëköl tö. Ñies ttè e' tö
ikkacheke tö sulitane ki nuì tso' ie' wöa.
20 Ttè dalöiëno e' dör ikkachoie se' a tö
se' dör ì sulu wamblökwakpa. E' kueki kȅ
yi a iyënukka: "ttè dalöiëno iutéyö seraa,
e' kueki Skëköl kawöta ichök tö ye' dör
pë' buaë yësyësë."

Wes Skëköl tö se' klö'wèmi wes pë' buaë yësyësë es

(3.21-31)

21–23 Erë i'ñe ta Skëköl tö se' a
ikkachétke tö wes ie' tö se' klö'wèmi
wes pë' buaë yësyësë es. E' kȅ dör ttè
dalöiëno iutésö e' wa. E' dör se' erblé
Jesucristo mik e' wa. Wépa kos erblé
ie' mik, esepa klö'wé Skëköl tö wes pë'
buaë yësyësë es. Ñies Skëköl yëkkuö kos
e' tö isini'kué tö moki idir. Sulitane dör
ì sulu wamblökwak. Kȅ se' serku' buaë
yësyësë wes Skëköl olo ta' taië e' ser es.
E' kueki sulitane dör ñies ie' wöa. 24 Erë
Cristo Jesús tö se' yë'ttsa ì sulu ulà a.
E' wa Skëköl tö se' klö'wé wes pë' buaë
yësyësë es. E' kȅ ki se' ñarku', e' dör ȇme.
Es ie' er buaë ché se' a. 25 Ie' tö Jesu-
cristo me'ttsa ttèwa se' skéie e' pé̈ tëne
taië se' nuì olo'yoie. E' de se' ulà a se' er-
blé Jesús mik e' wa. E' wa ie' tö ikkaché
tö ie' dör yësyësë. Ká iaiaë ie' tö sene su-
luë dalë'ttsë'bitu enaë. 26 E' kéwö ska' ta
ie' kȅ wa se' weine wes s'kawöta weinuk
es. Erë se' nuì patone Jesucristo weine
e' wa. E' wa Skëköl tso' ikkachök i'ñe ta
tö ie' dör yësyësë. Ñies ie' tso' ikkachök
tö wes ie' tö wépa erblé Jesús mik esepa
klö'wèmi wes pë' buaë yësyësë es.
27 E' dör es, e' ta ¿ì wa se' e' ttsȍkami
Skëköl wöa? ¡Kȅ ì wa! Se' erblé Jesús
mik, e' kueki ie' tö se' klö'wé wes pë' buaë
yësyësë es. Kȅ idör ttè dalöiëno iutèsö
e' kueki. E' kueki kȅ se' a e' ttsënukka ì
wa yës. 28 Es se' tö ibata chéat tö Skëköl
tö se' klö'wé wes pë' buaë yësyësë es
se' erblé Jesús mik e' kueki. Kȅ idör ttè
dalöiëno e' iutèsö e' kueki.
29 Erë ¿Skëköl dör judiowak ȅ Këköl?
¿Ie' kȅ dör pë' malepa Këköl? Tő, ie' dör
pë' kȅ dör judiowak esepa Këköl ñies.
30 Ie' dör eköl ȇme. Wépa erblé Jesús mik
esepa klö'wéitö wes pë' buaë yësyësë es.
Kȅ ie' tkine tö judiowak idir ö kȅ idir ju-
diowak. 31 Se' tsatkërmi se' erblé Jesús
mik e' wa, eta ¿sö ichèmi tö Moisés ttè
dalöiëno e' kȅ diché ta'ia? ¡Au, e' kȅ dör
es! E' skéie se' tö ikí ché moki tö idiché
tso'ia iwák es.

Abraham erblé Skëköl mik

4 Eta sa' judiowak yé̈ bak kiè Abra-
ham, ¿ima e' chèmisö? ¿Ì jchenewa
ie' wa erblè Skëköl mik e' wa? 2–3 Skëköl
tö Abraham klö'úpa wes pë' buaë yësyësë
es ì buaë wéitö e' kueki, e'ma buaë ie' a
e' ttsërmika. Erë Skëköl yëkkuö tö ichè:
"Abraham erblé Skëköl mik, e' kueki
iklö'wéitö wes pë' buaë yësyësë es."†† E'
kueki ie' kȅ a e' ttsënukka yës Skëköl
wöa. 4 E' dör wes s'kanebléetke ese patuè

¶3:14 Salmo 10.7
§3:17 Isaías 59.7-8
**3:18 Salmo 36.1
††4:2-3 Génesis 15.6

es, e' kë̀ dör kakmeule. E' dör ikanebletke
e' ské. 5 Erë yile e̱rblé Skëköl tö s'sulusipa
klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es e' mik,
e' ta̱ ese klö'we̱raë Skëköl tö es, erë́
kë̀ iwa̱ ì buaë o̱ne e̱' tsa̱tkoie. 6 Ñies e'
sini'ku̱' David tö. Ie' iché tö ayëcha buaë
wé̱ klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë
es, kë̀ dör ì buaë wé̱itö e' kue̱ki̱. 7 Ie' tö
iyë':
“Wé̱pa ki̱ inuì̱ olo'yé Skëköl tö ena
itköwé̱e̱ iki̱, ¡ayëcha buaë esepa!
8 Wé̱pa kë̀ chakepaia̱ Skëköl tö inuì̱ ki̱,
¡ayëcha buaë esepa!”‡‡
Es itso' kitule.
9 Ye' ichakè tö wé̱pa yë' David tö
ayëcha buaë ¿esepa dör wé̱pa wakyöule
itóttola kkuölit tëule tsir e' wa esepa ë̀?
Au. Ñies ie'pa dör wé̱pa kë̀ wakyöule
esepa. Ye' ichétke tö Abraham e̱rblé
Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklöo̱'itö we̱s pë'
buaë yësyësë es. 10 Erë ¿mik Skëköl tö
iklöo̱' es? ¿E' dör iwakyöne e' ukuöki̱ ö
e' yöki̱? Kë̀ idör e' ukuöki̱, e' dör e' yöki̱.
11 Ie' tö iklö'wé̱ es ie̱rblé imik e' kue̱ki̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' kéitö e̱' wakyuök iwà kka-
choie tö iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë
es. Es ie' de wé̱pa e̱rblé Skëköl mik erë́
kë̀ iwakyöule, esepa ko̱s yë́ tsa̱weie. Es
ie'pa ko̱s klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë
yësyësë es. 12 Ñies ie' dör wé̱pa wakyöule
ena ie̱rblö̀ Skëköl mik we̱s ie' es ka̱m
iwakyuö e' yöki̱, esepa ko̱s yë́.

Skëköl tö ttè me' Abraham a̱

13 Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa:
“Ye' tö ká̱ ulitane meraë be' a̱ ena be'
aleripa a̱.” Erë ie' kë̀ wa̱ imène Abraham
a̱ ttè dalöiëno e' iu̱tè wa. Iméitö ia̱ ie̱r-
blé imik e' wa. E' wa Abraham klöne we̱s
pë' buaë yësyësë es. 14–15 Mik Skëköl ttè
dalöiëno dalöse̱wé̱wa̱sö, eta̱ e' nuí ki̱ se'
we'ikeraëitö. Erë ttè ñe' kë̀ ku̱núpa, e̱'ma
kë̀ ì ta̱' dalöse̱wè̱wa̱. E' kue̱ki̱ ì u̱k Skëköl
kablë' Abraham a̱ e' wà mú dö̀ wé̱pa tö
ttè dalöiëno e' wà iu̱tè esepa a̱, e̱'ma e̱r-
blè Skëköl mik ena ie' kablë' Abraham a̱
e' kë̀ dör ìie bua'.
16 E' kue̱ki̱ ì u̱k Skëköl kablë' Abra-
ham a̱, e' wawé̱itö ë́me we̱s íyi kakmeule
es ie' e̱rblé imik e' wa. Ie' tö iwé̱ es e̱r
buaë choie sulitane a̱ a̱s iwà dö̀ Abra-
ham aleripa ulitane ulà a̱. E' wà dör tö
ì yëne Abraham a̱, e' kë̀ dör wé̱pa tso'
ttè dalöiëno diki̱a̱ esepa ë̀ a̱. Ñies e' dör
wé̱pa ko̱s e̱rblé Skëköl mik we̱s Abra-
ham es esepa a̱. Es Abraham de se' uli-
tane e̱rblé Skëköl mik esepa yë́ie. 17 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
E' ki̱ Skëköl tö iché Abraham a̱: “Ye' tö
be' tkéka̱ ká̱ tai̱ë wakpa yë́ie.”¶¶ Skëköl
dör s'duowa̱ shke̱'u̱kka̱newak e'. Ì kë̀ ku̱'
e' yuèmiitö ittö̀ ë̀ wa. Skëköl e' mik Abra-
ham e̱rblé.
18 Ì yë' Skëköl tö Abraham a̱ wësua kë̀
iwà tkö̀pa su̱ë. Erë Abraham tö iklö'wé̱
moki̱ë ta̱ iwà panéitö. E' kue̱ki̱ ie' de
ká̱ kua̱'ki̱ tai̱ë e' wakpa yë́ie we̱s ie' a̱
iyënebak es. Skëköl tö ie' a̱ iyë': “Be'
aleripa alördaë tai̱ë.”§§ 19 Tsir eta̱ ie' ki̱
duas de cien eyök (100). Ie' wa̱ ijche̱r
tö ie' ena ilaköl Sara dewa̱tke këkëpa
alula kë̀ döpaia̱ alàë. Erë e̱rblè Skëköl
mik e' kë̀ olo'yane ie' wa̱ yës. 20 Ie' kë̀ wa̱
ibikeitse̱ka̱ bötböt. Skëköl kablë' ie' a̱ e'
kë̀ bikeitse̱ ie' wa̱ tö kë̀ iwà tkö̀pa. E' skéie
ie' kí̱ e̱rblé Skëköl mik ta̱ iki̱kéka̱itö. 21 Ie'
tö iklö'wé̱ moki̱ë tö Skëköl wa̱ diché tso'
ì u̱k ie' kablë' ese wo̱ie. 22 E' kue̱ki̱ Skëköl
tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es.
23 “Skëköl tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es.” Ttè e' kë̀ kite̱a̱t yëkkuö
ki̱ Abraham ë̀ a̱. 24 Ñies ikite̱a̱t se' a̱.
Skëköl tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne e'
mik se' e̱rblé, e' ta̱ ñies ie' tö se'

‡‡**4:8** Salmo 32.1-2
¶¶**4:17** Génesis 17.5
§§**4:18** Génesis 15.5

klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es.
25 Jesús wömenettsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ ki̱, e'
ukuöki̱ ta̱ ishke̱o̱'ka̱neitö a̱s se' klör we̱s
pë' buaë yësyësë es.

Skëköl e̱r buanene se' ki̱

5 Se' e̱rblé Jesucristo mik e' wa Skëköl
tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ie' e̱r buanene se' ki̱
Skëkëpa Jesucristo batamik. 2 Jesucristo
batamik ie' e̱r buaë ché se' a̱, se' e̱rblé
ie' mik e' wa. Ie' e̱r buaë chȍ se' a̱, e' a̱
se' e̱' tkéwa̱ darërë. Se' wa̱ ijche̱r tö se'
dörami ie' ska' olo ta̱' tai̱ë ie' ta̱ ñita̱. E' wà
paneke se' tö krröröë, e' tö se' ttsë'we̱ke
buaë. 3 Erë kȅ dör e' ȅ, ñies se' ttsë'rke
buaë mik se' weirke eta̱. E' wà dör tö se'
wa̱ ijche̱r tö mik se' weirke, eta̱ e' tö se' kí̱
diché ieke idalë'ttsök e̱r bua' wa. 4 Ì ko̱s
dalë'ttsésö e̱r bua' wa e' wër buaë Skëköl
wa. Se' wër buaë ie' wa, e' ta̱ e' tö se' ké
iwà kí̱ panuk krröröë. E' kue̱ki̱ se' ttsë'rke
buaë se' weirke e' shu̱a̱. 5 Wiköl Batse'r
mène se' a̱ e' tö se' a̱ ikkacheke tö Skëköl
é̱na se' dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ ipanè ñe' e' kȅ
tö se' e̱riawe̱pa.
6 Mik Skëköl tö iké̱wö me' e' de, eta̱
Cristo köte̱wa̱ se' nuì̱ skéie se' tso'ia̱ kȅ
a̱ e̱' tsa̱tkër e' dalewa. 7 Darërë idir se' a̱
e̱' muktsa̱ ttèwa̱ o̱'ka skéie, erế imú dör
pë' buaë yësyësë ese. Isalema yile e̱' mu-
mittsa̱ ttèwa̱ pë' buaë shu̱te̱ ese skéie.
8 Erë Cristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie, se'
bakia̱ e̱' wamblök suluë e' dalewa. E' tö
se' a̱ ikkacheke tö ko̱s Skëköl é̱na se'
dalër. 9 Ie' köte̱wa̱ ipế tëne tai̱ë e' wa
Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' yita̱ buaë ie' wa se' tsa̱tkërdaë
Skëköl kësik yöki̱. 10 Mik se' bak Skëköl
bolökpaie, eta̱ ie' wák tö ie̱r bua'wé̱ne se'
ki̱ ilà ttèwa̱ e' batamik. Erë i̱'ñe ta̱ ie' e̱r
buanene se' ki̱, e' yita̱ buaë se' tsa̱tkërdaë
Cristo tso'ne ttsë'ka e' diché wa. 11 Erë
kȅ dör e' ȅ. Skëkëpa Jesucristo batamik
Skëköl e̱r buanene se' ki̱, e' kue̱ki̱ se'
ttsë'rke buaë ie' batamik.

Adán ena Cristo

12 Wëm tsá̱ yöne kiè Adán, e' wa̱ se̱ne
sulu tsá̱ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱. Ie' dör suli-
tane yếie. E' kue̱ki̱ mik ie' tö ì sulu
tsá̱ wamblë', eta̱ e' dör we̱s sulitane tö
iwamblë' ie' ta̱ ñita̱ es. E' tö sulitane
wöme'ttsa̱ ì sulu wamblök ena e' nuí̱ ki̱
duökwa̱. E' kue̱ki̱ duèwa̱ de sulitane ki̱.
13 Ka̱m ttè dalöiëno mer Moisés a̱, e' yöki̱
ì sulu wamblënemibak je'. Erë e' ké̱wö
ska' ta̱ ttè dalöiëno kȅ ta̱', e' kue̱ki̱ kȅ yi
kkatëne inuì̱ ki̱. 14 Erë Adán ké̱wö ska'
dȍ Moisés ké̱wö ska' sulitane blërke. Ñies
wé̱pa kȅ wa̱ Skëköl ttȍ dalöse̱o̱newa̱ we̱s
Adán es, esepa blërulune. Ie' dör wëm
eköl doia̱ ie' itöki̱ e' klíla.
15 Ì sulu wamblë' Adán tö ena ì buaë
o̱' Skëköl tö se' a̱ e' dör kua̱'ki̱. Adán tö ì
sulu wamblë', e' kue̱ki̱ tai̱ë s'blërulune.
Erë wëm eköl skà, e' dör Jesucristo,
e' batamik Skëköl e̱r buaë ché se' a̱
ȅme kȅ tuè̱ ta̱'. E' dör buaë ichökle, e'
wa s'tsa̱tkërke tai̱ë. 16 Adán tö ì sulu
wamblë' etökicha ȅme, e' nuí̱ ki̱ sulitane
kichatë'ttsa̱ Skëköl tö. Erë Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö se' klö'wé̱ we̱s
pë' buaë yësyësë es, erế se' tö ì sulu
wambleke tai̱ë. E' kue̱ki̱ ì buaë o̱' ie' tö
se' a̱, e' kȅ dör we̱s ì sulu wamblë' Adán
tö es. 17 Es wëm eköl ȅ tö ì sulu wamblë',
e' wa duèwa̱ e̱' aléka̱ sulitane ki̱. E' yita̱
ì o̱' Jesucristo tö, e' wa wé̱pa a̱ Skëköl e̱r
buaë ché klö'wéitö we̱s pë' buaë yësyësë
es, esepa ko̱s ulà a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ döraë ta̱
ie'pa e̱' alöraka̱ ie' ta̱ ñita̱. E' dör tai̱ë
tkȍka̱ ì wamblé Adán tö e' tsa̱ta̱.
18 Ì sulu wamblé Adán tö etökicha, e'
wa sulitane kichatënettsa̱. Erë ì yësyësë
wé̱ Jesucristo tö etökicha, e' wa suli-
tane klörmi we̱s pë' buaë yësyësë es a̱s
ise̱r michoë. 19 Adán tö Skëköl ttȍ tsá̱
dalöse̱o̱'wa̱ e' wa sulitane wömenettsa̱ ì
sulu wamblök. Erë Jesucristo tö Skëköl
ttȍ dalöié, e' wa se' tai̱ë klördaë we̱s pë'
buaë yësyësë es.

20 Skëköl tö ttè dalöiëno mé se' a̱ a̱s
ì sulu wamblekesö ko̱s e' jche̱rwa̱ se'
wa̱ yësyësë tö e' dör suluë. Erë mik
ijche̱newa̱ se' wa̱, eta̱ se' é̱na iwà a̱rmi
bua'ie tö ko̱s Skëköl e̱r buaë ché se' a̱.
E' dör tai̱ë ì sulu ko̱s wamblekesö e' tsa-
ta̱. 21 Mik se' bak klöulewa̱ duèwa̱ ulà a̱,
eta̱ se̱ne sulu e̱' ali'ka̱ se' ki̱. Erë Skëköl e̱r
buaë ché se' a̱, e' diki̱a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱ we̱s
se' bak kuaë se̱ne sulu diki̱a̱ es. Ie' e̱r buaë
ché se' a̱ Skëkëpa Jesucristo batamik, e'
wa se' klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es
ta̱ se̱ne michoë méitö se' a̱.

Se' dör we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱

6 E' dör es e̱'ma ¿i̱ma sö ichèmi? ¿Ì sulu
kí̱ wamblèia̱sö a̱s Skëköl e̱r buaë kí̱
chö̀ se' a̱ tai̱ë shu̱te̱? 2 Au, e' kë̀ dör es.
Se' dör we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱.
¿We̱s ì sulu wamblèmi̱ia̱sö? 3 ¿A' kë̀ wa̱
ijche̱r tö se' wösune e' tö iwà kkacheke
tö se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik? E' dör
we̱s se' ttèwa̱ñak ie' ta̱ es. 4 Se' wösune
e' wà kiane chè tö se' töbinewa̱ ie' ta̱.
E' dör es a̱s se' se̱rne kua̱'ki̱ we̱s Cristo
shke̱neka̱ne S'yë́ olo ta̱' tai̱ë e' wa e' se̱r
es.
5 Se' batsulewa̱ ie' mik ie' dunewa̱
ee̱rö, es ñies se' shke̱rdaka̱ne we̱s ie'
shke̱neka̱ne es. 6–7 Se' wa̱ ijche̱r tö
s'duulewa̱ kë̀ ku̱'ia̱ ì sulu wamblök. Es
ñies we̱s se' dör kuaë e' dunewa̱ Cristo
ta̱ wötëulewa̱ krus mik. E' tka es a̱s s'wák
dër suluë e' diché e̱rwa ta̱ s'tkö̀shkar se̱ne
sulu ulà a̱ kë̀ ku̱'ia̱ klöulewa̱. 8–9 Se' wa̱
ijche̱r tö Cristo shke̱neka̱ne, e' ku̱eki̱ ie'
kë̀ duöpawa̱ne. Duewa̱ kë̀ e̱' alö̀paka̱ia̱
ie' ki̱. E' ku̱eki̱ se' duulewa̱tke ie' ta̱, e'
ta̱ se' tö iklö'wé̱ moki̱ë tö se' se̱rdane ie'
ta̱. 10 Mik ie' kötwa̱, eta̱ ikötwa̱ etökicha
ë̀me se' nuì̱ ki̱, kë̀ iskà duöpawa̱ia̱ne. Erë
ishke̱neka̱ne se̱rkene Skëköl a̱. 11 Es ñies
a' e̱' ttsö́ moki̱ë tö a' duulewa̱ se̱ne sulu
yöki̱, erë a' tso' ttsë'ka se̱noie yësyësë
Skëköl a̱ a' batsulewa̱ Cristo Jesús mik
e' wa.
12 E' ku̱eki̱ kë̀ a' ka̱wö mukia̱ se̱ne
sulu a̱ a̱s kë̀ ie̱' alö̀ka̱ a' ki̱ ta̱ ì sulu
ko̱s wamblak a' é̱na ese wamblè a' tö.
13 Kë̀ a' e̱' muktsa̱ia̱ se̱ne sulu ulà a̱ a̱s
e' kë̀ tö a' klö'ù̱wa̱ ì sulu wambloie. E'
skéie a' e̱' múttsa̱ Skëköl a̱ we̱s s'duulewa̱
shke̱neka̱ne es. A' e̱' múttsa̱ wa'ñe Skëköl
a̱ se̱nuk yësyësë. 14 A' kë̀ ku̱'ia̱ Moisés
ttè dalöiëno diki̱a̱. A' tso' Skëköl e̱r buaë
chöke se' a̱ e' diki̱a̱. E' ku̱eki̱ a' e̱' múttsa̱
se̱nuk yësyësë ta̱ es se̱ne sulu kë̀ e̱' alö̀-
paka̱ a' ki̱.

Ska̱wöta̱ se̱nuk buaë yësyësë Skëköl a̱

15 E' dör es, e' ta̱ ¿i̱ma sö ichèmi? Se' kë̀
ku̱'ia̱ ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Se' tso' Skëköl
e̱r buaë chö̀ se' a̱ e' diki̱a̱. E̱'ma e' ku̱eki̱
¿ì sulu wamblö̀sö? Au, kë̀ idör es. 16 A'
wa̱ ijche̱r buaë tö yi ttö̀ iu̱tekesö, ese ulà
a̱ se' tso' klöulewa̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè
mésoie tso' iwökir ulà a̱ es. Es se̱ne sulu
ttö̀ iu̱tekesö, e' ta̱ e' ulà a̱ se' tso' klöulewa̱
we̱s kanè méso es ta̱ e' nuí̱ ki̱ se' duöralur
weir michoë. Erë Skëköl ttö̀ iu̱tekesö, e'
ta̱ e' ulà a̱ se' tso' ta̱ e' wa se' se̱rdaë
yësyësë. 17 A' bak klöulewa̱ se̱ne sulu ulà
a̱ we̱s kanè méso es. Erë wëstela Skëköl
a̱ tö i̱'ñe ta̱ ttè buaë pakane a' a̱ e' iu̱té a'
tö e̱r moki̱ wa. 18 Es a' yëulettsa̱tke se̱ne
sulu ulà a̱ ta̱ i̱'ñe ta̱ a' de se̱ne yësyësë
e' ulà a̱. 19 (A' ià̱ katötö Skëköl ttè a̱, e'
ku̱eki̱ ttè i' kleekeyö a' a̱ kanè méso ttè
wa.) Ke̱net a' e̱' me'ttsa̱ e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne
sulusi wa ena ì sulu ë̀ kí̱ wamblök. Erë
e' sù̱ i̱'ñe ta̱ a' e̱' múttsa̱ se̱nuk yësyësë a̱s
a' se̱r batse'r.
20 Mik a' bakia̱ klöulewa̱ se̱ne sulu ulà
a̱, eta̱ kë̀ a' tkine se̱ne yësyësë ki̱. 21 E' wa
¿ì bua' dë' a' ulà a̱? E' ulà a̱ a' mìne duöku-
lur weir michoë. I̱'ñe ta̱ ì sulu wamblë'
a' tö ese tö a' jaëwé̱ne. 22 Erë a' yënettsa̱
se̱ne sulu ulà a̱. A' de Skëköl kanè mé-
sopaie. E' ulà a̱ a' se̱rke batse'r, e' bata
dör se̱ne michoë. 23 Ì sulu wamblekesö

ese skéie s'duörawa̱. Erë wé̱pa batsulewa̱
Skëkëpa Cristo Jesús mik, esepa a̱ se̱ne
michoë meraë Skëköl tö ë́me.

Se' du'ulur ttè dalöiëno yöki̱

7 A yamipa, Moisés ttè dalöiëno, e'
su̱ule buaë a' wa̱. A' wa̱ ijche̱r tö ttè
e' diki̱a̱ s'tso', s'tso'i̱a̱ ttsë'ka e' dalewa.
2 E' dör we̱s alaköl se̱newa̱bak es. Ese kë̀
ka̱wöta̱ iwëm ökwa iwëm tso'i̱a̱ ttsë'ka e'
dalewa. Erë mik iwëm blënewa̱, eta̱ e' tté
olone ie' ki̱. 3 Alaköl ese se̱né wëm o̱'ka
ta̱ iwëm chökle tso'i̱a̱ ttsë'ka e' dalewa, e'
ta̱ ttè e' dalöse̱wé̱wa̱itö. Erë iwëm chökle
blënewa̱, e' ta̱ ie' kë̀ ku̱'i̱a̱ ttè e' diki̱a̱. Ie'
a̱ se̱rwa̱mine buaë wëm skà ta̱, e' kë̀ dör
trë.
4 A yamipa, es idör se' a̱ ñies. Se' bat-
sulewa̱ Cristo mik, e' kue̱ki̱ se' du'ulur
ie' ta̱ ttè dalöiëno e' yöki̱. Ñies se'
shke̱neka̱ne ie' ta̱ a̱s se' se̱r we̱s Skëköl
wa iwër buaë es.
5 Mik se' bak se̱nuk s'wák dër sulu e'
diki̱a̱, eta̱ ttè dalöiëno tö se' wörieikeke ì
sulu kí̱ wamblök. E' ulà a̱ se' mìne duöku-
lur. 6 Se' bak klöulewa̱ ttè dalöiëno e' dik-
i̱a̱, erë i̱'ñe ta̱ se' durulune ttè e' yöki̱. Se'
yënettsa̱ ttè e' ulà a̱ a̱s se' kaneblö̀ Skëköl
a̱ kua̱'ki̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mé iWiköl tö se' a̱ e'
wa. E' kë̀ dör we̱s se' bak kaneblök ie' a̱
ttè dalöiëno kitule yëkkuö ki̱ e' iu̱tè wa
es.

Se̱ne sulu ta̱ ñippök

7 Es idir, e̱'ma ¿i̱ma sö ichèmi? Moisés
ttè dalöiëno kitule ¿e' dör suluë? Au, kë̀
idör es. Ttè e' kë̀ ku̱núpa, e̱'ma ye' kë̀
wa̱ ijche̱r tö ì dör suluë. Ttè e' kë̀ tö
ichö́pa: “Kë̀ a' ka̱wö ta̱' o̱'ka íyi kkechök,”
e̱'ma ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö e' dör suluë.
8 Erë ttè dalöiëno kë̀ ku̱núpa, e̱'ma se̱ne
sulu kë̀ diché ta̱'. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno
e' wa se̱ne sulu tö ye' e̱rkiöwé̱ka̱ ì sulu
tsa̱ki̱ë wamblök. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ye' wa̱
ttè dalöiëno jche̱rwa̱, e' yöki̱ ye' ttsë'ne'
buaë. Erë mik ye' wa̱ ttè e' jche̱newa̱, eta̱
se̱ne sulu tso' ye' a̱ e' diché iëne ta̱ ye'
é̱na ia̱newa̱ tö ye' dör ì sulu wamblök-
wak 10–11 kichatëulettsa̱. Ttè dalöiëno
batamik se̱ne sulu tö ye' ki̱tö'wé̱ a̱s ì sulu
wamblö̀yö, ese tö ye' kichatéttsa̱. Es ttè
e' tö warma se̱ne michoë mèmi ye' a̱, e'
skéie ye' kichatéttsa̱itö.
12 Es Moisés ttè dalöiëno e' dör buaë,
e' dör yësyësë, e' dör batse'r. 13 Eta̱ ¿e'
yëne tö ttè buaë e' tö ye' kichatéttsa̱? Au,
kë̀ idör es. Ttè buaë e' batamik, ì sulu
wamblekeyö, ese tö ye' kichatéttsa̱. Ttè
dalöiëno e' tö se' a̱ ikkacheke moki̱ë tö
ì sulu wamblekesö, ese dör suluë ichö́k.
Es ttè dalöiëno dör buaë, e' wa sö isuè̱mi
tö moki̱ë ì sulu wamblekesö ese dör sulu
ë̀me.
14 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör
Skëköl wák ttè. Erë ye' dör sia̱rë kë̀ diché
ta̱' klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱ ikanè mé-
soie. 15 Ì wamblekeyö ese kë̀ a̱ne ye' wák
é̱na. Ì buaë wa̱k ye' é̱na ese kë̀ wè̱yö.
Erë ì a̱r suluë ye' é̱na, ese wamblekeyö.
16 Ì kë̀ wamblak ye' é̱na ese wambléyö,
e' ta̱ e' wa ye' icheke tö ttè dalöiëno e'
dör buaë. 17–18 Ì buaë wa̱k ye' é̱na, ese
kë̀ o̱r ye' a̱, e' wa ye' wa̱ ijche̱r tö ì dör
buaë e' kë̀ ku̱' ye' e̱r a̱. Sö ichöma kë̀ ì
bua' ku̱' ye' wák dër sulu e' a̱. Es idir e'
kue̱ki̱ ye' kë̀ tö ì sulu wambleku̱' ye' wák
e̱r wa. Se̱ne sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö ye'
ké iwamblök. 19 Ì buaë wa̱k ye' é̱na, ese
kë̀ wè̱yö. Ñies ì sulu kë̀ wamblak ye' é̱na,
ese wamblekeyö. 20 Es ì sulu kë̀ wamblak
ye' é̱na, ese wambléyö, e' ta̱ e' kë̀ dör tö
ye' tö iwambleke ye' wák e̱r wa. E' dör
tö se̱ne sulu tso' ye' é̱na, e' tö ye' keke
iwamblök.
21 Es ye' é̱na ia̱ne tö erë́ ì buaë wa̱k
ye' é̱na erë ye' a̱ se̱ne sulu tkër. 22 Ttè
dalöiëno me'a̱t Skëköl tö, e' wa ye' wö-
batsö ta̱i̱ë. 23 Erë ilè skà tso' ye' a̱, e'
ttséyö tö e' tso' ì buaë wa̱k ye' é̱na ese
wöklö'u̱k. E' dör se̱ne sulu tso' ye' e̱r a̱ e',
e' ulà a̱ ye' tso' klöulewa̱.

24 Ye' dör sia̱rëla. Ì sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö ye' kichatéttsa̱. E' yöki̱ ¿yi tö ye' tsa̱tkèmi? 25 Skëköl tö ye' tsa̱tké Skëkëpa Jesucristo batamik. E' kue̱ki̱ wëstela chéyö ia̱.

Es ye' é̱na ttè dalöiëno me'a̱t Skëköl tö e' ȅ iu̱tak. Erë ye' wák dër suluë, e' tö ye' ké ì sulu wamblök.

Se' se̱rmi buaë yësyësë Skëköl Wiköl wa

8 1–2 Cristo Jesús batamik Skëköl Wiköl tö se̱ne michoë meke se' a̱, e' tö ye' yéttsa̱ se̱ne sulu ena duèwa̱ e' ulà a̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa batsulewa̱ Cristo Jesús mik, esepa kȅ kichatepa Skëköl tö yës. 3 Ì kȅ o̱nuk Moisés ttè dalöiëno a̱, e' wé̱ Skëköl tö. Se' wák dër sulu e' kȅ tö se' kè ttè dalöiëno iu̱tök buaë, e' kue̱ki̱ e' kȅ a̱ se' tsa̱tkënuk. Erë Skëköl tö iwák alà patkë'bitu̱ s'ditsöie ttèwa̱ se' skéie se' nuì̱ patuo̱ie. Es ie' tö se̱ne sulu tso' se' e̱r a̱ e' kichatë'ttsa̱. 4 E' wé̱ ie' tö a̱s se' klö'ȕ̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es we̱s ttè dalöiëno yësyësë e' tö se' a̱ ikiè es. Se' klöne es, esepa se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es. Ie'pa kȅ se̱rku̱'ia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es.

5 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es, esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese ȅ ki̱. Erë wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es, esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese ȅ ki̱. 6 Ì kiane s'wák dër sulu ki̱, ese ki̱ se' e̱r me'rie, e' ta̱ e' bata dör se' duȍwa̱. Erë se' e̱r me'rie ì kiane Skëköl Wiköl ki̱, ese ki̱, e' ta̱ e' bata dör se̱ne michoë, ñies se̱ne bȅrë Skëköl ta̱ e'. 7 Erë wé̱pa e̱r me'rie ì kiane s'wák dër sulu ki̱, ese ki̱, esepa kȅ tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiè, moki̱ ie'pa kȅ a̱ idalöiër. E' kue̱ki̱ ie'pa dör Skëköl bolökpa. 8 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es, esepa kȅ a̱ ì o̱nuk wër buaë Skëköl wa.

9 Erë Skëköl Wiköl tso' se' a̱, e' ta̱ se' kȅ ku̱'ia̱ s'wák dër sulu ulà a̱. E' skéie se' tso' Skëköl Wiköl ulà a̱. Yi kȅ a̱ Cristo Wiköl ku̱', ese kȅ dör ie' icha. 10 Erë Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, e' kue̱ki̱ Cristo tso' se' a̱. E' dör es, e' ta̱ erë́ s'chkà nurdawa̱ se' nuì̱ kue̱ki̱, erë se' wiköl se̱r michoë. 11 Skëköl tö Cristo Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' Wiköl tso' se' a̱, e' ta̱ aishkuö ta̱ ie' tö se' nu shke̱'we̱raka̱ iWiköl tso' se' a̱ e' wa.

12 A yamipa, e' kue̱ki̱ kȅ se' kàne se̱nukia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es. 13 Se' se̱rke es, e' ta̱ se' duörawa̱. Erë se' e̱' aléka̱ iki̱ Skëköl Wiköl wa, e' ta̱ se' se̱r michoë.

14 Wé̱pa wëttse̱ke Skëköl Wiköl tö, esepa dör Skëköl ala'r. 15 Skëköl kȅ wa̱ iWiköl mène se' a̱ se' klö'wo̱wa̱ kësik wa a̱s se' suarne. E' skéie iWiköl wa se' de ie' ala'rie. Ie' Wiköl wa ie' a̱ ichèmisö: “A yé̱wöla.” 16 Ñies ie' Wiköl tö se' ké ittsök se' e̱r a̱ tö se' dör ie' ala'r. 17 Es se' dör ie' ala'r. Se' weirke Cristo ta̱ ñita̱, e' je' ta̱ ñies se' kirdawa̱ buaë ie' ta̱ ñita̱ ie' olo ta̱' tai̱ë e' ska'. Aishkuö ta̱ ì ko̱s tso' blëule Skëköl wa̱ mè se' a̱, e' döraë se' ulà a̱ Cristo ta̱ ñita̱.

Ì tso' se' a̱ aishkuö ta̱ e' dör buaë chökle

18 Ye' a̱ ta̱ ie' olo tai̱ë e' a̱ se' döraña̱k aishkuö ta̱, e' dör buaë shu̱te̱. E' o̱'mik ta̱ se' weirke ko̱s ká̱ i' ki̱ e' kȅ dör ì. 19 Aishkuö ta̱ ikkayërdaë wösha̱ë tö se' dör Skëköl ala'r. E' ké̱wö paneke kröröë íyi ulitane yö'a̱t Skëköl tö ese tö. 20 Íyi ulitane yö'a̱t Skëköl tö ese ko̱s sulunewa̱. Ì ko̱s yöule e' kȅ wák e̱' suluo̱newa̱. Erë Skëköl wák tö iwöme'ttsa̱ es. Erë ibua'we̱neraëitö aishkuö ta̱. 21 Ie' wák tö iyë'a̱t: “Aishkuö ta̱ íyi ko̱s yö'a̱t ye' tö e' yerattsa̱neyö iweirke tai̱ë e' ulà a̱ a̱s itsa̱tkënar ena ilókarka̱ tai̱ë ye' olo wa ye' ala'r ta̱ ñita̱.” E' kue̱ki̱ íyi ulitane yö'a̱titö e' tso' ka̱wö e' panuk kröröë. 22 Se' wa̱ ijche̱r tö dȍ ikkë ta̱ íyi ulitane yö'a̱titö e' rrerkeia̱ ena iweirkeia̱ we̱s alaköl alà ku̱rketke weir es. 23 Erë kȅ e' ȅ rrerku̱'

ka̱wö e' panuk. Ñies se' a̱ Skëköl Wiköl
menetke we̱s íyi tsá̱ kakmè sia̱ es, e'pa
rrerkeia̱ ka̱wö e' panekesö e' dalewa. E'
ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö se' tse̱ratkö da'a̱
ila'rie, ta̱ se' chkà mane'we̱rattsa̱neitö
buaë kë̀ duöta̱'wa̱ia̱. 24 Se' tsa̱tkëne erë se'
tsa̱tkërketke da'a̱ie e' panekesö. Ì tso'tke
s'wa̱ ese kë̀ paneku̱'sö. E' kue̱ki̱ mik se' tö
iché tö e' ké̱wö panekesö, eta̱ e' wà kiane
chè tö ka̱m sö isa̱ù̱. 25 Erë ì ka̱m sa̱ù̱sö ese
panekesö, e' ta̱ se' ka̱wöta̱ ipanuk bë̀rë
s'weirke ko̱s e' dalë'ttsè wa.
26 Es ñies se' kë̀ diché ta̱', e' kue̱ki̱
Skëköl Wiköl tö se' ki̱meke. Kë̀ se' wöblar
buaë ttök Skëköl ta̱ we̱s se' ké ttök ita̱
es. Erë ie' wák Wiköl tso' se' tté chök ie'
a̱ tai̱ë kköchè wa ena ttè kë̀ yër sia̱ ese
wa. 27 Ie' wa̱ se' e̱r su̱ule buaë. Ie' Wiköl
tö ikieke ie' ichapa batse'r ki̱ we̱s ie' ki̱
ikiane es. E' kue̱ki̱ ì cheke iWiköl tö ie' a̱
e' a̱ne buaë ie' é̱na.

Se' e̱' aléka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo batamik

28 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa é̱na Skëköl
dalër, ñies iklöo̱'bakitö we̱s ie' wák tö
ibikeitsbak es, esepa ta̱ ì ko̱s tköke, e' a̱
ie' ulà te̱r ie'pa ki̱moie a̱s idöttsa̱ buaë
we̱s ie' ki̱ kiane es. 29 Wé̱pa shu̱kitbak-
itö e'pa bikeitsbakitö tö idöraë we̱s ie'
Alà es a̱s ie' Alà dö̀ ie'pa tai̱ë e' shu̱a̱ we̱s
ikok es. 30 Wé̱pa bikeitsbakitö e'pa kiéitö
ñies. Wé̱pa kiéitö e'pa klö'wé̱itö we̱s pë'
buaë yësyësë es. Wé̱pa klö'wé̱itö es, es-
epa döraë ie' ta̱ ñita̱ ilo tai̱ë e' a̱.
31 E' dör es, e' ta̱ kë̀ ì kianeia̱ chè.
Skëköl tso' se' ta̱, e' ta̱ ¿ì e̱' alömika̱ se' ki̱?
32 Ie' kë̀ wa̱ iwák Alà kkëo̱ne, e' me'ttsa̱itö
ttèwa̱ se' ulitane skéie ¡e' yita̱ ì ko̱s mer-
aëitö se' a̱ ilà ta̱ ñita̱! 33 ¿Yi tö wé̱pa shu̱k-
itbak Skëköl tö esepa kkatèmi? Kë̀ yi.
Ie' wák tö ie'pa klö'wé̱tke we̱s pë' buaë
yësyësë es. 34 ¿Yi a̱ ie'pa kichatërmi? Kë̀
yi. Cristo Jesús kötwa̱ se' skéie, e' kí̱ie
ta̱ ishke̱neka̱ne tkër Skëköl ulà bua'kka
se' tté chök. 35 ¿Ì tö se' yèttsa̱mi Cristo
é̱na se' dalër tai̱ë e' ulà a̱? ¿Se' weir
tai̱ë alè? ¿Ì darërëë alè? ¿Se' weir Jesús
tté batamik alè? ¿Se' duöke bli wa̱ alè?
¿Kë̀ se' datsi' ta̱' alè? ¿Ilè tkö̀ se' ta̱ alè?
¿S'ttèwa̱ alè? Au. Kë̀ ì a̱ se' yërpattsa̱ ie'
ulà a̱. 36 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè
es, e' tö ichè:

Be' dalërmik we̱kkë alè ta̱ sa' tterawa̱ pë'
tö.
Sa' sue̱ke ie'pa dör we̱s obeja tsè̱mi ttèwa̱
es.*

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
37 Erë e' shu̱a̱ se' dör e̱' alökwakpa tsa̱-
ta̱, Cristo é̱na se' dalër tai̱ë e' batamik.
38 E' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kë̀ ì tö se'
yepattsa̱ Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë e' ulà
a̱. Duewa̱, se̱ne, ie' biyöchökwakpa, íyi
wökir kë̀ wërta̱'wa̱, ì tköke se' ta̱ i̱'ñe ta̱, ì
tkö̀mi se' ta̱ aishkuö ta̱, ì skà tso' diché ta̱',
39 ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, ì ko̱s tso' ká̱ diöshe̱t,
ekkë ko̱s ena ì skà yö'a̱titö, e' ko̱s kë̀ a̱
se' yërpattsa̱ ie' é̱na se' dalër tai̱ë e' ulà
a̱. Ie' é̱na se' dalër tai̱ë, e' kkachéitö se' a̱
Skëkëpa Cristo Jesús e' wa.

Skëköl tö Israel aleripa shu̱kitbak ie' ala'rie

9 Ì cheke ye' tö a' a̱ e' dör moki̱ë. Ye'
dör Cristo icha, kë̀ ye' ka̱chö̀. Ñies
Wiköl Batse'r wa ye' e̱r tö ye' a̱ icheke
tö e' dör moki̱ë. 2–3 Moki̱ ye' chkenewa̱
sia̱rë, tai̱ë ye' e̱riarke ke̱kraë ye' wák
ditséwöpa kue̱ki̱. Ye' wák mú kichatée
Skëköl tö yèttsa̱ Cristo ulà a̱ a̱s ie'pa
tsa̱tkër ye' skéie. 4 E'pa dör Israel aleripa.
Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ie'pa tse̱'tkö ie' ala'rie.
Ie'pa a̱ ie' tö ilo tai̱ë e' kkayë'. Ie' ena
ie'pa ttè me' ñì a̱ tsa̱ki̱ë ñies ittè dalöiëno
e' me'itö ie'pa a̱. We̱s íyi wakanewè̱ ie'
dalöioie e' wa ie'pa wöblao̱'itö. Ñies ie'
kablë' ie'pa a̱ e̱r buaë chök. 5 Ie'pa dör
sa' yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë dalöiërta̱' tai̱ë,

*8:36 Salmo 44.22

e'pa aleripa. Ñies wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' ku̱ne' ie'pa ditséwö wa, e' dör
Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ ki̱karkeka̱
ke̱kraë e'. Es e' idir.
6 Kë̀ ye' ku̱' ichök tö Skëköl kablë' e̱r
buaë chök ie'pa a̱ e' kë̀ wà bak. E' kë̀
dör es. E' dör tö kë̀ ie'pa se̱raa̱ dör Israel
aleripa chökle Skëköl a̱. 7 Ñies Abraham
aleripa, e'pa kibiiepa kë̀ dör ie' aleripa
chökle Skëköl a̱. Skëköl tö iyë' ie' a̱: “Be'
aleripa chökle, e'pa döraë Isaac wa.”† 8 E'
wà kiane chè tö kë̀ yi dör Skëköl ala'r
s'ditséwö wa. E' skéie wé̱pa tö ì u̱k Skëköl
kablë' e' klö'wé̱ we̱s Abraham tö iklö'wé̱
es, esepa ë̀ dör Abraham aleripa chökle
Skëköl a̱. 9 Skëköl kablë' ie' a̱ ttè i' wa:
“Ka̱wö ikkë ta̱ duas iëk ye' dörane ta̱ be'
alaköl Sara alà ta̱'tke.”‡ E' klö'wé̱ Abra-
ham tö.
10 Erë kë̀ dör e' ë̀. Sara alà ku̱ne' ñe'
dör sa' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Isaac e'. Ie' alà
ka'ka̱ itayë Rebeca ta̱ e'pa dör klö̀ wakpa
wëm. 11–13 Erë ka̱m ie'pa ku̱r, ka̱m ie'pa
tö ì buaë ǜ̱ ö ì sulu wamblö̀, e' yöki̱
Skëköl tö iyë' Rebeca a̱: “Ikibi ë́k döraë
itsirla kanè mésoie.”¶ E' dör we̱s iskà
tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' ki̱ ie'
tö ichè: “Jacob dalëne ye' é̱na, erë Esaú
watéttsa̱yö.”§ Es ia̱te̱tke tö wé̱ne shu̱sh-
tak ie' wák é̱na, ese shu̱shtéitö a̱s iwà
döttsa̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es. Kë̀ dör ì wé̱sö
ese kue̱ki̱.
14 Es idir, e' ta̱ ¿sö ichèmi tö Skëköl
kë̀ dör yësyësë? Au, kë̀ idör es. 15 Ie' tö
iyë' Moisés a̱: “Wé̱ a̱ ye' e̱r buaë chak,
ese a̱ ye' e̱r buaë chöraë. Ñies wé̱ sua̱k
ye' é̱na e̱r sia̱rë wa, ese sue̱rayö e̱r sia̱rë
wa.”** 16 E' kue̱ki̱ ie' kë̀ e̱r buaë chö̀ se'
a̱, se' ki̱ ikiane ö ì we̱kesö e' kue̱ki̱. Erë
wé̱pa sue̱ke ie' tö e̱r sia̱rë wa, esepa a̱ ie'
e̱r buaë chöraë. 17 E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö iché
Egipto blú a̱: “Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ i' blúie,
e' wà ta̱' ye' wa̱. E' dör ye' diché kka-
choie be' wa a̱s yi dör ye' e' tté pakar ká̱
wa'ñe.”†† 18 Es yi sua̱k Skëköl é̱na e̱r sia̱rë
wa, ese sue̱raëitö e̱r sia̱rë wa. Ñies yi e̱r
darë'wa̱kwa̱ ie' é̱na, ese e̱r darë'we̱rawa̱
ie' tö.
19 Erë isalema a' we̱le tö ye' a̱ ichèmi:
“Moki̱ tö ì kiane wè̱ Skëköl ki̱ ese kë̀ wök-
lönuk yi a̱ ¿we̱s ie' tö se' chakèmi se' nuì̱
ki̱?” 20 Erë ye' iiu̱tèmi: A wëm ¿i̱ma be'
e̱rbikö̀ be' dör yi, e' tö Skëköl iu̱tè e̱r sulu
wa? Ska̱u̱ kë̀ tö ichepa iyuökwak a̱: “¿Ì
kue̱ki̱ be' tö ye' yué i' es?” 21 Ska̱u̱ yuök-
wak e' a̱ iyörmi we̱s ie' é̱na iyuak es.
Ska̱u̱chka e' ë̀ yörmi ska̱u̱ bua'buaie ena
ska̱u̱ ëseie ñies.
22 Es ñies Skëköl tö iwè̱mi we̱s ie'
ki̱ ikiane es. Ie' é̱na ie' kësik ena ie'
diché kkachak ì sulu wamblökwakpa
wömeulettsa̱ weinuk esepa e̱wè̱wa wa,
e' ta̱ e' wè̱mi ie' tö. Erë e'pa ko̱s
dalë'ttsekeia̱ ie' tö bë̀rë e̱naë 23 a̱s ie' olo
ta̱ië̱ shu̱te̱ë e' kkachö̀itö se' shu̱kitbakitö
e'pa a̱. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö se' shu̱kitbak suè̱ e̱r
sia̱rë wa ñies se' klöo̱'bakitö a̱s se' dö̀ ie'
ska' olo ta̱' ta̱ië̱ ie' ta̱ ñita̱. 24 Es judiowak
ena pë' kë̀ dör judiowak, e'pa shu̱a̱ ie' tö
se' klöo̱'bak ie' wák a̱. 25 E' dör we̱s Oseas
tö ikit iyëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö ichè:
“Wé̱pa kë̀ dör ye' icha, esepa kieraëyö ye'
icha.
Wé̱pa kë̀ dalër ye' é̱na, esepa a̱ icheraëyö:
‘ye' é̱na a' dalër.’‡‡

†**9:7** Génesis 21.12
‡**9:9** Génesis 18.10,14
¶**9:11-13** Génesis 25.23
§**9:11-13** Malaquías 1.2-3
****9:15** Éxodo 33.19
††**9:17** Éxodo 9.16
‡‡**9:25** Oseas 2.23

26 Ñies ká̱ wé̱ ki̱ ye' tö iyë': ‘a' kë̀ dör ye'
icha’
ká̱ e' ë̀ ki̱ ye' icherane: ‘Ye' dör Skëköl
chö́k e' ala'r a' dör.’”¶¶
27–28 Isaías tö Israel aleripa yë' i' es:
“Ká̱ wa'ñe wé̱pa wömeulettsa̱
kichatënuk
e' wakanewe̱raë Skëköl tö bet kë̀
wötkënuk yës.
E' kue̱ki̱ eré̈ Israel aleripa dör tai̱ë we̱s
dayë tsé̱wö es,
erë ie'pa we̱lepa ë̀ tsa̱tkërdaë, kë̀ dör
tai̱ë.”§§
29 E' dör we̱s Isaías tö iyë' es. Ie' iché:
“Skëköl diché ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kë̀
tö se' aleripa múpaa̱t,
e̱'ma se' e̱newa se̱raa̱ we̱s Sodoma ena
Gomorra wakpa e̱newa es.”*

Jesús tté buaë e' dör Israel aleripa a̱ ñies

30 Es sö isué̱ tö pë' kë̀ dör Israel aleripa,
kë̀ ku̱' se̱ne yësyësë e' yulök, esepa klö'wé̱
Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es ie'pa
e̱rblé Jesús mik e' wa. 31 E' skéie Israel
aleripa ki̱ ikiane tö Skëköl tö ie'pa klö'wè̱
we̱s pë' buaë yësyësë es tte dalöiëno e'
dalöiè wa, erë e' kë̀ ska' ie'pa ulà dë'.
32 ¿Ì kue̱ki̱ e' kë̀ dë' ie'pa ulà a̱? Ie'pa kë̀
e̱rblëne Jesús mik e' kue̱ki̱. Ie'pa e̱rblé
ì buaë we̱kerakitö e' mik. E' kue̱ki̱ ie'pa
tëne Jesús mik we̱s s'klastkër ák mik es.
33 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es, e' tö ichè:
“Ye' ttö̀ ttsö́. Ák tkë'a̱työ et Sión,
e' mik pë' klastkërdaë, ák e' tö ie'pa
eröraë i̱ski̱.
Erë wé̱pa e̱rblé ák e' mik, esepa kë̀ e̱ri-
arpa.”†

Es Skëköl yëkkuö tö ichè. Ák e' tö Jesús
chè.

10 A yamipa, Israel aleripa mú
tsa̱tkër e' kkechekeyö tai̱ë ye' e̱r
a̱, e' kiekeyö Skëköl a̱. 2 Ye' ichè tö moki̱
ie'pa kaneblak darërëë Skëköl a̱. Erë ie'
ttè moki̱ë e' wà kë̀ a̱ne ie'pa é̱na buaë.
3 Ie'pa kë̀ é̱na ia̱ne tö ie' tö s'klö'we̱ke we̱s
pë' buaë yësyësë es s'e̱rblé Jesús mik e'
wa. Ttè e' watéttsa̱ ie'pa tö. Ie'pa a̱ta̱k
buaë yësyësë ie' wöa̱ ie'pa se̱rke es e' wa.
4 Erë Moisés ttè dalöiëno e' wà dör Cristo
kkachè. E' kue̱ki̱ mik ie' de, eta̱ ttè e' wà
de. E' kue̱ki̱ wé̱pa e̱rblé ie' mik esepa uli-
tane klö'we̱raë Skëköl tö we̱s pë' buaë
yësyësë es.
5 Se' wër yësyësë Skëköl wa se̱ne
yësyësë wa, e' yë' Moisés tö i' es: “Yi
tö ttè dalöiëno e' dalöié yësyësë se̱raa̱,
ese se̱r michoë ttè e' wa.”‡ 6 Erë se' wër
yësyësë Skëköl wa se' e̱rblé Jesús mik,
e' yë' Moisés tö i' es: “Kë̀ a' tö ibikeitsar
tö ¿yi mi'mi ká̱ jaì a̱?” —E' dör we̱s se'
mú mi' Cristo yulök a̱s ibitu̱ne ká̱ i' ki̱.—
7 “Ñies ¿yi mi'mi ká̱ dià ka̱ska'?” —E' dör
we̱s se' mú mi' Cristo yulök a̱s ishke̱rka̱ne
s'duulewa̱ tso' esepa shu̱a̱.— 8 Erë ttè e' tö
ichè: “Ttè buaë e' tso' tsi̱net se' ska' ena
se' kkö̀ a̱ ena se' e̱r a̱.”¶ Ttè buaë e' dör
a̱s a' e̱rblö̀ Jesús mik, e' tté pakeke sa' tö.
9–10 Se' e̱r a̱ ttè e' klö'wé̱sö a̱s Skëköl tö se'
klö'ṳ̀ we̱s pë' buaë yësyësë es. Ñies s'wák
kkö̀ wa ichésö tö Jesús dör Skëkëpa eköl
ë̀ e' a̱s se' tsa̱tkër. E' kue̱ki̱ iché a' tö a'
wák kkö̀ wa tö Jesús dör Skëkëpa eköl ë̀
e', ñies iklö'wé̱ a' tö a' e̱r a̱ tö Skëköl tö
ishke̱o̱'ka̱ne, e' ta̱ a' tsa̱tkërdaë.

¶¶**9:26** Oseas 1.10
§§**9:27-28** Isaías 10.22-23
***9:29** Isaías 1.9
†**9:33** Isaías 8.14; 28.16
‡**10:5** Levítico 18.5
¶**10:8** Deuteronomio 30.14

11 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Yi e̱rblé ie'
mik esepa kë̀ e̱riarpa.”§ 12 Skëkëpa ñe' ë̀
dör sulitane Këköl. Judiowak ena wé̱pa
kë̀ dör judiowak, esepa ko̱s Këköl ie' dör.
E' kue̱ki̱ ie'pa dör ñikkëë ie' wöa̱. Wé̱pa
kköchöke ie' a̱ a̱s ie'pa tsa̱tkö̀itö, esepa a̱
ie' e̱r buaë chö̀ tai̱ë. 13 E' dör we̱s Skëköl
yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Yi ko̱s tö e̱'
tsa̱tkè kié Skëköl a̱, esepa ulitane tsa̱tkër-
daë.”** 14 Erë kë̀ s'e̱rblëne ie' mik, e' ta̱
¿we̱s s'kköchö̀mi ie' a̱? Ñies kë̀ s'wa̱ ie'
tté ttsëule, e' ta̱ ¿we̱s s'e̱rblö̀mi ie' mik?
Ñies kë̀ yi wa̱ ie' tté pakane sia̱, e' ta̱ ¿we̱s
ittsèmisö? 15 Ñies ie' tté pakökwakpa kë̀
patkëne yi wa̱, e' ta̱ ¿we̱s e'pa dö̀mi ie'
tté pakök sia̱? E' dör we̱s Skëköl yëkkuö
tö ichè es, e' tö ichè: “Wé̱pa wa̱ ttè buaë
datse̱ sia̱, esepa de e' dör buaë shu̱te̱.”††
16 Erë kë̀ sulitane wa̱ ttè buaë e' klöne.
Es Isaías tö iyë'bak: “A Skëköl, ttè paka'
sa' tö wësua kë̀ yi wa̱ e' klöne.”‡‡ 17 Es sö
isuè̱ tö se' e̱rblé Skëköl mik, e' datse̱ ie'
tté ttsésö, e' wa. Ttè e' dör Cristo tté.
18 Erë ye' ichakè: ¿A' ichè, kë̀ iwa̱rak
ttè e' ttsëule? Erë ye' e̱' iu̱tö̀ne tö́, ie'pa
wa̱ ittsëule je'. E' dör we̱s Skëköl yëkkuö
tö ichè es wé̱ ichèitö:
“Skëköl ttè pakökwakpa, e'pa tka ká̱
wa'ñe,
Ttè i' de dö̀ wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.”¶¶
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
19 Ye' iskà chakène: ¿A' ichè Israel
aleripa ka̱m é̱na iwà a̱r? E' iu̱të' Moisés
tö mik ie' tö iyë' ie'pa a̱ tö Skëköl tö iyë'
i' es:
“Ye' tö a' keraë sibinukka̱ pë' kë̀ dör ì,
esepa wa.
Ye' tö a' keraë ulunukka̱ pë' kë̀ é̱na ì a̱ne,
esepa ki̱.”§§
20 E' ukuöki̱ ta̱ Isaías diché dë'ka̱ ichök
tö Skëköl tö pë' kë̀ dör Israel aleripa es-
epa yë' i' es:
“Wé̱pa kë̀ ku̱' ye' payulök, esepa tö ye'
kué̱.
Wé̱pa kë̀ ku̱' ye' chakök, esepa a̱ ye' e̱'
kkaché.”*
21 Ñies Isaías tö iskà yë' tö Skëköl tö
Israel aleripa yë' i' es:
“Ie'pa tö ye' ttö̀ dalöse̱wé̱wa̱ ñippöke ye'
ta̱,
esepa a̱ ke̱kraë ye' tö iki̱mè watkè.”†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

Skëköl e̱r buaë chöraë Israel aleripa a̱

11 I' ta̱ ye' ichakè: ¿A' ichè, Israel
aleripa watéttsa̱ Skëköl tö se̱raa̱?
Au, kë̀ idör es. Ye' wák dör Israel aleri
eköl. Ye' dör Abraham aleri eköl Ben-
jamín ditséwö wa. 2 Kuaë Skëköl tö Is-
rael aleripa shu̱kitbak iwák ichaie. Kë̀
ie'pa watëulettsa̱ ie' wa̱. Elías tté tso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ Israel aleripa
kkatë'ka̱itö Skëköl a̱, ¿e' kë̀ jche̱r a' wa̱?
Ie' iché Skëköl a̱: 3 “A Skëköl, ie'pa tö
be' ttekölpa male̱pa ko̱s ttélur. Ñies ka̱'
tso' íyi moka̱ be' a̱, e' ko̱s tkéttsa̱rak-
itö. Ye' ë̀ a̱té̱a̱t ttsë'ka erë ye' ttakwa̱
ie'pa é̱na ñies.”‡ 4 Erë Skëköl tö ie' iu̱té:
“Wëpa döka̱ mil kuryök (7.000) e'pa
kë̀ e̱' tkëulewa̱ kuchë ki̱ Baal dalöioie

§**10:11** Isaías 28.16
****10:13** Joel 2.32
††**10:15** Isaías 52.7
‡‡**10:16** Isaías 53.1
¶¶**10:18** Salmo 19.4
§§**10:19** Deuteronomio 32.21
***10:20** Isaías 65.1
†**10:21** Isaías 65.2
‡**11:3** 1 Reyes 19.10,14

ekkëpa tso'ia̱ ye' wa̱.”¶ 5 Es ñies i̱'ñe ta̱
Israel aleripa tso' tai̱ë, erë e' shu̱a̱ wé̱pa
a̱ Skëköl e̱r buaë yë' ta̱ ishu̱kititö, esepa
kë̀ dör tai̱ë. 6 Ie'pa shu̱kititö ie' e̱r buaë
ché ie'pa a̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ e' wà kiane chè
tö e' kë̀ dör ì buaë wé̱ ie'pa tö e' kue̱ki̱.
Ichṍpa es, e̱'ma kë̀ ie' e̱r bua' yëne.
7 E' kue̱ki̱ sö isué̱ tö Israel aleripa bak
tsa̱tkè yulök, e' kë̀ dë' ie'pa ulitane ulà
a̱. Erë ie'pa we̱lepa shu̱kit Skëköl tö, e'pa
ulà a̱ ide, erë imale̱pa e̱r darërulune. 8 E'
dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es. E' ichè:
“Skëköl tö ie'pa ké e̱r chöu̱kwa ie' ska'. E'
dör we̱s ie'pa wöbla ta̱', erë kë̀ iwawër
es. E' dör we̱s ie'pa kuköña ta̱' erë kë̀
iwattsër. Dö̀ i̱'ñe ta̱ ie'pa dör es.”§ 9 Es
ñies David tö ie'pa yë' i' es:
“Mik ie'pa tso' ka̱wö tkö'u̱k kaneë, eta̱ a̱s
ee̱ ibolökpa tö iklö'ù̱wa̱ kësik wa
a̱s ie'pa klastkër ta̱ iweirdak.
10 Iwöbla mú kë̀ wawëria̱.
Itsi̱wö mú körwa̱ dalì e̱kke̱ë diki̱a̱
ke̱kraë.”**

Pë' kë̀ dör Israel aleripa esepa tsa̱tkërdaë

11 I' ta̱ ye' ichakè: A' ichè Israel aleripa
tö Jesús watë'ttsa̱ ¿e' wà kiane chè tö
ie'pa kë̀ tsa̱tkërpa? Au, e' kë̀ dör es. E'
skéie ì sulu wamblé ie'pa tö ñe' batamik
pë' male̱pa tsa̱tkërmi. E' tka es a̱s ie'pa
sibirka̱ pë' male̱pa ki̱ ta̱ ie̱rkirdak e̱rblök
Jesús mik. 12 Ì sulu wamblë' ie'pa tö, e'
batamik pë' male̱pa a̱ Skëköl e̱r buaë ché
tai̱ë ká̱ wa'ñe. E' yita̱ buaë sulitane a̱ ie' e̱r
buaë kí̱ chöraë tai̱ë shu̱te̱ mik judiowak
tai̱ë e̱rblé Jesús mik eta̱.
13 Erë a' kë̀ dör judiowak, esepa a̱ ye'
tö ilè cheke. Skëköl tö ye' a̱ kanè i' me'
Jesús ttekölie pë' kë̀ dör judiowak es-
epa a̱ ttè pakök. Kanè e' dalër tai̱ë ye'
é̱na. 14 Isalema kanè e' wa ye' tö ye'
wák ditséwöpa we̱lepa mú ukyëwë̱ka̱ ta̱
ie'pa ñies e̱rblòmi Jesús mik a̱s itsa̱tkër.
15 Ie'pa watéttsa̱ Skëköl tö e' batamik ie'
ena ká̱ wa'ñe wakpa male̱pa e̱r buarmine
ñì ki̱. E' yita̱ mik ie' tö ie'pa skà kiéwa̱ne
buaë, eta̱ e' dör buaë shu̱te̱. E' dör
buaë we̱s s'duulewa̱ e' shke̱neka̱ne es.
16 Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱†† e' dör
batse'r, e' ta̱ iëyök dör batse'r ñies. Ñies
kal wikicha dör batse'r, e' ta̱ kal e' ko̱s
dör batse'r ñies. Es judiowak yé̱pa tsá̱ dör
Skëköl icha, e' kue̱ki̱ ileripa dör ie' icha
ñies.
17 Skëköl tö judiowak watéttsa̱, e' dör
we̱s kal uru kiè olivo e' ulà tée es. Pë'
kë̀ dör judiowak esepa dör we̱s olivo klò
kañiru ulà tkéwa̱ olivo uru ulà tëule ese
skéie es. E' batamik i̱'ñe ta̱ a' se̱rke buaë
olivo klò uru e' wì mik. 18 E' kue̱ki̱ olivo
uru ulà tëule, e' kë̀ ki̱ a' e̱' ttsökka̱. Erë a'
e̱' ttsakka̱, e' ta̱ a' é̱na ia̱nú tö ulà se̱rke
iwí mik; iwì kë̀ se̱rku̱' iulà mik.
19 Isalema a' ichèmi: “E' yëne erë iulà
uru tërolone a̱s sa' tkërwa̱ne iskéie.” 20 E'
yëne erë ie'pa tërolone ie'pa kë̀ e̱rblëne
Jesús mik e' kue̱ki̱. Erë a' e̱rblé Jesús
mik, e' ë̀ kue̱ki̱ a' tkëulewa̱ olivo klò uru
mik. E' kue̱ki̱ kë̀ a' e̱' ttsökka̱. Warma a'
ka̱wöta̱ Skëköl dalöiök. 21 Ie' kë̀ wa̱ kal
chṍk e' ulà menea̱t, e' yita̱ kë̀ ie' tö a'
mepaa̱t. 22 A' é̱na ia̱nú tö we̱s Skëköl dör.
Ie' e̱r buaë chòmi se' a̱, erë ñies ie' a̱
s'kichatërmi. Wé̱pa a̱nemi ì sulu a̱, esepa
kichaterattsa̱itö. Erë ie' e̱r buaë ché a' a̱.
A' e̱rblökeia̱ ie' mik, e̱'ma buaë idir. Erë
a' kë̀ se̱rku̱'ia̱ es, e' ta̱ a' tërdattsa̱ ñies.
23 Judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik. Erë
e' kë̀ wamblèia̱ ie'pa tö ta̱ ie̱rblé imik,

¶**11:4** 1 Reyes 19.18
§**11:8** Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10
****11:10** Salmo 69.22-23
††**11:16** ***Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱:*** Pablo tso' ichök tö judiowak dör we̱s harinachka es. Harinachka tsá̱ e' dör we̱s judiowak yé̱pa tsá̱ Abraham ena Isaac ena Jacob es. Harinachka iëyök e' dör we̱s ileripa datse̱ itöki̱ es.

e' ta̱ Skëköl wa̱ diché tso' ie'pa tkowa̱ne
iwákpa kéli mik, e' kue̱ki̱ itkërdawa̱rak.
24 E' wà dör i' es: a' kë̀ dör judiowak, e'pa
dör we̱s olivo kañiru ulà tëule tkëulewa̱
olivo uru mik es. Erë́ e' kë̀ we̱ta̱'sö es,
erë es Skëköl tö iwé̱ a' a̱. E' yita̱ buaë ju-
diowak dör we̱s ulà chö́k es, esepa tkër-
wa̱mine buaë iwákpa kéli mik.

Israel aleripa tsa̱tkërdaë tai̱ë

25–26 A yamipa, ke̱net ta̱ ttè tso' blëule,
ese chekeyö a' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö ttè e'
jche̱rwa̱ a' wa̱ a̱s a' kë̀ e̱' ttsö̀ka̱ tö a' wa̱
íyi jche̱r Israel aleripa tsa̱ta̱. Ttè blëule
e' dör i': i̱'ñe ta̱ Israel aleripa kibiiepa e̱r
darërulune dö̀ mik pë' male̱pa shu̱kitbak
Skëköl tö e' ko̱s tsa̱tkëne eta̱. E' ukuöki̱ ta̱
ie'pa ko̱s tsa̱tkërdaë we̱s Skëköl yëkkuö
tö ichè es, e' tö ichè:
“S'tsa̱tkökwak datse̱ Sión,
e' tö se̱ne sulu ko̱s yerattsa̱ Jacob aleripa
shu̱a̱.
27 Ttè e' meraëyö ie'pa a̱
mik ie'pa nu̱ì olo'yéyö ie'pa ki̱ eta̱.”‡‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
28–29 Mik Skëköl tö s'shu̱shté e̱r buaë
choie sia̱, eta̱ e' kë̀ mane'we̱paitö. Is-
rael aleripa tö Jesús tté buaë watéttsa̱,
e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ie'pa dör Skëköl bolökpa.
Erë ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa yë́pa bak e'pa shu̱ki-
titö e̱r buaë choie ie'pa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
aleripa dalërkeia̱ ie' é̱na. E' tka es ie'pa
ta̱ a̱s a' tsa̱tkër. 30–32 Sulitane tö ie' ttè
dalöse̱wé̱wa̱, e' nuí̱ ulà a̱ se' tso' klöule-
wa̱. E' me'a̱tbakitö es a̱s ie' a̱ sulitane su̱r
e̱r sia̱rë wa ñikkëë. E' kue̱ki̱ ke̱net a' tö ie'
dalöse̱wé̱wa̱, erë i̱'ñe ta̱ a' suéi̱tö e̱r sia̱rë
wa, ie'pa tö ie' dalöse̱wé̱wa̱ e' kue̱ki̱. Es
ñies i̱'ñe ta̱ ie'pa tö ie' dalöse̱we̱kewa̱, erë
e' dör a̱s a' sa̱ù̱itö e̱r sia̱rë wa, ñies a̱s ie'pa
sa̱ù̱neitö e̱r sia̱rë wa.
33 Skëköl e̱r buaë ché tai̱ë shu̱te̱ se' a̱.
Ie' wa̱ íyi ulitane jche̱r buaë sulitane tsa̱-
ta̱. Ie' ka̱bikeitsö̀ tai̱ë i̱ski̱ë. Ì bikeitseke
ie' tö ese kë̀ wà pakanuk yi a̱. Ì we̱keitö
ese kë̀ a̱nuk yi é̱na. 34–36 Ì ko̱s e' wì dör
ie'. Ì ko̱s tso' ie' batamik. Ì ko̱s tso' ie' wák
a̱. E' kue̱ki̱ Skëköl yëkkuö tö ichè:
“Skëköl e̱rbikö̀ e' kë̀ jche̱r yi wa̱.
Kë̀ yi a̱ ie' pautu̱k.
Kë̀ yi a̱ ì menuk ie' a̱ ke̱weie
a̱s ie' tö iské mùne ia̱.”
¡Skëköl ki̱köka̱sö ke̱kraë! ¡Es e' idir!

We̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ala'rie

12 A yamipa, Skëköl e̱r buaë ché se'
a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ye' kköchö̀ a' a̱ tö
a' e̱' múttsa̱ eköl eköl ie' a̱ ke̱kraë we̱s ì
batse'r meule ie' a̱ wër buaë ie' wa es. Es
se' tö ie' dalöiè e' wakanewè̱mi moki̱ë.
2 Kë̀ a' se̱nukia̱ we̱s wé̱pa kë̀ tö ie' dalöiè
esepa se̱r es. E' skéie a' e̱rbikè mane'ú̱ttsa̱
pa̱'a̱li̱ ta̱ e' wa a' se̱rmi buaë yësyësë. Es ì
kiane ie' ki̱ ese jche̱rmi buaë a' wa̱ wawè̱.
E' wà dör ì dör buaë, ì wër buaë ie' wa
ena ì dör yësyësë ese.
3 Ie' e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö
kanè me' ye' a̱ Jesús ttekölie. E' wa ye' tö
a' ko̱s a̱ ichè tö kë̀ a' e̱' bikeitsökka̱ tkö̀ka̱
ko̱s s'ké e̱' bikeitsök e' tsa̱ta̱. E' skéie se' e̱'
bikeitsö̀ yësyësë ko̱s Skëköl tö imé se' a̱
e̱rbloie ie' mik ekkë. 4 E' dör we̱s se' dör
es. Se' wöbla ta̱', ulà ta̱' ena s'yese skà
tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' ko̱s wöiëule-
wa̱ ñita̱ s'wák eköl ë̀ a̱. 5 E' sù̱ se' e̱rblöke
Cristo mik esepa dör tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱,
erë se' ko̱s dör we̱s wák eköl ë̀ es, se' ko̱s
batsulewa̱ ie' mik e' wa.
6 Es Skëköl tö imé se' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
ñì ki̱moie we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱
wé̱pa a̱ iméitö ttoie ittekölie, esepa ttö́
es, ie'pa e̱rblö̀ Skëköl mik e' wa. 7 Wé̱pa
a̱ imé Skëköl tö s'ki̱moie, esepa tö s'ki̱mú.
Wé̱pa a̱ iméitö s'wöbla'wo̱ie Skëköl ttè
wa, esepa s'wöbla'ú̱. 8 Wé̱pa a̱ imène s'e̱r
diché ioie, esepa tö s'e̱r diché iö́. Wé̱pa
a̱ imène íyi kakmoie, esepa ikakmú e̱r
bua' wa kë̀ dör ì skéie. Wé̱pa a̱ imène

‡‡**11:27** Isaías 59.20-21; 27.9

s'wëttso̱ie, esepa s'wëttsú̱ kaneë. Wé̱pa a̱
imène s'male̱pa suo̱ie e̱r sia̱rë wa, esepa
tö iwà ú̱ ttsë'ne buaë wa.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì dalër

9 A' ñì dalëritsö́ e̱r moki̱ wa. Se̱ne sulu
ko̱s e' watö́ttsa̱. E' skéie se̱ne yësyësë ko̱s
e' a̱ a' se̱nú ke̱kraë. 10 A' ñì dalëritsö́ we̱s
ñì ëlpa ñì dalër es. A' ñì dalöiö́ tai̱ë.
11 Ì ko̱s we̱ke a' tö, e' ú̱ kaneë. Kë̀
a' bikënuk. Skëköl kanè ú̱ ttsë'ne buaë
meke iWiköl tö se' a̱ e' wa.
12 Ì buaë panekesö, e' kue̱ki̱ a' se̱nú
ttsë'ne bua' wa. A' weirke e' dalë'ttsö́ e̱r
bua' wa. A' ttö́ S'yë́ ta̱ ke̱kraë.
13 S'batse'rpa male̱pa weirke ki̱ ilè
kiane, esepa ki̱mú. Yi de a' pakök, ese
kiö́wa̱ e̱r bua' wa.
14 Wé̱pa tö a' we'ikeke Jesús tté kue̱ki̱,
kë̀ esepa ki̱ alibchök, e' skéie e̱r buaë chö́
ia̱rak.
15 Wé̱pa ttsë'rke buaë, esepa ta̱ a'
ttsë'nú buaë. Wé̱pa iu̱ke, esepa ta̱ a' iú̱.
16 A' se̱nú bë̀rë ñita̱. Kë̀ a' e̱' ttsökka̱
s'male̱pa tsa̱ta̱. E' skéie a' e̱' batsö́ se'
ësepala ta̱ buaë. Kë̀ a' e̱' bikeitsökka̱ tö
a' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë.
17 Yi tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ kë̀
iské wamblarne. Ì ko̱s dör buaë yësyësë
sulitane a̱ ese ú̱. 18 A' se̱nú bë̀rë sulitane
ta̱ ko̱s a' dirmi ekkë. 19 A yamipa dalër
ye' é̱na, kë̀ ì sulu ské wamblarne yi ki̱. E'
skéie imúa̱t Skëköl kësik ulà a̱. Ie' tö ichè
iyëkkuö ki̱ i' es: “Ye' ë̀ wöki̱ iské wërke
wè̱. Yi tö ì sulu wamblé, e' ské we̱rayö
iki̱.”¶¶ 20 Ñies ichè: “A' bolökpa dué bli
wa̱, e' ta̱ itiö́. Ie' e̱r sine, e' ta̱ di' mú ia̱
yè. A' iwé̱ es, e' ta̱ ie'pa jaërdaë.”§§ 21 Kë̀
se̱ne sulu kar e̱' alökka̱ a' ki̱. E' skéie a' e̱'
alö́ka̱ se̱ne sulu ki̱ se̱ne yësyësë wa.

13 Sulitane ka̱wöta̱ ká̱ wökirpa ttè
dalöiök. Skëköl tö ka̱wö me' ie'pa
a̱ s'wëttso̱ie. Itso'rak ko̱s e'pa tkë'ka̱ ie'
tö. 2 E' kue̱ki̱ wé̱pa kë̀ tö ie'pa dalöiè, es-
epa ñippöke wé̱pa tkë'ka̱ ie' tö esepa ta̱.
Ese wakpa weirdaë iulà a̱. 3–4 S'wökirpa
kë̀ tkëneka̱ s'se̱r yësyësë esepa we'ikök
a̱s isuardak. Ie'pa dör Skëköl kanè mé-
sopa a' ki̱moie. Ie'pa tso' s'se̱r suluë es-
epa we'ikoie. Esepa je' ka̱wöta̱ suanuk.
A' se̱nak kë̀ suar ta̱' s'wökirpa yöki̱, e' ta̱
a' se̱nú yësyësë ta̱ ie'pa tö a' ki̱keraka̱.
Erë wé̱pa se̱rke suluë, esepa je' ka̱wöta̱
suanuk. Kë̀ ë́ ichö́k ie'pa a̱ ka̱wö mène
s'we'ikoie. Ie'pa tso' kaneblök Skëköl a̱
s'se̱r sulu we'ikoie we̱s ka̱wö menea̱t
ie'pa a̱ es.
5 E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ie'pa ttè iu̱tök, e'
kë̀ dör a̱s kë̀ itö s'we'ikö̀ e' ë̀ kue̱ki̱. E' dör
tö se' e̱r tö se' a̱ icheke tö e' dör buaë
yësyësë e' kue̱ki̱. 6 E' kue̱ki̱ ñies inuköl
pata̱uk ie'pa tö se' keke ese patue̱kesö.
Ie'pa dör Skëköl kanè mésopa kaneblöke
ie' a̱ s'wökirpaie. E' dör ie'pa kanè, e'
kue̱ki̱ ie'pa patuè̱ e' dör buaë. 7 E' kue̱ki̱
imusö ie'pa a̱ eköl eköl we̱s s'ka̱wöta̱
imuk es. Ilè ka̱wöta̱ patuè̱ eta̱ ipata̱ú̱.
Wé̱pa ka̱wöta̱ dalöiè esepa dalöiö́.
8 A' wa̱ nuì̱ tso' ko̱s e' pata̱ú̱. Erë nuì̱
tso'ia̱ se' ki̱ ke̱kraë, e' dör ñì dalëritsè,
e' kë̀ pato̱nuktsa̱ se' a̱. S'male̱pa dalërit-
sekesö, e' ta̱ e' wa ttè dalöiëno me'a̱t
Moisés tö e' wà ko̱s dalöiésö. 9 Ttè e'
tö ichè: “Kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak
dalöse̱u̱kwa̱; kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̀
a' ka̱wö ta̱' akblök; kë̀ a' ka̱wö ta̱' o̱'ka
íyi kkechök.”* Ttè e' ena imale̱pa ko̱s
e' wöiënewa̱ ttè etkë̀ a̱, e' dör i': “A'
male̱pa dalëritsö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër
es.”† 10 S'male̱pa dalëritsekesö, e' ta̱ kë̀ ì

¶¶**12:19** Deuteronomio 32.35
§§**12:20** Proverbios 25.21-22
***13:9** Éxodo 20.13-17
†**13:9** Levítico 19.18

sulu wamblepasö yi ta̱. Es ttè dalöiëno
ko̱s e' dalöiekesö moki̱ë yësyësë.
11 A' se̱nú es. S'tsa̱tkè ké̱wö kí̱ dewa̱tke
tsi̱net se' e̱rblë' Jesús mik kuaë e' tsa̱ta̱.
E' ké̱wö a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱, e' a̱nú a' é̱na. E'
kue̱ki̱ kȅ a' se̱nukia̱ we̱s s'kapötër nañewe
es. 12 Se̱ne sulu ké̱wö e̱rkewatke ta̱ se'
tsa̱tkeke e' ké̱wö dökewa̱tke we̱s ká̱ ñir-
ketke s'ki̱ es. E' kue̱ki̱ kȅ se' e̱' wamblȍia̱
suluë we̱s pë' tso'ia̱ stui a̱ e̱' wamblȍ es.
E' skéie se' se̱nù yësyësë, e' dör we̱s s'se̱r
ká̱ ñí a̱ es. Se' e̱' duȍse̱r ñippök se̱ne sulu
ta̱ we̱s ñippökwakpa es. 13 Se' se̱nú buaë
yësyësë we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. Kȅ se' kàne
e̱' wamblökia̱ bloblopa es. Kȅ se' kàne
trënuk, e̱' ya'u̱k sulu. Kȅ se' kàne ñippök.
Kȅ se' kàne ukyënuk s'male̱pa ta̱. 14 E'
skéie a' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëkëpa
Jesucristo ki̱ kiane es. Kȅ a' tö ibikeitsök
tö we̱s a' a̱ s'wák dër sulu e' wöpatërmi.

Kȅ a' ñì bikeitsök suluë

14 Wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë ka̱m
ie̱rblȍ bua'ie, esepa kió̱wa̱ e̱r bua'
wa. Ttè bikeitseke a' tö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ese
kȅ ki̱ a' ñì iu̱tök. 2 A' we̱lepa tö ibikeit-
seke tö Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ íyi uli-
tane katarmi. Erë a' we̱lepa skà ka̱m e̱r-
blȍ bua'ie Jesús mik, esepa tö iklö'wé̱ tö
iyiwak chkà kȅ katar. 3 Wé̱pa tö íyi uli-
tane katé, esepa kȅ kàne wé̱pa kȅ ikatè
esepa chök iki̱. Ñies wé̱pa kȅ ikatè, es-
epa kȅ kàne wé̱pa tö ikaté esepa chök
iki̱, Skëköl tö ie'pa klöo̱'bak ie' ichaie e'
kue̱ki̱. 4 Se' dör Skëkëpa Cristo kanè mé-
sopa. We̱s se' wër ie' wa eköl eköl, e'
wërke ie' wák wöki̱. Ie' a̱ se' ki̱mermi a̱s
se' wër buaë ie' wa, e' kue̱ki̱ se' wërdaë ie'
wa buaë. E' kue̱ki̱ ¿we̱s s'yamipa chèmisö
suluë?
5 Ñies se' shu̱a̱ we̱lepa tso' tö ibikeit-
seke tö s'ka̱wöta̱ diwö we̱le batseitsök
imale̱pa tsa̱ta̱. Erë iëltëpa tö ibikeitseke
tö diwö ulitane dör ñies ȅme. Se' ka̱wöta̱
wa̱ ijche̱nuk eköl eköl tö ì klö'wé̱sö e' dör
yësyësë. 6 Wé̱pa tö iklö'wé̱ tö s'ka̱wöta̱
diwö we̱le batseitsök bua'iewa̱, esepa
tö batseitseke Skëkëpa Cristo dalöioie.
Ñies wé̱pa tö íyi ulitane katé esepa
tö ikateke Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱
wëstela chekeitö Skëköl a̱ iki̱. Wé̱pa kȅ
tö iyiwak chkà katèia̱, esepa tö ilo'yé
Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱ wëstela chek-
erakitö Skëköl a̱ ì ñekerakitö e' ki̱.
7 Se' dör Skëkëpa Cristo icha, e'pa tso'
ttsë'ka ö e'pa duowa̱ e' dör ie' dalöioie,
kȅ idör se' wák dalöioie. 8 Mik se' tso'ia̱
ttsë'ka, eta̱ se' se̱rke ie' a̱. Mik se' duowa̱,
eta̱ se' duowa̱ ie' a̱. Se' tso' ttsë'ka ö se'
duowa̱, erë se' dör ie' icha. 9 Ie' köte̱wa̱ e'
shke̱neka̱ne a̱s ie' dȍ s'durulune ena s'tso'
ttsë'ka e'pa ko̱s Këkölie.
10 Se' ulitane döraë Skëköl tkër s'shu̱lo
kulé ki̱ e' wörki̱. E' kue̱ki̱ ¿ió̱k a' ñì chȍ
ö ñì sa̱ȕ suluë? 11 Skëköl tö ichè iyëkkuö
ki̱ i' es:
“Ye' wák se̱r wa yö ichè:
Sulitane e̱' tulörawa̱ kuchë ki̱ ye' wörki̱.
Sulitane tö ye' ki̱keraka̱.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 12 Es sö isuè̱ tö
we̱s se' se̱rke e' ki̱ Skëköl tö se' chakerane
eköl eköl.
13 E' kue̱ki̱ kȅ se' kàne ñì chökia̱ suluë.
E' skéie a' e̱' tkó̱wa̱ darërë ì tö s'yamipa
wöklö'wȅ̱mi ö ì tö ièmimine se̱ne sulu a̱,
ese kȅ wa̱r. 14 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kȅ
chkè wé̱ne tö s'ia'we̱pa ñáie Skëköl wöa̱.
Ye' e̱rblöke Skëkëpa Jesús mik, e' wa ye'
iklö'wé̱ yësyësë tö es idir. Erë wé̱pa tö
iklö'wé̱ tö chkè we̱le tö s'ia'wȅ̱mi ñáie, e'
ta̱ es idir esepa a̱. 15 E' kue̱ki̱ a' tö s'yami
we̱le sia̱wé̱wa̱ ì kateke a' tö e' batamik, e'
ta̱ e' kȅ dalëritseku̱'ia̱ a' tö. Ñies ie' skéie
Cristo köte̱wa̱, e' kȅ sulu'wa̱rwa̱ ì kateke
a' tö e' batamik. 16–18 Ì blúie Skëköl tso' e'
wà kȅ dör chkè ena di'yè. E' wà dör se̱ne
yësyësë ena se̱ne bȅrë ena ttsë'ne buaë
Wiköl Batse'r wa. Yi tö Cristo kanè we̱ke

‡**14:11** Isaías 45.23

es, ese wër buaë Skëköl wa ñies sulitane
wa. E' ku̱eki̱ ì tö a' yamipa kèmi a' chök
suluë ì dör buaë a' a̱ e' ki̱, ese kȅ wa̱r.
19 Es ì ko̱s tö se' ki̱meke se̱nuk bȅrë ñi-
ta̱ ena ñì diché iök Skëköl a̱, ese ù̱sö.
20 Ì buaë wé̱tke Skëköl tö a' e̱r a̱, e' kȅ
sulu'wa̱rwa̱ chkè ȅ ku̱eki̱. Moki̱ chkè ena
di'yè ko̱s dör batse'r. Erë sulu idir tö
s'yamipa a̱rmine se̱ne sulu a̱ se' ukuömik
ì katésö ì yésö ese wa. 21 Buaë idir tö iyi-
wak chkà mú kȅ katèsö ö blo' mú kȅ yèsö
ö ì ko̱s mú kȅ wȅsö. Erë kȅ idör buaë tö
s'yamipa a̱rmine se' ukuömik. 22 I̱ma a'
ttè i' bikeitsè e' blő a' e̱r a̱ Skëköl ȅ a̱.
Wé̱pa tö ì wër buaë ie'pa wa ese wé̱ ta̱
ittsé tö kȅ iki̱ ì nuí̱ ku̱', ¡ayëcha buaë es-
epa! 23 Erë yi tö ì katé ta̱ ibikeitséka̱itö
bötböt dö' ye' tso' ì sulu wamblök, e' ta̱ e'
nuí̱ tso' iki̱. Ie' kȅ wa̱ iklöne moki̱ tö buaë
idir, e' ku̱eki̱ e' dör suluë ie' a̱. Ì ko̱s wé̱sö
e' kȅ o̱ne se' wa̱ yësyësë we̱s iklö'wé̱sö es,
e' ta̱ e' dör suluë se' a̱.

S'ka̱wöta̱ s'male̱pa ki̱muk

15 Se' wé̱pa e̱rblöke buaë Cristo mik,
esepa ké wé̱pa ka̱m e̱rblȍ buaë
tso'ia̱ katötö esepa sa̱uk we̱s se' wák
katörwa̱ es. Kȅ se' kàne ì tö se' wák
ttsë'we̱ke buaë ese ȅ bikeitsök. 2 Se' ko̱s
ké ì tö s'male̱pa ttsë'wȅmi buaë ese
bikeitsök eköl eköl iki̱moie ena idiché
ioie buaë Skëköl a̱. 3 Cristo wák kȅ wa̱
ì tö ie' ttsë'we̱ke buaë ese ȅ bikeitse̱. E'
skéie ie' ta̱ itka we̱s Skëköl yëkkuö tö
ichè es, e' tö ichè: "A Skëköl, wé̱pa tö
be' cheke suluë esepa tö ye' cheke su-
luë ñies."¶ 4 Ì ko̱s kite̱ ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl
yëkkuö ki̱, e' kite̱ s'wöbla'wo̱ie a̱s se' e̱'
tkȍwa̱ darërëë ena a̱s se' e̱r pablȍ. E' wa ì
buaë panekesö e' kȅ olo'yepasö. 5 Skëköl
tö se' ké e̱' tkökwa̱ darërë ñies se' e̱r
pablekeitö. A̱s ie' tö a' ki̱mù se̱nuk bȅrë
ñita̱ we̱s Cristo Jesús se̱r es. 6 A' se̱rke es,
e' ta̱ Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo Yḗ e'
ki̱keraka̱ a' ulitane tö se̱kka̱ ñita̱.
7 Es a' ñì kiő́wa̱ e̱r bua' wa we̱s Cristo tö
a' ki'wa̱ es a̱s sulitane tö Skëköl ki̱kȍka̱.
8 Moki̱ ye' ichè a' a̱ tö Cristo dë'bitu̱ ju-
diowak ki̱muk ikkachoie ie'pa a̱ tö ì u̱k
Skëköl kablë' sa' yḗpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱,
e' wawé̱itö. 9 Ñies idë'bitu̱ a̱s pë' kȅ dör
judiowak, esepa tö Skëköl ki̱kȍka̱ ie'pa
sué̱itö e̱r sia̱rë wa e' ku̱eki̱. E' dör we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es wé̱ ichèitö:
"E' ku̱eki̱ ye' tö be' ki̱keraka̱ pë' kȅ dör
judiowak esepa ulitane shu̱a.
Ye' ttsöraë be' ki̱koka̱ie buaë."§
10 Ñies itso' kitule i' es:
"¡A' kȅ dör judiowak esepa ttsë'nú buaë
wé̱pa dör Skëköl icha esepa ta̱ ñi-
ta̱!"**
11 Ñies ichéitö:
"¡A pë' kȅ dör judiowak Skëköl ki̱kő́ka̱!
¡A ká̱ ulitane wakpa, Skëköl ki̱kő́ka̱!"††
12 Ñies Isaías tö ikita̱t iyëkkuö ki̱ i' es:
"Jesé aleri eköl döraë se' shu̱a,
e' tkërdaka̱ ká̱ ulitane wakpa wëttso̱ie.
Pë' kȅ dör judiowak esepa tö ie' ȅ paneraë
e̱' tsa̱tkoie."‡‡
Es itso' kitule.
13 Ì buaë ko̱s doia̱ se' a̱ e' panekesö
kröröë e' wì dör Skëköl. A̱s e' tö ttsë'ne
buaë ena se̱ne bȅrë mù a' ko̱s e̱rblé ie'
mik e'pa a̱. A̱s ie' tö a' ki̱mù iwà kí̱ panuk
buaë Wiköl Batse'r diché batamik.
14 A yamipa, moki̱ ye' iklö'wé̱ tö a'
se̱rke buaë yësyësë. Ñies ye' iklö'wé̱ tö a'
wa̱ íyi jche̱r tai̱ë. A' a̱ ñì pautmi buaë.
15 Erë yëkkuö i' ki̱ ye' e̱r deka̱ a' pat-
tök wösha̱ë ttè wé̱sele wa a̱s kȅ a' é̱na

¶**15:3** Salmo 69.9
§**15:9** 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49
****15:10** Deuteronomio 32.43
††**15:11** Salmo 117.1
‡‡**15:12** Isaías 11.10

ichö̀wa. Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱ e' wa
kanè me'itö ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye' a̱ ka̱wö ta̱'
a' pattoie es. 16 Ye' dör Cristo Jesús kanè
méso ie' tté buaë kkayë' Skëköl tö se' a̱ e'
pakoie pë' kḕ dör judiowak esepa moie
Skëköl a̱ batse'o̱ule Wiköl Batse'r wa̱. E'
dör we̱s íyi mè sacerdotepa tö Skëköl
dalöioie wër buaë ie' wa es.
17 Ye' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e'
kue̱ki̱ ye' kaneblöke Skëköl a̱ e' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. 18 Ye' kḕ e̱r dë'ka̱ kabe-
nukka̱ ì kḕ o̱ne Cristo wa̱ ye' wa ese ki̱.
Ie' batamik ye' tö pë' kḕ dör judiowak
esepa ulaié Skëköl ttè iu̱tök. E' wé̱ ye'
tö ipakè wa ena iwakanewè̱ wa 19 ena
Skëköl Wiköl diché wa. Ñies ì kḕ o̱r yi
a̱ ese wé̱yö tai̱ë ie'pa wörki̱ ikkachoie tö
ì chéyö e' dör moki̱. Es kanè mène ye'
a̱ Cristo tté buaë pakoie e' wawé̱tkeyö
ká̱ tso' ko̱s Jerusalén dö̀ Iliria e' shu̱a̱.
20 Ke̱kraë ye' e̱' mukettsa̱ tté buaë e'
pakök wé̱ kḕ yi tö Cristo dalöieta̱' ese
ska'. Ye' iwé̱ es a̱s ye' kḕ dör we̱s yi tö
u yuéka̱ u chkí tulu'wa̱bak o̱'ka tö ese ki̱
es. 21 E' skéie ye' é̱na iwa̱k we̱s Skëköl
yëkkuö tö iché es, e' tö ichè:
“Wé̱pa a̱ ie' tté kḕ pakaule, esepa a̱ ká̱
a̱rdaë;
Wé̱pa kḕ wa̱ ie' tté ttsëule, esepa é̱na ia̱r-
daë.”¶¶

Pablo shkak Roma

22 Ke̱kraë ye' shkak a' weblök, erë
kanè i' tö ye' wöklö'we̱ke. 23 Erë i̱'ñe
ta̱ ye' kaneo̱ne ká̱ ikkëpa ki̱. Bànet ye'
tö a' kkeyë'mi pakè, 24 e' kue̱ki̱ ye' mú
tkö̀mi Roma a' pakök mik ye' mi'ke Es-
paña eta̱. Erḗ ye' kḕ a̱ ka̱wö ku̱nuk tai̱ë
a' ska' se̱nuk, erë ye' ttsë'rmi buaë. E'
ukuöki̱ ta̱ a' mú ye' ki̱mè a̱s ye' dö̀ Es-
paña. 25 Erë i̱'ñe ta̱ ye' mitke Jerusalén
s'batse'r male̱pa se̱rke ee̱ e'pa ki̱muk.
26 E' dör tö s'yamipa se̱rke Macedonia
ena Acaya e'pa tö inuköl kitbak iwákpa
e̱r wa patkèmi s'batse'rpa dör sia̱rë tso'
Jerusalén e'pa ki̱moie. 27 E' wé̱ ie'pa tö
iwákpa e̱r wa, erë moki̱ ie'pa ki̱ inuí̱ tso'.
E' kue̱ki̱ buaë idir tö ie'pa tö judiowak
ki̱mè. E' dör tö ì buaë de judiowak ulà a̱
Cristo wa, e' de ie'pa ulà a̱ ñies judiowak
wa. E' kue̱ki̱ buaë idir tö ì tso' ie'pa wa̱
e' kakmè s'yamipa dör judiowak esepa a̱.
28 Es mik ye' tö inuköl kitule ko̱s ie'pa a̱
e' mé ie'pa ulà a̱, eta̱ ye' mía̱ España e'
tkökemi a' pakök. 29 Ye' wa̱ ijche̱r tö mik
ye' demi a' ska', eta̱ se' ñì e̱r diché iöraë
buaë Cristo e̱r buaë chö̀ sia̱ e' ko̱s wa.
30 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttö̀
wa, ñies se' ñì dalëritsöke Skëköl Wiköl
wa, e' wa ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' e̱' chố
darërë ye' ta̱ ñita̱ kanè mène ye' a̱ e' wà
u̱k. E' wḕ̱mi a' tö, a' tö Skëköl a̱ ikiè ye'
ki̱ e' wa. 31 Ikiố ie' a̱ a̱s ie' tö ye' tsa̱tkö̀
Judea wakpa kḕ tö Jesús tté iu̱tè esepa
yöki̱. Ñies ikiố ie' a̱ tö ì ko̱s mi'ke ye' wa̱
s'batse'rpa tso' Jerusalén e'pa ki̱moie a̱s
ie'pa tö e' tsù̱ e̱r bua' wa. 32 Es ikiố ie' a̱
a̱s ye' dö̀mi a' ska' ttsë'ne buaë wa e̱nuk a'
pakekeyö e' dalewa, es ie' ki̱ ikiane e̱'ma.
33 Ie' dör se̱ne bḕrë mukwak a̱s e' tö a'
wapiöù̱. Es e' idir.

Roma wakpa shke̱'wé̱mi Pablo tö

16 Tayë eköl kiè Febe dör s'yami, e'
tté chekeyö a' a̱. Ie' dör Skëkëpa
Jesús icha erule tso' Cencreas e' ki̱muk-
wak eköl. 2 Ie' kiố̱wa̱ buaë Skëkëpa Jesús
ttö̀ wa we̱s s'batse'rpa ñì kiö̀wa̱ es. Ie'
tö s'yamipa tai̱ë e'pa ki̱mé, ñies ye' wák
ki̱méitö. E' kue̱ki̱ mik ie' ki̱ ilè kiane eta̱
ie' ki̱mú.
3 Prisca ena Áquila e'pa shke̱'ú̱ ña. Ie'pa
bak kaneblök ye' ta̱ Cristo Jesús kanè
a̱. 4 Ie'pa e̱' me'ttsa̱ ye' tsa̱tkök, kḕ tkine
tö dö' ittèwa̱. Wëstela chekeyö ie'pa a̱,
erë kḕ dör ye' ḕ. Skëkëpa Jesús icha
erule erule ko̱s kḕ dör judiowak, e'pa
tö wëstela cheke ie'pa a̱ ñies. 5 Ñies

¶¶**15:21** Isaías 52.15

Skëkëpa icha erule daparke Prisca ena
Áquila u a̱, e'pa shke̱'ṵ́ ña. Ñies ye' yami
dalër tai̱ë ye' é̱na kiè Epéneto, e' shke̱'ṵ́
ña. Ie' dör s'tsá̱ e̱rblë' Cristo mik Asia
e'. 6 María shke̱'ṵ́ ña. Ie' kaneblé tai̱ë a'
a̱. 7 Wé̱pa böl kiè Andrónico ena Junias,
e'pa shke̱'ṵ́ ña. Ie'pa dör judiowak we̱s ye'
es. Ie'pa bak wötëule s'wöto wé a̱ ye' ta̱.
Ie'pa dör Jesús ttekölpa kkeauleka̱ buaë
imale̱pa wa̱. Ie'pa e̱rblë' Cristo mik ye'
yöki̱ ke̱we.

8 Ampliato shke̱'ṵ́ ña. Ie' dör ye' yami
Skëkëpa Jesús ttȍ wa, e' dalër tai̱ë
ye' é̱na. 9 Urbano shke̱'ṵ́ ña. Ñies ie'
kaneblöke Cristo a̱ we̱s sa' es. Ñies Es-
taquis shke̱'ṵ́ ña. Ie' dalër tai̱ë ye' é̱na.
10 Apeles shke̱'ṵ́ ña. Ie' wër buaë Cristo
wa. Ñies wé̱pa dör Aristóbulo icha, e'pa
shke̱'ṵ́ ña. 11 Herodión, e' shke̱'ṵ́ ña. Ie'
dör judiowak we̱s ye' es. Ñies wé̱pa
dör Narciso icha e̱rblé Skëkëpa mik e'pa
shke̱'ṵ́ ña. 12 Tayëpa kiè Trifena ena Tri-
fosa shke̱'ṵ́ ña. Ie'pa kaneblöke Skëköl
a̱. Ñies tayë dalër se' é̱na kiè Pérside e'
shke̱'ṵ́ ña. Ie' kaneblöke tai̱ë Skëköl a̱.
13 Rufo shke̱'ṵ́ ña, e' dör Jesús mik e̱r-
blökwak buaë su̱ule sulitane wa̱. Ñies ie'
mì e' shke̱'ṵ́ ña. Ie' dör we̱s ye' wák mì es.
14 Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas,
Hermas ena s'yamipa ko̱s tso' ie'pa ta̱,
e'pa ko̱s shke̱'ṵ́ ña. 15 Ñies Filólogo, Julia,
Nereo ena ikutà, Olimpas ena s'batse'r
male̱pa tso' ie'pa ta̱, e'pa ko̱s shke̱'ṵ́ ña.

16 A' ñì shke̱'ṵ́ ñì dalër wa. Cristo icha
erule erule e' ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.

17 A yamipa, ye' kköchȍ a' a̱ tö wé̱pa
é̱na se' blabatsak ena se' akmine se̱ne
sulu a̱, esepa yöki̱ a' e̱' kkö'nú. Ie'pa se' a̱
icheke tö ttè wa se' wöblaule ke̱we e' kȅ
dör moki̱ë. Esepa yöki̱ a' e̱' skő. 18 Ie'pa
kȅ ku̱' Skëkëpa Cristo kanèu̱k. E' skéie
ie'pa tso' iwákpa ȅ kanèu̱k. Se' ka̱m é̱na
ia̱r buaë esepa daki̱ñekerakitö ttè ttsër
buaë ese wa. E' kue̱ki̱ esepa yöki̱ a' e̱' skő.
19 Sulitane wa̱ ijche̱r tö Skëköl ttè moki̱ë
e' dalöieke a' tö buaë. E' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë. Ye' ki̱ ikiane tö a' mú wöblar ttè
buaë yësyësë wa wawè̱. Erë a' mú kȅ e̱'
wöbla'ṵ ka̱che tté wa ì sulu wambloie.
20 A' se̱rke es, e' ta̱ betka̱ Skëköl dör se̱ne
bȅrë mukwak, e' tö Satanás shtowe̱rawa̱
a' klȍ diki̱a̱. A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë
chȍ a' a̱.

21 Ye' yami Skëkëpa Jesús kanè a̱ kiè
Timoteo e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Lu-
cio ena Jasón ena Sosípatro, e'pa tö a'
shke̱'wé̱mi. Ie'pa dör judiowak we̱s ye'
es.

22 Ye' dör Tercio, e' tso' Pablo ttöke
e' shtök yëkkuö i' ki̱. Ñies ye' tö a'
shke̱'wé̱mi Skëkëpa ttȍ wa. I' ta̱ ì cheke
Pablo tö e' shtekeneyö.

23–24 Gayo tö a' shke̱'wé̱mi, e' u a̱ ye'
se̱rke. Ee̱ Skëkëpa Jesús icha erule tso' ká̱
i' ki̱ e'pa daparke. Erasto tö a' shke̱'wé̱mi.
Ie' dör ká̱ i' inuköl kue̱blu. Ñies s'yami kiè
Cuarto, e' tö a' shke̱'wé̱mi.

Pablo tö Skëköl ki̱kéka̱

25 ¡Skëköl ki̱kökaa̱sö! Ie' a̱ a' ki̱mermi
e̱' tkökwa̱ darërë Jesucristo tté buaë
pakekeyö e' a̱. Ká̱ ia̱ia̱ë ttè buaë e' blëule
se' yöki̱. 26 Erë i̱'ñe ta̱ ikkayënewa̱ se' a̱ ì
kit Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' wa.
Skëköl yöbië e' tö ie'pa ka' ishtök. Ttè
buaë ñe' kkayënewa̱ a̱s ká̱ ulitane wakpa
e̱rblȍ imik ta̱ iwà iu̱tȍ.

27 Skëköl e' dör Skëköl eköl ȅme e'. Ie'
e̱rbikȍ tai̱ë sulitane tsa̱ta̱. ¡A̱s e' ki̱karka̱
ke̱kraë Jesucristo wa! Es e' idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Corinto wakpa a̱

1 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök É̈feso eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto e'pa a̱. Pablo ké̱wö ska' ta̱ Corinto dör Grecia ká̱ bua'ie. Pë' bak se̱nuk iki̱ döka̱ 650.000. E'pa shu̱a̱ 400.000 klöulewa̱ kaneblök ë́. Pablo wák tö tsa̱we Corinto wakpa a̱ Jesús tté buaë paka'. E' tté tso' kitule Hechos 18.1-17 e' ki̱.

Alaköl eköl kiè Cloe e' yami we̱le de Pablo pakök ie' tso' Éfeso ee̱. E' tö ie' a̱ iyë' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ñippöke tai̱ë ena we̱lepa tso' íyi sulusi wamblök tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' tö ikit ilè chaki' ie'pa tö ie' a̱ e' iu̱toie ie'pa ki̱moie ena ipattoie.

Ka̱m Corinto wakpa e̱rblò̈ Jesús mik eta̱ ie'pa tö íyi tai̱ë dalöieke Skëköl skéie, e' dör kabene et. Ì dalöieke ie'pa tö e' a̱ ie'pa tö iyiwak jcheke e' chkà katekerakitö iyamipa ta̱ ì dalöiekerakitö e' dalöioie. E' cheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Ñies ì dalöieke ie'pa tö e' wé ko̱s a̱ alakölpa sulusi datse̱ ta̱ wëpa se̱rkerak ita̱. Erë mik wëpa ñekkëpa e̱rblë' Jesús mik eta̱ ie'pa kè̈ é̱na ia̱ne tö we̱s ie'pa ké se̱nuk. E' kue̱ki̱ Pablo tö ikkaché tö we̱s wëpa alaköl ta̱' ena alaköl kè̈ ta̱' e'pa ka̱wöta̱ se̱nuk.

Kí̱ie ta̱ pë' we̱le bak ñì dapa'u̱k Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱, e'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ese ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl tö ye' klöo̱'bak
iwák e̱r wa Cristo Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa ekölie. S'yami kiè Sóstenes tso'
ye' ta̱. 2 A' dör Skëköl icha erule se̱rke
Corinto, e'pa a̱ sa' tso' yëkkuö i' shtök.
A' batse'o̱ule a' batsulewa̱ Cristo Jesús
mik e' wa. A' klöo̱' Skëköl tö ie' icha
batse'rpaie wé̱pa ko̱s tso' ká̱ wa'ñe tö e̱'
tsa̱tkè kié Skëkëpa Jesucristo a̱ e'pa ta̱ ñi-
ta̱. Jesucristo dör ie'pa ena se', e' Këköl.
3 Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesucristo,
a̱s e'pa e̱r buaë chò̈ ena se̱ne bë̀rë mù a'
a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱

4 Skëköl e̱r buaë ché tai̱ë a' a̱ Cristo
Jesús batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' wëstela
chök ie' a̱ ke̱kraë. 5 A' batsulewa̱ Cristo
mik, e' wa ì ko̱s kiane a' ki̱ wakanewè̱
Skëköl a̱, e' mène a' a̱ tai̱ë. Skëköl tö
ie̱ri mé a' a̱ iwà pakoie buaë, ñies iwà
jche̱nowa̱ buaë. 6 E' wa iwënewa̱ a' shu̱a̱
tö moki̱ a' tö Cristo tté klö'wé̱ buaë.
7 Es ì ko̱s kiane a' ki̱ kanebloie Skëköl
a̱, ese métke ie' tö a' a̱ iWiköl wa. E'
wakanewe̱ke a' tö a' tso' Skëkëpa Je-
sucristo datskene e' panuk, e' dalewa.
8 Ñies ie' tö a' ki̱meraë buaë a̱s a' e̱' tkò̈wa̱
darërëë ie' mik dò̈ bata ekkë. Es a' kè̈ ki̱
ì nuí̱ ta̱' ie' wöa̱ mik Skëkëpa Jesucristo
datskene e' ké̱wö ska'. 9 Skëköl ttò̈ moki̱ë
e' tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r batsulewa̱ ie' alà
Jesucristo dör Skëkëpa e' mik.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì blabatsélor

10 A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè Skëkëpa
Jesucristo ttò̈ wa tö a' ko̱s e̱rbikő̈ ñikkëë.
Kè̈ a' ñì blabatsök. A' se̱nú buaë ñita̱. A'
ka̱bikeitső̈ ñikkëë we̱s wák eköl è̈ es. 11 A
yamipa, tayë kiè Cloe, e' yamipa we̱lepa
tö ibiyő̈ ché ye' a̱ tö a' tso' ñippök ttè ki̱.
E' kue̱ki̱ ye' tso' a' a̱ ichök es. 12 Ie'pa tö
ye' a̱ iché tö a' ko̱s ñippöke ñita̱ i' es: A'
we̱lepa tö icheke: "Ye' dör Pablo klé."
We̱lepa skà tö icheke: "Ye' dör Apolo
klé." Iëkölpa tö icheke: "Ye' dör Cefas§§

§§1:12 *Cefas:* E' è̈ kiè ñies Pedro.

klé.” A' skà tö icheke: “Ye' dör Cristo
klé.” 13 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö Cristo tso'
blabutsule? Au, kȅ idör es. ¿Ye' köte̱wa̱
krus mik a' skéie? Au. ¿A' wösune ye' ttȍ
wa? Au. 14 Wëstela chekeyö Skëköl a̱ tö
ye' kȅ wa̱ a' wösune tai̱ë. Wëpa kiè Crispo
ena Gayo, e'pa ȅ wösuk ye' tö. 15 Kȅ yi a̱
iyënuk tö ye' tö a' wösuk ye' ttȍ wa. 16 Ye'
é̱na ia̱newa̱ i' ta̱ tö ñies ye' tö wëm kiè
Estéfanas e' wösuk ena ie' yamipa e̱kka.
Kȅ ye' é̱na ia̱ne tö yi skà wösuk ye' tö.
17 Cristo kȅ wa̱ ye' patkëne s'wöskuök,
ie' tö ye' patké ie' tté buaë pakök. Ye' kȅ
tö ttè e' paketa̱' ttè i̱ski̱ë wa we̱s s'yöule
tai̱ë esepa ka̱pakȍ es. Ye' tö ipakeke ttè
wösha̱kla wa a̱s Cristo köte̱wa̱ krus mik
e' tté diché kȅ chöwa.

Skëköl diché tai̱ë ena ie' siwé̱ i̱ski̱ë, e' wà dör Cristo

18 Wé̱pa weirdaë aishkuö ta̱, esepa a̱
Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' tté dör a̱li̱pa
ttèie. Erë se' tsa̱tkërke, esepa a̱ Skëköl
diché tai̱ë, e' tté idir. 19 E' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:

“Skëköl tö ichè: Wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë,
esepa meraa̱työ we̱s kȅ wa̱ ì jche̱r es.
Wé̱pa ka̱bikeitsȍ tai̱ë,
esepa é̱na ká̱ chöwe̱rawayö.”[*]

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
20 Es idir e' kue̱ki̱ s'ditsö wa̱ siwa̱'
jche̱r i̱ski̱ë, ¿we̱s esepa de? S'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa, ¿we̱s esepa de?
Wé̱pa a̱ s'ditsö íyi tté wà pakar ñì a̱ buaë
¿we̱s esepa de? Skëköl a̱ ta̱ siwa̱' i̱ski̱ë
jche̱r s'ditsö wa̱, e' kȅ wà ta̱', e' dör we̱s
a̱li̱pa ttè es. 21 Ttè e' wà dör i' es: Skëköl
wa̱ íyi jche̱r i̱ski̱ë, e' kue̱ki̱ ie' kȅ wa̱ ime-
nea̱t tö se' tsa̱tkër ì jche̱r s'ditsö wa̱ i̱ski̱ë
ese wa. E' skéie ie' tö ime'a̱t tö wé̱pa e̱r-
blé Cristo mik itté pakarke e' wa, esepa
ȅ tsa̱tkërdaë erë́ ittsër a̱li̱pa ttèie.
22 Ì kȅ o̱r yi a̱ ese kiane suè̱ judiowak
ki̱ ttè klö'wo̱ie. Griegowak tö siwa̱' i̱ski̱ë
ese yuleke tai̱ë. 23 Erë Cristo köte̱wa̱ krus
mik, e' tté pakeke sa' tö. Ttè e' sulune
judiowak yöki̱. Pë' kȅ dör judiowak, es-
epa a̱ ta̱ e' dör a̱li̱pa ttè. 24 Erë wé̱pa ko̱s
klöo̱'bak Skëköl tö iwák a̱, judiowak ö
pë' kȅ dör judiowak, esepa a̱ Cristo dör
Skëköl diché tai̱ë ena ie' siwé̱ i̱ski̱ë e'. 25 Ì
wé̱ ie' tö e' wër we̱s ì wȅ̱ a̱li̱wakpa tö
es. Ñermata ie' wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë tkȍka̱
sulitane tsa̱ta̱. Iwër wësua tö ie' kȅ diché
ta̱', ñermata ie' diché ta̱' tai̱ë tkȍka̱ suli-
tane tsa̱ta̱.
26 A yamipa, mik Skëköl tö a' klöo̱'bak,
eta̱ ¿we̱s a' dör? E' a̱nú a' é̱na. Ká̱ i' wakpa
a̱ ta̱ a' kibiiepa kȅ wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r.
A' kibiiepa kȅ ttȍ dalöiërta̱'. A' kibiiepa
kȅ dör këkëpa tai̱ë ese ditséwö. 27 Erë
wé̱pa cheke ká̱ i' wakpa tö tö kȅ iwa̱ ì
jche̱r, esepa shu̱kit Skëköl tö wöbla wa,
wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë, esepa jaëwo̱ie.
Wé̱pa kȅ dör këkëpa tai̱ë ká̱ i' wakpa
a̱, esepa shu̱kit ie' tö wöbla wa, wé̱pa
dör këkëpa tai̱ë, esepa jaëwo̱ie. 28 Wé̱pa
watëulettsa̱, wé̱pa bikeitseke ká̱ i' wakpa
tö tö kȅ idör ìie bua', wé̱pa kȅ dör ì, es-
epa shu̱kit ie' tö, wé̱pa dalöiërta̱' tai̱ë ká̱
i' ki̱, esepa wöowaie diöshe̱t. 29 Es kȅ yi a̱
e̱' ttsënukka̱ Skëköl wörki̱. 30 Erë Skëköl
wák tö a' bátswa̱ Cristo Jesús mik. Cristo
batamik ie' tö se' ké siwa̱' moki̱ jche̱nuk-
wa̱ i̱ski̱ë. Ñies Cristo batamik ie' tö se'
klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, ñies se'
de ie' wák ichaie batse'r yënettsa̱ se̱ne
sulu ulà a̱. 31 E' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: “Yi
e̱' ttsakka̱ a̱s ese e̱' ttsȍka̱ ì wé̱ Skëköl tö
ese wa.”[†]

[*] **1:19** Isaías 29.14
[†] **1:31** Jeremías 9.24

Cristo kötewa̱ wötëulewa̱ krus mik, e' tté paké Pablo tö

2 A yamipa, mik ye' dë' ke̱we Skëköl
tté buaë pakök a' a̱, eta̱ kë̀ ye' wa̱
iwà pakane siwa̱' i̱ski̱ë ese wa we̱s a'
wakpa yöule tai̱ë esepa tö s'wöbla'we̱ke
es. 2 Mik ye' bak a' shu̱a̱, eta̱ ye' kë̀ ki̱
ì bár tté kianei̱a̱. Ye' ibikeitsétke Jesu-
cristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik e' tté
ë̀ pakök. 3 Mik ye' dë'bitu̱ a' ska', eta̱
ye' ttsë'rke alabëbë kë̀ diché ta̱' tai̱ë, ye'
suarke tai̱ë painuke tai̱ë. 4 Ye' tö Skëköl
tté buaë e' paké a' a̱, erë kë̀ ye' wa̱
ipakane siwa̱' i̱ski̱ë s'ditsö a̱ ese wa a'
dakiñoie. E' skéie ì pakéyö a' a̱, e' wà
kkaché a' a̱ Skëköl Wiköl tö idiché wa tö
moki̱ë idir. 5 Skëköl tö iwé̱ es a̱s a' kë̀ e̱r-
blö̀ siwa̱' i̱ski̱ë ese mik, e' skéie a̱s a' e̱rblö̀
ie' diché mik.

Se' wa̱ Skëköl siwé̱ jche̱r iWiköl wa

6 Erë wé̱pa tkëulewa̱tke darërë Cristo
mik, esepa je' é̱na ia̱ne tö ttè pakeke sa'
tö, e' dör siwa̱' i̱ski̱ë chökle. Erë e' kë̀
dör s'ditsö ena iwökirpa siwa̱' ese; esepa
diché e̱rkewatke. 7 Siwa̱' pakeke sa' tö,
e' dör Skëköl siwa̱' bak blëulewa̱ s'ditsö
yöki̱ e'. Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ká̱ i' yör, e' yöki̱
ie' tö ibikeitsbak tö se̱ne michoë olo ta̱'
tai̱ë, e' meraëitö se' a̱ ie' siwa̱' wa. 8 Siwa̱'
e' kë̀ a̱ne s'ditsö wökirpa é̱na. Ie'pa é̱na
ia̱núpa, e̱'ma ie'pa kë̀ wa̱ Skëkëpa Jesús
olo ta̱' tai̱ë e' köte̱wa̱. 9 Erë e' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
"Ì buaë kë̀ su̱ule yi wa̱,
ì buaë kë̀ ttsëule yi wa̱,
ì buaë kë̀ bikeitsule yi wa̱,
ese tso' Skëköl wa̱ mè wé̱pa é̱na ie' dalër
esepa a̱."‡
10 Erë e' ko̱s wà kkachéitö se' a̱ iWiköl
wa. Iwiköl tö íyi ulitane shu̱yulekettsa̱
se̱kka̱ dö̀ Skëköl e̱rbikö̀ i̱ski̱ë eseë.

11 Se' wiköl tso' se' a̱, e' ë̀ wa̱ ijche̱r ì
tso' se' e̱r a̱. Es ñies Skëköl Wiköl ë̀ wa̱
ijche̱r ì tso' ie' e̱r a̱. 12 Ie' tö iWiköl mé se'
a̱, e' kue̱ki̱ kë̀ se' ka̱bikeitsö̀ia̱ we̱s s'ditsö
ka̱bikeitsö̀ es. Ie' tö iWiköl mé se' a̱ a̱s ì
buaë ko̱s méitö se' a̱ e̱r bua' wa e' wà a̱r
se' é̱na. 13 E' kue̱ki̱ kë̀ sa' tö s'wöbla'we̱ku̱'
ká̱ i' a̱ siwa̱' tso' ese wa. S'wöbla'we̱ke sa'
tö ttè kkaché Skëköl Wiköl tö sa' a̱ e' wa.
Es sa' tö Skëköl Wiköl íyi e' wà pakeke
ttè méitö sa' a̱ ese wa.
14 Wé̱pa kë̀ a̱ Skëköl Wiköl ku̱', esepa
a̱ ie' íyi e' dör a̱li̱pa íyi, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀
ki̱ ikiane. Ñies ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱r, ttè
e' wà a̱rke se' é̱na Skëköl Wiköl ë̀ wa e'
kue̱ki̱. 15 Erë wé̱pa a̱ Skëköl Wiköl tso',
esepa é̱na ie' íyi ulitane wà a̱rmi buaë.
Erë ì we̱ke ie' tö ie'pa a̱ e' kë̀ wà a̱nuk
yi é̱na. 16 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Skëköl e̱rbikö̀ e'
kë̀ jche̱r yi wa̱. Kë̀ yi a̱ ie' pautu̱k."¶ Erë
se' ëltëpa wa̱ Cristo e̱rbikè tso'.

Se' ko̱s dör Skëköl kanè mésopa

3 A yamipa, mik ye' bak a' shu̱a̱, eta̱
ye' kë̀ a̱ ka̱pakar a' ta̱ we̱s s'wëttse̱ke
Skëköl Wiköl tö esepa ta̱ ka̱pakè es. E'
skéie ye' ka̱wöta̱ ka̱pakök a' ta̱ we̱s ye'
ku̱núpa ka̱pakök s'tso'ia̱ s'wák dër sulu
diki̱a̱ ö ala'r tsitsirla kë̀ yöule buaë Cristo
ttè wa esepa ta̱ ka̱pakè es. 2 Ttè wa ye' tö
a' wöblao̱' e' dör tottola we̱s tsu'diö mè
ala'rla a̱ es, ka̱m a' a̱ chkè darërë katar e'
kue̱ki̱. ¡Erë ikkë ta̱ ka̱m a' a̱ chkè darërëë
katar, 3 a' se̱rkei̱a̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱
ikiane es e' kue̱ki̱! A' ñippöke, a' ukyërke
ñì ki̱ tai̱ë, e' wà kiane chè tö a' se̱ri̱a̱
we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es, we̱s pë'
kë̀ a̱ Wiköl Batse'r ku̱' es. 4 A' we̱lepa tö
icheke: "ye' dör Pablo klé." A' we̱lepa skà
tö icheke: "ye' dör Apolo klé." A' ttökei̱a̱
es, e' wa iwënewa̱ tö a' dör we̱s pë' kë̀ a̱
Wiköl Batse'r ku̱' es.

‡**2:9** Isaías 64.4
¶**2:16** Isaías 40.13

5 Eta̱ ichṓ ye' a̱ tö ¿Apolo dör yi?
¿Pablo dör yi? Sa' dör Skëköl kanè mé-
sopa ë̀. Sa' tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, e'
batamik a' de e̱rblök Jesús mik. Kanè me'
ie' tö sa' böl a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wakanewé̱
sa' tö. 6 Jesús tté buaë e' tsá̱ tkéyö a' e̱r
a̱, we̱s íyi kuatkè es. Apolo tö ikkö'né a̱s
italar, erë Skëköl wák tö iwà tala'we̱ke.
7 Yi tö íyi kuatkeke, ñies yi tö ikkö'neke,
esepa kë̀ dör ì. Skëköl tö iwà tala'we̱ke,
e' dör ibua'ie. 8 Yi tö íyi kuatkeke, ñies
yi tö ikkö'neke, esepa dör ñies ë̀me ie' a̱.
Ie' tö iské meraë ie'pa a̱ eköl eköl we̱s
iwakanewe̱kerakitö es. 9 A' dör we̱s ie' të
es, e' a̱ sa' böl kaneblöke ie' a̱. Ñies a'
dör we̱s u yörke ie' a̱ es. 10–11 Ie' e̱r buaë
ché ye' a̱, e' wa ime'itö ye' a̱ ichkí tkök-
wa̱ we̱s u yuökwak bua'bua es. E' ukuöki̱
ta̱ u yuökwakpa skà de ikí̱ yuökmi. U
yörke Skëköl a̱ e' chkí tkënewa̱tke e'
dör eköl ë̀, e' dör Jesucristo. Kë̀ yi a̱
ichkí kua̱'ki̱ tkënukwa̱ne. E' kue̱ki̱ se' uli-
tane eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk buaë
tö we̱s iwà kí̱ yuekemisö. 12 Se' tö iwà
yuèmi orochka wa, inukölchka wa ena
ák bua'bua wa ö iwà yuèmisö kaltak wa,
ka̱kö wa ena kuaköl wa. 13 Mik Jesu-
cristo datskene, eta̱ iwërdaë tö is iwà
yuésö. E' ké̱wö ska' ta̱ se' kanè ma'o̱rdaë
bö' wa isuo̱ie tö is idir. 14 U chkí tu-
lunewa̱, e' ki̱ se' tö iwà yué, e' ta̱ e' kë̀
ñanewa̱ bö' a̱ ta̱ esepa a̱ iské merdaë.
15 Erë ì yuésö e' ñanewa̱, e' ta̱ kanè e'
weirdawa. Erë esepa tsa̱tkërdaë bö' yöki̱,
erë kë̀ ì a̱te̱ ie'pa ulà a̱ we̱s s'tkṑshkar u
ñarkewa yöki̱ es.
16 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö a' wákpa dör
Skëköl wé, ie' Wiköl se̱rke a' shu̱a̱ e'
kue̱ki̱? 17 Ie' wé dör batse'r, e' dör a'
wákpa. E' kue̱ki̱ e' olo'yéwa̱ yi isie tö, e'
ta̱ ese olo'yerawa̱ ie' tö.
18 Kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱kia̱. A' we̱lepa e̱' bikeit-
sṑ tö a' wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r we̱s s'ditsö
tö ibikeitseke es, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ e̱'
ökwa a̱li̱ie a̱s siwa̱' moki̱ jche̱rwa̱ iwa̱. 19 Ì
dör siwa̱' i̱ski̱ë s'ditsö a̱, ese dör a̱li̱pa ttè
Skëköl a̱. E' dör we̱s ie' yëkkuö tö ichè
es: “Wé̱pa wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r ta̱i̱ë, es-
epa klö'we̱rawa̱ Skëköl tö iwákpa e̱rbikṑ
s'daki̱ñoie e' wa we̱s iyiwak klö'wë̀wa̱sö
sho̱' wa es.” 20 Ñies ichéitö i' es: “Skëköl
wa̱ ijche̱r buaë tö ì tso' ká̱ i' a̱, ese si-
wé̱ jche̱rmi s'wa̱ ta̱i̱ë, e' kë̀ dör ìie bua'.”
21–23 Erë a' dör Cristo icha ena Cristo dör
Skëköl icha. E' wà kiane chè tö íyi uli-
tane mé Skëköl tö a' a̱ a' ki̱moie. Ye' ena
Apolo ena Pedro, e'pa tso' a' ki̱muk. E'
kí̱ie ta̱ ì ko̱s tköke i̱'ñe ta̱, ñies aishkuö ta̱,
s'se̱r ena s'duṑwa̱, ekkë ko̱s tso' a' ki̱muk.
E' kue̱ki̱ kë̀ a' kàne s'ditsö we̱le kkeökka̱
ta̱i̱ë tö e' dör ibua'ie a̱s s'mi' ikléie.

Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa kanè

4 Sa' bikeitsṓ tö sa' dör Cristo kanè mé-
sopa. Skëköl ttè bak blëulewa̱ e' wà
pakè wërke sa' wöki̱ we̱s íyi kue̱blu es.
2 Íyi kue̱blu ka̱wöta̱ iwakanéu̱k yësyësë
we̱s iwökir tö iu̱k patké es. 3 Es idir,
e' kue̱ki̱ i̱ma a' tö ö yile skà tö is ye'
kaneblöke Cristo a̱ e' bikeitseke, e' kë̀ ki̱
ye' tkine. E' kí̱ie ta̱ i̱ma ye' wák tö ye'
kanè bikeitseke, e' kë̀ ki̱ ye' tkine. 4 Ye' e̱r
kë̀ wa̱ ye' kkatëne, erë kë̀ e' wa yö ichepa
tö kë̀ ì sulu ku̱' ye' ki̱. Skëkëpa Jesucristo
tö ye' shu̱leraë, i̱ma e' tö ye' bikeitseke,
e' ë̀ ki̱ ye' tkirke. 5 Mik ie' dene eta̱ suli-
tane shu̱leraëitö. Ì ko̱s tso' blëulewa̱ se'
e̱r a̱, ñies ì dalërmik se' se̱rke, ese ko̱s
kkacheraëitö wösha̱k sulitane wörki̱. E'
ké̱wö ska' ta̱ se' ko̱s kaneblöke buaë ie' a̱,
e'pa ki̱keraka̱ ie' tö. E' kue̱ki̱ kë̀ s'kkatar,
ka̱m s'shu̱lir ké̱wö döka̱ e' yöki̱.
6 A yamipa, ye' tö ye' wák ena Apolo
ché a' a̱ a' ki̱moie a̱s e' wa a' tö iwà sa̱ù̱
tö kë̀ a' kàne ì tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ chétkeyö ñe' dalöse̱u̱kwa̱. Kë̀ a' kàne
e̱' ttsṑka̱ ta̱i̱ë sa' eköl wa ena sa' ëköl
wöökwa diöshe̱t. 7 ¿We̱s a' tö ichèmi tö
a' dör s'male̱pa tsa̱ta̱? Ì ko̱s tso' a' wa̱, ì
buaë e̱ri ta̱' a' wa̱, we̱s a' ka̱bikeitsṑ, e'
ko̱s me' Skëköl tö a' a̱. ¿Iṓk a' e̱' ttsṑka̱

ta̱ië tö wësua íyi ko̱s e' dë'bitu̱ a' wákpa
wa̱, a' wákpa e̱r wa?
8 Wësua a' ibikeitseke tö Skëköl siwa̱'
jche̱r ta̱ië a' wa̱, e' dör wë', kë̀ ì kí̱ kianeia̱
a' ki̱. A' e̱' ttsö̀ tö a' s'wëttsé̱mitke blu'paie,
erë ka̱m sa' döka̱ ekkë. Moki̱ a' mú
s'wëttsé̱mitke blu'paie, e̱'ma sa' detke a'
ta̱ ñita̱ s'wëttsu̱k. 9 Erë ye' a̱ ta̱, wësua sa'
dör Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa méa̱t Skëköl
tö s'ditsö male̱pa bataie. Ye' ittsé tö
ká̱ ulitane wakpa ñies Skëköl biyöchök-
wakpa ulitane e'pa tso' sa' weirke e' we-
blök. Sa' dör we̱s s'bolökpa tö s'klö'wḗwa̱
tsè̱mi sulitane wörki̱ ttèwa̱ es. 10 Cristo
tté kue̱ki̱ sa' wër a̱li̱ie, erë a' e̱' bikeitsö̀
tö a' wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r buaë a' batsule-
wa̱ Cristo mik e' kue̱ki̱. Iyërke tö sa' kë̀
diché ta̱', erë a' diché ta̱' ta̱ië. A' dalöiërta̱'
ta̱ië, erë sa' kë̀ dalöiërta̱'. 11 Dö̀ ikkë ta̱ sa'
tekeia̱ bli tö e̱rsir tö; kë̀ sa' datsi' ta̱' buaë;
pë' tö sa' we'ikeke sia̱rë; sa' wákpa kë̀ wa̱
u ta̱' se̱noie; 12 sa' kaneblöke darërëë sa'
wák ulà wa dö̀ sa' shtrinewa̱ da'a̱ ekkë.
Mik pë' alibchöke sa' ki̱, eta̱ e'pa a̱ sa' e̱r
buaë chöke. Mik ie'pa tö sa' we'ikeke, eta̱
e' dalë'ttseke sa' tö e̱r bua' wa. 13 Mik pë'
tö sa' cheke suluë, eta̱ e' iu̱tekene sa' tö
ttè bua' wa. Dö̀ ikkë ta̱ ká̱ i' wakpa wa
sulu sa' wër. Ie'pa a̱ sa' dör we̱s ushña
u̱yanettsa̱ u'rki̱ es.
14 Ye' kë̀ wa̱ ttè i' kite̱ a' a̱ a' jaëwo̱ie,
ḗ ye' tso' a' pattök we̱s iyḗ é̱na ila'r dalër
ese pattèitö es. 15 Cristo Jesús tté buaë
paka' ye' tö a' a̱ ke̱we, e' wa a' bàtse̱wa̱
ie' mik. E' kue̱ki̱ moki̱ ye' dör we̱s a' yḗ
es. A' mú wa̱ s'wöbla'u̱kwakpa Cristo tté
wa tso' döka̱ 10.000, erë ye' eköl ë̀ dör
we̱s a' yḗ es. 16 E' kue̱ki̱ ye' tö a' pattè tö
a' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. 17 E' kue̱ki̱ ye' tö
Timoteo patkémi a' ska'. Ie' dör we̱s ye'
wák alà es Skëkëpa wa. Ie' dör ye' ttökata
yësyësë dalër ta̱ië ye' é̱na. We̱s ye' dör
Cristo Jesús mik e̱rblökwak e' se̱r, e' ttè
wa ye' tö ie' icha ko̱s tso' erule erule ká̱
wa'ñe, e'pa wöbla'we̱ke. Ttè e' ska' Tim-
oteo tö a' e̱r erane.
18 A' we̱lepa e̱' ttséka̱ ta̱ië tö ibikeitseke
tö ye' kë̀ dö̀pa a' ska'. 19 Erë Skëkëpa ki̱
ikiane, e' ta̱ ye' mi'ke a' pakök bet. Mik
ye' de eta̱ ye' tö isue̱raë tö a' wé̱pa e̱'
ttséka̱ ta̱ië, esepa wa̱ Skëköl diché ta̱' ö
ie'pa kaberke ë̀. 20 Ì blúie Skëköl tso' e'
wà wënewa̱ idiché ta̱ië e' ki̱, kë̀ dör ttè ë̀
wa. 21 ¿Ì kiane a' ki̱? ¿A' ki̱ ikiane tö ye'
dö̀ kësik wa a' uñuk? ö ¿a' ki̱ ikiane tö ye'
dö̀ a' ska' e̱r bua' wa, a' dalëritsè wa?

Se̱ne sulu watö̀ttsa̱sö

5 Ye' itté ttsé tö a' shu̱a̱ wëm tso' eköl
e' trërke suluë tkö̀ka̱ pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè, esepa tsa̱ta̱. Ie' wa̱ iyḗ alaköl tso'.
2 Ì sulu e' tköke a' shu̱a̱, erë e' wa a' e̱'
ttsökeka̱ia̱ ta̱ië. E' skéie ¿we̱s e' kë̀ wa̱ a'
jaëne? ¿We̱s e' kë̀ wa̱ a' e̱riane? Warma
wëm ñe' u̱ya'ttsa̱bak a' tö a' shu̱a̱. 3–4 Erḗ
ye' wák kë̀ ku̱' a' ta̱, erë ye' ttöke we̱s
ye' wák tso' a' ta̱ es. Wëm ñe' shu̱létke
ye' tö Skëkëpa Jesús ttö̀ wa we̱s ye' wák
tso' a' ta̱ es. Mik a' ñì dapa'u̱ke eta̱ ee̱
ye' tso'ñak a' ta̱ Wiköl Batse'r wa. Ñies
Skëkëpa Jesucristo diché tso' a' ta̱. 5 E'
wösha̱ ta̱ wëm ñe' wömúttsa̱ a' tö Sa-
tanás ulà a̱ a̱s iwák dër suluë e' wöklör
ta̱ iwák tsa̱tkër mik Skëkëpa datskene e'
ké̱wö ska'.
6 A' e̱' ttsö̀ka̱ ta̱ië se̱ne sulu wa, e' kë̀ dör
buaë. ¿Kë̀ a' wa̱ ijche̱r tö pan wölöwo̱ka̱
elkela tö harinachka ko̱s wölöwé̱ka̱?
7 Se̱ne sulu e' dör we̱s pan wölöwo̱ka̱
këchke§ es, e' tö a' sulu'we̱kewa̱. E' kue̱ki̱
ese ko̱s u̱yö́ttsa̱ a' shu̱a̱. Es a' döraë
buaë yësyësë kë̀ a̱ ì sulu ta̱'ia̱ we̱s pan
yöule kë̀ a̱ iwölöwo̱ka̱ iëne es. Cristo
kötewa̱ se' nui̱ skéie. Ie' dör we̱s obeja
jcheke Judiowak Yḗpa Yërulune Egipto,
e' ké̱wö tkö'wo̱ie es. E' kue̱ki̱ ñermata

§5:7 ***pan wölöwo̱ka̱ këchke:*** Judiowak wöblar pan wölöwo̱ka̱ tso' ie'pa u a̱ e' ko̱s u̱yöktsa̱ Ie'pa Yḗpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ketke ie'pa tö e' yöki̱.

a' batse'o̱ule Skëköl wöa̱ Cristo batamik.
8 Es kë̀ se' kàne Cristo köte̱wa̱ se' skéie,
e' ké̱wö tkö'u̱k pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa
ese wa. Itkö'ù̱sö pan kë̀ yöule iwölöwo̱ka̱
wa ese wa. E' wà kiane chè tö itkö'ù̱sö
ke̱kraë se̱ne moki̱ yësyësë ese wa. Kë̀ se'
kàne itkö'u̱k se̱ne sulu tö s'sulu'we̱kewa̱
ese wa.
9 Yëkkuö iët patkë' ye' tö a' a̱, e' ki̱ ye'
iyë' tö a' kë̀ kàne e̱' batsök trër wakpa
ta̱. 10 Erë pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè dör trër
wakpa ö íyi kkechök tai̱ë ese wakpa ö
akblökwakpa ö íyi diököl dalöiökwakpa,
esepa kë̀ chök ye' ku̱' a' a̱. Esepa chö́pa
ye' tö, e̱'ma a' ka̱wöta̱ duökwa̱ a̱s kë̀ a'
e̱' batsö̀ esepa ta̱. 11 Wé̱pa yë' ye' tö a' a̱
yëkkuö ki̱, esepa dör wé̱pa e̱' chö̀ tö ie'pa
e̱rblöke Jesús mik esepa. Erë ie'pa dör
trënukwakpa ö íyi kkechök tai̱ë wakpa
ö íyi diököl dalöiökwakpa ö s'chök suluë
wakpa ö bloblopa ö akblökwakpa. Kë̀ a'
e̱' batsök esepa ta̱, ñies kë̀ a' chkök esepa
ta̱. 12–13 Wé̱pa kë̀ dör Skëkëpa Jesús icha
¿we̱s esepa shu̱lèmi ye' tö? Skëköl wák
tö ie'pa shu̱leraë. Erë wé̱pa dör Skëkëpa
icha ñì dapa'u̱ke a' ta̱, esepa ka̱wöta̱
shu̱lè a' tö. E' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s itso' kit-
ule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Yi tö
ì sulu wamblé, e' u̱yö́ttsa̱ a' shu̱a̱.”

A' ñippöke e' shu̱lö́ a' wákpa tö

6 Mik a' we̱le tö ì sulu wamblé iyami
eköl ki̱, eta̱ ¿we̱s ese mi'ke ie' wa̱
kkatè s'shu̱lökwakpa kë̀ tö Skëköl dalöiè,
esepa ska'? ¿Iö́k e' kë̀ shu̱lè a' wákpa
dör batse'r e'pa tö? 2 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö
se' batse'r, e'pa tö ká̱ i' wakpa shu̱leraë
aishkuö ta̱? E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱
íyi tsitsirla ese ë̀ kë̀ shu̱lir a' a̱? 3 ¿A' kë̀
wa̱ ijche̱r tö ñies Skëköl biyöchökwakpa
shu̱leraësö? Ie'pa shu̱leraësö, e' ta̱ ¿we̱s
a' kë̀ a̱ ñippè tso' ká̱ i' ki̱ ese shu̱lir? 4 E'
kue̱ki̱ a' we̱lepa ñippöke ñita̱, e' ta̱ ¿we̱s
ese mi'ke a' wa̱ shu̱lè pë' bánet ska'? 5 I'
chéyö a' jaëwo̱ie. Yi a̱ a' shu̱lirmi ¿ese kë̀
ku̱' a' shu̱a̱ da'a̱? 6 Erë e' skéie a' mi'ke ñì
kkatök s'shu̱lökwakpa kë̀ e̱rblöta̱' Jesús
mik esepa ska'.
7 A' ñì kkatöke s'shu̱lökwakpa ska', e'
ë̀ wa iwënewa̱ tö se̱ne sulu e̱' alékа̱tke a'
ki̱. Idalë'ttsök bë̀rë ¿e' kë̀ dör ibua'ie? ¡A̱s
itö se' íyi ekiblö̀! 8 Erë e' skéie a' wákpa
tö ì sulu ñe' wambleke ñì ta̱ dö̀ s'yamipa
e̱rblöke Cristo mik esepa íyi ekibleke a'
tö.
9 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wé̱pa dör ì sulu
wamblökwakpa, esepa kë̀ dö̀pa ì blúie
Skëköl tso' e' a̱? Kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k. Wé̱pa
dör trënukwakpa, wé̱pa dör íyi diököl
dalöiökwakpa, s'se̱newa̱bak dalöse̱ukwa̱
wakpa, wëpa trër wëpa ta̱, alakölpa trër
alakölpa ta̱, esepa ko̱s kë̀ dö̀pa ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. 10 Ñies wé̱pa dör ak-
blökwakpa, wé̱pa dör íyi kkechök tai̱ë
wakpa, bloblopa, s'chök suluë wakpa,
esepa ko̱s kë̀ dö̀pa ì blúie Skëköl tso'
e' a̱. 11 A' we̱lepa bak se̱nuk íyi ekkë
wamblök, erë Skëköl tö a' paköa'bak,
a' batseo̱'bak, a' klöo̱'bak we̱s pë' buaë
yësyësë es iWiköl wa Skëkëpa Jesucristo
ttö̀ wa.

Skëköl kë̀ wa̱ se' tsa̱tkëne a̱s se' tö ì sulu wamblö̀ia̱

12 A' we̱lepa tö icheke: “se' wa̱ ka̱wö
tso', ì ko̱s kiane wè̱ se' ki̱, ese wo̱ie.”
Erë ye' ichè tö kë̀ ì ulitane dör buaë se'
a̱ wè̱. Ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ì ulitane wo̱ie,
erë kë̀ ye' e̱' mùpattsa̱ a̱s ilè e̱' alö̀ka̱
ye' ki̱. 13–14 A' we̱lepa tö icheke: “chkè
dör s'ñawi a̱, ñies s'ñawi dör chkè a̱.” E'
yëne erë aishkuö ta̱ íyi böt ñe' e̱we̱rawa
Skëköl tö. Erë s'chkà kë̀ dör trënoie.
Skëköl tö s'chkà shke̱'we̱raka̱ne aishkuö
ta̱ idiché tai̱ë wa we̱s ie' tö Skëkëpa Jesús
shke̱o̱'ka̱ne es. E' kue̱ki̱ s'chkà kë̀ menea̱t
trënoie we̱s a' tö ibikeitseke es, imenea̱t
ì buaë wo̱ie Skëkëpa a̱, ñies ie' tö s'chkà
kkö'neke.
15 ¿A' kë̀ wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱
Cristo mik, e' kue̱ki̱ se' chkà dör etkë̀
ie' chkà ta̱? E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s se'

tö s'chkà dör Cristo icha e' ia'wè̱mika̱
se̱nukka̱ alaköl sulusi ta̱ ese wa? ¡Kè̀ se'
kàne e̱' ia'u̱kka̱ yës! 16 ¿A' kè̀ wa̱ ijche̱r tö
mik yi se̱né alaköl sulusi ta̱, e' ta̱ ie'pa böl
mía̱ we̱s wák eköl è̀ es? E' dör we̱s itso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' tö wëm ena
ilaköl e' chè i' es: “Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱
ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl è̀ es.”** 17 Erë
yi batsulewa̱ Skëkëpa Jesús mik, ese dör
we̱s wák eköl è̀ es ie' ta̱.

18 E' kue̱ki̱ a' tkő́shkar trë yöki̱. Se̱ne
sulu skà ko̱s, e' kè̀ tö s'chkà dalöse̱wè̱wa̱
we̱s trë es. Mik se' trërke, eta̱ s'chkà
dör Cristo icha, e' méttsa̱sö o̱'ka kè̀ dör
Cristo icha, ese a̱. E' wa s'wák chkà
dalöse̱wé̱wa̱sö. 19–20 ¿A' kè̀ wa̱ ijche̱r tö
a' chkà dör Wiköl Batse'r e' wé? Skëköl
tö iWiköl mé a' a̱, e' tso' a' a̱. Ie' tö a'
to̱'ttsa̱bak, e' ské dör darërëë. A' kè̀ dör
a' wákpa icha, a' dör ie' icha. E' kue̱ki̱ a'
ké se̱nuk yësyësë a̱s ie' ki̱karka̱.

Se' se̱rwa̱ ñita̱ e' pakè

7 Ì chaki' a' tö ye' a̱ yëkkuö ki̱, e' wà
iu̱teke ye' tö i̱'ñe. A' tö ye' a̱ ichaki'
tö ¿buaë idör tö se' kè̀ se̱rwa̱ alakölpa
ta̱? 2 Erë ye' ichè a' a̱ tö tai̱ë trë tso', e'
yöki̱ a' ko̱s maso tsú̱wa̱ eköl eköl. 3 A'
wëpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk ilaköl ta̱, es ñies
a' alakölpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk iwëm ta̱.
4 Alaköl chkà kè̀ mene̱at ie' wák è̀ a̱, e'
mene̱at ñies iwëm a̱. Es ñies iwëm chkà
kè̀ mene̱at ie' wák è̀ a̱, e' mene̱at ñies
ilaköl a̱. 5 Ie'pa kè̀ kàne ichkà kkëu̱k ñì
yöki̱. Erë ie'pa ka̱wö mé ñì a̱ e̱' batsök-
tsa̱ ñì yöki̱ ekuölö è̀ ttoie S'yế ta̱, e' ta̱
e' è̀ dalewa kè̀ ie'pa ñì köpawa̱. Mik ká̱
e' tka, eta̱ ie'pa ñì kő́wa̱ne dö' Satanás tö
ie'pa e̱rkiöwè̱ trënuk, kè̀ ie'pa diché dë'ka̱
e̱' kkö'nuk e' kue̱ki̱. 6 Erë ye' kè̀ ku̱' a' a̱
ichök tö a' ka̱wöta̱ ñì batsöktsa̱ ñì yöki̱
es, a' ki̱ ikiane, e' ta̱ a' tö iwè̱mi es. 7 Ye'
a̱ ta̱ sulitane mú dör we̱s ye' es, kè̀ alaköl
ta̱'. Erë Skëköl tö imé sulitane a̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ ñì ki̱moie.

8 A' wé̱pa tso'ia̱ ekörla ñies a' wé̱pa dör
schő́, esepa a̱ ye' ichè tö buaë idör tö ie'pa
mú se̱r ke̱kraë ekörla we̱s ye' es. 9 Erë
ie'pa kè̀ e̱' kkö'nuku̱' trë yöki̱, e' ta̱ ie'pa
mú maso yulồne se̱nowa̱ie. S'se̱rwa̱ e' dör
bua'ie maso kkechekesö ñië e' tsa̱ta̱.

10 A' wé̱pa se̱newa̱bak, esepa a̱ ye' tö
ttè dalöiëno i' meke: a' kè̀ kàne ñì ökwa.
Ttè e' kè̀ dör ye' ttè, e' mé Skëkëpa Jesús
tö se' a̱. Alakölpa kè̀ kàne iwëm ökwa.
11 Erë ie' tö iéwa̱, e' ta̱ ie' kè̀ kàne se̱nuk-
wa̱ wëm o̱'ka ta̱, ie' ka̱wöta̱ se̱nuk ekörla
kè̀ wëm ta̱'. Ie' kè̀ se̱nak es, e' ta̱ ie' ké e̱r
bua'u̱kne iwëm ki̱. Ñies wëpa alaköl ta̱',
esepa kè̀ kàne ilaköl ökwa.

12–14 A' male̱pa se̱newa̱bak, erë e' maso
kè̀ e̱rblöta̱' Jesús mik, esepa a̱ ttè
dalöiëno kè̀ mene̱at Skëkëpa Jesús wa̱.
Erë esepa a̱ ye' ichè tö a' masopa kè̀ arwa.
Iwëm kè̀ e̱rblöta̱' Jesús mik, isalema e'
tsa̱tkërmi ilaköl olomik. Ñies alaköl kè̀
e̱rblöta̱' Jesús mik, isalema e' tsa̱tkërmi
iwëm olomik. Ie'pa ñì éwa, e' ta̱ ie'pa
ala'r dör we̱s pë' kè̀ e̱rblöta̱' Jesús mik es-
epa ala'r es, ie'pa tsa̱tkè e' dör darërë. Erë
iyế ena imì se̱rke ñita̱, kè̀ ñì anewa, e' ta̱
isalema ie'pa tsa̱tkërmi iyế ö imì olomik.
E' kue̱ki̱ ye' ichè tö a' maso se̱nakia̱ a'
ta̱, e' ta̱ kè̀ iarwa. 15 Erë a' maso kè̀ e̱r-
blöta̱' Jesús mik, e' é̱na a' akwa krő́ wa,
e' ta̱ kè̀ iwöklö'wa̱r a' kè̀ klöulewa̱ iulà
a̱. Erë Skëköl tö se' klöo̱'bak se̱nuk bè̀rë
ñita̱. 16 E' kue̱ki̱ ibua'ie dör tö a' se̱rmiia̱
bè̀rë ñita̱. A wëm ¿ì tö be' a̱ ichök tö be'
alaköl kè̀ tsa̱tkërpa be' olomik? A alaköl
¿ì tö be' a̱ ichök tö be' wëm kè̀ tsa̱tkërpa
be' olomik?

17 E' dör we̱s ttè wa ye' tö Skëkëpa
Jesús icha erule erule e'pa ulitane
wöbla'we̱ke ká̱ wa'ñe es. Ye' tö ie'pa a̱
ichè tö we̱s a' ku̱' Skëköl tö mik a' klöo̱'itö
iwák a̱ eta̱, es a' a̱tú̱ bër. Ie' tö ie̱ri mé a' a̱

**6:16 Génesis 2.24

se̱no eköl eköl es. 18 Wëpa tottola kkuölit
tëule tsir, mik ie'pa klöo̱' Skëköl tö iwák
a̱ eta̱, esepa kȅ kàne e' mane'u̱kne we̱s. Es
ñies wëpa kȅ wakyöule es, mik Skëköl tö
ie'pa klöo̱' eta̱, esepa kȅ kàne e̱' wakyuök.
19 Se' wakyöule ö kȅ se' wakyöule e' ska'
Skëköl kȅ tkine yës. Ie' ttè dalöiëno, e'
dalöiekesö, e' je' ki̱ ie' tkirke. 20 A' ko̱s e̱'
tsú̱a̱t we̱s a' dör mik ie' tö a' klöo̱' iwák a̱
eta̱ es. 21 Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱ ¿a' klöule-
wa̱ kanè mésoie? e' ta̱ kȅ a' tkinuk e' ki̱.
Erë a' a̱ ka̱wö tso'ia̱ e̱' yöktsa̱ e' ulà a̱, e'
ta̱ a' e̱' yőttsa̱. 22 Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱
a' klöulewa̱ kanè mésoie, e' ta̱ e' yë'ttsa̱
ie' tö se̱ne sulu ulà a̱ kanebloie Skëkëpa
Jesús a̱. Es ñies mik Skëköl tö a' klöo̱',
eta̱ a' kȅ dör kanè méso ñe'se, e' ta̱ e'
klöo̱' Cristo tö ie' wák kanè mésopaie. E'
kue̱ki̱ a' klöulewa̱ kanè mésoie, e' ta̱ kȅ
a' tkinuk e' ki̱. 23 Skëköl tö a' to̱'ttsa̱bak,
e' kue̱ki̱ kȅ a' e̱' tiu̱kne yile skà ttè diki̱a̱.
24 A yamipa, we̱s a' ku̱' Skëköl tö mik a'
klöo̱'itö eta̱, es a' a̱tú̱ bër. A' se̱nú buaë
yësyësë ie' a̱, se̱ne me'itö a' a̱ e' a̱.

25 I̱ma a' tö ye' chaki' yëkkuö ki̱ wé̱pa
tso'ia̱ ekörla, esepa ki̱, e' iu̱teke ye' tö
i̱'ñe. Ese tté kȅ mène ye' a̱ Skëkëpa Jesús
wa̱. Erë i̱ma ibikeitsèyö, e' chekeyö a'
a̱. Skëköl ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa e' wa ie̱ri
méitö ye' a̱ iwà jche̱nowa̱ buaë. E' kue̱ki̱
ì chekeyö e' mik a' e̱rblȍmi. 26 I̱'ñe ta̱ se'
se̱rke ka̱wö darërë a̱, e' kue̱ki̱ ye' a̱ ta̱
buaë idir tö se' ko̱s e̱' tsù̱a̱t we̱s s'tso'
es. 27 Wëm se̱newa̱bak, ese kȅ tö ilaköl
ökwa. Wëm duri̱a̱ ekörla, ese tayë kȅ yu-
lar. 28 Erë wëm se̱néwa̱, e' ta̱ buaë idir. E'
wa ie' kȅ wa̱ ì sulu wamblëne. Ñies alaköl
ka̱m se̱rwa̱, ese se̱néwa̱, e' ta̱ e' dör buaë.
E' wa ie' kȅ wa̱ ì sulu wamblëne. Erë
wé̱pa se̱newa̱bak, esepa we'ikèmi ká̱ i' ki̱
s'weirke ese tö tkȍka̱ wé̱pa kȅ se̱newa̱bak
esepa tsata̱. E' yöki̱ ye' é̱na a' tsa̱tkak, e' ȅ
kue̱ki̱ ye' ichè tö buaë idir tö a' se̱r ekörla.

29–31 A yamipa, ye' ichè tö kȅ se' a̱
ka̱wö ta̱'ia̱ tai̱ë. We̱s ká̱ i' dör i̱'ñe ta̱ e'
e̱rkewatke. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë kȅ
se' kàne se̱nuki̱a̱ e̱r me'rie ì tso' ká̱ i' ki̱ ese
ki̱. Se' se̱newa̱bak, esepa kȅ e̱r mukwa̱ e'
ki̱. Se' iu̱ke sia̱rë, esepa kȅ e̱r mukwa̱ e' ki̱.
Ñies se' ttsë'rke buaë, esepa kȅ e̱r mukwa̱
e' ki̱. Se' tö ì tuè̱ ta̱', esepa kȅ e̱r mukwa̱ ì
tso'rak iwa̱ ese ki̱. Se' se̱rke buaë ì tso' ká̱
i' ki̱ ese mik, esepa kȅ e̱r mukwa̱ ese ki̱.

32 Ye' ki̱ ikiane tö a' mú ttsë'r buaë,
kȅ tkir ì ki̱. Wëpa se̱rke ekörla, esepa
wa̱ ka̱wö tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k ena
ì wër buaë ie' wa ese u̱k. 33 Erë wëpa
se̱newa̱bak, esepa ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i' ki̱
ese sa̱u̱k a̱s iwër buaë itayë wa. 34 Es ie'pa
ki̱ íyi böt kané tso'. Es ñies alakölpa dör
schő ena busipa wëm kȅ ta̱', esepa wa̱
ka̱wö tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k. Ie'pa
e̱' mumittsa̱ se̱nuk batse'r. Erë alakölpa
se̱newa̱bak, esepa ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i'
ki̱ ese sa̱u̱k a̱s iwër buaë iwëm wa.
35 Ttè ekkë chéyö a' ki̱moie, kȅ dör a'
wöklö'wo̱ie. Ye' ki̱ ikiane tö a' se̱r buaë
yësyësë Skëköl ȅ a̱, kȅ wötkeku̱' ì tö.

36 Wëpa ttè meuletke tayë a̱ se̱nukwa̱,
esepa we̱le tö ibikeitsè: "Tayë duéswö
detke se̱nowa̱, ñies ye' kȅ a̱ se̱neia̱ ekörla.
Bua' idir ye' a̱ se̱nukwa̱ ie' ta̱", e' ta̱ esepa
a̱ ye' ichè tö a' se̱nakwa̱, e' ta̱ a' se̱núwa̱, e'
kȅ dör suluë. A' se̱núwa̱. 37 Erë wëpa ttè
meuletke tayë a̱ se̱nukwa̱, erë esepa kȅ
é̱na se̱nakwa̱ia̱, e' ta̱ esepa a̱ ye' ichè tö
e' dör buaë tö a' kȅ se̱rwa̱. Erë a' ka̱wöta̱
ibikeitsökwa̱ bua'iewa̱ ke̱we tö a' wákpa
e̱r wa a' kȅ se̱nakwa̱. Ñies a' ka̱wöta̱ isa̱u̱k
buaë tö kȅ yi ku̱' a' a̱ ichök tö kȅ a' se̱nuk-
wa̱. A' tö ibikeitsétke tö a' se̱nak ekörla
ke̱kraë, e' ta̱ bua' idir tö a' kȅ se̱rwa̱. 38 Es
ye' tö ichè tö wé̱pa se̱néwa̱, esepa tö iwé̱
buaë. Erë wé̱pa kȅ se̱ne'wa̱, esepa tö iwé̱
bua'ie.

39 Alaköl se̱newa̱bak, e' ka̱wöta̱ se̱nuk
iwëm ȅ ta̱ dȍ mik iwëm blënewa̱ eta̱.
Iwëm blënewa̱ e' ta̱ ie' se̱rwa̱mine wëm
o̱'ka ta̱. Erë ie' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ wëm e̱r-
blé Skëkëpa mik ese ȅ ta̱. 40 Erë ye' ichè
tö bua' idir ie' a̱ tö ie' mú se̱r ekörla, kȅ
se̱newa̱ne. E' tö ie' ttsë'we̱raë buaë shu̱te̱.

Ye' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱ Skëköl Wiköl tso'
ñies, e' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè es.

Iyiwak jchëule íyi dioköl tso' dalöiè ese a̱, e' pakè

8 Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese
a̱, ese ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki' yëkkuö ki̱,
e' iu̱tekeyö i̱'ñe.
I̱ma a' tö íyi diököl ñe'se ché, e' dör
moki̱ e' jche̱r se' wa̱. Erë kë̀ a' é̱na
ichökwa tö se' wa̱ íyi jche̱r, e' tö se' kèmi
e̱' ttsökka̱ tai̱ë s'male̱pa ki̱. Erë s'male̱pa
dalëritsekesö, e' tö ie'pa diché kí̱ ieraë.
2 Yi e̱' bikeitsö̀ tö ie' wa̱ íyi jche̱rtke tai̱ë,
e' wa iwënewa̱ tö ka̱m ie' wa̱ ijche̱r we̱s
ika̱wöta̱ jche̱nuk es. 3 Erë yi tö Skëköl
dalëritseke, ese mik ie' bàtse̱ buaë.
4 Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese
a̱ ese katèsö, e' ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki'. Se'
wa̱ ijche̱r buaë tö íyi diököl ñe'se wák
kë̀ ta̱', e' kue̱ki̱ kë̀ idör ìie bua'. Skëköl
chökle, e' dör eköl ë̀. 5 Pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè, esepa tö iklö'wé̱ tö ì dalöiekerak-
itö, esepa tso' tai̱ë se̱rke ká̱ jaì a̱ ö ká̱ i'
a̱. Esepa kiérakitö këköl ö skëkëpa. Moki̱
esepa tso', 6 erë Skëköl dalöieke se' tö, e'
dör Skëköl eköl ë̀me e'. Ie' dör S'yë́. Ie'
dör íyi ulitane wì, ñies se' tso' ie' ë̀ a̱. Ñies
Skëkëpa dör eköl ë̀, e' dör Jesucristo. Íyi
ulitane tso' ie' mik, ñies se' tso' ie' mik.
7 Erë kë̀ s'yamipa ulitane é̱na iwà a̱ne
buaë tö íyi diököl tso' dalöiè, ese ko̱s kë̀
wà ta̱'. Ie'pa bak íyi diököl ñe'se dalöiök,
e' kue̱ki̱ e' tso'ia̱ ie'pa e̱r a̱ dö̀ ikkë ta̱.
Mik ie'pa tö chkè meule íyi diököl a̱, ese
katé, eta̱ e' ki̱ ie̱r tö ikkaté. Ie'pa diché kë̀
dë'ka̱ ie̱rbikö̀ es, ese wöklö'wo̱ie. E' kue̱ki̱
ie'pa tö ittsé tö iianeka̱ne ñáie. 8 Se' bats
Skëköl mik e' kë̀ dör chkè wa. Ì katekesö
ö ì kë̀ katèsö e' kë̀ a̱ se' o̱nuk buaë ö su-
luë ie' wöa̱. 9 E' jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a'
tö iklö'wé̱ tö chkè ko̱s katèmi a' tö. E'
yëne, erë a' e̱' kkö'nú a̱s kë̀ a' ukuömik
s'yamipa ka̱m é̱na iwà a̱r buaë, esepa
a̱rdöne se̱ne sulu a̱. 10 Ichö̀sö tö be' é̱na
ia̱ne buaë, e' mía̱ e̱' tkése̱r chkè meule íyi
diököl a̱, ese katök iwé a̱. Erë e' dalewa
s'yami ka̱m é̱na iwà a̱r buaë ese eköl tö
be' sué̱ chkök ta̱ e' tö ie' e̱rkiöwé̱ka̱ ta̱
imía̱ ta̱ ikatéitö ñies. 11 Be' tö iwé̱ es, e'
ta̱ e' wa be' tö se' yami, kë̀ diché dë'ka̱
wë', e' émine se̱ne sulu a̱ ta̱ isulurdawa̱
be' ukuömik. Ie' dör s'yami, ñies Cristo
e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ie' skéie. Be' tö iwé̱ es, e'
ta̱ be' tö ì sulu wamblé s'yami ki̱. 12 Se'
tö s'yamipa ka̱m é̱na iwà a̱r buaë, esepa
ki̱ ì sulu wamblé es, e' ta̱ ñies se' tso' ì
sulu wamblök Cristo ki̱. 13 E' kue̱ki̱ ye'
ichè tö s'yami we̱le a̱rmine se̱ne sulu a̱ ye'
ukuömik, iyiwak chkà katéyö e' kue̱ki̱, e'
ta̱ kë̀ ye' tö ikatepaia̱ne.

Pablo tö ikanè tsa̱tké

9 ¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö ye' kë̀ a̱
ka̱wö ta̱' ì wo̱ie we̱s ye' ki̱ ikiane es?
Wësua a' tö ibikeitseke tö ye' kë̀ dör Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. Erë ye' tö Skëkëpa
Jesús su̱' ye' wák wöbla wa, e' kue̱ki̱ moki̱
ye' dör ie'pa eköl. A' dör ye' kaneblöke
Skëkëpa a̱ e' wà. 2 A' wakpa ki̱ iwënewa̱
tö moki̱ ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
eköl. O̱'kapa tö ichèmi tö ye' kë̀ dör es,
erë e' kë̀ yënuk a' a̱.
3 Wé̱pa tö ye' ché es, esepa yöki̱ ye'
e̱' tsa̱tköke i' es. 4 ¿We̱s a' ibikeitsèmi tö
wé̱pa wöbla'we̱keyö, esepa kë̀ ka̱wöta̱ ye'
ki̱muk inuköl wa chkoie di' yoie? 5 Ñies
¿i̱ma a' ibikeitsè tö ye' kë̀ a̱ ka̱wö ta̱'
se̱nukwa̱ tayë e̱rblöke Jesús mik ese ta̱
tsè̱mi e̱' ta̱ we̱s Jesús ttekölpa male̱pa ena
Jesús ëlpa ena Pedro e'pa tö iwe̱ke es?
6 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' ena Bernabé, sa'
böl ë̀ ka̱wöta̱ kaneblök sa' wákpa ulà wa
e̱' kkö'noie? 7 ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö ñip-
pökwakpa mi'ke, erë iwákpa e̱' kkö'nuke
ichkè wa idi'yè wa? ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule
tö iyiwö tkèsö, erë kë̀ sö iwà katepa?
¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö yi tso' chibo kkö'nuk,
erë ese kë̀ tö chibo tsu'diö yepa? 8–9 Ì
chök ye' tso' a' a̱, e' kë̀ bikeitse̱ s'ditsö ë̀
wa̱, ñies itso' kitule Moisés ttè dalöiëno
ki̱, e' tö ichè i' es: “Baka wë'ñe tso'

kanebloie trigo wöttsoie, e' kë̀ ka̱wö ta̱'
kkö̀ payuèwa̱ itso' kaneblök e' dalewa
a̱s trigowö katö̀itö.” ¿I̱ma a' ibikeitsè?
¿Ttè dalöiëno e' me'a̱t Skëköl tö baka
wë'ñe ë̀ kkö'noie? 10 Au, ie' tö ime'a̱t se'
a̱ ñies. Wé̱pa tö iyiwö tkeke ena wé̱pa tö
ishteke, esepa tö iwakanewe̱ke ie'pa tö
iwö kak paneke e' kue̱ki̱. 11 Es ñies sa' tö
Wiköl Batse'r íyi tsá̱ paka' a' a̱, e' dör we̱s
iyiwö tkèsö es, e' kue̱ki̱ kë̀ idör suluë tö a'
tö sa' ki̱mù ì tso' a' wa̱ ese wa, e' dör we̱s
iyiwö shtekesö es. 12 A' wöbla'u̱kwakpa
skà e' kkö'nuk a' ka̱wöta̱, e' yita̱ buaë a'
ka̱wöta̱ sa' kkö'nuk.
Erë e' wà kë̀ kine sa' wa̱ a' a̱. Mik sa'
bak a' ska', eta̱ sa' kë̀ wa̱ a' íyi kàne e̱'
kkö'noie. Sa' kaneblë' sa' wákpa ulà wa
e̱' kkö'noie. E' dör darërë sa' a̱, erë e' ko̱s
dalë'ttsë' sa' tö a̱s kë̀ ì tö a' wöklö'ù̱ Cristo
tté buaë e' klö'u̱k. 13 A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa
kaneblöke Skëköl wé tso' Jerusalén e' a̱,
esepa se̱rke ì kanewe̱ke ie'pa tö ese mik.
E' wà dö̀ tö iyiwak jcheke ie'pa tö ka̱' tso'
imoka̱ Skëköl a̱ e' ki̱, ese chkà kak tse̱kea̱t
ie'pa tö katè. 14 Es ñies Skëkëpa Jesús tö
iyë'a̱t tö wé̱pa kaneblöke ie' a̱ ittè buaë
pakök, esepa se̱rdaë kanè e' mik. 15 Erë
ye' kë̀ wa̱ íyi ikkë kine a' a̱ yës. Ñies ye'
kë̀ ku̱' i' chök a' a̱ a̱s a' tö ye' a̱ imù. Ye'
tö Jesús tté buaë pakeke ë́me, e' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱. E' kë̀ yepattsa̱ yi tö
ye' ulà a̱. Ye' a̱ ta̱ buaë idir tö ye' duö̀wa̱,
erë ye' kë̀ tö a' ulà a̱ ì klö'we̱pa.
16 Erë ye' patkëule Jesús tté buaë
pakök, e' kue̱ki̱ e' wa ye' kë̀ a̱ e̱' ttsënukka̱
yës. Ye' ka̱wöta̱ iwà pakök. Ye' kë̀ tö
ipakè, e' ta̱ ¡wëstela i̱na ye' ta̱! 17 Ipakö́-
payö ye' wák e̱r wa, e̱'ma ye' wa̱ ka̱wö ta̱'
s'ña'wo̱ie iki̱. Erë kanè e' me'a̱t Skëköl tö
ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ipakök. 18 E'
dör es e̱'ma ¿ì dör iské ye' a̱? Ye' ttsë'ne
buaë ipakök ë́me e' dör iské ye' a̱. E' wà
kiane chè tö erë́ ye' wa̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk
ye' kanè e' wa, erë e' kë̀ ki̱ ye' s'ña'we̱ku̱'
yës. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱.
19 Erë́ ye' kë̀ dör yi kanè méso, erë ye'
e̱' mettsa̱ sulitane kanè mésoie a̱s ko̱s
ie'pa e̱rblö̀mi Jesús mik, ekkëpa dö̀ e̱r-
blök imik. 20 Mik ye' tso' judiowak shu̱a̱,
eta̱ ye' se̱rke we̱s sa' judiowak se̱r Moisés
ttè dalöiëno diki̱a̱ es a̱s ie'pa e̱rblö̀ Jesús
mik. Erë́ ye' kë̀ ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno
e' diki̱a̱, erë mik ye' tso' ie'pa shu̱a̱, eta̱
idalöiekeyö a̱s ie'pa e̱rblö̀ Jesús mik.
21 Es ñies mik ye' tso' pë' kë̀ dör judiowak
esepa shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa se̱r es
a̱s ie'pa e̱rblö̀ Jesús mik. (Erë kë̀ ì sulu
wambleku̱'yö. E' wà dör tö erë́ ye' kë̀
ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë ye'
tso'ia̱ Skëköl ttè dalöiëno e' diki̱a̱, ye' tso'
Cristo ttè diki̱a̱ e' kue̱ki̱.) 22 Mik ye' tso'
s'yamipa ka̱m é̱na Jesús tté wà a̱r buaë,
esepa shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa se̱r
es, a̱s ye' a̱ ie'pa ki̱mer a̱s ie'pa é̱na iwà
a̱r buaë. Es mik ye' tso' pë' shu̱a̱ eta̱ ye'
se̱rke we̱s ie'pa es a̱s we̱s alè ie'pa we̱lepa
tsa̱tkër. 23 Ì ko̱s we̱keyö e' dör Jesús tté
buaë kí̱ shköwo̱ie a̱s iwà döñak ye' ulà a̱.
24 A' wa̱ ijche̱r tö mik se' tu̱rke tseë
isuo̱ie tö wé̱ e̱' alö̀mi, eta̱ itu̱rkerak se̱raa̱,
erë eköl ë̀ e̱' alö̀mi, ese ulà a̱ iské döraë.
E' sù̱ a' se̱nú Skëköl a̱ buaë a̱s iské dö̀
a' ulà a̱ we̱s wé̱ e̱' alé ese ulà a̱ iské de
es. 25 Tu̱nukwakpa ulitane e̱' kkö'nuke, e̱'
yuöke ke̱kraë e̱' aloka̱ imale̱pa ki̱. Ì ko̱s
tö ie'pa wöklö'wè̱mi, e' olo'yeke ie'pa tö.
E' ko̱s we̱ke ie'pa tö a̱s kal kö̀ yueker-
akitö wöshkiie†† tkèka̱ iwökir ki̱, ese dö̀
ie'pa ulà a̱ ie̱' alérak e' skéie. Iské e' chk-
lörta̱'wa̱, erë se' iyuleke, e' dör yöbië kë̀
chklörta̱'wa̱. 26 Ye' se̱rke Skëköl a̱ we̱s yi
tu̱r e̱' aloka̱ ese es, kë̀ dör we̱s tu̱nukwak
tu̱rke ëanas ese es. Ye' kë̀ dör we̱s ñip-
pökwak tö iulà tsiní u̱yeke ë́ siwa̱' ki̱, kë̀
wà ta̱' ese es. 27 Ye' e̱' wöklö'u̱ke darërë,
ye' chkà kekeyö kësik wa a̱s tö iù̱ we̱s

††9:25 ***kal kö̀ yöule wöshkiie:*** E' merke tu̱nukwakpa e̱' alé esepa a̱, e' kkecheke ie'pa tö tai̱ë. Wé̱ ki̱ itkëneka̱ ese wák dalöiërta̱' tai̱ë.

Skëköl ki̱ ikiane es. E' we̱keyö es dö' ye'
s'patté tai̱ë Skëkëpa ttè wa, erë ye' wák
kȅ ulà a̱ iské dȍ.

Kȅ a' minuk íyi diököl dalöiè ese wé a̱

10 A yamipa, ye' kȅ ki̱ ikiane tö a'
é̱na ichȍwa tö ì bak se' yamipa
bak ká̱ ia̱ia̱ë Moisés ké̱wö ska' e'pa ta̱.
Ie'pa ko̱s wëttse̱' Skëköl tö mò àr tai̱ë e'
wa. Ñies Skëköl diché wa ie'pa ko̱s bak-
tsa̱ klȍ wa dayë kiè Dayë Mat, e' shu̱a̱
kȅ nune'ka̱ dayë wa̱. 2 E' dör we̱s ie'pa
wösunerak mò a̱ ena dayë a̱ es iwà kka-
choie tö ie'pa batsulewa̱ Moisés mik. 3 Es
ñies chkè mé Skëköl wák tö ie'pa a̱, e' ȅ
ñé ie'pa ulitane tö. 4 Ñies di' mé ie' wák
tö ie'pa a̱, e' ȅ yé ie'pa ulitane tö. Di' e'
döwé̱ttsa̱itö ákkuö a̱. Ákkuö e' tö Cristo
wà ché, e' mir ie'pa ta̱ ke̱kraë iki̱mukrak.
5 Erë ie'pa kibiiepa kȅ wër Skëköl wa
buaë. E' kue̱ki̱ ie'pa kibiiepa durulune,
nu a̱te̱ tkëte̱r ká̱ wa'ñe ká̱ sir poë e' ki̱.
6 E' ko̱s tka ie'pa ta̱ se' a̱ iwà kkachoie
tö kȅ se' kàne ì sulu kkechök we̱s ie'pa tö
ikkeyë' es. 7 Se' kȅ kàne íyi diököl dalöiök
we̱s ie'pa we̱lepa tö idalöië' es. Ì wamblë'
ie'pa tö e' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
E' tö ichè: "Ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök di'yök
tai̱ë buaë íyi diököl dalöioie. E' ukuöki̱ ta̱
ie̱' kéka̱rak klötök trënuk ì sulu wamblök
tai̱ë e̱' ttsë'wo̱ka̱rak buaë."‡‡ 8 Kȅ se' kàne
trënuk we̱s ie'pa we̱lepa trënerak es,
e' nuí̱ ki̱ ie'pa tai̱ë e'pa durulune ká̱
etkȅ a̱ döka̱ 23,000. 9 Kȅ se' kàne Cristo
wöñatkök ì sulu wa we̱s ie'pa we̱lepa
iwöñatkë' es, e' nuí̱ ki̱ ie'pa kötulur tk-
abȅ wa. 10 Kȅ se' kàne kköchökka̱ Skëköl
wöa̱ we̱s ie'pa we̱lepa kköyë'ka̱ es, e' nuí̱
ki̱ S'ttökulurwak tö ie'pa kötulur.
11 Íyi ekkë ko̱s tka s'yamipa bak ká̱ ia̱i-
a̱ë, e'pa ta̱ iwà kkachoie se' a̱ tö se' kȅ
kàne ì sulu wamblök we̱s ie'pa es. E' ko̱s
kite̱a̱t Skëköl yëkkuö ki̱ se' se̱rke i̱'ñe ta̱
ká̱ i' e̱rkewatke e' ké̱wö ska', esepa a̱ ikka-
choie tö wé̱pa tö Skëköl watéttsa̱, esepa
weirdaë inuí̱ ki̱.
12 A' we̱lepa e̱' bikeitsȍ tö "ye' e̱' tkéwa̱
darërë Jesús mik, kȅ ye' a̱rpamine ì sulu
a̱." Ese wakpa ka̱wöta̱ se̱nuk e̱rki̱ a̱s kȅ
ia̱rmine ì sulu a̱. 13 Se' e̱rkirke ì sulu
wamblök, ese ko̱s tköke sulitane ta̱. Erë
Skëköl ttȍ moki̱ë, ie' kȅ tö se' mepattsa̱
tö ì sulu tö se' e̱rkiöwȅ̱ tai̱ë shu̱te̱ kȅ
se' a̱ iwöklör ekkë. Mik se' e̱rkiöwe̱ke ì
sulu tö, eta̱ ie' tö se' a̱ ikkacheraë we̱s se'
tkȍshkarmi iulà a̱ a̱s se' a̱ iwöklör.
14 A yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na, íyi
diököl tso' dalöiè ese ko̱s yöki̱ a' tkő̋shkar
bánet. 15 A' ka̱bikeitsȍ buaë, e' kue̱ki̱ ì
chekeyö a' a̱, e' bikeitső̋ ta̱ a' isue̱raë tö
moki̱ë idir. 16 Mik se' ñì dapa'u̱ke Cristo
köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ wëstela chèsö
Skëköl a̱ vino yekesö ñita̱ tka̱' etkȅ a̱ e' ki̱.
Vino ñe' tö ie' pế tëne tai̱ë s'tsa̱tkoie e' wà
chè. E' wa se' ko̱s tso' batsulewa̱ ie' mik.
Ñies pan etö ȅ blatekesö ñì a̱ e' ñekesö
ñita̱. E' tö ie' chkà wà chè. E' wa se' ko̱s
tso' batsulewa̱ ie' mik. 17 Se' dör tai̱ë, e'
ko̱s tö pan etö ȅ e' ñeke, e' kue̱ki̱ se' ko̱s
dör we̱s wák eköl ȅ es.
18 Ì we̱ke Israel aleripa tö e' wà bikeit-
ső̋. Mik ie'pa tö iyiwak jcheke ka̱' tso'
imoka̱ Skëköl a̱ e' ki̱, eta̱ wé̱pa tö
ese chkà kak kateke, esepa ko̱s tso' ie'
dalöiök ñita̱. Es ñies a' mi'ke íyi diököl
dalöio wé a̱, ta̱ chkè meule íyi diököl a̱,
ese kak katé a' tö, e' ta̱ a' tso' idalöiök
ie'pa ta̱ ñita̱. 19 E' wa ye' kȅ ku̱' ichök
tö íyi diököl ese ena chkè meule ia̱ ese
diché ta̱'. 20 Au, kȅ idör es. Ye' tso' ichök
tö pë' kȅ tö Skëköl dalöiè esepa tö iyiwak
jcheke mè íyi diököl a̱, ñermata e' meule
aknamapa a̱, kȅ meule Skëköl ichő̋k e'
a̱. Ye' kȅ ki̱ ikiane tö a' e̱' tiȕ̱ aknamapa
íyi shu̱a̱ yës. 21 A' kȅ a̱ Skëkëpa Jesús
tka̱' ena aknamapa tka̱' e' wà yanuk ñi-
ta̱. A' kȅ a̱ Skëkëpa chkè ena aknamapa
chkè katanuk ñita̱. 22 Iwé̱sö es, e' ta̱

‡‡**10:7** Éxodo 32.6

s'tso' Skëkëpa tsiriu̱k a̱s isibirka̱ s'ki̱. Ie'
uluneka̱ s'ki̱, e' ta̱ ¿we̱s e' dalë'ttsërmi
sia̱?

Ì ko̱s ú̱ Skëköl ȅ ki̱koka̱

23 A' we̱lepa tö icheke tö “se' wa̱ ka̱wö
tso', ì ko̱s kiane se' ki̱ wè̱, ese wo̱ie.” E'
yëne erë kȅ ì ulitane e' dör buaë se' a̱
wè̱. Ì ko̱s kiane se' ki̱ wè̱, e' wè̱misö, erë
kȅ ì ulitane a̱ s'yamipa e̱r diché iënuk.
24 Se' kȅ kàne tkinuk se' wák ȅ ki̱. Ñies
s'ka̱wöta̱ tkinuk s'male̱pa ki̱.
25–26 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Ká̱ i' ena
íyi ko̱s tso' iki̱, e' dör Skëköl icha.”¶¶ E'
kue̱ki̱ iyiwak chkà wato̱rke iwé a̱, ese
ko̱s katèmisö. Kȅ iwà chakar tö imeule
íyi diököl a̱ ö au a̱s s'e̱r kȅ tö s'kkatȍ iki̱.
27 Yi kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik, ese eköl tö
a' we̱le kié chkök ie' ta̱, ta̱ a' shkak, e' ta̱
a' yú. Ì ko̱s wà a' dëne e' katő bërë kȅ
ichakar a̱s a' e̱r kȅ tö a' kkatȍ iki̱. 28 Erë
o̱'ka tö a' a̱ iché: “Iyiwak chkà se̱ meule
íyi diököl a̱”, e' ta̱ kȅ ikatar ie' dalërmik,
ñies e̱rbikè dalërmik. 29 Ye' tso' ie' e̱rbikè
chök, ye' kȅ ku̱' a' e̱rbikè chök.
Ye' a̱ ka̱wö ta̱' iyiwak chkà ulitane
katök, ¿we̱s e' kȅ katepayö, imène sulu
o̱'ka ki̱ e' ȅ kue̱ki̱? 30 Ì kateke ye' tö, ese ki̱
ye' tö wëstela cheke Skëköl a̱, e' ta̱ ¿we̱s
e' sulurmi o̱'ka yöki̱? ¿We̱s e' ki̱ ie' tö ye'
chèmi suluë?
31 E' kue̱ki̱ ì ko̱s yekesö, ñekesö, ñies
ì ko̱s we̱kesö, e' ȕsö a̱s Skëköl ki̱karka̱.
32 A' se̱nú wösh wa a̱s kȅ yi wöklör a'
ukuömik. Judiowak idir ö kȅ idör ju-
diowak ö wé̱pa dör Skëköl icha ese idir,
ese ko̱s kȅ wöklö'wa̱r. 33 A' se̱nú we̱s ye'
se̱rke es. Ye' wák e̱' ché se̱nuk ke̱kraë a̱s
e' wër buaë sulitane wa. Ye' kȅ tkirku̱' ye'
wák ki̱. Ye' tkirke sulitane ki̱ ie'pa ki̱moie
a̱s itsa̱tkërdak.
11 A' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ye' se̱rke
we̱s Cristo se̱r es.

We̱s alakölpa ka̱wöta̱ e̱' u̱k mik se' ñì dapa'u̱ke eta̱

2 Ke̱kraë a' e̱r a̱rke ye' ska'. Ñies ì
ko̱s wa ye' tö a' wöblao̱', e' we̱keia̱ a'
tö. E' kue̱ki̱ ye' tso' a' ki̱kökka̱. 3 Erë
ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö Cristo
dör wëpa dör ie' icha esepa ko̱s wökir.
Ñies wëm dör alaköl wökir. Ñies Skëköl
dör Cristo wökir. 4 Mik a' ñì dapa'u̱ke
ttök Skëköl ta̱, eta̱ a' wëpa we̱lepa ttöke
ie' ta̱ ö ilè chekerakitö ie' ttekölie ta̱
iwökir pabakekewa̱itö, e' ta̱ e' wa yi dör
iwökir e' dalöse̱we̱kewa̱itö. 5 E' skéie kȅ
dör es alakölpa a̱. Ie'pa ttöke Skëköl ta̱
ö ilè chekerakitö ie' ttekölie, kȅ wökir
pabakulewa̱, e' ta̱ e' wa ie'pa tö yi dör
iwökir e' dalöse̱wé̱wa̱. Ie'pa dör we̱s
alakölpa tsà̱ tȍ dabebe esepa es. 6 Alaköl
we̱le kȅ é̱na iwökir pabakakwa̱, e' ta̱ ese
mú tö itsà̱ tèe we̱s wëm es. Erë e' dör jaë
tai̱ë ie' a̱. E' kue̱ki̱ buaë idir ie' a̱ tö iwökir
pabakȍwa̱. 7–9 Skëköl tö wëm yö' we̱s ie'
wák es, e' kue̱ki̱ we̱s ie' dör e' wërke
wëm ki̱. E' kue̱ki̱ wëpa kȅ kàne iwökir
pabakökwa̱ mik ittöke ie' ta̱ e' dalewa.
Erë alaköl dë'ka̱ wëm wa, e' kȅ dör tö
wëm dë'ka̱ alaköl wa. Ñies alaköl yöne
wëm kue̱ki̱ iki̱moie, e' kȅ dör tö wëm
yöne alaköl kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ we̱s wëm dör
e' wërke alaköl ki̱. 10 E' kue̱ki̱ alakölpa ké
e' wà kkachök iwökir pabakèwa̱ wa. Ñies
ie'pa ké e' u̱k Skëköl biyöchökwakpa
kue̱ki̱. 11 Erë alakölpa ena wëpa batsule-
wa̱ Skëkëpa mik esepa kȅ menea̱t ulawa
ulawa ñì yöki̱. E' skéie imenea̱t ñì ki̱muk
ñì dalöiök. 12 Moki̱ tö alaköl tsá̱ dë'ka̱
wëm tsá̱ wa. Erë ñies e' ukuöki̱ ta̱ wëpa
ulitane ku̱rke alaköl wa. Erë se' ko̱s ena
íyi ko̱s, e' dë'ka̱ Skëköl wa.
13 A' wakpa tö ibikeitső. ¿Buaë idir
tö alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir kȅ
pabakule? 14 Sulitane wa̱ ijche̱r tö iwake'
menea̱tbak tö wëm tsà̱ batsì̱, e' dör jaë.

¶¶**10:25-26** Salmo 24.1

15 Erë alaköl tsà̱ batsì̱, e' mène ie' a̱
iwökir pabakoie, e' kue̱ki̱ e' mène buaë
ie' ki̱ iki̱koka̱. 16 Yile kë̀ wa̱ ye' sini'ku̱ne,
e' ta̱ ese é̱na ia̱nú tö se' dör Skëköl icha
erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe, e'pa ko̱s
wöblar tö alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir
pabakulewa̱.

We̱s se' ké Skëkëpa köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k

17 Ì cheke ye' tö a' a̱ i' ta̱, e' kë̀ ki̱ ye' a̱
a' peñanuk. Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ e' wà
dettsa̱ suluë ichö́k ì buaë tsa̱ta̱. 18 Ke̱weie
yö ichè tö ye' wa̱ ibiyö́ jche̱r tö mik a' ñì
dapa'u̱ke, eta̱ a' ñì blabatsélor. We̱le ta̱
ye' iklö'wé̱ tö e' dör moki̱. 19 Moki̱ e' dör
buaë tö a' ñì blabatsö̀ a̱s iwërwa̱ a' shu̱a̱
tö a' wé̱pa wër moki̱ Skëköl wa buaë.
20–21 Mik a' ñì dapa'u̱ke Skëkëpa köte̱wa̱
e' ké̱wö tkö'wo̱ie chkè wa di'yè wa, eta̱ a'
wákpa tö a' chkè ñéwa̱ kë̀ wa̱ iyamipa
kë̀ wa̱ ì ta̱' esepa bikeitse̱. Bataie ta̱ a'
we̱lepa a̱te̱ kë̀ chkaule we̱lepa e̱' ttéka̱
tai̱ë blo' wa. E' wa ì ché a' tö tö iké̱wö
tkö'we̱ke a' tö e' dalöse̱wé̱wa̱ a' tö. 22 Wë-
sua a' kë̀ u ta̱' chkoie di'yoie. Wësua se'
dör Skëköl icha e'pa dalöse̱we̱kewa̱ a' tö.
Wësua a' é̱na s'yamipa dör sia̱rë, esepa
jaëwa̱kka̱. ¿Ì chèmiyö a' a̱ íyi ekkë kue̱ki̱?
¿A' ki̱ ikiane tö ye' tö a' peñè iki̱? Au, ye'
kë̀ tö iwe̱pa.
23 Skëkëpa Jesús tté menea̱t ye' a̱
paka'neyö a' a̱, e' dör i' es: Nañewe ka̱m
ie' merttsa̱, e' yöki̱ ie' tö pan klö'wé̱. 24 E'
ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱
iblatéitö ta̱ iché: “Pan i' dör ye' chkà mer-
dattsa̱ a' tsa̱tkoie e'. I' ú̱ ke̱kraë a̱s a' e̱r
a̱rne ye' ska'.” 25 Es ñies mik ie'pa chké
o̱ne ta̱ tka̱' a̱ vino tkër, e' klö'wéitö ta̱
iché: “Vino i' dör ye' pë́. Ye' tterawa̱ e'
pë́ tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö,
e' wà de. Bitökicha a' tö iyeke, eta̱ a' e̱r
a̱nú ye' ska'.” 26 Es bitökicha a' tö pan ñe'
ñé ena vino ñe' yé, e' wa a' tso' ichök tö
ie' köte̱wa̱ se' skéie. Es a' tö ichè michoë
dö̀ mik ie' datskene eta̱.

27 E' kue̱ki̱ yi isie tö pan ñe' ñé ena
vino ñe' yé, erë kë̀ ise̱rku̱' we̱s ka̱wö
tkö'we̱ke ñe' wà kiane chè es, e' ta̱ es-
epa tso' Skëkëpa chkà ena ipë́ dalöse̱u̱k-
wa̱. 28–29 Iñésö ena iyésö, erë s'yamipa
male̱pa dör we̱s wák eköl ë̀ es se' ta̱
Skëkëpa batamik, esepa dalöse̱wé̱wa̱sö,
e' ta̱ Skëköl wö kiekesö e̱' ki̱. E' kue̱ki̱ se'
ko̱s eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' sa̱u̱k ke̱we tö is
s'tso', e' ukuöki̱ ta̱ pan ñú ena vino yö́.
30 Erë a' kë̀ ku̱' iwà dalöiök es. E' kue̱ki̱
a' tai̱ë kirirke ianewa̱ alabëbë, ñies a'
we̱lepa duolur. 31 Se' e̱' sué̱ buaë, e̱'ma
Skëkëpa kë̀ tö se' shu̱lepa. 32 Erë ie' tö se'
shu̱leke, e' ta̱ e' dör se' ki̱moie a̱s se' kë̀
kichatër aishkuö ta̱ wé̱pa kë̀ tö ie' dalöi-
eta̱' esepa ta̱ ñita̱. 33 A yamipa, mik a'
ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ Skëkëpa köte̱wa̱
e' ké̱wö tkö'wo̱ie, eta̱ a' ñì panú. 34 A'
wé̱pa dué bli wa̱, e' ta̱ esepa chkö́bitu̱
iwák u a̱ a̱s a' kë̀ tö Skëköl wö kiö̀ e̱'
ki̱ a' ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ e' wa. Íyi
malè̱ kianeia̱ shu̱lè, ese shu̱lekeyö mik
ye' dene a' ska' eta̱.

Ì merke Wiköl Batse'r wa e' pakè

12 A yamipa, i' ta̱ ye' tö ì merke
Wiköl Batse'r wa se' a̱ e' tté
pakeke a' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö a' é̱na ttè
e' wà a̱r buaë. 2 A' wa̱ ijche̱r buaë tö
ke̱net ta̱ ka̱m a' tö Skëköl dalöiö̀, e'
yöki̱ a' bak e̱' muktsa̱ wëttsè̱ we̱s alè íyi
diököl kë̀ ttö̀ ta̱', ese dalöiök. 3 E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö
wé̱pa ttöke Skëköl Wiköl wa, esepa kë̀
tö ichepa: “¡Jesús mú kichatër!” E' sù̱
wé̱pa kë̀ ttöku̱' Wiköl Batse'r wa, esepa
kë̀ tö ichepa moki̱: “¡Jesús dör sulitane
Këköl!”
4 Ì mène se' a̱ ñì ki̱moie ese dör kua̱'ki̱
kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl Wiköl eköl
ë̀. 5 E' sù̱ kanè tso' se' wa̱ s'ki̱moie ese dör
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëkëpa Jesús
eköl ë̀. 6 E' sù̱ ì we̱kesö ese wà dökettsa̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl eköl
ë̀, e' tö iwakanewe̱ke se' a̱ a̱s iwà döttsa̱

we̱s ie' ki̱ ikiane es. 7 Se' ko̱s eköl eköl
a̱ imène Skëköl Wiköl wa s'male̱pa ki̱-
moie. 8 We̱lepa a̱ imerke Skëköl Wiköl
wa Skëköl siwé̱ i̱ski̱ë e' pakoie. We̱lepa
skà a̱ Wiköl e' ȅ wa imerke ttè blëule ese
wà pakoie. 9 We̱lepa skà a̱ imerke Wiköl
e' ȅ wa e̱rbloie Skëköl mik bua'ie. We̱lepa
skà a̱ imerke Wiköl e' ȅ wa s'duöke ese
bua'wo̱ne. 10 We̱lepa skà a̱ imerke ì kȅ o̱r
yi a̱ ese wo̱ie. We̱lepa skà a̱ imerke ttoie
Skëköl ttekölie. We̱lepa skà a̱ imerke
isuo̱ie tö yile ka̱paköke ese dör Skëköl
ttè moki̱ ö au. We̱lepa skà a̱ imerke ttoie
ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. We̱lepa skà a̱ imerke
wé̱pa ttöke ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese wà
pakone. 11 Erë ekkë ko̱s dör Skëköl Wiköl
eköl ȅ e' kanè. Ie' tö imeke se' ko̱s a̱
eköl eköl we̱s ie' ki̱ ikiane es. 12–13 Se'
dör Cristo icha e'pa dör we̱s wák eköl
ȅ es. Se' ulà ta̱', klȍ ta̱' ena se' yese skà
tso' tai̱ë, erë e' ko̱s wöiëulewa̱ etkëme.
Es ñies se' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Se' we̱lepa
dör judiowak, se' we̱lepa skà kȅ dör ju-
diowak, se' we̱lepa klöulewa̱ kanè mé-
soie, se' we̱lepa skà kȅ dör es. Erë se' ko̱s
iënewa̱ Skëköl Wiköl a̱, e' ȅ a̱ se' ko̱s tso'.
E' wa se' de we̱s wák eköl ȅ es Cristo ta̱
ñita̱.

14 S'chkà kȅ dör etkëme, iyese tso' tai̱ë
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 15 Ichȍsö tö s'klȍ mú tö
ichè: “Ye' kȅ dör ulà, e' kue̱ki̱ ye' kȅ
ku̱' chkà mik.” Ie' tö ichèmi es, erë ie'
tso' chkà mik. 16 S'kukuöña mú tö ichè:
“Ye' kȅ dör wöbla, e' kue̱ki̱ ye' kȅ ku̱'
chkà mik.” Ie' tö ichèmi es, erë ie' tso'
chkà mik. 17 S'chkà ko̱s e' mú dör wöbla
ȅ, e̱'ma ¿we̱s ì ttsèmisö? S'chkà ko̱s e'
mú dör kukuöña ȅ, e̱'ma ¿ì wa íyi alar
ttsèmisö? 18 Erë Skëköl kȅ wa̱ se' chkà
yöne es. Ie' tö ì ko̱s tso' s'chkà mik, e'
méa̱t wé̱ ie' ki̱ ikiane mèa̱t ee̱ a̱s ikaneblȍ
buaë ñita̱. 19 Es s'chkà ulitane mú dör
wöbla ȅ ö kukuöña ȅ, e̱'ma s'chkà kȅ dör
moki̱. 20 Erë kȅ idör es. S'yese tso' tai̱ë.

21 E' kue̱ki̱ s'wöbla kȅ a̱ iyënuk s'ulà a̱:
“Be' kȅ dör ìie bua' ye' a̱.” Es ñies s'wökir
kȅ a̱ iyënuk s'klȍ a̱: “Be' kȅ dör ìie bua'
ye' a̱.” 22 E' skéie, s'chkà wé̱sele bikeit-
sekesö tö kȅ ia̱ ì o̱r buaë, e' kȅ ta̱' eta̱ kȅ
se' se̱rpa. 23 S'chkà wé̱sele ki̱ se' jaërke,
kȅ kkayër ta̱', ese paiekesö buaë datsi'
wa kkö'neke buaë. 24 Erë s'chkà wé̱sele
kȅ ki̱ se' jaërku̱', e' kȅ paieku̱'sö datsi'
wa. S'chkà wé̱sele bikeitsekesö tö kȅ idör
buaë chökle, ese kkö'nekesö bua'ie. Es
Skëköl tö s'chkà tulu'wa̱. 25 Ie' tö iwé̱
es a̱s s'chkà kȅ ñì blabatsȍ e' skéie iñi
kkö'nurak buaë ñikkëë. 26 Se' yese alè
dalëne s'mik, e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tö ittsé.
Ñies se' yese alè peñarke buaë, e' ta̱
s'chkà ko̱s e' ttsë'ne buaë.

27 A' ko̱s eköl eköl tso' batsulewa̱ Cristo
mik we̱s wák eköl ȅ es. 28 Se' dör Skëkëpa
Jesús icha e'pa shu̱a̱ Skëköl tö se' tkë'ka̱
kanè kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ u̱k. Ke̱we ie' tö Jesús
ttekölpa tsá̱, e'pa tkë'ka̱. E' ukuöki̱ ta̱
ittekölpa male̱pa tkëneka̱. E' ukuöki̱ ta̱
s'wöbla'u̱kwakpa ittè wa esepa tkëneka̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ì kȅ o̱r yi a̱ ese u̱kwakpa
tkëneka̱, ñies s'duöke ese bua'u̱kwakpa
ena s'ki̱mukwakpa ena s'wëttsu̱kwakpa
esepa tkëneka̱. Ñies wé̱pa ttöke ttȍ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wa, esepa tkëneka̱. 29 Se' ulitane
kȅ dör Jesús ttekölpa tsá̱. Se' ulitane kȅ
dör Skëköl ttekölpa. Se' ulitane kȅ dör
s'wöbla'u̱kwakpa. Se' ulitane kȅ dör ì kȅ
o̱r yi a̱ ese u̱kwakpa. 30 Se' ulitane kȅ
dör s'duöke ese bua'u̱kwakpa. Se' ulitane
kȅ ttȍpa ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ì chek-
erakitö ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese wà kȅ
pakanukne se' ulitane a̱. 31 Erë ì merke
se' a̱ Wiköl Batse'r wa, e' bua'ie yulő a'
dör poë.

Se' ñì dalëritsȍ e' dör ñala̱ bua'ie

Erë ñala̱ bua'ie shu̱te̱, e' kkachekeyö a'
a̱ i' ta̱.

13 S'ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dȍ Skëköl
biyöchökwakpa ttȍ e' ko̱s mú yër
ye' a̱, erë s'male̱pa kȅ dalër ye' é̱na, e'
ta̱ ye' dör we̱s tabechka ppésö ese blar
es ö we̱s panakkuö ppésö ese blar es kȅ

wà ta̱'. 2 Ye' mú ttö̀ Skëköl ttekölie, ñies
ie' siwé̱ blëule e' ko̱s mú a̱r ye' é̱na ñies
íyi ko̱s mú jche̱r ye' wa̱ ñies ye' mú e̱r-
blö̀ Skëköl mik ta̱ië dö̀ ka̱bata skéu̱ ekkë,
erë s'male̱pa kë̀ dalër ye' é̱na, e' ta̱ ye' kë̀
dör ì. 3 Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' mú mèttsa̱yö
s'sia̱rëpa a̱, ñies ye' wák mú e̱' mùttsa̱
we'ikè sia̱rë Skëköl ttè kue̱ki̱ e̱' ttsoka̱[§§],
erë s'male̱pa kë̀ dalër ye' é̱na, e' ta̱ e' kë̀
dör ìie bua' ye' a̱.
4 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ ì ko̱s
dalë'ttsekesö bë̀rë, ñies se' e̱r buaë
chöke s'male̱pa a̱. Se' ñì dalëritsöke, e'
ta̱ kë̀ se' ukyërta̱' ñì ki̱, kë̀ se' e̱' ttsöta̱'ka̱
s'male̱pa ki̱, kë̀ se' e̱' bikeitsöta̱'ka̱ tö se'
dör pë' ta̱ië. 5 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱
kë̀ s'male̱pa suè̱sö e̱r sulu wa, kë̀ se' e̱r
muta̱'wa̱ se' wák ë̀ ki̱, kë̀ se' ulurta̱'ka̱
bet, ì sulu wamblërke se' ta̱, e' ta̱ ese nuí̱
olo'yekesö. 6 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ ì
sulu wamblërke ese kë̀ tö se' ttsë'we̱pa
buaë. E' skéie mik s'male̱pa se̱rke we̱s
ttè moki̱ tö ichè es, e' ta̱ ese je' tö se'
ttsë'we̱ke buaë. 7 Se' ñì dalëritsöke, e'
ta̱ ì ko̱s dalë'ttsekesö, se' e̱rblö̀ michoë
Skëköl mik, ì buaë yë' Skëköl tö se'
a̱ ese ko̱s wà panekesö kröröë, ì ko̱s
wöklö'we̱kesö.
8 Se' ñì dalëritsöke e' kë̀ e̱rta̱'wa. I̱'ñe ta̱
imerke ttoie Skëköl ttekölie, erë aishkuö
ta̱ e' kë̀ merpaia̱ es. I̱'ñe ta̱ imerke ttoie
ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, erë aishkuö ta̱ e'
kë̀ ku̱'ia̱. I̱'ñe ta̱ imerke íyi blëule ese
jche̱noie Wiköl Batse'r wa, erë aishkuö
ta̱ e' e̱rdawa. 9 E' wà dör tö ì mène se'
a̱ jche̱noie i̱'ñe ta̱ ese kë̀ dör Skëköl íyi
wa'ñe, e' dör ikakla ë̀. Ñies ì chekesö
Skëköl ttekölie, ese kë̀ dör se̱raa̱. 10 Ese
ko̱s e̱rdawa mik ì dör ibua'ie e' de se̱raa̱
eta̱.
11 E' dör i' es: Mik ye' ià̱ alala, eta̱ ye'
ttöke we̱s alala es, ye' e̱rbiköke we̱s alala
es, íyi sue̱keyö we̱s alala es. Erë mik ye'
kibineo̱ne, eta̱ ye' kë̀ dör alala, e' kue̱ki̱
ye' kë̀ se̱ria̱ we̱s alala es. 12 I̱'ñe ta̱ se'
wa̱ Skëköl jche̱r we̱s íyi olo suè̱sö wö-
suo̱ nula wa es. Erë aishkuö ta̱ isue̱rasö
ñì wösha̱ë. I̱'ñe ta̱ ie' kak jche̱r ye' wa̱, erë
aishkuö ta̱ ijche̱rdawa̱ ye' wa̱ buaë we̱s
ie' wa̱ ye' jche̱r buaë es.
13 I̱'ñe ta̱ se' e̱rblöke Skëköl mik. Ñies
ì yë'a̱tbakitö, ese wà panekesö kröröë.
Ñies se' ñì dalëritsöke. Íyi mañat ekkë
wawe̱kesö i̱'ñe ta̱, erë ibua'ie dör se' ñì
dalëritsö̀.

Imène ttoie ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e' pakè

14 A' e̱' chö́ ñì dalëritsök buaë. Ñies
ì merke se' a̱ Wiköl Batse'r wa
ñì ki̱moie ese yulö́ poë. Erë ttök Skëköl
ttekölie e' yulö́ bua'ie imale̱pa tsa̱ta̱. 2 E'
wà dör tö yi a̱ imène ttoie ttö̀ kua̱'ki̱ wa
ese kë̀ ttöku̱' imale̱pa ta̱, ittöke Skëköl
ë̀ ta̱. Kë̀ yi skà é̱na ittöke e' a̱nuk. Erë
ttè blëulewa̱ ese chekeitö Skëköl Wiköl
wa. 3 Erë yi a̱ imène ttoie Skëköl ttekölie,
ese ttöke imale̱pa ta̱ ie'pa e̱r diché kí̱
ioie, ie'pa pattoie ena ie'pa e̱r pabloie.
4 Yi ttöke ttö̀ kua̱'ki̱ wa Wiköl Batse'r
wa, ese tö iwák ë̀ e̱r diché kí̱ ieke. Erë
yi ttöke Skëköl ttekölie, ese tö Skëkëpa
Jesús icha male̱pa e̱r diché kí̱ ieke. 5 Ye'
ki̱ ikiane tö a' ulitane mú a̱ imer ttoie ttö̀
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Erë a' mú ttö̀ Skëköl
ttekölpaie, e' dör ibua'ie ttök ttö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wa ese tsa̱ta̱. Erë a' ttöke ttö̀ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wa ta̱ yile tö iwà pakène imale̱pa
a̱ a̱s ie'pa e̱r diché kí̱ iër, e' ta̱ e' dör buaë
we̱s yi ttöke Skëköl ttekölie ese es.
6 A yamipa, e' wà pakekeyö a' a̱ i' es.
Ichö̀sö tö ye' de, e' ttöke a' ta̱ ttö̀ kua̱'ki̱
wa, e' ta̱ ¿e' tö a' ki̱mèmi? Au, e' kë̀ dör ìie
bua'. Erë ilè kkayëne ye' a̱ ese chéneyö
a' a̱ ö ilè jche̱r ye' wa̱ ese pakéneyö ö
ilè chéyö Skëköl ttekölie ö a' wöbla'wé̱yö

[§§]**13:3** ***ye' wák mú e̱' mùttsa̱ we'ikè sia̱rë:*** Yëkkuö këchke we̱le tö ichè: *ye' mú e̱' mùttsa̱ ña'wè̱wa*

ttè wé̱sele wa ese ko̱s chéyö a' wákpa ttȍ
wa, e' ta̱ e' je' tö a' ki̱mèmi buaë. 7 E' dör
we̱s ma'ma tso' blarta̱' pulë sù̱ ö ma'ma
kicha ta̱' sù̱ ese blar es. Kȅ iblane we̱s
ika̱wöta̱ bla'wè̱ es, e' ta̱ ¿ì se' a̱ ichök
tö ì bla'we̱kerakitö? 8 Ñies duk bla'we̱ke
ñippökwakpa kioie ñippök ibolökpa ta̱,
e' kȅ blane we̱s ibla'we̱ke es, e' ta̱ ñip-
pökwakpa kȅ bitú̱pa ñippök. 9 E' sù̱ a' ta̱
itköke. A' ttöke ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e'
ta̱ ¿we̱s e' wà a̱rmi yi é̱na? A' ttöke e̋,
we̱s yi ttȍ ekörla ese es. 10 S'ttȍ dakliliё,
e' tso' tai̱ë ká̱ i' a̱, ese ko̱s wà a̱ne iwákpa
é̱na. 11 Erë we̱le ttöke iwákpa ttȍ wa, kȅ
wà a̱ne ye' é̱na, e' ttséyö, e' ta̱ ie' dör ká̱
kua̱'ki̱ wak ye' a̱, ñies ye' dör ká̱ kua̱'ki̱
wak ie' a̱. 12 Ì meke Skëköl tö se' a̱ iWiköl
wa, ese ko̱s yuleke a' tö poë. E' kue̱ki̱
yö ichè a' a̱, e' wé̱se tö se' male̱pa dör
Skëkëpa icha e'pa e̱r diché kí̱ ieke, ese
ko̱s yulő bua'iewa̱.

13 E' kue̱ki̱ yi ttöke ttȍ kua̱'ki̱ wa ese
wák tö ikiő Skëköl a̱ a̱s imùitö ie' a̱ iwà
pakone imale̱pa a̱. 14 Ichȍsö tö ye' tso'
ttök Skëköl ta̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ moki̱
ye' tso' ttök ie' ta̱, erë iwà kȅ a̱ne ye'
wák é̱na. 15 ¿We̱s ye' iwè̱mi? Ye' iwe̱ke
i' es: ye' ttöke Skëköl ta̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa,
ñies ye' ttöke ie' ta̱ ttȍ a̱ne ye' é̱na ese
wa. E' sù̱ ye' ttsöke ie' ki̱koka̱ie ttȍ kua̱'ki̱
wa, erë ñies ye' ttsöke ttȍ a̱ne ye' é̱na ese
wa. 16 Ichȍsö tö a' we̱le tso' wëstela chök
Skëköl a̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa a' male̱pa kukua,
erë iwà kȅ a̱ne a' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s a' ichèmi,
“Es e' idir”? 17 Moki̱ ie' tö wëstela ché
buaë Skëköl a̱, erë e' kȅ wa̱ a' e̱r diché
kí̱ iëne. 18 Ye' ttöke ttȍ kua̱'ki̱ wa tai̱ë a'
tsa̱ta̱, e' ki̱ ye' tö wëstela cheke Skëköl
a̱. 19 Erë mik se' ñì dapa'u̱ke, eta̱ ee̱ ye' a̱
ta̱ ye' ka̱paköke ttè böt mañat wà a̱ne se'
é̱na ese wa, e' dör buaë ye' ka̱paköke ttè
tai̱ë ttȍ kua̱'ki̱ wa döka̱ 10.000 kȅ a̱ne yi
é̱na e' skéie.

20 A yamipa, kȅ a' ka̱bikeitsökia̱ we̱s
ala'rla es. A' ka̱bikeitső we̱s s'kibinetke
es. Erë buaë idir tö se̱ne sulu yöki̱ a'
ka̱bikeitsȍ we̱s ala'rla es. 21 Skëköl tö
ichè iyëkkuö ki̱ i' es: “Erë̋ ye' ttöraë ká̱
i' wakpa ta̱ s'ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa ena ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa wa, erë ie'pa kȅ tö
ye' ttȍ iu̱tepa.” 22 E' wa isué̱sö tö s'ttöke
ttȍ kua̱'ki̱ wa e' dör ilè kkachoie wé̱pa
kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa a̱, kȅ idör
se' e̱rblȍ Jesús mik esepa a̱. Erë se' ttöke
Skëköl ttekölie e' je' dör se' e̱rblȍ ie' mik
esepa a̱. 23 E' wà dör i' es: A' ñì dapa'u̱ke
e' ko̱s tso' ttök ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ kȅ a̱ne yi
é̱na ese wa, e' wösha̱ pë' kȅ yöne Jesús
ttè wa kȅ e̱rblöta̱' ie' mik, esepa dewa̱
a' shu̱a̱, e' ta̱ ie'pa tö ibikeitseraë tö a'
dör a̱li̱ie. 24 Erë e' skéie a' ulitane ttöke
Skëköl ttekölie wà a̱ne sulitane é̱na ta̱
pë' kȅ e̱rblöta̱' Jesús mik kȅ yöne ie' ttè
wa esepa dewa̱, e' ta̱ ie'pa é̱na ia̱rdaë tö
nuì̱ tso' ie'pa ki̱ ta̱ ie'pa e̱' shu̱löraë. 25 Ì
tso' blëule ie'pa e̱r a̱, ese yëneka̱ sulitane
kukua ta̱ ie'pa e̱' tköralur kuchë ki̱ Skëköl
dalöioie ta̱ icheraërakitö, “Moki̱ Skëköl
tso' a' ta̱.”

A' ñì dapa'ú̱ bȅrë kȅ chiliwa̱rka̱

26 A yamipa, ttè ikkë ko̱s bata dör i' es:
Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ a' ulitane wa̱ ilè
bitu̱mi eköl eköl s'male̱pa e̱r diché ioie.
A' we̱le wa̱ Salmo bitu̱mi ttsoie. A' we̱le
skà wa̱ ttè tso' s'wöbla'wo̱ie. A' we̱le skà
wa̱ ttè kkaché Skëköl tö ese tso' chè. A'
we̱le wa̱ ilè skà tso' chè ttȍ kua̱'ki̱ wa. A'
we̱le wa̱ ì yëne ttȍ kua̱'ki̱ wa, e' wà pakè
tso'ne. E' ko̱s ú̱ ñì e̱r diché ioie. 27 A' wé̱pa
ttöke ttȍ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ buaë idir
tö böl ȅ ttȍ, isalema mañal, erë e' dör wë'.
Ñies esepa ka̱wöta̱ ttök eköl eköl. Ñies ì
chekerakitö e' wà pakökne yile ka̱wöta̱.
28 Erë kȅ yi ku̱' iwà pakökne, e' ta̱ ie'pa
ka̱wöta̱ siwa̱'blökwa̱. A̱s ie'pa ttȍ Skëköl
ta̱ ttȍ kua̱'ki̱ wa bánet ekörla. 29 Es ñies
wé̱pa a̱ imène ttoie Skëköl ttekölie, esepa
ttő böl ö mañal, e' ukuöki̱ ta̱ a' male̱pa
tö iwà bikeitső isuo̱ie tö moki̱ idir ö au.
30 Erë a' we̱le ttöke Skëköl ttekölie, e'
dalewa a' we̱le skà tkër ee̱, ese a̱ Skëköl

tö ittè é ñies, e' ta̱ wé̱ tso' ttök ese si-
wa̱'blố a̱s iëköl tö icha chồ. 31 Es a' uli-
tane ttồmi Skëköl ttekölie eköl eköl a̱s
a' ulitane wöblar ena a' ulitane a̱ diché
kí̱ iër. 32–33 Skëköl dör se̱ne bề̀rë muk-
wak e' kề chilirta̱'ka̱. E' kue̱ki̱ ie' ki̱ ikiane
tö se' ñì dapa'ù̱ bề̀rë, kề chilirta̱'ka̱ we̱s
s'batse'rpa erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱
wa'ñe es. E' kue̱ki̱ wé̱pa a̱ imène ttoie
Skëköl ttekölpaie, esepa a̱ e̱' wöklörmi a̱s
ittồ eköl eköl.

34 Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ alakölpa ko̱s
ké siwa̱'blökwa̱. Ie'pa kề kàne ttök, e'
skéie ie'pa ké ittsök bề̀rë we̱s Skëköl ttè
dalöiëno tö ichè es. 35 Ie'pa ttöke mik a'
ñì dapa'u̱ke, e' dalewa e' dör jaë. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na ilè chakak, e' ta̱ a̱s ichakörakitö
iwëm a̱ iu a̱.

36 ¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Skëköl ttè de a'
batamik? ¿A' ề ulà a̱ ide? Au. ¡A' e̱' ki̱té!
37 Yi e̱' bikeitsồ tö ie' dör Skëköl tteköl
ö Wiköl Batse'r tö ie' ké ichök, e' ta̱ ese
ka̱wöta̱ ichök tö ì shteke ye' tö a' a̱ e' dör
ì u̱k se' patkë' Skëkëpa Jesús tö e'. 38 Erë
yi tö ttè i' watéttsa̱, ese watërdattsa̱.

39 A yamipa, es ye' tö a' a̱ ichè tö ttök
Skëköl ttekölie, e' yulố poë. Ñies wé̱pa
ttöke ttồ kua̱'ki̱ wa, esepa kề wöklö'wa̱r.
40 Erë íyi ko̱s ese ú̱ a' tö buaë yësyësë, kề
chiliwa̱rka̱.

Cristo shke̱neka̱ne, e' pakè

15 A yamipa, Jesús tté buaë paka' ye'
tö a' a̱, e' skà pakekeneyö a' a̱ i' ta̱
a̱s e' ska' a' e̱r döne. Ttè ñe' klöo̱'bak a' tö,
e' a̱ a' tso' tkëulewa̱ darërëë. 2 A' e̱' tkéwa̱
michoë ttè buaë ñe' a̱ yësyësë we̱s ye' tö
a' a̱ iwà paka' es, e' ta̱ e' wa a' tsa̱tkëne.
Kề idör es, e' ta̱ ế ichố a' e̱rblé imik.

3 Ttè menea̱t ye' a̱, e' ề paka'neyö a'
a̱. E' bua'ie dör i' es: Cristo köte̱wa̱ se'
nuì̱ ki̱ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
es. 4 Ñies ie' wötënewa̱ pö a̱, e' ki̱ ká̱ de
mañat, eta̱ ishke̱neka̱ne we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. 5 Ñies ie̱' kkaché Ce-
fas a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie̱' kkaché ittekölpa
tsá̱ dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa a̱. 6 E'
ukuöki̱ ta̱ ie̱' kkaché s'yamipa döka̱ cien
ske̱yök (500) ki̱ta̱, e'pa a̱ mik iñi dapa'wé̱
ek tsi̱ní ề̀me eta̱. Ie'pa ekkëpa we̱lepa
blërulunetke, erë ikibiiepa dobyërkeia̱.
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché Santiago a̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché ittekölpa ko̱s a̱.

8 Bata ekkë ta̱ ie' e̱' kkaché ye' a̱.
Ye' dör ittekölpa tsá̱ e'pa yulế, erë ñies
ie' e̱' kkaché ye' a̱. 9 Skëköl icha, e'pa
we'ikök ye' bak. E' kue̱ki̱ ye' dör it-
tekölpa male̱pa diki̱a̱ diöshe̱t. Ye' kiök
ie'pa eköl, e' kề dör ye' sia̱rla e' a̱. 10 Erë
Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye'
dör ie'pa eköl. Ie' e̱r buaë ché ye' a̱ e'
kề dör ế̀me. E' wakanewé̱yö tai̱ë ie'pa
male̱pa tsa̱ta̱. Ñermata kề dör tö ye' wák
tö iwakanewé̱. Iwakanewé̱yö Skëköl e̱r
buaë chồ ye' a̱ e' batamik. 11 Erë Jesús
tté buaë, e' dör etkëme, e' paka' sa' tö a'
a̱, e' mik a' e̱rblé. Ye' tö ipakè ö ie'pa tö
ipakè, e' kề dë' we̱s.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne

12 Sa' tö ipakeke tö Cristo köte̱wa̱, e'
shke̱neka̱ne. Erë a' we̱lepa tö icheke
tö s'duulewa̱ kề shke̱rta̱'ka̱ne. ¿We̱s e'
chèmi ie'pa tö? 13 S'duulewa̱ kề shke̱r-
ta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kề shke̱neka̱ne.
14 Ie' kề shke̱núpaka̱ne, e̱'ma ế ye' tö
ie' tté buaë pakeke. Ñies ế a' e̱rblöke
ie' mik. 15 Sa' tö ipakeke tö Skëköl tö
ie' shke̱o̱'ka̱ne, erë s'duulewa̱ kề shke̱r-
ta̱'ka̱ne, e̱'ma ie' kề shke̱neka̱ne. E' mú
dör es, e̱'ma ttè pakeke sa' tö Skëköl ttồ
wa e' dör ka̱che. 16 S'duulewa̱ kề shke̱r-
ta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kề shke̱neka̱ne. 17 Ie'
kề shke̱núpaka̱ne, e̱'ma ế a' e̱rblöke ie'
mik. Se' tso'ia̱ se' nuì̱ ulà a̱. 18 Ñies e'
mú dör es, e̱'ma wé̱pa e̱rblë' ie' mik
blërulune, esepa tso'tke weinuk. 19 Se' tö
Cristo paneke, e' kề wà tkố̀pa aishkuö ta̱,
e̱'ma se' dör siarë chökle s'male̱pa diki̱a̱.

20 ¡Erë moki̱ Cristo shke̱neka̱ne! Ie'
dör se' shke̱rka̱ne e'pa tsá̱, e' kue̱ki̱ se'
wa̱ ijche̱r tö ñies se' shke̱rdaka̱ne. 21 E'

wà dör i' es: Wëm eköl wa s'duȍwa̱ e̱'
ali'ka̱ sulitane ki̱. E' sù̱ wëm skà eköl wa
s'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne. 22 Sulitane dë'ka̱
Adán wa, e' kue̱ki̱ sulitane wömenettsa̱
duökwa̱ we̱s ie' es. Erë se' batsulewa̱
Cristo mik e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne we̱s ie'
shke̱neka̱ne es. 23 Erë e' ko̱s mir we̱s
ika̱wöta̱ minuk es. Cristo shke̱neka̱ne
ke̱we. E' itöki̱ mik idene, eta̱ se' dör ie'
icha, e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne. 24 Eta̱ ká̱ i'
e̱rdawa. E' ké̱wö ska' ta̱ Cristo e̱' alöraka̱
íyi wökir, íyi wák, íyi këköl wa̱ diché
ta̱' ese ko̱s ki̱. Ì ko̱s blu'ie ie' tso' e' mer-
attsa̱itö Skëköl dör S'yë́ e' ulà a̱. 25 Erë
i̱'ñe ta̱ ie' tso'ia̱ íyi ko̱s wëttsu̱k blu'ie dȍ
mik ibolökpa ko̱s menewa̱ ie' klȍ diki̱a̱
eta̱. 26 Ie' bolök bata, e' dör s'duȍwa̱, e' ki̱
ie' e̱' alöraka̱ bataie. 27 E' dör we̱s itso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Íyi
ulitane menewa̱ ie' klȍ diki̱a̱." Erë se' é̱na
ia̱ne tö mik iyëne "íyi ulitane" eta̱ Skëköl
kȅ ku̱' e' shu̱a̱, ie' wák tö ì ko̱s mérö Cristo
klȍ diki̱a̱ e' kue̱ki̱. 28 Erë mik íyi ulitane
mérötke Skëköl tö Cristo dör ilà e' klȍ
diki̱a̱, eta̱ ñies Cristo e̱' murattsa̱ iyë́ ulà
a̱ a̱s íyi ulitane dȍ ie' diki̱a̱.
29 S'duulewa̱ kȅ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma
wé̱pa wösune s'duulewa̱ skéie* ¿iök e'
we̱kerakitö? S'duulewa̱ kȅ shke̱rta̱'ka̱ne,
e̱'ma ¿iök ie'pa wösune esepa skéie?
30 S'duulewa̱ kȅ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iö́k
se' e̱' mù̱mi weinuk ke̱kraë ttè e' pakök?
31 A yamipa, ká̱ bit ta̱ ye' ki̱ idalȍ me'rie
ttsëskua ye' ttèmiwa̱ yile tö. E' dör moki̱
we̱s a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa Cristo
Jesús mik, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë e' dör
moki̱ es. 32 Í̱e̱ Éfeso ye' bolökpa tso' ñip-
pök ye' ta̱ we̱s iyiwak sulusi es. Kȅ se'
shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iö́k e' dalë'ttsekeyö?
E' kȅ dör ìie bua' ye' a̱. Moki̱ tö s'duulewa̱
kȅ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma iù̱sö we̱s we̱lepa tö
icheke es. E' dör i' es: "Bulepa s'duöralur,
e' kue̱ki̱ i̱'ñe se' chkȍ, se' di'yȍ buaë
kaneë."
33 Kȅ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k es. E' dör
we̱s yile tö iyë' es, e' dör i' es. "S'yamipa
e̱' wamblȍ sulu esepa tö s'se̱r yësyësë es-
epa sulu'we̱kewa̱." 34 A' e̱rbikö́ne buaë
yësyësë. Ȉ sulu kȅ wamblari̱a̱ a' tö. A'
we̱lepa kȅ bàtse̱ Skëköl mik yës. E' chéyö
a' a̱ a' jaëwo̱ka̱.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne ¿is e' chkà dör?

35 Isalema a' we̱lepa tö ichakèmi: "Se'
duowa̱, ¿we̱s e' shke̱rmika̱ne? ¿Is e' chkà
dör?" 36 ¡Ȉ chaké a' tö we̱s kȅ s'ka̱bikeitsȍ
ese ì chakè es! Iyiwö tkèsö, e' kȅ dë'ka̱ne,
ikuala deka̱ ta̱ iwö dalola nunéwa̱. 37 Mik
se' tö trigo wö tkéwa̱, eta̱ kȅ se' wa̱ itkëne
kuáie. Se' tö iwö dalola tké. 38 E' ukuöki̱
ta̱ ikua deka̱ we̱s Skëköl ime'a̱tbak es. E'
sù̱ iyiwö ulitane döraka̱ iwakmik iwak-
mik we̱s imenea̱t es.
39 S'ditsö ena iyiwak klȍka ena dù ena
nima e' wák dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñies ichkà
dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 40 Ñies ì menea̱t ká̱ jaì
a̱ ena ì menea̱t ká̱ i' a̱ e' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
E' ko̱s dör buaala, erë iwër kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
41 Diwö si'wö bëkwö e' ko̱s dalöburke
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Ñies bëkwö ko̱s e' wák
dalöburke ek ek kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
42 Mik se' shke̱neka̱ne, eta̱ se'
manenettsa̱tke we̱s iyiwö tkëne e'
manerttsa̱ es. Se' chkà i' nurta̱'wa̱, erë
mik ishke̱neka̱ne, eta̱ kȅ inurpawa̱ia̱.
43 S'chkà i' dör ësela, erë ishke̱rdaka̱ne
olo ta̱' tai̱ë. S'chkà i' kȅ diché ta̱', erë
ishke̱rdaka̱ne diché ta̱' tai̱ë. 44 S'chkà
i' dör buaë se̱noie i̱'ñe ta̱, erë mik
ishke̱neka̱ne, eta̱ imanenettsa̱ se̱noie
buaë aishkuö ta̱ Wiköl Batse'r ta̱. 45 E'
dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö
ichè: "Wëm tsá̱ kiè Adán, e' yöne se'ie

*15:29 ***s'wösune s'duulewa̱ skéie:*** E' dör ì u̱k ie'pa we̱lepa wöblar es. Kȅ iyëne Skëköl wa̱ tö iù̱ es.

ttsë'ka."[†] Erë wëm skà de eköl Adán
es, e' dör Cristo, e' yöne se̱ne michoë
mukwak. [46] Erë s'chkà se̱noie aishkuö
ta̱, e' kȅ mène Skëköl wa̱ se' a̱ ke̱we.
S'chkà i' me'itö se' a̱ ke̱we. E' itöki̱ chkà
se̱noie aishkuö ta̱ Wiköl Batse'r ta̱ ese
merdaë se' a̱. [47] Wëm tsá̱ yöne íyök wa,
e' kue̱ki̱ e' dör ká̱ i' wak. Erë wëm skà
de Adán es, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. [48] Wé̱pa
dör ká̱ i' wakpa, esepa dör we̱s wëm
tsá̱ yöne íyök wa ñe' es. Erë wé̱pa dör
Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' icha esepa dör we̱s
wëm datse̱ e̱e̱ es. [49] Se' tö wëm datse̱ ká̱
jaì a̱ e' ki̱tse̱raë we̱s wëm yöne íyök wa
ñe' ki̱tse̱'sö es.
[50] A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè tö se' chkà
i' duöta̱'wa̱ nurta̱'wa̱ e' kȅ döpawa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. [51–52] Ye' ttȍ ttső. Ttè bak
blëulewa̱ ese chekeyö a' a̱ i' ta̱: Kȅ se' uli-
tane duȍpawa̱ erë mik Skëköl duk blane
iwà kkachoie tö ka̱wö i' e̱newatke eta̱ se'
ko̱s maneo̱rdattsa̱ bet we̱s s'wöbla tsi̱miù̱
es. Mik duk ñe' blane, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s
shke̱rdaka̱, kȅ duöpawa̱ia̱. Ñies se' tso'ia̱
ttsë'ka, e' chkà maneo̱rdattsa̱. [53] Se' chkà
i' nurta̱'wa̱, e' maneo̱rdattsa̱ chkà kȅ nur-
ta̱'wa̱ ese wa. Se' chkà i' duöta̱'wa̱, e'
maneo̱rdattsa̱ chkà kȅ duöta̱'wa̱, ese wa.
[54] Mik se' chkà i' manenettsa̱ kȅ duö-
pawa̱ia̱, kȅ nurpawa̱ia̱, eta̱ ì tso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱, e' wà de, e' tö ichè:
"Duewa̱ ki̱ Skëköl e̱' aléka̱.[‡] [55] A Duewa̱,
¿wé̱ be' diché tai̱ë e'? ¿Wé̱ be' e̱' alȍ tai̱ë
e'? Be' kirëbata tso' se' rrewo̱ie tai̱ë, ¿wé̱
e' i' ta̱?"[¶] [56] Se' se̱r sulu kue̱ki̱ duèwa̱ tö
se' rrewe̱ke ena se̱ne sulu diché iëne ttè
dalöiëno wa. [57] Erë se' nuì̱ olo'yane se' ki̱
Skëkëpa Jesucristo batamik, e' kue̱ki̱ kȅ
se' suaneia̱ s'duȍwa̱ yöki̱. E' kue̱ki̱ ke̱kraë
wëstela chekesö Skëköl a̱.
[58] E' kue̱ki̱, a yamipa dalër ye' éna, a'
e̱' tkő́wa̱ darërë ke̱kraë Skëkëpa ttè a̱, kȅ
a' e̱' sköktsa̱ bánet. A' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s
kanewé̱ a' tö ie' a̱, e' kȅ weirpa é̱me. E'
kue̱ki̱ a' kí̱ kaneblő buaë ke̱kraë ie' a̱.

Inuköl shteke s'sia̱rëpa ki̱moie, e' pakè

16 Inuköl shteke a' tö s'batse'rpa
se̱rke Jerusalén e'pa ki̱moie, e'
pakeke ye' tö a' a̱ i' ta̱. Inuköl shtő we̱s ye'
tö iyë' Skëkëpa icha erule erule tso' Gala-
cia, e'pa a̱ es. [2] Domingo bit ta̱ a' wakpa
bik ekkë tö a' inuköl shta̱'ú̱ tö ko̱s a' ulà
a̱ ide. Eta̱ ko̱s a' a̱ imermi, e' blő bánet.
A' tö iwé̱ es, eta̱ mik ye' de a' ska', eta̱
kȅ a' ka̱wöta̱ inuköl shtök, a' wa̱ itso'tke
blëule e' kue̱ki̱. [3] Mik ye' de a' ska', eta̱
wé̱pa shu̱shtétke a' tö patkèmi Jerusalén
inuköl ñe' muk, e'pa tté choie yëkkuö
shtekemiyö e' mi'ke ie'pa wa̱. Es ye' tö
ie'pa patkeke Jerusalén. [4] A' ibikeitsé tö
buaë idir tö ye' mi'ñak ie'pa ta̱, e' ta̱ ye'
mi'mi.

Pablo tö ishkak e' aleritsé

[5] Ye' ka̱wöta̱ minuk Macedonia, e'
ukuöki̱ ta̱ ye' mi'ke a' ska'. [6] Isalema ye'
e̱' tsu̱kea̱t a' ska' si' et si' böt ulatök ö
isalema ye' e̱' tsù̱mia̱t dȍ yuëdiö tka ekkë.
Es a' a̱ ye' ki̱mermi ì kiane ye' ki̱ shkoie
ese wa a̱s ye' mi' buaë wé̱ ye' mi'mirö
e̱e̱. [7] Ye' kȅ shkak a' pakök shkaule. Ye'
mú se̱r a' ska' ká̱ tai̱ë, Skëkëpa ki̱ ikiane
e̱'ma. [8] Erë ye' e̱' tsu̱kea̱t íe̱ Éfeso dȍ Pen-
tecostés ké̱wö tka ekkë. [9] Íe̱ buaë ye' a̱
ka̱wö ku̱ne Jesús tté buaë pakoie. Ye'
bolökpa tso' tai̱ë, erë ñies tai̱ë pȅ' é̱na
Jesús tté buaë ttsak. E' kue̱ki̱ kȅ ye' e̱'
yaktsa̱ i' ta̱ íe̱.
[10] Timoteo kaneblöke Skëkëpa a̱ we̱s
ye' es, e' kue̱ki̱ ie' de a' ska', e' ta̱ ik-
iő́wa̱ buaë. [11] Kȅ yi kàne ie' dalöse̱ukwa̱.
E' skéie ie' ki̱mú a̱s ie' döne bȅrë ye' ska'.

[†] **15:45** Génesis 2.7
[‡] **15:54** Isaías 25.8
[¶] **15:55** Oseas 13.14

Ye' tso', ie' ena s'yamipa u̱rke ie' ta̱, e'pa
panuk.
12 Ye' tö s'yami Apolo e' cheke a' a̱ i' ta̱.
Ye' kköyë' ie' a̱ tai̱ë tö ie' yúñak s'yamipa
mi'ke a' pakök e'pa ta̱. Ie' kë̀ shkak i' ta̱,
erë we̱kkë alè ta̱ ie' a̱ ka̱wö ku̱rmi, eta̱ ie'
mi'mi.

Pablo tö ie'pa bata patté

13 A' se̱nú e̱rki̱. A' e̱' tkö́wa̱ darërë a' e̱r-
blöke Jesús mik e' a̱. A' e̱' tkö́wa̱ wëbla
su̱ë, kë̀ a' suanuk. A' e̱rblö́ darërë ie' mik.
14 Ì we̱ke a' tö ko̱s ese ú̱ ñì dalëritsè wa.
15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö Estéfanas
ena iyamipa e'pa dör Acaya wakpa tsá̱
e̱rblë' Jesús mik e'pa. Ie'pa e̱' ché buaë
s'batse'r male̱pa ki̱muk. 16 Ye' tö a' a̱ ikiè
tai̱ë tö ie'pa esepa ttö̀ dalöiö́ e̱r bua' wa.
Ñies yi isie tso'ñak kaneblök Skëkëpa
kanè a̱ esepa ttö̀ dalöiö́.

17 Ye' ttsë'ne buaë tö Estéfanas ena For-
tunato ena Acaico e'pa de ye' ska'. Ie'pa
tso' ye' ki̱muk tai̱ë a' kë̀ ku̱' e' skéie.
18 Ie'pa tö ye' e̱r pablé we̱s a' e̱r pablérak-
itö es. Buaë idir ie'pa esepa ki̱kökka̱.

Pablo e̱' chéa̱t

19 Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s
tso' Asia, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. Áquila ena
Prisca ena Skëkëpa icha ñì dapa'u̱ke ie'pa
u a̱, e'pa tö shke̱ne patké tai̱ë a' a̱ Skëkëpa
ttö̀ wa. 20 S'yamipa ko̱s tso' íe̱, e'pa tö a'
shke̱'wé̱mi. A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalër wa.
21 Ye' dör Pablo e' tö shke̱ne i' shté ye'
wák ulà wa.
22 Yi kë̀ é̱na Skëkëpa dalër, e' ta̱ a̱s ese
kichatër. ¡A Skëkëpa, be' shkö́ne bet!
23 A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chö̀ a' a̱.
24 Ye' é̱na a' dalër Cristo Jesús
batamik. Es e' idir.

Yëkkuö skà kit Pablo tö Corinto wakpa a̱, i' ta̱ ide böt

2 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök Macedonia eta̱ ie' tö yëkkuö skà kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto ena ipamik e'pa a̱. Wëm kiè Tito e' kaneblöke Pablo ta̱ Jesús tté pakök. Ie' tso' Corinto, mik ie' dene Pablo ska' eta̱ ie' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa kaberke ñita̱ e' paké Pablo a̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit. Ì tköke Corinto wakpa ta̱ e' dör i': We̱lepa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Jesús ttekölpa erë kë̀ idör moki̱. Esepa dë'mi Corinto ta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tö iki'wa̱rak buaë. Ie'pa ñekkëpa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ie'pa e̱' ù̱ tö ie'pa dör buaë Pablo tsa̱ta̱. Ie'pa tö icheke tö Pablo dör sia̱rë kë̀ dör këkëpa tai̱ë. Es ie'pa tso' Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱tö'u̱k. Pablo é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa dalër tai̱ë e' kë̀ kiane ie' ki̱ tö imi'yal ñala̱ sulusi ki̱ ka̱chökwakpa itöki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit ie'pa a̱ a̱s ie'pa tso' ttsë'ka ka̱chökwakpa yöki̱ ena e̱r bua' wa ì kkayëne ie'pa a̱ e' dalöiök. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie' dör Jesús tteköl moki̱.

E' kí̱ie ta̱ ka̱m ie' tö yëkkuö i' shtö̀ eta̱ ie' tö inuköl ki' ie'pa a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa sia̱rëpa tso' Jerusalén e'pa ki̱moie. S'ki̱tö'u̱kwakpa tö iyë' tö Pablo tö inuköl e' tse̱ketkö iwák a̱, erë ie' tö iché tö e' kë̀ dör es. Ie' mi'ke betka̱ Jerusalén pakök e' kue̱ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ka̱wöta̱ inuköl kí̱ shtök tsè̱mi Jerusalén.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa
ye' dör Cristo Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
eköl. S'yami kiè Timoteo, e' tso' ye' ta̱
í̱e̱. Sa' tso' yëkkuö i' shtök a' dör Skëköl
icha erule se̱rke Corinto, e'pa a̱. Ñies
sa' tso' yëkkuö i' shtök s'batse'r male̱pa
se̱rke ká̱ male̱pa a̱te̱ Acaya, e'pa ulitane
a̱. 2 Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesu-
cristo a̱s e'pa e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë
mù a' a̱.

Pablo weirke e' shu̱a̱ Skëköl ki̱kéka̱itö

3 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yë́, e'
ki̱köka̱sö tai̱ë. Ie' dör S'yë́ e' tö se' sue̱ke
e̱r sia̱rë wa ena se' e̱r pableke ke̱kraë.
4 Sa' weirke ko̱s Cristo tté kue̱ki̱, e' shu̱a̱
sa' e̱r pableke Skëköl tö a̱s s'male̱pa
weirke esepa e̱r pablö̀ sa' tö we̱s ie' tö sa'
e̱r pableke es. 5 Cristo weine tai̱ë, e' ukuö
miria̱ sa' ki̱ tai̱ë. Erë ñies ie' batamik sa' e̱r
pablërke tai̱ë shu̱te̱. 6 Sa' weine es, eta̱ e'
dör a' e̱r pabloie, a' tsa̱tkoie. Ñies Skëköl
tö sa' e̱r pablé, eta̱ ñies e' dör a' e̱r pabloie
a̱s a' weirke we̱s sa' es ese dalë'ttsö̀ a' tö e̱r
bua' wa. 7 Sa' wa̱ ijche̱r tö a' weirke we̱s
sa' es, erë ñies a' e̱r pablërke we̱s sa' e̱r
pablërke es. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r buaë
tö a' kë̀ tö sa' e̱riawe̱pa.
8 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r
tö sa' weine Asia e' dör darërë sa' a̱. Sa'
diché kë̀ dë'ka̱ iwöklö'wo̱ie. Sa' ibikeits
tö kë̀ sa' döpattsa̱ ttsë'ka. 9 Sa' e̱' ttsë' we̱s
s'wömenettsa̱ ttèwa̱ es. Erë e' wamblëne
sa' ta̱ a̱s kë̀ sa' e̱rblö̀ sa' wákpa mik, e'
skéie a̱s sa' e̱rblö̀ Skëköl tö s'shke̱'wè̱ka̱ne
e' wák mik. 10–11 Sa' ttekelur ñe' e' ulà a̱
ie' tö sa' tsa̱tkë'ttsa̱ ena sa' tsa̱tkeraëitö.
Ie' dapömik sa' moneka̱ darërë. A' sa'
ki̱mé S'yë́ a̱ ikiök sa' ki̱, e̱'ma ie' tö sa'
tsa̱tkè michoë. A' tai̱ë tö iwé̱ es, e' ta̱ ie'
tö sa' ki̱meraë e' ki̱ wëstela cheraë ie' a̱
se' tai̱ë tö.

Ì kue̱ki̱ Pablo kë̀ dë' Corinto

12 Sa' e̱r kë̀ tö sa' kkatè ì ki̱, e' tö sa'
ttsë'we̱ke buaë. Ke̱kraë Skëköl tö sa' a̱
imè se̱no yësyësë e̱' batseitsök buaë e̱r
moki̱ wa sulitane wö wa ena bua'ie a' wö
wa. Sa' se̱r es, e' kë̀ dör siwa̱' i̱ski̱ tso' ká̱
i' a̱ ese wa, e' dör Skëköl e̱r buaë chö̀ se'
a̱ e' wa. 13–14 Yëkkuö ko̱s kitmi sa' tö a'

a̱, e' wà kȅ dör ttè blëulewa̱ ese, ia̱ritsmi
a' a̱ ena iwà a̱rmi a' é̱na. Erë́ we̱s sa' dör
e' kȅ a̱ne a' é̱na bua'ie, erë ye' ipaneke tö
we̱kkë alè ta̱ a' é̱na ia̱rdaë se̱raa̱. E' dör
es, e' ta̱ mik Skëkëpa Jesús datskene, eta̱
e' ké̱wö ska' a' e̱' ttsöraka̱ buaë sa' wa we̱s
sa' e̱' ttsöraka̱ buaë a' wa es.
15 Ye' ibikeitsé tö a' e̱' ttséka̱ ye' wa
buaë, e' kue̱ki̱ warma ye' ibikeitsé tö
ye' mi' a' pakök bötökicha a̱s a' ttsë'r
buaë bötökicha. 16 Ye' ibikeitsé tö mik
ye' mi'ke Macedonia, eta̱ warma ye'
tkökemi a' pakök. Ye' datskene, e' ta̱ ye'
damitköne a' pakök. Es a' a̱ ye' ki̱mermi
shkoie Judea. 17 Erë kȅ ye' wa̱ io̱ne es.
Ye' dë' a' pakök etökicha ȅ, e' kue̱ki̱ ¿a'
ibikeitsé tö ye' kȅ wa̱ iwà bikeitse̱ buaë
ke̱we? ¿A' ibikeitsé tö ye' ttȍ bötböt we̱s
s'ditsö ëse es? 18 Erë Skëköl ttȍ moki̱ë, e'
ttȍ wa ye' ichè a' a̱ tö ye' kȅ ttȍ a' ta̱ böt-
böt. 19 E' wà dör tö Jesucristo dör Skëköl
Alà, e' kȅ ttȍ bötböt, ie' ttȍ etkëme. Ie'
tté buaë paka' ye' ena Silvano ena Tim-
oteo, e'pa tö a' a̱. 20 Ì ko̱s u̱k Skëköl
kablë', e' wé̱itö Cristo wa. E' kue̱ki̱ mik
se' ñì dapa'u̱ke Skëköl ki̱kökka̱, eta̱ se' tö
icheke: "Es e' idir" Cristo Jesús ttȍ wa.
21 Yi tö a' ena sa' kkö'neke a̱s se' tulurie
Cristo mik, e' dör Skëköl. Ie' tö se' shu̱k-
itbak iwák a̱. 22 Ie' tö se' e̱r wakyué ie'
wák a̱. Ñies iWiköl méitö se' a̱ we̱s íyi tsá̱
patué̱sö es ikkachoie tö se' tsa̱tkeraëitö
da'a̱.
23 Ie' wa̱ ye' su̱ule buaë e' wöwa ye'
ichè a' a̱ tö ka̱m ye' döne Corinto warma
we̱s ye' ibikeitsé es, e' wà dör tö kȅ ye'
é̱na a' kí̱ e̱riawa̱k. 24 Sa' wa̱ ijche̱r tö a'
e̱rblöke buaë Jesús mik, e' wa a' tkënewa̱
darërëë. E' kue̱ki̱ sa' tso' a' ki̱muk e̱r bua'
wa a̱s a' ttsë'r buaë. Kȅ sa' ku̱' a' patkök
kësik wa a' e̱rblöke e' iu̱tök.
2 E' kue̱ki̱ ye' ibikeits tö ye' kȅ shkakne
a' pakök a' e̱riawo̱ie. 2 A' ȅ tö ye'
ttsë'wè̱mi buaë. Erë a' e̱riawé̱yö, e' ta̱
¿yi tö ye' ttsë'wè̱mi buaë? 3 Warma a' ye'
ttsë'wè̱ buaë, e' kue̱ki̱ yëkkuö iët kitmiyö
a' a̱ e' ki̱ a' pautyö darërë a̱s a' e̱' shu̱lȍ,
eta̱ es a' kȅ tö ye' e̱riawe̱pa. Ye' iklöo̱'
yësyësë tö a' ulitane ttsë'rdaë buaë ye'
ta̱ ñita̱. 4 Mik ye' tö yëkkuö ñe' kit, eta̱
ye' e̱riane sia̱rë, ye' chkenewa̱ ta̱ië dȍ ye'
ié̱ttsa̱ie ekkë. Erë kȅ ye' wa̱ ikite̱ a' e̱ria-
wo̱ie. E' skéie ye' ikitmi a̱s a' é̱na ia̱r tö a'
dalër ta̱ië ye' é̱na.

Yi tö ì sulu wamblë' e' nuí̱ olo'yé Pablo tö

5 Wëm tö kabene tski'ka̱ a' shu̱a̱ ì sulu
wambléitö e' wa, e' kȅ wa̱ ye' ȅ e̱riao̱ne.
Isalema ye' tso' ikí̱ kuötkökka̱, erë ye'
ichè tö we̱s alè ie' tö a' ulitane e̱riawé̱.
6 Ko̱s a' kibiiepa tö ie' ki̱ inuí̱ métke e' dör
wë'. 7 I̱'ñe ta̱ a' tö inuì̱ olo'yő iki̱ ta̱ iki̱mú
a̱s kȅ ie̱riar ta̱ië kȅ e̱r pablëneia̱ ekkë. 8 E'
kue̱ki̱ ye' kköchȍ a' a̱ ta̱ië tö ikkachőne
ie' a̱ tö moki̱ a' é̱na ie' dalër. 9 Yëkkuö
ñe' kitmiyö a' a̱ isuo̱ie tö ye' ttȍ iu̱té a' tö
se̱raa̱ ö au. 10 Yi isie nuì̱ olo'yé a' tö iki̱,
ñies ese ki̱ ye' tö ilo'yeke. Moki̱ yö ichè
Cristo wöwa ena a' dalërmik tö ilè nuí̱
tso' kiane olo'yè, e' ta̱ e' olo'yétkeyö 11 a̱s
Satanás kȅ e̱' alȍka̱ se' ki̱. We̱s ie' é̱na se'
sulu'wa̱kwa̱, e' a̱ne se' é̱na buaë.

Tito kȅ dë' Tróade

12 Mik ye' de ká̱ kiè Tróade Cristo tté
buaë pakök ee̱, eta̱ ye' isué̱ tö Skëkëpa tö
ye' a̱ ñala̱ yuétke buaë itté pakoie. 13 Erë
s'yami Tito wa̱ a' biyő done ye' a̱, e' kȅ
ku̱ne ye' wa̱ we̱s ikablë' es. E' tö ye' tki-
wé̱ ka̱bikeitséka̱ ta̱ië. E' kue̱ki̱ ye' e̱' chéa̱t
Tróade wakpa a̱ ta̱ ye' mía̱ Macedonia ie'
yulök.

Íyi ulitane ki̱ se' e̱' alöka̱mi Cristo wa

14 ¡Erë wëstela Skëköl a̱! Ke̱kraë ie' tö
sa' wëttse̱ke e̱' aloka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo
ta̱ ñita̱. Sa' wa ie' tö Cristo tté buaë
pakeke ká̱ wa'ñe, e' dör we̱s kiȍ mas-
mas alabur es. 15 Sa' tö Cristo tté pakeke,
e' dör we̱s íyi alar masmas ña'wè̱ Cristo
tö Skëköl a̱ iki̱koka̱ es. Sa' dör we̱s kiȍ

masmas alar es. Erë wé̱pa tsa̱tkërke ena
wé̱pa kë̀ tsa̱tkërku̱' esepa böltëpa wöa̱
ilàr kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 16 Wé̱pa kë̀ tsa̱tkërku̱'
esepa a̱ ttè pakeke sa' tö e' dör we̱s s'nu
alar es, e' wa ie'pa duöralur e' kue̱ki̱. Erë
wé̱pa tsa̱tkërke esepa a̱ e' dör we̱s íyi alar
buaë es, e' wa se̱ne michoë döraë ie'pa
ulà a̱ e' kue̱ki̱. ¿Yi dirmi ttè i' wakanéu̱k?
17 Tai̱ë pë' tö Skëköl tté pakeke inuköl ë̀
klö'wo̱ie, erë sa' kë̀ dör es. Ie' tö sa' patké
ipakök, e' kue̱ki̱ sa' tö ipakeke e̱r moki̱
wa ie' wöwa Cristo dalërmik.

Skëköl ttè pa̱'a̱li̱ e' wakanéu̱kwakpa sa' dör

3 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa' wákpa e̱' tté
chöke a' a̱? ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa'
ki̱ yëkkuö kiane sa' tté choie a' a̱ ö a' tö
yëkkuö mèmi sa' a̱ sa' tté choie we̱s we̱le
tö iwe̱ke es? Yëkkuö ese kë̀ kiane sa' ki̱.
2 A' wakpa dör we̱s sa' tté choie yëkkuö
es. E' kitule sa' e̱r a̱ su̱ule ena a̱ritsule
sulitane wa̱. 3 Iwënewa̱ wösha̱k tö a' dör
we̱s yëkkuö kitmi Cristo tö patkëne sa'
ulà a̱ es. Yëkkuö e' kë̀ kitule tinta wa, e'
skéie ikitule Skëköl ichökle e' Wiköl wa.
E' kë̀ kitule ákkue ki̱ we̱s ttè dalöiëno kite̱
ákkue ki̱ es. E' skéie ikitule a' e̱r a̱.
4 Sa' e̱rblöke Skëköl mik Cristo
batamik, e' ë̀ kue̱ki̱ sa' tö a' ché es. 5 Sa'
kë̀ a̱ iyënuk tö kanè wé̱ sa' tö a' shu̱a̱, e'
dör sa' wákpa diché wa. Skëköl tö sa' a̱
ie̱ri mé iwakanéwo̱ie. 6 Ie' tö sa' a̱ ie̱ri
mé ie' ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱ e' wakanéu̱k.
Ttè e' kë̀ datse̱ ttè dalöiëno mène ká̱
ia̱ia̱ë e' wa. E' skéie idatse̱ Skëköl Wiköl
wa. Ttè dalöiëno ñe' tö s'kichateta̱'ttsa̱
erë Skëköl Wiköl tö se̱ne michoë meke
se' a̱.
7 Ttè dalöiëno këchke kitule ákkue ki̱,
e' mène ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa a̱. Mik ttè
e' tsá̱ mène, eta̱ Skëköl olo bune tai̱ë. E'
klöne Moisés wö ki̱ dalölöë dö̀ imale̱pa
kë̀ wö dë'wa̱ ie' wö sa̱u̱k ekkë. Erë dalö̀ e'
chowamine e̱nae̱na. Ttè ñe' mène olo ta̱'
tai̱ë ikkachoie tö e' dör ttè dalö̀ ta̱' tai̱ë
ese. 8 ¡E' yita̱ Skëköl Wiköl kanè e' olo
tkö̀ka̱ tai̱ë ttè ñe' tsa̱ta̱! 9 E' wà dör tö ttè
tö s'kichateta̱'ttsa̱ ñe' mène dalö̀ ta̱' tai̱ë,
¡e' yita̱ ttè wa Skëköl tö s'klö'we̱mi we̱s
pë' buaë yësyësë es e' pakè olo ta̱' tai̱ë
shu̱te̱ tkö̀ka̱ ttè tsá̱ mène e' tsa̱ta̱! 10 Moki̱
ttè pa̱'a̱li̱ e' olo ta̱' tai̱ë shu̱te̱, e' o̱'mik ttè
iët olo kë̀ dör ì. 11 Ttè kë̀ dör yöbië e' de
olo ta̱' tai̱ë, ¡e' yita̱ ttè dör yöbië e' olo ta̱'
tai̱ë shu̱te̱!
12 Ttè e' wà paneke sa' tö kröröë, e'
kue̱ki̱ sa' tö iwà pakeke sulitane kukua
kë̀ suarta̱'. 13 Sa' kë̀ tö iwe̱ku̱' we̱s Moisés
tö io̱' es. E' wö pabakéwa̱ datsi'tak wa
a̱s Israel aleripa kë̀ tö isa̱ù̱ tö ie' wö
dalö̀ bune e' chowamine se̱raa̱. 14 Erë
ie'pa e̱r darë'newa̱, kë̀ é̱na iwà a̱ne. Ie'pa
e̱r pabakulewa̱ we̱s Moisés wö pabak-
wa̱ es. Es ñies i̱'ñe ta̱ ie'pa aleripa e̱r
pabakulewa̱ mik ie'pa tso' ttè këchke
mène iyëpa bak e'pa a̱ e' a̱ritsök eta̱.
Ie'pa e̱r pabakulewa̱ e' sirmittsa̱ e̱rblè
Cristo mik, e' ë̀ wa. E' kue̱ki̱ ie'pa icha
ka̱m sirttsa̱. 15 Dö̀ ikkë ta̱, mik ie'pa tö
yëkkuö kit Moisés tö e' a̱ritseke, eta̱ ie'pa
e̱r tso'ia̱ pabakulewa̱. 16 Erë mik se' e̱r
mane'wé̱ Skëkëpa a̱, eta̱ se' e̱r pabakule-
wa̱, e' sinettsa̱. 17 Skëkëpa e' dör Skëköl
Wiköl. Wé̱ e' tso', eta̱ ee̱ se' yënettsa̱ ttè
dalöiëno ulà a̱. 18 Es se' dör we̱s s'wö kë̀
pabakulewa̱ es, esepa ko̱s ki̱ Cristo olo
wërke buaë we̱s wösuo̱ es. Se' maner mi-
choë a̱s se' dö̀ we̱s Skëkëpa olo ta̱' tai̱ë es.
E' ko̱s wakanewe̱ke Skëköl Wiköl tö.

Sa' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱

4 Skëköl tö sa' sué̱ e̱r sia̱rë wa, e'
batamik kanè i' méitö sa' a̱. E' kue̱ki̱
kë̀ sa' e̱' chkeu̱wa̱. 2 E' skéie kë̀ sa' tö
iwakanewe̱ku̱' blëule we̱s ì dör jaë ese
es. Sa' kë̀ ku̱' s'ki̱tö'u̱k. Sa' kë̀ ku̱' Skëköl
ttè shu̱tuökka̱ ka̱che tté wa. E' skéie ttè
moki̱ pakeke sa' tö yësyësë Skëköl wöa̱ a̱s
sulitane wa̱ ijche̱r tö ì ché sa' tö, eta̱ es
idir. 3 Erë Jesús tté buaë pakeke sa' tö,
e' pabakulewa̱, e' ta̱ ipabakulewa̱ wé̱pa

kichatërke esepa ȅ yöki̱. 4 Ie'pa kȅ e̱rblö-
ta̱' Cristo mik. Bḗ dör ká̱ i' këköl, e' tö
ie'pa e̱r pabakéwa̱ da'a̱ie a̱s kȅ ie'pa é̱na
Cristo dör Skëköl wák su̱ë olo ta̱' tai̱ë e'
tté buaë wà a̱r. 5 Sa' kȅ tö sa' wákpa tté
pakeku̱'. Sa' tö Jesucristo dör Skëkëpa,
e' tté pakeke. Sa' e̱' chȍ tö sa' dör we̱s
a' kanè mésopa es a' ki̱moie Jesús dalër-
mik. 6 Mik Skëköl tö ká̱ i' yö', eta̱ ie' iyë':
“ká̱ ñinú,” eta̱ ká̱ ñine. Ie' wák tö se' e̱r
ñi'wé̱ a̱s ie' olo tai̱ë burke Jesucristo wö
ki̱, e' a̱r se' é̱na. E' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté buaë
e' pakeke sulitane a̱.

Se' weirke ká̱ i' ki̱, e' dör bërbër ȅ

7 Jesús tté buaë, e' dör we̱s íyi bua'bua
ské darërë es, e' menea̱t sa' a̱ wakanewè̱.
Erë sa' kȅ diché ta̱'. Sa' dör tottola we̱s
ska̱u̱ es. E' dör iwà kkachoie tö diché wa
sa' tö iwakanewe̱ke e' meke Skëköl tö sa'
a̱, e' kȅ dör sa' diché. 8 Erḗ kabene tso' sa'
ki̱ tai̱ë ke̱kraë, erë e' kȅ e̱' alineka̱ sa' ki̱.
Erḗ sa' kȅ wa̱ ijche̱r we̱s sa' e̱' ȕ̱mi, erë
kȅ sa' e̱' ȍwa e' yöki̱. 9 Erḗ sa' bolökpa tö
sa' tötie̱ke, erë Skëköl kȅ wa̱ sa' menea̱t.
Erḗ sa' dettsa̱ i̱ski̱, erë sa' e̱' kökeka̱ne.
10–11 Se' tso'ia̱ ttsë'ka ká̱ i' a̱, e' dalewa
sa' chöke sa' bolökpa ulà a̱ sa' ttekelur
Jesús tté kue̱ki̱ we̱s ie' kötwa̱rakitö es.
Sa' weirke es a̱s iwërwa̱ sa' ki̱ tö moki̱
ie' shke̱neka̱ne, e' tso' sa' ta̱. 12 Duewa̱
dalȍ me'rie sa' ki̱, es sa' weirke a' dalër-
mik a̱s se̱ne michoë dȍ a' ulà a̱. 13 Itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ yile tö iyë':
“Ye' e̱rblé imik e' kue̱ki̱ ye' iché.”§ Es
ñies sa' e̱rblöke Skëköl mik we̱s yi ñe'
es, e' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté pakeke. 14 Sa' wa̱
ijche̱r tö ie' tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne
ñies ie' tö sa' shke̱'we̱raka̱ne we̱s Jesús
shke̱o̱'ka̱neitö es, sa' batsulewa̱ Jesús mik
e' kue̱ki̱. Aishkuö ta̱ ie' wa̱ sa' miraë a'
ta̱ ñita̱ wé̱ ie' tso' ee̱. 15 Sa' weirke ko̱s e'
dör a' ki̱moie a̱s se' tai̱ë tö wëstela chȍ
Skëköl a̱ ie̱r buaë ché se' tai̱ë a̱ e' kue̱ki̱.
E' wa ie' ki̱kardaka̱ tai̱ë. 16 E' kue̱ki̱ sa'
kȅ e̱' chkeu̱wa̱. Erḗ sa' chkà mir wa'k ȅ,
erë sa' e̱r diché kí̱ iërke ki̱ta̱ ki̱ta̱ ká̱ bit
ekkë. 17–18 Ì ko̱s sue̱kesö s'wöbla wa ese
e̱rta̱'wa. Erë ì ko̱s kȅ wërta̱' ese dör yöbië.
E' kue̱ki̱ kȅ sa' e̱r menewa̱ ì sue̱kesö ese
ki̱. E' skéie sa' e̱r me'rie ì kȅ wërta̱' ese ki̱.
E' kue̱ki̱ sa' weirke sia̱rë, e' kȅ dör tai̱ë sa'
a̱, e' dör ekuölö ȅ. E' wà dör tö e' wa ì dör
buaë, olo ta̱' tai̱ë yöbië, e' döraë sa' ulà a̱
tai̱ë shu̱te̱ tkȍka̱ ko̱s sa' weine e' tsa̱ta̱.

5 S'chkà dör we̱s úla es, e' dör buaë
se̱noie ká̱ i' ki̱ ȅ. Se' wa̱ ijche̱r tö
mik se' úla i' panane, eta̱ u yöbië tso'tke
Skëköl wa̱ se' a̱ ká̱ jaì a̱. E' dör se' chkà
pa̱'a̱li̱ se̱r michoë yöule ie' wa̱ e'. 2 E'
kue̱ki̱ moki̱ ká̱ i' ki̱ se' rrerke. S'chkà
pa̱'a̱li̱ merke se' a̱ aishkuö ta̱ ká̱ jaì a̱,
e' kkecheke se' tö poë. Se' é̱na s'chkà i'
mane'wa̱ktke s'chkà pa̱'a̱li̱ wa we̱s datsi'
mane'wè̱sö es. 3 E' kiane se' ki̱ a̱s se' wiköl
kȅ a̱t aishkuö ta̱ kȅ chkà ta̱' we̱s se' sume
es. 4 Se' tso'ia̱ se' úla i' a̱ eta̱ se' kköchöke
se' se̱rke chkeulewa̱ we̱s dalì e̱kke̱ë e' dik-
ia̱ es. Kȅ dör tö se' duakulurtke se̱noie
chkà kȅ ta̱'. E' skéie se' é̱na s'chkà i'
mane'wa̱ktke chkà pa̱'a̱li̱ ñe' wa a̱s ì duö-
ta̱'wa̱ ese manerttsa̱ne ì se̱r michoë ese
wa. 5 Skëköl wák tö se' kanewé̱tke ma-
neo̱nuk ñe' es. Ie' tö iWiköl mé se' a̱ we̱s
íyi tsá̱ patuè̱sö es iwà kkachoie tö iwà
döraë se' ulà a̱ wake'.
6 E' kue̱ki̱ kȅ se' tkirku̱' ì ki̱, erḗ se' wa̱
ijche̱r tö se' tso' ka̱mië Skëkëpa yöki̱, se'
tso'ia̱ ttsë'ka ká̱ i' a̱ e' dalewa. 7 I̱'ñe ta̱
ie' kȅ su̱nuk se' a̱, erë se' se̱rke se' e̱rblé
ie' mik e' wa. 8 Kȅ se' tkirku̱' ì ki̱. Se' a̱
ta̱ s'chkà i' mú mèa̱tsö, e' ta̱ es se' mía̱
se̱nuk ie' ska', e' dör ibua'ie. 9–10 Se' uli-
tane ka̱wöta̱ dökwa̱ Cristo tkër s'shu̱lo
kulé ki̱ e' wörki̱. Ee̱ ì ko̱s wé̱ se' tö ká̱
i' ki̱, buaë ena suluë, ese kkayërdaë ta̱ e'
ské meraëitö se' a̱ eköl eköl. E' kue̱ki̱ se'
tso'ia̱ ttsë'ka ö se' mía̱ ie' ta̱, erë ke̱kraë

§**4:13** Salmo 116.10

se' e' chöke senuk yësyësë as ie' wa iwër
buaë.

Skëköl er buarne se' ki e' pakè

11 Sa' tö Skëkëpa dalöieke taië, e' kueki
sa' e' chöke darërë s'malepa pablök as
ñies ie'pa tö ie' dalöiȍ. Skëköl wa ijcher
buaë tö sa' er yësyësë, e' mú jcher a' wa
ñies. 12 Sa' kȅ skà ku'ne e' tté chök a' a.
E' skéie sa' tso' a' a kawö skà mukne e'
ttsȍka sa' wa. E' wa a' tö sa' tsatkèmi
wépa tö sa' cheke suluë, esepa yöki. Ie'pa
esepa e' ttsȍka taië is imalepa wa iwër
ese wa, kȅ dör is ie'pa er dör Skëköl wöa
ese wa. 13 Sa' wër aliie, e' ta e' dör Skëköl
dalërmik. Kȅ sa' wër es, e' ta e' dör a'
kimoie. 14 Sa' éna iane tö Cristo éna se'
dalër taië, e' tö sa' ké senuk ie' a. Sa' éna
iane tö ie' eköl ȅ kötewa sulitane skéie,
e' wà kiane chè tö e' dör wes sulitane
kötewa es. 15 Ie' kötewa sulitane skéie as
se' tso'ia ttsë'ka esepa kȅ seria wes se' ki
ikiane es, e' skéie as se' ser wes ie' kötewa
shkenekane se' skéie e' ki ikiane es.
16 E' kueki kȅ sa' ku'ia s'malepa bikeit-
sök wes ká i' wakpa tö ibikeitseke es.
Kenet sa' tö Cristo bikeits es. Sa' ibikeits
tö ie' dör se' ëse ȅ. Erë i'ñe ta sa' kȅ
tö ie' bikeitseku'ia es. 17 E' kueki yi bat-
sulewa Cristo mik, esepa er maneonettsa
yöne pa'ali. Wes ie'pa bak senuk e' kȅ
ku'ia, e' skéie isenémine pa'ali. 18 E' kos
wé Skëköl tö. Ie' er buanene se' ki Cristo
batamik. Ñies ttè buaë pakè e' kané
me'itö sa' a. 19 Ttè buaë ñe' dör i' es:
Skëköl er buarmine ká ulitane wakpa ki
Cristo batamik kȅ ie'pa wöchakeku' inuì
ki. Ñies ie' tö ttè buaë e' me' sa' a wà pakè
sulitane a. 20 Sa' dör Cristo ttekölpa. E'
dör wes Skëköl wák kköchöke a' a sa' wa
es. E' kueki sa' kköchöke a' a Cristo ttȍ
wa tö a' er bua'úne Skëköl a. 21 Cristo kȅ
wa ì sulu wamblëne yës, erë Skëköl tö ie'
su' wes ì sulu wamblökwak es se' skéie.
Ie' tö iwé es as se' batsulewa Cristo mik
e'pa saȕitö wes iwák dör yësyësë es.
6 Sa' kaneblöke Skëköl ta ñita, e' kueki
sa' kköchöke a' a tö ie' er buaë ché a'
a, e' kȅ tsar ë́. 2 E' wà dör tö ie' tö ichè
iyëkkuö ki i' es:
“Mik ye' er buaë chȍ be' a e' kéwö de,
eta be' kköchöke e' ttséyö.
Mik be' tsatkè e' kéwö de,
eta be' kiméyö.”**
Ye' ttȍ ttső: Skëköl er buaë chȍ a' a, e'
kéwö detke. Ie' tö a' tsatkè e' kéwö de
i'ñe.
3 Sa' e' kkö'nuke buaë kekraë sulitane
wörki as kȅ yi tö Skëkëpa Jesús watȍttsa
sa' ukuömik. E' kȅ dör es, e' ta sa'
kaneblöke Skëköl a e' yërmi suluë. 4–5 E'
skéie ì ulitane wa sa' tö ikkacheke tö
moki sa' dör Skëköl kanè mésopa. Mikle
ta sa' weirke, mikle ta sa' kȅ wa ì ta,
mikle ta kawö darërë tköke sa' ta. Mikle
ta sa' burke siarë, sa' wötërke, pë' iërkeka
taië sa' ki. Sa' kaneblöke darërëë taië
shute, wöñirke taië, tteke bli tö. Erë e'
kos dalë'ttseke sa' tö bȅrë. 6 Ñies sa' tö
ikkacheke sa' ser batse'r ena ì jcher se' wa
e' wa. Ì kos paneke sa' tö bȅrë er bua' wa.
Sa' er buaë chöke s'malepa a. E' kos wa
sa' tö ikkacheke tö moki sa' dör Skëköl
kanè mésopa. Iwënewa tö Wiköl Batse'r
tso' sa' ta. S'malepa dalëritseke sa' tö er
moki wa. 7 Ttè moki pakeke sa' tö. Ì kos
weke sa' tö diché meke Skëköl tö sa' a
e' wa. Sa' serke yësyësë, e' dör sa' a wes
tabè tso' ñippökwakpa wa ñippoie ena e'
tsatkoie es. 8 Mikle ta sa' dalöiërke, mikle
ta kȅ sa' dalöiërku'. Mikle ta sa' kikekeka
buaë, mikle ta sa' cheke suluë. Sa' ttȍ
moki, erë mikle ta sa' sueke kachök-
wakpaie. 9 Ie'pa wa sa' suule buaë, erë
ie'pa tö sa' sueke wes ie'pa kȅ wa sa'
suule es. Wësua sa' duökelurtke, erë sa'
tso'ia ttsë'ka. Ie'pa tö sa' we'ikè siarë, erë
kȅ itö sa' ttélur. 10 Sa' eriarke taië, erë

**6:2 Isaías 49.8

sa' ttsë'rke buaë ke̱kraë. Wësua sa' dör
sia̱rëpa, inuköl kë̀ ta̱', erë Skëköl ttè wa
sa' tö s'blu'we̱ke tai̱ë. Wësua sa' kë̀ wa̱ ì
ta̱', ñermata ì ulitane tso' sa' wa̱.
11 A Corinto wakpa, sa' ttöke a' ta̱
yësyësë. A' dalër tai̱ë sa' é̱na. 12 E' kë̀
blëne sa' wa̱ a' yöki̱, erë a' je' tö iblé sa'
yöki̱. 13 E' kue̱ki̱ ye' kköchöke a' a̱ we̱s
alà a̱ iyë́ kköchö̀ es, sa' bikeitsö́ e̱r bua'
wa we̱s sa' tö a' bikeitseke es.

A' e̱' batsö́ttsa̱ ì sulu ko̱s e' yöki̱

14 Kë̀ a' e̱' batsök wé̱pa kë̀ e̱rblöta̱' Jesús
mik esepa ta̱. ¿We̱s se̱ne yësyësë batsmi
se̱ne sulu ta̱? ¿We̱s ká̱ ttsettse ena ká̱ ñí
a̱ e' shui̱rirmika̱ ñita̱? 15 ¿We̱s Cristo ena
bë́ se̱rmi bë̀rë ñita̱? Yi e̱rblöta̱' Jesús mik
ena yi kë̀ e̱rblöta̱' imik ¿we̱s esepa batsmi
ñì mik? 16 Se' dör we̱s Skëköl ichö́k e' wé
moki̱ es. E' kue̱ki̱ ¿we̱s e' ñì sini'ku̱mi íyi
diököl tso' dalöiè ese ta̱? E' yë' Skëköl tö
i' es:
“Ye' se̱rdaë ie'pa shu̱a̱,
Ye' shköraë ie'pa ta̱ ñita̱;
Ye' döraë ie'pa Këköl
ena ie'pa döraë Ye' icha.”[††]
17 E' kue̱ki̱ ñies Skëköl tö iyë':
“A' e̱' yö́ttsa̱, a' e̱' skö́ttsa̱ bánet pë' kë̀ tö
ye' dalöiè esepa yöki̱.
Ì ko̱s dör ñá ese kë̀ kar
e' ta̱ Ye' tö a' kierawa̱ buaë.
18 A' se̱rke es, e' ta̱ Ye' döraë a' yë́ie
ena Ye' tö a' klö'we̱raë Ye' ala'rie.
Ye' dör Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱,
e' wák tö ichè es.”[‡‡]

7 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, es se'
a̱ Skëköl kablë' e' kue̱ki̱ se' e̱' paik-
lö̀ se̱ne sulusi ko̱s tö se' e̱r ena se' chkà
ia'wë̀mi, e' yöki̱. Se' e̱' chö̀ se̱nuk batse'r
ke̱kraë, ie' dalöiè tai̱ë e' wa.

Pablo ttsë'wé̱ buaë Corinto wakpa tö.

2 ¡Sa' bikeitsö́ e̱r bua' wa! Kë̀ sa' wa̱ ì
sulu wamblëne yi ta̱. Kë̀ sa' wa̱ yi weine
yës. Kë̀ sa' wa̱ yi ki̱tëne ka̱che tté wa. 3 A'
dalër tai̱ë sa' é̱na, e' kue̱ki̱ kë̀ ye' ku̱' ttè
i' chök a' kkatoie. Ye' tö a' a̱ iyë'baktke
kuaë tö sa' tö a' bikeitsè michoë dö̀ sa'
duolur ekkë. 4 Ye' e̱rblöke buaë a' mik.
A' wa ye' e̱' ttséka̱ tai̱ë. Sa' weirke ko̱s e'
shu̱a̱ ye' e̱r ku̱nene buaë. Ye' ttsë'ne buaë
shu̱te̱.
5 Sa' de Macedonia ta̱ kë̀ sa' wa̱ ka̱wö
ku̱ne e̱noie. E' skéie kabene kí̱ de tai̱ë sa'
ki̱. Tai̱ë sa' tsiriwé̱ sa' bolökpa tö. Ñies sa'
suane tai̱ë. 6 Erë Skëköl tö s'e̱r pableke,
e' tö sa' e̱r pablé s'yami Tito de sa' ska' e'
wa. 7 Kë̀ dör tö ie' de e' ë̀ kue̱ki̱. Ñies we̱s
a' tö ie' e̱r kuwé̱ e' biyö́ tö sa' e̱r pablé
tai̱ë. Ie' tö sa' a̱ iché tö suluë a' é̱na ye'
sua̱k. Ñies ie' iché tö ì wamblé a' tö sulu,
e' tö a' e̱riawé̱ tai̱ë ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tso'ne ye'
tsa̱tkök. Ttè e' tö ye' kí̱ ttsë'wé̱ buaë.
8 Yëkkuö patkë'miyö a' a̱, erë́ e' tö a'
e̱riawé̱, erë kë̀ ye' tkine tö iö́k ye' tö
ipatkë'mi. Tsa̱we ta̱ ye' ttsë'wé̱itö sulu,
erë i̱'ñe ta̱ kë̀ ye' ttsërku̱'ia̱ es. Moki̱
yëkkuö e' tö a' e̱riawé̱, erë e' dör ekuölö
ë̀. 9 I̱'ñe ta̱ ye' ttsë'ne buaë. E' kë̀ dör tö
ye' tö a' e̱riao̱' e' kue̱ki̱. E' dör tö a' e̱ri-
ane es, e' tö a' e̱r mane'wé̱ne Skëköl a̱. A'
e̱riane we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' kue̱ki̱
sa' kë̀ wa̱ a' suluo̱ne yës. 10 Mik se' e̱ri-
ane we̱s ie' ki̱ ikiane es, eta̱ e' dör se' e̱r
mane'wo̱ie ie' a̱ a̱s se' tsa̱tkër. E' kue̱ki̱
kë̀ se' kàne ttsë'nuk suluë se' e̱riar ese ki̱.
Erë se' e̱riar ëse, kë̀ mène Skëköl wa̱, ese
tö duèwa̱ tskeke. 11 A' e̱riane we̱s Skëköl
ki̱ ikiane es, e' sa̱ú̱, ¡iwà dettsa̱ buaë! E'
wà bikeitsö́. E' batamik a' e̱r téwa̱ darërë
ta̱ a' ñì kéka̱rak wëm tö ì sulu wamblé
a' shu̱a̱, e' shu̱lök. E' wa a' tö ikkaché
tö a' kë̀ ku̱' ì sulu e' a̱. Iwënewa̱ tö a' e̱'

[††]**6:16** Levítico 26.12; Jeremías 32.38
[‡‡]**6:18** 2 Samuel 7.14; Isaías 52.11; Ezequiel 20.34,41

tuléwa̱ie darërë. Ì sulu e' tö a' uluwé̱ a'
suawé̱itö. Iwënewa̱ tö a' é̱na ye' dalëne
tai̱ë. Iwënewa̱ tö a' tso'tke ì sulu shu̱lök.
E' ko̱s wa iwënewa̱ tö moki̱ a' kȅ ku̱'ñak ì
sulu ñe' a̱. 12 Ye' kȅ wa̱ yëkkuö ñe' kite̱mi
a' a̱ wëm tö ì sulu wamblë' ñe' kkatoie.
Ñies ye' kȅ wa̱ ikite̱mi yi ta̱ iwambléitö e'
tsa̱tkoie. E' skéie ye' tö ikitmi a̱s a' wákpa
é̱na ia̱r buaë Skëköl wöa̱ tö moki̱ a' tö sa'
bikeitseke tai̱ë. 13 Ì wé̱ a' tö, e' tö sa' e̱r kí̱
kuwé̱ne buaë.
E' kí̱ie ta̱ a' tö Tito e̱r kuwé̱ tai̱ë. Ie'
ttsë'ne buaë e' tö sa' kí̱ ttsë'wé̱ buaë. 14 A'
ki̱ka'ka̱yö ie' a̱ ta̱ a' kȅ wa̱ ye' jaëo̱ne.
Ke̱kraë sa' ttȍ moki̱ a' ta̱, ñies i̱ma sa' e̱'
ttséka̱ a' wa Tito kukua, e' sué̱itö tö e' dör
moki̱. 15 A' tö ie' kiéwa̱ suane wa painè
wa ena a' tso'tke ie' ttȍ dalöiök, mik e'
ska' ie' e̱r a̱ne eta̱ e' tö ie' ké a' kí̱ dalërit-
sök tai̱ë. 16 Ye' e̱rblȍmi a' mik e' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë.

Se' e̱r buaë chȍ sia̱rëpa ki̱moie

8 A yamipa, sa' é̱na a' a̱ ipakak tö
we̱s Skëköl e̱r buaë ché Skëkëpa icha
erule erule ñì dapa'u̱ke Macedonia ko̱s
a̱, e'pa a̱. 2 Ie'pa weine sia̱rë íyi ulitane
ulà a̱, erë e' shu̱a̱ ie'pa ttsë'rke buaë.
Ie'pa dör sia̱rë, kȅ ì ta̱' tai̱ë, erë ie'pa tö
inuköl kakmé e̱r bua' wa. Wësua ie'pa
dör inuköl blúpa. 3 Ye' tö a' a̱ ichè tö
ie'pa imé ko̱s ie'pa a̱ imermi, e' tsa̱ta̱
iwákpa e̱r wa. 4 Ie'pa kköché tai̱ë sa' a̱ tö
ñies ka̱wö mú sa' a̱ s'batse'r male̱pa se̱rke
Jerusalén, e'pa ki̱moie inuköl wa. 5 Ie'pa
tö imé tai̱ë shu̱te̱, sa' kȅ wa̱ ibikeitse̱ tö
ie'pa a̱ imermi ekkë. Ke̱we ie'pa wákpa e̱'
mé Skëkëpa a̱, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' ché sa'
a̱ we̱s Skëköl ki̱ kiane es. 6 E' kue̱ki̱ sa' tö
ikié Tito a̱ tö ie' mi'ne a' ska' inuköl tsá̱
kititö a' shu̱ a̱ e' bata shtöktsa̱ s'sia̱rëpa
ki̱moie. 7 Ì ko̱s we̱ke Skëköl a̱ e' we̱ke a'
tö tai̱ë. A' e̱rblȍ buaë Jesús mik. A' tö ttè
pakè buaë. A' wa̱ íyi jche̱r tai̱ë. Sulu a'
é̱na s'male̱pa ki̱mak. Sa' dalër tai̱ë a' é̱na.
E' sù̱ sa' ki̱ ikiane tö ñies a' e̱r buaë chȍ
tai̱ë s'sia̱rëpa a̱.
8 Ye' kȅ ku̱' ichök a' a̱ a' patkoie. E' skéie
ye' é̱na isua̱k tö moki̱ a' é̱na s'male̱pa
dalër we̱s s'yamipa tso' Macedonia e'pa
é̱na s'male̱pa dalër es. 9 A' wa̱ ijche̱rtke
buaë tö Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë ché
a' a̱ tai̱ë. Ie' íyi tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱, e' me'a̱titö
dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ sia̱rëpaie a' dalërmik a̱s a'
blur ie' íyi tai̱ë wa.
10 A' tö ibikeits ke̱we sulitane yöki̱ tö
a' é̱na s'sia̱rëpa ki̱mak. Duas su̱köt bak
e' wa a' tö iwà ki̱mémi ke̱we. E' kue̱ki̱
i̱ma ye' tö ibikeitsè, e' chekeyö a' a̱.
11 Kanè buaë o̱'mi a' tö, e' e̱ú̱wa e̱r bua'
wa we̱s tsa̱we a' tö ibikeits es. Inuköl shtő
s'sia̱rëpa ki̱moie ko̱s a' a̱ ikit ekkë. 12 Ì kȅ
ta̱' se' wa̱, ese kȅ kieku̱' Skëköl tö se' a̱.
Erë ì tso' se' wa̱ ese kakmésö e̱r bua' wa
ko̱s se' a̱ imer ekkë, e' ta̱ e' wër buaë ie'
wa.
13 Ye' kȅ ku̱' ichök tö a' íyi kakmú eta̱
a' a̱tne weinuk kȅ wa̱ ì ta̱'. E' skéie buaë
idir tö a' ñì ki̱mù ñikkëë. 14 I̱'ñe ta̱ a'
wa̱ íyi tso' tai̱ë, e' kue̱ki̱ buaë idir tö a'
tö s'yamipa kȅ wa̱ ì ta̱', esepa ki̱mù. Es
aishkuö ta̱ mik a' kȅ wa̱ ì ta̱' tai̱ë, erë
ie'pa wa̱ itso', eta̱ ie'pa tö a' ki̱mèmi. Es
a' ulitane ñì ki̱mùmi ñikkëë. 15 E' dör we̱s
itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Wé̱ tö ishté tai̱ë, e' icha kȅ bata a̱te̱. Wé̱
tö ishté bërëbërë, e' icha deka̱ wë'.”¶¶

Tito ena iwapiepa

16 Skëköl tö Tito e̱rkiöwé̱ a' ki̱muk we̱s
sa' é̱na a' ki̱mak es. E' kue̱ki̱ ye' tö wëstela
cheke Skëköl a̱. 17 Mik sa' tö ikié Tito a̱
tö ie' mi' a' ska' a' ki̱muk inuköl shtök,
eta̱ ie' é̱na a' ki̱mak tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' e̱'
ché iwák e̱r wa minuk a' ska'. 18 Tito ta̱
s'yami skà patkekemi sa' tö eköl. E' tö
Jesús tté buaë pakeke buaë ká̱ wa'ñe. E'
kue̱ki̱ ie' tté cheke buaë Skëkëpa Jesús

¶¶**8:15** Éxodo 16.18

icha erule erule tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö.
19 E' kí̱ie ta̱ ie'pa ko̱s tö ie' shu̱shté a̱s imi'
sa' ta̱ Jerusalén, inuköl shteke sa' tö e'
muk. E' kanewe̱ke sa' tö buaë Skëkëpa
ki̱koka̱ ena iwà kkachoie tö moki̱ sa' é̱na
ie'pa ki̱mak. 20–21 Sa' e̱' chöke iwakanéu̱k
buaë Skëkëpa wörki̱ ñies sulitane wörki̱.
E' kue̱ki̱ wëm ñe' mi'ke sa' wa̱, e' wa kë̀
yi a̱ sa' kkatënuk inuköl shteke tai̱ë sa' tö
e' ki̱.

22 Ñies sa' tö s'yami skà patkeke ie'pa
böl ta̱. E' e̱r me'rie kaneblök buaë ke̱kraë.
Bànet sa' tö ie' su̱'bitu̱, e' kue̱ki̱ ie' su̱ule
buaë sa' wa̱. Ñies ie' isué̱ tö a' dör pë'
buaë, e' kue̱ki̱ ie' e̱' ché sa' ki̱muk kanè
i' wa. 23 Tito dör ye' wapie e' kaneblöke
ye' ta̱ a' ki̱muk. S'yamipa böl ñe' mi'ke ie'
ta̱, e'pa patké Skëkëpa Jesús icha eruleë
tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö. Ie'pa wa Cristo
ki̱karkeka̱. 24 E' kue̱ki̱ ikkachö́ ie'pa a̱ tö
ie'pa dalër a' é̱na a̱s Skëkëpa icha eruleë
tso' ká̱ wa'ñe e'pa ko̱s wa̱ ijche̱r tö moki̱
a' tö s'dalëritseta̱'. Ikkachö́ ie'pa a̱ tö wëe'
sa' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë a' wa.

9 1–2 Ye' wa̱ ijche̱r tö s'batse'r male̱pa
se̱rke Jerusalén, e'pa ki̱mak a' é̱na
e̱r bua' wa. E' kue̱ki̱ inuköl shteke sa' tö
ie'pa a̱, e' ki̱ ye' kë̀ ka̱wöta̱ a' a̱ yëkkuö
skà shtökne. Ke̱kraë ye' e̱' ttsökeka̱ a'
tté pakök Macedonia wakpa a̱. Ye' iché
ie'pa a̱ tö duas su̱köt bak e' wa a' dör
Acaya wakpa, e'pa é̱na inuköl mak e̱r
bua' wa. E' tö ie'pa kibiie e̱rkiöwé̱. 3 Erë
s'yamipa mañal ñe' patkekeyö a' ska' a̱s
ye' e̱' ttsökeka̱ a' wa e' kë̀ dör ë́. E' skéie
ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ inuköl tso'tke kit-
ule wà mè ë̀ we̱s ye' tö a' pakè es. 4 Dö'
Macedonia wakpa döbitu̱ ye' ta̱ e'pa tö
isué̱wa̱ tö ka̱m a' tö inuköl e' shtö̀. E' tö sa'
jaëwe̱raë tai̱ë sa' iklö'wé̱ tö a' tö ishtétke
e' kue̱ki̱. ¿We̱s e' kë̀ tö a' jaëwe̱pañak? 5 E'
ë̀ kue̱ki̱ ye' ibikeitsé tö buaë idir s'yamipa
mañal ñe' a̱ ikiök tö ie'pa mi' ye' yöki̱
ke̱we a' ki̱muk inuköl muk a' kablë' e'
shtöktsa̱. Es inuköl meke a' tö e' tso'tke
kitule mik ye' de eta̱, iwà kkachoie tö a'
imeke e̱r bua' wa, kë̀ dör kkë'blè wa.

6 Ttè i' a̱nú a' é̱na: “Yi tö ì kuatké
elkela, ese ulà a̱ iwà wördane elkela. Erë
yi tö ì kuatké tai̱ë, ese ulà a̱ iwà wördane
tai̱ë.” 7 A' ulitane eköl eköl tö imú ko̱s a'
ibikeitsé mè ekkë. Wé̱pa tö imeke ttsë'ne
bua' wa esepa dalër Skëköl é̱na, e' kue̱ki̱
kë̀ imar e̱r sulu wa ö diché wa. 8 Kë̀ a' tk-
inuk. Skëköl e̱r bua' kí̱ chö̀mi a' a̱ tai̱ë a̱s
ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie ese dö̀ a' ulà a̱ wë'
ke̱kraë. Ñies ie' tö ikí̱ mèmi a' a̱ tai̱ë shu̱te̱
a̱s a' ulà a̱ idö̀ tai̱ë ì buaë ko̱s e' wo̱ie. 9 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
E' tö, yi tö ì meke e̱r bua' wa, ese chè i'
es:

“Ie' tö ikakme' tai̱ë e̱r bua' wa s'sia̱rëpa
a̱;
Ì buaë wé̱itö e' ska' Skëköl e̱r a̱rke
ke̱kraë.”§§

Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 10 Skëköl tö
iwö meke kuatkè ena chkè mekeitö se' a̱
ñè, ñies e' ë̀ tö ì ko̱s kiane se' ki̱ s'ki̱moie,
ese kí̱ meraëitö a' a̱ tai̱ë a̱s a' tö ì buaë
ese kí̱ ù̱ tai̱ë. 11 Ke̱kraë ie' tö a' a̱ íyi kí̱
meraë buaë wë' a̱s a' tö s'male̱pa ki̱mù
buaë ke̱kraë. Ie' tö iwe̱raë es a̱s wëstela
yër tai̱ë ie' a̱ inuköl mèmi a' tö sa' ulà a̱
e' ki̱. 12 Es ì meke a' tö i' Skëköl dalöioie,
e' wa s'batse'r male̱pa ki̱mè kiane, esepa
ulà a̱ ì kiane ie'pa ki̱ ese döraë. E' kí̱ie ta̱
ie'pa tö wëstela cheraë tai̱ë ie' a̱ ttsë'ne
bua' wa. 13 Ì buaë we̱ke a' tö ie'pa ki̱moie,
e' wa iwërdawa̱ tö moki̱ a' tso' Cristo tté
buaë cheke a' tö tö moki̱ idir e' wà iu̱tök.
Ñies iwërdawa̱ tö a' tö ie'pa ena sulitane
ki̱meke tai̱ë e̱r bua' wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa
tö Skëköl ki̱keraka̱ tai̱ë. 14 E' kí̱ie ta̱ ie' e̱r
buaë ché a' a̱ tai̱ë shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
ikieraë ie' a̱ a' ki̱ a' dalëritsè tai̱ë e' wa.
15 Wëstela chö̀sö Skëköl a̱ ilà méitö se' a̱
e' ki̱, e' dör buaë shu̱te̱ kë̀ se' a̱ iyënuk
ekkë.

§§9:9 Salmo 112.9

Pablo tö kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e' tsa̱tké

10 1–2 Ye' dör Pablo, e' wák
kköchöke a' a̱ bë̀rë e̱r bua' wa
we̱s Cristo es tö ye' ttö̀ ttsö́. A' we̱lepa
tö sa' cheke tö sa' kaneblöke e' kë̀ dör
Skëköl a̱, e' dör sa' wákpa a̱ we̱s s'ditsö
male̱pa es. Ie'pa icheke tö mik ye' tso'
a' ska', eta̱ ye' kësik kë̀ ta̱' a' uñoie. Erë
mik ye' tso' yëkkuö shtök ká̱ bánet, e'
je' ta̱ ye' kësik deka̱. Erë e' kë̀ yëne. Ye'
kësik ta̱' yi isie tso' ye' chök ese uñoie
darërëë. E' kue̱ki̱ ye' kköchöke a' a̱ tö
a' e̱' shu̱lö́ a̱s kë̀ ye' ka̱wöta̱ a' uñuk
darërëë mik ye' de a' ska' eta̱. 3 Moki̱ sa'
dör s'ditsö we̱s sulitane es, erë kë̀ sa'
ñippöku̱' we̱s s'ditsö ñippöke es. 4 Ì tso'
sa' wa̱ e̱' aloka̱ ì sulu ki̱, e' kë̀ dör we̱s ì
tso' s'ditsö wa̱ e̱' aloka̱ ibolökpa ki̱ es. E'
skéie e' dör ì meke Skëköl tö sa' a̱ diché
ta̱' tai̱ë e̱' aloka̱ ì sulu diché ki̱ ese. E' wa
sa' tö ka̱che ttè e̱we̱kewa. 5 Ñies ttè ko̱s
pakarke e̱' ttsèka̱ wa s'wöklö'wo̱ie a̱s kë̀
s'wa̱ Skëköl jche̱r, ese chöwe̱kewa sa'
tö. E̱rbikè ko̱s klö'we̱kewa̱ sa' tö mekerö
Cristo klö̀ diki̱a̱ a̱s itö ittö̀ iu̱tö̀. 6 Mik
a' de sa' ttö̀ iu̱tök buaë, eta̱ sa' tso'tke
wé̱pa kë̀ é̱na iiu̱tak, esepa ko̱s we'ikök.
7 A' tö pë' sue̱ke iki̱kke̱ ë̀, e' kë̀ dör
buaë. A' we̱lepa e̱' bikeitsö̀ tö e'pa ë̀ dör
Cristo icha, e' ta̱ a̱s esepa tö ibikeitsö̀ne.
Ñies sa' dör Cristo icha we̱s ie'pa es.
8 Skëköl tö ye' a̱ iké̱wö me' a' wöbla'wo̱ie.
Isalema e' wa ye' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë shu̱te̱. Erë
e' ké̱wö mène ye' a̱ a' e̱r diché kí̱ ioie, kë̀
dör a' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱ kë̀ ye' jaëne e̱'
ttsökka̱ iké̱wö mène ye' a̱ e' wa. 9 Kë̀ a'
tö ibikeitsar tö ye' é̱na a' tkiwa̱k yëkkuö
shtekeyö a' a̱ e' wa. 10 We̱lepa tö icheke:
“Yëkkuö ko̱s kitbitu̱ Pablo tö se' a̱, e' ki̱
ie' tö se' uñébitu̱ darërë ttsëskua ie' kësik
deka̱ buaë se' uñuk. Erë mik itso' se' ska'
eta̱ ikësik kë̀ ta̱' yës. We̱s ie' ka̱pakö̀ e' kë̀
wa yi wa̱ ie' dalöiëne.” 11 Wé̱pa tö icheke
es, esepa wa̱ ijche̱nú tö mik sa' demi a'
ska' eta̱ ì kit sa' tö yëkkuö ki̱ ká̱ bánet, e'
wawe̱raë sa' tö.
12 Ie'pa esepa ñì ki̱kökeka̱ tai̱ë. Kë̀ sa'
diché dë'ka̱ e̱' chök tö sa' dör buaë we̱s
ie'pa e̱' chö̀ es. Ie'pa wákpa tö itské ie̱r
wa tö ì dör buaë wè̱. We̱s ie'pa wakpa
se̱rke e' wéwa ie'pa ñì sa̱ù̱. ¡E' kue̱ki̱ ie'pa
dör me'ukuöie! 13 Kanè me' Skëköl tö sa'
a̱, e' ë̀ wa sa' a̱ e̱' ttsërmika̱. Kë̀ sa' a̱
e̱' ttsënukka̱ ì skà wa. Kanè mène sa' a̱
ñies e' wà dör a'. 14 E' kue̱ki̱ kë̀ sa' ku̱'
e̱' ttsökka̱ tai̱ë shu̱te̱. Sa' kë̀ dö̀pa ke̱we
kaneblök a' shu̱a̱, e̱'ma ë́ sa' e̱' ttsö̀ka̱. Erë
sa' tö Cristo tté buaë e' paka' a' a̱ tsa̱we.
15 Ñies sa' kë̀ e̱' ttsö̀ka̱ o̱'ka kanè wa, e'
ké̱wö kë̀ mène Skëköl wa̱ sa' a̱ e' kue̱ki̱.
E' skéie sa' ki̱ ikiane tö sa' kanè a' shu̱a̱
e' mú kí̱ iër buaë we̱s a' kí̱ e̱rblö̀ mir
Skëkëpa mik es. Erë kë̀ sa' kaneblö̀pa ko̱s
sa' a̱ iké̱wö mène e' tsa̱ta̱. 16 Ñies Jesús
tté buaë e' kí̱ pakak sa' é̱na a' se̱rke ee̱ ká̱
bánet tso' diwö mi'kewa̱ e' kke̱ ee̱. Erë kë̀
sa' é̱na ipakak ká̱ wé̱ o̱'ka tso' ipakök ee̱
a̱s kë̀ sa' e̱' ttsö̀ka̱ o̱'ka kanè wa.
17–18 Wé̱pa e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa kë̀ wër
buaë Skëköl wa. Erë wé̱pa ki̱kéka̱ ie' wák
tö, esepa je' wër buaë ie' wa. Wëe' itso'
kitule iyëkkuö ki̱ i' es: “Yi e̱' ttsakka̱ a̱s
ese e̱' ttsö̀ka̱ ì wé̱ Skëköl tö ese wa.”*

Pablo tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ché

11 Ye' ttöke a̱li̱wakpaie erë a' mú
tö ye' dalë'ttsèi̱a̱ bërbër ë̀. A'
we'ikèyö, ye' ttö̀ kí̱ ttsö́ ekuölö ë̀. 2 Ye'
é̱na a' dalër tai̱ë. Ye' é̱na a' kkö'nak we̱s
Skëköl tö se' kkö'neke es. Ye' ki̱ ikiane tö
a' e̱' tkö̀wa̱ ke̱kraë darërëë Jesús ë̀ a̱. E'
dör we̱s ye' tö a' mé se̱nukwa̱ wëm eköl
ë̀ ta̱ es a̱s a' dö̀ we̱s busi batse'r dö̀ imaso
ulà a̱ es. A' maso e' dör Cristo. 3 I̱'ñe ta̱
a' tso' tkëulewa̱ buaë darërëë Cristo ë̀ a̱,
erë ye' suane dö' a' e̱' mùttsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k

*10:17-18 Jeremías 9.24

we̱s Eva ki̱töo̱'ka̱ Satanás e̱' a' tkabë̀ie e'
tö ka̱che wa es. Ye' suane dö' a' e̱r tso'
buaë etkëme Cristo ë̀ a̱, e' watè a' tö.
4 We̱lepa de a' ska' Jesús tté pakök, erë
kë̀ idör imoki̱ we̱s sa' tö ipakeke es. Erë
e' ttseke a' tö buaë. Wiköl tté pakeke ie'pa
tö, e' kë̀ dör Wiköl Batse'r dë'wa̱ a' e̱r a̱ e'.
Ttè buaë pakeke ie'pa tö, e' kë̀ dör imoki̱
we̱s sa' tö ipaka' a' a̱ es. Erë esepa kieke-
wa̱ a' tö buaë. E' kue̱ki̱ ye' suane dö' a' e̱r-
blö̀ Cristo mik, e' olo'yène a' tö. 5 Ie'pa de
a' ska' sa' itöki̱ e̱' chök tö ie'pa dör Jesús
ttekölpa tsá̱ bua'iewa̱, erë ye' kë̀ e̱' ttsë'ne
ie'pa diki̱a̱ diöshe̱t yës. 6 Isalema ye' kë̀ a̱
ipakar buaë we̱s ie'pa icha pakö̀ es. Erë
ttè pakeke ye' tö e' wà jche̱r buaë ye' wa̱.
E' wà kkayë'bitu̱ sa' tö a' a̱ tai̱ë íyi ulitane
shu̱a̱.

7 Mik ye' tö Skëköl tté buaë e' paka' a'
a̱, eta̱ ye' kë̀ wa̱ a' ña'o̱ne e' ki̱ yës. E'
kue̱ki̱ isalema a' tö ibikeitsé tö ttè pakeke
ye' tö a' a̱, e' kë̀ dör buaë. Erë es ye'
e̱' wöéwa diöshe̱t a̱s a' dalöiër. ¿I̱ma a'
tö ibikeitsè? ¿Ì wé̱yö es e' dör suluë?
8 Skëkëpa icha erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱
bánet, e' dapömik ye' moneka̱ kanebloie
é̱me a' shu̱a̱. E' dör we̱s ie'pa íyi ekibléyö
a' ki̱moie es. 9 Mik ye' se̱ne' a' shu̱a̱, eta̱
ilè kiane ye' ki̱ se̱noie, e' ta̱ ye' kë̀ wa̱ a'
tsirio̱ne ese wa. Erë s'yamipa datse̱ Mace-
donia, e'pa wa̱ ì ko̱s kiane ye' ki̱ e' de ye'
a̱. Es ye' kë̀ wa̱ ì kine a' a̱, ñies kë̀ yö ì
kiepa. 10 Ye' e̱' ttsö̀ es e' kë̀ yënuktsa̱ ye'
ulà a̱ a' dör Acaya wakpa e' ko̱s a̱. E' dör
moki̱ we̱s Cristo tso' ye' a̱ e' dör moki̱ es.
11 Ye' ttö̀ es, ¿e' dör tö ye' kë̀ é̱na a' dalër?
Au, e' kë̀ dör es. ¡Skëköl wák wa̱ ijche̱r
buaë tö ye' é̱na a' dalër!

12 Ye' kaneblöraë a' shu̱a̱ we̱s ye' io̱'bitu̱
es a̱s ie'pa ñe' kë̀ e̱' ttsö̀ka̱ tö ie'pa
kaneblöke we̱s sa' es. 13 Ie'pa kë̀ dör
Jesús ttekölpa tsá̱ moki̱ esepa. Ie'pa dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa. Ie'pa e̱' ö̀ tö ie'pa dör
Cristo ttekölpa tsá̱ moki̱, erë e' kë̀ dör es.
14 E' kë̀ dör ì kë̀ su̱ule se' wa̱ ese. Satanás
wák e̱' ö̀ tö ie' dör Skëköl biyöchökwak
olo ta̱' tai̱ë ese. 15 E' kue̱ki̱ kë̀ se' tkine
tö ie' kanè mésopa e̱' ö̀ tö ie'pa tso' se̱ne
yësyësë e' tsa̱tkök. Bata ekkë ta̱ ie'pa ulà
a̱ iské döraë we̱s ie̱' wamblörak es.

Pablo weine ie' dör Cristo tteköl e' kue̱ki̱

16 Ye' tö iskà chène a' a̱, kë̀ a' tö ye'
bikeitsök tö ye' dör a̱li̱ie. Erë a' we̱lepa
tö ye' bikeitsè es, eta̱ ka̱wö mú ña bër-
bër ë̀ e̱' ttsoka̱ we̱s a̱li̱wak es. 17 Ye' e̱'
ttsökeka̱, e' ttè kë̀ mène Skëkëpa Jesús
wa̱ ye' a̱. Ye' wák tö icheke a̱li̱ie. 18 Tai̱ë
itso'rak e̱' ttsökka̱ iwákpa íyi wa, es ñies
ye' e̱' ttsökeka̱ we̱s ie'pa es. 19 ¡Aj! A'
dör íyi jche̱r tai̱ë ese wakpa. Erë s'kukuö̀
darërë esepa dalë'ttseke a' dör e̱r bua' wa.
20 Wé̱pa de a' ska' a' klö'u̱kwa̱ we̱s ie'pa
icha es, esepa kiekewa̱ buaë a' tö. Ie'pa
de a' ki̱tö'u̱k a' íyi yottsa̱ a' ulà a̱. Ie'pa
e̱' ttsöke tai̱ë a' ki̱, a' ppeke a' wö ki̱, a'
cheke erë ie'pa kiéwa̱ a' tö e̱r bua' wa.
21 ¡Aj! ¡Ye' wák e̱' jaëu̱ne mik ye' ichè tö
sa' diché kë̀ dë'ka̱ a' sa̱u̱k es eta̱!

Ie'pa diché deka̱ e̱' ttsoka̱ tai̱ë, e' ta̱ ñies
ye' diché deka̱ e̱' ttsoka̱. Ye' wák a̱ ta̱ ye'
ttö̀ es, e' dör we̱s a̱li̱wakpa ttö̀ es. 22 Ie'pa
dör hebreowak, e' wa ie'pa e̱' ttsökeka̱
tai̱ë. Erë ñies ye' dör ie'pa ditséwö. Ie'pa
e̱' chö̀ tö ie'pa dör Israel aleripa, erë ñies
ye' dör Israel aleri. Ie'pa e̱' ttsökeka̱ tai̱ë
tö ie'pa dör Abraham aleripa. Ñies ye'
dör Abraham aleri. 23 Ie'pa e̱' chö̀ tö ie'pa
dör Cristo kanè mésopa. Es ye' dör ñies,
erë ye' dör ikanè méso bua'ie ie'pa tsa̱-
ta̱. Ye' ttö̀ es e' dör we̱s a̱li̱wak ttö̀ es,
erë Cristo a̱ kaneblè e' wa ye' e̱' aléka̱
tai̱ë ie'pa ki̱. Ye' wötëule s'wöto wé a̱
tai̱ë ie'pa tsa̱ta̱. Ye' buule ttsa'bata daloie
ese wa tai̱ë shu̱te̱ ie'pa tsa̱ta̱. Tai̱ë ye'
bakshkar ye' duö̀wa̱ e' ulà a̱. 24 Ske̱tö-
kicha judiowak tö ye' buk ttsa'bata wa.
Bitökicha ie'pa tö ye' ppé, eta̱ ie'pa tö
ye' ppé dö̀ dabom tkëyök tsá̱ yënettsa̱

et ekkë† 25 Mañatökicha romawak tö ye'
buk kal wa. Etökicha ye' të'rakitö ák wa
ye' ttowa̱. Mañatökicha kanò ki̱ ye' mir-
wa̱, e' wötunewa̱ dayë a̱. E' shu̱a̱ etökicha
ye' bak àr kaltakla ki̱ dayë ki̱ ká̱ et ñië
nañeë. 26 Ye' shké tai̱ë, e' shu̱a̱ di' tai̱ë
ena akblökwakpa tö ye' tkiwé̱ sia̱rë. Ye'
wák ditséwöpa ena o̱'kapa, e'pa tö ye'
we'ikeke, e' dalö̀ tai̱ë e' shu̱a̱ ye' shké.
Wé̱ pë' se̱rke tai̱ë ena wé̱ pë' kë̀ se̱rku̱'
tai̱ë, ñies dayë ki̱, ese ska' ye' shké wösh
wa. Ñies wé̱pa e̱' ö̀ tö ie'pa dör Jesús
mik e̱rblökwakpa, esepa dalö̀ mène tai̱ë
ye' ki̱. 27 Ye' kaneblé tai̱ë darërëë. Ye'
wöñine tai̱ë, ye' bli dalë'ttsë' tai̱ë, ye' e̱rsi
dalë'ttsë' tai̱ë. Mikle ta̱ ye' kë̀ wa̱ ì ku̱ne
ñanoie, tteke ka̱se̱ tö tai̱ë, kë̀ datsi' ta̱' wë'
e̱' patroie.

28 E' kí̱ skà tso', e' dör tö Skëkëpa Jesús
icha erule erule, e'pa ko̱s bikeitsekeyö
ke̱kraë tö is ie'pa mir. 29 Mik ie'pa we̱lepa
diché kë̀ dë'ka̱ia̱ buaë e̱' tkowa̱ darërë
Jesús mik, eta̱ ye' mik e' dalëne. Mik
yile tö ie'pa ké ì sulu wamblök, eta̱ e'
tö ye' uluwé̱ suluë. 30 Ye' mú e̱' ttsakka̱,
e̱'ma ì tö ikkacheke tö ye' kë̀ diché ta̱' ese
wa ye' e̱' ttsö̀mika̱. 31 Skëköl dör Skëkëpa
Jesús Yë́ ena iKëköl ki̱karka̱ ke̱kraë, e' wa̱
ijche̱r tö ye' kë̀ ku̱' ka̱chök. 32–33 Mik ye'
bak Damasco, eta̱ ká̱ e' wökir kaneblöke
iblú kiè Aretas e' a̱, e' tö ishkëkipa patké
ye' klö'u̱kwa̱ ká̱ e' kköiëule shkit ka̱kke̱ë,
e' wékkö a̱. Erë s'yamipa we̱lepa tö ye'
iéka̱ kkö́ a̱ ta̱ ttsa' wa ye' émi e̱nae̱na
iwékkö tsitsir tso' ese a̱ döttsa̱ iski̱. Es ye'
tkashkar ie' yöki̱.

Ì kkaché Skëkëpa tö Pablo a̱ kabsue̱ie

12 Kë̀ dör ìie bua', erë ye' ka̱wö-
ta̱ kí̱ e̱' ttsökka̱ia̱ e̱' tsa̱tkoie. Ì
kkaché Skëkëpa Jesús tö ye' a̱ kabsue̱ie
e' pakekeyö a' a̱ i' ta̱. 2 Wëm su̱ule ye' wa
eköl dör Cristo ttökata, e' minetse̱r ká̱ jaì
a̱, e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ tkël (14).
Ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö ie' mine'ka̱ chkaë ö
wikölie, e' jche̱r Skëköl ë̀ wa̱. 3–4 Wëm
e' su̱ule ye' wa̱, e' minetse̱r ká̱ jaì a̱ e'
dör ká̱ buaala e̱e̱. E̱e̱ ttè kë̀ yënuk se' a̱
ena kë̀ se' a̱ iké̱wö mène chè, ese ttséitö.
Iskà chekeneyö a' a̱ tö ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö
imine'ka̱ chkaë ö wikölie, e' jche̱r Skëköl
ë̀ wa̱. 5 Wëm ese ki̱kèmika̱ ye' tö, erë ye'
wák kë̀ e̱' ki̱köpaka̱. Erë ye' diché kë̀ ta̱' e'
ë̀ wa ye' e̱' ki̱kömika̱. 6 Ye' mú e̱' ttsakka̱,
e̱'ma ye' a̱ e̱' ttsërmika̱ ttè moki̱ wa, e'
kue̱ki̱ e' kë̀ dör suluë. Erë kë̀ ye' e̱' ttsö-
ta̱'ka̱ a̱s kë̀ yi ibikeitsö̀ tö we̱s ye' wër ena
we̱s ye' ttö̀ e' tsa̱ta̱ ye' dör. 7 Íyi tai̱ë buaë
kkayëne ye' a̱ ká̱ jaì a̱, ñe' kue̱ki̱ ilè mène
ye' a̱ ye' wöowaie a̱s kë̀ ye' e̱' ttsö̀ka̱ ì
buaë su̱'yö e' wa. E' dör we̱s dika' tkër-
wa̱ ye' chkà a̱ es, e' wa ye' rrewe̱ke Sa-
tanás tö ke̱kraë. 8 Mañatökicha ye' kköyë'
Skëkëpa a̱ tö iyö́ttsa̱ ye' a̱. 9 Erë ie' ye'
iu̱té: “Mik be' diché kë̀ ta̱', eta̱ e' ki̱ Ye'
diché wënewa̱ bua'iewa̱. E' kue̱ki̱ ye' e̱r
buaë chö̀ be' a̱, e' ë̀ dör wë' be' a̱.” E' kue̱ki̱
buaë idir ye' a̱ e̱' ttsökka̱ ye' diché kë̀ ta̱' e'
wa a̱s Cristo diché tai̱ë e' wërwa̱ bua'iewa̱
ye' ki̱. 10 Mik ye' ttsë'r tö ye' diché kë̀ ta̱',
e' je' ta̱ ye' diché ta̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱ mik
ye' diché kë̀ ta̱', mik ye' yërke suluë, mik
ye' kë̀ wa̱ ì ta̱', mik ye' we'ikeke sia̱rë pë'
tö, mik ye' ka̱wö tköke suluë, mik ese
ko̱s tköke ye' ta̱ Cristo dalërmik, eta̱ ye'
ttsë'ne buaë.

11 Erë́ ye' kë̀ dör yi, erë wëpa cheke
a' tö tö e'pa dör Jesús ttekölpa tsá̱
bua'iewa̱, e'pa kë̀ dör ye' tsa̱ta̱. A' tö ye'
tsa̱tkö̀pa ie'pa yöki̱ erë e' kë̀ o̱ne a' wa̱.
E' kue̱ki̱ a' tö ye' ké e̱' ttsökka̱ tai̱ë we̱s
a̱li̱wak es. 12 Mik ye' bak se̱nuk a' shu̱a̱,
eta̱ ye' weine ko̱s e' dalë'ttséyö bèrë e̱r
bua' wa. Ñies ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö tai̱ë a'
wörki̱ Skëköl diché tai̱ë wa s'tkiwè̱ ekkë.
E' wa iwënewa̱ tö moki̱ ye' dör Jesús

†11:24 ***dabom tkëyök tsá̱ yënettsa̱ et:*** E' ké̱wö ska' ta̱ judiowak ttè dalöiëno tö ichè tö kë̀ ka̱wö ta̱' s'ppök dö̀ka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱. Ie'pa wöblane pë' sulusipa ppök döka̱ dabom mañayök kí̱ su̱li̱tu a̱s kë̀ itkö̀ka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱.

ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. 13 Ye' kë̀ wa̱ a'
kàne ye' kanéu̱k. E' ë̀ wa a' wöanewa
Skëkëpa icha erule erule male̱pa e' diki̱a̱
diöshe̱t. A' we'ikèyö, e' nuí̱ olo'yö́ ye' ki̱.

Pablo kablé ie'pa pakök

14 Ye' tso'tke shkök a' pakök. I' ta̱ ide
mañatökicha. I' ëtökicha we̱s ke̱kraë kë̀
ye' e̱' mau̱paka̱ a' mik a̱s a' tö ye' kkö'nù.
Ye' kë̀ tkirku̱' a' íyi ki̱, ye' tkirke a' wákpa
ki̱. A' dör we̱s ye' ala'r es. Ila'r kë̀ ka̱wö-
ta̱ iyë́ kkö'nuk, e' skéie iyë́ ka̱wöta̱ ila'r
kkö'nuk. 15 E' kue̱ki̱ ye' e̱' chétke ì ko̱s tso'
ye' wa̱ e' e̱ukwa e̱r bua' wa a' ki̱moie dö̀
ye' wákë. Ye' tö a' dalëritseke ki̱ta̱ ki̱ta̱,
eta̱ a' éna ye' dalër ¿e' mir wa'k ë̀?
16 A' ye' sini'kué̱ buaë tö mik ye' bak
a' ska', eta̱ ye' kë̀ e̱' moneka̱ a' mik. Erë
a' we̱lepa tö icheke tö ye' tö a' ki̱tö'wé̱
a' inuköl klö'wo̱ie akir. 17 ¿I̱ma a' e̱rbikö̀
tö wé̱pa patkë'yö a' ska', e'pa wa ye' tö
a' ki̱tö'wé̱? 18 Ye' kköyë' tai̱ë Tito a̱ tö ie'
mi' a' ska', eta̱ s'yami skà eköl patkë'miyö
ie' ta̱. ¿Tito tö a' ki̱töo̱'? Au, ie' se̱ne buaë
yësyësë a' shu̱a̱ we̱s ye' es. Sa' böl se̱né a'
shu̱a̱ ñì su̱ë.
19 Isalema a' tso'ia̱ ibikeitsök tö sa' e̱'
tsa̱tköke a' yöki̱. E' kë̀ dör es. Ñermata
sa' tso' ttök Skëköl wörki̱ we̱s s'batsulewa̱
Cristo mik esepa ttö̀ es. A yamipa dalër
ye' é̱na, ì ko̱s we̱ke sa' tö e' dör a' e̱r diché
kí̱ ioie. 20 Moki̱ ye' suane dö' mik ye' de a'
ska', eta̱ ye' kë̀ tö a' suè̱ we̱s ye' ki̱ a' kiane
suè̱ es. Ñies ye' suane dö' a' kë̀ tö ye' suè̱
we̱s a' ki̱ ye' kiane suè̱ es. Ye' suane dö'
ye' ikué̱ tö a' ñippöke, a' ukyërke ñì ki̱,
a' ulurke ñì ki̱, a' e̱r me'rie a' wákpa ë̀ ki̱,
a' biyöblöke ñì ki̱, a' ñì chöke suluë, a'
e̱' ttsökeka̱ tai̱ë, a' ñì chiliu̱ke. 21 Ñies ye'
suane dö' mik ye' dene a' ska' eta̱ Skëköl
tö ye' jaëwè̱ a' kue̱ki̱. Dö' a' tai̱ë kë̀ e̱r ma-
neo̱ne. Dö' a' e̱' ia'u̱kekai̱a̱ se̱ne sulusi wa.
Dö' a' tso'ia̱ trënuk ena a' tso'ia̱ ì sulu skà
kukuéña a' wa̱ e' a̱. E' dör es, e' ta̱ Skëköl
tö ye' i̱u̱wé̱raë sia̱rë a' wa.

13

I' ta̱ mañatökicha ye' mi'ke a'
pakök. Ì tso' a' wa̱ shu̱lè, e' shu̱ler-
aësö we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
es, e' tö ichè: “Ttè ko̱s shu̱lekesö eta̱ it-
tekölpa kiane böl ö mañal ichoie tö moki̱
idir ö au.” 2 Mik ye' bata dë'rö a' ska', eta̱
wé̱pa tö ì sulu wamblé, e'pa a̱ ye' iyë' tö a'
ka̱wöta̱ ilo'yök. I̱'ñe ta̱ ye' kë̀ ku̱' a' ska',
erë ye' tö iskà chekene ekkëpa a̱ ena a'
male̱pa tso' ì sulu wamblök, esepa a̱ tö
mik ye' dene, eta̱ a' shu̱leraëyö darërëë.
3 A' ichè tö a' ki̱ ikiane suè̱ tö moki̱ ye'
ttöke Cristo diché wa. Mik ye' de a' ska',
eta̱ a' isue̱raë tö es idir. Cristo diché ta̱'
tai̱ë, e' tso' iwakanéu̱k a' shu̱a̱, ie' kë̀ dör
we̱s se' kë̀ diché ta̱' es. 4 Moki̱ ie' köte̱wa̱
wötëulewa̱ krus mik we̱s se' kë̀ diché ta̱'
es, erë ie' se̱rkene Skëköl diché tai̱ë e' wa.
Es ñies sa' batsulewa̱ ie' mik, e' kue̱ki̱ wë-
sua sa' kë̀ diché ta̱', erë Skëköl diché wa
sa' se̱rdaë a' ki̱moie.
5 A' wakpa e̱' sa̱ú tö moki̱ a' e̱rblöke Je-
sucristo mik. A' ibikeitsö́ buaë. ¿A' kë̀ wa̱
ijche̱r tö ie' tso' a' e̱r a̱? E' kë̀ dör es, e' ta̱
e' wà kiane chè tö a' kë̀ dör ie' icha. 6 A'
mú wöa̱ iwëne tö sa' kaneblë' a' shu̱a̱ e'
wà dettsa̱ buaë. 7 Sa' tso' ikiök Skëköl a̱
tö a' kë̀ tö ì sulu wamblöki̱a̱. Sa' kë̀ ku̱'
e' kiök a̱s iwër tö ye' kaneblë' a' shu̱a̱ e'
wà dettsa̱ buaë. E' skéie sa' ki̱ ikiane tö
a' se̱r buaë yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es, erë́ we̱lepa wa iwër tö sa' kaneblë' e'
kë̀ wà dë'ttsa̱ buaë. 8 Mik a' se̱rke buaë
we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es, eta̱ e'
ki̱ kë̀ sa' a̱ ì yënuk. E' skéie e' ki̱kekeka̱
tai̱ë sa' tö. 9 Sa' kë̀ diché ta̱', erë mik a'
e̱' tkëulewa̱ darërë Skëkëpa ttè a̱, eta̱ e'
tö sa' ttsë'we̱ke buaë. Sa' tö ikiè michoë
Skëköl a̱ tö a' mú dö̀ se̱nuk buaë yësyësë
ke̱kraë we̱s ie' ki̱ ikiane es. 10 Mik ye' de
a' ska', eta̱ ka̱wö mène ye' a̱ a' ki̱, e' kë̀ wà
shu̱lak ye' é̱na darërë kësik wa. Skëkëpa
Jesús tö e' ké̱wö me' ye' a̱, se' e̱r diché
ioie, e' kë̀ dör se' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱ ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ ka̱m ye' dö̀ a' ska'

e' yöki̱ a̱s ì ko̱s tso' shu̱lè, e' shu̱lö̀ a' tö
ka̱m ye' dö̀ e' yöki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 A yamipa, bataie yö ichè tö a' ttsë'nú
buaë. A' e̱' chö́ se̱nuk yësyësë. A' e̱r kuú̱.
A' ka̱bikeitsö́ ñikkëë. A' se̱nú bë̀rë ñita̱.
A' se̱rke es, e' ta̱ Skëköl dör dalëritsök-
wak ena se̱ne bë̀rë mukwak, e' se̱rdaë a'
ta̱ ke̱kraë.
12 A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalëritsè wa.
S'batse'rpa ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.
13–14 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë
chö̀ a' a̱. A̱s Skëköl tö a' a̱ ikkachö̀ tö a'
dalër tai̱ë ie' é̱na. Ñies a̱s Wiköl Batse'r
tö a' kö̀ se̱nuk we̱s wák eköl ë̀ es.

Yëkkuö kit Pablo tö Galacia wakpa a̱

Gálatas

Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' ká̱ kiè Galacia e' shu̱a ká̱ wa'ñe e'pa a̱ iki̱moie. Iekkëta̱ ie'pa ko̱s e' kë̀ dör Israel aleripa. E' kue̱ki̱ ka̱m ie'pa e̱rblö̀ Jesús mik eta̱ ie'pa kë̀ tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè. Mik Pablo dë'rö Jesús tté buaë kkachök ie'pa a̱ eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché tö kë̀ se' tsa̱tkërpa Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa.

Erë mik ie' mineane eta̱ Israel aleripa shu̱a pë' demi e̱' ö̀ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa. E'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke sulu iki̱töwo̱ie. Ie'pa tö iché tö se' kë̀ tsa̱tkërpa Jesús mik e̱rblè e' ë̀ wa. E' kue̱ki̱ ñies se' ka̱wöta̱ Moisés ttè dalöiök. Ì sulu e' wöklö'wo̱ie Pablo tö yëkkuö i' kit. Jesús mik e̱rblökwakpa tö s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, e'pa ki'wa̱ buaë, e' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit a̱s ie'pa tso' ttsë'ka iyöki̱ ena ie'pa shu̱lir e̱r bua' wa. S'wöbla'u̱k ka̱che tté wa e'pa tö icheke tö Pablo kë̀ dör Jesús ttekö̈l chökle ie' kë̀ wa̱ Moisés tté e' dalöiëne e' kue̱ki̱.

Pablo tö iché Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ tö Jesús wák tö ie' klöo̱' kaneblök ittekölie. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblè e' ë̀ wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Kë̀ dör Moisés ttè dalöiè wa Skëköl tö se' tsa̱tkeke. E' skéie ie' e̱r buaë ché se' a̱ e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke se̱noie ie' a̱ iWiköl wa. E' kkacheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa eköl. Ye' kë̀ kine s'ditsö wa̱
ñies ye' kë̀ patkëne s'ditsö wa̱. E' skéie
Skëköl dör S'yë́ tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e'
ena Jesucristo, e'pa tö ye' patkë' ie' tté
buaë pakök. 2 Ye' tso' yëkkuö i' shtök
Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s tso'
Galacia e'pa a̱. Ye' ena s'yamipa ko̱s
tso' ye' ta̱ íe̱, e'pa tö a' ko̱s shke̱'wé̱mi.
3 Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesucristo,
a̱s e'pa e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù a' a̱.
4 Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ skéie
we̱s Skëköl dör S'yë́ e' ki̱ ikiane es. E' o̱'
ie' tö se' yottsa̱ se̱ne sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱
e' ulà a̱. 5 ¡Ie' ki̱kökа̱sö ke̱kraë! Es idir.

Jesús tté buaë, e' dör etkëme

6 Ye' tö a' me'a̱t, e' itöki̱ bet ta̱, Skëköl
olo'yé a' tö. Ie' tö se' klöo̱'bak. Ie' e̱r
buaë ché tai̱ë se' a̱ Cristo batamik. Erë
ie' olo'yé a' tö. E' skéie a' tso'ne ttè kua̱'ki̱
klö'u̱k. E' tö ye' tkiwé̱wa̱ e̱riawé̱ka̱ tai̱ë.
We̱lepa tö icheke tö ttè e' dör Jesús tté
buaë, 7 erë e' kë̀ dör es. Jesús tté buaë
moki̱, e' dör etkëme. Pë' we̱lepa de a'
wökir a̱ ká̱ chöu̱kwa ttè kua̱'ki̱ wa. Ie'pa
tö Cristo tté buaë, e' kí̱ kuötkéka̱. Es ie'pa
tö ie' tté buaë moki̱ e' shku̱li̱'we̱ke. 8 Erë
ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö ttè kua̱'ki̱ pakeke a'
a̱ Jesús ttéie, kë̀ dör we̱s sa' tö a' a̱ ipaka'
kuaë es, e' ta̱ a̱s ese wák kichatër. Kë̀ ye'
tkine tö ye' wák alè tö ipakè ö Skëköl
biyöchökwak we̱le datse̱ ká̱ jaì a̱, ese tö
ttè kua̱'ki̱ pakè a' a̱, a̱s esepa kichatër.
9 Ye' tö a' a̱ iskà chène: Yi tö ttè kua̱'ki̱
paké a' a̱ Jesús ttéie, kë̀ dör ie' tté buaë
paka' sa' tö a' a̱ e', kë̀ dör ttè klöo̱' a' tö
ke̱we e', e' ta̱ a̱s ese wák kichatër. 10 ¿Ima
a' ibikeitsè? Ye' ttöke es, ¿e' wa ye' a̱ta̱k
buaë Skëköl ta̱ ö s'ditsö ta̱? Ye' mú a̱-
ta̱k buaë s'ditsö ta̱, e̱'ma ye' kë̀ dör Cristo
kanè méso moki̱.

Jesús tté buaë, e' kë̀ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱

11 A yamipa, a' wa̱ ijche̱nú tö Jesús tté
buaë pakekeyö, e' kë̀ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱.
12 Ttè e' kë̀ yëne yi wa̱ ye' a̱, kë̀ yi wa̱ ye'
wöblane iwa, e' skéie Jesucristo wák tö
ikkayë' ye' a̱.
13 We̱s ye' bak se̱nuk judiowak ttè dik-
ia̱, e' ttsëule a' wa̱ buaë. Ye' bak Skëköl
icha e'pa we'ikök siа̱rë töiök kësik wa.

Ye' é̱na ie'pa e̱wa̱kwa se̱raa̱. 14 Mik ye'
bak judiowak ttè diki̱a̱, eta̱ ye' tö sa' yé̱pa
bak e' se̱r ko̱s iu̱té buaë yësyësë, iwakpa
bak ko̱s ye' ta̱ e' ké̱ska', e'pa tai̱ë tsa̱-
ta̱. 15–16 Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱
tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö ye' shu̱kitbak iwák
a̱, ka̱m ye' ku̱r e' yöki̱. Ie' tö ye' klöo̱'bak
kaneblök ie' a̱. Mik ie' é̱na ilà kkachak ye'
a̱, eta̱ ie' tö ye' a̱ ikkaché a̱s ye' tö ilà tté
buaë e' pakö̀ pë' kë̀ dör judiowak esepa
a̱. Mik ie' tö ilà kkaché ye' a̱, eta̱ ye' kë̀
dë' s'ditsö ska' e̱' yuök. 17 Ñies ye' kë̀ dë'
Jerusalén, wëpa dör Jesús ttekölpa tsá̱
ye' yöki̱ ke̱we, e'pa ska' e̱' yuök ie'pa ttè
wa. E' skéie bet ye' mía̱ Arabia, e' ukuöki̱
ta̱ ye' dene Damasco.
18 Duas de mañal, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱
Jerusalén Pedro, kë̀ su̱ule ye' wa̱, e' sau̱k.
Erë kë̀ ye' se̱ne ie' ska' ká̱ tai̱ë, domingo
bötö ë̀. 19 Ñies Santiago dör Skëkëpa
Jesús ël, e' sué̱yö. Erë kë̀ ye' wa̱ Jesús
ttekölpa tsá̱, e'pa male̱pa su̱ne. 20 Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè Skëköl wörki̱ tö ì shtekeyö
yëkkuö i' ki̱, e' dör moki̱.
21 E' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱ bánet Siria ena
Cilicia. 22 E' ké̱wö ska' ta̱ Cristo icha erule
erule tso' Judea, e'pa wa̱ ye' tté jche̱r,
erë ie'pa kë̀ wa̱ ye' su̱ule. 23 Ie'pa tö ittsé:
"Pablo bak se' we'ikök, ttè mik se' e̱r-
blöke e' olo'yakwa̱ ie' é̱na, erë i̱'ñe ta̱ ie'
tso'ne ipakök." 24 E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl
ki̱kéka̱ tai̱ë ye' kue̱ki̱.
2 Duas de dabom eyök kí̱ tkël (14), e'
ukuöki̱ ta̱ ye' skà mía̱ne Bernabé ta̱
Jerusalén. Ñies Tito mía̱ ye' ta̱. 2 Skëköl
tö ye' a̱ ikkayë' tö ye' ka̱wöta̱ shkök
Jerusalén ttök Skëkëpa Jesús icha ko̱s
e'pa wökirpa ta̱, e' kue̱ki̱ ye' mía̱. Se'
ulitane wa̱ ie'pa su̱ule tö ie'pa dör se'
wökirpa. Mik ye' de Jerusalén, eta̱ ttè
buaë pakekeyö pë' kë̀ dör judiowak es-
epa a̱, e' wa pakéneyö se' wökirpa ulitane
e'pa ë̀ a̱ bánet isuo̱ie tö iyëne ö kë̀ iyëne.
Ye' kë̀ ki̱ ikiane tö yi tö ichè tö Jesús kanè
ko̱s o̱'bitu̱yö, e' dör é̱.
3 Ie'pa tö iché tö ttè pakekeyö, e' dör
buaë yësyësë, kë̀ ì skà kianei̱a̱. Tito mir-
wa̱ ye' ta̱, e' dör griegowak, e' kue̱ki̱ ie'
tottola kë̀ kkuölit tëule tsir we̱s judiowak
wöblar es. Erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' kàne itót-
tola kkuölit tök tsir. 4 Erë pë' we̱lepa tso'
ee̱ e̱' chö̀ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblök-
wakpa, erë kë̀ idör es. Ie'pa kë̀ ichö́pa
tö Tito tottola ka̱wöta̱ kkuölit tèe tsir,
e̱'ma s'wökirpa kë̀ wa̱ ì yëne. Pë' esepa
tso' se' shu̱a̱ se' weblök bër tö we̱s se' se̱r
buaë, ttsë'r buaë Cristo Jesús ttè a̱. Ie'pa
a̱ ta̱ kë̀ idör buaë tö kë̀ se' tö judiowak
ttè dalöiëno e' iu̱tèi̱a̱. Ie'pa ki̱ ikiane tö
se' klörwa̱ne ttè ñe' ulà a̱. 5 Sa' ki̱ ikiane
tö Jesús tté buaë moki̱ë, e' ë̀ klö'ü̱ a' tö
ke̱kraë. E' kue̱ki̱ sa' kë̀ wa̱ ie'pa ttè iu̱tëne
yës.
6 Se' wökirpa kièsö skëkëpa tai̱ë, e'pa
iché tö ttè pakekeyö e' dör buaë. Ie'pa
kë̀ wa̱ ikí̱ kuötkëne yës. (Skëköl a̱ ta̱
se' ulitane dör ñies ë̀me, e' kue̱ki̱ ë́ yö
ichè tö ie'pa dör këkëpa tai̱ë ö kë̀ idör
es, e' kë̀ ki̱ ye' tkine.) 7 Ie'pa é̱na ia̱ne
tö Skëköl tö kanè me'a̱t ye' ulà a̱ Jesús
tté buaë pakök, pë' kë̀ dör judiowak, es-
epa a̱, we̱s ie' tö kanè me'a̱t Pedro ulà
a̱ ipakök judiowak a̱ es. 8 Skëköl tö Pe-
dro patkë' Jesús tté buaë pakök judiowak
a̱, e' ë̀ tö ye' patkë' ipakök pë' kë̀ dör
judiowak esepa a̱. 9 Santiago ena Pedro
ena Juan, e'pa su̱ule se' ulitane wa̱ tö
ie'pa dör se' wökirpa kibiie. Ie'pa é̱na
ia̱ne tö Skëköl e̱r buaë yë' ye' a̱ kanè
i' wa. E' kue̱ki̱ ie'pa ulà mé ye' a̱ ena
Bernabé a̱ iwà kkachoie tö ie'pa tö sa'
klö'wé̱ ie'pa kí̱ie. Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl
tö sa' patkë' Jesús tté buaë pakök pë' kë̀
dör judiowak esepa a̱, erë ie'pa patkë'itö
ipakök judiowak a̱. Es buaë idir ie'pa a̱.
10 Íyi etkë̀ kié ie'pa tö sa' a̱, e' dör tö
s'yamipa sia̱rëpa se̱rke Jerusalén, esepa
ki̱mè sa' tö. E' wawe̱keyö ke̱kraë e̱r bua'
wa.

Pedro uñé Pablo tö Antioquía

11–12 Erë e' ukuöki̱ ta̱ mik Pedro demi
Antioquía sa' pakök, eta̱ ke̱we ie' chköke
buaë Jesús mik e̱rblökwakpa kȅ dör ju-
diowak, esepa ta̱. Erë s'yamipa dör ju-
diowak datse̱ Jerusalén, patkë' Santiago
tö, e'pa de. E'pa tö iklö'wé̱ tö s'yamipa
kȅ dör judiowak, esepa ka̱wöta̱ itóttola
kkuölit tök tsir. Ñies ie'pa tö iklö'wé̱ tö
esepa ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s judiowak se̱r es.
Pedro suane ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ mik ie'pa
de, eta̱ ie' e̱' batséttsa̱ wé̱pa kȅ dör ju-
diowak, esepa yöki̱. Ie' kȅ chköia̱ ie'pa ta̱
ñita̱. 13 Ñies judiowak male̱pa tö Pedro e̱'
a' ñe' es, e' wambléñak dȍ Bernabéë. 14 E'
kue̱ki̱, mik ye' isué̱ tö Pedro kȅ ku̱' iwà
iu̱tök yësyësë we̱s Jesús tté buaë moki̱
tö ichè es, eta̱ ye' tö ie' a̱ iché sulitane
kukua: “Be' tso' e̱' ök. Be' dör judiowak,
erë be' kȅ se̱rku̱' we̱s judiowak se̱r es.
¿Ió̱k be' tö, pë' kȅ dör judiowak, esepa
keke se̱nuk we̱s judiowak se̱r es? 15 Se'
böl dör judiowak se' ditséwö wa. Se' kȅ
dör pë' sulusipa kȅ tö Skëköl dalöiè es-
epa. 16 Erë se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl kȅ tö se'
klö'we̱pa we̱s pë' buaë yësyësë es, Moisés
ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e' batamik. Se' wa̱
ijche̱r tö se' e̱rblé Jesucristo mik, e' kue̱ki̱
ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es.
Ie' ichè tö ie' kȅ tö se' klö'we̱pa we̱s pë'
buaë yësyësë es, ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e'
batamik. E' kue̱ki̱ se' böl e̱rblétke Jesu-
cristo mik a̱s Skëköl tö se' klö'ü̱ we̱s pë'
buaë yësyësë es. E' kȅ dör tö Moisés ttè
dalöiëno, e' iu̱tèsö buaë e' batamik.” Es
ye' tö iché Pedro a̱.

17 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie'pa ulitane a̱
iché: “Se' e̱rblöke Cristo mik, e' batamik
Skëköl tö se' klöo̱' we̱s pë' buaë yësyësë
es, e' wà paneke se' tö. Es se' kȅ e̱r-
blöku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' mik. E'
kue̱ki̱ judiowak tö se' chèmi tö se' dör ì
sulu wamblökwakpa we̱s pë' kȅ dör ju-
diowak es. E' kue̱ki̱ ¿sö ichèmi tö Cristo
tö se' ké ì sulu wamblök? Au, kȅ idör es.
18 Se' é̱na ia̱ne tö Skëköl kȅ tö se' tsa̱tkepa
ttè dalöiëno e' batamik. E' kue̱ki̱ se' kȅ
e̱rblëneia̱ ttè e' mik e̱' tsa̱tkoie. Erë se'
e̱rbléne ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie,
e' ta̱ e' je' tö se' a̱ ikkacheraë tö moki̱
se' dör ì sulu wamblökwakpa, se' kȅ a̱
iwà iu̱tënuk se̱raa̱ e' kue̱ki̱. 19 Mik ye'
bak e̱rblök Moisés ttè dalöiëno e' mik e̱'
tsa̱tkoie, eta̱ ye' é̱na ia̱ne tö ye' kȅ a̱ ttè e'
iu̱tënuk yësyësë we̱s s'ka̱wöta̱ iiu̱tök es.
E' kue̱ki̱ ye' é̱na ia̱ne tö nui̱ tso' ye' ki̱,
e' ki̱ Skëköl tö ye' kichaterattsa̱. E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ ye' kȅ e̱rblöia̱ ttè dalöiëno e' mik
e̱' tsa̱tkoie. Ye' a̱ ta̱ e' dör we̱s ye' du'wa̱
ttè dalöiëno e' yöki̱ es. I̱'ñe ta̱ ye' e̱rblöke
Cristo ȅ mik a̱s ye' se̱r yësyësë Skëköl
a̱. Cristo köte̱wa̱ krus mik ye' skéie ye'
nui̱ patuo̱ie, 20 e' kue̱ki̱ e' dör we̱s ye'
köte̱wa̱ ie' ta̱ krus mik es. I̱'ñe ta̱ e' dör
we̱s kȅ ye' se̱rku̱'ia̱ es, erë Cristo se̱rke
ye' e̱r a̱ iWiköl wa. Ie' tö ye' dalëritsé,
ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye' skéie. E' ȅ mik ye'
e̱rblöke, e' mik ye' se̱rke ká̱ i' ki̱. 21 Es
Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kȅ watepa ye'
tö yës. Erë se̱ne yësyësë mú dȍ se' ulà a̱
ttè dalöiëno e' iu̱tè wa, e̱'ma e' wà kiane
chè tö Cristo köte̱wa̱ é̱me, kȅ wà ta̱'.” Es
ye' tö iché Jesús mik e̱rblökwakpa tso'
Antioquía, e'pa a̱.

Skëköl tö iWiköl mé se' a̱, se' e̱rblȍ Jesucristo mik, e' batamik

3 ¡A Galacia wakpa, wësua a' kȅ
ka̱bikeitsöta̱'! ¿Yi alibché a' ki̱, e' tö
a' wöli̱wé̱ka̱ tai̱ë es? Jesucristo köte̱wa̱
krus mik se' skéie, e' tté wa sa' tö a'
wöblao̱' buaë yësyësë, e' wà a̱ne buaë
a' é̱na kuaë. Eta̱ ¿we̱s ttè e' olo'yakne
a' é̱na? 2 I' chakeke ye' tö a' a̱, e' iu̱tő:
¿Ì batamik Skëköl Wiköl dë' a' ki̱? ¿E'
dör Moisés ttè dalöiëno e' iu̱té a' tö e'
batamik? Au, kȅ idör es. Ie' dë' a' ki̱ mik
a' tö Jesucristo tté buaë e' ttsë' ta̱ a' e̱r-
blë' imik eta̱. 3 ¡A' kȅ ka̱bikeitsöta̱'! Kuaë
Skëköl tö se' yué ie' ala'rie iWiköl wa, erë
¿we̱s a' tö ibikeitsè i̱'ñe ta̱' tö se' ka̱wö-

ta̱ Moisés ttè dalöiëno e' iu̱tök se' wákpa
diché wa a̱s se' a̱t buaë yësyësë ie' wöa̱?
4 Es idör, e' ta̱ é̱me se' weine tai̱ë Jesús
tté buaë kue̱ki̱. ¡Ayëcha, e' kè̱ weinewa
é̱me! 5 Ye' tö iskà chakéne a' a̱: ¿Skëköl
tö iWiköl me' se' a̱, ñies ì kè̱ o̱r yi a̱ ese
o̱'itö a' shu̱a̱, e' dör Moisés ttè dalöiëno e'
iu̱tèsö, e' batamik? Au, kè̱ idör es. E' ko̱s
o̱' Skëköl tö, se' tö Jesucristo tté buaë e'
ttsë' ta̱ se' e̱rblë' imik e' kue̱ki̱.

Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es

6 Es ibak ñies sa' yé̱ bak kiè Abra-
ham e' ta̱. Skëköl yëkkuö tö ichè: Abra-
ham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wé̱itö
we̱s pë' buaë yësyësë es. 7 E' kue̱ki̱ a' wa̱
ijche̱nú tö wé̱pa e̱rblò̱ Skëköl mik, es-
epa dör Abraham aleripa chó̱k. 8 Ká̱ ia̱i-
a̱ë Skëköl ibikeitsbak tö mik pë' kè̱ dör
judiowak, esepa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö
ie'pa klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es.
E' kue̱ki̱ ttè buaë e' tso' kitule ie' yëkkuö
ki̱ wé̱ ie' tö iyë' Abraham a̱ i' es: “Be'
batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱.”‡ 9 Es se' isué̱ tö wé̱pa ko̱s e̱r-
blöke ie' mik we̱s Abraham es, esepa
ko̱s a̱ ie' e̱r buaë chöraë we̱s ie' e̱r buaë
yë' Abraham a̱ es. Esepa è̱ a̱ ie' e̱r buaë
chöraë.
10 Skëköl yëkkuö tö ichè i' es: “Wé̱pa
kè̱ tö ì ko̱s tso' kitule ttè dalöiëno yëkkuö
ki̱ e' wà dalöieku̱' yësyësë, esepa ko̱s
kichateraë Skëköl tö.”¶ Erë kè̱ yi tö iwà
iu̱tepa es, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa
e̱rblé ttè dalöiëno mik e̱' tsa̱tkoie, es-
epa ko̱s kichateraëitö. 11 Ñies ie' yëkkuö
tö ichè i' es: “Yi dör yësyësë ie̱rblò̱
Skëköl mik e' batamik, ese se̱rdaë.”§ Es
se' wa̱ ijche̱r tö kè̱ yi tsa̱tkënuk Moisés ttè
dalöiëno iu̱tè wa. 12 Ñies Skëköl yëkkuö
tö ichè i' es: “Yi tö ttè dalöiëno e'
dalöié yësyësë se̱raa̱, ese se̱r michoë ttè
e' wa.”** Ttè e' tö se' a̱ ikkachè tö ttè
dalöiëno, e' tö se' ké idalöiök se̱raa̱. Erë
se' e̱rblò̱ Cristo mik, e' kè̱ dör es, e' ki̱ e̱r-
blè è̱ kiane ie' mik. E' kue̱ki̱ ttè e' kè̱ shu̱-
tunukka̱ Moisés ttè dalöiëno e' wa, e' dör
ttè kua̱'ki̱ e' kue̱ki̱.
13 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Yi ttéwa̱
kichatkëule kal mik, e' wa iwënewa̱
tö ese kichatéttsa̱ Skëköl tö.”†† Es
Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' wà kiane
chè tö ikichatéttsa̱ Skëköl tö. Erë
ikichatënettsa̱ se' skéie, Skëköl ttè
dalöiëno e' dalöse̱wé̱wa̱sö e' nuí̱ ki̱.
Es Cristo tö se' yë'ttsa̱ se' nuì̱ ulà a̱.
14 Es ibak ie' ta̱ a̱s Skëköl kablë' e̱r
buaë chök Abraham a̱, e' wà dò̱ ñies
pë' kè̱ dör judiowak esepa ulà a̱ Cristo
Jesús batamik. E' dör tö Skëköl kablë'
iWiköl muk se' a̱, se' e̱rblò̱ Cristo mik, e'
batamik.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kè̱ dë' ttè dalöiëno e' batamik

15 A yamipa, se' a̱ ta̱ mik se' tö se'
ttè mé ñì a̱, e' shtésö yëkkuö ki̱ ta̱ s'kiè
shtésö iki̱, eta̱ ttè e' kè̱ maneo̱rpattsa̱ne
yës, kè̱ ikí̱ kuötkërpaka̱ia̱ yës. 16 Es ì u̱k
Skëköl kablë' Abraham a̱ ena ileri eköl
a̱, e' dör. Skëköl yëkkuö tö Abraham
ditséwö eköl è̱ e' cheke, kè̱ dör se̱raa̱.
Abraham ditséwö chekeitö e' dör Cristo.
17 Ì chök ye' tso' e' dör i': Skëköl tö ittè
me'tke Abraham a̱ ta̱ ikkachéitö ia̱ tö
moki̱ iwawe̱raëitö. E' ukuöki̱ ta̱ duas tka
döka̱ cien tkëyök kí̱ dabom mañayök
(430) ta̱ ie' tö ittè dalöiëno me' Moisés a̱

‡**3:8** Génesis 12.3
¶**3:10** Deuteronomio 27.26
§**3:11** Habacuc 2.4
****3:12** Levítico 18.5
††**3:13** Deuteronomio 21.23

a̲s Israel aleripa tö idalöiö̀. E' wa isué̲sö
tö ttè mène Abraham a̲, e' mène ia̲ ke̲we,
ttè dalöiëno mène Moisés a̲ e' yöki̲. E'
kue̲ki̲ ttè dalöiëno mène Moisés a̲, e' kë̀ a̲
ì u̲k Skëköl kablë' Abraham a̲, e' wöitu̲k-
wa̲. 18 Ì u̲k Skëköl kablë' se' a̲, e' wà dö́pa
se' ulà a̲, Moisés ttè dalöiëno e' iu̲tésö
e' batamik, e̲'ma e' kë̀ dë'ttsa̲ se' a̲ we̲s
ì kablëule es. Erë Skëköl kablë' Abraham
a̲ imuk ë́me.

19 E' dör es, e' ta̲ ¿ì kue̲ki̲ Skëköl tö ittè
dalöiëno me' Israel aleripa a̲? Ie' kablë'
Abraham a̲, e' ukuöki̲ ta̲ ittè dalöiëno
méitö ie'pa a̲ ì sulu wamblekerakitö, e'
wà kkachoie dö̀ mik Abraham aleri eköl
yëne ie' a̲, e' de eta̲, e' dör Cristo. Ttè
dalöiëno e' me' Skëköl biyöchökwakpa tö
Israel aleripa a̲ Moisés dör itteköl e' wa.
20 Erë Skëköl wák kablë' Abraham a̲, e'
kë̀ dör itteköl we̲le wa. E' kue̲ki̲ se' wa̲
ijche̲r tö ttè e' dör kibiie, ttè dalöiëno
mène Moisés a̲ e' tsa̲ta̲.

¿Ì kue̲ki̲ Skëköl tö ittè dalöiëno me' Israel aleripa a̲?

21 E' dör es, e' ta̲ ¿e' wà kiane chè tö
ttè dalöiëno, e' kë̀ ñì sini'ku̲ne Skëköl
kablë' Abraham a̲ e' ta̲? ¡Au, kë̀ idör es!
Ttè dalöiëno tö se̲ne michoë múpa se'
a̲, e̲'ma se' dö̀mi buaë yësyësë Skëköl
wörki̲ ttè ñe' dalöiësö e' wa. 22 Erë e' kë̀
dör es. Skëköl yëkkuö tö ichè tö s'ditsö
ko̲s klöulewa̲ se̲ne sulu ulà a̲, kë̀ se' a̲ e̲'
tsa̲tkënuk. E' dör es a̲s Skëköl kablë', e'
wà dö̀ se' ulà a̲, se' e̲rblö̀ Jesucristo mik
e' wa.
23 Ka̲m Cristo döbitu̲ s'tsa̲tkök se' e̲rblö̀
ie' mik e' wa, e' yöki̲ se' bak klöulewa̲
ttè dalöiëno diki̲a̲ we̲s s'wötèwa̲ s'wöto
wé a̲ es. Erë se' kë̀ a̲ e̲' yënuktsa̲ ttè e'
diki̲a̲ dö̀ mik Cristo dë'bitu̲ ikkachök se'
a̲ tö s'ka̲wöta̲ e̲rblök ie' mik e̲' tsa̲tkoie
eta̲. 24 Ñies ichèmisö tö Skëköl tö se'
méwa̲ ttè dalöiëno diki̲a̲ s'kkö'noie dö̀
mik Cristo de eta̲. E' dör we̲s alà yë́ tö
yi yulè ilà kkö'noie es. Skëköl tö iwé̲ es
a̲s ie' tö se' klö'ù̲ we̲s pë' buaë yësyësë es,
se' e̲rblö̀ Cristo mik e' wa. 25 I̲'ñe ta̲ se'
e̲rblö̀ Jesucristo tté buaë e' mik, e' kue̲ki̲
ttè dalöiëno kë̀ ku̲'ia̲ se' kkö'nuk we̲s
alà kkö'nukwak es. 26 A' ko̲s dör Skëköl
ala'r, a' e̲rblé Cristo Jesús mik e' wa. 27 A'
wé̲pa ko̲s wösune iwà kkachoie tö a' e̲r-
blé Cristo mik, esepa ki̲ Cristo se̲r iëne
we̲s se' datsi' iö̀ es. E' kue̲ki̲ a' se̲rke buaë
we̲s Cristo se̲r es. 28 Se' ko̲s batsulewa̲
Cristo Jesús mik, e' kue̲ki̲ se' dör we̲s wák
eköl ë̀ es. E' kue̲ki̲ se' dör judiowak ö se'
kë̀ dör es, se' klöulewa̲ kanè mésoie ö se'
kë̀ dör es, se' dör wëm ö se' dör alaköl,
e' kë̀ dë' we̲s Skëköl a̲. 29 Se' dör Cristo
icha, e' ta̲ se' dör Abraham aleripa chö́k.
Ñies ì u̲k Skëköl kablë' Abraham a̲ e' wà
döraë se' ulà a̲.

Se' kë̀ ku̲'ia̲ Moisés ttè dalöiëno e' diki̲a̲

4 1–2 Ye' tö ikleeke a' a̲ ttè i' wa: Ichö̀sö
tö pë' eköl dör inuköl blu' tai̲ë e'
blënewa̲. Ie' íyi ko̲s méa̲titö ilà ulà a̲.
Erë ie' alà ià̲ tsirlala, kë̀ a̲ ikaneo̲nuk. E'
kue̲ki̲ o̲'ka tso'ne ie' kkö'nuk, ie' wëttsu̲k.
Ie' ka̲wöta̲ ie'pa ttè iu̲tök dö̀ mik we̲kkë
iyë́ tö iké̲wö me'a̲t ekkë. Erë́ ie' dör iyë́
blënewa̲ e' dalì ko̲s e' wák, erë ka̲m
iké̲wö dö̀ e' yöki̲ ie' dör we̲s s'klöulewa̲
kanè mésoie tso' iu a̲ es. Erë mik iyë́
blënewa̲ e' tö iké̲wö me'a̲t e' deka̲, eta̲ iyë́
dalì ko̲s döraë iulà a̲. 3 E' sù̲ sa' judiowak
bak we̲s alala ñe' es. Ka̲m Skëköl tö ilà
patkö̀ e' yöki̲ sa' bakia̲ klöulewa̲ ttè ëse
tso' ká̲ i' a̲ ese diki̲a̲ idalöiök. 4 Erë mik
ka̲wö bikeitsitö e' de, eta̲ ie' tö ilà patké
ká̲ i' ki̲, e' ku̲ne' s'ditsöie se̲ne' Moisés
ttè dalöiëno e' diki̲a̲. 5 Ilà debitu̲ sa' bak
klöulewa̲ ttè e' ulà a̲, e'pa yöktsa̲ a̲s sa'
dö̀ Skëköl ala'rie. 6 A' e̲rblé Cristo mik, e'
kue̲ki̲ a' dör Skëköl ala'r ñies we̲s sa' es. E'
kue̲ki̲ ie' tö ilà Wiköl patké se̲nuk se' e̲r
a̲, e' wa se' kköchöke buaë Skëköl ska',
ie' wa se' tö icheke buaë Skëköl a̲: “¡A
yë́wöla!” 7 Es se' kë̀ ku̲'ia̲ we̲s s'klöulewa̲

kanè mésoie es. E' skéie se' detke Skëköl
ala'rie, e' kue̱ki̱ ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' dör se'
icha ñies.
8 Ke̱net ta̱ a' kë̀ e̱' batsöta̱' ie' mik, e'
ké̱wö ska' ta̱ a' bak klöulewa̱ skëkölpa
dalöiök a' bak esepa ulà a̱. Ñermata ie'pa
kë̀ dör Skëköl ichökle e'. 9 Erë i̱'ñe ta̱
a' bàtse̱ buaë Skëköl chö́k e' mik —
ö ichèmisö bua'ie tö ie' bàtse̱ buaë a'
mik— ¿we̱s i̱'ñe ta̱ a' e̱' maktsa̱ne ttè
ëse ko̱s e' a̱ne? Ttè ekkëpa kë̀ a̱ se'
tsa̱tkënuk. Ttè e' kë̀ dör ìie bua' se' a̱. Kë̀
se' se̱nukne ttè ese diki̱a̱. 10 Judiowak tö
idiwö tkö'we̱ke, isi'wö tkö'we̱ke, iké̱wö
tkö'we̱ke ñies iduéswö tkö'we̱ke. ¿Iö́k se'
tö e' wakanewe̱ke es? 11 Ye' sua̱ne dö'
kanè ko̱s wé̱yö a' shu̱a̱, e' weirwa ë́.

Ke̱net ta̱ Galacia wakpa tö Pablo kiéwa̱ buaë

12 A yamipa, ye' dör judiowak erë ye'
kë̀ se̱rku̱'i̱a̱ judiowak ttè diki̱a̱. ¿We̱s i̱'ñe
ta̱ a' e̱' tia̱kwa̱ ttè e' diki̱a̱? E' kë̀ wa̱r a' tö
es. Ye' kköchö̀ a' a̱ tö a' se̱nú we̱s ye' es.
Mik ye' bak a' ska' kuaë, eta̱ a' kë̀ wa̱ ì
sulu wamblëne ye' ta̱. 13 Mik ye' tö Jesús
tté buaë tsá̱ paka' a' a̱, eta̱ ye' kirirke tai̱ë,
e' kue̱ki̱ ye' e̱' tséa̱t a' ska'. 14 Ye' kirirke,
e' dör darërëë a' a̱, erë e' kue̱ki̱ a' kë̀ wa̱
ye' watënettsa̱. E' skéie a' tö ye' sué̱ buaë
we̱s Skëköl biyöchökwak suè̱ es. A' tö ye'
kiéwa̱ buaë we̱s Cristo Jesús kièwa̱ a' tö
es. 15 A' ttsë'ne buaë ye' ta̱ kuaë, ¿we̱s e'
de i̱'ñe ta̱? Ye' ichè tö a' wák wöbla mú
yërttsa̱ a' a̱ tkèwa̱ ye' icha skéie, e̱'ma a' tö
io̱' es. Es a' ki̱kéka̱yö. 16 Erë i̱'ñe ta̱ wësua
a' ye' suè̱ a' bolökie, ttè moki̱ chéyö a' a̱
e' ë̀ kue̱ki̱.
17 Pë' tso' a' wöbla'u̱k judiowak ttè wa,
e'pa tö iché tö ie'pa ki̱ a' kiar tai̱ë, erë e'
kë̀ dör e̱r bua' wa. Ie'pa ki̱ kiane tö a' tö
sa' watö̀ttsa̱ ta̱ es a' mi' ie'pa ë̀ ttè iu̱tök.
18 Ie'pa tö a' sa̱úpa, a' ki̱mú̱pa e̱r bua' wa
mik ye' tso' a' ta̱ ö ye' kë̀ ku̱' a' ta̱, e̱'ma
buaë idir ye' a̱. Erë ie'pa tso' a' wöbla'u̱k
ttè kë̀ dör moki̱ ese wa. E' kue̱ki̱ ye' yöki̱
isulune. 19 A ye' ala'r, ye' skà weirke tai̱ë
a' dalërmik we̱s alaköl alà ku̱rke weir es
dö̀ mik a' de se̱nuk we̱s Cristo se̱r es eta̱.
20 I' ta̱ ye' mú dö̀ a' ska' ttök bua'ie a' ta̱ a̱s
a' isa̱ù̱ tö a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ì wambleke
a' tö es, e' tö ye' tkiwé̱wa̱ suawé̱ tai̱ë.

Agar ena Sara, e' pakè

21 A' we̱lepa se̱nak judiowak ttè dik-
i̱a̱, erë ì tso' kitule Moisés yëkkuö ki̱, ¿e'
jche̱r a' wa̱? 22 E' tö ichè tö Abraham ala'r
böl. Eköl ku̱ne' alaköl kiè Agar, e' ta̱. E'
kiè Ismael. Agar dör Abraham alaköl kiè
Sara e' kanè méso to̱ulettsa̱ ese. Iëköl
ku̱ne Sara ta̱. E' kiè Isaac. Sara kë̀ dör
yi kanè méso. 23 Kanè méso ñe' alà ku̱ne'
we̱s se' ësepa ku̱r es. Erë Sara kë̀ dö-
ta̱' alàë, e' alà ku̱ne' mik idetke këkë-
palatke eta̱, we̱s Skëköl kablë' Abraham
a̱ es. 24–25 E' tö ilè kleeke se' a̱. Alakölpa
böl ñe' tö ttè mène böt e' wà chè. Agar
bak kanè méso e' tö ttè dalöiëno mène
Israel aleripa a̱ Sinaí ké̱bata a̱te̱ Arabia,
e' wà chè. E' wà dör tö Israel aleripa
e̱rblé ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie. E'
dör we̱s ie'pa tso' klöulewa̱ ttè e' dik-
i̱a̱ we̱s kanè méso tso' klöulewa̱ iwökir
ulà a̱ es. E' kue̱ki̱ wé̱pa ko̱s tso' klöule-
wa̱ ttè dalöiëno e' ulà a̱, esepa dör we̱s
Agar ala'r es. Ñies Sinaí ké̱bata, e' tö
Jerusalén tso' ká̱ i' ki̱ i̱'ñe ta̱ e' wà chè.
Ee̱ judiowak se̱rke. Ie'pa tso' klöulewa̱
Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱ we̱s kanè méso
es. 26 Erë Sara alà ku̱ne' e' tö ttè mène
Abraham a̱, e' wà chè. Se' kë̀ ku̱' klöule-
wa̱ Moisés ttè diki̱a̱, e' kue̱ki̱ se' dör we̱s
Sara alà es. Se' dör Jerusalén ët tso' ká̱
jaì a̱ e' wakpa. 27 E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè i' es:

A alaköl, be' kë̀ döta̱' alàë,
is alala ku̱r, e' ki̱ alakölpa weir, e' kë̀
ttsëule be' wa̱.
Erë be' döraë alàë tai̱ë
tkö̀ka̱ alaköl döta̱' alàë e' tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ be' ttsë'nú buaë.

Be' a̱nú tai̱ë ttsë'ne bua' wa.[‡‡]
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
[28] A yamipa, se' dör we̱s Isaac es. Isaac
ku̱ne' we̱s Skëköl kablë' Abraham a̱ es. Es
ñies se' e̱rblé Cristo mik, esepa de Skëköl
ala'rie we̱s ie' kablë' es. [29] Agar alà ku̱ne'
we̱s s'ditsö ku̱r es, erë Isaac ku̱ne' Skëköl
Wiköl batamik. E' ké̱wö ska' ta̱ Agar alà
tö Isaac we'ik tai̱ë. E' sù̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa
tso' klöulewa̱ Moisés ttè diki̱a̱, esepa tso'
se' dör Skëköl ala'r, esepa we'ikök. [30] Erë
Skëköl yëkkuö tö iché i' es: "Iye̋ íyi tso'
mè alaköl kȅ dör kanè méso, e' alà a̱, e' kȅ
ka̱wö ta̱' blatè alaköl dör kanè méso e' alà
a̱. E' kue̱ki̱ iyuőshkar alàë."[¶¶] [31] E' kue̱ki̱,
a yamipa, se' kȅ dör we̱s alaköl dör kanè
méso e' ala'r es. Se' dör we̱s alaköl kȅ dör
kanè méso, e' ala'r es.

Se' yënettsa̱ ttè dalöiëno diki̱a̱

5 Cristo tö se' yë'ttsa̱ Moisés ttè
dalöiëno e' yöki̱ a̱s se' kȅ ku̱'ia̱ klöule-
wa̱ ttè e' ulà a̱. E' kue̱ki̱ se' e̱' tkȍwa̱ darërë
e̱rblök Cristo ȅ mik. Kȅ se' e̱' tiu̱kwa̱ne ttè
dalöiëno diki̱a̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè mé-
soie es.
[2] A' tö ye' ttȍ ttső. Ye' dör Pablo. Ye'
wák tö ichè a' a̱ tö a' wëpa e̱' mettsa̱ itót-
tola kkuölit tök tsir we̱s judiowak wöblar
es e̱' tsa̱tkoie, e' ta̱ Cristo kȅ tö a' ki̱mepa
yës. [3] Ye' tö iskà chène wëpa ulitane e̱'
mettsa̱ itóttola kkuölit tök tsir, esepa a̱
tö ie'pa ka̱wöta̱ Moisés ttè dalöiëno e'
wà dalöiök se̱raa̱. [4] A' ulitane é̱na ttè
dalöiëno, e' iu̱tak a̱s a' dȍ yësyësë Skëköl
wöa̱, esepa ko̱s e̱' batséttsa̱ bánet Cristo
yöki̱. Es Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ Cristo
batamik, e' watéttsa̱ ie'pa tö se̱raa̱. [5] Erë
se' e̱rblöke Cristo mik, esepa wa̱ ijche̱r
Skëköl Wiköl wa tö ie' tö se' klö'we̱raë
we̱s pë' buaë yësyësë es, se' e̱rblé Cristo
mik, e' batamik. E' wà panekesö ttsë'ne
bua' wa. [6] Se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik,
e' ta̱ yi tottola kkuölit tëule tsir ö kȅ
itëule e' kȅ ska' Skëköl tkine. Se' e̱rblȍ
Cristo ȅ mik, e' tö se' ké ñì dalëritsök, e'
dör ibua'ie.
[7] Kuaë ta̱ a' mir buaë. ¿Yi tö a'
wöklö'wé̱ a̱s a' kȅ tö ttè moki̱ iu̱tȍ? [8] E'
kȅ dör Skëköl tö se' klöo̱'bak iwák a̱ e'.
[9] A' tai̱ë e'pa sulu'we̱rawa̱ ttè suluë elkela
ȅ tö we̱s pan wölöwo̱ka̱ elkela tö hari-
nachka ko̱s wölöwe̱keka̱ es. [10] Erë ye' e̱r-
blöke Skëkëpa Jesús mik tö a' kȅ mi'pa
ttè sulu e' itöki̱. Wé̱ tso' a' tsiriu̱k ttè ese
wa, e' we'ikera Skëköl tö. Kȅ ki̱ ie' tkine
tö yi idir.
[11] Erë a yamipa, ye' mú tso'ia̱ ipakök
tö wëpa ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tök tsir,
e̱'ma ¿ì kue̱ki̱ judiowak tö ye' we'ikekeia̱
tai̱ë? Ye' tö ttè e' pakőpaia̱, e̱'ma ie'pa
kȅ ulurku̱' ye' ki̱ mik ipakekeyö tö Cristo
köte̱wa̱ krus mik se' skéie eta̱. [12] Erë
wé̱pa tso' a' wökir a̱ ká̱ chöu̱kwa ttè ese
wa, ¡esepa mú e̱' biöttsa̱ie i' ta̱!

Ñì dalëritsè

[13] A yamipa, Skëköl tö se' klöo̱'bak a̱s
se' kȅ se̱ria̱ ttè dalöiëno diki̱a̱. Erë e'
kȅ dör ì sulu wambloie we̱s s'wák dër
sulu ki̱ ikiane es. E' skéie se' ñì ki̱mù,
ñì dalëritsè kue̱ki̱. [14] Moisés ttè dalöiëno
ko̱s e' wöiënewa̱ ttè etkȅ a̱, e' tö ichè: "A'
male̱pa dalëritső we̱s a' wákpa e̱' dalër
es."[§§] [15] A' e̱' kkö'nú. A' ñì sa̱u̱keia̱ suluë,
a' ñippökeia̱ tai̱ë we̱s iyiwak sulusi es, e'
ta̱ a' wákpa ȅ ñì e̱u̱rawa.

Se̱ne Wiköl Batse'r wa

[16] Es ye' tö a' a̱ ichè tö se' se̱nù Skëköl
Wiköl wa. Se' se̱rke es, e' ta̱ ì sulu kiane
s'wák dër sulu e' ki̱ wamblè, ese kȅ
wamblepasö. [17] Ȉ kiar s'wák dër sulu e' ki̱,
ese kȅ kiar Skëköl Wiköl ki̱. Ñies ì kiar

[‡‡]**4:27** Isaías 54.1,2
[¶¶]**4:30** Génesis 21.10
[§§]**5:14** Levítico 19.18

Skëköl Wiköl ki̱, ese kë̀ kiar s'wák dër
suluë e' ki̱. S'wák dër suluë ena Skëköl
Wiköl e'pa ñì wöklö'u̱ke, e' kue̱ki̱ ì kiar
se' ki̱ wè̱ ese kë̀ o̱r se' a̱. 18 Erë Skëköl
Wiköl tö se' wëttse̱ke, e' ta̱ se' kë̀ ku̱'ia̱
ttè dalöiëno diki̱a̱.
19 Wé̱pa tso' iwák dër sulu e' iu̱tök,
e' wërwa̱ wösha̱k. Esepa trër ena e̱'
ia'u̱ke se̱ne sulusi wa. Íyi sulu ese
skà kakuetéwa̱rakitö darërëë. 20 Ie'pa tö
íyi diököl dalöieke. Ie'pa dör alibchök-
wakpa. Ie'pa ñì sa̱ù̱ suluë, ñì wöñatkö̀
ñië, ñippö̀ tai̱ë, ukyër ñì ki̱. Ie'pa ulurka̱
bet. Ie'pa e̱' ttsö̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa
dör s'blabatsökwakpa. Wé̱pa e̱' batsöke
ie'pa mik, e'pa ë̀ ta̱ ie'pa se̱r buaë. 21 Ie'pa
kë̀ wöbatsö tö ì kiane ie'pa ki̱, ese tso'
s'male̱pa wa̱. Ie'pa e̱' ttöke blo' wa, e'
kue̱ki̱ ì sulu kí̱ wamblekerakitö tai̱ë. E' sù̱
íyi skà suluë wambleke ie'pa tö. Ye' tö a'
a̱ ichekene we̱s ye' tö iyë'bak es tö wé̱pa
se̱rke es, esepa kë̀ dö̀pa ì blúie Skëköl tso'
e' a̱.
22 Erë mik se' se̱rke Skëköl Wiköl wa,
eta̱ se' ñì da̱lëritsöke, se' ttsë'rke buaë,
se' se̱rke bë̀rë, ì ko̱s dalë'ttsekesö e̱r bua'
wa, se' ñì sa̱ù̱ e̱r bua' wa, se' e̱r buaë chö̀
s'male̱pa a̱, se' ttö̀ moki̱, 23 kë̀ se' e̱' ttsö̀ka̱
tai̱ë, se' e̱' kkö'nù buaë. Se' se̱rke es, e' ta̱
ttè dalöiëno ko̱s, e' kë̀ dalöse̱o̱newa̱ se'
wa̱. 24 Se' wák dër suluë, ñies ì ko̱s suluë
wamblak se' é̱na, ese ko̱s watéttsa̱ se' dör
Cristo Jesús icha e'pa tö. E' dör we̱s se' tö
ese ko̱s ttéwa̱ wötëulewa̱ krus mik es.
25 Se' se̱rke Skëköl Wiköl mik, e' kue̱ki̱
se' e̱' mù a̱s ie' tö se' wëttsù̱. 26 Kë̀ se'
e̱' ttsökka̱ tai̱ë, kë̀ se' ñì tsiriu̱k, kë̀ se'
ukyënuk ñì ki̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì ki̱muk

6 A yamipa, a' we̱le a̱nemine ì sulu
wamblè a̱, e' ta̱ a' se̱rke Wiköl Batse'r
wa, esepa ké ie' ki̱muk e̱r bua' wa a̱s ie'
e̱' kö̀ka̱ne. Erë a' e̱' kkö'nú dö' ì sulu tö a'
e̱rkiöwè̱ ta̱ a' a̱rmi ì sulu wamblè a̱ we̱s
ie' es. 2 A' we̱lepa ka̱wö tköke suluë, e' ta̱
a' ñì ki̱mú. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' se̱rke we̱s
Cristo ttè dalöiëno tö ichè es. 3 A' we̱le e̱'
bikeitsö̀ tö buaë idir imale̱pa tsa̱ta̱, ñer-
mata kë̀ dör ì, e' ta̱ ie̱' ki̱tö'u̱ke.
4–5 Is se' se̱r buaë ö suluë ese wërke se'
wöki̱ eköl eköl. E' kue̱ki̱ se' ulitane ké
e̱' sa̱u̱k tö is se' se̱r, e' wa se' e̱' kkö'nù.
Se' se̱rke buaë yësyësë, e' ta̱ se' ttsë'rdaë
buaë se' wák a̱. Erë kë̀ se' kàne e̱' kkö'nuk
we̱s s'male̱pa se̱rke es.
6 Ì buaë ko̱s tso' a' wa̱ ese kakmú wé̱pa
tö a' wöbla'we̱ke Skëköl ttè wa esepa a̱.
7 Kë̀ se' e̱' ki̱tö'u̱k tö se' a̱ Skëköl
wayörmi kë̀ nuí̱ ta̱'. Ì kuatkésö buaë
ö suluë, e' wà wöwe̱ranesö. 8 Ì sulu
kiane s'wák dër suluë e' ki̱ wamblè, ese
wamblésö, e' ta̱ e' wà dörane s'ki̱ ta̱ se'
weir michoë. Erë ì buaë kiane Skëköl
Wiköl ki̱ wè̱ ese wé̱sö, e' ta̱ e' wà dörane
s'ki̱ ta̱ se̱ne michoë döraë se' ulà a̱. 9 Ì
buaë we̱kesö ke̱kraë, kë̀ ilo'yeta̱', e' ta̱
aishkuö ta̱ mik iké̱wö de, eta̱ iské döraë
se' ulà a̱. E' kue̱ki̱ kë̀ se' shtrinuk ì buaë u̱k
ke̱kraë. 10 E' kue̱ki̱ mik se' a̱ ì buaë o̱rmi,
eta̱ iù̱sö sulitane a̱, bua'iewa̱ s'yamipa e̱r-
blöke Cristo mik, esepa a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 Ttè bata i' shtök ye' tso' ye' wák
ulà wa. A' isa̱ú̱ tö ikite̱ bërie, es a' wa̱
ijche̱rmi tö moki̱ ye' tso' ishtök. 12 Wé̱pa
tö a' keke a' wëpa tottola kkuölit tök
tsir, e'pa tö iwe̱ke es a̱s ie'pa a̱t buaë
judiowak male̱pa ta̱. Ie'pa tö ichö́pa tö
se' tsa̱tkërke, Cristo köte̱wa̱ krus mik se'
skéie, e' batamik, e̱'ma judiowak tö ie'pa
we'ikera sia̱rë. 13 Erë ie'pa wákpa tot-
tola kkuölit tëule, e'pa kë̀ tö Moisés ttè
dalöiëno e' iu̱tè se̱ra̱a̱. Ie'pa tö a' keke a'
tottola kkuölit tök tsir e̱' ttsoka̱ iwákpa a̱
tö ie'pa tö a' ké e̱' wakyuök we̱s judiowak
es. 14 Erë ye' i', e' kë̀ e̱' ttsö̀paka̱ ì ulitane
ki̱. Skëkëpa Jesucristo köte̱wa̱ krus mik,
e' ë̀ ki̱kekeka̱yö. E' batamik ì sulu ko̱s tso'
ká̱ i' a̱ ese dunewa̱bak ye' a̱, ñies ese a̱ ye'
dunewa̱bak. 15 S'tottola kkuölit tëule tsir

ö kȅ tëule, e' kȅ ki̱ Skëköl tkine. Ie' tö se'
e̱r mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ iWiköl wa, e' ȅ kiar ie'
ki̱. 16 Wé̱pa ko̱s se̱rke we̱s ttè i' tö ichè es,
a̱s esepa a̱ ie' tö se̱ne bȅrë mù ena isa̱ù̱ e̱r
sia̱rë wa. Esepa dör ie' ala'r chő́k, esepa
dör Israel aleripa chő́k ie' a̱.
17 Ye' weine ko̱s Jesús tté kue̱ki̱, e' tȍ
tso' ye' wa̱ ye' chkà ki̱. E' wa ye' tö iwà
kkacheke tö ye' dör ie' kanè méso moki̱.
E' kue̱ki̱ i'ta̱mi kȅ yi tö ye' tsiriwa̱ria̱ ttè
e' ki̱.
18 A yamipa, a̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r
buaë chȍ a' ulitane a̱. Es e' idir.

Yëkkuö kit Pablo tö Éfeso wakpa a̱

Efesios

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱ e' ta̱. Ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule yëkkuö Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso ena ipamik e'pa a̱. E' ké̱wö ska' ta̱ Éfeso dör ká̱ bua'ie ena ee̱ tai̱ë u tso' ì dalöieke ie'pa tö Skëköl skéie e' dalöioie. E' bua'ie dör ie'pa këköl eköl kiè Artemisa e' dalöioie (Hechos 19.23-31). Mik Pablo shka' Jesús tté buaë pakök, eta̱ ie' dë'mi Éfeso (Hechos 18.18-21). Erë ee̱ ie' se̱né bërbër ȅ ta̱ iminea̱. E' ukuöki̱ ta̱ iskà mineane ta̱ ise̱né ee̱ duas mañal Skëköl tté kkachök. E' tso' kitule Hechos 19 ki̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa kȅ wa̱ kabene ku̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱ Pablo kȅ wa̱ ì kite̱ tai̱ë e' ki̱. E' skéie ì buaë tsa̱ki̱ë o̱' Skëköl tö se' a̱, ie̱r buaë yë' sia̱ e' batamik, e' ki̱ ie' tö ikit kibiie. Ie' tö ichè tö e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ki̱koka̱ie. E' kit ie' tö yëkkuö i' ki̱.

Jesucristo wa Skëköl tö se' ulitane tsa̱tkë' Israel aleripa ena pë' ulitane, ñies e'pa e̱r bua'wé̱itö ñì ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye'
dör Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye'
tso' yëkkuö i' shtök s'batse'rpa e̱' tkëule-
wa̱ darërë Cristo Jesús mik se̱rke Éfeso,
e'pa a̱. 2 Skëköl dör S'ye̋ ena Skëkëpa Je-
sucristo a̱s e'pa e̱r buaë chȍ ena se̱ne bȅrë
mù a' a̱.

Skëköl tö se' tsa̱tké Jesucristo batamik

3 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo ye̋, e'
ki̱kökasö tai̱ë. Se' batsulewa̱ Cristo mik,
e' kue̱ki̱ Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ ì ko̱s
buaë tso' ie' wa̱ ká̱ jaì a̱ e' wa. 4 Ka̱m ie' tö
ká̱ i' yuȍ, e' yöki̱ se' shu̱kitbakitö a̱s se' dȍ
batse'r, kȅ ki̱ ì sulu ta̱' yës ie' wöa̱, se' bat-
sulewa̱ Cristo mik e' batamik. Ie' é̱na se'
dalër tai̱ë, 5 e' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsbak tö
se' tse̱ratköitö ila'rie Jesucristo batamik,
e' kiane ie' wák ki̱, ñies e' tö ie' ttsë'we̱ke
buaë. 6 Ie' tö iwé̱ es a̱s se' tö ie' ki̱kȍka̱
michoë ie' e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë shu̱te̱
e' kue̱ki̱. E' ko̱s wé̱ ie' tö ilà dalër tai̱ë
ie' é̱na, e' batamik. 7–8 Cristo köte̱wa̱ se'
skéie, ie' pe̋ tëne, e' wa se' yënettsa̱ se̱ne
sulu ulà a̱ ena se' nui̱ olo'yé Skëköl tö
se' ki̱. E' wa se' isué̱ tö ie' e̱r buaë ché
tai̱ë shu̱te̱ se' a̱. Ñies ie' tö e̱rbikè buaë
mé se' a̱ a̱s ì we̱ke ie' tö e' wà a̱r se' a̱.
9 Ì bikeitsbak ie' tö wè̱, e' wawé̱itö ì o̱'
Cristo tö e' batamik. Kuaë ta̱ iblë'wa̱itö
sulitane yöki̱, erë iwà kkachéitö se' a̱.
10 Ie' ibikeitsbak tö mik iké̱wö de, eta̱ ie'
tö Cristo tkeraka̱ íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱
ena ká̱ i' a̱ e' wökirie.

11 Ì ko̱s we̱ke Skëköl tö, e' we̱ke ie' tö
iwák e̱r wa we̱s ie' ki̱ ikiane es, we̱s ie' tö
ibikeitseke es. Es sa' dör judiowak e'pa
shu̱kitbak ie' tö a̱s sa' dȍ ie' ichaie, sa'
batsulewa̱ Cristo mik e' batamik we̱s ie'
tö ibikeitsbak es. 12 Ie' tö iwé̱ es a̱s sa'
e̱rblë' ke̱we Cristo mik e'pa tö ie' olo tai̱ë
e' ki̱kȍka̱. 13 Es a' ñies, mik a' tö s'tsa̱tkè
tté buaë moki̱ e' ttsé ta̱ a' e̱rblé imik, eta̱
a' bàtse̱wa̱ Cristo mik ena Wiköl Batse'r
muk ikablë' e' méitö a' a̱ iwà kkachoie tö
a' dör ie' icha. 14 Wiköl Batse'r tso' se' a̱,
e' dör iwà kkachoie tö ì ko̱s yë' Skëköl tö
tö imeke, se' dör ie' icha, e'pa a̱ aishkuö
ta̱, e' meraëitö se' a̱. E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r
tö ie' tö se' tsa̱tkeraë da'a̱. E' kue̱ki̱ ie' olo
ta̱' tai̱ë, e' ki̱kökasö.

Pablo tté Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

15 E' kue̱ki̱, mik ye' tö a' tté ttsé tö a' e̱r-
blöke moki̱ë Skëkëpa Jesús mik, ñies mik
ye' ittsé tö s'batse'r male̱pa ko̱s dalërit-
seke a' tö tai̱ë, 16 e'ta̱mi wëstela yë'miyö

Skëköl a̱ a' dalërmik ke̱kraë mik ye' ttöke
ie' ta̱ eta̱. 17 Ie' dör Skëkëpa Jesucristo e'
Këköl. Ie' dör S'yḗ olo ta̱' tai̱ë e'. Ie' a̱ ye'
tso'ie ikiök tö ie' tö a' ki̱mè iWiköl wa a̱s
ie' íyi wà a̱r buaë a' é̱na, ñies a̱s a' wa̱
ijche̱r bua'iewa̱ tö yi dör ie'. 18 Ie' tö se'
klöo̱' ikablë' se' a̱ e' wà panuk kröröë. E'
tso' ie' wa̱ mè se' dör ie' icha batse'rpa es-
epa a̱. Ye' tso'ie ie' a̱ ikiök tö a' e̱r ñi'ú̱itö
a̱s ko̱s kablè ñe' bua' dör ena olo dör e' wà
a̱r a' é̱na. 19 Ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱. Ì ko̱s o̱rmi ie' a̱. Idiché e' wa ie' tso'
se' e̱rblöke Cristo mik, e'pa ki̱muk. Ye'
tso'ie ikiök ie' a̱ tö a' e̱r ñi'ú̱itö a̱s e' ko̱s wà
a̱r bua'ie a' é̱na. Diché e' dör tai̱ë shu̱te̱,
20 e' wa Cristo köte̱wa̱, e' shke̱o̱'ka̱ne ie'
tö. Diché e' wa ie' tö Cristo tkéka̱ ká̱ jaì
a̱ iulà bua'kka íyi ulitane wökirie. 21 Ee̱
Cristo tkërka̱ diché ta̱' tai̱ë íyi wökir, íyi
wák, íyi këköl wa̱ diché ta̱', ese ko̱s tsa-
ta̱. Ie' tkëneka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör
ì ko̱s tso' i̱'ñe ta̱ ena aishkuö ta̱ e' tsa-
ta̱. 22 Skëköl tö ì ko̱s méwa̱ ie' klö̀ diki̱a̱.
Ñies ie' tö iméka̱ se' dör ie' icha e'pa ko̱s
wökirie. 23 Se' dör we̱s Cristo wák chkà
es, ta̱ ie' dör we̱s s'wökir es. Ie' tö se'
wëttse̱ke ì ko̱s kiane ie' ki̱ wè̱ ká̱ i' ki̱, e'
u̱k. Ie' tso' ká̱ wa'ñe, kë̀ ì a̱ ie' wöklönuk.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ se' tsa̱tkoie

2 Ka̱m a' e̱rblö̀ Cristo mik, e' yöki̱ a'
bak e̱' wamblök suluë, e' kue̱ki̱ a'
bak we̱s s'duulewa̱ es Skëköl a̱. 2 E' ké̱wö
ska' ta̱ a' bak se̱nuk suluë we̱s wé̱pa
kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa se̱r es. Wim-
blu sulusi dör ì sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ e'
wökir e' ttö̀ iu̱tök a' bak. Ie' tso' Skëköl
ttè dalöse̱u̱kwa̱ wakpa esepa wörieikök.
3 Se' ko̱s bak se̱nuk we̱s ie'pa es. Ì sulu ko̱s
kiane s'wák dër suluë e' ki̱ wamblè, ese
wamblök se' bak. Se' e̱rbikè sulu, e' è̀ wà
wamblök se' bak s'wák ttsë'wo̱ie buaë.
Se' bak wömeulettsa̱ weinuk Skëköl ulà
a̱ we̱s pë' male̱pa es. 4–5 Se' bak duulewa̱
se' nui̱ ki̱, erë Skëköl tö se' suè̱ e̱r sia̱rë wa
tai̱ë. Ie' tö se' dalëritsé tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö
se̱ne michoë mé se' a̱. E' dör we̱s ie' tö se'
shke̱'wé̱ka̱ne Cristo ta̱ es. Ie' e̱r buaë ché
se' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ se' tsa̱tkëne. 6 Se' bat-
sulewa̱ Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱ e' dör
we̱s Skëköl tö se' shke̱'wé̱ka̱ne Cristo ta̱
ñita̱ es. Ñies ie' tö se' tkéka̱ Cristo ta̱ ñita̱
ká̱ jaì a̱. 7 E' ko̱s wé̱ ie' tö es iwà kkachoie
aishkuö ta̱ tö ko̱s ie' e̱r buaë ché se' a̱ ì wé̱
Cristo Jesús tö se' dalërmik e' batamik. E'
dör tai̱ë shu̱te̱ kë̀ wöet ta̱' ekkë. 8–9 Skëköl
e̱r buaë ché a' a̱, e' batamik a' tsa̱tkëne,
a' e̱rblöke Jesucristo mik e' kue̱ki̱. E' kë̀
dör ì buaë wé̱ a' tö ie' wörki̱ ese skéie.
Ie' tö a' a̱ imé ḗme we̱s íyi kakmè es. Ie'
tö iwé̱ es a̱s kë̀ yi e̱' ttsö̀ka̱ tö ie̱' tsa̱tkée
ì buaë wé̱itö ese batamik. 10 Ie' tö se' e̱r
mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ se' batsulewa̱ Cristo Jesús
mik e' batamik. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' tö ì
buaë ko̱s ese u̱. E' ko̱s bikeitsbakitö a̱s se'
se̱r we̱s ie' ki̱ ikiane es.

Judiowak ena wé̱pa kë̀ dör es, esepa de we̱s wák eköl è̀ es Cristo batamik

11 A' wé̱pa kë̀ dör judiowak, kë̀ a' é̱na
ichökwa tö we̱s a' bak ka̱m a' e̱rblö̀ Cristo
mik e' yöki̱. Judiowak wëpa ko̱s esepa
tottola kkuölit tëule tsir iwà kkachoie
tö ie'pa dör Skëköl icha. Pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa kiè ie'pa tö tottola kkuölit
kë̀ tëule ese wakpa. Es ie'pa tö a' cheke
suluë. Ie'pa a̱ a' dör ñá. 12 A' é̱na ia̱nú tö a'
bak e̱' butsulettsa̱ bánet Cristo yöki̱. A' kë̀
bak Israel aleripa shu̱a̱. Ì u̱k Skëköl kablë'
ie'pa a̱ ena ttè mène ie'pa a̱ tsa̱ki̱ë e' shu̱a̱
a' kë̀ bak. A' bak se̱nuk ká̱ i' a̱ Skëköl chó̱k
kë̀ ta̱', kë̀ a̱ ì paneta̱'. 13 Erë i̱'ñe ta̱ a' bat-
sulewa̱ Jesucristo mik. E' kue̱ki̱ a' dewa̱
Skëköl ska' buaë, Cristo Jesús köte̱wa̱ a'
skéie, ie' pḗ tëne a' tsa̱tkoie, e' batamik.
14 Cristo tö judiowak ena pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. Se' bak
ñì bolökpaie, erë Cristo tö se' e̱r bua'wé̱
ñì ki̱. Ie' tö se' wöiéwa̱ ká̱ etkë̀ wakpaie.
Ì tö se' wé̱ ñì bolökpaie ese shu̱lé ie' tö
iköte̱wa̱ krus mik se' skéie e' wa. 15 Ttè
me'a̱tbak Skëköl tö judiowak a̱ dalöiëno,

e' tö se' me'ka̱ ñì bolökpaie. Erë Cristo köte̱wa̱ se' skéie e' kue̱ki̱ ttè e' ko̱s kȅ diché ta̱'ia̱. Skëköl tö iwé̱ es a̱s sa' dör judiowak ena a' kȅ dör judiowak, e'pa dȍ ñì yamipaie batsulewa̱ Cristo mik we̱s wák eköl ȅ es. Es ie' tö se' e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. 16 Ì tö se' wé̱ ñì bolökpaie, ese shu̱lé Cristo tö. Ie' köte̱wa̱ krus mik se' skéie, e' wa ie' tö Skëköl e̱r bua'wé̱ judiowak ki̱ ena pë' kȅ dör judiowak esepa ki̱. Es se' de we̱s wák eköl ȅ es Skëköl a̱. 17 Se̱ne bȅrë Skëköl ta̱, e' tté buaë pakök Cristo de, pë' kȅ dör judiowak e̱' butsulettsa̱ bánet Skëköl yöki̱, esepa a̱, ñies judiowak kȅ e̱' butsulettsa̱ bánet esepa a̱. 18 Cristo batamik se' ko̱s döwa̱mi buaë S'ye̋ ska', iWiköl dör eköl ȅ, e' wa. 19 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' kȅ dör we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. A' de s'batse'rpa kí̱ie. Ñies a' de Skëköl ala'rie. 20 Se' dör we̱s u es. Jesús ttekölpa tsá̱ ena Skëköl ttekölpa, e'pa dör we̱s u kukulëwö es. Jesucristo wák dör we̱s u chkí es. 21 Cristo dör u wöklö'u̱kwak. Se' ko̱s dör u e' yese alè. Cristo batamik u e' yörmir dȍ ide u etkue batse'r Skëkëpa a̱ ekkë. 22 Se' batsulewa̱ Cristo mik, ñies se' batsulewa̱ ñì mik, es se' ko̱s dȍ we̱s Skëköl wé es, e' a̱ Skëköl se̱rke iWiköl wa.

Pablo klöne Cristo tté pakök pë' kȅ dör judiowak esepa a̱

3 Ye' wák tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱ a' kȅ dör judiowak esepa ki̱moie. Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' a̱ ye' tso' ikiök a' ki̱. 2 Ye' wa̱ ijche̱r tö a' wa̱ ittsëule tö Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö kanè i' me' ye' a̱ Jesús tté pakök a' kȅ dör judiowak esepa a̱. 3 Ibikeitsbak Skëköl tö wè̱, e' blë'wa̱itö erë iwà kkayë'itö ye' a̱. E' wà shtétke ye' tö a' a̱ yëkkuö i' ki̱ böt mañat. 4 Yëkkuö i' sué̱ a' tö, eta̱ a' é̱na iwà a̱rmi tö Cristo tté blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë, e' wà a̱ne ye' é̱na buaë. 5 Ibikeitsbak Skëköl tö wè̱ Cristo batamik, e' blëulewa̱ kuaë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' tö iwà kkaché iWiköl wa sa' dör Cristo ttekölpa tsá̱ e'pa a̱, ñies Skëköl ttekölpa batse'r e'pa a̱. 6 Ttè e' blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë, e' wà dör i' es: A' kȅ dör judiowak, esepa kieke Skëköl tö Jesús tté buaë e' wa a̱s ì ko̱s tso' ie' wa̱ mè sa' a̱, e' mùitö a' a̱ ñies, a̱s a' döñak sa' ta̱ ñita̱ we̱s wák eköl ȅ es, a̱s ì ko̱s muk Skëköl kablë' sa' a̱ e' dȍ a' ulà a̱ ñies, a' batsulewa̱ Cristo Jesús mik e' kue̱ki̱. 7 Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' diché wa ie' tö ye' me'ka̱ ttè buaë ñe' wakanéu̱k.

8 S'batse'rpa ko̱s, e' sulula ye' dör. Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, ie' tö ye' shu̱shté Cristo tté buaë e' pakök pë' kȅ dör judiowak esepa a̱. Ì tso' Skëköl wa̱ ie'pa a̱ Cristo batamik, e' dör buaë shu̱te̱, kȅ se' a̱ iwà bikeitsu̱k ekkë. 9 Ñies ì bikeitsbak Skëköl tö wè̱ Cristo wa, e' wà pakök sulitane a̱ ie' tö ye' patké. Ttè e' bak blëulewa̱ ká̱ ia̱ia̱ë, ie' dör íyi ulitane yuökwak e' wa̱. 10 Ie' kȅ wa̱ ikkayëne yi a̱ ká̱ ia̱ia̱ë ta̱, ie' tso' se' dör Skëkëpa Jesús icha e'pa panuk e' kue̱ki̱. Se' wa ie' tö iwà kkaché i̱'ñe ta̱ íyi wökir ena íyi wák tso' kȅ wërta̱'wa̱ ese ko̱s a̱ a̱s ie'pa é̱na ia̱r tö ie' siwa̱' dör i̱ski̱ë tsa̱ki̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. 11 E' ko̱s wé̱ ie' tö Cristo Jesús dör Skëkëpa e' wa, we̱s ie' tö iwà yöbië e' bikeitsbak es. 12 Se' batsulewa̱ Cristo mik, se' e̱rblöke ie' mik, e' kue̱ki̱ se' dömiwa̱ buaë ttök ie' ta̱ kȅ suarta̱', kȅ wöklör ì a̱. 13 Ye' weirke ko̱s a' dalërmik, e' wa a' ké e̱' ttsökka̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kȅ a' e̱' sia̱u̱kwa̱.

Pablo tténe Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

14 Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ S'ye̋ wörki̱ ttök ie' ta̱. 15 Ì ko̱s dör ttsë'ka ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱, e' tso' ie' ȅ batamik. 16 Ie' olo ta̱' tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ ye' tö ikieke tö ie' tö a' e̱r diché iȍ iWiköl wa. 17 Ñies ye' tö ikieke ie' a̱ tö Cristo mú se̱r a' e̱r a̱, a' e̱rblöke ie' mik e' kue̱ki̱. Ye' tö ie' a̱ ikieke tö a' e̱' tkȍwa̱ darërëë ñì dalëritsök ñies Skëköl

dalëritsök. 18 Ye' tö ikieke ie' a̱ es a̱s a'
ena s'batse'r male̱pa, e'pa ko̱s é̱na iwà a̱r
tö ko̱s Cristo é̱na se' dalër, e' dör tai̱ë,
shoë, batsì̱ë, ka̱kke̱ë, i̱ski̱ë, kȅ e̱nukwa.
19 Ye' ki̱ ikiane tö a' é̱na iwà a̱nù buaë tö
ko̱s Cristo é̱na se' dalër, e' tkȍka̱ ko̱s se'
ka̱bikeitsȍ e' tsa̱ta̱. Es ye' ki̱ ikiane a̱s a'
se̱r buaë yësyësë, ka̱bikeitsȍ buaë moki̱ë
we̱s Skëköl wák es.
20 Skëköl diché ta̱' tai̱ë, e' tso'
iwakanéu̱k se' e̱r a̱. Ie' tö ì buaë wè̱mi se'
a̱, ì ko̱s kiekesö ena ì ko̱s bikeitsekesö e'
tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' ki̱köka̱sö. 21 A̱s Skëköl
ki̱kȍka̱ se' dör Skëkëpa Jesús icha e'pa
tö. Ñies iki̱köka̱sö Cristo Jesús kue̱ki̱
ke̱kraë. Es e' idir.

Se' dör we̱s ñì yamipa es Wiköl Batse'r wa

4 Ye' tso' wötëulewa̱ Skëkëpa Jesús ttè
kue̱ki̱. Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë
Cristo batamik, e' kue̱ki̱ ye' kköchȍ a' a̱
tö a' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëköl tö a'
klöo̱'bak se̱nuk es. 2 A' e̱' wöőwa bȅrë, a'
se̱nú buaë ñita̱ kȅ kësik wa. A' ñì dalërit-
ső, ñies a' ñì dalë'ttső e̱r bua' wa. 3 A'
ko̱s dör we̱s ñì yamipa es Skëköl Wiköl
wa. A' e̱' chő darërë a̱s a' kȅ ñì blabat-
sȍlor ñì yöki̱. A' se̱nú bȅrë ñita̱. 4 Se' ko̱s
dör we̱s wák eköl ȅ es. Skëköl Wiköl
tso' se' ta̱ e' dör eköl ȅ. Skëköl tö se'
ko̱s klöo̱' a̱s se' se̱r michoë ie' ta̱, e' wà
paneke se' ko̱s tö ñita̱ ttsë'ne buaë wa.
5 Se' Këköl dör eköl ȅ, ttè mik se' e̱rblöke
e' dör etkȅ. S'wöskuè etkȅ a̱ se' ulitane
wösune. 6 Skëköl dör eköl ȅ, e' dör se' uli-
tane ye̋. Ie' dör se' ulitane wökir. Ie' tso'
iwakanéu̱k se' ulitane wa, ñies ie' tso' se'
ulitane ta̱.
7 Se' ko̱s dör we̱s wák eköl ȅ es, erë
Cristo tö imé se' a̱ eköl eköl kanebloie
ie' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es. 8 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè:

“Mik ie' e̱' aléka̱ ibolökpa ki̱
eta̱ ie' míka̱ne ká̱ jaì a̱.
Ibolökpa klö'wé̱wa̱itö tai̱ë, e'pa mítse̱r
iwa̱ e̱' ta̱,
ñies ì buaë méitö iwakpa a̱.”*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
9 Wé̱ ichéitö tö “ie' míka̱ne ká̱kke̱”, eta̱
¿i̱ma e' wà dör? E' wà dör tö ie' dë'rö
ke̱we ká̱ dià ka̱ska'. 10 E' wà kiane chè tö
ie' dë'rö ká̱ dià ka̱ska', e' ȅ mine'ka̱ne ká̱
jaì a̱ íyi ulitane tsa̱ta̱ ká̱ ko̱s wà ioie ie'
olo tai̱ë e' wa.
11 Cristo tö diché mé se' a̱ eköl eköl
kanebloie ie' a̱. Se' we̱lepa shu̱shté ie'
tö kaneblök ie' a̱ ittekölpa tsá̱ie. Se'
we̱lepa skà shu̱shté ie' tö Skëköl tteköl-
paie. Se' we̱lepa skà shu̱shté ie' tö
ittè buaë pakökwakpaie. Se' we̱lepa skà
shu̱shté ie' tö ittè klö'u̱kwakpa wökirpaie
ena s'wöbla'u̱kwakpaie ittè wa. 12 Esepa
kanè dör s'batse'r male̱pa ko̱s wöbla'u̱k
kaneblök buaë ie' a̱ ena ñì ki̱muk buaë.
Se' se̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' ta̱ se'
ko̱s dör we̱s Cristo chkà es, e'pa e̱r
diché kí̱ iërdaë Cristo tté a̱. 13 Es se' ko̱s
döraë e̱rblök ñikkëë Jesús dör Skëköl
Alà, e' mik. Ñies se' ko̱s wa̱ ijche̱rdaë
ñikkëë se' e̱r a̱ tö we̱s ie' dör. Se' döraë
we̱s wëm kibineo̱ne es. Se' se̱rdaë buaë
yësyësë we̱s Cristo es. 14 Es se' kȅ dö-
paia̱ we̱s alala es ki̱tër tottola ttè uli-
tane wa. Esepa dör we̱s dichàwö ppé si-
wa̱' tö es. S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa,
e'pa e̱rbikȍ tai̱ë, ie'pa tö ttè pa̱'a̱li̱ yuémi
s'ki̱tö'wo̱ie. Mik se' kibine Cristo ttè a̱,
eta̱ esepa kȅ ki̱töo̱nukia̱ yi a̱. 15 Kȅ se'
e̱' muktsa̱ ki̱tö'wè̱ ka̱che tté wa. E' skéie
ttè moki̱, ese chekesö ñì a̱ se' ñì dalërit-
sȍ e' kue̱ki̱. Se' tö iwé̱ es, eta̱ se' diché
iërke buaë Cristo dör s'wökir, e' ttè ko̱s a̱.
16 Cristo batamik se' ko̱s dör we̱s s'chkà
es. S'chkà a̱ s'dichéwö tso', s'kicha tso'
ena s'yese skà tso' tsa̱ki̱ë, e' ko̱s tso' iëule-
wa̱ buaë ñikkëë, kaneblöke buaë ñikkëë

*4:8 Salmo 68.18

ñita̱. Es se' dör tai̱ë, e'pa kaneblöke Cristo
a̱ eköl eköl kanè dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë
Cristo batamik se' dör we̱s chkà etkë̀ es,
iëulewa̱ buaë ñita̱, kaneblöke buaë ñita̱.
Es se' mir buaë, ñì kí̱ diché iöke buaë
ñikkëë ñì dalër wa.

Kë̀ se' se̱nukia̱ we̱s pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè es

17 Skëkëpa Jesucristo ttö̀ wa ye' tö a' a̱
ichè tö kë̀ se' se̱ria̱ we̱s pë' kë̀ tö Skëköl
dalöiè se̱r es. Ì ko̱s bikeitseke ie'pa tö, e'
wà kë̀ dör ìie bua'. 18 Ie'pa e̱rbikè ttse-
newa̱tke. Skëköl ttè moki̱, e' wà kë̀ a̱ne
ie'pa é̱na yës. Ie'pa e̱r darërëë, e' kue̱ki̱
se̱ne moki̱ meke Skëköl tö se' a̱, e' kë̀ dë'
ie'pa ulà a̱. 19 Ie'pa e̱r burinewa̱. Ie'pa e̱'
mettsa̱ ì sulu kukuétökwa̱ darërëë. Ie'pa
e̱' ia'u̱ke se̱ne sulusi wa, kë̀ e̱' wöklö'u̱ta̱'
yës.
20 Erë Cristo ttè kë̀ wa se' wöblane
se̱nuk es. 21 Moki̱ a' tö ie' ttè ttsé, a' e̱' yué
ie' ttè moki̱ wa. 22 E' kue̱ki̱ se' bak se̱nuk
suluë, ese ko̱s olo'yö̀sö. Ñies se' wák dër
suluë, e' olo'yö̀sö. E' tö se' ki̱tö'we̱ke ì sulu
wamblök. Se' tö iu̱té es, e' ta̱ se' e̱r su-
lurdawa̱. 23 Erë se' e̱rbikö̀ne kua̱'ki̱ buaë
yësyësë. 24 Skëköl tö se' wák dër suluë,
e' mane'wé̱ttsa̱ pa̱'a̱li̱ we̱s ie' wák es, e'
kue̱ki̱ se' se̱nù yësyësë ena batse'r we̱s ttè
moki̱ tö ichè es.
25 E' kue̱ki̱ a' kë̀ ka̱chökia̱ ñì ki̱. Se' ko̱s
dör we̱s wák eköl ë̀ es, e' kue̱ki̱ ì cheke a'
tö ñì a̱, e' chő ttè moki̱ wa.
26 A' ulune, e' ta̱ kë̀ iwà wamblar. A'
e̱r buanúne ka̱m ka̱tuirwa̱ e' yöki̱. 27 Kë̀
ka̱wö mar bë́ a̱ a̱s ie' tö a' kö̀ ì sulu
wamblök.
28 Yi bak akblök, e' kë̀ akblökia̱. E'
skéie ese kaneblő iwák ulà wa a̱s iulà a̱
iwà dö̀ ta̱ ikakmèitö s'sia̱rëpa a̱.
29 Ttè sulusi kë̀ charia̱. E' skéie a' tö ttè
buaë ese ë̀ chő s'male̱pa kukua a̱s ie'pa
kí̱ e̱r tö̀wa̱ Skëköl mik darërëë. Es a' tö
ie'pa ki̱mèmi buaë mik ie'pa ki̱ ikiane
eta̱. 30 Skëköl tö iWiköl me' se' a̱ iwà kka-
choie tö se' dör ie' icha. Es se' wa̱ ijche̱r
moki̱ tö Skëköl tö se' bleraë buaë dö̀ mik
se' tsa̱tkërdattsa̱ aishkuö ta̱, e' ké̱wö ska'
ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀ ì sulu wamblaria̱ a̱s Wiköl
Batse'r kë̀ e̱riar. 31 Kë̀ a' kësik blökia̱ ñì
ki̱. Kë̀ a' ñì sa̱u̱kia̱ suluë. Kë̀ a' ulunukia̱ ñì
ki̱. Kë̀ a' wöñanukia̱ ñì ki̱. Kë̀ a' ñì chökia̱
suluë. Ese ko̱s olo'yő. 32 E' skéie ì buaë
ë̀ ú̱ ñì a̱. A' ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ì sulu
wambleke a' tö ñì ki̱, ese nuí̱ olo'yő ñì
ki̱ we̱s a' nuì̱ olo'yé Skëköl tö a' ki̱ Cristo
batamik es.
5 A' dör Skëköl ala'r dalër tai̱ë ie' é̱na,
e' kue̱ki̱ a' se̱nú buaë yësyësë we̱s ie'
se̱r es. 2 A' ñì dalëritső ke̱kraë we̱s Cristo
tö se' dalëritsé es. Ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se'
skéie. E' wër buaë Skëköl wa we̱s íyi
mekesö ie' a̱ ala'r buaë masmas es. 3 A'
se̱nú we̱s s'batse'rpa ké se̱nuk es. Kë̀ a'
kàne trënuk. Kë̀ a' kàne e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne
sulusi wa. Kë̀ a' kàne íyi kkechök. Íyi
ese yöki̱ a' e̱' kkö'nú bua'iewa̱ a̱s kë̀ yi
tö a' kkatö̀ iki̱. 4 Ttè sulusi ko̱s, ttè kë̀
wà ta̱' ko̱s, ttè tsuleie ku̱lu̱ie ko̱s, ese kë̀
char. E' skéie Skëköl ë̀ ki̱kőka̱. 5 A' wa̱
ijche̱nú buaë tö wé̱pa trërke ena wé̱pa
tö íyi sulusi wambleke, ñies wé̱pa tö íyi
kkecheke (e' dör we̱s íyi diököl dalöiè
skëkölie es), esepa ko̱s kë̀ dö̀pa ì blúie
Cristo ena Skëköl e'pa tso' e' a̱.

Se̱ne buaë yësyësë

6 Íyi sulu ekkë ko̱s kue̱ki̱ wé̱pa tö
Skëköl ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa ki̱ Skëköl
kësik a̱rdaë. E' kue̱ki̱ kë̀ a' e̱' muktsa̱
yi a̱ ki̱tö'wè̱ ttè kë̀ wà ta̱' ese wa. 7 Kë̀
a' e̱' tiu̱k ie'pa esepa ta̱, a' e̱' skő ie'pa
yöki̱ bánet. 8 A' bak se̱nuk suluë, e' dör
we̱s a' bak se̱nuk ká̱ ttsettseë a̱ es. Erë
i̱'ñe ta̱ a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa Jesús
mik, e' dör we̱s a' se̱rke ká̱ ñí a̱ es.
E' kue̱ki̱ a' se̱nú we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es.
9 S'se̱rke we̱s ká̱ ñí a̱ es, esepa e̱r buaë,
se̱r yësyësë ena ttö̀ moki̱ë. 10 A' e̱' chő
e̱' wöbla'u̱k ì wër buaë Skëkëpa wa ese
wa. 11–12 Ì sulu wambleke wé̱pa se̱r we̱s

ká̱ ttsettseë a̱ es, esepa tö, ese kë̀ dör
ìie bua'. Ì sulu wambleke ie'pa tö akirie,
ese pakè tö s'jaëwè̱ ekkë. E' kue̱ki̱ kë̀
ì sulu wamblaria̱ yës we̱s ie'pa es. E'
skéie ì buaë kí̱ ú̱ ke̱kraë. E' tö ie'pa a̱
ikkachèmi tö ì wambleke ie'pa tö e' dör
suluë. 13–14 Erë ká̱ ñiwe tö íyi ulitane
kkachèwa̱ buaë mía̱ ñiweie. E' kue̱ki̱ mik
ì sulu wambleke ie'pa tö e' kkachésö ie'pa
a̱, e' ta̱ ie'pa we̱lepa é̱na ia̱rmi tö e' dör su-
luë ta̱ ie̱r mane'u̱mi ta̱ imía̱ se̱r buaë we̱s
ká̱ ñiwe wakpa es. E' kue̱ki̱ ttè tö ichè i'
es:
“A' dör we̱s s'kapötkëte̱r es, esepa ti̱'nú,
a' dör we̱s s'duulewa̱ es, esepa
shke̱núka̱ne,
eta̱ Cristo tö a' e̱r ñi'we̱raë.”
15 E' kue̱ki̱ a' se̱r kkö'nú a' tö. Kë̀ a'
se̱nukia̱ we̱s wé̱pa kë̀ e̱r ta̱' esepa se̱r es.
E' skéie a' se̱nú yësyësë. 16 Ta̱ië pë' tö íyi
sulu wambleke i̱'ñe ta̱, e' kue̱ki̱ ì buaë
o̱rmi se' a̱, e' ta̱ iù̱sö ko̱s se' a̱ io̱rmi ekkë.
17 Kë̀ a' se̱nuk we̱s kë̀ se' e̱rbiköta̱' buaë
es. Erë ì kiane Skëkëpa Jesús ki̱ tö se' tö
iwè̱, ese wà a̱nú a' é̱na. 18 Kë̀ a' e̱' ttökka̱ia̱
blo' wa yës. E' tö s'sulu'we̱kewa̱ da'a̱. E'
skéie a' se̱nú buaë yësyësë ke̱kraë Wiköl
Batse'r diché wa. 19 Mik a' ñì dapa'u̱ke,
eta̱ a' ttsö́ ñita̱ Salmo wa ena Skëköl ttsé
wa, ñies ttsé meke iWiköl tö a' a̱ ese wa.
A' ttsö́ Skëköl a̱ iki̱koka̱ie a' e̱r ko̱s wa.
20 Wëstela chö́ ke̱kraë Skëköl dör S'yë́ e'
a̱ Skëkëpa Jesucristo ttö̀ wa.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

21 Cristo dalöieke a' tö, e' kue̱ki̱ a' ñì
dalöiö́. 22 Alakölpa ké iwëpa dalöiök we̱s
ie'pa tö Skëkëpa dalöieke es. 23 Alaköl
wëm dör ie' wökir we̱s Cristo dör ie'
ichapa wökir es. Ie' dör ie'pa tsa̱tkök-
wak. Ie'pa dör we̱s ie' chkà es. 24 E' kue̱ki̱
alakölpa ké iwëpa dalöiök ì ko̱s a̱ we̱s
wé̱pa dör Cristo icha esepa tö ie' dalöieke
es.
25 A wëpa, a' alakölpa dalëritsö́ we̱s
Cristo tö se' dör ie' icha esepa dalërit-
seke es. Ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se' skéie.
26 Ie' tö iwé̱ es se' batse'wo̱ie. Ie' tö se'
paiklé ittè wa a̱s se' dö̀ maneneë Skëköl
wöa̱. E' wà sue̱kesö mik se' wösune eta̱.
27 Ie' tö iwé̱ es a̱s se' dö̀ ie' wák wörki̱
batse'r, kë̀ ki̱ ì sulu ta̱' yës, olo ta̱' ta̱ië
we̱s alaköl ulabatsöketke es, ese paiëule
buaë, kë̀ iauleka̱, idatsi' kë̀ wöklio̱uleka̱.
28–30 Es ñies wëpa ké ilakölpa dalëritsök
we̱s ie'pa e̱' dalëritsö̀ es. Kë̀ yi e̱' sa̱u̱ta̱' su-
luë. E' skéie se' e̱' kkö'nù buaë, e̱' tiö̀ buaë.
E' kue̱ki̱ wëm tö ilaköl dalëritseke, e' wa
ie' wák e̱' dalëritsö̀. Es ñies se' dör Cristo
icha, e'pa dör we̱s ie' chkà es, e' kue̱ki̱ ie'
tö se' kkö'neke buaë. 31 Itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ i' es: “Wëm kë̀ se̱rpaia̱ iyë́
ena imì e'pa dapömik, e' skéie ise̱rdawa̱
ilaköl ta̱. Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa
mía̱ we̱s wák eköl ë̀ es.”† 32 Ttè e' dör
ta̱ië i̱ski̱ë, kë̀ se' é̱na iwà a̱r bet. Erë ye' a̱
ta̱, ttè e' tso' Cristo ena se' dör ie' ichapa
e'pa chök. 33 Erë ñies ttè e' tso' se' a̱ ichök
tö wëpa ko̱s ké ilakölpa dalëritsök we̱s
iwákpa e̱' dalëritsö̀ es. Ñies alakölpa ko̱s
ké iwëpa dalöiök.
6 A ala'rla, a' yë́ ena a' mì, e'pa
ttö̀ dalöiö́ Skëkëpa Jesús dalërmik,
e' dör buaë yësyësë e' kue̱ki̱. 2–3 Ttè
dalöiëno me'a̱tbak Skëköl tö e' et tö ichè:
“A' yë́ ena a' mì e'pa dalöiö́. A' tö iwé̱ es,
e' ta̱ a' ka̱wö tköraë buaë ena a' se̱rdaë ká̱
ta̱ië ká̱ i' ki̱.”‡ Ttè e' dör ttè dalöiëno tsá̱
kablé se' a̱ ilè u̱k iiu̱tè skéie e'.
4 A' dör ala'rla yë́wöpa ena imiwöpa,
kë̀ a' tö a' ala'r uluu̱kka̱. E' skéie ie'pa
tala'ú̱ buaë, ie'pa shu̱lö́ e̱r bua' wa. Ñies
ie'pa wöbla'ú̱ Skëkëpa Jesús ttè wa.
5 A' klöulewa̱ kanè mésoie, a' wökirpa
tso' ká̱ i' ki̱, e'pa ttö̀ iu̱tö́ e̱r moki̱ wa. Ie'pa

†**5:31** Génesis 2.24
‡**6:2-3** Deuteronomio 5.16

dalöiö́ suane wa painè wa. A' kaneblö́
ie'pa a̱ buaë we̱s a' chö́pa kaneblök Cristo
a̱ es. 6 A' kaneblö́ buaë ie'pa a̱ ke̱kraë,
kë̀ dör mik ie'pa tö a' sue̱ke e' ë̀ ta̱ ie'pa
wökatoie tö a' dör kanè mésopa buaë
ese. Moki̱ a' dör Cristo kanè mésopa, e'
kue̱ki̱ a' kaneblö́ ie'pa a̱ kaneë we̱s Skëköl
ki̱ ikiane es. 7 A' kaneblö́ ie'pa a̱ kaneë
we̱s Skëkëpa Jesús wák a̱ s'kaneblö̀ es,
kë̀ dör we̱s s'kaneblö̀ s'ditsö a̱ es. 8 A' wa̱
ijche̱r tö wé̱pa tso' klöulewa̱ kanè mésoie
ena wé̱pa kë̀ dör es, esepa ko̱s a̱ Skëkëpa
Jesús tö iské meraë eköl eköl we̱s ì buaë
wé̱sö es.

9 A' dör kanè wökirpa, a' kanè mésopa
dalöiö́ ñies. Kë̀ ie'pa pau̱ñar. A' é̱na ia̱nú
tö a' ena ie'pa, e'pa ko̱s wökir dör Skëköl
tso' ká̱ jaì a̱ e'. Se' ko̱s ka̱wöta̱ ie' ttè
dalöiök. Se' dör kanè wökirpa ö se' dör
kanè mésopa ësepa, esepa ko̱s dör ñies
ë̀me ie' a̱.

Se' e̱' tsa̱tkö̀ bë́ yöki̱

10 A yamipa, ibataie ta̱ ye' tö a' a̱ icheke
tö a' e̱' diché iö́ ke̱kraë a' batsulewa̱
Skëkëpa Jesús ta̱ e' wa, ñies ie' diché tai̱ë
e' wa. 11 Ì ko̱s mé Skëköl tö a' a̱ e̱' tsa̱tkoie
ì sulu yöki̱, e' dör we̱s ì ko̱s tso' ñippök-
wakpa wa̱ e̱' tsa̱tkoie es. E' iö́ a' tö a̱s a' e̱'
tsa̱tkö̀, e' wa a' e̱' tkö́wa̱ darërë bë́ é̱na se'
ki̱tö'wa̱k e' yöki̱. 12 Kë̀ se' ñippöku̱' s'ditsö
ta̱. E' skéie se' ñippöke íyi sulusi diché ta̱'
kë̀ wërta̱'wa̱ esepa ta̱. E'pa dör íyi wökir
ena íyi wák tso' ì sulu ko̱s tso' s'pamik
we̱s stui a̱ es ese wëttsu̱k. 13 E' kue̱ki̱ ì
ko̱s mé Skëköl tö a' a̱ e̱' tsa̱tkoie, e' iö́ a'
tö, e' klö'ú̱ a̱s mik ì sulu datse̱ a' e̱rkiöu̱k ì
sulu wamblök, eta̱ a' a̱ iwöklör. A' tö iwé̱
es ke̱kraë, e' ta̱ a' e̱' alöraka̱ ì sulu ki̱ ta̱ a'
a̱ e̱' tkërdawa̱ darërë moki̱ë.

14 E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱ ñippök ì sulu
ta̱. Skëköl ttè moki̱ e' klö'ú̱ a' tö, e' dör
we̱s ñippökwakpa kipamo es. A' se̱nú
yësyësë Skëköl a̱, e' tö a' ki̱meraë we̱s íyi
daloie ieke ñippökwakpa tö ibatsi̱' ki̱ e̱'
tsa̱tkoie es. 15 Skëköl tö a' e̱r bua'wé̱ne
ie' ki̱ Cristo batamik, e' ttè buaë klö'wé̱ a'
tö, e' dör a' a̱ we̱s ñippökwakpa klökkuö
iö̀ka̱ a̱s kë̀ iku̱li̱rttsa̱ es. 16 Ñies a' e̱rblö̀
ke̱kraë Skëkëpa Jesús mik, e' dör we̱s ì
tso' klöule ñippökwakpa wa̱ iulà a̱ shoë e̱'
tsa̱tkoie es. E' wa a' tö ì sulu ko̱s patkeke
bë́ tö a' ki̱ ese ko̱s wöklö'we̱raë. E' dör
we̱s kuaböt wöñarke bö'ie u̱yeke ñippök-
wakpa ki̱, e' wöklö'we̱ke wöshteke ì tso'
ie'pa wa̱ iulà a̱ e' wa es. 17 Skëköl tö a'
tsa̱tkeraë, e' bikeitsö́ a' tö ke̱kraë, e' dör
we̱s íyi daloie tkekeka̱ ñippökwakpa tö
iwökir ki̱ e̱' tsa̱tkoie es. Ñies a' e̱r múwa̱
ie' ttè ki̱, e' dör we̱s ie' Wiköl tabè es. 18 Ì
ko̱s a̱ ta̱ ikiö́ ie' a̱ tö ie' tö a' ki̱mè. Ie' ta̱ a'
ttö́ ke̱kraë iWiköl wa, kë̀ ilo'yar yës. Ñies
ie' a̱ ikiö́ s'batse'r male̱pa ko̱s ki̱. 19 Ñies
ikiö́ ie' a̱ tö ye' a̱ ttè mèitö wà pakè a̱s ye'
tö Jesús tté buaë blëulewa̱ ká̱ ia̱ia̱ë, e' wà
pakö̀ kë̀ suarta̱'. 20 Ye' patkëule ttè buaë
e' pakök, erë i̱'ñe ta̱ ye' tso' wötëulewa̱
s'wöto wé a̱ ttè e' kue̱ki̱. A' ikiö́ Skëköl a̱
ye' ki̱ a̱s ye' tö iwà pakö̀ buaë kë̀ suarta̱'.

Pablo e̱' chéa̱t

21–22 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö is
ye' tso' ena ì we̱ke ye' tö. E' kue̱ki̱ ye' tö
yëkkuö i' patkeke Tíquico ulà a̱. Ie' dör
s'yami dalër ta̱i̱ë sa' é̱na. Ie' dör Skëkëpa
Jesús kanè méso yësyësë ese. Ie' tö a' a̱
ichèmi tö is ye' tso'. Ñies ie' tö a' e̱r diché
ièmi.

23 Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesu-
cristo a̱s e'pa tö se̱ne bë̀rë mù s'yamipa
ko̱s a̱. Ñies a̱s Skëköl tö ie'pa ki̱mù
ñì dalëritsök buaë. Ñies a̱s ie'pa e̱rblö̀
Skëköl mik ke̱kraë. 24 A̱s Skëköl e̱r buaë
chö̀ wé̱pa é̱na Skëkëpa Jesucristo dalër
ke̱kraë kë̀ manerta̱'ttsa̱ esepa ko̱s a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Filipos wakpa a̱

Filipenses

Mik Pablo tö yëkkuö i' kit, eta̱ ie' tso' Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. E' tso' kitule Hechos 28.14-31 e' ki̱. E' yöki̱ mik Pablo dë'rö Filipos Silas ena Timoteo e'pa ta̱ Jesús tté buaë pakök, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblë' Jesús mik (Hechos 16.11-40). Mik Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱newa̱ tö Pablo tso' wötëulewa̱, eta̱ ie'pa tö inuköl ena ilè skà patkë'mi Epafrodito ulà a̱ iki̱moie. E' ki̱ wëstela ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Filipos wakpa weirke Jesús mik e̱rblè e' kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö erḗ ie' weirke, erë ie' ttsë'rke buaë. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie'pa ké se̱nuk we̱s Jesús se̱né es. Ie' e̱' wöawa diöshe̱t s'male̱pa ki̱moie. Es se' ka̱wöta̱ se̱nuk ñì ki̱moie.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ibiyṓ ché tö Israel aleripa we̱lepa tso' s'wöbla'u̱k suluë. E' yöki̱ ie'pa ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk. Ie'pa ñekkëpa s'wöbla'we̱ke tö kȅ se' tsa̱tkërpa e̱rblè Jesús mik e' ȅ wa. Erë Pablo tö iché tö e' kȅ idör es.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ñies Timoteo tso' ye'
ta̱ í̱e̱. Sa' dör Cristo Jesús kanè mé-
sopa. Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' dör batse'r
batsulewa̱ Cristo Jesús mik se̱rke Filipos
e'pa a̱, ñies a' wökirpa ena ie'pa ki̱muk-
wakpa e'pa ko̱s a̱. 2 Skëköl dör S'yḗ ena
Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chȍ a'
a̱ ena se̱ne bȅrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱ Filipos wakpa dalërmik

3 Bitökicha ye' e̱r a̱ne a' ska', eta̱ ye'
tö wëstela cheke Skëköl a̱ a' dalërmik.
4 Ke̱kraë mik ye' tö ikieke Skëköl a̱ a' ki̱,
eta̱ ye' ttsë'ne buaë. 5 Kuaë dȍ ikkë ta̱,
buaë a' tö ye' ki̱meke Jesús tté buaë pakè
e' kané wa. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne buaë a'
dalërmik. 6 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ì buaë
tsá̱ tkéwa̱mitke Skëköl tö a' e̱r a̱, e' wà
kí̱ we̱raëitö buaë dȍ mik Jesucristo döne
eta̱. 7 A' dalër tai̱ë ye' é̱na, e' kue̱ki̱ e' dör
buaë tö ye' tö a' bikeitsè es. Ke̱kraë a' e̱r
tso' ye' ska'. Erḗ ye' tso' wötëule s'wöto
wé a̱ Jesús tté buaë kue̱ki̱, erë a' e̱r tso'
ye' ska'. Ñies mik ye' kȅ ku̱' wötëule tso'
Jesús tté buaë tsa̱tkök ena ichök tö e' dör
moki̱, eta̱ a' e̱r tso' ye' ska'. Skëköl e̱r buaë
ché ye' a̱ e' kue̱ki̱ kanè méitö ye' a̱ Jesús
tté buaë pakök. Kanè e' a̱ a' ulitane tso'
ye' ta̱ ñita̱. E' kue̱ki̱ buaë idir tö ye' tö
a' bikeitsè es. 8 Skëköl wa̱ ijche̱r buaë tö
ko̱s ye' é̱na a' dalër we̱s Cristo Jesús é̱na
a' dalër es. 9 Ye' tö Skëköl a̱ ikieke tö a'
kí̱ ñì dalëritsȍ tai̱ë. Ñies ye' tö ie' a̱ ikieke
tö a̱s a' kí̱ e̱rbikȍ yësyësë ena a' kí̱ é̱na ká̱
a̱r buaë 10 a̱s ì dör ibua'ie ese shu̱shtȍ a'
tö wè̱ ke̱kraë. Es a' se̱rmi batse'r, kȅ ki̱ ì
nuí̱ ta̱' dȍ mik Cristo döne eta̱. 11 Es Je-
sucristo batamik a' se̱rmi yësyësë, e' wër-
daë buaë we̱s kal bua'bua wör buaë ese
wër es. E' dör es, eta̱ Skëköl dalöiërdaë
buaë iki̱kardaka̱ tai̱ë a' batamik.

Pablo tso' wötëule erë Jesús tté buaë kí̱ pakarke

12 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱
ijche̱r tö ì sulu tköke ye' ta̱, moki̱ e'
kȅ wa̱ Jesús tté buaë wöklöne. E' skéie
ikí̱ pakarke tai̱ë. 13 Shkëkipa ko̱s tso' í̱e̱
ká̱ i' wökir kibi u a̱, ñies imale̱pa ko̱s
tso' í̱e̱, e'pa wa̱ ijche̱r tö ye' tso' wötëule
Cristo tté kue̱ki̱. 14 Ñies ye' tso' wötëule-
wa̱ moulewa̱, e' tö tai̱ë s'yamipa tso' ká̱ i'
a̱, e'pa kí̱ e̱rkiöwé̱ ttè pakök kȅ suarta̱'ia̱,
ie'pa kí̱ e̱rblöke Skëkëpa mik e' wa.
15 Moki̱ s'yamipa we̱lepa ukyërke ye'
ki̱, ie'pa wötköke ye' ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö Cristo tté pakeke. Erë we̱lepa tö
ipakeke e̱r moki̱ wa. 16 Ie'pa é̱na ye'
dalër tai̱ë, ñies ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö
ye' tso' wötëulewa̱ í̱e̱, e' dör Jesús tté

buaë tsa̱tkoie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö Cristo tté
pakeke. 17 Erë we̱lepa skà tso' e̱' ȅ bikeit-
sök, esepa tö ipakeke, erë e' kȅ dör e̱r
moki̱ wa. Ie'pa é̱na ye' kí̱ we'ikak ye' tso'
s'wöto wé a̱ e' dalewa. 18 Erë ipakarke e̱r
sulu wa ö e̱r moki̱ wa, e' kȅ dë' we̱s ye' a̱.
Ibua'ie dör tö Cristo tté buaë e' pakarke,
e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë.

Eta̱ ye' kí̱ ttsë'rdaë buaë. 19 E' wà dör tö
ye' wa̱ ijche̱r tö ye' yërdattsa̱ne e' kieke
a' tö Skëköl a̱ e' batamik, ñies Jesucristo
Wiköl tso' ye' ki̱muk e' batamik. 20 Moki̱
yö iklö'wé̱ tö ye' kȅ jaënukka̱ Cristo ki̱
s'shu̱lökwakpa wörki̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö
mik ye' e̱' tsa̱tköke ie'pa wörki̱, eta̱ ye'
ttöraë ie'pa ta̱ kȅ suane we̱s ke̱kraë ye'
tö Cristo tté pakeke es a̱s ie' ki̱karka̱ tai̱ë
ye' wa. Ye' se̱rkeia̱ ö ye' ttèwa̱ e' wa
Cristo ki̱karkeka̱. 21 Ye' a̱ ta̱, ye' se̱rkeia̱,
e' dör Cristo ki̱kökka̱. Erë ye' blënewa̱,
e' ta̱ ye' e̱' alé. 22 Ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱, eta̱
es ye' kaneblömiia̱ Cristo a̱ ta̱ e' wà kí̱
dörattsa̱ buaë. Ye' wák kȅ wa̱ ijche̱r tö
wé̱ne dör ibua'ie. 23 Darërë ishu̱kit ye' a̱.
Sulu ye' shkakmitke Cristo ska', e' dör
ibua'ie ichökle. 24 Erë a' a̱ buaë idir tö ye'
se̱rkeia̱ a' ki̱moie. 25 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö
e' dör moki̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö ye'
se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ a' ki̱moie a̱s a' kí̱ ttsë'r buaë
ttè mik se' e̱rblöke e' a̱. 26 Ñies ye' se̱rkeia̱
ká̱ i' a̱ e' dör a̱s a' tö Cristo Jesús ki̱kȍka̱
tai̱ë mik a' tö isué̱ tö ie' wa̱ ye' dene a'
ska' eta̱.

Se̱ne we̱s Cristo ki̱ ikiane es

27 Ibua'ie dör tö a' se̱nú yësyësë we̱s
Cristo tté buaë tö ichè es. Ye' de a' ska'
ö ye' kȅ dë' a' ska', erë ye' ki̱ ikiane tö a'
se̱r es a̱s ye' tö a' tté ttsȍ tö a' e̱r méwa̱
ñita̱ ñikkëë. Ñies a̱s ye' tö ittsȍ tö a' e̱'
tkéwa̱ darërëë ñita̱ Jesús tté buaë mik se'
e̱rblöke e' tsa̱tkök. 28–29 Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö mé se' a̱ e̱r-
blök Cristo mik ñies weinuk idalërmik.
E' kue̱ki̱ kȅ a' suanuk se' bolökpa yöki̱.
Ie'pa tö se' we'ikeke, e' dalë'ttsésö e̱r bua'
wa, e' ta̱ e' tö ikkacheke ie'pa a̱ tö ie'pa
weirdaë sia̱rë aishkuö ta̱, erë se' tsa̱tkër-
daë. E' ko̱s dör Skëköl kanè. 30 I̱'ñe ta̱ a'
weirke we̱s a' tö isu̱' tö ye' weine mik a'
ta̱ ye' bak eta̱ es. Ñies i̱'ñe ta̱ a' tö ittsé tö
ye' tso'ia̱ weinuk.

Se' ké e̱' wöökwa diöshe̱t we̱s Cristo e̱' wöawa es

2 Cristo tö a' e̱r kuwe̱ke. Ie' é̱na a' dalër
tai̱ë e' tö a' e̱r pableke. A' batsulewa̱
ñì mik Skëköl Wiköl wa. Ñies a' ñì sa̱ù̱
e̱r bua' wa, e̱r sia̱rë wa. 2 E' kue̱ki̱ ye' tö
a' a̱ ikiè tai̱ë tö a' e̱r múwa̱ ñita̱ ñikkëë.
A' ñì dalëritső ñikkëë. A' e̱rbikő ñikkëë
Skëköl a̱. A' se̱nú buaë ñita̱ ñikkëë, e' wa
a' tö ye' ttsë'ú̱ buaë. 3 Kȅ ì wa̱r wötkoie
ñita̱. Kȅ ì wa̱r e̱' ttsoka̱ ñì ki̱. E' skéie a'
e̱' wöőwa bȅrë. Ibikeitső tö s'male̱pa dör
buaë a' tsa̱ta̱. 4 Kȅ a' e̱' tkiu̱k a' wákpa íyi
ȅ ki̱. A' ké s'male̱pa ki̱ tkinuk iki̱mè wa
isuè̱ wa.

5 Se' e̱rbikȍ we̱s Cristo Jesús e̱rbikȍ es,
e' dör i' es:
6 Ie' wák dör Skëköl je',
erë ie' kȅ tkine e̱' ki̱ tö iwák dör Skëköl.
7 E' ko̱s méa̱titö iwák e̱r wa,
ie' de ká̱ i' a̱ yöne s'ditsöie we̱s kanè méso
es.
Ie' ku̱ne' s'ditsöie.
8 Mik ie' bak ká̱ i' a̱, eta̱ ì ko̱s kiane Skëköl
ki̱ e' iu̱të'itö se̱raa̱
dȍ ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱ krus
mik we̱s pë' sulusi es.
Ekkë ie' e̱' wöa'wa.
9–11 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' tkéka̱ íyi uli-
tane tsa̱ta̱.
Ñies ikiè mékai̱tö Këköl íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' tö iwé̱ es a̱s ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, ena ká̱
i' a̱ ena ká̱ diöshe̱t e'pa ko̱s e̱' tulȍwa̱
kuchë ki̱ Jesús wörki̱ idalöioie,
ñies a̱s sulitane tö ichȍka̱ tö Jesucristo
dör Skëköl,
Skëköl dör S'yé̱ e' ki̱koka̱ tai̱ë.

Se̠ne yësyësë pë' sulusipa shu̠a̠

12 A ye' yamipa dalër ta̠ië ye' é̠na,
Cristo tö Skëköl ttè iu̠té buaë, e' kue̠ki̠ ye'
tö a' a̠ ichè tö a' tsa̠tkëne e' wà ú̠ suane wa
painè wa. Mik ye' bak a' ska' eta̠ ke̠kraë a'
tö Skëköl ttè iu̠té buaë, erë i̠'ñe ta̠ ye' kȅ
ku̠' a' ta̠, eta̠ ikí̠ iu̠tö́ bua'iewa̠. 13 Skëköl
wák tö a' e̠rkiöwé̠ ì kiane ie' ki̠ wè̠ ese
wo̠ie. Ñies ie' tö idiché mé a' a̠ iwakané-
wo̠ie. E' kue̠ki̠ a' tö iwakanewè̠mi buaë.
14 Ì ko̠s we̠ke a' tö, e' ú̠ bȅrë, kȅ dör
kabene wa, kȅ dör ukyëne wa. 15 Iú̠ es
a̠s kȅ ì sulu tté ku̠r a' ki̠. Es a' se̠rmi
pë' sulusipa shu̠a̠ yësyësë kȅ ki̠ ì nuí̠ ta̠'
we̠s Skëköl ala'r es. Ie'pa shu̠a̠ a' dör we̠s
bëkwö wöñar ká̠ ttsettse a̠ es. 16 Jesús
tö se̠ne michoë mè se' a̠, e' tté wà pakö́
ie'pa a̠. A' tö iwakanewé̠ es, e' ta̠ ye'
ttsë'rdaë buaë mik Cristo dene eta̠. Es
ye' tö isue̠raë tö ye' kaneblé darërë e' kȅ
weine ế. 17 A' e̠rblöke Jesús mik, a' tö
Skëköl ttè iu̠teke buaë. Ñies a' e̠' mettsa̠
weinuk ie' ttè kue̠ki̠. E' dör we̠s iyiwak
jchè sacerdote tö mè Skëköl a̠ es. Isalema
ie'pa tö ye' ttèwa̠mi Jesús ttè kue̠ki̠. E' wà
tka ye' ta̠, e' ta̠ ye' döraë we̠s vino tekettsa̠
iyiwak jchëne mè Skëköl a̠ e' ki̠ es. Ie'pa
tö ye' ttèwa̠mi, erë ye' ttsë'r buaë a' ta̠
ñita̠. 18 Es ñies a' ttsë'nú buaë ye' ta̠ ñita̠.

Timoteo

19 Skëkëpa Jesús ttȍ wa ye' mú tö Tim-
oteo patkémi bet a' ska'. Ie' tö a' a̠ ye' biyö́
meraë buaë, e' tö a' ttsë'we̠raë buaë. Ñies
ie' wa̠ a' biyö́ döraë ye' a̠ a̠s ye' ttsë'r buaë.
20 Kȅ yi skà ku̠' ye' ta̠ tkirke a' ki̠ moki̠
we̠s ie' es. 21 Imale̠pa tkirke ì kiane ie'pa
wákpa ki̠, ese ȅ ki̠, kȅ tkirta̠' ì kiane Jesu-
cristo ki̠ ese ki̠. 22 Erë a' wa̠ ijche̠r tö Tim-
oteo tö ikkayë'bak tö ie' dör Jesús kanè
méso buaë. Ie' kaneblëule buaë ye' ta̠
Jesús tté buaë pakök we̠s ye' wák alà es.
23 E' kue̠ki̠ mik ye' wa̠ ijche̠rtke tö we̠s ye'
dȍmi í̠e̠, eta̠ ye' mú tö Timoteo patkémi
a' ska'. 24 Ñies ye' e̠rblöke Skëkëpa mik
tö ye' dömine a' ska' kukuie.

Epafrodito

25 Ñies ye' tö ibikeitsè tö ye' ka̠wöta̠
s'yami Epafrodito patkökmine a' ska'. Ie'
dör we̠s ye' ël es. Ie' kaneblöke buaë ye'
ta̠. Ie' tö Jesús tté tsa̠tkeke buaë ye' ta̠. A'
tö ie' patkë'bitu̠ ye' ki̠muk a' skéie.
26 Ie' ki̠ a' kiane sué̠ kröröë. Mik ie'
wa̠ ijche̠newa̠ tö a' tö ibiyö́ ttsë' tö ie'
duöke, eta̠ e' tö ie' e̠riawé̠ka̠ ta̠ië. 27 Moki̠
ie' kirinebak. Tsir eta̠ ie' blënewa̠, erë
Skëköl tö isué̠ e̠r sia̠rë wa, e' kue̠ki̠ ie'
buanene. Es Skëköl tö ye' sué̠ e̠r sia̠rë
wa ñies. Epafrodito duö́pawa̠, e̠'ma ye'
kí̠ e̠riane ta̠ië. 28 E' kue̠ki̠ sulu ye' é̠na
ipatkakmi bet a' ska' a̠s a' ttsë'rne buaë
isa̠u̠kne, ñies a̠s ye' kȅ kí̠ e̠riaria̠. 29–30 A'
tö ie' kiö́wa̠ ttsë'ne bua' wa we̠s Jesús
mik e̠rblökwakpa ñì kiȍwa̠ es. Tsir eta̠
ie' blënewa̠ Cristo kanè wè̠ kue̠ki̠. We̠s a'
kȅ a̠ ye' ki̠mer, e' kue̠ki̠ ie' tö ye' ki̠mé a'
skéie. Ee̠ iekkë ta̠ ie' blënewa̠. E' kue̠ki̠ se'
esepa dalöiö́.

Cristo dör buaë ichökle ì ulitane tsa̠ta̠

3 A yamipa, e' kí̠ie ta̠ ye' tö ichè a'
a̠ tö a' ttsë'nú buaë Skëkëpa Jesús
batamik. Ì kitbak ye' tö yëkkuö ki̠ a'
a̠, e' skà shtekeneyö a' a̠ i' ta̠. Ye' kȅ
shtrine iskà chökne a' a̠. E' dör buaë a'
a̠ a' tsa̠tkoie wé̠pa é̠na a' ki̠tö'wa̠k es-
epa yöki̠. 2 A' e̠' kkö'nú pë' sulusipa dat-
se̠ we̠s chichi sulusipa es esepa yöki̠.
Ie'pa e̠' wamblörak suluë. Ie'pa icheke
tö wëpa tottola kkuölit tëule tsir we̠s
Moisés tö ikita̠t es, esepa ȅ dör Skëköl
ala'r chökle. Ie'pa é̠na a' e̠r sulu'wa̠kwa̠
ttè ese wa. E' kue̠ki̠ a' e̠' kkö'nú esepa
yöki̠. 3 E' kȅ dör we̠s ie'pa tö ichè es. Se'
tö Skëköl dalöieke iWiköl batamik, es-
epa je' dör Skëköl ala'r chökle. Kȅ se' e̠r-
blöku̠' se' wákpa mik e̠' tsa̠tkoie. E' skéie
se' e̠rblöke ì o̠' Cristo Jesús tö e' mik,
e' wa se' e̠' tsökeka̠ ta̠ië. 4 Yile e̠' ttsȍka̠

tö itsa̱tkërmi iwák batamik, e' ta̱ ye' e̱'
ttsö̀ka̱mi tai̱ë e' tsa̱ta̱. 5 Mik ye' ki̱ ká̱
deka̱ pàköl (8) eta̱ ye' tottola kkuölit tëne
tsir we̱s Moisés tö ime'a̱t es. Ye' dör Is-
rael aleripa e' eköl. Ye' dör Benjamín dit-
séwö. Ye' dör hebreo ditséwö chökle. Ye'
bak fariseowakie e' kue̱ki̱ Moisés ttè kit-
ule dalöiëno e' dalöiök ye' bak buaë we̱s
fariseowakpa es. 6 E' ké̱wö ska' ta̱ ye' bak
ttè e' tsa̱tkök darërë dö̀ Skëkëpa Jesús
icha esepa we'ikök sia̱rë. Se̱ne yësyësë
kieke ttè ñe' tö se' a̱ e' wà iu̱tëule ye' wa̱
se̱raa̱, kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱' yës. 7 Ye' bak
ibikeitsök tö íyi ekkëpa ko̱s e' dör buaë
ye' a̱ e̱' tsa̱tkoie, erë i̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne
tö e' ko̱s kë̀ dör ìie bua' ye' a̱. E' kue̱ki̱
e' ko̱s kë̀ wà ta̱'ia̱ ye' a̱ Cristo dalërmik.
8 E' kí̱ie ta̱, Cristo Jesús dör ye' Këköl, e'
mik ye' bàtse̱ buaë, moki̱ e' dör buaë ye' a̱
íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dalërmik íyi malè̱ ko̱s
watéttsa̱yö, e' dör ushñaie ye' a̱ a̱s ye' ulà
dö̀ ie' ska' 9 ena ye' bátswa̱ ie' mik da'a̱ie.
Es Skëköl tö ye' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es ie' wörki̱, e' kë̀ dör Moisés
ttè dalöiëno e' dalöiéyö buaë e' kue̱ki̱.
E' skéie ie' tö ye' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es ye' e̱rblé Cristo mik e' kue̱ki̱. E'
wà dör tö mik ye' e̱rblé Cristo mik eta̱, e'
kue̱ki̱ Skëköl tö iché tö ye' dör pë' buaë
yësyësë ie' a̱. Ñies ie' tö ye' ki̱mé se̱nuk
yësyësë ie' a̱. 10 Ye' kí̱ e̱' batsak Cristo mik
bua'iewa̱. Ie' kötwa̱ pë' tö e' shke̱o̱'ka̱ne
Skëköl tö ie' diché tai̱ë wa, e' diché kiane
ye' ki̱ ye' e̱r a̱. Ye' e̱' chak weinuk ie' dalër-
mik we̱s ie' weine ye' dalërmik es. Ye' e̱'
chak ttèwa̱ ie' dalërmik we̱s ie' köte̱wa̱
ye' dalërmik es. 11 Ye' se̱nak es a̱s Skëköl
tö ye' shke̱'ü̱ka̱ne aishkuö ta̱.

Ka̱m se' se̱r yësyësë we̱s Cristo es

12 Ye' kë̀ tö icheku̱' tö e' ko̱s wé̱tkeyö.
Ye' kë̀ tö icheku̱' tö ye' deka̱tke se̱r
yësyësë we̱s Cristo Jesús se̱r es. Erë ie'
tö ye' klöo̱'bak a̱s ye' dö̀ we̱s ie' es. E'
kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ darërëë a̱s ye' dö̀ we̱s
ie' es. 13 A yamipa, ye' kë̀ ibikeitsè tö íyi
ekkë ko̱s detke ye' ulà a̱. Ì o̱' ye' tö, ese
kë̀ bikeitseku̱'ia̱yö. E' skéie ì tso' Skëköl
wa̱ ye' a̱ aishkuö ta̱, ese ë̀ yuleke ye' tö
darërëë. 14 Ye' e̱' tkéwa̱ darërëë ke̱kraë
dö̀ mik ye' demi ká̱ jaì a̱ eta̱ a̱s iské dö̀
ye' ulà a̱. E' dör se̱ne michoë Skëköl ta̱. E'
tso' ie' wa̱ bil yi klöule ie' wa̱ Cristo Jesús
batamik esepa a̱. 15 Se' ulitane e̱rblö̀ buaë
Cristo mik, esepa ka̱wöta̱ ibikeitsök ñe'
es. A' we̱lepa tö ilè bikeitseke kua̱'ki̱ eta̱
Skëköl tö a' e̱r ñi'we̱rane. 16 Erë ibua'ie
dör tö se' ulitane ké se̱nuk yësyësë ko̱s
se' a̱ ikkayëne eköl eköl ekkë.

Se' dör ká̱ jaì wakpa

17 A yamipa, a' se̱nú we̱s ye' se̱rke es.
Ñies wé̱pa se̱rke we̱s sa' se̱rke es esepa
weblő ta̱ a' se̱nú es. 18 Ye' tö a' a̱ iyë'
tai̱ë tö pë' tso' e̱' chö̀ tö ie'pa e̱rblöke
Jesús mik, erë ie'pa se̱rke we̱s Cristo
köte̱wa̱ krus mik e' bolökpa es. E' skà
chèneyö a' a̱ i' ta̱ iè̱ wa. 19 Ie'pa ekkëpa
michoë e̱wè̱wa. Ì kiane ie'pa ki̱ ese dör
ie'pa këköl. Warma ì tö ie'pa ké jaënuk
tai̱ë, ese wa ie'pa e̱' ttsökeka̱. Ie'pa e̱r
me'rie ì tso' ká̱ i' a̱ ese ë̀ ki̱. 20 Erë se'
dör ká̱ jaì wakpa. Skëkëpa Jesucristo dör
S'tsa̱tkökwak tso' ká̱ jaì a̱, e' datskene, e'
paneke se' tö kröröë. 21 Ie' wa̱ diché tso'
tai̱ë e̱' aloka̱ íyi ulitane ki̱. Idiché wa ie'
tö se' chkà nurta̱'wa̱ e' mane'we̱rattsa̱ a̱s
idö̀ we̱s ie' wák chkà olo ta̱' tai̱ë es.

4 A yamipa, a' e̱' tkö́wa̱ darërë Skëkëpa
Jesús a̱ ke̱kraë. Suluë ye' é̱na a'
sua̱kne, a' dalër tai̱ë ye' é̱na. A' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. A' dör we̱s ye' kaneblöke
Skëköl a̱ e' ské es.

Evodia ena Síntique

2 A Evodia ena Síntique, a' böl dör
Skëkëpa Jesús icha, e' kue̱ki̱ ye' kköchö̀ a'
a̱ tö a' e̱rbikő ñikkëë. 3 Eköl tso' a' shu̱a̱,
e' dör ye' ki̱mukwak buaë, e' a̱ ye' ikiè
tö alakölpa e'pa ki̱mú e̱r buanukne ñì ki̱.
Ie'pa bak kaneblök buaë ye' ta̱ Jesús tté
buaë pakè wa. Ie'pa ena Clemente ena

imale̱pa bak kaneblök darërëë ye' ta̱, e'pa
kiè ko̱s tso'tke kitule se̱ne michoë yëkkuö
ki̱.

A' ttsë'nú buaë ke̱kraë

4 A' ttsë'nú buaë ke̱kraë a' dör Skëkëpa
Jesús icha e' kue̱ki̱. Ye' tö iskà chène a' a̱
tö a' ttsë'nú buaë. 5 Sulitane sa̱ú̱ e̱r bua'
wa ke̱kraë. Skëkëpa Jesús datskene bet.
6 Kë̀ ì tö a' e̱ria̱u̱k, e' skéie ì kiane a' ki̱,
ese ko̱s mú Skëköl ulà a̱, ie' a̱ ikiè wa ena
kköchè wa. Ñies wëstela chö́ ia̱. 7 A' tö
iwé̱ es, e' ta̱ se̱ne bë̀rë meke ie' tö e' mer-
aëitö a' a̱. E' dör ta̱ië i̱ski̱ë kë̀ se' é̱na iwà
a̱r ekkë. E' tö a' e̱r ena a' e̱rbikè kkö'neraë
Cristo Jesús batamik.
8 A yamipa, ibataie ta̱ ye' tö a' a̱ icheke
tö ì ko̱s dör moki̱ë, ì ko̱s dalöiërta̱', ì ko̱s
dör yësyësë, ì ko̱s dör batse'r, ì ko̱s dör
buaala, ì ko̱s ki̱kauleka̱ buaë, íyi ese ko̱s
ki̱ a' e̱r múwa̱ ke̱kraë. Ì ko̱s dör buaë ena
ì ko̱s ki̱karka̱ta̱', ese bikeitsö́ ke̱kraë.
9 Ì ko̱s wa ye' tö a' wöblao̱', ttè ko̱s yë'
ye' tö a' a̱, e' ttsë' a' tö. We̱s ye' se̱rke, e'
su̱' a' tö. A' se̱nú es, e' ta̱ Skëköl dör se̱ne
bë̀rë mukwak, e' tso' a' ta̱' ke̱kraë.

Pablo tö ie'pa a̱ wëstela ché

10 Ye' ttsë'ne buaë tö bata ekkë ta̱ a' e̱r
dene ye' ska'. Ì patké a' tö ye' a̱, e' wà
de ye' ulà a̱, e' tö ye' ké wëstela chök
Skëkëpa Jesús a̱. Ye' é̱na ia̱ne tö moki̱
a' kë̀ e̱r chë'wa ye' ska', erë a' kë̀ ulà dë'
we̱s ipatkoie ye' a̱. 11 Ye' kë̀ ku̱' e' chök
a' a̱ ilè kí̱ kianeia̱ ye' ki̱ e' kue̱ki̱. Ye'
wöblanewa̱tke ttsë'nuk buaë ì ko̱s tköke
ye' ta̱ e' a̱. 12 Ye' wöblanewa̱tke se̱nuk
mik ye' wa̱ íyi tso' ta̱ië eta̱, ñies mik ye' kë̀
wa̱ íyi ta̱' yës eta̱. Ye' wöblanewa̱tke ì ko̱s
tköke ye' ta̱ e' dalë'ttsök. Íyi tso' ye' wa̱ ñè
ö íyi kë̀ ta̱' ye' wa̱ ñè, erë ye' ttsë'rke buaë.
Ì tso' ye' wa̱ ta̱ië ö ì kë̀ ta̱' ye' wa̱ yës, erë
ye' ttsë'rke buaë. 13 Íyi ko̱s dalë'ttsërmi
ye' a̱ buaë Cristo batamik, e' tö ye' a̱ diché
meke e' kue̱ki̱. 14 Erë buaë idir tö a' tö ye'
ki̱mé ye' weirke ta̱ië e' shu̱a̱.
15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö mik
a' tö Jesús tté buaë e' tsá̱ ttsë', e' ké̱wö
ska' ta̱ ye' e̱' yë'ttsa̱ Macedonia ta̱ a' erule
se̱rke Filipos e'pa ë̀ tö ye' ki̱mé inuköl
wa. Kë̀ imale̱pa skà wa̱ ye' ki̱mène we̱s
a' es. 16 E' kí̱ie ta̱ mik ye' bak Tesalónica,
eta̱ a' tö íyi patkë' ye' a̱ e̱' ki̱moie bötö-
kichakkë. 17 Ye' kë̀ ku̱' ì kakmeke a' tö
ye' a̱ e' ë̀ bikeitsök. Ì buaë kí̱ merke a'
a̱ ká̱ jaì a̱ ì kakmé a' tö ye' a̱ e' skéie, ese
bikeitsök ye' tso' bua'ie. 18 A' wa̱ ijche̱nú
tö ì ko̱s patkë' a' tö ye' a̱, e' dë' ye' ulà
a̱, e' kue̱ki̱ ta̱ië ye' wa̱ itso'. E' kí̱ie ta̱ ì
ipatkë' a' tö Epafrodito ulà a̱, e' ko̱s ta̱ ye'
wa̱ itso' ta̱ië shu̱te̱. Ì wé̱ a' tö e' wër buaë
Skëköl wa we̱s íyi meule ie' a̱ ala'r buaë
masmas es. Ese kiar ie' ki̱. 19 E' kue̱ki̱ ye'
Këköl tö ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie ie' a̱ ese
meraë a' a̱ ì tso' ie' wa̱ buaë ta̱ië shu̱te̱ë e'
wa Cristo Jesús batamik. 20 ¡Skëköl dör
S'yë́, e' ki̱köka̱sö ta̱ië ke̱kraë! Es e' idir.

Pablo e̱' chéa̱t

21 Jesucristo icha batse'r e'pa ko̱s
shke̱'ú̱ ye' a̱. Ñies s'yamipa tso' ye' ta̱,
e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. 22 Ñies s'batse'rpa
se̱rke íe̱, e'pa ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi. Sa'
shu̱a̱ wé̱pa kaneblöke Roma wökir kibi
a̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi bua'iewa̱.
23 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chö̀ a'
a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Colosas wakpa a̱

Colosenses

Mik Pablo tö yëkkuö i' kit eta̱ ie' tso'ia̱ wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱. We̱s ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo wák kë̀ wa̱ Jesús tté buaë pakane Colosas. Wëm eköl kiè Epafra, e' tö Colosas wakpa a̱ ipaka'. E' ukuöki̱ ie' dë'rö Pablo weblök s'wöto wé a̱ ta̱ ie' tö Pablo a̱ ipaké tö Colosas wakpa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë.

Epafra tö ie' a̱ ipaké tö pë' we̱le tso' s'wöbla'u̱k Jesús tté wa erë kë̀ dör yësyësë. Pë' ñe'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Skëköl kë̀ wa̱ íyi ko̱s yöne Cristo wa. Ñies ie'pa tö icheke tö Jesús kë̀ dör këkëpa tai̱ë ese. E' skéie Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ tkinuk bua'ie ì ki̱ Israel aleripa tkirke ese ki̱, es ie'pa tö s'wöbla'we̱ke.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit ñippoie ie'pa ñekkëpa ta̱ Jesús tté buaë tsa̱tkoie. Ie' tö ichè tö Jesús ë̀ a̱ se' tsa̱tkërmi. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' tkë'ka̱ sulitane ena íyi ulitane tsa̱ta̱. Ñies ie' ichè tö ì kkacheke pë' esepa tö e' kë̀ dör ìie bua' ena e' kë̀ a̱ se' tsa̱tkënuk. E' kí̱ie ta̱ ie' tö ikkaché tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl wörki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye'
dör Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa eköl.
Ñies s'yami Timoteo e' tso' ye' ta̱ íe̱. 2 Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' dör batse'r se̱rke
Colosas e'pa a̱. A' dör s'yamipa e̱' tkëule-
wa̱ darërë Cristo mik. Skëköl dör S'yḗ a̱s
e' e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱ ie'pa dalërmik

3 Ke̱kraë mik sa' tö ikieke Skëköl a̱ a' ki̱,
eta̱ sa' tö wëstela cheke ie' dör Skëkëpa
Jesucristo Yḗ e' a̱ a' dalërmik. 4 Sa' tö
a' tté ttsé tö a' tso'ia̱ e̱rblök buaë Cristo
Jesús mik. Ñies sa' tö ittsé tö a' tö s'batse'r
male̱pa ko̱s dalëritseke buaë. E' kue̱ki̱ sa'
tso' wëstela chök ie' a̱ a' dalërmik. 5 Mik
Jesús tté buaë moki̱ë e' dë' a' ska' kuaë,
eta̱ a' tö ittsë' tö Skëköl wa̱ ì buaë tso'
blëule a' a̱, e' tso' a' panuk ká̱ jaì a̱. E'
wà paneke a' tö kröröë, e' kue̱ki̱ a' e̱r-
blöke Cristo mik ena a' ñì dalëritsöke
buaë ke̱kraë. 6 Ttè buaë e' pakarke tai̱ë
ká̱ wa'ñe, e' klö'we̱ke pë' tö tai̱ë. E' tö
ie'pa e̱r mane'we̱ke a̱s ise̱r buaë yësyësë.
Es ñies ibak a' ta̱ kuaë mik a' tö ittsë' ta̱
iklöo̱'mi moki̱ tö Skëköl e̱r buaë ché se'
a̱ Cristo batamik. Kuaë dö̀ i̱'ñe ta̱ ttè e'
wakaneo̱rkear buaë a' shu̱a̱. 7 Ttè e' paka'
Epafras tö a' a̱, ie' dalër tai̱ë se' é̱na. Ie'
dör Cristo kanè méso we̱s sa' es. Ie' dör
Cristo kanè méso yësyësë a' ki̱moie. 8 Ie'
wa̱ a' tté de sa' ska' tö a' tö sa' dalëritseke
tai̱ë Skëköl Wiköl wa.
9 E' kue̱ki̱ mik sa' tö a' tté ttsë' kuaë,
eta̱ sa' utmi S'yḗ ta̱ a' ki̱. E' kë̀ olo'yeta̱'
sa' tö dö̀ ikkë ta̱. Sa' tö ikiear Skëköl a̱ tö
ie' Wiköl tö a' e̱r ñi'ú̱ ka̱bikeitsoie buaë,
a̱s ì kiane ie' ki̱ tö a' iwè̱ e' wà a̱r buaë
a' é̱na. 10 E' a̱ne buaë a' é̱na, e' ta̱ a' se̱r-
daë buaë yësyësë we̱s wé̱pa dör Skëkëpa
Jesús icha, esepa ké se̱nuk es. A' se̱rke
es, e' ta̱ ì ko̱s we̱ke a' tö, e' wër buaë ie'
wa. Ì buaë ko̱s we̱raë a' tö tai̱ë we̱s kal
wör tai̱ë buaë es. Ñies we̱s Skëköl dör, e'
wà kí̱ a̱r michoë a' é̱na buaë. 11–12 Sa' tö
ikieke S'yḗ a̱ tö ie' tö a' e̱r diché iö̀, ie' olo
tai̱ë, ie' diché tai̱ë, e' wa. Es idir, e' ta̱ a'
weirke ko̱s e' dalë'ttsërmi a' a̱ e̱r bua' wa.
Ñies ì ko̱s wé̱ S'yḗ tö a' a̱, e' ki̱ wëstela
cheraë a' tö ie' a̱ ttsë'ne bua' wa. Ì tso'
ie' wa̱ mè se' dör ie' icha batse'rpa e'pa
a̱ ilo bur tai̱ë e' a̱, e' yök a' yuétkeitö a̱s
idö̀ a' ulà a̱ ñies. 13 Ie' tö se' yéttsa̱ ì sulu
ko̱s dör we̱s stui es, ese ulà a̱ ta̱ se' tsé̱mi-
itö wé̱pa blúie ilà dalër ié̱na e' tso' esepa
kí̱ie. 14 E' batamik se' tsa̱tkéeitö ena se'
nui̱ olo'yéitö se' ki̱.

Skëköl e̱r buanene se' ki̱ Cristo batamik

15 Skëköl kè̈ wërta̱'wa̱, erë Cristo wa ie'
e̱' kkayë' s'ditsö a̱. Ka̱m íyi ulitane yör,
e' yöki̱ Cristo tso'tke. Ie' dör íyi ulitane
ko̱s e' tsa̱ta̱. 16 Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ ena
ká̱ i' a̱, e' yö' Skëköl tö Cristo ta̱ ñita̱. Ì
wërta̱'wa̱, ñies ì kè̈ wërta̱'wa̱ íyi wökirie
ena íyi këkölie ena íyi wákie wa̱ diché
ta̱' ese ko̱s yö' ie' tö Cristo ta̱ ena Cristo
ki̱koka̱. 17 Ka̱m íyi ulitane yör, e' yöki̱
Cristo tso'tke. Íyi ulitane yöne ie' ta̱ ñita̱
ta̱ i̱'ñe ta̱ e' ko̱s kicha a'tse̱r ie' wa̱. 18 Ñies
se' dör ie' icha, e'pa wökir ie' dör. Se' dör
we̱s Cristo wák chkà es, eta̱ ie' dör we̱s
s'wökir es. Ie' köte̱wa̱, e' shke̱neka̱ne se'
tsá̱ie a̱s ie' dò̈ íyi ulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱
ie' dör se' se̱ne michoë, e' wì kicha bua'ie.
19 We̱s Skëköl dör, e' ko̱s wënewa̱ Cristo
ki̱, es Skëköl tö ibikeitsbak. 20 Ñies ie' tö
ibikeitsbak tö íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena
ká̱ i' a̱ ena ká̱ wa'ñe e' dörane ie' ulà a̱
Cristo batamik. Es ie' tö se' e̱r bua'wé̱ne
ie' wák ki̱ Cristo köte̱wa̱ krus mik, ipé̱
tëne ta̱ië se' nuì̱ skéie e' wa.

21 Ke̱net se' bak ì sulu wamblök ena
ì sulu bikeitsök, e' kue̱ki̱ se' bak Skëköl
bolökpa siulettsa̱ bánet ie' yöki̱. 22 Erë
ie' tö se' e̱r buao̱'ne ie' ki̱ Cristo köte̱wa̱
se' nuì̱ skéie e' wa a̱s se' döwa̱ ie' wörki̱
batse'r, kè̈ ki̱ ì sulu ta̱, kè̈ ki̱ ì nuí̱
ta̱'. 23 Erë se' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱ darërëë
ke̱kraë se' e̱rblò̈ Cristo mik e' a̱. Ttè
buaë ttsë' a' tö wà paneke a' tö e' kè̈
olo'yar, e' ta̱ iwà döraë a' ulà a̱. Ttè buaë
e' pakane sulitane a̱ ká̱ wa'ñe ñies ye'
tso'ñak ipakök.

Kanè mène Pablo a̱

24 Eré̈ ye' weirke a' dalërmik, erë ye'
ttsë'rke buaë. Cristo weine ie' icha dalër-
mik. Ie'pa dör we̱s ie' chkà es, e' kue̱ki̱
ie'pa weirke e' dör we̱s ie' wák tso'ia̱
weinuk es. E' kue̱ki̱ ye' weirke ko̱s
a' dalërmik, e' dalë'ttsök ye' tso'. Es
ye' tso'ñak weinuk Cristo ta̱. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. 25 Skëköl tö kanè mé ye'
a̱ Skëkëpa Jesús icha e'pa kanéu̱k. Ie' tö
ye' patké ie' tté buaë ko̱s e' pakök a' a̱.
26 Se' bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa yöki̱ ttè buaë
e' bak blëulewa̱, erë i̱'ñe ta̱ ikkayëne ie'
icha batse'rpa a̱. 27 Ie' tö ibikeitsbak tö
ttè e' kkacheraë ie'pa a̱. Ttè e' dör buaë
shu̱te̱ë, e' wa ie' e̱r buaë chò̈mi pë' ko̱s kè̈
dör judiowak esepa a̱. Ttè buaë blëule-
wa̱, e' dör tö Cristo tso' se' e̱r a̱, e' batamik
se' döraña̱k Skëköl olo ta̱' tai̱ë, e' ska'. E'
wà paneke se' tö kröröë.

28 E' kue̱ki̱ sa' tö Cristo tté pakeke
sulitane a̱. E' wa sa' tö sulitane pat-
teke wöbla'we̱ke ka̱bikeitsè buaë yësyësë
wa a̱s sa' tö ie'pa ko̱s mù Skëköl ulà a̱
yöuletke buaë batsulewa̱ Cristo ta̱ ñita̱.
29 E' kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ darërëë kaneblök
diché tai̱ë meke Cristo tö ye' a̱, e' ko̱s wa.

2 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ye'
tso' kaneblök darërëë a' dalërmik
kè̈ shtrirta̱'wa̱. Ñies ye' tso' kaneblök
s'yamipa se̱rke Laodicea e'pa dalër-
mik ena s'yamipa male̱pa kè̈ wa̱ ye'
su̱ule, e'pa ko̱s dalërmik. 2 Ye' kaneblöke
darërëë ie'pa dalërmik a̱s ie'pa e̱r diché
kí̱ iër buaë, ñies a̱s ie'pa kí̱ ñì dalëritsò̈
tai̱ë we̱s s'yamipa e̱kka ñì dalëritsò̈ es.
E' dör es, e' ta̱ ttè buaë blëulewa̱ Skëköl
wa̱ kuaë, e' wà ko̱s a̱rdaë ie'pa é̱na buaë.
Ttè buaë e' dör Cristo wák. 3 Skëköl e̱r-
bikò̈ ko̱s, ena Skëköl wa̱ íyi jche̱r ko̱s, e'
tso' Cristo a̱ blëule we̱s íyi bua'bua tuè̱
darërë blèsö es. 4 Ye' tö a' a̱ ichè es a̱s kè̈
yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè ttsër buaë, erë kè̈ dör
ttè moki̱, ese wa. 5 Ye' wák kè̈ ku̱' a' ta̱,
erë e' dör we̱s ye' wák tso' a' ta̱ es. Ye' wa̱
ijche̱r tö a' e̱' tkéwa̱ darërë ñikkëë a' e̱r-
blò̈ Cristo mik e' a̱ we̱s wák eköl è̈ es. E'
tö ye' ttsë'we̱ke buaë.

Se̱ne pa̱'a̱li̱ Cristo a̱

6 A' tö Jesucristo klö'wé̱tke e̱' këkölie,
e' kue̱ki̱ a' se̱nú we̱s ie' ki̱ ikiane es. 7 A' e̱'
tkö́wa̱ darërëë ie' mik we̱s kal wì kicha

klörwa̱ es. A' talanú ie' mik we̱s kal talar
iwí mik es. A' kí̱ e̱rblö́ ie' mik ke̱kraë we̱s
a' wöblao̱ne es. Wëstela mú ke̱kraë ie' a̱.
8 A' tso' e̱rki̱ a̱s kȅ yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè kȅ
wà ta̱' ese wa. Ttè e' ttsër buaë erë iwà kȅ
dör moki̱, ese dör s'ditsö ttè ȅ. Ttè ese ko̱s
pakane'bitu̱ ká̱ ia̱ia̱ë, e' dör ttè ëse tso'
ká̱ i' ki̱ ese kȅ idör Cristo ttè. 9 Cristo dör
s'ditsö erë we̱s Skëköl dör, e' ko̱s wënewa̱
ie' ki̱. 10 A' batsulewa̱ ie' mik, e' kue̱ki̱ kȅ
ì skà kianeia̱ a' ki̱ Skëköl wörki̱. Í̱yi wökir
wa̱ diché ta̱' kȅ wërta̱'wa̱ ese ko̱s tsa̱ta̱ ie'
dör. E' kue̱ki̱ kȅ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè kua̱'ki̱ wa.
11 A' batsulewa̱ Cristo mik, e' tö a' wák
dër suluë yéttsa̱. Es ie' tö a' wakyué a'
e̱r a̱ iwà kkachoie tö a' dör ie' icha.
E' dör we̱s sa' judiowak wöblar iwëpa
tottola kkuölitla ttök tsir es iwà kka-
choie tö ie'pa dör Skëköl icha. 12 A' tö
iklö'wé̱ moki̱ tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne Skëköl
tö idiché ta̱ië̱ wa. E' kue̱ki̱ mik a' wö-
sune, eta̱ e' dör we̱s a' wötënewa̱ ena
a' shke̱neka̱ne Cristo ta̱ es. 13 Ke̱net ta̱
a' dör ì sulu wamblökwakpa, e' ké̱wö
ska' ta̱ a' kȅ dör Skëköl icha, e' kue̱ki̱ a'
dör we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱. Erë ie' tö a'
shke̱o̱'ka̱ne, se̱ne moki̱ méitö a' a̱ Cristo
ta̱ ñita̱. Se̱ne sulu e' nuí̱ ko̱s olo'yéitö
a' ki̱. 14 Ie' ttè dalöiëno, e' dalöse̱o̱'wa̱
se' tö, e' nuí̱ ko̱s e' ki̱ se' kkatëne. E'
dör we̱s se' nuì̱ ko̱s tso' kitule yëkkuö ki̱
es. Erë ie' tö e' nuí̱ ko̱s patué̱ttsa̱ Cristo
köte̱wa̱ e' batamik. E' dör we̱s ie' tö se'
nuì̱ yëkkuö wötë'wa̱ krus mik Cristo ta̱
ñita̱ es. 15 Cristo batamik ie' tö íyi wökir
ena íyi wák wa̱ diché ta̱' kȅ wërta̱'wa̱
esepa diché yë'lur. Ie' e̱' ali'ka̱ ie'pa ki̱
ta̱ ijaëo̱'itö we̱s s'klöulewa̱ ñippè shu̱a̱
jaëwȅ̱ sulitane wörki̱ yi e̱' aléka̱ iki̱ e' tö
es.

Ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱

16 E' kue̱ki̱ kȅ yi kar a' kkatök chkè ki̱
di'yè ki̱. Ñies ka̱wö tkö'we̱ke judiowak tö
duas bit ena si' pa̱'a̱li̱ bit ena e̱no diwö
bit ekkë, ese kȅ tkö'wè̱ a' tö e' kȅ ki̱ yi
kar a' kkatök. 17 E' ko̱s me'a̱tbak Skëköl
tö ie'pa a̱ iwà kkachoie tö ì we̱raë Cristo
tö mik ide eta̱. Erë Cristo dë'bak. Es ttè e'
ko̱s wà tka. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno këchke
ese kȅ dalöiaria̱. 18 Wé̱pa e̱' ȍ tö ie'pa
dör pë' buaë se̱r bȅrë, esepa tö Skëköl
biyöchökwakpa dalöieke. Ñies ie'pa e̱'
chȍ tö Skëköl tö íyi kkacheke ie'pa a̱ kab-
sue̱ie. E' wa ie'pa e̱' ttsökeka̱ ta̱ië̱. Erë
ie'pa ttè kȅ wà ta̱', e' dör iwákpa ka̱bikeit-
sȍ ȅ. Kȅ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ie'pa esepa
ttè wa. 19 Ie'pa esepa kȅ ku̱'ia̱ e̱' batsök-
wa̱ Cristo dör s'wökir e' mik. Cristo dör
we̱s s'wökir es, eta̱ se' dör we̱s ie' chkà es.
Se' wöbla ta̱', se' kukuöña ta̱' ena s'yese
skà tso' ta̱ië̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' ko̱s iëulewa̱
buaë ñikkëë ta̱ ikaneblöke buaë ñita̱. Erë
iwökir kȅ ta̱' eta̱ s'chkà ko̱s e' kȅ dör ìie
bua'. Es se' dör Cristo ta̱ ñies. Se' batsule-
wa̱ Cristo ta̱, e' ta̱ se' ko̱s se̱r buaë ñita̱, ñì
tsa̱tköke buaë we̱s s'chkà etkȅ es. E' dör
es, e' ta̱ se' e̱r diché kí̱ iërdaë buaë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es.
20 A' duulewa̱bak Cristo ta̱ ñita̱ ttè ëse
tso' ká̱ i' a̱ ese ko̱s yöki̱. A' kȅ ku̱'ia̱ idik-
ia̱. ¿We̱s a' tö iiu̱tekeia̱? Ttè ese dör i' es:
21 Chkè se̱ kȅ kar; chkè wí̱ kȅ katar, kȅ
ñar; chkè diö́ kȅ kar. 22 Ì ko̱s dör ñá cheke
ttè ese tö, e' e̱rta̱'wa. Mik ichké o̱ne, di'yé
o̱ne, eta̱ kȅ ita̱'ia̱. Ttè ese ko̱s e' dör ttè
dalöiëno me' s'ditsö tö ese ȅ. 23 Kuaë ta̱
ittsèsö tö ttè ese dör moki̱, wà ta̱'. Wé̱pa
tso' ttè ese iu̱tök, esepa wër wësua ie'pa
tö Skëköl dalöieke buaë moki̱ë. Ie'pa e̱' ȍ
ta̱ië̱, suȅsö tö wësua moki̱ idir. Ie'pa wák
e̱' we'iköke ta̱ië̱. E' kue̱ki̱ iwër tö ttè ese
dör buaë, erë kȅ idör es. Ttè ese kȅ a̱ ì
wamblak s'wák dër suluë é̱na ese wök-
lönuk yës.

3 Se' shke̱uleka̱ne Cristo ta̱ ñita̱, e'
kue̱ki̱ ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱ se' e̱r
mùwa̱. Ee̱ Cristo tkër Skëköl ulà bua'kka
dalöiërta̱' ta̱ië̱. 2–4 Se' duulewa̱ Cristo ta̱
ñita̱. Se' se̱ne moki̱ë e' tso' blëule Skëköl
wa̱ Cristo ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ ka̱m ikkayërwa̱
da'a̱ie. Cristo dör se̱ne moki̱ se' a̱. Mik ie'

dene ká̱ i' a̱, eta̱ ikkayërdaë sulitane a̱. Se'
kkayërdaë ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱
se' e̱r múwa̱ ke̱kraë ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱.
Kè̱ se' e̱r mukwa̱, ì tso' ká̱ i' a̱, ese ki̱.

Wé̱pa dör Cristo icha, esepa se̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es

5 E' kue̱ki̱, ì sulu tso' ká̱ ì a̱ tö se' e̱rk-
iöwe̱ke, ese ko̱s olo'yő a' tö. Trë ko̱s, se̱ne
sulusi ko̱s, s'e̱r me'rie trë ki̱, s'e̱rbikȍ su-
lusi ko̱s, ese olo'yő a' tö. Ñies íyi kkechè
tai̱ë, e' olo'yő a' tö (e' dör we̱s íyi diököl
dalöiè skëkölie es). 6 Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱,
wé̱pa kè̱ tö Skëköl ttè iu̱teta̱', esepa ki̱
Skëköl kësik a̱rdaë. 7 A' bak se̱nuk ì sulu
ko̱s ese diché diki̱a̱. 8 Erë i̱'ñe ta̱ a' ka̱wö-
ta̱ ì sulu skà tso' ko̱s e' olo'yök. Ulune,
kësik, ñì wamblȍ sulu, ese ko̱s olo'yő a'
tö. Kè̱ a' ñì chöki̱a̱ suluë. Kè̱ a' tö ttè sulusi
chöki̱a̱. 9 A' wák dër suluë ena we̱s e' se̱r,
e' olo'ya' a' tö, e' kue̱ki̱ kè̱ a' ka̱chök ñita̱.
10 A' wák dër suluë, e' maneo̱nebak se̱ne
pa̱'a̱li̱ wa. Skëköl tö a' e̱r yuéne pa̱'a̱li̱. Ie'
tö a' e̱r mane'wè̱ michoë ke̱kraë a̱s a' e̱r
dȍ we̱s ie' wák e̱r es. E' u̱k ie' tso' a̱s a' dȍ
ie' sini'pa chőkie. 11 Se' dör Cristo icha, e'
shu̱a̱ s'tso' dör judiowak ena s'tso' kè̱ dör
judiowak. Se' shu̱a̱ s'tso' datse̱ ká̱ bánet,
ñies s'tso' kè̱ yöule tai̱ë esepa. Se' shu̱a̱
s'tso' klöulewa̱ kanè mésoie ese ena s'tso'
kè̱ dör es. E' ko̱s kè̱ dë' we̱s se' a̱. Cristo
batamik se' ko̱s dör ñikkëë. Ie' dör íyi uli-
tane tsa̱ta̱, ñies ie' tso' se' ko̱s e̱r a̱.
12 Skëköl tö a' shu̱kitbak iwák a̱. A' bat-
seo̱'itö ena a' dalër tai̱ë ie' éna. E' kue̱ki̱
a' ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa, e̱r bua' wa. A' e̱'
őwa diöshe̱t ñì yöki̱. A' se̱nú bè̱rë. Íyi ko̱s
panú a' tö e̱naë. 13 A' ñì dalë'ttső e̱r bua'
wa. Yile tö ì sulu wamblé a' ta̱, eta̱ e' nuí̱
olo'yő a' tö iki̱. A' nuì̱ olo'yő a' tö ñì ki̱ we̱s
Skëkëpa tö a' nuì̱ olo'yé es. 14 Íyi ulitane
ekkë tsa̱ta̱, a' ñì dalëritső ke̱kraë, e' dör
iwì bua'ie. A' ñì dalëritsöke es, e' ta̱ a' se̱r-
daë buaë ñita̱ we̱s wák eköl è̱ es. 15 Moki̱
Skëköl tö a' klöo̱'bak se̱nuk bè̱rë ñita̱ we̱s
wák eköl è̱ es. E' kue̱ki̱ a' e̱' mú a̱s Cristo
tö a' wëttsù̱ se̱nuk bè̱rë ñita̱ ke̱kraë. Ñies
wëstela chő a' tö ie' a̱ ke̱kraë.
16 Cristo ttè blő a' tö a' e̱r a̱ ke̱kraë. A'
ñì wöbla'ú̱ iwa, a' ñì pattő iwa e̱rbikè
buaë ko̱s meke Skëköl tö a' a̱, ese wa.
Wëstela chő a' tö ke̱kraë Skëköl a̱ a' e̱r
a̱ Salmo wa ena Skëköl ttsé wa ena ttsè
meke Wiköl Batse'r tö se' a̱ ese wa. 17 Ì
ko̱s we̱ke a' tö, ñies ì ko̱s cheke a' tö,
e' ko̱s ú̱ ena ichő Skëkëpa Jesús ttȍ wa.
Ke̱kraë wëstela chő a' tö Skëköl dör S'yḗ
e' a̱ Cristo batamik.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

18 A alakölpa wëm ta̱', a' wëm ttȍ
dalöiő we̱s Skëkëpa mik e̱rblökwakpa
ka̱wöta̱ iu̱k es. 19 A wëpa, a' alaköl
dalëritső, kè̱ kësik blök iki̱.
20 A ala'r, a' yḗ ena a' mì, e'pa ttȍ
dalöiő, e' wër buaë Skëkëpa wa e' kue̱ki̱.
21 A iyëpa, kè̱ a' tö a' ala'r uluwa̱rka̱ ḗ
ichökle a̱s ie'pa kè̱ e̱riar tai̱ë shu̱te̱.
22 A' klöulewa̱ kanè mésoie, a' wökirpa
ttȍ dalöiő ke̱kraë. A' kaneblő buaë ie'pa
a̱ ke̱kraë, kè̱ dör tö mik ie'pa tö a' sue̱ke
e' è̱ ta̱ ie'pa wökatoie. E' skéie a' kaneblő
ie'pa a̱ e̱r moki̱ wa, Skëkëpa dalöieke a'
tö e' kue̱ki̱. 23–24 Ñermata a' dör Cristo
kanè mésopa, ie' dör a' wökir moki̱. A'
kaneblöke buaë ká̱ i' a̱ a' wökirpa a̱, e'
ta̱ e' ské meraë Cristo tö a' a̱ aishkuö
ta̱. E' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱ke a' tö e' ú̱ kaneë
we̱s a' tso' iu̱k Skëkëpa wák a̱ es, kè̱ dör
we̱s s'ditsö a̱ iwè̱ es. 25 Erë Skëköl a̱ suli-
tane dör ñies è̱me, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ì
sulu wambleke, ese nuí̱ ki̱ ie' tö ie'pa
we'ikeraë aishkuö ta̱.
4 A' wé̱pa wa̱ kanè mésopa tso', esepa
tö ie'pa sa̱ú̱ e̱r bua' wa yësyësë. A'
é̱na ia̱nú tö a' wa̱ wökir tso' ñies, e' dör
Skëkëpa tso' ká̱ jaì a̱ e'.

Se' e̱' chȍ ttök Skëköl ta̱

2 A' e̱' chő ttök Skëköl ta̱ ke̱kraë, kè̱
ilo'yar. Mik a' ttöke ie' ta̱, eta̱ e' è̱ wà
bikeitső, ñies wëstela chő ie' a̱. 3 Ye' tso'

wötëule í̱e̱ s'wöto wé a̱ Cristo tté buaë
blëulewa̱ kuaë, e' pakè kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ ik-
iố Skëköl a̱ tö ie' tö sa' ki̱mú Cristo tté
kí̱ pakök buaë ká̱ wa'ñe a̱s kḕ ì tö sa'
wöklö'ǜ̱. 4 Ikiố Skëköl a̱ tö ye' mú ipakè
buaë yësyësë we̱s ye' ka̱wöta̱ ipakök es
a̱s sulitane é̱na iwà a̱r buaë.
5 Mik a' tso' pë' kḕ dör Jesús mik e̱r-
blökwakpa, esepa ta̱, eta̱ a' se̱nú buaë
we̱s Skëköl ala'r ké se̱nuk es. Kḕ a' ka̱wö
chöu̱k ế. Ka̱wö yốttsa̱ ka̱pakök ie'pa ta̱.
Cristo tté buaë pakố ie'pa a̱. 6 A' ké ttök
ie'pa ta̱ ttè bua'buaë wa a̱s ie'pa tö a' ttồ
ttsồ e̱r bua' wa. A' tso' e̱rki̱ ì ko̱s chakeke
ie'pa tö a' a̱ eköl eköl, e' iu̱tök yësyësë.

Pablo e̱' chéa̱t

7 Tíquico tö ye' biyố cheraë a' a̱. Ie' dör
s'yami dalër tai̱ë sa' é̱na ese. Ie' dör ye' ki̱-
mukwak yësyësë ese. Ie' dör Skëkëpa Je-
sucristo kanè méso ye' ta̱. 8 E' kue̱ki̱ ye'
tso' ie' patkök a' ska' a̱s ie' tö a' a̱ ichồ
tö is sa' tso', ñies a̱s a' e̱r kuǜ̱itö. 9 Ie' ta̱
Onésimo mi'ke ñies. Ie' dalër sa' é̱na, ie'
dör s'yami e̱' tkëulewa̱ darërë ese. Ie' dat-
se̱ a' ká̱ a̱. Ie'pa böl tö a' a̱ icheraë tö is
sa' ka̱wö tköke.
10 Aristarco tso' wötëule ye' ta̱ s'wöto
wé a̱, e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Marcos
dör Bernabé duö', e' tö a' shke̱'wé̱mi. A'
a̱ iyënetke tö ie' de a' pakök, eta̱ ik-
iốwa̱ buaë. 11 Jesús kiè ñies Justo, e' tö
a' shke̱'wé̱mi. Wé̱pa tso' ye' ta̱ ì blúie
Skëköl tso' e' kanè a̱ e'pa shu̱a̱ ie'pa
mañal ḕ dör judiowak. Ye' e̱r pablérak-
itö tai̱ë. 12 Epafras dör a' wakpa eköl, e'
tö a' shke̱'wé̱mi. Ie' dör Cristo Jesús kanè
méso. Ke̱kraë ie' kköchöke Skëköl a̱ a'
dalërmik tö a' mú e̱' tkéwa̱ darërëë Cristo
ttè a̱ kḕ ibikeitsè bötböt ena e̱' meulettsa̱
da'a̱ie ì kiane Skëköl ki̱ ese wo̱ie. 13 Ye'
wák tö ie' cheke moki̱ tö ie' kaneblöke
darërëë a' dalërmik, ñies Jesús mik e̱r-
blökwakpa tso' Laodicea ena Hierápolis,
e'pa dalërmik. 14 Lucas tö a' shke̱'wé̱mi.
Ie' dör s'kapeyökwak dalër tai̱ë se' é̱na.
Ñies Demas tö a' shke̱'wé̱mi.
15 S'yamipa se̱rke Laodicea, e'pa shke̱'ú̱
sa' a̱. Ñies Ninfa ena Skëkëpa icha
erule ñì dapa'u̱ke ie' u a̱, e'pa shke̱'ú̱
sa' a̱. 16 Yëkkuö i' a̱ritsé o̱ne a' tö suli-
tane kukua, e' ukuöki̱ ta̱ ipatkốmi a' tö
Skëkëpa icha erule ñì dapa'u̱ke Laodicea,
e'pa a̱ a̱s ie'pa tö ia̱ritsồ ñies. Ñies yëkkuö
patkë' ye' tö Laodicea wa̱kpa a̱, e' sa̱ú̱
mik ide a' ska' eta̱. 17 Ichố Arquipo a̱ tö
Skëkëpa Jesucristo kanè mène ie' a̱ wè̱,
e' wà ú̱ ie' tö se̱raa̱ buaë.
18 Ñies ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i'
shté ye' wák ulà wa. Kḕ a' é̱na ichökwa
tö ye' tso' wötëule s'wöto wé a̱. A̱s Skëköl
e̱r buaë chồ a' a̱.

Yëkkuö Tsá̲ Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̲

1 Tesalonicenses

Pablo tö yëkkuö i' kit duas dabom ske̲yök ena ske̲yök kí̲ et Jesús ku̲ne'bak e' ukuöki̲ (50-51 AC) e' shu̲ ulat. E' kue̲ki̲ i' dör yëkkuö tsá̲ kit ie' tö e'. Mik ie' skà dë'rö Tesalónica Skëköl tté buaë e' pakök eta̲ Timoteo ena Silvano e'pa mir ie' ta̲. Mik Pablo tö Skëköl tté paka' ká̲ e' a̲, eta̲ tai̲ë pë' uluneka̲ ie' ki̲, e' kue̲ki̲ ie' bakshkarmi dö̀ Atenas. E' ukuöki̲ ie' shkakmine kaneblökne Tesalónica Jesús mik e̲rblökwakpa ki̲muk, erë kë̀ ie' dë'röne. Erë Jesús mik e̲rblökwakpa we'ikeke tai̲ë pë' kë̀ dör Jesús mik e̲rblökwakpa esepa tö, e' kue̲ki̲ Pablo tö Timoteo ë̀ patkë'mi yëkkuö i' muk ie'pa a̲ ie̲r diché ioie (Hechos 12.1-14).

Ì kit Pablo tö yëkkuö i' ki̲ e' dör i' es: Et: Ie' tö wëstela mé Skëköl a̲ ì buaë o̲' ie' tö Jesús mik e̲rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̲ e' ki̲. Ñies Pablo tö ie'pa a̲ ie̲ri mène tö Skëköl tso' ie'pa ta̲.

Böt: Pablo tö ie'pa a̲ ie̲ri méne tö we̲s ie' bak se̲nuk ie'pa shu̲a̲ ena we̲s ie' tö ie'pa dalërits. Ie' tö ikit es ie'pa e̲r diché ioie se̲nuk Jesús a̲.

Mañat: Pablo tö ie'pa e̲r diché ié se̲nuk ke̲kraë Jesús a̲. Ñies ì tköraë Jesús mik e̲rblökwakpa ta̲ mik iblërulune eta̲, e' paké ie' tö ie'pa a̲. Ñies ie' tö ikkachè tö we̲s se' ka̲wöta̲ Jesús datskene e' panuk kröröë.

Shke̲'wè̲

1 Ye' dör Pablo. Silvano ena Timo-
teo tso' ye' ta̲ íe̲. Sa' tso' yëkkuö i'
shtök Skëkëpa Jesús icha erule se̲rke
Tesalónica e'pa a̲. A' batsulewa̲ Skëköl
dör S'yë́ e' mik, ñies Skëkëpa Jesucristo
mik. A̲s ie'pa e̲r buaë chö̀ ena se̲ne bë̀rë
mù a' a̲.

Pablo wëstela ché Skëköl a̲ Tesalónica wakpa dalërmik

2 Ke̲kraë sa' tö wëstela cheke Skëköl
a̲ a' dalërmik. Mik sa' ttöke ie' ta̲, eta̲
ke̲kraë sa' tö ikieke a' ki̲. 3 Sa' é̲na ia̲ne
tö a' e̲rblöke Jesús mik, e' kue̲ki̲ a' tö ì
ko̲s buaë we̲ke. S'yë́ dalër tai̲ë a' é̲na, e'
kue̲ki̲ a' kaneblöke darërë ie' a̲. Skëkëpa
Jesucristo datskene, e' paneke a' tö mok-
i̲ë, e' kue̲ki̲ a' e̲ tkéwa̲ darërë ie' mik. E'
ko̲s kue̲ki̲ ke̲kraë mik sa' ttöke Skëköl ta̲,
eta̲ sa' tö wëstela cheke ie' dör S'yë́ e' a̲
a' dalërmik. 4 A yamipa dalër tai̲ë Skëköl
é̲na, sa' wa̲ ijche̲r tö ie' tö a' shu̲kitbak ie'
ala'rie. 5 Mik sa' tö Jesús tté buaë paka'
a' a̲, eta̲ kë̀ sa' wa̲ ipakane ttè ë̀ wa. Ñies
Wiköl Batse'r diché e' kkayë' sa' tö a' a̲.
A' tö isué̲ tö ì ché sa' tö, e' ché sa' tö e̲r
moki̲ë wa. A' wa̲ ijche̲r buaë tö sa' bak
se̲nuk yësyësë a' shu̲a̲ iwà kkachoie tö a'
ka̲wöta̲ se̲nuk es.
6 Es a' dë'bak se̲nuk yësyësë we̲s sa' se̲r
es, ñies we̲s Skëkëpa Jesús se̲r es. Mik a'
tö Jesús tté buaë klöo̲'bak, eta̲ e' kue̲ki̲ pë'
tö a' we'ik sia̲rë, erë a' tö ttè e' klö'we̲keia̲
ttsë'ne bua' wa Wiköl Batse'r batamik.
7 E' wa a' tö iwà kkaché Jesús mik e̲r-
blökwakpa se̲rke Macedonia ena Acaya,
e'pa ko̲s a̲ tö we̲s s'ka̲wöta̲ se̲nuk Skëköl
a̲. 8 A' batamik Skëkëpa Jesús tté buneka̲
Macedonia ena Acaya. Ká̲ wa'ñe, wé̲ ye'
mirwa̲, ee̲ pë' ko̲s wa̲ ijche̲r tö a' e̲rblöke
Skëköl mik. E' kue̲ki̲ kë̀ ì ku̲'ia̲ chè yi a̲
ttè e' ki̲. 9 Sulitane tö sa' a̲ icheke tö a'
tö sa' ki'wa̲ buaë. Ñies ie'pa tö icheke tö
íyi diököl tso' dalöiè, ese ko̲s watéttsa̲
a' tö kanebloie Skëköl chökle eköl ë̀ e'
a̲. 10 Ñies ie'pa tö icheke sa' a̲ tö a' tso'
Jesús datse̲ ká̲ jaì a̲, e' panuk e̲r moki̲
wa. Ie' dör Skëköl Alà. Ie' köte̲wa̲, erë
Skëköl tö ie' shke̲o̲'ka̲ne. Ie' tö se' tsa̲tkée,
se' weirdaë sia̲rë aishkuö ta̲, e' yöki̲.

Ì o̱' Pablo tö Tesalónica

2 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö sa'
se̱ne' a' shu̱a̱, e' wà kë̀ dör ë́me, e' tö a'
ki̱mé buaë. 2 A' wa̱ ijche̱r tö ka̱m sa' dö̀ a'
ska' e' yöki̱ Filipos wakpa tö sa' yë' suluë,
sa' we'ik sia̱rë. Ñies a' ká̱ a̱ pë' bak e'pa
é̱na sa' wöklö'wa̱k erë Skëköl tö sa' ki̱me'.
Ie' tö diché mé sa' a̱ Jesús tté buaë pakoie
a' a̱. 3 Sa' kë̀ tö s'patteta̱' ka̱che tté wa ö
íyi sulusi dalërmik ö s'ki̱tö'wo̱ie. 4 Sa' kë̀
tö s'patteta̱' es. Skëköl tö sa' e̱r webleke,
e' tö sa' shu̱kit. Ie' tö kanè me'a̱t sa' ulà a̱
Jesús tté buaë pakök. E' kue̱ki̱ sa' ipakeke
a̱s sa' wër buaë ie' wa, kë̀ dör s'ditsö wa.
5 A' wa̱ ijche̱r tö sa' kë̀ dë'rö a' ska' a'
ki̱kökka̱ ka̱che tté wa. Kë̀ sa' wa̱ a' pau-
tule inuköl kiane sa' ki̱ e' kue̱ki̱. Skëköl
wa̱ ijche̱r tö sa' kë̀ wa̱ iwamblëne es. 6 Sa'
kë̀ dë'rö a' ska' a̱s a' tö sa' ki̱kö̀ka̱ ö yi skà
tö sa' ki̱kö̀ka̱. 7 Sa' dör Cristo ttekölpa tsá̱,
e' kue̱ki̱ sa' wa̱ ka̱wö ta̱' a̱s a' tö sa' sa̱ù̱
buaë, erë e' kë̀ kine sa' wa̱ a' a̱. Sa' tö a'
sué̱ we̱s alà mì tö ila'rla suè̱ es. 8 Sa' é̱na a'
dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ sa' ttsë'ne buaë a' pat-
tök Skëköl tté buaë wa. Kë̀ dör e' ë̀ wa,
ñies sa' e̱' mumittsa̱ weinuk a' dalërmik.
9 A yamipa, a' é̱na ia̱ne tö mik Skëköl
tté buaë paka' sa' tö a' a̱, e' dalewa sa'
kaneblë' darërë. Sa' kaneblë' ñië nañeë a̱s
sa' kë̀ tö a' ulà panù sa' tioie.

10 A' wa̱ ijche̱r, ñies Skëköl wa̱ ijche̱r,
tö sa' se̱ne' batse'r yësyësë kë̀ ki̱ ì sulu
tté ta̱' a' dör Jesús mik e̱rblökwakpa e'pa
shu̱a̱. 11–12 A' wa̱ ijche̱r tö sa' tö a' paut,
a' e̱r pablë' eköl eköl we̱s iyë́ tö iwè̱ iwák
ala'r ta̱ es. Ñies sa' tö a' a̱ iyë' ke̱kraë tö
a' se̱nú yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane es.
E' tö se' klöo̱'bak a̱s se' dö̀ ì blúie ie' tso'
olo ta̱' tai̱ë e' kí̱ie.

13 Mik sa' tö Skëköl ttè paka' a' a̱, eta̱
a' kë̀ wa̱ itsè̱ne we̱s s'ditsö ttè es. E' skéie
a' tö itse̱' we̱s Skëköl ttè moki̱ es, ta̱ es je'
idir. E' kue̱ki̱ ke̱kraë sa' tso' wëstela chök
Skëköl a̱ a' dalërmik. Ie' ttè batamik,
iwakanewe̱keitö a' dör Jesús mik e̱rblök-
wakpa e'pa e̱r a̱. 14 A yamipa, a' wakpa
ditséwöpa e'pa tö a' we'ik sia̱rë. Es ñies
ibak Skëköl icha erule erule e̱rblö̀ Cristo
Jesús mik tso' Judea e'pa ta̱. Judiowak
male̱pa tö ie'pa we'ik sia̱rë ñies. 15 Ju-
diowak tö iwakpa we'ik Jesús tté kue̱ki̱,
e' wakpa ë̀ tö Jesús kötwa̱ we̱s ká̱ ia̱i-
a̱ë ie'pa tö Skëköl ttekölpa kötulurbak
es. Ñies ie'pa ë̀ tö sa' trëo̱'yal. ¡Ie'pa kë̀
wër buaë Skëköl wa! ¡Ie'pa kë̀ wödör yi
mik! 16 Mik sa' tö Skëköl ttè pakeke pë'
kë̀ dör judiowak esepa a̱ a̱s ñies ie'pa
tsa̱tkër, eta̱ judiowak ñe'pa tö sa' ma'wé̱
wöklö'wè̱ a̱s kë̀ sa' tö ttè e' pakö̀, erë ie'pa
kë̀ ulà dë' iska'. Es ì sulu nuí̱, e' kí̱ kieke
ie'pa tö e̱' ki̱ tai̱ë. Bata ekkë ta̱ Skëköl tö
ie'pa kichatéttsa̱tke.

Pablo shkakne ie'pa weblök

17 A yamipa, sa' manétyal, sa' kë̀ ku̱'ia̱
a' ta̱ ñita̱, erë sa' e̱r me'rie a' ki̱. Sa'
manétyal erë bet ta̱ sa' é̱na shkakne suluë
a' weblökne. 18 Sa' tö ima'wé̱, ye' wák tö
ima'wé̱ tseë erë Satanás tö sa' wöklö'wé̱.
19 Mik Skëkëpa Jesús dene, eta̱ ¿yi tö sa'
ttsë'wè̱mi buaë moki̱ë ie' wöa̱? ¡E' dör
a'! Ì buaë paneke sa' tö Jesús wörki̱ a'
batamik. A' dë' Skëköl ala'rie, e' tö sa'
ttsë'we̱raë buaë Jesús wörki̱. 20 Yëne e',
a' wa sa' e̱' ttsökeka̱, a' tö sa' ttsë'we̱ke
buaë.

Timoteo patkémine Tesalónica wakpa ska'

3 Bata ekkë ta̱, mik sa' kë̀ a̱
idalë'ttsëneia̱, eta̱ sa' tö ibikeits
tö “sa' böl a̱te̱ í̱e Atenas 2 ta̱ s'yami
Timoteo e' patkekemi sa' tö a' weblök.”
Ie' dör Skëköl kanè méso Cristo tté buaë
pakök we̱s sa' es. Sa' tö ie' patkë'mi a'
ki̱muk a̱s a' diché kí̱ iër Jesús ttè a̱ ena
a' e̱rblöia̱ moki̱ë imik. 3 Sa' kë̀ ki̱ ikiane
tö a' we̱le e̱riawè̱, a' weirke sia̱rë Jesús
tté kue̱ki̱, e' tö. E' tköraë se' ta̱ wake'.
4 Mik sa' bak a' ska', eta̱ sa' tö a' a̱ iyë'
tai̱ë tö se' weirdaë pë' kë̀ dör Jesús mik

e̱rblökwakpa esepa ulà a̱. A' wa̱ ijche̱r
buaë tö iwà tka es. 5 E' kue̱ki̱ mik ye'
wák kë̀ a̱ idalë'ttsëneia̱, eta̱ Timoteo
patkë'miyö a' tté ttsök tö ¿is a' e̱rblöke
Jesús mik e' mir? Ye' suane sia̱rë dö'
Satanás tö a' e̱rkiöwè̱ ta̱ a' èmine ta̱ ko̱s
sa' tö a' patté e' weirdawa ë́.

6 Erë Timoteo tso' a' ska', írö ie' dene.
Ie' wa̱ biyö̀ buaë debitu̱ sa' a̱. Ie' ichè tö
a' e̱rblökeia̱ Cristo mik, ñies a' ñì dalërit-
sökeia̱ buaë. Ke̱kraë a' tö sa' bikeitseke
e̱r bua' wa. A' é̱na sa' sua̱kne suluë we̱s
sa' é̱na a' sua̱kne es. 7 A yamipa, a' e̱r-
blöke Jesús mik buaë, e' tö sa' e̱r pableke
tai̱ë sa' e̱riarke ko̱s sa' weirke ko̱s e'
shu̱a̱. 8 Mik sa' ittsé tö a' e̱ tkéwa̱ darërë
Skëkëpa mik, eta̱ sa' e̱r deka̱ne. 9 A' tö sa'
ttsë'wé̱ buaë ichökle Skëköl wöa̱. Ke̱kraë
sa' tö wëstela cheke ie' a̱ tai̱ë a' ki̱, erë e'
kë̀ dör wë'. 10 Sa' tö ie' a̱ ikieke tai̱ë ñië
nañeë a̱s ka̱wö mùitö sa' a̱ a' suo̱ie a' kí̱
wöbla'wo̱ie a̱s a' kí̱ yör e̱rblök Jesús mik.

Pablo tté Skëköl ta̱

11 Skëköl dör S'yë́ e' ena Skëkëpa Jesús
e'pa a̱ sa' tö ikieke tö sa' ki̱mú shkoie a'
ska'. 12 A̱s Skëkëpa tö a' kö̀ ñì kí̱ dalërit-
sök tai̱ë shu̱te̱ ñies sulitane dalëritsök
we̱s sa' tö a' dalëritseke es. 13 A̱s ie' tö
a' e̱r diché kí̱ iö̀ a̱s a' dö̀ Skëköl dör S'yë́
e' wörki̱ batse'r, kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱', mik
Skëkëpa Jesús datskene ie' icha batse'rpa
ta̱ eta̱. Es e' idir.

Se̱ne wër buaë Skëköl wa ese

4 A yamipa, sa' tö a' wöblao̱' tö a' se̱nú
we̱s Skëköl wa iwër buaë es, e' iu̱teke
buaë a' tö. I' ta̱ sa' tö a' a̱ ikieke, sa' tö
a' patteke Skëkëpa Jesús ttö̀ wa, tö a' kí̱
se̱nú yësyësë ke̱kraë.
2 Ì u̱k a' ka' ye' tö Skëkëpa Jesús ttö̀ wa,
e' jche̱r buaë a' wa̱. 3 Skëköl ki̱ ikiane tö a
se̱r batse'r, e' wà kiane chè tö a' e̱ skö́ttsa̱
trë ko̱s yöki̱. 4 A' e̱ wöbla'ú̱ e̱ kkö'nuk
batse'r dalöiërta̱'. 5 A' kë̀ kàne se̱nuk we̱s
pë' kë̀ e̱ batsöta̱' Skëköl mik es. Ie'pa trër
tai̱ë we̱s iwákpa ki̱ ikiane es. 6 A' dör ñì
yamipa Jesús ttè wa, e' kue̱ki̱ kë̀ a' kàne
ñì tsiriu̱k a' alakölpa wa. A' ñì wamblö̀ es,
e' ta̱ a' ñì dalöse̱u̱kewa̱. Sa' tö a' a̱ iyë'bak
tö wé̱pa tö iwambleke es esepa we'ikeraë
sia̱rë Skëkëpa Jesús tö. 7 Skëköl kë̀ wa̱ a'
klöo̱ne e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa. Ie' tö
a' klöo̱' se̱nuk batse'r ie' a̱. 8 E' kue̱ki̱ yi
tö ttè i' watéttsa̱, ese kë̀ wa̱ s'ditsö ttè
watënettsa̱, ie' tö Skëköl tö Wiköl Batse'r
mé se' a̱, e' ttè watéttsa̱.
9 Skëköl wák tö a' wöbla'wé̱ ñì dalërit-
sök, e' kue̱ki̱ kë̀ ì shteku̱'ia̱ sa' tö ttè e' ki̱.
10 A yamipa, e' yëne tö Jesús mik e̱rblök-
wakpa se̱rke Macedonia, e'pa ko̱s dalër
tai̱ë a' é̱na. Erë sa' tö a' kí̱ patteke tö a'
kí̱ ñì dalëritsö́ tai̱ë shu̱te̱. 11 Ñies a' e̱' chö́
se̱nuk bë̀rë. Pë' kë̀ tsiriwa̱r kanè wa, ttè
wa, ì wa. A' wakpa íyi è̀ wà sa̱ú̱ wà shu̱lö́.
A' kaneblö́ a' wákpa ulà wa we̱s sa' tö a'
iyë' es. 12 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ pë' kë̀ e̱rblö̀
Jesús mik, esepa tö a' dalöieraë. Ñies a'
tö iwé̱ es, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie, e'
döraë a' ulà a̱ a̱s a' kë̀ tö yile ulà panù a'
kanéwo̱ie.

Skëkëpa Jesús datskene

13 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r
tö ì tköraë se' blërulunebak esepa ta̱ a̱s a'
kë̀ e̱riar we̱s wé̱pa kë̀ ku̱' ì panuk, esepa
e̱riar es. 14 Se' tö iklö'wé̱ tö Jesús köte̱wa̱
shke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ ñies se' tö iklö'wé̱
tö wé̱pa batsulewa̱ ie' mik blërulunebak,
esepa tse̱rabitu̱ Skëköl tö Jesús ta̱ mik
idatskene eta̱.
15 E' kue̱ki̱ ì kkayë' Skëkëpa tö sa' a̱
e' chekene sa' tö a' a̱, e' dör tö mik ie'
dene, eta̱ se' dör ie' icha tso' ttsë'ka, es-
epa kë̀ mìne se' male̱pa blënewa̱, es-
epa yöki̱ ke̱we. 16 Mik Skëkëpa wák
bitu̱kene ká̱ jaì a̱, eta̱ ittöraë a̱neule
darërë ttseraë sulitane tö. Ñies Skëköl
biyöchökwakpa wökir kibi, e' a̱rdaë ta̱
Skëköl duk bla'we̱raëitö tai̱ë. Eta̱ wé̱pa
batsulewa̱ Cristo mik blërulunebak, es-
epa shke̱rdaka̱ne ke̱we. 17 E' ukuöki̱ ta̱ se'

tso' ttsë'ka ká̠ i' a̠, esepa ko̠s busdaka̠ ie'pa
ta̠ ñita̠ mò a̠ ta̠ Skëkëpa Jesús kue̠raësö
ka̠shu̠k a̠, eta̠ es se' tso'ie ie' ta̠ ke̠kraë.
[18] E' kue̠ki̠ a' ñì e̠r diché iő ttè e' wa.
5 [1–2] A yamipa, a' wa̠ ijche̠r buaë tö
mik Skëkëpa Jesús datskene, eta̠
ké̠wö e' datse̠ kȅ biyő yëule we̠s ak-
blökwakpa döwa̠ se' u a̠ nañewe es. Kȅ
yi wa̠ ijche̠r tö mik idatskene, e' kue̠ki̠
e' ké̠wö kȅ kitu̠k sa' a̠ yëkkuö ki̠ a' a̠.
[3] Mik sulitane tö iché: “Ire' sulitane se̠rke
bȅrë ñita̠, kȅ pau̠irku̠'”, e' bet ta̠ ì sulu
döraë ká̠ i' ki̠ ta̠ s'ditsö weirdaë sia̠rë.
Ie'pa kȅ tkȍpashkar iulà a̠ we̠s tayë alà
ku̠rke e' kȅ tkȍpashkar iweir tai̠ë e' ulà
a̠ es. [4] Erë a yamipa, a' kȅ se̠rku̠'ia̠ ká̠
ttsettse a̠ we̠s ie'pa es. E' kue̠ki̠ e' ké̠wö
kȅ dȍpa a' ki̠ we̠s akblökwakpa döwa̠ es.
[5] A' ko̠s se̠rke yësyësë Jesús ttè diki̠a̠, e'
dör we̠s se' se̠rke ká̠ ñiwe a̠ es. Skëkëpa
Jesús ké̠wö, e' tö a' ttsë'we̠raë buaë. Kȅ
se' tö ì sulu wambleku̠'ia̠ we̠s ká̠ ttsettse
wakpa es. [6] E' kue̠ki̠ kȅ se' kàne se̠nuk
we̠s ie'pa es. Ie'pa dör we̠s se' kapȍtu-
lur es, kȅ ku̠' ì panuk. Erë se' ka̠wöta̠
se̠nuk wösh wa, ka̠bikeitsöke buaë we̠s
s'tso' kkáme es. [7] Wé̠pa kapötkëte̠r, es-
epa kapötkëte̠r nañewe. Wé̠pa tteke blo'
tö, esepa tteke blo' tö nañewe. [8] Erë se'
dör we̠s ká̠ ñiwe wakpa es, esepa ké
ka̠bikeitsök buaë we̠s s'tso' kkáme es. Se'
e̠rblȍ Jesús mik, ñies se' ñì dalëritsȍ, e'
tö se' bleraë we̠s íyi daloie ieke ñippök-
wakpa tö ibatsi̠' ki̠ kuaböt yöki̠ es. Ñies
se' tsa̠tkërdaë, e' panusö kröröë, e' tö se'
tsa̠tkeraë we̠s íyi daloie tkekeka̠ ñippök-
wakpa tö iwökir ki̠ e' tsa̠tkoie es. [9] Skëköl
kȅ wa̠ se' klöo̠ne ie' ala'rie se' we'ikoie. E'
skéie se' klöo̠'bakitö se' tsa̠tkoie Skëkëpa
Jesucristo batamik. [10] Cristo köte̠wa̠ se'
skéie a̠s se' se̠r michoë ie' ta̠ ñita̠. Se'
blënewa̠ ö se' tso'ia̠ ttsë'ka, e' kȅ dë' we̠s
ie' a̠ mik ie' datskene eta̠. [11] E' kue̠ki̠ a' ñì
e̠r pablő, a' ñì diché iő, ttè ikkë wa we̠s
a' tso' iwà u̠k es.

Pablo tö ie'pa kí̠ patté

[12] A yamipa, wé̠pa tso' kaneblök
darërë a' wökirpaie Skëkëpa Jesús ttè a̠,
esepa tö a' kkö'neke, a' patteke a̠s a' se̠r
buaë yësyësë Skëköl a̠. E' kue̠ki̠ sa' tö a'
a̠ ikieke tö ie'pa dalöiő. [13] Ie'pa dalöiő
tai̠ë. Ie'pa dalëritső ie'pa kanè kue̠ki̠. A'
se̠nú bȅrë ñita̠.
[14] Ñies sa' tö a' pattè tö a' wé̠pa bikëne,
kȅ é̠na kaneblak, esepa uñú. Wé̠pa e̠ri-
arke, esepa e̠r pablő. Wé̠pa kȅ ku̠' tkëule-
wa̠ darërë e̠rblök Jesús mik, esepa ki̠mú.
Sulitane dalë'ttső e̠r bua' wa.
[15] A' e̠' kkö'nú. Mik yi tö ì sulu wamblé
a' ki̠, eta̠ kȅ a' tö ì sulu wamblökne ie' ki̠
iskéie. E' skéie a' e̠' chő ke̠kraë e̠r buaë
chök ñì a̠ ena sulitane a̠.
[16] A' ttsë'nú buaë ke̠kraë. [17] A' ttő
me'rie Skëköl ta̠. [18] Ì ko̠s ki̠ wëstela chő
Skëköl a̠. A' dör Cristo Jesús icha, e'
kue̠ki̠ Skëköl ki̠ ikiane tö a' se̠r es.
[19] Ì we̠ke Skëköl Wiköl tö a' shu̠a̠, e' kȅ
wöklö'wa̠r. [20] Ttè Skëköl ttekölie, ese kȅ
watarttsa̠. [21] Iwà ko̠s bikeitső bua'iewa̠.
Wé̠ dör buaë ese blő. [22] Ì sulu ko̠s, ese
yöki̠ a' e̠' skőttsa̠.
[23] Skëköl dör se̠ne bȅrë mukwak, a̠s e'
tö a' ki̠mù se̠nuk batse'r. Ñies a̠s ie' tö a'
chkà, a' e̠r, a' wiköl, a' wák wa'ñe kkö'nù
kȅ ki̠ ì sulu tté ta̠' yës dȍ mik Skëkëpa Je-
sucristo datskene eta̠. [24] Yi tö a' klöo̠'bak,
e' ttȍ moki̠ë. Ie' tö ese ko̠s wawe̠raë.

Pablo e̠' ché̠a̠t

[25] A yamipa, a' tö ikiő Skëköl a̠ sa' ki̠.
[26] S'yamipa ko̠s shke̠'ú̠ sa' a̠ ñì dalër
wa.
[27] Ye' tö a' ké Skëkëpa Jesús ttȍ wa
yëkkuö i' sa̠u̠k s'yamipa ko̠s a̠.
[28] A̠s Skëkëpa Jesucristo e̠r buaë chȍ a'
a̠.

Yëkkuö Skà Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱, i' ta̱ ide böt

2 Tesalonicenses

Mik Pablo bak Corinto eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̱. I' dör yëkkuö skà kit ie' tö ie'pa a̱, i' ta̱ ide böt. S'wöbla'u̱kwakpa we̱le tö ichè tö Jesús skà dë'röbakne e' kue̱ki̱ kë̀ s'ka̱wöta̱ kaneblök. Jesús mik e̱rblökwakpa we̱lepa tö e' klöo̱', e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ kaneblö̀ia̱ chkè yuloie. E' kue̱ki̱ Pablo tö Jesucristo skà datskene e' paké ie'pa a̱.

Pablo é̱na ie'pa a̱ ichak yësyësë tö Jesús ka̱m döne e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö Jesucristo datsketkene e' yöki̱ wëm döraë eköl sulitane ki̱tö'u̱k. E' kaneblöraë Satanás diché wa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö mik Jesús dene eta̱ pë' ko̱s kë̀ e̱rblëne ie' mik e' we'ikeraë Skëköl tö.

Erë ka̱m Jesús döne eta̱ ie' mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë ena ie'pa ka̱wöta̱ kaneblök e̱' kkö'noie. Es Pablo tö ie'pa a̱ iché.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Silvano ena Timo-
teo tso' ye' ta̱ íe̱. Sa' tso' yëkkuö i'
shtök Skëkëpa Jesús icha erule se̱rke
Tesalónica e'pa a̱. A' batsulewa̱ Skëköl
dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesucristo e'pa mik.
2 A̱s ie'pa e̱r buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù
a' a̱.

Mik Jesús dene, eta̱ pë' suluë we'ikeraëitö

3 A yamipa, ke̱kraë sa' ka̱wöta̱ wëstela
chök Skëköl a̱ a' dalërmik. A' e̱rblöke
Jesús mik, e' kí̱ mir buaë. E' sù̱ a' ñì
dalëritsöke, e' kí̱ mir buaë. E' tö sa' ké
wëstela chök Skëköl a̱. 4 Sa' tö a' tté
ppéka̱ buaë Skëköl icha eruleë ko̱s e'pa
shu̱a̱. Erë́ a' weirke sia̱rë s'bolökpa ulà
a̱, a' töiërke sia̱rë Jesús ttè kue̱ki̱, erë a'
e̱' tkéwa̱ darërëë, a' e̱rblökeia̱ Jesús mik
buaë, e' kue̱ki̱ sa' tö a' ki̱kéka̱. 5 E' ko̱s wa
iwënewa̱ tö Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë. Ie'
dör se' blú, e' tté kue̱ki̱ a' weirke. E' wa
iwënewa̱ tö ie' tö ibikeitseke tö a' je' didir
ì blúie ie' tso' e' kí̱ie.
6 Skëköl tö s'shu̱leke yësyësë ke̱kraë, e'
kue̱ki̱ buaë idir tö wé̱pa tö a' we'ikeke es-
epa we'ikeraë ie' tö sia̱rë. 7 Ta̱ a' weirke
sia̱rë e'pa e̱nuraë sa' ta̱ ñita̱. E' ko̱s
tköraë mik Skëkëpa Jesús datskene ie'
biyöchökwakpa diché ta̱' tai̱ë e'pa ta̱ ena
bö'wö ñarke tai̱ë e' shu̱a̱ eta̱. 8 Wé̱pa kë̀ e̱'
batsöta̱' Skëköl mik, kë̀ wa̱ Skëkëpa Jesús
tté buaë e' iu̱tëne, esepa ko̱s we'ikök ie'
datse̱. 9 Ie'pa weir michoë sia̱rë busdattsa̱
bánet Skëköl diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë, e'
yöki̱. 10 E' ko̱s tköraë mik Skëkëpa Jesús
datskene eta̱. E' ké̱wö ta̱ ie' icha batse'rpa
ko̱s tö ie' ki̱keraka̱. Se' e̱rblé ie' mik, es-
epa ko̱s tö ie' dalöieraë. A' tö ttè yë' sa'
tö a' a̱, e' klö'wé̱ e' kue̱ki̱ a' tso'ñak e'pa
shu̱a̱.
11 E' kue̱ki̱ sa' tö Skëköl a̱ ikieke ke̱kraë
a' ki̱. Sa' tö ikieke ie' a̱ a̱s ie' tö a' sa̱ù̱ tö a'
se̱rke yësyësë we̱s ie' tö a' klöo̱'bak se̱nuk
es. Ñies sa' tö ikiè ie' a̱ tö ie' tö a' ki̱mù
ì buaë ko̱s kiane wè̱ a' ki̱ e' wà u̱k buaë
ie' diché wa. E' ko̱s wa̱k a' é̱na a' e̱rblöke
Jesús mik e' kue̱ki̱. 12 Sa' tö ikieke es a̱s
Skëkëpa Jesús ki̱karka̱ a' batamik, ñies a̱s
Skëköl tö a' ki̱kö̀ka̱ buaë. Ie' ena Skëkëpa
Jesucristo e'pa e̱r buaë chö̀ a' a̱, e' kue̱ki̱
ie'pa tö a' ki̱meraë iwà u̱k buaë.

Wëm Sulusi Ichökle

2 A yamipa, mik Skëkëpa Jesucristo
datskene, eta̱ se' busdaka̱ ka̱shu̱k a̱
ñì dapa'u̱k ie' ta̱, e' tté pakeke sa' tö a'
a̱ i̱'ñe. Sa' tö a' a̱ ikieke kröröë tö 2 yile
iché tö Skëkëpa Jesús datskene, e' ké̱wö
detke, e' ta̱ kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k e̱' tkiu̱k ttè ese
wa. Isalema yile tö a' a̱ icheke tö Wiköl
Batse'r tö sa' a̱ ikkaché tö Jesús denetke.

Isalema yile tö icheke tö sa' tö ie'pa a̱ iyë'
ö sa' tö ikit yëkkuö ki̱ tö Skëkëpa Jesús
denetke ká̱ i' a̱. Yile tö iché es, e' ta̱ e'
dör ka̱che. 3 Kë̀ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè ese wa
yës. Skëkëpa Jesús ka̱m döne e' yöki̱ tai̱ë
pë' tö Skëköl waterattsa̱. Ñies wëm sulusi
ichökle wömenettsa̱bak weinuk e' döraë.
4 Ì ko̱s tso' dalöiè skëkölie, ese kë̀ kiarpa
ie' ki̱. Ie' wák e̱' ttsöraka̱ ese ko̱s tsa̱ta̱. Ie'
ki̱ ikiane tö sulitane tö ie' ë̀ dalöiè. Ie' e̱'
tköraka̱ Skëköl wé kibi a̱ ta̱ ie̱' chöraë:
“ye' dör íyi ulitane këköl.”
5 Mik ye' bak a' ska', eta̱ íyi ekkë yë'yö
a' a̱, ye' a̱ ta̱ e' a̱ne a' é̱na. 6 Ì tö wëm sulusi
ñe' wöklö'we̱keia̱ a̱s kë̀ idö̀ ka̱m iké̱wö dö̀
e' yöki̱ e' jche̱r a' wa̱. 7 Erë i̱'ñe ta̱ Satanás
tso'tke iwakanéu̱k bër akirie a̱s s'ditsö
tö Skëköl ttè watö̀ttsa̱. Erë wëm sulusi
ñe' kë̀ dö̀pa dö̀ mik yi tso' iwöklö'u̱k e'
yënettsa̱ eta̱. 8 Mik iyënettsa̱, eta̱ wëm
sulusi e' döraë sulitane wörki̱. Erë mik
Skëkëpa Jesús de, eta̱ ie' e̱' alöraka̱ iki̱
ilo tai̱ë wa ta̱ itterawa̱itö ikkö̀ siwé̱ ë̀
wa. 9 Mik wëm sulusi ñe' de (ka̱m Jesús
tö ittö̀wa̱ e' yöki̱), eta̱ ie' döraë Satanás
batamik. Satanás diché wa, ie' tö ì kë̀
o̱r yi a̱ ese ko̱s we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie. 10 Ì
sulu ko̱s wa ie' tö s'wömeulettsa̱ weinuk
aishkuö ta̱ esepa ki̱tö'we̱raë. Ie'pa kë̀ wa̱
Jesús tté moki̱ e' dalëritse̱ e̱' tsa̱tkoie,
e' kue̱ki̱ ie'pa wömeulettsa̱ weinuk. 11 E'
kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa wömerattsa̱ a̱s ie'pa
e̱' ki̱tö'ṵ̀ Wëm Suluë Ichökle e' ka̱che wa.
12 Es ie'pa kë̀ tö ttè moki̱ë ñe' klö'wè̱. E'
skéie ie'pa ttsë'r buaë ì sulu wamblök, e'
kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa wömerattsa̱ weinuk
aishkuö ta̱. Esepa ko̱s ki̱ inuí̱ döraë.

S'yë́ tö se' shu̱kitbak tsa̱tkè

13 Erë, a yamipa, a' dalër tai̱ë Skëkëpa
Jesús é̱na. Tsa̱we ta̱ Skëköl tö a' shu̱k-
itbak tsa̱tkè iWiköl tö a' batse'wè̱ e'
batamik. Ñies a' tsa̱tkëne ttè moki̱ë
klö'wé̱ a' tö e' batamik. E' ko̱s kue̱ki̱ sa'
ka̱wöta̱ wëstela chök Skëköl a̱ ke̱kraë a'
ki̱. 14 Sa' tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, e'
wa Skëköl tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r michoë
Skëkëpa Jesucristo ta̱ ñita̱ e' olo tai̱ë e' a̱.
15 A yamipa, e' kue̱ki̱, ttè wa sa' tö a'
yö' mik sa' bak a' shu̱a̱ eta̱, ñies mik sa'
tö yëkkuö kit a' a̱ eta̱, ttè e' ko̱s blö́ buaë
a' e̱r a̱, kë̀ ilo'yar. 16 Skëkëpa Jesucristo
ena Skëköl dör S'yë́, e'pa é̱na se' dalër
tai̱ë. Ie'pa e̱r buaë chè se' a̱, e' tö se' e̱r
pablè michoë. Ñies ie'pa kablë' se̱ne mi-
choë muk se' a̱, e' panuk kröröë se' tso'ie.
17 A̱s ie'pa tö a' e̱r pablö̀. A̱s ie'pa tö a' e̱r
diché kí̱ iö̀ a̱s a' tö ì buaë ko̱s ṵ̀ ttè wa
ena iwawatke.

S'yë́ a̱ ikiö́ sa' ki̱

3 A yamipa, bata ekkë ta̱, a' tö Skëköl
a̱ ikiö́ sa' ki̱ a̱s Skëkëpa Jesús tté
pakeke sa' tö, e' kí̱ pakar bet ká̱ ulitane
wakpa a̱ ta̱ e'pa tö iklö'wé̱ we̱s a' tö iklöo̱'
es. 2 Ñies pë' tso' tai̱ë kë̀ e̱rblöku̱' Jesús
mik, e' kue̱ki̱ a' ikiö́ Skëköl a̱ tö ie' tö
sa' tsa̱tkö́ pë' sulusi yöki̱. 3 Erë Skëkëpa
Jesús ttö̀ moki̱ë, ie' tö a' se̱'we̱raë tkëule-
wa̱ darërë ie' mik ta̱ a' tsa̱tkeraëitö ì
sulu yöki̱. 4 Sa' e̱' mué̱ ie' mik tö ie' tö a'
ki̱meraë. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r tö ì u̱k a'
ké sa' tö, e' wawé̱ a' tö ta̱ a' iwè̱ michoë.
5 A̱s Skëkëpa tö a' ki̱mù ko̱s Skëköl é̱na
se' dalër e' wà a̱nuk. Ñies a̱s a' ki̱muitö a'
weirke ko̱s e' dalë'ttsök we̱s Cristo tö ie'
icha dalë'ttsë' es.

Se' ka̱wöta̱ kaneblök

6 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttö̀ wa
sa' tö a' a̱ icheke tö s'yamipa we̱lepa
bikërke, esepa yöki̱ a' e̱' skö́. Wé̱pa kë̀ tö
ttè me'a̱t sa' tö e' iu̱teku̱', esepa yöki̱ a'
e̱' skö́, kë̀ iiu̱tar. 7 A' wa̱ ijche̱r buaë tö a'
ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s sa' bak se̱nuk a' ska'
es. A' kë̀ wa̱ sa' su̱ne bikënuk. 8 Sa' kë̀ wa̱
yi chkè ñane kë̀ pato̱ule. E' skéie sa' bak
kaneblök darërë ñië nañeë shtrine wa ì
wa chkoie, di' yoie a̱s sa' kë̀ tö yi tsiriṵ̀ e̱'
tiè wa e̱' kanewè̱ wa. 9 Mik sa' bak a' ska'
warma a' ka̱wöta̱ sa' sa̱u̱k, sa' kkö'nuk,
erë sa' kë̀ wa̱ ì kine a' a̱ es. Es sa' kaneblë'

a' ska' a̱s a' wöblar kaneblök we̱s sa' tö
a' a̱ iwà kkayë' es. 10 Mik sa' bak a' ska',
eta̱ ttè i' yë' sa' tö a' a̱: “Yi kë̀ kaneblak,
ese kë̀ tiar.” 11 Sa' tö ittsé tö a' we̱lepa
bikërke tai̱ë. Ie'pa kë̀ kaneblöku̱' yës, e'
skéie wé̱pa kaneblöke esepa tsiriwe̱ker-
akitö ñië. 12 Pë' esepa patté sa' tö, ñies
ie'pa ké sa' tö Skëkëpa Jesucristo ttö̀ wa
kaneblök darërë bë̀rë e̱' kanéwo̱ie.

13 Erë, a yamipa, kë̀ a' shtrinuk ì buaë
u̱k ke̱kraë. 14 Ttè shtéyö yëkkuö i' ki̱, e'
kë̀ iu̱tè yile tö, e' ta̱ ichö́ a' male̱pa a̱. Ie'
yöki̱ a' e̱' skö́ a̱s ijaërka̱ ta̱ ie̱r mane'ü̱ne.
15 Erë kë̀ ie' sua̱r suluë we̱s s'bolök es, e'
skéie ipattö́ e̱r bua' wa we̱s s'ël es.

Pablo e̱' chéa̱t

16 Skëkëpa Jesús dör se̱ne bë̀rë muk-
wak, a̱s e' tö se̱ne bë̀rë mù a' a̱ ke̱kraë
ì ko̱s tköke a' ta̱ e' shu̱a̱. A̱s ie' tkërie a'
ulitane ta̱ ke̱kraë.

17 Ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i' shté ye'
wák ulà wa we̱s ye' tö ishteke yëkkuö ko̱s
shtéyö ese ki̱ es. Es sulitane wa̱ ijche̱r tö
ye' wák tö ishté. 18 A̱s Skëkëpa Jesucristo
e̱r buaë chö̀ a' ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱

1 Timoteo

Pablo tö yëkkuö kit mañat Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa a̱, e' et e' dör itsá̱ kititö Timoteo a̱ e'. Yëkkuö i' dör ie' pattoie we̱s ie'pa ka̱wöta̱ s'wëttsu̱k s'wökirpaie.

Timoteo dör Pablo wapiöu̱k ikanè a̱. Mik ie' bak duladula eta̱ Pablo tö ie' klöo̱' kaneblök ie' ta̱. Timoteo bak se̱nuk ká̱ kiè Listra a̱te̱ Asia ee̱. Ie' yḗ dör griegowak ena imì dör Israel aleri. Mik Pablo tö Jesús tté buaë paka' Listra eta̱ Timoteo e̱rblë' Jesús mik. E' ukuöki̱ mik Pablo skà bak Listra eta̱ ie' tö Timoteo shu̱kit kaneblök ie' ta̱ (Hechos 16.1-4). E' ukuöki̱ Timoteo kaneblë' tai̱ë Pablo ta̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱. E' ukuöki̱ ta̱ Timoteo bak Jesús mik e̱rblökwakpa wëttsu̱k Éfeso. Pablo tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱ ie' ki̱moie we̱s ie' ké se̱nuk kaneblök.

E' kí̱ieta̱ se' wé̱se ké kaneblök Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpaie ena e'pa ki̱mukwakpaie, e' kit Pablo tö Timoteo a̱. Ñies Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso e'pa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë. Pë' we̱lepa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa, esepa kí̱ talarke tai̱ë, e' ché Pablo tö Timoteo a̱ tö we̱s ie' ka̱wöta̱ ttè ese shu̱lök.

Yëkkuö i' tö se' ki̱mèmi tai̱ë i̱'ñe ta̱. Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpaie, ñies se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpa ki̱mukwakie. E' kí̱ieta̱ we̱s s'wökirpa ké kaneblök e' tso' kitule yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱ e' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús
ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Skëköl dör
S'tsa̱tkökwak ena Cristo Jesús mik se' e̱r-
blöke, e'pa ye' ka' kanè e' wà u̱k. 2 A Tim-
oteo, ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Be' dör
we̱s ye' alà chṍk es ttè mik se' e̱rblöke e'
wa. Skëköl dör S'yḗ ena Skëkëpa Cristo
Jesús, a̱s e'pa e̱r buaë chò̈ be' a̱ ena be'
sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies se̱ne bè̈rë mù be' a̱.

Se' wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa wöklö'ú̱

3 Mik ye' minea̱ Macedonia, eta̱ ye'
kköyë' be' a̱: “Be' e̱' tsú̱a̱t Éfeso pë' we̱lepa
tso' ee̱ e'pa a̱ ichṍ tö kè̈ s'wöbla'wa̱r ka̱che
tté wa.” 4 Ie'pa ka̱wö chöke tai̱ë se' dit-
séwö bak ká̱ ia̱ia̱ë e' tté pakè wa. Ttè e' kè̈
e̱rta̱'wa, e' dör ttè ëse. Ichṍ ie'pa a̱ tö kè̈
yi wöbla'wa̱ria̱ ka̱che ttè ese wa. Ttè ese
ki̱ sulu s'ñì chò̈. Ttè ese tö, ì we̱ke Skëköl
tö se' e̱rblé ie' mik e' wa, ese wöklö'we̱ke.
5 Ye' ki̱ ikiane tö s'yamipa ñì dalërit-
sò̈ e̱r maneneë wa, e̱rbikè bua' wa. Mik
ie'pa ñì dalëritsò̈ es, eta̱ e' wa iwënewa̱
tö moki̱ ie'pa e̱rblöke Jesús mik. E' kue̱ki̱
ye' tö be' ké s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté
wa esepa wöklö'u̱k, kè̈ kar s'wöbla'u̱k.
6 Ie'pa we̱lepa tö ttè moki̱ méa̱t ta̱ ittémi-
rak biraraë. 7 Ie'pa e̱rkiöke s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa. Erḗ ipakekerakitö we̱s
ichṍpa é̱na iwà a̱nerak buaë es, erë
iwákpa kè̈ é̱na iwà a̱ne.
8 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör
buaë, erë se' ka̱wöta̱ iwà jche̱nukwa̱ tö
ì kue̱ki̱ imenea̱t. 9 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè
dalöiëno, e' kè̈ menea̱t s'se̱r yësyësë es-
epa shu̱loie. E' skéie imenea̱t wé̱pa kè̈
se̱nak yësyësë, wé̱pa tö ttè dalöse̱we̱ke-
wa̱, wé̱pa dör pë' sulusi, wé̱pa e̱' wamblò̈
sulu, wé̱pa kè̈ tö Skëköl ena ie' siwé̱
dalöiè, wé̱pa tö imì ö iyḗ ttèwa̱, wé̱pa dör
s'ttökwakpa, 10 wé̱pa trër, wëpa se̱rke
wëpa ta̱ alakölpa skéie, wé̱pa tö s'ditsö
ekibleke watuè̱, wé̱pa dör ka̱chökwakpa,
wé̱pa tö s'kkateke ka̱che wa, ñies wé̱pa
tö ì skà kè̈ dör ttè yësyësë sini'kuè̱
ese wambleke, esepa ko̱s shu̱loie ttè
dalöiëno menea̱t. 11 Es ttè buaë ichökle e'

tö se' a̱ ikkacheke. Ttè e' pakè kané me'a̱t
Skëköl ki̱kauleka̱ tai̱ë, e' tö ye' ulà a̱.

Pablo tö wëstela ché Cristo a̱

12 Skëkëpa Cristo Jesús tö ye' e̱r diché
ieke. Ie' isué̱wa̱ tö ye' ttö̀ moki̱ë, e' kue̱ki̱
ye' me'ka̱itö kaneblök ie' a̱. E' kue̱ki̱
wëstela chèyö ie' a̱ tai̱ë. 13 Ye' bak ie'
chök suluë. Ñies ye' bak ie' ttökatapa
chök suluë, we'ikök sia̱rë. Erë Skëköl tö
ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa, ka̱m ye' e̱rblö̀ ie' mik
e' kue̱ki̱. Ì wamblë' ye' tö ie' ta̱, e' wà kè̈
a̱ne ye' é̱na tö e' dör suluë, e' kue̱ki̱ ie' tö
ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa. 14 Es Skëkëpa Jesús
e̱r buaë ché ye' a̱ tai̱ë shu̱te̱ a̱s ye' e̱rblö̀
ie' mik, ñies a̱s ye' tö s'male̱pa dalëritsö̀
buaë Cristo Jesús ttö̀ wa.
15 Cristo Jesús dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ pë' su-
lusipa tsa̱tkök. Ttè e' dör yësyësë je', suli-
tane ké iklö'u̱k. Ye' bak e̱' wamblök suluë
sulitane tsa̱ta̱. 16 Erë Skëköl tö ye' sué̱ e̱r
sia̱rë wa, ie' tö ye' tsa̱tkée sulitane a̱ ikka-
choie tö ko̱s Jesucristo tö se' dalë'ttseke
e̱naë e̱r bua' wa. Ie' tö iwé̱ es a̱s sulitane
e̱rblö̀ Jesús mik we̱s ye' es ta̱ se̱ne mi-
choë dö̀ ie'pa ulà a̱. 17 Skëköl dör s'blú
yöbië, kè̈ duöta̱'wa̱, kè̈ wërta̱'wa̱, e' dör
eköl è̈me. ¡A̱s sulitane tö ie' dalöiö̀ tai̱ë,
ie' ki̱kö̀ka̱ tai̱ë ke̱kraë!
18 A Timoteo, be' dör we̱s ye' alà es, ye'
tö be' ké iwakanéu̱k we̱s Skëköl tteköl
tö iyë'bak be' a̱ es. Be' e̱' tkö́wa̱ darërë
we̱s ñippökwak bua'bua ñippö̀ es. 19 Be'
e̱rblö́ michoë Jesús mik. Be' e̱rbikö̀ buaë
e' wà iu̱tö́. We̱lepa kè̈ wa̱ ie̱rbikö̀ buaë
e' wà iu̱tëne, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱rblöke Jesús
mik e' olo'yé ie'pa tö. 20 Esepa tso' böl kiè
Himeneo ena Alejandro. Ie'pa méttsa̱ ye'
tö Satanás ulà a̱ a̱s iwötkirdak tö Skëköl
kè̈ yërta̱' suluë.

Skëköl a̱ ikiö̀sö sulitane ki̱

2 A Timoteo, ttè i' cheke ye' tö be' a̱
e' dör ttè bua'ie: Jesús mik e̱rblök-
wakpa ka̱wöta̱ Skëköl a̱ ikiök sulitane ki̱
ke̱kraë. Ichö́ ie'pa a̱ tö ie' a̱ ikiö́ tö ie'
tö sulitane ki̱mè, ñies wëstela chö́ ie' a̱
sulitane ki̱. 2 Ie' a̱ ikiö́ wé̱pa tso' se' blú-
paie se' wökirpaie esepa ko̱s ki̱ a̱s ie'pa
s'wëttsù̱ buaë. Ie'pa tö iwé̱ es, e' ta̱ se'
se̱rdaë bè̈rë buaë Skëköl dalöiök è̈, kè̈
ñì chöta̱' suluë. 3 E' dör buaë, ñies iwër
buaë Skëköl dör S'tsa̱tkökwak e' wa. 4 Ie'
ki̱ ikiane tö sulitane tsa̱tkër. Ñies ie' ki̱
ikiane tö sulitane é̱na ttè moki̱ë e' wà a̱r.
5 Ttè e' dör i' es:
Skëköl dör eköl è̈me.
Ñies wëm tso' eköl è̈me, e' tso' se' tté chök
Skëköl a̱,
e' dör Cristo Jesús.
6 Ie' wák e̱' me'ttsa̱bak ttèwa̱ sulitane nuì̱
skéie.
E' bak mik Skëköl tö iké̱wö me'wa̱ eta̱,
a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö moki̱ ie' é̱na se'
tsa̱tkak.
7 Ttè e' wà pakök Skëköl tö ye' klöo̱'bak
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ekölie. Ie' tö
ye' patkë' pë' kè̈ dör judiowak esepa
wöbla'u̱k ttè moki̱ mik se' e̱rblöke e' wa.
Ì ché ye' tö e' dör moki̱ë, e' kè̈ dör ka̱che.
8 Bitökicha a' ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe,
eta̱ ye' ki̱ ikiane tö wëpa ttö̀ Skëköl
ta̱ e̱r batse'r wa, kè̈ ulune yi ki̱, kè̈ ñì
chöta̱'. 9 Ñies ye' ki̱ ikiane tö alakölpa
e̱' paiö̀ buaë, kè̈ dör ichkà kkachök.
Alakölpa kè̈ kàne íyi tulökka̱ tai̱ë itsà̱ ki̱.
Ñies ie'pa kè̈ kàne e̱' ki̱tkökka̱ tai̱ë íyi
wöñarke dalölöë oroie ìie ese wa. Datsi'
tuè̱ darërë ese kè̈ iër e̱' ttsoka̱ tai̱ë. 10 E'
skéie ie'pa ké e̱' ki̱tkökka̱ ì buaë we̱ker-
akitö ese wa we̱s alakölpa e̱' chö̀ tö ie̱'
tkëulewa̱ darërë Skëköl ttè a̱ esepa ké
se̱nuk es. 11 Ie'pa ka̱wöta̱ s'wöblarke e'
ki̱ttsök bè̈rë dalöiè wa. 12–14 Skëköl tö
Adán yö' ke̱we, e' ukuöki̱ ta̱ Eva yö'itö.
Ñies Adán kè̈ ki̱tëne, Eva ki̱tëne, es ie'
tö Skëköl ttè dalöse̱o̱'wa̱. E' kue̱ki̱ mik
a' ñì dapa'u̱ke Skëköl dalöiök, eta̱ ye' ki̱
ikiane tö alakölpa tulur bè̈rë. Ye' kè̈ tö
ka̱wö mè ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k. Ñies ye' kè̈ tö
ka̱wö mè ie'pa a̱ e̱' alökka̱ wëpa ki̱. 15 Erë
alakölpa tö ila'r kanewe̱ke buaë ena ie̱r-

blöke Jesús mik ena s'dalëritseke ena
ise̱rke batse'r ena ie̱rbiköke buaë yësyësë
e' ko̱s a̱ itkërie, e' ta̱ itsa̱tkërdarak.

Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa wökirpa

3 Ttè i' dör yësyësë: Yi é̱na kaneblak
Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa
wökirie, e' ta̱ ese é̱na kanè buaë wa̱k.
2 E' kue̱ki̱ esepa ké se̱nuk yësyësë, kȅ
ki̱ ì sulu kue̱pa yi tö ikkatoie. Esepa ké
alaköl tsu̱kwa̱ eköl ȅ, e' dalöiök tai̱ë, kȅ
kàne trënuk. Esepa ké e̱' kkö'nuk buaë,
ka̱bikeitsök buaë, ñies se̱nuk yësyësë a̱s
idalöiër. Esepa ké s'yamipa datse̱ bánet,
esepa kiökwa̱ buaë iu a̱. Esepa a̱ buaë
s'wöblar Skëköl ttè wa. 3 Esepa kȅ kàne
e̱' ttökka̱ blo' wa. Esepa kȅ dör kësik
tsiriwe̱ta̱', e' skéie ie' e̱r buaë chȍ suli-
tane a̱ ta̱ ise̱rke bȅrë. Esepa kȅ e̱r me'rie
inuköl ki̱. 4 Esepa dör iu wökir buaë.
Ñies esepa ala'r wöblane buaë ie' ttȍ
dalöiök, ñies sulitane dalöiök. 5 Esepa kȅ
dör iwák u wökir buaë, e' ta̱ ¿we̱s idömi
Skëköl ichapa erule e'pa wökirie buaë?
6 Wé̱pa míwa̱ e̱rpa Skëköl ttè a̱, esepa kȅ
menukka̱ s'wökirpaie dö' ie̱' ttsȍka̱ tai̱ë ta̱
iwömerttsa̱ weinuk we̱s bë́ es. 7 Ñies e'
wakpa ké se̱nuk yësyësë a̱s wé̱pa kȅ dör
Skëkëpa Jesús ichapa esepa tö idalöiȍ.
Kȅ dör es, e' ta̱ ie'pa tö iwayuèmi ta̱
ijaërka̱mi ta̱ ia̱rmine we̱s bë́ ki̱ ikiane es.

Skëkëpa Jesús icha wökirpa e'pa ki̱mukwakpa

8 Es ñies Skëkëpa Jesús ichapa erule
wökirpa e'pa ki̱mukwakpa ké se̱nuk
yësyësë a̱s idalöiër. Esepa ké ttök moki̱.
Esepa kȅ kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. Esepa
kȅ kàne inuköl klö'u̱k ka̱che wa. 9 Esepa
ké e̱' tkökwa̱ darërë ttè mik se' e̱rblöke
kkayëne se' a̱, e' a̱ e̱rbikè maneneë wa.
10 Wé̱pa merkeka̱ iwökirpa ki̱mukwak-
paie, esepa ka̱wöta̱ suè̱ ke̱we tö is ise̱r-
dak. Kȅ iki̱ ì nuí ta̱', e' ta̱ imerka̱mi ki̱-
mukwakpaie. 11 Esepa alakölpa ñies ké
se̱nuk buaë a̱s idalöiër. E'pa kȅ kàne
biyöblök, kȅ kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. E'pa
ké ì ko̱s u̱k yësyësë. 12 Wé̱pa kaneblak
ki̱mukwakpaie, esepa ké alaköl tsu̱kwa̱
eköl ȅme, e' dalöiök tai̱ë, kȅ kàne trënuk.
Esepa wöblane buaë ila'r wëttsu̱k ñies ie'
dör iwák u wökir buaë. 13 Ki̱mukwakpa
tö iwakanewe̱ke buaë, e' ta̱ ie'pa dalöiër-
daë, ñies Cristo Jesús tté mik se' e̱rblöke,
e' pakeraëitö kȅ jaëne.

Jesucristo siwé̱ kkayë' Skëköl tö se' a̱

14 Ye' mú mi' bet be' weblök. Ye' tso'
yëkkuö i' shtök be' a̱ 15 dö' ye' wöklör eta̱
be' wa̱ ijche̱r tö we̱s se' dör Skëköl yami-
paie esepa ka̱wöta̱ se̱nuk. Se' dör Skëköl
chö́k e' ichapa, e'pa dör we̱s u chkí bua'ie
es ttè moki̱ë e' tsa̱tkoie iwöklö'wo̱ie.
16 Jesucristo siwé̱ e' kkayë' Skëköl tö se'
a̱, ttè e' dör moki̱ë buaë shu̱te̱ë. Ttè e' dör
i' es:
Jesucristo yöne s'ditsöie.
Ie' dör yësyësë e' kkayë' Skëköl Wiköl tö.
Ie' su̱' Skëköl biyöchökwakpa tö.
Ie' tté buaë e' pakane ká̱ wa'ñe wakpa a̱.
Ie' mik pë' e̱rblöke ká̱ wa'ñe.
Ie' kinewa̱ buaë ká̱ jaì a̱ olo ta̱' tai̱ë ee̱.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

4 Skëköl Wiköl tö ichè yësyësë tö mik
ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ tai̱ë pë' tö ie̱rblȍ
Jesús mik e' waterattsa̱. E' skéie ttè dat-
se̱ wimblupa tö s'ki̱tö'we̱ke esepa wa̱ ena
aknamapa wa̱ ese klö'we̱kerakitö. 2 Pë' e̱'
ȍ sulu ka̱chȍ tai̱ë e̱rbikè burinewa̱tke es-
epa iu̱tekerakitö. 3 Pë' ñe'sepa kȅ tö s'kè
se̱nukwa̱. Ñies ie'pa tö icheke tö chkè
wé̱sele kȅ katar, kȅ ñar. Erë chkè ko̱s
me'a̱tbak Skëköl tö se' a̱ katanoie ñanoie.
E' kue̱ki̱ se' dör Jesús mik e̱rblökwakpa
wa̱ ttè moki̱ë e' jche̱r, e'pa wa̱ ka̱wö ta̱'
chkè ulitane katök ñuk wëstela chekesö
ie' a̱ e' wa. 4–5 Ì ko̱s yö' ie' tö e' dör
buaë, kȅ se' kàne iwatöktsa̱. Chkè ko̱s
batse'o̱rmi ie' ttè wa ena ie' a̱ ikiè wa.

E' kue̱ki̱ ie' a̱ wëstela chésö iki̱, e' ta̱
iñèmisö.

Jesucristo kanè méso buaë

6 Ttè ekkë wa be' tö se' yamipa
wöbla'wé̱, e' ta̱ be' döraë Cristo Jesús
kanè méso buaë ese. Ñies iwënewa̱ tö be'
e̱r diché iërke buaë ttè moki̱ mik se' e̱r-
blöke e' ko̱s wa. Ttè e' wà iu̱të'bitu̱ be' tö
buaë dö̀ ikkë.
7 Erë ka̱pakè ëse, kë̀ wà ta̱', kë̀ tö
Skëköl dalöiè, ese ko̱s kë̀ iu̱tar. E' skéie
be' e̱' paulaú̱ ke̱kraë se̱nuk we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. 8 Se' e̱' diché iöke e̱' pa kë'wo̱ie
e' dör bërëbërë buaë se' a̱ ká̱ i' ki̱ ë̀.
Erë se̱ne we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' tö
se̱ne buaë shu̱te̱ë e' meraë se' a̱ ká̱ i'
ki̱ ñies aishkuö ta̱. 9 Ttè e' dör yësyësë,
sulitane ké iklö'u̱k. 10 Se' e̱rblétke Skëköl
chö́k e' mik, e' kue̱ki̱ se' dobchöke darërë
kaneblök ie' a̱. Ie' dör sulitane tsa̱tkök-
wak, erë bua'iewa̱ ie' dör wé̱pa e̱rblé ie'
mik esepa tsa̱tkökwak.
11 Ttè ekkë wa s'yamipa wöbla'ú̱ ta̱ ikö́
iwà iu̱tök. 12 Kë̀ be' e̱' muktsa̱ watè be'
dör duladula e' kue̱ki̱. E' skéie be' ttö̀ wa,
be' se̱r wa, be' s'dalëritsè wa, be' e̱rblö̀ wa
ena be' se̱r batse'r wa ikkachö́ s'male̱pa
e̱rblöke Jesús mik esepa a̱ tö we̱s se' ké
se̱nuk. 13 Ka̱m ye' dö̀ e' yöki̱ be' e̱' chö́
Skëköl yëkkuö a̱ritsök s'yamipa a̱ mik a'
ñì dapa'u̱ke eta̱. Ie'pa wöbla'ú̱ iwa, ie'pa
pattö́ iwa. 14 Mik Skëkëpa Jesús icha e'
wökirpa ulà me'ka̱bak be' ki̱, eta̱ Skëköl
ttekölpa tö iyë' be' a̱ tö ì me' Wiköl Batse'r
tö be' a̱ kanebloie Skëköl a̱, e' wakaneú̱
ie' a̱ buaë, kë̀ iwe'ikar. 15 Be' e̱' chö́ ttè
ekkë ko̱s e' wakanéu̱k a̱s sulitane tö isaù̱
tö be' kí̱ yörke buaë Cristo ttè wa. 16 We̱s
be' se̱r ena we̱s s'wöbla'wè̱bö e' kkö'nú.
Be' tö iwé̱ es ke̱kraë, e' ta̱ be' ena wé̱pa
tö be' ttöke e' ttsé, e'pa ko̱s tsa̱tkërdaë.

We̱s be' ké se̱nuk Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱

5 Wëpa këkëpatke esepa kë̀ uñar kësik
wa, e' skéie ie'pa pattö́ e̱r bua' wa we̱s
s'yë́wö es. Duladulapa pattö́ we̱s s'ëlpa
es. 2 Es ñies alakölpa këkëpatke, e' pat-
tö́ we̱s s'mì es. Ñies busipa pattö́ we̱s
s'kutapa es e̱r yësyësë wa.
3 Alakölpa schö́ sia̱rëla, kë̀ wa̱ yi ta̱'
e̱' kkö'nuk, esepa dalöió́, esepa kkö'nú.
4 Erë schö́pa wa̱ ala'r ta̱' ö uyökpa
ta̱' ö wi̱'chkepa ta̱' esepa ala'r ö isi-
bayökpa ka̱wöta̱ e̱' wöbla'u̱k iwi̱ke̱la ö
imì a̱te̱ sia̱rë e' kkö'nuk imipa tö ie'pa
kköna' e' skéie. E' wër buaë Skëköl
wa. 5 Alakölpa schö́ kë̀ wa̱ yi ta̱' e̱'
kkö'nuk, se̱rke ekörla, morke Skëköl ë̀
mik, ttöke ie' ta̱ ñië nañeë, esepa ka̱wö-
ta̱ ki̱mè. 6 Erë alakölpa schö́pa e̱' mettsa̱
ì sulu wamblök e̱' ttsë'wo̱ie buaë esepa
tso' ttsë'ka, erë Skëköl a̱ ie'pa dör we̱s
s'duulewa̱ es. Esepa kë̀ ka̱wö ta̱' ki̱mè.
7 Ttè e' wà iu̱tök s'yamipa kö́ a̱s kë̀ yi
tö ì sulu kù̱ ie'pa ki̱ ikkatoie. 8 Es yi kë̀
tö iyamipa kkö'nè, kë̀ tö iyamipa e̱kka
kkö'nè bua'iewa̱, ese tö ttè mik se' e̱r-
blöke e' watéttsa̱. Ie' dör suluë tkö̀ka̱ pë'
kë̀ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa tsa̱ta̱.
9 Alakölpa schö́ ki̱ duas de dabom
teryök (60) ö kí̱ ta̱, se̱newa̱bak wëm eköl
ë̀ ta̱, esepa ë̀ kiè shtö́ ki̱mè. 10 E' kí̱ie ta̱
ijche̱r sulitane wa̱ tö ie'pa s'ki̱meke buaë,
ie'pa ala'r talao̱' buaë, ie'pa tö ipakök-
wakpa datse̱ bánet esepa ki'wa̱ buaë, kë̀
ie'pa tkine kanè ëse u̱k s'batse'r male̱pa
ki̱moie, ñies s'weirke esepa ki̱meke ie'pa
tö, ie'pa e̱' muke íyi buaë ko̱s ese u̱k e'
wawe̱ke ie'pa tö. Alakölpa schö́ esepa kiè
shtök se' ka̱wöta̱ yëkkuö ki̱ iki̱moie.
11–12 Erë alakölpa schö́ ka̱m ki̱ duas dö̀
dabom teryök (60) esepa kiè kë̀ shtar
yëkkuö ki̱, esepa kë̀ ka̱wöta̱ ki̱mè. Ie'pa
tö ichèmi Cristo a̱ tö kë̀ sa' se̱rpawa̱ne,
erë ie'pa e̱rkiöwé̱ne wëpa tö, e' ta̱ ie'pa
se̱rdawa̱ne. Es ie'pa ttè me' kuaë, e' kë̀

dalöiëne ie'pa wa̠, e' ta̠ e' nuí̠ a̠te̠ ie'pa ki̠.
E' kue̠ki̠ esepa kiè kȅ shtar yëkkuö ki̠ a̠s
kȅ itkȍ ie'pa ta̠ es. 13 Ñies a' tö alakölpa
schő esepa ki̠mé eta̠ ie'pa bikërdaka̠ ta̠ië,
michoë upakök u ët u ët biyöblök su-
luë, e̠' tiù̠ mir mir s'yamipa tsiriu̠k, ttè
kȅ yër ta̠' ese cherami shabatshabat. 14 E'
kue̠ki̠ alakölpa schő ià̠ busipa, esepa a̠ ye'
tö ichè tö a' se̠núwa̠ne, a' ala'r kőka̠ne,
a' wákpa u kaneú̠. Ie'pa tö iwé̠ es eta̠
pë' kȅ wöbatsö Jesús ttè wa e'pa kȅ tö
se' chepa suluë. 15 Alakölpa schő we̠lepa
a̠nemibakne Cristo ttè yöki̠ tso'ne Sa-
tanás ttȍ iu̠tök, e' kue̠ki̠ ye' tö ichè es.
16 Alaköl isie dör Jesús mik e̠rblök-
wak, e' yamipa alè dör alakölpa schő, eta̠
ie' ké ie'pa kkö'nuk a̠s kanè e' kȅ a̠rka̠
Skëkëpa icha male̠pa ki̠. Es imale̠pa tö
alakölpa schő kȅ wa̠ yi ta̠' e̠' kkö'nuk, es-
epa kkö'nemi.
17 Skëkëpa Jesús icha erule erule e'pa
wökirpa tö se' wëttse̠ke buaë, esepa
ka̠wöta̠ dalöiè ta̠ië patuè̠ buaë. Ie'pa
wé̠pa e̠' ché s'pattök s'wöbla'u̠k Skëköl
ttè wa, esepa ka̠wöta̠ pasuè̠ bua'iewa̠.
18 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Baka wë'ñe
tso' kanebloie trigo wöttsoie, e' kȅ
ka̠wö ta̠' kkȍ payuèwa̠ itso' kaneblök
e' dalewa a̠s ie' tö trigowö katȍ.”
Ñies ichèitö: “Kaneblökwakpa ka̠wöta̠
patuè̠.” E' kue̠ki̠ s'wökirpa pasa̠u̠k buaë
se' ka̠wöta̠.
19 Yile debitu̠ s'wökirpa eköl kkatök,
ese kȅ iu̠tar. Erë mik idebitu̠rak böl
mañal ikkatök ta̠ iché tö ie'pa tö isué̠,
eta̠ ttè e' wà chakő tö iyëne ö kȅ iyëne.
20 S'wökirpa tö ì sulu wamblekeia̠, kȅ é̠na
ilo'yak, esepa wöuñú s'yamipa ulitane
wörki̠ a̠s imale̠pa suarka̠ ta̠ ie'pa kȅ tö
íyi sulu wamblȍ.
21 Ye' tö be' a̠ icheke Skëköl wörki̠ ñies
Jesucristo wörki̠ ñies Skëköl biyöchök-
wakpa shu̠kitule e'pa wörki̠ tö ttè ekkëpa
wà iu̠tő ñikkëë s'wökirpa ulitane ta̠.
Ie'pa sa̠ú̠ ñikkëë. 22 Kȅ yi marka̠ betbet
s'wökirie. Mik be' tö imekeka̠, eta̠ iwà
bikeitső́wa̠ buaë ke̠we. Wëm tö ì sulu
wamblé, ese méka̠bö s'wökirie e' ta̠ ie'pa
tö ichèmi tö be' tso' ie' pabakök. Ñies be'
sue̠raë suluë ie'pa tö. Be' e̠' kkö'nú batse'r
ì sulu ko̠s e' yöki̠.
23 Be' shu̠ dalër ñië, e' kue̠ki̠ kȅ be'
kàne di' ȅ yök. Mikle ta̠ vino yő elkela
kapöliie.
24 Ì sulu wambleke we̠lepa tö ese jche̠r-
wa̠ sulitane wa̠ bet, ka̠m ishu̠lir e' yöki̠.
Erë ì sulu skà tso' ese kȅ jche̠rwa̠ yi
wa̠ dȍ aishkuö ta̠ mik ishu̠line eta̠. 25 Es
ñies ì buaë we̠kesö ese wërwa̠ bet. Erë
kȅ iwëne bet, e' ta̠ iwërdaë aishkuö ta̠,
kȅ iblënuk. E' kue̠ki̠ kȅ yi marka̠ bet-
bet s'wökirie ka̠m iwà bikeìtswa̠ buaë e'
yöki̠.

6 Wé̠pa tso' klöulewa̠ kanè mésoie, es-
epa a̠ ichő tö ie'pa ka̠wöta̠ iwökirpa
dalöiök e̠r bua' wa a̠s iwökirpa kȅ tö
Skëköl chȍ suluë, ñies a̠s ie'pa kȅ tö ttè
buaë wa se' tö s'wöbla'we̠ke, e' chȍ suluë.
2 Ie'pa wökirpa dör Jesús mik e̠rblök-
wakpa, e' ta̠ ie'pa kȅ kàne idalöse̠u̠kwa̠,
ie'pa de ñì yamiie Jesús ttè wa e' kue̠ki̠.
E' skéie ie'pa ké kaneblök bua'iewa̠. E' wà
dör tö iwökirpa dör ñies Jesús mik e̠r-
blökwakpa. Ie'pa dör ñì yamipa ñì dalër
ta̠ië. Ttè ekkë wa s'wöbla'ú̠, ichő sulitane
a̠ tö iiu̠tő.

Se' e̠r me'rie inuköl ki̠, e' dör suluë

3 Ttè buaë wa se' wöblao̠' Skëkëpa Je-
sucristo tö, e' tö se' a̠ ikkacheke tö we̠s
se̠neke yësyësë Skëköl a̠. Ttè e' wa se'
tö s'wöbla'we̠ke. Yile tso' s'wöbla'u̠k ttè
kua̠'ki̠ wa, kȅ dör we̠s ttè wa se' tö
s'wöbla'we̠ke es, 4 e' ta̠ ie' e̠' ttsȍka̠ ta̠ië,
erë ie' kȅ wa̠ ì jche̠r yës. Ttè kȅ wà ta̠,
ese ȅ tso' ie'pa e̠r a̠, e' kabewe̠kerak-
itö ñië se' tsiriwo̠ie. Wé̠pa tö ie'pa ttè
iu̠teke, esepa ukyërke s'male̠pa ta̠, ñì bla-
batsökelor, ñì chöke suluë ena ñì bikeit-
söke suluë. 5 Ke̠kraë iñi tsiriu̠kerak ttè
kue̠ki̠. S'wöbla'u̠kwakpa ttè kua̠'ki̠ wa,
esepa e̠r me'rie ì sulu ȅ ki̠. Ttè moki̠

ese kë̀ ku̱'ia̱ ie'pa wa̱. Ie'pa tö ttè kua̱'ki̱
pakeke e̱' blu'wo̱ie ë̀me. 6–7 Erë ye' tö a'
a̱ ichè tö mik se' ku̱ne, eta̱ se' kë̀ wa̱ ì
dë'ka̱. Ñies mik se' blënewa̱, eta̱ kë̀ se' wa̱
ì mìne yës. E' kue̱ki̱ se' se̱rke yësyësë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es ena se' ttsë'r buaë,
ì tso' se' wa̱ e' ë̀ wa, e' ta̱ e' dör buaë
shu̱te̱ se' a̱ inuköl tai̱ë tsa̱ta̱. 8 E' kue̱ki̱ se'
wa̱ chkè ta̱' datsi' ta̱', e' ta̱ se' ké ttsë'nuk
buaë, e' dör wë' se' a̱. 9 E' skéie wé̱pa
e̱' blu'wa̱kka̱ tai̱ë, esepa e̱rkirke ì sulu
wamblök ta̱ ia̱nemine ì sulu ulà a̱ we̱s
dúla klörwa̱ sho̱' a̱ es. Ie'pa klöulewa̱
se̱ne sulu a̱, erë́ ese tö ie'pa sulu'we̱ke,
erë ie'pa tö iwawe̱keia̱, bata ekkë ta̱ ie'pa
yilite̱wa̱ idiki̱a̱ weinuk. 10 Inuköl dalër
s'é̱na e' dör ì sulu tsa̱ki̱ë e' wì. We̱lepa
tö inuköl kkecheke tai̱ë, e' ukuömik ttè
mik se' e̱rblöke e' olo'yérakitö ta̱ iweirke
e̱riarke sia̱rë.

Pablo tö Timoteo bata patté

11 Erë be' dör Skëköl kanè méso buaë.
Be' e̱' skö́ttsa̱ ì sulu ko̱s ekkë yöki̱. E' skéie
be' e̱' chö́ se̱nuk yësyësë we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. Be' e̱rblö́ Jesús mik ke̱kraë.
S'male̱pa dalëritsö́. Be' weirke ko̱s e'
dalë'ttsö́ e̱r bua' wa. S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r bua'
wa. 12 Be' e̱rblöke Jesús tté buaë e' mik,
e' kue̱ki̱ be' e̱' tkö́wa̱ darërë ñippök ì sulu
datse̱ be' ki̱ e' ta̱. Mik be' e̱rblë' Jesús
mik kuaë, eta̱ e' yë'ka̱ be' tö pë' tso' tai̱ë
e' kukua. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö be'
klöo̱'bak se̱nuk michoë ie' ta̱, ttè e' mik
be' e̱' klö'ú̱ darërëë ke̱kraë, kë̀ arwa a̱s
iwà dö̀ be' ulà a̱. 13 Skëköl dör se̱ne muk-
wak e' wörki̱, ñies Cristo Jesús e̱' tsa̱tkë'
ttè moki̱ wa Poncio Pilato ska', e' wörki̱
ye' tö be' a̱ ichè tö 14 ì u̱k ye' tö be' ké
e' wà iu̱tö́ yësyësë a̱s kë̀ yi tö ì sulu kù̱
be' ki̱ be' kkatoie dö̀ mik Skëkëpa Je-
sucristo datskene olo ta̱' tai̱ë eta̱. 15 Mik
iké̱wö de, eta̱ Skëköl tö Jesucristo patk-
erane kkachè sulitane a̱.
Skëköl ki̱karkeka̱ tai̱ë,
e' eköl ë̀ dör íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' dör blu'pa ko̱s e'pa Blú
ena skëkölpa ko̱s e'pa Këköl.
16 ¡Ie' eköl ë̀ kë̀ duöta̱'wa̱!
Ie' se̱rke ie' olo ta̱' tai̱ë e' shu̱a̱,
kë̀ yi döpawa̱ e' ska'.
Kë̀ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla wa,
ñies kë̀ yi a̱ ie' su̱nukwa̱.
¡Ie' ë̀ ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ ke̱kraë!
¡Ie' ë̀ diché ta̱' tai̱ë ke̱kraë! ¡Es e' idir!
17 A Timoteo, inuköl blúpa a̱ ichö́ tö
ie'pa kë̀ kàne e̱' ttsökka̱ tai̱ë. Inuköl e̱r-
ta̱'wa, chöta̱'wa e' kue̱ki̱ ichö́ ie'pa a̱ tö
ie'pa kë̀ kàne e̱' mau̱kka̱ inuköl mik. E'
skéie ie'pa a̱ ichö́ tö a' e̱' maú̱ka̱ Skëköl ë̀
mik. Ie' tö se' a̱ íyi buaë meke tai̱ë se̱noie,
se' ttsë'wo̱ie buaë. 18 Ichö́ ie'pa a̱ tö ì
buaë ú̱ tai̱ë s'ki̱moie. A' kë̀ kàne kkë'blök.
S'ki̱mú a' inuköl wa e̱r bua' wa. 19 Ie'pa tö
iwé̱ es, e' ta̱ iské merane buaë Skëköl tö
ie'pa a̱ aishkuö ta̱. Es se̱ne chökle e' döraë
ie'pa ulà a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

20 A Timoteo, Skëköl tté buaë mène be'
ulà a̱, e' wakaneú̱ e̱r moki̱ wa. Ka̱pakè kë̀
wà ta̱', kë̀ dör Skëköl dalöioie, ese ko̱s
yöki̱ be' e̱' skö́ttsa̱. Ie'pa wákpa tö iché tö
e' dör ttè moki̱ë. Ie̱' chörak tö ie'pa wa̱ íyi
jche̱r tai̱ë, erë e' dör ka̱che. 21 Se' we̱lepa
tö iché tö ttè ese sini'kué̱rakitö ta̱ ttè mik
se' e̱rblöke e' olo'yérakitö. E' kue̱ki̱ be' e̱'
skö́ttsa̱ bánet ttè ese ko̱s yöki̱.
A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ a' ulitane a̱.

Yëkkuö skà kit Pablo tö Timoteo a̱, i' ta̱ ide böt

2 Timoteo

Pablo bak wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱, e' yënettsa̱ duas dabom teryök ena teryök kí̱ böt Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (60-62 DC) e' ulatök. E' ukuöki̱ ta̱ ie' skà minea̱ Jesús tté buaë pakök i' ta̱ ide tkëtökicha. E' ké̱wö ska' ie' tö yëkkuö tsá̱ kit Timoteo a̱ ena Tito a̱. E' ukuöki̱ ta̱ wëm kiè Nero e' yöne Roma blúie eta̱ Pablo skà wötënewa̱ne s'wöto wé a̱. Mik ie' tso' wötëule e' dalewa ie' tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱. I' ëtökicha Pablo wötënewa̱ kua̱'ki̱. Ke̱we ie' bak wötëule iwák u a̱. I' ëtökicha ie' wötënewa̱ ká̱ suluë ena se̱se̱ë ese a̱. Ñies ie' monewa̱ tabechka kicha wa. Ie' wa̱ ijche̱r tö e' dör ie' kanè bata, e' kue̱ki̱ yëkkuö i' kit ie' tö Timoteo a̱. I' es ie' tö ikit. Et: Pablo ittsë' tö ie' a̱te̱ ekörla e' kue̱ki̱ ie' siá̱newa̱. Wëpa kiè Figelo ena Hermógenes dör ie' wapiepa e'pa tö ie' méa̱t. Ñies wëm kiè Demas e' ena imale̱pa skà tö ie' méa̱t. E' kue̱ki̱ ie' ki̱ ikiane tö Timoteo bitu̱ bet ie' ki̱muk.

Böt: Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikeke sia̱rë Roma blú ñe' tö, e' ki̱ Pablo tkirke tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö Timoteo patté tai̱ë tö ie' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱ darërë Jesús ttè a̱. Ñies ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ Jesús tté buaë e' kí̱ wa s'wöbla'u̱k. E' kí̱i-eta̱ ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ e̱' chöktke weinuk Jesús tté buaë kue̱ki̱.

Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Jesús a̱. Ñies se' a̱ ichèitö tö se' ka̱wöta̱ e̱' chök weinuk Jesús mik e̱rblè kue̱ki̱. We̱lepa tö ibikeitsè tö i' dör yëkkuö bata kit Pablo tö e'.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye'
dör Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa
eköl. Ie' kablé se̱ne michoë muk wé̱pa
batsulewa̱ Cristo Jesús mik esepa a̱, e' tté
pakök ye' patkë'itö. [2] A Timoteo, ye' tso'
yëkkuö i' shtök be' a̱. Be' dalër tai̱ë ye'
é̱na we̱s ye' wák alà es. Skëköl dör S'yë́
ena Skëkëpa Cristo Jesús, a̱s e'pa e̱r buaë
chö̀ be' a̱ ena be' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies se̱ne
bë̀rë mù be' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱ Timoteo dalërmik

[3] Skëköl dalöieke ye' tö e̱rbikè
maneneë wa we̱s ye' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë
idalöiök es. Ke̱kraë mik ye' ttöke ie' ta̱
ñië nañeë, eta̱ ye' e̱r a̱rke be' ska' ta̱
wëstela chekeyö be' dalërmik. [4] Mik ye'
minea̱, eta̱ be' i̱i̱' sia̱rë. Mik e' a̱newa̱ ye'
é̱na, eta̱ ttsëskua ye' mú be' suè̱ne a̱s ye'
ttsë'rne buaë. [5] Ñies ye' é̱na ia̱ne tö be'
e̱rblöke Jesús mik e̱r moki̱ wa. Ye' wa̱
ijche̱r buaë tö be' e̱rblöke Skëköl mik
we̱s be' wi̱'kela Loida ena be' mì Eunice
e'pa e̱rblë' imik ke̱we be' yöki̱ es.

Kë̀ be' jaënuk Jesús tté buaë pakök

[6] E' kue̱ki̱ ì me' Skëköl tö be' a̱
kanebloie ie' a̱ mik ye' ulà me'ka̱ be' ki̱
eta̱, e' kë̀ olo'yar, e' kí̱ wakaneú̱ bua'iewa̱.
[7] Skëköl kë̀ wa̱ se' a̱ iWiköl mène a̱s
se' suar. E' skéie iWiköl tö se' a̱ diché
mé se̱noie yësyësë ie' a̱, ñì dalëritsoie,
ñies e̱rbikoie buaë yësyësë. E' kue̱ki̱ be'
kaneblö́ Skëköl a̱ kë̀ suarta̱'. [8] Kë̀ be'
jaënuk Skëkëpa Jesús tté buaë pakök.
Ñies ye' tso' wötëule Jesús tté pakè
kue̱ki̱, e' kë̀ ki̱ be' jaënuk. E' skéie ye' tö
be' a̱ ichè tö be' e̱' chö́ se' weirke Jesús
ttè kue̱ki̱ e' dalë'ttsök ye' ta̱ Skëköl diché
wa.
[9] Skëköl wák tö se' tsa̱tkë'ttsa̱
ñies ie' tö se' klöo̱' se̱nuk batse'r ie' a̱.
E' kë̀ dör tö se' tö ì buaë wé̱ ie' a̱ e' skéie.
E' dör tö ie' wák tö ibikeitsé es ta̱
iwawé̱itö,
ie' e̱r buaë chè se' a̱, e' kue̱ki̱.
Ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ ie' tö ibikeits

tö ie' e̱r buaë chöraë se' a̱ Cristo Jesús
batamik.
10 Cristo Jesús dör S'tsa̱tkökwak e' dë'rö
ká̱ i' a̱
se' a̱ ikkachök tö Skëköl e̱r buaë ché se'
a̱.
Ie' köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' wa ie' tö iwà
kkaché
tö ie' e̱' aléka̱ duèwa̱ ki̱.
Ie' tté buaë e' tö se' a̱ ikkacheke
tö se' kë̀ duö̀pawa̱ da'a̱,
e' skéie se̱ne michoë döraë se' ulà a̱
ie' tté buaë e' batamik.
11 Ttè buaë e' wà pakök ena s'wöbla'u̱k
iwa Skëköl tö ye' klöo̱' Jesús ttekölpa tsá̱
e'pa ekölie. 12 E' kue̱ki̱ erë́ ye' weirke, erë
ye' kë̀ jaëne e' ki̱. Yi mik ye' e̱rblöke, e'
mik ye' bàtse̱ buaë, e' dör Jesús. Ye' wa̱
ijche̱r buaë tö kanè me' Skëköl tö ye' a̱
e' kkö'neraë ie' wák tö dö̀ mik Skëkëpa
Jesús datskene eta̱. E' kue̱ki̱ ye' kë̀ jaëne
weinuk ie' dalërmik.
13 Ttè yësyësë wa ye' tö be' wöblao̱'
e' wà iu̱tö́. Be' e̱' tkö́wa̱ darërëë e̱r-
blök Jesús ë̀ mik. Ñies s'male̱pa dalëritsö́
Cristo Jesús batamik. 14 Ttè moki̱ë mène
be' a̱, e' wà kkö'nú buaë Wiköl Batse'r tso'
se' a̱ e' wa a̱s kë̀ yi tö imane'ǜ̱ttsa̱.
15 Be' wa̱ ijche̱r buaë tö s'yamipa se̱rke
Asia, e'pa se̱raa̱ iekkë ta̱ ye' watë'ttsa̱,
e'pa böl kiè Figelo ena Hermógenes.
16 Erë Onesíforo kë̀ jaëne ye' tso' wötëule
e' ki̱. Ke̱kraë ie' tso' ye' e̱r pablök. A̱s
Skëkëpa Jesús tö ie' ena iyamipa sa̱ǜ̱ e̱r
sia̱rë wa. 17 Mik ie' de íe̱ Roma, eta̱ ie' tö
ye' yulé poë ta̱ ye' wakué̱itö. 18 Skëkëpa
Jesús datskene, mik e' ké̱wö de eta̱ a̱s
ie' tö Onesíforo sa̱ǜ̱ e̱r sia̱rë wa. Be' wa̱
ijche̱r buaë tö we̱kkë ie' tö se' ki̱me'
Éfeso.

Be' weirke Jesús ttè kue̱ki̱ e' dalë'ttsö́

2 A Timoteo, be' dör ye' alàie, Skëköl
e̱r buaë chö̀ se' a̱ Cristo Jesús
batamik, e' mik be' e̱' diché iö́. 2 Wëpa
ttö̀ moki̱ë dirmi buaë s'wöbla'u̱k esepa
yulö́ ta̱ ì yë'yö s'yamipa tai̱ë e' kukua,
ttsë' be' tö ese wa ie'pa wöbla'ǘ̱ a̱s ie'pa
tö s'male̱pa wöbla'ǜ̱ iwa.
3 Se' weirke Cristo Jesús ttè kue̱ki̱, ese
dalë'ttsö́ darërëë we̱s ñippökwak buaë tö
iweirke ko̱s e' dalë'ttseke es. 4 Mik ñip-
pökwakpa tso' ikanè a̱, eta̱ ie'pa kë̀ ku̱' e̱'
tiu̱k ì kua̱'ki̱ a̱ a̱s iwër buaë iwökir wa.
5 Es ñies wé̱pa inuke̱ esepa ka̱wöta̱ itté
iu̱tök buaë. Kë̀ iwa̱ iu̱tëne, e' ta̱ kë̀ e̱' alö̀-
paka̱. 6 Wé̱pa kaneblöke darërë íyi ku-
atkök, esepa ulà a̱ iyiwö tsá̱ döraë ke̱we.
7 Ì cheke ye' tö be' a̱ ttè i' wa, e' wà bikeit-
sö́ buaë ta̱ Skëkëpa Jesús tö be' ki̱meraë
a̱s be' é̱na iwà ko̱s a̱r buaë.
8 Be' tö Jesucristo bikeitsö́ me'rie. Ie'
dör se' blú bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè David e'
aleri. Cristo köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' tté
buaë pakeke ye' tö. 9 Ttè buaë e' kue̱ki̱ ye'
weirke sia̱rë. Ye' tso' wötëulewa̱ moule-
wa̱ s'wöto wé a̱ we̱s pë' sulusipa es. Erë
Skëköl ttè e' kë̀ ku̱' wötëulewa̱. 10 E' kue̱ki̱
ye' tö ì ko̱s dalë'ttseke wé̱pa shu̱kitbak
Skëköl tö esepa ki̱moie a̱s ie'pa tsa̱tkër
ena olo yöbië dö̀ ie'pa ulà a̱ Cristo Jesús
batamik.
11 Ttè i' dör yësyësë:
Se' bàtse̱wa̱ Cristo köte̱wa̱, e' ta̱ ñita̱,
e' ta̱ se' se̱r michoë ie' ta̱ ñita̱.
12 Se' weirke Cristo dalërmik, e'
dalë'ttsésö,
e' ta̱ ñies se' döraë s'wökirpaie ie' ta̱ ñita̱.
Se' tö iché s'male̱pa a̱ tö se' kë̀ dör Cristo
icha,
e' ta̱ ñies ie' tö icheraë aishkuö ta̱ tö se'
kë̀ dör ie' icha.
13 Ie' wák kë̀ a̱ e̱' watënuk,
e' kue̱ki̱ erë́ se' tö ie' watèmittsa̱,
erë ie' kë̀ tö se' watepattsa̱.

Be' kaneblö́ a̱s be' wër buaë Skëköl wa

14 Be' tö ttè ekkëpa chö́ ie'pa a̱ a̱s ie'pa
e̱r a̱rne iska' ke̱kraë. Ie'pa pattö́ Skëköl
wörki̱ tö a' kë̀ kàne ñì wötkök ñië ttè
ëse ki̱. E' kë̀ dör ìie bua'. E' tö wé̱pa tso'
ittsök esepa sulu'we̱kewa̱. 15 Be' e̱' chö́

kaneblök Skëköl a̱ buaë a̱s ie' wa be' wër
buaë. S'wöbla'ú̱ yësyësë ttè moki̱ë̱ e' wa,
kë̀ shiliwa̱r shilitshilit a̱s be' kë̀ jaërka̱
be' kanè ki̱. 16 Ka̱pakè kë̀ dör Skëköl
dalöioie, kë̀ wà ta̱', ttè ese ko̱s yöki̱ be'
e̱' skö́ttsa̱. Ttè ese tö se' wëttsë̱̀mi ì sulu ë̀
a̱, kë̀ tö Skëköl ttè iu̱tèia̱. 17 Ttè ese tö
s'sulu'wë̱̀wa̱mi we̱s smewö tö s'katè es.
Wëpa böl kiè Himeneo ena Fileto e'pa
s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. 18 Ie'pa tö
ttè moki̱ watéttsa̱. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke
ka̱che tté wa. Ie'pa tö icheke tö mik se'
wöskuée, eta̱ e' dör we̱s se' wiköl du'wa̱
shke̱neka̱netke Skëköl a̱ es. E' kue̱ki̱ mik
se' duowa̱, eta̱ se' nu kë̀ shke̱rpaka̱ne
aishkuö ta̱. Ttè e' wa ie'pa tso' we̱lepa
e̱r sulu'u̱k ta̱ kë̀ ie̱rblöia̱rak Jesús mik.
19 Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa, erë
Skëköl ttè dör moki̱ e' kë̀ manerta̱', e' kë̀
wöti̱rta̱' we̱s ák blubluë kë̀ wöti̱rta̱' es.
Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' tö ichè:
"Wé̱pa dör Skëköl icha, esepa su̱ule ie'
wa̱ buaë." Ñies e' tö ichè: "Wé̱pa iché
tö ie'pa dör Skëköl icha, esepa ka̱wöta̱
ì sulu ko̱s wamblekerakitö e' olo'yök."
20 Inuköl blu' u a̱ tka̱' tso' dakliliè
we̱lepa yöule orochka wa, inukölchka
wa, ese dör tka̱' bua'bua ika̱wö tkö'u̱ke
buaë ese tké̱ie. Ñies u e' a̱ tka̱' ëse tso'
yöule ska̱u̱chka wa, ñies kal yöule tka̱'ie
ese dör tka̱' ëse. 21 Es se' dör. Se' e̱'
kkö'nuke ì sulu ñe' yöki̱, e' ta̱ se' dö̀mi
we̱s tka̱' bua'bua maneneë es, batse'o̱ule,
dör buaë se' Blú a̱ íyi ulitaneie tso'tke ì
ko̱s buaë ese wo̱ie ie' a̱.
22 Ì sulu wamblak duladulapa é̱na, ese
ko̱s yöki̱ be' tkö́shkar. E' skéie be' e̱'
chö́ se̱nuk yësyësë. Be' kí̱ e̱rblö́ Jesús
mik. S'male̱pa dalëritsö́. Ñies be' se̱nú
bë̀rë sulitane ta̱. E' ko̱s yulö́ s'male̱pa tö
Skëkëpa chakè e̱r maneneë wa esepa ko̱s
ta̱ ñita̱. 23 Ttè kë̀ wà ta̱', ese kabewe̱k-
erakitö, e' kë̀ iu̱tar be' tö. Be' wa̱ ijche̱r
buaë tö ttè ese tö sulu se' ké ñippök.
24 Skëkëpa Jesús kanè méso kë̀ ka̱wöta̱ e̱'
tiu̱k ñippè a̱. E' skéie ese ké se̱nuk bë̀rë
sulitane ta̱. Ese a̱ s'wöblarmi buaë Skëköl
ttè wa, sulitane dalë'ttsekeitö e̱r bua'
wa. 25 Wé̱pa kë̀ é̱na ttè moki̱ iu̱tak, es-
epa ka̱wöta̱ shu̱lèitö e̱r bua' wa, isalema
we̱kkë alè ta̱ ie'pa e̱r mane'u̱mi Skëköl
a̱ ta̱ iyörmine ttè moki̱ wa. 26 Ie'pa e̱r
mane'wé̱ne, e' ta̱ es ë̀me ie'pa tkömishkar
bë́ ulà a̱. Ie' wa̱ ie'pa tso' klöulewa̱
we̱s dúla klöulewa̱ sho̱' a̱ es a̱s ie'pa e̱'
wamblö̀ we̱s ie' ki̱ ikiane es.

Mik ká̱ i' e̱rkewa, eta̱ s'ditsö e̱' wamblöraë suluë

3 Be' ka̱wöta̱ wa̱ ijche̱nuk tö mik ká̱ i'
e̱rkewatke, eta̱ ka̱wö suluë datse̱ tai̱ë
s'ki̱. 2 Pë' wák ë̀ e̱' dalëritsöraë. Ie'pa e̱r
murawa̱ inuköl ki̱. Ie'pa e̱' ttsöraka̱ tai̱ë,
kë̀ tkirpa yi skà ki̱. Ie'pa ñì chöraë su-
luë. Iyë́ ena imì, e'pa ttö̀ kë̀ iu̱teparak-
itö. Ie'pa e̱r suluë, kë̀ wëstela chepa yi
a̱. Ie'pa kë̀ tö Skëköl dalöiepa. 3 Kë̀ e̱r
ttsë'rpa buaë yi ki̱, kë̀ e̱r buarpane yi ki̱.
Ie'pa biyöblöraë tai̱ë. Ì sulu datse̱ ie'pa
e̱r a̱, ese wà wambleraë ie'pa tö. Ie'pa tö
s'we'ikeraë sia̱rë. Ì buaë ko̱s sue̱raë suluë
ie'pa tö. 4 Íyi sulu wambleraë akirie, íyi
wambleraë kë̀ ulé klöule. Ie'pa e̱' ttsöraka̱
tai̱ë shu̱teë. Skëköl kë̀ dalëritsepaitö, e'
skéie ì tso' ká̱ i' a̱ s'ttsë'we̱ke buaë, ese
ë̀ wa ie'pa wöbatsöraë tai̱ë. 5 Ie'pa e̱' ö̀
tö moki̱ë̱ Skëköl dalöiekerakitö, erë we̱s
ie̱' wamblörak e' wa iwënewa̱ tö e' dör
ka̱che.
Esepa yöki̱ be' e̱' kkö'nú. 6 Wëpa esepa
we̱lepa micho u ët u ët ta̱ iwacheker-
akitö tö itso' s'pattök, erë e' dör ka̱che.
Ie'pa tso' alakölpa ki̱tër tottola esepa
daki̱ñuk. Alakölpa esepa tso' klöulewa̱
ì sulu wamblekerakitö ese ulà a̱. Ì sulu
wa ie'pa wöbatsö, ese tö ie'pa e̱rkiöwe̱ke
tai̱ë. 7 Ie'pa e̱' yuak ttè kua̱'ki̱ wa mir-
mir ke̱kraë, erë Skëköl ttè moki̱ kë̀ ska'
ie'pa e̱r dë'. 8 Ie'pa esepa tö Skëköl ttè
moki̱ cheke suluë we̱s ká̱ ia̱ia̱ë Janes
ena Jambrés tö Moisés yë' suluë Skëköl
ttè kue̱ki̱ es. Ie'pa kë̀ a̱ ka̱bikeitsia̱ buaë.

Ie'pa kë̀ e̱rblöku̱'ia̱ moki̱ë Jesús mik. 9 Erë
ì wambleke ie'pa tö, ese wà kë̀ ki̱ ká̱ dö̀pa
tai̱ë. Bet ta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdawa̱ tö
ie'pa ttè e' kë̀ wà ta̱' we̱s ibak ká̱ ia̱ia̱ë
Janes ena Jambrés e'pa ta̱ es.

Pablo tö Timoteo bata patté

10 Erë ttè wa ye' s'wöbla'we̱ke e' jche̱r
buaë be' wa̱. Ñies we̱s ye' se̱r, ì kiane
ye' ki̱, we̱s ye' e̱rblö̀ Jesús mik, we̱s
ye' tö s'dalë'ttseke e̱r bua' wa, we̱s ye'
tö s'dalëritseke, we̱s ye' weine e' ko̱s
dalë'ttsë'yö, e' ko̱s jche̱r buaë be' wa̱.
11 We̱s ye' yë'bak suluë pë' tö, we̱s ie'pa
tö ye' we'ik sia̱rë Antioquía ena Ico-
nio ena Listra, e' ko̱s su̱ule buaë be'
wa̱. Ye' weinebak tai̱ë sia̱rë erë Skëkëpa
Jesús tö ye' tsa̱tkë' e' ko̱s yöki̱. 12 Ttè i'
dör moki̱: yi se̱nak yësyësë we̱s Cristo
Jesús ki̱ ikiane es, esepa ko̱s weirdaë
sia̱rë ie' ttè ki̱. 13 Erë pë' sulusipa ena
s'ki̱tö'u̱kwakpa esepa kí̱ e̱' wamblöraë su-
luë shu̱te̱, s'ki̱tö'u̱k ena e̱' ki̱tö'u̱k.
14 Erë be' e̱' tkö́wa̱ darërëë ke̱kraë ttè
wa be' wöblao̱ne e' a̱. Ttè e' dör moki̱ e'
jche̱r yësyësë be' wa̱. Wé̱pa tö be' wöblao̱'
iwa e'pa su̱ule bua' be' wa̱, e' kue̱ki̱ be'
e̱' tkö́wa̱ia̱ ke̱kraë. 15 Es ñies, mik be' ià̱
alala, eta̱ Skëköl yëkkuö batse'r e' su̱ule
be' wa̱, e' a̱ be' talane. Ttè e' tö be'
a̱ ikkachèmi tö Skëköl tö se' tsa̱tkèmi
se' e̱rblé Cristo Jesús mik e' batamik.
16 Skëköl yëkkuö ko̱s, e' kitule yësyësë
we̱s ie' wák tö ibikeits es. E' dör buaë se'
a̱ s'wöbla'wo̱ie, s'wöuñoie, s'shu̱loie, ñies
ikkachoie se' a̱ we̱s se̱neke yësyësë 17 a̱s
wé̱pa dör Skëköl icha, esepa yör buaë
da'a̱ie tso'tke ì buaë ko̱s ese u̱k.
4 Cristo Jesús datskene s'blúie ká̱ i' a̱
olo ta̱' tai̱ë s'blërulunebak ko̱s ena
s'tso' ttsë'ka ko̱s esepa shu̱lök. Ie' wöa̱
ena Skëköl wöa̱, ye' tö be' a̱ ichè tö be'
ké 2 ie' tté buaë pakök kröröë, be' é̱na
ipakak ö be' kë̀ é̱na ipakak, erë ipakö́
ke̱kraë. S'shu̱lö́, s'uñú, s'pattö́, s'wöbla'ú̱
e̱naë e̱r bua' wa. 3 Ka̱wö datse̱ eta̱ pë'
kë̀ tö Jesús tté moki̱ e' ttsepaia̱. E' skéie
s'wöbla'u̱kwakpa yuleke ie'pa tö tai̱ë
ie'pa wöbla'wo̱ie ttè wé̱se ttsak ie'pa é̱na
ese è̀ wa. 4 Ttè moki̱ë e' waterattsa̱rak-
itö ta̱ ka̱pakè ëse ko̱s ese klö'we̱rarakitö.
5 Erë be' e̱' tkö́wa̱ darërëë. Be' e̱rbikö́
buaë yësyësë. Ko̱s be' weirke e' dalë'ttsö́
buaë. Jesús tté buaë pakö́. Kanè ko̱s
me'a̱t Skëköl tö be' a̱, e' wakaneú̱ e̱r bua'
wa.
6 Ye' duökewa̱, e' ké̱wö dökewa̱tke. Ye'
a̱ ta̱ e' dör we̱s íyi mekesö Skëköl a̱
idalöioie es. 7 Ye' e̱' tkéwa̱ darërëë kanè
me' Skëköl tö ye' a̱ e' a̱, e' wawé̱yö buaë,
ye' e̱' batseitsé iwawo̱ie ke̱kraë. 8 E' kue̱ki̱
se̱ne yësyësë ské, e' tso' blëule ye' a̱. Mik
iké̱wö de, eta̱ imeraë ye' a̱ Skëkëpa Jesús
dör s'shu̱lökwak yësyësë e' tö. Kë̀ dör ye'
è̀ a̱, ñies e' dör wé̱pa é̱na ie' dalër tai̱ë ena
itso'rak ie' datskene olo ta̱' tai̱ë e' panuk
esepa ko̱s a̱.

Pablo ttè bata ché Timoteo a̱

9–11 Demas tö ye' mé̱a̱t, ì tso' ká̱ i' ki̱ e'
dalërmik ta̱ imía̱ Tesalónica. Ñies Cres-
cente mía̱ Galacia ena Tito mía̱ Dalma-
cia. Lucas è̀ a̱te̱ ye' ta̱. E' kue̱ki̱ be' shkö́
bet ye' weblök, kë̀ be' e̱' wöklö'u̱k ì wa.
Marcos yulö́ ta̱ ikiö́bitu̱ e̱' ta̱. Ye' ki̱ ie'
kiane e̱' ki̱muk ye' kanè wa. 12 Tíquico
patkémiyö Éfeso. 13 Be' we'ikèyö, mik
be' datse̱, eta̱ ye' paio ki̱kkuö me'a̱työ
Tróade Carpo u a̱, e' tsú̱bitu̱ ña. Ñies ye'
yëkkuö me'a̱t tseë, e' shu̱a̱ we̱le tso', e'
dör iyiwak kkuölit yöule yëkkuöie, ese
ko̱s kiane ye' ki̱, ttè bua'iewa̱ tso' kitule
iki̱ e' kue̱ki̱, e' ko̱s tsú̱bitu̱ ña.
14 Alejandro dör íyi yuökwak tabechka
wa, e' e̱' wamblé suluë ye' ta̱. Skëkëpa
Jesús tö ie' patue̱raë we̱s ie' e̱' wamblé es.
15 Ttè buaë pakekesö e' ché ie' tö suluë.
E' kue̱ki̱ be' e̱' kkö'nú ie' yöki̱ ñies.
16 Ye' tsá̱ mine shu̱lè s'wökirpa ska' eta̱
kë̀ yi dë' ye' ki̱muk. Sulitane tö ye' mé̱a̱t
ekörla. Skëköl mú kë̀ tö ie'pa we'ikè e'
ki̱. 17 Erë Skëkëpa Jesús tö ye' ki̱mé, ie'

tö ye' a̱ idiché mé a̱s ye' tö S'tsa̱tkökwak
tté pakö̀ sulitane tso' ee̱, kë̀ dör ju-
diowak, e'pa kukua. Es Skëkëpa Jesús tö
ye' tsa̱tkée ye' bolökpa é̱na ye' ttakwa̱
e'pa ulà a̱. 18 Ñies ie' tö ye' yerattsa̱ ì sulu
ko̱s e' ulà a̱. Ie' tö ye' tse̱rami ká̱ jaì a̱ wé̱
ie' tkër s'blúie ee̱, es ye' tsa̱tkeraëitö. ¡Ie'
ki̱kökа̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.

Pablo e̱' chéa̱t

19 Prisca ena Áquila ena Onesíforo
yamipa, e'pa shke̱'ú̱ ña. 20 Erasto e̱'
tsé̱a̱t Corinto. Trófimo kirirke, e' me'a̱työ
Mileto. 21 Be' mú bitu̱ ka̱m tskiridiö
döwa̱ e' yöki̱. Eubolo, Pudente, Lino,
Claudia ena s'yamipa ko̱s tso' í̱e̱rö e'pa
tö be' shke̱'wé̱mi.

22 A̱s Skëkëpa Jesucristo tso'ie be' ta̱.
A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ a' ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö kit Pablo tö Tito a̱

Tito

Mik Pablo bak klöulewa̱ Roma e' yënettsa̱, eta̱ yëkkuö i' kititö Tito a̱ duas dabom teryök ki̱ mañal ena teryök ki̱ ske̱l Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (63-65 DC) e' ulatök. S'wa̱ ijche̱r tö Tito e̱rblë' Jesús mik Pablo ttö̀ wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' kaneblé Pablo ena Timoteo e'pa ta̱ ñita̱. Mik Pablo tsá̱ bak klöulewa̱ e' yënettsa̱ eta̱ ie' kaneblé Tito ta̱ ká̱nane blubluë tso' dayë kiè Mediterráneo e' a̱ e' et kiè Creta ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ Pablo minea̱ bánet ta̱ ie' tö Tito méa̱t e̱' skéie. Pablo ena Tito bak se̱nuk e' ké̱wö ska' ta̱ Creta wakpa bak se̱nuk suluë. E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit Tito a̱ ipattoie tö se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpaie ena iki̱mukwakpaie.

Ñies Pablo tö ie' patté tö we̱s ie' tö wé̱pa kë̀ ki̱ Jesús tté buaë kiane, esepa wöklö'wè̱mi. E' kí̱ie ta̱ Pablo tö ie' a̱ ichè tö s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa döraë s'ki̱tö'u̱k.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Skëköl
kanè méso. Ñies ye' dör Jesucristo
ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. Ie' tö ye' patkë'
wé̱pa shu̱kitbakitö, esepa ki̱muk a̱s ikí̱
e̱rblö̀rak bua'ie ie' mik ena siwa̱' moki̱
e' kí̱ wà a̱r buaë ie'pa é̱na. 2 Es ie'pa
se̱r michoë aishkuö ta̱ Skëköl ta̱, e' wà
paneke ie'pa tö kröröë. Skëköl kë̀ ka̱chö̀
ta̱'. Ka̱m ká̱ i' yör e' yöki̱ ie' kablë' se̱ne
michoë muk se' a̱. 3 Mik ké̱wö me'bakitö
e' de, eta̱ ie' tö Jesucristo tté buaë e'
wà kkaché sulitane a̱. Ttè e' wà pakök
ye' ka' Skëköl dör S'tsa̱tkökwak e' tö.
4 A Tito, ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱.
Ttè mik se' böl e̱rblöke e' wa be' dör
we̱s ye' alà chő́k es. Skëköl dör S'yé̋ ena
Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak, a̱s e'pa e̱r
buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù be' a̱.

We̱s Skëkëpa Jesús ichapa wökirpa ké se̱nuk

5 Ye' tö be' méa̱t Creta, kanè kianeia̱
wè̱, e' e̱u̱kwa. Ñies ye' tö be' méa̱t ee̱ a̱s
be' tö wëpa tkö̀ka̱ Skëkëpa icha wökir-
paie wé̱ itso'rak erule erule ee̱ Creta ko̱s
a̱ we̱s ye' tö be' a̱ iyë' es. 6 Wëpa se̱rke
yësyësë, kë̀ yi tö ì sulu kue̱pa ie'pa ki̱
ikkatoie, esepa yulő́. Esepa ké alaköl
tsu̱kwa̱ eköl ë̀, e' dalöiök ta̱ië. Esepa
ala'r ko̱s ké e̱rblök Jesús mik buaë, kë̀
kkatënuk ì ki̱. Esepa ala'r ké ie'pa ttö̀
dalöiök buaë. Wëpa esepa tkő́ka̱ be' tö
Skëkëpa Jesús icha erule erule wökir-
paie. 7 Skëkëpa icha erule erule e'pa
wökirpa dör we̱s Skëköl kanè kue̱blupa
es. E' kue̱ki̱ esepa ké se̱nuk yësyësë, kë̀
yi tö ì sulu kue̱pa ie'pa ki̱ ikkatoie. Es-
epa kë̀ e̱' ttsö̀ tö ie'pa ë̀ wa̱ íyi jche̱r ta̱ië
sulitane tsa̱ta̱. Esepa kë̀ dör kësikie, kë̀ e̱'
ttöta̱'ka̱ blo' wa. Esepa kë̀ kàne ñippök yi
ta̱. Esepa kë̀ kàne inuköl klö'u̱k ka̱che wa
s'ki̱tö'wè̱ wa. 8 E' skéie ie'pa ké s'yamipa
datse̱ ie'pa pakök, esepa kiökwa̱ e̱r bua'
wa. Esepa ttsë'r buaë ì buaë ko̱s e' u̱k. Es-
epa ké e̱rbikök buaë, se̱nuk yësyësë ena
batse'r ena e̱' kkö'nuk. 9 Jesús ttè yësyësë
wa ie'pa wöblao̱ule, e' a̱ ie'pa ké e̱' tkök-
wa̱ darërë, kë̀ kàne ilo'yök. Es esepa tö
s'male̱pa ki̱mèmi Jesús ttè moki̱ wa. Ñies
wé̱pa tö ttè moki̱ cheke suluë, esepa a̱
ikkayërmi tö we̱s ie'pa tö ibikeitseke, e'
dör suluë.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

10 Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Creta
e'pa shu̱a̱ ta̱i̱ë s'tso' kë̀ é̱na Jesús ttè
moki̱ e' iu̱tak. Ie'pa esepa kibiiepa dör ju-
diowak tö s'wöbla'we̱ke tö Jesús mik e̱r-
blökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s judiowak
se̱r es. Ttè pakeke ie'pa tö, e' kë̀ wà
ta̱'. Ie'pa tö s'ki̱tö'we̱ke. 11 Ie'pa mir u
ët u ët s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, es

ie'pa tö u wákpa we̱lepa tso', e' ko̱s
wöa̱ ka̱chöwe̱kewa ka̱che tté wa. Ie'pa
tö s'wöbla'we̱ke es inuköl ȅ klö'wo̱ie. E'
kue̱ki̱ ie'pa esepa ka̱wöta̱ wöklö'wȅ̱.
12 Ká̱ ia̱ia̱ë wëm bak eköl Creta e' wa̱
íyi jche̱r tai̱ë, ie' tö iwakpa yë' i' es: “Creta
wakpa ka̱chȍ tai̱ë ke̱kraë. Ie'pa dör we̱s
iyiwak kañiru es, ie'pa bikër tai̱ë, chkȍ
tai̱ë.” 13 Ì yë' ie' tö, e' yëne, e' kue̱ki̱ ie'pa
uñú darërëë a̱s ie'pa tö ttè mik se' e̱r-
blöke e' iu̱tȍ yësyësë. 14 Es ie'pa tö ju-
diowak tö ka̱che ttè pakeke kȅ wà ta̱', ese
kȅ iu̱tepaia̱. Es ñies wé̱pa tö ttè moki̱ë e'
watéttsa̱, esepa ttè dalöiëno kȅ dalöiepa-
ia̱ ie'pa tö. 15 Wé̱pa e̱r maneneë, esepa
a̱ ì ko̱s dör maneneë. Erë wé̱pa e̱r su-
luë, kȅ e̱rblȍ Jesús mik, esepa a̱ kȅ ì dör
maneneë. Ie'pa e̱r ena ie'pa e̱rbikè dör
suluë. 16 Ie'pa e̱' chȍ tö ie'pa bàtse̱ buaë
Skëköl mik, erë we̱s ise̱rdak sulu, e' wa
iwënewa̱ tö e' dör ka̱che. Ie'pa dör su-
luë ichők, kȅ tö Skëköl ttȍ dalöierak, kȅ
ia̱rak ì buaë o̱r yës.

We̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl a̱

2 Erë be' ké s'wöbla'u̱k ke̱kraë Jesu-
cristo ttè moki̱ wa. 2 Wëpa këkë-
patke, esepa wöbla'ú̱ tö ie'pa ké e̱'
kkö'nuk se̱ne sulu yöki̱. Ie'pa ké se̱nuk
buaë yësyësë a̱s sulitane tö idalöiȍ. Ie'pa
ké e̱rbikök buaë yësyësë. Ie'pa ké e̱'
tkökwa̱ darërëë ttè mik se' e̱rblöke e'
a̱. Ie'pa ké s'dalëritsök moki̱ë ena ì ko̱s
dalë'ttsök e̱r bua' wa. 3 Es ñies tayëpa
këkëpatke, esepa wöbla'ú̱ se̱nuk Skëköl
dalöiè a̱. Ie'pa kȅ kàne blo' kukueblökwa̱.
Ie'pa kȅ kàne biyöblök. E' skéie ie'pa ké
s'wöbla'u̱k se̱nuk buaë. 4 Ie'pa ké tayëpa
wöbla'u̱k tö ika̱wöta̱ imaso ena ila'rla
e'pa dalëritsök buaë. 5 Ie'pa ké e̱rbikök
yësyësë. Ie'pa ké se̱nuk kȅ trërta̱'. Ie'pa
ké iu kanéu̱k buaë. Ñies ie'pa ké iwëm
dalöiök buaë a̱s kȅ yi tö Skëköl ttè chȍ
suluë.
6 Ñies duladulapa pattő tö ie'pa ké
e̱' kkö'nuk se̱ne suluë ko̱s yöki̱. 7–8 Be'
se̱nú yësyësë ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r we̱s
be' se̱r es. Mik be' tso' ie'pa wöbla'u̱k,
eta̱ iwöbla'ú̱ yësyësë e̱r moki̱ wa Skëköl
dalöioie, es kȅ yi a̱ ì sulu yërpa be' ki̱. Es
be' bolökpa kȅ a̱ ì sulu ku̱nuk be' ki̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa jaërdaka̱ se' ki̱.
9 S'tso' klöulewa̱ kanè mésoie, esepa
pattő tö ie'pa ké iwökirpa ttȍ ko̱s e' iu̱tök
e̱r bua' wa a̱s iwërdak buaë iwökirpa wa.
Ie'pa kȅ kàne iwökirpa iu̱tök kësik wa.
10 Ie'pa kȅ kàne iwökirpa íyi ekiblök, e'
skéie ie'pa ké ì ko̱s we̱kerakitö e' u̱k buaë
yësyësë iwà kkachoie ì ko̱s wa tö Skëköl
dör S'tsa̱tkökwak, e' tté dör buaë.
11 Skëköl tö s'tsa̱tkè, e' watkekeitö suli-
tane a̱. Es ie' tö se' a̱ iwà kkacheke tö ie' e̱r
buaë ché se' a̱. 12 Mik se' é̱na ia̱ne tö ko̱s
Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, eta̱ kȅ se' é̱na ì
sulu wamblakia̱ we̱s wé̱pa kȅ tö ie' dalöiè
esepa es. Ie'pa e̱r me'rie ì suluë ȅ ki̱. E'
skéie se' e̱rbikak buaë. Se' se̱nak yësyësë
ena batse'r ie' a̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es, se'
se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ e' dalewa. 13 Se' tso'ia̱ ká̱
i' ki̱ eta̱ se' tso' Jesucristo datskene olo ta̱'
tai̱ë, e' panuk, e' tö se' ttsë'we̱ke buaë. Ie'
dör S'tsa̱tkökwak, ie' dör Se' Këköl tai̱ë e'.
14 Ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie se' yottsa̱ie
ì sulu ko̱s e' ulà a̱, ñies se' e̱r paikloie
manene. Es se' de ie' wák a̱, es se' e̱r de ì
buaë u̱k ke̱kraë.
15 A Tito, ttè e' chő ie'pa a̱, ie'pa pat-
tő, ie'pa uñú diché wa. Es kȅ yi tö be'
watepattsa̱.

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ulitane ka̱wöta̱ se̱nuk

3 A Tito, iskà chőne ie'pa a̱ tö ká̱
wökirpa ena s'shkëkipa, e'pa dalöiő,
ie'pa ttè iu̱tő. Ichő ie'pa a̱ tö a' tso' e̱rki̱ ì
buaë ko̱s e' wo̱ie. 2 Ie'pa kȅ kàne yi chök
suluë; ie'pa ké se̱nuk bȅrë, sulitane a̱ e̱r
buaë chök. Ie'pa ké sulitane sa̱u̱k e̱r bua'
wa.
3 Se' bak se̱nuk suluë, kȅ ka̱bikeitsöta̱'
buaë, kȅ Skëköl ttè iu̱teta̱'. Se' bak se̱nuk
ki̱töo̱ule; se' bak klöulewa̱ ì sulu ulà a̱. Ì

sulu kiane se' ki̱ wamblè, ese ȅ wamblök
se' bak. Ì sulu tö se' ttsë'we̱ke buaë, ese
ȅ wamblök se' bak. Se' bak se̱nuk ì sulu
ȅ a̱. Se' bak ukyënuk ñì ki̱. Se' sa̱u̱k su-
luë s'male̱pa bak, ñies ie'pa sa̱u̱k suluë
se' bak. 4 Erë Skëköl dör S'tsa̱tkökwak, e'
e̱r buaë ché sulitane a̱, ie' é̱na se' dalër
ta̱i̱ë, e' kkachéitö se' a̱ Jesucristo wa. 5 Ie'
tö se' tsa̱tké ie' wák e̱r wa, kȅ dör tö se'
se̱rke yësyësë e' kue̱ki̱. Ie' se' sué̱ e̱r sia̱rë
wa, e' ȅ kue̱ki̱ ie' tö se' tsa̱tké. Skëköl
tö Wiköl Batse'r mé se̱nuk se' a̱, e' tö
se' e̱r paiklé mane'wé̱ yué pa̱'a̱li̱. Se̱ne
pa̱'a̱li̱ méitö se' a̱. 6 Skëköl tö iWiköl mé
se' a̱ ta̱i̱ë Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak, e'
batamik. 7 Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë'
buaë yësyësë es ie' wöa̱, ie' e̱r buaë ché
se' a̱, e' kue̱ki̱. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' se̱r mi-
choë ie' ta̱. E' wà paneke se' tö kröröë,
ttsë'ne buaë wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa ké
se̱nuk buaë yësyësë Skëköl a̱.
8 Ttè ikkë dör yësyësë. Ye' ki̱ ikiane tö
be' tö ttè ikkë wa s'kí̱ wöbla'wè̱ ta̱i̱ë buaë
a̱s wé̱pa e̱rblöke Skëköl mik, esepa tso'ie
ì buaë u̱k. Íyi ikkë dör buaë sulitane a̱
s'ki̱moie buaë. 9 Erë be' e̱' skő̱ttsa̱ ttè tö
suluë s'blabatsélor ñì yöki̱ ese ko̱s yöki̱.
Pë' we̱lepa é̱na s'bak ká̱ i̱a̱i̱a̱ë, esepa dit-
séwö ese tté pakak ke̱kraë, esepa yöki̱ be'
e̱' skő̱. Ñies pë' we̱lepa ñì uñuke kësik
wa ke̱kraë ttè dalöiëno mène Moisés a̱
e' ki̱, esepa yöki̱ be' e̱' skő̱ ñies. Ñì uñè
esepa ko̱s kȅ wà ta̱', kȅ dör ìie bua', kȅ a̱
s'ki̱mer ì wa. 10 Yi tö Jesús mik e̱rblök-
wakpa blabatsélor, ese wöuñú darërëë
etökicha bötökicha. Kȅ itö iiu̱tè, eta̱ ie'
u̱yő̱ttsa̱ a' shu̱a̱. 11 Be' wa̱ ijche̱r buaë tö
pë' ese e̱r sulu'wé̱wa̱ ì sulu tö. Ì sulu
wambléitö, ese tö ikichatéttsa̱tke.

Ttè bata yëne Tito a̱

12 Artemas ö Tíquico, e' eköl
patkekeyö be' ska'. Mik ie' de, eta̱
be' ka̱wö yő̱ttsa̱ ta̱ be' shkő̱ kröröë
Nicópolis wé̱ ye' tso' ee̱. Ee̱ ye' tö
ibikeitsétke tskiridiö tkö'u̱k. 13 Zenas
dör s'shu̱lökwak ena Apolo, e'pa ki̱mú
buaë ì kiane ie'pa ki̱ ko̱s e' wa, a̱s
imi'rak buaë. 14 Se' icha wöbla'ú̱ buaë
ì ko̱s buaë e' u̱k. Ñies ie'pa wöbla'ú̱
s'sia̱rëpa ki̱muk. Es ie'pa se̱rmi buaë
Skëköl wörki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

15 Ie'pa ko̱s tso' ye' ska', e'pa tö be'
shke̱'wé̱mi. Wé̱pa é̱na sa' dalër ttè mik
se' e̱rblöke e' dalërmik, e'pa shke̱'ú̱ ña. A̱s
Skëköl e̱r buaë chȍ a' ulitane a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Filemón a̱

Filemón

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma s'wöto wé a̱ eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ ie' tö yëkkuö kit Éfeso ena Filipos ena Colosas wakpa a̱. Ie' tö yëkkuö i' kit iklé eköl kiè Filemón e' a̱. Ie' se̱rke Colosas ee̱. Ie' tö kanè méso kȅ patue̱ta̱' ese to̱'ttsa̱ eköl e' kiè Onésimo. E' ukuöki̱ ta̱ Onésimo tö ie' íyi blëlur ta̱ ibakshkarmi. E' ké̱wö ska' ta̱ akblökwakpa ttekelur. E' kue̱ki̱ Onésimo bakshkarmi dȍ Roma. Ee̱ Pablo tso' wötëulewa̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. Pablo tö Onésimo a̱ Jesús tté buaë paké ta̱ ie̱rblé Jesús mik. E' kue̱ki̱ ie' shkakmine iwökir Filemón ska' ie' a̱ kët kët chökne.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit Filemón a̱ a̱s ie' kȅ ulurka̱ Onésimo ki̱. Pablo tö iché Filemón a̱ tö Jesús é̱na ie' dalëne ta̱ië ena ì sulu nuí̱ tso' ie' ki̱ e' olo'ya'itö ta̱ iki'wa̱ buaë. Es ñies ie' ka̱wöta̱ Onésimo ki̱ inuì̱ olo'yök ta̱ ikiökwa̱ we̱s iyami e̱kka es.

S'kiè Onésimo griegoie e' wà kiane chè kanenamé buaë. Erë yëkkuö i' tö ichè tö ka̱m Onésimo tö Jesús tté klö'ù̱ eta̱ ie' kȅ dör kanenamé buaë. Es Pablo tso' ichök tö Jesús batamik Onésimo dȍmi we̱s ikiè wà kiane chè es.

Shke̱'wè̱

1 A Filemón, ye' dör Pablo tso' wötëule
Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱, e' tso'
yëkkuö i' shtök be' a̱. Ye' ena s'yami Tim-
oteo, e'pa tö be' shke̱'wé̱mi. Be' dalër ta̱ië
sa' é̱na, ñies be' tso' kaneblök Cristo a̱
we̱s sa' es. 2 Ñies sa' tö s'yamipa kiè Apia
ena Arquipo, e'pa shke̱'wé̱mi. Arquipo
dör Jesucristo tté buaë e' tsa̱tkökwak
buaë we̱s sa' es. Ñies Skëkëpa Jesús icha
erule daparke be' u a̱, e'pa ko̱s shke̱'wé̱mi
sa' tö. 3 Skëköl dör S'yḗ ena Skëkëpa Je-
sucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chȍ ena se̱ne
bȅrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché S'yḗ a̱ Filemón ki̱

4–5 Ye' tö be' tté ttsé tö be' e̱rblöke buaë
Skëkëpa Jesús mik, ñies s'batse'r male̱pa
ko̱s dalër be' é̱na. E' kue̱ki̱ mik ye' ttöke
Skëköl ta̱, eta̱ ke̱kraë wëstela chekeyö
be' dalërmik. 6 Ttè mik se' e̱rblöke e' a̱
be' e̱ tkṓwa̱ buaë s'yamipa ta̱ ñita̱. Ye'
tso' ikiök Skëköl a̱ tö e' wa ì buaë ko̱s
wȅmisö Cristo dalërmik, e' a̱r be' é̱na. 7 A
yami, s'batse'r male̱pa ko̱s e̱r pableke be'
tö buaë, ie'pa dalër ta̱ië be' é̱na. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë, ttsëskua ye' e̱r deka̱ne.

Pablo tö Onésimo tté ché Filemón a̱

8–9 E' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ikiè e̱r bua' wa
tö ì kiekeyö be' a̱, e' wà ú̱. Cristo tö ye'
a̱ ka̱wö mé be' kök iu̱k. Erë se' ñì dalër
ta̱ië, e' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ikieke e̱r bua' wa.
Ye' dör Pablo këkëpatke tso' wötëulewa̱
Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱ e'. 10 Ye' be'
a̱ ikiè tö Onésimo sa̱ú̱ne e̱r bua' wa. Ie'
e̱rblé Jesús mik ye' ttȍ wa í̱e̱ wé̱ ye' tso'
wötëule ee̱. E' kue̱ki̱ ie' dör we̱s ye' alà
es.
11 Kuaë ta̱ ie' bak be' wa̱ to̱ulettsa̱ be'
kanè mésoie kȅ dör ìie bua' be' a̱, erë i̱'ñe
ta̱ ie' dör buaë be' a̱ ñies ye' a̱. 12 Ie' dalër
ta̱ië ye' é̱na, erë ye' tö ie' patkémine be'
a̱. 13 Ye' a̱ ta̱ imú e̱' tsù̱a̱t ye' ta̱ ye' ki̱-
moie be' skéie ye' tso'ia̱ wötëulewa̱ Jesús
tté buaë pakè kue̱ki̱ e' dalewa. 14 Erë kȅ
ye' é̱na ì wa̱k ka̱m be' tö iké̱wö mù e'
yöki̱. Ye' ki̱ ikiane tö ì we̱ke be' tö, e'
ù̱bö be' wák e̱r wa, kȅ dör tö ye' tö be' ké
iu̱k e' kue̱ki̱. 15 Isalema ie' minea̱ be' yöki̱
ekuölö ȅ a̱s idöne tso' be' ta̱ ke̱kraë. 16 Erë
ie' dene e' kȅ dör kanè mésoie ȅ, ie' dene
be' yamiie Jesús ttè wa dalër ta̱ië be' é̱na,
e' dör buaë shu̱te̱ kanè méso ëse tsa̱ta̱.
Ie' dalër ta̱ië ye' é̱na, erë ie' dör be' kanè
méso, ñies ie' dör we̱s be' ël es Jesús wa.
E' kue̱ki̱ be' ké idalëritsök, ye' tö idalërit-
seke e' tsa̱ta̱.

17 Be' tö ye' klö'wé̱ be' yamiie Jesús
mik e̱rblè e' wa, e' ta̱ ie' klö'ú̱ we̱s ye'
wák es. 18 Ie' tö ilè sulu wamblë' ö be' tö
ie' ña'we̱ke ilè kue̱ki̱, eta̱ ye' ña'ú̱ iskéie.
19 Ye' dör Pablo tso' yëkkuö i' shtök ye'
wák ulà wa, e' wák tö ie' nuì̱ patue̱raë.
Kë̀ ye' é̱na ichak, erë kë̀ be' é̱na ichökwa
tö ye' ttö̀ wa be' tö Jesús tté klöo̱', e'
kue̱ki̱ be' wa̱ nuì̱ ta̱'ia̱ ye' a̱. 20 A yami,
be' we'ikèyö, be' mú e̱r buaë chö̀ ye'
a̱ Skëkëpa Jesús dalërmik. Ye' e̱r pablö́
Cristo batamik.
21 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' tö ye'
iu̱teraë, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök
be' a̱. Ye' é̱na ia̱ne buaë tö ì kiéyö be' a̱,
e' tsa̱ta̱ be' tö iwe̱raë. 22 Ñies Skëköl mú
tö ka̱wö mè ye' a̱ a' pakoie we̱s a' tso' ie'
a̱ ikiök es. E' kue̱ki̱ u yulö́ ye' a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

23 Epafras tö be' shke̱'wé̱mi. Ie' tso'
wötëule ye' ta̱ Cristo Jesús tté pakè
kue̱ki̱. 24 Ñies Marcos, Aristarco, Demas
ena Lucas, e'pa kaneblöke Skëköl a̱ ye' ta̱,
e'pa tö be' shke̱'wé̱mi ñies. 25 A̱s Skëkëpa
Jesucristo e̱r buaë chö̀ be' a̱.

Yëkkuö kitule hebreowak a

Hebreos

Yëkkuö i' kite Israel aleripa erblé Jesús mik e'pa a. Ñies ie'pa kiè hebreowak ena judiowak. Kẽ yi wa ijcher yi tö yëkkuö i' kit. Pë' wele tö ibikeitsè tö Pablo tö ikit. Wele skà tö ichè tö Bernabé tö ikit. Wele tö ichè tö Apolo tö ikit erë kẽ s'wa ijcher yi tö ikit. Wele tö ibikeitsè tö ikite Roma wakpa tö Jerusalén suluo'wa e' yöki duas dabom kuryök Jesús kune'bak e' ukuöki (70 D.C.).

Israel aleripa erblë' Jesús mik e' kueki e'pa bak weinuk. Ie'pa welepa éna ierblõ Jesús mik e' olo'yak ta ishkakne Moisés ttè dikia. E' kueki yëkkuö i' kite ie'pa a ikimorak e' tkökwa darërëë Jesús mik. S'kitöukwakpa tö ie'pa wöbla'weke tö Jesús kẽ diché ta' ie'pa kimoie, e' kueki ie'pa kawöta ie'pa erblõ imik e' olo'yök. E' kueki yëkkuö i' kite Jesús mik erblökwakpa a Jesús kkachoie ie'pa a i' es: Skëköl e' kkaché se' a Jesús wa as se' éna iar buaë. Ká iaiaë ta ie' utbitu se' ta ittekölpa wa ena ibiyöchökwakpa wa ena Moisés wa, erë bataie ta iut se' ta ilà eköl ẽ Jesucristo e' wa.

E' kíie ta ká iaiaë Skëköl tö iyë'bak tö ie' kablörane Israel aleripa a. E' wà tka Jesucristo wa e' chè yëkkuö i' tö. Ñies sacerdotepa tö iyiwak jcheke Jerusalén ká bit ekkë judiowak nuì olo'yoie. Iyiwak jchërke e' kẽ diché ta' se' nuì paiklottsa da'aie. E' kueki ie'pa tö ijcheke kekraë erë e' kẽ dör buaë shute Skëköl wöa. E' kueki Jesucristo kötewa etökicha ẽ se' nuì paiklottsa, e' je' dör buaë shute Skëköl wöa. E' kueki Jesús dör ibua'ie. E' kueki se' kawöta erblök ie' mik ena ie' ẽ kawöta ttõ iutè. I'ñeta ie' tkër Skëköl wörki se' tté chök Skëköl a. Ie' dör ibua'ie e' kueki Israel aleripa erblé ie' mik e'pa kẽ kawöta ie' olo'yök. Ie' wa iyḗ tö ñala yö' se' a döka ikaska'. E' kueki se' kawöta senuk e' meulettsa weinuk erblè Jesús mik e' kueki. Se' tö ie' watéttsa e' ta Skëköl tö se' shuleraë wes ie' tö Israel aleripa shuli' es.

Skëköl ut se' ta ilà wa

1 Skëköl utbitu taië se' yḗpa bak ká
iaiaë e'pa ta ittekölpa wa. Ie' utbitu
ie'pa ta taië kua'ki kua'ki. 2 Erë i'ñe ta,
mik ká i' erkewatke e' kéwö ska' ta, ie'
tté se' ta iwák alà patkë'itö ká i' ki e' wa.
Tsawe ta ie' tö íyi ulitane yö' ilà ta ñita.
Ñies ie' tö ilà tkë'kabak as íyi ulitane dõ
ie' ulà a aishkuö ta. 3 Skëköl Alà dör iyḗ
olo taië e'. Wes Skëköl dör e' suë ie' dör.
Íyi ulitane kicha a'tser ie' wa ittè diché
taië e' wa. Se' nuì paikléttsaitö e' ukuöki
ta ie' tkéka ká jaì a dalöiërta' taië Skëköl
ulà bua'kka.

Skëköl Alà olo ta' taië shute Skëköl biyöchökwakpa tsata

4 E' wa iwënewa tö Skëköl Alà dör
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká jaì a, e'pa
kos tsata. Es ñies wes Skëköl tö ie'
kiè iwák alà, e' dör bua'iewa wes ie'
tö ibiyöchökwakpa kiè e' tsata. 5 Skëköl
yëkkuö ki itso' kitule tö Skëköl tö iché ilà
a:
"Be' dör ye' alà;
i'ñe yö ikkachétke tö ye' dör be' yḗ."¶
Erë ttè e' kẽ yëule ie' wa ibiyöchökwakpa
isie a. Ñies Skëköl yëkkuö ki Skëköl tö ilà
tté chè i' es:
"Ye' tö icheraë tö ye' dör ie' yḗ,
eta ie' dör ye' alà."§
Erë Skëköl kẽ wa ibiyöchökwakpa isie
tté yëule es. 6 Ñies mik ie' tö ilà eköl ẽme,

¶**1:5** Salmo 2.7
§**1:5** 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13

e' patkeketke ká i' a, eta ie' tö itté yë' i' es:
“Ye' biyöchökwakpa ulitane kawöta ie' dalöiök taië.”**
Ttè ekkë kos kueki se' wa ijcher tö Skëköl Alà dör Skëköl biyöchökwakpa ulitane tsata.
7 Mik Skëköl tö ibiyöchökwakpa tté cheke, eta ie' tö ichè i' es:
“Ye' tö ye' biyöchökwakpa patkeke wes siwa' batsir es,
e'pa dör ye' kanè mésopa patkekeyö wes bö' wörkua wöñar es.”††
8 Erë ie' tö ilà tté cheke i' es:
“¡A Skëköl, be' tö s'wëttseke s'blúie e' dör yöbië!
Be' tö s'wëttseke yësyësë.
9 Sene yësyësë dalër be' éna, erë sene sulu ar suluë be' éna;
e' kueki, ye' dör be' Këköl, e' tö be' klö'wé ta ttsë'ne buaë méyö be' a taië be' malepa ulitane tsata.”‡‡
10 Ñies Skëköl tö ilà tté cheke i' es:
“A Këköl, tsawe ta be' tö ká i' yö',
ñies ká jaì ena ì kos tso' iki e' yö' be' wák tö.
11–12 E' kos chörawa erdawa wes datsi' nurwa ta ierwa es,
e' kos manerdattsa wes s'datsi' mane'wè ta iwötrèwa es.
Erë be' tso'tke kenet. Be' kȅ manerpattsa, be' ser michoë.”¶¶
13 Skëköl tö iché ilà a i' es:
“Be' e' tkö́ser ye' ulà bua'kka
dȍ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klȍ dikia eta.”§§
Erë Skëköl kȅ wa ttè e' yëule ibiyöchökwakpa isie a. 14 Skëköl biyöchökwakpa dör wes siwa' es kȅ wërta'. E'pa kos kaneblöke Skëköl a. Ie' tö ie'pa patkeke wépa tsatkërdaë, esepa kimuk. E' kueki ie' kȅ wa ttè ese yëule ie'pa isie a.

Skëköl Alà tté buaë e' kawöta dalöiè

2 Skëköl Alà dör íyi ulitane tsata, e' kueki se' ké e' tkökwa darërë ie' tté buaë moki ttsëule se' wa, e' a as kȅ se' mi'ne wes kanò èmi di' ki es. 2 Skëköl tö ittè dalöiëno, e' me'atbak ibiyöchökwakpa wa se' yépa bak ká iaiaë e'pa a. Wépa kos kȅ wa ttè e' dalöiëne', e' nuí ki ie'pa weine wes ikawöta weinuk es. 3–4 Es ibak ie'pa ta, erë Skëköl Alà tté buaë, e' ȅ wa se' tsatkërmi, e' dör ttè bua'iewa ttè ulitane tsata. S'tsatko tté, e' tsá yë' Skëkëpa Jesús wák tö. Wépa tö ttè e' ttsë', e'pa tö iyë'ne se' a ta iwà kkachérakitö tö e' dör ttè moki. Ñies ì kȅ or yi a ese o' Skëköl tö ie'pa wa taië kua'ki kua'ki iwà kkachoie tö ì ché ie'pa tö e' dör moki. Ñies Wiköl Batse'r wa ie' tö imé se' a kanebloie buaë ie' a taië kua'ki kua'ki wes ie' ki ikiane es. E' wa ie' tö iwà kkaché tö ie'pa ttè dör moki. Ttè e' wà kȅ dalöiëne se' wa, e' ta ¿wes se' tkömishkar inuí ulà a?

Jesús dë'bitu se' yamiie

5 Aishkuö ta ká i' mane'werattsane Skëköl tö buaë pa'ali, e' chök sa' tso'. Skëköl tö ibikeitsbak tö ká pa'ali e' kȅ merpa ibiyöchökwakpa a as ie'pa dȍ iwökirpaie. 6 Kȅ idör es. Ie' tö ibikeitsbak tö imerdaë s'ditsö ulà a. E' dör wes itso' kitule Skëköl yëkkuö ki es, e' tö ichè:
“A' Skëköl, ¿S'ditsö dör yi? ¿Iö́k e' ska' be' er de?
¿Wes ie'pa ki be' tkine?
7 Eré ekuölö ȅ ie'pa yö' be' tö be' biyöchökwakpa dikia diöshet tsir.

**1:6 Deuteronomio 32.43
††1:7 Salmo 104.4
‡‡1:9 Salmo 45.6-7
¶¶1:11-12 Salmo 102.24-27
§§1:13 Salmo 110.1

Erë ie'pa yö'bö olo ta̱' tai̱ë dalöiërta̱' tai̱ë.
8 Ie'pa tkë'ka̱ be' tö íyi ulitane yö'bö e'
wökirie.”*
Yëkkuö e' ichè tö Skëköl tö se' tkë'ka̱ íyi
ulitane yö' ie' tö e' wökirie. “Íyi ulitane”
e' wà kiane chè tö kë̀ ì ku̱', e' kë̀ ku̱'
se' ulà a̱. Erë i̱'ñe ta̱ ka̱m se' tö isa̱ù̱wa̱
es. 9 Erë se' wa̱ ijche̱r tö ì ché yëkkuö e'
tö, e' wà tka Jesús wa. Ie' yöne s'ditsöie,
e' wöanewa Skëköl biyöchökwakpa dik-
ia̱ diöshe̱t tsir ekuölö ë̀. Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús me'ttsa̱
ttèwa̱ sulitane nui̱ skéie. Jesús weine
sia̱rë köte̱wa̱ se' skéie, e' kue̱ki̱ Skëköl tö
ie' ki̱ka'ka̱ tai̱ë, tkë'ka̱ íyi ulitane blúie
dalöiërta̱' tai̱ë.
10 Skëköl dör íyi ulitane wì, e' ko̱s tso'
ie' wa ñies ie' a̱. Ie' ki̱ ikiane tö se' tai̱ë dör
ie' ala'r esepa dö̀ ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë.
E' wawé̱ ie' tö Jesucristo wa. E' kue̱ki̱
buaë idir ie' a̱ tö Jesús weine köte̱wa̱
s'tsa̱tkoie. Es ì ko̱s kiane Skëköl ki̱ tö
Jesús tö iwè̱ s'tsa̱tkoie, e' wé̱itö se̱raa̱.
11 Jesús ena se' batse'we̱keitö, e'pa Yë́
dör eköl ë̀, e' dör Skëköl. E' kue̱ki̱ Jesús
dör Skëköl Alà, e' kë̀ jaëne ichök tö se'
dör ie' ëlpa ena ie' kutapa. 12 Es itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ ie' tö ichè
Skëköl a̱ i' es:
“A Skëköl, ye' tö be' tté cheraë ye' ëlpa
ena ye' kutapa a̱.
Mik ie'pa ñì dapa'u̱ke, eta̱ ye' tö be' ki̱k-
eraka̱ ttsè wa ie'pa kukua.”†
13 Ñies iskà tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
wé̱ Jesús tö iché i' es:
“Ye' e̱rblöraë Skëköl ë̀ mik.”‡
Ñies ichéitö:
“Í̱e̱ ye' dur, wé̱pa me' Skëköl tö ye' a̱
ala'rie, e'pa ta̱.”¶
14–15 Se' dör Jesús icha. Erë se' dör
s'ditsö ë̀. Se' ulitane se̱rkei̱a̱ ta̱ sulu
se' suar s'duö̀wa̱ yöki̱, e' wa̱ se' tso'
klöulewa̱. E' kue̱ki̱ Jesús yöne s'ditsöie.
Ie' dë'bitu̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ se' skéie e̱'
aloka̱ie bë́ iane s'duö̀wa̱ wiie e' ki̱. Es
ie' tö se' tsa̱tkée, se' suar s'duö̀wa̱ yöki̱,
e' ulà a̱. 16 Iwënewa̱ buaë tö Jesús kë̀
dë'bitu̱ Skëköl biyöchökwakpa ki̱muk. Ie'
dë'bitu̱ se' dör se' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë Abra-
ham, e' aleripa ki̱muk. 17 E' kue̱ki̱ ie'
yöne s'ditsöie we̱s se' es a̱s ie' dö̀ sac-
erdote kibiie se' tté chök Skëköl a̱ e'
wakanewe̱keitö yësyësë. Ie' dör s'ditsö
we̱s se' es, e' kue̱ki̱ ie' tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë
wa. Ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie a̱s
se' nui̱ olo'yar se' ki̱. 18 Ie' weinebak ñies
ie' e̱rkiöo̱ne ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ wé̱pa e̱rkiöo̱rke ì sulu wamblök, esepa
ki̱mermi buaë ie' a̱.

Jesús dör Moisés tsa̱ta̱

3 A yamipa, a' batseo̱' Skëköl tö. Ie' tö
a' klöo̱'ñak a̱s a' dö̀ ie' ichaie. Jesús
bikeitsö́ bua'ie. Se' tö ichekeka̱ tö ie'
dör Skëköl tteköl bua'ie ena se' sacer-
dote kibi mik se' e̱rblöke e'. 2 Skëköl tö
ie' tkë'ka̱ kaneblök se' sacerdote kibiie
e' wakanewé̱itö yësyësë we̱s Moisés tö,
kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e' wakaneo̱'
yësyësë es. Ko̱s ì kiane wè̱ Skëköl wé a̱ e'
o̱' Moisés tö yësyësë. 3 Erë Jesús dalöiër-
ta̱' tai̱ë tkö̀ka̱ Moisés tsa̱ta̱ we̱s u wák
dalöiër tkö̀ka̱ u tsa̱ta̱ es. 4 Se' wa̱ ijche̱r tö
u ulitane yué yile tö, erë Skëköl dör íyi
ulitane yuökwak. 5 Moki̱ Moisés kaneblë'
yësyësë Skëköl wé a̱ ikanè mésoie. Ì o̱' ie'
tö, e' wa ie' tö ì buaë kkachera Skëköl tö
aishkuö ta̱ Cristo wa e' klea'. 6 Erë Cristo
dör Skëköl wák alà, e' kaneblöke yësyësë
se' dör we̱s Skëköl wé es e'pa wökirie.
Ì buaë yë' Cristo tö tö idoia̱ se' a̱, e' wà

*2:8 Salmo 8.4-6
†2:12 Salmo 22.22
‡2:13 Isaías 8.17
¶2:13 Isaías 8.18

panekesö kröröe ttsë'ne bua' wa kë̀ tö
ilo'yè, e' ta̱ moki̱ se' dör Skëköl icha.

A' e̱' kkö'nú Skëköl kë̀ watarttsa̱

7 E' kue̱ki̱, ì ché Wiköl Batse'r tö Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà iu̱tö́ buaë. E' tö ichè i' es:
"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
8 eta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yë́pa
bak ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl
wöa̱.
Ie'pa tö ie' wöñatkë' ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi
se̱rku̱' tai̱ë e' ké̱ a̱.
9 Skëköl tö iché tö duas döka̱ dabom
tkëyök (40),
e' dalewa ye' tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ tai̱ë
ie'pa se̱'wo̱ie, ie'pa kkö'noie,
erë ie'pa tö ye' wöñatkë' tai̱ë.
10 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ tai̱ë ie'pa ki̱ eta̱ ye'
tö ie'pa ché i' es:
'Ke̱kraë ie'pa kë̀ ki̱ ikiar tö ye' ie'pa
wëttsè̱,
ie'pa kë̀ se̱nak we̱s ye' ki̱ ikiane es.'
11 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ ye' iché
tö ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa
e̱nuwe̱ke ye' tö ee̱."§
12 A yamipa, a' e̱' kkö'nú dö' a' isie e̱r
sulurwa̱ ta̱ a' kë̀ e̱rblöia̱ Skëköl chö́k e'
mik ta̱ a' e̱' batsö̀ttsa̱ iyöki̱. 13 E' skéie a'
ñì e̱r diché iö́ ke̱kraë s'tsa̱tkè ké̱wö tso'ia̱
i̱'ñe ta̱ e' dalewa. A' tö iú̱ es a̱s kë̀ a' isie
e̱' ki̱tö'ù̱ se̱ne sulu wa ta̱ a' e̱r darërwa̱
Skëköl yöki̱. 14 Se' e̱rblö̀ Cristo mik buaë
ke̱kraë dö̀ ibata ekkë we̱s kuaë es, e' ta̱
moki̱ se' tso' ie' ta̱. E' kue̱ki̱ a' ñì e̱r diché
iö́ buaë. 15 Skëköl yëkkuö tö iché i' es:
"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
eta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yë́pa
bak ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl
wöa̱."**
16 Wé̱pa tö Skëköl ttö̀ ttsë' erë ie'pa e̱' o̱'
ie' wöa̱ kësik kësik, ¿e' wakpa dör yi? ¿Kë̀
dör ie'pa ulitane yë'ttsa̱ Skëköl tö Egipto
Moisés wa, e'pa ë̀? 17 ¿Yi ki̱ Skëköl ulune
dö̀ duas dabom tkëyök (40)? ¿Kë̀ dör
ie'pa tö ì sulu wamblë' ká̱ sir poë wé̱ kë̀
yi se̱rku̱' e' a̱ e'pa ë̀? E' nuí̱ ki̱ idurulune.
18 ¿Yi a̱ Skëköl tö ichétke: "A' kë̀ döpawa̱
wé̱ warma a' e̱nuwe̱ke ye' tö ee̱"? ¿Kë̀ dör
ie'pa tö ie' ttè dalöse̱o̱'wa̱ e'pa ë̀? 19 Es se'
tö isué̱ tö ie'pa kë̀ e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̀ dë'wa̱ wé̱ warma Skëköl tö ie'pa
e̱nuwe̱ke ee̱.

4 Ñies Skëköl kablë' se' a̱ tö se' döwa̱mi
ie' tö se' e̱nuwe̱ke e' a̱. E' kue̱ki̱ e'
tso'ia̱ e' dalewa se' ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk tai̱ë
dö' se' we̱le kë̀ ulà a̱ idö̀. 2 Se' a̱ Skëköl
tté buaë e' pakane we̱s ie'pa bak ká̱ ia̱i-
a̱ë, e'pa a̱ ipakane es. Erë ie'pa kë̀ e̱rblëne
imik, e' kue̱ki̱ ttè buaë ttsë' ie'pa tö, e'
kë̀ dör ìie bua' ie'pa a̱. 3 Se' e̱rblé Skëköl
mik, e'pa dörawa̱ ie' tö se' e̱nuwe̱ke e' a̱.
Erë wé̱pa kë̀ e̱rblöku̱' ie' mik, esepa ché
Skëköl tö iyëkkuö ki̱ i' es:
"Ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ yö ichétke
ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa
e̱nuwe̱keyö ee̱."††
Ie' tö iché es, eré̱ ie' kanè e̱newa mik ká̱
i' yöne o̱ne eta̱. 4 Skëköl tö íyi ulitane yö'
dö̀ ká̱ teröl. Ká̱ de kul ta̱ ie' e̱ni'. Es itso'
kitule we̱le Skëköl yëkkuö ki̱. E' tö ichè:
"Ká̱ de kul eta̱ ì ko̱s yö'bitu̱itö e' yöne
o̱ne, e' kue̱ki̱ diwö e' wa ie' kë̀
kaneblëne."‡‡
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö moki̱ Skëköl
tö se' e̱nuwe̱ke e' tso'tke. 5 Erë ttè kitule
chétkeyö, e' ki̱ Skëköl tö ichè:

---

§**3:11** Salmo 95.7-11
****3:15** Salmo 95.7-8
††**4:3** Salmo 95.11
‡‡**4:4** Génesis 2.2

“Ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa
e̱nuwe̱keyö ee̱.”¶¶
6 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' e̱nuwe̱ke
e' tso'tke se' a̱. Erë wé̱pa a̱ ttè buaë
e' pakane kuaë, e'pa kë̀ dë'wa̱, ie'pa tö
idalöse̱o̱'wa̱ e' kue̱ki̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ duas
tka tai̱ë eta̱ Skëköl tö ttè e' ȅ skà pakène
se' a̱ ì kit se' blú bak kiè David e' tö e' wa.
Ttè kitule ñe' chétkeyö, e' dör i' es:
“Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
e' ta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱.”
Es se' isué̱ tö iké̱wö skà mé Skëköl tö se'
a̱ a̱s se' döwa̱ ie' se' e̱nuwe̱ke e' a̱, e' ké̱wö
dör i̱'ñe. 8 Josué tö Israel aleripa e̱nuú̱pa
ie' ké̱wö ska' ta̱, e̱'ma Skëköl kë̀ wa̱ e̱ne
skà yënene. 9 E' wà kiane chè tö Skëköl tö
se' e̱nuwè̱mi we̱s ie' e̱ni' mik ká̱ i' yö'itö
eta̱ es, e' tso'ia̱ wé̱pa dör ie' icha esepa
a̱. 10 Wé̱pa dewa̱ Skëköl e̱ne e' a̱, esepa
e̱nuraë we̱s ie' e̱ni' es. 11 E' kue̱ki̱ se' ké
e̱' diché iök shkowa̱ e̱ne e' a̱ a̱s se' kë̀
isie tö ñe'pa kë̀ wa̱ Skëköl ttè iu̱tëne e'pa
waköù̱.
12 Skëköl ttè dör ttsë'ka, diché ta̱' tai̱ë,
e' tö iwakanewe̱ke buaë tkö̀ka̱ tabè kà
yaule di'dië wi̱'kë io̱'kë e' tsa̱ta̱. Idökewa̱
buaë dö̀ se' e̱r a̱, se' wiköl a̱. Ì ko̱s dalër-
mik se' se̱rke tso' blëule se' e̱r a̱, ena ì ko̱s
bikeitsekesö, ese weblekettsa̱itö tö buaë
idir ö sulu idir. 13 Se' e̱' chöraka̱ Skëköl a̱.
Ie' yöki̱ ì ko̱s yö'itö e' kë̀ a̱ e̱' blënukwa̱. Ì
ko̱s tso' áie ie' wörki̱. E' kue̱ki̱ se' e̱' tkö̀wa̱
darërë ie' ttè a̱.

Jesús dör se' sacerdote kibi buaë shu̱te̱

14 Se' wa̱ sacerdote kibi tso' eköl, e' dör
sacerdotepa ulitane tsa̱ta̱. E' dör Jesús,
ie' dör Skëköl Alà. Ie' minea̱tke tso' ká̱
jaì a̱ se' tté chök Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ se'
ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱ darërëë ie' ttè buaë
klö'we̱kesö, e' a̱. 15 Se' sacerdote kibi e'
wa se' wër sia̱rë. Mik ie' bak se̱nuk ká̱ i'
ki̱, eta̱ eré̱ ie' ma'o̱ule ì sulu ko̱s wamblök
we̱s se' es, erë ie' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne
yës. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ ijche̱r buaë tö is
s'ttsër mik se' ma'o̱rke ì sulu wamblök
eta̱. 16 E' kue̱ki̱ a' shkó̱wa̱ Skëköl wörki̱.
Mik s'ki̱mè kiane eta̱ ikiò̱sö ie' a̱, kë̀ suar
ta̱'. Ie' tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ ie'
tö se' ki̱meraë e̱r bua' wa.

5 Wëpa dör sacerdotepa kibipa e'pa
ko̱s tso' shu̱kitule iwakpa shu̱a̱
kanebloie imale̱pa tté chök Skëköl
a̱. Ie'pa kanè dör iyiwak jchëule ena
ilè skà merke Skëköl a̱, ese wakanéu̱k
imale̱pa nui̱ olo'yoie. 2 Ie'pa dör we̱s
imale̱pa es. Ie'pa diché kë̀ dë'ka̱ buaë
ì sulu wöklö'wo̱ie. Ie'pa weirke sia̱rë
we̱s imale̱pa weir ì sulu ulà a̱ es. E'
kue̱ki̱ imale̱pa kë̀ wöblaule íyi buaë wa,
a̱rkedö ì sulu a̱ ke̱kraë, esepa wërmi
sia̱rë ie'pa wa. 3 Ñies ie'pa wakpa tö ì
sulu wambleta̱', e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wöta̱
iyiwak jchök mè Skëköl a̱ ie'pa nui̱ ki̱
ñies imale̱pa nui̱ ki̱. 4 Kaneblök Skëköl
a̱ sacerdote kibiie, e' dör kanè buaë,
dalöiërta̱' tai̱ë. Kë̀ yi yörta̱' sacerdote
kibiie iwák e̱r wa. E' shu̱shteke Skëköl
ȅ tö ta̱ itkéka̱ sacerdote kibiie we̱s ie'
tö Aarón tkë'ka̱ es. 5 E' sù̱ Cristo kë̀ e̱'
tkëneka̱ sacerdote kibiie iwák e̱r wa e̱'
ki̱koka̱. E' skéie Skëköl tö iché ie' a̱:
“Be' dör ye' alà;
i̱'ñe ye' tö ikkacheke tö ye' dör be' yé̱.”§§
6 Ttè kitule skà tö ichè i' es:
“Be' dör sacerdote ke̱kraë we̱s
Melquisedec ese es.”*
7 Mik Jesús tso'ia̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' kköyë'
Skëköl a̱ tai̱ë a̱neule wi̱'wi̱ë i̱ë̱ wa ì wa.
Skëköl ȅ a̱ ie' yërmittsa̱ duèwa̱ ulà a̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö iki' Skëköl a̱ tö ye' yö́ttsa̱ iulà
a̱. Ie' tö Skëköl dalöieke tai̱ë, ittè iu̱teke
buaë, e' kue̱ki̱ ì kiéitö e' iu̱té Skëköl tö.

¶¶**4:5** Salmo 95.11
§§**5:5** Salmo 2.7
***5:6** Salmo 110.4

8 Erë́ ie' dör Skëköl Alà, erë ie' weine tai̱ë, e' wa ie' é̱na ia̱ne tö we̱s s'weir Skëköl ttè dalöiè kue̱ki̱. 9 Mik ì u̱k ie' patkëne e' wé̱itö se̱raa̱, eta̱ ie' de S'tsa̱tkökwakie. Wé̱pa tö ie' ttè iu̱teke, esepa ko̱s tsa̱tkè michoë ie' tö. 10 Ñies Skëköl tö ie' tkéka̱ sacerdote kibiie we̱s Melquisedec ese es.

A' e̱rblöke Cristo mik, e' kë̀ olo'yar a' tö

11 Ttè ese tso'ia̱ sa' wa̱ yëno tai̱ë, erë kë̀ a' é̱na ia̱nuk bet, e' kue̱ki̱ iwà pakè a' a̱ e' dör darërëë. 12–13 Ká̱ iai̱aë a' e̱rblë'mi Cristo mik, ikkë ta̱ warma a' detke s'wöbla'u̱kwakpaie. Erë a' skà kianene wöbla'wè̱ Skëköl ttè tsa̱we tottola ese wa. A' dör we̱s ala'rla es kë̀ a̱ chkè darërë ñar, tso' tsu' è̀ mik. Ka̱m a' a̱ iwër tö ì dör buaë ì dör suluë. 14 E' skéie chkè darërë ese dör s'wöblauletke esepa a̱. Ie'pa a̱ iwënetke tö ì dör buaë ì dör suluë. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ia̱ne mik ta̱ buaë idir mik ta̱ sulu idir.

6 E' kue̱ki̱ Cristo tté tsá̱ wa s'wöblane, e' è̀ kë̀ charia̱ ke̱kraë. E' skéie Cristo tté kí̱ tso' tai̱ë, ese wa se' kí̱ e̱' yuò̀ a̱s se' yör i̱ski̱ë we̱s se' kibirwa̱ es. Kë̀ se' kàne e̱' wöbla'u̱kne Cristo tté tsá̱ jche̱rtke se' wa̱, ese wa. Se' wa̱ ijche̱rtke tö s'ka̱wöta̱ ì sulu nuí̱ ki̱ s'duöwa̱mi, ese ko̱s olo'yök. Se' wa̱ ijche̱rtke tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök Skëköl è̀ mik. 2 S'wöskuè tté ena s'ulà mùka̱ s'yamipa ki̱ ese tté wa se' wöblao̱'netke. S'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne ena s'weir michoë ese tté jche̱rtke se' wa̱. 3 E' kue̱ki̱ kë̀ se' e̱' wöbla'u̱kia̱ ttè ese wa. E' skéie se' kí̱ e̱' yuò̀ Cristo ttè skà tso'ia̱ ese wa. Skëköl tö iké̱wö mé se' a̱, e' ta̱ iwe̱raësö es.

4 Wé̱pa wöa̱ ká̱ ñine'bak Cristo ttè wa, erë e'pa tö ilo'yé, e' ta̱ ¿we̱s ka̱wö mermine ie'pa a̱ e̱r mane'u̱kne? Ì buaë mé Skëköl tö se' a̱, e' kak ttsëule ie'pa wa̱. Wiköl Batse'r dë'ñak ie'pa ki̱. 5 Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl ttè dör buaë. Skëköl ké̱wö olo ta̱' tai̱ë datske aishkuö ta̱, e' diché kak su̱ule ie'pa wa̱. 6 E' ko̱s ttsëule ie'pa wa̱, e' watéttsa̱ ie'pa tö, e' ta̱ ¿we̱s ie'pa dömine e' ska'? E' dör we̱s ie'pa tso'ne Skëköl Alà ttökwa̱ne wötèwa̱ne krus mik es. Ie'pa tso' ie' wayuök sulitane wö wa. 7 Se' dör we̱s të es. Í̱yi kuatkëne iki̱, ka̱li̱ yëne iki̱ buaë, warma e' wà tskirmi buaë wà wörmi buaë we̱s iwák ki̱ ikiane es. Të ese a̱ Skëköl e̱r buaë chöraë. 8 Erë të e' ki̱ dika'chka tskine, kualkö tskine, ì tskine, e' ta̱ e' kë̀ dör ìie bua'. Kukur ta̱ iwayënarketke ì sulu a̱ ta̱ iñardawa̱.

9 A yamipa dalër tai̱ë sa' é̱na, sa' ttöke a' ta̱ es, erë moki̱ sa' iklö'we̱ke tö a' shköke buaë s'tsa̱tkè ñalé̱ ki̱. A' kë̀ dör we̱s wé̱pa tö Cristo watéttsa̱ esepa es. 10 Skëköl dör yësyësë. A' kaneblöke buaë ie' a̱. A' tö s'batse'r male̱pa ki̱meke buaë, e' we̱keia̱ a' tö buaë. E' wa iwënewa̱ tö moki̱ a' é̱na Skëköl dalër. E' ko̱s kë̀ ska' ie' e̱r chöpawa. 11 Erë sa' ki̱ ikiane tö a' ulitane tö, ì buaë we̱ke a' tö, ese kí̱ ù̱ e̱r bua' wa dò̀ ibata ekkë. Es ì buaë ko̱s panekesö, e' wà döraë a' ulà a̱ da'a̱ie. 12 Sa' kë̀ ki̱ ikiane tö a' bikër. E' skéie sa' ki̱ ikiane tö a' dò̀ we̱s wé̱pa e̱rblöta̱' moki̱ Skëköl mik esepa es. Ì muk Skëköl kablë' se' a̱, e' wà panekesö e̱naë, e' wa iwà döraë se' ulà a̱.

Se' e̱rblò̀mi Skëköl kablë' se' a̱, e' mik

13 Mik Skëköl kablë' Abraham a̱, eta̱ ie' kë̀ kablëne yi skà ttò̀ wa. Ie' kablë' iwák ttò̀ wa, kë̀ yi ku̱' ie' tsa̱ta̱ e' kue̱ki̱. 14 Ie' tö iyë' Abraham a̱: "Moki̱ ye' ichè tö ye' e̱r buaë chöraë be' a̱ tai̱ë. Be' aleripa alöwe̱raëyö tai̱ë."† 15 Ttè e' wà pané Abraham tö e̱naë ta̱ Skëköl kablë'ia̱, e' wà de iulà a̱. 16 Moki̱ mik se' tö ttè mé yi a̱, eta̱ imekesö yi dör se' tsa̱ta̱, ese ttò̀ wa. Mik se' tö ttè métke es, eta̱ ttè e' ki̱ kë̀ ì skà ku̱'ia̱ chè. 17 Es ñies Skëköl ki̱ ikiane kkachè wösha̱k wé̱pa a̱ ikablë' esepa a̱ tö moki̱ iwà döraë ie'pa ulà a̱,

†**6:14** Génesis 22.17

kȅ imane'we̱paneitö yës. E' kue̱ki̱ ikablë'
iwák ttȍ wa. 18 Es se' é̱na ia̱ne buaë tö
Skëköl tö ittè mé se' a̱ iwák ttȍ wa, e'
kȅ mane'we̱paneitö yës, ie' kȅ ka̱chöta̱'
e' kue̱ki̱. Ie' tö ittè mé se' a̱ iwák ttȍ wa
tö se' e̱rblöke ie' mik e'pa tsa̱tkeraëitö. E'
tö se' e̱r pableke buaë. Ttè e' wà paneke
se' tö kröröë, e' a̱ se' e̱' tkȍwa̱ darërë
ke̱kraë. 19–20 Ttè e' wà paneke se' tö, e' tö
se' tkéwa̱ darërëë we̱s tabechka tso' kanò
wöklö'wo̱ie dayë shu̱a̱ es. Jesús míka̱ne
se' yöki̱ ke̱we ká̱ jaì a̱. Ee̱ ie' tso' Skëköl
wé kibi e' úshu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e' a̱.
Úshu̱ e' kköiëule àr datsi' buririë shu̱ku̱ar
e' wa, e' etmik ie' tso' se' tté chök ke̱kraë
Skëköl wörki̱. Es ie' de se' sacerdote kibi
ke̱kraë we̱s Melquisedec ese es.

Jesús dör sacerdote kibi we̱s Melquisedec ese es

7 Melquisedec bak ká̱ kiè Salem e'
blúie. Ñies ie' kaneblë' sacerdoteie
Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱ e' a̱. Abraham
e̱' ali'ka̱ blu'pa ske̱l wa̱ ilayök Lot minet-
se̱r e'pa ki̱. Mik Abraham dotkene iu a̱,
eta̱ Melquisedec dettsa̱ ie' ñale̱tsu̱k ta̱
ikié Skëköl a̱ a̱s e' e̱r buaë chȍ ie' a̱. 2 Ñies
dalì ko̱s dë'ne Abram ulà a̱ ñippè shu̱a̱,
e' blatéitö döka̱ dabop, e' eyök méitö
Melquisedec a̱. S'kiè Melquisedec, e' wà
kiane chè "se̱ne yësyësë e' blú." Ñies ie'
dör ká̱ kiè Salem, e' blú. Salem, e' wà
kiane chè "se̱ne bȅrë," e' kue̱ki̱ ñies ie'
dör se̱ne bȅrë blú. 3 Kȅ se' wa̱ ijche̱r tö yi
dör iyḗ, yi dör imì, yi dör iditséwö, mik
iku̱ne ö mik idu'wa̱. E' ko̱s kȅ ku̱' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱. E' kue̱ki̱ se' tö ichèmi
tö ie' dör sacerdote kȅ e̱rta̱'wa we̱s Skëköl
Alà es.

4 Ibikeitsṓ buaë, e' ta̱ a' wa̱ ijche̱r-
daë tö Melquisedec dalöiërta̱' tai̱ë sac-
erdotepa dör Leví aleripa, e'pa ko̱s tsa̱-
ta̱. Abraham dör se' yḗ bak ká̱ ia̱ia̱ë
dalöiërta̱' tai̱ë ese. Ñippè shu̱a̱ ibolökpa
dalì de ie' ulà a̱, e' blatéitö döka̱ dabop,
e' eyök tsá̱ méitö Melquisedec a̱. 5 Leví
aleripa yḗ tsá̱ dör Abraham we̱s Israel
aleripa male̱pa es. Leví aleripa ȅ mene̱a̱t
sacerdotepaie. Ie'pa dör Israel aleripa
male̱pa yamipa, erë itso' kitule Moisés
ttè dalöiëno, e' ki̱ tö Israel aleripa ko̱s
ka̱wöta̱ iíyi ko̱s blatök döka̱ dabop, ta̱
e' eyök tsá̱ muk Leví aleripa a̱. 6 Skëköl
kablë' Abraham a̱ tö ie' döraë skëkëpa
tai̱ë. Erḗ Melquisedec kȅ dör Leví aleri,
erë e' a̱ Abraham tö iíyi tsá̱ mé. Ñies
Melquisedec tö ikié Skëköl a̱ a̱s e' e̱r buaë
chȍ Abraham a̱. 7 Sulitane wa̱ ijche̱r tö yi
tö e' ché o̱'ka a̱, ese wák dör yi a̱ iyëne e'
tsa̱ta̱. 8 Israel aleripa tö iíyi tsá̱ meke sac-
erdotepa duöta̱'wa̱ esepa a̱. Erë Skëköl
yëkkuö tö Melquisedec chè we̱s ie' tso'ia̱
ttsë'ka es. 9–10 Mik Abraham tö iíyi tsá̱
mé Melquisedec a̱, eta̱ Leví ka̱m ku̱r. Erë
se' tö ichèmi tö Leví aleripa bak tö iíyi tsá̱
mé Melquisedec a̱ Abraham wa, Abra-
ham dör ie'pa yḗ tsá̱ e' kue̱ki̱.

11 Ttè dalöiëno me' Skëköl tö Israel
aleripa a̱ Moisés wa, e' ichè tö Leví
aleripa ȅ mene̱a̱t sacerdotepaie Israel
aleripa tté chök Skëköl a̱ a̱s e' tö ie'pa
nu̱ì olo'yȍ. Erë e' mú a̱ nu̱ì olo'yarmi se'
ki̱ se̱raa̱, e̱'ma kȅ sacerdote ské kua̱'ki̱
kianeia̱. E' kue̱ki̱ Skëköl tö sacerdote
ské patké. E' kȅ dör Leví aleripa e'
eköl we̱s Aarón es. Ie' dör sacerdote
we̱s Melquisedec ese es. 12 Sacerdote
wé̱sepa ské mane̱o̱ne kua̱'ki̱, e' ta̱ ñies
ttè dalöiëno tsá̱ e' ka̱wöta̱ mane'wȅttsa̱.
13–14 Sacerdote ské patkë' Skëköl tö
chèyö a' a̱, e' dör Skëkëpa Jesús. E' kȅ
dör Leví aleripa eköl. Sulitane wa̱ ijche̱r
buaë tö ie' dör Judá aleri. Moisés kȅ
wa̱ ì yëule tö Judá aleripa dȍmi sacer-
doteie. E' kue̱ki̱ kȅ ie' aleri isie tkëuleka̱
sacerdoteie.

15 Sacerdote ské tkëneka̱ne kua̱'ki̱ we̱s
Melquisedec ese es, e' ta̱ se' é̱na iwà a̱ne
tö ñies ttè dalöiëno mene̱a̱t Moisés a̱ e'
mane̱o̱nettsa̱. 16–17 Skëköl yëkkuö ki̱ itso'
kitule tö ie' tö Jesús a̱ iché i' es:

“Be' dör sacerdote ke̱kraë we̱s
Melquisedec ese es.”‡
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö Jesús kȅ tkëneka̱
sacerdoteie ie' ditséwö wa we̱s Moisés
ttè ki̱ itso' kitule es. Ie' de sacerdoteie
ie' se̱r michoë, kȅ duöta̱'wa̱, e' diché wa.
18–19 Moisés ttè dalöiëno bak ke̱net, e' kȅ
a̱ yi o̱nuk buaë yësyësë Skëköl wöa̱. E'
kȅ diché ta̱', kȅ dör ìie bua' ese wo̱ie.
E' kue̱ki̱ ttè e' maneo̱nettsa̱. E' skéie ttè
pa̱'a̱li̱ wà panekesö kröröë e' dör ibua'ie
ttè këchke tsa̱ta̱, e' wa se' e̱' batsöwa̱mi
buaë Skëköl mik kȅ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱'ia̱.
20 Ñies mik Skëköl tö Jesús tkë'ka̱ sac-
erdoteie, eta̱ ie' kablë'ia̱ iwák ttȍ wa
tö ikaneblȍ michoë sacerdoteie. Ie' kȅ
kablëne es sacerdotepa dör Leví aleripa,
e'pa a̱. 21 Erë mik ie' tö Jesús tkë'ka̱ sac-
erdoteie, eta̱ ie' kablë'ia̱ iwák ttȍ wa ttè
i' wa:
“Be' dör sacerdote ke̱kraë.
Ye' kablé be' a̱ ye' wák ttȍ wa, e' kȅ
olo'yepayö yës.”¶
22 Es Skëköl kablë' Jesús a̱, e' wa se' wa̱
ijche̱r moki̱ tö ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱, e' dör
bua'iewa̱ ttè këchke mène Israel aleripa
a̱ e' tsa̱ta̱. Jesús wa se' wa̱ ijche̱r yësyësë
tö iwà sue̱rasö.
23 Ñies sacerdotepa dör Leví aleripa,
e'pa duöta̱'wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ a̱
kaneblëne ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie'pa ské
tkëuleka̱ tai̱ë. 24 Erë Jesús se̱r michoë,
e' kue̱ki̱ ie' kȅ skéie yi tkënukka̱.
25 Wé̱pa ko̱s shkökewa̱ Skëköl wörki̱
Jesús batamik, esepa tté chök ie' tso'ie
ke̱kraë Skëköl a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s
tsa̱tkërmi ie' a̱ buaë ke̱kraë.
26 Es se' isué̱ tö Jesús dör sacerdote
kibiie chökle. Ie' dör batse'r. Kȅ ì sulu
ku̱' iki̱, kȅ iauleka̱ se̱ne sulusi wa. Ie' but-
sulettsa̱ pë' sulusipa yöki̱. Skëköl tö ie'
tkéka̱ ká̱ jaì a̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Sacer-
dote ese kiane se' ki̱. 27 Ie' kȅ dör we̱s
sacerdote kibi male̱pa es. Ká̱ bit ta̱ ie'pa
ka̱wöta̱ iyiwak jchök mè Skëköl a̱ ie'pa
nuì̱ kue̱ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak kí̱ jchek-
erakitö mè Skëköl a̱ imale̱pa nuì̱ kue̱ki̱.
Erë e' ko̱s skéie Jesús e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱
etökicha ȅ se' nuì̱ patuo̱ie, e' kȅ skà
tköpaia̱. 28 Wëpa tkëuleka̱ sacerdotepa
kibiie Moisés ttè wa, moki̱ e'pa dör we̱s
s'male̱pa es, kȅ diché dë'ka̱ e̱' kkö'nuk
buaë yësyësë. Erë Moisés ttè kite̱, e'
ukuöki̱ ta̱ Skëköl kablë' iwák ttȍ wa tö
ie' alà tkërdaka̱ se' sacerdote kibiie, e' dör
se' sacerdote kibi yöbië bua'iewa̱ yësyësë
e'.

Jesús dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e' wakanéu̱kwak

8 Ì ko̱s cheratse̱ sa' tö e' wà dör i':
Jesús tso' se' wa̱ sacerdote kibiie. Ie'
tkër dalöiërta̱' tai̱ë ká̱ jaì a̱ Skëköl ulà
bua'kka. 2 Ie' dör se' sacerdote kibi. Ie'
tso' iwakanéu̱k Skëköl wé batse'r chökle
tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. E' kȅ yöne s'ditsö wa̱, e'
yö' ie' wák tö.
3 Sacerdote kibi ko̱s tkëneka̱ iyiwak
tso'rak iwa̱ jchè mè Skëköl a̱ ena ì
skà mekerakitö, e' wakanéu̱k imale̱pa
tsa̱tkoie ie'pa nuì̱ ulà a̱. E' kue̱ki̱ Jesu-
cristo ka̱wöta̱ ñies ilè muk Skëköl a̱ se'
tsa̱tkoie. 4 Erë ie' kȅ tö ikanewe̱ku̱' ká̱
i' a̱, iwakanewe̱keitö ká̱ jaì a̱. Moisés
ttè dalöiëno tö ichè tö Leví aleripa ȅ
tkërka̱mi sacerdoteie. E' kue̱ki̱ Jesús mú
tö iwakanewe̱ke ká̱ i' a̱, e̱'ma ie' kȅ
tkënukka̱ sacerdoteie, ie' kȅ dör Leví
aleri e' kue̱ki̱. 5 Ì kanewe̱ke sacerdotepa
tö ká̱ i' a̱, ese dör ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e'
kleeke ie'pa tö ká̱ i' a̱. E' dör we̱s ibak
Moisés ta̱ es. Mik Moisés tö u yueketke
Skëköl a̱, eta̱ Skëköl tö iché ie' a̱: “Ittsȍ,
ì ko̱s yuȍ we̱s be' a̱ ikkayëne Sinaí ké̱-
bata a̱ e' sue̱.” E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl wé kibi tso' ká̱ i' a̱, e' dör ichökle

‡**7:16-17** Salmo 110.4
¶**7:21** Salmo 110.4

tso' ká̱ jaì a̱ e' klí è̀. 6 Erë Jesús tkëneka̱ se'
sacerdote kibiie, e' wakanewe̱keitö buaë
sacerdotepa tso' ká̱ i' a̱ e'pa tsa̱ta̱. Ñies
ie' batamik ì muk Skëköl kablë' se' a̱ ttè
pa̱'a̱li̱ wa, e' dör ibua'ie. E' kue̱ki̱ ttè e' dör
buaë shu̱te̱ ttè këchke tsa̱ta̱.

Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' kè̀ dalöta̱'ia̱

7 Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' mú
dör wë' a̱s Skëköl tö se' kiö̀wa̱ buaë, e̱'ma
ttè skà pa̱'a̱li̱ kè̀ kianukia̱. 8 Erë ie' isué̱ tö
ie'pa kè̀ wa̱ ttè tsá̱ mène ie'pa a̱, e' wà
iu̱tëne buaë. E' kue̱ki̱ itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ e' tö ie'pa chè i' es:

"Skëköl tö ichè: Aishkuö ta̱ ka̱wö döraë,
e' ké̱wö ska' ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë Israel wakpa a̱ ena Judá wakpa a̱.
9 Ttè e' kè̀ dör we̱s ttè tsá̱ me' ye' tö ie'pa yé̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ es.
Ttè e' me'yö ie'pa a̱ mik ie'pa ulaië'yö e̱r bua' wa ibak klöulewa̱ Egipto e' yottsa̱ie eta̱.
Erë ttè me'yö ie'pa a̱, e' wà kè̀ iu̱tëne ie'pa wa̱,
e' kue̱ki̱ ye' tö ie'pa me'a̱t.
10 Ñies Skëköl tö ichè:
Ttè pa̱'a̱li̱ meraëyö Israel aleripa a̱ aishkuö ta̱, e' dör i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
ta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
Ye' döraë ie'pa Këköl,
ta̱ ie'pa döraë ye' icha.
11 Ie'pa ko̱s, tsitsirpa dö̀ këkëpa,
e'pa batsdaë ye' mik.
E' kue̱ki̱ kè̀ ikiarpaia̱ tö yi tö iyamipa ö o̱'ka wöbla'we̱ia̱ a̱s ibats ye' mik.
12 Ì sulu ko̱s wamblekerakitö, e' nuí̱ olo'yeraëyö ie'pa ki̱,
kè̀ ibikeitsepaia̱yö."§

13 Es Skëköl tö ichè tö ttè pa̱'a̱li̱ meraëitö
se' a̱. E' wa ie' tso' ichök tö ttè tsá̱ mène,
e' dör këchke wöite̱wa̱. Ì ko̱s ianewa̱tke
këchke, e' bet ta̱ kè̀ iku̱'ia̱.

Cristo dewa̱ Skëköl wé a̱ ká̱ jaì a̱ se' tté chök

9 Ttè dalöiëno tsá̱ me' Skëköl tö Is-
rael aleripa a̱, e' a̱ ttè tso' tö we̱s
ie'pa ka̱wöta̱ Skëköl dalöiè e' wakanéu̱k.
Ñies ie'pa wa̱ u tso' etkue batse'r ká̱ i'
a̱ iwakanéwo̱ie. 2 Ie'pa tö u yö' Skëköl
dalöiè e' wakanéwo̱ie, e' blatérakitö böt.
Úshu̱ ke̱we e' kiè úshu̱ batse'r. Úshu̱ e'
a̱ bö'wö taloka̱ tso' et, ñies ka̱' tso' et, e'
ki̱ pan meke Skëköl a̱, ese me'r. 3 Úshu̱
skà tso' datsi' buririë shu̱ku̱ar, e' etmik,
e' kiè úshu̱ batse'r ta̱ië shu̱te̱. 4 Úshu̱ e'
a̱ ka̱' tso' yöule orochka wa íyi masmas
ña'wo̱ie Skëköl a̱ e'. Ñies kalkuö tkër ek,
e' paiëulewa̱ orochka wa. Kalkuö e' shu̱a̱
tka̱' tso' etk yöule orochka wa. Tka̱' e' a̱
chkè me' Skëköl tö Israel aleripa a̱ kiè
maná, e' kak tso' blëule. Ñies kalkuö ñe'
shu̱a̱ Aarón shko kéli përi tskineka̱, e'
tso' blëule. Ñies ishu̱a̱ ák tak tso' böt,
e' ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno kit. Kalkuö
e' kiè Ttè Mène Ñì A̱ Kélkuö. 5 Kalkuö
e' bata ki̱ Skëköl biyöchökwak pik ta̱'
kiè kérub, e' diököl tulur böt. E' tö se' a̱
iwà kkacheke tö Skëköl olo tso' ee̱. Ipik
meuleka̱ kalkuö kköshto bata ki̱, ee̱ Is-
rael aleripa nuì̱ olo'yarke. Erë i' ta̱ íyi
ekkë kè̀ wà pakanuktsa̱ ye' a̱ iski̱ë.
6 Es íyi ulitane bak kaneo̱ule buaë
Skëköl wé a̱, ta̱ sacerdotepa bak shkök-
wa̱ ke̱kraë úshu̱ batse'r e' a̱ iwakanéu̱k.
7 Erë sacerdote kibi, e' è̀ a̱ ka̱wö tso'
shkowa̱ úshu̱ skà tso' dör batse'r ta̱ië
shu̱te̱ e' a̱. Ee̱ ie' döwa̱mi etökicha è̀ duas
wa duas wa. Mik ie' mi'kewa̱ ee̱, eta̱ ie'
wa̱ iyiwak pé̀ mi'ke mè Skëköl a̱ e̱' nuì̱
ki̱, ñies ì sulu wamblé pë' male̱pa tö kè̀
wà jche̱r ie'pa wa̱, ese nuí̱ ki̱. 8 E' ko̱s wa
Wiköl Batse'r tö se' a̱ iwà kkacheke tö
úshu̱ batse'r, e' wakaneo̱rkeia̱, e' dalewa

§**8:12** Jeremías 31.31-34

kë̀ sulitane döpawa̱ úshu̱ batse'r tai̱ë
shu̱te̱ e' a̱. 9–10 Ì ko̱s kanewe̱ke judiowak
sacerdotepa tö ttè dalöiëno tsá̱ mène
ie'pa a̱, e' wa, e' dör chkeie, di'yeie,
se' batse'we̱ie, ese ko̱s dör s'pa ki̱kke̱ ë̀
batse'wo̱ie. E' tö se' ki̱meke ka̱m ttè man-
erne e' dalewa ë̀. E' kue̱ki̱ ì meke ie'pa tö
Skëköl a̱ idalöiè e' wakanéwo̱ie, ñies iyi-
wak ko̱s jcheke mè ie' a̱ se' nui̱ ki̱, ese ko̱s
kë̀ a̱ wé̱pa tö ie' dalöieke es, esepa e̱rbikè
pairinuk. Ie'pa ittsé tö inui̱ tso'i̱a̱ ie'pa ki̱.
Erë ì ko̱s kanewe̱ke ie'pa tö Skëköl wé a̱,
e' tö ttè pa̱'a̱li̱ mé Skëköl tö se' a̱ Jesús
batamik, e' wà kkacheke i̱'ñe ta̱.
11 Cristo dë'bitu̱bak. Ie' dör se' sacer-
dote kibi. Ie' dör ttè buaë pa̱'a̱li̱ me'
Skëköl tö se' a̱ e' wakanéu̱kwak. Ie' dur
iwakanéu̱k Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e'
a̱. Skëköl wé e' kë̀ yöne s'ditsö wa̱, e'
kë̀ dör we̱s íyi tso' ká̱ i' a̱ es. E' kue̱ki̱
Skëköl wé e' dör buaë shu̱te̱ itso' ká̱ i'
a̱ e' tsa̱ta̱. 12 Etökicha ë̀me Cristo dewa̱
Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' shu̱ batse'r tai̱ë
shu̱te̱, e' a̱ s'tsa̱tkoie. Ì wé̱ ie' tö ee̱, e'
dör wë', kë̀ ie' mi'pane iskà kanéu̱kne.
Mik ie' dewa̱ ee̱, eta̱ kë̀ ie' wa̱ chibo ö
baka pë́ mìne mè Skëköl a̱ se' nui̱ ki̱.
E' skéie ie' wák köte̱wa̱ e' pë́ mí ie' wa̱.
Es ie' tö se' yèttsa̱ michoë se' nui̱ ulà
a̱. 13 Wé̱pa bak ttè këchke diki̱a̱, esepa
iane ñá, e' ta̱ chibo pë́ ö baka wë'ñe pë́
ese sklippeke sacerdotepa tö ie'pa ki̱ ö
isalema baka alaki pupula ña'we̱ke ese
mulu̱chka diöbléka̱ di' wa e' sklippeker-
akitö ie'pa ki̱. Moki̱ e' tö ie'pa pa ki̱kke̱
batse'wé̱ne paiklé. 14 Erë e' dör es, e' yi-
ta̱ buaë Cristo pë́ diché ta̱' tai̱ë iyiwak
pë́ tsa̱ta̱. Skëköl Wiköl yöbië, e' batamik
ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie we̱s iyi-
wak kë̀ ki̱ ì sulu ku̱' mè Skëköl a̱ ese es.
Ie' pë́ tö se' e̱rbikè paiklèmi ì sulu nuí̱ ki̱
s'duöwa̱mi ese yöki̱ a̱s se' tö Skëköl chö́k
e' dalöiö̀.
15 Jesucristo dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl
tö se' a̱, e' wakanéu̱kwak. Ì sulu ko̱s
wamblë' wé̱pa bak ttè tsá̱ mène e' dik-
i̱a̱ e'pa tö, e' nuí̱ ulà a̱ ie'pa yënettsa̱
Jesús köte̱wa̱ krus mik e' batamik. Ñies
e' batamik ì buaë yöbië muk Skëköl
kablë' wé̱pa klöo̱'bakitö a̱s idö̀ ie' ichaie
esepa a̱, e' döraë ie'pa ulà a̱. 16–17 Ye'
tö iwà pakè a' a̱ i' es: Ka̱m s'duö̀wa̱ e'
yöki̱ s'wöblane ì mekesö s'yamipa a̱, ese
yëkkuö muka̱t. Yëkkuö e' wà kë̀ merpa,
yi tö imé ese tso'i̱a̱ ttsë'ka e' dalewa.
Iwak blënewa̱, e' ë̀ ta̱ imermi. E' kue̱ki̱
s'ka̱wöta̱ isa̱u̱kwa̱ bua'ie tö yi tö imé,
ese wák blënewa̱tke yëkkuö e' wakané-
wo̱mi. 18 Es ñies ttè tsá̱ mène, e' mène
iyiwak jchëule e' pë́ tëne ese wa. 19 Ttè
tsá̱ mène dalöiëno, e' wà paka' Moisés tö
Israel aleripa ko̱s a̱. E' ukuöki̱ ta̱ chibo
ena baka wë'ñe pë́ shu̱tuéka̱itö di' wa. E'
sklippéitö yëkkuö ki̱ Skëköl ttè dalöiëno
tso' kitule e' ki̱, ñies e' sklippéitö Israel
aleripa ko̱s ki̱ kal kiè hisopo e' ulatska
mik datsi'tak batsë rratulewa̱ e' wa. 20 E'
we̱keitö ta̱ icheramiitö i' es: "Pë́ i' dör
iwà kkachoie tö ttè mé Skëköl tö se' a̱
e' tsá̱ kaneo̱nemitke." 21 E' sù̱ Skëköl wé
ena ì ko̱s tso'i̱a̱ Skëköl dalöiè e' wakané-
wo̱ie, ñies ese ki̱ Moisés tö pë́ sklippé.
22 Moki̱ ttè dalöiëno tsá̱ mène, e' wa ta̱
tsir eta̱ íyi ulitane batse'we̱kene pë́ wa.
Ñies e' tö ichè tö iyiwak jchëule ese pë́ kë̀
tëne, e' ta̱ se' nui̱ kë̀ olonuk se' ki̱. 23 Íyi
tso' Skëköl wé tso' ká̱ i' a̱ e' a̱, e' dör ì
tso' Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' klí ë̀. Íyi
ekkë ka̱wöta̱ batse'wè̱ iyiwak jchëule mè
Skëköl a̱, ese pë́ wa. Erë Skëköl wé a̱ íyi
tso' ká̱ jaì a̱, e' ka̱wöta̱ batse'wè̱ ì dör buaë
shu̱te̱ iyiwak pë́ tsa̱ta̱, ese wa.
24 Ì buaë e' dör Cristo. Ie' kë̀ dë'wa̱
Skëköl wé shu̱ batse'r yöne s'ditsö wa̱ tso'
ká̱ i' a̱, e' a̱. E' dör ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e' klí
ë̀. E' skéie ie' de ká̱ jaì a̱ Skëköl wé chökle
e' a̱, ee̱ ie' tso' Skëköl a̱ se' tté chök. 25 Ju-
diowak sacerdotepa kibipa, e'pa ka̱wö-
ta̱ shkökwa̱ Skëköl wé shu̱ batse'r tai̱ë
shu̱te̱, e' a̱ iyiwak pë́ muk Skëköl a̱ se' nui̱
ki̱ duas bik ekkë etökicha etökicha. Erë
Jesús kë̀ dë'wa̱ tai̱ë we̱s ie'pa es. 26 Imú

dör es, e̱'ma ká̱ i' yöne dò̈ ikkë ta̱, eta̱ ie'
ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ duas bit ekkë.
Erë e' kè̈ dör es. E' skéie, i̱'ñe ta̱ mik ká̱
i' e̱rkewatke, eta̱ ie' de e̱' muktsa̱ ttèwa̱
se' skéie etökicha è̈ se' nuì̱ ko̱s paiklottsa̱.
27 Sulitane a̱ ka̱wö menea̱t duökwa̱ etö-
kicha è̈, e' ukuöki̱ ta̱ se' shu̱lirdaë. 28 Es
ñies Cristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ etökicha è̈, se'
tai̱ë e' nuì̱ paiklottsa̱. Ie' skà dörane, erë
e' kè̈ dör se' nuì̱ shu̱lök. Ie' dörane wé̱pa
tso' ie' panuk esepa tsa̱tkök.

Ttè dalöiëno kè̈ a̱ se' nuì̱ pairinuktsa̱

10 Ttè dalöiëno mène ká̱ ia̱ia̱ë
Moisés wa, e' dör ì bua'ie doia̱
se' a̱ Cristo batamik aishkuö ta̱, e' biyö̋
yëne. E' dör we̱s ilo es, kè̈ dör iwà chö̋k.
E' kue̱ki̱ ttè e' kè̈ a̱ wé̱pa dökewa̱ Skëköl
ska' iyiwak jchök mè ie' a̱ ke̱kraë duas
bik ekkë esepa batse'o̱nuk da'a̱. 2 Ttè e'
mú a̱ ie'pa nuì̱ pairinettsa̱ moki̱, e̱'ma
ie'pa e̱r kè̈ tö ie'pa kkatepaia̱ ta̱ ie'pa
kè̈ tö iyiwak jchepaia̱ mè Skëköl a̱.
3 Erë e' kè̈ dör es. E' skéie mik ie'pa tö
iyiwak jcheke mè Skëköl a̱ duas bit
ekkë, eta̱ e' tö ie'pa e̱r a̱we̱kene ì sulu
wamblekerakitö ese ska'. 4 E' wà dör tö
se' nuì̱ kè̈ pairirpattsa̱ baka wë'ñe pé̋ wa
ena chibo pé̋ wa.
5 E' kue̱ki̱ mik Cristo döketke ká̱ i' a̱, eta̱
ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' chéitö
Skëköl a̱, e' tö ichè i' es:

“Iyiwak jcheke mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be' a̱,
e' kè̈ kiane be' ki̱.
Erë be' tö ye' yueketke s'ditsöie chkà ta̱' diché ta̱'.
6 Iyiwak jcheke ña'wè̱ wa'ñe be' a̱
ena ilè skà tso' mè be' a̱ nuì̱ paikloie,
e' kè̈ wër bua' be' wa.”

7 E' ukuöki̱ ta̱ Cristo tö iché Skëköl a̱:

“A Skëköl, i' ye' dur ì kiane be' ki̱ wè̱ e' wo̱ie,
we̱s ye' tté tso' kitule be' yëkkuö ki̱ es.”**

8 Ke̱we ie' tö iché Skëköl a̱: “Iyiwak
jcheke mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be'
a̱, ñies iyiwak jcheke ña'wè̱ wa'ñe be'
a̱ nuì̱ paikloie, ese ko̱s kè̈ kiane be' ki̱,
kè̈ iwër bua' be' wa.” Eré̈ ie' tö iché es,
erë ese ko̱s yë'a̱tbakitö dalöiè Skëköl ttè
dalöiëno tso'tke kitule e' ki̱. 9 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö iché: “A Skëköl, i' ye' dur ì kiane be'
ki̱ wè̱ e' wo̱ie.” E' wa se' é̱na ia̱ne tö iyi-
wak jcheke ie'pa tö ttè tsá̱ diki̱a̱ ese ko̱s
skéttsa̱ Skëköl tö iské pa̱'a̱li̱ moka̱ne, e'
dör Cristo köte̱wa̱ se' skéie e'. 10 Ì kiane
Skëköl ki̱ e' wà o̱' Jesucristo tö. Ie' wák e̱'
me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie etökicha è̈, kè̈ skà
tteta̱'wa̱ia̱. E' kue̱ki̱ Skëköl tö se' batseo̱'.
11 Ke̱kraë judiowak sacerdotepa tö
iwakanewe̱ke. Ká̱ bit ta̱ ie'pa tö iyiwak
jcheke mè Skëköl a̱ se̱ne sulu nuí̱ ki̱. E'
è̈ kanewe̱ke ie'pa tö tai̱ë ke̱kraë, erë e'
kè̈ a̱ nuì̱ pairinuktsa̱. 12 Erë Jesucristo e̱'
me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ skéie etökicha è̈, kè̈
skà tteta̱'wa̱ia̱, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱ jaì a̱ ie'
tkë'ka̱ dalöiërta̱' tai̱ë Skëköl ulà bua'kka.
13 Ee̱ ie' tkër Skëköl e̱' aléka̱ ibolökpa ko̱s
ki̱, e' mekerö ie' klò̈ diki̱a̱ e' panuk. 14 Ie'
e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie etökicha è̈, e' wa
wé̱pa dör ie' icha, esepa batse'wéitö buaë
ichökle Skëköl a̱ etökicha è̈, kè̈ batse'wè̱
kianeia̱.
15 Ñies Wiköl Batse'r tö ichè tö e' dör
moki̱. Ie' tö iché Skëköl yëkkuö ki̱ i' es:

16 “Ka̱wö döraë ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë ie'pa a̱,
e' tö ichè i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
eta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
17 Ie'pa e̱' wamblò̈ sulu ko̱s,
kè̈ e' bikeitsepaia̱ ye' tö.”††

18 Es se' é̱na ia̱ne tö se' nuì̱ olo'yane se'
ki̱, kè̈ se' ka̱wöta̱ia̱ ì skà muk Skëköl a̱ se'
nuì̱ ki̱.

** **10:7** Salmo 40.6-8
†† **10:17** Jeremías 31.33,34

Se' a̱ ka̱wö mène shkowa̱ Skëköl wörki̱

19 A yamipa, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se' döwa̱mi
buaë Skëköl dör batse'r tai̱ë shu̱te̱ e' ska',
kȅ suarta̱', Jesús köte̱wa̱ ipé̋ tëne tai̱ë, e'
batamik. 20 Kȅ yi döta̱'wa̱ Skëköl wörki̱
ëanas we̱s kȅ yi dë'wa̱ ëanas Skëköl wé
úshu̱ nanetkëar datsi' buririë wa e' et-
mik es. Erë Jesús köte̱wa̱ se' skéie e'
chè datsi'ukuö jchënane e' tö. E' wa ñala̱
pa̱'a̱li̱ dȍ Skëköl ska', e' kköyë'ttsa̱ ie' tö
se' a̱, e' dör se̱ne michoë e' ñalé̱. 21 Jesús
dör se' sacerdote tai̱ë. Ie' dör se' dör
Skëköl icha, e'pa ko̱s wökir. 22 E' kue̱ki̱ se'
shkȍwa̱ Skëköl wörki̱ e̱r moki̱ wa ena e̱r-
blè ie' mik yësyësë e' wa. Se' e̱rbikè sulu
e' pairiulettsa̱. Se' batse'o̱uletke, e' dör
we̱s s'pa skuè buaë manene di' maneneë
wa es. 23 Skëköl ttȍ moki̱ë. Ì u̱k ie' kablë'
se' a̱, e' we̱raëitö. E' wà panekesö kröröë.
E' kue̱ki̱ se' e̱' tkȍwa̱ darërë ttè e' a̱, kȅ
tö ibikeitsè böt böt. 24 A' tö ibikeitsö̋ tö
we̱s a' a̱ ñì ki̱mermi a̱s a' kí̱ ñì dalëritsȍ
buaë, ñies a̱s a' tö ì buaë kí̱ ù̱ tai̱ë ñì ki̱-
moie. 25 Se' ñì dapa'u̱ke, e' kȅ olo'yar a'
tö we̱s se' we̱lepa wöblane iwamblök es.
E' skéie a' e̱r kí̱ diché iö̋ ñita̱. E' yita̱ mik
se' tö isué̱ tö Skëkëpa Jesús datskene, e'
ké̱wö dökewa̱tke, eta̱ a' e̱r kí̱ diché iërmi
ñita̱.
26 Ttè moki̱ë e' jche̱rtke se' wa̱, erë e'
ukuöki̱ ta̱ ì sulu wamblekeia̱sö wöbla
wa, e' ta̱ kȅ ì ku̱'ia̱ jchè mè Skëköl a̱
e' nuí̱ olo'yoie se' ki̱. 27 Iwamblésö es,
e' ta̱ s'pau̱irke shu̱lè wa, e' ȅ tso' se'
panuk. E' dör bö' ñarke tai̱ë wa Skëköl tö
ibolökpa e̱we̱rawa e'. 28 Ká̱ ia̱ia̱ë yi tö ttè
dalöiëno me'a̱t Moisés tö, e' dalöse̱wé̱wa̱
ta̱ ikkatökwakpa dör böl ö mañal, e' ta̱
ese wák ttekewa̱ kȅ ulé klöule. 29 E' dör
es, e' ta̱ wé̱pa tö Skëköl Alà dalöse̱wé̱wa̱
¿we̱s esepa kȅ weirpa tai̱ë shu̱te̱? Jesús
pé̋ wa ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱ e' waka-
ne̱o̱ne, e' pé̋ tuȅ tai̱ë e' wa ie'pa batse'o̱ne,
erë isue̱kerakitö we̱s se' ëse pé̋ es. Ñies
Skëköl Wiköl e̱r buaë ché se' a̱, e' cheker-
akitö suluë. ¿We̱s ie'pa tkömishkar e' nuí̱
ulà a̱? 30 Skëköl mik se' bàtse̱ e' tö ichè
iyëkkuö ki̱ i' es: “Ye' ȅ wöki̱ iské wërke
wȅ. Yi tö ì sulu wamblé ese ské we̱rayö
iki̱.”‡‡ Ñies ichéitö: “Skëköl icha ko̱s es-
epa shu̱leraë ie' tö.”¶¶ 31 ¡Se' a̱rwa Skëköl
chő̋k ulà a̱ weinuk, e' dör sia̱rë ichő̋k!
32 Erë a' é̱na ia̱nú tö mik kuaë Skëköl
tö a' e̱r ñì o̱' Jesús tté buaë wa, e' ké̱wö
ska' ta̱ pë' tö a' we'ik sia̱rë Jesús tté buaë
kue̱ki̱. Erë e' ko̱s dalë'ttsë' a' tö e̱r bua'
wa. 33 Mikle ta̱ pë' tö a' yë' suluë, ie'pa tö
a' we'ik sia̱rë sulitane wörki̱. Mikle ta̱ a'
wák e̱r wa a' e̱' ché weinuk wé̱pa weirke
es esepa ta̱. 34 Wé̱pa wötëne s'wöto wé a̱
Jesús tté kue̱ki̱, esepa su̱' a' tö e̱r sia̱rë wa,
ie'pa ki̱me' a' tö. A' wa̱ ijche̱r tö ì bua'ie kȅ
e̱rta̱'wa ese tso' tai̱ë a' wa̱ ká̱ jaì a̱, e' kue̱ki̱
mik pë' tö a' íyi ko̱s yë'lur a' yöki̱, eta̱ e'
dalë'ttsë' a' tö ttsë'ne bua' wa. 35 A' kȅ e̱'
ökwa a' weirke e' yöki̱, e' ské merdaë a' a̱
tai̱ë, e' kue̱ki̱ iwöklö'ú̱ a' tö darërë. 36 A'
weirke e' dalë'ttsök a' ka̱wöta̱ bȅrë e̱r bua'
wa a̱s a' tö iù̱ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, ñies
a̱s ì buaë muk a' a̱ ie' kablë' e' mùitö. 37 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö Cristo tté chè i' es:
“Wé̱ ka̱wöta̱ dök e' datse̱ kukuie,
e' kȅ ki̱ ka̱wö tkȍpa tai̱ë.
38 Erë wé̱pa dör ye' icha se̱rke yësyësë,
esepa e̱rblé buaë ye' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa
se̱r michoë.
Erë ie'pa wé̱pa suanéka̱ ta̱ ye' ttè
olo'yérakitö,
e' ta̱ kȅ ye' wa ie'pa wërpaia̱ buaë.”§§
Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. 39 Erë
se' kȅ dör we̱s wé̱pa tö Jesús tté buaë
e' olo'yé esepa es. Ie'pa weirdaë sia̱rë

---

‡‡**10:30** Deuteronomio 32.35
¶¶**10:30** Deuteronomio 32.36
§§**10:38** Habacuc 2.3-4

aishkuö ta̱. Se' e̱rblöke buaë Jesús mik,
e' kue̱ki̱ se' tsa̱tkërdaë.

Se' e̱rblö̀ Skëköl mik we̱s këkëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e̱rblë' imik es

11 E̱rblè Skëköl mik, e' wà kiane chè
tö se' tö iklö'wé̱ moki̱ë tö ì muk ie'
kablë' panekesö, e' meraëitö se' a̱. Erë́ e'
kë̀ wërta̱' i̱'ñe ta̱, erë se' tö iklö'wé̱ yësyësë
tö iwà sue̱rasö. 2 Se' yë́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë,
e'pa bak e̱rblök Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa
yë' ie' tö tö ie'pa dör buaë ie' wöa̱.
3 Se' e̱rblöke Skëköl mik, e' kue̱ki̱ se' wa̱
ijche̱r tö ie' tö íyi ulitane yö' iwák ttè wa.
E' wà kiane chè tö ì ko̱s wërta̱' sué̱sö i̱'ñe
ta̱, e' yöne ì kë̀ wërta̱', e' ë̀ wa.
4 Abel e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ì mé
ie' tö Skëköl a̱ inu̱ì ki̱, e' dör bua'ie ì mé
Caín tö, e' tsa̱ta̱. Abel e̱rblé Skëköl mik,
e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es. Ñies ì mé ie' tö Skëköl a̱ e' wër
buaë Skëköl wa. Ie' blënewa̱bak ká̱ ia̱ia̱ë,
erë ie' e̱rblé Skëköl mik, e' tté pakarkeia̱
i̱'ñe ta̱.
5 Enoc e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'
kë̀ blënewa̱. Ie' minetse̱r ttsë'ka Skëköl
wa̱, e' kue̱ki̱ kë̀ yi wa̱ ie' nu ku̱ne. Skëköl
yëkkuö ichè tö ka̱m Enoc mi'tse̱r Skëköl
wa̱, e' yöki̱ ie' wër buaë Skëköl wa. 6 Yi
isie shkakwa̱ Skëköl wörki̱, ese ka̱wöta̱
iklö'u̱k tö moki̱ Skëköl tso'. Ñies ie' ka̱wö-
ta̱ iklö'u̱k tö wé̱pa tö Skëköl yuleke e̱r
moki̱ wa, esepa ulà a̱ iwà döraë. E' kue̱ki̱
kë̀ se' e̱rblöku̱' Skëköl mik, e' ta̱ kë̀ se' a̱ ì
o̱nuk wërmi buaë ie' wa.
7 Noé e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik
Skëköl tö ie' a̱ iché tö ì sulu tköraë ká̱ i' ki̱
kë̀ su̱ule yi wa̱ ese, eta̱ ie' tö ittè iu̱té. Ie'
tö kanò bërie yué etö, e' a̱ ie' ena iyamipa
e' ë̀ tsa̱tkëne. E' wa ikkayëne tö imale̱pa
ki̱ nu̱ì tso'. Ñies se̱ne yësyësë dö̀mi se' ulà
a̱ s'e̱rblé Skëköl mik e' wa, e' de ie' ulà a̱.
8 Abraham e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱
mik e' tö iché ia̱: “Be' yú ká̱ yë'yö tö
imeraë be' a̱ e' a̱,” eta̱ iiu̱téitö. Erë́ ie' kë̀
wa̱ ijche̱r tö ká̱ wé̱ a̱ ie' mírö, erë bet ta̱ ie̱'
yéttsa̱ iwák ká̱ a̱. 9 Ie' e̱rblé Skëköl mik,
e' kue̱ki̱ mik ie' de ká̱ yëne ie' a̱ ee̱, eta̱
ie' se̱né we̱s s'dami shkal se̱r es. Ie' se̱né
úla yöule datsi'tak wa, ese a̱. Ie' alà Isaac
ena itala Jacob, e'pa ñies se̱né we̱s ie' es.
Ñies ie'pa a̱ ká̱ e' muk Skëköl kablë'. 10 Ká̱
bua'ie kë̀ e̱rta̱'wa bikeitsbak Skëköl tö,
yö'itö ká̱ jaì a̱, e' wà pané Abraham tö.
E' kue̱ki̱ ie' se̱ne' we̱s s'dami shkal se̱r es,
e' dalë'ttséitö e̱r bua' wa.
11 Skëköl tö iyë' ie' a̱: be' alà köraka̱ be'
alaköl Sara e' ta̱. Erë́ ie' dewa̱tke këkë-
pala aluë, ñies Sara wake' kë̀ döta̱' alàë,
erë ie' iklö'wé̱ tö Skëköl kablë' ie' a̱ e'
we̱raëitö. E' kue̱ki̱ diché mène ie' a̱ alà
koka̱. 12 Ie' dewa̱tke këkëpala aluë, erë es
ie' de alàë. Ilà e' wa ileripa dë'bitu̱ tai̱ë kë̀
shtar ekkë we̱s bëkwö tso' tai̱ë ö ttsa̱'wö
tso' tai̱ë dayë kkömik kë̀ shtar es.
13 Ie'pa ekkëpa ko̱s e̱rblë' Skëköl mik,
kë̀ ilo'yane ie'pa wa̱, es ie'pa blërulune.
Ká̱ muk Skëköl kablé ie'pa a̱, e' wà kë̀ dë'
ie'pa ulà a̱ ie'pa tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa.
Erë ie'pa tö iklö'wé̱ tö iwà döraë ie'pa ulà
a̱ aishkuö ta̱. E' dör ie'pa a̱ we̱s ilo suè̱
ka̱mië es. E' kue̱ki̱ ie'pa tö iyë' tö ie'pa se̱r
ká̱ i' ki̱ we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa dami shkal
es. 14 Wé̱pa tö ichè es, e' wa iwënewa̱ tö
ie'pa tso'ia̱ ká̱ yulök iwákpa a̱. 15 Ie'pa mú
tso'ia̱ wé̱ ie'pa manete̱, e' ké̱ bikeitsök,
e̱'ma ie'pa mi'mine buaë ká̱ e' a̱. 16 Erë
ie'pa tö ká̱ bua'ie e' kkecheke, e' dör ká̱
tso' ká̱ jaì a̱. Skëköl tö ká̱ e' yö'bak ie'pa
a̱, e' kue̱ki̱ Skëköl kë̀ jaëne tö ie' kiè ie'pa
Këköl.
17–19 Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa:
“Be' aleripa chökle, e'pa döraë Isaac wa.”
Erë e' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ia̱: “Isaac
ttö́wa̱ mè ye' a̱ ye' dalöioie.” Ie' ki̱ ikiane
suè̱ tö moki̱ Abraham e̱rblöke ie' mik,
e' kue̱ki̱ ie' ima'wé̱ es. Abraham e̱rblé
Skëköl mik, e' kue̱ki̱ moki̱ ie' tö Isaac
mekettsa̱ we̱s Skëköl tö ie' a̱ iyë' es. Ie' tö
ibikeitsé tö ie' tö ilà ttéwa̱, e' ta̱ Skëköl
a̱ ishke̱rka̱mine, e' kue̱ki̱ ie' tö ittekewa̱.
Erë bata ekkë ta̱ Skëköl tö ie' wöklö'wé̱.

E' kue̱ki̱ ichèmisö tö e' dör we̱s Isaac
köte̱wa̱ shke̱neka̱ne es.
20 Isaac e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'
tö iyë', ila'r Jacob ena Esaú, e'pa a̱ tö
aishkuö ta̱ Skëköl e̱r buaë chöraë ie'pa
a̱.
21 Jacob e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱
mik ie' blërkewa̱, e' ké̱wö döketke, eta̱
ie' tö iyë' italapa dör José ala'r e'pa a̱
eköl eköl tö Skëköl e̱r buaë chöraë ie'pa
a̱. Ñies Skëköl dalöié ie' tö ie' e̱' duedur
ishko kéli mik e' dalewa.
22 José e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ mik
ie' blërkewa̱tke, eta̱ ie' tö iché tö aishkuö
ta̱ Israel aleripa e̱' yörattsa̱rak Egipto. Es
ie' ichéa̱t tö mik a' e̱' yéttsa̱ ká̱ i' a̱ eta̱ ye'
nu tso' blëule e' tsú̱mi a' tö blèwa̱ wé̱ a'
mírö ee̱.
23 Ñies Moisés yë́ ena imì, e'pa e̱rblë'
Skëköl mik. Mik ie' ku̱ne', eta̱ ie'pa tö
isué̱ tö alala buaala ku̱ne. Egipto blú tö
iyë' tö Israel aleripa alala ku̱rke wëpa,
e'pa ko̱s ttekelur. Erë Moisés yë́ ena imì,
e'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀
suane blu' ttè yöki̱. Ie'pa tö Moisés blé
döka̱ si' mañat itsa̱tkoie.
24 Moisés talane Egipto blú duöchkeie
dalöiërta̱' tai̱ë. Erë ie' e̱rblé Skëköl mik,
e' kue̱ki̱ mik ie' de këchke, eta̱ e' ko̱s
watéttsa̱ ie' tö. Ie' kë̀ ki̱ ikiane tö ie' kir-
wa̱ Egipto blú duöchke. 25 Ie' a̱ ta̱ weinuk
wé̱pa dör Skëköl icha, esepa ta̱, e' dör
buaë tkö̀ka̱ se̱ne sulu tö s'ttsë'we̱ke buaë
ekuölö ë̀, ese ko̱s tsa̱ta̱. 26 Ì buaë döraë
ie' ulà a̱ aishkuö ta̱ iskéie, e' ë̀ ki̱ ie' e̱r
me'rie. E' kue̱ki̱ ie' tö bikeitsé tö iweir ko̱s
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté ki̱, e'
dör buaë shu̱te̱, íyi bua'bua tso' Egipto
ese ko̱s tsa̱ta̱.
27 Moisés e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱
ie' e̱' yéttsa̱ Egipto, kë̀ suane Egipto blú
ulune yöki̱. Ie' e̱' tkéwa̱ darërë Skëköl
kë̀ wërta̱' e' mik kë̀ ilo'yane ie' wa̱. 28 Ie'
e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie' tö Israel
aleripa patké Ie'pa Yë́pa Yërulune Egipto
e' ké̱wö tkö'u̱k. Ie' tö ie'pa patké obeja
pupula ttökwa̱ ta̱ ipë́ sklippök ie'pa ukkö
ko̱s e' mik. Ie'pa tö iwé̱ es a̱s Skëköl
biyöchökwak patké Skëköl tö s'ttökulur,
e' kë̀ mi'wa̱ u a̱ alà wëm tsá̱ ku̱ne, esepa
ko̱s ttökulur.
29 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e'
kue̱ki̱ ie'pa tkami Dayë Mat shu̱a̱ we̱s
íyök ë̀ ki̱ shkè es. Erë mik Egipto wakpa
mí ie'pa itöki̱, eta̱ e'pa ki̱ dayë u̱neka̱ tö
ie'pa ko̱s ttélur.
30 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e'
kue̱ki̱ ie'pa shké ká̱ kiè Jericó kköiëule
e' pamik döka̱ ká̱ kul. E' ukuöki̱ ta̱ ká̱
e' kköiëule ko̱s, e' tkënettsa̱ i̱ski̱. 31 Ñies
alaköl sulusi kiè Rahab, e' e̱rblë' Skëköl
mik. E' kue̱ki̱ mik wëpa böl patkë' Jo-
sué tö Jericó weblök bër akir, eta̱ e'pa
ki'wa̱itö bë̀rë blë' itsa̱tkoie. E' kue̱ki̱
ie' kë̀ dunewa̱ñak wé̱pa tö Skëköl ttè
dalöse̱wé̱wa̱ esepa ta̱.
32 Ye' a̱ ikí̱ yërmi tai̱ë. Gedeón ena
Barac ena Sansón ena Jefté ena David
ena Samuel ena Skëköl ttekölpa ko̱s, e'pa
ko̱s tté pakarmi ye' a̱, erë ye' kë̀ ka̱wö
ku̱ne i' ta̱ ipakoie se̱raa̱. 33 Ie'pa ena pë'
skà e̱rblë' Skëköl mik we̱s ie'pa es, e'
wa e'pa we̱lepa e̱' aléka̱ ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
wakpa ki̱. Ñies ie'pa we̱lepa ttè dalöiëno
e' wakanewé̱ yësyësë. Ñies Skëköl kablë'
ie'pa a̱, e' wà de ie'pa ulà a̱. Ie'pa we̱lepa
tö ma'name kkö̀ tsa̱téwa̱. 34 Ie'pa we̱lepa
kë̀ ki̱ bö' dakaneka̱. Ie'pa we̱lepa tteke-
wa̱tke tabè wa, e' tsa̱tkée Skëköl tö. Ie'pa
we̱lepa kë̀ diché ta̱', erë idiché iëne. Ie'pa
we̱lepa ñippé darërë ta̱ ie̱' aléka̱ ká̱ kua̱'ki̱
ñippökwakpa ki̱. 35 Ñies alakölpa bak e̱r-
blök Skëköl mik, e'pa we̱lepa dëu̱töpa
shke̱neka̱ne menene ie'pa a̱.
Pë' we̱lepa skà e̱rblë' Skëköl mik, e'pa
klö'wé̱wa̱ pë' tö ta̱ iwe'ikérakitö tai̱ë sia̱rë
dö̀ iduowa̱ ekkë. Erë ie'pa e̱rblé Skëköl
mik, e' kë̀ watënettsa̱ ie'pa wa̱. Ie'pa wa̱
ijche̱r tö ie'pa shke̱rdaka̱ne aishkuö ta̱
se̱noie buaë shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ekemine
áie, e' kë̀ kinewa̱ ie'pa wa̱. 36 Ie'pa we̱lepa
wayöne tai̱ë, bune sia̱rë. Ie'pa we̱lepa skà

monewa̱ tabechka yöule ttsa'ie ese wa,
es iminerak s'wöto wé a̱. 37 Ie'pa we̱lepa
ttélur ák wa. We̱lepa ttélur jchëulettsa̱
shu̱sha̱ë. Ñies we̱lepa ttélur tabè wa.
Ie'pa bak shkök wì̱ a̱ dià a̱ paiëule obeja
kkuölit ö chibo kkuölit wa. Ie'pa dör
sia̱rë, töiëne sia̱rë, weine tai̱ë. 38 Ie'pa
dör buaë shu̱te̱, kȅ dör bua' tö ie'pa se̱r
imale̱pa se̱rke ká̱ i' ki̱ e' shu̱a̱. Erë ie'pa
bak shkök wì̱ a̱ dià a̱ ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi
se̱rku̱' tai̱ë ese ska' ö ka̱bata a̱. Ie'pa bak
se̱nuk sia̱rë ákuk a̱ ö ka̱uk a̱.

39 Ie'pa ekkëpa ko̱s e̱rblë' Skëköl mik
buaë, e' kue̱ki̱ ie' wa ie'pa wëne buaë. Erë
ie' kablë' ie'pa a̱, e' wà ka̱m mer ie'pa a̱,
40 ie' tö iskà bikeitséne bua'ie se' batamik
e' kue̱ki̱. Ì buaë meke ie' tö se' a̱ aishkuö
ta̱, e' kiane ie' ki̱ tö ie'pa ena se', e'pa ulà
a̱ idȍ ñita̱. E' kue̱ki̱ ka̱m idȍ ie'pa ulà a̱.

A' e̱rblő Skëköl mik we̱s Jesús es

12 A yamipa, se' e̱rblöke Skëköl mik
ena se' se̱rke ie' a̱, e' dör we̱s
s'tu̱r e̱' aloka̱ a̱s ì merke sia̱ e' dȍ se' ulà
a̱ es. Wé̱pa e̱rblë' Skëköl mik ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa durulunebak, e' dör we̱s ie'pa tu̱ne
e̱' ali'ka̱bak es. Ie'pa ekkëpa dör tai̱ë, e'
ko̱s e̱rblë' buaë Skëköl mik, e' dör we̱s
ie'pa iëne se' tu̱rke e' sa̱uk es, tö is se'
mir. E' kue̱ki̱ ì ko̱s tö se' wöklö'we̱ke
ese ulà watȍsö. Ì sulu wamblekesö, ese
dör we̱s ttsa' muli̱tswa̱ s'klȍ mik es, e'
kue̱ki̱ ilo'yȍsö. Eta̱ se' tu̱nú darërë dȍ
mik se' deka̱ wé̱ se' mi'kerö ee̱. 2 Se' e̱r
mùwa̱ Jesús ȅ ki̱. Se' e̱rblöke Skëköl mik
e' wërke Jesús wöki̱ tsa̱we dȍ bataie.
Ie' köte̱wa̱ krus mik, e' dör jaë tai̱ë, erë
e' kȅ ki̱ ie' tkine yës. Ie' wa̱ ijche̱r tö
ie' ttsë'rdaë buaë aishkuö ta̱, e' kue̱ki̱
idalë'ttséitö e̱r bua' wa. I̱'ñe ta̱ ie' tkërka̱
dalöiërta̱' tai̱ë Skëköl tkër ikulé ki̱ e' ulà
bua'kka.

3 Pë' sulusipa tö ie' we'ik tai̱ë, e' ko̱s
dalë'ttséitö. E' bikeitső buaë a̱s a' kȅ
shtrirwa̱ e̱rblök Skëköl mik ta̱ ilo'yè.
4 Moki̱ a' tso' ñippök se̱ne sulu ta̱, e' kue̱ki̱
a' weirke tai̱ë, erë ka̱m a' weir dȍ a'
duȍwa̱ pé̱ tër tai̱ë ekkë we̱s Jesús es.
5–6 Skëköl yëkkuö ki̱ ie' tö a' pattè we̱s
ie' ala'r es, wësua e' chowa a' é̱na, e' tö
iché i' es:
“A ye' alà, wé̱pa ko̱s dalër Skëköl é̱na,
esepa paruekeitö.
Wé̱pa klö'wé̱ ie' tö ila'rie, esepa uñekeitö.
E' kue̱ki̱ mik ie' tö be' parueke, eta̱ e' kȅ
watöktsa̱ be' tö.
Mik be' uñekeitö, eta̱ kȅ be' e̱rianuk.”*
Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
7 A' weirke ko̱s, e' wa Skëköl tso' a'
paruök, e' kue̱ki̱ e' dalë'ttső e̱r bua' wa.
A' parueke e' wà kiane chè tö ie' tö a'
sué̱ we̱s ie' ala'r es. ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö
alala kȅ parueṯa' iyé̱ tö? 8 Skëköl kȅ tö
a' paruè we̱s ila'r ulitane es, e' ta̱ e' wà
kiane chè tö a' kȅ dör ie' ala'r chökle, a'
dör we̱s ñala̱ alé es. 9 Mik se' bak ala'rla,
eta̱ se' yé̱ tso' ká̱ i' ki̱, e'pa tö se' parue-
ta̱' ta̱ ie' dalöiè se' tö. E' dör es, e' yi-
ta̱ buaë se' ka̱wöta̱ S'yé̱ tso' ká̱ jaì a̱ e'
dalöiök tai̱ë a̱s se̱ne michoë dȍ se' ulà a̱.
10 Se' yé̱ tso' ká̱ i' ki̱, e'pa tö se' parue-
ta̱' ekuölö ȅ we̱s ie'pa wa iwër buaë es.
Erë Skëköl tö se' parueke se' ki̱moie a̱s se'
se̱r batse'r we̱s ie' es. 11 Mik se' padurke,
eta̱ e' ké̱wö ska' ta̱ kȅ ittsë'r buaë idalëne
s'mik. Erë s'wöblane iwa, e' ta̱ s'se̱rdaë
bȅrë yësyësë.

12 E' kue̱ki̱ a' e̱r diché ióne. A' e̱rblöke
Jesús mik, e' kȅ armi a' tö a' shtrine
kue̱ki̱. 13 A' shkő ke̱kraë ttè yësyësë e'
ñalé̱ wa a̱s a' wé̱pa kȅ e̱rblöku̱' buaë Jesús
mik, shkökeia̱ we̱s s'klȍ kranewa̱ shkȍ es,
esepa kȅ kí̱ a̱rdö, e' skéie ie'pa buarne ta̱
ishkȍmi buaë.

*12:5-6 Proverbios 3.11-12

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kȅ watarttsa̱

14 A' e̱' mú se̱nuk bȅrë sulitane ta̱. Ñies
a' e̱' mú se̱nuk batse'r we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. Yi isie kȅ se̱rku̱' es, ese kȅ
tö Skëkëpa Jesús sue̱pa. 15 A' ñì kkö'nú
buaë a̱s Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' kȅ
watȍttsa̱ yi tö. Yi tö iwatéttsa̱, ese dör a'
shu̱a̱ we̱s kalkua sulusi tskirka̱ es. Mik
ideka̱, eta̱ imale̱pa ta̱i̱ë sulu'wḗwa̱itö.
16 A' kȅ kàne trënuk. A' kȅ kàne ì dör
batse'r ese dalöse̱u̱kwa̱ we̱s Esaú es. Ie'
dör iyḗ alà tsá̱, e' kue̱ki̱ iyḗ íyi kuȍ meke
ie' a̱. Erë e' wato̱'ttsa̱ ie' tö iël a̱ chkè
tka̱' etkȅ, e' ȅ skéie. 17 A' wa̱ ijche̱r tö e'
ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱ ikiane tö iyḗ mú e̱r buaë
chȍ ie' a̱ we̱s ie'pa wöblar alà wëm tsá̱
ku̱ne ese a̱ e̱r buaë chök es. E' kiéitö iyḗ
a̱ i̱è wa kköchè wa ta̱i̱ë, erë kȅ we̱s ie' a̱
io̱nukia̱, iwake' watënettsa̱.

18 I̱'ñe ta̱ a' kȅ döku̱' Skëköl wörki̱ we̱s
ká̱ ia̱ia̱ë se' yḗpa dë'rö ie' ska' es. Mik ie'pa
dökewa̱tke Sinaí kḗbata a̱, eta̱ ká̱ ttse-
newa̱ mía̱ ttsettseë, e' shu̱a̱ bö' ta̱i̱ë ñarke
ka̱bata ki̱, siwa̱' bitsi̱rke darërë, e' ko̱s
ttsé ie'pa tö sué̱ ie'pa tö. 19–20 Duk blarke
ta̱i̱ë ttsé ie'pa tö. Ñies Skëköl ttöke e' ttsé
ie'pa tö. Ì ché ie' tö ie'pa a̱, e' yöki̱ ie'pa
suane ta̱i̱ë. Ie' iché ie'pa a̱: "Yi deka̱ ka̱-
bata i' ki̱, se' ö iyiwak, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱
ák wa." Ttè e' kȅ dalë'ttsënuk ie'pa a̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa kköché ta̱i̱ë tö mú kȅ it-
töia̱ ie'pa ta̱. 21 Moki̱ ì sué̱ ie'pa tö, ì ttsé
ie'pa tö e' tö ie'pa suawḗ ta̱i̱ë. Ñies Moisés
wák kköchöwḗitö ta̱ ichéitö: "¡Ta̱i̱ë ye'
painéka̱ suane ȅ wa!"

22 Erë i̱'ñe ta̱ kȅ idör es a' a̱. E' skéie a'
detke ka̱bata kȅ wërta̱' kiè Sión kḗbata
ee̱, e' dör Jerusalén tso' ká̱ jaì a̱ e'. Ee̱
Skëköl chṓk se̱rke. Ee̱ ie' biyöchökwakpa
tso' ta̱i̱ë, kȅ shta̱rta̱' ekkë, e'pa daparke
ie' ki̱kökka̱. 23 Ee̱ wḗpa ko̱s de Skëköl alà
tsá̱ie esepa tso' ñì dapa'u̱k ttsë'ne bua'
wa. Ie'pa kiè tso' kitule yëkkuö tso' ee̱ e'
ki̱, e'pa shu̱ a' dör. Ee̱ a' detke Skëköl dör
sulitane shu̱lökwak, e' wörki̱. Ñies a' de-
tke pë' bak se̱nuk yësyësë ká̱ i' ki̱, esepa
ta̱ ñita̱. Ie'pa yuétke Skëköl tö yësyësë, kȅ
ì kianeia̱ ie'pa ki̱. 24 Ñies a' detke Jesús
ska', ie' dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se' a̱,
e' kanéu̱kwak. Ie' köte̱wa̱ ipḗ tëne ta̱i̱ë,
e' wa se' batse'wḗ Skëköl tö. Ie' köte̱wa̱ e'
dör s'tsa̱tkoie, e' kȅ dör we̱s Abel köte̱wa̱,
e' nuí̱ ki̱ iël tsa̱iëne es.

25 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Skëköl ttöke a'
ta̱, e' kȅ watarttsa̱. Ká̱ ia̱ia̱ë wḗpa ta̱ ie'
ut ká̱ i' ki̱, e' watë'ttsa̱ ie'pa tö, e' nuí̱ kȅ
ulà a̱ ie'pa bakyal, e' ta̱ ¿we̱s se' tkȍyalmi
i̱'ñe ta̱ ie' ttöke ká̱ jaì a̱ e' ttȍ watéttsa̱sö e'
nuí̱ ulà a̱? 26 Ká̱ ia̱ia̱ë mik ie' ut ie'pa ta̱,
eta̱ e' tö ká̱ i' wötio̱' darërë. Erë i̱'ñe ta̱ ie'
ichè: "ka̱wö döraë ta̱ ká̱ i' wöti̱'we̱raëyö
etökichane, erë kȅ dör ká̱ i' ȅ, ñies ká̱ jaì
ko̱s wöti̱'we̱raëyö."† 27 Mik ie' tö iché es,
eta̱ e' wà kiane chè tö íyi ko̱s yö'itö wöti̱r-
ta̱', ese wöti̱'we̱raëitö, skerattsa̱itö a̱s ì kȅ
wöti̱rta̱' kȅ e̱rta̱'wa, ese ȅ a̱tne iskéie.

28–29 Ì blúie Skëköl tso' e' a̱ se' tso', e'
kȅ wöti̱rta̱' kȅ e̱rta̱'wa. E' kue̱ki̱ wëstela
chȍsö ie' a̱. Ie' dalȍ ta̱' ta̱i̱ë we̱s bö' ñar
ta̱i̱ë es, e' kue̱ki̱ ie' dalöiȍsö ta̱i̱ë suane
wa, we̱s ie' wa iwër buaë es.

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk

13 A' ñì dalëritsṓ buaë ke̱kraë ñì ël-
paie, kȅ ilo'yar.
2 Yi kȅ su̱ule a' wa̱, ese de a' u a̱, eta̱
ikiṓwa̱ buaë. We̱lepa tö io̱' es eta̱ Skëköl
biyöchökwakpa dë'wa̱ ie'pa u a̱, erë e' kȅ
a̱ne ie'pa éna. E' kue̱ki̱ kȅ a' éna ichökwa
s'male̱pa kiökwa̱ buaë a' u a̱.
3 S'yamipa tso' wötëule s'wöto wé a̱, es-
epa ki̱mú we̱s a' wákpa tso' wötëule ie'pa
ta̱ ñita̱ es. S'yamipa we̱lepa weirke Jesús
ttè kue̱ki̱, eta̱ a' tö ibikeitsṓ we̱s a' wákpa
weirke es.

† 12:26 Hageo 2.6

4 S'se̱newa̱bak e' tté dalöiố. Wé̱pa tö
tté e' dalöse̱wé̱wa̱ trë wa ì wa esepa
wömerattsa̱ weinuk Skëköl tö. E' kue̱ki̱
kȅ a' trënuk yës. Kȅ a' tö s'se̱newa̱bak
dalöse̱u̱kwa̱.
5 Kȅ a' e̱r mukwa̱ inuköl ki̱ yës. Skëköl
tö iyë'bak i' es: “Ye' kȅ tö be' mepaa̱t
yës, ye' tö be' kkö'nè michoë.”‡ E' kue̱ki̱ ì
tso' a' wa̱, a̱s e' tö a' ttsë'u̱ buaë. 6 Se' e̱r-
blöke Skëköl mik, e' kue̱ki̱ kȅ se' suane ì
yöki̱. Se' tö ichèmi we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Skëköl dör ye' ki̱mukwak,
e' kue̱ki̱ ì wȅmi s'ditsö tö ye' ta̱, e' kȅ yöki̱
ye' suane.”¶
7 A' wökirpa bak a' wöbla'u̱k Skëköl
ttè wa, e'pa ska' a' e̱r a̱núne. We̱s ie'pa
bak se̱nuk ko̱s ena we̱s ie'pa blënewa̱, e'
bikeitsố buaë ta̱ a' e̱rblố Jesús mik we̱s
ie'pa es. 8 Jesucristo kȅ manerta̱'. We̱s ie'
dör ká̱ ia̱ia̱ë, es ie' dör i̱'ñe, ñies es ie'
döraë aishkuö ta̱ ke̱kraë. 9 E' kue̱ki̱ kȅ a'
e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ttè kua̱'ki̱ ko̱s kȅ dör
Jesús tté moki̱ ese wa. Ttè dalöiëno we̱le
tö ichè tö chkè wé̱sele kȅ katar. Ttè ese
ko̱s kȅ dör ìie bua' se' e̱r diché ioie. Wé̱pa
tö ttè ese dalöieke, e' kȅ tö ie'pa ki̱mepa.
Erë Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' je' tö
se' e̱r diché ièmi buaë.
10 Sacerdotepa bak ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱ e' wakanéu̱k, e'pa a̱ ka̱wö mène
iyiwak ña'we̱kewa ka̱' e' ki̱ ese chkà kak
katök. Erë se' e̱rblöke Jesús mik, e' dör
we̱s ka̱' ñe' wakanewe̱kerakitö es, ie' wa
se' tsa̱tkërmi. Erë wé̱pa tso'ia̱ e̱rblök ka̱'
ñe' mik, esepa kȅ a̱ e̱' tsa̱tkënuk. 11 Iyi-
wak jchök sacerdote kibi bak duas bik
ekkë nui̱ olo'yoie, ese pế tsu̱kmi ie'pa
bak Skëköl wé shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱ ee̱.
Erë iyiwak ese nu ña'u̱kwa ie'pa bak
ie'pa ká̱ döwa̱ e' wi̱she̱t. 12 Es ñies Jesús
köte̱wa̱ Jerusalén kköiëule e' wi̱she̱t se'
batse'wo̱ie ipế wa. 13 E' kue̱ki̱ kȅ se'
e̱rblöia̱ judiowak ttè dalöiëno e' mik.
Mishka bánet Jesús ta̱ weinuk jaënuk
we̱s ie' weine jaëne es. 14 E' wà dör tö
ká̱ i' a̱ kȅ se' wa̱ ká̱ ta̱' we̱s Jerusalén
es. E' skéie ká̱ yöbië doia̱ aishkuö ta̱, e'
panuk se' tso' kröröë. 15 E' kue̱ki̱ Skëköl
ki̱köka̱sö ke̱kraë Jesucristo batamik. E'
dör buaë we̱s iyiwak jchèsö mè ie' a̱
idalöioie es. E' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö s'wák kkȍ
wa. 16 Kȅ a' é̱na ichökwa ì buaë u̱k ena ñì
ki̱muk. E' dör buaë ñies we̱s íyi mekesö
Skëköl a̱ es. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ e' wër buaë
ie' wa.
17 A' wökirpa wöñirke tai̱ë a' kkö'nè
batamik. Ie'pa é̱na ia̱ne tö e' ki̱ ie'pa
chakerane Skëköl tö. E' kue̱ki̱ ie'pa ttȍ
iu̱tố ena idalöiố. E' ú̱ a̱s ie'pa ttsë'u̱ buaë
ikanè tö, kȅ kköchöku̱'. A' kȅ tö iwè̱ es, e'
ta̱ e' kȅ dör buaë a' a̱.
18 A' tö ikiố Skëköl a̱ ke̱kraë sa' ki̱. Sa'
wa̱ ijche̱r tö sa' e̱r kȅ tö sa' kkateku̱' ì
ki̱. Ke̱kraë sa' e̱' ché se̱nuk buaë yësyësë.
19 Ñies ye' kköchȍ a' a̱ tö a' ikiố Skëköl a̱
a̱s ie' tö ye' a̱ iké̱wö mù tö ye' mi'ne bet
a' weblök.

Yëkkuö shtökwak e̱' chéa̱t

20–21 Skëköl dör se̱ne bȅrë mukwak e'
tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne. A̱s ie' tö ì
ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane
es, e' mù a' a̱. Ñies ì wër buaë ie' wa a̱s
ese ko̱s u̱k ie' tö a' kȍ Jesucristo diché
wa. Jesús tö ttè pa̱'a̱li̱ yöbië mène se' a̱,
e' kane̱o̱' ie' pế wa. Ie' dör se' kkö'nukwak
kibiie. ¡Cristo ki̱köka̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es e'
idir.
22 A yamipa, ttè böt mañat i' shtéyö
a' pattoie, e' mú klö'u̱ a' tö e̱r bua'
wa. 23 Ñies ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱
ijche̱nú tö s'yami Timoteo bak wötëule,
e' yënettsa̱ne. Ie' de bet ye' ska', eta̱ ye'
wa̱ ie' mi'ke e̱' ta̱ mik ye' mi'ke a' weblök
eta̱.

‡**13:5** Deuteronomio 31.6
¶**13:6** Salmo 118.6-7

[24] A' wökirpa ko̲s ena s'batse'r male̲pa ko̲s shke̲'ú̲ ña. Ñies s'yamipa dör Italia wakpa tso' ye' ta̲, e'pa tö a' shke̲'wé̲mi.

[25] A̲s S'yë́ e̲r buaë chö̀ a' ulitane a̲.

Yëkkuö kit Santiago tö

Santiago

Yëkkuö i' kit Santiago tö. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl. Ie' bak se̱nuk Jerusalén ena ee̱ ie' bak Jesús mik e̱rblökwakpa wökirie. Ñies mik Jesús ttekölpa tsá̱ ena Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa male̱pa e'pa ñì dapao̱' Jerusalén Pablo kanè pakoie, eta̱ Santiago tso' iwökirie (Hechos 15 saú̱). Mateo 13.55,56 tö Jesús ëlpa ena ikutapa e'pa chè.

Israel aleripa e̱rblë' Jesús mik esepa tai̱ë bak se̱nuk ká̱ bánet kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱ o̱'kapaie. E'pa a̱ Santiago tö yëkkuö i' kit. Yëkkuö i' kit ie' tö kabene kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ cheke erë e' yöki̱ ie' tö iché: Mik se' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ eta̱ se' weirdaë Jesús mik e̱rblè kue̱ki̱, e' wa Skëköl tö se' ki̱meke se̱nuk yësyësë ie' a̱. E' kue̱ki̱ kȅ se' kàne tkinukwa̱ se' weirke e' wa̱. Se' ké ttsë'nuk buaë mik s'weirke eta̱. Es Santiago tö iché.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö iché we̱s se' se̱rke ena ì we̱ke se' tö, e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Jesús mik ö au. We̱s se' tö s'male̱pa sue̱ke e' dör ibua'ie. S'sia̱rëpa ki̱ Skëköl tkirke ena ie' wöa̱ ta̱ sulitane dör ñies. E' kue̱ki̱ kȅ se' kàne inuköl blúpa sau̱k bua'ie s'sia̱rëpa tsata̱.

E' kí̱eta̱ Santiago tö iché tö inuköl blúpa tö s'sia̱rëpa watèttsa̱ ena kȅ ipatuè̱ buaë, esepa ki̱ tai̱ë kabene tso' S'yế wöa̱, e' tö iwe'ikeraë s'sia̱rëpa we'ikè e' nuí̱ ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Santiago. Ye' dör Skëköl ena
Skëkëpa Jesucristo, e'pa kanè méso
eköl. Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' dör Skëköl
icha§ e'pa a̱. A' shke̱'wé̱miyö.

S'weirke ko̱s e' dalë'ttsȍsö

2 A ye' yamipa, mik ì sulu tköke a'
ta̱ tsa̱ki̱ë a' ma'wo̱ie, eta̱ a' ibikeitsố:
“¡Ayëcha buaë ye' ta̱!” 3 E' wà dör tö a'
wa̱ ijche̱r tö mik se' e̱rblöke Skëköl mik
e' ma'o̱rke, eta̱ e' tö se' ki̱meke e̱' tkökwa̱
darërëë. 4 E' kue̱ki̱ a' e̱' tkố̱wa̱ darërëë e̱r-
blök Skëköl mik, kȅ ilo'yar a̱s a' e̱r kur-
wa̱ buaë darërëë we̱s ie' ki̱ ikiane es, kȅ
ì kiarpaia̱ a' ki̱ ie' wöa̱.
5 Erë a' we̱lepa kȅ é̱na ia̱ne tö ì dör
bua'ie wè̱, e' ta̱ ikiố Skëköl a̱ ta̱ ie' tö a'
ki̱meraë a̱s a' é̱na iwà a̱r buaë. E' kiésö
ie' a̱, e' kȅ tö ie' tsiriwè̱. Ie' tö ì buaë
meke sulitane a̱ tai̱ë kȅ e̱rta̱'wa ekkë. E'
kue̱ki̱ ikiố ie' a̱. 6 Erë mik a' tö ilè kié
ie' a̱, eta̱ a' e̱rblố darërëë ie' ȅ mik, kȅ
ibikeitsar bötböt. Yi ibikeitséka̱ bötböt,
ese dör we̱s dayë u̱yè siwa̱' tö wì̱ a̱ dià a̱
es, kȅ merta̱'wa̱ bȅrë. 7–8 Yi dör es, ese e̱r-
biköke bötböt ke̱kraë, kȅ e̱rbikȍ etkëme.
E' kue̱ki̱ ese kȅ tö ibikeitsök tö Skëköl tö
ì mèmi ie' a̱.
9 S'yamipa sia̱rëpa e̱rblöke Jesús mik,
esepa ttsë'nú buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa
tkéka̱ pë' tai̱ë ie' a̱ e' kue̱ki̱. 10 Es ñies
s'yamipa inuköl blúpa e̱rblöke Jesús mik,
esepa ttsë'nú buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa
wöéwa dióshe̱t e' kue̱ki̱. Ie'pa ta̱ itköraë
we̱s ma'ma wörkua es. 11 Mik diwö deka̱
ba'baë, eta̱ e' tö ma'ma wörkua al-
abëwé̱wa̱ a̱newa, kȅ wëria̱ buaë we̱s
kuaë es. E' su̱ë itköraë inuköl blúpa ta̱,
ie'pa íyi tso' tai̱ë, e' shu̱a̱ iblërdawa̱rak.
12 Wé̱pa ma'o̱rke e' dalë'ttsekerakitö e̱r
bua' wa, ayëcha buaë esepa. Ie'pa dettsa̱
buaë, e' ta̱ se̱ne michoë merdaë ie'pa a̱
iskéie. E' muk Skëköl kablë' wé̱pa é̱na ie'
dalër esepa ko̱s a̱.
13 Mik yi e̱rkié ì sulu wamblök, e'
ta̱ kȅ ichar: “Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱ ì
sulu wamblök.” Kȅ yi a̱ Skëköl e̱rkinuk

§1:1 ***a' dör Skëköl icha:*** Griegoie ttè i' dör: *ditséwö dabom eyök kí̱ böl bakyalmi ká̱ wa'ñe.*

ì sulu wamblök. Ñies Skëköl kë̀ tö yi
e̱rkiöwe̱pa ì sulu wamblök. E' kue̱ki̱ kë̀
yi kàne ichök: “Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱
ì sulu wamblök.” 14 E' skéie, se' wák
dër suluë, e' tö se' e̱rkiöwe̱ke ì sulu
wamblök ta̱ sulu se' é̱na iwamblak. 15 E'
ukuöki̱ ta̱ iwawamblésö. E' ukuöki̱ ta̱ se'
wöblanewa̱tke ì sulu ë̀ wamblök, e' nuí̱
ki̱ s'duörawa̱.
16 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, kë̀ a' e̱'
ki̱tö'u̱k. 17 Ì ko̱s dör buaë yësyësë tso' se'
wa̱, ese meke se' a̱ S'yë́ tso' ká̱ jaì a̱, e'
tö. Ì ko̱s dalöburke ká̱ jaì a̱, e' yö' ie' tö.
Íyi ekkë ko̱s e' olo maneo̱rta̱'ne, erë ie' kë̀
e̱' mane'u̱ta̱'ne. Ie' wák dër buaë yësyësë
ke̱kraë. 18 Ie' wák e̱r wa, ie' tö ibikeits se'
e̱r mane'u̱k pa̱'a̱li̱ ie' ala'rie, se' tö ie' ttè
moki̱ klö'wé̱ e' batamik. Ie' tö iwé̱ es a̱s
se' dö̀ íyi ko̱s yö' ie' tö ese tsá̱ bua'ie.

Skëköl ttè iu̱tö̀sö

19 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' ttö̀
ttsö́. Mik yile ttöke a' ta̱, eta̱ ikukueblö́
bua'ie, kë̀ iiu̱tar bet ena kë̀ a' ulunukka̱
bet. 20 Se' ulur e' kë̀ tö se' kè se̱nuk
yësyësë Skëköl wörki̱. 21 E' kue̱ki̱ e̱' ya'we̱
ko̱s ena ì sulu skà tso' tai̱ë, ese ko̱s
watö́ttsa̱ u̱yö́ttsa̱ a' tö se̱raa̱. E' skéie
Skëköl ttè tso' se' e̱r a̱, e' klö'ú̱, e' wà iu̱tö́
bë̀rë e̱r bua' wa. Ttè e' tkëule a' a̱ we̱s íyi
kuatkèsö es. Ttè e' a̱ a' tsa̱tkërmi.
22 Erë kë̀ a' tö Skëköl ttè ki̱ttsar kukuö̀
ë̀ wa, iwà iu̱tö́ moki̱ë. A' kë̀ tö iwè̱ es, e'
ta̱ a' e̱' ki̱tö'u̱ke. 23 Yile tö Skëköl ttè ttsé
kukuö̀ ë̀ wa, erë kë̀ itö iwà iu̱tè, e' ta̱ ese
dör we̱s wëm e̱' sa̱ù̱ wösuo̱ wa es. 24 Ie'
e̱' sué̱ wösuo̱ wa ta̱ imía̱, erë bet ié̱na
ichowa tö ì sué̱itö iwö ki̱. Ta̱ ¿iö́k ie' e̱'
wö sué̱? 25 Erë yi e̱r me'rie ttè dalöiëno
yësyësë tso' s'yottsa̱ ì sulu ulà a̱ e' ki̱, ta̱
e' a̱ ie̱' tkökewa̱ darërëë ena iwà iu̱tekeitö
buaë, kë̀ ichöta̱'wa ié̱na, ese a̱ Skëköl e̱r
buaë chöraë ì ko̱s we̱keitö e' a̱.
26 Yi e̱' bikeitsö̀ tö ie' dör Skëköl
dalöiökwak moki̱ë, erë kë̀ ikkö̀ ki̱ ì sulu
blërta̱'wa̱ chè, e' ta̱ ese e̱' ki̱tö'u̱ke sia̱rë.
Ie' e̱' bikeitsö̀ tö ie' dör Skëköl dalöiök-
wak, erë e' dör ka̱che, kë̀ wà ta̱'. 27 Erë
Skëköl dör S'yë́, e' wöa̱ wé̱pa tö ie'
dalöieke yësyësë, kë̀ ì sulu ta̱', esepa tö
jchu'rlapa ena alakölpa schö́pa weirke
sia̱rë, esepa ki̱meke. Ñies ie'pa kë̀ e̱'
ia'u̱ta̱'ka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa.

Sulitane dalöiö̀sö ñikkëë

2 A yamipa, se' e̱rblöke Skëkëpa Jesu-
cristo olo ta̱' tai̱ë e' mik, esepa ké
sulitane sa̱u̱k ñikkëë. 2–3 Iwà kkachekeyö
a' a̱ i' es: ichö̀sö tö wëm inuköl blú deb-
itu̱ eköl wé̱ a' ñì dapa'u̱ke ee̱, paiëule
buaë datsi' bua'bua wa, ñies ula'tsio iéitö
dalölöë. E' kiéwa̱ a' tö we̱shke̱ ta̱ ishke̱'wé̱
buaë ta̱ iché ia̱: “be' e̱' tkö́se̱r íe̱ kula' buaë
i' ki̱.” E' wösha̱ ta̱ s'sia̱rë debitu̱ eköl datsi'
nula sulu dö́ ë̀ ta̱ a' tö ichè ie' a̱: “Be' e̱'
duö́dur se̱e̱ ö be' e̱' tkö́se̱r i̱ski̱.” 4 A' tö iwé̱
es, e' ta̱ a' e̱' wamblö̀ suluë. A' e̱r suluë, e'
kue̱ki̱ a' kë̀ tö s'dalöieta̱' ñikkëë.
5 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' ttö̀
ttsö́: wé̱pa dör sia̱rë ká̱ i' a̱ esepa shu̱kit-
bak Skëköl tö a̱s ie'pa dö̀ e̱rblè ie' mik e'
blúie. Ñies ie'pa shu̱kitbakitö a̱s idörak
wé̱pa blúie ie' tso' e' kí̱ie we̱s ie' kablë'
wé̱pa é̱na ie' dalër esepa a̱ es. 6 Erë ie'pa
dalöse̱we̱kewa̱ a' tö. E' skéie inuköl blúpa
sue̱ke a' tö buaë dalöieke tai̱ë, erë es-
epa tö a' we'ikeke sia̱rë. Ie'pa wa̱ a' mi'ke
kkatè s'shu̱lökwakpa wörki̱. 7 A' dör Je-
sucristo icha erë inuköl blúpa tö ie' cheke
suluë. ¿We̱s esepa dalöièmi a' tö s'sia̱rëpa
tsa̱ta̱?
8 Skëköl ttè dalöiëno bua'ie kitule
iyëkkuö ki̱, e' tö ichè, “A' male̱pa dalërit-
sö́ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.”** Ttè e'
wà iu̱té a' tö moki̱, e' ta̱ e' dör buaë.
9 Erë a' kë̀ tö sulitane suè̱ ñikkëë, e' ta̱
a' tso' ì sulu wamblök. E' wa a' tso' ttè

**2:8 Levítico 19.18

dalöiëno bua'ie e' dalöse̱u̱kwa̱. 10 Yi tö
ttè dalöiëno e' dalöieke iekkë ta̱ se̱raa̱,
erë e' et dalöse̱wé̱wa̱itö, e' ta̱ e' dör we̱s
ie' tö ttè ko̱s dalöse̱wé̱wa̱ es. E' nuí̱ ko̱s
a̱ne ie' ki̱. 11 E' wà dör tö Skëköl tö iyë':
“kë̀ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱k-
wa̱,” ñies e' wák tö iyë': “kë̀ a' ka̱wö
ta̱' s'ttökwa̱.” Kë̀ se' wa̱ s'se̱newa̱bak
dalöse̱o̱newa̱, erë s'ttéwa̱sö, eta̱ e' wa se'
ianewa̱ ttè dalöiëno e' dalöse̱u̱kwa̱wak.
12 Ttè e' me'a̱t Skëköl tö se' tsa̱tkoie se'
e̱r sulu e' yöki̱. Ttè e' wa ie' tö s'shu̱leraë
aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ a' ttő, a' se̱nú we̱s ttè
e' tö ichè es. 13 Kë̀ sö s'male̱pa suè̱ e̱r sia̱rë
wa, e' ta̱ mik se' shu̱lirketke, eta̱ Skëköl
kë̀ tö se' sue̱pa e̱r sia̱rë wa. Erë s'male̱pa
sue̱kesö e̱r sia̱rë wa, e' ta̱ idörattsa̱ buaë
se' a̱ mik se' shu̱lirketke eta̱.

Ì buaë wé̱sö s'male̱pa a̱ e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl mik

14 A yamipa, yi e̱' chò̀: “ye' e̱rblöke
Skëköl mik”, erë ese kë̀ tö ì buaë we̱ku̱'
s'male̱pa ki̱moie iwà kkachoie, e' ta̱ ie'
e̱' chò̀ es, e' kë̀ dör ìie bua'. ¿We̱s ie'
tsa̱tkërmi? 15 E' wà kkachekeyö a' a̱ i'
es: ichò̀sö tö s'yami eköl, wëm ö alaköl,
ese tso' sia̱rë, datsi' kë̀ ta̱', chkewö kë̀
ta̱', 16 eta̱ a' we̱le tö iché ie' a̱: “Be' shkő
wöbla wa, Skëköl be' ki̱mè. Be' e̱' paiő
buaë, be' chkő buaë.” A' tö iché ie' a̱ es,
erë ì kiane ie' ki̱ e' kë̀ mène a' wa̱ ie' a̱, e'
ta̱ e' wa ¿ì buaë wé̱ a' tö? 17 Es ñies se' e̱'
chò̀ tö se' e̱rblöke Skëköl mik, erë se' kë̀
tö ì buaë we̱ku̱' s'male̱pa a̱ iwà kkachoie,
e' ta̱ se' e̱' chò̀ es, e' kë̀ dör ìie bua'.
18 A' we̱le tö ichèmi ye' a̱: “ye' tsa̱tkër-
daë ye' e̱rblöke Skëköl mik e' è̀ batamik.”
A' we̱le skà tö ichèmi ye' a̱: “ye' tsa̱tkër-
daë ì buaë we̱keyö e' è̀ batamik.”
Ye' tö ie'pa iu̱tèmi i' es: S'e̱rblöke
Skëköl mik ena ì buaë we̱kesö, e' mir ñi-
ta̱. Se' kë̀ wa̱ ì buaë o̱ne, e' ta̱ kë̀ se' a̱
iwà kkayënuk tö se' e̱rblöke Skëköl mik.
Erë se' tö ì buaë we̱ke, e' ta̱ e' wa se' tso'
iwà kkachök tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl
mik. 19 Se' e̱' chò̀ tö iklö'wé̱sö tö Skëköl
dör eköl è̀me, eta̱ e' dör buaë. Erë ñies
aknamapa tö iklö'wé̱ es, eta̱ e' tö ie'pa
suawe̱keka̱ painuwe̱keka̱ tai̱ë.
20 Kë̀ a' se̱nuk we̱s kë̀ se' e̱r ta̱' es. A'
é̱na iwà a̱nú tö yi e̱' chò̀ tö ie̱rblöke
Skëköl mik, erë kë̀ itö ì buaë we̱ku̱', e'
ta̱ ie̱' chò̀ es e' kë̀ dör ìie bua'. 21 Se'
yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, e' tö ilà
kiè Isaac, e' méka̱ ka̱' yö'itö íyi moka̱
Skëköl a̱ e' ki̱ ttèwa̱ ña'wè̱wa we̱s Skëköl
tö iu̱k patkë' es. Moki̱ ie' mí e' wà u̱k
erë Skëköl tö iwöklö'wé̱. Skëköl tö isué̱
tö moki̱ ie' mí ittò̀ wà iu̱tök. E' kue̱ki̱ ie'
tö iklö'wé̱ we̱s wëm yësyësë es. ¿E' kë̀
jche̱r a' wa̱? 22 Es a' é̱na ia̱rmi tö moki̱
ie' e̱rblé Skëköl mik. Ie' tö Skëköl ttò̀ wà
iu̱té, e' tö iwà kkaché tö moki̱ ie' e̱rblé
imik. 23 Es ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
e' wà a̱ne se' é̱na, e' tö ichè: “Abraham
e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wé̱itö we̱s
pë' buaë yësyësë es.”†† E' kue̱ki̱ ie' kine
Skëköl sini'. 24 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl
tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, ì
buaë we̱kesö iwà kkachoie tö se' e̱rblöke
ie' mik ese batamik. E' kë̀ dör tö se' e̱r-
blöke ie' mik e' è̀ batamik.
25 Es ñies ibak ká̱ ia̱ia̱ë alaköl trër tai̱ë
kiè Rahab, e' ta̱. Josué tö wëpa patké Jer-
icó weblök tö we̱s iulà dò̀mi iska'. Ká̱ e'
a̱ e'pa kiéwa̱ Rahab tö buaë ie' u a̱ it-
sa̱tkoie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ñala̱ kua̱'ki̱
kkaché ie'pa a̱ a̱s e' wa itköshkardak. Es
ie' tö iwà kkaché tö ie' e̱rblé Skëköl mik.
E' batamik Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s alaköl
yësyësë es.
26 Mik se' duowa̱, eta̱ se' wiköl mía̱ ta̱
s'nu è̀ a̱te̱. E' sù̱ mik se' e̱' chò̀ tö se' e̱r-
blöke Skëköl mik, erë kë̀ ì buaë we̱ku̱'sö
iwà kkachoie, e' ta̱ se' e̱' chò̀ es, e' dör
we̱s s'nu es, kë̀ dör ìie bua'.

††**2:23** Génesis 15.6

S'kkö̀ paklöù̠sö a̠s kë̀ sö ì sulu chö̀

3 A yamipa, a' wa̠ ijche̠r tö sa' wé̠pa
tso' a' wöbla'u̠k Skëköl ttè wa, es-
epa chakeraë aishkuö ta̠ Skëköl tö tai̠ë
s'male̠pa kë̀ dör s'wöbla'u̠kwakpa es-
epa tsa̠ta̠. E' kue̠ki̠ kë̀ a' e̠' yuökka̠
s'wöbla'u̠kwakpaie tai̠ë. 2 Sulitane tö ì
sulu wambleta̠' tai̠ë. Erë wé̠ kë̀ tö ì sulu
cheta̠' yës, ese dör buaë yësyësë. Ie' a̠ e̠'
wöklörmi a̠s kë̀ itö ì sulu ko̠s wamblö̀.
3 Kabaio diché tai̠ë, erë ikkö̀ payueke-
wa̠sö ttsa'ukuöla wa ta̠ iwëttsè̠misö we̠s
se' ki̠ ikiane es. 4 Ñies kanò blubluë
shköke dayë ki̠, ese bikeitsö́. E'pa dör
bërie, e' u̠yeke siwa̠' tö darërëë, erë
iñakoie e' dör tsirlala, e' wa iñakökwak
tö iñakeke buaë dö̀ wé̠ ie' ki̠ ikiane tö
imi' ee̠. 5 Es s'kkö̀ dör tsirlala, erë e' a̠ ì
tai̠ë wamblërmi we̠s bö'wö tsir tö të tai̠ë
ña'wè̠wa es. 6 S'kkö̀ dör we̠s bö' es, e' dör
ì sulu chö́k tso' se' a̠. Se' tso'ia̠ ttsë'ka, e'
dalewa e' tö se' wák ko̠s e' sulu'we̠kewa̠
ke̠kraë we̠s bö' s'ña'wè̠ es. Bö' e' datse̠
bö' ké̠ a̠. 7 Iyiwak ulitane urutërmi se' a̠.
Iyiwak kañiru ko̠s, dù, tkabë̀, ñies ì tso'
dayë a̠, e' ko̠s urutöo̠ule se' wa̠. 8 E' skéie
kë̀ yi a̠ ikkö̀ paklönuk a̠s kë̀ itö ì sulu chö̀.
S'kkö̀ a̠ ì sulu dökettsa̠ ke̠kraë, kë̀ wök-
lör se' a̠. E' tö s'sulu'we̠ke we̠s kapöli su-
lusi tö s'ttèwa̠ es. 9 S'kkö̀ wa se' tö Skëköl
dör S'yë́ e' ki̠kekeka̠ e' ë̀ wa se' alibchöke
s'male̠pa yö'itö we̠s ie' wák es e'pa ki̠.
10 Se' e̠r buaë chöke, se' alibchöke s'kkö̀ e'
ë̀ wa. A yamipa, kë̀ se' kàne e̠' wamblök
es. 11 ¿Wé̠ a' wa̠ isu̠ule tö di' tum etkë̀ a̠
yëri tskirke ena di' se̠se̠ tskirke? 12 A' wa̠
ijche̠r buaë tö higo klö̀ kë̀ wörta̠' olivoie
ö uva kicha kë̀ wörta̠' higoie. A yamipa,
es ñies di' se̠se̠ ena yëri kë̀ tskirku̠' di' tum
etkë̀ a̠.

Skëköl siwé̠ moki̠, e' tö se' ké se̠nuk yësyësë

13 A' we̠lepa e̠' bikeitsö̀ tö a' wa̠ siwa̠'
meke Skëköl tö e' jche̠r tai̠ë iwà a̠ne buaë
a' é̠na, e' ta̠ e' wà kkachö́ se̠ne yësyësë e'
wa. A' se̠nú kë̀ e̠' ttsöta̠'ka̠ we̠s wé̠pa wa̠
siwa̠' yësyësë jche̠r esepa se̠r es. 14 Erë
a' ukyërkeia̠ ñita̠, a' kköwërkeia̠ ñita̠,
ese tso'ia̠ a' e̠r sulu'u̠kwa̠, e' ta̠ kë̀ a' e̠'
ttsökka̠ tö a' wa̠ siwa̠' yësyësë jche̠r. A'
e̠' ttsö̀ka̠ es, e' ta̠ a' tso' ka̠chök. 15 Si-
wa̠' ese kë̀ mène Skëköl tso' ká̠ jaì a̠ e'
wa̠. E' dör siwa̠' tskirke ká̠ i' ki̠ s'ditsö
e̠r a̠ ese. E' meke se' a̠ bë́ tö. 16 Mik se'
ukyërke kköwërke ñì ta̠ eta̠ ee̠ tai̠ë se'
ñì chiliu̠ke, ee̠ ì sulu ko̠s wamblërke.
17 E' skéie, wé̠pa tö Skëköl siwa̠' datse̠ ká̠
jaì a̠ e' iu̠teke, esepa se̠rke yësyësë. Es-
epa se̠rke bë̀rë ñita̠. Ie'pa e̠r buaë ñì ki̠.
Ie'pa tö s'male̠pa sue̠ke e̠r sia̠rë wa tai̠ë.
Ie'pa tö ì buaë we̠ke ke̠kraë sulitane a̠
ñikkëë e̠r moki̠ wa. 18 Wé̠pa tö s'patteke
e̠r bua'u̠kne ñì ki̠, esepa dör we̠s íyi ku-
atkökwak es. Se̠ne bë̀rë kuatkeke ie'pa tö
ta̠ e' wà dörattsa̠ se̠ne yësyësëie.

Yi é̠na se̠ne sulu dalër, ese dör Skëköl bolök

4 ¿Ì tö a' ké ñì tsiriu̠k ñippök ñita̠?
E' dör tö a' é̠na ì sulu wamblak e̠'
ttsë'wo̠ie buaë, ese tso' ñippök, ì buaë tso'
a' e̠r a̠, ese ta̠. 2 Ilè kkecheke a' tö tai̠ë,
erë e' wà kë̀ dö̀ a' ulà a̠, e' kue̠ki̠ a' tso'tke
s'ttökwa̠. Ilè tö a' ukyëwe̠ke, erë e' kë̀ dö̀
a' ulà a̠, e' kue̠ki̠ a' ñì tsiriu̠ke ñippöke ñi-
ta̠. Erë ì kiane a' ki̠, ese kë̀ kiè a' tö Skëköl
a̠, e' kue̠ki̠ kë̀ idö̀ a' ulà a̠. 3 Mik ilè kié a'
tö Skëköl a̠, eta̠ kë̀ a' wa̠ ikine e̠r moki̠
wa. A' é̠na iwà we'ikakwa a' wákpa ki̠ e̠'
ttsë'wo̠ie buaë. E' kue̠ki̠ kë̀ a' ulà a̠ idë'.
4 ¡A' kë̀ tö Skëköl dalöiè we̠s trër wakpa
kë̀ tö imaso dalöiè es! ¿A' kë̀ wa̠ ijche̠r tö
ì sulu tso' ká̠ i' a̠, ese wa se' wöbatsö, e' ta̠
se' mía̠ Skëköl bolökie? Iskà chekeneyö,
yi tö ì sulu tso' ká̠ i' a̠ ese sini'kué̠, e' ta̠
ese wák mía̠ Skëköl bolökie. 5 Kë̀ a' tö
ibikeitsök tö ë́ Skëköl yëkkuö tö ichè:
“Skëköl tö se' wiköl me'a̠t se̠nuk se' e̠r
a̠, e' ulatska tkënettsa̠ se' ki̠, e' tö se'
sibirtseke tai̠ë.” 6 Erë ì sulu wamblak se'

é̱na ese wöklö'u̱k Skëköl tö s'ki̱meke tai̱ë.
Es itso' kitule ie' yëkkuö ki̱ wé̱ ichèitö:
“Wé̱pa e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, esepa wöklö'we̱ke
Skëköl tö. Erë wé̱pa e̱' wöéwa diöshe̱t,
esepa a̱ ie' e̱r buaë chö̀.”‡‡ 7 E' kue̱ki̱ a'
e̱' mú Skëköl ttè dalöiök. Bë́ kë̀ iu̱tar ta̱
ie' tkörashkar a' yöki̱. 8 A' e̱' batsö́ Skëköl
mik ta̱ ie' e̱' batsöra a' mik. ¡A pë' su-
lusipa, se̱ne sulu olo'yö́, a' e̱r batse'ú̱! A'
e̱rbikökeia̱ bötböt, e' olo'yö́, e' skéie a' e̱r-
bikö́ etkëme Skëköl ë̀ a̱. 9 ¡A' e̱rianú, a'
kköchö́ tai̱ë, a' i̱ú̱ sia̱rë! ¡Kë̀ a' jañukia̱, e'
skéie a' i̱ú̱ sia̱rë! ¡Kë̀ a' ttsë'nukia̱ buaë, e'
skéie a' e̱rianú! 10 A' e̱' ö́wa bë̀rë Skëköl
wöa̱ ta̱ ie' tö a' ki̱keraka̱.

Kë̀ se' ñì chök suluë

11 A yamipa, kë̀ a' ñì chök suluë. Yi tö
iyami cheke suluë ö iwatekeitö, e' dör
we̱s Skëköl ttè dalöiëno cheke suluë ena
iwateke es. Es ese tö idalöse̱wé̱wa̱. A'
tö iwé̱ es, e' ta̱ a' e̱' tkéka̱ iwà shu̱lök,
kë̀ dör iwà dalöiök. 12 Skëköl eköl ë̀
tö ittè dalöiëno me'a̱t se' a̱. Ie' ë̀ dör
s'shu̱lökwak. Ie' ë̀ a̱ se' tsa̱tkërmi. Ie' ë̀ a̱
se' kichatërmi. Eta̱ ¿yi tö a' a̱ ka̱wö mé
s'male̱pa kichatök?

Kë̀ se' e̱' ttsökka̱

13 Ye' ttö̀ ttsö́. A' we̱lepa tö ichèmi i'
es: “Bulebök sa' mi'ke ká̱ kua̱'ki̱, eta̱ ee̱
sa' se̱rke duas ek ta̱ sa' kaneblö̀mi tai̱ë,
inuköl klö'we̱raë sa' tö tai̱ë e̱' blu'wo̱ie.”
14 A' tö ichèmi es, erë ì tkö̀mi a' ta̱ e'
kë̀ ijche̱r a' wa̱. A' dör we̱s mochka es,
bla'mi ta̱ sö isué̱, erë bet ta̱ kë̀ iku̱'ia̱. 15 A'
ka̱wöta̱ ichök i' es: “Skëköl ki̱ ikiane, e'
ta̱ sa' se̱rmiia̱ ta̱ kanè wé̱sele wè̱mi sa'
tö.” 16 Erë a' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ a' kë̀
tö icheta̱' es. A' ibikeitseke tö a' se̱rke a'
wákpa ë̀ mik. Se' e̱' ttsö̀ka̱ es, e' ko̱s dör
suluë. 17 Ì dör buaë wè̱, ese jche̱r se' wa̱,
erë kë̀ se' wa̱ io̱ne, e' ta̱ e' dör suluë.

Inuköl blúpa pattè

5 ¡A inuköl blúpa, ye' ttö̀ ttsö́! ¡Skëköl
tö a' we'ikeraë, e' ké̱wö döketke a' ki̱!
¡E' kue̱ki̱ a' i̱ú̱, a' kköchö́ tai̱ë! 2 Ì bua'bua
tso' a' wa̱ tai̱ë, ese sulunewa̱tke, a' datsi'
katétke powak tö. 3 Ñies a' orochka, a'
inukölchka ko̱s, e' döli toka̱tke weir-
ketke. Döli e' tö iwà kkacheke tö a'
kkë'blö suluë. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ a'
weirdaë bö' ké̱ a̱. Ká̱ i' e̱rkewatke, erë a'
tso'ia̱ íyi blök tai̱ë a' wákpa a̱. 4 A' tö ittsö́.
Wé̱pa kaneblöke a' a̱ a' iyiwö shtök, e'pa
kë̀ pato̱ne a' wa̱. E' tö ie'pa kköchöwe̱ke
tai̱ë, e' ttsé Skëköl diché ta̱' tai̱ë e' tö. 5 Ká̱
i' a̱ a' wa̱ íyi bua'bua tso' tai̱ë e̱' ttsë'wo̱ie
buaë. Ñermata a' dör we̱s köchi kiéiesö
ttèwa̱ es; köchi kë̀ é̱na ia̱ne tö ì sulu dat-
se̱ iki̱. 6 Pë' se̱r yësyësë kë̀ a̱ e̱' tsa̱tkër a'
yöki̱, esepa kkaté a' tö wöméttsa̱ ttèwa̱.

Se' weirke dalë'ttsö̀sö bë̀rë e̱r bua' wa

7 A yamipa, a' weirke ko̱s, e' dalë'ttsö́
e̱r bua' wa bë̀rë dö̀ mik Skëkëpa Jesu-
cristo datskene eta̱. Íyi kuatkökwakpa
sa̱ú̱ we̱s ie'pa tö iwörke e' wà paneke bë̀rë
e̱r bua' wa es. Ñies ie'pa tö ka̱li̱ paneke
bë̀rë e̱r bua' wa a̱s iyiwö tskir, talar buaë,
wöne tai̱ë. 8 Skëkëpa datskene e' ké̱wö
döketke tsi̱net, e' kue̱ki̱ e' wà panú bë̀rë.
A' e̱' tkö́wa̱ darërëë ie' a̱.
9 A yamipa, kë̀ a' ñì chök suluë a̱s
a' kë̀ we'ikö̀ Skëköl tö. Jesucristo dör
s'shu̱lökwak, e' döketke tsi̱net we̱s yi
dökewa̱tke ukkö a̱ es. 10 A yamipa,
Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa weine
tai̱ë, e' dalë'ttsë'rakitö bë̀rë e̱r bua' wa.
E' sa̱ú̱, eta̱ iwà ú̱ es. 11 Se' tö ichè: “Wé̱pa
weine sia̱rë, e' dalë'ttsérakitö bë̀rë e̱r bua'
wa, ayëcha buaë esepa.” A' wa̱ ittsëule tö
ká̱ ia̱ia̱ë wëm bak eköl kiè Job, e' weine
tai̱ë, erë ie' tö idalë'ttsë' bë̀rë e̱r bua' wa.
Ñies a' wa̱ ijche̱r tö mik iweine sia̱rë e'
tka, eta̱ Skëköl e̱r buaë yë' ie' a̱ tai̱ë.

‡‡**4:6** Proverbios 3.34

Skëköl e̱r dör buaë, se' wër sia̱rë ie' wa,
e' kue̱ki̱ ie̱r buaë yë' Job a̱ tai̱ë.
12 A yamipa, ttè chekeyö i' e' dör
ibua'ie: Mik a' tö ì cheke, eta̱ kȅ ichar:
"Ì chéyö e' dör moki̱ Skëköl tö ká̱ jaì ena
ká̱ i' yö' e' wöwa" ö yile skà wöwa. A' ttő
etkȅ. Mik a' icheke, "tő", eta̱ es idir; mik
a' icheke, "au", eta̱ es idir. A' ichő es a̱s
kȅ a' kichatër.

Ikiȍsö Skëköl a̱ ñì ki̱

13 A' we̱le weirke e̱riarke sia̱rë, e' ta̱
ese ttő Skëköl ta̱. A' we̱le ttsë'rke buaë,
e' ta̱ ese tö Skëköl ki̱kőka̱ ittsé wa. 14 A'
we̱le duöke, e' ta̱ ese tö Skëkëpa Jesús
icha erule e'pa wökirpa tsu̱k patkő, a̱s
e'pa bitu̱ ikiök Skëköl a̱ iki̱ ena kiȍ tök
iki̱ Skëkëpa ttȍ wa. 15 Ie'pa tö ikié Skëköl
a̱ e̱rblè imik moki̱ e' wa, e' ta̱ ibuardane
ta̱ Skëkëpa tö ikeraka̱ne. Ñies ì sulu nuí̱
tso' iki̱, e' ta̱ e' olo'yeraëitö iki̱. 16 E' kue̱ki̱
a' e̱' kkatőka̱ ñì a̱ ta̱ ikiő Skëköl a̱ ñì ki̱ a̱s
a' buarne. Mik s'se̱r yësyësë, esepa tö ì
kié Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa, eta̱ ie' tö iwà
iu̱teraë buaë tai̱ë. 17 Skëköl tteköl bak ká̱
ia̱ia̱ë kiè Elías, e' dör s'ditsö we̱s sulitane
es. Erë ie' tö iki' Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa tö
a̱s ka̱li̱ kȅ yër, eta̱ ka̱li̱ kȅ yëne dȍ duas
mañal kí̱ sha̱böts. 18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ik-
iéne Skëköl a̱ tö a̱s ka̱li̱ yërne, eta̱ moki̱
ka̱li̱ yënene ta̱ íyi kuá ko̱s talane buaë.

Ì sulu wamblökwakpa ki̱musö ilo'yök

19 A yamipa, a' we̱le tö ttè moki̱, e'
olo'yé, erë a' we̱le skà tö iki̱mé a̱s idöne
iiu̱tökne, e' ta̱ e' dör buaë. 20 A' é̱na ia̱nú
tö we̱pa tö pë' sulusi ki̱mé ì wambléitö
e' olo'yök, esepa tö ie' tsa̱tkée ikichatër
yöki̱, ñies inuì̱ tai̱ë e' ko̱s olo'yane iki̱.

Yëkkuö tsá̱ kit Pedro tö

1 Pedro

Pedro, kiè ñies Simón, e' tö yëkkuö i' kit. Jesús ttökatapa shu̱a ie' dör këkë tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱. Erë mik Jesús klönewa̱ ttèwa̱ eta̱ Pedro ë̀ tö iyë' tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱riane tai̱ë ta̱ ie' e̱' me' Jesús dalöiökne. Kë̀ s'wa̱ ijche̱r wé̱ ie' bak se̱nuk mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱. Ie' tö iché tö ie' bak se̱nuk Babilonia (1 Pedro 5.13) erë ká̱ bak böt kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ Babilonia. Roma wakpa tai̱ë bak se̱nuk suluë Skëköl wöa̱ we̱s Babilonia wakpa bak se̱nuk es. E' kue̱ki̱ ie'pa ká̱ kiè ñies Babilonia. E' kue̱ki̱ pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö mik Pedro tö yëkkuö i' kit, eta̱ ie' tso' Roma.

Ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa bak se̱nuk ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia Menor shu̱a e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiène Turquía. Ie'pa bak weinuk, e' kue̱ki̱ Pedro é̱na iki̱mak se̱nuk batse'ne ke̱kraë Jesús a̱ mik ie'pa weirke e' dalewa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö Skëköl wák tö ie'pa klöo̱'bak iwák ichaie, e' kue̱ki̱ ie'pa tuë̀ tai̱ë Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ kàne tkinuk iwák ë̀ ki̱. E' skéie ie'pa ké se̱nuk tso'tke e̱' meulettsa̱ e̱r bua' wa weinuk Jesús dalërmik we̱s ie' weine ie'pa dalërmik es. Mik ie'pa weirke Jesús kue̱ki̱ eta̱ ie'pa ké ttsë'nuk buaë Wiköl Batse'r tso' moki̱ë ie'pa a̱ e' kue̱ki̱. Es Pedro tö iché.

Shke̱'wë̱

1 Ye' dör Pedro. Ye' dör Jesucristo
ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye' tso'
yëkkuö i' shtök wé̱pa shu̱kitbak Skëköl
tö iwák a̱ mineyal se̱nuk Ponto, Galacia,
Capadocia, Asia, ñies Bitinia, esepa a̱.
2 Skëköl dör S'yë́ e' tö se' shu̱kitbak we̱s
ie' tö ibikeitsbak kuaë es. Iwiköl wa ie'
tö se' batseo̱' a̱s se' tö Jesucristo ttè iu̱tö̀,
ñies a̱s se' e̱r pairir Jesucristo pë́ wa se'
nuì̱ yöki̱. A̱s Skëköl e̱r buaë chö̀ ena se̱ne
bë̀rë mù a' a̱ tai̱ë.

Skëköl ki̱kökasö

3–4 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yë́,
e' ki̱kökasö tai̱ë. Ie' tö se' sué̱ e̱r sia̱rë
wa. Jesucristo kötewa̱ shke̱neka̱ne, e'
batamik ie' tö se' a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mé.
Aishkuö ta̱ ì buaë ko̱s tso' ie' wa̱ blëule
se' a̱ ká̱ jaì a̱, e' döraë se' ulà a̱, e' wà
panekesö kröröë. E' ko̱s kë̀ nurta̱'wa̱, kë̀
sulurta̱'wa̱, kë̀ e̱rta̱'wa yës. 5 A' e̱rblöke
Jesucristo mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tso' a'
kkö'nuk ie' diché wa a̱s ie' tö a' tsa̱tkè,
e' dö̀ a' ulà a̱. E' tso'tke kkachè sulitane a̱
ká̱ e̱rkewatke eta̱.
6 Isalema a' ka̱wöta̱ weinuk ekuölö wì̱
sù̱ diö̀ sù̱ Cristo tté kue̱ki̱, erë e' dalewa
a' ttsë'rke buaë a' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö
a' tsa̱tkeraë aishkuö ta̱ e' kue̱ki̱. 7 A' e̱rblö̀
Jesucristo mik, e' ské dör orochka
weirta̱'wa, e' ské tsa̱ta̱. Se' tö orochka
ma'we̱ke bö' wa iwà kkachoie tö moki̱
oro wöchka idir. Ì kë̀ dör oro wöchka
ese ñarkewa. E' sù̱ a' weirke, e' dör a'
ma'wo̱ie iwà kkachoie tö moki̱ a' e̱rblöke
Jesucristo mik. A' dettsa̱ buaë, e' ta̱ mik
Jesucristo datskene, eta̱ Skëköl tö a' tté
keraka̱, a' ki̱keraka̱ buaë.
8–9 A' kë̀ wa̱ Jesucristo su̱ule a' wöbla
wa, erë a' é̱na ie' dalër. I̱'ñe ta̱ a' kë̀ ku̱'
ie' sa̱uk, erë a' e̱rblöke ie' mik, e' wà tö a'
tsa̱tkeraë. E' kue̱ki̱ a' ttsë'rke buaë shu̱te̱,
kë̀ ttè ta̱' iwà choie ekkë.
10 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölpa tö s'tsa̱tkè
ñe' bikeits ena itö̀ yulö'ttsa̱rakitö. Ñies ì
ko̱s meraë Skëköl tö se' a̱ ie' e̱r buaë ché
se' a̱ e' dalërmik, e' yë'rakitö. 11 Cristo
Wiköl tö ie'pa ka' ijche̱nuk tö Cristo
weirdaë sia̱rë, e' ukuöki̱ ta̱ ilo kardaka̱
tai̱ë. Erë kë̀ ie'pa é̱na iwà a̱ne tö yi idir
ö mik ö we̱s iwà tkö̀mi. 12 Erë Skëköl
tö ie'pa a̱ iwà kkayë' tö ttè e' kë̀ wà
tkö̀pa ie'pa ké̱wö ska', e' skéie iwà tköraë
se' ké̱wö ska'. Ttè buaë yë' ie'pa tö, e'
dör Jesucristo tté buaë ttsë'bak a' tö e'.

Ipakökwakpa tö a' a̱ ipaka' Wiköl Batse'r
patkëulebitu̱ ká̱ jaì a̱ e' diché wa. Íyi ikkë
jche̱nakwa̱ suluë Skëköl biyöchökwakpa
wa̱.

Skëköl tö se' kié se̱nuk buaë yësyësë

13 E' kue̱ki̱ a' e̱rbikő buaë yësyësë, a'
e̱' kkö'nú, a' tso' e̱rki̱. Mik Jesucristo
datskene, eta̱ Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e'
wà döraë a' ulà a̱. E' wà panú krörӧë,
e' ki̱ a' e̱r múwa̱ie ke̱kraë. 14 Skëköl ttè
iu̱tő we̱s ala'rla buaë tö s'ttȍ iu̱tè es. Kȅ
a' e̱' muktsa̱ne a' bak ì sulu wamblök ese
a̱ne we̱s a' bak ke̱net kȅ wa̱ ie' ttè moki̱
jche̱r es. 15 E' skéie a' se̱nú batse'r ke̱kraë,
Skëköl tö a' klöo̱' e' dör batse'r e' kue̱ki̱.
16 Skëköl yëkkuö tö ichè i' es: “Skëköl
tö ichè: Ye' dör batse'r, e' kue̱ki̱ a' se̱nú
batse'r.”¶¶ Es iyë'itö.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leke yësyësë
ñikkëë we̱s se' se̱rke es, e' kieke a' tö
“S'yế”, e' ta̱ a' ka̱wöta̱ ie' dalöiök suane
wa a' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ e' dalewa. 18 A'
wa̱ ijche̱r tö ie' tö a' yë'ttsa̱ a' se̱r suluë
we̱s a' yếpa bak se̱nuk suluë es, e' nuí̱
ulà a̱. E' ské kȅ pato̱ne íyi e̱rta̱'wa we̱s
orochka ö inukölchka ese wa. 19 E' skéie
ipato̱ne Cristo köte̱wa̱ pế tëne ta̱ië, e' wa.
Ie' pế tuè̱ ta̱ië kȅ to̱nuk yi a̱. Ie' dör we̱s
obeja wë'ñe pupula jchè judiowak tö mè
Skëköl a̱ es. Obeja e' dör bua'buaë kȅ iki̱
ì sulu ku̱' yës. E' sù̱ Cristo kȅ ki̱ ì sulu ta̱'
yës, erë ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie. E'
kue̱ki̱ Skëköl dalöiȍsö ke̱kraë. 20 Ka̱m ká̱
i' yör, e' yöki̱ ie' tö Cristo wöme'ttsa̱bak
ttèwa̱, erë i̱'ñe ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱
iwà tka a' tsa̱tkoie. 21 Cristo batamik a'
e̱rblöke ie' mik. Ie' tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne
s'duulewa̱ shu̱a̱ ta̱ ilo me'itö ie' a̱ buaë.
Ie' tö io̱'bak es a̱s a' e̱rblȍ ie' mik, ñies a̱s
ì we̱raë ie' tö, e' wà panù a' tö.
22 I̱'ñe ta̱ ttè moki̱ e' dalöié a' tö, e'
batamik a' batse'o̱ne ñì dalëritsoie e̱r
moki̱ wa. Es a' kí̱ ñì dalëritső a' e̱r ko̱s
wa. 23 A' a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mène, e' dör we̱s
a' ku̱rne e̱rpa etökichane es. Erë e' kȅ
dör we̱s s'ku̱r e̱rpa s'mì wa s'yế wa es,
e' duöta̱'wa̱. A' ku̱ne' etökichane Skëköl
ttè dör ttsë'ka tso' ke̱kraë e' wa. 24 E' dör
we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“S'ditsö ulitane dör we̱s ka̱kö es,
Ie'pa dör we̱s ma'ma wörkua es.
Ka̱kö sinewa̱ ta̱ iwörkua a̱newa,
25 erë Skëköl ttè e' tso' ke̱kraë.”§§
Ie' ttè e' dör Jesús tté buaë pakane a' a̱ e'.
2 E' kue̱ki̱, se̱ne sulu ko̱s olo'yő. Kȅ a'
ka̱chökia̱ ñì ki̱. Kȅ a' e̱' ökia̱ tö a' dör
pë' buaë. Kȅ ukyënukia̱. Kȅ yi charia̱ su-
luë a' tö. 2–3 Skëkëpa Jesús e̱r buaë ché se'
a̱, e' kke ttsétke a' tö, e' kue̱ki̱ ie' ttè wák
wöchka yulő poë we̱s alala ku̱ne e̱rpa ese
tö imì tsu' yulè es a̱s a' e̱r kí̱ diché iër
buaë a̱s a' tsa̱tkër.

Cristo dör we̱s ák kibi tso' u katabloie es

4 A' shkő̱wa̱ Skëkëpa Jesucristo ska', ie'
dör we̱s ák tso' u yuoie es erë ttsë'ka.
E' watë'ttsa̱ s'ditsö tö we̱s u yuökwakpa
tö ák kȅ dör buaë u yuoie ese kèu̱ es.
Erë Skëköl a̱ ta̱ ie' dör we̱s ák shu̱kit-
ule tuè̱ darërë es. 5 Es ñies se' dör we̱s ák
tso' u yuoie es erë ttsë'ka. Se' wa Wiköl
Batse'r tso' iwé yuök. U e' a̱ se' dör we̱s
sacerdotepa batse'r es. Ee̱ se' tö ì wër
buaë Skëköl wa ese meke ie' a̱ Jesucristo
batamik. Ì wër buaë ie' wa, e' dör tö se'
tö ie' dalöiȍ Wiköl Batse'r wa se' e̱r wa
ena se' se̱r ko̱s e' wa. 6 E' dör we̱s itso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö
Cristo chè i' es:
“Ittső. Ye' tö ák kibiie tkéa̱t ye' u kat-
abloie Sión,
e' dör ák bua'ie shu̱kitule tuè̱ darërëë ese.

¶¶**1:16** Levítico 11.44-45
§§**1:25** Isaías 40.6-8

Yi erblöke imik, ese kȅ eriarpa.”*
7 Ák e' dör Jesucristo. Se' erblöke ie'
mik, esepa kikeraka Skëköl tö. Erë wépa
kȅ erblöku' ie' mik, esepa a ta e' kȅ dör
es. Itköke ie'pa ta wes itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki es, e' tö ichè:
“Ák watë'ttsa u yuökwakpa tö,
e' yönene ák bua'buaie.”†
8 Ñies e' tö ichè:
“Ák e' mik pë' klastkërdaë,
ie'pa ardarö iski ák e' kueki.”‡
Ie'pa kȅ wa Jesucristo tté buaë e' iutëne,
e' kueki ie'pa weirdaë e' nuí ki. E' dör wes
ie'pa klastkër Jesucristo mik es. Skëköl
tö ie'pa wöme'ttsabak as itkȍ ie'pa ta es.
9 Erë a' kȅ dör es. Skëköl tö a' shukit
as a' dȍ ie' wák ichaie. Ie' dör a' blú ena
a' dör ie' sacerdotepa. A' dör batse'r ie' a.
A' bak senuk ì sulu dikia wes s'ser stui a
es, erë ie' tö a' yë'ttsa e' ulà a senoie ie'
olo buaë taië e' a. Ie' tö iwé es as ì buaë
kos wé ie' tö, e' wà pakȍ a' tö sulitane a.
10 Kenet ta a' kȅ dör ie' icha, erë i'ñe ta
a' dör ie' wák icha. Kenet ta ie' kȅ wa a'
sune er siarë wa, erë i'ñe ta ie' tö a' sueke
er siarë wa.

Se' senù wes Skëköl ki ikiane es

11 A ye' yamipa dalër taië ye' éna, se'
tso' bërbërla ȅ ká i' ki wes upakè shkal
es. Se' ká bua'ie e' dör ká jaì a. E' kueki
a' wák dër suluë tö a' erkiöweke ì sulu
wamblök, e' kȅ iutar. E' tö a' wöklö'weke
as a' kȅ tö Skëköl ttȍ iutè. 12 A' senú
yësyësë kekraë pë' kȅ tö Skëköl dalöiè es-
epa wörki. Erë́ i'ñe ta' ie'pa tö a' kkateke
wes a' chőpa pë' sulusipa es, erë ie'pa
tso' a' serke yësyësë e' wà sauk. E' kueki
aishkuö ta mik Skëköl de s'chakök se' nuì
ki, eta ie'pa tö ie' kikeraka wes a' serke e'
ki. E' kueki a' senú buaë yësyësë kekraë.

13 S'wökirpa kos ttè iutő a' tö Skëkëpa
Jesús batamik. Ká wökir kibi, e' ttè iutő,
ie' dör s'wökir kibi ká i' ki e' kueki. 14 Ñies
wépa patkeke ie' tö s'wökirpaie, esepa ttè
iutő a' tö. Ie' tö ie'pa patkeke wépa tö ì
sulu wambleke esepa we'ikök ena wépa
tö ì bua' weke esepa kikökka. 15 Skëköl
ki ikiane tö a' tö ì buaë wè, pë' tö ie'
ttè watéttsa, kȅ wa iwà jcher yës, esepa
siwa'blöwowaie as ie'pa kȅ tö a' chȍia
suluë.
16 A' senú wes pë' tsatkëulettsa es. A'
bak klöulewa ì sulu ulà a, e' yöki a'
tsatkë'ttsa Skëköl tö, erë e' kȅ klö'war
a' tö ì sulu wambloie. E' skéie a'
senú yësyësë ie' kanè mésopaie. 17 Suli-
tane dalöiő. S'yamipa malepa dalëritső.
Skëköl dalöiő. Ñies ká wökir kibi, e' ttè
dalöiő.

S'weirke kos e' dalë'ttsȍsö

18 A' wépa klöulewa kanè mésoie, es-
epa tö a' wökirpa ttȍ iutő. Wépa er buaë
tö a' sueke buaë, ñies wépa er suluë tö
a' sueke kësik wa, esepa ttȍ iutő er bua'
wa. 19 A' kȅ ki ì nuí ta', erë a' wökir tö
a' we'ikeke é̋me, e' dalë'ttseke a' tö bȅrë,
a' er me'rie Skëköl ki e' kueki, e' ta e'
wër buaë ie' wa. E' kueki a' wökirpa ttȍ
iutő. 20 Se' weirke ì sulu wamblekesö ese
nuí ki, ese dalë'ttsésö bȅrë, e' ta Skëköl
kȅ tö se' kikepaka yës. Erë se' weirke
ì buaë wésö ese kueki, ese dalë'ttsésö
bȅrë, e' ta e' je' wër buaë ie' wa. 21 Ie' tö
se' klöo'bak as se' tö idalë'ttsȍ es. Cristo
weine taië se' dalërmik, e' dalë'ttsë' ie' tö
bȅrë. Es ie' ki ikiane tö se' tö se' weirke
ese dalë'ttsȍ bȅrë wes ie' tö idalë'ttsë'
es. 22 Cristo kȅ wa ì sulu wamblëne yës,
ie' kȅ kayëne yës. 23 Mik ie'pa tö ie' yë'
suluë iwöshaë, eta ie' kȅ wa ie'pa yëne
sulu. Mik ie'pa tö ie' we'ik taië, eta ie' kȅ

*2:6 Isaías 28.16
†2:7 Salmo 118.22
‡2:8 Isaías 8.14

wa̱ yi pau̱ine. E' skéie e' me'a̱titö, Skëköl
tö s'shu̱leke yësyësë, e' ulà a̱. [24] Cristo
köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik se' nui̱ ko̱s
patuo̱ie a̱s se' se̱r yësyësë, ñies a̱s ì sulu
kë̀ wamblö̀ia̱sö. Ie' shka̱'ne ichkà ki̱ tai̱ë,
e' batamik a' buanene. [25] A' bak we̱s
obeja chöwa es, erë i̱'ñe ta̱ a' dene Cristo
ska'. Ie' dör a' kkö'nukwak buaë, ie' tö a'
kkö'neke e̱r bua' wa.

We̱s s'se̱newa̱bak esepa ké se̱nuk ñita̱

3 A tayëpa, a' wëpa ttö̀ iu̱tö́ e̱r bua' wa.
A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' wëpa we̱lepa
kë̀ e̱rblöku̱' Jesús mik, esepa e̱rblö̀mi alè
Jesús mik, a' se̱rke buaë ie'pa ta̱, e' ë̀
batamik, kë̀ wà pakaule ie'pa a̱. [2] A' wëpa
tö isué̱ tö a' se̱rke yësyësë, Skëköl ttè
dalöieke moki̱ë, e' tö ie'pa e̱rkiöwë̀mi e̱r-
blök Jesús mik. [3] A' tayëpa, ¿moki̱ a' e̱'
ttsakka̱ buaala? e' ta̱ kë̀ a' e̱' ki̱tkarka̱ tai̱ë
a' chkà ki̱. Kë̀ ì tularka̱ tai̱ë e̱' ki̱ ena
a' tsà̱ ki̱ wöñarke dalölöë oroie ìie. Kë̀
a' e̱' paiökka̱ datsi' tuè̱ darërëë ese wa.
Ese ko̱s weirta̱'wa. [4] E' skéie e̱r buaë ñies
se̱ne bë̀rë, ese wa a' e̱' ki̱tkö́. E' kë̀ weir-
ta̱'wa ñies e' wër buaë shu̱te̱ Skëköl wa.
[5] Alakölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë tö Skëköl dalöi-
eta̱', esepa bak e̱' ki̱tkök es. Ie'pa bak e̱'
mau̱kka̱ Skëköl mik, ñies ie'pa bak iwëpa
ttè iu̱tök buaë. [6] Sara tö iwëm Abraham
ttè iu̱të' buaë ta̱ iki'itö këkëpa. A' tö ì
buaë we̱ke, kë̀ suarta̱' ì yöki̱, e' ta̱ a' dör
we̱s Sara es.
[7] A wëpa alaköl ta̱', a' se̱nú ita̱ bë̀rë e̱r
bua' wa. Ie'pa diché kë̀ ta̱' tai̱ë we̱s se'
wëpa es. Ñies ie'pa ulà a̱ se̱ne michoë
döraë se' ta̱ ñita̱ Skëköl e̱r buaë ché se'
a̱ e' wa. E' kue̱ki̱ ie'pa dalöió́. Iú̱ es a̱s ì
kieke a' tö Skëköl a̱, ese kë̀ wöklör.

Jesús mik e̱rblökwakpa ké se̱nuk buaë sulitane ta̱

[8] Es bata ekkë ta̱ ye' tö ichè a' ulitane
a̱, a' se̱nú buaë ñita̱ bë̀rë. A' ñì saú̱ e̱r
sia̱rë wa. A' ñì dalëritsó́ buaë ñì ëlpaie.
A' ñì saú̱ e̱r bua' wa. A' e̱' ó́wa ñì yöki̱
diöshe̱t. [9] Yi tö ì sulu wamblé a' ki̱, ese
kë̀ ki̱ iské wamblarne. Yi tö a' ché suluë,
ese kë̀ ské charne suluë. E' skéie esepa a̱
a' e̱r buaë chó́ne. Skëköl tö se' klöo̱'bak
e̱r buaë choie se' a̱, e' kue̱ki̱ a' e̱r buaë
chó́ s'male̱pa a̱. [10–12] E' dör we̱s Skëköl
yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“Skëköl wöbla me'rie s'se̱r yësyësë, esepa
ki̱ ikkö'nuk.
Ì kieke ie'pa tö ie' a̱, ese meraëitö ie'pa a̱.
Erë wé̱pa e̱' wamblö̀ sulu, esepa sue̱keitö
ibolökpaie.
E' kue̱ki̱ yi ki̱ ikiane tö ika̱wö tkö̀ buaë
ttsëne bua' wa ke̱kraë,
ese wák ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk a̱s kë̀ itö ì sulu
chö̀,
a̱s kë̀ itö yi ki̱tö'ù̱.
Ese wák ka̱wöta̱ ì sulu ko̱s olo'yök,
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë.
Ie' ké e̱' chök se̱nuk bë̀rë ke̱kraë sulitane
ta̱.”¶
[13] A' e̱' tkéwa̱ darërëë se̱nuk yësyësë
ke̱kraë, e' ta̱ kë̀ yi a̱ a' sulunukwa̱ da'a̱.
[14] Erë a' se̱rke yësyësë, e' ki̱ a' weirmi alè,
e' ta̱ ayëcha e' dör buaë. Kë̀ a' suanuk
wé̱pa tö a' we'ikeke esepa yöki̱. Kë̀ a' tk-
inuk ì yöki̱. [15] E' skéie Cristo dalöió́ a' tö
e̱' blúie. Yile tö a' chaké Cristo paneke
a' tö kröröë, e' ki̱, e' ta̱ a' tso'tke e̱rki̱
ke̱kraë iwà iu̱tök. [16] Erë iwà iu̱tö́ bë̀rë e̱r
bua' wa. A' se̱nú yësyësë a̱s a' e̱r kë̀ tö a'
kkatö̀ ì ki̱. E' dör es, e' ta̱ mik pë' tö a'
ché suluë a' dör Cristo mik e̱rblökwakpa
e' kue̱ki̱, eta̱ e'pa jaërdaka̱ ì ché ie'pa tö
e' dör ka̱che e' kue̱ki̱.
[17] Se' weirke ì buaë we̱ke se' tö ese ki̱,
Skëköl ki̱ ikiane alè es, e' ta̱ e' dör buaë.
Erë se' weirke ì sulu wamblekesö ese ki̱,
e' ta̱ e' dör suluë. [18] Ñies Cristo weine
sia̱rë se' nui̱ patuo̱ie. Ie' köte̱wa̱ etökicha
ème kë̀ duöta̱'wa̱ia̱ yës. Ie' dör yësyësë,
erë ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se' kë̀ dör yësyësë

¶**3:10-12** Salmo 34.12-16

e'pa skéie se' tso̱mi Skëköl ska'. Moki̱ ie'
kötwa̱ pë' tö, erë ie' shke̱o̱'ka̱ne Skëköl
tö iWiköl wa. 19 Ñies Wiköl Batse'r wa
ie' dë'rö wé̱ wimblupa tso' wötëule ee̱,
ie' e̱' ali'ka̱ e' chök ie'pa a̱. 20 Ká̱ iai-
a̱ë ie'pa tö Skëköl ttö̀ dalöse̱o̱'wa̱ Noé
ké̱ska'. Noé bak kanò tai̱ë e' yuök, e'
dalewa Skëköl tö ipana' e̱naë tö pë' e̱r
mane'ù̱ ie' a̱, erë ie'pa kë̀ wa̱ io̱ne. E'
kue̱ki̱ Noé ena iyamipa pàköl wa'ñe, e'pa
è̱ tsa̱tkëne kanò a̱ di' tai̱ë yöki̱. 21 Di' tai̱ë
bakmi Noé ké̱ska', e' tö di' a̱ s'wöskueke
e̱' tsa̱tkoie i̱'ñeta̱ e' klea' se' a̱. S'wöskuè
e' kë̀ dör s'chkà paskuoie. E' skéie iwà
kkachekeitö tö se' tso' ikiök Skëköl a̱ tö
se' nui̱ olo'yö́ s'ki̱ a̱s se' e̱r kë̀ tö s'kkatöia̱.
E' tö se' tsa̱tkeke Jesucristo shke̱neka̱ne e'
batamik. 22 I̱'ñe ta̱ Jesucristo mine'ka̱ne
ká̱ jaì a̱ e' tkër Skëköl ulà bua'kka§ Skëköl
biyöchökwakpa ulitane, ñies ì ulitane
tso' s'wökirie wa̱ diché ta̱' kë̀ wërta̱'wa̱
esepa ko̱s tso' ie' klö̀ diki̱a̱.

4 Cristo weine tai̱ë se' skéie, e' kue̱ki̱
a' e̱' chö́ a' weirke ko̱s e' dalë'ttsök
e̱r bua' wa we̱s Cristo es. Yi weine ì
buaë wé̱itö e' kue̱ki̱, esepa kë̀ é̱na ì sulu
wamblakia̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' chö́ weinuk.
2 Wé̱pa dör es, ese wakpa se̱rkeia̱ ká̱ i'
a̱ eta̱ kë̀ ie'pa é̱na ì sulu wamblakia̱ we̱s
s'male̱pa tö iwambleke es. E' skéie ie'pa
se̱nak buaë yësyësë ke̱kraë we̱s Skëköl
ki̱ ikiane es. 3 Ke̱net ta̱ a' kë̀ wa̱ Skëköl
su̱ule, e' ké̱wö ska' ta̱ a' bak ì sulu è̱
wamblök tai̱ë we̱s pë' male̱pa kë̀ wa̱ ie'
su̱ule esepa se̱r es. A' bak trënuk tai̱ë. Ì̱
sulu kukuétë'wa̱ darërëë. A' bak e̱' ttökka̱
blo' wa tai̱ë. A' bak ñì dapa'u̱k blo' yök
tai̱ë. E' ké̱wa a' tö ì sulu kí̱ wambleke
tai̱ë. Ñies íyi diököl tö s'dako'wè̱ ekkë,
ese dalöiök a' bak tai̱ë skëkölie. 4 Erë i̱'ñe
ta̱ a' kë̀ mineia̱ pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè
esepa ta̱ ì sulu wamblök we̱s ie'pa tö
iwambleke kë̀ wöklörta̱' es. E' tö ie'pa
tkiwè̱wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' cheke su-
luë. 5 Skëköl dör s'duulewa̱ ena s'tso'ia̱
ttsë'ka, e'pa ko̱s shu̱lökwak. Aishkuö ta̱
ì sulu wamblë' ie'pa tö, e' ko̱s ki̱ ie'pa
ka̱wöta̱ e̱' chökka̱ ie' wörki̱. 6 Cristo tté
buaë e' pakanebak ñies s'durulune esepa
a̱. Ie'pa durulune ì sulu wamblë' ie'pa tö
e' kue̱ki̱, we̱s Skëköl tö ime'a̱t tö sulitane
ka̱wöta̱ duökwa̱ es. Erë Cristo tté buaë
e' pakanebak ie'pa a̱ a̱s ie'pa wikölpa se̱r
michoë we̱s Skëköl se̱r es.

Se' ké ñì ki̱muk

7 Ká̱ i' e̱rkewatke, e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱, a'
e̱' kkö'nú buaë a̱s a' a̱ s'yëyër buaë. 8 Íyi
ko̱s tsa̱ta̱ a' ñì dalëritsö́ a' e̱r ko̱s wa. A'
ñì dalëritsöke es, e' ta̱ we̱s alè s'yamipa
e̱' wamblö̀ suluë a' ki̱, ese kë̀ ki̱ a' tkirpa.
9 A' tö s'yamipa kiö́wa̱ e̱r bua' wa a' u a̱,
kë̀ isua̱r suluë. 10 Skëköl e̱r buaë ché a'
a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö imé a' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
ñì ki̱moie, e' kue̱blupa a' dör. E' kue̱ki̱
ì mène a' eköl eköl a̱ s'male̱pa ki̱moie
ese wà kaneú̱. 11 A' we̱lepa a̱ imène ttè
pakök, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ Skëköl ttè è̱
pakök. A' we̱lepa a̱ imène s'ki̱muk, e' ta̱
esepa ka̱wöta̱ s'ki̱muk ko̱s Skëköl tö e'pa
a̱ diché métke ekkë. Ì̱ ko̱s we̱kesö e' ù̱sö
buaë a̱s Skëköl ki̱karka̱ tai̱ë Jesucristo
batamik. Jesucristo diché ta̱' tai̱ë, olo ta̱'
tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱ ke̱kraë. Es e' idir.

Se' ttsë'nù buaë se' weirke eta̱

12 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, mik a'
weirke sia̱rë Cristo ttè kue̱ki̱, eta̱ kë̀ e'
ki̱ a' tkinuk. Kë̀ a' tö ibikeitsök tö a' ta̱
itkö̀mi we̱s ì kë̀ su̱ule yi wa̱ tkö̀ s'ta̱ es.
13 E' skéie a' ttsë'nú buaë. Cristo weine
ko̱s e' bata de a' ki̱ ñies, e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú
buaë. E' tköke a' ta̱ es a̱s a' ttsë'r buaë
shu̱te̱ mik Cristo dene olo ta̱' tai̱ë eta̱.
14 Ayëcha buaë mik ie'pa tö a' ché suluë
Cristo kue̱ki̱, e' wà dör tö Skëköl Wiköl

---

§**3:22** ***ulà bua'kka:*** E' ké̱wö ska' ta̱ yi tkër blu' ulà bua'kka ese wák dalöiërta̱' tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱.

olo ta̱' tai̱ë e' tso' a' ta̱. 15 A' weirke s'ttèwa̱
kue̱ki̱, akblè kue̱ki̱, ì sulu wamblè kue̱ki̱
ö ulà tiè̱ o̱'ka íyi a̱ e' kue̱ki̱, e' je' ta̱ a'
jaënú. 16 Erë a' weirke se' dör Cristo icha
e' kue̱ki̱, eta̱ kë̀ e' ki̱ a' jaënuk. E' skéie
Skëköl ki̱kö́ka̱ a' tö ie'pa tö a' kiè Cristo
icha e' kue̱ki̱.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leketke, e'
ké̱wö dökewa̱tke. Erë ie' tö iwák icha
shu̱leraë ke̱we. Se' weirke i̱'ñe ta̱, e' dör
sulitane weirdaë e' tsá̱, e' ta̱ ¿ì kë̀ tkö̀pa
wé̱pa kë̀ tö ttè buaë me' Skëköl tö e'
dalöieta̱' esepa ta̱? 18 E' dör we̱s itso' kit-
ule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Pë' se̱rke yësyësë, iekkë ta̱ esepa kë̀
tsa̱tkëne,
e' ta̱ ¿ì kë̀ tkö̀pa pë' sulusipa ena pë' e̱'
wamblö̀ sulu esepa ta̱?”**
19 Wé̱pa mé Skëköl tö weinuk ie' ttè
kue̱ki̱, esepa ké ì buaë we̱kerakitö, ese
kí̱ u̱k. Ie' se' yö', ie' ttö̀ moki̱ë, e' kue̱ki̱ se'
e̱' mù bë̀rë ie' ulà a̱.

Skëkëpa Jesús icha wökirpa esepa patté Pedro tö

5 I̱'ñe ye' tö ilè cheke a' dör Skëkëpa
Jesús icha wökirpa esepa a̱. Ñies ye'
dör Jesús icha wökir eköl. Cristo weine
sia̱rë, e' su̱'yö ye' wák wöbla wa. Mik
ie' datskene, eta̱ ie' olo tai̱ë e' kkayërdaë
sulitane a̱, e' a̱ ye' tso'ñak a' ta̱. E' kue̱ki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö 2 wé̱pa me' Skëköl tö a'
ulà a̱ kkö'nè we̱s obeja es, esepa kkö'nú
buaë, e̱r buaë wa we̱s ie' ki̱ ikiane es. Kë̀
dör tö a' kë̀ é̱na iwa̱k, erë a' tö iwe̱ke.
E' skéie iwakaneú̱ e̱r bua' wa. Ñies kë̀
ie'pa kkö'nar inuköl ë̀ dalërmik, e' skéie
ikkö'nú e̱r bua' wa ie'pa ki̱moie. 3 Kë̀ a'
tö ie'pa wëttsu̱k kësik wa. Kë̀ a' e̱' ttsökka̱
tai̱ë ie'pa ki̱. E' skéie a' se̱nú buaë yësyësë
ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r buaë we̱s a' se̱r es.
4 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ mik Cristo dör se' uli-
tane wökir kibi e' datskene, eta̱ iské buaë
olo ta̱' tai̱ë, kë̀ sulurta̱'wa̱ e' meraëitö a' a̱.

Jesús icha male̱pa patté Pedro tö

5 A duladulapa, a' këke̱pa ttö̀ iu̱tö́
buaë. Ñies a' ulitane e̱' wöö́wa diöshe̱t
ñì yöki̱, a' ñì dalöió̱ e̱r bua' wa. Skëköl
yëkkuö tö ichè:
“Wé̱pa e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, esepa wöklö'we̱ke
Skëköl tö.
Erë wé̱pa e̱' wöö̀wa diöshe̱t, esepa a̱ ie'
e̱r buaë chö̀.”††
6 E' kue̱ki̱ a' e̱' wöö́wa diöshe̱t ie' diché
ta̱' tai̱ë e' yöki̱, a̱s ie' tö a' ki̱kö̀ka̱ mik
iké̱wö de eta̱. 7 Ie' e̱r me'rie a' ki̱ a'
kkö'noie, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk ì ki̱. Ì ko̱s
tö a' tkiwe̱ke, a' tsiriwe̱ke, e' múa̱t ie' ulà
a̱.
8 ¡A' tso' e̱rki̱, a' e̱' kkö'nú! Bë́ dör a'
bolök. Ie' tso' a' tötiu̱k we̱s ma'name a̱rke
tai̱ë, e' tö iyiwak tötie̱ke katèwa es. 9 A' e̱'
tkö́wa̱ darërë a' e̱rblöke Skëköl mik e' a̱,
es a' tö Satanás wöklö'we̱raë. A' wa̱ ijche̱r
tö ká̱ wa'ñe s'yamipa tso' weinuk we̱s a'
es. E' kue̱ki̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërë Skëköl a̱.
10 Ie' e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë shu̱te̱. Ie' tö
se' shu̱kitbak a̱s se' döñak ie' olo yöbië
e' a̱, se' batsulewa̱ Cristo mik e' wa. Se'
weirke ekuölö ë̀ ká̱ i' a̱, mik e' tka, eta̱ ì
sulu tso'ia̱ se' a̱, e' yerattsa̱itö se̱kka̱. Ie'
tö se' tkewa̱raë darërë. Ie' tö se' e̱r diché
ieraë, kë̀ ì e̱' alö̀paka̱ia̱ se' ki̱. 11 Ie' diché
ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör íyi ulitane
wökir ke̱kraë. Es e' idir.

Pedro e̱' chéa̱t

12 Ye' tö Silvano ké yëkkuö i' shtök. Ye'
wa̱ ijche̱r tö ie' dör s'yami e̱' tkëulewa̱
darërë ese. Yëkkuö i' shtéyö a' a̱ a' e̱r
diché kí̱ ioie. Skëköl e̱r buaë ché se' a̱
tai̱ë, e' shtéyö yëkkuö i' ki̱. Ye' tö ichè tö
e' dör ttè moki̱ë, e' a̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërëë.

4:18 Proverbios 11.31
††**5:5** Proverbios 3.34

13 Jesús mik e̲rblökwakpa ko̲s tso' Ba-
bilonia, e'pa tö a' shke̲'wé̲mi. E'pa shu̲kit
Skëköl tö we̲s ie' tö a' shu̲kit es. Ñies
Marcos dör we̲s ye' wák alà es, e' tö a'
shke̲'wé̲mi. 14 A' ñì shke̲'ú̲ e̲r bua' wa.

A' ko̲s dör Cristo icha, e'pa se̲nú bȅrë.

Yëkkuö skà kit Pedro tö, i' ta̱ ide böt

2 Pedro

Yëkkuö skà i' kit Pedro tö. Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö iblërkewa̱tke, e' yë'itö 2 Pedro 1.12-15 e' ki̱. Jesús mik e̱rblökwakpa weirke ie̱rblö̀ ñe' kue̱ki̱, e'pa a̱ Pedro tö yëkkuö i' kit ie'pa e̱r one Jesús tté moki̱ë e' ska' a̱s ise̱rdak yësyësë ena ke̱kraë Jesús a̱. E' kí̱ieta̱ ie' tö ie'pa a̱ ie̱ri mène tö pë' e̱' ö̀ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa döraë ie'pa shu̱a̱ iki̱töu̱krak. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö we̱s s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe'sepa se̱rdaë. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö s'ki̱tö'u̱kwakpa we'ikeraë Skëköl tö. E' kí̱ieta̱ ì tkö̀mi ká̱ i' e̱rkewatke eta̱ e' e̱ri mène Pedro tö ie'pa a̱. Ie' tö ichè ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net, e' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë Jesús ki̱koka̱ie.

Ñies Pedro tö ichè tö moki̱ë Jesús datskene erë Skëköl tö sulitane sue̱ke e̱r sia̱rë wa ena ie' ki̱ ikiane tö se' e̱r mane'ù̱ ta̱ se' e̱rblö̀ Jesús mik. E' paneke ie' tö e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ka̱m ie' tö Jesús patkö̀ne.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Simón Pedro. Ye' dör Jesu-
cristo kanè méso. Ñies ye' dör it-
tekölpa tsá̱, e'pa eköl. Jesucristo dör
Skëköl ena S'tsa̱tkökwak. Ie' dör yësyësë,
e' batamik sa' de e̱rblök ie' mik. Ye' tso'
yëkkuö i' shtök wé̱pa de e̱rblök ie' mik
buaë moki̱ë we̱s sa' es, esepa a̱.
2 Skëköl ena Skëkëpa Jesús a̱s e'pa e̱r
buaë chö̀ ena se̱ne bë̀rë mù a' a̱ ta̱i̱ë, a' kí̱
batsmir buaë ie'pa mik e' a̱.

Se' e̱r diché iö̀ se̱nuk yësyësë Skëköl a̱

3 Jesús tö se' klöo̱'bak a̱s se' dö̀ ie' ta̱ ñi-
ta̱ ie' olo ta̱i̱ë e' a̱, ñies a̱s se' se̱r we̱s ie' se̱r
es. Se' bàtse̱ ie' mik, e' wa ì ko̱s kiane se'
ki̱ se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane es e' me'tkeitö
se' a̱ ie' diché ta̱i̱ë e' wa. 4 Íyi ekkë ko̱s
wa ie' kablë' se' a̱ a̱s se' dö̀ we̱s ie' wák
dër es, a̱s se' tkö̀shkar ì sulu tso' ká̱ i' a̱
wamblak se' é̱na tö se' sulu'wè̱wa̱mi ese
ulà a̱. Skëköl kablë' se' a̱, e' me'tkeitö
se' a̱, e' dör ta̱i̱ë buaë shu̱te̱. 5 E' kue̱ki̱
a' e̱' diché iö́ a' e̱rblöke Cristo mik, e'
kí̱ie se̱nuk yësyësë. Se̱ne yësyësë, e' kí̱ie
Skëköl íyi a̱nuk. 6 Skëköl íyi a̱ne, e' kí̱ie e̱'
kkö'nuk. E̱' kkö'nè, e' kí̱ie íyi panuk bë̀rë.
Íyi panè bë̀rë, e' kí̱ie e̱r mukwa̱ Skëköl ë̀
ki̱. 7 E̱r mèwa̱ Skëköl ë̀ ki̱, e' kí̱ie ñì sa̱u̱k
e̱r bua' wa we̱s ñì ëlpa es. Ñì suè̱ e̱r bua'
wa, e' kí̱ie ñì dalëritsök. 8 Íyi ekkë ko̱s
we̱ke a' tö, ñies ikí̱ we̱ke a' tö ke̱kraë, e'
ta̱ e' wà kiane chè tö moki̱ a' bàtse̱ buaë
Skëkëpa Jesucristo mik. A' se̱rke es, e' ta̱
ì ko̱s we̱ke a' tö Skëköl a̱, e' wà dörattsa̱
buaë. 9 Erë wé̱pa e̱' chö̀ tö ie'pa e̱rblö̀
Cristo mik, erë ie'pa kë̀ tö íyi ekkë wawè̱,
esepa dör we̱s s'wöbla kë̀ wawër buaë es.
Ie'pa kë̀ é̱na iwà a̱ne buaë. Wësua ie'pa
é̱na ichowa tö ì sulu wamblë' ie'pa tö, e'
pairi'ttsa̱ Skëköl tö ie'pa ki̱. 10 A yamipa,
a' e̱' diché iö́ se̱nuk buaë yësyësë ke̱kraë,
e' wa iwà kkayërdaë tö moki̱ Skëköl tö
a' klöo̱'bak, a' shu̱kitbakitö iwák a̱. A' tö
iwé̱ es, e' ta̱ a' e̱rblöke Cristo mik, e' kë̀
olo'yepa a' tö yës. 11 E' wa aishkuö ta̱ a'
kirdawa̱ buaë ì blúie Skëkëpa Jesucristo
dör S'tsa̱tkökwak, e' tso' e' a̱. E' dör yöbië.
12 Íyi ekkë jche̱r a' wa̱ buaë. Ttè moki̱
wa a' e̱' wöblao̱', e' a̱ a' tso' e̱' tkëulewa̱
darërëë. Erë ye' tö a' a̱ ikí̱ chè michoë
a̱s a' kë̀ é̱na ichö̀wa. 13 Ye' tso'ia̱ ttsë'ka,
eta̱ ye' a̱ ta̱ buaë idir tö ye' tö a' a̱ ttè
i' kí̱ chè a̱s a' tö íyi ekkë wà bikeitsö̀
ke̱kraë. 14 Skëkëpa Jesucristo tö ye' a̱ iyë'
tö we̱kkë alè ta̱ ye' kë̀ ku̱'ia̱ ká̱ i' ki̱. 15 Ye'
tö ì ko̱s we̱raë a̱s ttè i' kë̀ chöwa a' é̱na yës
i̱'ñe ta̱ ñies mik ye' blënewa̱tke e' ukuöki̱
ta̱.
16 Skëkëpa Jesucristo olo ta̱' ta̱i̱ë, e'
su̱' sa' tö sa' wákpa wöbla wa. E' kue̱ki̱
mik sa' tö a' wöblao̱' ie' diché ta̱' ta̱i̱ë

ena ie' datskene e' tté wa, eta̱ kȅ sa' wa̱
ipakane a' a̱ ttè kȅ wà ta̱' we̱s sa' wákpa tö
ibikeitsè chè es a' ki̱tö'wo̱ie. 17–18 Mik sa'
dë'rö ie' ta̱ ka̱bata batse'r, e' tukir ki̱, eta̱
ee̱ Skëköl dör S'yḗ, e' tö ie' ki̱kéka̱ tai̱ë.
Ttȍ datse̱ Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' ska', e' tö
ie' ché i' es: “Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë ye'
é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.” E' ko̱s su̱'
sa' tö. Ttȍ ñe' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' ttsë' sa' tö,
sa' tso'ñak ie' ta̱ ee̱ e' kue̱ki̱.
19 Ì su̱' sa' tö, ì ttsë' sa' tö, e' tö ikí̱
cheke se' a̱ tö Jesús tté tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa̱, e' yëne
moki̱. E' kue̱ki̱ ttè kit ie'pa tö yëkkuö ki̱,
e' wà iu̱tök a' ka̱wöta̱ bua'iewa̱. Ttè e'
dör we̱s bö'wö batsèka̱ stui a̱ tö ká̱ olo
ppeeke ese es. E' tö se' e̱r ñi'we̱ke a̱s se'
é̱na ia̱r tö ì dör moki̱, ì dör ka̱che. Ttè
e' tö se' ki̱meraë dȍ mik Skëkëpa Jesu-
cristo datskene eta̱. Mik ie' de, eta̱ ì ko̱s
a̱rdaë buaë se' é̱na, e' dör we̱s ká̱ ñir s'ki̱
es. Jesucristo dör we̱s bëkwö bërie wërke
bla'mi e' es. 20–21 Erë ì ko̱s tsa̱ta̱ a' wa̱
ijche̱nú tö ì yë' Skëköl ttekölpa tö, tso' ki-
tule Skëköl yëkkuö ki̱, e' kȅ yëne ie'pa wa̱
ie'pa wákpa e̱r wa. Erë Skëköl tö ie'pa ké
ichök we̱s ie' ki̱ ikiane es Wiköl Batse'r
wa. E' kue̱ki̱ ì kit Skëköl ttekölpa tö ká̱
ia̱ia̱ë, e' kȅ yëne ie'pa wa̱ iwákpa e̱r wa,
e' dör Skëköl ttè moki̱.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

2 Ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa shu̱a̱ ka̱chök-
wakpa e̱' ka'ka̱ e̱' chök tö ie'pa dör
Skëköl ttekölpa. Es ñies i̱'ñe ta̱ a' shu̱a̱
ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa
dör s'wöbla'u̱kwakpa Skëköl ttè wa. Ie'pa
e̱' ȍ tö ie'pa tso' ttè moki̱ pakök, erë
ttè wa ie'pa tö s'wöbla'we̱ke, e' tö s'e̱r
sulu'wè̱wa̱mi e' iu̱tésö, e' ta̱ Skëköl tö
s'we'ikeraë. Skëkëpa Jesucristo tö ie'pa
nuì̱ to̱'ttsa̱, erë e' wák watéttsa̱ ie'pa tö.
E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa we'ikeraë bet. 2 Erë
tai̱ë s'yamipa a̱rdarö ka̱che ttè e' a̱ itrër-
darak tai̱ë we̱s iwöbla'u̱kwakpa es. Ie'pa
kue̱ki̱ ttè moki̱ e' cheraë suluë pë' male̱pa
tö. 3 S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa
ki̱ inuköl ȅ kiane tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
a' inuköl yerattsa̱ ttè kȅ wà ta̱' pakeke
ie'pa tö ese wa. E' kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa
esepa wöme'ttsa̱bak weinuk Skëköl tö, e'
kȅ chë'wa ie' é̱na.
4 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl biyöchökwakpa
we̱lepa tö ì sulu wamblë' ie' ki̱, e' nuí̱
kȅ olo'yane ie' wa̱ ie'pa ki̱. Ie' tö ie'pa
batrélor bö' ké̱ a̱, ee̱ ie'pa tso' wötëule
moulewa̱ stui a̱ ie'pa kichateraëitö
aishkuö ta̱ e' panuk. 5 Ñies ká̱ ia̱ia̱ë
wakpa bak se̱nuk Noé ké̱ska' ta̱, e'pa tö
ì sulu wamblë' tai̱ë, e' nuí̱ kȅ olo'yane
ie' wa̱ ie'pa ki̱. Noé tö ipaka' ie'pa a̱ tö
ie'pa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë, erë ie'pa kȅ
wa̱ ie' ttè iu̱tëne. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa
e̱wé̱wa di' tai̱ë wa. Noé ena imale̱pa
döka̱ kul (7), e'pa ȅ tsa̱tké Skëköl tö di'
tai̱ë yöki̱. 6–8 Ñies ká̱ ia̱ia̱ë ká̱ böt kiè
Sodoma ena Gomorra, e' wakpa dör pë'
sulusi. E'pa shu̱a̱ wëm se̱rke eköl kiè
Lot, e' se̱rke yësyësë. Ie'pa trër tai̱ë, e'
ttseke, e' su̱eke ie' tö ke̱kraë, e' tö ie'
dör buaë e' e̱riawe̱ke sia̱rë. Ie'pa nuì̱
ki̱ Skëköl tö ie'pa wöméttsa̱ e̱wè̱wa.
Ie' tö ie'pa ena ie'pa ká̱ e' ko̱s ña'wé̱wa
se̱raa̱ imulu̱chka ȅ a̱te̱. Erë Lot, e' ȅ
tsa̱tkéttsa̱itö. Ie' tö ie'pa e̱wé̱wa es iwà
kkachoie sulitane a̱ tö es itköraë pë'
sulusipa ko̱s esepa ta̱.
9 E' ko̱s bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' wa se' wa̱
ijche̱r tö wé̱pa se̱rke buaë yësyësë, es-
epa tsa̱tkërmi buaë Skëköl a̱ ì ko̱s tö
ie'pa we'ikeke e' ulà a̱. Ñies se' wa̱ ijche̱r
tö wé̱pa dör ì sulu wamblökwakpa, es-
epa tso' blëule ie' wa̱ ishu̱lirkerak e'
ké̱wö panuk. 10 Wé̱pa e̱' mettsa̱ e̱' ia'u̱kka̱
se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa wák dër sulu
ki̱ ikiane es ena Skëköl ttè watéttsa̱rak-
itö, esepa ko̱s we'ikeraëitö tai̱ë s'male̱pa
tsa̱ta̱.
S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa
e̱' wamblörak kësik kësik, kȅ tö ì ulé
klö'we̱ta̱', iwökir darërëë. Ie'pa kȅ suane
wé̱pa olo ta̱' tai̱ë, esepa chök suluë.

11 Skëköl biyöchökwakpa diché ta̱' ta̱ië,
olo ta̱' ta̱ië s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté
wa, esepa tsa̱ta̱, erë ie'pa kȅ tö imale̱pa
dör suluë esepa cheta̱' Skëköl a̱ su-
luë a̱s ikichatër. 12 Erë ì sulu wambleke
s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa tö,
e' wamblekerakitö kȅ wà bikeitsule we̱s
iyiwak kañiru kȅ a̱ ká̱ a̱rta̱' tso' klö'wȅwa̱
ttèwa̱ es. Ȉ kȅ a̱ne ie'pa é̱na, e' ko̱s cheke
suluë ie'pa tö. Ie'pa duörawa̱ we̱s iyi-
wak kañiru ttèwa̱ es. 13 Ie'pa tö s'male̱pa
we'ikeke, e' skéie ie'pa weirdaë sia̱rë.
Ȉ sulu tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë, ese ko̱s
wambleke ie'pa tö ta̱ië ñiwe kȅ jaër ta̱'ia̱,
ese tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë. Mik a' ñì
dapa'u̱ke chkök ñita̱ di'yök ñita̱, eta̱ ie'pa
tso' a' shu̱a̱ ì sulu wamblök e̱' ttsë'wo̱ie
buaë. Ese wa ie'pa é̱na a' ki̱tö'wa̱k.
Es ie'pa tö a' ka̱wö sulu'we̱kewa̱. Ie'pa
tö a' jaëwe̱keka̱ ta̱ië. 14 Ie'pa e̱r me'rie
trë ȅ ki̱. Ie'pa kȅ shtrirta̱'wa̱ ì sulu
wamblök. Wé̱pa kȅ e̱' tkënewa̱ darërë
S'tsa̱tkökwak ttè a̱, esepa daki̱ñekerak-
itö a̱s ie'pa tö ì sulu wamblöne we̱s
ie'pa es. Ie'pa tö inuköl ȅ kkecheke
ta̱ië ke̱kraë. Ie'pa wöme'ttsa̱bak kichatée
Skëköl tö. 15–16 Ie'pa dör we̱s s'cholur
es. Ñala̱ yësyësë e' olo'yé ie'pa tö e̱'
wambloie we̱s ká̱ ia̱ia̱ë Beor alà kiè Bal-
aam dör Skëköl tteköl, e' e̱' wamblë' es.
Ie' mí ì sulu wamblök inuköl ȅ dalërmik,
erë Skëköl tö ie' burro ké ttökka̱ ie' ta̱ ta̱
iuñéitö ta̱ ichéitö ia̱: ¿Ȉ wambleke be' tö
a̱li̱ie? E' tö Balaam wöklö'wé̱.
17 S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa
dör we̱s di' tum itȍ kȅ a̱ di' ta̱' es. Ie'pa
dör we̱s ka̱li̱ morka̱ mochka a̱ u̱yè si-
wa̱' tö kȅ wà yërta̱' es. Ie'pa wömeulettsa̱
weinuk michoë stui ké̱ a̱. 18 Ttè pakeke
ie'pa tö e' ttsë'r buaë, erë kȅ iwà ta̱'. Ȉ
sulu kukuéña ie'pa wa̱ ena ì sulu kiane
s'wák dër sulu e' ki̱, e' wa ie'pa tö wé̱pa
e̱' yéttsa̱ tsaririë ise̱rkerak ki̱tëule e' ulà a̱,
esepa e̱rkiöwe̱keka̱ne a̱s ia̱rmine ì sulu a̱.
19 Ie'pa tö icheke: "A' tö sa' ttè iu̱té, e' ta̱
a' kȅ ku̱'ia̱ klöulewa̱ ì ulà a̱, a' se̱rmi we̱s
a' wákpa ki̱ ikiane es." Ie'pa tö icheke
es, erë ie'pa wákpa tso' klöulewa̱ ì sulu
ulà a̱, ie'pa kȅ a̱ e̱' yërpattsa̱ we̱s. Mik se'
kȅ a̱ e̱' yënettsa̱ ì ulà a̱, eta̱ e' wà dör tö
se' tso' klöulewa̱ iulà a̱. 20 Skëkëpa Jesu-
cristo dör S'tsa̱tkökwak e' mik se' e̱' batsé,
e' wa se̱ne sulusi tso' ká̱ i' a̱ e' olo'ya'sö.
Erë se' a̱nemine ì sulu ulà a̱ne, kȅ tö
ilo'yeta̱', e' ta̱ se' a̱ e' dör sulu ichökle
ke̱we tsa̱ta̱. 21 Se' tö se̱ne yësyësë e' tté
klöo̱'bak buaë ke̱we. Erë e' ukuöki̱ ta̱ ttè
dalöiëno batse'r mène se' a̱, e' olo'yésö,
e̱'ma buaë idir tö kȅ sö iklö'ú̱pa. 22 E' dör
we̱s ttè moki̱ i' tö iché es: "Chichi chöli
tuéttsa̱, e' ukuöki̱ ta̱ iñéwaneitö."‡‡ Ñies
skà tö iché: "Köchi kuöwé̱sö buaë, e' mía̱
kueka̱ne dő̱ a̱."

Skëkëpa Jesús dörane

3 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ye' tö
yëkkuö tsá̱ kit a' a̱, e' skà shtekeyö
a' a̱, i' ta̱ ide böt. Yëkkuö böt e' ki̱ ye'
tso', ttè jche̱rtke a' wa̱, e' chökne a' a̱ a'
pattök a̱s a' e̱r a̱rne iska' ta̱ iwà bikeitsȍ
bua'iewa̱ yësyësë. 2 Ȉ yë' Skëköl ttekölpa
batse'r e'pa tö ká̱ ia̱ia̱ë, e' ska' a' e̱r
a̱nú. Ñies ttè dalöiëno me'a̱t Skëkëpa dör
S'tsa̱tkökwak e' tö, e' ska' a' e̱r a̱nú. Sa'
dör ittekölpa tsá̱, e'pa tö ttè e' yë' a' a̱.
3 A' wa̱ ijche̱nú bua'iewa̱ tö ká̱ i' e̱rke-
watke e' ké̱wö ska' ta̱ pë' se̱rke suluë es-
epa döraë. Ie'pa tö ì sulu ȅ wambleke
we̱s ie̱r sulu tö ikieke ia̱ es. Ie'pa tö a'
wayueraë 4 ta̱ a' a̱ ichakeraë: "Jesucristo
kablë' dökne ¿we̱s e' de? Ikkë ta̱ kȅ iwër
ta̱, ¿wé̱ idir? Se' këkëpa blërulunebak,
eta̱ íyi ko̱s mir iwák su̱ë we̱s iyöne kuaë
es." 5 Erë ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì cheke ie'pa
tö e' kȅ yëne. Ie'pa kȅ ki̱ ikiane ttsëno tö
ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ká̱ jaì ena ì ko̱s tso'
ia̱, e' yö' ittȍ ȅ wa. Ñies ká̱ i' ena ì ko̱s
tso' iki̱, e' yö' ie' tö ittȍ ȅ wa. Ká̱ i' dë'ka̱

‡‡2:22 Proverbios 26.11

ie' wa̱ di' a̱, es di' tso' ká̱ i' pamik shkit.
6 Ie'pa kë̀ ki̱ ikiane ttsëno tö ì ulitane bak
se̱nuk ká̱ i' a̱, e' e̱o̱'wa Skëköl tö di' tai̱ë
bak e' wa. 7 Erë ká̱ jaì ena ká̱ i' tso' i̱'ñe ta̱,
e' kicha a'ria̱ ie' wa̱ iwák ttè wa dö̀ mik
ie' tö ie̱we̱kewa bö' wa aishkuö ta̱ eta̱.
E' ko̱s tköraë mik pë' sulusipa shu̱lirke
kichatërkettsa̱ e' ké̱wö de eta̱.
8 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, kë̀ a' é̱na
ichökwa tö Skëköl a̱ ká̱ etkë̀, e' dör we̱s
duas döka̱ mil eyök es, ñies duas döka̱
mil eyök, e' dör we̱s ká̱ etkë̀ es. 9 Skëkëpa
Jesús kablë', e' wà tköraë. Ie' datskene
sulitane shu̱lök mik Skëköl ki̱ ikiane eta̱.
E' kë̀ dör tö ie' kablë' e' chowa ie' é̱na we̱s
pë' we̱lepa tso' ibikeitsök es. E' kë̀ dör es.
Ie' kë̀ ki̱ ikiane tö yi weir aishkuö ta̱. Ie'
ki̱ ikiane tö sulitane e̱r mane'ù̱ ie' a̱. E'
wà panuk ie' tso' e̱naë. E' kue̱ki̱ ie' ka̱m
döne.
10 Erë ie' dörane, kë̀ tkö̀pa. Mik ie'
datskene, eta̱ e' ké̱wö döraë kë̀ e̱' biyö́
yëule we̱s akblökwakpa döwa̱ nañewe
es. Mik ie' de, eta̱ ká̱ jaì ko̱s blardaë tai̱ë
ta̱ ichörawa kë̀ wërpaia̱. Ì̀ ko̱s tso' ká̱ jaì
a̱, e' ñardawa diardawa̱. E' sù̱ ká̱ i' ena ì
ko̱s tso' iki̱, e' ñardawa se̱kka̱, kë̀ ì a̱tu̱kia̱.
11 E' ko̱s e̱rdawa es, e' ta̱ ¿we̱s kë̀ se' se̱rpa
batse'r e̱' tkëulewa̱ darërëë Skëköl ë̀ a̱?
12 E' ké̱wö panuk se' tso' poë, e' dalewa
se' e̱' chö̀ se̱nuk we̱s Skëköl ki̱ ikiane es
a̱s iké̱wö e' dö̀ bet. Mik e' ké̱wö de, eta̱ ká̱
jaì ñardawa ena ì ko̱s tso'ia̱, e' diardawa̱
e̱rdawa bö' wa. 13 Erë Skëköl kablë' ká̱ jaì
pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱ e' yuök se' a̱. Wé̱pa
se̱rke yësyësë, esepa ë̀ se̱rdaë ee̱. Ee̱ ì sulu
kë̀ ta̱'. E' wà paneke se' tö poë.
14 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, a' tso'
íyi ekkë wà panuk, e' dalewa a' e̱' tkö́wa̱
darërëë se̱nuk a̱s mik e' ké̱wö de, eta̱
ie' tö a' kù̱ se̱nuk bë̀rë ñita̱, kë̀ iauleka̱,
kë̀ ki̱ ì sulu tté ta̱'. 15 A' é̱na ia̱nú tö
Skëkëpa Jesús ka̱m dö̀, ie' tso'ia̱ ipanuk
a̱s s'tsa̱tkër. Ñies ttè e' kita̱t a' a̱ yëkkuö ki̱
s'yami Pablo dalër tai̱ë se' é̱na e' tö. Ie' tö
ikita̱t e̱rbikè tai̱ë me' Skëköl tö ie' a̱ e' wa.
16 Ttè i' kit Pablo tö yëkkuö ko̱s kit ie' tö
ekkë ki̱. Ie' ttè we̱le dör darërë, kë̀ wà a̱r
se' é̱na bet. Pë' we̱lepa kë̀ yöule buaë, kë̀
e̱' tkëulewa̱ buaë Jesucristo ttè a̱, esepa
tö Pablo ttè darërë, e' wà shku̱li̱'we̱kewa̱
we̱s ie'pa tö Skëköl ttè kitule yëkkuö ki̱
male̱pa, e' wà shku̱li̱'we̱kewa̱ es. E' nuí̱ ki̱
ie'pa weirdaë sia̱rë.

Ttè bata

17 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, íyi ekkë
ko̱s jche̱rtke a' wa̱ buaë. E' kue̱ki̱ a' e̱'
kkö'nú pë' sulusi ñe'sepa yöki̱ a̱s a' kë̀ tö
ie'pa ttö̀ iu̱tö̀. A' tso' e̱rki̱ a̱s a' e̱' tkëulewa̱
buaë S'tsa̱tkökwak mik, e' kë̀ olo'yö̀ a' tö.
18 Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak,
e' e̱r buaë ché se' a̱, e' ttè wa a' kí̱ e̱' yuö́.
Ie' mik a' kí̱ e̱' batsö́ bua'ie. ¡A̱s ie' ki̱karka̱
tai̱ë i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë! Es e' idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Juan tö

1 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö ikit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Asia e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Turquía. Ie' tö ikit eta̱ ie' dewa̱tke këkëla. Ñies yëkkuö skà kit ie' tö döka̱ tkël, e' böt dör tsitsir, böt dör blublu. Yëkkuö blublu e' et kiè ‘Jesús Tté Buaë kit Juan tö’ ena iët kiè ‘Ì Kkayë' Jesucristo tö Juan a̱ e' Pakè.’

Skëköl é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa dalër tai̱ë ena íyi tai̱ë buaë o̱' ie' tö ie'pa a̱ Jesucristo batamik, e' pakè Juan tö yëkkuö i' ki̱. Ñies ie' tö iché tö mik se' ñì dalëritsöke eta̱ se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl dör se' wák, e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa biyṓ choie. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Jesús kȅ dör we̱s s'ditsö es. Ie'pa tö ichè tö ie' wër se' su̱ erë kȅ idör se' es. Jesús mik e̱rblökwakpa kȅ kàne ie'pa ttȍ ttsök. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwak. Skëköl Wiköl e' je' tö Skëköl ena ilà Jesucristo e'pa tté moki̱ e' kkacheraë se' a̱. Es Juan tö iché yëkkuö i' ki̱.

Se̱ne michoë mukwak

1 Itso' eköl dör ttè tö se̱ne michoë
meke se' a̱ e'. E' tté pakeke ye' tö a'
a̱ yëkkuö i' ki̱. Tsa̱wemi ta̱ ie' tso'tke, erë
i̱'ñe ta̱ sa' tö ichè a' a̱ tö ie' ttȍ ttsë' sa'
tö, ie' su̱' sa' tö ena ì o̱' ie' tö e' su̱' sa' tö,
ñies ie' ka' sa' tö sa' ulà wa. 2 Ie' dör se̱ne
michoë mukwak, e' patkë'bitu̱ S'yḗ tö ká̱
i' a̱ s'ditsöie e̱' kkachök se' a̱, e' su̱' sa' tö.
E' kue̱ki̱ sa' tö ie' ttè moki̱ e' pakeke a' a̱.
Sa' tö ichè a' a̱ tö ie' tö se̱ne michoë meke
se' a̱. Ie' bak S'yḗ ta̱ ñita̱ kuaë ke̱kraë, erë
S'yḗ tö ie' kkayë' sa' a̱. 3 Es ie' su̱' sa' tö,
ittȍ ttsë' sa' tö, e' tté pakeke sa' tö a' a̱ i'
ta̱ a̱s a' bàtswa̱ sa' mik we̱s sa' batsule-
wa̱ S'yḗ mik ena ilà Jesucristo mik es.
4 Yëkkuö i' shteke sa' tö a' a̱ a̱s a' ttsë'r
buaë moki̱ë.

Se̱ne yësyësë

5 Ttè wa Jesucristo tö sa' wöblao̱', e'
wà pakeke sa' tö a' a̱, e' dör i': Skëköl
dör buaë yësyësë, kȅ ki̱ ì sulu ta̱' we̱s ká̱
ñí kȅ a̱ ká̱ ttsettse ta̱' es. 6 E' kue̱ki̱ se' e̱'
chȍ tö se' batsulewa̱ ie' mik, erë se' tso'ia̱
ì sulu wamblök, e' ta̱ se' tso' ka̱chök.
Se' kȅ tö ttè moki̱ e' iu̱teku̱'. E' dör we̱s
se' se̱rkeia̱ ká̱ ttsettse a̱ es. 7 E' skéie, se'
se̱rke yësyësë we̱s ie' se̱r yësyësë es, e' ta̱
se' bàtse̱ buaë ñì mik. Ñies ie' alà Jesu-
cristo, e' pḗ wa se' pairirke se' nuì̱ ko̱s e'
ki̱.
8 Se' e̱' chȍ tö se' kȅ tö ì sulu wambleta̱',
e' ta̱ se' wák e̱' ki̱tö'u̱ke, ñies ttè moki̱ kȅ
ku̱' se' e̱r a̱. 9 Erë Skëköl ttȍ moki̱ë ena ie'
dör yësyësë. E' kue̱ki̱ se' e̱' kkatéka̱ ie' a̱,
e' ta̱ se' nuì̱ olo'yeraëitö se' ki̱, ñies se̱ne
sulu nuí̱ ko̱s paikleraëitö se' e̱r a̱. 10 Se'
e̱' chȍ tö se' kȅ tö ì sulu wambleta̱', e'
ta̱ se' tso' ichök tö Skëköl ka̱chöta̱', ñies
iwënewa̱ tö ie' ttè kȅ ku̱' se' e̱r a̱.

2 A' ye' ala'rla, ye' tso' ttè ikkë shtök a'
a̱ a̱s a' kȅ tö ì sulu wamblȍ. Erë se'
we̱le tö ì sulu wamblé, e' ta̱ s'tsa̱tkökwak
tso' eköl S'yḗ ska', e' dör Jesucristo dör
yësyësë e'. 2 Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se'
skéie se̱ne sulu nuí̱ olo'yoie se' ki̱. Erë ie'
kȅ kötewa̱ se' ȅ nuì̱ ki̱, ñies ie' kötewa̱ ká̱
ulitane wakpa nuì̱ ki̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

3 Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiekesö, e'
ta̱ e' wa se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' bàtse̱ ie'
mik. 4 Yi e̱' chȍ: “Ye' bàtse̱ buaë Skëköl
mik”, erë ese kȅ tö ittè dalöieku̱', e' ta̱ ie'
tso' ka̱chök, kȅ ittȍ moki̱. 5 Erë yi tö ie'
ttè dalöieke, ese je' é̱na ie' dalër moki̱ë.
Es se' wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱ ie' mik.

6 Yi e̱' chö̀: “Ye' tkërie Skëköl mik”, ese
ké se̱nuk we̱s Jesucristo se̱ne' es.
7 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ttè
dalöiëno shtekeyö a' a̱ i', e' kë̀ dör ttè
pa̱'a̱li̱ a' a̱. Tsa̱we ta̱ ttè e' yënebak a' a̱.
Ttè e' menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë, e' ttsëuletke a' wa̱,
e' dör i': se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök. 8 Ttè e'
menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë, erë e' ké̱wö ska' ta̱ se'
e̱r tso'ia̱ we̱s ká̱ ttsettse a̱ es, e' kue̱ki̱ kë̀
se' é̱na iwà a̱ne buaë. Erë i̱'ñe ta̱ se' e̱r a̱
ká̱ ñirketke Cristo ttè moki̱ e' kue̱ki̱. We̱s
Cristo é̱na se' dalëne, ñies we̱s a' ñì dalër,
e' wa iwër wësua tö ttè e' dör pa̱'a̱li̱.
9 Yi e̱' chö̀: “Cristo ttè tö ye' e̱r ñi'wé̱”,
erë ese é̱na iyami a̱r suluë, e' ta̱ ie' e̱r ka̱m
ñir, ie' e̱r tso'ia̱ ká̱ ttsettse a̱. 10 Erë yi é̱na
iyami dalër moki̱, ese e̱r a̱ ká̱ ñine buaë,
kë̀ ì tö ie' epamine se̱ne sulu a̱. 11 Erë
yi é̱na iyami a̱r suluë, ese e̱r tso'ia̱ ká̱
ttsettse a̱. Ie' e̱' wamblö̀ suluë, kë̀ ie' wa̱
ijche̱r ì dör suluë. Ie' dör we̱s s'shköke ká̱
ttsettse a̱ es. Ká̱ ttsettse kë̀ tö ie' ka̱wö mè
ká̱ sa̱u̱k, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ijche̱r wé̱ ie'
mírö.

A' kë̀ kàne e̱r mukwa̱ ì ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱

12 A ala'rla, a' nui̱ ko̱s olo'yane a' ki̱
Jesús batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö
i' shtök a' a̱. 13 A' dör këkëpatke, a' bàtse̱
Jesús tso'tke tsa̱we ta̱ e' mik, e' kue̱ki̱ ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. A duladulapa, a'
e̱' ali'ka̱ bế ki̱, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i'
shtök a' a̱.
A ala'r, a' dör we̱s ye' ala'rla es, a' bàtse̱
S'yế mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök
a' a̱. 14 A' dör këkëpatke, a' bàtse̱ Jesús
tso'tke tsa̱we ta̱ e' mik, e' kue̱ki̱ ye' tso'
yëkkuö i' shtök a' a̱. A duladulapa, a' e̱'
tkéwa̱ darërë Skëköl ttè a̱, e' tso' a' e̱r
a̱, ñies a' e̱' ali'ka̱ bế ki̱, e' kue̱ki̱ ye' tso'
yëkkuö i' shtök a' a̱.
15 Kë̀ a' e̱r mukwa̱ ká̱ i' ki̱ ena ì tso' iki̱
ese ki̱. Yi e̱r méwa̱ iki̱ ese kë̀ é̱na S'yế
dalërta̱'. 16 ¿Ì tso' ká̱ i' a̱? E' dör ì ko̱s tö
s'wák dër sulu ttsë'we̱ke buaë ese. Ñies e'
dör ì ko̱s wa s'wöbatsö kkechekesö tai̱ë
ese. Ñies e' dör íyi tso' se' wa̱ wa se' e̱'
ttsö̀ka̱ tai̱ë ese. Íyi ekkë ko̱s tso' ká̱ i' a̱,
ese kë̀ menebitu̱ S'yế wa̱ se' a̱, e' datse̱
ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa̱. E' kue̱ki̱ kë̀ se'
e̱r mukwa̱ íyi ekkë ki̱. 17 Ká̱ i' e̱rkewatke,
ñies ì sulu ko̱s tso' iki̱ tö se' e̱rkiöwe̱ke ese
e̱rkewatke. Erë wé̱pa tö ì kiane Skëköl ki̱
ese we̱ke, esepa se̱r michoë.
18 A ye' ala'rla, ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö
döketke. A' é̱na ia̱ne tö sa' tö a' a̱ iyë' tö
mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ eköl idatse̱ kiè
Cristo Bolök. Es i̱'ñe ta̱ a' tö isue̱ke tö tai̱ë
Cristo bolökpa tso', e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r
tö ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö döketke. 19 Ie'pa
bak se' ëltëpa ta̱, erë ie'pa e̱' yélurne.
E' wa iwënewa̱ tö ie'pa kë̀ dör moki̱ se'
ëltëpa. Ie'pa chö́pa se' ëltëpa moki̱, e̱'ma
ie'pa tso'ia̱ se' ta̱. Erë ie'pa e̱' yélurne, e'
wa iwënewa̱ wösha̱k tö ie'pa kë̀ dör se'
ëltëpa.
20 Cristo dör yi dör batse'r ichökle, e'
tö a' batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' kue̱ki̱
a' wa̱ Cristo ttè moki̱ë e' jche̱r. 21 Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱, e' wà kë̀ dör
tö a' kë̀ wa̱ Cristo tté jche̱r. E' skéie
a' wa̱ ie' tté jche̱r buaë, e' kue̱ki̱ ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. A' wa̱ ijche̱r
tö ka̱chökwakpa kë̀ tö ttè moki̱ paketa̱'.
22 Eta̱ ¿wé̱pa dör ka̱chökwakpa? Wé̱pa tö
icheke tö Jesús kë̀ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e', esepa dör ka̱chökwakpa.
Esepa dör Cristo bolökpa, ie'pa tö S'yế
ena ilà watéttsa̱ e' kue̱ki̱. 23 Wé̱pa tö
icheke tö Cristo kë̀ dör Skëköl Alà, es-
epa tso' ie' watöktsa̱, ñies ie'pa tso' S'yế
watöktsa̱. Erë wé̱pa tö icheke tö Cristo
dör Skëköl Alà, esepa tso' buaë S'yế ta̱.
24 Cristo ttè moki̱ ttsë' a' tö mik a' tö
iklöo̱' tsa̱we ta̱, e' se̱ú̱ a' e̱r a̱ ke̱kraë. E'
wé̱ a' tö es, e' ta̱ a' se̱rdaë batsulewa̱ S'yế
ena ilà mik ke̱kraë. 25 Ì muk Jesucristo
kablë' se' a̱ e' dör i': se̱ne michoë e'.
26 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ a̱s a' e̱'
kkö'nù s'ki̱tö'u̱kwakpa yöki̱. 27 Erë Cristo
tö a' batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' tso'ie

a' a̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö ie'pa kȅ tö a' ki̱tö'we̱pa. Wiköl Batse'r mène a' a̱, e' tö a' e̱r ñi'we̱ke a̱s ttè ikkë ko̱s wà a̱r buaë a' é̱na. Ttè wa ie' tö a' wöbla'we̱ke, e' dör ttè moki̱, kȅ dör ka̱che. E' kue̱ki̱ a' kȅ ki̱ ikiane tö yi skà bitu̱ a' wöbla'u̱k. Es a' se̱nú batsulewa̱ Cristo mik we̱s Wiköl Batse'r tö a' wöbla'we̱ke es.

A' kȅ e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k yi a̱ ì sulu wambloie

28 A ala'rla, a' se̱nú batsulewa̱ Cristo
mik ke̱kraë a̱s a' kȅ suar ena a' kȅ jaër
ie' wörki̱ mik idatskene eta̱.
29 A' wa̱ ijche̱r tö Cristo se̱r yësyësë,
e' kue̱ki̱ a' wa̱ ijche̱r ñies tö wé̱pa se̱rke
yësyësë, esepa dör Skëköl ala'r.
3 A' ittsố tö we̱kkë Skëköl dör S'yế e'
é̱na se' dalër, ie' tö se' kiè iwák ala'r.
Moki̱ se' detke ie' ala'rie. Erë wé̱pa kȅ
tö ie' dalöiè, esepa kȅ e̱' batsöta̱' ie' mik,
e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ é̱na iwà a̱ne tö se' dör
ie' ala'r. 2 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na,
i̱'ñe ta̱ se' tso'tke Skëköl ala'rie, aishkuö
ta̱ ie' tö se' mane'we̱raë bua'ie, erë ka̱m
se' é̱na iwà a̱r tö we̱s se' maneo̱rmi. Mik
Cristo datskene, eta̱ se' tö ie' wák sue̱raë,
e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' döraë
we̱s ie' wák es. 3 Wé̱pa ko̱s tso' ttè e' wà
panuk, esepa e̱' batse'u̱ke se̱noie yësyësë
we̱s Cristo se̱r es.
4 Yi tö Skëköl ttè dalöiëno e'
dalöse̱we̱kewa̱, ese tö ì sulu wambleke.
E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ì sulu wamblekeia̱,
esepa tö Skëköl ttè dalöiëno, e'
dalöse̱we̱kewa̱. 5 A' wa̱ ijche̱r buaë tö
Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ se' nui̱ olo'yök.
Ie' kȅ tö ì sulu wambleta̱' yës. 6 E' kue̱ki̱
wé̱pa tkërie Cristo mik, esepa kȅ ku̱'ia̱
ì sulu wamblök. Erë wé̱pa tö ì sulu
wamblekeia̱, esepa kȅ wa̱ Cristo su̱ule
moki̱, ie'pa kȅ bats ie' mik. 7 A ye'
ala'rla, a' kȅ e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k yi a̱ ì
sulu wambloie. Yi se̱rke yësyësë, ese
dör yësyësë we̱s Cristo dör yësyësë es.
8 Erë yi tö ì sulu wambleke, ese dör
bế icha. Ie' e̱' wamblȍ sulu kuaëmi',
es ie' dör ke̱kraë. E' kue̱ki̱ yi tö ì sulu
wambleke, ese dör ie' icha. Erë Skëköl
Alà dë'bitu̱ e' wà dör bế kanè ko̱s e'
olo'yökwa̱. 9 Wé̱pa e̱rblé Jesucristo mik,
esepa ku̱nene etökichane Wiköl Batse'r
wa, ie'pa dör Skëköl ala'r, e' kue̱ki̱ ie'pa
wák dër we̱s Skëköl wák es. E' kue̱ki̱
ie'pa kȅ se̱rku̱'ia̱ klöulewa̱ ì sulu ulà a̱.
Ie'pa dör Skëköl ala'r e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ a̱ ì
sulu wamblënukia̱. 10 ¿Ȉ wa isuè̱misö tö
wé̱pa dör Skëköl ala'r ö bế ala'r? Wé̱pa
kȅ se̱r yësyësë, kȅ tö s'yamipa dalëritsè,
esepa kȅ dör Skëköl ala'r.

Se' ñì dalëritsȍ

11 Kuaë, mik a' tsá̱ e̱rblë' Cristo mik,
e'ta̱mi ttè i' ttsë'bitu̱ a' tö: se' ñì dalërit-
sȍ. 12 Kȅ se' kàne ñì sa̱u̱k suluë we̱s Caín
tö iël su̱' suluë es. Ie' dör bế icha. Ie' tö
iël kötwa̱. Ie' e̱' wamblȍ suluë erë iël se̱r
yësyësë, e' kue̱ki̱ ie' tö ikötwa̱.
13 A ye' yamipa, wé̱pa kȅ tö Skëköl
dalöiè esepa tö a' sue̱ke suluë, e' ta̱ kȅ
e' ki̱ a̱' tkinuk. 14 Se' ñì dalëritsöke e' wa
iwënewa̱ tö Skëköl tö se' e̱r mane'wé̱ttsa̱
pa̱'a̱li̱. Ka̱m se' e̱rblȍ Skëköl mik, eta̱ se'
dör we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱, erë i̱'ñe ta̱ se'
dör ttsë'ka ie' a̱. Yi kȅ tö iyami dalëritsè,
ese tso'ia̱ we̱s s'duulewa̱ es ie' a̱. 15 Ie' a̱
wé̱pa ko̱s tö s'yamipa sue̱ke suluë, es-
epa dör s'ttökwa̱ wakpa. A' wa̱ ijche̱r tö
s'ttökwa̱ wakpa ko̱s kȅ wa̱ se̱ne michoë
ta̱'. 16 Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie,
e' wa ie' tö iwà kkaché tö we̱s se' ka̱wö-
ta̱ ñì dalëritsök. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱'
muktsa̱ s'yamipa ki̱muk se' wák e̱r wa
dȍ s'ttèwa̱ ie'pa skéie ekkë. 17 E' kue̱ki̱ yi
wa̱ íyi tso' ká̱ i' a̱, ese tö s'yamipa sué̱ tö
iweirke, erë ie' e̱r téwa̱ darërë iyöki̱, kȅ
tö ì kakmè ia̱, e' ta̱ ¿we̱s ie' ichèmi tö ie'
é̱na Skëköl dalër? 18 A ye' ala'rla, kȅ se'
kàne ñì dalëritsök kkȍ ȅ wa, e' skéie se'
ka̱wöta̱ ñì dalëritsök moki̱ë iwawatke.
19–20 Se' ñì dalëritsöke, e' wa se' wa̱
ijche̱r moki̱ë tö se' se̱rke buaë we̱s Skëköl

ttè moki̱ tö ichè es. Mikle ta̱ se' wák e̱r tö
se' kkateke tö kȅ se' ku̱' iwà iu̱tök buaë.
Erë Skëköl dör se' e̱r tsa̱ta̱, ie' wa̱ íyi uli-
tane jche̱r. E' kue̱ki̱ se' ñì dalëritsöke, e'
ta̱ se' e̱r ttsë'rdaë buaë ie' wöa̱ kȅ suane.
21 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, se' e̱r kȅ
tö se' kkatè, e' ta̱ se' ttsë'rmi buaë Skëköl
wöa̱ kȅ suane. 22 Ie' ttè iu̱tekesö ena ì wër
buaë ie' wa ese we̱kesö, e' ta̱ ì ko̱s kiekesö
ie' a̱, e' meraëitö se' a̱. 23 Ie' ttè dalöiëno,
e' dör i': se' ka̱wöta̱ e̱rblök ie' alà Jesu-
cristo mik, ñies se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök
we̱s Cristo tö se' a̱ iyë'a̱t es. 24 Wé̱pa tö
ie' ttè dalöieke, esepa se̱rke batsulewa̱ ie'
mik, ñies ie' tso' batsulewa̱ ie'pa mik. Ie'
tö iWiköl me' se' a̱, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö
ie' tso' batsulewa̱ se' mik.

A' ké ttè ulitane wà sa̱u̱k buaë tö moki̱ idir

4 A yamipa dalër ye' é̱na, tai̱ë ka̱chök-
wakpa tso' ká̱ wa'ñe e̱' chök tö ie'pa
dör Skëköl ttekölpa. Esepa weblő buaë
tö ie'pa dör Skëköl icha ö au. 2 Wé̱pa tö
ichekeka̱ tö Jesucristo yöne s'ditsöie, es-
epa dör Skëköl icha. Es a' wa̱ ijche̱rmi
tö wé̱pa a̱ Skëköl Wiköl tso'. 3 Erë wé̱pa
kȅ tö Jesús chè es, esepa kȅ a̱ Skëköl
Wiköl ku̱'. E' skéie Cristo Bolök wiköl
tso' ia̱rak. A' wa̱ ittsëule tö ie'pa esepa
datske, itso'raktke i̱'ñe ta̱ ká̱ i' a̱.
4 A ala'rla, a' dör Skëköl icha. Ie' Wiköl
tso' a' a̱, e' diché tai̱ë tkȍka̱ yi tso' wé̱pa
kȅ tö ie' dalöieta̱' esepa a̱ e' tsa̱ta̱. E'
kue̱ki̱ a' e̱' aléka̱ ka̱chökwakpa ñe'pa ki̱.
5 Ie'pa kȅ tö Skëköl dalöiè, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö s'wöbla'we̱ke ttè ese wa. Imale̱pa tö
ie'pa ttè ttseke buaë. 6 Erë se' kȅ dör es,
se' dör Skëköl icha. Wé̱pa bàtse̱ ie' mik,
esepa tö se' ttè ttseke buaë. Wé̱pa kȅ dör
ie' icha, esepa kȅ tö se' ttè ttsepa. E' wa sö
isuȅ̱mi tö yi tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ wa
Wiköl Batse'r wa, ö yi tö s'wöbla'we̱ke
ka̱che tté wa.

Skëköl tö se' dalëritseke tai̱ë

7 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, Skëköl
tö se' a̱ diché mé ñì dalëritsoie, e' kue̱ki̱
se' ké ñì dalëritsök. Wé̱pa ñì dalëritsö-
ta̱', esepa dör ie' icha, ñies ie'pa bàtse̱ ie'
mik. 8 Skëköl wák é̱na s'dalër, es ie' dör,
e' kue̱ki̱ wé̱pa kȅ ñì dalër, esepa kȅ bats
ie' mik. 9 Ie' tö ilà eköl ȅme e' patkë' ká̱ i'
a̱ a̱s se̱ne michoë dȍ se' ulà a̱ ilà batamik,
e' wa ie' tö se' a̱ iwà kkaché tö se' dalër
ie' é̱na. 10 Skëköl dalër se' é̱na, e' kȅ dör
iwà. Iwà dör tö ie' tö se' dalëritsé ta̱ ilà
patkéitö ttèwa̱ se' skéie a̱s se' nui̱ olo'yar.
11 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ekkë
Skëköl tö se' dalëritsé, e' kue̱ki̱ se' ké ñì
dalëritsök. 12 Kȅ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla
wa, erë se' ñì dalëritsöke moki̱ë, e' ta̱ e'
wa iwënewa̱ tö ie' batsulewa̱ se' mik ena
se' ñì dalëritsöke we̱s ie' ki̱ ikiane es. 13 Ie'
tö iWiköl me' se' a̱, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö
se' batsulewa̱ ie' mik ena ie' batsulewa̱ se'
mik. 14 Ñies sa' tö isu̱' tö S'ye̋ tö ilà patkë'
ká̱ i' a̱ sulitane tsa̱tkök. Ì cheke sa' tö, e'
dör moki̱. 15 Wé̱pa tö iklö'wé̱ ta̱ icheke tö
Jesús dör Skëköl Alà, esepa mik Skëköl
batsulewa̱, ñies ie'pa batsulewa̱ ie' mik.
16 Es se' wa̱ ijche̱r ena iklö'wé̱sö tö
Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë. Ke̱kraë ie' wák
é̱na se' dalër tai̱ë. Wé̱pa é̱na s'male̱pa
dalër ena ie' dalër, esepa batsulewa̱ ie'
mik ena ie' batsulewa̱ ie'pa mik. 17 Se' ñì
dalëritsȍ we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' ta̱ es se'
se̱rke yësyësë ká̱ i' a̱ we̱s Jesucristo se̱r
es. Se' se̱rke es a̱s kȅ se' suar s'shu̱lirke
e' ké̱wö yöki̱. 18 Se' suane Skëköl yöki̱,
e' ta̱ e' wà kiane chè tö se' é̱na ia̱ne
tö se' weirdaë ì sulu wamblekesö ese
nuí̱ ki̱. Erë wé̱pa é̱na ie' dalër ena
s'male̱pa dalër, esepa kȅ suane ishu̱lir-
ketke aishkuö ta̱ e' yöki̱. E' kue̱ki̱ wé̱pa
suane e' yöki̱, e' wà kiane chè tö ka̱m
ie'pa é̱na ie' dalër ena s'male̱pa dalër
buaë we̱s ie' ki̱ ikiane es.
19 Skëköl tö se' dalëritsé ke̱we, e' kue̱ki̱
se' ñì dalër. 20 Se' e̱' chȍ tö se' é̱na ie'

dalër, erë s'yamipa e̱rblöke Jesús mik, es-
epa sue̱kesö suluë, e' ta̱ se' tso' ka̱chök.
S'yami sué̱sö, ese kȅ dalër se' é̱na, e' ta̱
¿we̱s Skëköl kȅ su̱ne s'wa̱ e' dalërmi se'
é̱na? E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö se' e̱' chȍ
es, e' ta̱ s'tso' ka̱chök. 21 Ie' tö ttè i' me'a̱t
se' a̱ dalöiè: yi é̱na Skëköl dalër, ese ké
iyamipa dalëritsök ñies.

Se' e̱rblȍ wa se' e̱' alȍka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱

5 Wé̱pa ko̱s tö iklö'wé̱ moki̱ë tö Jesús
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e',
esepa dör Skëköl ala'r moki̱ë. Yi tö iyë́
dalëritseke, ese tö ila'r dalëritseke ñies.
2 Skëköl dalër se' é̱na ena ittè dalöiëno
e' wà iu̱tekesö, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö
moki̱ se' tso' Skëköl ala'r dalëritsök ñies.
3 Skëköl dalër se' é̱na e' wà dör tö ittè
dalöiëno e' wà iu̱tekesö. Ie' ttè dalöiëno,
e' kȅ dör darërëë se' a̱ iu̱tè. 4 E' wà dör
tö wé̱pa dör Skëköl ala'r, esepa e̱' alȍka̱
ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱. Se' e̱rblöke Jesús
mik, e' wa se' a̱ diché mène e̱' aloka̱ ì sulu
ko̱s ese ki̱. 5 Wé̱pa tö iklö'wé̱ moki̱ë tö
Jesús dör Skëköl Alà, esepa ȅ e̱' alȍka̱ ì
sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱.
6 Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' wösuk
Juan tö di' a̱, ñies ie' köte̱wa̱ krus mik
ipë́ tëne tai̱ë; e' wa se' tö isue̱ke tö ie'
dör Skëköl Alà. Ie' kȅ dë'bitu̱ wöskuè
ȅ, ñies ie' dë'bitu̱ ttèwa̱ pë́ tëne tai̱ë.
Skëköl Wiköl tö se' a̱ ikkacheke tö moki̱ë
idir, ie' ttȍ moki̱ë ke̱kraë e' kue̱ki̱. 7 Jesu-
cristo dör Skëköl Alà, e' wà kkayëne se'
a̱ íyi mañatökicha wa. 8 Skëköl Wiköl tö
icheke se' a̱ tö moki̱ idir, ñies ie' wösune
di' a̱, ñies ie' köte̱wa̱ krus mik ipë́ tëne;
ttè mañat e' tö icheke ñikkëë. 9 S'ditsö ttè
klö'wé̱sö, e' yita̱ Skëköl ttè klö'wè̱misö
buaë, e' dör ibua'ie e' kue̱ki̱. E' dör ie' Alà
chéitö se' a̱ e' tté. 10 Yi e̱rblöke ie' alà mik,
ese wa̱ ijche̱r buaë tö moki̱ Jesús dör ie'
Alà we̱s ie' tö iyë' es. Erë yi kȅ tö iklö'wè̱,
ese tö Skëköl sue̱ke ka̱chökwakie, ie' kȅ
tö ittè klö'wè̱ e' kue̱ki̱. 11 Ttè e' dör i' es:
Skëköl tö se̱ne michoë meke se' a̱ ie' Alà
batamik. 12 Yi batsulewa̱ ie' Alà mik, ese
wa̱ se̱ne michoë tso'. Erë yi kȅ ku̱' bat-
sulewa̱ imik, ese kȅ wa̱ ita̱'.

Ttè bata

13 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' e̱rblöke
Skëköl Alà mik esepa a̱ a̱s a' é̱na ia̱r buaë
tö a' wa̱ se̱ne michoë tso'.
14 E' dör es, e' ta̱ kȅ se' suane ilè kiök
Skëköl a̱. E' wà dör tö se' wa̱ ijche̱r tö ilè
kiésö ie' a̱ e' dör ì kiane ie' ki̱ ese, e' ta̱ ie'
tö ittsé. 15 Se' wa̱ ijche̱r tö ie' tö ittsé, e'
ta̱ se' wa̱ ijche̱r tö ì kiésö ie' a̱, e' detke se'
ulà a̱.
16 Yile tö isué̱ tö iyami e̱rblöke Cristo
mik, ese tso' ì sulu wamblök, erë e' kȅ ki̱
ie' kichatënuk aishkuö ta̱, e' ta̱ a' ka̱wöta̱
ikiök Skëköl a̱ iki̱ ta̱ ie' tö inuí̱ olo'yeraë
iki̱ ta̱ se̱ne michoë meraëitö ia̱. Erë ì sulu
tso' et, e' nuí̱ kȅ olo'yepa Skëköl tö se' ki̱,
e' nuí̱ ki̱ se' kichatërdaë wake'. Ye' kȅ tö
icheku̱' tö a' tö ikiö́ yi tö ì sulu e' wamblé
ese ki̱. 17 Ì sulu ko̱s wamblekesö, e' dör
suluë S'yë́ wöa̱. Ì sulu wamblekesö ko̱s e'
nuí̱ olo'yèmiitö se' ki̱. Erë ì sulu chéyö ñe'
ȅ nuí̱ kȅ olo'yepaitö se' ki̱.
18 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa wa̱ Skëköl tso'
iYë́ie, esepa kkö'neke Skëköl Alà tö a̱s
bë́ kȅ a̱ ie'pa o̱r we̱s, e' kue̱ki̱ ie'pa kȅ
tö ì sulu wamblèia̱. 19 Se' wa̱ ijche̱r tö
se' dör Skëköl icha, ñies se' wa̱ ijche̱r tö
pë' male̱pa ko̱s tso' klöulewa̱ bë́ ulà a̱.
20 Ñies se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl Alà dë'bitu̱
ká̱ i' a̱, e' tö se' e̱r ñi'wé̱ a̱s se' e̱' batsȍ
yi dör Skëköl ichökle e' mik. I̱'ñe ta̱ se'
se̱rke batsulewa̱ yi dör ichökle e' mik, se'
batsulewa̱ ilà Jesucristo mik e' wa, e' dör
Skëköl ichökle ena se̱ne michoë e' muk-
wak. 21 A ala'rla, a' e̱' kkö'nú, íyi diököl
tso' dalöiè ese ko̱s yöki̱.

Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide böt

2 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö yëkkuö skà kit döka̱ tkël. Pë' we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit alaköl eköl ena ila'rla e'pa a̱. Erë iëltëpa tö ibikeitsè tö “alaköl” ena “ala'rla” e' wà kiane chè Skëkëpa Jesús icha erule we̱le. E' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Skëkëpa icha erule we̱le a̱.

S'ki̱tö'u̱kwakpa dë'mi Jesús mik e̱rblökwakpa shu̱a̱ e'pa kë̀ tö s'wöbla'we̱ku̱' Jesús tté buaë e' wa. Ie'pa é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa tsa̱kmi ñala̱ sulusi ki̱. E' kue̱ki̱ Juan tö yëkkuö i' kit pë' ñekkëpa biyö́ choie ie'pa a̱. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

Shke̱'wè̱

1 A tayë[¶¶], be' shu̱kitbak Skëköl tö. Ye'
kiè a' tö blë'këkëpa, e' tso' yëkkuö
i' shtök be' a̱ ena be' ala'r a̱. Moki̱ë a'
dalër tai̱ë ye' é̱na. Ñies wé̱pa tö Skëköl
ttè moki̱ e' klö'wé̱, esepa ko̱s é̱na a' dalër
tai̱ë. 2 Ttè moki̱ e' tso' se' ko̱s e̱r a̱, e' tso'
se' ta̱ ke̱kraë, e' kue̱ki̱ sa' é̱na a' dalër tai̱ë.
3 Skëköl dör S'yë́ ena ilà Jesucristo, a̱s
e'pa e̱r buaë chö̀ a' a̱ ena a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa. A̱s ie'pa tö se̱ne bë̀rë mù a' se̱rke ttè
moki̱ a̱ ena ñì dalëritsè a̱, esepa ko̱s a̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

4 Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö be' ala'r we̱lepa
tso' S'yë́ ttè moki̱ë, e' wà dalöiök buaë
we̱s ie' tö ime'a̱t se' a̱ es. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. 5 A tayë, ye' tö be' a̱ ichè
tö se' ulitane ka̱wöta̱ ñì dalëritsök. Ttè e'
kë̀ dör ttè dalöiëno pa̱'a̱li̱ shtekeyö a' a̱. E'
dör ttè yënebitu̱ se' a̱ tsa̱we e'. 6 Se' se̱rke
yësyësë we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè
es, e' ta̱ se' tso' Skëköl dalëritsök moki̱ë.
Ie' ttè dalöiëno tö ichè tö se' ka̱wöta̱ ñì
dalëritsök. Ttè e' ttsë'bitu̱ a' tö tsa̱we.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

7 Tai̱ë s'ki̱tö'u̱kwakpa tso' ká̱ wa'ñe.
Ie'pa tö icheke tö Jesucristo dë', erë kë̀
idë'bitu̱ s'ditsöie. Yi tö icheke es, ese
dör s'ki̱tö'u̱kwak ena Cristo Bolök. 8 A' e̱'
kkö'nú pë' esepa yöki̱ a̱s sa' kaneblë' a'
shu̱a̱, e' kë̀ wà weirwa ë́me. Ye' ki̱ ikiane
tö iské mú dö̀ a' ulà a̱ se̱raa̱.
9 Ttè wa Cristo tö s'wöblao̱', e' kë̀
klö'we̱ku̱'ia̱ yile tö erë ikí̱ kuötkéka̱itö
tai̱ë ko̱s Cristo tö iyë', e' tsa̱ta̱, e' ta̱ ese
kë̀ batsulewa̱ Skëköl mik. Erë yi e̱' tkéwa̱
darërëë Cristo ttè moki̱ a̱, ese batsule-
wa̱ S'yë́ mik ena ilà mik. 10 Yile de a'
ska' kë̀ wa̱ Cristo ttè moki̱ mir, eta̱ kë̀
ese a̱ we̱shke̱ char, kë̀ ishke̱'wa̱r. 11 Yi
tö ishke̱'wé̱, ese tö ì sulu wamblekeitö e'
ki̱meke. E' kue̱ki̱ esepa kë̀ shke̱'wa̱r.

Juan e̱' chéa̱t

12 Tai̱ë ye' wa̱ íyi tso' chè a' a̱, erë kë̀ ye'
é̱na ishtak yëkkuö ki̱. Ye' mú mi' a' ska'
ta̱ se' tö iwà chèmi ñì a̱. Es se' ttsë'rdaë
buaë shu̱te̱.
13 Be' ël shu̱kitbak Skëköl tö, e' ala'r tö
be' shke̱'wé̱mi.

¶¶**1:1** ***tayë:*** Es Juan tö Skëkëpa icha erule a̱ ie' tso' yëkkuö i' shtök e'pa kiè.

Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide mañat

3 Juan

Juan tö yëkkuö et ena böt kit e' wák tö i' kit. Ie' tö ikit isini' eköl kiè Gayo e' a̱. Ie' tö yile patkë' Gayo ska' Jesús tté buaë pakök erë wëm eköl e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë kiè Diótrefes e' kè̱ é̱na Juan tö ipatkë' e'pa kiakwa̱. E' kè̱ mène buaë Juan a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit Gayo a̱. Ie' wöa̱ iwëne buaë tö Gayo tö s'wöbla'u̱kwakpa kiekewa̱ buaë e' chak ie' é̱na Gayo a̱ ena ie' ki̱ ikiane tö e' kí̱ wè̱ Gayo tö es. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

1 A Gayo, ye' dör blë'këkëpa, e' tso'
yëkkuö i' shtök be' a̱. Ye' é̱na be' dalër
tai̱ë Jesús ttè moki̱ e' kue̱ki̱.

Juan tö Gayo ki̱kéka̱ buaë

2 A yami dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' tso' ik-
iök Skëköl a̱ tö be' mú mir buaë ì ko̱s tso'
be' wa̱ e' a̱, ena be' mú tso' buaë kè̱ duö-
ta̱' we̱s be' e̱r tso' buaë Skëköl ta̱ es. 3 Mik
s'yamipa we̱lepa dë' ye' ska', eta̱ e'pa tö
ye' a̱ iyë' tö be' se̱rke buaë ke̱kraë yësyësë
we̱s Skëköl ttè moki̱ë tö ichè es. E' tö ye'
ttsë'we̱ke buaë. 4 Ke̱kraë mik ye' tö ittsé
tö wé̱pa dör we̱s ye' ala'r es, esepa se̱rke
buaë yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè
es, eta̱ e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë tkö̀ka̱ íyi
ulitane tsa̱ta̱.
5 A yami, be' dalër tai̱ë ye' é̱na,
s'yamipa shköke ká̱ wa'ñe Jesús tté buaë
pakök, esepa kiekewa̱ be' tö buaë ke̱kraë,
bua'iewa̱ wé̱pa kè̱ su̱ule be' wa̱ esepa.
6 Ie'pa we̱lepa dene sa' ska', e'pa tö be'
paké Skëkëpa Jesús icha erule e'pa a̱ tö
be' é̱na ie'pa dalër tai̱ë. Ye' tö be' a̱ ichè
tö ie'pa esepa kí̱ ki̱mú. Ì ko̱s kiane ie'pa
ki̱ shkoie Jesús tté buaë pakök, ese ko̱s
wa ie'pa ki̱mú. Ie'pa ki̱mú e̱r bua' wa we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es. 7 Ie'pa mi'ke ká̱ wa'ñe
kaneblök Jesucristo a̱, ie'pa kè̱ tö ì ki-
eta̱' pë' kè̱ tö Skëköl dalöieta̱' esepa a̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ki̱mú. 8 Se' ulitane ka̱wöta̱
ie'pa ki̱muk, ì ko̱s kiane ie'pa ki̱ e' wa. Es
se' ko̱s tö ie'pa ki̱mekeñak Jesús tté moki̱
e' wà pakök.

Diótrefes dör se' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë ese

9 Skëkëpa Jesús icha erule se̱rke a' ká̱
a̱, e'pa a̱ ye' tö yëkkuö kit. Erë wëm
tso' ee̱ eköl kiè Diótrefes, e' wöbatsö e̱'
tkö̀ka̱ imale̱pa wökirie, e' kue̱ki̱ ka̱wö
mène ye' a̱ Jesús ttekölie, e' watéttsa̱itö.
10 E' kue̱ki̱ mik ye' de a' ska', eta̱ ì sulu
wamblé ie' tö, e' cheraka̱yö a' ulitane
kukua. Ie' tso' ka̱chök ye' ta̱. E' kí̱ie ta̱
mik s'yamipa de a' weblök, eta̱ e'pa kè̱
kièwa̱ ie' tö. A' we̱lepa é̱na ie'pa ki-
akwa̱ e'pa wöklö'we̱keitö, u̱yekettsa̱itö
Skëkëpa Jesús icha erule e' shu̱a̱.
11 A yami dalër tai̱ë ye' é̱na, ì sulu
wambleke pë' tö, ese kè̱ wamblar be' tö.
E' skéie pë' se̱r buaë yësyësë, es be' se̱nú
buaë yësyësë. Yi se̱rke yësyësë, ese dör
Skëköl icha. Yi e̱' wamblö̀ sulu, ese kè̱
bàtse̱ Skëköl mik.
12 Sulitane tö icheke tö wëm kiè
Demetrio, e' dör pë' buaë. Ie' se̱rke buaë
yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es. E'
wa iwënewa̱ tö ie' dör pë' buaë. Ñies sa'
tö ichè tö ie' dör pë' buaë. Be' wa̱ ijche̱r
tö ì ko̱s cheke sa' tö e' dör moki̱.

Juan e̱' chéa̱t

13 Ye' wa̱ íyi tso' tai̱ë chè be' a̱, erë kè̱
ye' é̱na ishtak yëkkuö ki̱. 14 Ye' mú mi' be'
ska' bet, e' wa ye' tö be' a̱ iwà chè.
15 A̱s be' ttsë'r buaë. Í̱e̱ s'yamipa tö be'
shke̱'wé̱mi. S'yamipa tso' be' ska', e'pa
shke̱'ú̱ ña eköl eköl.

Yëkkuö kit Judas tö

Juan

Yëkkuö i' kit Judas tö. Kȅ s'wa̱ ijche̱r moki̱ë tö yi dör ie'. Erë we̱lepa tö ibikeitsè tö Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Judas cheke Lucas tö (Lucas 6.16; Hechos 1.13), e' tö ikit. Pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl we̱s Santiago es. Mateo 1.55 ena Marcos 6.3 e' tö Jesús ël kiè Judas e' chè, e' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè es.

Judas tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱, ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa biyő choie. Pë' esepa dë'bitu̱ e̱' chök tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa erë ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa ȅme. Ie'pa ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa kiane tsȅmi ñala̱ sulu ki̱. E' chök Judas tso' ie'pa a̱ tö a' e̱' kkö'nú iyöki̱. Ie'pa esepa tö s'wöbla'we̱ke tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë ena ì sulu nuí̱ tso' se' ki̱ e' olo'ya'itö s'ki̱, e' kue̱ki̱ se' a̱ ì sulu kí̱ wamblërmi. Judas tö iché tö e' kȅ dör es. Ká̱ ia̱ia̱ë wé̱pa bak e̱' wamblök suluë e'pa we'ik Skëköl tö sia̱rë. E' sù̱ ie' tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe' we'ikeraë. E' kkachak Judas é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Judas, ye' dör Jesucristo kanè
méso, ñies ye' dör Santiago ël, e' tso'
yëkkuö i' shtök a' a̱. Skëköl dör S'yé̋ e' tö
a' klöo̱'bak ie' ala'rie. Tai̱ë a' dalër ie' é̱na.
Jesucristo tso' a' tsa̱tkök ì sulu ko̱s yöki̱.
2 A̱s Skëköl tö a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ena se̱ne
bȅrë kí̱ mù a' a̱. Ñies a̱s a' kí̱ ñì dalëritsȍ
tai̱ë.

Jesús tté buaë, e' tsa̱tkő

3 A yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ke̱we
ta̱ ye' ibikeitsé yëkkuö shtök a' a̱ se'
tsa̱tkëne e' tté pakoie. Erë ye' ittsé tö ye'
ka̱wöta̱ kköchök a' a̱ tö ttè mik se' e̱r-
blöke e' tsa̱tkő ke̱kraë. Ttè e' menea̱t etö-
kicha ȅme s'batse'rpa a̱ kkö'nè ke̱kraë.
4 Pë' we̱lepa dewa̱ a' shu̱a̱, erë a' kibiiepa
kȅ wa̱ ijche̱r tö e'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa.
E' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. Es-
epa kȅ tö Skëköl dalöieta̱' moki̱. Ie'pa
tö icheke tö ie' e̱r buaë ché se' a̱, e'
kue̱ki̱ ì sulu ko̱s wamblak se' é̱na, e'
wamblèmisö, kȅ ulé klöule. Erë kȅ idör
es. Ttè e' wa ie'pa tö Skëkëpa Jesucristo
dör se' blú eköl ȅ, e' dalöse̱wé̱wa̱. Ká̱ ia̱i-
a̱ë Skëköl tö iyë'bak iyëkkuö ki̱ tö esepa
ko̱s wömeulettsa̱tke weinuk aishkuö ta̱.
E' kue̱ki̱ ye' tso' a' a̱ ichök tö Jesús tté
buaë tsa̱tkő ie'pa esepa yöki̱.

Skëköl tö ì sulu wamblökwakpa we'ikeraë

5 A' wa̱ ijche̱rtke buaë, erë ye' é̱na
ichakne a' a̱, a̱s a' é̱na ia̱rne tö Skëköl
tö Israel aleripa tsa̱tkë'ttsa̱ egiptowak ulà
a̱, yë'ttsa̱ Egipto. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wé̱pa
kȅ e̱rblëne ie' mik e'pa e̱o̱'waitö. 6 Ñies a'
é̱na ia̱nú tö Skëköl biyöchökwakpa, e'pa
we̱lepa tö kanè mène ie'pa a̱, e' olo'yé ta̱
ie̱' yélur wé̱ ie'pa bak se̱nuk ee̱. E' kue̱ki̱
ie' wa̱ ie'pa tso' wötëule stui ké̱ a̱. Ee̱ ie'pa
tso' moule tabechka kȅ butsta̱'ttsa̱ yöbië
ese wa. Ee̱ ie'pa tso' ikichatërke e' ké̱wö
panuk. 7 Es ñies a' é̱na ia̱nú tö Sodoma
ena Gomorra wakpa, ñies ká̱ tso' tsi̱net
ie'pa o̱'mik e' wakpa, e'pa bak trënuk tai̱ë
ena e̱' ya'u̱k suluë. E' kue̱ki̱ Skëköl tö
ie'pa ko̱s we'ik michoë bö' wa. Ie'pa wa
ie' tö ikkaché tö ì tköraë ì sulu wamblök-
wakpa ta̱'.
8 Es ñies wé̱pa chök ye' tso' a' a̱, es-
epa e̱' wamblȍ suluë. Ie'pa e̱' ia'u̱keka̱ trë
wa ta̱ ichekerakitö tö e' kkayëne ie'pa
a̱ kabsuè̱ a̱. Ñies Skëköl ttè watekerak-
itö ena ibiyöchökwakpa olo ta̱' tai̱ë, e'pa
chekerakitö suluë. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë mik Moisés
blënewa̱, eta̱ bé̋ ki̱ inú kiane, erë Skëköl
biyöchökwak wökir eköl kiè Miguel, e'
kȅ tö imè ie' a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ñì iu̱té
iki̱. Miguel dör Skëköl biyöchökwak olo

ta̱' ta̱ië ese, erë ie' kȅ wa̱ bế yëne su-
luë a̱s ikichatër. Ie' tö iché ia̱: "Skëköl
tö be' uñú." E' ȅ ché Miguel tö ie' a̱. Eta̱
¿we̱s wé̱pa chök ye' tso' esepa tö Skëköl
biyöchökwakpa chèmi suluë? 10 Ì kȅ a̱ne
ie'pa é̱na, ì kȅ jche̱r ie'pa wa̱, ese ko̱s
cheke suluë ie'pa tö. Erë ì jche̱r ie'pa
wa̱ iwákpa e̱r wa, ese wambleke ie'pa tö
kȅ wà bikeitsule we̱s iyiwak es. E' kue̱ki̱
ie'pa weirdaë sia̱rë aishkuö ta̱.
11 ¡Wëstela i̱na ie'pa ta̱! Ie'pa e̱'
wamblȍ suluë we̱s Caín e̱' o̱' es. Ie'pa
tö ttè moki̱ olo'yé inuköl klö'wo̱ie we̱s
Balaam es. Ie'pa tö Skëköl dalöse̱wé̱wa̱
we̱s Coré tö Moisés dalöse̱o̱'wa̱ es. E'
kue̱ki̱ aishkuö ta̱ ie'pa weirdaë sia̱rë we̱s
Coré es. 12 Mik a' ñì dapa'u̱ke chkök
di'yök ñita̱ e̱r bua' wa Cristo köte̱wa̱ e'
ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ e' sulu'we̱kewa̱ ie'pa
tö we̱s ie̱' wamblörak ese wa. Ie'pa kȅ
jaër ì sulu wamblök ka̱wö e' a̱. Ie'pa
e̱r me'rie iwákpa ȅ kkö'nuk. Ie'pa dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa we̱s ka̱li̱ dami siwa̱' wa
ta̱ië, erë kȅ iwà yër yës es. Ie'pa dör
we̱s kal kȅ wör ta̱' mik iwörke e' ké̱wö
ska' es. Ie'pa dör we̱s kal ponettsa̱ iwìë
e' sirwa̱ es. 13 Ie'pa tö ì sulu wambleke
kȅ jaër ta̱', e' u̱yekerakitö we̱s dayë tö
íyi tso' ko̱s ie' a̱ e' u̱yèttsa̱ u'rki̱ es. Ie'pa
dör we̱s bëkwö kȅ ku̱'ar ek tsi̱ní ȅme es.
Skëköl wa̱ ká̱ tso' ie'pa a̱ ttsettseë, ee̱
ie'pa wötërdawa̱ kȅ yërpattsa̱ia̱.
14 Adán aleripa de ie' itöki̱ döka̱ kul, e'
shu̱a wëm eköl bak, e' kiè Enoc. Ie' tö pë'
sulusi esepa yë' i' es Skëköl ttekölie: "Ye'
ttȍ ttsố. Skëköl döraë ibiyöchökwakpa
batse'r ta̱ië shu̱te̱ e'pa ta̱ 15 sulitane
shu̱lök. Pë' sulusipa kȅ tö ie' dalöieku̱' tö
ì sulu wambleke tö ie' cheke suluë, esepa
ko̱s wömerattsa̱ ie' tö weinuk." 16 Wé̱pa
chök ye' tso' a' a̱, esepa wa íyi ulitane wër
suluë, íyi ulitane tö ie'pa kköchöwe̱ke. Ì
sulu kiane ie'pa ki̱ wamblè ese wamblek-
erakitö. Ie'pa e̱' ttsȍka̱ ta̱ië. Ñies s'male̱pa
daki̱ñekerakitö ttè ttsë'r bua' ese wa a̱s tö
iù̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane es.

A' e̱' tkṓwa̱ darërëë Skëköl ttè a̱

17 Erë a yamipa, a' dalër ta̱ië ye' é̱na.
Ì yë' Skëkëpa Jesucristo ttekölpa tsá̱
e'pa tö, e' ska' a' e̱r a̱nú. 18 Ie'pa tö
se' a̱ iyë': "Mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱
s'wayuökwakpa datse̱ ta̱ië. Ie'pa se̱rdaë
we̱s ie'pa wák dër suluë ki̱ ikiane se̱nuk
es." 19 Ye' tö a' a̱ ichè tö pë' esepa tso' a'
shu̱a a' blabatsök. Ie'pa se̱rke we̱s ie'pa e̱r
tö ikieke ia̱ es. Skëköl Wiköl kȅ ku̱' ie'pa
ta̱.
20 Erë a yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ttè
batse'r ichökle mik se' e̱rblöke, e' a̱ a' kí̱
e̱r diché iố. A' ttố Skëköl ta̱ Wiköl Batse'r
wa. 21 Skëkëpa Jesucristo tö se' sué̱ e̱r
sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ se̱ne michoë döraë se'
ulà a̱ aishkuö ta̱, e' wà panuk se' tso' e̱r
bua' wa. E' dalewa kȅ a' é̱na ichökwa tö
Skëköl é̱na se' dalër ta̱ië, e' a̱ a' e̱' tkṓwa̱
darërëë.
22 A' wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë
ibikeitsekeia̱ bötböt, esepa sa̱ú e̱r sia̱rë
wa ta̱ ie'pa ki̱mú. 23 A' wé̱pa skà mi'ketke
ì sulu a̱, esepa tsa̱tkố we̱s s'ñarkewa
ese tsa̱tkèsö es. A' wé̱pa skà tso' ì sulu
wamblök ta̱ië ichṓk, esepa sa̱ú e̱r sia̱rë
wa ta̱ iki̱mú, erë a' tso' e̱rki̱ dö' a' a̱rmi
ì sulu wambleke ie'pa tö e' a̱. Ì sulu
wambleke ie'pa tö, e' yöki̱ a' suanú ta̱ië;
e' kȅ kiarwa̱ a' a̱ elkela wë'ia̱.

Ttè bata

24 Skëköl ȅ a̱ se' kkö'narmi a̱s kȅ
s'a̱rmine ì sulu a̱. Ie' ȅ a̱ se' nui̱ olo'yarmi
a̱s se' dȍ ie' olo ta̱ië e' wörki̱ ttsë'ne
buaë wa, kȅ ki̱ ì sulu ta̱' yës. E' kue̱ki̱
ie' ki̱köka̱sö ttè bua' wa. 25 Ie' ki̱köka̱sö
Skëkëpa Jesucristo batamik. Ie' dör eköl
ȅme. Ie' dör S'tsa̱tkökwak. Tsa̱we ta̱, i̱'ñe
ta̱, ñies dȍ ke̱kraë ie' olo ta̱' ta̱ië, ie' diché
ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsata̱. Ie' dör se' blú
ta̱ië. A̱s sulitane tö ie' ki̱kȍka̱ e̱r bua' wa
ke̱kraë. Es e' idir.

Ì kkayë' Jesucristo tö Juan a̱, e' tté pakè

Apocalipsis

Jesús ttekölpa tsá̱ eköl kiè Juan e' tö yëkkuö i' kit. Ie' bak klöulewa̱ dayënane kiè Patmos e̱e̱. E̱e̱ ie' bak se̱nuk mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱.

Jesucristo wák tö Juan ka' ishtök. Ì ko̱s kkayëne ie' a̱ ena yëne ie' a̱ kabsue̱ie, e' shtök Jesucristo tö ie' ka'. Mik Jesucristo e̱' kkayë' ie' a̱ kabsue̱ie eta̱ e' tö ika' yëkkuö i' shtök Skëkëpa icha erule erule döka̱ kul se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia shu̱a̱ e'pa a̱.

E' kí̱ie ta̱ Satanás ñippöke Skëköl ta̱ we̱s e' ukuö miria̱ Juan ké̱wö ska' ena e' ukuöki̱, e' paké ie' tö yëkkuö i' ki̱ a̱s Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱r tö Skëköl ena Jesucristo e̱' alöraka̱ da'a̱ie Satanás ena iklépa ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ttè shtök ye' tso' yëkkuö i' ki̱ e' dör
ì kkayë' Skëköl tö Jesucristo a̱ a̱s ie'
tö ikkachȍne ikanè mésopa a̱ a̱s ie'pa é̱na
ia̱r tö ì tköraë bet. Ye' kiè Juan, ye' dör
Cristo kanè méso. Ie' tö ibiyöchökwak
patkë' eköl ye' ska' íyi ikkë kkachök ye' a̱.
2 Ì ko̱s sué̱ ye' tö, e' shteke ye' tö yëkkuö
i' ki̱ se̱raa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö e' dör Skëköl
ttè moki̱, ñies e' dör ttè moki̱ kkayë' Je-
sucristo tö e'.
3 Ì shteke ye' tö yëkkuö i' ki̱, e' wà
döketke bet. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ia̱ritseke
ena ittseke ena iwà iu̱teke, ayëcha buaë
esepa.
4–5 Ye' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa
Jesús icha eruleë se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
döka̱ kul a̱te̱ Asia e'pa a̱. Skëköl ena
iWiköl ena Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë
chȍ ena se̱ne bȅrë mù a' a̱. Skëköl e'
tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë.
Wikölpa Kul[§§] tso' wé̱ Skëköl tkër s'blúie
e' wörki̱. Jesucristo tö Skëköl tté cheke
yësyësë ke̱kraë. Ie' dör s'duulewa̱ e' tsá̱
shke̱neka̱ne sulitane yöki̱ ke̱we e'. Ie' dör
ká̱ ulitane blúpa e'pa blú. Ie' é̱na se' dalër
tai̱ë. Ie' köte̱wa̱, ie' pé̱ tëne se' skéie, e' wa
ie' tö se' tsa̱tkée se̱ne sulu nuí̱ ulà a̱. 6 Ie'
tö se' shu̱kit a̱s se' dȍ s'blúpaie ena sacer-
dotepaie kaneblök Skëköl dör ie' yé̱ e' a̱.
Jesucristo olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱' tai̱ë, a̱s
sulitane tö ie' ki̱kȍka̱ ke̱kraë. Es e' idir.
7 ¡Ittsȍ! Jesucristo datse̱ mò a̱.
Sulitane tö ie' sue̱raë,
ñies wé̱pa tö ie' kötwa̱, ie' tkë'rakitö
kuaböt wa,
e'pa tö isue̱raë.
Mik ká̱ ulitane wakpa tö isué̱,
eta̱ ie'pa iu̱raë sia̱rë suane yöki̱.
Es iwà tköraë. Es e' idir.
8 Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱,
ie' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë.
Ie' tö ichè: "Ye' dör íyi wì ena íyi bata."

Juan tö Jesucristo sué̱ kabsue̱ie

9 Ye' dör a' yami Juan, e' batsulewa̱
Jesús mik e' wa ye' tso'ñak a' ta̱ wé̱pa
blúie Skëköl tso' esepa shu̱a̱. Ñies ye'
tso'ñak weinuk a' ta̱ ena idalë'ttsök a' ta̱
e̱r bua' wa. Ye' tö s'wöbla'wé̱ Skëköl ttè
wa, ñies ye' tö Jesús tté paké sulitane a̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö ye' u̱ya'mi se̱nuk dayë nane
kiè Patmos e' a̱. 10 Skëkëpa Jesús diwö,
e' dör Domingo, e' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl
Wiköl de ye' ki̱ tai̱ë, eta̱ ye' ittsé ye' tsi̱kka
tö yi tté ye' ta̱, e' ttȍ dör darërëë we̱s duk
blar es. 11 Ie' tö ye' a̱ iché: "Ì sue̱ke be'
tö, e' shtȍ yëkkuö ki̱ ta̱ ipatkȍmi Skëkëpa
Jesús icha eruleë se̱rke Éfeso, Esmirna,
Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia ena
Laodicea e'pa ko̱s a̱."

§§1:4-5 ***Wikölpa Kul:*** Mik yëkkuö i' tö Wikölpa Kul cheke, eta̱ e' wà kiane chè Wiköl Batse'r. Isalema Juan tö ikié es ichoie tö ì kanewe̱ke Wiköl Batse'r tö ese dör tsa̱ki̱ë buaë kȅ ì kianeia̱ iki̱. Apocalipsis 3.1; 4.5; 5.6 sa̱ú̱.

12 Ye' wötrée isa̱u̱k tö yi ttöke ye' ta̱,
eta̱ bö'wöla wöbastulur döka̱ kul, e' sué̱
ye' tö. E' tulur ituloka̱ yöule orochka wa
e' ki̱. 13 Bö'wöla kul shu̱a̱, ye' tö isué̱ tö ì
dur s'ditsö su̱ë. Ie' datsi' dör batsì̱ë döttsa̱
iklökue ki̱. Ikiparuo àr icho' mik e' dör
oro. 14 Ie' tsa̱kö dör saruru shu̱te̱ë we̱s
suiyök es we̱s mochka saruruë es* Ie'
wöbla wër we̱s bö'wö wöñar es. 15 Ie' klö̀
wër dalölöë we̱s tabechka bua'bua ba'wè̱
bö' a̱ ena ipaiklè ta̱ iwër dalölöë es. Ie' ttö̀
ttsër we̱s di' blar ta̱i̱ë ákttö mik es. 16 Ie'
ulattö bua'kka a̱ ie' wa̱ bëkwö tso' döka̱
kul. Ie' kkö̀ a̱ tabè dettsa̱ kao̱ule di'dië
wi̱'kë io̱'kë. Ie' wö wër dalölöë we̱s mik
dìba a̱rke buaë eta̱ diwö wër es.
17 Mik ye' tö ie' sué̱, eta̱ ye' a̱newa
wöwakköt ie' klö̀ ska' we̱s s'duowa̱ es.
Erë ie' ulà bua'kka méka̱ ye' ki̱ ta̱ ichéitö
ye' a̱: "Kë̀ be' suanuk. Ye' dör ttè tsá̱
ena ttè bata. 18 Ye' dör se̱ne michoë e'
wák. Ye' du'wa̱ e' tso'ne ttsë'ka ke̱kraë.
Ye' wa̱ diché tso' s'duö̀wa̱ ki̱. S'wimblu
ké̱ e' wékkö yottsa̱ tso' ye' wa̱. Ie'pa
shke̱o̱rmika̱ ye' a̱. 19 Ì tso' i̱'ñe ta̱ ena ì
ko̱s datse̱i̱a̱ su̱eke be' tö e' shtö́ yëkkuö
ki̱. 20 Bëkwö döka̱ kul sué̱ be' tö ye'
ulattö bua'kka a̱ ñies bö'wöla tuloka̱
yöule orochka wa, e' wà cheke ye' tö be'
a̱ i' ta̱. Bëkwö kul, e' tö Skëköl biyöchök-
wakpa döka̱ kul e'pa wà chè. E'pa dör
Skëkëpa Jesús icha eruleë se̱rke ká̱ kul
a̱ ñe' kkö'nukwakpa. Bö'wöla döka̱ kul,
e' tö Skëkëpa Jesús ichapa eruleë se̱rke
ká̱ kul a̱ ñe' wà chè."

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Éfeso, e'pa a̱

2 Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché: "Yëkkuö shtö́
Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha
erule se̱rke Éfeso, e'pa kkö'nuk e' a̱.
Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
'Yi wa̱ bëkwö kul tso' iulatö bua'kka
a̱, ñies yi shkö̀dur bö'wöla tuloka̱ yöule
orochka wa, e' shu̱a̱, e' tö ichè a' a̱ i'
es: 2 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱.
A' kaneblöke darërëë, a' weirke ko̱s ye'
ku̱e̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa, e'
ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö pë' su-
lusipa kë̀ wër a' wa buaë. Wé̱pa de a'
ska' e̱' chök tö ie'pa dör ye' ttekölpa erë
ika̱chörak, esepa ma'wé̱ a' tö ta̱ a' isué̱ tö
ie'pa dör ka̱chökwakpa. 3 A' weirke tai̱ë
ye' tté ku̱e̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua'
wa, kë̀ ilo'yane a' wa̱. 4 Erë ye' wa̱ ilè tso'
ki̱ a' kkatè: a' kë̀ ñì dalëritsöku̱'i̱a̱ ena a'
kë̀ ye' dalëritsèi̱a̱ we̱s kuaë es. 5 E' ku̱e̱ki̱
we̱s kuaë ta̱ a' é̱na ye' dalër, ñies we̱s
kuaë ta̱ a' ñì dalërits e' a̱nú a' é̱na. A' e̱r
mane'ú̱ne ta̱ a' se̱núne we̱s a' se̱ne' kuaë
es. A' kë̀ e̱r maneo̱ne, e' ta̱ ye' datskene
bet a' ska' ta̱ a' bö'wöla tuloka̱ e' yer-
attsa̱ ye' tö. 6 Erë ì sulu wambleke Nico-
laiwakpa tö e' su̱e̱ke a' tö suluë we̱s ye' tö
isu̱e̱ke es, e' tö ye' ttsë'wé̱ buaë. 7 ¡Ì cheke
Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e'
ttsö́ a' ulitane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱,
kë̀ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa ko̱s a̱ ye'
tö ka̱wö meraë se̱ne michoë e' kéli wö
katök. E' kéli àr ká̱ buaala tso' ká̱ jaì a̱
ee̱.'"

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Esmirna, e'pa a̱

8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Yëkkuö
shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha
erule se̱rke Esmirna, e'pa kkö'nuk e' a̱.
Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
'Yi dör ttè tsa̱we ena ttè bata. Yi
köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne, e' tö ichè a' a̱ i' es:
9 A' weirke si̱a̱rë ye' tté ku̱e̱ki̱ ñies a' kë̀
wa̱ ì ta̱', e' ko̱s jche̱r ye' wa̱, erë a' dör
Skëköl icha e' ku̱e̱ki̱ a' dör we̱s inuköl
blúpa es. Ñies ye' wa̱ ijche̱r tö pë' we̱lepa
tö a' cheke suluë. Ie'pa e̱' chö̀ tö ie'pa
dör Skëköl icha, ñermata ie'pa dör Sa-
tanás icha. 10 A' weirdaë ko̱s, e' kë̀ yöki̱ a'
suanuk. Ye' ttö̀ ttsö́: Bë́ tö a' we̱lepa u̱y-

*1:14 ***suiyök ena mochka:*** Si'kuaie e' dör *lana* ena *nieve.*

erawa̱ s'wöto wé a̱, a' e̱rblöke ye' mik e'
ma'wo̱ie. A' weirdaë sia̱rë döka̱ ká̱ dabop
ë̀. Ie'pa tö a' ttèwa̱mi ye' tté kue̱ki̱, erë a'
e̱rblöke ye' mik, e' kë̀ olo'yar a' tö yës, e'
ta̱ se̱ne michoë meraëyö a' a̱ iskéie. [11] ¡Ì
cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë es-
epa a̱, e' ttsö́ a' ulitane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱
ì sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa kë̀
duö̀pawa̱ bötökicha.'"†

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Pérgamo, e'pa a̱

[12] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Yëkkuö
shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha
erule se̱rke Pérgamo, e'pa kkö'nuk e' a̱.
Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
'Yi wa̱ tabè tso' kao̱ule di'dië wi̱'kë
io̱'kë, e' tö ichè a' a̱ i' es: [13] Ye' wa̱ ijche̱r tö
a' se̱rke wé̱ Satanás tkër blu'ie ee̱, erë a'
e̱' tkéwa̱ darërëë ye' a̱. Erë́ ye' tté chök-
wak eköl yësyësë kiè Antipas, e' kötwa̱
ie'pa tö a' ké̱ a̱ wé̱ Satanás se̱rke ee̱, erë
a' kë̀ wa̱ a' e̱rblöke ye' mik e' olo'yane.
[14] Erë ilè tso' ye' wa̱ böt mañat ki̱ a' kkatè:
A' shu̱a̱ we̱lepa tso', e'pa tso' ttè sulu
iu̱tök. Ttè e' dör we̱s ttè wa Balaam bak
s'wöbla'u̱k es. Ká̱ ia̱ia̱ë Balaam tö Balac
wöblao̱' a̱s ie' tö Israel aleripa kö̀ ì sulu
wamblök. Balaam tö Israel aleripa dak-
i̱ñé chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese
a̱, ese katök ñies trënuk ta̱i̱ë. [15] Es ñies
a' shu̱a̱ we̱lepa tso', e'pa kë̀ é̱na Nico-
laiwakpa ttè olo'yak. [16] E' kue̱ki̱ a' e̱r
mane'ú̱ne Skëköl a̱. A' kë̀ tö iwè̱ es, e' ta̱
bet ye' datske ñippök ie'pa ta̱ tabè tso'
ye' kkö̀ a̱ e' wa. [17] ¡Ì cheke Skëköl Wiköl
tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a' uli-
tane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kë̀ wa̱
ye' tté olo'yaule, esepa ko̱s tieraëyö chkè
tso' blëulewa̱ kiè maná ese wa. Ñies ák-
wöla sarurula meraëyö ie'pa a̱ eköl eköl,
e' ki̱ kiè pa̱'a̱li̱ tso' kitule. Kiè e' kë̀ jche̱r
yi wa̱. Yi a̱ imène, ese ë̀ wa̱ ijche̱rdaë.'"

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Tiatira, e'pa a̱

[18] E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Yëkkuö
shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha
erule se̱rke Tiatira, e'pa kkö'nuk e' a̱.
Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
'Skëköl Alà, e' wöbla wër we̱s bö'wö
wöñar es. Ie' klö̀ wër dalölöë we̱s
tabechka bua'bua paiklèsö ta̱ iwër
dalölöë es, e' tö ichè a' a̱ i' es: [19] We̱s a'
se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r
tö a' ñì dalëritsöke buaë ena a' e̱rblöke
ye' mik. Ñies ye' wa̱ ijche̱r tö a' ñì
ki̱muke ñikkëë buaë ena a' weirke ko̱s,
e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa. I̱'ñe a' tö
ikí̱ we̱ke bua'ie, kuaë a' tö io̱' e' tsa̱ta̱.
[20] Erë ye' wa̱ ilè tso' ki̱ a' kkatè: alaköl
tso' a' shu̱a̱ kiè Jezabel, e' a̱ a' tö ka̱wö
meke s'wöbla'u̱k. Ie' e̱' chö̀ tö ie' dör
Skëköl tteköl, erë ie' tö s'wöbla'we̱ke,
e' wa ie' tö ye' kanè mésopa daki̱ñeke
a̱s itrër ñies a̱s itörak chkè meule íyi
diököl dalöiè ese a̱, ese katö̀. [21] Ye' tö ie'
pané ta̱i̱ë a̱s ie' tö íyi suluë e' olo'yö̀ ta̱
ie̱r mane'ü̱ ye' a̱, erë ie' kë̀ e̱r mane'wa̱k
yës. [22] E' kue̱ki̱ sǘyö duè patkè ie' ki̱
darërëë a̱s kë̀ ikarka̱ia̱. Ñies wé̱pa ko̱s
trëne ie' ta̱, esepa we'ikerayö. Ie'pa kë̀
e̱r mane'ü̱, kë̀ tö ì sulu e' olo'yè, e' ta̱
bet ye' tö ie'pa we'ikeraë. [23] Ñies ye'
tö alaköl e' klépa tteralur. Es ye' icha
eruleë se̱rke ká̱ wa'ñe, e'pa wa̱ ijche̱rdaë
tö ye' wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë tö we̱s
idir, we̱s ise̱r. Ye' tö a' ulitane a̱ iské
meraë eköl eköl we̱s ise̱r es. [24] Erë a'
male̱pa tso' Tiatira, a' kë̀ ku̱' ttè sulu e'
iu̱tök. Ttè e' kiè ie'pa tö "Satanás ttè
blëulewa̱ se' ësepa yöki̱." Ttè e' dör
suluë. E' kë̀ iu̱tëne a' wa̱, eta̱ e' dör
buaë. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' kë̀ tö
ttè dalöiëno darërëë ese skà kí̱ meku̱'
a' a̱ dalöiè. [25] Erë ye' ttè tso'tke a' wa̱

†**2:11** ***kë̀ duö̀pawa̱ bötökicha:*** S'duö̀wa̱ bötökicha e' dör se' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wé̱ s'weir michoë ee̱ e'. Apocalipsis 20.16 sa̱ú̱.

klöule, e' a̱ a' e̱' tkö́wa̱ darërë michoë
dö̀ mik ye' datskene eta̱. 26–27 Wé̱pa e̱'
aléka̱ ì sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yaule,
wé̱pa se̱rke we̱s ye' ki̱ ikiane es dö̀
mik s'e̱newa ekkë, esepa a̱ ye' tö ka̱wö
meraë s'blúpaie we̱s ye' Yë́ tö ye' a̱ imé
es. Ie'pa tkeraka̱ ye' tö ká̱ ulitane wakpa
wökirpaie. Ie'pa tö ká̱ ulitane wakpa
wëttse̱raë yësyësë kë̀ janéwe̱ta̱' yës.
Wé̱pa tö ie'pa ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa
olordawa̱ we̱s ska̱u̱ña olorwa̱ es. 28 Ñies
ye' tö bëkwö kiè dukir wërke bla'mi e'
meraë ie'pa a̱. 29 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl
tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a' ulitane
tö!'”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Sardes, e'pa a̱

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè: “Yëkkuö
shtö́ Skëköl biyöchökwak tso' ye'
icha erule se̱rke Sardes, e'pa kkö'nuk e'
a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i' es:
‘Yi wa̱ Skëköl Wikölpa Kul‡ tso'. Ñies
yi wa̱ iulatö a̱ bëkwö tso' döka̱ kul, e' tö
ichè a' a̱ i' es: We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r
ye' wa̱. Sulitane tö ibikeitseke tö a' se̱rke
buaë ye' a̱ erë ye' wa̱ ijche̱r tö e' kë̀ dör
es. A' kë̀ se̱rku̱'ia̱ ye' a̱ buaë. Ye' a̱ ta̱ a'
dör we̱s s'duulewa̱ es. 2 Ye' tö isué̱ tö a'
se̱rke Skëköl a̱, e' ka̱m döka̱ wë' ie' wöa̱.
E' kue̱ki̱ a' ti̱'núne, a' se̱núne ye' a̱ buaë.
Ì buaë tso'ia̱ a' a̱ elkela, e' a̱ a' e̱' diché
iö́ne ka̱m ichö̀wa da'a̱ e' yöki̱. 3 Ttè buaë
wa a' wöblane, e' ska' a' e̱r a̱núne. Ttè
e' iu̱tö́ne. Ì sulu wamblé a' tö, ese olo'yö́
ta̱ a' e̱r mane'ú̱ ye' a̱. A' kë̀ tö iwè̱ es, e'
ta̱ ye' döraë a' ska' we̱s akblökwak es a'
we'ikök, e' ké̱wö kë̀ jche̱rpa a' wa̱. 4 Erë
a' tso' Sardes, e'pa we̱lepa kë̀ e̱' iao̱neka̱
se̱ne sulu wa. E'pa se̱rke yësyësë ye' a̱,
e' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ ie'pa shköraë ye' ta̱
paiëule buaë datsi' saruru wa. 5 Es ñies
wé̱pa e̱' aléka̱ se̱ne sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté
olo'yaule, esepa ki̱ datsi' saruruë iërdaë.
Ie'pa kiè kë̀ yepattsa̱yö se̱ne michoë e'
yëkkuö ki̱. E' skéie ye' tö icheraë Skëköl
wörki̱ ena Skëköl biyöchökwakpa wörki̱
tö ie'pa dör ye' icha. 6 ¡Ì cheke Skëköl
Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a'
ulitane tö!'”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Filadelfia, e'pa

7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè i'
es: “Yëkkuö shtö́ Skëköl biyöchökwak
tso' ye' icha erule se̱rke Filadelfia, e'pa
kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱ i'
es:
‘Yi dör batse'r ena ttö̀ moki̱ë e' ulà a̱
s'blú bak kiè David e' ké̱ ukkö yottsa̱ tso'.
Ie' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ulitane ki̱. Mik ie'
tö iukkö yéttsa̱, eta̱ kë̀ yi a̱ iwötënuk-
wa̱ne. Mik ie' tö iukkö wötéwa̱, eta̱ kë̀
yi a̱ ikkö̀ yënuktsa̱ne. Ie' tö ichè a' a̱ i'
es: 8 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱.
Ye' wa̱ ijche̱r tö erë́ a' kë̀ dalöiërta̱' tai̱ë,
erë a' tö ye' ttè iu̱té buaë, a' kë̀ wa̱ ye'
watënettsa̱. E' kue̱ki̱ ukkö yéttsa̱ ye' tö a'
a̱, kë̀ yi a̱ iwötënukwa̱ne. 9 Ye' ttö̀ ttsö́. A'
shu̱a̱ we̱lepa tso', e'pa dör Satanás icha.
Ie'pa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl icha, erë
ie'pa ka̱chö̀. Ie'pa keraë ye' tö e̱' tulök-
wa̱ kuchë ki̱ a' wörki̱. Es ie'pa wa̱ ijche̱r-
daë tö ye' tö a' dalëritseke. 10 A' weirke
ye' tté kue̱ki̱, e' dalë'ttsé a' tö e̱r bua'
wa we̱s ye' tö a' patkë' iwà u̱k es. E' wà
iu̱té a' tö buaë, e' kue̱ki̱ ye' tö a' tsa̱tk-
eraë mik s'weirke tai̱ë e' ké̱wö de ká̱ uli-
tane wakpa ki̱ ima'wo̱ie eta̱. 11 Ye' dat-
se̱ne bet. Ye' ttè wa a' wöblane, e' a̱ a'
e̱' tkö́wa̱ darërë ke̱kraë a̱s kë̀ yi tö a' ulà
a̱ iské buaë e' yö̀ttsa̱. 12 Wé̱pa e̱' aléka̱
se̱ne sulu ki̱, kë̀ wa̱ ye' tté olo'yane, es-
epa döraë we̱s u chkí bua'ie es Skëköl
wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. Ee̱ ie'pa se̱r michoë
ke̱kraë. Skëköl kiè shteraëyö ie'pa mik.
Ñies Skëköl ké̱, e' kiè shteraëyö ie'pa
mik. Ká̱ e' kiè Jerusalén Pa̱'a̱li̱, e' datse̱

‡**3:1** Apocalipsis 1.3 sa̱ú̱.

ká̱ jaì a̱. Ñies ye' wák kiè pa̱'a̱li̱, e' shteraë
ye' tö ie'pa mik. 13 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl
tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a' ulitane
tö!'”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Laodicea, e'pa

14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché i'
es: “Yëkkuö shtö́ Skëköl biyöchökwak
tso' ye' icha erule se̱rke Laodicea e'pa
kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö́mi ie' a̱
i' es:
‘Yi dör ì ko̱s yë' Skëköl tö e' wà, yi
tö ie' tté cheke yësyësë ke̱kraë, yi ta̱ ie'
tö íyi ulitane yö', e' tö ichè a' a̱ i' es:
15 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱
ijche̱r tö a' tö ye' ttè dalöieke bërëbërë
è̱, kè̱ bua'ie. A' dör we̱s di' bashbash es,
kè̱ dör ba'baë, kè̱ dör se̱se̱ë, a' dör bash-
bash è̱. ¡A' mú dör ba'baë ö se̱se̱ë! 16 Erë
a' dör we̱s di' bashbash es ye' a̱. A' kè̱
dör ba'baë, ñies a' kè̱ dör se̱se̱ë. E' kue̱ki̱
ye' tö a' tuerattsa̱ ye' kkö̀ a̱. 17 A' tö ichè
tö a' dör inuköl blúpa. A' tö ichè tö a'
ka̱wö tköke buaë, kè̱ ì kí̱ kianeia̱ a' ki̱.
Erë a' kè̱ wa̱ ijche̱r tö ñermata ye' a̱ ta̱
a' dör we̱s pë' weirke sia̱rë es. A' dör
we̱s se' wër sia̱rë s'yamipa wa es. A' dör
we̱s pë' kè̱ wa̱ ì ku̱'ia̱ es. A' dör we̱s pë'
wöbla kè̱ wawër es. A' dör we̱s pë' kè̱
wa̱ datsi' ta̱' es. 18 E' kue̱ki̱ ye' tö a' pat-
teke tö a' tö orochka ta̱ú̱ ye' ska'. Oro ese
dör oro bua'bua diao̱ule bö' wa ibua'bua
yottsa̱ ese. E' je' tö a' blu'we̱mi buaë. Ñies
datsi' saruruë ese ta̱ú̱ ye' ska'. E' wa a'
e̱' paiö̀mi buaë a̱s a' kè̱ jaëria̱. Ñies a' tö
kapöli ta̱ú̱ ye' ska' a' wöbla bua'wo̱ie a̱s
iwawër buaë. 19 Wé̱pa dalër ye' é̱na, e'pa
ko̱s uñeke ye' tö shu̱rueke ye' tö a̱s ise̱r-
dak buaë. E' kue̱ki̱ ye' dalöiö́ e̱r bua' wa.
Ì sulu wambleke a' tö, ese watö́ttsa̱. A'
e̱r mane'ú̱ bua'iewa̱ ye' a̱. 20 ¡Ye' ttö̀ ttsö́!
Ye' dör we̱s wëm dur eköl ukkö a̱ a' a̱ ik-
iök tö ye' a̱ ka̱wö mú shkowa̱ es. Yi tö
ye' ttö̀ ttsé ta̱ ye' kiéwa̱itö we̱shke̱, e' ta̱
ye' dörawa̱ ta̱ ye' chköraë ie' ta̱. 21 Ye' e̱'
aléka̱ íyi ulitane ki̱ ta̱ ye' e̱' tkéka̱ ye' Yé̱
ta̱ wé̱ ie' tkër blu'ie ee̱. Es ñies wé̱pa e̱'
aléka̱ ì sulu ki̱, kè̱ wa̱ ye' tté olo'yane, es-
epa a̱ ka̱wö meraë ye' tö e̱' tkökse̱r ye' ta̱
wé̱ ye' tkër blu'ie ee̱. 22 ¡Ì cheke Skëköl
Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsö́ a'
ulitane tö!'”

Skëköl ki̱karkeka̱ buaë ká̱ jaì a̱

4 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö íyi skà sué̱ kab-
sue̱ie. Ye' isué̱ tö ká̱ jaì a̱ ukkö tso'
áie ta̱ s'ttö̀ ttsë' ye' tö ke̱we we̱s duk blar
es, e' tö ye' a̱ ichè: “Be' shkö́ka̱ íe̱, eta̱ ì
wamblërmi i' ukuöki̱ ta̱, e' kkacheke ye'
tö be' a̱.”
2 E' wösha̱ ta̱ Skëköl Wiköl de ye' ki̱
ta̱ië, ta̱ ye' tö blu' kulé tso' ká̱ jaì a̱ e'
sué̱ et. E' ki̱ itkër eköl. 3 Yi tkër kula' e'
ki̱, e' dalöburke dalölöë we̱s ák bua'bua
dalöbur es, e' wöaule spa̱spa̱ ena mat
we̱s ák bua'bua kiè diamante ena rubí es.
Ie' kula' pamik shkaba' tkërke oloburke
dalölöë, e' wöaule spa̱spa̱ we̱s ák bua'bua
kiè esmeralda es. 4 Ñies ie' kula' pamik
blu' kulé skà sué̱yö döka̱ dabom böyök kí̱
tkël (24). E' ki̱ këkëpa tulur döka̱ dabom
böyök kí̱ tkël (24), e'pa paiëulewa̱ datsi'
saruruë wa, ñies ie'pa wa̱ orochka tso'
yöule tkëuleka̱ iwökir ki̱ we̱s blu'pa
es. 5 Blu' kulé sué̱ ye' tö ke̱we, ee̱ alá
wöñarke ta̱ië, talachke blarke ta̱ië. Kula'
e' wösha̱ë bö'wö ñarke kul we̱s kuàtak
wöbatsesö es. Bö'wö kul, e' tö Skëköl
Wiköl chè. 6 Kula' e' wösha̱ë ì me'r dayëie
kkueie wër sarërëë we̱s vidrio es.
Ì ttsë'ka tso' kula' pamik döka̱ tkël e'pa
wöbla dör ta̱ië tsi̱kka wökka. 7 Itsá̱ e'
wökir wër ma'name su̱ë. Iëtö wökir wër
baka wë'ñe su̱ë. Iëtö skà wö dör s'ditsö
wö su̱ë. Ibata wër we̱s pu̱ u̱r àr es. 8 Itsá̱
pik dör teröl, es imale̱pa ko̱s pik dör teröl
ñies. Ie'pa pa ko̱s e' dör wöbla è̱ döttsa̱
ipik diki̱a̱. Ñië nañeë ie'pa tso' Skëköl tt-
seittsök, kè̱ ie̱' wöklö'u̱ta̱'rak ta̱ icheker-
akitö i' es:

“Skëköl dör batse'r tai̱ë, ie' dör batse'r
tai̱ë, ie' dör batse'r tai̱ë.
Ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsata̱.
Ie' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë.”
Es ie'pa tö icheke ke̱kraë.
9 Skëköl yöbië tkër kula' e' ki̱, e' pamik
ì ttsë'ka tso' tkël, e'pa tso' ie' ki̱kökka̱, ie'
olo ki̱kökka̱, ie' a̱ wëstela chök ke̱kraë.
10 Mik ie'pa tso' e' u̱k, e' dalewa këkëpa
döka̱ dabom böyök kí̱ tkël (24) tulur ie'
pamik, e'pa e̱' tulökese̱r i̱ski̱ wöwakköt
itkër kula' ki̱ e' dalöioie. Ie'pa tso' Skëköl
se̱r michoë e' dalöiök, e' dalewa ì tkër
ie'pa wökir ki̱ yöule orochka wa, e' ko̱s
mekewa̱rakitö i̱ski̱ Skëköl kula' wösha̱ë
ta̱ ichekerakitö:
11 “A Sa' Këköl, íyi ulitane yö' be' tö.
Íyi ulitane tso' be' wák ttö̀ wa.
E' kue̱ki̱ sa' ulitane ka̱wöta̱ ichök tö be'
olo ta̱' tai̱ë.
Sa' ulitane ka̱wöta̱ be' dalöiök ñies be'
diché ki̱kökka̱.”

Yëkkuö kitule wörratule ena Obeja Pupula, e' pakè

5 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö itkër kula'
ki̱, e' wa̱ yëkkuö wörratule a'tse̱r iulà
bua'kka, e' ki̱ itso' kitule iki̱kke̱ ena ishu̱a̱.
Yëkkuö e' kkö̀ wöbatsulewa̱ döka̱ kul.
2 Eta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱ ye' tö eköl,
e' diché tai̱ë, e' tö ichaké a̱neule: “¿A
yi wëë, yi e' didir yëkkuö wöbatsule-
wa̱, e' kkö̀ batsöök wé̱ iwöbatsulewa̱ ee̱
ta̱ ishu̱ppö̋ök?” 3 Erë ká̱ jaì a̱ ena ká̱
i' ki̱ ena ká̱ dià ka̱ska' kè̀ yi didir yës
yëkkuö e' shu̱ppöök ena iwà sa̱uk. 4 Ye'
i̱u̱ke tai̱ë, kè̀ yi didir yëkkuö e' shu̱p-
pöök ena iwà sa̱uk e' kue̱ki̱. 5 Eta̱ skëkëpa
tso' ee̱ dabom böyök kí̱ tkël (24), e' eköl
tö ye' a̱ iché: “Kè̀ be' i̱u̱kia̱. Ittsö̋, eköl
kiè Ma'name e' dör judáwak ditséwö, ie'
këköl dör blu' bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè David e'.
Ie' e̱' ali'ka̱bak ibolökpa ko̱s ki̱. Ie' je' didir
yëkkuö wöbatsulewa̱ kul e' kkö̀ batsöök
ena ishu̱ppö̋ök.”
6 Eta̱ ye' tö obeja wë'ñe pupula sué̱
etö, e' pa ki̱ itö̀ tso' wësua ijchëulea mè
Skëköl a̱, ese shke̱neka̱ne. E' dur itkër
kula' ki̱ e' o̱'mik, ì ttsë'ka döka̱ tkël ena
këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël (24)
e'pa shu̱sha̱. Obeja e' dula' döka̱ kul ñies
iwöbla döka̱ kul. Iwöbla döka̱ kul e' wà
dör tö Skëköl Wiköl Kul¶ patké Skëköl
tö ká̱ wa'ñe. 7 Obeja Pupula e' de itkër
kula' ki̱ e' ska' ta̱ yëkkuö a'tse̱r itkër kula'
ki̱ e' ulà bua'kka, e' klö'wé̱itö. 8 Mik ie'
tö yëkkuö klö'wé̱, eta̱ ì ttsë'ka döka̱ tkël
ena këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël
(24), e'pa ko̱s e̱' télur wöwakköt Obeja
Pupula wörki̱. E'pa ko̱s wa̱ ma'ma tso'
blano kicha ta̱' kiè arpa. Ñies tka̱' yöule
orochka wa, ese tso' ie'pa ko̱s wa̱. Tka̱'
e' a̱ íyi masmas tso' ña'wè̱ Skëköl a̱, ese
tso' chikchië. E' tö s'batse'rpa ttöke ie'
ta̱ e' wà chè. 9–10 Ì ttsë'ka döka̱ tkël ena
këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël, e'pa
ko̱s ttsémi ttsè pa̱'a̱li̱ wa Obeja Pupula
ki̱koka̱ie. Ie'pa tö ittse̱ittsé i' es:
“Be' kötulewa̱, be' pḗ tëne tai̱ë
we̱s obeja pupula jchè mè Skëköl a̱ es,
e' wa be' tö s'ditsö ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena
ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ká̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wakpa to̱'ttsa̱
a̱s ekkëpa ulitane shu̱a̱ se' dö̀ tai̱ë Skëköl
ichaie.
E'pa klö'wé̱ be' tö a̱s ie'pa kaneblö̀ Skëköl
a̱ blu'paie ena sacerdotepaie.
Ie'pa döraë ká̱ ulitane wakpa blúpaie, es
ie'pa tö s'wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ be' je' didir moki̱ yëkkuö wör-
ratule se̱, e' klö'u̱k ena ikkö̀ batsökök
wé̱ iwöbatsulewa̱ ee̱.”
11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wökéka̱ eta̱ ye' tö
isué̱ tö Skëköl biyöchökwakpa tso' tai̱ë,
kè̀ ishta̱nuk yi a̱, e'pa ttö̀ ttsé ye' tö. Ie'pa
tso' itkër kula' ki̱ ena ì ttsë'ka döka̱ tkël
ena këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël,

¶5:6 Apocalipsis 1.3 sa̱ú̱.

e'pa pamik. 12 Ie'pa tö ittseittsé wi̱'wi̱ë i'
es:
"Obeja Pupula kötulewa̱, e' je' ki̱ sulitane
ie' ki̱kèka̱ e' mène buaë.
Ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' dör íyi ulitane wák, ie'
wa̱ íyi ulitane jche̱r, ie' diché ta̱' tai̱ë,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie' dalöiök, ie'
ki̱kökka̱."
13 Ñies ye' tö ittsé tö íyi ulitane yö'
Skëköl tö tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' ki̱ ena
ká̱ dià ka̱ska' ena dayë a̱, e' ko̱s tö iché i'
es:
"Itkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula, e'pa
olo ta̱' tai̱ë, diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie'pa ki̱kökka̱,
ie'pa dalöiök ke̱kraë."
14 Ì ttsë'ka döka̱ tkël e'pa tö iché: "¡Es e'
idir!" Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël,
e'pa e̱' télur wöwakköt Skëköl ena Obeja
Pupula wörki̱ ie'pa dalöiök.

Yëkkuö wörratule e' kkö̀ batsulewa̱ döka̱ kul e' batsée Obeja Pupula tö etk etk

6 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Obeja
Pupula tö yëkkuö wörratule e' kkö̀
batsulewa̱ döka̱ kul e' tsá̱ batsée. Eta̱ ì
ttsë'ka döka̱ tkël, e' eköl ttö̀ ttséyö, e'
ttö̀ darërëë we̱s alá blar es. Wé̱pa tso'
ipatkërke e' panuk e' eköl a̱ ie' tö iché:
"¡Be' yú!" 2 Ye' wökéka̱ ta̱ kabaio saruru
sué̱yö etö. Yi tkërka̱ iki̱, e' ulà a̱ shkame'
àr, ñies ì tkekeka̱ wökir ki̱ iwà kkachoie
tö ie' dör e̱' alökwak ese mène ie' a̱ et. Ie'
mía̱ kí̱ e̱' alökka̱ ibolökpa ki̱.
3 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, eta̱ ye' tö ittsé
tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' skà tö iché wé̱pa
tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱: "¡Be' yú!"
4 Eta̱ kabaio batsë dettsa̱. Yi tkërka̱ iki̱, e'
a̱ ka̱wö mène se̱ne bë̀rë ñita̱ e' yö̀ttsa̱ ká̱
i' a̱ a̱s pë' ñì ttö̀wa̱. Ie' a̱ tabè bërie mène.
5 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide mañat,
eta̱ ye' tö ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'
skà tö iché wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk
e' skà a̱: "¡Be' yú!" Ye' wökéka̱ eta̱ ye'
tö kabaio dalolo sué̱ etö. Yi tkërka̱ iki̱,
e' wa̱ íyi e̱s ma'wo̱ie dami iulà a̱. 6 Ì
ttsë'ka döka̱ tkël, e' shu̱a̱ ye' tö ttö̀ ttsé
tö iché: "Harinachka kilo elka ë̀ e' to̱r-
daë s'kaneblö̀ ká̱ et e' ské ekkë. Ñies ce-
bada kilo mañalka to̱rdaë s'kaneblö̀ ká̱ et
e' ské ekkë; erë olivo kié ena vino e' kë̀
sulu'wa̱rwa̱ be' tö."
7 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide tkël,
eta̱ ye' tö ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël,
e' bata tö iché wé̱pa tso' ipatkërke e'
panuk e' skà a̱: "¡Be' yú!" 8 Ye' wökéka̱
eta̱ kabaio tskrittskris sué̱yö etö wër su-
luë. Yi tkërka̱ iki̱, e' kiè dör S'duö̀wa̱. E'
itöki̱ eköl skà datse̱ e' kiè dör S'wimblu
Ké̱. Ie'pa a̱ ka̱wö mène ká̱ ulitane wakpa
e' mú blatèsö tkël tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱ukwa
tabè wa, bli wa, duè wa ena iyiwak dör
se'name ese wa.
9 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide ske̱l,
eta̱ s'kötulewa̱ Skëköl ttè paka' ie'pa tö
taniniё e' kue̱ki̱, e'pa wimblupa sué̱yö ka̱'
tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' diki̱a̱. 10 Ie'pa tso'
ichök Skëköl a̱ a̱neule: "A Sa' Këköl, be'
dör íyi ulitane tsa̱ta̱, be' dör batse'r, be'
ttö̀ moki̱ë. ¿Dö̀ mik be' tö wé̱pa se̱rke dià
íyök ki̱ tö sa' kötulur esepa dalë'ttsekerö?
¿Mik be' tö ie'pa wömekettsa̱ weinuk ì
wamblë'rakitö sa' ki̱, e' nuí̱ skéie?" 11 Eta̱
ie'pa wakpa bil ekkë e'pa a̱ datsi' saruru
mène iè. Skëköl tö iché ie'pa a̱: "A' e̱núia̱
bërbër ë̀ dö̀ mik pë' tö a' male̱pa dör
ye' kanè mésopa kianeia̱ ttèlur, e'pa ko̱s
ttekeluria̱ we̱s a' kötulurakitö es eta̱. E'pa
panúia̱ tsir."
12 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkö̀
batsulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide teröl,
eta̱ í̱ tka darërëë. Diwö ttsenewa̱ mía̱
ttsettseë we̱s datsi' daloloë es. Si'wö mía̱
batsë we̱s pé̱ es. 13 Bëkwö darolone íyök
ki̱ we̱s kalwö tkèttsa̱ siwa̱' tö mik ibit-
si̱rke tai̱ë eta̱ es. 14 Eta̱ ká̱ jaì, e' wör-

ratḛwa̱ wḛs yëkkuö wötrèwa̱sö es, kȅ
iwërta̱ia̱. Ka̱bata ulitane, dayë nane uli-
tane, e' ko̱s e̱' skélur bánet. [15] Eta̱ ká̱
blúpa ko̱s, pë' tai̱ë ko̱s, ñippökwakpa
wökirpa ko̱s, inuköl blúpa ko̱s, s'dalöiër
ta̱' tai̱ë esepa ko̱s, ñies s'klöulewa̱ kanè
mésoie, ñies kanè mésopa malḛpa, esepa
ko̱s e̱' blélur ákuk a̱ ena ák blublu tso' ka̱-
bata a̱ ese diki̱a̱ e̱' tsa̱tkoie. [16] Eta̱ ie'pa
tö iché a̱neule ka̱bata a̱ ena ák blublu
a̱: "¡Sa' blő a' diki̱a̱, sa' kkö'nú Skëköl
tkër ikula' ki̱ ká̱ jaì a̱ e' yöki̱! Ñies Obeja
Pupula kësik yöki̱ sa' kkö'nú. [17] Ie'pa tö
sulitane we'ikeraë sia̱rë e' kḛ́wö detke, kȅ
yi tkȍpashkar e' ulà a̱."

Skëköl kanè mésopa wakyöule ie' a̱

7 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchök-
wakpa suḛ́ döka̱ tkël, e'pa iëtḛr wḛ́
ká̱ i' e̱rkerö e' kkȍ mik. Böl iëtḛr diwö
tskirke e' kkḛ; eköl dur ulà bua'kka, eköl
dur ulà bakli̱'kka. Böl iëtḛr diwö mi'kewa̱
e' kkḛ; eköl dur ulà bua'kka, eköl dur ulà
bakli̱'kka. Ie'pa tso' siwa̱' ko̱s bitsi̱rke e'
wöklö'u̱k a̱s kȅ ibitsi̱ria̱ ká̱ i' ki̱, dayë ki̱,
kal ki̱, ì ki̱ yës. [2] Ie'pa a̱ ka̱wö mène ká̱
i' ena dayë sulu'u̱kwa̱. Ñies ye' tö Skëköl
biyöchökwak skà suḛ́ eköl, e' datsḛ diwö
tskirke e' kkḛ. E' ulà a̱ íyi tso' s'wakyuoie
Skëköl chő́k wa̱, e' a'tsḛr. Ie' a̱ne imalḛpa
tkël tsa̱ka̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱: [3] "¡A' kȅ
tö ká̱ sulu'u̱kwa̱, dayë sulu'u̱kwa̱, kal
sulu'u̱kwa̱ ka̱m sa' tö Skëköl kanè mé-
sopa wakyuȍ iwötsa̱ ki̱ e' yöki̱!"
[4–8] Eta̱ bil wakyöule e' yëne ye' a̱.
Wḛ́pa wakyöule e'pa dör se' yḗ bak ká̱
ia̱ia̱ë kiè Israel, e' ala'r dabom eyök
kí̱ böl (12), e'pa aleripa shu̱kitḛ idit-
séwö wa iditséwö wa. Ie'pa ditséwö kiè
Judá, Rubén, Gad, Aser, Neftalí, Man-
asés, Simeón, Leví, Isacar, Zabulón, José
ena Benjamín. Ekkëpa ditséwö shu̱kitḛ
döka̱ 12.000 iditséwö wa iditséwö wa.
Ishu̱kitḛ e'pa dör sḛraa̱ 144.000 ekkë.
[9] E' ukuöki̱ ta̱ ye' wö kéka̱ ta̱ ye' isuḛ́ tö
s'ditsö dapane tai̱ë kȅ shta̱nuk yi a̱ ekkë.
E'pa dör ká̱ ulitane wakpa, ttȍ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱, ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Ie'pa iëtḛr,
itkër kula' ki̱ ena yi kiè Obeja Pupula,
e'pa wörki̱. Ie'pa ko̱s datsi' ié saruruë.
Ie'pa ulitane wa̱ sí̱ kȍ dami iulà a̱. [10] Ie'pa
tö iché a̱neule:
"¡S'tsa̱tkè e' datsḛ
Skëköl tkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula
e'pa wa̱!"
[11] Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël
(24) ena ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa pamik
Skëköl biyöchökwakpa ko̱s iëtḛr. E'pa
ko̱s e̱' télur wöwakköt, itkër kula' ki̱, e'
dalöioie [12] eta̱ ichérakitö:
"¡Es e' idir!
Be' dör sa' blú yöbië, sa' tö be' ki̱kekeka̱
kḛkraë.
Be' olo ta̱' tai̱ë, be' wa̱ íyi ulitane jchḛr
buaë.
Sa' tö wëstela cheke be' a̱ kḛkraë.
Be' dalöieke sa' tö kḛkraë.
Be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, be' ȅ a̱
ì ko̱s o̱r,
¡Es e' idir!"
[13] E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom
böyök ki̱ tkël (24), e'pa eköl tö ye' a̱
ichaké: "¿Ie'pa paiëule datsi' saruru wa,
e'pa dör yi? ¿Wḛ́ ie'pa datsḛ?" [14] Ye' tö ie'
iu̱té: "A këkëpa, ye' kȅ wa̱ ijchḛr, ichő́ ye'
a̱." Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché: "Ie'pa dör wḛ́pa
weine sia̱rë sulitane weirke tai̱ë e' kḛ́wö
ska' e'pa. Erë e' dalë'ttsë' ie'pa tö buaë.
Ie'pa tö idatsi' skué yi kiè Obeja Pupula
e' pḗ wa eta̱ idatsi' mía̱ saruruë.
[15] "E' kuḛki̱ ie'pa iëtḛr Skëköl tso' ikulé
ki̱, e' wörki̱.
Ñië nañeë ie'pa tso' ie' dalöiè e'
wakanéu̱k iwé a̱.
Ie'pa tso' ie' ta̱ ena ie' tö ie'pa kkö'neraë
kḛkraë.
[16] Ie'pa kȅ duöpaia̱ bli wa̱, ie'pa kȅ e̱r
sirpaia̱.
Dìba kȅ tö ie'pa ña'wḛpaia̱, ka̱ba kȅ tö
ie'pa we'ikepaia̱.
[17] Obeja Pupula tso' Skëköl kula' o̱'mik,

e' dör ie'pa kkö'nukwak, e' ku̱eki̱ ie'pa kȅ weirpaia̱ yës.
Obeja Pupula tö ie'pa wëttse̱raë di' tum tö se̱ne michoë meke se' a̱, e' di' yök.
Skëköl tö ie'pa wöriö ko̱s e' paikleraë a̱s ie'pa ttsë'r buaë."

Obeja Pupula tö yëkkuö wörratule e' kkȍ batsulewa̱ döka̱ kul, e' bata batsée

8 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö wöbat-
sulewa̱, e' bata kkȍ batsée, eta̱ ká̱ jaì
a̱ ká̱ mía̱ mejmeë dȍ hora sha̱böts ekkë.
2 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwakpa
döka̱ kul iëte̱r Skëköl wörki̱, e'pa sué̱yö.
Ie'pa a̱ duk mène eköl eköl. 3 E' ukuöki̱ ta̱
Skëköl biyöchökwak skà de wé̱ ka̱' tso'
íyi moka̱ Skëköl a̱ e' wörki̱. Ie' wa̱ iulà
a̱ tka̱' yöule orochka wa ese a'tse̱r. Ie' a̱
íyi masmas mène tai̱ë s'batse'rpa ko̱s e'pa
ttöke Skëköl ta̱ e' kí̱ ioie a̱s ie' tö iña'ù̱
ka̱' yöule orochka wa iña'wo̱ie tso' Skëköl
kulé wö sha̱ë, e' ki̱. 4 Eta̱ ie' tö íyi masmas
ña'wé̱ ka̱' ñe' ki̱, e' shkle̱ tka ie' ulà mik
deka̱ Skëköl wörki̱ s'batse'rpa ttöke ie' ta̱
e' ta̱ ñita̱. 5 Ie' tö itka̱' wà iéka̱ bö' wörkua
tso' ka̱' ñe' ki̱, e' wa. Bö' wörkua e' u̱yémi
ie' tö íyök ki̱. Eta̱ ká̱ wa'ñe ki̱ alá wöñane
tai̱ë, iblane tai̱ë, ká̱ wöti̱'wé̱ tai̱ë í̱ tö.

Duk döka̱ kul

6 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul,
e'pa wa̱ duk tso' iwakpa bil ekkë, ie'pa
tso'tke iduk bla'we̱ke e' panuk.
7 Eta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö iduk
bla'wé̱ ke̱we. Eta̱ mò wöli wösi se̱se̱ë,
ñies bö'wö shu̱tuule pḗ ta̱, ese dane tai̱ë
íyök ki̱ we̱s ka̱li̱ yër es. Ká̱ i' ena kal
e' ñanewa̱ tai̱ë. Ká̱ i' ena kal ko̱s e' mú
blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ñanewa̱.
Ñies ka̱kö ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ e' ñanewa̱
se̱raa̱.
8 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà
tö iduk bla'wé̱. Eta̱ ì bite̱shka ka̱bataie
bërie wöñarke bö'ie, e' a̱newa dayë a̱. Eta̱
dayë mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní
mía̱ pḗie. 9 Iyiwak ko̱s se̱rke dayë a̱ ena
kanò ko̱s shköke dayë ki̱, e' mú blatèsö
mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱newa.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide mañatökicha.
Eta̱ bëkwö bërie wöñarke we̱s kuàtak
wöñar es, e' bite̱shka a̱newa di' a̱ ena
di' tum a̱ tai̱ë. Di' tso' ko̱s ena di' tum
tso' ko̱s, e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e'
et tsi̱ní a̱ bëkwö a̱newa. 11 Bëkwö e' kiè
Bacha'bachaë. Wé̱ bëkwö e' a̱newa, e' di'
ko̱s mía̱ bacha'bachaë. Di' e' tö s'ttélur
tai̱ë.
12 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide tkëtökicha.
Eta̱ diwö ena si'wö ena bëkwö, e' ko̱s mú
blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ko̱s ttse-
newa̱. E' ku̱eki̱ ñiwe ena nañewe, e' mú
blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní ttsenewa̱.
13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wökéka̱ ta̱ ye' tö pu̱
sué̱ et u̱r àr ka̱shu̱k a̱, e' tö iché a̱neule:
"¡Ayëwëë, ayëwëë, ayëwëë! ¡Wëstela
i̱na ká̱ ulitane wakpa ta̱, mik Skëköl
biyöchökwakpa tso'ia̱ mañal e'pa tö iduk
bla'we̱ke eta̱!"

9 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà
tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide ske̱tökicha.
Eta̱ bëkwö et a̱newabak, e' sué̱yö i̱ski̱. Ee̱
ka̱uk te̱r tai̱ë i̱ski̱ë, kȅ s'wö dë'mi ekkë.
Ka̱uk e' kkȍ wötëule, e' kköyottsa̱ mène
bëkwö sué̱yö i̱ski̱, e' a̱. 2 Mik ie' tö ka̱uk
kköyéttsa̱, eta̱ e' a̱ ishklé̱ deka̱ tai̱ë we̱s
bö' wöñar tai̱ë e' shkle̱ es. E' tö ka̱shu̱k
ttsewé̱wa̱, e' ku̱eki̱ diwö kȅ olo buneia̱.
3 Shkle̱ e' shu̱a̱ ditski blubluë dettsa̱ tai̱ë
íyök ki̱, poneka̱ ká̱ wa'ñe, ká̱ ulitane wà
iéwa̱. Ie'pa a̱ ka̱wö mène s'we'ikök we̱s
bachë' tö s'kuèwa̱ ta̱ idalë'r es. 4 Ie'pa kȅ a̱
ka̱wö mène ka̱kö ko̱s, kalkö ko̱s, e' katök.
Ie'pa a̱ ka̱wö mène, wé̱pa kȅ wakyöule
Skëköl wa̱ iwö tsà ki̱, esepa ȅ we'ikök.
5 Erë ie'pa kȅ a̱ ka̱wö mène ittökulur.
Ie'pa a̱ ka̱wö mène irreu̱k idalë'r tai̱ë wa
dȍ si' ske̱l ekkë. E' dalër tai̱ë we̱s bachë'
s'kuèwa̱ es. 6 E' ké̱wö ska' ta̱ s'ditsö tö

duèwa̱ yuleraë poë, erë duèwa̱ wák, e'
tkörashkar ie'pa yöki̱.
7 Ditski e' wër we̱s kabaio tso' ñippoie
ese payöule es. Iwökir ki̱ itkëuleka̱, ì
tkèka̱ blu' tö iwökir ki̱ yöule orochka
wa ese su̱ë. Iwö wër we̱s s'ditsö wö
wër es. 8 Itsà̱ batsì̱ë we̱s alakölpa tsà̱ es.
Ikà dör we̱s namu kà es. 9 Tabechka àr
ibatsi̱' mik we̱s ñippökwakpa tö ieke e̱'
tsa̱tkoie e' sù̱. Ipik blar tai̱ë we̱s carreta
skè kabaio tö tu̱neule michoë ñippök es.
10 Ikirë dör we̱s bachë' kirë es, e' diché
wa ie'pa tö s'we'ikeke dȍ si' ske̱l ekkë.
11 Ie'pa blú e' dör Skëköl biyöchökwak
dör ka̱uk i̱ski̱ë, e' wökir. Hebreoie e' kiè
dör Abadón. Griegoie e' kiè dör Apolión
(kiè e' wà kiane chè: Se' e̱ukwawak).
12 Íyi sulu e' tsá̱ tka et, erë iskà kianeia̱
böt.
13 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà tö iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide tektökicha.
Ye' tö s'ttȍ ttsé datse̱ ka̱' tso' yöule
orochka wa íyi moka̱ Skëköl a̱ ee̱. Ka̱'
e' bata tkël a̱ iyöule dula'ie, e' shu̱a s'ttȍ
ttséyö. 14 E' tö iché Skëköl biyöchökwak
tö iduk bla'wé̱ írö e' a̱: "Skëköl biyöchök-
wakpa döka̱ tkël tso' moulewa̱ di' tai̱ë
kiè Éufrates e' kkömik, e'pa wöttső́lor be'
tö." 15 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ tkël
e'pa tso'tke Skëköl wa̱ iwakanéwo̱ie i'
ké̱wö ska'. Ie'pa kanè dör pë' tai̱ë e̱ukwa.
Pë' ulitane mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et
tsi̱ní e̱rdawa se̱raa̱ ie'pa ulà a̱. Eta̱ Skëköl
biyöchökwakpa döka̱ tkël wöttsërolone
iwakanéu̱k. 16 Eta̱ ye' a̱ iyëne tö ñip-
pökwakpa dami kabaio ki̱, e'pa döka̱
200.000.000.
17 Ñippökwakpa ekkëpa dami kabaio
ki̱, e' sué̱ ye' tö, e'pa wa̱ tabechka àr
ibatsi̱' mik e̱' tsa̱tkoie, e' wöaule batsë
we̱s bö' wörkua suè̱sö es ena siè̱ we̱s
ák bua'bua kiè jacinto es, ena tskiriri
we̱s azufre es. Kabaio ekkëpa wökir wër
we̱s namu wökir es. Ñies ikkȍ a̱ bö' ena
shkle̱ ena azufre, e' dökettsa̱. 18 Bö' ena
shkle̱ ena azufre dökettsa̱ kabaio ekkëpa
kkȍ a̱, e' dör ì mañat suluë döke pë' ki̱
e'. E' tö pë' e̱wé̱wa tai̱ë. Pë' ulitane mú
blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱newa
se̱raa̱. 19 E' wà dör tö kabaio ekkëpa wa̱
diché tso' ikkȍ a̱ ena ikirë a̱ s'we'ikoie.
Ikirë bata dör tkabȅ chő́k wökir es, e' wa
s'shka̱'we̱keitö.
20 Erë pë' male̱pa a̱te̱ kȅ durulune
ì sulu tka e' wa, e'pa kȅ wa̱ ì sulu
wamblekerakitö ese olo'yane. Ñies ak-
namapa ena íyi diököl dalöiekerakitö
esepa kȅ olo'yanerak iwa̱. Íyi diököl
ñe'pa yöule orochka wa, inukölchka
wa, broncechka wa, ákchka wa ena kal
tak wa, ese ko̱s wöbla kȅ wawër, kȅ
kukuȍ wattsër, kȅ shko, erë ie'pa tso'ia̱
idalöiök ikëkölie. 21 Ie'pa kȅ e̱r maneo̱ne.
Ie'pa s'ttekewa̱ia̱, alibchökeia̱, trërkeia̱,
akblökeia̱.

Skëköl biyöchökwak e' wa̱ yëkkuö a'tse̱r iulà a̱

10 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl
biyöchökwak sué̱ eköl, e' diché
ta̱' tai̱ë. Ie' datse̱ ká̱ jaì a̱ paiëulewa̱ buaë
mò wa. Shkaba' tkënear iwökir tsa̱ka̱. Ie'
wö dalöburke we̱s diwö es. Ie' klölobo
wa'ñe wër we̱s bö' wöñar es. 2 Ie' wa̱
yëkkuö tsitsirla a'tse̱r iulà a̱ shu̱bukaule.
Ie' klȍ bua'kka tkéka̱itö dayë ki̱, iklö
bakli̱'kka tkéka̱itö ká̱ sí ki̱. 3 Eta̱ ie' a̱ne
tai̱ë we̱s ma'name a̱r es. Mik e' o̱ne,
eta̱ alá blane döka̱ kuktökicha. 4 Ì ché
alá tö e' shtök ye' mí yëkkuö ki̱, erë
ttȍ ttséyö datse̱ ká̱ jaì a̱ e' tö iché: "Kȅ
ishtar, iblő́wa̱bö bȅrë."
5 Eta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱yö iklö
et tkërka̱ dayë ki̱, iklö et tkërka̱ ká̱ sí ki̱,
e' ulà bua'kka kéka̱ ká̱ jaì a̱ 6 ta̱ ichéitö:
"Skëköl se̱r michoë e' tö ká̱ jaì ena ká̱ i'
ena dayë ena ì ko̱s tso'ia̱, e' yö'. Ie' wörki̱
ye' tö ichè tö ì cheke ye' tö e' dör moki̱.
Skëköl kȅ tö ì panepaia̱. 7 Ì tso' Skëköl
wa̱ ie̱r a̱ blëule wè̱, e' yë'bakitö ikanè mé-
sopa dör ittekölpa e'pa a̱, e' wà o̱rdaë mik

Skëköl biyöchökwak bata tö iduk bla'wé̱
eta̱.”
8 Eta̱ s'ttö̀ ttsë'yö datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tténe
ye' ta̱ ta̱ ichéitö: “Be' yú Skëköl biyöchök-
wak klö̀ et tkërka̱ dayë ki̱ eta̱ iklö et
tkërka̱ ká̱ sí ki̱, e' ska', eta̱ yëkkuö a'tse̱r
iulà a̱ shu̱bukaule, e' klö'ú̱.” 9 Eta̱ ye'
mí Skëköl biyöchökwak dur e' ska' ta̱
yëkkuö e' kiéyö ie' a̱. Ie' tö ye' a̱ iché:
“Íkë, ikatö́wa̱bö. Be' kkö̀ a̱ be' tö ittseraë
tö blo'bloë idir we̱s bulali es, erë be' shu̱a̱
imia̱raë bacha'bachaë.”
10 Eta̱ yëkkuö a'tse̱r Skëköl biyöchök-
wak ulà a̱, e' klö'wé̱yö ta̱ ikatéwayö. Ye'
kkö̀ a̱ ta̱ blo'bloë idir we̱s bulali es, erë
mik ide ye' shu̱a̱, eta̱ imía̱ bacha'bachaë.
11 Eta̱ ttè i' yëne ye' a̱: “Ì wamblërmi ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ta̱i̱ë ta̱, ñies ditsöwö
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ta̱i̱ë ta̱, ñies s'ttö̀
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ta̱i̱ë ta̱, ñies ká̱ blúpa
ta̱i̱ë ta̱, e' ko̱s chök be' ka̱wöta̱ Skëköl
ttekölie.”

Skëköl ttekölpa böl

11 Eta̱ ye' a̱ kua' mène ká̱ ma'wo̱ie.
Ye' a̱ iyëne: “Be' yú, Skëköl wé
kibi, e' ma'u̱k. Ñies ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱, e' ma'ú̱. Bil s'tso' Skëköl dalöiök
iwé a̱, e' shta̱'ú̱ttsa̱. 2 Erë Skëköl wé kibi
upa a̱te̱ u'rki̱ e' meule pë' kè̀ dör judiowak
esepa a̱, e' kue̱ki̱ e' kè̀ ma'wa̱r be' tö. Ie'pa
tö Skëköl ké̱, e' dör Jerusalén dör batse'r
e', e' klö'we̱rawa̱, sulu'we̱rawa̱ ì sulu wa
dö̀ si' döka̱ dabom tkëyök kí̱ böt (42)
ekkë. 3 Eta̱ ee̱ ye' tö ye' ttekölpa patk-
eraë böl ye' tté paków ká̱ döka̱ mil eyök kí̱
cien böyök kí̱ dabom teryök (1.260 días)
ekkë. Ie'pa paiëule datsi' kra'kraë wa s'ká̱
datsi' sù̱.”
4 Olivo klö̀ bölka ena bö'wöla tulur it-
uloka̱ ki̱ döka̱ böt tso' Skëköl wörki̱ ká̱
jaì a̱, e' yë'bak ká̱ ia̱ia̱ë Zacarías tö, e' wà
dör ttekölpa böl e'. 5 Yi datse̱ ie'pa böl
we'ikök suluë kiane ppè, kiane ttèwa̱, e'
ta̱ ese e̱we̱rawa ie'pa tö bö' dökettsa̱ ie'pa
kkö̀ a̱ e' wa. 6 Ie'pa tso' Skëköl ttè pakök
ittekölpaie, e' dalewa ie'pa a̱ ka̱wö mène
ka̱li̱ wöklö'u̱kwa̱ a̱s kè̀ iyër. Ñies ie'pa a̱
ka̱wö mène di' mane'u̱ktsa̱ne pḗie. Ñies
ka̱wö mène ie'pa a̱ ì sulu ko̱s mukka̱ ká̱ i'
wakpa ki̱ bitökicha ie'pa ki̱ ikiane ekkë.
7 Erë mik ie'pa tö Skëköl ttè paké o̱ne,
eta̱ iyiwak sulusi aknamaie e' döraka̱
ka̱uk ta̱i̱ë i̱ski̱ë e' a̱. E' ñippöraë ie'pa
ta̱, eta̱ ie̱' alöraka̱ ie'pa ki̱, eta̱ itteralu-
ritö. 8 Ie'pa nu a̱rdaë tkëte̱r Jerusalén
ká̱ shu̱sha̱ë sulitane wörki̱. Ká̱ e' a̱ ie'pa
Këköl kötwa̱rakitö wötëulewa̱ krus mik.
Skëköl a̱ ká̱ e' dör suluë we̱s Sodoma
ena Egipto es. 9 Pë' datse̱ ká̱ wa'ñe, dit-
séwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena
ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa e'pa tö Skëköl
ttekölpa nu sue̱raë dö̀ ká̱ mañat kí̱
sha̱böts ekkë. Ie'pa kè̀ tö ka̱wö mepa
yi a̱ inú wötökwa̱. 10 Ká̱ ulitane wakpa
ttsë'rdaë buaë, ie'pa böl duolur e' kue̱ki̱.
Skëköl ttekölpa böl tö ie'pa we'ik sia̱rë,
e'pa duolur, e' tö ie'pa ttsë'we̱raë buaë, e'
kue̱ki̱ ie'pa íyi kakmeraë ñì a̱.
11 Mik ká̱ mañat kí̱ sha̱böts e' tka,
eta̱ Skëköl tö ittekölpa böl duolur, e'pa
shke̱'wé̱ka̱ne ta̱ ie'pa e̱' duéka̱. Wé̱pa tö
e' sué̱, e'pa ko̱s suane iyöki̱ ta̱i̱ë. 12 E'
ukuöki̱ ta̱ ttö̀ darërë datse̱ ká̱ jaì a̱, e' ttsé
ittekölpa tö, e' tö iché: “¡A' shkö́ka̱ íe̱!”
Eta̱ ie'pa míka̱ ká̱ jaì a̱ mò shu̱a̱, e' sué̱
ibolökpa tö. 13 E' wösha̱ ta̱ í̱ tka darërëë,
e' tö Jerusalén mú blatèsö döka̱ dabop ta̱
e' et tsi̱ní chöraë í̱ ulà a̱. Iwakpa duolur
döka̱ mil kuryök (7.000). Imale̱pa a̱te̱
ttsë'ka, e'pa ko̱s suanerak ta̱i̱ë. Ie'pa tö
Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱kéka̱.
14 Es ì suluë skà tka, i' ta̱ ide bötö-
kicha. Ì suluë skà datse̱ia̱ bet, e' ta̱ ide
mañatökicha.

Duk blane, i' ta̱ ide kuktökicha

15 Eta̱ Skëköl biyöchökwak bata tö
iduk bla'wé̱, i' ta̱ ide kuktökicha. Eta̱ s'ttö̀
ttsëne ta̱i̱ë darërëë ká̱ jaì a̱, e'pa tö iché:
“I' ta̱ ká̱ ulitane wakpa ena iwökirpa,

e'pa de Skëköl ena wḛ pairine'bitṵ idi' wa s'blúie, e'pa ulà a̱.
Ie'pa tö s'wëttsḛ̀ michoë blu'ie."
16 E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom
böyök kí̱ tkël (24) tulur ikula' ki̱ Skëköl
ska', e'pa e̱' télur wöwakköt Skëköl wörki̱
idalöiök. 17 Ie'pa tö iché:
"A sa' Këköl, be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱.
Be' tso'tke tsa̱we ta̱, be' tso' i̱'ñe ta̱, ñies be' tso' aishkuö ta̱ ke̱kraë.
Be' e̱' tkéka̱ ká̱ ulitane wakpa blúie be' diché tai̱ë wa,
e' kue̱ki̱ sa' tö icheke wëstela be' a̱.
18 Ká̱ ulitane wakpa wé̱pa dör be' bolökpa,
esepa we'ikeketke be' tö kësik wa, e' ké̱wö de i' ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ulune tai̱ë be' ki̱.
S'duulewa̱ ko̱s e' shu̱lirke, e' ké̱wö detke.
Ñies be' kanè mésopa ena be' ttekölpa ena s'batse'r male̱pa tö be' dalöieke, pë' dalöiërta̱' esepa ena pë' ësepa,
e'pa ko̱s a̱ iské meketke be' tö, e' ké̱wö de.
Wé̱pa tö s'ditsö e̱wé̱wa ká̱ i' ki̱,
esepa e̱we̱kewa be' tö, e' ké̱wö detke."
19 Eta̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' wékkö
bunane, e' shu̱a̱ Skëköl tö ittè me' se' a̱,
e' kélkuö sué̱yö. Eta̱ alá wöñane blane
tai̱ë, e' ttséyö. Í̱ tka darërëë, ñies mò wösi
se̱se̱ë blubluë, e' dane tai̱ë ka̱li̱ie.

Alaköl eköl ena bé̱̃ dör këtali këkölie e'

12 E' ukuöki̱ ta̱ ilè tai̱ë sué̱yö ká̱ jaì
a̱ ilè wà kkachoie. E' dör alaköl
eköl parratulewa̱ diwö wa̱. Si'wö tso' ie'
klò̱ diki̱a̱. Iwökir ki̱ ì tkërka̱ we̱s blu'
wökir ki̱ itkèka̱ es, e' yöule bëkwö döka̱
dabom eyök kí̱ böt (12) e' wa. 2 Alaköl
batsöketkër buklú, e' kirinemitke, e' tö ie'
kköchöwe̱ke tai̱ë.
3 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ilè skà sué̱ ká̱ jaì a̱
ilè wà kkachoie. E' dör iyiwak sulusi ak-
namaie blubluë, e' dör këtali këköl wák
batsë e'. Iwökir döka̱ kul, e' ki̱ idula' tu-
lurka̱ döka̱ dabop. Ñies iwökir ko̱s ki̱ itu-
lurka̱ we̱s blu' wökir ki̱ itkër es. 4 Bëkwö
ko̱s mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní
kaléttsa̱itö dò̱ ká̱ i' ki̱ ikirë wa. Ie' e̱'
duéka̱ alaköl alà ku̱rketke, e' wöshaë̱
ipanuk ilà ku̱rketke e' katowa̱ie. 5 Alaköl
alà ku̱ne wëm, e' suletënebak ká̱ uli-
tane wakpa wëttsu̱k iblúie. Ie' tö ie'pa
wëttse̱raë yësyësë idiché tai̱ë wa. Erë alà
e' yënettsa̱ imì ulà a̱, minetse̱r wé̱ Skëköl
tkër ikulé ki̱ ee̱. 6 Alaköl e' tkashkar kë-
tali këköl yöki̱ ta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kè̱
yi se̱rku̱' tai̱ë ese ska'. Ee̱ Skëköl tö ká̱
me'baktke ie' a̱. Ee̱ ie'pa tö alaköl se̱'we̱ke
ká̱ döka̱ mil eyök kí̱ cien böyök kí̱ dabom
teryök ekkë (1260).
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ñippémi tai̱ë ká̱ jaì
a̱. Skëköl biyöchökwak kibi kiè Miguel,
e' ena imale̱pa, e'pa ñippé tai̱ë këtali
këköl ta̱. Këtali këköl ena iklépa, e'pa
ñippé tai̱ë ñies, 8 erë Miguel e̱' aléka̱ ie'pa
ki̱. E' kue̱ki̱ këtali këköl ena iklépa, e'pa
kè̱ a̱ ka̱wö mène se̱nuki̱a̱ ká̱ jaì a̱. 9 Es
këtali këköl bërie u̱yéttsa̱rakitö ká̱ jaì
a̱ döttsa̱ ká̱ i' ki̱ iklépa ko̱s eta̱. Këtali
këköl e' dör tkabè̱ bak ká̱ i̱a̱i̱aë kiè Bé̱̃
ena Satanás e'. Ie' dör ká̱ ulitane wakpa
ki̱tö'u̱kwak a̱s ie'pa tö ì sulu wamblò̱.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ttò̱ darërëë ttséyö ká̱ jaì
a̱ tö iché:
"Bata ekkë ta̱ Skëköl tö se' tsa̱tkée,
ie' e̱' tkéka̱tke ì ulitane blúie diché ta̱' tai̱ë.
Wé̱ pairi'bitu̱ ie' tö idi' wa s'blúie
e' detke ká̱ ulitane wakpa wökirie.
Satanás bak s'yamipa kkatök ñië nañeë Skëköl a̱,
erë bata ekkë ta̱ ie' u̱yéttsa̱itö.
11 Obeja Pupula kötewa̱, e' pé̱̃ tëne se' skéie,
ie' mik s'yamipa e̱rblé,
e' tté buaë paké ie'pa tö,
e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' aléka̱ Satanás ki̱.
Ie'pa kè̱ tkine ttè buaë e' dalërmik ittèwa̱ e' ki̱.

12 ¡A Skëköl biyöchökwakpa se̱rke ká̱ jaì,
a' ttsë'nú buaë!
Erë ¡wëstela i̱na wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱ ena
dayë ki̱ esepa ta̱!
Bë́ wa̱ ijche̱r tö ie' ké̱wö dökewa̱tke
tsi̱net,
e' kue̱ki̱ ie' ulune tai̱ë, ie' dë'ttsa̱ a'
we'ikök.”
13 Mik këtali këköl tö isué̱ tö ie'
u̱yanettsa̱ döttsa̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' tö alaköl
alà ku̱ne', e' tötié̱mi. 14 Erë alaköl a̱ pu̱
pik mène a̱s iu̱r ka̱mië këtali këköl yöki̱
ie' ká̱ tso' ká̱ sir poë wé̱ kè̈ yi se̱rku̱' ee̱.
Ee̱ ie'pa tö ie' se̱'we̱raë dò̈ duas mañal kí̱
sha̱böts. 15 Eta̱ këtali këköl tö di' tué ikkò̈
a̱ tai̱ë a̱s e' tö alaköl katò̈mi. 16 Erë íyök tö
alaköl ki̱mé. Íyök tskinane ta̱ di' tué kë-
tali këköl tö ikkò̈ a̱, e' yéwa íyök tö. 17 E'
tö këtali këköl uluwé̱ka̱ tai̱ë alaköl ki̱.
E' kue̱ki̱ ie' mía̱ ñippök alaköl e' aleripa
datse̱ ie' itöki̱ e'pa ta̱. Ie'pa dör wé̱pa tö
Skëköl ttè dalöiëno, e' iu̱teke buaë e'pa.
Ñies ie'pa e̱' tkéwa̱ darërëë ke̱kraë Jesús
tté moki̱ e' a̱ kè̈ olo'yeta̱'. 18 Eta̱ këtali
këköl demi e̱' duéka̱ dayë kkò̈ mik.

Iyiwak sulusi aknamaie e' deka̱ dayë a̱

13 Eta̱ ye' tö isué̱ tö iyiwak sulusi ak-
namaie deka̱ etö dayë a̱, e' wökir
döka̱ kul, idula' tulurka̱ dabop. Idula' ko̱s
ki̱ itulurka̱ we̱s itkër blu' wökir ki̱ es.
Ie' wökir bik ekkë ki̱ kiè kitule et et, e'
ko̱s tö Skëköl cheke suluë. 2 Iyiwak su-
lusi sué̱ ye' tö, e' dör we̱s namu es, iklö
dör we̱s sini'urri bërie klò̈ es, ikkò̈ dör
we̱s ma'name kkò̈ es. Iyiwak sulusi e'
a̱ këtali këköl tö idiché ena ka̱wö mé
s'blúie s'wëttso̱ie. 3 Iyiwak sulusi e' wökir
döka̱ kul, iwökir ek shka̱'ule tai̱ë wë-
sua ittèwa̱miitö ekkë. Erë e' buanene bet.
E' tö ká̱ ulitane wakpa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö ie' klö'wé̱ iblúie. 4 Këtali
këköl tö idiché me'baktke iyiwak sulusi
dë'ka̱ dayë a̱ e' a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö idalöié
ikëkölie. Ñies ie'pa tö iyiwak sulusi e'
dalöié. Ie'pa tö iché: “Kè̈ yi dör we̱s ie'
es. Kè̈ yi e̱' alò̈paka̱ ie' ki̱.”
5 Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' a̱ ka̱wö
mène e̱' ttsökka̱ tai̱ë, Skëköl chök suluë.
Ñies ka̱wö mène ie' a̱ blu'ie s'wëttsu̱k si'
döka̱ dabom tkëyök ki̱ böt ekkë (42).
6 Eta̱ es ie' tö iwà wamblé. Ie' tö Skëköl
ena Skëköl kiè e' ché suluë. Ñies ie' tö
Skëköl wé ena wé̱pa se̱rke ká̱ jaì a̱, e' ko̱s
ché suluë. 7 Ñies ka̱wö mène ie' a̱ ñippök
s'batse'rpa tso' ká̱ i' ki̱ e'pa ta̱ e̱' alökka̱
ie'pa ki̱. Ka̱wö mène ie' a̱ blu'ie ká̱ uli-
tane wakpa, s'ttò̈ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ditsöwö
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e'pa ko̱s wëttsu̱k. 8 Wé̱pa
dör Obeja Pupula kötulewa̱ se' skéie, e'
icha, esepa kiè tso' kitule iyëkkuö ki̱
kuaë, mik Skëköl tö ká̱ i' yö' e' yöki̱.
Yëkkuö e' dör se̱ne michoë e' yëkkuö.
Wé̱pa kiè tso' kitule yëkkuö e' ki̱, esepa
kè̈ wa̱ iyiwak suluë e' dalöiëne'. Erë ká̱
ulitane wakpa male̱pa, wé̱pa kiè kè̈ ku̱'
kitule se̱ne michoë yëkkuö ki̱, esepa ko̱s
tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' dalöié
ikëkölie.
9 Ì cheke ye' tö, e' ttsö́ a' ulitane tö:
10 “Wé̱pa suletë'bak Skëköl tö klö'wè̱wa̱,
esepa tse̱rdami klöulewa̱.
Wé̱pa suletë'bak Skëköl tö duökwa̱ tabè
kkö́ a̱,
esepa tterawa̱ tabè wa.”
E' wa s'batse'rpa e̱' tkò̈wa̱ darërë ena ie̱r-
blò̈ ie' mik e' wërdaë.

Iyiwak Sulusi aknamaie deka̱ etö íyök a̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö iyiwak sulusi ak-
namaie skà sué̱ etö, e' deka̱ íyök a̱. Idula'
dör bötö we̱s obeja wë'ñe dula' es, ittò̈
we̱s këtali këköl ttò̈ es. 12 Ie' wa̱ ka̱wö
tso' ì ko̱s wo̱ie we̱s iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ e' wa̱ itso' es. Ie' kaneblöke iyi-
wak sulusi dë'ka̱ dayë e' a̱. Ie' kanè dör
ká̱ ulitane wakpa kök iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ shka̱'ule tai̱ë iwökir ki̱ wësua it-
tèwa̱miitö, e' dalöiök. 13 Ì kè̈ o̱r yi a̱, ese
wé̱itö tai̱ë döka̱ bö' kiéitö ká̱ jaì a̱, e' ta̱ ib-

ite̱shka tai̱ë döttsa̱ ká̱ i' ki̱ sulitane wörki̱.
14 Ì kë̀ o̱r yi a̱, ese wé̱ tai̱ë ie' tö iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' wörki̱. E' wa ie' tö
ká̱ ulitane wakpa kë̀ dör Skëköl icha, es-
epa ko̱s ki̱tö'wé̱ tai̱ë. Ie' tö ie'pa a̱ iché:
“Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' shka̱'ule
tai̱ë iwökir ki̱ tabè wa erë ishke̱neka̱ne
e' diököl yuö́ iwák su̱ë idalöioie.” 15 Iyi-
wak sulusi dë'ka̱ íyök a̱ e' a̱ ka̱wö mène
siwa̱' muk iyiwak dë'ka̱ dayë a̱ e' diököl
yöne e' a̱ a̱s ittöka̱, ñies a̱s tö wé̱pa kë̀ tö
idalöiè, esepa ttökwa̱ patkö̀. 16 Ñies iyi-
wak sulusi dë'ka̱ íyök a̱, e' tö ká̱ ulitane
wakpa ké e̱' muk wakyuè iulà bua'kka
ki̱ ö iwötsa̱ ki̱. Pë' ësepa ena pë' dalöiër-
ta̱', pë' sia̱rëpa ena pë' inuköl blúpa, pë'
klöulewa̱ kanè mésoie ena pë' kë̀ dör es,
e'pa ko̱s ka̱wöta̱ e̱' muk wakyuè. 17 Wé̱pa
wakyöule es, esepa è̈ a̱ ka̱wö mène íyi
ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k. Ie'pa ko̱s wakyöule
iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' kiè wa ö ikiè
e' número wa.
18 A' ka̱wöta̱ iwà bikeitsökwa̱ buaë
a̱s a' é̱na ia̱r tö ì kiane yënuk. Wé̱pa
didir ena ká̱ a̱ne buaë, esepa é̱na iwà
a̱rmi buaë. Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱
e' número dör s'ditsö eköl e' número, e'
dör cien teryök ki̱ dabom teryök kí̱ teröl
(666).

Obeja Pupula ena wé̱pa tsa̱tkëne esepa

14 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Obeja Pupula
sué̱ tö idur ka̱bata kiè Sión e' wö-
bata ki̱. Ie' ta̱ pë' tso' tai̱ë döka̱ 144.000
ekkë. Ie'pa ko̱s wötsa̱ ki̱ Obeja Pupula
ena iyë́, e'pa kiè tso' kitule. 2 E' ukuöki̱ ta̱
ye' tö ittsé tö ì blarke tai̱ë ká̱ jaì a̱, e' blar
we̱s di' blar tai̱ë ákttö mik es, we̱s alá blar
tai̱ë es, e' dör we̱s s'blar tai̱ë ma'ma kiè
arpa wa es. 3 Pë' tso' tai̱ë döka̱ 144.000,
e'pa iëte̱r Skëköl kulé wösha̱ë ñies itso'
ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱ dabom
böyök ki̱ tkël (24), e'pa wösha̱ë ie'pa
iëte̱r. Ie'pa tso' ttsök ttsè pa̱'a̱li̱ wa. Ká̱ uli-
tane wakpa shu̱a̱ e'pa è̈ tsa̱tkëne, e' kue̱ki̱
kë̀ yi skà a̱ e̱' yönuk ttsè e' wa. 4 Ie'pa dör
yësyësë, kë̀ e̱' iao̱uleka̱ trë wa yës. Ie'pa
michoë Obeja Pupula itöki̱ wé̱ imi'ke ee̱.
Ie'pa tsa̱tkëne, ie'pa dör we̱s íyi tsá̱ mène
Skëköl a̱ ena Obeja Pupula a̱ es. 5 Ie'pa kë̀
ka̱yëule yës. Ie'pa kë̀ ki̱ ì sulu ta̱' Skëköl
wöa̱.

Skëköl biyöchökwakpa döka̱ teröl

6 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchök-
wak skà sué̱ eköl u̱rkear ka̱shu̱k a̱. E' wa̱
Skëköl tté buaë yöbië e' dami wà pakè ká̱
ulitane wakpa a̱, s'ditsöwö ulitane a̱ ena
s'ttö̀ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ulitane a̱. 7 Ie' tö iché
a̱neule: “Skëköl tö sulitane shu̱leketke, e'
ké̱wö detke. E' kue̱ki̱ Skëköl dalöiö́, ie'
ki̱kö́ka̱. Ka̱shu̱k ena ká̱ i' ena dayë ena
di' ulitane, e' ko̱s yö'itö, e' kue̱ki̱ idalöiö́
sulitane tö.”
8 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱
idë'bitu̱ ke̱we, e' itöki̱, e' tö iché: “Ká̱
kibi tai̱ë bua'iewa̱ kiè Babilonia, e' e̱newa
se̱raa̱, sulunewa̱. Babilonia wakpa tö ká̱
male̱pa wakpa e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök
ie'pa ta̱ we̱s s'ttèka̱ blo' wa se̱nokka̱ ita̱
es. E' kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa e̱newa.”
9 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱
itöki̱, e' tö iché: “Wé̱pa tö iyiwak su-
lusi dë'ka̱ dayë a̱ e' ena idiököl dalöié
ta̱ ie̱' mérak wakyuè iwötsa̱ ki̱ ö iulà
kkue ki̱, 10 esepa we'ikeraë Skëköl tö.
Ie' kësik tai̱ë e' a̱rdaë se̱raa̱ ie'pa ki̱. E'
dör we̱s ie' tö ie'pa ké ì bacha'bachaë
e' yökwa se̱raa̱ es. Ie' tö ie'pa we'ikeraë
tai̱ë ke̱kraë bö' wöñarke azufre ta̱ e' wa
ibiyöchökwakpa batse'r e'pa wörki̱ ena
Obeja Pupula wörki̱. 11 Wé̱pa tö iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' dalöié, ñies idiököl
dalöiérakitö, e'pa e̱' me' wakyuè iyiwak
sulusi e' kiè wa, esepa weirke bö' ké̱ a̱,
e' shkle̱ batrö michoë kë̀ iwöitta̱'wa̱ ñië
nañeë.”
12 S'batse'rpa tö ie' ttè dalöiëno, e' iu̱té
buaë, ñies ie'pa tkëulewa̱ darërëë Jesús
mik. E' wa ie'pa diché wërdaë.

13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ttö̀ datse̱ ká̱ jaì
a̱ e' ttsé. E' tö ye' a̱ iché: “I̱'ñe ta̱ ena
aishkuö ta̱ wé̱pa e̱rblë' Jesús mik ta̱
idurulune es, ayëcha buaë esepa.” Ñies
Skëköl Wiköl tö ichè: “E' dör moki̱, ie'pa
kaneblë' darërëë Skëköl a̱ ká̱ i' ki̱, e'pa
e̱nuraë aishkuö ta̱. Ì buaë ko̱s o̱' ie'pa tö,
e' ské döraë ie'pa ulà a̱.”
14 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö mò saruru sué̱,
mò saruru e' ki̱ yi tkër eköl wër tö ie'
dör S'ditsö Alà. Ie' wökir ki̱ itkëuleka̱ ì
tkekeka̱ blu' wökir ki̱ yöule orochka wa
ese. Tabe kà di'dië tso' iyiwö toie, ese
a'tse̱r ie' wa̱. 15 Eta̱ Skëköl biyöchökwak
eköl e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱,
eta̱ iché a̱neule yi tkër mò bata ki̱ e' a̱:
“Ká̱ ulitane wakpa dör we̱s iyiwö es, e'
ké̱wö detke wöshtè we̱s íyi wöshtèsö es.
E' kue̱ki̱ e'pa wöshtö́ be' tabè wa.” 16 Eta̱
yi tkër mò bata ki̱, e' tö itabè waté ká̱ i'
ki̱, eta̱ iwà wöshtéitö.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱.
Ie' wa̱ tabè kà di'dië a'tse̱r. 18 E' ukuöki̱
ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tso' e' dör ka̱'
tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' bö́ kanéu̱kwak.
Ie' dettsa̱ ta̱ ichéitö a̱neule wé̱ wa̱ tabè
dami e' a̱: “Uvawö ko̱s tso' ká̱ dià a̱ e'
detke wöshtè, e' kue̱ki̱ uvawöli kicha tö́
tabè wa.” 19 Eta̱ Skëköl biyöchökwak, e'
tö uvawöli ko̱s kicha té ta̱ iéka̱itö ákuk a̱
wé̱ iwö́li ñateke idiö yottsa̱ie e' a̱. Ákuk
e' wà kiane chè tö Skëköl tö ibolökpa
we'ikeraë ikësik wa we̱s uvawö ñatèsö
es. 20 Ákuk e' tso' Jerusalén bánet, e' a̱
iwöshté Skëköl biyöchökwak tö e' iëne.
Mik iñatëne, eta̱ s'pë́ tëne ta̱ië wër we̱s
di' ta̱ië suë̀sö es. Ibatsí̱ dör kilómetro
döka̱ cien mañayök (300) ekkë, isho̱ló̱
dör metro et ki̱ sha̱böts.

Ì sulu bata datse̱

15 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ì skà sué̱ ká̱ jaì a̱
ilè wà kkachoie, e' tö ye' tkiwé̱wa̱.
E' dör Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul,
e'pa wa̱ ì sulu bata datse̱ döka̱ kul ká̱ i'
wakpa ki̱, e' dami. Mik ì sulu ikkëpa tka,
eta̱ Skëköl kësik ta̱ië e' wöklöne.
2 Ñies ye' tö isué̱ tö ì me'r bërie dayë
su̱ë, e' wër wösuo̱chka su̱ë sarërëë shu̱-
tuule bö' wörkua wa. Ñies wé̱pa e̱'
ali'ka̱bak iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e'
ki̱ ena idiököl ki̱, esepa sué̱yö. Ie'pa kè̀
e̱' menettsa̱ wakyuè iyiwak sulusi kiè e'
número wa. Ie'pa iëte̱r dayë e' kkömik.
Ma'ma blarta̱' kiè arpa me' Skëköl tö ie'pa
a̱, e' a'tse̱r ie'pa wa̱. 3 Skëköl kanè méso
kiè Moisés e' ttsè, ñies Obeja Pupula ttsè,
e' ttseittseke ie'pa tö, e' tö ichè i' es:

“A Skëköl, be' diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ì ko̱s wé̱ be' tö, e' dör ta̱ië buaë, e' tö sa' tkiwé̱wa̱.
Be' è̀ dör ká̱ ulitane wakpa blú.
Be' dör yësyësë, be' ttö̀ etkè̀.
4 A Skëköl, sulitane tö be' dalöieraë.
Sulitane tö be' ki̱keraka̱.
Be' è̀ dör batse'r.
Sulitane wa̱ ijche̱r tö be' tö s'shu̱leke yësyësë,
e' kue̱ki̱ ká̱ ulitane wakpa döraë be' ska' be' dalöiök.”

5 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱,
e' úshu̱ dalöiërta̱' ta̱ië shu̱te̱, e' sué̱aryö
áie, e' shu̱a̱ ttè me'bak Skëköl tö se' a̱
e' tso' blëule. 6 Skëköl biyöchökwakpa
döka̱ kul wa̱ ì sulu datse̱ ká̱ i' ki̱ e' dami-
rak iwa̱ iulà a̱, e'pa dettsa̱ Skëköl wé e'
a̱. Ie'pa datsi' yöule datsi' kiè lino ese wa
e' dör saruruë wöñarke dalalaë, ikiparuo
àr iwa̱ icho' mik, e' dör oro. 7 Ì tso' ttsë'ka
döka̱ tkël, e' eköl tö tka̱' yöule orochka
wa, e' mé Skëköl biyöchökwakpa kul a̱
eköl eköl. Tka̱' e' a̱ Skëköl se̱r michoë
e' kësik iëne chië. 8 Eta̱ Skëköl wé e' wà
iëneka̱ Skëköl olo ta̱ië ena idiché ta̱ië e'
shkle̱ wa. Kè̀ yi döpawa̱ Skëköl wé e' a̱ dò̀
mik, ì sulu dami Skëköl biyöchökwakpa
kul wa̱, e' wà tka eta̱.

16 Ye' tö yile ttö̀ ttsé darërëë Skëköl
wé a̱, e' tö iché Skëköl biyöchök-

wakpa kul a̱: “¡A' yú ta̱ a' tka̱' wà iëne
Skëköl kësik wa, e' wà tkṓttsa̱ ká̱ dià ki̱!”

Tka̱' wà iëne Skëköl kësik wa döka̱ kul

2 Skëköl biyöchökwak tsá̱, e' tö itka̱' wà
tkéttsa̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ wé̱pa wakyöule iyi-
wak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' kiè wa ñies
idiököl dalöiérakitö, esepa ko̱s ki̱ s'méwö
sulusi tskine dalër tai̱ë.
3 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà
tö itka̱' wà tkéttsa̱ dayë ki̱. Eta̱ dayë mía̱
pḗie we̱s wëm kötulewa̱ pḗ es. Iyiwak
ko̱s tso' dayë a̱ duolur yës.
4 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà
tö itka̱' wà tkéttsa̱ di' ko̱s ki̱. Eta̱ di' ko̱s
mía̱ pḗie. 5 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö
Skëköl biyöchökwak dör di' kkö'nukwak,
e' tö iché:
“A Skëköl, be' dör batse'r,
be' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë.
Ke̱kraë be' tö s'shu̱leke yësyësë,
e' kue̱ki̱ e' dör buaë tö be' tso' ie'pa
we'ikök es.
6 Ie'pa tö s'batse'rpa ena be' ttekölpa,
e'pa kötulur pḗ tëne tai̱ë, e' kue̱ki̱ e' dör
buaë tö be' tö ie'pa we'ikè es.
I̱'ñe ta̱ be' tö ie'pa ské kéne pḗ yök.
Es ie'pa ki̱ inuí̱ ské dene.”
7 E' ukuöki̱ ta̱ ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱
ee̱ ttö̀ ttséyö se' ttö̀ie e' tö iché: “A Skëköl,
be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱, ayëcha
e' dör moki̱ë, be' tö ie'pa nuí̱ shu̱lé moki̱ë
yësyësë.”
8 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne diwö ki̱.
Eta̱ diwö a̱ ka̱wö mène s'ditsö ña'u̱kwa
iba tai̱ë e' wa. 9 Dìba e' tö sulitane pa
shayo'wé̱ttsa̱ tai̱ë. Ì sulu ikkë ko̱s patké
Skëköl tö ie'pa ki̱, erë ie'pa kḕ é̱na ì sulu
wambleke ie'pa tö ese olo'yak, ie'pa kḕ e̱r
mane'wa̱k ie' a̱. Ie'pa kḕ é̱na ie' ki̱kakka̱.
E' skéie ie'pa tö ie' ché suluë.
10 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà tö itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne wé̱ iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' tkërka̱ e' ki̱. Eta̱ ie'
ká̱ ko̱s ttsenewa̱ we̱s stui es. Ká̱ ulitane
wakpa tö iku' kueke ipà dalër tai̱ë e' ḕ
kue̱ki̱. 11 Erë ì sulu wambleke ie'pa tö,
ese kḕ olo'yè ie'pa tö. Ie'pa pa dalër tai̱ë
ñies ie'pa tteke smewö sulusi tö, e' kue̱ki̱
ie'pa tö Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ché suluë.
12 Skëköl biyöchökwak skà tö itka̱' wà
tkéttsa̱, e' a̱ne di' tai̱ë kiè Éufrates e' a̱.
Eta̱ di' tai̱ë e' sinewa̱ a̱s blu'pa datse̱ diwö
tskirke e' wa, esepa tkö̀mi buaë iñippök-
wakpa ta̱. 13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö wimblupa
sulusi sué̱ bukuë'ie mañat. Et dettsa̱ kë-
tali këköl e' kkö̀ a̱. Et dettsa̱ iyiwak sulusi
dë'ka̱ dayë a̱ e' kkö̀ a̱. Ibata ët dettsa̱ iyi-
wak sulusi e' tteköl kkö̀ a̱. 14 Bukuë' e'pa
dör aknamapa. Ì kḕ o̱r yi a̱, ese o̱rmi ie'pa
a̱. Ie'pa mi'ke blu'pa tso' ká̱ wa'ñe, e'pa
dapa'u̱k ñippök Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi
ulitane tsa̱ta̱, e' ta̱, mik iké̱wö de sulitane
shu̱lök eta̱.
15 Skëkëpa Jesucristo tö iché i' es: “Ye'
ttö̀ ttsṓ. Mik ye' datse̱ne, eta̱ ye' datse̱
kḕ e̱' biyṓ yëule we̱s akblökwak döwa̱
es. Wé̱pa tso' e̱rki̱ ye' panuk, idatsi'
tso'tke buaë iënoie, ayëcha buaë esepa.
Es ie'pa kḕ shkö̀pa sume sulitane wörki̱
ta̱ ijaërka̱rak.”
16 Eta̱ aknamapa mañal, e'pa tö blu'pa
dapa'wé̱ka̱ ká̱ kiè hebreoie Armagedón
ee̱.
17 Eta̱ Skëköl biyöchökwak bata tö
itka̱' wà tkéttsa̱, e' a̱ne ka̱shu̱k a̱. Eta̱
se' ttö̀ie darërëë ttsé ye' tö datse̱ blu'
kulé tso' Skëköl wé a̱ e' ska', e' tö
iché a̱neule: “¡Ye' tö iwakanewé̱tke!”
18 Eta̱ alá wöñane tai̱ë iblane tai̱ë. Í̱ tka
darërëë, e' tö ká̱ wöti̱'wé̱ tai̱ë ko̱s í̱ bakule
ká̱ i' ki̱ e' tsa̱ta̱. 19 Ká̱ wa'ñe wé̱ s'ditsö
se̱rke, e' ké̱ ko̱s e̱newa. Ká̱ kibi tai̱ë
bua'iewa̱ kiè Babilonia, e' tskinewa̱ a̱te̱
mañat tsi̱ní. Es Babilonia ki̱ Skëköl kësik
suluë blé, ì sulu wamblekerakitö ese nuí̱
kue̱ki̱. E' dör we̱s Skëköl tö ie'pa ké ì
bacha'bachaë yökwa se̱raa̱ es. 20 Dayë
nane ko̱s, ka̱bata ko̱s, e' cholur. 21 Ñies
mò wöli wösi se̱se̱ë, e' wösi e̱s tkö̀ka̱
dabom tkëyök (40) kilo tsa̱ta̱, ese dane

tai̱ë s'ditsö ki̱ we̱s ka̱li̱ yër es. E' tö s'ditsö
we'iké tai̱ë e' kue̱ki̱ ie'pa uluneka̱ Skëköl
ki̱ ta̱ ie' ché suluë.

Alaköl trër tai̱ë e' weirdaë

17 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul
wa̱ tka̱' tso', e' eköl de ye' ska' ta̱
ye' a̱ ichéitö: “Be' shkö́ ye' ta̱, sú̱yö be'
a̱ ikkachè we̱s Skëköl tö alaköl trër tai̱ë
kkeauleka̱ tai̱ë, e' we'ikè. Alaköl e' tkërka̱
di' tso' tai̱ë e' bata ki̱. 2 Ká̱ ulitane blúpa
e̱' mettsa̱ trënuk ie' ta̱. Ñies ká̱ ulitane
wakpa e̱' mettsa̱ ì sulu wamblök we̱s ie'
es kȅ wöklörta̱' we̱s s'tteke blo' tö es.”
3 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl de tai̱ë ye'
ki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak wa̱ ye' mítse̱r
ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' tai̱ë ese ska'.
Eta̱ ee̱ ye' tö alaköl sué̱ eköl tkërka̱ iyi-
wak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ wák batsë e' ki̱.
Iyiwak sulusi e' pa ko̱s ki̱ kiè tso' kitule
tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Kiè e' wà ko̱s tö Skëköl
cheke suluë. Iwökir döka̱ kul, idula' döka̱
dabop. 4 Alaköl e' paiëule buaë idatsi'
dör sie̱lsie̱l ena batsë. Iki̱tkëule buaë tai̱ë
oro wa ena ák bua'bua wa ena ákwöla
bua'bua kiè perla ese wa. Tka̱' yöule oro
wa, e' a'tse̱r iwa̱ wà iëule chië blo' wa.
Blo' e' tö ì ko̱s wër suluë Skëköl wa ena
alaköl e̱' ia'wé̱ka̱ trë wa e' chè. 5 Ie' wöt-
sa̱ ki̱ ttè tso' kitule. Ttè e' wà blëulewa̱
se' yöki̱, e' tö iché: “Ye' dör ká̱ kibi tai̱ë
kiè Babilonia. Ye' dör alakölpa trër su-
luë esepa ko̱s mì. Ñies ye' dör ì ko̱s tso'
ká̱ i' ki̱ wër suluë Skëköl wa ese mì.” 6 Eta̱
ye' tö isué̱ tö alaköl tteke blo' tö. Blo'
e' dör s'batse'rpa kötulur ie'pa tö Jesús
tté kue̱ki̱, e'pa pë́. E' tö alaköl e' tteke
blo'ie. Mik ye' tö ie' sué̱ eta̱ ye' tkinewa̱
tai̱ë. 7 Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱
ichaké: “¿Ì kue̱ki̱ be' tkinewa̱? Alaköl e'
ena iyiwak sulusi wökir döka̱ kul, idula'
döka̱ dabop, e' ki̱ alaköl tkërka̱, e' wà
pakeke ye' tö be' a̱. 8 Iyiwak sulusi sué̱
be' tö, e' bak se̱nuk ká̱ ia̱ia̱ë, e' kȅ ku̱'ia̱
i̱'ñe ta̱, erë ie' döraka̱ ka̱uk tai̱ë i̱ski̱ë, kȅ
s'wö dë'mi ekkë, e' a̱. E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl
tö ie' we'ikök patkeraë ke̱kraë. Wé̱pa kiè
kȅ ku̱' kitule kuaë se̱ne michoë yëkkuö
ki̱ ka̱m Skëköl tö ká̱ i' yuȍ e' yöki̱, esepa
ko̱s tkirdawa̱rak mik ie'pa tö iyiwak su-
lusi dë'ka̱ dayë a̱ e' sué̱ eta̱. Iyiwak sulusi
e' bak se̱nuk, e' kȅ ku̱'ia̱ i̱'ñe ta̱, erë ie'
dörane.
9 “Wé̱pa didir ena ká̱ a̱ne buaë, esepa
é̱na ì cheke ye' tö a' a̱ e' wà a̱rmi buaë.
Iyiwak sulusi e' wökir döka̱ kul, e' wà
kiane chè ka̱bata döka̱ kul, e' ki̱ alaköl
sulusi tkërka̱. Ñies e' wà kiane chè blu'pa
döka̱ kul. 10 E' ske̱l blërulunebak, e' eköl
tso' blu'ie, blu' bata doia̱ itöki̱ erë e' kȅ
kaneblȍpa ká̱ tai̱ë blu'ie. 11 Iyiwak sulusi
bak se̱nuk ká̱ ia̱ia̱ë, e' kȅ ku̱'ia̱ i̱'ñe ta̱, mik
ie' dene blu'ie, eta̱ ide pàköl, ie' dör blu'
bak kul e' eköl ñies. Erë ie' dene blu'ie
weinuk ȅ.
12 “Idula' döka̱ dabop sué̱ be' tö, e'
wà kiane chè tö blu'pa döka̱ dabop e'pa
doia̱. Ie'pa a̱ ka̱wö merdaë s'wëttso̱ie iyi-
wak sulusi e' ta̱ ekuölö ȅme. 13 Blu'pa
döka̱ dabop, e'pa e̱r mé ñikkëë iwákpa
bil ekkë, ka̱wö ena diché tso' ie'pa wa̱
s'wëttso̱ie, e' muk iyiwak sulusi e' a̱.
14 Ie'pa ñippöraë Obeja Pupula ta̱, erë e'
e̱' alöraka̱ ie'pa ki̱. Ie' dör skëkölpa uli-
tane e' këköl, ñies ie' dör blu'pa ulitane
e' blú, e' kue̱ki̱ ie' e̱' alöraka̱ ie'pa ki̱.
Wé̱pa tso' ie' ta̱, e'pa klöo̱'bak Skëköl tö,
ñies ie'pa shu̱kitbakitö. Ie'pa dör Obeja
Pupula ttökatapa e̱' tkökewa̱ darërëë ie'
a̱ ese.”
15 Ñies Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱
iché: “Di' tso' tai̱ë sué̱ be' tö, e' bata ki̱
alaköl trër tai̱ë, e' tkërka̱, e' wà kiane chè,
ká̱ tso' tai̱ë e' wakpa s'tso' tai̱ë ttȍ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ e'. 16 Idula' döka̱ dabop ena iyiwak
sulusi, e'pa tö alaköl trër tai̱ë e' sue̱raë
suluë. Ì ko̱s tso' ie' wa̱, e' yerattsa̱rak-
itö iulà a̱, imeraa̱rakitö sume. Ie'pa tö ie'
chkà katerawa̱ eta̱ ikuö a̱te̱ e' ña'we̱rawa
ie'pa tö. 17 Skëköl wák tö blu'pa dabop
e̱r méwa̱ ñikkëë a̱s ie'pa wa̱ ka̱wö tso'
s'wëttso̱ie, e' mùitörak iyiwak sulusi e' a̱.

Es ie'pa tö iwe̱raë dö̀ mik iwà tka we̱s
Skëköl tö iyë'a̱t es. [18] Alaköl trër tai̱ë sué̱
be' tö, e' wà dör ká̱ kibi tai̱ë. Ká̱ e' wakpa
e̱' aléka̱ ká̱ malè̱ blúpa ki̱.”

Babilonia wakpa e̱newa ta̱ iké̱ sulunewa̱

18 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl
biyöchökwak skà sué̱ eköl datse̱
ká̱ jaì a̱, e' diché ta̱' tai̱ë. Ilo tai̱ë, e'
buneka̱ ká̱ i' ko̱s ki̱. [2] Ie' tö iché a̱neule:
“¡Babilonia wakpa e̱newa ta̱ iké̱
sulunewa̱!
Ká̱ e' sulunewa̱ mía̱ne aknamapa ké̱ie.
Ee̱ wimblupa sulusi tsa̱ki̱ë e̱' dapa'wé̱ka̱
se̱nuk.
E' dör iyiwak sulusi dör ñá ena dù dör
ñá, ese wé.
[3] Ká̱ ulitane wakpa e̱rkiöwé̱ka̱ Babilonia
wakpa tö
trënuk we̱s s'tteke blo' tö es.
Ká̱ ulitane blúpa se̱néka̱ ie' ta̱.
Ì sulu ko̱s tue̱ke ie' tö ì sulu wambloie,
e' tö dalì watau̱kwakpa ulitane blu'wé̱ka̱
tai̱ë.”
[4] Ttö̀ skà ttsé ye' tö datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tö
iché:
“Wé̱pa dör ye' icha, e'pa ko̱s e̱' yö́lur
Babilonia
a̱s a' kè̱ tö ì sulu wamblërke ee̱ e'
wamblö̀ñak.
Ñies a' e̱' yö́lur a̱s ì sulu datse̱ ie'pa ki̱ e'
kè̱ dö̀ a' ki̱.
[5] Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' dör tai̱ë shu̱te̱,
e' mú dapa'wè̱sö, e̱'ma ideka̱ ká̱ jaì a̱.
Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' jche̱r buaë
Skëköl wa̱.
[6] Eta̱ ttö̀ ttsé ye' tö e' iché inamépa a̱:
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̱pa ki̱,
e' nuí̱ ské patkö́ne ie'pa ki̱ tai̱ë dö̀
bötökicha.
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̱pa ki̱,
e' dör we̱s ie'pa tö pë' male̱pa ké ì
bacha'bachaë yök es.
E' kue̱ki̱ ibaché döka̱ bötökicha,
e' ské yökwa ie'pa kö́ inuí̱e.
[7] Ie'pa e̱' kkeö̀ka̱ tai̱ë, ie'pa wa̱ íyi bua'bua
tso' tai̱ë shu̱te̱,
ekkë ie'pa we'ikö́ tai̱ë shu̱te̱.
Ie'pa e̱' bikeitsö̀:
‘Se' tso' buaë we̱s alaköl dör blu' es,
se' kè̱ dör we̱s schö́ es weir sia̱rë.’
[8] Ie'pa e̱' bikeitsö̀ es, e' kue̱ki̱ ì suluë döraë
ie'pa ki̱ bet.
Ie'pa teraë bli tö, ie'pa weirdaë sia̱rë,
ie'pa duöralur, ie'pa ñardawa bö' a̱.
Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' wa ie' tö ie'pa wöme'ttsa̱bak weinuk.”
[9] Ì sulu wambleke Babilonia wakpa tö,
ese wamblë'ñak ká̱ blúpa tö ie'pa ta̱.
Ñies íyi bua'bua tso' tai̱ë Babilonia, e' tö
ie'pa ttsë'wé̱ buaë. Mik ie'pa tö Babilo-
nia ñarkewa e' shkle̱ sué̱, eta̱ ie'pa e̱riar-
daë tai̱ë, iu̱raë sia̱rë. [10] Ie'pa suardaë dö'
ì sulu e' dö̀ ie'pa ki̱ ñies. E' kue̱ki̱ ie'pa e̱'
tsu̱ra̱a̱rak ka̱mië ikí̱ sa̱u̱k ta̱ icherarakitö:
“¡Wëstela i̱na Babilonia wakpa ta̱!
Ie'pa dör pë' tai̱ë. Ie'pa ká̱ dör tai̱ë buaë.
¡Ì sulu wamblé ie'pa tö e' nuí̱ de ie'pa ki̱
bet,
ekuö́löie ie'pa e̱newa, ie'pa ká̱
sulunewa̱!”
[11] Dalì watau̱kwakpa tso' ká̱ i' ki̱
e'pa e̱riardarak sia̱rë iu̱rarak tai̱ë, kè̱ yi
ku̱'ia̱ Babilonia ie'pa dalì ta̱u̱k e' kue̱ki̱.
[12] Dalì watue̱ke ie'pa tö e' dör orochka,
inukölchka, ák bua'bua, ákwöla bua'bua
kiè perla, datsi' bua'bua kiè lino ena
seda, ñies datsi' bua'bua wöaule sie̱lsie̱l
ena batsë; ñies kal ulitane alar jamamaë;
ñies íyi ulitane bua'buaë yöule marfil§,
ena kaltak bua'bua wa, ena tabechka kiè
hierro e' wa ena tabechka kiè bronce e'
wa, ena ák bua'bua kiè mármol e' wa;
[13] ñies canela klö̀ e' kkuölit, ñies íyi poie
alar jamamaë ena íyi masmas ña'wè̱, kiö̀
masmas kiè mirra ena íyi masmas poie
tuè̱ darërë kiè olibano; ñies vino ena kiö̀,

§**18:12** ***marfil:*** E' dör iyiwak kiè elefante ese kà talë́ki wà.

ñies harina bua'bua ena trigowö; ñies
baka ena obeja ena kabaio ena carreta;
ñies pë' klöulewa̱ kanè mésoie ena pë'
skà tso' watuê̱ ese. Íyi ekkë ko̱s watue̱ke
ie'pa tö. 14 Dalì watau̱kwakpa tö icheraë:
“A Babilonia wakpa, ì ko̱s bua'buaë
kiarke a' ki̱ tai̱ë,
e' kë̀ ku̱'ia̱ a' wa̱.
Íyi bua'bua ko̱s wër buaë wöñarke
dalölöë,
e' ko̱s kë̀ dë'ia̱ a' ulà a̱.”
15 Dalì watau̱kwakpa e̱' blu'wé̱ Babilo-
nia wakpa wa, e'pa e̱' tsu̱raa̱rak ka̱mië ikí̱
sa̱u̱k. Ie'pa suane dö' ì sulu tka Babilonia
wakpa ki̱, e' dö̀ ie'pa ki̱ ñies. Ie'pa e̱riar-
daë sia̱rë, i̱u̱raë tai̱ë. 16 Ie'pa tö icheraë:
“¡Wëstela i̱na Babilonia wakpa ta̱!
A' e̱' paiëule datsi' bua'bua kiè lino ese
wa
ñies datsi' wöaule sie̱lsie̱l ena batsë ese
wa.
A' e̱' ki̱tkëule buaë oro wa ena ák bua'bua
wa ena ákwöla bua'bua kiè perla ese
wa.
17 ¡Ká̱ etkë̀ ta̱ a' wa̱ íyi tso' bua'buaë tai̱ë,
a' blune tai̱ë, e' e̱newa!”
Es ñies kanò blubluë shköke tai̱ë dayë
ki̱, e' wökirpa ko̱s ena ikaneblökerak ko̱s
ena wé̱pa shköke kanò shu̱a, wé̱pa ko̱s
inuköl klö'we̱ke kaneblök kanò wa, es-
epa ko̱s e̱' tsé̱a̱t ka̱mië Babilonia ki̱sa̱u̱k.
18 Mik ie'pa tö ká̱ e' ñanewa̱ e' shkle̱ sué̱,
eta̱ ie'pa a̱ne tai̱ë: “¿Ká̱ wé̱ skà dör buaë
tai̱ë we̱s Babilonia es?” 19 Ie'pa tö ká̱ po
tkéka̱ e̱' wökir ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa
e̱rianerak tai̱ë ta̱ i̱u̱ke tai̱ë ta̱ ichérakitö
a̱neule:
“¡Wëstela i̱na ká̱ e' buaë tai̱ë, e' wakpa
ta̱!
Sa' ko̱s wa̱ kanò tso', e'pa blune tai̱ë ie'pa
batamik.
¡Ká̱ etkë̀ ta̱ ká̱ e' sulunewa̱!”
20 ¡A a' tso' ká̱ jaì a̱,
Skëköl tö Babilonia wakpa e̱wé̱wa,
e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë!
A' dör batse'rpa,
ñies Jesús ttekölpa tsá̱,
ñies Skëköl ttekölpa, ¡e'pa ko̱s ttsë'nú
buaë!
Skëköl tö Babilonia wakpa we'iké,
ì sulu wamblé ie'pa tö a' ki̱, e' nuí̱ ské de
ie'pa ki̱,
e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë.
21 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
skà de eköl diché ta̱' tai̱ë. E' tö ák bërie
kéka̱, ák e' dör ko̱s ák tso' wawè ekkë, e'
u̱yémiitö dayë a̱ ta̱ ichéitö:
“A Babilonia wakpa, a' chörawa
we̱s ák i' chowa dayë a̱ es,
kë̀ yi tö a' sue̱paia̱.
22 Ma'ma tso' bla'wè̱ kiè arpa ena flauta
ena duk,
ese kë̀ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
A' kanè mésopa ko̱s kë̀ ku̱'ia̱.
Ák tso' wawè ese kë̀ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
23 Bö'wö ñarke e' kë̀ wöñarpaia̱ a' ká̱ a̱.
Kë̀ yi ku̱'ia̱ ulabatsök.
A' dalì watau̱kwakpa e'pa kkeauleka̱
tai̱ë,
ie'pa dör pë' tai̱ë ká̱ i' ki̱.
Es a' tö ká̱ ulitane wakpa ki̱tö'wé̱ alibchö̀
wa,
e' kue̱ki̱ íyi ikkë sulu de a' ki̱.”
24 Skëköl ttekölpa ena s'batse'r male̱pa
ko̱s kötulur Babilonia wakpa tö, e'pa pë́
tëne ie'pa ká̱ ki̱. Ñies pë' male̱pa tai̱ë kö-
tulur ie'pa tö. E' kue̱ki̱ e' nuí̱ de ie'pa ki̱.
19 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö ká̱ jaì
a̱ pë' daparke tai̱ë, e'pa tté darërë
ta̱ ichérakitö a̱neule:
“Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë ttè moki̱ wa,
e' kue̱ki̱ ¡iki̱köka̱sö!
Ie' dör S'tsa̱tkökwak.
Ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱' tai̱ë íyi uli-
tane tsa̱ta̱. 2 Babilonia wakpa dör
we̱s alaköl trër tai̱ë es.
Ie'pa bak ká̱ ulitane wakpa e̱rkiöu̱k ì sulu
wamblök we̱s ie'pa es.
Ie'pa tö Skëköl kanè mésopa kötulur.
E' nuí̱ ki̱ Skëköl tö ie'pa ká̱ sulu'wé̱wa̱ ta̱
iwakpa e̱wé̱waitö.

E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' s'shu̱leke
yësyësë moki̱ë.”
3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö iskà chéne:
“¡Skëköl ki̱kökа̱sö!
Babilonia shkle̱ dià e' batrö michoë.”
4 Këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël
(24) ena ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa e̱' télur
i̱ski̱ wöwakköt ta̱ Skëköl tkërka̱ ikulé ki̱,
e' dalöiérakitö. Ie'pa tö iché: “¡Es e' idir!
¡Skëköl ki̱kökа̱sö!” 5 Skëköl tkër e' ska'
ttȍ ttsé ye' tö, e' iché:
“¡A' ulitane tö se' Këköl ki̱kö́ka̱,
se' tsitsipa ñies se' blublupa.
A' dör ie' kanè mésopa tö ie' dalöieke,
e'pa ko̱s tö Skëköl ki̱kö́ka̱!”

Obeja Pupula ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k

6 Eta̱ ye' tö ittsé tö ì blarke tai̱ë we̱s
s'tso' tai̱ë ttȍ es, we̱s di' blar tai̱ë ákttö
mik es, we̱s alá blar tai̱ë es, e' tö iché:
“¡Skëköl ki̱kökа̱sö!
Këkë dör se' Këköl, e' diché ta̱' tai̱ë íyi
ulitane tsa̱ta̱.
Ie' detke s'blúie s'wëttsu̱k,
e' kue̱ki̱ iki̱kökа̱sö.
7 Obeja Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö
dewa̱tke,
e' tayë e̱' kané wé̱tke ulabatsoie ie' ta̱.
E' kue̱ki̱ se' ttsë'nù buaë kaneë, ie' olo
ki̱kökа̱sö.
8 Ie' tayë a̱ datsi' bua'bua kiè lino e' mène
e̱' paioie,
Datsi' e' dör saruruë, wöñarke dalalaë.
Datsi' e' wà kiane chè
s'batse'rpa se̱r yësyësë e'.”
9 Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché:
“Ishtö́ yëkkuö ki̱ i' es: ‘Wé̱pa shke̱ñaule
Obeja Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö
tkö'u̱k, ayëcha buaë esepa.’” Ñies ie' tö
iché ye' a̱: “Ttè e' dör Skëköl ttè moki̱ë.”
10 Ye' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ wöwakköt Skëköl
biyöchökwak wösha̱ë idalöiök, erë ie' tö
ye' a̱ iché: “¡Se̱ kȅ wa̱r! Ye' dör Skëköl
kanè méso we̱s be' ena be' male̱pa e̱'
tkëulewa̱ darërë Jesús tté a̱ e'pa es.
¡Skëköl ȅ dalöió́!”
Jesús tté e' tö Skëköl ttekölpa e̱rk-
iöwe̱ke s'pattök.

Itkërka̱ kabaio saruru ki̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì a̱
ukkö tso' áie, ee̱ kabaio sué̱yö etö saru-
ruë. E' ki̱ itkërka̱, e' kiè dör Ttȍ Yësyësë
Ke̱kraë. Ie' tö s'wëttse̱ke yësyësë. Mik ie'
e̱' kéka̱ ñippök e' kȅ dör ế. 12 Ie' wöbla
wër we̱s bö'wö wöñar es. Ie' wökir ki̱
ì tkërka̱ tai̱ë we̱s itso' tkèka̱ blu' wökir
ki̱ es. Ie' ki̱ ikiè tso' kitule. Kiè e' kȅ
jche̱r yi wa̱, e' jche̱r ie' wák ȅ wa̱. 13 Ie'
datsi' nuuleka̱ pế wa. Ie' kiè dör Skëköl
Ttè. 14 Ñippökwakpa tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱,
e'pa datse̱ ie' itöki̱ kabaio saruru ki̱. Ie'pa
paiëule datsi' bua'bua kiè lino ese wa,
datsi' e' dör saruruë wöñarke dalalaë.
15 Ie' kkȍ a̱ tabè dökettsa̱ kà yëule di'dië,
tabè e' wa ie' e̱' alöraka̱ ká̱ ulitane wakpa
ki̱. Ie' tö ie'pa wëttse̱raë yësyësë idiché
tai̱ë wa. Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱, e' kësik wa ie' tö ibolökpa ñatsker-
awa̱ we̱s uvawö ñatskèwa̱sö s'klȍ wa idiö
yottsa̱ es. 16 Itu' shà̱ ie' paio ki̱ itso' kit-
ule, e' tö iché: “Blu'pa ulitane e'pa Blú,
skëkölpa ulitane e'pa Këköl.”

S'tsa̱tkökwak e̱' aléka̱ iyiwak sulusi ki̱

17 E' ukuöki̱ ta̱ ye' isué̱ tö Skëköl
biyöchökwak dur eköl diwö ki̱. E' tö iché
a̱neule dù ko̱s u̱rke ka̱shu̱k a̱ e' a̱: “¡A'
shkö́, a' ñì dapa'ú̱ka̱ chkè tso' tai̱ë Skëköl
wa̱ a' a̱ e' katök! 18 A' shkö́ blu'pa chkà
katök, ñies ñippökwakpa wökirpa ena
wëpa kësik suluë, esepa chkà katök a'
shkö́. Kabaio ena iwákpa e'pa chkà katök
a' shkö́. S'klöulewa̱ kanè mésoie ena pë'
kȅ dör es, ñies s'dalöiër ta̱' tai̱ë ena se'
ësepa ena pë' ulitane chkà katök a' shkö́.”
19 Eta̱ ye' tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë
a̱ e' sué̱. Ká̱ ulitane blúpa ena iñippök-
wakpa, e'pa tso' ie' ta̱. E'pa ñì dapa'u̱ke
ñippök itkërka̱ kabaio saruru ki̱ ena iñip-

pökwakpa e'pa ta̱. 20 Iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ ena itteköl e'pa klö'wé̱wa̱rakitö.
Itteköl e' tö ì kȅ o̱r yi a̱ ese o̱' iyi-
wak sulusi wörki̱. Ese wa ie' tö wé̱pa e̱'
me' wakyuè iyiwak sulusi e' kiè wa ena
idiököl dalöië', esepa ki̱töo̱'ka̱. Eta̱ iyi-
wak sulusi ena itteköl, e'pa batrélormi
ttsë'ka bö' me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. Ee̱ bö'
wöñarke tai̱ë azufre ta̱. 21 Imale̱pa ttélur
itkërka̱ kabaio ki̱ e' tö, tabè dökettsa̱ ikkȍ
a̱ e' wa. Eta̱ dù tö ie'pa chkà katé tai̱ë dȍ
che̱.

Skëköl e̱' aléka̱ Satanás ki̱

20 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
sué̱ ye' tö eköl, e' datse̱ ká̱ jaì a̱.
Ie' wa̱ ka̱uk te̱r tai̱ë i̱ski̱ë e' kköyottsa̱
tso'. Ñies tabechka kichaie bërie e' a'tse̱r
iwa̱. 2–3 Eta̱ ie' tö këtali këköl klö'wé̱wa̱.
Këtali këköl e' dör Bế kiè Satanás dë'ka̱
tkabȅie ká̱ i̱ai̱ë e'. Skëköl biyöchökwak
tö ie' mué̱wa̱ tabechka kichaie wa ba-
tréemi ka̱uk te̱r tai̱ë i̱ski̱ë e' a̱. Ta̱ e' kkȍ
wötéwa̱itö daloie ena iwakyuéitö a̱s kȅ
yi a̱ ikköyërttsa̱ne. Ee̱ ie' wötëne dȍ duas
mil eyök a̱s kȅ ie' a̱ ká̱ ulitane wakpa
ki̱tëria̱. Erë mik duas mil eyök deka̱, eta̱
ie' wötsënardaë erë ekuölö ȅ.
4 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö s'blúpa kulé sué̱
tulur ká̱ jaì a̱. Wé̱pa tulur kula' e' ki̱,
e'pa a̱ ka̱wö mène s'wëttsu̱k. Ñies wé̱pa
kuli' tërdulune Skëköl tté ena Jesús tté
moki̱ pakè kue̱ki̱, esepa wiköl sué̱ ye'
tö. Ie'pa kȅ wa̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë
a̱ ena idiököl dalöiëne'. Ñies ie'pa kȅ e̱'
mène wakyuè iyiwak sulusi kiè wa iwöt-
sa̱ ki̱ ö iulà kkue ki̱. Ie'pa shke̱neka̱ne, eta̱
ie'pa tö s'wëttsé̱ Cristo ta̱ döka̱ duas mil
eyök. 5 Ie'pa shke̱neka̱ne e' dör s'duulewa̱
e' tsá̱ shke̱neka̱ne. S'duulewa̱ male̱pa
e'pa kȅ shke̱rpaka̱ne dȍ mik duas mil
eyök e̱ne eta̱. 6 Wé̱pa shke̱rdaka̱ne ke̱we,
ayëcha buaë esepa. Ie'pa dör wé̱pa bat-
seo̱' Skëköl tö esepa kí̱. Ie'pa kȅ duȍ-
pawa̱ bötökicha. Ie'pa kaneblöraë Skëköl
a̱ ena Cristo a̱ sacerdotepaie. Ñies ie'pa
tö s'wëttse̱raë Cristo ta̱ ñita̱ dȍ duas mil
eyök ekkë.
7 Mik duas mil eyök deka̱, eta̱ Satanás
yërdattsa̱ne wé̱ itso' wötëulewa̱ ee̱. 8 Ie'
e̱' yörattsa̱ Gog ena Magog ki̱tö'u̱k. Gog
ena Magog, e' wà kiane chè ká̱ ulitane
wakpa. Satanás tö ie'pa dapa'we̱raë ñip-
pök Skëköl ta̱. Ie'pa ñippökwakpa dör
tai̱ë we̱s dayë tsé̱wö es.
9 Ie'pa ulitane datse̱ ká̱ wa'ñe demi
Jerusalén. Ee̱ s'batse'rpa se̱rke. Ká̱ e'
dalër tai̱ë Skëköl é̱na. Ie'pa tö ká̱ e'
kköiéwa̱ shkit s'batse'rpa e̱wo̱wa, erë bö'
bite̱shka ká̱ jaì a̱, e' tö Skëköl bolökpa
e̱wé̱wa se̱raa̱. 10 Eta̱ Bế tö ie'pa ki̱töo̱', e'
batréemi bö' wöñarke azufre ta̱ me'r tai̱ë
batsöriie e' a̱. Ee̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë
a̱ ena itteköl e'pa u̱yanemibak. Ee̱ ie'pa
weir michoë ñië nañeë.

Skëköl tö sulitane shu̱leke bata ekkë ta̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Skëköl tkër
ikulé ki̱. Ikula' dör bërie saruru̱ë. Ká̱ jaì
ena ká̱ i' e' tkashkar ie' yöki̱, kȅ iwëneia̱
yës. 12–13 Eta̱ ye' tö isué̱ tö s'duulewa̱
ko̱s iëte̱r Skëköl kulé wörki̱ a̱s ishu̱lir-
dak. Wé̱pa datse̱ s'wimblu ké̱ a̱ esepa
tso', ñies wé̱pa durulune dayë a̱ esepa
tso'. S'dalöiërta̱' tai̱ë ena s'ësepa ko̱s iëte̱r
Skëköl wörki̱ a̱s ie' tö ie'pa shu̱lȍ we̱s
ie'pa e̱' wamblë' es. Yëkkuö tso' tseë ee̱,
e' ki̱ ì ko̱s o̱'sö ena ì ko̱s wamblë'sö e' tso'
kitule. Yëkkuö skà tso' ee̱ et, e' dör se̱ne
michoë yëkkuö. Yëkkuö e' ki̱ wé̱pa ulà a̱
se̱ne michoë döraë, e'pa kiè tso' kitule.
Yëkkuö e' shu̱ppélor, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s
shu̱lé Skëköl tö we̱s ie'pa e̱' wamblë' es,
ñies we̱s itso' kitule iyëkkuö ki̱ es. 14 E'
ukuöki̱ ta̱ s'duȍwa̱ ena s'wimblu ké̱ e' ko̱s
batréemi bö' me'r tai̱ë batsöriie e' a̱, e'
dör s'duȍwa̱ bötökicha e'. 15 Wé̱pa ko̱s
kiè kȅ ku̱' kitule se̱ne michoë yëkkuö ki̱,
e'pa batréemi bö' ñe' a̱.

Ká̱ jaì pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱

21 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì tsá̱
ena ká̱ i' tsá̱, e' kȅ ku̱'ia̱, e' ko̱s ské
yönene pa̱'a̱li̱. Ñies dayë kȅ ku̱'ia̱. 2 Eta̱
ye' tö isué̱ tö ká̱ batse'r dör Jerusalén
pa̱'a̱li̱ e' datse̱ ká̱ jaì a̱ Skëköl ska'. Ká̱ e'
wër buaala we̱s tayë ulabatsketke e̱' paiȍ
buaala iwëm wörki̱ es. 3 Skëköl tkër, e'
ska' ttȍ ttsé ye' tö, e' tö iché a̱neule:
"Ittső, i̱'ñe Skëköl de se̱nuk s'ditsö shu̱a̱.
Ie' se̱rdaë ie'pa ta̱ ke̱kraë. Ie'pa döraë
ie' ichaie. 4 Ie'pa wöriö ko̱s paikleraëitö.
Kȅ yi duöpawa̱ia̱, kȅ yi e̱riarpaia̱, kȅ yi
kköchöpaia̱, kȅ yi mik ì dalërpaia̱, íyi
ekkë ko̱s bakbak e' kue̱ki̱."
5 Eta̱ Skëköl tkër ikula' ki̱, e' tö iché:
"Ye' tso' íyi ko̱s yuökne pa̱'a̱li̱." Ñies ie'
tö ye' a̱ iché: "Ttè i' dör moki̱ë, e' mik be'
e̱rblȍmi, e' kue̱ki̱ ishtő yëkkuö ki̱."
6 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: "Iwà
yöne o̱ne. Ye' dör íyi wì ena íyi bata,
ttè tsá̱ ena ttè bata. Wé̱pa e̱rsine, esepa
a̱ ka̱wö meraë ye' tö, se̱ne michoë di'
yök e̋me, kȅ tuè̱ ta̱'. 7 Wé̱pa e̱' aléka̱ ì
sulu ki̱, kȅ wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa a̱
íyi ekkë ko̱s ské meraë ye' tö. Ye' döraë
ie'pa Këköl ena ie'pa döraë ye' ala'rie.
8 Erë wé̱pa tö ye' tté olo'yé suane kue̱ki̱,
wé̱pa kȅ e̱rblöta̱' ye' mik, wé̱pa e̱' ia'u̱ke
ì sulu wamblekerakitö ese wa, wé̱pa dör
s'ttökwakpa, wé̱pa trërta̱', wé̱pa wöbatsö
alibchök, wé̱pa tö íyi diököl dalöieke
skëkölie, ñies wé̱pa dör ka̱chökwakpa,
esepa ko̱s batreerami bö' wöñarke azufre
ta̱ me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. E' dör s'duȍwa̱
bötökicha e'."

Jerusalén pa̱'a̱li̱ kkayëne Juan a̱

9 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul
sué̱yö ke̱we tö tka̱' damirak iwa̱ wà
tkèttsa̱ ká̱ ulitane wakpa we'ikoie, e' eköl
de ye' ska', e' tö iché ye' a̱: "Be' shkő
ye' ta̱. Obeja Pupula ulabatsöketke, e'
tayë kkacheke ye' tö be' a̱." 10 Eta̱ Skëköl
Wiköl de tai̱ë ye' ki̱ ta̱ Skëköl biyöchök-
wak wa̱ ye' mítse̱r ka̱bata bërie ka̱kke̱ë
e' ki̱. Ie' tö Jerusalén dör batse'r datse̱ ká̱
jaì a̱ e' kkaché ye' a̱, e' dör Skëköl ké̱.
11 Ká̱ e' wöñarke dalölöë Skëköl olo tai̱ë
e' wa. Ká̱ e' olo burke tai̱ë dalölöë we̱s
ák bua'bua tuè̱ darërëë kiè jaspe es. Ák
e' wöaule spa̱spa̱ ena mat, e' wër sarërëë.
12 Ká̱ e' kköiëulewa̱ shkit ka̱kke̱ë buririë.
E' ukkö döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12). E'
ukkö ko̱s a̱ Skëköl biyöchökwakpa iëte̱r
eköl eköl. Ñies Israel aleripa ditséwö
döka̱ dabom eyök ki̱ böt, e'pa kiè tso' ki-
tule eköl eköl ukkö ko̱s e' mik. 13 Ukkö
tso' mañat diwö tskirke, e' kke̱. Ukkö tso'
mañat diwö mi'kewa̱, e' kke̱. Ukkö tso'
mañat wì̱ wa. Ñies ukkö tso' mañat i'
wa. 14 Ká̱ e' kköiëulewa̱ shkittke̱, e' yöule
ák blubluë ki̱ döka̱ dabom eyök ki̱ bök.
Obeja Pupula ttekölpa tsá̱ dabom eyök
kí̱ böl, e'pa kiè tso' kitule eköl eköl ák
blubluë ko̱s e' mik.
15 Skëköl biyöchökwak tso' ttök ye' ta̱,
e' wa̱ orochka yöule batsì̱ë ká̱ ma'wo̱ie,
ese a'tse̱r. E' wa ie' tö ká̱ ko̱s ñe'
ma'we̱ke, ikköiëulewa̱ shkit ena iukkö
ko̱s e' ma'we̱ke ie' tö. 16 Ká̱ e' yöule
ñikkëë, ko̱s ibatsí̱ dör, ekkë isho̱ló̱ dör.
Skëköl biyöchökwak tö ká̱ e' ma'wé̱ ká̱
ma'wo̱ a'tse̱r ie' wa̱ e' wa. Ká̱ e' batsí̱
dör kilómetro döka̱ mil böyök kí̱ cien
tkëyök (2.400); ñies isho̱ló̱ ena iká̱kke̱
e' dör ekkë ñies. 17 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl
biyöchökwak tö ká̱ kköiëulewa̱ shkit, e'
burrí ma'wé̱. E' dör metro döka̱ dabom
teryök kí̱ teröl (66). Skëköl biyöchökwak
tö ima'wé̱ we̱s s'ditsö tö ká̱ ma'wè̱ es.
18 Ká̱ kköiëulewa̱ shkit, e' yöule ák
bua'bua kiè jaspe ese wa. Ká̱ e' yöule
orochka wák ȅ wa; e' damiwa̱ sarërëë
we̱s vidrio es. 19 Ák blubluë tuluulewa̱ ká̱
kköiëulewa̱ e' chkíie, e' mik ák bua'bua
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ bastulur tai̱ë. Ák blubluë e'
tsá̱ e' dör ák bua'bua kiè jaspe; ák blubluë
skà dör zafiro; iskà dör ágata; iskà dör
esmeralda; 20 iskà dör ónice; iskà dör
cornalina; iskà dör crisólito; iskà dör

berilo; iskà dör topacio; iskà dör criso-
prasa; iskà dör jacinto; ibata dör ama-
tista. 21 Ukkö döka̱ dabom eyök kí̱ böt,
e' dör ák bua'bua saruru kiè perla döka̱
dabom eyök kí̱ böt. Ukkö bit e' dör perla
et. Ká̱ e' ñalé̱ kibi e' yöule orochka wák
ȅ wa damiwa̱ sarërëë.
22 Kȅ ye' wa̱ Skëköl wé su̱ne ká̱ e' ki̱.
Skëköl diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱
ena Obeja Pupula e'pa se̱rke ee̱, e' kue̱ki̱
Skëköl wé kȅ ta̱'. 23 Skëköl olo burke tai̱ë
ká̱ e' a̱, ñies Obeja Pupula olo burke tai̱ë
ká̱ e' ko̱s a̱ we̱s bö'wö tai̱ë olo bur es.
E' kue̱ki̱ diwö kȅ ta̱', si'wö kȅ ta̱'. 24 Ká̱
ulitane wakpa se̱rdaë ká̱ e' olo burke e'
a̱. Ká̱ ulitane blúpa wa̱ iíyi bua'bua tso'
e' bitu̱raë ie'pa wa̱ mè ká̱ e' wakpa a̱.
25 Ká̱ e' a̱ nañewe kȅ ta̱', ke̱kraë ká̱ dör
ñiwe. E' kue̱ki̱ iukkö kȅ wötërta̱'wa̱ yës.
26 Ká̱ ulitane wakpa wa̱ iíyi bua'bua ko̱s
tso', e' bitu̱raë mè ká̱ e' wakpa a̱. 27 Erë
íyi ulitane kȅ dör batse'r, ñies wé̱pa
tö ì wër suluë Skëköl wa ese wamble-
ta̱' ö s'ki̱tö'we̱ta̱', esepa ko̱s kȅ döpawa̱
ee̱. Wé̱pa kiè tso' kitule Obeja Pupula
yëkkuö ki̱, yëkkuö e' dör se̱ne michoë
yëkkuö, e'pa ȅ döwa̱mi ee̱.

22 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
tö ye' a̱ di' kkaché etö. Di' e'
dör maneneë, damiwa̱ sarërëë, e' dör
se̱ne michoë dí. E' tskirke wé̱ Skëköl ena
Obeja Pupula tulur ikulé ki̱ e' ska'. 2 Di'
e' dami ká̱ e' ñalé̱ kibi e' shu̱sha̱ë. Di' e'
kkömik kal tso' wi̱'kë io̱'kë. Kal e' dör
se̱ne michoë moie se' a̱. E' wörke si' bit
ekkë. E' wà kiane chè tö duas ek ta̱ iwöne
döka̱ dabom eyök ki̱ bötökicha (12). Kal
e' kȍ dör buaë kapölie ká̱ ulitane wakpa
bua'wo̱ie. 3 Ȉ ko̱s kȅ dör buaë Skëköl wöa̱,
e' kȅ ku̱' ká̱ e' a̱. Ee̱ ie' ena Obeja Pupula,
e'pa tulur ikulé ki̱. Ee̱ Skëköl kanè mé-
sopa tö ie' dalöieraë. 4 Ie'pa tö ie' sue̱raë
iwöbla wa. Ie' kiè tso' kitule ie'pa wöt-
sa̱ ki̱. 5 Ká̱ e' ñi'we̱raë ie' olo tö, e' kue̱ki̱
nañewe kȅ ta̱'ia̱ ká̱ e' a̱. Kȅ yi ki̱ diwö ena
bö'wö kiarpaia̱ ká̱ suo̱ie. Ká̱ e' wakpa tö
s'wëttsè̱ michoë blu'paie.

Jesucristo datskene e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net

6 Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché:
“Ttè ko̱s ttsé be' tö e' dör moki̱ë e' mik be'
e̱rblȍmi. Skëköl tö ittekölpa patkë' ittè
pakök, e' wák tö ibiyöchökwak patké ì
tköraë bet, e' kkachök ikanè mésopa a̱.”
7 Jesús tö ichè: “¡Ittsȍ! Ye' datskene
bet. Ȉ tköke i̱'ñe ta̱ ena ì tköraë aishkuö
ta̱ ese tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Wé̱pa tö
ttè e' wà iu̱teke, ayëcha buaë esepa.”
8 Ye' dör Juan. Ye' tö íyi ikkë ttsé sué̱.
Mik ye' tö ittsé ena isué̱, eta̱ ye' e̱' té̱wa̱
wöwakköt Skëköl biyöchökwak wörki̱
idalöiök. 9 Erë ie' tö ye' a̱ iché: “¡Se̱ kȅ
wa̱r! Ye' dör Skëköl kanè méso we̱s be'
ena be' yamipa dör Skëköl ttekölpa ena
wé̱pa ko̱s tö ttè tso' kitule yëkkuö i' ki̱ e'
wà iu̱teke, esepa es. ¡Skëköl ȅ dalöiȍ!”
10 Ñies ie' tö ye' a̱ ichè: “Ttè tso' kit-
ule yëkkuö i' ki̱, e' wà tköketke bet, e'
kue̱ki̱ kȅ iblarwa̱ be' wák ȅ a̱. 11 Wé̱pa e̱'
wamblȍ sulu esepa múa̱t a̱s ikí̱ e̱' wamblȍ
sulu. Ñies wé̱pa e̱' ia'u̱ke se̱ne sulusi wa
esepa múa̱t a̱s ikí̱ e̱' ia'ȕ̱ se̱ne sulusi wa.
Erë wé̱pa dör yësyësë a̱s esepa kí̱ se̱r
yësyësë. Ñies wé̱pa batseo̱' Skëköl tö a̱s
esepa kí̱ se̱r batse'r.”
12 Jesús tö ichè: “Ye' datskene bet. Ye'
wa̱ iské datse̱ mè sulitane a̱ eköl eköl we̱s
ise̱r es. 13 Ye' dör íyi wì ena íyi bata, ttè
tsá̱ ena ttè bata. Ye' tso'tke íyi ulitane
yöki̱ ke̱we, ñies ye' se̱r michoë ke̱kraë.”
14 Wé̱pa tö idatsi' skueke Obeja Pupula
pȅ wa a̱s idöttsa̱ buaë maneneë Skëköl
a̱, ayëcha buaë esepa. Esepa ȅ a̱ ka̱wö
merdaë döka̱ Skëköl ká̱ a̱, se̱ne mi-
choë e' kéli wö katök. 15 Erë wé̱pa
dör ì sulu wamblökwakpa, wé̱pa wö-
batsö alibchök, wé̱pa trërta̱', wé̱pa dör
s'ttökwakpa, wé̱pa tö íyi dióköl dalöieke,
wé̱pa wöbatsö ka̱chök, esepa ko̱s a̱te̱
u'rki̱, kȅ dë'wa̱ Skëköl ká̱ a̱.

16 Jesús tö ichè: “Ye' dör Jesús, e' tö
Skëköl biyöchökwak patké ttè i' ko̱s chök
ye' icha eruleë e'pa a̱. Ye' dör s'blú bak
ká̱ ia̱ia̱ë kiè David, e' aleri datse̱ s'blúie
ie' skéie e'. Ye' dör we̱s bëkwö olo burke
dalölöë ká̱ ñirketke eta̱ es.”
17 Wiköl Batse'r ena Obeja Pupula
tayë, e'pa tö ichè: “¡A' shkö́!” Ñies wé̱pa
tö ttè i' ttsé, e'pa tö ichö́: “¡A' shkö́!”
Wé̱pa ko̱s e̱rsine é̱na se̱ne michoë dí yák,
esepa mú dö̀ se̱ne michoë dí yök ë́me kë̀
tuè̱ ta̱.
18 Ì tköraë e' tso' kitule yëkkuö i' ki̱,
wé̱pa tö ittsé, esepa a̱ ye' tö ichè i' es: Yi
tö ttè i' kí̱ kuötkéka̱, e' ta̱ esepa we'ikeraë
sia̱rë Skëköl tö ì sulu ko̱s tso' kitule
yëkkuö i' ki̱ ese wa. 19 Ñies yi tö ttè tso'
kitule yëkkuö i' ki̱ e' we̱le yéttsa̱, e' ta̱
esepa a̱ Skëköl kë̀ tö ka̱wö mepa se̱nuk
Skëköl ká̱ batse'r e' a̱, se̱ne michoë kéli
wö katök we̱s itso' kitule yëkkuö i' ki̱ es.
20 Jesús tö ttè i' ko̱s ché a' a̱, e' tö ichè:
“Moki̱ ye' datskene bet.”
Es e' idir. ¡A Skëkëpa Jesús, be' shkö́!
21 A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chö̀
s'batse'rpa ulitane a̱.